

سروجی ۱۰ ماهه کافی نور

۹

شناختنی

پرچم خوزستان

سیدی نوری

له نورسینی خوشی و قویانی

فاروق پهلوی

کفر دوستی به کفر دی

منتدى اقرأ الثقافى

www.iqra.ahlamontada.com

تەفسىرى نوور

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

شیانامه‌ی
به دلیل عز و نعمت
سیدی نوری

سەرچەمی پەيامەكانى نۇور

٩

رېاناسامى

بەدىعوززەمان

سەعىدى نۇرى

لە نۇرسىنى خۆى و قوتاييانى

فاروق رەسول يەحىا

كىردوویە بە كوردى

نورسی، سعید، ۱۸۷۳ - ۱۹۶۰

ژیاننامه‌ی به دیعویزه‌مان سه‌عیدی نورسی؛ وهرگیر فاروق رسول

یحیی. — تهران: احسان، ۱۳۹۲.

[ISBN: 978-600-349-000-0] [ص: ۸۹۶]

چاپ اول: ۱۳۹۲.

کتابنامه: به صورت زیرنویس.

۱. اسلام — اسماء الله. صفات خداوند الـف. یحیی، فاروق رسول، ۱۹۵۵ - م.

مترجم: ب. عنوان

۲۹۷/۴۸ BP۲۳۳/۷/۹

۱۳۹۲

کتابخانه ملی ایران ۱۵۱۷۷-۸۳

ژیاننامه‌ی به دیعویزه‌مان سه‌عیدی نورسی

﴿مؤلف: بدیع‌الزمان سعید نورسی﴾

﴿مترجم: فاروق رسول یحیی﴾

﴿ناشر: نشر احسان﴾

﴿چاپ: مهارت﴾

﴿تیراز: ۳۰۰۰ نسخه﴾

﴿نوبت چاپ: اول - ۱۳۹۲﴾

﴿شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۳۴۹-۰۰۰-۰﴾

نورسی

فروشگاه:

تهران، خ. انقلاب، روبروی دانشگاه.

مجتمع‌فروزنده، شماره ۴۰۶

تلفن: ۶۶۹۵۴۰۴

پـشـکـهـی وـهـکـرـهـ

بـسـمـ اللـهـ الرـحـمـنـ الرـحـيمـ

الـحـمـدـ لـلـهـ رـبـ الـعـالـمـيـنـ، وـالـصـلـاـةـ وـالـسـلـامـ عـلـىـ سـيـدـنـاـ مـحـمـدـ وـعـلـىـ آـلـهـ وـصـحـبـهـ أـجـمـعـيـنـ.

ئەم بەرگەی بەردەستى خۇينەرى ئازىز، تايىەتە بە ژيانى بەدىعوززەمان مامۆستا سەعىدى نۇورسى، رەھمەتى خواى لىنى بىت. ئىمە لە كىتىبى (سیرە ذاتىة) وە كردوومانە بە كوردى، كە وەرگىپەن و ئامادە كردنى مامۆستاي بەرپىز "ئىحسان قاسىم سالىھى" يە بە زمانى عەرەبى. كىتىبى ناوبر او لە "سەرچاوه" يى باوەرپىن كراوى دورلە گۈمان وەرگىپاوه: يە كەميان: كىتىبى "تارىخچەي حەيات"، كە مىزۇونامەبە كى ژيانىھى، قوتاييانى بە زمانى توركى نۇوسىپىيانە. ئىنجا مامۆستا نۇورسى بۇ خىزى پاكىزى كردووه و، لە پېش وەفاتى بلاوى كردووه تەوه.

دووھەميان: ئەم بېرىگە پەرش و بلاۋانەي ناو "سەرچەمى پەيامە كانى نۇور" كە نۇورسى خۆرى لە بارەي قۇناغە كان و لايدەن جىزراوجىزره كانى ژيانىمۇ نۇوسىپىيەتى. سىھەميان: هەندىتكى كەمى "وتهى شايەتحالە كان"، كە ياداشت و بىننە كانى خزىيان و يادگارى يە كانيان لە گەل مامۆستا نۇور سیدا دەگىپەنۋە.

ئەم كىتىبەي كە مامۆستا ئىحسان ئامادەي كردووه، چەند كەسىڭ لە قوتايى يە لەمیندار و میراتگەرە كانى مامۆستا بەدىعوززەمان، هەلىان سەنگاندووه و، رەزامەندى يان لە سەرى نواندووه و، رېش سېي يە كيان لە بىرىي ھەمۇپىان، پېشە كىي بۇ نۇوسىپو.

پېيازى مامۆستا ئىحسان لە هيئانى دەقە كانى ئەم سەرچاوه بىدا، بەم جۆرەيە: دەقە كانى "تارىخچەي حەيات" و "سەرچەمى پەيامە كانى نۇور" بەشى ھەرە زۇرى كىتىبە كە پىتكەدەھىئىن و، بە پۇونى ھەردووكىيانى لە يەك جىا كردووه تەوه و لە پەراوپىزدا سەرچاوه كەي دىيارى كردووه.

زۇربەي وتهى شايەتحالە كانىشى كردووه بە بەند(فصل) يىكى سەرەبەخۇز لە كۆتايى كىتىبە كەداو، جىنى بۇ يەك دانەيان بە ناوى "دوا كىزج" لە دەقى كىتىبە كەدا كردووه تەوه، ئىنجا ئەوانى ترى بە گۈنۈرەي پىنوپىست خستووه تە پەراوپىزەوە، كە چەند بېرىگە كەمن.

مامدله‌ی ئیممش لەم وەرگیزانه کوردی بیدا بە هەمان جۆر بۇ لە گەل ھینانی دەقە کانى ئەو سەرچاوانەدا، ئەو بەندەی کۆتايىي كېيىھە كە نەبىن كە لە قىسى شایە تحالە كان پىكھاتۇوه؛ بە پۇرپەستان نەزانى بىكەپىن بە کوردى، چونكە سەرچەمى يادگارىي شایە تحالە كان كە ئەو بەندەی لىنى وەرگىراوه، لە لايەن لېزئە كە وە كراوه بە کوردى و، بە پشتىوانىي خواى گەورە لە "چوار بەرگ" دا چاپ دەكىرت.

ئىجا تايىھەندىلى ئەم وەرگیزانە كە بۇ خوبىتەرى كورد ئامادە كراوه، هەندىي جياوازىي لە چاوا عەرەبى يە كەدا دەخواست، كە ئەوانەش لەم دوو خالەدا دەخەينە رۇو:

يە كەم: ئەو بەندەي كە دوا باسە كانى كېيىھە كەدا تايىھەت كراوه بۇ "قوتايانەي زەھراء" (زانكۆزى زەھراء) ئېمە پىشمان خست بۇ ئەو شوپىنە كە باس لە ھەوتى مامۇستا نوورسى دەكەت بۇ دامەزراندى. خۇ ھەرچەنلە باسە كەمەتكەن دېرىز بۇوهتەوە، بەلام پىشمان وابۇ پېشخىستى بۇ ئەويى پىز باھەتكە رۇون دەكاتەوە.

دووهەم: ئەو بېرگە و باسانەي كە تايىھەتن بە داوا كارىيە كانى مامۇستا نوورسى ج لە سولتان عەبدولھەميد و ج لە دەستەي ئىتتىحاد و تەرەقى، ئېمە سەرلەنۈي بە شىۋەيە كى پۇونتۇ فراوانىز پىكمان خستەوە. بۇ ئەم مەبەستەش هەندىي زانىارىي ترمان لە نووسىنە كانى نوورسى خۆزى ھیناواه، وەڭ ئەو وتارەي كە بە زمانى كوردى بىلەسى گىرددۇوهتەوە.

دوور تېيىھى:

۱ - بۇ جىا كەرنەوەي دەقە کان، ھەرچى لە "تارىخچەي حەيات" وەرگىراوه نەمان خستووهتە ناو كەوانەوە، بەلام لە پەراوىزى كۆتايىي دەقە كەدا بۇوغان كەرددۇوهتەوە كە لەمۇي ھېنراوه.. ئەوانەي "سەرچەمىي پەيمامە كانى نوور" يش سەرچاوه كەمان لە پەراوىزدا دىبارى كەرددۇوه و دەقە كەشان لەناو دوو كەوانەي گەورەي ئاوا (دا داناواه، چونكە كەوانە بچوو كە كانى تايىھەت بە دەقمان بۇوشە و دەقى تر بە كارھیناواه. ئىجا ھەر تىيەللىكىشىكى ئامادە كارى كېيىھە عەرەبى يە كە و ئېمەش ھېبىت، كە ناچار بۇوين بۇ پەيوه ستەركەنلى باسە كان زىادى بىكەپىن، ئەوا خستوومانەتە نېۋان دوو كەوانەي لەم جۆرەوە: [].

۲ - پەراوىزە كانى مامۇستا ئىحسان لە پەراوىزە كانى تر زىيانىن و، بەمۇ جىامان كەرنەوە كە لە كۆتايىاندا ناوى كە سەمان نەھیناواه. بەلام لە داۋىتى پەراوىزە كانى مامۇستا نوورسى يەمۇ لە كەوانەدا و شەى (دانەر) و بۇ پەراوىزە كانى خۆپىشمان و شەى (وەرگىز) مان داناواه.

فاروق پەسۇل يەجا

سلىمانى - باشورى كوردستان

پیشاساندن

پیشه‌کی برای بدریز مسته‌فا صونگور^(۱)

"به دی عوز زه مان سه عیدی نورسی" کنی به که له پنی ئمو پهیامانه یه وه که ناویان "پهیامه کانی نور" و پتر له سهد و سی پهیامن و، به هزی کومله که شیده و (قوتا یانی نور) که وانه‌ی ئم پهیامانه له نیوان خویاندا دەلینه وه و، به همه مو ئاسز کانی زه ویدا بلاوی ده کنه وه، بانگه‌وازه که‌ی به همه مو جیهاندا بلاو بوروه تمه؟

ئمه تاله همه مو شاره کانی تور کیا و له شارۆچکه و گوندە کانی، تهنانه‌ت له چەندین شوینی جیهانی ئیسلامی و سەرجمى مرۆڤا یاه تیدا پهیامه کانی دەخویندەر تنه وه..

ئیز له ناوەندی تویشۇو وەرگرتن له چەندین وانه‌ی زانستی و ئیمانی و، له گۈزپە پانیکی فراوانی هیندەی جیهاندا گیانی زانستخوازی لەم سەردەمەدا بۇۋۇزىنده وه. چونكە ئمو پهیامانه جگە لە وەرگىپانیان بۆ زمانی عەرەبی، بۆ زمانه جۆراوجۆرە کانی جیهان وەرگىپراون و، خەلکى بە حەز و تاسەیه کي لە سنور بەدەر باوه‌شیان بۆ كردووه تمه.

بە رادیه کی وا کە ئەم پهیامانه گېشتنە چەندین شوینی بە كجارت دوورى ئاسیا ناوەر است و پروسيا و، بۇونە هوی پزگار کردنی گەلنی كەسى لە ژمارە بەدەر لە تاریکی بەوه بۆ پرووناکى و، لە كوفره و بۆ ئیمان و، لە گومرايیە و بۆ ھيدايەت.

لە مەشهو بەخت وەرى يە کى نېپراوه و هەمېشە بى پى بەخشىن.. ئیز بەم جۆرە و بە فەزلى خواي گەورە، بازنى ئەم بانگه‌وازه ئیمانی بە رۇز لە دواي رۇز فراوانى دەبیت.

(۱) لە قەزاي "ئەفلانى" ئى سەر بە پارىز گای "زەنگولداع" لە سالى ۱۹۲۹ زىدالە دايىك بوروه و، لە هەمه مو بارودۇ خىنگى ئیمانی مامۇستا نورسیدا ھاودەمى بوروه و، تاپلهى "فناع في رسائل النور" - وەڭ مامۇستا خىزى وتۇرىدەتى - قوتايىتىي ئەوي كردووه. هەروەك مامۇستا نورسى دواي خۇزى لەمانقى سەرپەرشتىي قوتايىانى نورى بىم و بە چەند برايە کى ترى بە پىزى ھاۋىنىسى ئەم سپاردووه. لە بۆزى شەمە بە روارى ۱۲/۱۲ کۆچى دوالىي كرد. خواي گەورە لىنى خۇش بىت و پلهى بەرز بکات. (وەرگىپ)

ئایا ئەم نورسی يە كى يە؟ ژیانى چۈن بسووه؟ بانگھوازە كەي چى يە؟ بەرھەم و دانراوە كانى چىن؟ مەبەست و ئاماڭنى چى يە؟ ئەو كىتىبانەي كە سەبارەت بە ژیانە پېر لە رۇوداۋە كانى ئەو زاتە دانراون، وەلامى ھەموو ئەم پرسىيارانە دەدەنمه.

بىن گومان كىتىبىي "ژیاننامەي بهدیعوززه‌مان سه‌عیدى نورسى" كە ئەو قوتاپيانەي خۇى ئامادەيان كىردوووه كە لە گەللى ژیاون و لە كاروباريدا يارمەتى يان داوه و، بىز خۆيىشى دواى راستكىردنەوە و پۇختە كارى، رەزامەندىي لە سەر نواندوووه.. ئەم كىتىبە، لەناو خەلکدا بىلاوه و لە بەردىستىاندaiيە. ئىجا خودى دانەر چەند بەشىكى لە پەيامى "الآية الکبىرى - بىنینە كانى گەشتىيارىك" و پەيامى "موناجات" و چەند بەشىكى زۇرى لە پەيامە كانى تر تېھەلکىشى ئەو كىتىبە كىردوووه. هەروەك لە نامە كانىدا رۇونى كىردووه تەوه كە نرخى ئەو كىتىبە هيىنەدەي نرخى بىست كۆمەلە پەيامى نورە! كىتىبى ناوبر او ئىستا لە قۇناغى ورگىپ اندايە بىز زمانى عەرەبى، هەروەك بەشىكى زۇرى لى كراوه بە زمانى ئىنگلizى.

ۋائىستا ورگىپى بەرپىز "ئىحسان قاسم صالحى" بە شىۋازىكى ناياب و پىيازىكى تەواو رەسەن ئەم "ژیاننامە" يە پىشكەش دەكتات، ئەوهش بە كۆكىردنەوەي دەقە ئەسلى يە كان لە گوفتارى خودى مامۇستا لە "سەرجەمى پەيامە كانى نور" و لە "ژیاننامە" كەي. بەمەش ئەم "مېزۇوى ژیان" ھ گىرنىگى يە كى زۇر بەدەست دەھىنېت و قەشەنگى يە كى نۇى و جوانى يە كى تر دەخاتە سەر باسى مېزۇوى ژیانى مامۇستا.

بە سۆز و مىھەربانى خواتى گەورە، ئەم دەستەوسانە ھەۋارەي دەرگانە خواتى گەورە و برايانى ترى، لە نىعەمەتى ژیان لە گەل مامۇستا نورسىدا، بۇ زىاد لە دە ساتى كۆتايى ژیانى پېپىت و بەرە كەتى، بەھەمند بۇوين. جا بە ناوى ئەو برايانە و لە زمانى لەواندە دەمۇيت وەك ھەمولىتكى وەفادارى بىز چاڭە كەي مامۇستا و، بۇ ھىنانەدىي خواتى ورگىپى بەرپىز ئىحسان قاسم، زۇر بە پۇختى لە چەند بايەتىك بدۇيم كە پەيامە كانى نور بە درېزى باسیان كىردوون.

پۇيىستە ئەوهمان لەياد بىت كە بىز ئەوهى بتوانىن گوزارشت لە گىرنىگىي پەيامە كانى نور بىكىن و رېزى شاييانى ئەو پەيامانە بىزانىن، دەبى لە پىشدا بىر لە قۇناغى دانان و نۇوسىنەوە و بىلاوبۇونە يان بىكىرەتەوە.

پهیامه کانی نور دوای دور خستنهوهی مامؤستا نورسی له شاری "وان"ی خورهه لاتی ئەنادولمه بۆ "بارلا"ی خورئاوای ئەنادول، له پاش بزوونهوهی "شیخ سه عیدی پیران" دهست کراوه به دانانیان. ئەم ماوهیه سەرەتای پیاده کردنی چەندین توندو تیزبی تیستیدادیکی رەھایه که چاره کە سەدەیه کی خایاند.

بەلئى، ئاماڭىچى رېكخراوه ئىلحادىيە پەنھانە کان لا بىرىنى يەك لە دوای يەكى درو شەھە کانى ئايىن و، سپىنەوهى گیانى ئىسلام بۇ لە نەتهوهى تور كەدا كە بۆ ماوهى شەش سەدە، تەنانەت لە سەرددەمى عەبىاسى يە کانھو ئالاى ئىسلامىان هەلگرتبوو.

ئەو رېكخراوه بۆ ھینانەدىي ئەم ئاماڭىچەيان لە پىشدا دەستياب دايە جىپەجى كردنی پلانى پىنگەياندى نەوهەك كە هەر بۆ خۇزى دوای سى سال قورئان لابدات و لەناو دلآندا دەرى بەھىتىت.. هەر لە راستىدا ئەم پلانەشيان خستە بوارى جىپەجى كردنهوه. هەروەك لە پەچەندىن پەيوەندىي يە کانى ئەم نەتهوهەدا بە ئىسلامەمە سەركەوتىيان بە دەست ھىنا و، بە چەندىن ھۆكاري جۈراوجۈر ھەولىيان بۆ خستە گەر.

كەواتە كىشە كە گرفتىكى جوزئىي شوينىكى دىاري كراو نى يە، بەلکو كىشە يە كى گشتى و هەمەلايەنگىرە و، پەيوەندىي بە ئىمانى ملىونەها كە سەھە هەيە لە رۆلە کانى نەوهى داھاتۇرۇ، ھەروەك پەيوەندىي بە ژىيانى ھەميشەبى سەرانسەرى گەلى ئەنادۇلەوهەيە. چونكە ئەم ماوهە چەندىن ئالۇگۇزپى ترسناك و، دارمانى مەترسىدار و، ھەولى سپىنەوهى مىۋۇرى پەلە شىكتى ئەم نەتهوه قارەمانە و، دوئەنبايەتى درېنداھى بەرامبەر بە ئىسلام و قورئان بە خۇزوه يىنى، بە رادەيەك كە ئەم رېكخراوه ئىلحادى يانە نەوهى نويىان، بە تايىەت قوتايىي قوتايىخانە کانىان، بەرەو لە بىربرەنەوهى راپوردووى باپيرانىان ھان دا، كە پەلە خەبات و تېكشان لە پىناوارى بەرز راگرتى ئىسلام و وشەي "الله" دا. ئەوهش بە گوتارىنە ئەوتۇ كە ٻو الەتە كەي باق و بىرقى بۇو، تاكو پەيوەندىي ئەوان بە ئىسلامەمە پەچەپىن و، بەوهش كەشىنە گونجاو ساز بکەن بۆ دامەزراندى سىستەمەتىكى بىن پەرددە ئىلحادى.

كەواتە لە دەمى توپىزىنەوهى بانگەوازى مامؤستا نورسی و خزمەتىدا بۆ ئىمان و قورئان، پىويسە ئەو پۆزگارە تارىك و دۇوار و ترسناكانە لە پىش چاودابىزىت و بە ھەند وەربىگىزىت.

له وانیه هندی له و ظامازه غمیبی بانه‌ی پیوه‌ندی بان بهو چاو دیری بانه‌ی خواوه‌ندوهه همیه که هاوارپی بانگه‌وازی "پیامه کانی نور" بسوون و، ئمه پشتگیری به پهرورد گاری یهش که له دانه‌یان دانه‌بر او، بز خودی که‌سی دانه‌رنه‌بویت، بملکو بز گرنگی تهم خزمته قورئانی به بوویت له کاته دژوار و پر له گرفانه‌دا.

ماموزتا نورسی هزی ئمه گرنگی به پروون ده کاتمه و ده‌لیت:

(ماشکرایه هندی جار تنه‌ها يەك خوله‌ک به ئەندازه‌ی سەعاتیکی تەواو بايەخدار ده‌بیت و، به قدره ئە سەعاته تەنانه‌ت ئەوهندی بەرهه‌می رۆزیکی تەواو، بەلکو به ئەندازه‌ی بەرهه‌می چەندە‌ها سالیش بەپست و بەرهه‌کەت و بەرهه‌مدار ده‌بیت. هەندی جاری تریش تنه‌ها يەك سەعات بە ئەندازه‌ی سالیکی تەمن، تەنانه‌ت هەموو تەمنیش بەرهه‌م بەخش و بايەخدار ده‌بیت.

بز نمونه:

ئەو کەسەی له پى خوادا شەھید ده‌بیت - کە يەك خوله‌ک دەخایەنیت - پلەی ئەولیايانی دەست دەکەنیت.. هەروهه‌ا ئەو کەسەی بز ماوه‌ی تەنها يەك سەعات لەسەر سنورىلک لە سنوره‌کانی و لاتى ئىسلام و لە دەمى تۈندۈتىزىي سەرما و سەختىي ھېرىشى ترسناکى دۈزمندا ئىشىك دەگرپىت، له وانیه ئەوهندی سالیکی تەواوی خواپەرسنى ڪاره‌کەی بايەخدار بیت و بهو ئەندازه‌یه پاداشتى بز بىنۇسىت..

پیامه کانی نوریش بە هەمان جۇرن.. چونكە هزی ئەو گرنگی و بايەخەی بەدەستیان هیناوه دەگەرپىتەو بز:

گرنگی ئەو کات و چەرخەی تىايىدان و.. سەختى و مەزىنى ئەو كاولکارى بانه‌ی کە ئەم سەرددەم لە شەرىعەت و دروشە کانی ئايىنى پىغەمبەرماندا لەنچامى داون و.. ئەم فىتنە و ئاشوروبەي ئىستاى ئاخىر زەمان کە نەتەوه‌ي ئىسلام هەر لە مىزە لە تاوا مەترىسى يەکانى پەنایان بە خوا گرتۇوه و.. لەو گۆشەيەشەوەيە کە ئەم پیامانە ئىمانى باوەرداران لە ھېرىش و پلاamarدانى فىتنە و ئاشوروبە كان رىز گار دەکەن.

بەلتى، قەلا تەقلیدى يەکانى ئىمان لە ئەنچامى ھېرىش ساماڭا كە کانى ئەم چەرخەو، تىكرا لەرزەيان پى كەوتۇوه و، درز و كەلىپيان تىدا پەيدا بۇوه و، ئىمان لە خەلکى دوور كەوتۇوه تەوه و، چەندىن پەردەي بەسەر رۇودا دادر اوەتەوه. ئەمشى داخوازى

نهویه که (هموو یه کیلک) له باوه‌رداران خاوه‌نی ئیمانیکی تەحقیقیی يه کجارتەھیز بیست تاکو بتوانیت (هر بە تەنها خۆی) بەرامبەر "ھیرشی بە کۆمەلتى گومرايان" بەرهەلتى بنوینیت و خۆی بىن پاگیر بکریت.

جا پەیامه کانی نور لە تاریکترین و سامانناکترین و پیویست‌ترین و تەنگانه‌ترین کاتدا ئەم فرماننېری و ئەر کە جىچەجى دەکەن و، خزمەتى ئیمانی خويان بە شیوازىك بەجى دەھېن کە هەموو كەسیلک لييان تىيگات و، بە چەندىن بەلگەی بەھىزىش قۇولتىرین و وردىرین و پەنھانتىرىنى راستى يەکانى قورئان و ئیمانيان چەسپاندۇووه، بە رادەيدىك كە هەر قوتابى يەكى پاست و وەفادارى پەیامه کانى نور ئیمانى تەحقیقىي لە دلى خۆيدا ھەلگرتىست، لە پۇوي خزمەتگۇزارى يەکانىمۇ بۇ ئیمان وە كور "قوتب" يەكى شارراوهى ئەولىاكان و بنكەي مەعنەوبى ئیمانداران وايە لەو شار و دىھاتانەي تىياندا دەزىن، ئەوانە ھەرچەندە ئاشكرا نىن و نەناسراون و ھېچ كەسیلک ئاپرىان لىنى ناداتمۇ و بايەخيان بىن نادات، بەلام ھەر يەكەيان بەو عەقىدە و بىرۋاوهە مەعنەوبى يەكى ھەيەتى، وەڭ ئەفسىرىتكى ئازايى ناو سوپا وان، ھىز و پىز و يارىدە مەعنەوبى بە دلى ئیمانداران دەبەخشىن و گیانى ورە و ئازايەتى و حەماستىيان تىدا دەبزوین^(۱).

ھەروەھا دەلىت:

(پەیامه کانی نور تەفسىرى راستەقىنەي قورئانى پىرۇزىن و، پەيوەندى يەكى توندو توپلىان بە قورئانمۇ ھەيە، كە ئەۋىش كىتىپىكى شىكۇدارە و بە عەرسى ھەزىزە پەيوەستە. كەواتە ھەلە و ناتەواوى يە كەسى يەکانى من ئاراستەي پەیامه کان ناكرىن)^(۲). ئەم "زىياننامە" يە، كە لە گوفارە کانى مامۇستا نوررسى خۆيەوە ئامادە كراوه، ھەروەڭ مىزۇوى زيانى مامۇستا دەختە پىش چاوى خويىنەری بەرپىز، لە ھەمان کاتدا رېباز و مەشرەبى ئەۋىش لە بانگەوازدا بۇ ئیمان و قورئان، لە زارى خودى مامۇستاوه، پىشىكەش دەكات.

ئىمە لېرەدا ھەندى لەو شتانە باس دەكەين كە بە ھەمان جۆر پەيوەندى يان بە شىواز و پىبازى بانگەوازە كە مامۇستاوه ھەيە، لە ناوه‌ندى ئەو باس و باھاتانەدا كە لە دەمى

(۱) پاشبەندە کان، پاشبەندى قەستەمۇنى، ل: ۳۱۶-۳۱۸. (وەرگىز)

(۲) پاشبەندە کان، پاشبەندى قەستەمۇنى، ل: ۳۰۳. (وەرگىز)

وتنه‌وهی وانه کانی نور و لمو رؤژانه‌داده نزیکمهوه ٹاماده‌ی لای ئهو بیوین، لیبان ده‌دوا. همروه‌ها لمو ده ساله‌ی کۆتایی ژیانیدا که به فەزلی خوای گەوره سەرقالى بلاو کردنەوهی پەيامه کانی نور بیوین.

بە جەخت لېکردنەوه دەلین:

شى زۆرمان لە مامۆستا دەبىست، بەلام لە بەرئەوهی پەيامه‌ندىي بە ئىمەوه، يان بە شىۋەيەكى تايىھتى پەيامه‌ندىي بە منهوه هەبۇو، ئاشكرامان نەدەكەرد و دەمانشاردەوه. كەچى دواى ماوهىيەك دەرەدە كەھوت كە هەمۇو ئەو شتانە لە پەيامه کانىشدا باس كراون! زۆر جار لەمە سەرسام دەبۈوم! تەنانەت لە بەپىز "محمد فەيزى" م پرسى، كە هەشت ساڭ لە قەستەمۇنى لە خزمەتى مامۆستادا بۇوه، وتم: ج نەھىنىيەك لەمەدەهەمە كە مامۆستا ناوى "نۇرسەرەوهى نەھىنىيەك كان"ى لە ئىيە ناوە؟ بە زەرەدەخەنەوه وەلامى دامەوه كە:

"مامۆستا لە دەرەوهى ئەو شتانە كە لە پەيامه کاندا نۇرسىيونى هىچ شتىكى ترى بە گۇئى مندا نەچپاندووه".

بەو واتايەي كە ئەم پەيامانە ھەمۇو شتىكىيان دەرپىوه و، ئىمە شتىكىمان لە لانىيە كە لە دەرەوهى پەيامه کاندا بىت.

والە خوارەوه غۇونەيەك بۆ ئەمە دەھىتىمەوه:

رۇزىكىيان لە "بارلا" لە مالى بەرپىوه بەرلى پىشۇوی ناحىيە كە من و جەيلان و زوبەير لە گەل مامۆستادا بیوین. مامۆستا بە منى وەت: تۆز جەيلان وەرن بۆلام. كە رۇشتىنە ئۇرۇرەكەي، بىنیمان سەرقالى خوينىندەوهى "ئەورادى قودسىيە" شاهى نەقشبەندە. ئىمەش پاوه ستايىن چاوهرپوانى ھەر فەرمانىت بیوین كە پىمان بىسپىرتىت.

لىپىرسىن: ئاييا پەيامى "آلية الکبرى" تان خوينىندەوهەمە؟

وەمان: بەلتى خوينىندەوهەمە.

وەتى: ئاييا دەزانى ئەو گەشتىارە كىيە كە بەناو چەرخە کاندا گەراوه و چىنە کانى بۇونەوهەرانى پشكتىيە؟ دەزانى ئەو گىانە چالاکە كىيە كە گەشتى بەناو ئاسۇ کانى جىهاندا كەردووه؟

ئىمەش "لە دلى خۇماندا" وەمان: بەلتى، ئىيەن ئەو گەشتىارە كە بەناو ئاسۇ کانى جىهاندا گەراون.

پاشان و تی: ده فهرمومون بېرۇن!

ئىمەش رۇشتىنە دەرەوە.

من ئەم يادا شتىم وە كۈيادگارى يە كى خۇشى مامۇستا باس دە كىرد. بەلام رۇزىنىكىان كە ئەو بېرىگە يەم خۇينىدەوە لە سەرەتاي مەقامى دووهەمى پەيامى "الحجۃ الزھراء" دايە، بۆم دەركەمöt كە گەللىنى نۇونەي وەك ئەم نۇونەي لە پەيامە كاندا ھېيە. بەو واتايەى كە زۇربەي ئەو يادگارى يانە باسیان دە كەين لە پەيامە كاندا ھەن.

بېرىگە كەش ئەمە خوارەوە يە:

(ئۇ گەشتىارە كە لە پەيامى "آلۃ الکبیرى" دا گەشتى بە ناو دىنیادا دە كىرد و لە دەمى گەپانى بە دواى بەدىھىنەریدا پرسىيارى لە هەممو بۇونەوەران و جۇرە كانى كىرد و، پاشان بەدىھىنەرى خۇزى دۆزىيەوە و، بە سى و سىنى پىنگە و بەلگەي بەھىزى گۇمان بېر و بە "علم اليقين" و "عين اليقين" خواتى خۇزى ناسى، هەر ئەو گەشتىارە - بىن ئەوهى ماندوو بىيىت - بە ژىرى و دل و ئەندىشە، گەشتىنە كەناؤ چىنە كانى چەرخە كان و زەھۆى و ئاسماňە كاندا كىرد، تەنانەت تا ئىستاش بۇ ئەوهى تېنورىتىسى ناخى خۇزى بشكىنېت لە گەشتە كەيدا ھەر بەردهوامە و، وەك كەسيك بە ناو شارىكدا بېگەپىت گەشتى بە ناو هەممو شۇين و لايەنېنى كى ئەم دىندا فراوانەدا كەرددوو.. لەم گەشتەشىدا لە رېتى ژىرىيەوە ھەندى جار پشتى بە دانستى قورئان و ھەندى جارى تر بە دانستى فەلسەفە دەبەست و، بە دوورىتىنى ئەندىشە دوورىتىنى چىنە كانى دەرددە خىست، هەتا سەرجەمى پاستى يە كانى وەك واقىعى پاستەقىنە خۇيان بىنى و، ھەوالى ھەندىكىشىانى لەو پەيامى "آلۃ الکبیرى" يەدا پاڭكىاند) ^(۱).

ۋائىستا يەك دوو يادگارى دەھىنەمەوە كە شایانى باسکەردن:

لە سەرەتاي سالى (۱۹۵۴) دا تازە لە بەندىخانەي "سامسۇن" دەرچووبۇم، مامۇستاش ئەو دەمە لە "ئەمېرداغ" بۇو، چونكە لە ناوه راستى سالى (۱۹۵۳) دالە ئىسپارەتەوە ھاتبۇوە ئەھى و خانۇويە كى بە كىرى گرتبوو، لەو قوتاچانە توورىيە سى ھەمدە نىشەجى بۇوبۇو. ئىمەش لە گەل برايان تاھىرى و زوبەير و جەيلان و بەيرام لە ژۇورىنى كى خانۇوە كەدا بۇوبىن..

(۱) تىشكە كان، تىشكى پازدەھەم، ل: ۸۷۲-۸۷۱. (وەرگىز)

پرژیتکیان مامؤستا له پیش نویژی خموتناندا هاته ژووره‌وه بتو لامان و، وتنی: شتیکم به دلدا هاتووه.. فیری زمانی عهره‌بیتان ده کهم و، له سیه‌ینی بهیانی‌یهوه دهست ده کهین به "الشتوی العربی النوری". تیتر بتو پرژی دوای ئمه دهستی کرد به وانه ونموده‌ی "الشتوی العربی النوری" به تیمه. وانه کم‌ش زوربه‌ی جار سی چوار سه‌ ساعتی ده خایاند و، هندنی جاریش به ده گمن بتو پینچ سه‌ ساعت دریزه‌ی ده کیشا. خزی به زمانی عهره‌بی بوی ده خویندینه‌وه و، به زمانی تورکی پروونی ده کرده‌وه بومان.

گرنگی (الشتوی العربی النوری) لای کمس شاراوه نی‌یه، چونکه بناغه و ریشه‌ی پهیامه‌کانی نووره. مامؤستا دوو جار مه‌سن‌وی پئی و تینه‌وه، به همان جزور "إشارات الاعجاز" ای عهره‌بیش.

له پاستیدا تیمه ناتوانین راده‌ی سوود و هر گرتمنان و مهودای به دهسته‌ینانی خوراکی پرخی و مه‌عن‌ه‌ویمان لهو وانانه، دهربیزین. چونکه ئمه پرژی گارانه به پاستی به ختمه‌ه‌رترینی پرژه‌کانی ژیانگان بیون، ئمه‌بیو پیکمه‌وه ده پرژشین بتو "بارلا" یان بتو سه‌ر "چیای چام" و، لمه‌ئه ده‌رسانه به‌رده‌ام ده‌بیون و نده‌ده‌ستان.

پرژانی یه‌که‌می وانه‌کان به ته‌مایی له همه‌مو وانه‌که تینه‌ده گه‌شتین، چونکه به باشی زمانی عهره‌بیمان نه‌ده‌زانی، به‌لام و هک که‌سیک له همه‌موی تیگه‌شتبیت سوود و پیتمان له وانه‌کان و هر ده گرت و، وه کو ئمه‌وهی که بالتده به سه‌رمانه‌وه نیشتبیته‌وه گوییمان له مامؤستا راده‌گرت و، تامی و ته و گوفتاره‌کانی ئمه‌مان وه کو "شیله" ای هنگوین و به وینه‌ی تینه‌و بتو ئاوی زولال ده‌چه‌شت و، وه کو که‌سیک دوای ماندوو بیونیکی زور هه‌وای پاک هه‌لیمژیت، تیمه‌ش بهو جزوره سروهی ئمه و گوفتار‌انه‌مان ده‌نؤشی.

له پاستیدا گیان و زیری و سه‌رجم لای‌نه نیانه کامان گه‌لئی وانه‌ی زوریان له مامؤستا و هر گرت. تیمه‌ش سوپاس و ستایشی نه‌پراوه پیشکه‌ش به خواری گه‌وره ده کهین. ئمه‌ش فزول و چاکه‌ی په‌رده‌داره.

چه‌ندین پرژمان له سه‌ر چیای چام و له سه‌ر لوتكه‌ی ئمه دره‌ختی سه‌ه‌وهره‌ی که جیبی تپ‌امانی مامؤستا بیو، برده‌سه‌ر. دوای دوو سال "حوسنى" ش، که له "ئورفه" خزمتی پهیامه‌کانی نووری ده کرد، هات و له گه‌ل تیمه‌دا هاو به‌شی وانه‌کان بیو. به‌لئی، ناتوانم یاد‌گاری‌یه‌کانی ئمه پرژگاره جوانانه له‌یاد بکم که له گه‌ل مامؤستادا به‌سه‌رمان برد.

بم بزنه یه و ٿو هش باس ده کم که مامۆستا له دواى بهندیخانه ٿالیوونه و له سالی (۱۹۴۸) هه تا سالی (۱۹۵۰) ههندی جار له لای خزو دیهیشتنه و، ههندی جاری دیکمش ده بیار دین بز ٿئنقره و ٿئه ستمبول و ٿو رفه و شاره کانی تر بز خزمتی پهیامه کانی نور. بهلام له دواى ٿم ساله، لای خزو دیهیشتنه و بز هاو کاری کردنی له ئیشو کاریدا. پیشتریش برای بدرپیز "عبدوللایه گن" بز ماوهی دوو سال له خزمتی مامۆستادا بزو. که سانی تریش هه بون که له گهله مامۆستادا و بز خزمت کردنی ده مانه وه.

مامۆستا "سهرجهمی پهیامه کانی نور"ی، چ تور کی یه کان و چ عهده بی یه کان، به ده رس بی و تینه وه و، فهرمانی دا که "الشتوی العربی التوری" به ثامیری له بدر گرتنه وهی "پُونیو" چاپ بکریت و به شونه چیا چیا کانی جیهاندا بلاو بکریتنه وه.

سالی (۱۹۵۶) پهیامه کان چاپ ده کران و، فورمه کانی دههاته وه و، له ده می وانه کاندا ده خویندرانه و، مامۆستا له بدر نو سخه ٿه سلی یه که دا، که به پتی عهده بی بزو، بهدوا اچچوونی بز ٿو فورمانه ده کرد. پاشان فهرمانی ده دا به ده ستکردن به چاپ. پاش ٿه وه ٿئه ستمبوليش دهستی دایه چالاکی یه کانی چاپ و بلاو کردنه وهی پهیامه کان. ٿه وه بزو هریه کله (بریسکه کان و، ئاماڙه کانی ٿیعجاز و، مهمنه وی نوری و، عهسای مووسا و، ڙیاننامه و، تیشكه کان و، موری ته سلیقی غهیبی) له گهله چهند پهیامنیکی بچوو کدا، لهو چاپ کران.

پُوزانه دواى نویٹی بهیانی، ههندی جار دواى نویٹه کانی تریش، لهو پهیامنے مان ده خویندنه وه. ئیتر مامۆستا بهم کاره پُنپرہ سی خویندنه "پهیامه کانی نور"ی دامه زراند که هر ٿو یه قوتایانی نور له کاتی ئیستادالسسی برد و امن.

بم حوزه، سال هات و پُرشت هه تا نزیک بسویندنه له سالی (۱۹۶۰) ئیتر "پاشبهنده کان" و گفتونگز کانی مامۆستا چاپ کران، ٿوانه که له کزپ و دانیشته کانیدا و ترابوون له سه ردانه کانیدا بز هریه کله بارلا و ٿئه میردا غ و ٿه سکی شهر و ٿه گریدر و ئیسپارته و شوینانی تر.
وا یه کیئک لهو یاد گاریانه باس ده کهم:
پُوزنیکیان مامۆستا و تی:

(کاتیک که له "وان" بoom والی شار "ناهیر پاشا" ژوورنیکی له قاتی سه‌رهوهی میوانخانه که‌ی بز تهرخان کردبوم، منیش شه و له‌ی ده‌مامه‌وه، ئه و کاته نزیکی نه‌وه ده کتیم له حقیقه‌ته کان له بهر کرد. ئیتر هه موو پژئیک ماوهی سین سه‌عات ده‌وری ئه و شتاهم ده کرده‌وه که له بهرم کردبون و، هه موو سین مانگ جاریک ئه و ده‌ور کردن‌وه‌یه‌م ته‌واو ده کرد. جا برای‌نم من سوپاسی زوری خوای گه‌مه‌ره ده که‌م بز ده‌ور کردن‌وه‌یه‌م به‌رد و امی ئه و شتاهی که له بهرم کردبون، چونکه بونه هۆیک بز سه‌ر که‌مه‌تن به‌ره و راستی یه کانی قورئانی پیروز، ئنجا گه‌یشتم به قورئانی پیروز و، بینیم که هه موو یه کیک له ئایه‌ته پیروزه کانی به ته‌واوی ده‌ورانده‌وری گه‌ردوونیان داوه. ئیتر دوای ئه‌وه قورئان بین نیازی کردم له هه موو شتیکی تری غه‌یری خوی).

مامؤستاله "بریسکه‌ی سی‌هم" دا شتیکی باس کردووه که پشتی ئه‌م یاد‌گاری‌یه ده گریت سه‌باره‌ت به‌وهی په‌رد له سه‌ر چه‌ندین ئایه‌ت له پیش چاویدا لادراوه، له ده‌می را‌فه کردن‌یدا بز ئه‌م ناوه جوانانه‌ی خوای گه‌مه‌ره: "الفرد، الحی، القيوم، الحكم، العدل، القدس".

ئه‌وه‌تا ده‌لیت:

(له بندیخانه‌ی "ئه‌سکی شهر" و له مانگی "شهوال" دا، سه‌رخینیکی وردی ئه‌م دوو ئایه‌ته ناوبر اووه و^(۱)، يه کیک له دره‌وشانه‌وه کانی نوری ئیسمی "الحی" که ئیسمی ئه‌عزمه، يان یه کیک له دوو نوره کانی ئه‌وه ئیسمه^(۲)، ياخود نوری‌که له شه‌ش نوره کانی^(۳)، له ئاسوی ژیریدا ده‌ر که‌مه‌وت. له و کاته‌شدا نه‌متوانی ئه‌وه بالنده به‌رزه بگرم، به‌لام پاش دوور که‌مه‌وهی شه‌وقه دره‌خشانه که‌ی، ناچار بوروم به دانانی چه‌ندن "هیما"‌یه‌ک، که ره‌مزی تیشكه کانی ئه‌وه حقیقه‌ته مه‌زن و نوره هه‌ره گه‌مه‌یه‌ن، ئاما‌زه‌ی بز بکه‌م)^(۴).

(۱) مدهبست له دوو ئایه‌ته پیروزه‌یه: ﴿فَالظُّرُفُ إِلَى آثارِ رَحْمَتِ اللَّهِ كَيْفَ يُخْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا إِنْ ذَلِكَ لَمُحْكَمُ الْمَوْتَى وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾ (الروم: ۵۰)، ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُ الْقَيُومُ لَا يَأْخُذُهُ سَنَةٌ وَلَا نُوْمٌ﴾ (البقرة: ۲۰۵). (وهرگیز)

(۲) مدهبستی له دوو نوره که (حی، قیوم)ه. (وهرگیز)

(۳) مدهبستی له شمش نوره که: (فرد، حی، قیوم، حکم، عدل، قدوس)ه. (وهرگیز)

(۴) بریسکه‌کان، بریسکه‌ی سی‌هم، ل: ۶۹۵. (وهرگیز)

نیازم له خستنه برووی ئەم نۇونانە، پشتگىرىي مامۇستا نۇورسى يە لەوهدا كە و تۈۋىيەتى:

(پەيامە كانى نۇور تەفسىرنىكى معنەولى قورئانى پىرۇز و موعجىزە يە كى معنەولى ئەون^(۱).)

وايدگارى يە كى تر دەھىئىم، وە كۇنۇنەيەك بۆ ئەو راستى يانەي كە باس كراون: لە بەھارى سالى (۱۹۵۴) دا من و زوبەير لە گەل مامۇستا لە ژۇورى باخىكدا بۇوين لە كەنارى دورياچەرى بارلا "ئەگرىيدىر". مامۇستا فەرمۇسى:

"زىكى سى سال پېش ئىستاولەم وەرزەدا كە گولى درەختە كانى چوالە دەميان دەپشكۈت لېرەدا (ئامازەي بۆز درەخت و باخە كان كرد) هاتووجۈم دەكىد. كۆپر ئەم ئايەتە پىرۇزە:

﴿فَانظُرْ إِلَى آثَارِ رَحْمَتِ اللَّهِ كَيْفَ يُحِيِّ الْأَرْضَ بَعْدَ مُوْتَهَا إِنْ ذَلِكَ نَحْنُ الْمُوْتَىٰ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾ (الروم: ۵۰) ..

هاتە دلەمەوە و، خواى گەورە دەرگايى واتا كانى ئەم ئايەتەي لەو پۇزەدا لىنى كردىمەوە، ئىزىز بەدەم هاتووجۈز كردىمەوە و بە دەنگى بەرز چل جار خوينىمەوە.. بۆ ئۇوارە كەى پەيامى حەشر (وتهى دەھەم) م لە گەل "حافز توفيقى شامى" دا دانا. (واتە مامۇستا دەبىوت و ئەويش دەينورسى يەوە).

خوايىخۇشبوو "خلۇوصى يە حىا گىل" كە يە كەم قوتايى نۇورە، دە گېرىتەوە كە مامۇستا پىنى و تۈۋە:

"كاتى وتهى دەھەم دادەنا، دووسەد ئايەتى پىرۇز پشتىيان دە گىرتم و بە دەمەوە دەھاتن!"

مامۇستا خۇيىشى دەلىت:

(ئەم قىسىمە كە سەبارەت بە "وته كان" وە دەيىكەم، لە برووی تەوازۇعەوە نى يە، بەلكو روونكىردىنەوەي حەقىقەتە:

ئەو راستى و تايەتكارى يانەي لە "وته كان" دان، ھەر گىزاو ھەر گىز زادەي بىرى من نىن، بەلكو تەنها هي قورئانى پىرۇزن. چونكە ئەو و تانە چەند غىيىكىن لە ئاوى زولالى

(۱) بىرۋانە: پاشىئەنە كان، پاشىئەنە قىستەمۇنى، ل: ۳۱۲. (وەرگىز)

قورئان، به راده‌یه که وته‌ی دده‌م (په‌یامی حشر) له راستیدا چهند دلخیشکی نم نم داتکاوی سه‌دان تایه‌تی قورئانی پیروزه. همراه‌ها په‌یامه کانی تریش^(۱).

ماموستاله زور نامه‌یدا بتو قوتایانی جه ختنی لمه‌وه ده کردوه که خزوی خاوه‌نی "په‌یامه کان" نی‌یه و ناشتوانی بیانکات به مولکی خزوی. وایه کیک لمه‌وه نامانه‌ی دده‌یین:

(ئه گهر من ده‌نگم به همه‌مو جیگایه کی جیهان بگهیشتایه، ئهوا به هه‌رچی هیز و توانام هه‌یه ده‌موت:

"وته کان" تیکرا حه‌قیقه‌تن و تابلیی جوان و پنه‌نگین. به‌لام له منه‌وه سه‌رچاوه‌یان نه‌گرتووه، به‌لکو چهند تیشکینکن له راستی به کانی قورئانی پیروزه‌وه په‌یدا بعون و دره‌وشاؤنه‌تموه. که‌واته جوانی‌ی پراستی به کانی قورئان له لایه‌ن منه‌وه نی‌یه و من نه‌پرا اندووه‌ته‌وه، ته‌ناته هه‌ر نه‌شمتوانیوه جوانی‌یه که‌ی ده‌رخنه‌م، به‌لکو پراستی به جوانه‌کانی قورئانی پیروز، وشه و ده‌رپرینه کانی منیان راز‌اندووه‌ته‌وه^(۲).

له په‌یامی "موقعیزاتی قورئانی" دا روونکردن‌هه‌یه که‌یه سه‌باره‌ت به‌وهی که له سه‌ره‌وه باس کرا، ئه‌ویش بریتی به له‌مه‌ی خواره‌وه:

(راستترین و پروونترین به‌لگه له سه‌ر پایه‌بلندی قورئانی حه‌کیم و له سه‌ره‌مه‌وهی که قورئان راست و په‌وایه و، به‌هیزترین به‌لگه و نیشانش له سه‌ر ئیعجازاره که‌ی ئمه‌وهی که: قورئانی پیروز له ده‌می باسکردنی "تموید" و همه‌مو به‌شه کانیدا هاوده‌م له گه‌ن باسکردنی گشت پله کانی ئه‌و به‌شانه و سه‌ر جهم پیداویستی به کانیان و، بنی ئه‌وهش "پنکوپیتکی"‌ی هیچ کامینکیان تیک بدات، به تمواوی "هاوسه‌نگی"‌ی خزوی پاراستووه! همروه‌ک پاریزگاری "هاوسه‌نگی"‌ی نیوان گشت حه‌قیقه‌ته خواییه بمرزه کانیشی کردوه و، سه‌ر جهمی ئه‌و حوكمانه‌شی له خزدا کزکردووه‌ته‌وه که همه‌مو ناوه جوانه‌کانی خوای گه‌وره داخوازی ده‌بن، هاوده‌م له گه‌ن پاراستنی پنکوپیتکی و په‌یوندی ده‌ست له ملانی نیوان ئه‌و حوكمانه‌دا.. همروه‌ک به هاوسه‌نگی تمواو کاروباری "ربوییه‌ت" و "ثولو‌هیه‌ت" يشی پنکه‌وه له خزدا کزکردووه‌ته‌وه!

(۱) مه‌کنوبات، مه‌کنوبی بیست و هه‌شتم، ل: ۶۲۳-۶۲۴. (وهر گنی)

(۲) مه‌کنوبات، مه‌کنوبی بیست و هه‌شتم، ل: ۶۲۴. (وهر گنی)

جائمه "پاریز گاری" و "هاوسه‌نگی" و "کوز کردنوه" یه، تایبه‌تکاری یه کی قورئانه که هر گیز له هیچ ئاسه‌وارینکی مرؤقدانی یه. ته نانه‌ت نه له بهره‌مه فیکری یه کانی گشت بیریاره مهزنه کان و، نه له ئاسه‌واری ھولیابانی پیاوچا کدا که رۇشتۇونەت ناو جىهانى مەلە کووت و، نه له كتىبى ئەو ئىشراقى يانەتى كە له ناخى دىۋى ناووه‌تى شستاندا رۇچوون و، نه له عىرفانى ئەو رۇحانى يانەشدا كە رۇشتۇونەت ناو جىهانى پەنھانى غەيىبەوه، تایبه‌تکارىي واده‌ست ناكەمۆيت. بەلكو ھەموو بەش و تاقمىكى ئەوان دەستى بە تەنھا لقىل يان دوو لقى درەختە مەزنه كەى "حەقىقتە" ووه گەرتۈوه و، بە تەواوه‌تى بە گەلا و بەرى ئەو لقەو سەرقال بوروه و، ج لەبەر پېنەزانى و ج لەبەر بۇ نەرۋاين، ئاورى لە هىچ ڪامى لقە کانى تر نەداوه‌تمو، دەلىنى جۇزە كار دابەشكىرى دەلىنىك لە نېۋائىاندا پروى داوها

بەلىنى، پوانىنه "بەرتسكە پابەندە کان" ھەر گىز ناتوانن دەوراندەورى "حەقىقتە" رەھا" بەدەن و ھەموو لا يەكى بىبنىن. چونكە ئەم كارە پۇيىستى بە پوانىنىكى كوللى و گشتىگىرى وەك "قورئانى پىرۇز" دەبىت ا

كەواتە هىچ شىتىكى ترى غەيرى قورئانى پىرۇز - با دەرس و رېنمايىشى لە قورئان وەر گىرتىبىت - ناتوانىت بە "زىرى" يە سنۇوردار و جوزئى يە كەى خۇزى جىگە لە چىمكىل يان دوو چىمكى حەقىقتە كاملە كە هىچى تر بە تەواوى بىبىنتى! بۆيە بە گەرمۇ گۇپى لەو چىمكى و لايدەدا سەرقال دەبىت و لېنى ناتازىت و، لە ئەنجامدا "هاوسه‌نگى" يىوان "حەقىقتە کان" دەشىپۇيىت و، يان بە "زىادەرۇزى" ياخود بە "كۇرتىپى" پىنكۈپىكىي نېۋائىان دەشىپۇيىت^(۱).

لەم بېرىگەيەوە و لە گۇفتارى خودى مامۇستاوه تىدەگەين كە "پېيامە کانى نۇور" لەبەر ئەوهى تەفسىری قورئانى پىرۇزىن، ئەوا بىرسكەپە كى ئەم تایبه‌ڭەندى بە دەراسا و گشتى يەيان وەر گەرتۈوه. واتەنھا يەك غۇونە بۇ ئەمە دەھىنەنەوە:

(برام) تۈزىلە نامە كەتدا دەلىتىت: تەفسىرنۇرسان لە دەمى تەفسىر كەرنى: ھەرب العالمين^(۲) دا وتۇويانە: ھەۋىدە ھەزار جىهان ھەيە و، پرسىيار لە حىكىمەتى ئەم ژمارەيە دە كەيتى!

(۱) وته کان، وتهى بىست و پىنچەم، ل: ۶۴۱-۶۴۲. (وەر گىز)

برام! من نیستا حیکمه‌تی ئمو ژماره‌یه نازاڭم، بەلام تەنها ئەمەی خواره‌وە دەلىم: رىستە كانى قورئانى حەكىم تەنها يەك واتايان لەخۇن نەگرتۇوە، بەلگۇ ھەرىيە كەيان لە حۆكمى "كوللى" يەكدايە كە گەلىنى واتاي بىز ھەموو چىنېك لە چىنە كانى مەرۋەن لەخۇن گرتۇوە. چونكە قورئانى پىرۇز گوفتارىنەكە ئاراستەسى سەرجمەن چىنە كانى ئادەمیزاد كراوه. كەواتە ئەمە واتا پۇونكراوانە لە حۆكمى "جوزئىيات" ئىمە قاعىدە و ياسا "كوللى" يەدان و، ھەر تەفسىرنووس و ھەر خواناسىيەك بەشىك لەمە واتا كوللى يە باس دەكەت و، لەمە تەفسىرە شدا يان پشت بە كەشىپيات يان بەلگە يان مەشرەبە كەى خۆزى دەبەستىت و، يەكىك لەمە واتايانە تەرجىح دەدات و ھەلى دەبئىرىت. ھەر لە راستىشدا كۆمەلتىك لەمە تەفسىرنووسانە لەم پۇوهدا واتايە كى موافقىان لە گەل ئەم ژمارەيدا دەرخستۇوە.

بۇ نۇونە: ئەولياكان، بە گەرنگىيەنلىكى زۇرەوە، بەميانى و ئىسوارە لە نېوان ويردە كانياندا ئەم ئايەتە پىرۇزە دەخويىن كە دەفرمۇنى:

﴿فَمَرْجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيَانِ بَيْتَهُمَا بَرْزَخٌ لَا يَنْغِيَانِ﴾ (الرحمن: ۱۹-۲۰) ..

ئەم ئايەتە گەلىنى واتاي زۇرى ھەيە، ھەر لە دەريايى پەروەردگارىتى يەوه لە بازنەي "وجروب" و دەريايى بەندىايەتى يەوه لە بازنەي "ئىمكان" .. تا دەگاتە ھەردوو دەريايى دنيا و ئاخىرەت و جىهانى شەھادە و جىهانى غەيىب و، ھەروەھا تا دەگاتە زەريماكاني خۇرەھلات و خۇرئاوا و باكۈر و باشۇر و دەريايى رۇم و دەريايى فارس و دەريايى سېي و دەريايى رەش و گەرووە كەى نېوانيان كە ئەمە چەشنە ماسىي يەلى لىنى دەرەھچىت كە پىنى دەلىن "مەرجان" و .. تا دەگاتە دەريايى سورى و نۆكەندى سوپىس و، دەريايى ئاوه سازگار و ئاوه سوپىرە كان و، دەريايى ئاوه سازگارە پەرتەوازە بلاۋە كانى ناو زەمى و، دەريايى سوپىرە كانى سەرپۇرى زەۋىش كە بە يەكزەنە لەكەن و، ئەمە رووبارە گەورانەي چەشنى نىل و دېجلە و فورات كە پىيان دەوتىرىت: دەريايى سازگارە بچۈرۈكە كان و، ئەمە دەريايى سوپىرانەش كە تىكەلىان دەبن ..

ھەموو ئەم جوزئىياتانە، لە ناوهندى واتاكانى ئەم ئايەتە پىرۇزەدان و ھەر ھەمووشيان دروستە ئامانچ و جىئى مەبەست بن، كەواتە ھەموو ئەوانە واتايى حقىقى و مەجازىي ئەم ئايەتە پىرۇزەن.

به همان جوز: ﴿الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ یش، و هک تهانه‌ی باس کران، گلنی حقيقة‌تی زوری له خودا کتر کردوه‌تهوه و، ئه‌هلى که شف و حقیقه‌تیش به پیش که شفیباتی خویان به چند پرونکردن‌ویه کی جوز او جوز ئه‌پراستی‌یانه درده‌خدن. منیش بهش به حالی خوم ئه‌م واتایه‌ی خواره‌وه لهم ئایاه‌ته تیزه‌گهه:

ئاسماهه کان هزاران جیهانیان تیدایه و، ده گونجنه هر ئه‌ستیزه‌یه ک له‌ناو کومله که‌ی خویدا جیهانیکی سه‌رمه‌خز بیت و، هه‌موو ره‌گه‌زینکی ناو گزی زه‌ویش جیهانیکی سه‌رمه‌خزیه له خویدا. ته‌نانه‌ت هه‌موو مرؤثیک جیهانیکی بچوو که. که‌واته وشهی: ﴿رَبُّ الْعَالَمِينَ﴾ ئه‌وه ده‌گهیه‌نیت که کاروباری هه‌موو یه‌کیک له‌و جیهانانه راسته‌و خو له لایه‌ن په‌روه‌رد گاریتی خواوه‌ندوه به‌پریوه ده‌بریت و په‌روه‌رد ده‌کرنیت و کاروباره کانی به‌پری ده‌خریت^(۱).

لیزه‌دا یاد‌گاریک له مامؤستامانه‌وه ده‌گیپر موهه:

له "ایسپارته" بوبین.. وانه‌ی ئیمانی په‌یامه کانی نورمان له نیوان خزماندا ده‌خویند و، مامؤستاش له‌سهر جینگاکه‌ی خزی دانیشتیوو به‌دوادا چوونی بز وانه‌که ده‌کرد له په‌یامیکدا که به پیشی عره‌بی نووسرا بwoo. کتوپر هلسایه‌وه و چاویلکه که‌ی لابرد و، رووی تیکردن و، وتی:

"ئیوه لاون، بیر‌کردن‌وه‌تان به‌هیزه.. به‌لام من پیر بوم و بیر‌کردن‌وه‌وم لواز بوروه. له‌گه‌ل ئه‌وه‌شدا سویندتان بز ده‌خوم به‌خوای گهوره که هینده سوودم له‌م وانه‌یه و‌رگرت دولیتی یه‌که‌م جاره ده‌خوینمه‌وه، له کاتیکدا که تا ئیستاده هزار جار خویندو و مه‌تهوه!"

دوای چهند رؤژیک و‌تی:

"پیش چهند رؤژی ئاوا و ئاوا مین و‌تن، بهزبوروه‌وه له‌م وانه‌دا سنوریکی نی‌یه، چونکه له ریزنه‌ی قورئانی پیرۆزن".

مامؤستا سوره بو له‌سهر ئوه‌ی که سه‌رنجه کان له که‌سی خزی لابیرین و به‌ره و په‌یامه کانی نوره‌ی تار استه بکرین. ده‌بوت:

"په‌یامه کانی نوره وانه‌یه کی قورئانی پیرۆزن له ئاستی تیکه‌یشتني ئه‌م سه‌ردمه‌دا".

(۱) مه‌کتوههات، مه‌کتوههی بیست و شده‌شم، ل: ۵۴۸-۵۴۹. (وهر گنپ)

هه رووه کتابلزیه کی له دیوی پشتهوهی ده رگای ژووره که هی له شوینی مانهوهی هه تواسیبوو، چ له ئیسپارته و چ له ئه‌میرداخ، هر که سیک سه‌ردانی بکردایه پی دهوت بیخوئیتنهوه. له تابلزیه‌دا نووسیبووی:

"پیامه کانی نور هیچ پیویستی يه کی به من نهیشتوه‌تهوه. هر په‌یامیک له ملیونه‌ها نو سخانه‌ی که دهیان خویننهوه، ده هینده‌ی چاوینکه‌وتني من سوودی لئی وردە گرن".

له شوینیکی تردا ده‌تیت:

"له پرووی کارکردنوه بۆ قورئانی پیروز، خوای گهوره به میهره‌بانی خۆی چهندین برای چوست و جالاکی له خزمته ئیمان و قورئاندا پن به خشیووم، که دوای مردم ئه خزمته ئیمانی يه، له بربی يەك مەلبەند، له چهندین مەلبەندی زوره‌وه ئەنجام ده‌دریت. خۆ ئه گەر "مردن" زمامم بىدەنگ بکات، ئه‌واله بربی من چهندین زمانی به‌هیز ده کهونه گزو، ئه خزمته‌ش به بەردەوامی پائی ده کەن".

هه رووه‌ها ده‌تیت:

(خزمەتگوزاری يه کام و پرووداوه کانی ژیانم له حوكمى "تزو" يکدان تاکو بین به سەرتا و بنەماي خزمەتیکي ئیمانیي مەزن. ئەوتا چاودىزى خواي گهوره لەم سەردهم و پۇزىگارەدا درەختىكى بەردارى به "پیامه کانی نور" - کە له قورئانی پیروزه‌وه سەرچاوه‌يان گېرتووه - له تزووه پىنگەياندووه و بەخشىويەتى)^(۱). خۆ کاتنى باسى چاودىزى يه پەوردەگارى يه کان دەکراله پۇزىانى سەرەتاي دانانى پیامه کاندا، دەبیوت:

(ماوەيە کى زور پیش ئىستا له وەلى يەکى پياوچاکم بیست، و تى: "لە ئاماژە غەبىي يەکانى چەند ئەولىايە کى پىشىنەوه دەرەنجامىنکى ئەوتۈي بەدەست ھىناوه کە قەناعەتى ئەوهى داوهتى: له خۆرەلات‌وه پۇوناکى يەك پەيدا دەبىت و تارىكىي بىدەتە کان دەرەونىتىهوه"!

ماوەيە کى زور چاوه‌پوانى سەرەتلدانى ئەم چەشنه پۇوناکى يەم كرد و ئىستاش ھەر چاوه‌پوانى. بەلام خۆ گولە کان له بەهاردا دەميان دەپشکۈزى! كەواتە دەبىت ھەر لە

(۱) پاشبەندە کان، پاشبەندى ئەمیرداخ: ۵۱۳/۲. (وەرگىز)

ئیستاوه رئی بو پشکووتى ئهو چەشنه گولە خاوینانه ئامادە بکەین و، زانیمان ئىمە بهم خزمەتەمان رئی بۆ ھاتنى ئەو نورانى يە بەرپىز انە خوش دە كەین^(۱).

سوپاس بۆ خوائەو گولانە دەمیان پشکووت و، گول و بەروبومى نورانى يان گىرت. بە پشتىوانى خواھەر دەشىگرن.

بە بۇنە ئەم زيانامەيمە، والە خوارەوە ئەو نورسینەي ھەردۇو براى بەرپىز "محمد" دەپىزى" و "ئەمین چايچى" دەھىنەن كە لەبارەي مامۇستاوه تۆماريان كرددۇو. ئەم دۇو بەرپىزە لە دەمى مانەوەي مامۇستادالە "قەستەمۇنى" بەردهوام لە خزمەتىدا بۇون. ئەۋەتا دەلىن:

(ئىمە قەناعەتى خۆمان بۆ ھەموو ئەو كەسانە تۆمار دە كەين كە دەيانەوي بە كەسايەتىي مەعنەوېي مامۇستا كەمان ئاشنا بىن.

بەدىعوززەمان سەعىدى نورسى لە بەرئەوەي بەھەمنىدى درەۋشانەوە كانى ھەردۇو ناوى جوانى "النور" و "الحکيم" ئى خواى گەورە بۇوە، ئەوالە گەنجىنەي پاستى يە كانى قورئانى پېرۈزەوە گەلنى پاستى و زانستى مەزنى بەدەست ھىناوە، وەك شوڭرانە و راڭھىاندىنى نىعمەتى خواى گەورەش ئەو پاستى يانەي قورئانى خستووەتە پىش چاوى گرۇي ئادەمیزاد.

مامۇستا سەرجەم بەرەستە كانى دەررۇون و ھەوا و ئارەزووى تىپەپاندۇ، رەۋشە مەھەدىيە كانى كرد بە ئاكارى خۆى، تەنانەت لەم سەرددەمەدا بۇو بە غۇونەيە كى كەم وىنە و بەرچەستە ئاكارە بەرزە كان. ئىتە ئىبانى خۆى لە گەل ھىممەتىكى بلند و مەمانەيە كى دامەزراودا، بە خاوېنى يە كى تەواوەتى بىرەسەر. ھاوکات لە گەل خۆز لە بىرەرنەوەيە كى پاستەقىنە ئەوتۇدا كە ژىرىيە كانلىي سەرسامن..

ھەموو ئەمانە، بەھۆى ئەو دلىپاڭى و تەوهەككۈل و قەناعەتە تەمواوهى كە خواى گەورە پىتى بەخشىبىو، ئەوه بۇ ئەۋەپىرى سادەيىمان لە گۈزەران و پۇشاڭ و ھەموو بارودۇخىنە ئەودا دەبىنى، تەنانەت ھىنەدەي گەردىلەيە كىش حەز و خۆشەويسىتى دنیاى لە گەل خۆدا ھەلتەنە گرتبۇو.

(۱) مەكتۇوبات، مەكتۇوبىي بىست و ھەشتەم، ل: ۶۲۵. (وەرگىز)

تابلیّی به تمواوی "عیززه‌تی زانست"‌ی ده‌بار است و، هزاری خوی له پیش چاوی که‌سیکی جگه له خوای گهوره‌دا ده‌رنده‌دخت. ئوهش مهزنتین ده‌ستوری ژیانی بوروه، هرچهند دنیا پرووی له برو که‌چی ئوه پشتی تی کردبو. ئیمه لمه دلنيایيداين که ئهم پاريزگاري و پابهندبونه‌ی به ده‌ستپاکي و خاویني يمهوه، يه كيکه له چاوديری به‌کانی خوای گهوره سه‌باره‌ت بهو، چونكه صدهقه و زه‌کاتی و هرنده‌گرت، ته‌نانه‌ت هر بز خوی كرني خانووه‌كه‌شي ده‌دا.

پاشان مامؤستا له‌راده به‌ده‌ري بيزى ده‌هاته‌وه له خونواندن و ريا و خو به گهوره گرتن. دواى له قوتايانيشی ده‌کرد كه له خونواندن دوره بکهونه‌وه و، پى ده‌وتون:

"خونواندن له برووي شرع و حيكمه‌ته‌وه نه‌هبي لئى كراوه، چونكه مرؤف به‌ره و به‌زانداني سنوورى پى پىدارو ده‌داته‌به‌ر. ئوهانه‌ش كه خويان ده‌نوين، له شانازي و پيا‌كاربي قبه و قورس رزگاريان ناييٽ، خو همه‌مو ئوهانه‌ش ئيخلاس ده‌شيوين".

پاشان مامؤستا له‌وپه‌رى خونه‌ويستيدا برو، زور به توندي له هوكاره‌كانی (زالبون به‌سر خملکدا و خو جيا‌کردن‌وه لينيان) دوره به‌ريزى ده‌کرد. به باشى مامه‌له و به‌رخوردی له گهل همه‌مو که‌سيکدا ده‌کرد، به تاييه‌ت پيران و منالان و هزاران، هروه‌ك به نهرم و نيانى و خوش‌هويستي برايانه هلسوكه‌وه‌تى له گهل ده‌کردن. ئىتر خوش‌هويستي و برو خوش‌سيي ئاويت‌هه له گهل نورى ويقارادا همردهم به رو خساره گه‌شاوه‌كه‌يه‌وه ده‌بريسکايه‌وه و، جگه له نيشانه‌كانی هاورازى و سام و شكت‌شتى ترمان لئى نه‌ده‌بينى. به‌لى، هميشه خنه‌ندى له‌سر ليو برو، هنه‌ندى جاريش هميشه توندي‌نى لئى ده‌بيزرا به‌راديه‌ك كه زمانغان له به‌رده‌ميدا گزى نه‌ده‌کرد و هيچمان بى نه‌ده‌وترا.

گوفتاره‌كانيشى كهم و بوخت بروون.. هر گيز زه‌مى كه سمان لئى نه‌يستوروه.. پى نه‌ده‌دا كه‌سيك له لاي ئوهدا غه‌ييه‌ت بکات، به‌لكو هله‌كانى خملکى ده‌پوشى و، هه‌ميشه گومانى باشى به كه‌ساناي تر ده‌برد، تاکو بوار به كمه‌نس ندادت قسه‌ى خراپى بز بگييرت‌ته‌وه. وەك ئوه‌هى ئه گهر كه‌سيك بيوتايي: "فلانه كمه‌نس ده‌باره‌ى تۈئاوا او ئاوابى ده‌وت" مامؤستا به‌په‌رچى ده‌دایه‌وه و ده‌بوت:

"نه‌خىز ئەمە راست نى يه، فلانه كمه‌نس هر گيز شتى وانالىت".

ئىز ئو كەسە يىنەنگ دەبۇو!

مامۆستا پىچىيە كى دامەزراوى ھەبۇو لە موجاھەدەي دەرۈون و لېپرسىنەوەيدا.
ھەر گىز حەز و خواستە كانى دەرۈونى خۆى نەھىناؤەتدى، تەنانەت لە ژەمى خوارىندادا
ھىنەنەدەي دەخوارد كە پى بىزى و، زۆر بە كەمى دەنوسىت و، شەوگارى بە
خواپەرسىتى يە كى ملکەچانەي وا دەبرەسىر كە سەرنجە كانى رادە كىشىا. ئەمەش
رەفتارى بۇو چەندەش وەرزە كان گۇرانىيان بەسەردا بەھاتايە..

ھەر گىز نەيىنراوه كە دەستى لە شەونویز و ويرده كان و موناجاتە كانى ھەلگىرتىت،
تەنانەت لە كاتە كانى نەخۇش بۇونىشىدا. بىگرە ئە و كاتەش كە لە بەر سەختىي
نەخۇشى يە كەي شەش رۇزى رەمەزان نەيتۈنى بەربانگ بىكانەوە، ھېشتا ھەر وازى لە
خواپەرسىتى و شەونویز نەھىنما، بە رادەيەك كە دراو سىكەنلى سەريان لە خواپەرسىتى و
ملکەچى و لالانەوەي شەوانەي مامۆستا لە زستان و ھاۋىندا سوورما بۇو، بۇيە گۈنى
بىستى موناجاتە كانى دەبۇون كە لە دلىكى زامداروھە ھەلەدقۇلا.

مامۆستامان زۇر بە توندى چاودىرىي پاکوخاۋىتىي دە كىرد بە جۈزەرى كە شەرع
داوای كردووھە و، بەردهوام دەستى بە دەستتۇرۇزەوە بۇو. ھەروەك چاودىرىي كاتى
دە كىرد، چونكە ھەر گىز كاتى بە خۇپانى نەدەبرەسىر، ئەوھەبۇو يان پەيامە كانى نۇورى
دادەنا، يان ھەلەگىرى و راستكەرنەوەي لە دەستتۇرسى پەيامە كاندا دە كىرد، ياخود
زىكىر و ويرده كانى دەخوينىد، يان نوقمى پەرسىنى فيكىرى و تىپامان دەبۇو لە نىشانە كانى
دەسەلاتى خواي گەورەدا..

ئەمە كار و پىشەي بۇو ج لە مال و ج لە سەفر و دەرەوەدا، چونكە رۇزگارانى
ھاۋىن لە گەل ئەودا دەپۇشىتىنە دەرەوە بىز دارستانە دوورە كە و، لە پىتگادا ھەلەگىرى لە
دەستتۇرسى پەيامە كاندا دە كىرد، يان گۈنى لە خۇپىندەوەي پەيامە كان دەگرت كە بۇمان
دەخوينىدەوە، ياخود وانەي يە كېڭىل كەتىيە دانراوه پېشىنە كانى خۆى پى دەوتىنەوە..
بەم جۇرهە هىتىد..

ھەركات لە گەل مامۆستادا بۇويىنايە ھەستمان بە ماندووبۇون و بىزازى نەدە كىرد،
تەنانەت گەر وانە كان لە بەيانىھە و هەتا ئىۋارەشى بىخاباندایە و بە بىن بېرىشىنائىھە.

مامۆستا دەبۈت:

"ماوهی بیست ساله جگه له قورئانی پرۆز و پهیامه کانی نور هیچ کتیبیکم له لای خۆم گل نهداوه‌تهوه و نه مخویندووه‌تهوه".

له‌بهر ئوه، کار کردنی بۆ پهیامه کانی نور، که ته‌فسیری قورئان، له هەموو شتیکی دیکه بین باشت بwoo. ئایا کەسیک خوای گەوره پیت و بەره کەتى له قورئانه پرۆزه کەیوه به سەر دلدا پاشتیت ج پیویستی بە کى بە غەیری قورئان؟

بەلتى، له دەمى دانانی پهیامه کانی نوردا خوای گەوره توانایه کى رەو انبیئى يانەي سەرسووره‌هین و توانستیکى ناوازه‌ى گۆفتارى به مامۆستامان بەخشىبۇو كە زۆر كەس بزیان ناپەخسیت. چونكە ئو پهیامانه له چەندىن بارودۇخى غەربىي و نەخۆشى و، له ژىر چاودىرى و تەنگانه و، له ھەلۇمەرجى ئوتۇدا دانراون كە له تواناي كەسدا نى يە، بەلام بە يارمەتى و پاشتىگىرى خوای گەوره و، بۆ بەهانادە چۈونى ئىمانداران و، سەربارى ئەمە مەموو كېشە و گۈفتانە، پهیامه کان لەناو دۆل و چىا و دەشت و دەر و باخە کاندا، دوور لە چاوى چاودىرەن و هەندى جارىش بى ئوهى نووسەرەوەيە کى يارمەتىدەرى له لا بىت، دانراون.

بەم جۆرە، چاودىرىي خوايى بە شىوه‌يە کى نائىسايى لە دەمى دانانی پهیامه کاندا دوراندەورى مامۆستامانى دابوو.

سوپاس و ستايىش هەر تەنها بۆ خواى گەورەيە كە بۇونەوەرانى لە بەردەم مامۆستادا بە وينە كېيىنلىكى پۇون و ئاشكرا يە كالا كردو، بە كەشف و شەھوود تاپلەي "حق اليقين" تواناي خويىندەنەوهى ئەمە كېتىبەي بین بەخشى.

كەواتە ئەم بەرھەمانە تەنها و تەنها ئەنجامى پاشتىگىرى و يارمەتى بە کى پەروەردگارە، چونكە راستى و زانستە کانى قورئانى پىرۆزى، بە ئايەتە تەشرىعى و گەردوونى يە كانەوە، لەو بەرھەمانەدا پۇون كەردووه‌تهوه.

جالەو كاتەدا كە پىویست بۇ ئەم "سەعید" بەختەوەرە لە لايەن ھەممۇ انەوە مايەي فەخر و شانازى بوايە، بەھۆى ئوهى كە بە نورى قورئان پىنى بەرزبۇونەوهى بەرھە بەرزترىنى پلە کانى خواناسى بۆ گۈزى مەرۆف لە پىنى "پهیامه کانى نور" وە پۇون كەردهو، كە چى بەدبەختە کان بە پىچەوانەي ئەمە پېكىشى يان كردو، چەندىن جار ژەھريان دەخوارد دا. لەوانەيە ئوهش بە كېيىك بىت لە خواستە کانى حىكىمەتى خوايى

گوره، چونکه بهلا و گرفته کان به سه ر میراتگرانی پیغمه ران و پا و چا کاندا ده باریت،
و هک له فرموده پرورداد سه لاؤه:

^(١) أشد الناس بلاء الأنبياء ثم الصالحون ثم الأمثل فالأمثل

رۆژیکیان له "قەستەمۇنى" كە مامۇستا بە نىازى دەستتۈپ گرتىن لە كانى يە كە لە مال
پۇشته دەرەوه، منالان بەر بەردىان دا! كەچى مامۇستا ئارامى و خۇراڭرىسى دەرېرى و،
لە دل و دەرروونى خۇيدا هېيج شىتىكى جىگە لە خاۋىنى و سەلامەتى بەرامبەر بەو منالانە
ھەملەنە گرت! ئىنجا ھەرۋەك رقى لىنى ھەلتىنە گرتىن و لىييان تۇورە نەبۇو، دوعاى خېرىشى بۇ
كىرىدۇن و، فەرمۇوى:

"کو منالانه بعون به هری ئوهی که يه کیک له نهیني يه کاني ئايەتىكى مەزنى سورەتى ياسىنې بىز دەرىكەۋىت".

پاشان ئەو منالانە، بە فەزلى خواي گھورە و بە بەرهە كەتى دوعا كانى مامۇستا بۆيان،
وايان لىنى هات كە لە هەر شويىنەكدا مامۇستايىان بىينيايە بە راکىرنەوە بەرهە و پېرىيى
دەپۋىشتن و دەستىيان ماج دە كرد و تكاي دوعاي خېرىيان لىنى دە كردا!
مامۇستا كەمان ھىننەدە حالتى نائاسايى و لەعادەت بەدەرى ھەيە كە لە ژمارە نايەن،
لە پېشە كېيى ئەوانەدا دانانى "پەيامە كانى نور".^٥

بهلی، ئىمە دان بەوە دا دەنیین کە مامۇستامان لە خۆمان زیاتر و وردتر ختۇورە کانى دلى ئىمە دەخويىندهو. زۇر جار بۇ ھەندى شتى ئەوتۇ بىّدارى دە كردىنەوە و ورىيابى دەداینى کە بە خەيالمازدا نەدەھات، ئىمەش لەوە سەرسام دەبۈوين. كەچى دواى چەند رۇزئىك رۇوبەرۇرى ئەو شتانە دەبۈوينەوە كە پىشىز ئاگادارى كەدبۈوينەوە لېيان. ئىز ئىمەش بىّدار دەبۈوينەوە.

کاتی له گهل مامز ستادا ده روشتین بوز چیا که، هنهندی جار ده مانبینی پیش ئوهه
کاتی گه رانهوه بیست بهرهو مالهوه، کوپر هلهده ستاو فهرمانی به ئیمەش دهدا که
هملىسین و بگەرینهوه. كه هۆكاري ئهو گه رانهوه پیش وەختەمان لىنى دەپرسى،
دەپرسى:

(١) صحيح، رواه الترمذى وأبى ماجة وأحمد، وأبى حبان والحاكم. (وهرگز، لە چاپە تازە عەرەبى يە كەدەھ)

"با به خیرایی بگه رینه و بز ناوشار، لهوی بز خزمتی پیامه کانی نور
چاوه رو اغانن".

کاتی که ده گمراه‌ینه وه، ده مانیبی ههر له راستیدا یه کیک له قوتاییانی نور بز
کاریکی گرنگ چاوه پیمان ده کات.. یان در او سیکان ههو ایان بین ده داین که که سیک
پرسیاری له باره‌ی ئیوه ده کرد و چهند جاریک سردارانی ماله که‌ی کردن، پاشان پوشت
به پئی خویمه‌ها!

پوئیکیان خوشکی به پیز "ئاسیا خامن" که له نهوهی "عاشقه بچکوله" یه، که ئه‌ویش
یه کیکه له قوتاییانی مه‌ولانا خالید (قدس سره) جوبیه‌یه کی مه‌ولانا خالیدی هینا که
سالانیکی زور بیو پاریز گاری لئی کردبوو، جوبیه‌که‌ی دا به "فیزی". که چی بینیمان
مامۆستا فرمانی دا به "ئەمین" که جوبیه‌که‌ی بز بشوات و، ئىجا سوپاس و ستایشی
خوای کرد له سر جوبیه‌که‌ی! "فیزی" يش سری لهوه سورپماو، ئهوهی به دلداهات
که ئەم خوشکه جوبیه‌که‌ی بز ماوهی بیست پۇز ب من دا، ئىتر بزچى مامۆستا هەلتی
ده گرتیت بز خۆی؟

"فیزی" دوای ماوهیه که "ئاسیا خامن" ده بینیت، ئه‌ویش به فیزی دەلتیت:
که جوبیه‌که‌م هینا، بزیه به و جزوره له گەن تز دوام تاکو مامۆستا - گیانمان به
قوربانی بیت - قیوولى بکات و جوبیه‌که‌هی ئوه، چونکه دەزانم ئەگر راسته و خۆ بزم
بھینیاهه دیاری و هرنەدە گرت!

بەلئى، وەر گرتى ئە و جوبیه‌یه له لاين مامۆستامانه‌و نیشانه‌ی ئه‌ویه که ئەركى
نویکردن‌وهی ئایین له دواي مه‌ولانا خالید گویزراوه‌ته‌و بز مامۆستامان. ئەوه تا له
فەرمودەی پىرۇزدا ھاتووه:

(خوای گوره سەرى ھەموو سەد سالىك کەسیک دەنیریت کە کاروبارى ئایین بز
ئەم نەته‌ویه نوئى بکاته‌و)."

دەبینىن بەروارى له دايکبۈونى مه‌ولانا خاليد ساتى "1۱۹۳" يى كۆچى يە و،
بەروارى له دايکبۈونى مامۆستاشمان "1۲۹۳" يى كۆچى يە!
مامۆستا زۇر جار گالتەی له گەن ئىمدا ده کرد و، دەبىت:
"لەمەلا سزا دەدرىن.. دەرۋەنە بەندىخانە".

هر له راستیدا ماوهیه کی زوری بین نده چوو قسه کانی دههاتنه دی.

له پیش بهندیخانه‌ی "دهنیزلى" شدا همان شت رووی دا، چونکه مامۆستا و تى: "ماوهیه که له ههشت سال زیاتر له هیچ شوینیک نه ماومەته و، واھهشت سال تپه‌ری به سه رهاتنمدا بز ئېرە، جايان ئەوهی ئەمسال دەمەرم، ياخود دەگۈزۈرەمەوه بز شوینیکى تر".

بەمەش ھەوالى بەجىھىشتى "قەستەمۇنى" ئى راگەيىاند.

پۇزىكىان و تى:

"زور زور وریابىن! چونکه ھەست دە كەم لە چەند لايە كەمەھە هىرىشى سەخت دە كەپتە سەرپەيامە کانى نورور".

لە راستیدا زۆری بین نەچوو رووداوى ئىعتىرازى مەلا زاناکەى ئەستەمبۇول لە سەر مەسەلەيە کى يە كىڭ لە پەيامە کانى نورور رووی دا و، بەرپىز "عەلى رەزا"ش، خواپى خۇش بىت - كە ئەمیندارى فەتوا بسوو - بەرپەرجى دايەوه و، پاشتى حەقتىبوونى پەيامە کانى نورورى گرت.

مامۆستامان دەيىوت:

(با ئەھلى دنيا خزىيان بپارىزىن لە هىرىش كەرنە سەرپەيامە کانى نورور، چونكە بە و كارەيان دەبىنە هۆزى دابارىنى بەلاؤ موسىبەتە كان، لە بەرئەوهى پەيامە کانى نورور سەددەقەيدە كە لە جوزرى "وشى خاۋىن". خۇسەددەقەش بەلاؤ دەباتە دواوه).

پىش روودانى بەندىخانە‌ی دەنیزلى، پىنى و تىن:

(پلانىكى سامناك لە دۈزى پەيامە کانى نورور داپىژىراوه، بەلام مەزدە بىت چاودىزىنى خواى گەورە پشتمان دەگۈزىت، چونكە ئەمپۇ كاتىن "الحزب الأعظم" ئى وىرددە قورئانى يە كانم كەردەوه، رووپەرپەروى ئەم ئايەتە پىرۇزە بۇومەوه:

﴿وَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ فَإِنَّكَ بِأَعْيُنِنَا﴾ (الطور: ٤٨).

ئەم ئايەتە لە ناوارۇ كەدا پىنى و تم: ورد بەرهوھ لە من، منىش لىنى ورد بۇومەوه و، بىنیم كە بە يە كىڭ لە واتا ئاماڙەيىھە کانى ئاماڙاھ بز موسىبەتى بەندىخانە و، پاشان بز رزگار بۇون دەكەت لىيى).

ئەمەش نۇ مانگ پىش بېبارى بى تاوانىمان بۇو لە بەندىخانە دەنیزلى. ئىتىر بەوه گەوھەرنىكى گەنجىنە كانى ئەم ئايەتە مەزىنە و سەرەنجىنە ئىعجازى ئايەتە كەمى پىشاندایين و، مۇدەسى بە ئىمەى لاواز دا و دلخۇشى كەرىدىن.

بە پۇختى:

چەندەش ئىمەى لاواز لە بارەي مامۇستاوه بلىيەن و بىووسىن، ھىشتا ھەر خواى گەورە گەللىي سىفەتى تايىەتى بە مامۇستا بەخشىۋە لە بانگەوازە كەيدا. دەسا بەختەوەرى بۇ ئەو كەسەى لە خزمەتى پەيامە كانى نوردايە، كە تەفسىرەنلىكى بەنرخى قورئانى پېرۇزىن.. خۆشىپەختى بۇ ئەو كەسەش كە وانە كانى لەو پەيامانە وەردە گىرىت.

لە خواى گەورە دەپارپىنەوە كە لە گەل مامۇستامان بەدیعوززه‌مانى گەنجىنەى زانستە كان و گەورە زانى سەرددەمدا حەشرمان بىكات، كە بە درېڭايى مانەھەى لە شارە كەماندا "قەستەمۇنى" راستى يە كانى ئىمان و قورئانى بلاو دەكردەوە، ھەمۇ توانايەكى خۆى خىستە كار تاڭو ئىمە بەختەوەرى بەدەست بەھىنەن. ھەروەك لە خواى گەورە دەپارپىنەوە كە لە رۈزى حەشىرى مەزنيشىدا لە گەل ئەودا بىن و بە دەستە مىھەربانە پۇوناك و پاڭە كەمى دەستمان بىگىرىت و بە پاشتىوانىي خواجا باناتە خزمەت پەسۇولى ئەكەرم ﷺ^(۱).

وآخر دعوانا أن الحمد لله رب العالمين.

دەستەوسان

مسەتفا صونگۇر

خزمەتكارى

خزمەتكارى قورئان

بەدیعوززه‌مان سه‌عیدى نورسى

(۱) لېرىدا دەقى نۇوسىنە كانى ھەردوو بەرپىز "مەممەد فەيزى" و "لەمین چايچى" تەواو بۇو. (وھ گىپر)

ئەم ژیاننامەیە

بە پىتۇوسى مامۇستا:
ئىحسان قاسم صالحى

الحمد لله رب العالمين، والصلوة والسلام على سيد المرسلين
محمد وعلى آله وصحبه أجمعين.

لەوانەيە خويىنەرى بەرپىز لە گەل مندا ھاوھەست و پاپىت كە نۇوسىنى "مېزۇوىي ژيان" بە تايىيەت "ژياننامەي خۆبىي" يەكىنە لە نۇوسىنى دۈزارانەي كە زۇرىنەك لە نۇوسەران خۆيانىلى دەبۈرىن، لەبەر ئەوهى باھەتى لەم جۆرە كۆمەتىك پابەندبۇون و شىۋاز و خواستى تايىيەت بە خۆرى ھەيە.

لە گەل ئەوهەشدا گەلى نۇوسەر و توپۇر، بە چەند شىۋازىكى جۇراوجۇر، ژيانى پېر لە رۇوداوى "مامۇستا نۇورسى" يان تاوتۇى كردووھ. ھەندىك لەوانە تەنها پابەندى كېپانەوەي مېزۇوىيى رۇوداوه كان بۇون و، ھەندىكى تريان رېبازى نۇوسىنى پۇمانىيان گەرتۇوه تەبەر و، ھەندىكى دىكەش شىۋازى زانستى و ئەكادىيىان بىز نۇوسىنى كەيان ھەلبىزاردۇوه .. ھەند.

يە كەم كەس كە مېزۇوىي ژيانى مامۇستا نۇورسىي نۇوسىيېت (عەبدۇرپەھمان)ى برازا و قوتايىي دلىسىزىيەتى، ئەوهەش لە نامىلکە كە سالى (1919) بىلەي كردووه^(۱).

(۱) لە پىش (عەبدۇرپەھمان)دا، بەرپىز (حەمزە موڭسى)ى قوتايىي مامۇستا نۇورسى لە سالى (1918) لە نامىلکە كەدا پۇختىيە كى ژيانى مامۇستا نۇورسىي نۇوسىيە. كە ئېمە لە كۆتايى بەرگى شەشمى سەرچەمى پەيامە كانى نۇور (داوەرى يە كان)دا بىلۇمان كرددوھ. (وھەنگىز)

له سه‌ره‌تای ساله کانی په‌نجادا (واته‌ی سه‌دهی بیستم) قوتاییانی نورسی زانکر به ئامیری له‌به‌ر گرتنه‌وهی "رۇنىق" و به پیته عەرەبی يە کان كتىپىكىان (له ژیانی مامۆستادا) بلاوکرده‌وه به ناویشانی:

"له توركىياوه خۆر به‌سەر جىهانى زانست و عىرفاندا ھەلدىت".

دوای ئەوه "ئەشرەف ئەدیب" ئى نۇو سەر و ئەدبىي بەناوبانگى تورك زېخىرە وتارىتكى لە بارە‌ی ژیانی مامۆستاوه له گۇفارە كەی خۆيدا "سېيل الرشاد" بلاوکرده‌وه.

پاشان ئەو قوتاییانه‌ی مامۆستا نورسی كە وانیان له لا خۇىندو، به وئىنە‌ی سېيھر له بەندىخانە و دوورخىستنە‌و كانىدا لىيى جىا نەبوونسەو، مىژۇوویه كىان بۆ ژیانى مامۆستا كەيان نورسی كە هيپىشىلا ناویاندا دەزىيا. ئىنچا نۇوسىنە كەيان خىستە بەردەستى مامۆستا نورسی و، ئەويش دواى لابىدىنى هەرشتىك مەدح و پىاهەلدىانى خۆى بۇويىت، كارە كەی ئەوانى پەسەند كرد و، پاش ئەو پوختە كارىيانه سالى (۱۹۵۸) له ژىپ ناویشانى (تارىخچە‌ی حەيات) واته (ژیاننامه) دا بلاویان كرده‌وه.

دوای ئەوه، چەند توپىزەرىيڭ لەم بوارەدا پەيدا بۇون كە به زمانى توركى باس و توپىزىنە‌و كانىان نورسى، ئەم توپىزىنە‌و انهش بۇون به چەند سەرچاوه‌يە كى ئەوتۇ كە له دەمى نۇوسىنى ژیانى نورسىدا پشتگۈز ناخرىن و نۇو سەر ناتوانىت لىبيان بىي نياز بىت.

له نىوان ئەوانەشدا به تايىهت ھەردوو برای بەرپىز "عەبدولقادر بادلى" و "نەجمەدين شاهينەر" كە يە كەميان له سى بەرگدا كتىپىكى نورسى به ناوى: (بديع الزمان سعيد نورسى) واته "چەند لايەن ئىكى نەزانراوى بەدیعوززه‌مان" و، (صۈن شاھدلەر) واته "دواهەمین شايىتە كان" له چوار بەرگدا^(۱).

ئەوي دىكەشيان دوو كتىپ به ناوى: (بىلىنەمەيەن طرفلىلە بدىع الزمان سعيد نورسى) واته "چەند لايەن ئىكى نەزانراوى بەدیعوززه‌مان" و، (صۈن شاھدلەر) واته "دواهەمین شايىتە كان" له چوار بەرگدا^(۱).

(۱) ئەمە‌ی دواىي له دەرەنجامدا به زمانى توركى بۇو بە شەش بەرگ، كە به زمانى عەرەبى ھەلىپازاردە كى چوار بەرگىيلىنى بلاوکرایمە. بە پشتىوانىي خوايى گۈورە بە كوردىش بلاودە كرىتەوه. (وەرگىن)

هریه کله و دوو به پیزه ش به لگه نامه هی میزوویسی و په سکی و زانستی یان لمه ناو
کنیبه کانیاندا پیشکمکش کرد، دوای ئمهوهی که ئەر کی چەندین سەفەر و گەرانی
مەیدانیی دوور و دریزیان گرتە ئەستۆ لە پیناواي بەدهەستھینانی زانیاری یە کاندا لە
سەرچاوه رەسەنه کانه وە.

ماموستا ههموو ئەمانەي لە سەر جەمى پەيامە كاندا بە پەرش و بلاۋى داناوه و ئاوىتىھى بېرىگە و دەستەوازە كانى ئەمۇ پەيامانەي كردووه و، وە كو چەند ھۆكارييڭ لە خزمەتى ئىممان و هيئانەدى و جىڭىر كردنى لە دل و ژىرىي يە كاندا بە كارى هيئناوه. ئىز ئەمۇ ياداشتานە تەنها بە چەند ياداشتىكى سەرىپىي و مىزۇرۇبىي نەماونەتەوه، بەلکو بۇونەتە چەند رپۇداويىكى ئاوىتىھەنگ لە گەل ژيان و ئىماندا و، چەند ھۆكار و بەلگە و ئاماز ھە كىشىن يۇ پايس، و بايەتە كانى، ئىمان.

لیزه وه پیم باش بتو که له نووسینی ئەم میژووی ژيانە ما موستادا ریازىنکى جىاواز بىگرمه بەر، ئەويش دەرھىنان و كۆز كەرنەوهەي ئەو يادگارى و پرووداوه پەرش و بلاۋانەي نېوان دىپەكانى ھەشت بەرگە كەي "سەرجەمى پەيامە كانى نۇور"، پاشان رىزى كەن و رېكخىستەنەن، سەرلەنۈي، بەپىش، رىزپەندىيە، میژووی رووداوه كان.

هز کاری بنه پر تی به لامه و بز هله لبزاردنی ئەم جۆره نووسینه دژواره، ئەوهیه کە خوینه ری بە پیز لەم میژووی ژيانهدا راسته و خۆ گوئی بیست و پرووبه پرووی خودى مامۆستا نوورسی بیت، بى ئەوهی خۆم بخمه نیوانیانه و، تاکو هیچ دەستیکم لە هەست و نەستی خوینه ردا نەبیت. چونکە نووسەر چەندەش ھەولى دەستبەردارى و بايەتى بۇون بىدات لە نووسینه كەيدا هيشتا بە چەند و شەيە كى ستايىش و پياھەلدان ھەندى رېز و سەرسورمانى خۆى بز كەسى لە سەر نووسراو دەرده خات.

ئەمە لە لایەکەوە.. لە لایەکى دىكەوە ھېچ سەرچاوه يەڭ - چەندەش پاست و دروست بىت - ناگاتە رادەی پاست و دروستىي ئەوھى كە مامۇستا نورسى لە بارەي خۆيەوە تۆمارى كردووە.

جىگە لەمەش، پىم خۇش بۇو زۇرتىينى ئەو بېرى كە لە توانادايە لە باس و، يادگارى و، پۇوداوه کان و، بەلگەنامە پاست و دروستە کان، بە زمانى عەرەبى بىخەمە بەردەستى خۇيتەرى بەرپىز. لە هەمان كاتىشدا ئەركى گەران و توپىشىنەوە لە سەر شانى ئەو توپىزەرانە ھەلبىگەم كە ئارەزۇومەندى نورسىنى ژيانى مامۇستا نورسىن.

لە بەر ئەوە، دەقى كىيىھە كەم لە گۇفتارى خودى مامۇستا نورسى يەوە هيئاوه (لە سەرجەمى پەيامە كانى نور) ، ھاوكتات لە گەل چەندىن بېرىگەي كىيىسى "تارىخچەي حەيات" دا كە مامۇستا بۇ خۆى رەزامەندىي لە سەر نواندووە.

ئىنجا ھەموو ئەوانەم بە پىزىزجىزەي مىزۈووی پۇوداوه کان پېكىخستەوە. ھەروەك ئەم شەنانەم لە سەرچاوه تور كى يە كانمۇوه وەرگىرت كە پاشتى دەقى كىيىھە كە بېگرىنەت و لە پەراوىزدا دامنان. تەنانەت لە ھەندى شۇيىدا ئەوانەشم بۇ زىياد كرد كە پاستە خۆ لە قوتاپىانەي مامۇستا نورسىم بىستۇوە كە لە ژياندان، وەك "مستەفا صونگۇر" و "بايرام يوكىسل"^(۱) و "محمدەد فەنچى"^(۲) و كەسانى تر، ھەروەھا ئەمەش كە توپىزەران لە كەسانىيان بىستبوو مامۇستا نورسىان بىنیوھ..

ئىزىز لەنیو ئەم يادگارى و بىنینانەدا ئەوانەيامن ھەلبىزاد كە لە لايەن چەندىن شايەتى زۇرەوە پشتىراست كراوهەتموھ، ياخود بە تەواتور يە كيان گىرتۇوە لە سەرى.

شاراوه نى يە كە ئەم شىۋازەي باسمان كرد، لايەنی باش و خراپى خۆى ھەيە..

(۱) بايرام بوركىسل "سالى (۱۹۳۱) لە دايىك بۇوە. لە تەمنى شازىدە سالىدا بە پەيامە كانى نور ئاشنا بۇوە. ئىزىز پاشماھى تەمدەنى خۆى، تەنانەت لە بەندىخانەشدا، وەك قوتاپى يە كى دلىسز لە خزمەتى مامۇستا نورسىدا بە سەرىر دووھە. كەم ياداشنانەشى دوو مانگ پىش وەفاتى لە (۱۹۹۷)دا بە كارساتىنەكى ئازاربەخش و لە پۇوداوى لۇقۇرمىيلدا، بۇ مامۇستا ئىحسان قاسىم گىپراوه تەمە. (وەرگىن)

(۲) محمدەد نورى فەنچى. سالى (۱۹۲۹) لە قەزاي "ئەپەنە گول"ى سەر بە پارپىز گائى "بۇرسە"ى خۇزۇتاوابى تور كىيا لە دايىك بۇوە. لە سەرەتاي سالە كانى پەنجايى سەدەي زايىنى پىشۇو بە پەيامە كانى نور ئاشنا بۇوە. قوتاپى يە كى ورپا و چالاکى مامۇستا نورسى يە. لەو كاتىدۇھە تا ئىستا ئەركى بلازى كەنەوەي "پەيامە كانى نور" رادەپەرنىت. مەرقۇنىكى پۇچ سووڭ و خۇش مەشرەب و خاڭى يە. (وەرگىن)

یە کېل لە لایەن باشە کانى ئەوەیە كە راستقىن و پاکتىنى مىۋۇرى ئىانى مامۇستا نۇورسى يېشىكەش بە خوينەر دەكت، بىن ئەوەي خۆمان لە پادەرپىن و لىنگدانەوەي هىچ دەستمۇا زەيدە كە تىپەتكىش بىكەن، تاڭو باسە كە گۈزارشتى بىت لە خودى مامۇستا نۇورسى، نەك لەو خۆشەويىتى و پىزى سەرسوورمانەي كە مامۇستا شاييانىيەتى و لە دەلماندايە..

كەواڭە لەم كېيىدە جىڭە لە پىزىبەندى و پىنكىخستىن، جىنەستىنىكى دىكەي منى تىدا نى يە، بۇيە ھەر لە سەرەتاي كېيىه كەوە هەتا كۆتايى، خوينەرى بەپىز لە بىر كەردنەوەيدا ئازادە و، دوورە لە ھەست و نەستە کانى نۇوسەر. جىڭە لەوەي كە ئەندازەيە كى زۇرى لە زانىيارى و يادگارى يە كان لە بەردەستدان.

بەلام لە گەل ئەمەشدا ناتەواوى يەك لەم شىۋازەدا ھەنە كە خوينەر ھەستى پىن دەكت و، لەوەدايە كە بېرىگە كانى گوفتارى خودى مامۇستا نۇورسى، كە لە پەيامە کانى نۇورەوە وەرگىراون و، لەوانەش كە لەو ژیاننامەيە و ھېنراون رەزامەندىي لە سەر نۇراندۇوە، لە دوو جۆرە دارلىقىن جىباوازدا بەدى دەكىن؛ دەبىنتى جارىڭەك لە سەر زمانى "كەسى يە كەم" و جارىڭى تىلە شىۋازى قىسى "كەسى سى ھەم" دا دارلىقىن.. بۇيە ناچار بۇوم كە چەند ناونىشانىكى بچۈرۈك، ياخود چەند كورتە پەستىيەك، لەوانەشە تەنها يەڭىشە، لە ناواھەندى ئەم دوو كەوانە گۈشەدارەدا [] بىخەمە نىوان بېرىگە كان، تاڭو ئەللىقە كانى زنجىرە بىرى خوينەرى بەپىز لە يەكتەن دەپىن.

لەوانەشە ئەم كارەمان، كە بۇ پەركەرنەوەي كەلەن و ناتەواوى يەكانە، ھۆكاريڭ بىتھانى خوينەر بىدات بۇز بە كارھەنائى زەپىن و، خوينەندەوەي نىوان دېرە كان و، شىكىردىنەوە و، پەيپەستكىردىن، بەوەش لە خوينەندەوەي سەرىيىتى دەربازى بىت. ئىز ئەم كاتە شىۋازى نۇرسىنە كە دەبىنە يە كېل لە لایەن باشە کانى ئەم كېيىه، نەك خرالپە كانى.

بىن گومان ئەم ژیاننامەيە، بەم شىۋازە، ئېمەي بەرمە قىسە كەردىن لە سەر وتارە كانى مامۇستا نۇورسى و، كېيىه کانى و، پەيامە کانى و، بەرگىرى يە كانى لە دادگا كاندا و، شتى ترى جىڭە لەمانەش، دايەبەر.

لەبەر ئەوە، بۇ ھەرىيەك لەوانە لە دەقە ئەسلى يە كانەوە، غۇونەيەك ياخود چەند بېرىگە كەم ھېناوە و، لە پەراوىزدا شوينى ھەرىيە كەيانم لە سەرجەمى پەيامە كاندا دەست

نیشان کرد و دووه، تاکو خوینه‌ری به پیز تامه‌زرنوی سه‌ردانی ته‌واوی دهه که بیت له شوینی خویدا، له هه‌مان کاتیشدا به هینانی دهه دوور و دریزه کان له هاوینه‌تی مامؤستا نورسی بئ بهشی نه کهین.

هه‌روه‌ها به مه‌بستی ئاسانکاری، له پیشه‌کیی هه‌ندی بهشی کتیبه‌که‌دا سره‌تایه کمان داناوه که پووداوه کانی پیشواری تیدا پوخت ده کهینوه، تاکو یارمه‌تی خوینه‌ر برات له پمیوه‌ست کردن و یادخستنه‌وهی زنجیره‌ی پووداوه کان.

یه کیلک له و گرفتاهی که له دهه نووسینی ئهم کتیبه‌دا دهبووه له‌پهله سه‌رپندا، میزرووی پووداوه کان بورو..

چونکه جاریک ئهو میزرووه به پئی ته‌قویی "رزمی" بورو، که به شیوه‌یه کی ره‌سمی له کوتایی دولته‌تی عوسمانیدا کاری پئی ده‌کرا، جاریکی تر به میزرووی "کزچی" و، جاریکی دیکه‌ش به میزرووی "زایینی". بؤیه ناچار بروم سه‌رجه‌م ئهو بەروارانه‌ی که له سه‌رچاوه کاندا هاتعون بیانخمه‌مهوه سه‌ر ته‌قویی زایینی و کزچی. که ئهمه‌ش بورو به هزی پیدابورونی هه‌ندی جیاوازی له مانگه کاندا، نمک ساله کان.

ئنجا چه‌ند برایه کی ئازیزم له گه‌ل خۆمدا هاویه‌ش کرد بز وهر گیپرانی هه‌ندی باهه‌ت. زوریکیشم له کتیبی "ذکریات عن سعید النورسی" و هرگرت که له و هر گیپرانی "ئوسهید"ی کورپی خۆشەویسته.

هه‌روه‌ک سوودم له نه‌خشنه کانی کتیبی: The Author of the Risale-i Nur) (Bediuzzaman Said Nursi و احیده) که و هر گیپری "سەرجه‌می پەیامه کانی نور" بز زمانی ئینگلیزی. خوای گه‌وره هەمموویان پیاریزی و پاداشتی زوریان بداتهوه.

دوای لیبۇونەوەم له کاره کەم، برائی به پیز "فاروق پەسول يە حىا"م له تەنیشتی خۆمەوە بینی، که مامؤستای ئەدەبی عەزەبی و و هر گیپری "سەرجه‌می پەیامه کانی نور" بز زمانی کوردى، ئىز بە تېبىنى يە بەنرخه کانی و راستکردنەوە ورده کانی، یارمه‌تی دام. خوای گه‌وره له برى ئىمە پاداشتی چاکەی بداتهوه.

ئومىدەوارم ئەم کاره بە قبۇل بۇونى لاي خواي گه‌وره بە هەندى بىت. هاوکات له گه‌ل داننام بە کورتى و ناته‌واوی يە کانیدا، کە هي دەست کورتىمە لهم مەيدانه‌دا.

لە خوارى گۇرە دەپارىمەوە كە لە داھاتۇدا كەسىك بىز ئەم كاره بىزىرىت شاياني بىت و، بەو شىوه يەلىي بدوىت كە برای خۆشەويسىتم "ئەدېب ئىبراھىم دەباغ" وەسفى كردووە لەو نامەيەيدا كە بۇنى ناردم و، تىايىدا دەلىت:

(برای خۆشەويسىتم!

لە نامە كەتدا باست لەوە كردووە بە نيازىت مىزۇوې كى "خۆزى" بىز ژيانى مامۇستا نۇورسى بنووسىت كە لە بەرھەمە فيكىرى و ئىمانى يە كەى خۆزى دەرھېنرايىت. ئەوهش بىن گومان كارىتكى باشە و تاج دەخانە سەر كاره گۇرە كانت لە دانان و وەرگۈزان و لېكۈزلىنەوەدا. بۇيە لە لايمى خۆمەوە بە كىيىتكى نايابى و اى دەخەملەينم كە كارىگەرەيەك لە ناوەندى پۇشىر و بىريار اندا دەھىنېتە كايەوە، ياخود پۇيىستە بىھىنېتە كايەوە كە مامۇستا نۇورسى شايانيتى و، سەرنجيان بە چوستى بىز لاي ئەم پىشەوا مەزىنە و بەرھەمە مەزىنە فيكىرى يە كانى پابكىشىت.

برای بەرپىزم!

تاكايە بە كەسىكى خۆھەلقۇرۇتىن دامەنلىكى ئاتى كە دەلىم:

بە نازى برايەتىي نېوانغان تىكتەن لەن دە كەم ئەو كىيىبە دوور بىخەيتەوە لەوەي كىيىتكى ئاسابىي و كلاسىكى بىت! چونكە ئەو كەسەي مىزۇوى ئىيانى دەنۇرسىت ھىچ رۇزىك لە رۇزان لە نۇوسىنە كانى و ئەم بەرھەمانەيدا كە بە جىيى هېشىتوون، كەسىكى ئاسابىي و كلاسىكى نەبۇوا

كەۋاڭە بەرپىزم!

ئەو كىيىبە كە لە ناخى دەلمەوە ئاواتەخوازم بىنۇرسىت، نابى كىيىتكى ئە كادىمى سارد و سې بىت و هەر لە لانكەمە سارد و سېرى كۆتايى بە ژيانى بەھىنېت!

راستە كە "رېزەوي زانستى" لە نۇوسىندا پۇيىستە و، راستى يە كانىش خۇيان بەسەر نۇوسەردا دەسەپىن. بەلام دەبىي "راستى" قەلەمەنلىكى گەرمۇ گۈپى بەتىن لېيى بدوىت، دەنا قەلەمە سارد ھەرگىز ناتوانىت خوینەرە خۆزى بىزۇيىت و بەرھە ئەو "راستى" يە هانى بدان!

جا تۆز - ئازىزە كەم! - بە قەلەمە كەت لە كەسايەتى يە كىيىنەدە بە گۈپوتىن دەدوپىت كە كانىوابىنىكى زىندۇوى بە گۇر تەقىوە و، چەندەها بىر و ھزرى گەرم و بە بلېسە ئىلىنى

هەلەدە قولیت. دەسا قەلمە کەت لەم بلىسە ئیمانى و نۇورانى يە ھەلبکىشە، تاڭو بلىسە بە هزرە كان بدهن و دلە كانيش رۇوناڭ بىكەندوھە. لەوانە شە پۇزىك لە پۇزان لە تەنيشتى خۇتنوھە يەم، تاڭو لە نۇرسىنى ھەندى بەشيدا بەشدارىت بىكم) (۱).

لە خواى گەورە دەپارىيەنەوە كە حەز و ئارەزووى ئەم برا بەپىزە و ھى ھەمووشان بەھىيەتىدى و، كەسىك بۆ ئەم كارە ئامادە بىكەت كە شايابانى بېت.. ھەروەھا يارمەتىمان بىدات بۆ نيازى جوان و، تىنگىيىشتى راست و، راستى و دروستى لە گوفتار و كىرداردا.

وصل اللہم علی سیدنا محمد وعلی آله وصحبہ وسلم.

ئىحسان قاسم سالىھى

(۱) خواى گەورە لەبەر نياز خاۋىيەنی ئەم برايە، تاۋاھ راستە كەى ھىنبايدى و، لە كاتى پۇيىستىدا لە تەنيشتىمۇھ بۇو. بىر بە خويىندەنەوە يە كى ورد كىتىبە كەى خويىندەوە و تىبىنى يە راست و ورددە كانى پىشىكش كىرد، پىش بەجىمان بەھىلەت و بپرات بۆ لەخامدانى كارە كەى وەك مامۇستاي ئەددەمىي عمرەبى لە زانكۈزى تايىھ تىبى داغستان.

تیزروانینی به دیعوز زهمان

بز میزرووی زیانی خوی

زیانم "توقو" یکه بزو خزمته تیمان و قورئان

(به په‌پری دلنيایي‌وه بزم دهر که و توروه که زوربه‌ی رووداوه کانی زیانم به بن توانا و هست و ته گبیری خوم پرووده‌دهن، چونکه ره‌وتیکی سه‌بریان بن گیراوه‌ته‌به‌رتاکو لام همورو په‌یامانه به‌ره‌هم بینن که خزمته‌تی قورئان ده‌کهن. به‌لکو هدر هه‌موره زیانی زانستیم - به گشتی - و هک چه‌ند پیشنه‌کی‌یه‌ک وان بزه‌وه‌ی به "و ته کان" یتعجازی قورئان پروون بکه‌مه‌وه، به راده‌یه‌ک که به‌سه‌رچوونی ئه‌م حه‌وت ساله‌ی زیانم به ثاواره‌یی و دوور خرانه‌وه‌م له خه‌لکی، بن هیچ هزیه‌ک و له دزی ئاره‌زه‌وه‌ی خزم و، به‌سه‌رچوونی زیانم له گوندیکی دووردا به پنجه‌وانه‌ی مه‌شره‌به‌که‌م و، دووره‌په‌ریزیم له زور په‌یوه‌ندی کۆمەلا‌یه‌تی که زووتر له گله‌لیاندا راهاتیووم..

هه‌موره‌ئه‌مانه، قه‌ناعه‌تیکی ته‌واوی دوور له گومانیان پتی داوم که هه‌موریان بز ئه‌وه‌من ته‌نها بزو خزم‌ه‌تگوزاری‌ی قورئان ئاما‌ده بکه‌ن، خزم‌ه‌تگوزاری‌یه‌کی پی‌گه‌ردی وا که هیچ خلت‌ه‌یه‌کی تاویت‌ه نه‌یت.

ته‌نائه‌ت قه‌ناعه‌تیکی يه‌ک جار ته‌واوم بدهه که هه‌موره‌ئه‌و ته‌نگانانه‌ی زوربه‌ی کات ده‌یانه‌تینه پیم و، ئه‌و کزلى ماندووبونه‌ی به ناره‌واله ژیزیدا ده‌نالیئم، هه‌موریان کاری ده‌ستیکی نادیاری می‌هربانن، بزو ئه‌وه‌ی وام لئى بکه‌ن ته‌نها بزو رازه‌کانی قورئان بپوام و، ئاولم بدم لا و ئه‌و لادا په‌رته‌وازه نه‌که‌م و، به هیچ شتیکی ترموه سه‌رقاڭ نه‌م.

هه‌رچه‌ند من پیشتر گله‌لی حه‌زم له خویندنه‌وه‌ی کتیب بسو، که‌چی وا ئیستا دووره‌په‌ریزی و توخن نه که‌وتی هه‌موره کتیبیکی غمیری قورئان به پرّحسم به‌خشر اوه.

له‌مهوه تیگه‌یشتم که ئهو شته‌ی وازی له کتیب خویندن‌وه پن هیشام - که دلدهره‌وهی من بون لهم چه‌شنه ئاواره‌ییدا - تنه‌ها ئوه‌یه که ئایه‌ته کانی قورئان به ته‌نیا خزیان مامؤستا و رابه‌رم بن^(۱).

(بهلئی، تزوی دره‌ختی سنه‌وبه‌ر، که قهباره که‌ی به ئندازه‌ی دهنکه گه‌غینیکه، ده‌بیت به‌هئی په‌یدا بونی دره‌ختیکی گه‌وره‌ی سنه‌وبه‌ر. و اته توانستی خوای گه‌وره ئهو دره‌خته سه‌رسوپر‌هینه‌ره له و تزووه به‌دی ده‌هینیت..

له‌وانه‌شه ئهو تزووه جگه له ریزه‌ی يه‌ک له ملیون هیچ به‌شیکی تری له و به‌دیهینانه‌دا نه‌بیت، چونکه قله‌می توانستی خوابی پی‌پستیکی معنه‌ویی ئهو دره‌خته‌ی له و تزووه‌دا تزمار کردوه.

جا ئه گهر ئهم کاره‌هی توانستی خوای گه‌وره نه‌بیت، ئه‌وا ده‌بی پر به شاریکی گه‌وره کار‌گه‌ی زور و زه‌بنده بز به‌دیهینانی دره‌خته که (له و تزووه‌دا) هه‌بیت، تاکو ئهو دره‌ختی سنه‌وبه‌ر به لق و پله کانیه‌وه دروست بیت!

بعد جزوره، يه کیلک له بدلگه کانی مه‌زنی و توانستی خوای گه‌وره له‌وه‌دایه که له شتیکی يه کجارت‌چووکی وهک "تزو" گه‌لئی شتی مه‌زنی به ئندازه‌ی چیاکان به‌دی ده‌هینیت.

جا به وینه‌ی ئهم نمودن‌یه، وا من به نیازنیکی خاوین و قه‌ناعه‌تیکی ته‌واوی ئه‌وتز که هیچ خونه‌ویستی و توازاویکی ده‌ستکردي تیدا نی يه، رایدە گه‌یه‌نم که: خزم‌تکوز‌اری يه کام و پرووداوه کانی ژیانم له حوكمی "تزو" یکدان تاکو بین به سره‌تا و بنه‌مای خزم‌تیکی ئیمانی مه‌زن. ته‌هتا چاودیزی خوای گه‌وره لهم سه‌ردهم و پژوچاره‌دا دره‌ختیکی به‌داری به "پیامه کانی نور" - که له قورئانی پی‌زه‌وه سه‌چاوه‌یان گرتووه - له و تزووه پنگه‌یاندووه و به‌خشیویه.

جا بز ئه‌وه‌ی دلیبا بین، سویندتان بز ده‌خۆم و ده‌لیم:

هر گیز من هیچ توانا و تایه‌تکاری يه کم له خزمدا شلک نه‌ده‌برد بز ئه‌وه کاره ده‌راسیانه‌ی که به سه‌ر ژیان‌دا هاتن. بؤیه هه‌ر کاتنی بیرم لئی ده کردن‌وه و، بز توانا و لیه‌اتنه کانی خۆم ده‌روانی، توشی سه‌رسوپر‌مان ده‌بوم. ته‌نانه‌ت هیچ لیه‌اتیکیشم

(۱) مه‌کتروبات، مه‌کتروبی بیست و هه‌شتم، ل: ۶۳۴.

له خۆمدا نەدەبینی بۆ بەرێکردنی کاروباره کانی ژیانی خۆم و پەیوهندی بە کام بە کۆمەلهو، ج جای ئەوهی خاوهنی دھاء و زیره کی و ویلایەتی نائاسابی ھم! بەذى، چەند حالەتیک لە منھو دھر کەوتون کە سەرخى خەلکى یان بۆ لا راکیشام، بەلام هەرمەموویان لە دھرەوهی ویست و ئیختیاری مندا بوون، کەچى بە چەشنیک پىش چاو دە کەوتون کە وەك بلىي جۈرۈك بن لە راکیشانى سەرخى خەلک بۆ لاى من. لە پاستیدالەو پۇوهە بوون کە ئەو گومانە باشە خەلکى بەرامبەر بە من ھەيان بوو، بە درۆ نەخربىتمو.

جالەبەر ئەوهی حىكىمەتى ئەوەم نەدەزانى کە بۆچى من لە پاستیدا بەو جۈرە نىم کە خەلکى بە گومانى باشى خويان بۆم دەپروانن و، بۆچى من ھېچ سوودىكىم بۆ دىبا نى يە و، کەچى خەلکىش رۇویان تىّكىردووم و ھەزار و يەك ئەوهندە پلەی خۆم بەرزتر بۆم دەپروانن..

لە بەر ئەوه، ھەميشە ئەم کارەم بە پىچەوانەی ھەقىقەتەوە دادەنا! بەلام ھەزار شو كر و سوپاس بۆ ئەو خواوهندە گەورەيە کە بە چاکە و بەخشى خۆزى لە رۈزگارانى گۆزنانى ژیانم و دواى بەسەرچوونى نزىكەي ھەشتا سالى تەمەنم، شتىنکى لە حىكىمەتى ئەم کارە تىڭگەيەندم^(١)

(بۆ نمۇونە:

ئەم سەعىدە ھەزارە ھەرچەند پىویستى بە کى لە پادەبەدەرى بە نۇوسىن و خەت خۆشى ھەبۇو، چونكە واماوهى حەفتا سالە بەو کارەوە سەرقالە و ھەندى جار ناچارە رۇزانە دووسەد لايپەرە بخۇينىتەوە و ھەلە کانيان راست بکاتەوە.. کەچى لە گەل ئەوه شدا ھېننە شارەزاي نۇوسىن و خەت نى يە کە منالىنکى زىرە کى دە سالى لە ماوهى دە رۇزدا فىرى دەبىت!

ئەم کارە - لە پاستیدا - جىنى سەرسوپمانە! چونكە سەعىد بە تەواوى لە توانا و لىھاتنە کان بى بەھرە نەبۇو. جىڭە لەوهش، براکانى ھەممەویان خەتىان خۆشە و بە باشى و جوانى دەنۇوسن.

(۱) پاشبەندە کان، پاشبەندى ئەمیردا غ: ۵۱۲-۵۱۴.

وائیستا قهناعه‌تیکی ته‌واوم پهیدا کرد ووه بوهی که حیکمه‌تی مانه‌ووه به "بیمچه نه خوینده‌وار" - له‌بهر خهت ناخوشیم - لهم مساوه دوور و دریزه‌ی ته‌مه‌نمدا، سه‌رباری ئه‌و هه‌مو و پیویستی بدهش به نوسین و خهت خوشی، ئه‌وه‌یه که:

رۇزگار و زه‌مانیتک دیته پېش که هیز و توانا و بهره که‌سى و جوزئی بە کان ناتوان بەرەنگاری هېزشى دۈزمە سامانا کە کان بىنه‌وه، لەو رۇزگارەدا "سەعید" بويېرپى گەرمۇگۇرپى بە دواى كەسانیتکدا دەگەپیت کە بهره‌ی خهت خوشی بان هېیت، تاکو لە گەل خۇزى لە خزمەتیکی گشتى و هەمەكى و بەھیزدا بەشداريان بکات و، پېكەوە هەزاران پىنوس پىشك بەھىن کە ئەو خزمەتە كە‌سى و جوزئی بە بگۇرپن بە خزمەتیکی هەمەكى و گشتى و بەھیز. چونكە هەموو يان - بە وينەی كۆپۈرنەوهى هەوا و پووناکى و ئاو - لە دەورى ئەو "تزو" كۆزدەبنەوه و يارمەتىي ئەو درەختە مەعنەوی بە دەدەن.

ئنجا جىگە لەم حىكمەتە، حىكمەتىکى تر لەم كارەدا هەيە و مەرۆف بەرەو خزمەتى ئىمان دەدانەبەر، ئەويش بريتى بە لە: تواندنه‌وهى خزویستى بە كەى لەناو حەوزى بەپیت و پىرۇزى كۆزەلەدا، بە وينە تواندنه‌وهى قالبى سەھىز لەناو ئاودا. تاکو ئىخلاسى پاستقىنە و بىنگەرد بەدەست بەھىنەت.

ئەمشىحىكمەتىکى ترە و بۇ خزمەتى ئىمان دەمانداتە بەر^(۱).

(من بە وينە تزوی رو اوی ناو خالى پوو كاومەتەوه و، لەو باوەرەدام كە هەمو گرنگى و نرخ و زىنده‌بى و شەرفەفەندى و پلهوپايەيدى كە لەو تزوەدا بۇو، رۇشتۇرۇ بۇ "پەيامە كانى نور". لەبر ئەوه‌یه کە نرخ و بەها و گرنگىي پەيامە كانى نور دەرەخەم، تاکو ئىعجازى قورئان پېش چاوجىم)^(۲).

(۱) پاشەندە كان، پاشەندە ئەمير داغ: ۵۱۹-۵۲۰.

(۲) ھىمائى هەشتەمى تىشكى ھەشتەم.

چهند رووداویکی گرنگ

له ژیانی "به دیغورز ز همان سه عیدی نوروزی" دا

به پی زنجیره‌ی میثرووی رووداوه کان

۱۸۷۶-۱۸۷۷/ز ۱۲۹۴ ک

- له دایکبوونی و پژوگارانی منالی.

ک ۱۳۰۳/ز ۱۸۸۵

- هنگاؤنانی به که‌می بهره و خویندن و فیربوونی زانست.
- وانه خویندنی له گوندی "تاغ".

ک ۱۳۰۶/ز ۱۸۸۸

- بوونی به قوتایی لای مامؤستا "سه بید نور محمد".
ک ۱۳۰۸/ز ۱۸۹۱

- خهون بینینی به پیغمه بهره وه لله له ئامیزی دایلک و باوکیدا.

- دهستکردنی به خویندنی راسته‌قینه له لای مامؤستا "محه‌مهد جه‌لالی" له "بايه‌زید".

ک ۱۳۰۹/ز ۱۸۹۲

- تاقیکردنوه‌ی زانستی یانه‌ی له لایه‌ن "مامؤستا مهلا فه‌خوللا" وه.
- مونازه‌ره‌ی له گه‌ل زانایان له شاری "سیرت" دا.

- بین به خشینی نازناوی "به دیغورز ز همان".

ک ۱۳۱۰/ز ۱۸۹۳

- مانه‌وه‌ی له "شیروان".

ک ۱۳۱۱/ز ۱۸۹۴

- گزش‌گیری له "تیللز".

- بهرنگاربورونه‌ی بتو سته‌می "مسته‌فا پاشا"ی سه‌رۆک عه‌شره‌تی میران.

- مونازه‌ره‌ی له گەل زانایاندا له "جزیره".

- رۆشتى بتو "ماردين" و بایه‌خدانى به سیاست.

١٨٩٥/١٣١٢ ز

- دوورخسته‌وهی له "ماردين" ووه بتو "بەدلیس".

١٨٩٧/١٣١٤ ز

- رۆشتى بتو "وان" نه‌سر بانگهیشى والى يه‌كەي.

- شاره‌زاپونى له زانسته تازه کاندا له کتیبه‌خانه‌ی میوانگه‌ی والی "وان" و
له‌برکردنی مەتنه کانی نوود كتیب.

- ئاگاداربورونه‌ی له وته‌يە كى وەزىرى موسته عەمەراتى بەریتانيا له دزى قورئان و
موسلمانان.

- كەوتنه خواره‌وهی له قەلای "وان".

١٨٩٩/١٣١٦ ز

- پوودانى ئالوگۈزپى فيكىرى.

١٩٠٦/١٣٣٤ ز

- خزمەتگۈزارىي قورئان.

١٩٠٧/١٣٢٥ ز

- رۆشتى بتو "كەسته مبۇول" به نيازى دامەزراپندى "قوتابخانه‌ی زەھراء" (زانكۆزى
زەھراء).

- پاگەياندى ئاماده بۇونى خۇزى بتو مونازه‌ره‌ی زانایان له "خانى شەكرچى".

- وەلەمدانه‌وهی بتو پرسپاره کانى سەركىدەي ژاپقۇنى.

- پىشكەش كردنى داوا اكارى يېڭى بتو سولتان عەبدولھەميد لەمەر چاكسازىي
بارودۇخى ناوچەي كورستان و دامەزراپندى قوتاپخانه‌ی "زەھراء".

- بەرىتكەردنى بتو خەستەخانەي شىستان!

- گەفتۇر گۈزى لە گەل پزىشىكى خەستەخانە كەدا.

- گەفتۇر گۈزى لە گەل وەزىرى ئاسايىش (شەفيق پاشا) دا.

چەند رووداوىتكى گرنگ

٤٥

ك ١٩٠٨ ز ١٣٢٦

- راگەياندىنى "مهشروعوتىيەتى دووهەم" (پۈزىمى پەرلەمانى) لە ٢٣/٧/١٩٠٨ زىدا.
- وتارەكەى بۆ راھە كىرىدىنى واتاي پاست و دروستى ئازادى و مەشروعوتىيەت.
- كۆبۈونەوهى لە گەل "عەمانقۇئىل قەره سىز" دا و ھەلھاتنى عەمانقۇئىل لەمۇ چاۋىپىنکەوتىنە لە مەترىسى ئەوهى نۇورسى بەرھە مۇسلمانكىرىدىنى بىاتا.
- چاۋىپىنکەوتىنى شىيخ "بەخىت" ئى موقتىي مىسر.
- بەرپەرچدانەوهى بۆ نۇرسىنى پۇزىنامە كان.
- ھېئوركىرىدىنەوهى ھەست و نەستە و رووژاوه كان بە وتارىئىك لە سەر شانزى "فەرەح" دا.
- وتاردانى بۆ ھېئوركىرىدىنەوهى حەمالە كان لە كىشىھى "مامەلە دابىرىن لە گەل كەلوبەلە كانى نەمسا" دا.

ك ١٩٠٩ ز ١٣٢٧

- وتاردانى بۆ ھېئوركىرىدىنەوهى قوتاپىانى زانستە شەرعى يە كان لە گۇزەپانى "بايەزىد" لە ٢٧/٢/١٩٠٩ زىدا.
- بەشدارىي لە ئاهەنگى دامەزراندىنى كۆمەلەي "ئىتىحادى مەممەدى" لە ٤/٤/١٩٠٩ زىدا بە ئاراستە كىرىدىنى وتارىئىك بۆ ئامادەبۇوان.
- بىئداركىرىدىنەوهى پۇزىنامەنۇسان.
- پۇوداوى ٣١/مارت/١٣٢٥ ئى پۇمى لە (١٣/٤/١٩٠٩ زىدا).
- وتاردانى بۆ ھېئوركىرىدىنەوهى ئەم بەرپادىيەي كە لە ئەنجامى پۇوداوه كانوھە سەرىي ھەندابۇو. ھەروەھا گېپانەوهى ھەشت تىپى سەربازى بۆ گوپىرايملىنى ئەفسەرە كانىيان.

- بىردى بۆ دادگای عورفىي سەربازى بەھۇى پۇوداوه كانى (٣١) ئى مارتەمە، پاشان دەرچۈونى بە بىن تاوانى لە دادگا.

ك ١٩١٠ ز ١٣٢٨

- دەرچۈونى لە "ئەستەمبۇول" ھۆ بەرھە "وان".
- گەتوگۆزى لە گەل پۈلىسيكى پۇوسى لە "تەفلیس".

- گهشت و گهرانی بناو هۆزه کاندا و دانانی پیامی "مونازه‌رات".

ک ۱۳۲۹/ز ۱۹۱۱

- رۆشتنی بۆ شام لە وەرزى زستاندا (لە کۆنایی ۱۹۱۰ و سەرتائی ۱۹۱۱ ازدا).

- ئاراسته کردنی وتاریک بە زمانی عەرەبی لە سەر مینھەری مزگەوتى ئەمەروپى دىھشق.

- گهرانوهى بز ئەستەمبول لە پى "بەیرووت - ئیزmir" وە.

- ھاپپىتى کردنی سولتان رەشاد لە گهشتە كەيدا بز "پۆمەل" لە ماوهە نیوان ۱۹۱۱/۶/۲۶ دا.

- دانانی بەردى بناغەی قوتاچانەی "زەھراء" (زانکۆی زەھراء) لە سەر لیوارى دەرىچەی وان.

ک ۱۳۳۱/ز ۱۹۱۲

- بەرنگاربوونەوە بۆ چەكدارە کانى ئەرمەن.

- مەشق پىتىگەنلىق قوتايى يە گيانفیدا کانى، ھاودەم لە گەل بەردهوامبۇنى چالاکىي زانستى يانە لە قوتاچانەي "خورخور" دا.

ک ۱۳۳۳/ز ۱۹۱۵

- خەونىكى پاست سەبارەت بە ئىعجازى قورئانوھە.

- دامەزراندىنی ھىزى خۆبەخشىران.

- لە بەرهى جەنگدا لە گەل پووسە كان.

ک ۱۳۳۴/ز ۱۹۱۶

- دانانى كىتىپى "ئاماژە کانى ئىعجاز".

- ھەولدانى بۆ پزگار کردنى دانىشتووان.

- دىل بۇونى بە دەستى پووسە كان لە ۱۹۱۶/۳/۲ ازدا.

- بىردى بز "كۆستىما" و، بەردهوامبۇنى لە وتنەوھى وانە کانى ئىمان بە ھاۋەلە دىلە کانى.

- پە كەم "بىدارىي پۇھى" لە مزگەوتىكى تەتارە کاندا.

چەند رووداویتکی گرنگ

٤٧

ك ١٣٣٦/ز ١٩٩١

- راکردنی لە دىلى و گەپانەوهى بۆ ئەستەمبوول لە ١٧/٦/١٩١٨ زىدا.
- دامزراىدىنى بە ئەندام لە "دار الحكمة الإسلامية" دالە بەروارى ١٣/٨/١٩١٨ زىدا.

ك ١٣٣٧/ز ١٩٩١

- گفتۇرگۈزىيەك لە خەمونىتكىدا (مانگى ئېلىوولى سالى ١٩١٩ ز).
- مانەوهى لە چامىلچە لە گەل "عەبدۇررەھمان" ئى برازايىدا.
- نۇئى بۇونەوهى بىتدارى يە رۇحى يە كەمى.

ك ١٣٣٨/ز ١٩٩٢

- داگىزىرەنەوهى ئەستەمبوول لە لايەن ئىنگلېزە كانەوهە لە ٣/١٦/١٩٢٠ زىدا.
- بىلەوەنەوهى نامىلىكەي "شەش ھەنگاواھەكان" بە ھەردوو زمانى توركى و عەرەبى.
- گۆشەگىرىي لە سەر گىرى "صارى يەر" لە ئەستەمبوول لە ناوه پاستى ئەم سالەدا.
- واژهينانى لە دەۋام لە "دار الحكمة الإسلامية" دا.

ك ١٣٣٩/ز ١٩٩٢

- وەلامدانەوهى بۆ كەنيسەي ئەنگلېكى.
- وەلامدانەوهى بۆ ئەفتوایەي كە مەشىھەخت لە ئىپەپەستۇرى داگىزىرەندا لە دەرى بزووتنەوهى پەزگارىخواز دەرى گىردىبو.

ك ١٣٤٠/ز ١٩٩٢

- گۆشەگىرىي لە "گىرىدى يۇوشەع" و گۇزپانى بۆ "سەعىدى نۇئى" لە ئەنجامى كرانەوەيە كى رۇحى و ئالۇ گۇزپىكى قىلىبى و فيكىرىدا.
- رۇشتى بۆ ئەنقرە لە ١٩/١١/١٩٢٢ زىدا.
- تىپرامانى لە سەر لوتىكە قىللاي ئەنقرەدا.
- پىشوازى لىنگىردنى لە لايەن ئەنجومەننى پەرلەمان (مەبعۇرسان) ھوھە لە ١٩٢٢/١١/٢٢ زىدا.

ک ۱۳۴۱/ز ۱۹۲۳

- بلاوگردنوه‌ی بیاننامه‌یه ک به سه‌رئه‌ندامانی په‌رل‌ه‌مان (نه‌نحوه‌نی نوینه‌ران) دا له
۱۹۲۳/۱/۱۹ زدا.

- ژه‌هر پیدانی بزیه کم جار.

- بلاوگردنوه‌ی نامیلکه‌ی (حباب) و پاشکزکه‌ی.

- به‌جهیشتنی "نه‌نقره" له دوای ۳۰/۴/۱۹۲۳ ز.

- گه‌رانوه‌ی بز "وان" له سره‌تای مانگی حوزه‌براندا.

ک ۱۳۴۲/ز ۱۹۲۴

- به‌سه‌ربردنی دوو سال له سه‌ر چیای "نه‌رهک" دا.

ک ۱۳۴۳/ز ۱۹۲۵

- داگرتني له سه‌ر چیای نه‌رهکه‌وه له ۱۰/۲/۱۹۲۵ زدا.

- دوورخستنه‌وه‌ی له "وان" ووه بز "بوردوور" له ۲۵/۲/۱۹۲۵ زدا.

ک ۱۳۴۴/ز ۱۹۲۶

- بردنی له مانگی (نیسان - مایس) دا بز نه‌سته‌مبول.

- ئاگر به‌ربونه‌وه‌ه له باله‌خانه‌ی "مه‌شیخ‌خه‌تی ئیسلامی" له ۲۹/۴/۱۹۲۶ زدا.

- بردنی بز "بوردوور" له پئی "ئیزمیر - ئەنتالیا" وه.

- دانانی په‌یامی "ده‌روازه‌ی نور" له شاری بوردووردا.

ک ۱۳۴۵/ز ۱۹۲۷

- گه‌یشتنی بز "بارلا" سئی پوئیش هاتنی مانگی ره‌مه‌زانی پیروز، له پوئی سئی

شه‌مه ۱۹۲۷/۳/۱ زدا.

- سره‌تای بلاو‌بیونه‌وه‌ی په‌یامه‌کانی نور.

ک ۱۳۴۶/ز ۱۹۲۹

- یه کم ده‌ستدرپئی بز سه‌ر مزگه‌وت‌که‌ی.

ک ۱۳۵۰/ز ۱۹۳۲

- په‌لاماردانی مزگه‌وت‌که‌ی له لایهن جه‌ندرمه‌وه له ۱۸/۷/۱۹۳۲ زدا.

چهند رووداویکی گرنگ

۴۹

ک ۱۳۵۲/ز ۱۹۳۴

- بردنی له "بارلا" وه بز "ئیسپارته" له ناوه‌راستی هاویندا.

ک ۱۳۵۳/ز ۱۹۳۵

- گرتني قوتاياني نوروله ۱۹۳۵/۴/۲۵ زدا.

- هاتنى وەزىرى ناوخۇلە ۱۹۳۵/۴/۲۷ زدا بز ئیسپارته و، بردنی بەندكراوان بز "ئەسكى شەھر".

- بەرگرى كردنى مامۆستا و بېيارى دادگای گەورەي جەزا لە ۱۹۳۵/۸/۱۹ زدا بە مەحکوم كردنى لە سەر دانانى "پەيامى پۇشتىيى".

- ژەھرىپىدانى بز دووهەم جار.

ک ۱۳۵۴/ز ۱۹۳۶

- ئازادكىردىنی له ۱۹۳۶/۳/۲۷ زدا و دوورخستتەوهى بز "قەستەمۇنى" و، نىشته جىنى كردىنی ئىجبارى لە وئى بز ماوهى هەشت سال لە ژىر چاودىزىي پۇلىسىدا.

- ژەھىرخوارددانى بز جارى سىھەم و چوارەم و پىنجەم لەم ماۋىيەدا.

ک ۱۳۶۲/ز ۱۹۴۳

- پلاماردانى مالەكەي سى جارو، پاشان گرتني له ۱۹۴۳/۹/۲۰ زدا و ناردنى بز "ئەنۋەرە".

- بردنى خۆى و قوتاياني بز دادگای گەورەي جەزا و بەندىخانەكەي لە دەنیزلى لە ۱۹۴۳/۱۰/۲۵ زدا.

ک ۱۳۶۳/ز ۱۹۴۴

- دادگای "دەنیزلى" و وردبۇونەوە لە پەيامەكانى نورولە لايەن خەبىرە كانوھە.

- ژەھرىپىدانى لە ماوهى (۱۹۴۴-۱۹۴۳)دا بز جارى شەشم و حەوتەم و ھەشتم و، شەھىدبۇونى "حافز عەمل" لەمەى دوايدا.

- راگەيانىنى بى تاوانىي مامۆستا لە ۱۹۴۴/۶/۱۵ زدا.

- مانوھى لە "دەنیزلى" بز ماوهى دوو مانگ.

- نىشته جىنى كردىنی زۇرەملىقى لە قەزايى "ئەمیرداڭ" بە فەرمانىڭ لە ئەنۋەرەوە لە كۆناتىي مانگى ھەشتى ئەم سالەدا.

ژیاننامه‌ی بهدیعوززه‌مان سه‌عیدی نورسی

- پی‌ین نهادنی که بروات بزمگوت له "له‌میرداخ".
- ژهردهرخوارددانی بز جاری نزههم و دههم و یازدههم و، شه‌هیدبیونی "حه‌سهن فیزی" لمه‌ی دوایدا.

ک ۱۳۶۷/ز ۱۹۴۸

- بردنی خوی و قوتاییانی بز دادگای "غافیون" له ۱۹۴۸/۲۳ زدا.
- برپاردهرچوون له سه‌ریان له ۱۹۴۸/۱۲/۶ زدا.
- ژهردهرخوارددانی بز جاری دوازدههم و سیازدههم و چواردههم.

ک ۱۳۶۸/ز ۱۹۴۹

- تازادکردنیان له بهندیخانه‌ی ثافیون له ۱۹۴۹/۹/۲۰ زدا.
- هینانه‌وهی بز له‌میرداخ له بدرواری ۱۹۴۹/۱۲/۲ ز و، مانه‌وهی له‌زیر چاودیزیدا.

ک ۱۳۶۹/ز ۱۹۵۰

- ناردنی برووسکه‌یه کی پیروزبایی بز سه‌ریزک کزماری نوئی به بزننه‌ی سه‌رکه‌وتی له هلتیاردنه‌کان له ۱۹۵۰/۵/۱۴ زدا.
- وه‌لامدانه‌وهی برووسکه‌که‌ی.

- لاقچونی یاساغیبی یاسابی له سه‌ریانگی شرعی و، پیروزبایی کردنی مامؤستاله قوتاییانی و له سرجهم جیهانی ئیسلامی بدم بزننه‌یه و له ۱۹۵۰/۶/۱۶ زدا.

ک ۱۳۷۰/ز ۱۹۵۱

- ناردنی نامه‌یه ک و چهند پیامیتکی نور بز "فاتیکان".
- برووسکه‌ی وه‌لامدانه‌وهی له لایه‌ن فاتیکانه‌وه له ۱۹۵۱/۲/۲۲ زدا.
- روشتنی بز "له‌میرداخ" بز ماوهی یه ک هفته‌له ۱۹۵۱/۱۱/۲۰ زدا.
- روشتنی بز "له‌سکی شهر" له ۱۹۵۱/۱۱/۲۹ زدا و مانه‌وهی له موئی له ئوتیلی "یەلذز" دا.

ک ۱۳۷۱/ز ۱۹۵۲

- روشتنی بز "ئیسپارتہ" له ۱۹۵۱/۱۲/۲۹ زدا.
- پلاورکردنوهی کتیبی "پابه‌ری لاوان".

چەند رووداویتکی گرنگ

٥١

- دانیشتنە کانى دادگالە رۆژانى: ٢٢/١٩ و ٥/٣ ئەم سالەدا.
- ز ١٩٥٣ ك ١٣٧٢
- بى تاوان بۇونى لە كېشەي "رابەرى لاوان"دا.
- گەرەنەوەي بى ۋەمېردا غ لە سەرتايى مانگى نىساندا.
- رۆشتىنى بىز "ئەستەمبۇول" تاكۇ لە ويۋە بېروات بىز دادگايى "سامسۇن".
- مانەوەي لە "ئەستەمبۇول" نزىكەي سى مانگ و، ئامادە بۇونى لە بەردەم دادگايى "ئەستەمبۇول" دالە بىرىي دادگايى "سامسۇن" و بەرگرى لە خۆزىرىدەن و بى تاوان بۇونى.
- دەرچۈونى لە ئەستەمبۇول لە ناواھەراستى ھاۋىندا بەرھو "ئەسکى شەھر" و، لە ويشەوه بىز "ئەمېردا غ" و، ئىنجا بىز "ئىسپارته" و لە ويشەوه بىز "بارلا".
- چەند سەھەرەتكى ناوبەناو لە نېوان: "بارلا، ئىسپارته، ئەمېردا غ"دا و ھەندى جار بىز "ئافىيون" و "ئەسکى شەھر" يش.
- ز ١٩٥٦ ك ١٣٧٥
- دەرچۈونى بېساري بى تاوانىي "پەيامە کانى نۇور" لە دادگايى ئافىيون لە ٥/٢٣ ١٩٥٦ زدا و، دەسپىنگى چاپىرىدى ئەم پەيامانە بە شىۋەي پەسىمى.
- ز ١٩٥٧ ك ١٣٧٦
- ھەلۋىستى لە ھەلبىزاردە گىشتى يە كاندا.
- ز ١٩٥٨ ك ١٣٧٧
- كېشەي ئەنقرە و گەرەنە قوتاييانى نۇور لە (ئەنقرە، ئەستەمبۇول، ئىسپارته) لە ٤/١٦ ١٩٥٨ زدا.

سەرداڭە کانى مالقاوابى

ز ١٩٥٩ ك ١٣٧٨

- ٢/١٢ ١٩٥٩ ز، رۆشتىنى لە ئەمېردا غمۇھ بىز ئەنقرە و گەرەنەوەي بىز ئەمېردا غ لە پۆزى دواي ئەوەدا.

- ۱۲/۳/۱۹۰۹ از، روشتنی بُز ئیسپارته و گهپانه‌وهی بُز ئه‌میرداخ دوای پازده پُرُز.
- ۱۲/۱۹/۱۹۰۹ از، روشتنی بُز "قونیه" و گهپانه‌وهی بُز ئیسپارته و لهویشنه‌وه بُز ئه‌میرداخ.
- ۱۲/۲۰/۱۹۰۹ از، روشتنه‌وهی بُز قونیه بُز جاری دووه‌هم و گهپانه‌وه بُز ئه‌میرداخ له دوای نویزی بهیانی.
- ۱۲/۳۱/۱۹۰۹ از، روشتنی له ئه‌میرداخمه‌وه بُز ئه‌نقهره.

ک ۱۹۶۰/۱۳۷۹

- ۱/۱/۱۹۶۰ از، روشتنی بُز ئه‌سته مبوقل.
- ۱/۳/۱۹۶۰ از، گهپانه‌وهی بُز ئه‌نقهره (دواهه‌مین وانه).
- ۱/۵/۱۹۶۰ از، دیداری پهیامنیری رُوژنامه‌ی "تايمس" له گهليدا.
- ۱/۶/۱۹۶۰ از، روشتنی بُز قونیه و لهویشنه‌وه بُز ئیسپارته و ئه‌میرداخ.
- ۱/۱۱/۱۹۶۰ از، گهپانه‌وهی بُز ئه‌نقهره و ناچار کردنی له لاين حکرومته‌وه که له ئه‌میرداخ دابنيشىت!
- ۱/۲۰/۱۹۶۰ از، روشتنی له ئه‌میرداخمه‌وه بُز ئیسپارته و دوای مانه‌وهی دوو پُرُز لهوي پُوشت بُز ئافيرون ننجا دواي پُرُزىك لهويوه گهپاييه‌وه بُز ئه‌میرداخ.
- ۱۹/۳/۱۹۶۰ از، روشتنی له ئه‌میرداخمه‌وه بُز ئیسپارته.
- ۲۰/۳/۱۹۶۰ از، مانه‌وهی له ئیسپارته دوو پُرُز، پاشان روشتنی بەرەو "ئۇورفە".
- ۲۱/۳/۱۹۶۰ از، تىپه‌ربۇونى بە شاره‌كانى: (قونیه، ئەدەن، غازى عنەتاب) دا.
- ۲۲/۳/۱۹۶۰ از، گېيشتنى بُز "ئۇورفە" و سەردانى له لاين خەلتكى شاره‌وه.
- ۲۳/۳/۱۹۶۰ از، گييان سپاردنى بە پەروه ردگارى له سەھات سىيى شەودا. خواي گەورە لىي خۆش بىيىت و نوچىي پەھمەتى فراوانى خۆى بىگات.
- ۲۴/۳/۱۹۶۰ از، پى و پەسىي بە خاڭ سپاردنى له شارى ئۇورفەدا.
- دەرهىناني تەرمە كەى لە لاين كاربەدەستانه‌وه لە مانگى حەوتى ئەم سالەدا و گۇاستنه‌وهى بُز شوينىكى تائىستا نەزانراوا

پیشنه کی^(۱)

له ده می خویندنده وهی زیاننامه گهوره مهردان و گوئی را گرتن له باسی مهناقیبی به رزیان و یاد کردنده وهی هتلوبیستی قاره مانانه ی ئه واندا، مرؤف له ناخی ده روونه وه هست به گواستنه وهی خوی ده کات بهره و جیهانیتکی تر. گه مو گورپی ئه و بلیسه بلنده که له و هست و نهسته خاویننانمه و پهیدا ده بن، بى ئاگایی دلی مرؤف ده سووتینن و نوقمی ناو پیزنه ئیلاهی ده کهن.

میزوو لهم بواره دا ناوی چهندین مهردی ئه و تؤی بز تومار کرد ووین که گهوره بی
پیاوانی مه زن له ئاستیاندا بچووک ده بیته و ا

له کاتی یاد کردنده وهی قاره مانه به هرمه نده کانی میزوودا "گیان"ی مرؤف له چنگی قور و لیتهی زه وی ده بازی ده بیت و، به ئاسمانی جیهانه فراوانه کاندا ده فریت. ده لیتی بزون و بهرامه هه زاران عه ترو گولاؤ دهورهیان داوه، و هک ئه وی به ناو گول و پیحانهی باخ و گولزاره بزون خوش شه کاندا گوزه ر بکات.

من بز خوم له ده می نووسینی ئم پیشه کی يهدا هست بهم راستی به به رزه ده کم، به هه مو و مه زنی يه کی و به ته اوی سه رجم و اتا کانی ..

چونکه ئم کتیبه که ئیستا به پهپری راستی و دلسوزی يه وه پیشکەشی خوینه رانی خوش ویستی ده کهین، باس له میزووی زیانی "فاتیحی دلان" مامۆستای مه زن سه عیدی نوورسی ده کات له ماوهی ئه و ته مه نه يیدا که له سه ده يه ک نزیک ده بیته وه و، هه مو و يه کېتکی لابه ره کانی به هه زاران قاره مانیتی و کاری نائاسانی لیوانلیتیو. هه روه ک ناوه رۆکی پهیامه کانی ئه و زاته له خۇز ده گریت که ژماره يان ده گاته سەد و سى پهیام و،

(۱) ئم پیشه کی يه زانای پایه بیز و شاعیری گهورهی تورک "عمل عولسوی قورو جو" (۱۹۲۰-۲۰۰۲) نووسیویتی که له مه دینهی مونه و وره بوده. له کاتی چاپی ئم زیانه دا تاردو ویتی بز مامۆستا نوورسی. ئه ویش ئامازهی داوه به قوتاییانی که له سه ره تای زیاننامه کەمده دابنریت که به زمانی تورکی نووسراوه.

چاکه و مردایه‌تی قوتایی به شکودار و پایه‌بهرزه کانیشی دهردهخات که هریه‌ک له "ئیمان و زانست و ئیخلاص و راستگزی" ئاکاری ئهوانی پازاندووه‌تهوه و، برونه‌ته پیشه‌نگیکی نوازه‌ی جوان نهک‌نهها بزیهک ولات به‌لکو بز سره‌جه‌می مرؤفایه‌تی.
بهلئی، "پیشه‌کبی کتیب" کورته‌یه کی ئه و کتیبه و پوخته‌ی ناوه‌رزو که که‌یه‌تی. که‌چی ناساندنی ناوه‌رزو که کانی ئهم کتیبه مازنی که چهندین لق و پهلوپزی به‌بلاؤی لئی برونه‌تهوه و هریه‌ک له با به‌تە کانیشی کتیبیکی سره‌بەخزی لە خۆ گرتووه، هرگیز له پیشه‌کی به کدا جئی نایتهوه که له چەند لایه‌ریهک پیکه‌تیت.

له هیچ کامی نووسینه کامدا، چ پەخشان بن و چ هۆنراو، تروشی دەسته‌وسانی و سەرسامی نبوم، وەک ئوهی که له نووسینی ئهم پیشه‌کی بەدا دووچاری بوم! ئه و که‌سانه‌ی که ئهم کتیبی دەبین و به تامه‌زروبی و کیش برونيکی بلىندهوه دەپخویننه‌وه، به سەرسوپرمانووه بزیان دەرده کەونیت که "بەدیعوززه‌مان" کەسايەتی به کی نایاب و زانایه‌کی تاقانه‌ی پۆزگاره، که هەر له منالی‌یهوه له ژىز چاودىزى به کی کەم وىنھی خواوه‌نندا به شیوه‌یه کی نوازه پىنگەيشتۇوه.

دوای ئوهی به جوانی پوانیمه ئەم زانا مەزنە و، به گەرمۇگۈرى له کتیبە کانی ورد برومه‌وه و، له نزىكىشەوە قوتایانی ئومۇم ناسى و، به ھزر و ھەست و گیانىشىم لەناو ئەم جىهانى نورهدا ژیام، پادھى پاستىي ئەو وىھەم بز دەركەوت کە دەلىت:
بز خوا ئاسانە سەرانسەر جىهان كۆزبکات‌مەوە لەناو يەك ئىنسان

* * *

ئوهانه‌ی که له دەوراندەورى ئەم جەمسەرە ئیمانی بهدا دەفرن و، له بەر بلىنىي ئامانج و مەزنيي بانگەواز و گەورەبى ئیمان و خاونىبى رېيازە کەی کەمەند كېشى دەبن، پۆز لە دواي پۆز لە زىادبۇندان. جا ھەروەك ئەم زىادبۇونە شکۆمەندەی کە دلان سەرسام دەكەت، دەبىتە مايەي ئوهى داخ بە دلى سەرسەختاندا بکات و بلىسەي شەوقىان بىكۈزۈننەتەوە، ئەوالە ھەمان كاتدا دلخزشى و شادمانى و دلىنەوابى بەردهوام بە ئیمانداران دەبەخشىت.

یه کیک له تیکتاشره مهزنه کان، به شیوازیک که سوز و دلنجی به دلان بیه خشیت، گوزارشت لهم رووداوه ده کات که له دهستاویزیکی مهعنیه و دریزه به ژیان و گوپوتینی ده دات له ناودله گیمانداره کاندا، ده لیت:

"کاتی که له روزگاریکی تاریک و نووته کدا "بهدره وشتی" به وینه توانی پرماله ر به هممو لایه کدا بلاوبووه و خمریک بوو هممو ئاکاریکی بهرز بخنکنیت و کپی بکات، دهینین ریزنهی بهره که تی ماموستا به دیعوززه مان، به هزوی نهینی به کی خرابیمه و به وینه ئه لافاوهی که برگری لئی ناکریت، له دله کانوه بزو ناویه کفر خور دنهوه و، دلنه وایی و وره و هیز و پیز به ئاواته کانمان ده بخشن. به تی، شه و گاره کانمان به رهشایه کی خوشبین لئی تاریک بروه، که واته سپیدهی بهیان نزیک بووه توهه!"

به تی، ئه کهسانه که له هممو شوبنیکی ولا تدا پست و بهره که تی ئدم نوره و کاریگری بلاوبونه ویان - به پشتوانی خوا - له دلیکوه بؤ دلیکی تر بینی، که به شیوه که ئهستمه بتوازیت بهربهست بکریت و که سیک رورو به ریشه، هممو ئهوانه نوعی سه رسامی بون و، دهیان پرسی:

ئایا ئدم مرؤفه کنیه که ناوبانگی سه رانسیری ولا تی گرتوره توهه؟ ئایا ژیان و بهره مه کانی و ریباوه کهی چی يه؟ ئایا ئه و ریباوه گرتوره ته بره ته ریقه تیکی سوپی؟ يان کزمەلمیده؟ ياخود پیپنیکی سیاسی يه؟

کار لمدا نوه ستا، به لکو پشکنینه کانی کار گیپری حکومه و داموده زگای داد و، لئی وردیبوونه وی جیددی و توندو تزل دهستی پنکرد و، دادگایی دریخایمن و یه کله دوای یه ک خرانه گه، هه تاله دوایدا بوزیان ده رکه و که و که ئه ده و شانمه خوابیه جگه له "دامزراوه کی ئیمانی و زانستی" که خیوه تی خزوی له ناو جیهانی دلاندا هملداوه، شتینکی تر نی يه..

ئیتر دادپه رهی قهدری خوای گهوره بدم شیوه که هاته دی که به ره سی بی تاوانی به دیعوززه مان سه عیدی نورسی و سه رجمم پهیامه کانی نور را گهیه نزا و، راستی ئه و یاسا خوابیانه ش که له ئه زهله و هه تائه بد به ده ده وامن، وه کو خزری دره خشان ده رکه و که، که بریتی يه له زالبونی روح به سه ره مادده دا و، سه ره که وتنی حق به سه ره

ناحه‌قدا و، شکستی تاریکی له ئاستی پوونا کیدا و، پاشه کشی کوفر له بمردهم ئیماندا.

ده‌تین:

پاسترین پیوه و وردترین ترازوو بز پاست و دروستی و لیپرانی هر چاکسازیک که له هر شوینیکدا سره‌هله‌بات، له دووتوئی ئو گۆرانکاری یانه‌دایه که به‌سەری دیت له دواي به‌ده‌ستهینانی سەركوتن له ژیانی کەسى و کۆمەلایه‌تى و پۇچىدا، به بەراورد لە گەل پۇچىدا كەمى بانگھوازه كەمى..

بۇغۇونە:

با سەيرى كەسىك بکەين كە لە سەرتاي بانگھوازه كەيمەوه بە خۇنۇيىست و جوانکار و جوامىر و پىزدار و گيانفیدايەك بىنراوه كە پەنای بز دەبرا و، پىشەنگىتكى بلىمەت و غۇونەيە كى سەرپاست و ناياب بۇوه كە سەرجمەم پەوشە باش و ئاكارە بەرزە كانى پیوه بىنراوه و، بە ئەندازە پاڭ و خاۋىيىنى "بەفر" و بە ھەمۇو واتايە كى ئەم وشەيە پاڭ و خاۋىن بۇوه.. بالە دواي گىشتىنى بە ئامانچ و بە‌ده‌ستهینانی سەركوتن و جىنگرتى بەرز و بىندى لە ناو ھەست و نەست و دلاندا بۆى بروانىن و، بزانىن ئايا لەسەر پاڭ و خاۋىيىنى پىشۇرى ماوه‌تموھ؟ يان بە ھۆزى مەستىي سەركوتن و پايەبەرزى، لەخۆزى بانى بۇوه و خۆزى لە چيا كان بە گەورەتر دەيىنت؟

بەلتىن، ئەم ئاوينەيە پوونترين و خاۋىيىتلىنى ئاوينە كانە بز پىشاندانى پووكارى راستەقىنهى ناوه‌رۇك و كاكلەي خاوهنى بانگھوازه كان و گەوهەرى كەسايەتى يان. مىئۇو بە پووداوه كانى خۆزى شايەتە كە پىغەمبەران - درووديان لەسەر بىت - لە پىشەنگى ھەمۇوشيانوھ پىشەواكەيان مەھمەدى سەرورەمان ﷺ، دواي ئەمۇيش جىشىشىن و ھاوه‌لە بەپىزە كانى و، هەركەسىكى دىكەش لە گەورە مەردان كە لەسەر پىيازى ئowan و لەبەر پووناکىي ئاكارياندا ھەنگاوى ئايىت، باشتىن نۇونە و پىشەنگى جوان بۇون لە بە‌ده‌ستهینانى ئاواتە كان و، يە كەم گەرەويان لەم تاقىكىردنەوە سەرسوپەھىنەرەدا بىدووه‌تموھ.

پیغه مبه ری خو شه ویست حَكَلَةً به ره و انبیئری به خاوه ن ئی عجا زه که ری خو لم فه مو و ده پیروزه بیدا: "العلماءُ ورثةُ الأنبياءِ"^(۱) قورسیی ئه رکی سه رشانی زانیان و مهودای سه ختیی کاره کدیان روون ده کاته وه.

جا ماده م ئه رکی سه رشانیان بهم جزره بیت، ده بیت له را گهیاندنی حهق و پراستی ئاشکرا و بهر ز و بلنددا چاو له پیغه مبه ران - دروودیان له سه ر بیت - بکمن و پیگای ئه وان بگرن ببر، هر چهنده ش به ره بستی جوز او جوز بیان بیت پری، ته نانه ت گرتن و، دوور خستنه و، زیندانی تاکه که سی و، ژه هر پیدان و، په تی سیداره و، ئه و شیوازانه سی ستم و قازار دانیش که به ئه ندیشی که سدا نایه ن.

مامو ستا نوورسی به دریزایی ئیانی و بز ماوهی زیاد له نیو سده، به جیهاده موقعه دده سه که ری خو ئهم پیگا سه ختهی بپری و، به وینهی ههوره برو سکه هه زاران پیگری جینهیشت و، به کردار سملاندی که زانایه که له میرا تگرانی پیغه مبه ران، دروودیان له سه ر بیت.

له نیوان فراوانی زانست و، بلندیی ئه ده ب و، باشیی په وشت و ئا کاره زوره کانیدا، "فراوانی ئیمانه که ری" ، منی له ناخوه که مهند کیش کردووه، که ئیمانی که هیندهی چیا گه ردن که شه کان جینگیر و، به وینهی ده ریا گهوره کانیش قوول و بین بنکه! خوایه گیان! ج ئیمانی کی مه زن و، ویستی کی سه ختی پولایین و، ئارام گرتی کی ب هر زی بین کوتایی و، سه ری کی ب هر زی نه وی نه ب و بز کوزبله کان و، دهنگی کی کپ نه کراوی بلند و، هه ناسه يه کی ب هیزی نه خنکا وی هه بیه، وی برای ئه و هه مو و گوشار و هه ره شانه که ته نانه ت خه بیالیش ده ترسینیت و دیه نی یاد گاری يه کان به تارما بی سام و مهترسی ره نگ ده کات!

بپوان خوای گهوره لهم ئایه ته پیروزه دا ج بھلینی کی به موجاهیدان داره:

فَوَالَّذِينَ جاهَدُوا فِيْنَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبْلًا وَإِنَّ اللَّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ (العنکبوت: ۶۹).

بھلی، ئه و موجاهیدانه که له ری ئیمان و قورئاندا خو زیان و دنیا کهیان به خوای گهوره به خشیوه، خواوه ند مژدهی پینماییان بز سه ری خوی پی ده دات. بین گومان

(۱) رواه أبو داود والترمذی وابن ماجه وأحمد.

خواوه‌ند به‌لینه خوی دواناخات، گره‌ئه و مرجانه کۆبىنه‌وه که هزی هاتنه‌دىي ئەم به‌لینه خوای گهوره‌ن.

ئەم ئايته پيرۆزه رېيەرنىكى نورانى يې بۇ شىكىردنوهى كەسايەتى و مىژۇوى ئىيانى مامۇستا نورسی، بە چەشىنىك دەتوانىن وردترين پوخسارەكان و بچوو كەتىن خالە كان بىينىن وەك ئەوهى هەموويان چەپكىنکى بىرىسكاوهى رووناکى بەخش بن.

خۆ ھەركات خوای گهوره نىعەتى "پارىز گارى" ئى خۆزى بە مەرۋەقىك بەخشى، ئەوا هېچ گرنگى يەك بۇ ترس و بىم و بىزارى و هەلگەرانوه و ھاوشىوه ئەمانە نامىنېتەوه، چونكە ئايا ج پەلە ھەورىنکى پەش و تارىك دەتوانىت سېبىرى خۆزى بەهاوېتە سەر دلىك كە بە نورى خوای گهوره رووناڭ بۇۋېتەوه؟ يان ج ھىوا و ئاواتىكى فانى و خواستىكى لەناوچوو، يان ج ئاپرداھوھى كى كاتى و، رووتىكىردىنېكى دەستەوسان و، ئامانجىنکى بى نرخ و، دەستكەوتىكى نزمى دەرۈون، دەتوانىت گىانى بەندىك ئاسوودە بىكات كە بەھەمنەندى پەيوەست بۇون بىت بە پەروەرد گارىھو و، لە هەموو سات و چىكەيدە كەدا شەرەفمەندى حوزوورى لاي خوای گهوره بىت!

بەدیعوززه‌مان كەسايەتى يە كە بەھەمنەندى "چاودىرى" يە كى ناتاسايى پەروەرد گارە. ھەر لە بەر ئەوه شە كە بەندىخانە كان سەبارەت بەم وە كۆ چەند باخچە يە كىان لىنى هات كە لىيىانوه ئاسۇي نورانىي جىهانە هەمىشەيە كان دەبىنى ..

ھەروەك دارى سىدارە و سە كۆزى ئىعدامىش بۇ ھەم بىرىتىن لە كورسىي ئامۇز گارى و رېنمايى، كە لە ويۋە وانە كانى ئارامى و خۇپاڭرى و توندوتۇلى و مەردايەتى، لە پىناوى ئامانجىنکى بىلنددا، بە مەرۋەقىيەتى دەلتىنەوه!

بەندىخانە كانىش دەبنە چەند قوتا بىخانە يە كى يۈوسى كە بە وىنەي مامۇستايانى زانكىز دەپ اوته ناوى بۇ پىشكەش كەرنى وانە كانى، چونكە بەند كراوانى ئەۋى چەند قوتا بىيە كەن پېۋىستىيان بە بىت و رېنمايى ئەمەيە. پىسى وايە پەز گار كەرنى چەند ھارولاتى يەك و ھىتىانىان بۇ ناو بازنه‌ي ئىمان، ھەروەھا گۆزپىنى چەند تاوابارىك بە مەرۋەقى وەك فريشته، بەختە وەرى يە كە نايگۈزپىتەوه بە هېچ كەرەسە يە كى دىنیاى فانى.

مەرۋەقىك كە ئەم چەشىنە ئىمان و ئىخلاسە لە دلى خۇيدا ھەلگەرتىت و، هەموو چىكەيدەك لە ناخى خۇيدا ھەستى بىن بىكات، بىن گومان وازلە كارىگەرەي ئەو بىرق و

ساقه در قینه یه ده نینیت که هردوو چه مکی "کات" و "شوین" له سه رپرله ده ستکورت و ده سنه و سانه کانی جیهانی مادده به جینی ده هیلن! بزیه گیانی خوی به رو و جیهانی معنیه وی پهرواز ده کات که ناسو کانی تا بلیی فراوانه و بهره مندی نور و هیدایه ته.

خوئو پلھوپایه تمواو گھوره یه که قوتیه کانی پیزاری ته سه ووف لیی ده دون و وسفی ده کهن و، بریتی یه له "الفناء فی الله والبقاء بالله" جگه له به ده ستھینانی ئم شهره فه مهزن و بلنده، شتیکی دیکه نی یه.

راسته هه مهوو ئیمانداریک حالیکی تاییه ت به خوی هه یه له دلنيابی و، دلثاماده یی و، ملکه چی و، ده ستھرداری و، پست و بهره کهت و، نوقم بعون له یادی خوای گھوره دا. هر که سه ش به ئەندازه ییمان و، زانست و، ته قراکه ی و، به پیژه ی بهره مند بعونی لییان، لهم ئارامی به خوابیه هەلدە گۆزبیت..

به لام ئم حالت نمدار و جوانه و، ئم به یەك شادبونه سازگاره تەپ و پاراوه و، ئم ئارامی یه کەم وینه هەمیشه نوئی یه، به بەردەوامی به سه رئوانه دا ده بارین که خاوهنی پلهی "ئیحسان" ن، و اته ئو موجاهیده مەزنانه ی که له ئایه ته کەی پیشودا باس کراون. هر لە بەر ئەوه یه که ئەوان دووچاری بىن ئاگایی نابن له یادی خاوهنی به خشنده یان و، به دریزایی زیانیان وە کو شیئر زوران له گەنل دەروونی به دخوازیاندا ده گرن و، هەممو چرکه سائیکی تەمەنیشیان جوانترین یادگاری خۆ کامل کردن و بەرزبونه و تومار ده کهن. ئەوان به هەممو بعون و قەواره و بەردەوامیی زیانی خوبیان لەناو رەزانەندی پەروەرد گاری جیهانیاندا ده توینمۇ، کە خاوهنی هەممو سیفەتە کانی جوانی و شکزمندی و کەمالە.

ئیمه تائیستا له بارەی گھورە یی ئیمانە کەمەوە دواين، کە به شیوه یه کە دۆستان بەرهو پووی کېش دەبن و دوڑمنانیشی لى دەسلەمنىنەوە. دەبى لە بارەی کەسايەتی و، تاییه قەندى و، رەوشتە کانی و، ئەمە کەم الاتانەشى بدۋىن کە وەك خەرمانە یە کى پۇوناکى دەراندەورى ئەويان داوه.

وەك ئاشکرا یه هەممو مرۇقىکى گھورە چەندىن خەسلەتى تاییه ت به خوی هه یه و، خاوهنی چەند نیشانە یه کى جیاوازه کە له کەسانى تر جیاى دەکەنەوە. به هەمان شیوه

"ماموستا نورسی" ش له پیکهاته‌ی که سایه‌تی خوبیدا بهم سیفه‌تاهی خواره‌وه تایبه‌تمه‌نده:

خوبه‌ختکاری

"خوبه‌ختکردن" له گرنگترینی مهرجه کانی سه‌ره که وتنی خاوون بازگدو ازه کانه. چونکه دل و چاوه کان حمزیان له بینینی ئەم سیفه‌ته گرنگیه و بهوپه‌پی هستیاری چاوه‌پوانی ده کمن. ژیانی "ماموستا نورسی" ش لیوانلیو به جوانترینی نمونه کانی گیانفیدابی و خوبه‌ختکاری.

له گهوره زانای خوالیخزشبوو "شیخولیسلاام مسته‌فا سه‌بری" م بیست که له گوفتارنکیدا و هسفی "خوبه‌ختکاری" ده کرد، دهیوت: "پیویسته هەلگرانی ئالای خاوینی جیهادی ئیسلامی لەم سەردهمه پر لە تەنگانه‌یدا، نەک هەر تەنها ژیانی دنیايان بەخت بکەن، بەلكو دەبیت قوربانی بە ژیانی دواپزیشیان بدهن"!

ئەم گوفتاره‌ی کە لە ناوه‌رۆ کدا قورس و تابلنی پر واتایه و، لە زاری مرۆڤیکی گهوره‌وه دەرچووه، يەکەم جار پىم هەرس نەدەکراو، بە ھاوشیوھی گوفتار و مەتلە کانی ئەو سۆفی یانم وینا دەکرد کە لە دەمی نوقم بۇونیان لە حالەتی رۆجىدا دەرى دەپىن، بۆیە بېرىارم دا لای کەس باسى نە كەم و لە ھېچ كۆپنیكىشىدا لىي نەدونم! بەلام کاتى کە ھەمان گوفتارم لە دووتويى دەستەوازە حەماسى يەھەلچووه کانی ماموستا نورسیدا خوينىدەوه، تىڭەيىشتىم کە پۇورە کانی "خوبه‌ختکاری" بەپى گهورەبى مەزۇھە کان گهوره دەبن! بەلتى: "وتصغر في عين العظيم العظام" ^(۱).

بەلتى، ئەو تىڭىزشەرانەی کە ھەموو شتىكى بەزىخيان بەخت دەکمن و، خۆسان لەسەر کارەساتە ئازار بەخشە کان را دەگرن و بەثارام دەبن، خواوه‌ندى مەزن کە بەرز و

(۱) نیوه بەپىتىكى موتەنەبىي يە، تەواوه کەدى بەم جۈزەيە: وتعظم في عين الصغير صغارها وتصغر في عين العظيم العظام واتە:

بچووك لاي "بچووك" گهوره دەنرېنى "گهوره" ش هى گهوره بچووك دەبىنى (وەرگىز)

خاوین و به خشنده‌یه له بهرز ای خویداو، له هممو میهره‌بانیک میهره‌بانتره، چون دهستیان لئی هله‌لده گرنیت؟ خوای گهوره‌ی شکومند گله‌نی بهرز و مهزنتره لهوهی که ئهو به ندیه‌یه له پئی ئهودا همه‌مو شتیکی خوی به خشیوه، له سوز و به خشنده‌یه و چاودیزی خوی بین بهش بکات.

بهم جوره، به دیعوززه‌مان به باشتین غوونه‌ی ئه م دهسته‌رداری به نوازه‌یه داده‌نریت، چونکه تمهنه‌ی بھیتی خوی به دووره‌په‌ریزی له هممو که ره‌سیه‌یک و بی بھیتی له سه‌رجهم چیزه ره‌واکان به سمر بردووه. ئیز هیچ هدلیکی ره‌خساوی بونه‌هاتووه‌ته پیش که بیر له پنکھینانی ژیانیکی خیزانی کامه‌ران بکاته‌وه و له ژیز سایمیدا ژیانیکی به خته‌وه رانه به سمر بیات. به لام خوای گهوره چاکه‌یه کی ئه توی بی خشیوه که پیشوو سه‌کان له ناساندنی و وسقی مودا کانیدا دهسته‌وسان ده بن.

ئایا چ خیزاندار و خاوونه مالیک ئه مرو لمو به خته‌وه‌تره؟ ئایا چ باوکیک همیه ژماره‌ی مناله کانی به ملیونه‌ها بیت، که مه‌گه ز تنه‌ها خوا بزاپت چون رۆلیه‌یه کی باش و گویپ ایه‌لن ا یان ئایا چ مامۆستا و فیر کاریک ئه م ژماره زوره‌ی قوتاییان له سمر دهستی پىدە گەن.

بھ پشتوانی خوای گهوره ئه م ئه لقہ پاک و پیرۆزه، ههتا ئاسمانه کان و زھوی بیش برد و ام ده بیت و، هه تاهه تایه به وینه‌ی لافاوینکی روناکی خور ده بیت‌وه. چونکه ئه م بانگه‌وازه خواییه له کانیاوی قورئانی پیرۆزه‌وه هله‌لقولاوه و له ده‌ربای نووری ئه میش سه‌رچاوه‌ی گرتوه، که واته "بوون" و "ژیان"‌ی تنه‌ها لمو به دهست ده‌ھینیت.

سوز و میهره‌بانی

مامۆستا نوورسی خواناس هه رله منالی بیوه حق و پراستیی دۆزیوه‌تسوه، لمو رۇزگارانه‌وه که په‌نای ده برد بھر چۆل‌هوانی و ئاشکەوتە کان بۇ گوئ راگرتن له ئاخ و حەسرەتی دلى خوی و، گه‌رانه‌وه و پارانه‌وه کانی گیانی، ههتا ئه ده‌می که تامی "گویپ ایه‌لتی"‌ی خوای گهوره‌ی چەشت و، شیله‌ی "پەرسەتش"‌ی نۆشی و، بۇنى خۆشى "بیر کردن‌وه" بسمر دلیداھەتی کرد و، له "پەروردەھی رۆحی و ده‌رروونی" شدا ھیندە پئی بېرى تا گەیشته لوتکەی دلنيابى و ئارامى.

خۆ کاتنی که دیوه‌زمه‌ی ئىلحاد بە وينه‌ی چەند شەپېلىنىکى شەوگارى تارىك داي بە سەر جىجهانى ئىسلامىدا، بە تايىه‌تى ولاته‌كەمان، مامۇستا نورسى لەو رۇزگاره ترسناڭ و نەگرىسانەدا بە وينه‌ي پاپەپىنى شىز لە لانه‌كەى، بە گۈپ و تىنەوە هاتە مەيدانى خەبات، دەتوت گۈر كانىكە تەقىوەتەوە و، ھەمۇ بۇون و قەوارەئى خۆزى كىرده قوربانى ئەم بانگەوازە پاك و خاوىنە. ئىز لەو رۇزەوە ھەمۇ يەكىنىكى و شەكانى و يەك بە يەكى هزىر و بىرە كانى بە وينه‌ي پزىسىكى ئاگەر لە ناو دلاندا ھەندە گىرسىن و، وە كوپشىز لەناو ھەست و ھەزىرە كانىشدا دەگەشىنەوە.

گەر انەوە مامۇستا نورسى بۇ ناو كۆزەملەگا بە مەبەستى بانگەواز و رېنمایى، لە دواى گۆشە گىرى و دوورەپەرنىزى، وە كۆرەنەوە كەى ئىمامى غەزالى وايە. بىن گومان خواى گەورە بەندە پالاوتە و ھەلبىزادە كانى خۆزى و رابەرە مەزنە كان، ماوەيەك لە گۆشە چۈلە كاندا پۇخت و خاوىنە دەكتەمە، پاشان ئەركى رېنمایى و بانگەواز يان دەخاتە ئەستۇ. ئىز ھەركات ھەناسەئەمە مەردە گەورانە بەر دلان دەكمون، ژيانيان تىدا دەبورۇنىنىدوە.

مامۇستا نورسى چەندىن فتووحتى لە بوارى ئىمان و ئىخلاسدا بەدەست ھىنا، وەك ئەمە ئىمامى غەزالىي مامۇستايى، نۆسەد سال پېش ئىستا چەندىن فتووحتى لە مەيدانە كانى رەوشت و ئاكارە بەرزە كاندا ئەنجام دا.

بەتى، سۆز و مىھەربانىي مامۇستا نورسى ھەميشە بەرە و مەيدانە كانى ئەم خەباتە ترسناكىيان بىردووە. دەبا ئەم راستى يە لە خۆزى بىيىستىن:

"ئىم دەلىن: بۆچى فلاان و فيسار زامدار دەكەيت؟ نازانم.. ھەستم نەكىد و بەرپىنى خۆم نەبىنى.. لەبەر ئەم ئاگەرە گەورەيە كە لە بەرەمدا بلىسە كەى بەرز دەبىتەوە و منالە كامى دەسووتىنىت و گۈر لە ئىمانە كەم بەرددەدات. جالەو كاتەدا كە لە ھەۋى ئۆزۈندەوە ئاگەرە كە و رېزگار كەردى ئىمانە كەمدام، كەسىك تەگەرم دەخاتە پېش و پىنى منى بەرە كەۋىت..

ئايا ئەم رۇوداوه جوزئى يە چ نرخ و گىرنگى يە كى ھەيە لە چاوشەتى درېنداھە ئاگەرە سووتىنەرە كەدا؟ ئىنچا بىانە كە ئىزىرى ئەوانە چەندە بچىروك و تېروانىنىشىيان تا چ رادەيەك كەم و كۆرتايە"!

بنی نیازی

ماموزتا نورسی له دریزایی ژیانی خوییدا جوانترین غمونه‌ی "بنی نیازی له خملک" پیش چاوی توئیژه جیاوازه کانی کزمەلگاکه مان خستوه، به راده‌یه کی وا که ئەو غمونانه بونه‌تە چەند داستانیک و له سر زاره کاندا دە ماودە میان پى دە کریت. ئیت بە هەموو قەواره و کەسايەتی و فراوانی گیانی خزى و به تەواوته‌تى لە هەموو كەسيتىكى جىگە خواي گەوره بنی نیاز بۇوه و، پەنای بۇ سايە پەروەردگار بىردووه و، پشتى بە فراوانی گەنجىنە کانی مېھرە بانیي ئەو بەستووه كە چەندىن گەنجىنە بنی کۆتايىن.

وەندىنى ئەم بنی نیازى يەشى هەر تەنها عادەتىك بۇويت، بەلكو پەیاس و پىچىكىمەك بۇوه كە لە ماوەی سالە کانى تەمەنیدا گرتۇۋىتە بەر و، تائىستانش ھەنگاوه کانى بەپەرى دامەزراوى هەر لە سر ئەم پىنگايدا دادەنیت، چەندەش گىرو گرفتى زۇرى لەو بىناوهدا بۇ دروست بېت.

سرنچ پاکىش لىرەدا ئەوهى كە ئەم پەیازە تەنها بە كەسى خۆيە وە قەتىس نەبۇوه، بەلكو گواستراوه تەوە بۇ قوتايانى و، بۇوه ئامانچ و ئاواتى پېرۇزى ئەوانىش لە ژیاندا! مەرۆف ناتوانىت خزى رابىگەت و قوتايانى نورى خۇش نەويت، كە مەرۆقىكە لە دەريايى نوردا خزى شۇردووه و، لە سەرچاوه ئەو ئاواه سازگارەشى نۇشىو.

بۇانى كە چىن ماموزتا نورسی لە مەكتۇوبى دووهەمى "مەكتۇوبات" دەيدا ئەم خالىە بە هەست و نەستىكى ئىمانى و زانستى، لە شەش پۇودا پۇون گەردووه تەوە:

(بە كەم:

گومپايان ھەميشە "زانيان" بەوه تۈزە تبار دە كەن كە گوايا زانستە كەيان وەك داولىك بۇ راوا كەردىنى دەستكەمەتە کانى دنيا بە كارده ھېنن! ئا لىرە وە بە ناحەق ھېرىشيان دە كەن سەر و پىيان دەلىن: "ئوانە زانست و ئايىيان دە كەن بە ھۇ كارىك بۇ بەدەستخستى گۈزەر ايان".

كەوانە دەبىن بە كىدار و پەفتار ئەم گومپايانە بە درۇز بەخىنەمە.

دووهەم:

دەبىن ئىمە لە راڭھەياندىن و بلاو كەردىمە وەي "حق" داشۋىن پىسى پىغەمبەران - دروودىيان لە سەر يېت - ھەلبىگرىن. ئەوه تا قورئانى پېرۇز بۇمان دە گىپەتەوە كە ئەوانەي

"حق" یان بلاو کردووه‌تهوه، به ئاشکرا او بى پىچ و پەنا رايانگەياندووه كە: پۇيىستى يان
بە هيچ كەسيلىك نى يە و، فەرمۇۋيانە:

﴿إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى اللَّهِ﴾، ﴿إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى اللَّهِ﴾^(۱).

ئىجا ئەم ئايەتە سۈورەتى "ياسىن" يش كە دەفرمۇنى: ﴿أَتَبْعَدُ مَنْ لَا يَسْتَلِكُمْ أَجْرًا
وَهُمْ مُهْتَدُونَ﴾ (س: ۲۱) چەندىن واتاى زۇر و ناواھرۇڭ كى قۇولى تىندايە سەبارەت بەم
مەسىلەيەى كە لىنى دەدونىن^(۲).

پشتىگىرى خواوهند لە سەر كەوتىنەكانى پەيامە كانى نوردا، تەنها بەرۇبوominىكىن بۆ
جوامىرىنى خۇپاراڭرى لە سەر پىيازى پېغەمبەران (دروودىيان لە سەر بىت) و كەرتىنەن بە
پىشەنگ. هەر لەم رەھەندەوهى كە مامۇستا نورسى توانيوبەتى عىزىزەتى زانستىنى خۇرى
پىارىزىت، ئەوهى كە بە پەرأپى دنيا لە ئالتنۇن ناگۇپدرىتەوه.

ئاھىر چۈن ئەم كەسە نايىتە "فاتىحى دلان" كە بەستىنە كانى مۇوچە و پلە و، كۆت و
زنجىرى كەنەن سامان و، هيچ كام لە بەرئەندەيە ماددىيە كان، كە خەلکى بە دواياندا
لە هەناسەپەكىدان، رېنگا بۇ ناو دلى ئەم نەدۇزىنەوه؟ ئىت چۈن دلە ئىماندارە كان لە
نور و بەرە كەتى ئەم و پەنابن؟!

دەست پىوه گىرتىن لە گۈزەرەندا

"دەست پىوه گىرتىن" رۇونكىرنەوهى واتاى ئەم بى نىازىيەيە كە باسکرا.
مرۇف بۇ ئەوهى بىراتە ناو ديوانى دەست پىوه گىرنەوه، دەبىن لە دەرۋازەمى
بى نىازىيەوە بىراتە ژۇورەوا لە بەر ئەوه، ئەگەر بە كىكىان "لازم" بىت ئەوي تىريان
دەبىتە "مەلزۇوم" يى.

تىكىزىشەرىنگى رۇوسپىي وە كە مامۇستا نورسى، كە لە دەستبەردارى و بى نىازىدا
پېغەمبەرانى - دروودىيان لە سەر بىت - كەردووه بە پىشەنگ و پىشەنگ خۇرى،
بى گومان "دەست پىوه گىرتىن" يى لى جىا نايىتەوه، هەتا كە دەبىتە رەفتار و خۇويە كى

(۱) لەم فەرمۇدەيە پېغەمبەران - دروودىيان لە سەر بىت - لە چەندىن ئايەتى قورئانى بىرزايدا ھاتуوه. وەك:
(يونس: ۷۲)، (ھود: ۲۹)، (سەر: ۴۷). (وەرگىز)

(۲) مەكتۇوبات، مەكتۇوبى دووهەم، ل: ۱۹. (وەرگىز)

سروشتی و رهوشتیکی ئاسانی ئهو، ئیتر كەمیئك شۇربا و پەرداختیک ئاولەگەل لەتىك ناندا سەرۈزىيادى بېئىوی رۆزىانە دەبىت، چونكە ئەم مەرۆفە گەھورەيە، وەك "لامارتىن" شاعيرى بە ويژدانى فەرەنسى دەلتىت:

"بۇ ئەم نازى كە بخوات، بىلگۈ ھىننە خۇراك دەخوات كە بىرىتىنى بشكىتى، تاڭو درېتە بە زىيانى بىدات."

دەست پىوه گىرنى مامۇستا نۇورسى تەنھالە خواردن و خواردىنەوە و پۇشاڭ و كاروبارە سادە كانى تردا نى يە و لەو سۇورەدا نېيەستانلىدوو، بىلگۈ واتايەكى فراوانى بە "دەست پىوه گىرنى" بەخشىيە، ئەوهش بە ئىسراپ نەكىردىن لە بەها پەتى و كاروبارە مەعنەوى يە كانى وەك هىزرو توانا و لىھاتن و كات و دەررۇون و تەنانەت ھەناسەشدا! ئىتە ئەم شىوازى لىپرسىنەوە وردهى بۇ خۆى پەسەند كەدە كە بە درېتايى ژيانى گەرىيەبەر و، بە وىنەي يە كېڭىلە ئاكارە كانى خۆى پېش چاۋى سەرچەم قوتاپىانىشى خىست. بەم بىي يە، تەلقىندانى هىزىھە كان - هەرجىيەك بن - بە گۈنى ئەوانداو، كېيىب بىن خويىندەنەوە قوتاپىي نۇور بە هەر شىۋىيەك پېڭىشكەپتى، كارېتكى يە كىچار دەۋارە. چونكە تېشكۈزى دلى ئەو، كە وشەي "ورىابە"ى لە خۇز گەرتۇو، بەھىزىتىن پارىزەرىيەتى لە گەشتى ژيانىدا.

بەم جۇرە و بە دامەزراندىنى پېشەنگىنەكى پاك و خاۋىن، نۇورسى سەماندى كە يە كېتكە لە مەرۆفە دەگەنە كان و، چاكسازىيەكى بە توانا و پەرەورە كارېتكى زانا و شارەزايە بە دەرواژە و كەلەبەرە كانى دەررۇنى مەرۆف و، لاپەرەيە كى فراوانى نۇنى خىستە سەر "مېزۇوى دەست پىوه گىرنى" كە بە نۇورىيەكى درەخشان نۇوسراوەتەوە.

خۇ بە گەھورە پېشان نەدان و دەستبەردارى

ئەم دەو سىفەتە كارېگەرىيە كى يە كىچار گەنگىبان لە بلاۋبۇنەوەي پەيامە كانى نۇوردا ھەپە لە سەرانسەرە دىنيادا. چونكە مامۇستا نۇورسى خەرمانەي "قطىب العارفین" و بىرقى و باقى "غوث الواصلين"ى لە دەورى خۆى نەئالاندۇوە لەبەر ئەوهە كە دلە كان خۇشىيان وىست و، بەپەرەي حەز و گەرمۇ گۇپرىيەمە بەرەو رپوئى پۇشتن و، دەرگا كانى خۇبىان بۇ خىستە سەرپىشت، تاڭو پېشوازى لە ئاماڭە بلند و مەزىنە كەي بىكەن..

بۇ نۇونە: زۇرىك لە ئامۇزگارى و وانە كانى لە پەھۋەت و ئاكارە بەرزە كان و پەندو حىكىمە تەكىندا، راستە خۆز ئاراستە خۆزى دەكات و، دەرۈونى خۆزى دەكاتە تاقانە و يە كەم گۈنى بىست بۇ گۇفتارە بەھىز و وشە توندۇتىزە كانى. ئىتپۇوناكى يە كان لەو مەلبەندە و بلاودە بىنەو بەرەو ئەم دلائى كە تامەززۇ و تىنۇوئى دلىنەوايى و بەختە وەرى و ئاسودەيىن، بە وىنسەي بلازو بۇونە وەي شەپۇلە ھەلچۈوه كانى دەرىالە سەنتەرەوە بۇ دەوروبەر.

مامۇستا نورسى لە ژیانى كەسىي خۆيداھەتا بلىي خاکى و لە سەرخۆزى و، بە هەممو توانييە كى لە ئازاردانى خەللىك، تەنانەت لە ئازاردانى بچۈر كىرىن زېنده وەرىش خۆزى دەپارىزىت. بەم بىي يە چەندىن سەختى بى سەنور و تەنگانەي جۈزراوجۈز و گۈنى جىا جىا دەچىزىت، بەو مەرجەي پەنجە بۇ ئىمانە كەي نەبرىت و، بە خراپىش دەست بۇ كىتىبە پېرۈزە كەي درىز نەكىرىت كە قورئانى پېرۈزە! چۈنكە لەو كاتەدا ئەم دەرىيا ئارامە دەشلەقىت و شەپۇلە كانى هيتنىدە بەر زە بىنەوە و تۆفاتىنە كەي سەرسامى دەھاۋىت و، سام و ترس و لەر زىش لە كەنارە كاينىدا ھەلدىپەزىئى! كەواتە پالىوان و سەربازىنە كەي سەنورى ئىمان دەپارىزىت..

ئاخىر چۈن نا؟ ئەي ئايادە خۆمەتگۈزارىنە كى ئەمپىنى قورئانى پېرۈز نى يە كە بەپەرى پاستى بەرگىرىلى ئى دەكات؟!

مامۇستا نورسى بۇ خۆزى ئەم راستى يە بەم جۆرەي خوارەوە پۇون دەكاتمۇوه:

"ھەروەك ئەم سەربازە ئىشكەگەرە لە شۇيىنى دىيارىكراودا راۋەستاوا، نابى دەستبەردارى چەكى خۆزى بىتت، تەنانەت گەر سەركەدەي گشتىنى سوپاش بىت بۇ سەردانى.. منىش سەربازىكەم لە سەربازە كانى قورئان و، يەكىنكم لە خۆمەتگۈزارە كانى و، لە پۇوي سەرسەختىرىن كەسدا حەق ئاشكرا دە كەم، بى ئەوەي سەرى خۆمى بۇ نۇوى بىكەم".

* * *

ئاواتەخواز بۇوم كە پىش دەستكىرن بەم كىتىبە، لە لايمى زانسىتى و، ھزر و، سۆفيتى و، ئەدەبى مامۇستا بەدیعوززه‌مان بدويىم. بەلام بە دلىنائى زانىم كە ئەم باھتە

گشتگیر و خاوهن ناوه رف که قوولانه ناتوانیت له چهند لایه به که سنتوردار بکرین،
بؤیه تنهها به چهند رسنیه که ئامازهیان بؤ د کەم:

زانسته کەی

شاعیری خوالیخوشبوو "زیاء پاشا" له بەیتیکیدا حدقیقەتیکی مەزنی دەربىریو، کە
نموده کان يەك لە دواي يەك دەبلىئەوه و، برىتى يە لەوهى:

"کردار" نەك گوفتار ئىمای ئىنسانه "بەرھم" پۇھرى پلەی مەردانه
بەلنى، بەدىعوززەمان سەعیدى نۇورسى كە لە كېيىخانە زانست و ئىماندا
سەرچەمى پەيامە کانى نۇور"ى كردووه بە دىارى بىز گەلى مۇسلمانى ئىمە و، لە ناو
دەلە كانىشدا قوتابخانە يەكى پىرۆزى نۇورانىي دامەزراندووه، كەسايەتى يە كى كەم وينەى
تىوا، بىن نيازە لەوهى كە درىزە بە باسى تواناي زانستىي بدرىت، بە وينەى بىن نيازى
"خۇر" لە وەسف كەدنى بە پۇزى پۇشنادا.
بەلام وەك شاعيرىتىكى دەل سوتاو دەلىت:

جوانى ئەوهىه "ويست" دەمالىت

توپىزەری ژيان و كەمال و پەروشت و پەفتارە کانى ئەم مەردە گەورەيدى كە لە سايەى
چاودىرىي خواي گەورەدایە، لە هەموو چىركەيدى كى ژيانىدا هەست بە چىزىكى خاۋىن و
بەرزو، ئارامى يە كى بلند دەكتات. بؤیە ويست و ئىختىارى لى دادەمالارىت و ناتوانى
درىزە بە گوفتارە كەى نەدات!

مامۇستا نۇورسى لە "سەرچەمى پەيامە کانى نۇور" دالە گەرنگىزىنى بابهەتە
سەرە كى يە كانى "ئايىن و، كۆمەلتىسى و، ئەدەب و، ياسا و، فەلسەفە و، تەسەروف"
دواوه و، هەتا بىشلىتى تىاياندا سەرگەوتۇ بۇوه..

ئەو شىتە سەرنج رادە كېشىت ئەوهىه كە خىزى لە دەريايى ئەو مەسىلە و بابهەتە
سەخت و ئالىزانەش داوه كە زۇرىنلە زانىيان تىايادا سەرگەردا بۇون و، لە
چارە سەرياندا دەستە و سان مان و لە پېنى راست ترازان! كەچى ئەم بەويپەرى ئاسانى و بە
شىوّەيە كى يىنگومان بۇونى كردىوه و، بۇ خىزى گەيشتە ليوارى ئاسوودەيى و،
خۇينەرانىشى گەياندە ئەو ليوارە، ئەوهش بە گەرتە بەرى رېنى ئەھلى سونەت و
جهە ماھەت!

لهم پوانگه‌یمه خۆمان بە بەخته ور دهزانین کە "سەرجەمی پەیامە کانی نوور" بەوپەری ئەمانەت و سنگ فراوانی یەوە پىشکەش بە ھەموو تویزە کانی کۆمەلگا کەمان بکەین.

ئەم پەیامانە چەند دلۋىپىنىڭى بىرىسکاوهن لە زەربىای قورئانى پىرۇز و، چەند چەپكىيکى نووراين لە تىشكى خۆرى ھىدىاھەت. بۇيە ئەو كارە بە ئەركى پىرۇزى سەرشانى ھەموو مۇسلمانىيکى بەغىرەت دادەنرېت كە بۇ بلاو كەردنەوەي ئەم پەیامانە ھەول بىدات، لە پىناوى پىزگار كەردىنى ئىمانى كەسانى تردا.

مېزۇو بە گەلنى غۇونەي خۆى شايەتە لە سەر ئەوەي كە چەندىن كەس و خىزان و گەل و کۆمەلگاى بى سەنورى ئادەمۇزى دەلە رېتى تەنها يەڭى دانە كىيىھە و ھىدىاھەت دراون و بەخته وری يان بە دەست ھىناواه.

ئەو مرۆفە چەندە دلخۇش و شادمانە كە دەبىت بە ھۆى ھىدىاھەت و ئىمان ھىنانى برايە كى مرۆفە خۆى!

ھزر و بىرى

ئاشكرايە كە ھەموو "بىرىيار" يىك رېبازىتكى جىاواز و ھزرىتكى تايىت بە خۆى ھەيە و، خاوهنى ئامابىجىكە لە ژيانى فيكىرى خۆيدا كە لە پىناويدا تىڭە كۆشىت و لە ناخى دلەوە پەيوەندىي توندو تۆلى لە گەلدا ھەيە. بەلتى، دەيىنин بۇ باسکەردىنى ھزرى مامۇستا نوورسى و قىبولكەردىنى رېباز و ئامابىجە كەي، گەلتى پىشە كېيى دوور و درېز دەستەوازەيەدا دەر بەھىنېت كە:

"تاقانە ئامابىجى كىيىھ ئاسمانى يە كان و، تەنبا بانگەوازى سەرجمەم پىغەمبەران - دروو ديان لە سەر بىت - برىتى يە لە راڭەياندىنى "خوايەتى" و "يەكتايى" بە دېھىنەرەي بۇونە وران و، سەلاندىنى ئەم بانگەوازە ھەرە مەزنە بە بەلگە زانستى و مەنتىقى و فەلسەفى يە كان".

ئايى و اتاي ئەم دەستەوازەيە ئەۋەيە كە مامۇستا نوورسى پەيوەندىي بە مەنتىق و فەلسەفە و زانستە گەر دوونى يە كانە و ھەيە؟

به لئن، مامؤستا نوورسی بُو خوی زانایه کی گهوره‌ی مهنتیق و فهیله سووفیکی به توانایه، ماده‌م فلسه‌فه و مهنتیق له گهل قورئانی پیروزداله ناشته‌وایدا بن و، پیشی خزمه تکردنی حهق و پاستی بگرنده‌بر، له پیناوی چه سپاندنی مهودای حهقت بروانی بانگهوازه جیهانی یه پیروزه کهی قورئاندا. ههروهه ک زانستیش به دهسته‌وه ده گریت تاکو جارینکی دیکه لهو پینه‌وه و به دره خشانترین به لگه‌ی بین گومان بیسمه‌لمیت که قورئانی پیروز گوفتاری ئهزه‌لی خوای گهوره‌یه.

خوی هتا فلسه‌فه له واتای "حیکمه‌ت" نزیک بیته‌وه، ئهوا ههموو کتیبیکی فه‌لسه‌فه ده بیته "حیکمه‌ت" یکی مهزن و، دانه‌ره که شی ده بیت به "حه کیم" یکی کارامه له پیشی چه سپاندنی بروانی به دیهیت‌هه‌ری به خشنیده‌دا، بهو سیفه‌ته موقعه دده‌سانه‌ی که شایانی ئهون. مامؤستا نوورسی، به گرتنه‌به‌ری ئه‌م پیگا زانستی یه توندو تول و نوورانی یه‌ی قورئانی پیروز، شهره‌فی پزگار کردنی ئیمانی هزاران که‌سی دهست که‌هه تووه له قوتاپیانی زانکو، ههروهه ک گه‌لی تاییه‌تمه‌ندی زانستی و ئه‌ده‌بی و فه‌لسه‌فی تریشی به دهست هیناوه.

تەسەروو فى

پۇژىيکيان له زانایه کی گهوره‌ی تەریقەتى نەقشبەندىم پرسى، كه به هه‌موو توانایه کی تىنده کۆشىت لە سەرجەم جموجۇلە كانيدا شوين سوننەتى پېغەمبەر ﷺ بىكۈنەت، وتم:

ھۆزى تېكچۈونى پەيوەندىي نىوان سۆزى و زانایان چى يە؟
و تى: "زانایان" زانست "اي پېغەمبەر ﷺ و سۆزى يە كانيش "كىردار" كانى ئەم سەروهه‌يان به میرات و هر گرتۇوه. لەبەر ئەوه، هەركەسىيڭ زانست و كىردارى ئەوي پىنكەوه بەر كەه‌تىبىت پى دەلىن: "ذو الجناحين". كەواته مەبەست لە تەریقەتدا كار كردنە به عەزىزەتە كان، نەمك روخسەتە كان. هەروهه رەپوشت گرتنه به ناكاره بەر زە كانى پېغەمبەر ﷺ و خۆپاڭ كردنەوە يە لە سەرجەم نەخۇشى يە مەعنه‌وی يە كان و، توانەوە يە لە رەزامەندىي خواي گهوره‌دا..

ئەو كەسەي كە ئەم پلە يە كچار بەر زەهی دهست ده كەه‌تى، بىن گومان لە ئەھلى حەقىقەتە. واتە گەيىشتۇرۇتە ئەو ئاماڭىھى كە لە تەریقەتدا جىنى مەبەستە. جا لەبەر ئەوهەي

به ده ستھینانی ئەم پله بلندە بۆ ھەموو کەسیک مەيسەر نایت، ئەوا گەورە مەردانان چەند ده ستورنیکی دیاری کراویان داناوه کە به ئاسانی مرۆڤ ده گەيەنە ئەو ئاماچە. بە پوختى: "تەريقت" لە ناوه‌نى بازنه‌ي "شەريعەت" دا دەخولىتەوە. خۇ ئەگەر کەسیک لە تەريقتەوە بەربىتە خوارەوە، دەكەويتە ناو بازنه‌ي "شەريعەت". بەلام ئەو کەسەي - پەنا بە خوا - لە بازنه‌ي شەريعەت دەرده‌چىت، ئەوا زيانىكى گەلى ئاشكرا دەكات".

بە پشت بەستن بە وته‌ي ئەم زانا مەزنە، هىچ جياوازى يەكى سەرەكى لە نېوان ناوه‌رۇكى ئەو رېڭا نوورانى يەدا كە بەدیعوززه‌مان گىرتۇۋىتە بەرۋە ئەو تەسەروفە راستەقىنەيدا نى يە كە شتىكى دىكەي تىكەل نەبۇۋىت جىڭە لەوهى باسکرا. ھەر دوو كىشىيان مرۆڤ ده گەيەنە پەزامەندىي بەدېھىنەر، كە ئەويش دەيگەيدىتە بەھەشت و بىنىنى جوانىي خواي گەورە.

بەم بىنې يە، ھەموو يەكىنىكى براياغان لە ئەھلى تەسەروف كە بىز ئەو ئاماچە پەسەن و بەرزانە تىدە كۆشىن، دەتوانن بەپەرى خۆشەویستى و بە بىنې هىچ رېنگرېڭ "سەرجەمى پەيامە كانى نوور" بخويتتەوە. تەنانەت پەيامە كانى نوور بە گىرنە بەرى رېنگاي قورئانى پىرۇز بازنه‌ي "موراقەبە" تەسەروفىان فراوان كردووە و، ئەركى "بىر كردنەوە" شى وە كۈرۈدىنلىكى گۈنگ بىز ئەوان زىاد كردووە.

بەلىنى، ئەو رېسوارەي پىنى تەسەروف كە سەرقالى چاودىرىي دلى خۆيەتى، بەم "بىر كردنەوە" يە چەندىن ئاسۆى فراوان لە پىش چاوى خۆى و دلىدا دەكانتەوە، ھەروەك بە دلى و سەرجەم لە تائىفە كانى ترى دەپوانىتە بۇونەوەران بە مەزنى يەى خۆزىانەوە، ھەر لە گەردىلە كانەوە ھەتا ھەسارە كان و، بەپەرى شادمانى يەوە ھەزار و يەك درەوشانەوەي ناوه جوانە كانى خواي گەورە و سيفەتە شىكۈمىنە كانى لەو جىهانانەدا دەبىنېت. ئېت بە "علم اليقين" و "عين اليقين"، تەنانەت بە "حق اليقين" يىش دەبىنې و ھەست دەكات لە ناو مز گەمۇتىكى ھېننە فراوانىدا يە كە ئەو كۆمەلآنە دەپۇنە ناوى لە سەنورى ژمارە و پەنوس بەدەرن و، ھەر ھەمووشىان، بەپەرى شەوق و ملکەچى و مەستى و خۆشەویستى يەوە و بە يەك دەنگ، يادى بەدېھىنەر يان بە شىۋو يەك دەكەنەوە كە

ئاوازه تهبا و سازگاره کانی ئمو زیکر و یاده به چهندین زمانی جیا جیا لەو مزگوتەدا دووباره دەکەنەوە و دەلیئن:

"سبحان الله والحمد لله ولا إله إلا الله والله أكير".

بەم جۆرە، ئەم کەسەی بەم رېنگا نورانى و ئیمانى و بەلگمیيەدا دەپروات کە پەيامە کانی نور بەرەو قورئان و ئیمان و زانست کردوويانەتەوە، دەپرواتە ناو ئەم چەشەن مزگوتە مەزنەوە. هەر کەسەش بە ئەندازەی ئیمان و ئىخلاس و زانستى خۆى، لەم سەرچاوه بە خۇرپەمە بەھرە مەند دەبىت.

ئەددە بە گەھى

ئەدىيان و شاعيران و بىرياران و زاناييان، ھەر لەمېزە، لە پۈرىي وشە و واتا و شىۋاز و ناواھرۇ كەوە بىوون بە دوو بەشەوە. ھەندىنکيابان تەنها بايەخى بە شىۋاز و گەياندنى مەبەست و كېش و سەررواداوه و، واتاييان بۆ شىۋاز بەخت كردووە. كە ئەمدەش بە جوانى لە شىعردا دەردە كەۋىت.. بەلام بەشە كەى تر لايەنى ناواھرۇك و واتاييان كرده مەبەست و نەيانگىردى بە قوربانى بۆ وشە و شىۋاز.

جا لە بەر ئەوهى مامۇستا نورسى بلىمەتىكى كەم وىنەيە، ئەوا تەمنى بەپىت و پېل لە بەخشى خۆى لە پىزى كردىن و رېنگىخستى وشە كاندا بە سەر نەبردووە. بەلگۇ بە پىچەوانەوە، كارى سەرە كېيى ئەم بىرىتى بۇوە لە زىندىوو كردنەوەي ھەستى ئايىنى و ئیمانى، ھەرۇدەك زىندىوو راڭرتىنى چەمكى پەۋشت و ئاكارە بەرزە كانى كردووە بە ئاوات و ئاماڭى خۆى. ئەوهش بە دامەزراندىن و جىنگىرە كەنەنەن لە گىيان و وېزدان و ھزرە كاندا، تاڭولە ناواھنەنلى چەرخ و سەرددەمە كانەوە بۆ بەرە كانى داھاتۇو بىگۇيىز زىنەوە.

شىتكى سروشى يە بۆ كەسيكى وەك ئەم تېكۈزۈشەرەي كە ھەمۇو ھەناسە و زىيانى خۆى لە پىناوى ھېنائەدىي ئەم ئاماڭىجە بەرزەدا بەخت كردىت، سەرقالى و شەمى پازاوه و لايەنە پۈرە كەشە كانى شىۋاز نەبىت.

لە گەل ئەۋەشدا دەتوانىت بۇترى:

مامۇستا لە پۈرۈي جوانىي چېز و، ناسكىي ھەست و، قولىي ھزر و، دوورپىي لەندىشەوە، خاوهنى مەلە كەيە كى ئەدەبىي داھىنەر و نائاسايىھ. بۇيە بەپىي جۇراو جۇرپىي

"بابهت" شیوازی تایبه‌تی و دارپشتی جیاوازیش له نووسینه کانیدا به کار دههینیست. ئهودتا کاتنی له بابهته فەلسەفی يە کاندا دەیەویت به بەلگەی مەنتیقی قەناعەت به ژیرى بېخشىت، دەچى دەستەوازه كورت و پۇختە كان به کار دههینیست. بەلام کاتنی كە دەیەویت دل و پۇچ بەرھو بەرزايیه کان بیات، ئهوا به تەواوی دەروونە كان كەمەند كىش دەکات..

بۇ نۇونە: کاتنی له ئاسمان و خۆر و ئەستىرە كان و رۇوناکىي مانگ دەدونىت، بە تایبەت لىدووانە کانى لەبارەي وەرزى بەھار و درەوشانمۇھى توانست و مەزنى بەدېھىنەر لەم جىيەنانەدا، ئهوا شیوازه كەي نەرمۇنیانى يە كى تایبەتى بەدەست دەھىنیست، وەك بلىيى هەمۇر يە كىنگ لەو تەشىيەنەي كە دەيانھەپتى ياد كەردىنەھەي تابلوۋىھە كى ھونەرىي پەنگىن بىت كە خەرمانەي جوانترىن و سازگارترىن پەنگ دەورەيان دايىت. لە بەكارھىنانى وىنا كانىشدا ژيان بە بەر جىيەناتىكى پېلە گەورەتىن كارى دەراسادا دەکات.

لەم نەھىنى يەوهە كە قوتايىي نورى زانكۇز دەتوانىت بە خۇينىنەھەي "سەرجمى پەيامە کانى نور" هەمۇر ھەست و ھزر و گىان و وىزدان و ئەندىشەي خۆزى تىر بکات. ئەي ئايا چۈن دل ئارام نايىت، لە كاتىكىدا كە پەيامە کانى نور چەپكىنکى ھەلپۇراردهن لە گولزارى ئەو قورئانە پېرۇزە كە هەمۇر جەبانە کانى لە ئامىز گىرتۇوه! ئەودتا بۇن و بەرامەي باخچەي پېرۇزى خوابى مىھەربان و رۇوناکى يە کانى ئەو باخە، لەو پەيامانەوە بىلا او دەبنەوە.

بہی یکم

قوناغی یکہ می ریانی

بهندی یه که

له دایکبون و گهوره بون

سالی ۱۲۹۴ از ۱۸۷۷ ک

□ ناسنامه‌ی که‌سی:

ناو و نازناوی: به دی عوززه مان سه عید.

ناوی باوکی: میرزا^(۱).

ناوی دایکی: نوریه^(۲).

به رواری له دایکبونی: سالی ۱۲۹۳^(۳).

شوینی له دایکبونی: گوندی "نوورس"ی سهر به ناحیه‌ی "تیسپاریت" که سهر به قهزادی "حیزان" و له شوینه کانی سهر به پارینز گای "به دلیس"^۵.
ئایینی: موسلمان.

(۱) "سُفْنِي مِرْزَاهِي بَاوَكِي لَهُ وَمَرْعُ" دا هینده بمنابانگ بوروه که به نعرونه هینزاوه ته و، تامی پاروروی خدرامی نه چه شتروه و، جنگه له حلال هیچ شنینکی ده رخواردی مناله کانی نهداوه. ته نانه که که نازه له کانی له کبنگه و لمهه گاکان ده هینایوه، ددمی ده به ستن تاکوله گیا و ده غل و دانی خه لک نه خون (ش ۱/۵۴).

له ساله کانی بیستی سده‌ی بیسته‌مدا کزچی دوایی کردوده و له گزپستانی گوندی "نوورس" ئه سپه‌رده‌ی خاک کراوه و له سه رکنی گزپه که نوورساوه: (مرزه).

(۲) کاتنی پرسیار له دایکی کراوه: به چ جوزنیک مناله کانت په رهه ده کردوده کردوده وا هینده له براده به ده زیره کن؟ له وه لاما و تو رویه‌تی: مه گهه له کاتانه‌ی عوززی شرعیم برویست، ده نا هر گیز ده ستبرداری شه و نویزه نه بروم و، ده ستیشم به ده ستیشم نه بروم و له گزپستانی گونده که بیان له نیوان گزپری سُفْنِی میرزا و مهلا عه بدوللای کوره گهوره میدا نیژراوه.

(۳) به بئی میژرووی پرمی که له کوتایی دهولته‌تی عوسمانیدا کاری بین ده کراوه، سال لمهو ته قوهداله به کی مارتده دهستی بین ده گرد. ثم سالمش ده کاته سالی ۱۲۹۴ کزچی (۱۸۷۶ - ۱۸۷۷).

پوخساری: بالا به‌رزا، چاو هنگوینی، گهنم پهنه‌گ.
نیشانه‌ی جوداکه‌ره‌هی: نی‌یه^(۱).

* * *

[جگه لمانه‌ی را بورد، له داخوازی‌یه‌شدا که پری کرد ووه‌تهوه بز "دار الحکمة الإسلامية" ئم زانیاری‌یانه‌ی خواره‌هی تومار کرد ووه]:
ناوم: سه‌عید.

نازنام: به‌دیعوززه‌مان.

ناوی باو‌کم: میرزا.

له هیچ بنه‌ماله‌یه کی ناسراو نیم.

شافیعی مه‌زهه‌م.

یه کیکم له هاوول‌لایانی دولتی پایه بلندی عوسمانی.

له سه‌ره‌تای خویندنی زانستیمدا نزیکه‌ی دوو سال له ناحیه‌ی "ئیسپاریت" لای
کاکه مهلا "عه‌بدوللای" برا گهوره‌م وانه‌م خویندووه. پاشان له شارؤچکه‌ی
"بایه‌زید" ای سه‌ر به پاریز گای "ئه‌رزرۆم" پوشتمه ئەلقه‌ی ده‌رسی "مامۆستا مەھمەد
جه‌لائی" و سه‌ر جهم وانه دیاری کراوه کامن له‌وی تهواو کرد. پاشان بز ماوه‌ی پازده سال
وانه‌ی زانسته جوزراو جزره کامن له شاری "وان" به ده‌رس و توهه‌تهوه.

کاتینکیش که ئەم جه‌نگى ئیستا - جه‌نگى جیهانی يه کەم - را گەيەنرا، به سیفه‌تى
فەرماندەی خۆبەخشەران بەشداریم تىدا کرد، ئىجا له شاری "بەدلیس" بە دىل گیرام و
کەوتە بەردەستى رووسيه کان. پاشان له دىلی ھەلھام و گەرامه‌وه بز ئەستەمبۇل و،
بۇوم بە ئەندام له "دار الحکمة الإسلامية" دا له سه‌ره‌تای دروست بۇونیه‌وه.

له دەمى دىلىمدا ئەو ئېچاز نامه‌یم ون کرد کە له مامۆستا "مەلا مەھمەدی جه‌لائی" م
وھرگرت.

(۱) له بىلگەنامه‌یه ورگراوه کە مامۆستا نورسی له کاتى ورگیرانى بە ئەندام له "دار الحکمة الإسلامية" دا پىشكەشى کرد ووه. (ش ۱/ ۱۹۸).

حدفده دائز اوام ههیه، که ئهمانه‌ن:

به زمانی عهره‌بی: "إشارات الإعجاز، تعلیقات، قتل إيجاز، الخطبة الشامية".^(۱)

پاشماوهی کتیبه‌کانی تر به زمانی تور‌کین، که بريتين له:

"خالیک له نوری ناسینی خوای گهوره، تیشكه کانی ناسینی پنجه‌مبه رئیلیک، سنووحات، مواناھرات، موحاکه‌مات، گزنه‌کان، چهند بريسکانه‌ویك، هیما‌کان، ئاماژه‌کان، شەش ھەنگاوه‌کان، بروانامه‌ی هردوو قوتاچانه‌ی موسیبەت، ناو‌که کانی حەقىقت".

به تور‌کى و کوردى قىسىدە كەم، هەروهك بە عهره‌بى و فارسيش دەخوينمەوە و دەنۇرسىم.^(۲)

□ خېزانەكەي

(ل) تەمهنى نۆ سالى يەوه دايىكى مىھرە باغم نەديوە و بەھرمەندى لە گەل دانىشتن و گفتۇرگۈزى نەبووم، بۆيە لەو خۆشەويىتى يە بەرز و بىلندە بى بەش بۇوم. هەروهە لە تەمهنى پازدە سالىشىمەوە نەمتوانىيە ھەر سى خوشكە كەم بىيىنم^(۳)، چونكە - بە وىنەي دايىكم - كۆچيان بۆ جىهانى بەرزەخ كەرد. بۆيە من لە زۇر لوتى و سۈزىرى پىز و مىھرى ئەم چەشىن دانىشتن و بە يەك شادبۇونەي "خوشك و برا" لە دىيادا بى بەش بۇوم.

ھەروهە واپەنجا سالە دوايم لە سى براڭانم نەديوە^(۴)، خوالىيەن خۇش بىت. بەم جۆرە، من لەو شادمانى و دلخۆشى يە بى بەش بۇوم كە ئەنجامى برايەتى پېرىز و

(۱) پاشماوهی دائز اوام عهره‌بى يەکانى تر، خرانە ناو كۆملە پەيامى (مەسىنوبى نورى).

(۲) ش/۱ ۲۰۴.

(۳) ئۇ سىن خوشكەي بريتىن له: "دورپىيە" كە دايىكى "عوبىيدە" و پىش جەنگى جىهانىي يە كەم كۆچى دوايى كردووە. هەروهە "خام" كە ئافرەتە زانايەكى بەرپىز بۇوە و سالى ۱۹۴۵ لە حجج و لە دەمى تەۋافادا كۆچى دوايى كردووە (تیشكە کان، ل: ۴۳۱). هەروهە "مەرجان" كە لە ھەمروپان بچور كەز بۇوە.

(۴) براڭانى ئەمانەن "عەبدوللە" لە سالى ۱۹۱۴ از كۆچى دوايى كردووە كە باوکى "عەبدورەھان"، تەوهى كە مامۇستا نورىسى بە قوتايى و سۈپەرەيەنەمۇسى خۆزى نارى دەبات. هەروهە "مەممەد" لە سالى ۱۹۵۱ ازدا كۆچى دوايى كردووە، لىنجا "عەبدوللە جىد" كە لە سالى ۱۹۶۷ ازدا كۆچى دوايى كردووە. كەواتە منالە كانى صۇفى "مېزازا" يەك لە دوايى يەك ئەمانەن: (دورپىيە، خام، عەبدوللە، سەعيد، مەممەد، عەبدوللە جىد، مەرجان).

میهره‌بانی‌یه و، له تیکه‌لی و پیکه‌وه زیانی ئه و ئازیزه زانا و خاووهن ته‌قوایانه‌وه مروف
ھەستى بىن دەکات.

ئەمپۇ کە له گەمل ئه و چوار كەسەدا دە گەرام كە له كاروباره كاغدا ھاۋ كارىم
دەكەن، بە يەقىن و دلىيابىيە و بەشىكىم لەو تۈۋەھى بەھەشت بە دلدا ھېئىرا كە له ئىماندا
ھەيدى، وەك ئەوهى "پەيامە كانى نور" بە رۇونى لىنى دواون و پىش چاوليان خستوووه.

جالىبەر ئەوهى من ژنم تەھىناوە و بە بىن ھاوسەر زىيانم بەسەر بىردوووه، ئەمما منالىشىم
نەبۇوە و، له چىزى خاوین و بەرائەتى منال و خۆشحالى و شادمانىيان بىن بېش بۇوم.
كەچى لە گەمل ئەوهىشدا ھەر گىز ھەستىم بەم نەبۇونى و كەمىي بە نەكىردوووه. ھەر ئەمپۇ
خواى گەورە واتايە كى تابلىقى بهتام و لەزەتى بىن بەخشىم و له سى رۇوووه ھەر چوار
زامە ناوبر اووه كانى بۇ تىمار كىردى:

يە كەميان: له بىرىي ئه و سۆز و میهره‌بانى‌یه تايىھتىي يەى كە له لايمەن دايىكمەوه
ئاراستىم دەكرا، خواى گەورە میهره‌بان، بە چاکە و بەخشىندەبى خۆزى، هەزاران
دايىكى ئەوتۈزى بىن بەخشىم كە سوودى لە راڈە بەدەر لە پەيامە كانى نور وەردە گرن و
چەندىن تام و لەزەتى پۇھىسى خاوین و بىڭەردى لىنى دەچىرەن. وەك فەرمۇودەسى:
"عليكم بدین العجائز"^(۱) دەرى خستوووه كە له پەيامە كانى نوردا باس كراوه.

ھەروەھا له بىرىي ئه و شادمانى و خۆشحالى و سۆزى خوشك و برايەتىي يەى كە
دەبۇو له تیکه‌لی و پیکه‌وه زيان و له گەمل دانىشتى ھەر سى خوشكە كاغمه‌وه - خوا
لىيان خۇش بىت - بەدەستىم بەھىنایە، خواى گەورە بەخشىندە هەزاران خوشكى
بەرپىز و لاوى بىن بەخشىم. منىش هەزاران سوود و بەرپۇومى معنەوى و شادمانىي
پۇھىم لە دوعا و نزاکانى ئەوان و پەيوەندىيان بە پەيامە كانى نورووه، دەست
دەكۈتىت. گەللى نىشانە زۆر ھەن لەسەر پاستىي ئەم بەشە دووهەم كە براكائىم
دەيانزانن و ئاگاييان لىيەتى.

ھەروەھا له بىرىي ئەويارمەتىي ماددى و معنەوى يەى كە چاوهپوان دەكرا ئەم دوو
برا خواپىخۇشبوووه لە رۇوى سۆز و بەزەبى و میهره‌بانى‌یه و فرييان بىخستمايە و بە

(۱) الغزالى، إحياء علوم الدين، ۳/۷۸؛ الامدى، الإحکام، ۴/۲۳۰؛ العراقي، تخريج أحاديث الإحکام،
السحاووي، المقاصد الحسنة، ۶/۲۹۰؛ السيوطي، الدرر المنشرة، ۱۴، علي القاري، الأسرار المرفوعة،
العجلوني، كشف الخفاء، ۲/۹۲. (وەرگىپ، له چاپه عەربىي يەكەن)

دهمهوه بهاتنایه، خوای گهوره - به میهره‌بانی خوی - سهدان هزار برای پراسته‌قینه و فیداکاری له خزمه‌تی پهیامه کانی نوردا پن بهخشیم که خاوه‌نی سوزی خاوین و بیگردن و یارمه‌تیم ددهن و، نهک هر تنهایانی دنیایان به لکو سه‌رمایه‌ی زیانی یهودنیاشیان لهو پیناوه‌دا بهخت ده کهن.

ههروه‌ها له برامبه‌ر بین بمش بیونم له چیزی ئمو سوز و بهزه‌یه‌ی که مرؤف به رامبه‌ر مناله کانی هستی بین ده کات، چونکه له دنیادا ژنم نه‌هیناوه و منالم نی به، خوای گهوره - له بربی یهوه - سهدان هزار منالی بین گوناه و خاوین و بربی پن بهخشیم لهو رووه‌وه که له یاینده‌دا سوود له "پهیامه کانی نور" و هرده‌گرن.

بهم جزره خوای گهوره ئهم سئی جزره سوز و شه‌فقهت و میهر و بهزه‌یه جوزئی بهی بزو گزپریم به سهدان هزار سوز و شه‌فقهت و میهره‌بانی^(۱).

○ عه‌بدوله‌جیدی برای

(عه‌بدوله‌جید) برام^(۲) به هزی کزچی دوایی "عه‌بدوره‌جمان"ی برازامهوه و، له بهر چهند بارودخنیکی ۋازاربەخش و خەمگین، هستی به شلەڙان و دارپمانیکی توند و بھیز ده کرد له ناخی خویدا. ئىنجا ئومىدەوارى هيممەت و مەددەتىکی معنەویي ئەوتز بورو له لایەن منهوه که له توانانی متدا نین..

خۆ هەرچەندە من نامەم بزو نەدەناراد، كەچى كتوپ چەند پهیامىكىم له "وته کان" بزو پەوانە كىردى، ئەويش له دواى خويىندەنوهى ئەو و تانە نامەيە كى بزو ناردم كە تىايادا نۇوسىبىوى:

"سوپاس بزو خوا! پزگارم بزو.. چونکە پىش ناردنى ئەم و تانە وەخت بزو شىت بىم! بەلام هەرىيەك لهو و تانە جىنى پابەرنىكىان بزو من گىرتەوە. خۆ ئەگر تنهایا يەك پابەرم لىنى

(۱) پاشېندە کان، پاشېندى ئەمیر داغ: ۵۶۸-۵۷۱.

(۲) بچووكىزىنى براڭانى مامۇستا نورسى يە. بەشىنکى لە پهیامه کانى نور كردووه به عەرەبى، هەروهك "لاماژە کانى لىعجاز" و "مەسەنەوی نورى" شى كردووه به توركى. لە پىشدا مامۇستاي زمانى عەرەبى و، باشان موقۇنى و، ئىنجا مامۇستاي زانسته يىسلامى يە كان بورو له بەمانگاي بالاى شارى "قۇزىيە". لە سالى ۱۹۶۷ لە قەمدەنی ھەشتا و سىن سالىدا كۆچى دواليي كردووه و، لە گۈزپستانى مەولانا جلالەدینى پۇزمى لە "قۇزىيە" نىزىراوه. خوالىنى خۇش بىت. (وەرگىز)

دورو کهوتیته‌وه، ئموا بە يەڭ جار چەندىن راپەرى زۇرم دەست كەوت^(۱) و، سۈپاس بۇ خوالەو بارە پەريشانە رېگارم بۇو". منىش لە لايەنى خۆمەوه كە سەيرى حالتى ئەم كردى سەرچەنم دا، بۇم دەركەوت پېنگا و پېيازىكى جوانى گرتۇوه تەبەر، بە فەزلى خواى گەورە لەو حالتەت و بارودۇخانەي پېشىۋى رېگارى بۇو)^(۲).

(عەبدولەجىدى برام يە كىنەكە لە قوتايى يە خۆبەختكار و كار گۈزار و دلىسۈزە كام. كاتى خۆى خانووې كى جوانى لە شارى "وان" هەبۇو، گۈزەرانيشى لەۋى بە گۈزىھە دل بۇو. ئەمە سەرەپاي ئەوهى كە بە دەرس و تەنۋە خەزىك و سەرقال بۇو.

جا كاتى كە خزمەتكىرنى قورئان پۇيىسىتى كرد بەرە و شوينىكى دوورى سەرسنۇر بېرۇم، ويستم لە گەل خۆمدا بىبىم. بەلام ئەمە رازى نەبۇو، وەڭ بلىيى پىش باش بىت منىش نەرۇم، چونكە لەوانەيە كارە كە شتىكى لە بارەي سىياسەتەوه تىكەل بىت و، دوورنى يە دووقچارى رەھەننەبىشى بکات و، واى بە باش زانى كە هەر لەۋى كېنىتەوه. ئىت بەم جۆرە لە گەلماندا بەشدارىي نەكىد.

بەلام زللەيە كى مىھەرەبانىي واى لىت درا كە پىچەوانەي مەبەستە كەى خۆى هاتە دى و، هەر گىز چاۋەرنى شتى واى نەدە كرد. ئەوه بۇو لە خانوو جوانكىلە كەى دوور خرايەوە و ناچار كرا بپروات بۇ "ئەرگانى")^(۳)!

○ عوبىيدى خوشكەزاي

("عوبىيدى" يە خوشكەزام يە كىيڭ بۇو لە قوتايى يە كام و، لە جەنگى جىهانىي يە كەدا لە نزىكى منۇوھ و لە بىرىي من شەھىد بۇو. جا ھەر چەندە من لە دىلىدا بۇوم و نەمدەزانى لە كۆئى نىزىراوه و سى مانگە پېش لە شۇنى ناشتىيەوە دوور بۇوم، كەچى لە خەونىتىكدا كە پىم وايە "رؤيا صادقة" بۇو، پۇشتىم ناو گۇپە كەيەوە كە لە خانووېك دەچوو لە ژىر زەويىدا بىيات نرايىت..

(۱) چونكە خۆى دوور خرايەوە بۇ "ئەرگانى" و مامۇستا نوورسىش دوور خرايەوە بۇ "بوردوور". مەبەستىشى لە "چەندىن راپەرى زۇر" پەيامە كانى نوورە.

(۲) مەكتۇوبات، مەكتۇوبى بىست و ھەشتم، ل: ۶۰۲-۶۰۳.

(۳) بىرىشكە كان، بىرىشكە دەھم، ل: ۸۵. ئەرگانى: قەزايىكى سەر بە پارىز گای "كەلازىغ" ئى توركىيە و (۵۰۰ كم) بەرە خۇرداوا لە "وان" وە دوورە (وەرگىن)

له و خمونه‌دا ئهوم له چینی پله‌ی شهیداندا بینی. ئهوله و باوه‌پرده‌دا بیو که من مردوم و پئی را گهیاندم که گهلى بزم گریاوه! باوه‌پریشی وابو که هیشتا خۆی ماوه، به لام له تاو مهترسی دا گیر کردنی پروس خانوویه کی جوانی له ژیزه‌ویدا بۆ خۆی
بنیات ناوه)^(۱)!

○ عهدبوره‌حمانی برازای

"عهدبوره‌حمان"ی برازام^(۲) ههشت سال پیش ئیستا به جینی هیشم و لیم دور
که وتهوه. خۆ هەرچەنده لەم ماوه‌یدا له کەی بن ئاگایی و شوبه و گومان و
وھمه کانی دنیای بەرکەوتیوو، کە چى له گەل ئەوه شدا گومانیکی باشى له پاده‌ی خۆم
زیاتری پیم هەبیو. بۆیه داوا لئى كردم ھیممەتىکی ئەوتقى فریبا بخەم کە من شکى
نابەم و له تو اناما نیيە..

به لام ھیممەت و یارمەتىي فریبا گوزارىي "قولقانی پېرۇز" فریای کەوت و پۇشت به
هانايەوه، چونكە سى مانگ پیش وەفاتى، "وته‌ی دەھم"ی يەدەست گەياندبوو، کە
تايىه‌تە به "حەشر" ووه!

ئەو پەيامەش لە پرووی پاڭز كردىوه له چىلەك و چەپەلىيە مەعنەوی يە كان و
لىلايىه کانی وەھم و گومان و بى ئاگایی، پۇللى خۆی لەودا بىنېبىو. تەنانەت بەرەو
پله‌یە کى وەك پله‌ی "ویلايەت" بەرزى كردىبۇوه، چونكە سى دانە كەرامەتى
ئاشکرای لە نامەيدا دەرخستبۇو کە پیش وەفاتى بۆزى نۇوسىبۈوم! ئەو نامەيەش لە
ناوه‌ندى بېرىگە کانی "مەكتۇوبىي بىست و حەوتەم"دا تۆمار كراوه. با سەير بىكىت^(۳).

(۱) مەكتۇوبات، مەكتۇوبىي يە كەم، ل: ۸.

(۲) ناوی "عهدبوره‌حمانی كورى عهدوللۇ"يە و برازاي مامۇستا نۇورسى يە. لە سالى ۱۹۰۳ لە گوندى
"نۇورس" لە دايىك بۇوه و، لە سالى ۱۹۲۸ ازىشدا له گوندى "زولفەزلى" نىزىكى كەنقدە كۆچى دوابى
كەردووه، خوالىي خۆش بىت. زيانامەيە كى مامۇستا نۇورسىي نۇوسىبۇو كە هەر لە سەرەتاي ژيان و
لەدایكىبونى مامۇستاوه تا سالى ۱۹۱۸ از باسى زيانى ئەوي تىندا كەردووه و، لە كېيىنەكدا كە لە ئەستەمۈول
چاپى كەردوو، بلاۋى كەردووه. (وەرگۈز)

(۳) مەكتۇوبات، مەكتۇوبىي بىست و ھەشتم، ل: ۶۰۱، ھەروەها بۆ بىنېنىي نامە كەيى عهدبوره‌حمان با سەيرى
پاشىئەندە كان بىكىت، ل: ۴۰-۳۸.

□ بنه‌چه و ره‌چهله کی^(۱)

(خه‌بیره کان له دادگای "ده‌نیزلى" دا، به‌پی باوه‌بری همندیکیان، سه‌باره‌ت به قوتاییانی نووره‌وه و تیان؛ ئەگەر سه‌عیدی نوورسی خۆزى به "مەهدى" لە قەلم بادات، ئەواھەموو قوتایی به کانی به سنتگیکى فراوانووه قسە كەی دەسلەتىن!

منيش له دادگادا پىنم وتن: من ناتوانم خۆم لە ئالى بەيت دابنیم، چونكە نەسە به کان لم سرددەمدا به جزرینكى و اتىكەتى يە كىر بۇون كە ناتوانىت لەيەڭ جىا بىكىنەوه، لە كاتىكىدا كە مەھدىي تاخىزه‌مان لە ئالى بەيت دەبىت.

خۆھەرچەند لەم پرووهو كە من وە كۆپۈنكى معەنەويي حەزرتى عەلبىم - خوالىي پازى بىت - و، وانەي حەقىقەتم لەلا خويندووه و، يە كېڭ لە واتاكانى "ئالى مەھەد" قوتایي به راستەقىنه کانى نوور دەگرىتىم و، دەگۇنجى لەم پرووهو لە ئالى بەيت دابىرىم.. بەلام ئەم زەمان و پۇزگارە هي كەسى معەنەويي بە و، پىيازى پەيامى نوورىش بە هيچ جۈزىيەت بوار بە حەزى خۇويستى و خۇدەرخسەن نادات و، بە دوای پلەۋپايەدا ناڭگەرىت و، جىيى بەدەستەتىنانى شەرەفمەندى و ناوبانگى تىدا نايتىمە. چونكە هەموو ئەمانە بە تەواوى دىرى نەھىنى ئىخلاسن.

(۱) ھەر سى تۈرۈزەری بىرپىز (نەجمەدين شاهىتىر) و (عەبدولقادر بادلىي) و خوالىخىشىرۇ (مەلا مەممەد زاهىدى مەلازگوردى) لە رەچەله کى مامۇستا كۆزلىونەته وە گىشتوونەتە ئەم دەرەنخامە: سۆزى مەيزا كۆپى عملى كۆرۈ خىزىر كۆرۈ خالىيد كۆرۈ مەيزا پەشانە لە هەززى ئىسپارىت. دايىكىشى: نوورىيەي كېچى مەلا تاھىر لە گۈندى "بەلتكان" دە كە سىن سە ساعات لە گۈندى "نوورس" وە دوورە و سر بە هەززى (خاکىف).^{۵۵} ھەردوو هۆزە كەمش لە كوردانى ھەكارىن.

ھەتا ئىزىرى نەسەبىي مامۇستا نوورسى يېنگومان و جىنى مەتمانىيە. خۆھەرچەندە لە نووسىنە كائىدا خۆزى لە ئالى بەيت (سىيد) دانەناوه، بەلام ھەندى كەس پىيان و اىبه كە لە دايىشتنە تايىھە كائىدا بىز ھەندى لە قوتایيانى، تەوهى باس كەردووه كە لە باو كەدو دەپۋاتۇوه سەر ئىمامىي حەسەن و لە دايىكىشۇر بىز سەر ئىمامىي حەسەن، خوالىيىان پازى بىت. جا لە گەر بە بەلگە لەو بىسەلىت ئەوا هيچ جىنى مشتومى نايتى. بېرانە: پەراوپىزى ل: (سىرة ذاتية). شايانى باسە ماوەيەك لە دواي وەفاتى، ھەندى كەسى دەمارگىر ھەولى ئەۋەيان دا كە پەچەله كى نوورسى بىز نەتەوەي تۈرك بىگىزەوه، بەلام نەيانتوانى بە بەلگە بىسەلىن، ئىستا ھەندى دەمارگىرى تر ھەولىنى سەرۇم دەدەن بىز تەوهى كە زېغىرە نەسەينىكى بىز سەر ئالى بەيت بىز بەزىنەوه، لە گۈمانەدان كە ئەگەر لە بېرەتدا "سىيد" بىت ئەوا سەلمان دوپيانە كە كورد نى يەدا دەك نەغەت لە دەمارگىرىي جاھىيلى كە مەرۇف دووجارى ھەلەي وادەكتا (وەرگىز)

كەوانە شوڭر و سوپاسى بىن سنور پېشىكەش بە پەروەردگارى شىكۈمىندىم لە سەر ئەوهى كە واى لىنى كردووم لە خۆم رازى نەيم. بۇيە هەرگىز ئاپەر لەم چەشىنە پلەۋپايە كەسى يانە نادەمەوه، كە زۇر لە سەررووى توانا و پلەئى خۆمەوهەن. تەنانەت گەرچەندىن پلەئى بەرزاى سەر بە قيامەتىشىم بىدرىتىن، هەر ھېشتا خۆم بە ناچار دەزانم كە واز لە ھەممۇيان بەھىنم، تاڭو ئەمۇ ئىخلاسە زامدار نە كەم كە لە رېبازى پەيامە كانى نۇوردا ھەيە.

ئاوام بە خەبىرە كانى دادگاوت و، ئەوانىش بىن دەنگ بۇون) ^(۱).

□ ئەندىشە كانى بەھەدارى لە دەمى منالىدا

(جارىكىيان لە ڪاتى منالىمدا - ھەروەك لە پەيامى حەشىدا ئاماڙەي بىز كراوه - لە ئەندىشە ئىخەتىمىتلىكى ئەنەن ئەندىشە ئۆزىم پرسى:

كام لەم دوانەت بەلاوه باشتە: تەمەنېڭى پېرىخەنەھەرىت لە گەل دەستەلاتدارى و خۆشىمىي دىنيادا بىتت، بەلام بە نەمان و نەبۇون كۆرتائىي پىيىت.. يان بە ھەميشەمىي مېننەتەوە لە گەل ئىيانېڭى ئاسالىي سەختىدا!

سەيرم كەزەز لە دووھەم دەكەت و بىزازى لە يە كەم دەردىھەرىت و دەلتىت:

من "نەبۇون" م ناوىتتى، بەلكو مانھەم دەۋىت بالە دۆزەخىشىدا بىتت) ^(۲)!

(لە تافى منالىمدا جارىكىيان مانگ گىرا. لە دايىكمم پرسى: چى بە سەر مانگدا ھاتووه؟ و تى: مار قۇوتى داوه! و قىم: خىز ھېشتا ھەر دەيىنرەت؟ و تى: مارى ئاسمان وەك شۇوشە وايە، ناوهەۋىيان دىيارە!

زۇر جار كە ئەم رپوودا ھەنەتەوە ياد، لە خۆم دەپرسى: خوراھەتىك كە تائىم پادەيە لە راستىيەوە دوورە، چۈن كەم تووهتە سەر زارى ئەم دايىكە زىرەي كە لە گۇفتارە كانىدا تابلىقى جىددىيە و ھەرگىز توخنى گالتەو گەپ ناكەۋىتتى؟!

پاشان كە زانستى گەردوونناسىم خۇينىدەوە، بۇم دەركەوت كە ئەوانەي بە چەشىنى دايىكم دىاردەي مانگ گىران لېكىدەدەنەوە، تەشىھىان بە وىنەي راستىيە كى بەرچەستە وەرگەرتۇوا!

(۱) پاشەندە كان، پاشەندى ئەميردا غ: ۴۵۴-۴۵۳/۱.

(۲) تىشكە كان، تىشكى يازدهم، ل: ۳۶۸.

چونکه گهربدوونناسه کان، له تهشیبیه‌یکی جواندا، ئەو دوو کەوانهیه‌ی کە له تیکه‌لبوونی بازنەی خۆر - کە ناوچه‌ی بورجه کان و خولگه‌ی پله کانیانه - و بازنەی مانگ - کە میل و خولگه‌ی مەنزله کانی مانگ - پىتکهاتووه، به دوو ماری گهوره‌یان شوبهاندۇوون و ناوی هەزدیهایان لئى ناون. ئىجایه کېڭ لە دوو خاتى يە كىزىپرىنى ئەو دوو بازنەیان ناو ناوه "سەر" و ئەوی تريشيان ناو ناوه "كىلەك". جا كاتى کە مانگ دەگاتە ئاستى "سەر" و خۆریش دەگاتە ئاستى "كىلەك" ئەوا - وەك گهربدوونناسه کان دەلىن - زەھوی دە كەۋىيە نىسوان هەردوو كىانه‌وە و دىداردە مانگ گىران رپوو دەدات. واتە بەپى ئەو تەشىبىه‌ی پىشۇو مانگ دەچىتە گەرروى هەزدیه‌اکەوە!

بەم جۆرە، ئەم تەشىبىه زانستى يە بەرزەی کە بە تېپەرپۇونى كات كەوتە ناو گوفتارى عەواامە كانمۇوە، كرا بە هەزدیه‌ايەكى بەرجەستەي ھىنەدە گەورە کە مانگ قوقوت بىدات)^(۱)

(لە دەرورىبىرى تەمەنی نۆ سالىمدا بۈرمە كە هەموو كەسو كار و خزماتم پەيوەندىيابان بە تەرىقەتى نەقشبەندىيەوە هەبۇو، هەر ھەموو شىيان ئىستىمداديان لە شىيخىكى بەناوبانگى ئەمۇي دەكىردى كە ناوی "غەوسى خىزانى"^(۲) بۇو. منىش بە پىنجەوانەي ئەوانەوە دەم وەت: ئەى شىيخى گەيلانى^(۳) ا سوورەتى فاتىحەت بۆ دەخوينىم، تۆيىش ئەو گۈزىزە ونم كەرددۇوە - يان ھەر شىتىكى ترى بىن نرخى وەك ئەمە - بۆم بىدۇزەرەوە! لە پاستىدا كارىنکى گەللى سەرسوورپەن بۇو، چونكە سوينىد بە خواھەزار جار شىيخ بە دوعا و ھىممەتى خۆزى هاتووه بە ھانامەوە. ھەر لە بەر ئەوهشە كە ھەرچى وېردى و زىكىرم لە درېئاىي ژيانىدا خوينىدۇوە يە كەم كەس پىشىكەشم كەرددۇوە بە پىغەمبەرى سەرورە و خۆشويىست گەيلانى^(۴)، دواى ئەو بە شىيخى گەيلانى (قۇداس سىرە)

(۱) بىرىشكە کان، ل: ۱۸۲-۱۸۳، ۷۸۸؛ داوهەرى يە کان ل: ۶۲.

(۲) ناوی "شىيخ چىيغە توللاى تارواسى" يە، خەلیفەي شىيخ تاھاى نەھرىيە، كە ئەویش خەلیفەي مەولانا خالىيدى نەقشبەندىيە، خوالە ھەمۈپۈان رازى بىت.

(۳) شىيخ عەبدولقادارى گەيلانى (۵۶۱-۴۷۰) يە كېنگە لە گەورە زانىيان و پىنگىشتووان و خزمەتگۈزارانى قايسىنلىسلام. چەندەها كەسى گاور و جوولە كە لە خزمەتىدا مۇسلمان بۇون و ھەزاران مۇسلمانىش لە سەر دەستىدا تۈبىيان كەرددۇوە، گەللى بەرھەمىشنى بەجى ھېشىتۇرە. بېۋانە: "رجال الفکر والدعوه في الإسلام"؛ "اھىندا ظھر جىل صلاح الدین وھىكىدا عادت القدس". (وەرگىن)

ئىجا هەرچەندەش من لە سى پروووه پەيوەندىم لە گەل تەرىقەتى نەقەشىپەندىدا
ھەيە^(۱)، كەچى بە بى ئىختىيارى خۆزم خۇشەويىستىي تەرىقەت و مەشىرى بى قادرى
حۆكمى خۆزى لە مەندا راپى دەكەت. بەلام ئەوهندە ھەيە سەرقال بۇونم بە زانستەوە
بوارى ئەوهى نەدام بە تەرىقەتەوە خەرىلىك يەم^(۲) :

(كاتى كە لە تەمنى دە سالىدا بۇوم حالەتىكى بەخۇنمازىن و شانازىم لە "پۆح" ئى
خۆمدا دەبىنى، تەنانەت ھەندى جار لە شىپۇھى پى خوش بۇونى مەدح و سەنادا ئەم
حالەتە دەردە كەمەت ئەوهەبۇو - بە پىچەوانسەي حەز و ئارەزۇرى خۆزم - وەك
پالەوانىكى گهورە و پىشەوايەكى مەزن و خاوهەن كارىتكى گىرنىڭ خۆزم پىشان دەدا! ھەر
بۇ خۇيىشم لە خۆزمم دەپرسى:

ئەم خۆزدەر خىستان و فىز و دەمارەت لە بەرچى يە، بە تايىھەت لە بوارى ئازايەتىدا، لە
كاتىكىدا كە خۆت پىنج پارە ناھىنيت^(۳)? ئىز بە سەرسامى دەمامەوه و وەلامى ئەم
پىرسىارەم نەدەزانى.

بەلام دوو مانگ پىش ئىستا بەمەي خوارەوه و وەلامى ئەم سەرسامى يەم درايەوه:
"پەيامە كانى نۇور" بە "ھەستى پىش وەخت" هاتى خۇيان بە گۈنى ھەستى تۆدا
چىپاند.

تۇ بۇ خۆت ھەر تەنها دەنگە تزوپىكى بچۇو كى بى بايدىخىت، بەلام لە بەر ئەوهى پىش
ھاتىن و سەرەھەلدىانى ئەو پەيامانە ھەستى بە هاتىيان گىردووه، ئەواھىشىۋو
بەھەشتى يە كانت (پەيامە كانى نۇور) بە هي خۆت زانىوه و شانازىت پىيانەوه نواندووه.
سەبارەت بە گۈندە كەشمان (نوورس) ئەوا خەللىكى ئەۋى و قوتاپى يە دىرىينە كائىشىم
ئاگادارن كە خەللىكى ئەو گۈندە مەدح و ستابىشىان گەلىنى بى خوش بۇو، تاڭو دەرى
بىخەن كە ھەر ئەوان يە كەم كەس و پىشەنگى ھەلتەمەت و ئازايەتىن ابزىيە پىيان خوش بۇو
لە شىپۇھى قارەماناندا خۇيان دەرېخەن، وەك بلىيى و لاتىكى گهورەيان فەتح كەرىپەت!

(۱) چونكە دايىك و باولك و مامۇستاكەمى سەر بەم تەرىقەتە بۇون.

(۲) بىرىشكە كان، بىرىشكەي ھەشتەم.

(۳) چىل "پارە" دە كاتە يەك "قورش" دە قورشىش دە كاتە يەك لىرىھى توركى! (وەرگىز)

ئیتر زؤر سه‌رم له خۆم و گوندە کەم سوور دەما. وا ئىستالە پىسى ئاگادار كردنووه يە كى حەقىقى يەوه لەو نەھىنى يە تىڭىيەشتم كە: ئەو خەلکانە گوندى نوورس بۇيە شانازى يان دەنواند چونكە گوندە كەيان لە دوايدا بەھۆى پەيامە كانى نووره و شانازى يە كى مەزن بەدەست دەھىنەت. تەنانەت ئەو كەسانە كە زووتر ناوى پارىزگا و ناوچە كەشىان نەبىستووه، دوايى لە پىسى پەيامە كانە و بە گرنگى پىدانەوە بە گوندە كەش ئاشنا دەبن.

كەواتە ئەو نوورسى يانە، لە پىسى هەستىكى پىش وەختەوە و لە شىوه‌ي فەخرو شانازىدا، شو كرانە بېرىپە خۇيان بەرامبەر بەم نىعمەتە دەردەپن.

بەلىنى، لە كاتىكىدا كە هەموو خەلکى كوردىستان شانازى يان بە زۇرىسى قوتايىان و زانايانە دەكىردى، كە بەھۆى هييمەت و تىكۈشانى مامۇستا مەلا "عەبدۇرەھمان" ئى تاغى يەوه - كە لە ناوچە كەمان (لىسپارىت) و قەزا كەمان (خىزان) بە "سەيدا" بەناوبانگە^(۱) - پىڭىيەشتىبون و كۆتايىان بە خويىندىن هيىنابۇو.. منىش لە نىوان ئەواندا و لە ناوەندى ئەو مونازەرە بەرز و هييمەتە بلند و باز نە فراوانە زانستى و سۆفى يانەدا، وا هەستم دەكىردى كە ئەو زانايانە سەرانسەرى گۈزى زەۋى فەتح بىكەن!

ئەو كاتە كە من هييشتالە دەھەم سالى تەمەندا بۇوم، كاتى مەناقىبىي زانايانى بەناوبانگى پىشىن و ئەولىيا مەزىنە كان و قوتە گەورە كامىم دەبىست، وام بە دىلدا دەھات كە ئەم قوتايى و زانايانەش گەلىنى ئاسۇي فراوانى زانست و ئايىن فەتح دەكەن. چونكە گەر هەر كامىتكىيان كەمى زىرە كىي زىتارى تىدا بىبىت، ئەوا سەرېنجى بایەخ پىدانى ئاراستە دەكىرتىت و، گەر هەر كامىتكىشيان لە مونازەرە يە كى زانستىدا سەركەوتىن لە هەرسەلە يە كىدا بەدەست بەھىنەت، گەلىنى شانازى بەو سەركەوتىنە يەوه دەردەپرىت.

(۱) بە كىكە لە ئەولىيا و پىاواچا كانى ھەلکەرتووى گەلە كەمان. لە نىوان سالە كانى (۱۴۷/۱۳۰۴) يەواه. ناوى: شىخ "زىالەددىن عەبدۇرەھمان تاخ" و، بە "سەيدا" بەناوبانگى و، خەلکى گوندى "نوورشىن" ئى تىزىك مەلبەندى پارىزگايى "مۇوش" ئى باکورى كوردىستانە. لە جىهادى جەنگى بە كەمى جىهانىدا قۇزلىكى لە دەست داوه و، سولتان رەشاد مەDallasىك و قۇزلىكى دەستكىرىدى پىنى بەخشىپووه. پاشان لە جىهادى جەنگە كانى سەربەخزىي و لاتدا (كە لە پىشاوى وەدرەنانى داگىر كەران بەرپا كەرابۇر) بەشدارىي كەردووه. (وەرگىنپە)

جا من سرم لهمه سوره ده ما! چونکه ئهو ههستانه له خويشمندا هه بعون!
تهناتهت له نيوان شيشخاني تهريقهت و بازنهي ته سه ووفى ناوچه و قمهزاو
پاريز گاكه شماندا پيشپر كى يه كى سرسوره هين و سه رنج را كييش هه بعو كه له هيج
شارينكى تردا بهو راده يه نهم بینیوه^(۱)!

(ئه گهر حمز ده كميit ئهمهت بز رnoon بيتتهوه، ئهوا فه رموو به ئهندىشە بېز بز كۆرى
"سېيدا" - قدس سره - له گوندى "نورشىن" و، لەمۇئى ئهو شارستانىتى يەي ئىسلام
بىينە كە به هاودەمىي خاونىن و قودسىي ئهو زاتە لهو كۆپ و مەجلىسەدا دەركەوتۈوه.
لەو ئەنۇمەنەدا چەندىن پادشاھ پۇشاڭى ھەزاران و مەلاتىكە تانىش لە بەرگ و
پۇشاڭى مەرۋىدا دەبىنيت. پاشان بېز بز "پاريس" و بچۈرە ناو كۆپرى گەورە
پياوانيانوه، دەبىنيت چەندەها دوپشك بەرگ و پۇشاڭى مەرۋىيان پۇشىيە و چەندەها
دېپو و درېجىشت پېش چاۋ دە كەمۈت كە له شىيە و رو خسارى ئادەمیز ادادا خۇيان
دەنۈننەن^(۲)!

سالىٰ ۱۸۸۵ نازىك

□ ھەنگاوه کانى بەرەو زانست و مامۆستا کانى

(سوپىندى بە خوارى گەورە، قۇولتىن و دامەزراوترىن دەرسىتىك وەرم گرتۇوە و ھەمېشە
لە دەرروغىدا نوى دەبىتهوه: ئامۇز گارى و وانە مەعنەوى يە كانى دايىكمەن - خوالىنى
خۇش بىت - بە چەشىنى كە لە ناخى سروشىتمەدا ئەو دەرسانە ئەو جىنگىر بعون و، لە
جهىستەشىدا وەك "تۇ" يانلىنى هات لە درېزايى ماوهى تەمەنەدا كە خىزى لە ھەشتا سال
دەدات، ھەرچەندەش دەرسىم لە ھەشتا ھەزار كەمس وەر گرتۇوە^(۳). تەناتهت لەو

(۱) پاشېندە كان، پاشېندى نورى، لەمیردا غ: ۱-۳۵۷-۳۵۹.

(۲) مەستەبىي نورى، كەفيئىك لە دەربىاي قورئان.

(۳) واتە: دەرس و وانە لە ھەمۇ شىتىكى دەرۋەبەرى خىزى، تەناتهت لە "مېش" يېش وەر گرتۇوە. لەۋەتا
دەلىت: "جارىنگىان بىنېم نەفسى خۆم لە خىزى بابىي بورو و شاتانازى بە چاڭكە كائىبەوە دەكتات. پىنم وەت: تۆ
خاوهنى هېچ شىتىكى نىيت تا شاتانازى بىنە بکەيت! وەتى: كەۋاھ بابەخ بە لەشم نادەم.. وەت: نايىت لە مېش
كە مۇز بىت، گەر دەتەۋى ئەم بىنەت ئەم سەيرى ئەم مېشە بىكە و بىزانە چۈن بە ھەر دۇو قاچە كانى بالە كانى

دلنیاییه شدام که دهرسه کانی تر له سه‌ر بناغه‌ی ئهو تووانه سه‌وز بیون و بنیات نراون. و اته ئامؤزگاری و دهرسه کانی دایکم که له سالانی يه کەمی تەمەنداداراسته‌ی سروشت و گیانی منی کردن، من به چەند توونیگی بنه‌ره‌قی بان دەزانم له نیوان ئهو راستی يه مەزنانه‌ی که ئیستا له تەمەنی هەشتا سالیمدا دەیانبىنم^(۱).

(سەرەتاي خوینىندى سالى ۱۸۸۵ ز ۱۳۰۳ك) بۇو کە تىايىدا دەستى به خوینىند و فېرىبوونى قورئانى پىرۆز كرد^(۲).

ئەو حالاته رۇحى يە تىايىدا بۇ هانى دا کە سەرېنجى ئەو دەستكەوتانه بىدات کاكە "مەلا عەبدوللە" لە زانسته کانه‌و بەدەستى هینابۇون، ئەو بۇ ئەو تايىھەتكارى يە بەرزانه‌ی برا گەورە كەم و كامىل بۇون و پىنگىشىتنى رەفتارە جوانه کانى لە پىنى خوینىند و فېرىبوونى زانسته کانه‌و سەرېنجى سەرسوورمانى ئەميان پاكيشابۇو. بە چاوى خۆزى دەبىنى کە چۈن برا كەم پىش هاۋەلە کانى خۆزى داوه‌تەوە لە گوندە كەداو، ئەوان وەك ئەم توانى نۇوسىن و خوینىندە وەيان نى يە..

ئەم سەرسوورمانە شەوق و تاسىيە كى گەرمۇ گۈپىان بىن بەخشى كە ئەميش بىروات بخوينىت و زانست بەدەست بەپىتىت. بۇيە پىنى گوندە کانى نزىكى گوندى نورسی لەو پىناوه‌دا گرتەبەر، هەتا له گوندى "تاغ" لە قوتاچانه كەم "مەلا محمد ئەمین ئەفەندى" دا گىرسايە وە..

بەلام نەيتوارى لەويى عىيىتەوە و وازى لەويى هینا، چونكە خاوهنى دەرروون بەرزى يە كى ئەوت بۇو سەتمى پى قبۇلل نەدە كراو، رازى نەدەبۇو رېز و كەرامەتى تەنانەت بە بچوو كىرىن قىسەش بېرىۋەتلىكتىت كە خۆسەپاندىنى پىوه دەربكەوتىت، كە لەويى ئەوهى بۇ مەيسەر نەبۇوە. بۇيە گەپايەوە بۇ گوندە كەم خۆزى (نورس) كە هېچ فيرگە و قوتاچانه يە كى تىدا نەبۇو بۇ خوینىند و فېرىبوونى زانست، تەنها ئەو دەرسانە

خاونىن دە كاتمەوە و بە دەستە كانپىشى سەر و چاوى دەسپېتىوە! كەواهە خاونىنى و يېڭىردى بۇ لەو خوابىيە كە ئەم كارەي ئىلھامى مېش كردووە و، لەم پىنەوە كىرىدى بە مامزۇستاپەك بۇ من تاڭو دەرەيى قورلەن، پاشكەن.

(۱) بېرىشكە كان، بېرىشكە يېست و چوارەم، ل: ۴۰۴.

(۲) تىشكى يە كەم

نه بیت که مهلا عهد بدوللای برا گهوره‌ی له سه‌ردانی هفتانه‌یدا بز ماله‌وه پسی دهوت و
فیری ده کرد.

پاش ماوه‌یه کی کم رؤشت بز گوندی "پیرمس" ئنجا بز "هاوینه ههواری شیخی
خیزان" ئنجا بز گوندی "نورشین" پاشان بز گوندی "خیزان".

جاله‌بهر ئمه‌وه‌ی هر گیز بواری خۆسەپاندنی به کەس نه‌دهدا، له گوندی "پیرمس"
له گەل چوار قوتا بیدا بسو به شەپی، چونکە ئەو چوار کەسە ھەمیشە بز شەپی
فرؤشتى يە کیان گرت برووا ئەمەش ناچارى كرد كە بچىت بز لای مامۆستا "سەبید نور
محمد" سکالاًئى ئەو چوار کەسە لە لا بکات و، به شانازى و سەربەرزى يەوه بلىت:
- مامۆستاي بەرپىزم! تکات لى دە كەم بەو چوار کەسە بەھرمۇو كە ھەموو يان به
بە كەوە شەرم بىن نەفرۇشىن، با دوو دوو بىن شەرم له گەلدا بىكەن!

مامۆستا "سەبید نور محمد" يش بەم مەردى و جو اميرى يە پىش وەخت و زووه‌ي
سەعىدە بچىزوله گەللى دلشاد بسو، بزىيە بز دلدانه‌وه پىنى وەت:
- تۆ قوتا بىي خۆمى! كەس ناتوانىت توختى بكمۇيت و رېت بىن بگرىت!
دواي ئەم رۈوداوه، پىنى دەوترا "قوتا بىي مامۆستا".

ماوه‌یه كە لەم قوتا بخانه‌یدا مايەوه، پاشان وازى لى هيئا و له گەل كاكە "مەلا
عهد بدوللای" دا رؤشت بز گوندی "نورشين".

ئەو دەمە هەر زانايەك ئىججازەي زانايى ببوايە مافى ئەوه‌ي هەبسو قوتا بخانه (حوجره)
لە هەر گوندىكدا بکاتەوه، تەنها بز مەبەستى پەزامەندىي خواتى گهوره و بىن ھېچ
دەستكەوتىكى دنیايى.

خەرجى و مەسرەفى قوتا بىيانى ئەو قوتا بخانه‌يمش دە كەوتە ئەستزى ئەو مامۆستايە،
ئەگەر خۆزى توانا و دەستەلاتى ببوايە، دەنا خەلتكى گوندە كە لە زەكەت و سەدەقە و
خىر و بەخشىشە كانى خۆيان ئەر كەيان ھەلددە گرت. بەو واتايەي دەبسو ئەۋ زانايە بە
خۇرائى دەرسى بەو قوتا بىيانە بوتايەتەوه و، كەسانى نىشته جىنى گوندە كەش پىدا ويستى و
خەرجى و مەسرەفى ئەوانيان بگەرتايەتە ئەستۇر.

جالمو گونده‌دا هم‌مو قوتاییان له و زه کات و خیره‌یان و هر ده گرت، تنه‌ها سه‌عیدی بچکزله نه‌بیت که زه کاتی له که‌س و هرن‌ده گرت^(۱)!

□ سه‌به‌رزی و ملکه‌چ نه‌کردن

(ه‌رچه‌نده "سه‌عیدی کون" ه‌ر له روزگارانی منالی یوهه ه‌زارو، باوکیشی که‌م ده‌رامه‌ت برو، که‌چی له‌گه‌ل ئوه‌شدا سه‌دهقه و دیاری‌ی له خه‌لک و هرن‌ده گرت. تنه‌ناهت ه‌ر نیده‌توانی و هری بکریت، مه‌گه‌ر له برا‌مبه‌ر شتیکمه‌وه، ه‌رچه‌نده‌ش له و کاتانه‌دا تابلی‌ی موحتاج برو.. ه‌روه‌ها هیچ کاتیک "سه‌عید" نه‌ده‌پوشت بز و هر گرت‌نی "ئازووقه" یان - پنی بزانیت - "زه کات"‌ی له هیچ که‌سیک و هرن‌ه گرت‌تووه، به وینه‌ی داب و عاده‌تی ئوه‌سای کوردستان که ئازووقه‌ی قوتاییان له لایه‌ن خه‌لکه که‌وه ده‌درا و خه‌رجیشیان له زه کاتی ئوان داین ده‌کرا..

جا‌نیستا قدناعه‌تیکی ته‌واوم ه‌هیه به‌وهی که حیکمه‌تی ئم دیارده‌یه‌ی ژیانی "سه‌عیدی کون" بریتی‌یه لوهه‌ی که:

له دوا روزه کانی ته‌مه‌غدا په‌یامه کانی نوور - که خزمه‌تیکی به‌رز و بلند و بی‌گم‌ردن بزیمان و ئاخیره‌ت - نه‌کم به هز کار و پلیکانه‌یه‌ک بز ده‌ستکه و ته‌کانی دنیا و بیانوویه‌ک بز ده‌ستخستنی به‌رژه‌وندی‌یه که‌سی‌یه کان ا

له‌بهر ئم حیکمه‌یه که ئم حاله‌ت‌هم پن به‌خشرا، که حاله‌تی نه‌فرهت و دووره‌په‌ریزی‌یه له و په‌فاره بئ زیانه و ده‌ست نه‌گرت‌تنه‌هیه له خه‌لکی. ئوه‌بوو من به روزی‌یه‌ی بزیو و فقیری و ه‌زاری‌ی سه‌خت و گوزه‌رانی کوله‌مه‌رگی پازی برووم، تاکو ئو ییخلاسه راسته‌قینه‌یه نه‌شیویت که هیزی راسته‌قینه‌ی په‌یامه کانی نووره‌ا ه‌روه‌ها هه‌ست ده‌کم که ئم کاره ئاماژه‌یه‌کی پر و اتای و هک ئه‌مه‌ی خواره‌وه‌شی تی‌دایه:

هر ئم موحتاجی‌یه‌یه که زانایان ناچار ده کات نو قمی خه‌می ژیان و گوزه‌ران بین، تاله ئه‌نجامدا و ایان لئی دیت ده‌سته‌لایان به‌سهر خویاندا نامی‌بیت و ژیرده‌ستی ئم و ئه و ده‌بن)^(۲)

(۱) Tarihce-i Hayat. İlk hayatı.

(۲) پاشنه‌نده کان، پاشنه‌ندی ئه‌میرداغ: ۵۱۷-۵۱۸/۲

سالی ۱۸۹۱ ز/۱۳۰۸ ک

□ مژده‌دانی پیغامبری خوشبویست

ماوهیهک له گوندی "نورشین" مایمهوه. ئنجا روشت بتو "خیزان". پاشان وازی له خویندن هینا و، گرايمهوه بتو لای دایك و باوكى له گوندی "نورس" هەتا وەرزى بههار.

لەم ماوهیهدا خەونىكى بىنى، لهو خەونەدا بىنىي قيامەت بەرپا بۇوه و سەرلەنۋى بۇونەوەران زىندۇو كراونەتمەوه. بىرى كرددوه چۈن بە زيارەتى پیغامبرى مەزن شەرەفمەند بىيىت؟ پاشان ئەوهى بە ياددا ھات كە لە سەرەتاي پردى سيراتدا چاوهەرنى بکات كە ھەموو كەسىكى پىندا تىدەپەرتىت. بۆيە بە خىرايى رۇشتە ئەھوئى.. بەم جۆرە ھەموو پیغامبران - درووديان لەسەر بىيىت - لهوپە تېپەرىن و يەك بە يە كىانى زيارەت كردى دەستى ھەموويانى ماج كرد. ئنجا بە زيارەتى پیغامبرى مەزن شەرەفمەند بۇو و خۇزى ھاوېشته سەر دەستە پېرۇزە كانى و ماجى كردىن، ئنجا داواي "زانست" ئىلى كرد. پیغامبرى خوشبویىتىش مژده‌دانى دايە كە:

"سيوهبُ لك علمُ القرآن مالم تسأَلْ أحداً"^(۱).

ئەم خەونە شەوق و تاسىيەكى مەزنى لەودا بتو خويندن و بەدەستەتەنائى زانست ورووژاند. بۆيە مۇلتەتى له باوکى وەرگرت و رۇشت بتو ناوجەي "ئارواس" تاكى لاي "مامۇستا مەلا مەممەد ئەمین ئەفەندى" بخۇنېت. كەچى كاتى ئەم مامۇستايە دەرس پى وتنى ئەمى بە يە كىيىكى تر سپارد، "سەعىدە بچىكولە" ش گەلنى دلگران بۇو بەوهى كە

(۱) ناوارزىكى لهو خەونە، سوننەتىكى پیغامبرە، له چەند رپوایەتىكدا ھاتورە، وەك نەم رپوایەتە: "كنا عند رسول الله ﷺ تسعه أو ثمانية أو سبعة. فقال لا تبايعون رسول الله؟ وكنا حديثي عهد بيوعة، فقلنا: قد بايعناك يا رسول الله. ثم قال: لا تبايعون رسول الله؟ فقلنا: قد بايعناك يا رسول الله. ثم قال: لا تبايعون رسول الله؟ قال: فليسنا أيدينا وقلنا: قد بايعناك يا رسول الله فعلام نبايعك؟ قال: (على أن تعبدوا الله ولا تشركوا به شيئاً، والصلوات الخمس، وتطيعوا، وأسرّ كلمة حفيظة: ولا تسألو الناس شيئاً). فلقد رأيت بعض أولئك النفر يسقط سوط أحدهم فما يسأل أحداً بناره إيه؟" رواه مسلم (۴۲۰). (وەرگىز) مامۇستا نورسى خەونىكى ترى بە سەرەرەوه بىتىوه، لە كىنېي "سنوحات" دا تۆمارى كردووه. بپوانە: داوهەرى يە كان، ل: ۷۳۵-۷۳۶.

ماموزتا ئەم پەفارەنە نواند و خۆی بەرزتر پاگرت لەوەی کە دەرس بەم بلىت.
تەنانەت جارىيکىان لە دورسىيڭىدا رەخنەي لە ماموزتا كەي گرت و، پىي وت:
- گەورەم! وانى يە!

پاشان ئەو ھەلۋىستەئى يادخىستەوە كە خۆى بەرزتر نواندۇوە لەھەي دەرس بەم بلىتەوە.

دوای ئوههی که ماوههی کی که می له "ئارواس" بردەسەر، پووی کرده قوتاپخانهی میر حەسەن وەلی^(۱). بەلام کە لهوئی بايەخ نەدانی به قوتاپی يە تازە کان بىنى، خویندنى حەوت كتىبى پەراند لەو كېيىانەي كە لە حوجره كاندا بېيارى خویندنىان دراوە و، يە كسەر دەستى بە خویندنى كتىبى هەشتەم كردى!
پاشان بۇ ماوهەي مانگىڭ و بۇ مەبەستى گەشت و سەيران رۈشت بۇ شارۇچكەي وەستان" (گەۋاش).

دوای ته و مانگه له گهله "مهلا محمد"ی هاورنیدا بهرهو "بايزيد" کمو ته پری که سهر به ويلايهتي "ئاگرى" يه و ده كمويته سهر سنورى ئيران^(۲).

□ خویندنی راسته‌قینه:

خویندنی پاسته قینه‌ی له "بایه زید" دهستی پی کرد، چونکه تائمه کاته تنهها سره‌تاكاني "نهحو" و "صرف" اي هدتا كتبی "ئيزهار" خویندبوو^(۳).
 (لهو کاتانه‌دا، نهك ههر تنهها زيره کي يه کي نايساسي و هيزيكى معنده‌وي، بەلكو جىگە لەوه حالەتىكى سەرسوورھېنەريش لە سەعىدەوە دەركەمەت و سەرى ھەلدا، كە لە دەرەوهى بازنه‌ي گشت توانا و ليھاتنه کانىھە بۇو. چونکە تنهها دواي چاوجىپانى بە ناوا بابەته سەرتايىھەكاني صەرف و نەحورو له ماوهى يەك دوو سالىكدا، ئەو حالەتە سەرسوورھېنەرە سەرى ھەلدا، وەك بلىي لە ماوهى سى مانگدا نزىكەي پەنجا كتبىي

(۱) له شاروچکه‌ی "موکس". (وهر گیز)

Tarihce-i Hayat, ilk Hayati. (۱)

(۳) تاریخی "برکه‌ی" کهی‌نیکه له زانستی نه حورو دا، له جو چه کاندا ده خونینه بُت.

خویندیست! ئەوهبوو لە ماوهەدا لە ھەموویان تىگەيشت و ئىجازە و بەلگەنامەی تەواو كردنىانى بەدهەست ھىنا)^(۱)

ئەم وانە خویندنه چەپرە، ماوهى سى مانگى خايىندە لە لاي "مامۇستا مەلا مەھمەدى جەلالى". جىيى سەرسوورمانە كە ھەر لە كىتىپى "جامى"^(۲) يەوه خويندى ھەموو ئەو كىتىپانە لە ماوهەدا تەواو كرد كە لە كوردستاندا بۇ قوتايىان دەستنىشان كراپۇون بخويتىرىت. چونكە لە ھەر كىتىپىك يەڭ وانە، يان دوو، ياخود ھەتا دە وانەى دەخويندۇ، ئىتىپ بىن ئەوهى ئەو كىتىپە تەواو بىكەت دەستى بە كىتىپىكى تىز دە كردا! كاتىك مامۇستا كەي (مامۇستا مەلا مەھمەدى جەلالى) ھۆزى ئەم كارەى لى پرسى - كە پىچەوانەى ئەو كلىتۇر و نەرىتىيە لە حوجرە كاندا باو بۇوه - وەلامى بەوه داوه تەوه كە:

- ناتوانم ھەموو ئەم كىتىپانە بخويتىم و لېيان تىگەم. ئەم كىتىپانە وەك سندوق و گەنجىنەى گەوهەر وان و، كلىليلە كانىشىان لە لاي جەناباتانە، تكاي من لە ئىۋە تەنها ئەوهە كە پىتىمايم بىكەن بۇ ئەو شتانەى كە لەناو سندوقە كاندان، واتە تىم بىگەيدىن. كە ئەم كىتىپانە لە چى دەدۋىن، تاكو منىش ئەو شتەيان لى ھەلىئۈزىم كە لە گەل سروشتمدا بىگۇنخىن.

(۱) پاشبەندە كان، پاشبەندى ئەمير داغ: ۵۱۴/۲.

(۲) مەولانى جامى (۸۹۸-۸۱۷) ل/۱۴۱۴-۱۴۹۲/۱۱) ناوى تەواوى: (تۇورەدىن عەبدۇرەھمان كورپى ئەمەدى كورپى مەھمەد) و، لە (جامى) سەر بە (ھەرات) ئىغۇغانستانى ئېستالە دايىك بۇوه و لە بىنچەدا خەلکى ناواچىلىسىفەhanە. شاعير و نۇوسەر و زانا و عارقىتكى رەبىانى و مەزنى سەدە ئۆزەمى كۆچى بۇوه و، پاش تەواو كردىن خەزىنەكى زۇرى لە تەسەرەوف كردوو و لاي مامۇستا سەددەپى كاشقەدرى (۸۶۰ ل) كە زانايە كى سەرەدەمى خۇرى و شىخى ئەشقىبەندى ئەورپۇزىزگارە بۇوه، تەسەرەوفى وەرگەرتۇرە. سالى (۸۷۷ ل) بىنى (ھەمدان - كوردىستان - بەغدا) ورپۇشتۇرە بۇ حەج. لە تەمنى ھەشتا و يەك سالىدا كۆچى دواپى كردوو. جىڭ لە نۇوسىنە كانى كە دەگەن سى و يەك كېپ و نامىلەك، سىن دیوانى شىعىرى و پېيدانى و حەوت دیوانى مەسەۋىشى بەجىنە هيشتۇرۇ. مەبەست لە كىتىپى "جامى" شى لېرەدا لەو شەرەجىدەتى كە لە سەر كىتىپى "الكافية" ئى "ابن الحاجب" نۇرسىيەتى و، بە باشىزلىن شىۋە ھەمۇ شەرەح كانى ترى كافىيەتىدا بە پۇختى ھىناۋە و لە لايەن خىزىشىمە ھەندىنەكى ترى جوان و رېنکۈپىكى لى زىياد كردوو و، ناوى ناوە: "الفوائد الضيائية". بەلام لەناو فەقى و حوجرە كانى كوردستاندا ھەر بە كىتىپى (جامى) بەناوبانگە. بىروانە: (تىقد و بىرسى آثار و شرح احوال جامى، تالىف: اعلانخان افصال زاد، چاپ اول، ۱۳۷۸ ه.ش. تهران) ھەرۋەھا: (تارىخ ادبیات ایران، تالىف: ذبىح الله صفا، تىخىص: سید محمد ترابى، ج ۲/ص ۱۵۲-۱۵۵، چاپ پىنجم ۱۳۸۰ ه.ش. تهران). ھەرۋەھا: (كىشىف الظىون ۱۳۷۲/۳) و (الأعلام ۲/۲۹۶).

(وەرگىپ)

کاتنی که مامؤسناکه‌ی لبی پرسی:

- باشه ئایا کام لم زanstane له گهله سروشتی تودا ده گونجین؟

و تی:

- ناتوانم لیکیان جیا بکه‌مهوه، هه‌موویان لای من يه کسانن.. يان ئه‌وهیه به ته‌واوی
له هه‌موویان تینده‌گم. يان هیچیان لئی تینا‌گم!

له ماوهی ئهم سئی مانگه‌دا هه‌رچی رۆزه نزیکه‌ی دووسه‌د لابه‌ره ياخود زیاتری
ده خویندله مه‌تنی کتبیه کانی وەك "جمع الجواجم"^(۱) و "شرح المواقف"^(۲) و "ابن
حجر"^(۳). له گهله تینگه‌یشتني ته‌واوه‌تی له هه‌موویان، به بى يارمه‌تیدانی هیچ که‌سیک. به
پاده‌یه ک شاره‌زایی تیاياندا په‌یدا کردبوو که هه‌ر پرسیاریکی له باره‌ی هه‌ر زانستیکه‌و
ئاراسته بکراي، يه کسمر و لامی تیروت‌سەلی دەدایه‌و..

بەم جۆره، له ماوهیه‌دا به ته‌واوی بۆ خویندنه‌و و لیکۆلینه‌و لئی بپا، به پاده‌یه ک
که په‌یوه‌ندیی بە ژیانی کۆمەلایتی بەوه نه‌ما و، به ده‌گمن قسەشی ده‌کرد و، زۆربەی
کاته‌کانی له ته‌نیشت ئارامگای ئه‌دیبی خواناس و بەناوبانگی کورد "ئەممەدی خانی"^(۴)
بەسەر دەبرد بە تاییه‌ت له شەودا. له کاتیکدا خەلک له رۆزی رۆشنادا دەترسان بېۋنە

(۱) جمع الجواجم: کتبییکه له زانستی "أصول الفقه"دا، تاجه‌دین عەبدولوھەلبى سەبوکى (۷۷۱ - ۷۷۷ك) دایناوه که له نزیکه‌ی سەد کتبیه‌و کۆزى کردووه‌تەو و، پوخته‌یه کى بەناوبانگه لە زانستەدا. گەلنی پاھە و
پەراویزى بۆ كراوه.

(۲) المواقف: کتبییکه له زانستی "کەلام" داعزودەدینی قىچى دایناوه که له سالى (۷۵۶ك) دا کۆچى دواى
کردووه. کتبییکى بەزىخە و گەلنی زانسای پايىبەرز شەرخان کردووه، وەك: جورجانى و، گەمانى و،
ئەبەرى و، جىڭە لەوانىش. مەبەست لەو شەرحدى کە له دەقە کەی سەرەوەدا تاوى ھاتۇرە، شەرخە كەی
سەيد شەرپىچى جورجانى يە.

(۳) مەبەست کتبیی: "تحفة المحتاج في شرح المنهاج" كە ئىين حەجەرى ھەيتەمىي مەككى دایناوه، شەرخى
"مەھاج الطالبین" ئىيمامى نەوهۇي بە له مەزھەبى شافعىيەدا.

(۴) شىنج لەممەدی خانى: له "خان" ئى سەر بە پارىزگاي "ھەكارى" ئى له باکورى كوردىستان سالى ۱۶۵۰
لە دايىك بۇوه. زانسته بىسلامى بە کانى له گوندە کانى نزىكى خۇيان خویندۇوھ تا شاره‌زايى ته‌واوي تیاياندا
بەدەست ھیناوه. ديوانىكى شىعر و چەند بەرھەمبىكى ترى ھەيد وەك: "نوبهار" و "مەم و زىن". ئەمە دواىي
پەكىكە له شاڭكارە بەرھەمە کانى ئەدەبى كوردى. "خانى" بە زمانە کانى كوردى و فارسى و عمرەبى و تۈركى
شىعرى نۇرسىيە. سالى ۱۷۰۶ زە شارى پايىزىد كۆچى دواىي کردووه و هەر لە ويش بە خاڭ سېپىراوه.

ناو ئمو ئارامگایه که له شوینینگی چۈلەوانىدايىه. هەر لەبىر ئەوهش بۇو كە خەلگى دەيانوت: نۇورسى بەھەمەندى بەرە كەتى ئەحمدەدى خانى بۇوە، ئەم حالت و دىاردا ناوازەيەئەويان بە كەرامەتى شىيخ ئەحمدەدى خانى له قەلەم دەدا.

پاشان بېپيارى دا بېۋات بۇ بەغدا بۇز مەبەستى سەردانى زانايانى ئەۋى. ئىزز پۆشاڭى دەرويىشانى بۆشى و بە رۇز و شەۋپىنى چىا و شاخەھەلمەت و دارستانە چېكەنلىكى بېرى و پىيازى زاهىداني گىرتەبەر و، دەستى دايىھە وەرزشى رۇحى و بە كارھىنانى زوھىدى خواناسان، هەتا رۇز لە دواى رۇز ھېننە لاواز بۇو كە ئەم چەشىنە وەرزشە لە توانادا نەما، چونكە بە ماۋەى سى رۇزى رەبەق تەنها يەك پارچە نانى دەخواردا بەو نيازەى كە بىگاتە حالەتى ئەو حەكىمانەى پىيان وابۇو وەرزشى رۇحى زەينى مەرۆف رۇشىن دەكات..

ھەروەھالە گۆشەئى ئەو تەسەروۋەى كە ئىمامى غەزىلى لە كىتىبى "إحياء علوم الدين" دا وەسفى كەردووه، ئەو قاعىدە نەبەوىيەى كىرد بە دەستورى خۆزى كە دەفەرمۇئى: "دۇغ ما يېرىيەك إلى ما لا يېرىيەك"^(۱).. لەبىر ئەۋە، وازى لە ھەممۇ ئەو شستانە ھېننا كە شوبەھىيان تىدايە، تەنانەت وائىلىنى هات كە بە خواردنى گۈزگىيا دەزىيا.. ئىزز بەم جۆزە پېنگاڭى بېرى تاڭو گەيشتە بەدلەيس^(۲).

□ بەرگ و پۆشاڭى زانايان:

(كاتى كە تەمەنم چواردە سالان بۇو چەند رېنگرېنگ بۇون بەھۆزى ئەۋەى كە ھېچ مامۇستايىدەك مىزەرم بۇ نەپىچىتمە و جوبىيم لەبىر نەكەت، وەك نىشانىدەك لەسەر بەلگەنامەى زانىستى، كە جاران وەك نەرىتىك لە ئاھەنگى وەرگەرنى ئىجازەى زانىستىدا باو بۇو. چونكە لەبىر كەردىنى جوبىيە، كە پۆشاڭى زانايان و كەسانى تەمەن گەورەيە، لە گەل تەمەنى بچوو كى ئەو كاتەيى مندا نەدە گۈنچا..).

ھەروەھا زانايانى ئەو كات و سەرددەمە، لە بەرامبەر منهۋە يان لە ھەلۋىستى مۇنافىسدا بۇون، يان بە تەواوى تەسلىم بۇوبۇون. بۇيە نەيانتوانى وەك مامۇستا لە

(۱) ئىمامى تىرمىزى پىرايەتى كەردووه، كەتاب صفة القيامة: (۲۰۲۰).

Tarihce-i Hayat, ilk Hayati. (۲)

بهرامبه‌رمه‌وه خویان بنوینن. پاشان له بهر ئوهی که چهند ئمولایه‌کی مهزن کزچی مال‌قاواییان لم دنیايه کردبوو، ئوا کەس ئهو شایسته‌ییهی له خویدا نه‌ده‌بینی جوبیم له بهر بکات و میزه‌رم بۇ پېیچىتەوه^(۱).

ئوهش له "بەدلیس"دا بۇو کاتى کە رۇشت بۇ لای مامۆستا "مەھمەد ئەمین ئەفەندى" و دوو رۇز ئامادەی ئەلچەی وانه کانى بۇو. ئەم مامۆستايە داواى لى کرد پۇشاکى زانیايان (جوپىسى) پۇشىت و، واز لە پۇشاکى دەرويىشانه بەھىئت. بەلام داواکارىي مامۆستاكەي نەھىنایدەي و، وتنى:

- ھىشتا من بالغ نەبۇوم و، خۆم بە شىاوى پۇشىنى بەرگ و پۇشاکى زانیايان نازاخىم..
ئاپا چۈن دەمە زانا کە ھىشتا من مىالم؟^(۲).

□ بۇ لای کاکە "مەلا عەبدوللە"ى:

پاشان رۇشت بۇ شارى "شىروان" بۇ لای کاکە "مەلا عەبدوللە"ى براي. مەلا عەبدوللە پىنى وتنى:

- من كىتىپى: "شرح الشمسىة" م^(۳) تەواو كردووه، ئەى توزلەم ماوهىدا چىت خويندووه؟

- ھەشتا كىتىپىم خويندووه!

- مەبەستت چى يە؟

- ھەموو ئەو كىتىبانەم خويندووه كە بېپارە بخويىزىرىن و، زىاد لەوانه چەند كىتىپىكى تىريش.

- ئاخىر تاقىت دە كەمەوه؟

- ئامادەم.. چى دەپرسىت بېرسە!

(۱) پاشىئەندە كان، پاشىئەندى قەستەمۇنى، ل: ۱۹۱-۱۹۲.

(۲) Tarihce-i Hayat, ilk Hayati.

(۳) (الشمسىة) كىتىپىكە لە زانسى مەنتىقدا كە (الكتابى القزوينى ۶۰۰-۶۷۵ك) بە عەرەبى دايىارە. ھەرىك لە (تەقفارانى ۷۹۳ك) و (تەختانى ۷۶۶ك) شەرخىنلى باشىان بۇ نۇرسىوھ. ئەمە دووهەميان بە ناوى (خىرىبر القواعد المنطقية في شرح الشمسىة) ناسراوه و لە حوجرە كاندا خوينداوه.

پاشان "مهلا عمه بدوللار" پرسیاره کانی ناراسته کرد، کاتنی گوئی له و هلامه راسته کانی بیو، پیزی له توانست و لیهاته زانستی به کهی برآکهی نا، تهنانست کردهشی به مامؤستانی خوی. له کاتنیکدا که هشت مانگ لهوه‌پیش به دیعوززه‌مان قوتایی بیو له لای^(۱) ا:

[هر لەم ماوهیهدا ئەم گفتۇر گۈزىيە خواره‌وە لە نېوان ھەردوو کیاندا پرووی دا کە تەرازوویه کى وردی تىدايە]^(۲):

□ تەرازوویه کى ورد لەناو گفتۇر گۈزىيە کدا

(نېیکەی پەنجا سال پىش ئىستا ئەم گفتۇر گۈزىيە خواره‌وە لە نېوان من و کاکە مەلا عەبدوللامدا - خوالىي خۇش بىت - پرووی دا. وا بىز ئىنۋەشى دەگىپ مەوه: کاکى خوالىخۇشبووم يە كېڭىچى بیو لە مورىيە تايىەتىنەدە کانى "شىخى زىائەددىن" - قىسىس سرە - كە يە كېڭىچە لە ئەوليا و پىاوچا كە کان^(۳).

وەك ئاشكرايە سۆفيياني تەرىقەت خۇشەويىستىي لە رادەبەدەر و زىادەپەۋى لە گومان باشىدا بە مورشىدە كەيان بە شىتىكى ئاسابىي دەزانن، بەلكو پىشىسى پازىن. لە بەر ئەوه، پۇزىيەكىان كاڭم پىي و تم:

- شىخى "زىائەددىن" زانيارى يە كى يە كىجار فراوانى ھەمە، بە چەشنى "قوتبى ئەعزەم" ئاگادارى ھەمو ئەو شتانى يە كە لە بۇونەوردا پۇودەدەن! ئەنچا گەلنى ئەنۈنە لە سەر پاپە بلندى و كارە لە عادەت بەدەرە کانى ئەو بىز كېپامەوه، بىز ئەوهى ھام بىدات منىش پەيپەندىي لە گەلدى بېستم بەلام من پىم و تە:

- كاکى بەپىزم! تۆ زىاد لە پىويسىت پۇدەچىت.. ئەگەر پۇوبەپرووی شىخى "زىائەددىن" خۇشىي بىمەوه لە زۇر مەسەلەدا بە بەلگە دەبىھەستمەوه. ئەوهش بىانە تۆ - وەك من - بە خۇشەويىستىي راستەقىنە ئەمۇت خۇش ناۋىت، چونكە تۆ ئەو "زىائەددىن" ەت خۇش دەۋىت كە لە زەپىنى خۇرتدا بە شىوه‌ى قوتىيەكى ئەعزەم و ئاگادار بە ھەمو شىتىك لە بۇونەوردا ئەندىشەت پىشانتى دەدات! كەواتە تۆ بەم ناونىشان و

(۱) Tarihce-i Hayat, ilk Hayati.

(۲) بىوانە پەراوينىزى ل: ۸۶. (وەرگىپ)

سیفه‌تموه په یوه‌نیت له گهله بهستووه و خوشت ده‌ویت. خوئه گهر په‌ردنه له رووی لابریت و حه‌قیقه‌تی ده‌ربکه‌ویت، ئهو خوشویستی‌یه‌ت نامینیت، هیچ نه‌بین کم ده‌بیتموه!

به‌لام من - ئهی کاکی به‌پیزم! - ئهو مرؤفه پیاوچاک و وهل‌یه موباره‌کم و هک تز خوش ده‌ویت، تهنانه‌ت پیزی شایانیشی لئی ده‌گرم، چونکه:

پابه‌ریکی مه‌زنی ئیماندارانه و، له‌سر رپنی حه‌قیقه‌تی شوینکه‌وته‌ی سوننه‌تی پیروزی پیغمه‌مهره للّٰه. جا نیتر پله‌ی راسته‌قینه‌ی ئهو هه‌رجی‌یه‌ک بیت با بیت، من ئاما‌دهم گیانی خۆم بز ئهو خزمه‌تک‌گوزاری‌یه بیه‌خشم که ئهو پیشکه‌شی ئیمانی ده‌کات. خوئه گهر په‌ردنه له رووی پله‌ی راسته‌قینه‌ی لابدریت، من پشتی لئی هەلتاکم و وازی لئی ناهینم و پله‌ی خوشویستی‌یه که‌شم بزی دانابه‌زیت، بدلکو پتر په‌یوه‌ندیی له گه‌لدا پته‌و ده‌کممه‌وه و زیاتر پیزی ده‌گرم و خوشم ده‌ویت.

که‌واهه - کاکی به‌پیزم! - من "زیائه‌ددین" م خوش ده‌ویت به‌و جۆره‌ی که‌هه‌یه و له‌سر ئهو حه‌قیقه‌تی که تیايدایه. به‌لام تز ئهو "زیائه‌ددین" هت خوش ده‌ویت که له ئه‌نديش‌ت‌دايیه^(۱)!

جاله‌بهر ئوهی کاکی خوالیخزشی‌بوم به‌راستی زانایه‌کی "بمویژدان" ببو، پاکی منی په‌سنه‌ند کرد و په‌زامه‌ندیی له برام‌بهره‌وه ده‌برپی و وه‌ری گرت و پیزی لئی نا^(۲).

□ مه‌ردایه‌تی پیش و هخت

(گفتور گۆ و مونازه‌رهی رۇزگارانی دیرینی "سه‌عید" که هیشتا مناڭ ببو له گهله زانا به‌پیز و پایه‌بهرزه‌کاندا.. هه‌روهه‌ها و لامدانه‌وهی راست و دروستی بز پرسیاره‌کانیان، بین ئوهی خۆی هیچ پرسیاریلک ئاراسته‌ی ئموان بکات، هرچه‌ندەش پرسیاره‌کانیان له قورستین باهت و مه‌سله‌دا هەلپئیر رابون..

(۱) چونکه له برام‌بهر خوشویستی‌یه که‌تموه نزخینکی زۇر گرانست ده‌ویست، ئوهه‌تاله برام‌بهر ئهو خوشویستی‌یه‌وه بىر له شېتىكى سەدقانى لە نزخه ده کەبىدووه، له کاتىكدا که مه‌زنترین خوشویستی له برام‌بهر پله و پایه‌ی راسته‌قینه‌ی ئهو زاتوه هیشتا هەر به کم داده‌نیت. (دانر)

(۲) پاشبەندە‌کان، پاشبەندى قەستەمۇنى، ل: ۱۸۱-۱۸۳.

ئەم حالتەی کە ئەوسا بە منوھ بىنرا، پۇ به دەم دەلىم و دان بەوەدا دەنیم کە ھى ئەوھ نەبۇ خاوەنى زىرە کى يە كى لە پادەبەدەر يان توانا و لىيھاتنىكى نائاسايى ھەم. نەخىر ھى ئەوھ نەبۇو، چونكە من ئەو كاتە هيىشتا مatalىكى بچووڭ و گىرۇدەي زۇر دەردىسەرى بۇوم و، تازە دەستم دابۇوھ خۇيىندىن و، بىرم پەرتەوازە و خۇيىشىم مايەي و رووۋەنلىنى موناقەشەي خەلکى بۇوم.

كەواتە من هەر گىز ئەوھ لە توانادا نەبۇو کە وەلامى پرسىيارى زانا پايە بەرزە كان بدەمەوه، چونكە من هەر لەو كاتانەدا ھەندى جار لە موناقەشەي زانا بچوو کە كان و قوتايىانى بچوو كى زانستدا شىكىتىم دەھىنما و بەسەرمدا سەرددە كەوتىن! لە بەر ئەوھ، قەناعەتى تەواوم ھېيە بەوەي کە وەلامە راست و دروستە كانى ئەو كاتەم ھى توانا و لىيھاتنم و، لە زىرە كىي خۆمەوھ نەبۇون..

خۇيىش ماوەي حەفتا سالى رەبىق سەرم لەم دىاردەيە سوور ماپۇو. بەلام وائىستا - بە فەزلى و بەخشنىدەيى خواي گەورە - يەكتىك لە حىكىمەتە كانى ئەو دىاردەيە تىنگەيىشتىم. ئەويش بىريتى يە لەمەي خوارەوە:

ئەو زانستانەي کە لەناو قوتايىخانە ئايىنى يە كاندا دەخۇيىرنىن - كە وەك تۈۋى ئەو زانستانەن - درەختىكى بەرداريان لىنى پى دەگات و، خزمەتگۈزارى ئەو درەختەش گەلنى حەسۇدۇ نەيارى دەيىت..

جا ھەروەك لە سەرددە كانى پىشىودا "ئەھلى سوننەت" و "موعەزىزىلە" لە دىزى يە كىز دەدوان و بۇ ھەلۋەشاندىن وەيى را و بۇچۇونە كانى يە كىزى و سەر كەوتىيان بەسەر لەوي تردا كەتىپىان دادەنا.. دەبۇو - بەو پى يە - خاوەن مەشرەب و رېبازە جىاجىا كانى مۇسلمانانى ئەم سەرددەمەش پەختەنەيان لە خزمەتگۈزارى ئەو درەختە - درەختى نۇور - بىگر تايى، بە تايىمەت زانايانى ئايىن، كە ج لە بەر موناقەسە و ج بەھۇي جىاوازىي مەشرەب و ج لە بەر ئەوھى كە "پەيامە كانى نۇور" گەلنى جار دەماريان دەورۇۋېنىت، چاۋەرۇان دەكرا رەختەنەيان ئاراستە بىكىدا يە..

جالە كاتىكدا كە دەبۇو ئەمە رۇوي بىدایە.. كەچى خواي گەورە وىستى لەسەر ئەوھ بۇو كە بە پېچەوانەي ئەم عادەتە دېرىنەيە ئەم كارە بەرئى بىكات!

که واته هزار و يه‌ك جار شوکر و سوپاس بُز خواي گهوره له سره‌ئم نيعمه‌ته
مهزنه‌ی که به فهزتی خزوی به‌خشبي.

ئىستا من باوه‌ري ته‌واوم بهوه‌هه‌ي كه هزى نه نووسينى هيج كېتىتكى لە لايهنى
زانايانه‌وه بُز په‌خنه‌گرتىن لە "پيامه‌كانى نور" ، وەلامدانه‌وه پاست و دروسته‌كانى
ئه‌وساي "سه‌عىدە بچىكولە" يە بُز زانا مهزنه‌كانى سەردەمى زوو! چونكە وەلامه
پاست و ته‌واوه‌كانى ئه‌و كاته‌ى سه‌عىد، غىرەت و ئازايىتىي زانايانى ئىستاي بە
ئەندازاه‌يەك خاو كرده‌وه كه خزيان لە قىرەتىي پيامه‌كانى نور نەدا و رووبه‌پروى
نه‌بۇونه‌وه! هەرچەندەش مەشرىيەتىي زانايانى نوردا جىايدە، گىانى
مونافەسە و غىرەتى زانستيشيان لە خۇدا ھەلگرتووه!

لە بەر ئوه، من لەو قەناعەتە ته‌واوه‌دام كە ئەمە يەكىنکە لە حىكىمەتە‌كانى ئوه‌سى
زانايان په‌خنه‌يان لە پيامه‌كانى نور نەگرت. چونكە ئەگەر په‌خنه‌يانلىنى بىگرتايە، ئەوا
دۇزمەنە پەنھانە‌كىمان و مولحىدان و شوينىكوتۇوانيان په‌خنه‌كەي ئەوانيان دەقۇزتەوه،
بە وينەي بەلگە و بەھانەيەكى يە كىجار گرنگ دەيانگرت بەدەستەوه، ئىنجا بُز شەكاندىنى
شان و شىكۈرى "پيامه‌كان" و "زانايان" يىش پىنكەوه بە‌كاريان دەھىينا!

کەواته سوپاسى نەپراوه و بىن كۆتابىي بُز خواي گهوره، كە تەنانەت لە لايهن ئەۋ زانا
پەسىي يانەشەوه كە پيامه‌كان گەلىنى جار قىسى بەجىنى تى سرەواندوون، هىچ
بەرەنگارى و په‌خنه‌يەك ئاراستەي "پيامه‌كانى نور" نە‌كران)^(۱)

سالى ۱۸۹۲/۹/۱ ک

□ بُز سىرت (سيعد):

دواي ئوه‌سى كە دوو مانگ لاي "مەلا عەبدۇللا" براي "مايمەوه، پۇشت بُز
"سىرت" بُز قوتا بخانە كەي "مامۇستا مەلا فەتحۇللا".

مامۇستا مەلا فەتحۇللا لىپى پرسى:

(۱) پاشىئەندە‌كان، پاشىئەندى ئەميرداخ: ۵۱۵-۵۱۷.

سالی پار "سیوروتی" ت^(۱) دخوینند، ئایا ئەم سال "جامی"^(۲) دخوینیت؟
- خویندنی "جامی" م تھواو کردووه.

ئىجا مامۇستا ناوى هەر كىيىنېكى لىنى دەپرسى، ئەولە وەلامدا دەبىت:
- تەواوم كردووه.

بۇيە مامۇستا سەرى لىنى سوورما! چونكە كىن دەتوانىت لەم ماوه كەمەدا ئەو ھەمو
كىيىنە بخوینىت؟ تەنانەت ئەم سەرسوورمانە لە شىۋەي گالتەدا دەرپى و، وتى:
- سالى پار شىيت بۇويت، ئىستاش هەر بە شىيتى ماويتىوه؟!
وەلامى دايىوه كە:

- لهوانىيە مەرۆف "حقىقەت" لە خەلکى بشارىتىوه، تاڭرۇ دووجارى لەخۇبايى
بۇون نەبىت و، دەررونى بەدھوازىشى بشكىنەت. بەلام قوتاسى لە بەردەم
مامۇستا كەيدا، كە لە باوکى خۇزى زىاتر پىزى لىنى دەگرىت، جىگە لە حقىقەتى پەتى و
بىن گومان ناتوانىت شىتكى تر بلىت. جا ئەگەر بەھرمۇن ئەوا من ئامادەم لەو كىنې
ناوبر او انەدا تاقىم بىكەنەوه!

دواي ئەم گفتۇگۈزىيە، مامۇستا مەلا فەتحۇللا پەرسىيارە كانى ئاراستە كىردى. لە هەر
كىيىنەدا پەرسىيارى لىنى بىكىدايە، يە كىسر وەلامى تىزۇتەسەلى دەدایىوه!
يە كىيىك لهوانىيە كە ئامادەي ئەم گفتۇگۈزىيە بۇون "مەلا عەلە سوران" بۇو، كە دواي
ئەم پەرداوه دەستى كىردى بە دەرس خوينىن لاي "مەلا سەعىد". لە كاتىنەدا كە سالى
پىشۇو مامۇستاي مامۇستا كەي مەلا سەعىد بۇوا
پاشان مامۇستا مەلا فەتحۇللا لىتى پەرسىي:

- باشە.. وا دىدارە زىرە كىيە كەت ئائىسايە.. بەلام با تواناي لە بەركىردىت بىيىنە!
بىز اين دەتوانىت تەنها بە دوو جار خوينىنەوە چەندى دېرىڭىل كە كىنېي "مەقاماتى حەریرى"
لە بەر بىكەت؟

(۱) واتە كىنېي: "البەھەة المرضيە في شرح الألفيّة" لە زانستى "نەھجۇ" دا، دانراوى جەلالەددىنلى سیوروتى يە،
كە "ئەلفييە لىبن مالىك" يى تىندا راھە كردووه.

(۲) واتە كىنېي: "الفوائد الضيائية" يى "جامى" كە باسى رابورد.

ملا سه‌عید کتیبه‌کهی لئی و هر گرت و، تنهایا يهك جار لاپه‌رمه‌یه کی لئی خوینده‌وه و،
یه کس‌هه‌ری له‌بهری کرد و، له‌بهر بزو مامؤستا‌کهی خوینده‌وه! بزیه مامؤستا‌کهی له
سه‌رسوپ‌ماندا خوی بزو پانه‌گیرا و، وتنی:
”کزبونه‌وهی زیره کیه کی نایاسابی و، تو انای ده‌راسا بزو شت له‌بهر کردن، گه‌لئی
نایاب و ده گمه‌نه“.

هر له‌وی ملا سه‌عید له ماوهی يهك هفت‌هدا و بزوی بزو ماوهی يهك دوو سه‌عات
وانه خویندن، کتیبی "جمع الجماع"ی له‌بهر کرد! ئمهش واى له مامؤستا ملا فه‌خوللا
کرد که ئم ده‌سته‌واژه‌یه خواره‌وه له‌سر بهر گی کتیبی که بنووستیت:
"قد جمع في حفظه جمع الجماع جميعه في جمعة!"

ئیز دواي ئم رووداوانه، مامؤستا‌کهی (ملا فه‌خوللا) له هه‌موو کزپ و دانیشتیبکی
له گه‌ل زانایاندا مهدحی ده‌کرد و، سه‌رسوپ‌مانی خوی له باره‌وه ده‌ردہ‌بی و، ده‌بیوت:
"قوتايی يهك له هه‌ره‌تی لاویدایه، هاتوروه بزو قوتاچانه‌که‌مان و، به بی پاوه‌ستان و پهك
که‌تون و‌لامی هه‌موو ئو پرسیارانه‌ی داوه‌ته‌وه که ئاراسته‌م کردوه. بزیه گه‌لئی سه‌رم
له زیره کیه ده گمه‌ن و زانسته زوره کهی سوره‌ماوه"^(۱).

له‌بهر ئمه برو که ده‌نگ و باسی له "سیرت" دا بلاو برووه، ئمهش سه‌رنجی زانایانی
ئه‌ونی و رهووژاند و، له هه‌موو لايه‌که‌وه رهوویان تیده‌کرد و تاقی‌یان ده‌کردوه و،
دەیانویست به پرسیار لینکردن سه‌خله‌تی بکهن. ئمهش له کزبونه‌وه‌یه کی فراواندا
پروی دا که "مامؤستا ملا فه‌خوللا" ش ئاماذه‌ی برو..

له کزپ‌دا هم پرسیارینکیان ئاراسته‌ی بهدیعوززه‌مان ده‌کرد، له پیشدا سه‌بری
پروی مامؤستا‌کهی (واهه سه‌بری پروی ملا فه‌خوللا) ده‌کرد ئنجا و‌لامینکی هیندە
تھاوی ده‌دایه‌وه و‌هک بلىئی له کتیبدا بیخوینیتەوه. جا ئه‌و زانایانه‌ی که ئم ھم ھم‌نیان
بینی، و تیان ئم لاوه مرؤفیتکی ده‌راسایه.. ئنجا ئنکرپا مه‌دح و ستایشی زیره کی و
زانست و پله‌ی بھر زی ئه‌ویان کرد.

(۱) و‌هک دوانی پرون ده‌بیت‌وه: مامؤستا ملا فه‌خوللا يه کم کم برو که نازناوی "بهدیعوززه‌مان"ی بزو
مامؤستا سه‌عیدی نوورسی دانا.

هینده‌ی نه خایاند ئم ههواله له ناو خەلکى شارى "سیرت" دا بلاؤ بوروه، تەنانەت خەلکى به وينه‌ی رېزگرتىيان له وەلىيەكى پياوچاك رېزيان لئى دەگرت. ئەمەش دەمارى حەسوودىي لاي ھەندى زانا و قوتاييانى تىر و روۋۇزاند. جالى بەر ئەوهى ئوانە نەياندەتوانى له بوارى زانستدا زۇرانى له گەل بگەن و بە سەرىدا سەرىكەون، ھەندى نەوانە و يىستان لە پىنى بە كارھينانى ھىز و شەپىن گىپاندۇھ ئازارى بىن بىگەيەن! ئم ههواله كەوتەوه بەر گۈنى خەلکى سیرت، خىرا فرييائى كەوتۇن و لە ژىر دەستى ئەواوەنە دەربازيان گەردۇ، بىز مەبەستى پارىزگارى لېكىردىنى خىستانە ژۇورىكەوه. بەلام لە بەر ئەوهى زانست و زانستخوازانى گەلى خۇش دەۋىست، لە ژۇورە كە دەرپەرى يە دەرەوه و بېپارى دا - گەر كوشتووشيانە - بەرگرى و داڭزىكى لە قوتايى يە نەيارە كانى بکات، تاكو نەبن بە نىشانە ئىرى نەزانە كان!

بۇيە رپووی كىرده يە كېڭىك لە قوتاييانە و، پىنى وەت:

"مكۈزۈن.. بەلام پارىزگارىي شەرەف و پلەۋپايىي زانست بىكەن"!

ئەمەي وەت و، پىنى خۇزى گرته بەر، بىن ئەوهى ھېچ كام لە قوتاييانە پىنى بىن بىگەن ئەم جۈزە كۆتايى بەو ناكۆزكى يە هات.

كانتى پارىزگارى "سیرت" ههواله كەي بىست، چەند جەندرەم يەكى نارد بىز لاي بە دىعوززەمان تاكو پىنى رابىگەيەن كە فەرمانى داوه نەيارە كانى دوور بختەوه، بىز ئەوهى لە شەپى ئەوان بېپارىزىت، ھەروەھا تاكو ئاگادارى بىكەنەوه كە پارىزگار دەبەۋى ئاچاوى پىنى بىكەۋىت.

بەلام بە دىعوززەمان بە سەركىرەتى جەندرەم كانى وەت:

"ئېمە قوتايىي زانستىن، ھەندى جار دەچىن بە گۈزى يە كەزىدا، پاشان ئاشت دەبىنەوه و ھېچ لە دەلماندا نامېتىت. بۇيە بە كارىنکى شىاواي نازاين كەسىنکى ترى دەرەوهى رېبازارە كەمان خۇزى لە رپوو داوه كانى نىوانغاندا ھەلبۇرۇتىتىت. ئىجا ئەوهىش ھەيدە كە ھەلە كە لە لايدە منەوه بۇو. بۇيە تىكام وايە پۇزىش بىگەيەنە پارىزگار كە ناتوانم سەردانى بىكەم!"

مهلا سه‌عید لهم کاته‌دا تمدنی پازده سالان و لهو په‌ری هیز و چالاکیدا بیوو. جگه لهوه، سهر که و تنسی بی سهر هممو زاناياندا بهدهست هینابوو. هر بؤیه ناوی "سه‌عیدی مه‌شههور" یان لئی نا. چونکه له "سیرت" دارای‌گهه بیاند که ئاماذه‌بیه و لامی هممو پرسیاریک بداته‌وه، بی ئوهه‌ی خۆی پرسیار له کەس بکات!

جارینکی تر رۆشتەوه بتو "به‌دلیس" و، لهوی بیستی که گرژی کەوتووه‌ته نیوان "مامۆستا مەھمەد ئەمین ئەفەندى" و شیخانی خیزان. بؤیه نه‌سیحەت و ئامۆژگاری خەلکی کرد که خۆیان له غەبیهت پیاریزىن، کە رەفتارینکه شایانی موسلمانان نی‌یه. ئوانیش لای "مامۆستا مەلا مەھمەد ئەمین" سکالايان له‌دهست کرد، ئەویش وتی:

- ئەو هېشتا مناله.. شایانی قسە له گەل کردن نی‌یه!

ئەم قسەیه بەرگۈنى مەلا سه‌عید کەوتەوه، له کاتىکدا کە سوو كەلەترين قسە قبۇول نەدە کردا!

بؤیه رۆشت بزو كۈرپى ئەم مامۆستايە، دەستى ماچ کرد و پىنی و ت:

- گەورەم ا تکام وايە بەرمۇون تاقىم بکەنەوه.. من ئاماذه بىسەملەنیم کە شایانی ئەوەم گەفتۇرگۇم ئاراستە بکرىت!

"مامۆستا مەھمەد ئەمین" يىش له قورسەترين مەسەله‌ی زانسته کاندا شازده پرسیارى ئاماذه کرد تاکو "مەلا سه‌عید" یان بىن تاقى بکاته‌وه^(۱). ئەویش بی ئوهه‌ی له ھىچياندا دائىنیت، و لامی هەممو بیانی دايەوه!

دوای ئەم پۇوداوه رۆشتە مزگۇتى "قورەبىشى" و، لهوی دەستى دايە ئامۆژگارى و رېنمایي خەلکى.

پاش ئەمە، خەلکى "به‌دلیس" بیوون بە دوو بەشەوه، هەندىنکىيان پشتگىرى بیان له "بەدیعوززه‌مان" دەکردو، هەندىنکى تریشىيان له "مامۆستا مەلا مەھمەد ئەمین". پارىزگارى شارىش کە بەمەی زانى ترسا ئەو دوو كۆمەلە دەستەوە يەخى يەك بىنەوه. بؤیە فەرمانى دەركرد مەلا سه‌عید بزو شارى "شىروان" دوور بخىریتەوه.

(۱) يەكىن لە پرسیارانه له كۆرتايىي كېنىي (قىل إيجاز) له كۆمەلە پەيامى عەرەبىي "صيقل الإسلام" دا بلاو كراوه‌تەوه.

رپۇزىكىان ويستى خواى گەورە وابوو كە "بەدىعوززەمان" نويزى بەيانىي بچىت ا
ھەر ھېندهى نەيارە كانى بەمەيان زانى يەكسەر كەرىدیان بە مۆقۇمۇ لە شاردا كە مەلا
سەعيد وازى لە نويزى هېتاوه!

كاتى خەلتكى لييان پرسى:
- بۇچى ھەموو خەلتكى ئەم قىسىم دەلىنەمۇ؟
وتى:

- ھەر قىسىم كە گەر بناغەيە كى نەيىت، ئاوا بە خىرايى لەناو خەلتكدا بىلە نايىتەم.
كەواتە ھەتلە كە لە خۆمەمەيە و، دوو سزاش درام لەسەرى: يەكەميان گەلەمى خواى
گەورە و، دووھەميشيان قىسى خەلتكى!

بەلام ھۆزكارى سەرە كىمى ئەم كارە ئەمەيە بە شەم ئەم ويردە شەرىفەم نەخۇيند كە
پاھاتووم ھەموو شەھەيىك بىخۇينىم. كەواتە پۇچى ئەم خەلتكە ھەستىان بەم پاستى يە
كەردووە، بەلام بە تەواوى لىنى تىنە گەيىشتۇون و نەيانزانىيە ھەتلە كە لە كۈيدىايە، بۇيە
ناوىتكى ترييان لەم پاستى يە ناوە.

ھەر لەم ماۋەيە كە لە "شىروان" دا بۇو، پىاۋىتكى خەلتكى يەكىن لە گۈندە كانى
"سېرت" ھات بۇ لای و، پىنى و تى:

- لە "سېرت" دا زانايە كى بچۈوك پەيدا بىووه كە تەمەنلى لە نىپوان چواردە و پازدە
سالاندایە و، بەسەر ھەموو زانايانى شاردا سەركەوتتۇوە. بۇيە تىكتەن لى دە كەم كە
پېرىت بۇ ئەم تاكى مۇنازەرە لە گەل بىكەيت.

سەعيدىش بەدمەم خواستى ئەم مەرۇۋەھە رۇشتى و، خۇزى ئامادە كەرد سەقەرى
لە گەلدا بىكتەن بۇ "سېرت". ئىنجا دواي ئەمەي شاريان بەجىن ھېشتى و ماۋەي دوو
سەعات رېنگىيان پىكەوە بېرى، سەعيد وەسفى ئەم لاوە زانايە لە ھاۋپىكە پرسى.

ئەويش و تى:

- ناوى نازانم، بەلام كاتى كە ھاتە شارە كەمان بەرگ و پۇشاڭى دەرۋىشانەى
لە بەردا بۇو، پاشان پۇشاڭى قوتاپيانى قوتاپخانە ئايىنى پۇشى و، لە مۇنازەرەدا بەسەر
ھەموو زاناياندا سەركەوتى بەدەست ھىتا.

ئالیزه‌دا سه‌عید زانی که ئەو كەسەئى ئەم پىاوه باسى دەكات خۆيەتى ا واتە دەپۋشت مونازەرە لە گەل خۇيدا بىكەت! لەبىر ئەوه، يەكىن گەپايەوە بۇ شىروان. پاشان رۆشت بۇ يەكىن لە شارۇچكە كانى سەر بە "سېرت" كە ناوى "تىللۇ" يە^(۱) و لەوي رۆشتە ئىعتىكاف و گۆشە گىرىي يەوه^(۲).

سالى ۱۸۹۴ ز/ ۱۳۱۱ ك

□ گۆشە گىرىي لە "تىللۇ" دا:

(ئەو كاتە من - وەك ئىستام - گۆشە گىر بۇوم لە ژىر گومەزىنىكى چۈلدا. كاتى كە شۇربايان بۇ دەھىنام، دەنك و دانە كانى ناو شۇرباڭم دەردەھىنَا و بۇ مېرۇولە كام بۇ دەكىردىن، خۆيىشم نانە كەم بە شىلە كەى تەر دەكىردىن. جا ئەو كاتە كە لييان پرسىيم بۇچى وات دەكىردى، وتم:

- نەتهوھى مېرۇولە و ھەنگ لە ژىر سايەي سىستەمييتكى كۆمارىدا دەزىن، منىش لەبىر پېزىنام لە پېزىمە كۆمارىيە كەيان دانى ناو شۇرباڭم بۇ پۇ دەكىردىن.

پىشان وتم:

- تۇ بەم كارەت رەفتارىنىكى پىچەوانەي سەلەفى صالحەت كەردووه.

لە وەلامدا وتم:

- خەلیفە راشىدە كان هەروەك خەلیفە بۇون، لە هەمان كاتدا سەرۆك كۆمارىش بۇون. ئەوهتا صىددىقى مەزن (خوايلىنى پازى يېت) بى ھىچ گومانىتكى وەك سەرۆك كۆمار وابۇوه بۇ عەشەرەي موبەششەرە و سەرجەمى ھاۋەلأن، بەلام نەك لە ژىر ناونىشان و لە قاوغىنەكى بەتالدا، بەلكو ھەريە كەيان سەرۆك كۆمارىنىكى ئايىندار بۇون و، واتاي دادگەرىي پاستەقىنە و سەربەستىي شەرعى يان لەخۇدا ھەلگەرتىبوو^(۳).

(۱) "تىللۇ" شارۇچكە كە لە باکىورى كوردستان حەوت كىلىزمەتلە سېرتەوە دوورە، تا ئىستاش بە پىگەياندنى زانلىانى خواناس و پىارچاڭ تايپەئەندە.

(۲) Tarihce-i Hayat, ilk Hayati.

(۳) تىشكە كان، تىشكى چواردەھم، ل: ۵۶۱.

له ده می گزشے گیری و ئیعتیکافیدا له "تیللو" ، فهره‌نگی "القاموس المحيط" ی
فه‌بروزئابادی هر له سره‌تاوه هه‌تا (باب السین) له بمر کرد!

کاتئ هزی ئەم کارهیان لئی پرسی، وئى:

ئەم فهره‌نگه بۇ ھەموو و شەيەك چەندىن واتاي جىاواز دەھىنىت. منىش ئەوەم بە
ئەندىشەدا ھات كە فەرەنگىك بە پىچەۋەنەئى ئەمەو دابىئىم، واتە چەند و شەيەكى
جىاجىيا بېھىنم كە ئامازە بۇ ھەمان واتا بىكەن^(۱)!

□ لاپردىنى ستەم:

شەويىك لە خەونىدا چاوى بە "شىخ عەبدولقادرى گەيلانى" - قدس سره - كەوت.
شىخ فەرمانى بىن دا كە:

مەلا سەعىد! ھەلسە بىر بۇ لاي "مستەفا پاشا" ی^(۲) سەرۆك عەشرەتى "میران" و، بۇ
پىنى پاست و دەست ھەلتگىرن لە سەتم بانگى بکە و، پىنى بلىنى نوپۈزە كانى بخۇنىت و
فرمان بە چا كە بکات.. گەر نەھات بەدەم داوا اكارى يە كانتەوە بىكۈزە.
كە لە خەو ھەلسا، يەكسەر كەوتە پىنى بۇ ناو عەشيرەتى میران و راستەو خۆ پروى
كىرده خىتوھە تە كەى "مستەفا پاشا" .. بەلام كە زانىي لەھۆي نى يە دانىشت تاڭر كەمنى
بىھەسىتەوە.

ھەر كە مستەفا پاشا خۆزى كرد بە خىوە تە كەدا، ئامادە بۇوان ھەموو يان بۇ رېزلىنانى
لەبەرى ھەلسانە سەر بىن، جىگە لە مەلا سەعىد كە لە شوپىنى خۆزى نەجوولًا مەستەفا
پاشا بە تىلى چاوهەستى بىن كىردى، بۇيە لە "فەتاخ ئاغا" ی پرسى، كە يەكىن بۇو لە
میرانى عەشرەت: ئەم لاوه كىن يە؟

(۱) Tarihce-i Hayat, ilk Hayati. بىلەم دوایى وازى لە نىازەي ھىنما، چونكە بىستى كە لە ولاتى ميسىر بەرھەمنىكى لە جۈزە دانراوه. بروانە: داوهەرى يە كان، ل: ۸۶۰. (وەرگىزى)

(۲) سۇلتان عەبدولھەمید پەلەي "پاشا" ی - كە بۇتىبىه كى سەربازى بىرۇھ - بەم مەستەفايە و چەند سەرۆك عەشيرەتىكى ترى كورد بەخشىۋە، چونكە لەوانە بە خۆزىان و چەكدارە كانىانەوە بۇلى پاسەوانىيان دەبىنى لەسەر سەنورى نېوان دەولەتى عەسەنائى و پۇروسىا، ھەرۋەك ھاوا كاربىي سۈپاىي نىزامىشىان دەكىردى، خەلەكى ناوجە كەيان لە ھېرىشى چەكدارە كانىي ئەرمەن دەپاراست. جىگە لەم ھۆكەرانەش دەولەتى عەسەنائى بەم كارە "لایەنگىرى" ی ئەوانەي بۇ دەولەت مسزگەر دەكىردى و بوارى نەددەدا كە لە دەولەت ھەلبگەپىنهو!

پشی و ت: مهلا سه‌عیدی مه‌شهوروه!

ئەم پاشایه، خزى لە خۇيدا پقى لە زاناييان بۇو، ويستى رقە كەى بخواتەوه و دەرى
نەپېت. لە مهلا سه‌عیدی پرسى:

بۇچى هاتوویت بۇ ئىرە؟

وتى: بۇيە هاتووم كە پىنى حەق و پاستت پىشان بىدەم. جا يان ئەوهەيە دەست لە سەتم
ھەلەدەگرىت و نويزە كانت دەكەيت، يان دەتكۈزم!

مستەفا پاشا يىستنى ئەم گوفشارەي گەلىنى پىنى قورس بۇو. بۇيە لە تاوا پۇشتە
دەرەوهى خىۋەتە كە و، نەختى هاتوچۇزى بەو ناوەدا كەرد. ئىجا هاتەوه ھەمان پرسىيارى
لىنى كرددوه.

مهلا سه‌عیدىش وەلامى دايەوه:

بۇ ئەوه هاتووم كە پىم و تىت!

"پاشا" ئاماژەي بۇ شىشىرە كەى ئەو كەد، كە بە ستوونى خىۋەتە كەدا ھەلى واسىپوو،
ئىنجا بە سوو كايەتىيەوه وتى:

بەم شىشىرە ژەنگاوى يە دەمكۈزىت؟

ئەويش وتى: ئەوهى كە دەپېت دەستە كەيە، نەك شىشىرە كە!
جارىتكى تر پاشا بەپەرى تۈرپەيەوه خىۋەتە كەى بەجى ھىشت. پاشان كە هاتەوه
زۇورەوه بە "بەدیعوززه‌مان" ئى و ت:

من لەم ناوچەي "جزيرە" يەدا (جزيرەي بۇتان) گەلىنى زانام ھەيە. كۆپىتكى
مونازەرەي زانستى لە نىۋاتاندا ساز دەكەم. جا ئە گەر توانيت بە سەرياندا زال بىت،
لەوا داوا كارىيە كەت جىيەجى دەكەم، دەنا دەتهاومە ناو پۇوبارە كەدە.

مهلا سه‌عید و تى:

ھەروەك من بۇم نى يە سەرجەمى زاناييان بىنەنگ بکەم و بە سەرياندا زال بىم، تۈش
ناتوانىت من بىخەيتە ناو پۇوبارە كەم، بەلام گەر بە سەرياندا سەركەوتىم دەبى تەنگىيىكى
"ماوزەر" م بەدەيتى، تاكو - گەر بەلەنە كەت نەبەيتە سەر - بەو تەنگە بتکۈزم!

دوای ئەم دەمەقىرە تۈندۇتىزە، پىڭىمۇ بە سوارى ئەسپ بەرەو "جزيرە" كەوتىنە پىزى.

بە درېزىلىي پىنگا پاشا ھېچ قىسىمە كى لە گەل مەلا سەعىددادا نە كىرد.

كاتىن گەيشتنە ناو دارستانە كانى "بانى خانى" و دواى ماندۇوبۇنىڭى زۆر، مەلا سەعىد خەوىلىنى كەوت. كاتىن لە خەوەتىسا بىنىيى زانىيانى جزىرە ھەموويان كۆبۈونەتەوە و كىتىبە كانىيان لە گەل خۆياندا ھېتىاوه و، چاوهپۇانى كاتىن دەست پىنگىرىنى مۇنازەرەن.

كۆپ ساز كراو، پاش سلاۋە كىردىن "چا" بۇ ئامادەبۇوان ھېتىرا. بەلام زاناكان لە تاوا ئاگايان لە "چا" كانىيان نەمابۇو، بەلكو ھەر خەرىكى پەرە ھەلدانەمەسى كىتىبە كانى بەرده ستىان بۇون و، ناوبانگى "مەلا سەعىد" ترسى ھاۋىشتبۇوه ناو دلىان و، خۆيان بۇ وەلامى پرسىيارە كانى ئامادە دە كىرد. كەچى لەو لاشىمە مەلا سەعىد زۆر ئاسابى بۇو، گۇنى بەو مۇنازەرەيە نەدەدا، تەنانەت جىڭە لە "چا" كەى خۆى، چاى يەك دوانىيىكى ترى دەوروبەرى خۆزىشى خواردەوە لەوانەى كە لە بەر سەير كىردىن كىتىبە كانىيان ئاگايان لاي خۆيان نەمابۇو!

ئا لەو كاتىدا مىستەفا پاشا - كە سەرېنجى ھەموويانى دەدا - ٻۇوي كىردى زاناكان و پىنى وتن:

ھەرچەندە من نەخويىندا وارم، بەلام پىم وايە لە بەردمە مەلا سەعىددادا ھەمووتان دەدۇرپىن، چونكە سەرېنجىم دا سەرقال بۇونتان بە كىتىبە كانىانەمە ئاگاى چا خواردەنەمە لە لا نەھېشىن، كەچى ئەو جىڭە لە "چا" كەى خۆى چاى يەك دوانىيىكىشتانى خواردەوە! مەلا سەعىد بە نەرمۇنیانى زانىيانى ھېبور كىردىوە و، ھەندى قىسى خۆش و گالتە ئامىزى لە گەلدا كىردى. ئىنجا پىنى وتن:

بەپىزان! من بېرىام داوه پرسىيار ئاراستە ھېچ كەسىك نە كەم. بەلام و ئامادەم بۇ وەلامى پرسىيارە كانىان!

دواى ئەم گوفتارە، دلىيائى ٻۇوي تېكىردىن و، ئىنجا نزىكەمى چىل پرسىياريان ئاراستە كىرد.

ملا سه‌عیدیش و لامی هر هموویانی به راستی و دروستی دایه‌وه، هی به کیکیان نهیت، که راستی نه پنکابوو، بی ئوهه‌ی زانایان بهو هله‌یه‌ی بزانن! چونکه هموویان سری ته‌سدیقیان بز دانه‌واند.

دوای ئوهه‌ی کۆرە که کۆرتائی بین هات، ملا سه‌عید به دوایاندا روشت و، پئی وتن: دوای لیبوردن ده کەم.. لە و لامی فلانه پرسیاردا سه‌هوم کرد و، ئیوهش پستان نهزانی. به لام و لامه راسته کەی ئاوا و ئاوايە
تىكپرا و تيان:

بە راستی تو ئىيمەت بە بەلگە بەسته‌وه.. هەموو مان دان بەوهدا دەنیئن.

دوای ئەم پرووداوە، هەندى لە زانایانه وەڭ قوتايى لە بەردەم ملا سه‌عیددا داده‌نىشن و، بە وانه خوينىن لە سەرچاوه‌ی زانستى ئوييان هەلەدە گۈزى.
سەبارەت بە "مستەفا پاشا"، ئەوا بەلینه کەی بردەسەر و، تفەنگىكى ماوزەپى بە ديارى دا بە "ملا سه‌عید" و، دەستى كرد بە ئەنجامدانى نويزە كانى.

رۇزىكىان بە هاپرىيەتىي مستەفا پاشا روشت بز پىشىپ كېي ئەسپ سوارى، به لام پاشا بە پنهانى فرمانى دابوو ئەسىپىكى سەركەش بز ملا سه‌عید ئاماذه بىكنى ئەويش لە دەمى لاوى و لە سەرەتاي تەمەنلى شازىدە سالىدا بۇو، ئەسپە کەی بە راست و چەپدا غار دەدا، كەچى ئەسپە كە بەرھو شوپىنى تر پادەپەپى و غارى دەكرد، خۇ ھەرچەندە ويستى بە سەريدا زال بىت، كەچى هيچ سوودىكى نەبۇو، تا لە ئەنجامدا بە غار دان خزى كرد بە ناو جىنگايدە كىدا منالان يارى يان تىدا دەكرد و يەكىن لە منالانه خست و كەوتە ئىزىز پى ئەسپە كەوه، ئەو منالەش كورپى يەكىن لە پياوه گەورە كانى جىزىرە بۇو..

كە خەلکە كە بىنيان منالە كە جوولە لى بىراوه، يەكسەر ويستيان ملا سه‌عید بکۈزۈن و خەنجەريان بز دەرھينا، ملا سه‌عیديش دەستى خستە سەر دەمانچە كەی و، پىنى وتن:

لە پروى حدقىقتەوە خوا منالە كەی مراندۇوه و، لە پوالەتىشدا ئەسپە كە كوشتوو يەتى، به لام ئەگەر لە گۆشە هۆكاري و بپوانىنە مەسەلە كە ئەوا "مجە

که چهل "کوشتوویه‌تی که ئەم ئەسپە شىتەتى بىن دام! كەواتە بالە پىشدا سەيرى منالە كە بىكەين، ئەگەر مردىنت، با شەر بىكەين..

پاشان لە ئەسپە كەى دابىزى و منالە كەى گرتە باوهش، كە بىنىي هېچ جەرجۇولىتكى نەماوه، يەكسەر لە ئاۋىنلىكى ساردى ھەللىكىشا. دواى ئەوه كەپپەرى منالە كە بە زەردە خەنمۇھ چاوه كانى كردهوه، خەلتكە كەش گەلى لە پۈرۈداوه سەرسام مابۇون. دواى ئەوه كە ماوهىدەك لە "جزىرە" مايهوه، لە گەل يەكى لە فەقىكانيدا كە ناوى "مەلا صالح" بۇو، رۇشت بۇ "پېرۇ" كە نىشته جىئى عەرەبە دەشتە كى يە كان بۇو، ماوهىدە كېش لەوئى مايهوه. هەتا بىستى "مىستەفا پاشا" گەراوه تەوه بىز سەر خۇوه نالەبارە كەى پىشىروى كە سەتمىكىن بۇوه لە خەللىك. بۇيە رۇشتەوه بىز لاي و ماوهىدە ئامۇزگارىي دا بە گۈيىدا، ئىنجا ھەرەشەي لىنى كرد و تى:

- ئايادەستت دايىوه سەتمىكىن؟ ئەجىارە بە ناوى "حق" ووه دەتكۈزم.

بەلام كاتىبە كەى پاشا بۇوه ناوبىزىوان و ھەلۋىستە كەى هيپۈر كردهوه. كەچى لە بەر سەتمە زۆرە كانى پاشالە خەللىكى ناوجە كە، مەلا سەعىد دەستى لە سەرزەنلىقى كە دەستت كەنلىقى پاشا ھەلئە گرت.

پاشا ئەم سووكايدەتى يانەي پىن ھەلئە گىرا، بۇيە ويستى مەلا سەعىد بىكۈزىت. لىز پىاوماقۇولانى عەشرەتى میران كەمۇتنە نېۋانىيانوه و نېيانھېشىت دەست بىز مەلا سەعىد بىيات.. پاشان "عەبدولكەریم" ئى كورپى مستەفا پاشا بە مەلا سەعىدى و ت:

- لە رەفتارى باو كەم دلىڭان مەبە، چونكە قىسىم هېچ كەسىك وەرنىڭرىت..

باوەپتىكى بىن كەللىكى ھەيدە، بۇيە تىكايدە كى دلىسزازانەت لىنى دە كەم كە تەشريفەت بىھىت بۇ شۇينىكى تر.

مەلا سەعىد قىسىم تىكاى عەبدولكەریم پەسەند كرد و، ئەۋىنى جىنى ھېشىت و، رۇشت بۇ ناو دەشتايى "پېرۇ".

لەوئى تۇوشى بۇو بە تۇوشى كۆزمەلىك پاوخراپىوه كە ھەرمۇويان قەمە و خەنچەريان لە دەستدا بۇو. جا لە بەر ئەوهى مەلا سەعىد تەھەنگى پىن بۇو، چەند

فیشه کینگی به سه‌ردا ته‌قاندن، له ترسالیتی دوور که‌وتنه‌وه. دوای ئوه، له پوشتنی خۆی بردەوام بتو هەتا کەوتە ناو بۆسەی دەسته‌یەک چەتەوه، کاتى ویستیان بیکوژن، يە کیکیان ناسی‌یەوه و، وتى:

ئەمە پیاوینکی بەناوبانگە و، من لەناو عەشیرەتى "میران" دا دیومە.
کە ئەمەیان لە هاوه‌لە كەیان بیست، ریان بتو چۈل کرد و پۆزشیان بتو هینایوه،
تهنائەت ویستیان رپوانەی بگەنەوه تاکولەو شوینە پېر لە دزى يەدا تووشى هېچ
گیرو گرفتیک نەبیت. بەلام مەلا سەعید ئەم داوايەی ئەوانى گېرایە دواوه و بە تەنیابى
پىنگاى گرتەبەر.

دوای چەند پۇزئىك گەيشتە "ماردين". يە كەم جار زانیابى ئەم شارە ویستیان پەلپ
بە مەلا سەعید بگرن و لە مونازەرەدا يېدەنگى بگەن و بە سەریدا زال ببن. بەلام
سەر کەوتیان بەدەست نەھینا و، دوای ئەمەی کە تواناي زانستى لە رادە بەدرى
ئەويان بىنى، راىزى بۇون كە بىكەن بە مامۆستاي خۆيان، هەرچەندە لە هەرەتى لاوى و
لە تەمنى كورى ئەواندا بتو.

لەم کاتەدا دوو فقىئى بىنى، يە کینگیان لە قوتاپىانى "سەبىد جەمالە دىنى ئەفغانى" و،
ئەمە تریشیان سەر بە تەرىقەتى "سەنۇسى" بتو. لە پىتى ئەم دوانەوه زانیارى و
ئاگادارى لە پىتىزى سەبىد جەمالە دىن و تەرىقەتى سەنۇسى پەيدا كرد^(۱).

□ سەرتاپ بایەخدانى بە "سیاست" و بە کاروبارى جىهانى ئىسلامى
(شازدە سال پىش ئىستا^(۲) لە دەھرەبەرى شارى "ماردين" دا زاتىڭىم بىنى كە بتو پىنى
پاست پىنمایى كىرمۇم و، پاستىي كارى سیاستى پىشان دام. منىش تا ئەو كاتە لە
خەونىتىكى وەك "خەمون" كەمەدا^(۳) بۇوم)^(۴).

Tarihce-i Hayat, ilk Hayati. (۱)

(۲) مەبەست پاگەباندىنى مەشروعتىپەتى دووهەمە لە ۱۹۰۸/۷/۲۴ زدا. واتە سالى ۱۸۹۲ يان ۱۸۹۳ ز
گېشتووچە ماردين.

(۳) مەبەست كەنگەنلىكى نۇرسەرى تورك "نامىق كەمال" بە ناوى "خەونىتىك" سالى ۱۹۰۸ ز لە مىسر
بلاز كەرايمە. تىايىدا "قازادى" بە حۇرى دەچۈنۈت و بە "خەمون" وەسفى دەكتا!

(۴) داورى يەكان، مونازەرات، ل: ۳۷۸.

(من بیعهتم به "سلطان سلیم"^(۱) داوه و بیرو کهی ئەم سەبارەت بە "یە کگرتنى ئىسلامى" لە لا پەسەنەدە، چونكە هەر ئەم بیرو کەيە بۇو كورده كانى بەخەبەر ھىتا و، لە سەر ئەم بەيەتىان بىن داوه^(۲). كورده كانى ئىستا هەر ئەوانەي پېشۈون و نە گۇراون. پېشىنانى من لەم مەسەلەيەدا: سەييد جەمالەدىنى ئەفغانى يە و، لە زانا پايەبەرزە كانىش: شىيخ محمد عەبدەتى مۇفتىي ولاتى مىسرە و، عملى سواعى و، زانا: تەحسىن و، نامىق كەمالى شاعيرە^(۳) كە باڭگەشەي بۆ "يە کگرتنى ئىسلامى" كردووه..

(۱) "سلطان سلیم" كورى سولتان بايمىزىدى دووھەمە و كورەزاي محمد فاتىحە. لە نیوان سالە كانى ۱۴۰۱-۱۵۲۰(ز) دازباوه و، لە بەرۋارى (۱۵۱۲) شدا رۇشتۇرۇقە سەرتەخت و، يە كەم خەلىفەيە لە سولتانە عوسمانى يە كاندا. (وەرگىزى)

(۲) دانەر قاماژە بە فەرمانى خود مۇختارى يە دەدات كە سولتان سلیم سەبارەت بە كوردستان دەرى كردىبوو. ئەم بۇ دواىي جەنگى بەناوبانگى "چالدىريان" (۱۵۱۴) و سەركەوتى سوپاى عوسمانى بە سەر سەفووئى يە كاندا و دابەشبوونى كوردستان بە دوو بەشەوە، بەھزى تىكىزشانى "ملا ئىدرىسى بەدللىسى" كە پاپۇئىكارى سولتان بۇو لە كاروبارى كورد و كوردستاندا، سولتان سلیم "فەرمان" يېكى دەركەد بۆ میرنشىنە كوردى يە كانى سنورى عوسمانى كە سەرىخۇز لە لايەن مېرى كانىانە بەرپۇرەپىرنى، بەرامبەر بەمۇھىش باجىنەكى سالانە بەنەن بە دولەتى عوسمانى و، لە كاتى پۇيىتىشدا بە ناردىنى جەنگاوهر يارمەتىي دەلتەت بەنەن. بە پىنى ئەم فەرمانە میرنشىنە كانى (بىزنان، بادىننان، سۈران، بابان) خاواھنى خود مۇختارى بۇون و، كۆزمەلە ماف و ئىمەتىازىكىيان ھەبۇو، دولەتىش دەستى نەدەخستە ناو كاروبارى ناوخۆپىان. بەلام بە درېزايى كات دوا حكىمەتە كانى دولەتى عوسمانى ئەم بەمانىيان لەپىر خۆپىان بەر دەدەن، دەسەلائە كوردى يە كانىان نەھىشت.

پروانە: (الأكراد حتى معاهدة سيفر ۱۹۲۰، سايىتى: (<http://www.kdps.info/tarikh>). (وەرگىزى)

(۳) (سەييد جەمالەدىنى ئەفغانى): كەسايەتىي ناواردارى خۆرەلاتە. داواكاري يە كىتىي و شۇوراى ئىسلامى بۇوە. بە زۇرىبەي ولاتانى ئىسلامىدا گەپراوه و بېرپاوارپى خۆزى بە گەلان و حكىومەتە كانى گەياندۇوه. سالى (۱۸۹۷) لە ھەستەمبۇول كۆچى دواлиي كردووه. (شىيخ محمد عەبدە): (۱۸۰۵-۱۹۰۵) زانايە كى ھەللىكتۇرۇي مىسرە. لە ھەلگەرانى ھۆزى سەييد جەمالەدىنە. دورخراوه تەمەن بۆ سورىيا. پاشان رۇشتۇرۇھ بۆز پارىس. كە گەپراوه تەمەن بە ماڭستالە ئەزەھەر، پاشان ھەتا كۆچى دوالىي مۇفتىي مىسر بۇوە. (عملى سواعى): (۱۸۳۹-۱۸۷۸) شاعير و نۇرسەرنىكى شارەزايى زانستە ئىسلامى و كۆزمەلائىتىي يە كانە و، نەبارى سىاسەتى عوسمانى و ئىستىيداد بۇوە. ماۋەمەك لە فەرەنسا ماۋەتەمە. لە دامەزىنەرانى كۆزمەلەي "تۈركىي لار". لە رووداۋىنەكدا كۆزۈراوه. زانا (تەحسىن): ناوى حەسەن تەحسىن عوسمانە (۱۸۱۱-۱۸۸۱).

خۇيىندىنى لە ھەستەمبۇول و پارىس تەماوا كردووه. كراوه بە سەرۇز كى زانكۆزى ھەستەمبۇول. دىۋانىكى شىعىرى چاپ نە كراوى جىنى ھېشتۇرۇھ. (نامىق كەمال): (۱۸۴۰-۱۸۸۸) لەدېب و شاعير و بۆزىنامەنۇو مىنگى نۇنخوازى بەناوبانگى تۈركە. يە كىنەكە لە دامەزىنەرانى كۆزمەلەي "تۈركىي لار". گەلىنى شىعىر و بۆزمانى نۇوسىبە. باۋەپىز بە كىتىي ئىسلامى و، شەرىعەت بە سەرچاوهى ياسا، بۇوە.

هروهه‌ها "سلطان سلیم" یش که وتوویه‌تی: جیاوازی و دووبهره کی تهناهه‌ت له ناو گوپه که شمدا حهوانه‌وه لئی ده سینیت. چه کمان له شکاندنی هیرشی دوژمناندا تنهایه کگرننه. گهه رنهوهی ئیسلام یهک نه گریت، من به خهفته‌مه ده تلیمه‌وه^(۱).

□ کهرامه‌تی نویزگردن:

له بمرئوه‌ی چالاکی یه کی گهه موگورپ بز "سربەستی" پیوه ده رکهوت و پشتگیری بانگه شه چیانی سربەستی ده کرد و، بایه‌خی به کاروباری کۆمەلایه‌تی و سیاسی دهدا، پاریزگاری "ماردین" به کله‌پچه کراوی به دوو جهندرمەدا بز شاری "به‌دلیس" دوری خسته‌وه.

له پیگه‌دا کاتی نویزگردن داوای له جهندرمەکان کرد کله‌پچه کانی دهستی بکنه‌وه، به‌لام نهوان کله‌پچه کهيان له دهستی نه کرده‌وه. که‌چی خزی به‌پهپری ئاسانی، وەک ئموهی دهسته‌سپنیک يه کالا بکات، کله‌پچه کانی له دهستی خزی کرده‌وه و فریتی دایه بمرده‌میان! جهندرمەکان له تاوا حهپسان و، ئەم کاره‌یان به کهرامه‌تیک دانا. بزیه لیئی پارانه‌وه و ویان:

ئیمه تا ئیستا پاسه‌وانت بووین، به‌لام لەمە ولا دەبینە خزمەتکارت!
دوانی هر کاتن که پرسیاری لئی ده کرا: چۈن نەو کله‌پچانه کرانه‌وه؟
دهبۇت: خۆیشم نازانم.. به‌لام پىم وايە کردنەوهی ئەو کله‌پچانه ھى کهرامه‌تی "نویز" بزو^(۲).

له به‌دلیس رۆزیکیان بیستی که پاریزگار و چەند کارمەندیک خەریکی مەی خواردنەوهن. بەمە زۇر تووره بزو، وتی:

تېیىنى: ھەموو يەكىنلى نەو كەسايەتى يه ناوبر اوانه - وەک ھەموو مرۆزقىكى تىر - لايەنی ئىجايى و سەلەنی يان ھەبۈو. مامۇستا نورسی وەکۈزانىيە کى چاكساز و شەريعەخۇوازى نەو دەمە، بە پىنى نەو دەستورەی ژیانى: (خۇذ ما صفا، دۇغ ماڭىز) سۈودى لە لايەن ئىجايى يەكانيان وەرگىرتووه. (وەرگىن)
(۱) داوهرى يەكان، بىروانامى ھەر دوو قوتاچانە موسىبەت، ل: ۴۲۱-۴۲۲.

(۲) Tarihce-i Hayat, ilk Hayati. ھەم پروو داوه لە ياداشتىمامە کە مەلا عبدولە جىدى برايدا باس كراوه و، بز خزى لەو "لىبراهيم" ناوهى بىستووه، كە بە كېكى بزووه لە دوو جهندرمەبى سەعىدى لاوبان بىر دبۇ بز به‌دلیس. ب ۱/۱۹۷ ش ۱/۷۴.

كەسيك لە شارىنگى مۇسلمانى وەك "بەدلیس" دا نوينەرى حكۈومەت بىت، نابى
كارى واى لى بۇوهشىتهوه.

ئەمەي وەت و، يەكسەر رۇشت بۇ كۆپى مەي خواردنەوە كەيان. لەمۇنى
ئامۇزىڭارى يەكى جوانى كىردىن و، سەرەتا كەشى بە فەرمۇودەيە كى پىغەمبەر ﷺ
دامەزرا نەندە بارەي "خەمر" وە. پاشان گەلنى قىسى زېرى ئاراستە كىردىن..
لەم كاتەدا دەستىشى لە سەر دەمانچە كەى دانا بۇو، بە دوورى نەھەزانى كە پارىز گار
ئامازەيەك بىكەت بۇ پياوه كانى دەستدرېئى بىكەنە سەر. بەلام پارىز گار زۇر ئارام بۇو،
دانى بە خۇدا گىرت و هىچ شىنىكى نەوت.

كاتىن مەلا سەعىد لە كۆپە كە هاتە دەرەوە، ياوەرە كەى پارىز گار پىنى وەت:
تۆ چىت كىرىد! لەم قسانەت داخوازى لە سىدارەدانە!
وەلامى دايەوە:

ئۇمۇم بە خەيالىدا نەھاتبۇو كە لە سىدارە بىرىم، بەلام وام دانا بۇو سزاي ئەم كارەم
يان "بەندى" يان "دوورخىستەمە" بىت.. بە هەر حال، چ زيانىك دە كەم گەر لە پىناوى
نەھىشتى مۇنكەرىنگىدا بىرم؟

نزيكى دوو سەعات دواي گەرانەوەي لەو كۆپە، پارىز گار دوو پۈلىسى نارد بە
شۇيندا. كە چوو بىز لاي و رۇشتە ژۇورەوە، پارىز گار بەپەپەرە پىز و قەدر زانى يەوە
پىشوازىي لىنى كرد و، ويستى دەستىشى ماچ بىكەت. ئىجا پىنى وەت:
"هەمەو كەسيك مامۇستا يە كى پىشەپەرەي ھەيە.. تۆ لەمەولا مامۇستا و پىشەنگى
منىت"^(۱).

□ شەفەقەتى دايىك و باولك

(ھەركاتىن ھەوالى ناخىش بۇ دايىك و باوكەم بىرايە، وەك ئەمەي يە كىيڭى پىنى
بۇوتىنایە: "كۆپە كەتان كۆزراوە.. يان لىتى دراوه.. يان بەند كراوه" باوكەم بە بىستى ئەم
چەشىن ھەوالانە دلخۇش دەبۇو.. بە پىنكەنینەوە دەبۈت:

– ماشـلـلـلـاـ! کـوـاـتـهـ کـوـرـهـ کـمـ هـینـدـهـ گـهـورـهـ بـوـوـهـ کـهـ قـارـهـ مـانـیـتـیـ بـنـوـیـنـیـتـ وـ،ـ کـارـیـکـیـ
وـ اـمـزـنـ گـهـنـحـامـ بـدـاتـ کـهـ خـمـلـکـیـ باـسـیـ بـکـنـ!ـ
کـهـ چـیـ دـایـکـمـ لـهـ بـهـراـمـبـرـ گـهـ خـوـشـحـالـیـ یـهـیـ باـوـ کـمـهـوـهـ،ـ بـهـ کـوـلـ دـهـ گـرـیـاـ!
دوـایـیـ رـوـزـگـارـ دـهـرـیـ خـسـتـ کـهـ زـوـرـ جـارـ باـوـ کـمـ لـهـ وـ هـلـوـیـسـتـهـیدـاـ الـسـهـرـ حـقـ
بوـوـهـ^(۱))!

□ روایتی حرام

(دواـیـ تـهـوـهـیـ کـهـ "عـوـمـرـ پـاشـاـ"ـ هـهـوـیـکـیـ یـهـ کـجـارـ زـوـرـیـ لـهـ گـهـلـ دـامـ بـرـؤـمـهـ مـالـیـانـ،ـ
چـونـکـهـ پـیـزـنـیـکـیـ زـوـرـیـ لـهـ زـانـسـتـ وـ زـانـیـاـنـ دـهـ گـرـتـ،ـ دـوـوـ سـالـ لـهـ مـالـیـ خـوـالـیـخـوـشـبـوـوـ
عـوـمـرـ پـاشـاـ نـاوـبـرـاـوـ دـالـهـ "بـهـدـلـیـسـ"ـ مـامـهـوـهـ..ـ
ئـهـمـ پـیـاـوـهـ شـهـشـ کـچـیـ هـهـبـوـوـ؛ـ سـیـانـیـ بـچـوـوـکـ وـ سـیـانـیـ گـهـورـهـ.ـ جـاـ هـهـرـچـهـنـدـهـ مـنـ
ماـوهـیـ دـوـوـ سـالـ لـهـ مـالـهـ دـاـزـیـامـ،ـ کـهـ چـیـ کـچـهـ گـهـورـهـ کـانـیـمـ نـهـدـهـ نـاسـیـنـ،ـ چـونـکـهـ بـقـمـ
نـهـدـهـ رـوـانـیـنـ تـاـ بـیـانـ نـاسـمـ وـ لـیـکـیـانـ جـیـاـ بـکـمـهـوـهـ.
جارـیـکـیـانـ زـانـیـاـیـکـ بـوـ بـهـ مـیـوـانـمـ وـ،ـ لـهـ مـاـوهـیـ دـوـوـ رـوـزـدـاـ ئـهـ وـ کـچـانـهـیـ نـاسـیـ وـ لـهـ
یـهـ کـیـ جـیـاـ کـرـدـنـهـوـهـاـ

ئـهـوـ کـهـ سـانـهـیـ لـهـ دـهـوـرـوـبـرـمـداـ بـوـونـ،ـ سـهـرـیـانـ سـوـوـرـدـهـ مـالـهـوـهـیـ کـهـ چـزـنـ منـ
نـایـانـ نـاسـمـ وـ..ـ پـرـسـیـ یـانـ:ـ بـوـچـیـ سـهـیرـیـانـ نـاـکـهـیـتـ؟ـ

منـیـشـ پـیـمـ وـ تـنـ:

"پـارـیـزـگـارـیـ کـرـدـنـیـ عـیـزـهـتـ وـ سـهـرـبـرـزـیـ زـانـسـتـ نـایـهـلـیـتـ بـهـ رـوـانـیـ حـمـرامـ سـهـیرـ
بـکـمـ"ـ!^(۲))

□ لـهـبـرـ کـرـدـنـیـ مـهـتـنـیـ کـتـیـبـهـ کـانـ

کـاتـنـ مـهـلـاـ سـهـعـدـلـهـ بـهـدـلـیـسـداـ گـدـیـشـتـهـ تـهـمـهـنـیـ بـالـغـ بـوـونـ،ـ بـهـهـرـهـ وـ بـزـهـاتـهـ کـانـیـ
هـرـوـهـاـ ئـهـ وـ پـیـتـ بـدـرـهـ کـهـتـانـهـیـ کـهـ پـیـ بـهـخـشـرـاـبـوـونـ وـ لـهـ مـوـناـزـهـرـهـ کـانـیـ لـهـ گـهـلـ زـانـیـاـنـداـ

(۱) پـاشـبـهـنـدـهـ کـانـ،ـ پـاشـبـهـنـدـیـ ئـمـیرـدـاغـ:ـ ۴۰۴/۱ـ.

(۲) پـاشـبـهـنـدـهـ کـانـ،ـ پـاشـبـهـنـدـیـ ئـمـیرـدـاغـ:ـ ۴۴۷/۱ـ.

بەھۆيانەو سەرکەوتى بەدەست دەھىنا، وردە وردە بەرەو كەمبۇونەو دەپرۇشتى! خۇيىشى ھۆكاري راستەقىنە ئەم ئالو گۆزپەي نەدەزانى چى يە، لەوانەيە لە داخوازى يە كانى بالغ بۇون، يان ھى بايەخدانى بۇويىت بە كاروبارى كۆمەلایتى و سیاسى..

بۇيە دەستى دايە لەبەر كەردى مەتنە كان^(۱) لە ھەمو زانستىكدا، تاڭو پارىز گارىي پلەوپايەي زانستى خۆزى بکات لەناو زاناياندا..

ئۇوهبوو لە ماۋەي دوو سالدا گەلى "مەتن" ئى كېنىي لەبەر كرد، وەك "المطالع"^(۲) و "الواقف" و ھاوچەشىيان لەو كېيىانە كە بەرپەرچى ئۇ دوودلى و گومانانە دەدەنمەو تاراستەي ئايىن دەكىن، جىگە لەۋەش لە مەتنى كېنىي ئالى يە كانى وەك نەحwoo، صەرف، مەنتىق و، ھى كېنىي زانستى يە كانىش وەك تەفسىر و كەلام و فەرمۇودە و فيقەي لەبەر كرد. لە پېشىدا دەستى دايە لەبەر كەردى مەتنى كېنىي "المرقاة"^(۳) بە بى راڭە و پەراوىزە كانى. پاشان بەراوردىكى سازكىد لە نىوان بۆچۈون و تىنگەيشتى خۆزى لەو مەتنە و، پەراوىزە كان و راڭە كېنىي كەدا. لە ئەنجامدا بىزى دەركەوت كە ھەمو مەسەلە كانى ناو پەراوىز و راڭە كان، لە سى و شەدا نەيت دەنا لە گەل ئەمەي زەينى خۆيدا يە كاۋىيەك دەرچۈون. زانايان ئەم پەفتارەي ئەوييان گەلىتى بىن جوان بۇو، ھەر بۇيە سەريان لەو كارەي سورپما.

لەبەر ئەۋەش بايەخى دابە لەبەر كەردى مەتنى سەرچاوه بىنەپەتى يە كانى كېنىي يىسلامىيە كان، لە بايەتە جىزراوجىزە كانى زانست و فەلسەفەدا، تاڭو بىانكەت بە كلىلىك بۇ كەرنەوەي راستى يە پەنھان و داخراوه كانى قورئانى پىرۇز و، بەرپەرچى ئەم گومانانە بىدانەوە كە ئاراستەي ئايىن دەكىن^(۴).

(۱) زۇرىيە كېنىي كانى جاران لە (مەتن) و (شەرح) پىكىدەھاتن. مەتن بە چىپپەرى بايەتە كەنەتىدا دەنوروسرا. بەلام شەرە كە راڭە و ئاسانكارىي تىنگەيشتى دەكىد. زۇر جار خۇينىرى ئەو كېيىانە دەقى مەتنە كانى لەبەر دەكىد و، زانايارىشى لەبارە شەرە كانەوە دەبۇو. (وەرگىزى)

(۲) "مطالع الأنوار" كېنىي كە "مەنتىق" دا، گەلى شەرح و پەراوىزى لە لايەن زانايانەوە لە سەر كراوه.

(۳) "مرقاة الوصول الى علم الأصول" كېنىي كى زانستى نۇسۇلى فيقە لە سەر مەزھەبى حەنەفى، مەھەدى كۆپى قەراموزى خەسرەبۈرى دايىاۋە كە لە سالى "ك" دا وەفاتى كەرددوو.

[هر له‌سهر ئەم حالتا کۆتايى تەمەنى بەرددوام بۇو. ئەمە تالەبارەي خۆيەوە دەلتى] :

(بەشىكى كەمى بىرىسكانەوە نۇورىتكى مەعنەوى، لە شىۋەي زانستىك لە مىشكى مەۋھىكدا دەردى كەۋىت كە بەھزى ئەو ھېزى پارىز گار(حافظة)ەي بە ئەندازەي نېتىكىك دەبىت، دەتوانىت شت لەبەر بىكەت.. ئەم مەۋھە و شە كانى نەوەد كېنى لە مىشكى خۆيدا جەم كەرددووه و، ھەموو رۇزىك سى سەعات لە خويىندنەوەي تەنها ئەم بەشى حافىزەيدا بەرددوام دەبىت تا ماوهى سى مانگ نىجاتەواوى دەكەت!

ھەر ئەم مەۋھە كاتى ھەر شىتكى بويت، لەوانەي كە يىنۇنى يان بىستۇونى، يان ھەر شىۋە و واتايەك ھاتۇوه تەپىش چاوى، يان ھەر و شە و گوفشارىك كە پىنى جوان بۇوە ياخود سەرى لىتى سوورماوه، يان ھەر شىتكە حەزى لىتى بۇوە، لە گەل سەرجەمى ئەو دەنگ و پەنگانەي كە ھاتۇونەتە پىنى ژيانى لە ماوهى تەمەنى خۆيدا كە خۆى لە ھەشتا سال داوە، دەتوانىت لەو حافىزەيدە دەرى بەھىت!

ھەموو ئەو شنانەي ناويان برالە لاپەرەي ئەو حافىزەيدا كۆز گراونەتەوە. لەبەر ئەمە، پىنى وايە ئەو حافىزەيدە وينەي كېنىخانىيە كى گەورەي ئەمۇتۇ وايە كە بە شىۋەيە كى پىنكۈپىك زانيارى يە كانى تىدا پىكىخرابىن^(۱).

(ئە توانا و بەھەيدە سەبارەت بە من نىعەمەتىكى گەورە بۇو. خۆ ئە گەر بەتوانىيە بە جوانى بىنۇسىم و خەتم خۇش بولايە، ئەمە مەسەلانە لە دىلما جىڭىر نەدەبۈون. چۈنكە پىشىر من دەستم بە خويىندى ھەر زانستىك كەرىدىت، لەبەر ئەمەي لە خەتى خۇش بىنى بېش بۇوم، لەپىشدا لەناو رۇحمدادە منووسى بەوە)^(۲).

□ دوا وانە:

پۇزىتكىيان كەسىك پۇزىغا كەندەيە كى بلاو كەرددووه كە گوایا "مامۇستا مەلا مەھمەدى كۆفرەوى"^(۳) دوعاي شەرى لە مەلا سەعید كەرددووه.

(۱) پاشبەندە كان، پاشبەندى ئەميرداخ: ۵۹۲/۲.

(۲) پاشبەندە كان، پاشبەندى بارلا، ل: ۱۱۰.

(۳) لە گۇندى "كفرە"ي سەرىيە "سېرت" لە دايىك بۇوە. لە بەدىلىس نىشته جى بۇوە و ھەر لە وىش سالى ۱۸۹۷ از (۱۳۱۲ك) كۆچى دوانى كەرددووه.

هر ئەم نەھى ئەم ھەوالەی بىست، يە كىسەر رۇشت بۇ سەردانى مامۇستاي كوفەرى..

مامۇستاش بە پۈرى خىشەوە بە خىرەتلىنى كردى، ئەمېش لەمۇ ئامادەي دەرسىيىكى ئەم مامۇستايى بۇو كە دوا و آنديھ سەعىدى لاو خۇيندوپەتى^(۱). ئەم بۇو مامۇستاي ناوبر او وانه كەى بەم دەستەۋازە يە دەست پىنكىرد:

(الحمدُ للهِ الَّذِي قَدَرَ مَقَادِيرَ الْأَشْيَاءِ بِقُدرَتِهِ وَصَوَرَ تَصَاوِيرَ الْأَشْكَالِ بِحَكْمَتِهِ.
وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى مُحَمَّدٍ مُحَمَّطٍ مِنْ كَزِ دَائِرَةِ النَّبُوَةِ وَعَلَى آلِهِ حَبِيبٍ كَسْوَةِ الْفَتْوَةِ
وَالْمَرْوَةِ، مَا دَارَتْ عَلَى سَطْوَحِ الْأَفْلَاكِ النَّجُومُ وَمَا سَارَتْ فِي زَوَابِيَا الْغَرَاءِ الْغَيُومِ)^(۲).
بەلتىن دواھەمین دەرس و بەپېت ترین وانھم لە خزمەت "مامۇستا مەلا مەھمەدى كوفەرى" دا - قۇسَ سېرە - خۇيند كە زۇر لە سىنورى خۆم زىاتىر سۆز و شەفەقەتى بۇ نواندەم^(۳).

شەۋىيەك لە خەوندا مامۇستا مەلا مەھمەدى كوفەرى بىنى، بىنلىك و تى:
مەلا سەعىدا وەرە بۇ سەردانىم، و امن كۆچ دەكم و دەپرۇم.

ھەر لە خەونە كەيدا پادەپەرىت كە بېچىت بۇ سەرلىدىانى، بەلام دەبىتىت مامۇستاي كوفەرى بالى گىرتۇوه و مالە كەى خۆزى بەجى هيشت. ئىت خەبەرى دەبىتەوه و، يە كىسەر سەيرى كاتىزمىزە كەى دەكەت، دەبىنى سەعات حەوتە - بە كاتى خىزىقاوابۇن - (كە دەكەت نىوه شەو). پاشان نوستەوه و، بۇ سېبەپىنى گۈنى لە دەنگى گىريان بۇولە مالى مامۇستاي ناوبر او دەھاتە گۈنى. كە رۇشت بىزانىت چى پۈرى داوه، بىيان و تى:

مامۇستا سەعات حەوتى شەو كۆچى دوايى كىرددووه!

ئىت بە دلىتكى خەمبار و، بە دەم و تى: "إِنَّا اللَّهُ وَإِنَا إِلَيْهِ رَاجِعُون" وە گەپايەوه.
دەسا خواي گەورە لىيى خۇش بىت. ئامىن^(۴).

(۱) Tarihce-i Hayat, ilk Hayati.

(۲) ب/۱۰۱/۱ ش ۷۰/۱

(۳) ب/۱۰۱/۱ ئويش لە پاشكۈزى بارلا، ل: ۱۶۶، چاپى "دار الانوار".

(۴) Tarihce-i Hayat, ilk Hayati.

سالی ۱۳۱۴ ز/۱۸۹۷ ک

□ ههوله کانی بۆ ئاشتەوايى لەناو ھۆزە کاندا:

لەبەر ئەوهى شارى "وان" زانايى كى گەورە و بەناوبانگى تىدا نەبۇو، "حەسەن پاشا"ى پارىزگارى شار ناردى بە شۇنىيدا. ئەويش پۇشت بۆ ئەۋى و، ماوهى پازدە سال لەوئى مایەوە. لەو ماوهىدا بە گەران بەناو ھۆزە کاندا و، پېنمايى كەردىيان و، بە وانە وتنەوە بە قوتايى يەكاني، كاتە کانى بەسەر دەبرد. جىگە لە بەستى پەيوەندى لە گەل پارىزگار و كارمەندانى شاردا.

لەم ماوهىدا بایەخى زۆرى بە ئاشتموايى نېوان ھۆزە کان دەدا؛ هەر ئەوهەندەي بەرگۇنلى بكموتايە ناكىز كى لە نېوان ھۆزە کاندا ھەيە، خىرا دەپۇشت بۆ ناویان و پېنمايى دەكەرن. تەنانەت توانيي "شوکور ئاغا" و "مستەفا پاشا" سەرۆك عەشيرەتى میران "پىشكەنەنەت" كە ھەولى كاربەدەستانى دەولەتى عوسمانى بۆ پېنچەختىان شىكتى هىتابوو.

لە كاتى ئەم سوْلەدە بە مستەفا پاشا وەت: ئايا تا ئىستا تۈبەت نە كەردووه؟!

وەتى: سەيدا! ^(۱) من لە قىسى تۇ دەرناجام!

ئىنجا "ئەسپ" يىك و ھەندى پارەي پېشىكەمش بە به‌دیعوززه‌مان كرد. بەلام وەرى نەگرت و، پىتى وەت:

ئايا نەتبىستووه كە من ھىچ پارە و پۇولىكىم لە ھىچ كەسىك وەرنە گەرتۈوه؟ ئىستا چۈن لە كەسانى سەتكارى وەڭ تۈزى وەردە گرم! دىارە ئىۋە تۈبە كەتان شەكاندۇوه! دە ياخوا بە سەلامەتى نە گەيتىووه جىزىرە.

ھەروهەش بۇو، چونكە پىش ئەوهى مستەفا پاشا بگاتەوە جىزىرە، لە پىڭادا مەرد. وەڭ بلىيەت خواي گەورە دوعا كەي مامۇستاي گىرا كەرىت ^(۲).

(۱) وشى پېزلىتىانە، لە كەرمانچىي ژۇرۇرۇدا بۆ بىرای گەورە و زاناي پايىدەرز بە كار دەھىنرىت. (وەرگىز)

(۲) Tarihce-i Hayat, ilk Hayati.

□ شاره‌زا بیونی له زانسته تازه کاندا له شاری "وان" له‌و ماوه‌یدا به تهاوتی دل‌نیا بیو له‌وهی که زانستی "که‌لام" له شیوه دیزینه که‌یدا بق بهر په‌رچدانه‌وهی گومان و دوودلی‌یه کانی سه‌ردهم، که پوو ده‌کنه ئایین، کهم و کورته و، دادی گیرو گرفته کانی روزگار نادات. بزیه به‌ده‌سته‌ینانی زانسته تازه کانی به کارینکی پیویست ده‌زانی.

ئەم جۆره ده‌ستنیشان کردنەی ئەموی به تەمنەن لاو بق گرفت و ده‌رده کانی سه‌ردهم، پینگای بق خزمەتیکی قورئانی و کارینکی ئیسلامی مەزن لە دواپرۇزدا خوش کرد، چونكە دواي سى سال لەم پەی بردن و ده‌ستنیشان کردنە، خواي گهوره لە دانانی "پیامە کانی نور" دا پشتى گرت، کە لە راستیدا نویکردنەوەن لە زانستی "که‌لام" دا. ئیز دەستى دايە خويىندنەوهی كېيىنى زانسته تازه کان و، توانيي شاره‌زا بناخە کانيان بېيت وەڭ: مېزۇو، جو گرافيا، بىر كارى، زەھى ناسى، فيزىك، كيميا، گەردوون ناسى، فەلسەفە و، زانسته تازه کانى تر. ھەموو ئەمانەش لە ماوه‌یدا کى زۇر كەمدا و، ھەر بە تەقالاى خىزى شاره‌زا يان بیو، بىن ئەوهی کەسىك يارمەتىي بادات، ياخود پەنا بق مامۇستايىك بىيات بق فيرىبۇونىان

بۇ غۇونە: لە ماوهی بىست و چوار سەعاتدا كېيىنىكى جو گرافىيى لە بەر كرد، پىش ئەوهی بق رۈزى دوايى موناژەرە لە گەل وانه بېزىنکى جو گرافىادا بىكەت لە مالى تاهىر پاشاى واليدا و، بە سەرپىدا سەربىكەۋىت!

بە هەمان جۆر بەسەر وانه بېزىنکى كيمياشدادا سەركەوت، دواي ئەوهی كېيىنىكى لە كيمياى نائور گانىدا لە بەر كرد.

"تاھىر پاشا"ى پارىز گار دەچوو چەندىن پرسىيارى زانستى و فەلسەفيي لەناو كېيە ئەروپى يە كان دەرده‌ھىنا و ئاراستەي "بەدىعوززەمان"ى دە كردن. ئەويش وەلامى تەواوه‌تىي ئەو پرسىيارانەي ئەوهى دەدایوه، بىن ئەوهى ئەو كېيانەي بىنېتىت و بە تەواوېش فيرى زمانى تور كى بۇيىت، چونكە تازه كى دەستى دابروه قسە كردن بە توركى. ئىنجا كە دواي ماوه‌یدا كېيىنى، تىڭىيەت كە تاھىر پاشا ئەو

پرسیارانه‌ی لهو کتیبانه ده‌هیناوه‌ا بزیه ده‌ستی دایه خویندنده‌وه و لیکزیلنه‌وه‌یان و، توانیی له ماوه‌یه کی که‌مدا شاره‌زایی ته‌اوایان تیدا پیدا بکات.

له ماوه‌ی مانه‌وه‌یدا له "وان" ریگایه کی تاییه‌تی بز "وانه و تنهوه" دانا که جیاواز بزو له شیوه‌ی وانه و تنهوه‌ی ئه‌و ده‌مه‌ی قوتاچخانه ئایینی بیه کان. ئه‌مه‌شی لهو کتیبه تازانه‌ی که خویندبوونیه‌وه و، له ئزمومونی وانه و تنهوه‌ی خۆزی و، له شیوازی وانه و تنهوه‌ی ناوچه که‌وه هەلینجابوو، که خواستی پىداویستی بیه کانی سرده‌می تیدا په‌چاو کردبوو. بناغه‌ی ئه‌م شیوازه له‌سهر ئه‌وه دامزرا بوو که پاستی بیه کانی ئایینی له‌گەل زانسته تازه کاندا تیکەل ده‌کرد، به شیوازینکی نزیک لە تیگەپیشتنی خەلکی سەردم، هەروه‌ها پیش‌چاو خسەن و چەسپاندنی ئه‌و راستی بیانه بز خەلکی به پوونزین شیوازی ئه‌وتۆ که له‌گەل تیگەشتى ئه‌واندا بگوئیخت.

پۇزىکیان لای تاهیر پاشا باسی ئه‌وه‌ی کرد که له مانگى تەمۇزىشدا بەفر و شەخته له‌سەر لوتكە کانی چیاى "باشید" دەمینیت. کەچى تاهیر پاشا پىنى وابوو نامینیت و، وتى:

"ھەرگىز بەفر له‌وئى تا مانگى تەمۇز بز ناکات و دەتوبىتهوه".

له کاتى بەسربردنی ھاوینى دواى ئه‌و پۇوداوه له ھاوینه‌ھەواره کانی "باشید" و "بېتوشىھەباب" دا، ئه‌م گفتۇرگۈزىه‌ی نیوان خۆزی و تاهیر پاشاى بىر كەوه‌وه، ئىتەر ئه‌م نامىيەی خواره‌وه‌ی بز نورسى، کە يە كەم نامە‌يەتى بە زمانى توركى:

"پاشا! بەفر لوتكە باشىدى داپۇشىوه.. ئه‌وه‌ی بە چاوا نايىيپىت ئىنكارىيى مە كە.. چونكە ھەموو شتىك لە ناوه‌ندى زانىارى بیه کانى تۆدا نى يە.. والسلام"^(۱)!

جارىکیان له کاتى موناققەشە زانستى بیه کانى له‌گەل تاهیر پاشادا، پاشا ئه‌م پرسیارە خواره‌وه‌ی ئاراسته کرد:

(۱) پۇزى چوارشەمە، بەروارى ۷/۷/۲۰۰۷ لە فېرگەخانەی شارى "وان" وە بەرەو "ئەستەمبۇل" كەمگە پى. فېرگەكە لە دەمى بەرزبۇونووه‌یدا، بەسەر لوتكە کانی چیاى "باشید" دا پىچى كىرده‌وه و، بە چاوا خۆم پەلە بەفرە زۆرە کانى سەر چاى باشىدم بىنى لهو مانگى تەمۇز و چەلە ھاوینه‌دا! يە كىسەر ئەم بەسرەتە ئیوان مامۇستا نورسى و تاهیر پاشام بىر كەوه‌وه کە سەدەيە کى بەسەردا ئىپەپىرۇرا لە بەرخزمە و قم: راستت فرمۇ مامۇستاى بەپىزم (وەرگىز)

گریمان پازده که‌سی موسلمان و پازده‌ی تری ناموسلمان هه‌بیت که هه‌موو ناموسلمانیک له پشتی موسلمانیکه‌وه و له یه ک ریزدا راوه‌ستابن و هیلینکی پاستیان پنکه‌هینایت. ئنجا داوا بکریت که پازده جار تیروپشکیان له سره نجام بدریت به چه‌شنیک که هه‌موو جارئ ئنجامی تیروپشکه که بهر ناموسلمانه که بکه‌میت.. ئایا چژون ئم کاره پایی ده کریت؟

بهدیعوززه‌مان و تی:

- ئمه سه‌د و بیست و چوار گریمانی تیدایه!

پاشان و تی:

- من مده‌له‌یه کی له‌مه ئالنوزتر ده‌هینمه گورپی، که دوو ههزار و پینج سه‌د گریمانی تیدا بیت!

ئه‌وه‌بوو مده‌له‌یه کی هینایه کایوه‌ه که دوو ههزار و پینج سه‌د گریمانی تیدا بیوو. به چه‌شنیک که ژماره‌ی موسلمانان په‌نخا که‌س و ناموسلمانانیش په‌نخا بیت. ئنجا به نامیلکه‌یه که له "بیر کاری" دا داینابوو ئه‌وه‌ی پروون کرده‌وه و دای به تاهیر پاشا. به‌لام نوسخه‌ی ئه‌وه‌که‌یه له ئاگر که‌وه‌وه‌یه کی شاری "وان" دا تیاچروو.

ئیتر بهم جزره، گه‌لنی موناقشه‌ی بیر کاری و زانتستی وه کو ئه‌مه له نیوانیاندا رپووی ده‌دا، هر هه‌مووشیان زیره کیی نالاسایی "بهدیعوززه‌مان" ای ده‌ردنه خست. تنانه‌ت همر پرسیارنکی بیر کاری‌یان ده خسته به‌ردنه‌ستی، يه کسه‌ر له زهینی خوییدا شیته‌لی ده‌کرد و پیش هه‌موو خه‌لکی وه‌لامه که‌ی ده‌دایه‌وه.

بهم جزره و، له بهر به‌هره زوره کانی و زیره کیی به نالاساییه که‌ی و هیزی بیر و زهینی، زانایان نازناوی "بهدیعوززه‌مان" يان پنی به‌خشی^(۱).

□ نازناوی به‌دیعوززه‌مان

(ئه‌م نوورسی‌یه هه‌زار و غریبه‌ی که شایانی ئه‌وه‌یه ناوی "بیدعه‌توززه‌مان" لىن بنزیت، که‌چی - به ناپه‌زایی خزی - ناوبانگی "بهدیعوززه‌مان" ای ده‌رکردووه، ئاگر له

هدناوی بهربووه بز دواکهونی ئەم نەتەوەیە و، ھاوار دە کات و دەلتىت: ئاخ.. ئاخ.. بەداخووه كە خەلەتايىن و، كاكلە و گەوهەرى ئىسلامان پشتگۈز خست و، پوانىنى خۇمان تېچاندە پوالەت و تۈنگلە كەمى) (۱).

[كانتي پرسىيارى لىنى كرا]:

(ئۇ كۆرتىنى و تارەكانت بە ناوى "بەدیعوززه‌مان" واژوو دە كەيت، خۇڭەمەش ھىممايە كە بز مەدھى خۆ كردى! وەلام: نەخىر بز مەدھ كردىن ئىيە، بەلكو دەمەوى بەم واژووو قسوورە كام و بەلكەي كەمۇ كورتىنى خۆم دەرىخەم.

پروونىكىردنەوە ئەمەش بىرىتى يە لەوەي كە:

"بەدیع" واتە: نامۇ. چونكە پەۋەشتە كام بە وىنەي روالەتم غەریب و نامۇن و، شىۋازى نووسىنە كانىشىم وە كو بەرگ و پۇشاكە كام پېچمۇانەي خەلکانى ترن. جا من بە زمانخاتى ئەم ناونىشانە تكاي ئەوە دە كەم كە داوهەرى يە ژىرىي يە كان و شىۋازە باوه كانى نووسىن نە كېيت بە پۇھەرېك بز داوهەرى يە ژىرىي يە كام و سەنگى مەحەك بز شىۋازە كانى نووسىن.

پاشان مە بەستىم لە بەدیع "عەجىب" ، چونكە واتاي ئەو و تېبم تىدا ھاتۇرەتە دى كە و تراوه:

إلىَّ لَعْنُرِيْ قَصْدُ كُلَّ عَجِيْبَةَ كَائِنِيْ عَجِيْبَ فِي عَيْوَنِ الْعَجَابِ (۲). (پاشان ئەو نازناوی "بەدیعوززه‌مان" ئى من شايىانى نىم و پىم دراوه، لە راستىدا ھى من ئىيە، بەلكو ناونىكى مەعنەوەي بز پەيمە كانى نور، بە شىۋە ئەمانەت خوازراوه بز دانەرە كەيان. وائىستا من ئەو ناوه ئەمانەتە بە خاوهەنە راستەقىنە كە خۆزى دەسىپەر مەوە) (۳).

(۱) داوهەرى يە كان، موحىكەمات، ل: ۳۵.

(۲) لەم بەيەتە هى موتەنەببىي يە. بروانە: دیوان المتنى ص ۲۷۸ چاپى دارالتبیل. دون تاریخ. واتە: بز ھەمۇ شىنىكى سەرسوپرھىنەر يىنگۈمان پۇولە من دە كېيت، وەك بلىنى من شىنىكى سەيرەم لە پىش چاوى شتە سەيرە كاندا. (وەرگەن)

(۳) داوهەرى يە كان، پاشكۈرى و تارى شام، ل: ۵۵۶-۵۵۷.

(۴) ھىمای حەموتەمى تىشكى ھەشتم.

(بهلئی، همه‌مو گرنگی به که هی پهیامه کانی نوره که موعجیزه‌ی قورتانن. ته‌نانه‌ت ناوی "به‌دیعوززه‌مان" که جاران من هلم ده‌گرت، له راستیدا هی ئه و پهیامانه‌یه، هم‌ر بؤیه درایه‌وه پییان. خو گومانیش له‌وه‌دانی به که پهیامه کانی نوره مولک و ته‌فسیری قورکانی پیروزن)^(۱)..

(ئوه‌بیو په‌نجا و پینچ سال پیش تیستاله "سیرت" ماموستای خوالئی خوشبووم "ملا فه‌تقوللا"^(۲) سه‌عیدی کۆنی چواند به "به‌دیعوززه‌مانی همه‌دانی"^(۳) و ناوی "به‌دیعوززه‌مان"ی به سه‌ردا بېرى)^(۴).

سالی ۱۸۹۹ ز ۱۳۱۶ ک

□ ئالتوگۇرى فيکريي به‌دیعوززه‌مان

(ئوه‌ی شایانی بايە‌خدان و تېپامانه ئوه‌یه که دانه‌ری پهیامه کانی نوره لە ده‌رورى سالی ۱۸۹۹ ز ۱۳۱۶(ك)دا ئالتوگۇرپىکى فيکريي گرنگى بە سه‌ردا‌هات، چونكە تا ئەم مېزۇوه بايەخنى بە زانسته جۈرۈچۈزۈرە کان دەدا تاکو بیانقۇزۇنچەوە و بىرى خۆزى پرووناڭ بکات‌نەوە پییان..

بەلام دواى ئەم بەروارە، له رېتى تاهير پاشاوه بىستى کە ئورۇپا پىلانىكى چەپەل لە دىرى قورئانى پیروز ساز دەكەت، چونكە له تاهير پاشاى بىست کە وزىرى موسىتەعمەراتى بەریتانى^(۵) و تووپەتى:

(۱) ھىنماي ھەشىھى تېشكى ھەشىھى.

(۲) سالى ۱۳۱۷(ك) ۱۹۰۰ ز ۱۹۰۰ كۆچى دواىي كىردووه.

(۳) مەبەست "به‌دیعوززه‌مانی همه‌دانی" يە کە ناوی "ئەمەدەي كورپى حسىن" و له نىوان سالە کانى دا زىياوه. له زېرە كىي و خىراالە بەركەدن وزەين پروونى و بەھىزىي دەرەوندا بىن وىنە و ناوازە بۇوه. گەرقەسىدە يە کىي بۇ بخۇنرايە تەوه يە كىسەرى ھەمروى لەبەر دەكەد و، گەرسەپىرى چۈرۈچۈچ پەرەي لە ھەر كەنېتلىك بىكىدا يە تەنها بە يەك جار ھەمروى لەبەر دەكەد. (معجم الأدباء ۱-۱۶۱ / ۲۰۲-۲۰۳ بە كورتى).

(۴) (ب: ۱/ ۷۶) له دەستنۇمىنىكى (پاشبەندى لەمەداغ) موه.

(۵) ئەو وزىرى موسىتەعمەراتى بەریتانى ناوی: "ولىام گلادستزون". له نىوان سالە کانى: (۱۸۰۹ - ۱۸۹۸ ز) دا زىياوه و، چەند جارېت پەلەي وزارىي گەرتۇرۇتە لەستۇرۇ، چۈرۈچۈچ بە سەرۋىكى وزىرىان

"هه‌تا ئم قورئانه له بەردەستى مۇسلماناندا يېت ناتوانىن به تەواوى حوكىيان بىكەين. كەوانە با هەول بەھەين ئەو قورئانەيان لىنى دابىمالىن".

بىستى ئەم ھەوالە ئەسىر و رەپادەبەدر پىشى تۈرپە بۇو، بە پادەبە كى وا كە لە ئەنجامى ئەم ئالىو گۈزىرە فيكىرىيە و پۇوكارى بايە خىدانى خۆزى بە ئاراستىمە كى تردا گۈزىرە و، سەرجەمى ئەو زانستە جۇزراوجۇزانەي كە لە زەينىدا كۆزى كىرىدىبۇونە وەڭ پلىكائە بە كارى هيپان بۆپەي يىردىن بە واتاکسانى قورئان و چەسپاندىنى راستىيە كانى. ئىز دواى ئەو پۇوداوه جىڭە لە قورئان ھېچ ئاماڭىتىك لە زانست و ژيانى ئەمدا نەما و، موعجىزەي مەعنەوبى قورئانى پىرۇزى كىرد بە مامۇستا و رابەرى خۆزى)^(۱).

تەنانەت بۆ ھەموو كەسانى دەھەرە بىرى خۆزى پاڭەيىاند كە:

"دەپى بە بەلگە بۆ ھەموو جىهانى بىچە سېپىم و پېيان بىسەلىنەم كە قورئانى پىرۇز خۆزىكى مەعنەویيە، تېشكى ئەو خۆزە ھېچ كاتى كىز نابىت و پۇوناڭىيە كەشى بە ھېچ كەسيك ناكۈرۈتەوە"^(۲).

سالى ۶ زى ۱۳۲۵ ک

□ خزمەتگۈزارى قورئان:

(لەم بەروارووه دانەرى پەيامە كانى نۇور پۇشىتە دۆخى "خزمەتگۈزارى قورئان" وە، لەو پۇوهە كە راستە و خۇ پۇوە كىرده حىكىمەتى قورئان، دواى ئەمەي كە زانستە

ھەلبىزىراوه. لە تاوترى كىردىن و لېكىزلىنەوە ئايىندا هيىنە قوول بۇرەتەوە تا پىسپۇرىي تىدا كەيدا كردووە. بە كەم دانراوي كېنىيەكە بە ناوى: "دەلتەت و پەيۋەنلىي بە كەنىسىمە". لە سەردەمى دەستەلاتى خۇبىدا كەنىسىمە ئېرلەندىي ھەلۋە شاندۇرەتەوە.

(۱) تېشكى يەكەم، بەپىز مەستەفا صونگور (۱۹۲۹-۲۰۱۲) كە قوتايىيە كى دېرىنى مامۇستا نۇورسىيە، دەلتىت لە مامۇستا نۇورسىم بىستووه و تۇوېتى: "زىيىكى نەرەد كېتىپ كە زۇوتى لە بەرم كىرىدىبۇن بۆ من بۇون بە پلىكائە تاڭىر بەھۇيانەوە بۆ راستىيە كانى قورئان دەوراندەورى گەردوونىيان داوه و گەردوونىيان لە ئامىز گەرتۈرە. بۇوە يەكىن لە ئايەتە پىرۇزە كانى قورئان دەوراندەورى گەردوونىيان داوه و گەردوونىيان لە ئامىز گەرتۈرە. صونگور دەلتىت: چەندىن جار ئەممە لىنى بىستووه. (ش ۱/۸۱) (ب ۱/۱۱۹).

Tarihce-i Hayat, ilk Hayati. (۲)

ئامېراز(ئالى)ه کانى تەواو كردىبوو. سالىيکىش دواى ئەم بەروارە رۇشت بىز
"دەستەمبۈول" و، لەۋى جىهادە مەعنەوى يە كەى دەستى بىن كرد)^(۱).

[بىز هەتالە ژياندا ما ھەر خزمەتگۈزارى قورئان بىوو. تەنانەت لە دواھەمین
دادگايىدا وەلامى دادوھرى بەوه دايەوه كە] :

من خۆم بە شاياني ئەدو پىزلىيانە نازاخىم كە پارىزەرە بەپىزە كامى لە وته کانىاندا
بەرامبەرم دەريان بېرى. من جىگە لە خزمەتگۈزارىنىكى دەستەوسانى قورئان و ئىمان
شىنىكى تر نىم. وتمىھ كى ترى جىگە لەمە شىڭ نابىم بىلەيم^(۲).

(۱) تىشكى يەكىم. چونكە ھولە كانى خىزى خىستە كار بىز دامەزراڭى قوتاڭخانى "زەھرەء" و،
بلازىرىدە و تارە كانى لە پۇزىنامە كانداو، گەلەن خزمەتى تر.

Tarihce-i Hayat, ilk Hayati. (۲)

بهندی دو و هم

له ئاسوی ئەستەمبۇلدا

سالىٰ ۱۹۰۷ ز ۱۳۲۵ ك^(۱)

□ له رېنى ئەستەمبۇلدا

(کاتى - پىش سەرەتى سەرەتى - ھاتىم بۆ ئەستەمبۇل، ھەندى كىتىپى تايىهت بە "زانسى كەلام" م كېرى و بە وردى خۇيندمنەوە. ئىنجا كە ھاتىم بۆ ئەستەمبۇل زانىيان و مامۇستايىانى قوتاچانە ئايىنى يە كامىم بۆ موناقەشە و تووپۇز بانگھېشىت كردو، رامگەيىاند كە: "وەلامى ھەموو پرسىيارىتكان دەدرىيەوە" ..

بەلام لە وەدا سەرسام بۇوم كە ئەو كەسانەى دەھاتىن بۆ سەرداخ پرسىياريان لە بارەي ئەو شتائىنە دەكىرمە كە لە رېنى سەفرى ھاتىمدا بۆ ئەستەمبۇل وەلامە كانىانم خۇيندبووه، يان ئەوانە بۇون كە لە يادم مابۇون! چونكە ھەموو ئەو مەسەلانەى كە فەيلەسۇوفە كان بەرچاۋىيان خىستبۇون لە زەينمدا مابۇونەوە، پرسىيارە كانى ئەوانىش ھەر لەم بابەتانەدا بۇون!

وا ئىستا [واتە دواي نزىكى پەنجا سال] نەھىيى ئەممەم بۆ بۇون بۇوهتىمەوە، تىنە گەم كە ئەم سەركەونتە ئاشكرا او راڭھەيىاندە سەيرەم و، دەربېرىنى پېزى سەرسوپرمانى خەلکىش، كە زۇر لە سەررووى سنۇورى خۇزمەوە بۇون، تەنھا لە بەر ئەم بۇ كە ناوەندىكى گۈنجاۋ بۇوه گېرتى "پەيامە كانى نۇور" لە ئەستەمبۇل و لاي زانىيانى ئەم ساز و ئامادە بىكىتىت و، رادەي گەرنگىي ئەو پەيامانە لەمۇ ئەزىزىت)^(۲).

(۱) تىپىنى: ھەندى رووداوارى ترى دواي ئەم سالىش، كە پەيوەسىن بەم بەروارەوە، تىيەللىكىنىشى ئەم بەندە بۇون. (وەرگىزى)

(۲) پاشبەندە كان، پاشبەندى ئەمەيداڭ: ۳۶۲/۱.

(شەش مانگ پىش راڭەياندى "سەرېستى" ، زانيايان و ئەھلى قوتا بخانە نوئى يەكاني لە ئەستەمبوول بۇ تووپۇزۇ وەلامدانەوهى پرسىارە كانىيان - بىن ئەوهى خۇزى ھىچ پرسىارييڭ لەوان بکات - بانگ كردو، لە ئەنجامىشىدا وەلامى پاست و دروست و بىن كەمۇ كۈورپىي سەرجمەن پرسىارە كانىي دانووه)^(۱).

(۱) بر پیشنهاد کان، بر پیشنهاد بیست و دو و هم، ل: ۳۴۵

به پیز (حدهن فهمی پاشا توغلو) که له دوایدا بوو به له ندامي (دهسته هی راونیز کاربی کاروباري ئایینى له تور كیا) ده گېرنىته و ده لېت:

کاتنی له سدرده می "مهشروعه تیهت" له قوتاچانه‌ی "فاتیح" دا ده خویند، هموالي لاوینکمان بیست که هاتوروه بز ئاسته مبوقول و ناوی "بدیعوزه مان" و، تایلزیه کی به ده رگاکی ژوره کهی خزوی له ٹوتیله کهدا هملر اسیووه تیابدا نووسیویه‌تی: (لیرهدا ولامی هممو پرسیاریک دهدرنجهه، بین بهوهی پرسیار له کمس بکریت) ای به کهم جار وام به بيردا هات که خواهنه ئهه چه شنه تیددیعايه ده بین که سینکی شیبت بیت! کهچی له مددح و ستایشه يهك له ده دواي يه كهدي که ده میسته له وقوتایي و زانابانه‌ی سه ردانیان کردبوو، ناره ززوویه کی زوری له ده رونفدا ههزاند که منيش بپرم بز سره لیدانی. بزیه پرسیار داقورستین پرسیاري له ورددترین بابه‌تی زانستیدا بز هله لیزیم و لاراسته بکم. من لهه و کاتهدا به يه کیک ده قوتایي يه زیره که کانی قوتاچانه داده نرام. پیواره‌ی پژوئیک خزم ناماده کردو له زانسته کانی "عه قالید" دا قورستیني لهه با به تانه هملیزارد که مه گهر به چند کیتیک و هلام بدرنهه. پاشان بز پژوئی دواي لهه پژو شتم بز لای و ئهه پرسیار انهه لاراسته کرده. له راستیدا ولامه کانی نائاسانی و سرسووره‌هین بیوون و، ده توت دوینن له لای من بسووه و ئهه کتیبانه‌ی له گل‌لدا خویندومه ده، چونکه ولادم کانی هممو پراست و دروست بیوون! ئیز من له زانستی فراوانی له دلیبا بیوم و بیوم ده که ده که ده که زانیاری يه کانی ئهه کو هی ئیمه که سی نی يه، بەلکو زانستینکی "لذتی" يه. پاشان نه خشیه کی پیشانداین که له سمر ئهه نه خشیه راهده گرنگی و پیویستی کردنمهه قوتاچانه زانستی يه کانی بین سه ملأاندین له خزره‌هه لاتی و لات (کوردستان) دا، که ئهه دهه له لایهنه "سواره‌ی حمدیدی" يهه پېرپو ده برا. ههروههک پروونی کرده وه که ده چه شنه ئیدار بده داده له ناوچه‌هه نادات و، به شیوازینکی قناعت ده خش تینی گیاندین که پیویسته ئهه ناوچه‌هه له پرووی زانستی يهه بیندار بکریته و، تنهها بز قو ۋامانچ و مەبەستىش هانوووه بز ئاسته مبوقول. ههروههک دەبیوت: "ئایین بۇوناکىي دلانه و زانسته تاڭا کانشى. نۇو ئى، ئې يەه کانه".

هر ووهای میتوانو سے تورک: "ماہی نیز" دھلتی:

کاتی "بدیعوززه مان" هات بز نهسته میوول، له همه‌ته لایدا بیو، به پوشاسکی ناوچه که یانه‌وه ده گهپارا و، که سینکی گلنی ره وانیپر و تارخونینیکی تمواو به توانا و خواهنه زیره کی یه کی نایاسالی بیو لهناو همه‌مو خالکی خوره‌ه لاندا. همه‌مو زانیانی بانگ کرد بز منازره و تحدده‌ای همه‌مو یانی کرد، چونکه باوه‌بر و متسانه‌ی، به خنچه ۱۹۵۰.

□ پرسیاره کانی سه‌رکرده‌ی ژاپونی

(چل سال پیش ئیستا، واته یه ک سال پیش راگه‌یاندنی سه‌رمه‌ستی^(۱)، هاتم بز ئه سته‌مبول، فه‌رمانده‌ی گشتی ئه و کاته‌ی سوپای ژاپون هندی پرسیاری ئایینی ئاراسته‌ی زانایانی ئیسلام کردبوو، ئوانیش پرسیاره کانی ئه و که سه‌یان پووبه‌پروی من کرده‌وه، هروهه که بتوهه و هندی پرسیاری تریشیان له گه‌لدا ئاراسته کردم.

یه کیک لهو پرسیارانه له سه‌رمه‌ستی ده فرموده پرژوهه برو که ده فرمومی:
"له ئاخرزه‌ماندا که سینکی سامناک بدمانی یه ک که روزی لئی ده بیتموه له ناوچاویدا نووسراوه: ئه مه کافره".

منیش و تم:

که سینکی سه‌یر و سه‌رسووره‌ین کاروباری ئه نه‌ته‌وه‌یه ده گریته دهست و، روزیک دبیت که شه‌پقه له سه‌رمه‌ست و خەلکیش به زوره‌ملنی ناچار ده کات بیکهنه سه‌یان دوای ئه مه‌لامه، لییان پرسیم:

ئایا ئه و که سه‌ی که له و پرژگاره‌دا شه‌پقه له سه‌رمه‌ست ده کات پی کافر نایت؟
و تم: کاتنی شه‌پقه که له سه‌رمه‌ست جینگیر ده بیت به و مرؤفه ده لیت: سوژه‌ده بمه. بلام پشت به خوائیمانی ناو سه‌رمه‌ست و که سه‌ه‌پقه که ناچاری سوژه‌ده بردن ده کات و موسلمانی ده کات)^(۲)!

بهرگ و پژشاکنکی نامزی له بردایه و، ناوی "به‌دیعوززه‌مان" و، هر پرسیاریکی لئی بکریت و هلامی ده داتمه‌وه. حمزیکی زورمان تیدا وررووڑا که بزانین کنی‌یه؟ بزیه پرژشتن بز ئه‌وه‌ی بیینین. سه‌یرمان کرد دانیشتووه به بەلگەی مەنتیقی و عەقلی، فلسەفەی سۆفتائی هەلەدەو شەنیتەوه. بە راستی شابانی نازنایی: "به‌دیعوززه‌مان" برو اچونکه زانیاری یه کانی له فلسەفەی ئیسلامی (زانستی کلام) و له زانسته کانی زماندا سنوری نه‌بورو. (ش: ۱/۸۲).

هدروهه زانای بەریز: (حەربی زاده حەسەن ئەفندى) که مامۆستاي قوتاچانەی فاتح و کەسايەتى يە كى زانستى مەزن بوروه و، هەتا تمەنى نەورەد سالى وانەي توووه‌ته‌وه و لېنى دانەپراوه، تەنها يەك پرژۆ نەبیت کە ئه بزۆهه سەردانى به‌دیعوززه‌مانى كردووه. لە گەران‌مەيدا به سه‌رسوورمانووه برووي كرده قوتاپى يە كانى خۇرى و پىنى وقىن: تائىستا پرژگار ھاوشىۋە ئەملى بە خۇرى بە نەيىنبوه و، ھەلگەوتى سه‌رسووره‌تىرى سەرده‌مە كەپەتى، پىم وايە لەمەولاش ھاوشىۋە ئەمەلنا كەۋى!

(۱) مەبەست راگه‌یاندنی دووه‌م جاري دەستورووه له دەولەتى عەسمانىدا، كە بە "مەشرۇوتىتى دووه‌م" ناسراوه و، له ۱/۲۳ ۱۹۰۸/۱ زىدالە لايەن سولتان عەبدولخەمیدى دووه‌مەوه راگه‌يەنراوه. (وەرگىز).

(۲) تىشكە كان، تىشكى چواردەھم، ل: ۵۵۱.

(پاشان هندی پرسیاری تریان له باره‌ی برهه‌ستی "زولقهرنمین" و "یهنجووج" و
مهنجووج" و "دابة الأرض" و "دهجال" و "هاتنه خواره‌وهی حهزره‌تی عیسا - دروودی
له‌سهر بیت - "لئی کردم و، منیش وہلامم دانه‌وه. تهناهه‌ت هندی لهو وہلامانه له
دانراویکی کونمدا تزمار کراون) ^(۱).

دواکاری یه کانی له سولتان عه بدولجه مید:

دواکاریس یه کم: ئەنجامدانی چاکسازی له گوشکدا

(له پروی چه مکی پاریزگاری کردنی مهلهنهندی خه لافتهوه، که له راستیدا
مهلهنهندو چهقهه خالی مولمانانه و شوینی پهیوهندی یانه و، بتوئوهی ری نهدری بهوهی
گرفتاری تیاچرون بیست..

هروهها بهو بچونهی که وامدهزانی سولتانی پیشوا^(۳) کامادهیه کارهکان پوون
بکاتمه و له هله کومه لایه تی به کانی رابوردوی په شیمان بیتهوه..
هروهها به پی رهفتار کردن به دهستوری: «والصلح خیر» تاکو پروداوه کانی
ئیستا که به توندو تیزی بهو روویان دا و تزوی ئاشروب و دوبهره کیيان چاند،
سوروک و تهنلک بکرینهوه..

لبهر هه مو ئەمانە، بە زمانى پۇزىنامە كان بە سولتانى پېشۈرم وت:
 (كۆشكى يەلدىز كە ئەستىرە يە كى كىرى تىن لىنى بپراوە، بکە بە زانكۆزى زانىست،
 تاڭو بە وينە ئەستىرە يى "كۆز" (ثريا) بەرز بېتىھە وو..)

له بربی گهشیاران و دهرگاآنی دوزهخ، راستیخوازان و فریشتهی میهربانی تیدا
نیشهجی بکه، تاکو به وینهی بههشت خوش و دلرفین بیت..

(۱) تیشکه کان، تیشکی چواردهم، ل: ۵۵۲. مهستیشی له دانراوه کونه که په یامی "موحکه مات" ه که لمو دمه دا دایناوه. "و لاما زا پزونی په کان" پیشی له و تاری سمنه می نهو کنپه دا داناوه. همروه که تیشکی پیشجدم" ی کونمه له په یامی "تیشکه کان" یش نیشانه کانی قیامتی باس کردووه و، فدرموده پهروزه کانی سه بیارت بهو نیشانانه و تهولیله کانیشانه، لموی رونو کن در وه تنوه.

(۲) مهیه است، سو تان عهدی خمیده. (و، گز)

ئه و سه‌روهت و سامانانه‌ی ناو کوشک که نه‌تموه پیشکه‌شی کرد دوویت، له پنی دامه‌زراندنی زانکر ئایینی بیه کانه‌وه بیانگیره و بیان، تاکو ئه و نه‌زانی بیه له ناو بیهیت که ده‌ردیکی کوشندیه و ئه م نه‌تموه بیه پیوه‌ی گیرد دهیه..

پر به دل متمانه‌ت به خوش‌هويستي و جو اميري نه‌تموه که‌ت بیت، چون‌که هر ئه‌وه که ويستي پادشايي ئيه‌وه له ئه‌ستز ده گريت..

پیش ئوهه‌ی دنيا واز له تو بھينيئت تو واز له و بھنه و.. زه کاتي ته‌مه‌نت له پیناوي ته‌مه‌نى داهات‌و‌وتدا سه‌رف بکه. ده‌بن له دواي ئه‌م ته‌مه‌نه‌ت ته‌نها بير له دوازه‌زت بكميته‌وه^(۱).

□ ره‌خنه‌گرتني له حوكمي تاکره‌وه (إستبداد)

(ئىستيداد خۆسەپاندنه.. و اته مامەله‌ی تاره‌زوو کارانه‌يه.. و اته "زه‌بر"‌ي پشت به‌ستووه بـ "هېز" .. و اته راي تاکره‌وه‌انه‌يه.. و اته پـ خۆشـكـهـرـه بـ خـراـپـه رـهـفـتـارـ كـرـدـنـ.. و اته ئـهـوهـهـ بـ دـهـ گـاكـانـيـ لـهـسـهـ پـشـنـ بـ خـۆـتـيـهـلـكـيـشـانـيـ خـراـپـكـارـيـ بـ كـانـ..

ئـهـوهـشـ لـهـ رـاستـيـداـ بـنـاغـهـيـ سـتـمـ وـ لـهـنـاـوـبـهـرـيـ مـرـؤـثـيـيـ بـهـ.. هـرـ ئـهـوهـ كـهـ مـرـؤـقـىـ پـيزـلـيـنـكـيـگـارـوـيـ بـهـرـهـ نـزـمـتـيـنـيـ نـزـمـيـ بـهـ كـانـ تـلـقـرـ كـرـدـهـوـهـ.. ئـهـوهـهـ كـهـ جـيـهـانـيـ ئـيـسـلاـمـيـ خـسـتـهـ ژـيـانـيـ زـهـلـيلـيـ بـهـوـهـ.. هـرـ ئـهـوهـ كـهـ ئـامـانـجـهـ بـهـدـهـ كـهـسـيـ بـهـ كـانـ وـ رـقـهـ بـهـرـاـيـهـتـيـ بـهـ كـانـ بـيـدارـ كـرـدـهـوـهـ.. هـرـ ئـهـوهـ كـهـ ژـيـانـيـ مـوـسـلـمـانـانـيـ ژـهـراـوـيـ كـرـدـوـوـهـ وـ ژـهـهـرـهـ كـهـشـيـ بـهـنـاـوـ دـهـمـارـهـ كـانـيـ جـيـهـانـيـ ئـيـسـلاـمـيـداـ بـلـاـوـ بـوـوـتـهـوـهـ.. هـرـ ئـهـويـشـهـ كـهـ جـيـاـواـزـيـ بـهـ سـهـرـسوـوـپـهـيـنـهـرـهـ كـانـيـ خـسـتـهـ نـاـوـهـنـدـهـ كـانـهـوهـ^(۲).

(ئىستيداد خۆسەپىن هېچ پەيوه‌ندى بـهـ كـيـ بـهـ شـهـرـيـعـهـتـىـ خـاـوـيـنـىـ ئـيـسـلاـمـهـوـهـ نـيـ بـهـ.. شـهـرـيـعـهـتـ بـقـئـهـوـهـ هـاـتـوـوـهـ كـهـ سـهـرـاـنـسـهـرـىـ جـيـهـانـ هـيـدـاـيـهـتـ بـدـاتـ، تـاـكـوـ خـۆـسـەـپـانـدـنـىـ سـتـمـكـارـانـ وـ ئـيـسـتـيـدـادـيـانـ نـهـهـيـلـيـتـ)^(۳).

(۱) داوه‌ری بـهـ کـانـ، بـپـروـانـامـهـیـ هـهـرـدوـ قـوـتـابـخـانـهـ مـوـسـبـیـتـ، لـ: ۴۲۹-۴۳۰.

(۲) داوه‌ری بـهـ کـانـ، مـوـنـاـزـهـرـاتـ، لـ: ۲۹۳.

(۳) داوه‌ری بـهـ کـانـ، بـپـروـانـامـهـیـ هـهـرـدوـ قـوـتـابـخـانـهـ مـوـسـبـیـتـ، لـ: ۴۱۴.

(سی سالى پابوردوو كە تىايىدا پۇزۇومان لە قىسە گىرتىبوو، ئارامى و خۇپاڭرىغان كىردىبوو بە پىشە و، پشتىمان بە خواى گەورە بەستىبوو، بە كىردىنەوهى دەرگاكانى بەھەشتى پېشىكەوتن.. دەرگاكانى شارستانىتى يەك كە ئازار و ئەشكەنجە ئىدانى يە، پاداشتى ئەو سى سالە دەرىيئەوه)^(۱).

□ ئىستىبىداتىكى لاوازە لەچاو ئەوهى كە لەمەولا دىت

(كاتى كە "سەربەستى" بۇو بە هاوتاي "شىتى" ، ئىستىبىدادى لاواز "خەستەخانەي شىستان" ئى بۇ كىردىم بە قوتاڭخانە)^(۲).

(وا دەرده كەۋى كە مەبەست لەو رۇوداوه^(۳) سەندنەوهى "سەربەستى" نېبۇو لە سولتان عەبدولخەميد، بەلکو گۈزىنى ئىستىبىدادىكى بچۈوك و لاواز بۇو بە ئىستىبىدادىكى گەورە و بەھىز)^(۴)!

(كەسانىتىكى زۇرم يىنى ھېرىشيان دە كىرده سەر "سولتان عەبدولخەميد" زىاتر لەو ھېرىشەي كە دەيانكىرده سەر "ئازادىخوازە كان")^(۵) و، دەيان و ت: گەلىنەلە بۇو كە سى سال پېش ئىستا "سەربەستى" و "ياساى بەرەتى" ئى^(۶) پەسەند كرد.

ئايا ئىيە پا و بۇچۇونتان بەرامبەر بەو كەسە چىيە كە ئەو "ئىستىبىداد" ئى سولتان عەبدولخەميد ناچار بۇو بىكەت بە "سەربەستى" دادەنیت و، لەتاو ئەو "ياساى بەرەتى" يەش لەرزى لى دىت كە ناوىتىكى بى ناوارۇ كە؟ ئايا نرخى ئەو قىسە يە چەندەيە)^(۷)؟

(۱) داوهرىيەكان، وتارەكان، ل: ۶۰۴.

(۲) داوهرىيەكان، بروانامىيەردوو قوتاڭخانەي موسىبەت، ل: ۴۰۹.

(۳) واتە رۇوداوى (۳۱) مارت، كە لەمەولا باسى دىت.

(۴) داوهرىيەكان، بروانامىيەردوو قوتاڭخانەي موسىبەت، ل: ۴۴۱.

(۵) (ئازادىخوازە كان) حىزىپىكى پەھرى دەستەي "يىتىحاد و تەرەقى" بۇون لەو ماۋەيدى پېش لابىدى سولتان عەبدولخەميدەوە هەتا ئىتىحادى يەكان بە تەواوى دەسەلائيان گىرته دەست.

(۶) مەبەست لە ياساى بەرەتى "دەستور" ھ.

(۷) داوهرىيەكان، مونازەرات، ل: ۴: ۳۲۵-۳۲۶.

(ناخر چون رهخنه له که سیک ناگرم که ئیستبیدادی پیش‌ووی به سره‌بستی داناوه و هیرشی کردووه‌ته سه‌ر "یاسای بنه‌ره‌تی"؟^(۱)
به‌لام ئموانه هرچه‌ند نیاری حکومه‌ت بیون و رهخنه‌یان لئی ده‌گرت، که‌چی ئیستبیدادی‌کی سه‌خت و دژوارتریان ده‌ویست. له‌بر ئوه، ده‌ستم به روویانه‌وه ده‌نا و به‌پره‌چم ده‌دانه‌وه)^(۲).

(سه‌عیدی کتون، به وینه‌ی چه‌ند که سیک له سیاسه‌قمه‌دارانی بلیمه‌ت و ئه‌دیبانی وریا و زیره‌ک، زووتر هه‌ستی کردبوو که "ئیستبداد" يکی سامناک بز ئهم نده‌وه‌یه به‌پیوه‌یه، بزیه‌هه‌موویان به‌ره‌نگاری بیونوه..

به‌لام ئهم هه‌سته پیش وخته پیویستی به لیکدانه‌وه بیو. چونکه ئهوان هیرشیان بز سه‌ر سیبیریکی لاوازی شتیک برد که بینیوویان و له "ئیستبداد" دا هر تمنها ناوه‌که‌ی بی برا بیو، به‌لام هی چه‌ندین ئیستبیدادی تر بیو که دوای ماوه‌یه کی دربیخایه‌ن هاته گزپری و، هر ئه و کاته ترس و سامی هاویشتیووه دلی ئه‌مانه‌وه.
که‌واته ئاماچه که‌یان راست بیو، به‌لام نیشانه که‌یان نه‌پیکابیو)^(۳)!

□ داکۆکی‌یه‌ک^(۴) له سولتان عه‌بدوله‌مید

("پادشاهی" و "خلافت" يه کیان گرتیووه و، هرچه‌ند رووکاری هه‌ریه که‌یان له‌وی تر جیاوازه، که‌چی له يه کتر جیا ناکرینه‌وه.

(۱) داوه‌ری‌یه‌کان، مونازه‌رات، ل: ۳۷۹.

(۲) پاشیه‌نده کان، پاشیه‌ندی قه‌سته‌مزونی، ل: ۱۶۹ - ۱۷۰.

(۳) "مسته‌فا صونگور" (۱۹۲۹-۱۹۲۰) ز) که يه‌کیکه له قوتاییانی نزیکی مامۆستا نورسی، ده‌گزپری‌نده‌وه که: دوای ئوه‌ی مامۆستا نورسی نه‌هه‌موو گیرو گرفته‌ی له سه‌ردەمی حۆكمی تاکه حیزب‌دا (راته سه‌ردەمی مسته‌فا کمال، عیسمەت بیتۇنىز) هاته‌رى، له گەل خزى دەدوا و دەبیوت: ده‌سائی‌ی سه‌عیدا‌له تۈلەتی نه‌ره‌خنیه‌دا کە له سولتانیکی بەسزۇز و مېھرەباتت ده‌گرت و دەتتۇت پادشاھی کی خۆسەپتە، ئیستا نازارى ئەم ئیستبیداده سامناک بچىزە!^(۵) (ب: ۱/۸۴) هەرووه‌ها مسته‌فا صونگور ده‌گزپری‌نده‌وه کە بزیکیان مامۆستامان سەبارەت به سولتان عه‌بدوله‌مید يه‌کیکه له پیاواچا‌کان و له ناوه‌ندی دوغا تاییه‌تی يه کاندا جىم بز کردووه‌تەوه و هەموو بەیانی يه‌ک لە دوغا‌کاندا دەلتیم: خوایه گیان‌دا له سولتان عه‌بدوله‌مید خان و سولتان وەجیدە‌دین و بنەمالە حۆکم‌رانی عوسمانی خوش بیه.^(۶) (ب: ۱/۸۴)

له سه رئم بناغه يه.. پادشاکه مان هه روک "پادشا" يه، له هه مان کاتدا "خه لیفه" شه و، نوینه ری ره مزی جیهانی ئیسلامه.

لدو رو انگه یوه که پادشا و سولتانه سه رپه رشتی "سی ملیون" کمس ده کات. به لام
له رو انگه یه یوه که خه لیفه یه، ده بی پالپشی "سی سه د ملیون" موسلمان بیت، که
به په یوه ستیکی نورانی په یوه ندی یان بی یوه هه یه. هه رو هها ده بی خه لیفه مایه یه
یارمه تیدانی سه رجه می موسلمانان بیت).^(۱)

[ئەو قىسىمەش كە و تراوە]:

(به ستم و زورداری ناتوانیت "سربهستی" بسریته و هر دو)

گه رده توانیت "هست و پهی بردن" له مرؤ فایه‌تی بسینه رهوه^(۳)!

ئەم و تە بەھىز و توندو تۆلە، بە ھەلە، لە رۇوى پىاۋىتى خاوهەن پايەدا و ترا كە ئەم
چەشىنە زىللەيە شايانى، ئەو نەبۈو ..

به لکو ئەم و تەيە شايستە ئەمە كە به وىنەي زللەيەك لە سەرو گۈزلاكى پرووي
غەددارى ئەم چەرخە بدرىت كە لە ژىپ پەردەي "سەرىيەستى" دا سەمىكى ساماناكى لە
خۇپدا هەلگۈر تووه)^(۳)!

خه و نیک به سولتان عهیدو لخه مید و ۵

(لہ جیھانی، مهعنادا پادشاہ ہیں)۔ و تم:

تۆزە کاتى تەمەنى خۇت لە رېبازە كەى عومەرى دووهەمدا [واتە كورى
عەبدولعەزىز] بەسەر بىه، تاکو گشتىنەي خەلکى رووى خزىيانى ئاراستە بىكەن، كە
ھەر ئەۋەش واتا و ناواھر زىكى بەيەتە و لە پىداویستىي سەرۋ كايەتىي مەشروع تىيەتە.
پادشا و تىيە:

باشه ئەگەر من بە پىئى ئەمدا پۇشتم، ئايا ئىيۇھەش دەتوان بە وينەي خەلکانى ئەمۇ كاتە بن؟ ياشان ئەمە هېزىھ ئىسلامى و، پاكى و، رەوشت جوانى يەمە ئەمەن؟..

(۱) داوودی به کان، سیو و حات، ل: ۷۳۷.

^۵ (۲) تهر جه مهی دنی و شیعیم نیکی، "نامه ملی که مال"

(۳) پسکه کان، پر پسکه‌ی بیست و دو و هم، ل: ۳۴۰.

من و تم: ئەم بىداربۇونەوەيە لە ھزر و بىرى گشتىدا و، كامىل بۇونى بىنهما و ھۆكاريە كان و، گشتىگىرىي شارستانىتى لە لاي ئىمە، جىنى ئەو خالانە دەگرىنتەوە. ئىجا نەك تەنها ئەو خالانە بە دەست دەھىتىت، بەلكو پىشىكەوتىش بەرھەم دەھىتىت كە دەرەنجامە خوازراوه كەيە. دادگەرىي دەولەتلىقى يىانى ئەمە دەسەلىتىت.

ئەو و تى: من چۈن بىكەم؟

و تم: لە بەر ئەوەي ئىستىباداد خويىنى لەو ئەستەمبۇولەدا نەھىشتووە كە دلى و لاتە، تز نياز خاۋىيىنى بىويىنە..

ھەروەك بە بى رېشى خونىن "مەشروعتىت" ت قبۇلل كرد و شەفەقتىت پىشان دا، بە ھەمان شىيە يەلدىزى نەفرەت لېكراوش بکە بە خۆشەوىستى دلان و، لە بىرى زەبانىيە كانى پىشۇو پېرى بکە لە زانىيائى لېكۈلەر كە مەلا ئىكەتى مىھەربانىن، با يەلدىزىش وە كور زانكۆزى لىنى بىتت..

زانستە ئىسلامى يە كان بىبۇرۇزىنەرەوە و، "خەلافەت" و "مەشيخەتى ئىسلامى" يىش بىز پىڭەي بىلندى خۆيان بەرز بىكەرەوە..

نەخۆشىي دلى مىللەت كە لاوازىي ئايىنە و نەخۆشىي سەرىشى كە نەزانىيە، بە سەرەت و سامانە كەت چارە سەر بکە، تاكو يەلدىز ھېنەدەي ھىشۇوە ئەستىزەي "كۆ" بەرز بىتىدەوە و، خانەدانى عوسمانىش لە بورجى خەلافەتدا بىتتە پرووناڭى پۇزىنى دادپەرەردى..

لە پىداوىستى يە ناچارى يە كاندا دەست پىسو بىگە، تاكو ئەمە مىللەتە داماوهى كە لە سەر ھەلەخەرجى راھىنراوه و ھىچ دەسەلاتىكىشى بەسەردا نى يە، چاوت لى بىكەت، مادەم ئىمامىيانىت.

لەناكاو بە ئاڭا ھاتم. بىنیم:

ئەم جىهانى بىدارى يە خەونە و، حەقىقەت و بىداربۇونەوەي راستەقىنەش ئەو خەونە بۇو كە بىنیم^(۱).

(۱) داۋەرىيە كان، وتارە كان، ل: ۶۷۵-۶۷۶.

□ نامەبەكى تايىهەت^(۱) بۇ گومان لابىدىن لەسەر سولتان عەبدۇلھەمید:

[قوتابيانى لەو بارەبەوه دەلىن]:

(يەكى لەو برايانەمان كە ئەركى مامۇستامىي جىئىجى دەكت، گومانى بۇ پەيدا بۇوه لەوەى كە مامۇستامان رېزى شاييانى سولتان عەبدۇلھەمیدى نەزانىبە و، وەك لە وتارە كانيبەوه كە لە سەرتاى سەرددەمى سەربەستىدا ئاراستەى كردوون، وا دەردە كەونىت كە هىزىشى كردووته سەر ئەو پادشا مەزىنە.

وەلام:

وائىمە لە رېاستىي ئەو حالىسى كە لە مامۇستامانەوه وەرمان گىرتۇووه، وەلام دەدەپىنەوه و، دەلىن:

يەكەم: مامۇستامان بە درېۋائى ئىيانى لەسەر ئەم دەستۇورە قورئانى و قاعىدە مەزىنە پەفتارى نواندوووه كە ئەم ئايىتە دەرى دەختات:

﴿وَلَا تَنِزِّرْ وَازِرَةً وَزِرْ أُخْرَى﴾ (فاطر: ۱۸) ..

بەو واتايىنى كە هەلە و كەمۈكۈپى يەكاني حکومەتى ئەو سەرددەمە ناخىننى ئەستۆرى سولتانەوه..

بۇيە دلى پاك بۇوه بەرامبەرى و گومانى باشى پىنى بۇوه. تەنانەت ھەولى داوه - لە بەرامبەر نەيارە كانى سولتانەوه - ئەو هەلە و كەمۈكۈپى يانەى كە سولتان ناچار كراوه ئەنجامىيان بىدات، بە باشى ليتكىيان بىداتەوه.

دووهەم: لە سەرتاى سەرددەمى سەربەستىدا مامۇستامان گەلنى ستايىشى سەربەستىي شەرعى كردوووه و لە وتارە كانىدا خەلتكى بىز بانگ كردوووه و، بە نەيارانىشى وتوووه: گەر "سەربەستى" بە "شەريعەت" سنوردار نەكربىت و ياساي بۇ دانەزىت ئەوا ئەو شتە لاواز و جوزئىيەى كە ناوى تاڭرەوي (ئىستىيداد) تان لىنى ناوه و تەنها يەك كەس

(۱) بەپىز "موحسىن ئاللۇو" يەكىنە لەو قوتاييانى نۇرور كە لە گەل مامۇستا نۇرورسىدا ئىياوه، دەلىت: كاتىن مامۇستا نۇرورسى بىستى كەسىل كەستەمبوول كەنېنىكى بىلەو كردووته تەوە و هىزىشى تېدا كردووته سەر سولتان عەبدۇلھەمید، وتى: سولتان عەبدۇلھەمید خەليلەي شەست ملىيۇن مۇسلمان بۇو، من بە وتنەي بەكىك لە ئەولىيەكان بىزى دەپروانم و حسابى بۇ دەكەم. پاشان نامەبەكى تايىتىي لەم بارەبەوه بىلەو كردووته. (ش: ۴/۳۱۲).

ناچار کراوه بیکات، دهیت به "ئیستیباد" یکی هینده گهوره که به سه‌ر همه‌مورو خەلکیدا دابش دهیت و، همه‌مورو کەسیک لە شوننی خزیدا دهیت به خۆسەپینیک. ئىجا له‌وه‌شەوە تاک‌کەپوییه کى رەها پەيدا دهیت و، ئەو يەك دانه ئیستیباده‌ش دهیت به هەزاران..

بە واتایەی کە "سەربەستى" دەمرىت و، ئیستیباداينىکى رەھا لەدايىك دهیت.
تەنانەت مامۆستامان ئەم گۇفتارە خوارەوە ئاراستەی ئەو دادگایە كرد كە بىز لە سىدارەدانى خەلک ئامادە كراپوو..

پى وتن:

"گەر مەبەست لە "مەشروعتىھە" رەفتارى پىچەوانەي شەرىعەت و خۆسەپاندىنى كۆمەلىتىکى دىيارى كراو - واتە ئىتىحادىيە كان - بىت، ئەوا با هەمە گەرۈي جىتنى و ئادەمیزاد شايىت بن كە من كۆنەپەرسىم!"

سى‌ھەم: مامۆستامان لە پىنی هەستى پېش وەختەوە، هەستى بە رىزگار بۇونى جىهانى ئىستاي ئىسلامى كىدبۇو لە زالبۇونى يىانى يە كان و، بەرەو پىكەوتۇن چۈونى ئەوان لە شىۋەرى چەند جەماوەرىتىکى ئىسلامى يە كىڭ تۈرۈدا. بۇيە هەمېشە ئەمە ئاواتى بۇوه كە بىتەدى، تەنانەت بە هەمەو ھىزىتىكەوە خەلکى بۇ ئەم ئامانجە بازگەيىشت كىردوو..
لە بەر ئەوەيە كە پىزى شايىانى لە سەربەستى شەرعى ناوه و، لە وتارە كانى ئەو كاتەيدا تووېتى:

ئە گەر "سەربەستى" بە پەروەردەي ئىسلامى گۈش نە كەيت، ئەوا دەمرىت و ئىستىباداينىکى رەھا لە جىيەدا لەدايىك دهیت.

چوارەم: لە مامۆستامان بىستووه و لە نزىكىشەوە ئاگادارىن كە لە نىوان سولتانە عوسمانى يە كاندا، سولتان عبدولخەميد بە لايمەوە وەك وەلى يە كى پاواچاڭ وايە، چونكە بەوپەرى چاواقايىمى و خزپاڭرىيەوە لە بەردهم فەرەقىل و ھىزى دوڑمناندا راوه‌ستاوه و..

خەلەيفە زۆربەي جىهانى ئىسلامى بۇوه و..

عەشىرەتە رەوهەندە كانى پارىزگا كانى خۇرھەلات (كوردستان) لە پىيى "سوارەتى حەميدىيە" وە بەرە پېشىكەوتى شارستانى و سەربازى بىردووه و ..
هەتا لە توانايىدا بۇوه چاودىرىي دروشمە كانى ئىسلامى كىرىدۇوه و ..
نوبىزى هەينىي لە مىزگەوتدا خويندۇوه و ..
لە كۆشكە كەيدا مامۇستايە كى بەپىز و رابەرىكى مەعەنۈبى دەستگىرى بۇ خۇى دانا
بۇوو ..
جىڭە لە كىردىووه چاڭە كانى ترى).

ئەو قوتابخانە ئىنور
كە لە گەل "مامۇستا نۇورسى" دان
("١٩٥٣" از ئەستەمبوول^(١))

داواكاريىن دووهەم: دامەزراڭىنى (قوتابخانە زەھراء)

[لە ئەستەمبوول داواكاريى يەكى پېشىكەشى سولتان عەبدولخەمیدى دووهەم كىرد سەبارەت بە پىويستىيى كىردىنەوەي چەندىن قوتابخانە بە زمانى كوردى لە ناوجە كانى كوردىستاندا، لەوانەش دامەزراڭىنى قوتابخانە ئىزەھرەء. كە لە پۇزۇنامەي (شەرق و كوردىستان) دا بلاو كرایەو. ئەمە خوارەوە دەقە كەيەتى]:

(خەتكى كوردىستان كە توچىنلىكى گەرنگى قەوارەتى كۆمەنگاي عوسمانى پىكىدەھىن، هەر چەندە بارودۇخيان لە لاي حکومەت ئاشكرايە، بەلام داواكارىم دەرفەتم بىدەن ھەندى داواكاريى يان بىخەمە روو كە تاييەتە بە خزمەتى پىرۇزى "زانىست" ووھ:

لەم دنیاي شارستانىتىيەمان و لەم چەرخى پېشىكەوتىن و پېشىر كىيەدا و بۇ مەبەستى بەرزبۇونەوەي پلهى زانىارى، كورده كان - وەك برايانى تر - پىويستيان بە كىردىنەوەي قوتابخانە ھەيە لە ناوجە كانىاندا.

ھەر چەندە كۆشىشى حکومەت جىيى سوپاسە لە پۇوى كىردىنەوەي چەند قوتابخانەيەك لە مەلبەندى قەزا و گوندە كاندا، بەلام جىڭە لە منالە تورك زمانە كان

(١) (ب: ١٨٣/١).

که‌سی تر سوودیان لئی و هرناگریت، ئهو قوتایانه‌ش که کورد زمانن هەر ئەوندە لە قوتاچانه تىدەگەن کە سەرچاوەی زانسته، يان دەزگایه کی زانستی یە و، ھېچى تر سوودی لئی و هرناگرن.

خۆ نەشارەزايى مامۇستاياني ئەو قوتاچانانه لە زمانى خەلکى ناوجە كە، كۆلىكى ترى قورسى خىستۇوه‌تە سەر ئەستۈي قوتاييان و، بۇوه‌تە ھۆى بىن بەش بۇونيان لە زانست لە ئەنجامدا.

ئەم بارە نامۇيە كارىتكى واى كردووە كە خۇرئاوايىه كان بەو دواكەوتەی كوردان خەنى و شاد بىن، لە لايدە كى تريشەوە گەر خەلکى ئەو ناوجانه هەر بەو جۇرە لە كەنارگىرى و ژيانى دەشەكتىنى و سەرەتايىدا بىننەوە، ئەوا چەندىن دوودلى و گومانيان لە بارەوە دروست دەبىت.

ئەمپۇ به چاوى خۆمان دەبىنن ئەو نەتموانەي كە لە ھەموو رۇويە كەمە پلەيان لە خوار پلەي كوردووە بۇوه، واينىتا سوولدە بارى دواكەوتۇوي كورد وەردەگىرن و پىشيان دەكەون، ئەم دۆخەيش كارىتكى كردووە كە غىرەقەندانى كورد بىكونە بىر كەرنووه.

ئەم سى خالەي باس كران وەك مىستە كۆلىكى جەركىپ وان ئاراستەي كورد كراون و، دلى كەسانى خاوهەن بەسىرەتىان ئاگر تى بەرداوه..

چارە سەر كەرنىشيان بە كردنەوەي چەندىن قوتاچانەي غۇونەبى دەبىت لە ھەموو ناوجەيە كى تىرە و ھۆزە كاندا، تاڭو بىيىت بە ھۆيەك بۆ خۇينىن و ھانيان بىدات بىز بەدەستەتىنانى زانست. ھەروەھا لە شۇيىنە جىاجىا كانى ناو كوردداد وەك عەشىرەتە كانى "ئارتۇوش" و مەلبەندە كەيان كە "بىت الشباب". يەكىنى تريش لە مەلبەندى "مۇتكان، بەلکان، ساسۇن" دا. يەكىنى تر لە ناوهندى "سېپكان، حەيدەران" وەك ئەمەي كە لە "وان" داھىيە و، ھەر بە ناوى "مەدرەسە" وە زانستە ئايىنى و سروشىيە كانى يېكەمە تىدا بخۇىنرىت و، بەلايى كەمەمە پەنجا قوتايىي تىدا بىت و گۆزەر انىشيان لە لايدەن حكىومەتەوە مسزگەر بىكىت..

بەم بىيىت سى مەلبەندى زانستى پىويستە دايمەززىن.

زیندووکردنەوەی ھەندى لەم قوتاچانانە دەبىتە ھۆزى زیندووکردنەوەی ژیانى ماددى و مەعنەوى لە كوردستاندا و، ژیانى ئایینىدەشى دەستە بەر دەكات و، دەبى بە بەردى بناغەي يىناي زانستى. ھەر لەم سەرتاي دامەزراندەشەمەوە يەكىتى دروست دەبىتە.

ئېت ئەو ھېزە مەزىنەي ئەوان كە لە ناكۆكىي ناو خۆدا تىادەچىت، ئەو كاتە دەدرىتە دەست حكۈممەت، تاكۇ لە بەرامبەر دەرەوە بە كاربەھىزىت. ئەمە ھەروەك مافى پەوا و دادگەرانەي خۆيانە، بە ھەمان جۆر گەوهەرى ناو سروشتى ئەوانىش دەرەدەخات لەوەدا كە شاياني پىشكەوتىن و شارستانىتىن^(١).

□ ھۆكاري كانى دامەزراندەن قوتاچانەي زەھراء (زانكۆزى زەھراء)

[پۇيىتىي دامەزراندەن قوتاچانەي زەھراء لەبر چەند ھۆكارييکە، لەوانە]:

◆ ھۆكاري يەكەم: دابەزىنى ئاستى زانست لە قوتاچانە ئايىنى يە كاندا

(دەست ھەلگەرنى كەسى لىھاتوو لەو شتานەي كە شايانيتى ئەنجامىان بىدات و، دەستگەرنى بە داوىنى ئەو شتەي شاياني نى يە، لە راستىدا سەرىيچى يە كى گەورە و پېشىگۈنى خىستىتىكى ئابپۇوبەرە سەبارەت بە گۇپىزايەلىي شەرىعەتى گەردوون.. چونكە يە كىن لە خواستە كانى ئەم شەرىعەتە: بلاوبۇونەوەي توانا و لېھاتە كانى مەرۆف و چۈونە ناوەوەي بەھەرە كانىتى بۇ ناو سەنەتە كە و، پىزىگەرنى و خۆشەويىتى سەنەتە كەيە و، لە خۆدا پىادە كەرن و بەرجەستە كەرنى ياسا كانىتى.

بە پۇختى: ئەم شەرىعەتە داخوازى توانەوەي لە سەنەتدا.

مادەم ئەركى سەرشانى "بەديهاتن" ئەمەيە.. ئەوا رەفتار كەرنى مەرۆف بە پىچەوانەي ئەم شەرىعەتە، لە راستىدا شىۋەي شىياوى سەنەتە كە دەگۈزۈت و، ياسا كانى تىكىدەدات. ھەروەك شىۋەي سەنەتە ناسروشتى يە كەش كە دەستى لە داوىنى گىر كەردوو دەشىۋېنېت بەوەي كە مەيلى ناخى خۆزى بەلاي سەنەتە كەي تردايە، ھۆكەشى ئەوەي كە مەيل و سەنەتە كە ئاۋىتتەي يە كەن نابن و، لە ئەنجامدا شىرازەيان تىكىدەچىت.

(1) داوهرىيەكان، وتارەكان، ل: ٦٤١-٦٤٠.

له سه‌ر بناغه‌ی ئەمە: كەسانىكى يە كىجار زۇر بە مەيلى سەركىدايەتى و، فەرماندەبى و، خىڭمۇرە دانان بە سەر خەلکانى تردا پەفتار دە كەن. دەپىنى "زانست" كە شىتىكى شەوق بە خش و پابەر و ئامۇزگار و نەرم و نىانە، بە وىنەي ھۆكارىكى زەبر و زۇرەملېي "خۆسەپاندىنى كەسى" بە سەر خەلکانى تردا بە كار دەھىتىت، واتە لە بىرى ئەوهى خزمەت بە زانست بىكات دەچى لە خزمەتى خۆيدا دەخاتە كار! بەم بىن يە كارمەندى يە كان - نەخوازەلا هى قوتا بىخانە ئايىنى يە كان - كەوتە دەست كەسانىكى نەشياو. لە ئەنجامى ئەمە شدا قوتا بىخانە كان بەرەو پۇوكانەوە و نەمان پۇشتن.

تەنها چارە سەری ئەمەش بەوه دەپى: وانەپىئە كان، كە وە كەرگۈزارانى يەك فەرمانگە وان، لە چەند باز نەيە كى زۇردا بە وىنەي زانكۇ و، هەرييە كەيان لە بوارى پىپۇرىي خۆيدا رېكې خىرىن، تاكو ھەركەس بازارى مەۋەقايەتىي خۆى بەرپىوه بىيات و، پۇوى لە مافى خۆى يېت و، بە مەيلى سروشتى و گۈپۈرەلى كەدنى فەرمانى مەعنە و بى دانستى ئەزەلىيىش دەستوررى "كار دابەشكىردن" جىنبەجى بىكات.

ئەو ھۆكارە گرنگەي كە زانستى ناو قوتا بىخانە ئايىنى يە كانى لە ئاستى خۆى دابەزاند و، لە رېپەرە سروشتىي خۆى ترا زاند ئەوه يە:

كاتى كە "زانسته ئامراز" كان^(۱) خرانە ناوهندى زانسته مەبەستە كانەوە، زانسته باشە كان پاشتكۈنى خران. چونكە شىكىردنەوەي دەستەوازەي عەرەبى، كە پۇشاكە كەي (و شە كەي) لە حۆكمى و اتا كەيدايە، بە سەر زەپىنه كاندا زال بۇو. ئىنجا ئەو زانستەش كە مەبەستى سەرە كى يە لە خويىندىدا بۇو بە پاشتكۈ ئۇوا جىڭ لە لەۋەش، ئەو كەپىيانە كە لە زىخىرە خويىندى زانستىدا بۇون بە كەپىسى رەسمى و دەستەوازە كانيان تا پادەيەك دەماودە مىان بىن دەكرا، ھەممۇ كات و بىر و ھزرە كانيان لە خزىياندا بەند كەرد و بواريان نەدا بە دورچۇون لېيان^(۲).

(۱) زانسته ئامرازە كان (العلوم الآلية) وە كو: نەحورو، صدرف، مەنتىق و زانستە كانى ترى ھاوشىپەيان كە دەپە ئامراز و ھۆكار بۇ تېگەيشىن لە زانستە بالا كان (العلوم العالية) وە كو: تەفسىر، حەدىس و، فىقە و زانستە كانى ترى ھاوشىپەيان. (وھر گېپ)

(۲) داۋەرىيە كان، موحىكەمات، ل: ۱۰۳-۱۰۴.

◆ هۆکارى دووهەم: چاكسازى لە ويلايەتكانى كوردىستاندا
 (من بارودۇخى پەريشانى كوردەكانى دانىشتۇرى كوردىستانم بىنى و، تىكەيشتىم كە
 پۇويەكى بەختەورى دنیامان بە زانستە نوئى يەكانى ئىستا دىتە دى..
 زانايانيش يەكىك لە پۇوبارە سازگارەكانى ئەو زانستانە دەبن و، سەرچاوه كەى
 ترىشى بە بىن گومانى، قوتاپخانە ئايىنى يەكان دەبىت، تاكو زانايانى ئايىن لە گەل زانستە
 نوئى يەكاندا پابىن.

جا لەبەر ئەوهى جلمۇرى ئىختىيارى كوردەكان بە دەست زانايانەوهى، ئەۋائەم
 ھەستەم ھانى دام يېم بىز ئەستەمبۇول، چونكە ئەو كاتە پىم وابۇو كە بەختەورى
 (السعادة) لە "دار السعادة"^(١) دا بەدەست دەھىنەن^(٢)!

◆ هۆکارى سىھەم: بەرپەرچىدانەوهى پلانىكى چەپەل لە دڙى قورئان
 (شەست و پىنج سال لەمەپىش^(٣) يەكىك لە والى يەكان ھەوالى دامى كە:
 لە رۇژنامەيەكدا وتارىكى وەزىرى مۇستەعمەراتى بەرىتانياي خۇيندووھەتوھ كە لەو
 وتارەيدا نوسخەيەكى قورئانى پىرۇزى بە دەستەوھ گىرتۇوھ و توپوپەتى:
 "تا ئەم كىيە لەناو دەستى مۇسلماناندا ھېنىت، ناتوانىن جلمۇرى حوكىمانى يان
 بىگىنە دەست، كەواتە چار تەنها ئەوهەيە كە ئەم قورئانە لەسەر پۇوى زەۋىدا نەھىلەن،
 يان پەيوهندىي مۇسلمانانى پىوه پېچىن".

بەم جۈزە، رېنگىخراوە خرپاپكارە ترسناكە كان بە گەرمۇگۇرىيەوھ ھەولىيان دائەم
 دوو پلانە لە زەمینەي واقىعدا بەھېننە دى: شەكەنلىنى شان و شەكتۈرى قورئانى پىرۇز لە
 بەرچاوى خەلکىدا و، دوورخستنەوەيانلىي. ئەوهبوو زۆر بە چوست و چالاکى لەم
 بوارەدا ھەولەكانيان خستە كار، تاكو زىيان بەم نەتەوھ خۆبەختكارە بەرى و كلىزە
 بىگەيەن.

(١) "دار السعادة": يەكىكە لە ناوه كانى "ئەستەمبۇول" لەو كاتىدا. (وەرگىن)

(٢) داوهرىيەكان، بروانامەي ھەردوو قوتاپخانەي مۇسىبەت، ل: ٤٢٨.

(٣) ئەمە دەقى نامەيە كە دانەر لە دواي سالى ١٩٥٠ زەلە سەرددەمىي عەدنان مەندەرس و جەلال باياردا
 ئاراستەي سەرۆك وەزىران و سەرۆك كۆمارى كەرددووھ.

منیش هر ئەم کاتە و شەست و پىنج سال پىش ئىستا، بېيارم دا پۇوبەررووی ئەم پلانە ترسنا کانه بىمەوه، بۇ ئەمەش پشت بە قورئانى پىرۆز بېستم و، هىز و پىز و پشت و پەنا ھەر لە خۆى وەرگرم.

ئەم بۇ دىلم ئىلھام و رېنمایى پىنگايەكى كورتى كىرىم بەرەو حەقىقەت و، بىرم لە دامەزراىدىنى زانكۈيەكى مەزن كىرىدەوه.

ئىرلەم كاتەمە بىمە بۇ رىزگار كىرىم دا پۇرۇzman تىدە كۆشىن. يە كىن لە بەرپۇومە كانى ئەم كارەش لە دنیادا بىرىتى يە لە پىزگاربۇونى خەلکى لە "ئىستىيدادى رەھا" و، قوتار بۇونىان لە دەردە كوشىنە كانى "گومبایى"، ھەرەھا پەرەپىدانى پەيوەندىيە كانى "برايمىتى" لە نىوان نەتمەو مۇسلمانە كاندا.

بۇ ئەم مەبەستەش و لەم پىيەدا دوو ھۆكىرمان گرتە بەرچاو:
ھۆكىرى يە كەم:

"پىامە كانى نور" كە لە پىنى بەھىز كىرىم ئىمانەوە پەيوەندىيە كانى برايمىتى ئىمانى نىوان ئىمانداران توندو تۆل دە كەن.

بەلگەش لە سەر ئەمە: دانان و نۇوسىنى ئەم پىامانەيە لە دەمى سىتم و تەنگ و چەلەمە و گىرۇ گىرفتى سەختدا و، كارىگەرلى لە رادە بە دەريانە لە ھەموو شۇيىتىكى جىهانى ئىسلامى و ئەوروپا و ئەمریكا - لەم كاتەدا - و، زالىبۇونىانە بە سەر تىكىدەر انى پىسا و فەلسەفە مولجىد و ئەم چەمكە ئىلخادى يانە شىدا كە لە بلاۋبۇونەوە و پەرەسەندىدان، وەك: فەلسەفە سروشى و ماددى، بى ئەمە لە ھىچ دادگايەك يان لىزىنەيە كى خەبىرە كاندا زامدار بىرىن.

پشت بە خوا كەسانى وەك ئىيە لەوانەي كە كلىلى "برايمىتى ئىسلامى" يان دۆزىيە تەمە، ئەم پىامانە دەگۈرنە خۇيان كە نۇورىيەكى نىوان رۇونا كىيە كانى قورئانى پىرۆز دەنۋىن و، لە سەرچەمىي جىهانى ئىسلامىدا بلاۋيان دە كەنەوە.

ھۆكىرى دووھەم:

شەست و پىنج سال لەمە و پىش و يىستم بېرۇم بۇ "مزگەوتى ئەزەھەر" تاكو زانستە كانى تىدا ھەلبۈزىم، لەم رووھە كە ئەزەھەر قوتا بخانەي جىهانى ئىسلامە..

بەلام دەرفتى ئەم گارەم بۇ نېرە خسما و، لە بىرى ئەو خواى گەورە بۇ ھىنانەدىي بىرىيەك پىنمابى كەرىم كە بىرىتى يە لەوهى: مز گەوتى "ئەزەھەر" قوتاپخانەيە كى گىشتى يە لە كىشىوھرى ئەفريقيادا. كەواتە كارىنىكى گەلىپ پۇيىستە كە لە كىشىوھرى ئاسياشدا قوتاپخانەيە كى وەك ئەم بىيات بىرىت، تەنانەت بە پىزەي فراوانىي ئاسيا لهچاو ئەفريقيادا ئەم قوتاپخانەيش لەچاۋ ئەزەھەردا فراوان بىست. تاكو بىرى "دەمارپەرسىي" ، برايەتىي نىوان نەتمە كانى ولاته عەرەبى يە كان و ھيندستان و ئىران و قەققاس و توركستان و كوردستان تېك نەدات و، "گىانى ئىسلامەتى" ش - كە نەتوءايمەتىي راستەقىنە و راست و دروست و بەرز و ھەملائىنەيە - لە نىوانياندا بىوؤزپىرنەمە و، شەرەفمەندى ئەم دەستتۈرە قورئانى يە بن كە دەفرمۇيت: ﴿إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْرَجُوا﴾ (الحجرات: ١٠) ..

ھەروەها بۇ ئەمەش كە ئەۋازىستانە لە فەلسەفەوە سەريان ھەلداوه لە گەل ئايىندا دەست لە ملى يە كەزى بىكەن و، شارستانىتىي ئەوروپاش بە تەواوەتى لە گەل راستى يە كانى ئىسلامدا بىسازىن و، قوتاپخانە تازە كانىش لە گەل قوتاپخانە شەرعى يە كانى ئەنادۇلدا ھاوكار بن و پىتكى بىكەون.

بۇيە ھەموو ھەول و توانايدى كى خۆزم بۇ دامەزراندى ئەم زانكۈزىيە لە مەلبەندى پارىزگا كانى خۆرھەلاتدا (كوردستان) خستە گەر كە ناوهندىكە لە نىوان: ھيندستان و ولاته عەرەبى يە كان و ئىران و قەققاس و توركستاندا و، ناوى "قوتاپخانەي زەھراء" ملىنى، كە قوتاپخانەيە كى نوى و شەرعى يە لە ھەمان كاتدا.

جا ھەروەك ھەموو ھەول و تقاالايدى كى خۆزم لە پىناوى دامەزراندى ئەم زانكۈزىيەدا خستە گەر، بە ھەمان جۇر بۇ بلاو كردنەوەي "پەيامە كانى نورور" يش ئەو توانايدى خۆزم خستە كار) (١).

◆ ھۆكاري چوارەم: سەقامگىر كردى "ئاشتى" و، بوارنەدان بە "دەمارگىرى" (ھەر لە سەردەمى ئەمەوي يە كانەوە زىيانى بانگەشەي نەتوءايمەتى و دەمارگىرى دەركەتووە، ھەروەك لە سەرەتاي سەردەمى "سەربەستى" و "پاگەياندىنى دەستتۈر" يشدا خەلتىكىي شېرزە و پارچە پارچە كەرد..

(1) پاشەندە كان، پاشەندى ئەميرداغ: ٢/٥٩٩-٦٠٤.

ئوه ببوو "یانه" و "کۆمەلە" کان لەو سەرەدەدا دامەز زىنچان..

ھەروەك سەرلەنۇنى بانگەشەی نەتەوايەتى بە کارھېنڑا يەوە بىز دووبەرە كى نانەوە لە نیوان برا عەرەب نەجىپ و تۈر كە موجاھىدە كاندا و، لەم پەتىيەوە پېشىۋى ھەموو لايەكى گەرتەوە و حەوانەوەش لە خەلکى سەنرايەوە و زەوت كرا.

خۇز ئاشكرايىشە كە سروشتى "نەتەوايەتى" و "دەمار گىرى" بىتىيە لە زىياندان لە خەلکى لە پېنى ئەنجامدانى كارى سەلبىي يەوە.

ئىجا نەتەوەي "تۈرك" يىش لە ھەموو شۇتنىكى جىهاندا موسىلمان، واتە نەتەوايەتى يەكىيان بە چەشىنىڭ لە گەل "ئىسلام" دا ئاوىتە بۇوە كە ھەرگىز ناتوارىت لىيّك جىا بىكىرەنەوە..

كەواتە كاتىن و ترا: "تۈرك". ئەو دەگەيەنیت كە ئەو كەسە موسىلمانە. تەنانەت ئەو تۈركانەي كە موسىلمان نىن بە تۈرك لە قەلەم نادىرىن.

"عەرەب" يىش بە ھەمان جۇرن؛ چونكە ئەوانىش نەتەوايەتى يەكىيان ئاوىتە ئىسلام بۇوە و نەتەوايەتىي پاستەقىنەيان بىتىيە لە ئىسلام. واتە ئىسلام سەرەزىيادىيانە.

بەلام دەمار گىرى و بانگەشەي نەتەوايەتى مەترسى يەكى گەلى ئەزىز نىدىايە^(۱).

["سەعیدى كۆن" بەمەي خوارەوە وەلامى ئەو پەرلەمان تارانەي دايەوە كە رايان لە سەر دامەز زاندىنى قوتا بخانەي زەھراء نەبۇو] :

(با بە فەرزى مەحال و اگرەمان بىكەين كە ئىيۇھ پۇيىستان بەمە نى يە، بەلام خۇز سەرەلەدانى زۇربەي پېغەمبەران - دروود دىيان لە سەر بىت - لە كىشۇھەر ئاسيا و خۇرەھ لاتدا، ھەروەها پەيدا بۇونى زۇربەي حەكىم و فەيلەسۇوفە كانىش لە خۇرئاوادا، بەلگەي ئەۋەيە كە ئاسيا زىياتر ھەست و شعورى ئايىنى بەرەو پېشىكە و تىنى پاستەقىنەي دەبات، تا فەلسەفە و زانستە كان.

جا ئە گەر ئىيۇھ ئەم ياسا سروشتى يە وەرنە گەرن و، بە بىانووى لاسابى كىردىنەوەي خۇرئاوا، نەريتە ئىسلامى يە كان پېشىگۈئى بىخەن و دەولەتە كە تان لە سەر بىاغەي ئىلخاد بىنیات بىنین، ئەوا ھېشتىا ھەر لە پېتاواي بەرژە وەندىي نىشتمان و نەتەوەدا ناچارىن كە

(۱) پاشبەندە كان، پاشبەندى ئەمير داغ: ۵۹۸/۲.

لایهنى ئىسلام بگىن، تاڭو بتوانن ئاشتى لە پارىز گاڭانى خۇرھەلاتدا (كوردستان)
سەقامگىر بىكەن كە كەوتوندە نىوان چوار پىنج دەولەتى مەزنۇوا!
والە نىوان ھەزاران غۇونەدا يەڭ غۇونەتان پېش چاۋ دەخەم:
كاتى ئەن كە لە شارى "وان" بۇوم، بە يەكىن لە قوتايى بە كوردە بەغىرەتە كانى خۆم
وەت:

تۇر كە كان گەلى خزمەتىان بە ئىسلام كەردىووه، رات بەرامبەريان چىيە؟
وەتى:

"من تۇركىنىكى مۇسلمانىم بىن باشتەر لە برايە كى فاسقى خۆم، تەنانەت لە بەر ئەمەرى
تۇر كە كە خزمەتى ئىسلام دەكەت لە باو كم زىاتر پەيوەندىي لە گەلدا دەبەستم."
پاشان رۈزگار گۈرپا و سالان ھاتن و رۇشتىن.. هەر ئەن قوتايى بە - خوالىي خۇش
بىت - لە سەرەتى دىلىمدا رۇشتىبووه ناو قوتا بىخانە نۇى بە كانە وە لە ئەستەمبۇول. ئىجا
پاش گەپانە وەم لە دىلى چاوم بىن كەوتەوە، ھەستىم كەردى لە ئەنجامى "دەمار گىرىيى
تۇر كى" لە لايەن ھەندى كەمس لە مامۇستا كانىيەوە "دەمارى نەتەوايەتىي كوردى" لاي
ئەميش بزوادە و، دەبىوت:

"من ئىستا كوردىنىكى بە ئاشكرا فاسق، تەنانەت مولحىدىشىم لە تۇر كىنىكى پىاواچاڭ بىن
باشتەر!"

پاشان چەند دانىشتىتىكم لە گەلدا ساز كەردى، بە ئىزىنى خوالەم و حالتە رېزگارم
كەردى، قەناعەتى بۇ دروست بۇو كە تۇر كە كان سەربازى پالەوانى ئەم نەتەۋەيەن.
دەسا ئەرى پەرلەمان تارە پرسىيار كەرە كان!

نزيكەي پىنج مىليون كورد و سەددە مىليون ئېرانى و ھيندى و حەفتا مىليون عەرەب و
چىل مىليون قەفقاس لە خۇرھەلاتدان و، ھەمموشىيان پەيوەندىيە كانى: برايەتى و
دراؤسىنەتى و پۇيىستى يان بە يەكتىزى بە كەدو گۈزى يان دەدات..
جا من پرسىيار لە ئىيە دەكەم:

ئەم دوانە كامىان زىاتر پىويستان: ئەو دەرس و وانەيەي كە قوتايى لە زانكىز كەمى
"وان" دا دەيخۇينىت كە قوتا بىخانىيە كە گەلان و نەتەۋە كان لە خۇزدا كۆزدە كاتەوە.. يان

ئەو واندیشی کە نەفرەت دەخاتە نیوان ئەو گەلانووه و، بىرى ئەو قوتايى يە تەنھا لە نەتموھ کەی خۆيدا دەبەستىتەوە و، ئىنكارىي برايەتىي ئىسلامەتى دەكەت و، هەمۇ توانييە كى بۇ فېرېبوونى زانستە فەلسەفې يە كان دەخاتە كار و، هېچ بايەخىك بۇ زانستە ئىسلامىيە كان داناتىت؟^(۱)

ئایا حالتى ئەم يە كەيان وەك حالەتى دووھەمى قوتايى يە كەم دەرنەچىت؟

دواى ئەم پرسىمارە، ئەو پەرلەمان تارانەش كە شوين بى خۇرداوايان ھەلدە گرت و دەستيابان لە نەريتە ئىسلامىيە كان داشۇردىبوو، ھەلسان و بېپارە كەيان ئىمزا كىرد. بېۋىست ناكات ناويان بەھىم، چونكە كۆچى دوايان كردووه. خوالىيەن خۇش بىت^(۲).

(ئەم زانكۈزىيە بەردىكى بناغىيە بۇ سەقامگىر كەدنى ئاشتى لە خۇرەللاتى ناوەراستدا و، دەپىن بە قەلائىيە كى قايىمى ئاشتى و ئاسايىش لەويىدا، ھەروەك - بە پشتىوانىي خواى گەورە - گەلىنى سوودىش لە بەرژەوەندىي ئەم گەل و ولاەدا بەرھەم دەھىنەت. زانستە ئىسلامىيە كان لەم زانكۈزىيەدا بناغىيە دەبن، چونكە ھېزە دەرە كى يە رۇو خېنەرە كان چەند ھېزىتكى ئىلحادىن و "مەعنەویيات" لەناو دەبەن. خۆمە گەر ھېزىتكى مەعنەویي گەورەي وەك خىزى، دەنا هېچ ھېزىتكى ناتوانىت لە رۇوېدا بۇوەستىت، بەلكو تەنھا ئەو ھېزىيە كە بە وىنەي بۇمبای ئەتومى بەسىر ئەو ھېزە ئىلحادىيەدا دەتمقىتەوە)^(۳).

◆ ھۆكاري پىتجەم: مردى قوتايانە ئايىنى يە كان

(بە مردى قوتايانە خۇرخۇرۇي ژىر قەلا سەختە كەي وان، كە قوتايانە كى سەرەتايى قوتايانە زەھرایە و، بە مردى سەرجهمى قوتايانە شەرعىيە كانى ئەنادۇل، ھەمۇ قوتايانە كان مردن و گىيانيان لەدەست دا. وەك بلىنىي قەلا كەي وان بۇوە بە كىلىك بۇ گۆرە مەزىنە كەيان.

دەسا ئەي ئەوانەي كە دواى سى سەددى سال دىن!

(۱) پاشبەندە كان، پاشبەندى ئەمیردا غ: ۶۰۲-۶۰۳/۲.

(۲) پاشبەندە كان، پاشبەندى ئەمیردا غ: ۶۰۴/۲.

گۇلى قوتاپخانە يە كى نور لە گەل خۇزاندا بەھىن و لە سەر لوتكەي ئەم قەلائى
بېرىپەن).^(١)

□ شويى دامەزراىندى قوتاپخانەي زەھراء

(داواي دامەزراىندى "قوتاپخانەي زەھراء" دەكەين، كە خوشكى مزگەوتى
ئەزەدرە و زانكۆي لە خۇز گەرتۈوه. داواكارىن لە "بەتلىيس" كە وەڭ مەلبەندى
كوردستان وايە دامەززىت و، لە هەردوو بالە كەشى كە "وان" و "دياربەكى" زانكۆي
هاوشىوهى ئەوهى بەتلىيس بکەرىتەوە. بىن گومان ئىمەي كورد وەڭ خەلکانى تىرىن ئىن ئەن
دىلىيان ئەوهى كە ژىانى كۆمەلایەتىمان لە ژىانى كۆمەلایەتى و بەختە وەرى
تۇر كە كانە وە سەرچاوه دەگرىت).^(٢)

□ مەرجە كانى قوتاپخانەي زەھراء

(يە كەميان: ناوى "قوتاپخانە" لى بىرىت).^(٣) چونكە خەلکى لە گەل ئەو ناوەدا
پاھاتۇن و سەرنج را كىشە و بەلايانە وە ئاسايىھە.
خۇز ھەرچەندە ناوى "قوتاپخانە" ناونىشانىنىكى ئىعتىبارى يە، بەلام راستى يە كى مەزن
لە خۇز دەگرىت، كە ئەوهش دەبىتە ھۆزى بىزۋاندى حەز و شەوقە كان و بىندار كەردنەوهى
ئارەزووه كان.

دووهەميان: تىكەل كەردن و خۇيىندى زانستە گەردوونى يە نوئى يە كانە لە گەل زانستە
ئايىنى يە كاندا، ھاودەم لە گەل ئەوهشدا زمانى عەرەبى واجب و كوردى دروست و
تۇر كى پۇيىست بىت كە زمانى خۇيىندى ناو ئەو قوتاپخانە يە بن. ئەوهش بۇ دەرباز كەردى

(١) پاشەندە كان، پاشەندى ئەمىزدا غ: ٥٤٨/٢.

(٢) داوهەرى يە كان، مۇنازەرات، ل: ٣٨٠.

(٣) لە دەقە ئەسلى يە كەدالە جىنى "قوتاپخانە" نووسراوه: "مەدرەسە". لىزەدا ئەوه بۇ خۇيىنەرى بەپىزە پۇون
دە كەمەوه كە لە باكىورى كوردستان و شەى "مەدرەسە" زاراوه يە كى تابىەت بە خۇيىندى ئايىنى، وەڭ ئەوهى
لای خۇزان وەڭ زاراوه يە كى تابىەت بە جىزە خۇيىندە دەلىن: خۇيىندى "حوجرە". بەلام خۇيىندى ناو
قوتاپخانە تازە كان پىنى دەلىن: خۇيىندى "مەكتەب". جا مامۇستا نوورسى جەخت لەوە دە كاتەمەوه كە "زانكۆي
زەھراء" هەر بە ناوى "مەدرەسە" وە بىت، لە بەر ئەو پىزە ئەلناو دلى خەلکى ناوجە كەدا هەبۇوه بەرامبەر بەو
و شەيدە، تاڭىر بىز نەخى ئەو زانكۆي بىزانرىت. (وەرگىن)

داوه‌ری زهین و ژیری به له تاریکستانی قیل و گزی چوار پتوهه‌ری غوونه‌بی بهد و بئی که‌لک و^(۱)، له بر لابردنی ئه و بهه‌لەدا بردنەی که بهره و توانای "خز به دانا زان" له بواری چاولیکه‌ری خۆه‌لەقورتینه و مشه‌خوردا بهره‌می دههینیت.

بهلئی، رووناکیی دل: زانسته ئایینی به کانه، نورسی عه‌قلیش: زانسته گه‌ردوونی به نویکانه. به تیکه‌ل کردنی ئەم دوانه "پاستی" دەردە کەویت و، هیممبەتی قوتانی په‌روه‌رده دهیت و به هەردوو بالە که بهز دهیتەوە. به لیک جیابوونه‌وەشیان: دەمار گزیی بئی کەلک و نەفرەت لیکراوله يه کەمیاندا، فروقیل و گومانیش له دووه‌میاندا، سەر هەلدەدات.

مرجی سی‌هم: هەلبازاردنی وانه‌بیزه کانیتی، يان له زانیانی کوردى خاوه‌ن دوو بال، واته لهوانه که له لایەن زانیانی کورده‌وە پروایان پئی کراوه و پشتیان پئی دەبەسترنی.. يان لهوانه کە زمانی خزجیی ناوچە کە دەزانن، تاکو ھۆگری و ھاوده‌می يان له گەلدا دروست بیت.

مرجی چواره‌م: راوبىز و پرس و پایه به توانا و لیهاتنى کورده‌کان و، رەچاوا کردنی قۇناغى منالىي مىللی يان و، ساده و ساکارى يان. چونكە گەلنى پۇشاڭ ھەمیه به قەد و بالايدىك جوانه، بەلام بۇ قەد و بالايدىكى تر ناشيرىنە. دیاره فېر كردن و پئى خوینىنى منال يان به زۇرەملى و سەپاندەن دەبىن، يان به ناز ھەلگرتنى حەز و ئارەزوويان.

مرجی پېتجمەم: جىبىھەجى کردنی سەرتاسەربى ياساي "كار دابەشکردن"^(۲)، تاکو ھەموو لق و بەشىك کەسانى پىپۇر و کارامەی لى دەرچىت، له گەل ئەۋەشدا ئەم لق و بەشانه تىنەللىكىشى يەكتىين)^(۳).

(۱) له غۇونە کانى ئەو پنۇرە ھەلە و بئی کەلکان:

يە كەم: قىاس كردنى شتانى معنەویيە لە سەر شتانى ماددى و، به بەلگە دانانى ھەرچى ئەورۇبالە بوارى معنەویباتدا دەيلىن. واتە: ھەرۋەك لە شتانى ماددىدا كارامەن و چاوبانلىنى دەكىرى، وا بىزازىن لە باپەتە کانى عەقىدە و باۋەپىشدا ئاوا كارامە بىن.. دووه‌میان وەرنە گرتنى و تەي ئەۋازانیانە شارەزاي زانسته نویکان نىن، له بوارى زانسته ئایینى يەكەندى.. سى‌هم: پشت بەخزى بەسەن و بەخزۇنائزىن لە بوارى ئایيندا، تەنها له بەر ئەوهى كە لە زانسته نویکاندا كارامەيە.. چواره‌م: قىاس كردنى پېشىنائە لە سەر پاشىن و، پابوردووە لە سەر ئىستا، پاشان ھېرىش كردن و دەرپېنى رەخنەي نارەوا و نابەجى يە. (عەبدولەجىدى بىرى

بەدیعوززه‌مان)

(۲) داوه‌ری يەكان، مۇنازەرات، ل: ۳۸۱-۳۸۲.

(پەپەوی و گوپایەلی بۇ ياسای "تەواو کارى و پىشکەوتىن" - كە ياسايەكى بەدېھىنەری شكتۈمندە و لە گەردۇندا بەپىي دابەشىرىدى ئەركە كان لەكاردايە - واجب و پىويسىتە، كەچى مافى تەواو نەدرا بە گوپایەلەلىي ئەو ئامازە و رەزامەندىيە خواى گەورە كە لەو ياسايەدا هەيە. لە كاتىكىدا كە دەستى چاودىرىيى دانسىتى خوابى - كە دەستورى "كار دابەشىرىدىن" دەخوازىت - چەندىن توانا و لېھاتنى لە ماھىيەتى مەرۋىدا دانواه بۇ ئەنجامدانى زانست و پىشەسازى يەكان، كە لە حۆكمى "فەرزى كىفايە" ئى شەريعەتى گەردۇنيدان.

وېپاي ئەم فەرمانە مەعنەوى يەمش بۇ بەجيھىنانىان، كەچى بە رەفتارى ھەلەئ خۆمان ئەو حەز و شەوقەمان لەدەست دا كە پشتى ئەو مەيلە دەگرىت و لە توانا و لېھاتنەو سەرچاوهى گىرتۇوھ..

ھەروەك بەم ھەلپە و سووربۇونە درۈينەيمان و، بەم حەزى سەركەوتنەش بەسەرخەلکدا - كە سەرى رىاڭارى يە - بلىسە كەيان كۈزاندەو!

بىن گومان سزاى سەرىيچىكار دۆزەخە.. ئىمەش بە "دۆزەخى نەزانى" سزا درايىن، چونكە فەرمانە كانى شەريعەتى فيزەقان لە خۆماندا جىبەجى نەكىد كە ياساي بەدېھاتۇرانە..

خۆ تەنها كاركىدىن نەبىت بەپىي ياساي "دابەشىرىدى كار" ھىچ شىتىكى تىلىم سزا و ئازارە رىزگارمان ناكات. ئۇوهبۇ پىشىنامان بەھۆى جىبەجى كەنلى ئەم ياسايەوە رۇشتە ناو بەھەشتى زانستە كان) ^(۱).

(مەرجى شەشم: دواى تەواو كەنلى خويىندەن و دەرچۈونى خويىندەكارانى ئەم قوتاڭانەيە، چەند رېنگىايدە بىگىرىتە بەر بىز دەستە بەر كەنلى بەرەو پىش چۈون و سوود وەرگەرنىان، تاڭو لە گەمل دەرچۈوانى قوتاڭانە بالاڭان و پەيمانگا رەسمى يە كاندا يەكسان بىن و، بە ھەمان شىيۆھى ئەوان مامەلەيان لە گەلدا بىكىت و، تاقىكىرىنەوە كانىشىيان بە وىنەي ئەو قوتاڭانانە بەرھەم بەخش بىت، نەك نەزۆك و بىن ئەنجام.

(۱) داوهرى يەكان، موحىكەمات، ل: ۶۷-۶۸.

مهرجی حه‌وتهم: به جزرینکی کاتی (خانه‌ی مامؤستایان) بکریت به کوله که و پالپشتی ئەم قوتاچانه‌یه و تىكەل بکریت له گەلیدا، تاکو "ریسا" و "بەھرە وەرگرتن له زانست" له و خانه‌یه و بۇ ناو ئەم قوتاچانه‌یه و، پەوشت بەرزى و ئايىندارىش لەم قوتاچانه‌یه و بۇ ناو ئەم خانه‌یه بپوات و تەشەنە بکات، هەتا ھەردوو کیان بەم ئالىو گۆرە دەبن بە خاوهنى ھەردوو بالە کە.

مهرجی ھەشتەم:

گۈرپىنى ئەو نەرىتە بەردەواامەی کە له گورستاندا ھەمە، ئەوهى کە خوينىدىن و فېرگەن بۇ تاکە کەسە. بەوهى کە تايىھەت بکریت به گۆمەل و بازنه‌يەك لە خەتكان^(۱).

□ دەرامەتە کانى قوتاچانەی زەھراء

(دەرامەتە کانى ئەم قوتاچانه‌یه بىرىتى يە له غىرەت و پەرۇشى..

پاشان ئەم قوتاچانه‌یه بە وينەي "تۇو" درەختىنگى تۇوپا - له دۆخى ھىزدا - له خۇ دەگریت. جا ئەگەر بە "غىرەت" و "پەرۇشى" سەوز بۇو، ئەوا پىويستى بە ئىۋە و گەنجىنە و شىڭ و بىرنگە کانتان نايىت، بەوهى کە بە جزرینکى سروشتى ژيانى ماددىي خىزى كېش دەکات. ئەوهش له چەند رپوویە كەوه:

يە كەم: ئەوقاف. ئەگەر بە جزرینکى پاستەقىنە پىشكەنخىزىت، ئەوا بە يە كخستى قوتاچانە کان گانياوينكى بە خۇر دەکاتە سەر ئەم ھەمەز.

دووھەم: زەکات. چونكە ئىمە شافيعىن^(۲). جا ئەگەر دواى ماوهەك ئەم قوتاچانە زەھرا يە خزمە تىگۈزارى يە کانى بۇ ئىسلام و مەرقىايەتى خستە پۇو، ئەوا بىن گومان و، بە شايىستەمى، بەشىڭى زەکات پۇوی تىنە کات و بۇ خۇزى دەستە بەرى دەکات. تەنانەت گەر زەکاتى زەکاتىش بىت سەرۈزىدەتى.

سىھەم: نەزىر و سەدەقە کان. چونكە ھەرۋەك ئەم قوتاچانه‌یه له لاي ژىرى يە کان بەرزىزىن قوتاچانە پىنگىدە هيئىت، له بەرچاوى دل و وېۋدانە کانىش خاوبىزىن تەكىيە و

(۱) داۋەرى يە کان، مۇنازەرات، ل: ۳۸۲-۳۸۳.

(۲) مەبەست ئەوهە كە بە پىنى كەو مەزەمە ناوبر او دەتوانىت بەشىڭ لە زەکات بدرىت بە قوتاپىانى زانست كە بە پاستى لېپراون بۇ خوينىدىن. (وەرگىپ)

خانەقا دەنۋىتىت، ئەوهش بەھۆى ئەو بەرۇبۇومانەي بلاۋىان دەكاتىھو و، ئەو پۇناكى يانەى كە بەھەمو لايەكىان دەگەيەنىت و، ئەو خزمەتە مەزنانەى پېشکەشيان دەكەت بە ئىسلام.

واتە: هەروەك قوتاپخانە ئايىنى يە.. قوتاپخانە ئويي يە.. بەلكو تەكىھ و خانەقاشە. دىارە ئەو كاتە بەشىكى نىزىر و سەدەقە كان - كە لە نىوان ھاوبەرپرسىي كۆمەلايەتىي مۇسلماناندان - رۇو دەكاتە ئەو قوتاپخانە يە.

چوارم: خواستن. ئويش بە فراوانىكىرىدىن پېزىھى دەرامەتە كانى خانەي مامۇستايان، دواى ئەو تىنکەل كىردىن لەپەر ئالۇڭزۇرى ناوبر او ئەنجام دەدرىت. چونكە دەگۈنچى بە جۈزۈنكى كاتى دەرامەتە كەي بۆ ئەو قوتاپخانە يە خوازىرى. خۇز كە دواى ماۋەيەك ئەو قوتاپخانە يە كەوتە سەرخۇز و دەولەمەند بۇو، ئەو دەمە ئەمانەتە خوازراوە كە دەدرىتەو بە خاۋەنە كەي) (۱).

□ سوود و بەرۇبۇومە كانى قوتاپخانە زەھراء

(ئە سوود و بەرۇبۇومانە بە كورتى و پۇختى بىرىتىن لە:

دايىن كىردىن ئايىنده ئازانىيلىك كورد و ..

تېخزانىنى زانست بۆ ناو كوردىستان لە پېنى قوتاپخانە و ..

دەرخستىنى لايەنە جوانە كانى "مەشرۇوتىھەت" و "سەربەستى" و، سوود وەرگىتن لېيان.

بەلام بە دور و درېزى بىرىتىن لەمانە:

يە كەم: يە كەختىنى قوتاپخانە ئايىنى يە كان و ئەنجامدانى چاكسازى تىياياندا.

دووھەم: رېڭار كىردىن ئىسلام لە ئەفسانە و ئىسرايىلىيات و دەمار گىرىي بىزلىكراو، كە هەر ئەمانە بۇون شىشىرى بەپېشتى ئىسلاميان ڙەنگاوى كرد.

بەلتىن، ئىسلام داخوازى توندو تۆلپى مۇسلمانە لە ئايىندا، كە بىرىتى يە لە دىن قايىي و دامەزراوى و پابەند بۇون بە "حەق" وە .. نەك "دەمار گىرىي" كە ئەنجامى نەزانى و بەكار نەھىنانى داوهەرىي ئىرىي يە.

(۱) داوهەرىي كان، مۇنازەرات، ل: ۳۸۴-۳۸۳.

من لام وایه مهتر سیدار ترین جوزره کانی ده مارگیری ئوهیه که لای هنهندی چاولیتکه رانی ئوروپا و مولحیدانی ده بینریت، چونکه به سه‌سنه‌ختی یوه سوورن له سه‌ر گومانه بن بنه‌ما کان!!

دیاره ئوهه هرگیز ره فtar و خووی زانایان نی به که پابهندی به لگه کان.

سین هم: کردنوه‌ی ده گایه‌ک بۆ بلاو بیوونوه‌ی لایه‌نه جوانه کانی مه‌شروع‌تیهت. به‌لئی، لمناو هۆزه کاندا هیچ هزر و بیریک نی به "مه‌شروع‌تیهت" زامدار بکات. به‌لام گه‌ر بله‌ایانوه جوان نه بیت سوودی لئی و هرناگرن. دیاره ئهمه‌ش زیانی گه‌لئی زیاتره.

بن گومان نه خوش ده‌رمانیک به کار ناهینیت که پئی و ایت ژه‌هri ئاویته بوروه. چواره‌م: کردنوه‌ی ده گایه‌ک بۆ پوشتنی زانسته گه‌ردوونی به نویکان بۆ ناو قوتا بخانه ئایینی به کان. ئوهش به کردنوه‌ی کانیا ویکی سازگاری بنی خلت‌ه له و زانستانه، به جۆریک شوینکه و توروانی قوتا بخانه ئایینی به کان نه فره‌تی لئی نه کهن.

چه‌ندین جار و تروو‌مە: تیک‌گیشتیکی هله و گومانیکی شووم تائیستا دوو به‌رېستیان له بمردم پوشتنی زانسته کاندا "بۆ ناو قوتا بخانه ئایینی به کان" داناوه^(۱). (گرنگ‌ترین پیچگر، که به‌لایه کی داباریوه به‌سه‌رماندا: گومان بردنی ئهندیشی و ناحه‌قی ئیمە و بیانی به کانیشە که گوایا ناسازی‌یه‌ک له نیوان هنهندی پواله‌تی ئیسلام و هنهندی بابه‌تی زانستیدا هه‌بیت!

ده سا ئافه‌رین بۆ ته‌قالای بلاو بیوونوه‌ی پیشنه‌ی زانیاری‌یه کان و، ده‌ستخزشی له ماندو بیوونی زانسته به‌غیره‌تە کان که پشته لیکولینه‌وه و بددادا گه‌رانی پاستی‌یه کانیان گرت و، هیز و وزه‌یان بەبئر مرؤفایه‌تیدا کرد و، حەزى به کارهینانی و پیزدانیان له گرۇی ئاده‌میز اددا چاند و، "پاستی‌یه کان" يان به کەرەسە و تفاقی جەنگ و به مەبەستی دورخستنوه‌ی پیچگر کان پر چەك کرد، تاله‌ناویان بردن و لەمەولاش به تھاوی ئایانه‌یلەن.

به‌لئی، گەورەترين هۆکاری ئوهه کە حوانه‌وه دنیا لە ئیمە گرتمه و، بیانی‌یه کانیشى لە بەخته و هربى ئوه دنیا بنی بەش کرد و، پەرده‌ی به‌سەر پرووی خۆرى

(۱) داوه‌ری‌یه کان، مونازه‌رات، ل: ۳۸۶-۳۸۴.

ئىسلامدا هينا و، بۇ بەھزى گىرانى ئەو خۆرە، تەنها بەد تىگەيشتن و گومان بىردى ناسازى و نەگونجاوېي ئىسلام بۇوه لەگەن راستى يەكانى زانستدا.

گەلى سەيرە!! ئاخىر چۈن بەندە دەبىتە دۇزمىنى گەورە كەى و، خزمەتكۈزۈرىش دەبىتە نەيارى سەرۋكى خۆرى و، منال چۈن لە باوکى خۆرى ھەلەدە گەپتەوه؟! خۆ ئىسلام سەرۋەر و رابەرى ھەممۇ زانىنە كان و، سەرۋك و باوکى سەرجەم زانستە راستەقىنە كانە!

بەلام - بە داخەوە - ئەم تىگەيشتنە نارپاوا و ھەلەمە تا ئىستاش فەرمانى خۆى پایى دەكەت! ئەوه تا گومانە كانى خۆى دەھاوېتە ناو دەرۈونە كان و، دەرگائى شارستانىتى و زانىارىلى لە رووى كورده كان و ھاوشىۋەيان داخستووه. ئىز سامىيان لە گومانى بۇونى نەگونجاوېي نىوان چەند روالەتىكى ئايىن و چەند بابەتىكى زانستى لىنىشت)^(١).

(پىنجەم: ئەوه دووبات دەكەمەوە كە چەند جار - بەلکو سەد جارىش - و تۈوومە: ئەم قوتا بخانەيە ئاشتى و سازش دەختە نىوان ئەھلى "قوتا بخانەي ئايىنى" و "قوتا بخانەي نۇرى" و شوينكەوتۇوانى "تەكىيە و خانەقا كان" و، وايان لىنى دەكەت - بە لاى كەمەوە - لە ئاماڭىدا يەڭى بىرگەن، بەھزى گۇزپىنمۇھى مەيل و بىرۇپا كان كە لە نىوانياندا پىنگىت. بەللىن، بەپەپى داخ و پەزارەوە دەبىنەن كە ھەرۋەك جىاوازى بىر و بۆچۈونە كانىيان يەكىتىي نىوانيانى لەتۆپەت كردووه، جىاوازى مەشرە بە كانىشىيان پىشىكەوتىن و بەرزبۇونەوەي ئەوانى لە شۇنى خۆيدا راڭرتوووه..

چۈنكە بەھزى دەمار گىرىيى ھەرىيە كەيان بۆزپىيازە كەى و، پوانىنى ساڭار و روالەتىي بۆزپىيازى ئەوي تر، ملىان بەرھە زىيادەرھەوى و گۈئى پىن نەدان ناوه. ئەوه تا ئەميان بەوه زىيادەرھەوى دەكەت كە ئەو بە "گومرا" دادەنیت و، ئەويش بەوه تەقسىر بارە كە ئەم بە "نەزان" لەقەلەم دەدات!

پۇختەسى ئەمانە:

ئەگەر ئايىنى ئىسلام بەرچەستە بىيىت، ئەوالە شىۋەي كۆشكىنە كى هيىنەدە پۇوناك و درەخشاندا دەبىت كە سەرانسەرى زەھى زەھى دەكەتەوە و دەيىخە ملىيىتى..

(١) داوهرىيە كان، موحاجەمات، ل: ٣٧-٣٦.

یه کیک له مهندسه کانی ئمو کۆشکه: "قوتابخانه‌یه کی نوئی" و، ڙوورنیکی: "قوتابخانه‌یه کی ئایینی" و، گۆشه‌یه کیشی: "ته کیه" و، ههیوانه کەشی شوینی کۆبۇنچەوەی ھەممويان و ئەنجومەنی شۇوراى نېوانیان دەبىت، بە جۇرى كە ھەريه کەيان ناتەواویي ئەوانى تر پەركاتەوه.

جا ھەروەڭ ئاوىنە خۇرى تىدا دەردە كەمەنی و وىنە كەم دەداتەوه، ئەم قوتاچانە زەھرايمش بە ھەمان جۇر لە لاي و لاتە بىانى يە كان و لە پىش چاپىاندا وىنە و شىۋەي ئەو كۆشکە ئىلاھى يە ئىدا دەردە كەمەنی^(۱).

ھەلۈستى كاربەدەستان بەرامبەر بەم داواكاري يە
بلاو كەردنەوە زانست لە كوردستاندا

□ تۆمەتى "شىتى"!

"لە كۆتايى مونازەرە زانستى و گفتۈرگۈ بلننە كانىدا، كە زۇر سەر كەم تووا نە چەند پۇزۇ و حەفتە يە كىيان خايىاند، و تيان: ئەم پىاوه شىتە، چونكە ھەممو شىتىك دەزانى! ئىتر ناوى سەعىدى ھەزاريان لە لىستى شىتىاندا تۆمار كرد، ئەمە شەيداى زانست و نىشتمان و شارستانىتى و مەرۇۋاپەتىيان بەرەۋ خەستەخانە ئىستان بەرئى كردا لە كۆشکەوە پىيشكىيەن نارد كە توانستە عەقلىيە كانى پېشىكىنى، بەلام سەعىدى دېۋانە! بارودۇخى خۇرى و ھۇزكارى هاتنى بۇ ئەستەمبۇول بۇ پىيشىكە كە پۇون كردهو، بېي و تى:

من نەخۆش نىم، بەلكو نەتمەوە و ولات دووچارى نەخۆشى بۇوە، من ھاتم دەردە كانىان چارە سەر بىكم.

ناوچەي كوردستان لەو كاتەوە كە خوا دروستى كردووە هەتا ئىستا وە كە خۇرى ماوەتەوە، خەلکە كەشى نوقمى زۇنگاوى نەزانى يە.. منىش بە هيوابى رىزگار كەردىيان ھاتم بۇ ئىزە. كەچى كاتىك ھەولە كاغم لەو پىناوهدا خستە كار، تۆمەتى "شىتى" م درايە پال!

(۱) داوهرى يە كان، مونازەرات، ل: ۳۸۶.

زۇر پاستە هەر كەسى تىكەلىي شىستان بىكەت، ئەويش شىت دەبى. ئەوه بۇ ھاتم بىز
ئەستەمبوول و بە شىت دانرام^(١)!

□ بەرە نەخۆشخانەي شىستان!

(جاران پىم وابۇر تىكچۈرنى بارودۇخى كوردىستان ھى ئەوه بىه كە ئەندامىيىكى
جەستەي گرفتارى نەخۆشى بۇوە. بەلام كە ھاتم بىز ئەستەمبوول و تىرىپەي دل و
دەمارە كاپىم تاقى كرده و نەشتەرگە رىم تىدا ئەنجام دا، تىنگە يشتم كە نەخۆشى يە كە لە
"دل" وە پەرەي سەندۇوە و پاشان بە ھەممۇ لايدە كى تردا بلاۋو بۇوه تەوە. بۆيە ھەوتى
چارە سەر كەردىنى ئەو نەخۆشى يەم دا، كەچى بە نازنانى "شىتى" پېزمىنلى نرا)^(٢)!
(چونكە كەسانى حەسۋەد و نەيار لە لايى كاربەدەستان بۆيان تىچاندەم و، بە فەرمانى
سولتان عەبدۇلھەمید - خوالىخۇش بىت - بەرە نەخۆشخانەي شىستان درامەبەر)^(٣).

□ گەفترگۈزى لە گەل پېيشىكى نەخۆشخانە كەدا

(ئەي پېيشىكى بەپىزى! من دەدوئىم و، تۈش گۈئىم لىنى راپاگە...
وابەلگە يە كى تىت دەدەمنى لە سەر شىتى يە كەم! ئەويش و لامدانەوەي خەلکە، بىن
تەوهى پرسىيارم لىنى كرايىت ا

(١) ياداشتە كانى عەبدۇلھەجىدى براي مامۇستا سەعىدى نۇورىسى، ل: ٦ (ب/١٥٥). "دەشەف ئەدەب"ى نۇورىسى بەناوبانگ، لە باسى ئەو دەمدەي ژيانى مامۇستا نۇورىسىدا دەلىت: بەديعوزەمان بىز ئەوهەت بىز ئەستەمبوول تاڭرۇ چەندىن قوتاخانەي نۇرى لە ھەرىپە كانى بۆزۈھەلاتىدا داڭىززىرىنىت، لە پىناراى پەرەپىندانى گىغانى زانست و بلاۋو كەردنۇوهيدالو ناوچانە. تۇلە ھەممۇ كەسىلەك زىباتىر شەبىدai "سەرىھەستى" بۇو، ھەروەك كەسىنەكى گەلىنى ئازا و شارستانى بۇو.. نۇورىسى ئۇرۇپادە زۆرەي بۇيىرى و ئازابەتى لە پىناراى ئازادىدا لە كاتىنگەدا دەرىپىرى كە خەللىك نەياندەپىزى تەنانەت يەك دانە و شەلە باراپەوە دەرىپىن، تەنها بە ھېنىما و ئاماڑە كان دەباندر كاند. جا سەرھەلدانى كەسىلەك ھەرىپە كانى خۇزەھەلات كە تائىم پادىيە بۇيىرى و ئازابەتى دەرىپىت لە كاتىنگەدا كە ھەممۇ دەسەلەنەكان لە دەستى "پاشاكان" و "كۈشكۈ"دا بۇو، زۇر سروشى بۇو كە سەركەوتى بە سەر ئەواندا سەرسامى و مەترىسى بەهاوېتە دەليان. بۆيە لەو "پاشا" خۇزەپىنائى كە مېللەتىيان بە كۆزىلەي خۇبىان دەزانى نەيانتوانى بىئىيەك بىزىزىنەوە خۇبىانى لە دەست پىزگار بىكەن ئۇمۇھ نەبىت كە بىلەن: "دەرىپىنى لەم بۇيىرى بىه، ئاماڙە بېز ناتەواوىي ژىرىپى ئەم كەسە"! بىز خىستىانە نەخۆشخانەي شىستان. ئەمە ھەتكارى بىردىنى نۇورىسى بۇو بۆز لەو خەستەخانىدە! (وەرگۈز، لە شوڭىران واجىدەوە: ٩٠-٨٩)

(٢) داۋەرىيە كان، وقارە كان، ل: ٦١٥.

(٣) تىشكە كان، تىشكى چواردەھم، ل: ٧٠٤.

بن گومان ئیوه حمز له بیستنی گوفاری شیتیکی نامزد کمن!
من داواکارم له شیوه‌ی داوه‌ری به کی ژیریدا پشکنینم بۇ ئەنجام بدهن، با ویژدانیشت
لەمەدا حە کەم بىت.

دیاره و تنهوهی واندیه‌ک له زانستی پزیشکیدا به پزیشکیک كارنیکی بىھوده‌یه، بەلام
دەبىن نەخۆش له دەستنیشان گردنی نەخۆشی يە كەيدا يارمەتى پزیشکە كەی بدات.
ھەرووه‌ها به پىویستى دەزانم كە به باشى گۈئى بىستىم بن، تاکو ئايىنده به درۆتان
نەختاھووه..

كەواته به بايەخ پىدانووه سەرنج لەم چوار خالە بدهن:
يەكەميان: من لە چىا كانى كوردىستاندا گەورە بۇوم. كەواته ئەو حالەتائى من كە
ئیوه پەسەندى ناكەن و به قەبەی دەزانن، دەبىن به تەرازووی كوردىستان هەلبان
بىسەنگىن، نەك بە تەرازووی هەستىيار و شارستانى "ئەستەمبول" ..

خۆ ئە گەر بە تەرازووی ئەستەمبول هەلبان بىسەنگىن، ئەوا بەر بەستىكى ئەوتۇ لە بەر
دەماندا دادەنین كە رېنى سەرچاوه‌ی بەختەوەر بى دواپۇرمانلى دەگرن و، دەبىن ئە
كاتە زۇربەی كورده كان بەرهە نەخۆشخانە شىستان بەرى ئەخەن!
چونكە ئەو رەوشتانەي كە بەلاي خەلکى كوردىستانووه پەسەند و جوانن، بىتىن لە:
جەسارەت و، عىززەتى نەفس و، دىن قايىمى و، يە كبۇونى دل و زمان..
كەچى ئەو شتەي لە شارستانىتىدا پى دەلىن نەزاكەت و نەرمۇنیانى، بەلاي ئەوانووه
پىا و دوورپۇويە!

دوووهەميان: خىوو و رەفتارە كام - بە وىسەي بەرگ و بۇشاڭم - پىچەوانەي
خەلکى يە. كەواته سەرېنجى خۇرتان ئاراستەي واقىع و راستى بىكەن و، ئەو نەرىت و باوه
خرابانە مەكەن بە تەرازوو بۇ پىوانەي شتائى كە رۇزگار بەر بوى پى داون و بۇونتە
غۇونەي سەرمەشق بۇ خەلکى..

من موسىلمانم، لەم پۇوهە ئەركى سەرشامنە كە وەفادار و پابەندىم بە ئايىنە كەمەوە..
كەواته دەبىن بىر لە شتائى بکەمەوە سوودى نەتهووه و ئايىن و دەۋەتىان تىدایە و، ئەو
قسە بىن گىان و مردووه نەلىمەوە كە خەلک دەلىن:
(من چىم لەم داوه، با كەسانى تى بىرى لىنى بکەنەوە)

سەنەتمەيان: زۇوتىر گەلىنى كەسى "دەگەمن" ھاتۇن و پۇشتۇون لەوانەى كە
ھەرييە كەيان پىش كات و زەمانى خۇيان كەوتۇون..
خەلتكى ئەو سەردىمەانە يە كەم جار ھەتسو كەمۇت و پەفتارى ئەوانىيان بە شىتى و بىن
سەرەوبەرە دەدایە قەلم، پاشان بە سىحر و شتى نائاسايى..
ديارە دۈزايەتىي نیوان خاتى يە كەم و دووهەم ئامازەيە بۆ دۈزايەتىي نیوان ئىدىعىا و
بەلگە كانى ئەوانەى كە بېرىارى "شىتى" يان بىز دەركەدووم. چونكە بە كردىوھ و زمانى
حال و تېۋويان:
"ئەم كەسە شىتى؛ چونكە وەلامى ھەموو پرسىيارىڭ دەداتەوھ و گشت گىرى
كۈنۈر يە كېش دە كاتەوھ"!

خۆ بىن گومان ئەو كەسە شىتى كە ئەم بەلگەيە دەھىنېتەوھ!
چوارەمەيان: ھەر كەسيلىك خاوهنى مىزاجىكى تۇورەي - بە تايىھەت - وەك مىزاجى
من بىت، بىن ھېيج گومانىلىك دەبىن كەسىنگى تۇورە بىت! چونكە ئەو كەسەى كە ماوهى
پازىدە سالە بىرىنگى بەرزى - و اتە سەرەبىتى شەرعى - لە گەمل خۇيدا ھەملگەرتۇزە،
نېزىك بۇو بە چاۋ بىبىنېت ھاتىتىدە دى، كەچى لەم كاتەدا خۆزى لە مەترىسىدا بىبىنېتەوھ و،
خەرىك بىن تىابىجىت و، بەھزى پۇودانى ئالو گۆزپىنكى مەزنەوھ لە بىنېنى ئاواتە كەھى بىن
بەش بىت.. كەسىنگى وا چۈن تۇورە نايىت؟!
پاشان وەزىرى ئاسايش گەلىنى لە من شىت ترە، چونكە لە چاۋ من تۇورەتىرە! لە
كاتىكىدا كە مەگەر يەك لە ھەزارى ئەو خەلتكە، دەنا كەس لەم شىتى يە كاتى بە پزگارى
نايىت:

فکلُ الناسِ مجنونٌ ولكنَ علىٰ قدرِ الموى اختلفَ الجنونُ!

جا ئەگەر ماستاوا چىتى و مەرانى و لاانەوهى پىشىلە ئاسا و كىلەقىنى سەگانە و
بەختىرىنى بەرژەوندى گىشتى لە پىشاۋى بەرژەوندىي تايىھىدا، بە "زىرى" دابىرىت..
ئەۋا ئىۋە شايىت بىن كە من دەست لەم جۈرە "زىرى" يە ھەلتەگرم و، شانازى بەو
شىتى يەوە دە كەم كە بە راى من وەك پلەيمەك و اىيە لە پلە كانى بىن تاوانى.
ئىنجا چەند "خال" يېك ھەن كە گومان و دوودلى يان سەبارەت بە من و رووژاندۇوھ.
لە كاتىكىدا كە من لە سەر بىناغەي زانىن و لە بەر ھەندى حىكىمەتى پەنهان ئەنجامىم داون.

● یه که میان: شکل و شیوه نامو کمه.

من بم به رگ و پژشاکانم که له هی خدلک ناچیت، رایده گهیدم که هیچ نیازیکم به ظامابنجه دنیاییه کان نی یه و .. بههانه دههیتمده بز گوئ نه دام بهو عاده تانه‌ی که له ناو خدلکی ئم و لاتدا پساده ده کرین و، دوری ده خم که خرو و پهفتاره کانم و هک هی خدلکی تر نین و، ئمهش ده خمه بیش چاو که مرؤفایه‌تی یه کم بریتی یه له یه کبوونی ناووه و پرواله‌تی دوره وهم.. همروه‌ها خوشویستنی میله‌ته کم بهمه ده رده خم.. پاشان "واتای نامز" بز ئمهش سه‌رنج را بکیشیت ده بی له ناو "وشیه کی نامز" دا بیت.. ئنجاله پنی ئم شیوه نامزیمه بمه به پهفتار و کردار ئاموزگاری پیش چاوی خدلکی ده خم که هاندۀ ری بهره‌می ناو خوبی بن و برهوی پن بدهن.. همروه‌ها ئمه شیوه‌یهم ئاماژه‌یه بز ئمه میلی نوی برونه‌یه که له زاتی خومدا هستی پن ده کم، له همان کاتیشدا ئاماژه‌یه بز تازه برونه‌یه زه‌مان و پوژگار.. همروه‌ها من پهیگانم به سوتان سه‌لیم داوه.

● دووه‌هه میان: مونازه‌ره کردنه له گهله زانیاندا.

هز کاری ئمه برتی برو لمه‌ی که کاتن هاتم بز ئهسته میوول بینیم قوتا بخانه ئایینی یه کان، به وینه بواره کانی تری ژیان، له لاتدا پیش نه که و تون. هری ئه ممش ده گهربت‌هه بز ئمه‌ی که ئمه کتیب خویندن‌هی ئاماده کاری یه بز هه لینجانی مه‌سله کان، خراوه‌ته جیئی "مهله که" زانست^(۱).

ئنجاله له بخانی نه بونی مونازه‌ره زانستی و پرسیار و بهلام له نیوان قوتا بیاندا، هندی حاله‌تی و هک پشتگوئی خستنی خویندن و، نه‌مانی شهوق و، لاوازی "مهله که" له ناویاندا سه‌ری هه‌لداؤه.

(۱) "مهله که": سیفه‌تیکی جنگیه له ده رونی مرؤفلد. واته: به هزی یه کیک له کرداره کانه‌هه شتیک له ناخنی مرؤفلد ا دروست ده بیت پنی ده‌لین: "چزنیتی ده رونی". جا له گهر لهو چزنیتی یه به خیرابی نه‌ما پنی ده‌تری: "حاله‌ت". بهلام له گهر چهند جاریک دورویات برووه و جنی خزی گرت و برو به چزنیتی یه کی به‌رده‌وام که لابردنی له‌ستم بیت، پنی ده‌تری: "مهله که". خز له گهر به کرداریش به‌جه‌سته برو، پنی ده‌لین: په‌وشت و خرو. بروانه: (التعريفات) للسعید الشریف الجرجاني. ص: ۱۲۶، طبع و نشر دار الشؤون الثقافية - بغداد. همروه‌ها: (کشاف اصطلاحات الفنون) للتهاونی. ۱۶۴۲/۲. (وهرگنیز)

دەبىن بزانىن كە "زانستە خوايىه كان" بە وينەز زانستە كانى تر بە دەست ناھىنرىن، چونكە خزىان لە خزىاندا مەبەست و جىنى ئامانجىن و، لە زەتىنگى راستەقىنە بەرھەم دەھىن. كەواڭ نە وە كو زانستە گەردوونى يە كانن - كە سەرسامى و سەرسوورمان دەوروورزىن - نە وە كو ئەو زانستانەشىن كە بۇ گالتنە و گەپ بە كاردىن و كاتيان پى بە سەر دەبرىت ..

لە بەر ئەوە، فيرپۇون و دەستخستىيان پىویستى بە هييمەتىنگى بەرز، يان پۇچۇونىنگى تەواوەتى، يان ھاندەرنىكى شەوق بزوئىن و دەرە كى ھەيە كە بە وينەز پرسىيار و وەلام پېشىپ كەن بەرھەم بەھىنېت، يان دەبىن بەپىنى جىبىەجى كەنلى دەستورى "كار دابەش كەن" ھەر يەڭ لە قوتاييان بە گۈزىرە تواناي خزى لە ھەندى زانستادا رۇبچىت، تاكو تىايىدا بېيت بە پىسپۇر و زانىنە كەدى رۇوکەش و سەرىپىنى نەيىت. چونكە ھەموو يە كېڭ لە زانستانە "وينەز كى راستەقىنە" يە خزى ھەيە، جا ھەركاتىن مەۋە كە "ئى نەما زانستە كەشى وە كو وينەز كى ناتەواو دەردەچىت ..

چارە سەرى ئەمەش بەوە دەبىن كە ھەموو قوتايى يە كى ليھاتووى بە توانا يە كېڭ لە زانستە كان بىكەت بە بەردى بناگەز زانستە كانى خزى، ئىنجا چەردىيەك لە يەڭ بە يە كى ئەو زانستانە تىريش دەستى خزى بخات كە پەيوەندىييان بە زانستە سەرە كى يە كەوھەيە، تاكو "وينەز راستەقىنە" يە زانستە تەواو بىكەت. چونكە ھەموو پوختە و چەردىيە كى ئەو زانستانە تر دەكەرىت بېيت بە تەواو كەرى زانستە سەرە كى يە كە، بىن ئەوھى بتوانىت "وينەز" يە كى سەرە خۇپىكەھىنېت!

ئەي قوتاييانى زانستە شەرعى يە كان لەوانەز كە گۈييان لە دەنگە!

دەبا وەڭ ئەوھى كە قوتاييانى قوتا بىخانە نوي يە كان بۇون بە باشتىن "جيئشىن" بۇ "پېشىنەن" ئەناتەواوە كانىيان، با ئىيەم بىن بە باشتىن "جيئشىن" بۇ "پېشىنەن" مان كە گەيشتىرونە چەلەپىزىيە "تەواوى"!

جا مەبەستى من لە مۇنازەرەنە ئەوھەبوو كە - بە كەردىوھە - بۆ ئىم دوو خالە بىداريان بىكمەوھە.

● سئی‌همیان: من - ویپای ناشایسته‌یم - ئەم دوو چەمکەی خواره‌وەم پروون
کرده‌وە:

یەکەم: ئىسلام - كە برىتى يە لە شارستانىتىي پاستەقىنە - لەم چەرخى پېشىكە و تەدا
بە وينى شارستانىتىي ئەم رۈزگارە هەنگاوى بەرھو پېش نەناوه.
گەورەترين ھۆكاري ئەمە برىتى يە لە جياوازىي بىرۇپا و مەشرەبە كان لە نېوان ئەھلى
قوتابخانە ئايىنى يە كان و، قوتاتابخانە نوئى يە كان و، تەكىھ و خانەقا كاندا، ئەوانەي واتاي
ئەو پەندەيان تىدا ھاتۇوه تە دى كە دەلىن: "ئامانجىيان يە كە و جيا جىالىي دەدوين" ..
ئەمە تا ئەھلى قوتاتابخانە ئايىنى كەسانى قوتاتابخانە نوئى يە كان بەھو تۆممەتار دەكەن كە
دەلىن: بىرۇبا و بىریان لاوازە، لەبەر ئەمە دەچىن روالەتى هەندى ئايىھەت و فەرمۇودەي
پىرۇز بە شىۋەيەك لىتكەدەنهۇوە كە واتايەكى ترى جىگە لە مەبەستى خۇبىان بە دەستەوە
بىدەن..

ئىجا ئەوانىش ئەمان بە باوھر پېنە كراو دادەنин، چونكە بايەخ بە زانستە نوئى يە كان
نادەن..

پاشان ئەھلى قوتاتابخانە "ئايىنى يە كان" خەلکانى ناو تەكىھ و خانەقا كان بە ئەھلى
بىدەعت لە قەلم دەدەن و، ئەم را و بۇچۇونە بەتالەشيان لەسەر ئەو گومانە ناپەوايى
عەواام و هەندى نەزان بىيات ناوە كە پىيان وايىھەن دەچىن لە جەمچۇرۇن و ھەلسۇكەوتە
شەوق بەخش و موبابانە لە زېكىدا دەكىرىن لە خۇذى زېكىرە كە بىت..
لە كاتىنگىدا ئەمە "عىيادەت" و تەنها زېكىرە كەيە و، ئەو جەمچۇرۇلۇنىش بەشىڭىلە
زېكىرە كە نىن..

ئىجا كردنەوەي دەرگايى گۈي يېن نەدان و چاۋپۇشى لە هەندى شىت، لە پىنى گۈئى
نەدانى ئەوان و بۇچۇونى زىاد لە پېۋىسى ئەمانىش، كارىنگى كرد كە هەندى
بىدەعت "ئاوېتەي زېكىر بىت" ا

ئەم جياوازىيە كە لە نېوان بىر و بۇچۇون و مەشرەبە كاندا بەدى دەكرىت،
رەوشىتى موسىمانانى ترازاندۇوە و لە كاروانى شارستانىتى دواي خىستۇن.
چارەسەرى ئەمەش بەھو دەبىت كە:

بە چەشنىكى دروست و پاستەقىنە زانستە ئايىنى يە كان لە قوتاپخانە نۇيى يە كاندا بخويتىرىن..

لە قوتاپخانە ئايىنى يە كانىشدا لە جىنى ئەو زانستى حېكىمەتە كۆنەتى كە هىچ جى يەك ناگىرىت، هەندى لەو زانستە نۇيى يانە بخويتىرىت..

ھەروەها دانانى زاناي پايەدار و ئاگادار بۆ تەكىه و خانەقا كان..

ئەو كاتە و دواى ئەم چارە سەرانە، ئومىدىنىكى توندو توپلى دەبىت بەوهى كە ئەم سى لايەنە بىن بە دەزگاپى كە هاۋاكار و تەبای ئەمۇتىز كە پىكىمە پەكانى پىشىكمەتون بىرەن. بىرى دووھەم: تايىبەتە بە واعىزە كان، كە وانەبىزى گىشتىن.

كاتىن گۈپىم لە واعىزە كان پاڭرت، بىنیم وەعز و ئامۇرگارى يان هىچ كارىنکى تىن نە كىردم.

كە بىرم لە ھۆكاري ئەمە كرده، بۇم دەركەوت، جىڭە لە دلىپقىي خۆم، سى ھۆكاري تر ھەن:

يە كەميان:

ئەو واعىزانە لە دەمى رۇونكىردنەوهى مەبەستە كاندا، بە يەك چاۋ سەيرى ئىستا و كاتە كانى راپوردو دەكەن و، ئەو رەچاۋ ناكەن كە سەردەمە كانى پىشىو لەبەر ئەوهى خاۋىننى دل و دەررۇن و چاولىتكىردى زانايان بەسەر خەلکىدا زال بۇو، ئەوا زانايان پىويسىيان بە هيئانەوهى بەلگە نەبۇو لە سەرقىسى كانيان..

بەلام ئىستا هەركەسەو بۇ خۆى حەزى بەدوا داچۇونى حەقىقەتى تىدا و رووژاوه. لەبەر ئەمە، رۇونكىردنەوهى كان بە بىن هيئانەوهى بەلگە بۆيان كاريان تىناكەت.

جا بۆ ئەوهى لەم سەردەمەدا كارىگەر يان ھەبىت، پىويسىيان بە سەلانىن و قەناعەت بىن بەخشىن ھەيە.

ھۆكاري دووھەم:

ئەوان كاتىن خەلکى بۆ كارىنکى چاڭ هان دەدەن.. يان مەترسى يە كانى كىدارىنکى خراپيان پىش چاۋ دەخەن، دەچن لەو پىناوهدا نرخ و بەھاى شتە گەورە كان دەھېتىنە خوارەوه!

بۇ نۇونە دەلتىن؛ دوو پەتىنى شەۋۇنۇيىز خىرى حەجىنگى ھەمە، ھەر كەسىش غەيىھەت بىكەت ھېنندەى زىنایەك پىنى گۇناھبار دەبىت!

سېنەميان:

ئەوان گوفتارىيەك ئاراستەي خەلکى ناکەن، كە وەك "رەوانبىيىزى" دەخوازى، لە گەلل حال مەقامى پۇزىگار و سەرددەمدا يە كاۋىيەك بىت. وەك بلىتى خەلکى ئىستا بەرەو سەرددەم پېشىووه كان كېش بىكەن، ئىنجا بە زمانى ئەم سەرددەمانە لە گەلەيان بىدوين! من دەمويىست ئەمە بىخەمە پۇو كە مەرجە "واعىزە كان" ھەم "زانى لىكىزلىر" بن، تاكو بىوان گوفتارە كانيان بچە سېپىن.. ھەم "دانايى ورده كار" بن، تاكو ھاوسمەنگى شەرىعەت لىك نەترازىن.. ھەم "رەوانگۈزى قەناعەت بەخش" بن.

چوارەميان:

من وتوومە: "زەينم شىپراوه".

مەبەستىشم لەم قىسىم بۇو كە "بىر" م گرفتارى لە بىرچۈونەوە بۇوە و، ھەست بە زەين تەسکى و بىن تاققىتى لە سەروشىمدا دەكەم. خۇ مادەم شىت بە خۆى نالىتىت "شىت" ئىزىز چۈن ئەم قىسىم دەبىت بە بەلگە لە سەر شىتىم!

ھەروەها و تىبۇم: دواى خۇيندنى كىتىمى "إظھار" تەنها سى مانگ دەرسىم خۇيندووە. جا ئەم قىسىم لە دوو پۇووەوە گومان و دوودلى دەرورۇۋۇنىتىت: چۈنكە يان ئەمە بىنچەوانە راستى يە، لە كاتىكىدا كە زۇربەي خەلکى كوردىستان پىشتىپاستى دە كەنۇوە..

يان ھەرچەندەش راستە، بەلام ئامازەي تىدايە بۇ مەدھى خۇزىرىدىن و لە خۇ بالى بۇون - كە يە كىنکە لە توھە كانى شىتى - وەك تىز دەلتىت كاكى دكتۇرا وەلامى ئەمەش:

ئەم قىسىم بە وېستى راست و دروستى خۇم بۇو لە وەلامى پىرسىارىنىكدا كە يە كىك لە پىاوانى دەولەتلىي كىرمەم، ھەرچەند خۇمەدھەكىرىنى پىوه دەپىزىت. ئىستاش پىم وايد دواى نەمانى گومانتان لە "ھەست و شعور" م، دوودلىتان لە "بىر و بۇچۈون" م ھەبىت. خۇ ئەوهش بە بچۇو كەزىن داوهرى ئىرى نامىنېت..

چونکه مرؤوفیتکی کوردى دەشته کى و ئازاد، گەر وەفا و پاستىي تىدا نەبىت بۇ نەتەوە يەكى پېشکەوتتۇرى چەشنى ئەلماس و، لە خۆيدا خاۋەنی بىرىتکى بەرزى وە كور گەوهەر نەبىت، چۈن دەتوانىت فۇفەلە كانى و بىرى بىن كەڭلەخ و خراپى خۆزى بە درىزايى ئەم ھەموو كاتە بشارىتەوە، بەم ھەموو جىاوازىياموھ كە پىوهى دەبىرىت؟

لای من فيئل لەوددایە كە وا زەلە فيئل بەپېرىت!

كەواتە لە دلى خۆيدا ھەستى بە وەفایە كى يېنگەردى ئەدۇتىز كردووھ كە لە ھى ھەموو كەس زىاتر بىت، چونكە كەسى راستىگۈم لە گەلن مىللەتدا نەبىنى. بۇ يە خۆزى لە جۆرە بارودۇرخانەدا بىنى يەوه.

و كم من عائب قولًا صحيحاً و آفته من الفهم السقيم^(۱)!

بە واتايەي "تىنگەيشتن" ئى پېشىكە كاغان تىنگەيشتىنىكى نەخۆشە و، ھەر ئەوان بەپىنى راپۇرته پېشىكى بە كاغان تۇوشى شىنى بۇونا!

يە كىنگى تر لە شىستانە وەزىرى "ئاسايىش"، چونكە زىاد لە پۇريست ھەلدە چىت! جا ئەمى كاكى پېشىك!

تۇ پېشىكتىكى وریا و كارامەيت.. فەرمۇو ئەو بېچارانە پىش من چارە سەركە!

ئەى ئەو كەسانەش كە سەيرى ئەم گۇفتارەم دە كەن!

گەر ئەم قسانەم شىتىكى ئەم توپى تىدا يە ھەستى ئىۋە زامدار بىكەت، يان گەدەي لاوازىغان پىنى ھەرس(ھضم) نە كەرىت، داوايلىپۇردىن دە كەم، چونكە لە كاتى شىتى و لە نىۋان چوار دىوارى نەخۆشخانە شىستاندا تۇۋەما!

خۆ كارىگەرلى دەرەوبەر لە گۇفتاردا شىتىكى سەملاؤھ، چونكە: "دیوانەرا قالم نىست" واتە: قەلتەم لە سەر شىت ھەلگۈراوه.

ديارە نەخويىندەوارىتىكى دەشته كى، واتە كوردىتكى ئازاد كە توركى بە باشى نازانىت، ھەر ئەوهندە دەتوانىت مەبەستى خۆزى دەرىپېرىت.

والسلام^(۲).

(۱) ئەم شىعرە ھى مۇتەنەببى يە. واتە:

ھەندى تراجىيان لە قىسى جوانە دەردى ناساغىي تىنگەشتىيانە

بۇوانە دیوانە كەدى: ۴/۲۴۶. (وەرگىزى)

(۲) داوهرى يەكان، بۇوانامەي ھەر دۇرۇ قوتا بخانە موسىبەت، ل: ۴۴۹-۴۵۸.

(پاش بیستنی ئەم گوفاره، پزیشکه کە نوقمی سەرسامی بۇو، چونکە مەوداى دلسوزى و ھەولۇ و تېكۈشانى ئەم بىز دەركەوت لە پىناواي خزمەتى نىشتمان و سوود گەياندى بە هاولو لاتيان لە پىنى بەدەستەتىنانى زانستەوە. ھەروەھا بۆئى دەركەوت كە چۈن لە چىلمەپۇپەي زىرە كىدايە. بۇيە راپورتىنکى ئامادە كرد و ئەم گوفارەتىدا نۇرسىبۇو:

"لە نیوان ھەموو ئەوانەي كە ھاتۇنەتە ئەستەمبۇولەوە ھېچ كەسىڭ نى يە كە وەك ئەو وریا و زىرەك بىت. لە ھەموو جىبهاندا دەگەن و بىن وينەيە".

لە ئەنجامى ئەم راپورتەدا سەرسامى و ترس كەوتە پىزە كانى بەرپرسانى كۆشك. بۇيە لە گەل "شەفيق پاشا"ى وەزىرى "ئاسايىش" دا فەرمانىڭى كارگىرى يىان بۆنارد كە مۇوچەيە كى مانگانەيىان تىدا بۆ بىپۈوهە بە بېرى سى لىرەي زىپى، جىگە لەو بەخششانەي كە بۆيىان دەستىنىشان كەربلە، ھەموو ئەمانەش بۆ مەبەستى دوورخستتەوە لە ئەستەمبۇول)^(۱).

□ گفتۇر گۆى لە گەل "شەفيق پاشا"ى وەزىرى ئاسايىشدا (وەزىرى ئاسايىش:

سۇلتان سلاوتلىتى دەكات و، "ھەزار قروش" مانگانەشى بۆ بىپۈتهەوە و، دەلتى كە دوايى بۆت دەكات بە "بىست - سى لىرە".

وەلامم دايەوە:

من سوالىكەرى مۇوچە نىم. ئەگەر ھەزار لىرە شىم بىدەنلىقى ھەر وەرى ناگىرم. من بۇ مەبەستى كەسىي خۆم نەھاتۇوم، بەلکول لە پىناواي بەرژۇونىنى نەتەوە كەمدا ھاتۇوم. ئەوەي ئىتۇر دەتائىنەتى پىشىكەشى منى بىكەن بەرتىلىيەكە بۆ بىندەنگ كەردىم. وەزىر: بەم كارەت دەست بە رۇوي فەرمانى سۇلتانەوە دەنېتىت، فەرمانى ئەھۋىش رەت ناكىرىتەوە.

لە وەلامدا وتم: رەتى دە كەمەوە، تاڭو سۇلتان لەم كارەم بىنزاڭ بىست و بىنېرىت بە شۇيىندا، ئەو كاتە دەتوانم راستەو خۆ لای خۆرى قىسەي ھەق بىكم.

(۱) داۋەرى يەكىن، بېرانامەي ھەردو قوتاڭانەي موسىبەت، پەراوىزى ل: ۴۵۸ لە ياداشتىامى مامۇستا عەبدۇلەجىدى نورسى يەوهە.

وھزىر: ئاخىر ئەنجامى ئەمە باش نايىت!

و قىم: لە گەر ئەنجامە كەى ئەمە بىيىت. بىخەنە ناو دەرىياوه، ئەوا دەرىيا دەيىتە گۇرپىكى فراوان بۇم.. گەر لە سىدارەشم بىدەن ئەوالە ناو دلى نەتەوە كەمدا ئەسپەرەد دە كەرىم. بىشزانە كاتى كە هاتىم بۇ ئەستەمبوول گىيانى خۆمم - لەو بىناؤەدا - بەخشىبىوو.. چىتان لە دەست دېت درېغى مە كەن.

من بە دلىسىزى پېتان دەلىم: ويستم بە كىردار رۇلە كانى نەتەوە كەم بىدار بىكمەوە كە هەركامىكىيان پەيوەندىي بە دەولەتەوە ھەبىت با تەنھا لە بىناؤى خزمەتى نەتەوەدا بىت، نەك بۇ لېكىشانەوە مۇوچە و مانگانە.

ھەروەها خزمەتى كەسيكى وە كۈ من بۇ مىللەت و دەولەت تەنھا بە پېشىكە شىكردىنى ئامۇرگارى دەبىت، ئامۇرگارىش دەبىن كارىگەربىي جوانى ھەبىت، ئەوهش بە واژەتىن لە بەرۋەهندىي خۆبى دېتە دى، ئەمەش بەھو دەبىت كە ئامۇرگارى يە كە بىن بەرامبەر بىت و واز لە سوودە كەسى يە كان بەھىرتىت.

بەم بىن يە من بەھانەم بە دەستەوە يە بۇ وەرنە گىرتى مۇوچە و مانگانە.

وھزىر: ئەمە بەستەي بۇي ھاتووپىت، كە بلاو كەردنەوە زانست لە كوردىستاندا، لە بەردىستى ئەنجومەنلىيە كە كىلاندايە و لېيى دە كۆلەنەوە.

وەلام دايەوە: ئەمە جىئى سەرسۈرمانە!

بە ج ياسايدىك دەچن مەسەلەي بلاو كەردنەوە زانست دوا دەخەن و، بۇ بىنەوە مانگانەش پەلە دە كەن؟

بۇچى بەرۋەهندىي كەسيم بەسەر بەرۋەهندىي يە گىشتى يە كانى مىللەتدا پېش دەخەن^(۱)!

(دەسا ئەي كوردە كان!

من نەخۇشخانەي شىتاتىم قبۇول كەردى، بەلام بۇ ئەمە "كوردىيەتى" لە كەدار نە كەم ويستى پادشاو، مۇوچە و چا كەي شاھانەم قبۇول نە كەرد^(۲)!

(۱) داوهرىيە كان، بېرانامەي هەردو قوتاڭخانەي موسىبەت، ل: ۴۵۹-۴۶۱.

(۲) داوهرىيە كان، وقارە كان، ل: ۶۳۴.

دەرەنجامی ھەولە کانی بۆ دامەزراندنی قوتاچانەی زەھراء

[مامۆستا سه‌عیدی نورسی لە يە كەم پۇشتىبىو بۆ ئەستەمبوول ھەتا دوا سالە کانى تەمەنى كۆلى لە داواكارييە ئەداوه و، ئەم مەسىلەيە پرووبەپرووی ھەموو دەسەلاتە يەك لە دواي يە كە كانى تور كىيا كەدووەتەوە. ئەمانەي خوارەوە بە كورتى قۇناغە کانى ئەمە ھەولە و دەرەنجامە کانىتى كە ھەموو تەمەنى ئەمۇ گەرتۈوهتەوە:]

□ حکومەتە کانى دواتر پېشوازى لە داوايە دەكەن

(سەن ھەم سالى راگەياندىنى "سەربەستى" ئەم باسانەم لە شىيەتى و تاردا بە گۈيى خەلکى شارە کانى بەتلىس و وان و دياربە كىرىشىنە كانى تردا دا، ھەمووشيان پشتىگىرى يىانلى كەرمەن و پىيەن وابۇو كە ئەمە بابەتىكى راستەقينەيە و، لە توناندا ھەيە بىتى دى. بۆيە دەتوانم بلىم: من لەم مەسىلەيەدا ھەموو ئەمە شنانەم دركەندووە كە بە دلى ئەواندا ھاتۇوه^(۱).)

(سولتان رەشاد - خوالىي خۆش بىت - يە كەم كەمس بۇو بايەخى بە دامەزراندىنى ئەم زانكۆيە دا و بىست ھەزار لىرى زېپىنىشى بۆ تەرخان كەرد. خىز كاتىكىش كە لە جەنگى جىيەنانى يە كەمدا لە دىلى گەرامەوە، سەد و شەست و سەن كەسى پەرلەمان تار لە نىوان دوو سەد پەرلەمان تاردا ئىمىز ايان لە سەر تەرخان كەردىنى سەد و پەنجا ھەزار لىرى كەرد - بۇ نرخە زۆرەي ئەمە دەمەي لىرى - بۆ ھەمان مەبەست، كە خودى مستەفا كەمال يە كېڭ بۇو لەوانە. ئەمەش تىمان دەگەيدەن بىت كە ئەوان لە ھەموو شىيەتى كە زىياتر بايەخيان بە دامەزراندىنى ئەم زانكۆيە داوه.

تەنانەت ئەم زانكۆيە داوه بە لاسايى خۆرئاوايان دەكەدەوە و هىچ بايەخىكىان لە دوور و نزىكەوە بە ئايىن نەددە دا و پەيمەندى يىان بە نەرىتە ئىسلامى يە كانەوە پەچرەبۇو، ھەموو ئەوانەش - دوانىيان نەبىت - بېپارە كە يىان ئىمىزا كەرد. بەلام ئەم دوو كەسەيان و تىيان: ئىمە زىياتر پۇيىستانمان بە شارستانىتى خۆرئاوايە تائەوهى پۇيىستانمان بە كۆكەرنەوە و پىنكەوە گەرىدانى زانستە ئايىنى و زانستە نويكەن بىت^(۲).

(۱) داوهرىيە كان، مونازەرات، ل: ۳۸۴ (پەرأۋىز).

(۲) پاشېندە كان، پاشېندى ئەمير داغ: ۶۰۱/۲.

(پېرۋەزى دامەزراندى زانكۆيە كم لە شارى "وان"دا پىشىكەش كردن كە وەك "زانكۆيەزەھەر" وايىت و ناوى "زانكۆيەزەھراء" بىت، تەنانەت بە دەستى خۆيىشم بىناغەي زانكۆ كم دانا..).

بەلام جەنگى جىهانىي يە كەم بەرپابۇو، ناچار لە قوتاپىانى خۆم و خۆبەخشەران تىپەكانى "يارىدەدان" م پىكھىتا و خۆم سەركەرىم دەكردن و، لە بەرهى قەفمازدا بىز بەرگرى كردن لە شارى "بەدلەس" بەشدارىي چەندىن جەنگى سەخت و خەترناكمان كردى لە دىزى دەستدرېزى يە كانى "پرووس" ئى دەستدرېزى كەر) ^(١).

(پاشان دواي نزىكەي شەش سال رۇشتىم بۇ ئەنقرەرە و لە پىناوى جىيەجى كردىنى ئەو راستىيەدا ھەولەكانى خۆمم خىستەرە گەپ. ئەوبۇو لە كۆزى دووسەد ئەندامى پەرلەماندا سەد و شەست و سى ئەندام رەزامەندى يان لە سەر ئەوه نواند كە پازىدە ھەزار لىرەي وەرقى بۇ بىناتنانى قوتاپىخانە كەمان تايىھەت بىرىت. بەلام ھەزار داخ و ئەسەف بۇ ئەوهى كە ھەموو قوتاپىخانە ئايىنى يە كان داخراخان و، منىش ئىيت نەمتوانى لە گەل ئەواندا خۆم بىگۈنچىتىم و، دىسانەوه پېرۋەز كە دوا كەوتووه) ^(٢).

(جيى خۆشحالى و مايەي گەشىبىنى يە كە دواي شىكىت ھىنانى زەبر و زەنگى ئەو ئىستىبدادە ترسناكەي كە بىست و پىنج سالى خايىاند و كۆتايى بە ژيانى قوتاپىخانە شەرعى يە كان ھىنما، "توفيق ئىلىھەرى" ئى وەزىرى پەرورىدە بىيارى دامەزراندى قوتاپىخانەي زەھراي داوه لە "وان"دا بە ناوى "زانكۆيەخۆرھەلات" و، "جهلال بايار" ئى سەرۋەك كۆمارىش - بىن ئەوهى پىزىانىت - بىپارە كەي وەزىرى پەسەند كردووه و خستووېتىه لىستى مەسەلە گەرنگە كانمۇوه. خۇ ئەمەش ئەو شتەيە كە چىل سال پىش ئىستا "سەعىد" ئاواتخوازى بۇو. پشت بە خوا ئاواتە كەي دىتە دى) ^(٣).

("سەرۋەك كۆمار" دامەزراندى ئەو زانكۆيەي لە خۆرھەلاتدا لە ناوهندى بايمەت سىاپىي يە گەرنگە كاندا دانا و، تەنانەت وىستى ياسايدىك دەربىكەت بۇ تەرخان كردى شەست ملىيون لىرە، بۇ مەبەستى بىناتنانى ئەو زانكۆيە) ^(٤).

(١) تىشكە كان، تىشكى چواردەھەم، ل: ٧٠٤.

(٢) پاشىئەنە كان، پاشىئەنەدى قەستەمۇنى، ل: ١٧١.

(٣) پاشىئەنە كان، پاشىئەنەدى ئەمېرداغ: ٥٤٩-٥٤٨/٢.

(٤) پاشىئەنە كان، پاشىئەنەدى ئەمېرداغ: ٦٠٣/٢.

□ هاتنه‌دی ٿو قوتاچانه‌یه به رپیاز و قوتایانی پهیامه کانی نور (میهره‌بانی فراوانی خواهی گهوره‌ی به‌توان اتاییه‌تکاری‌یه مه‌عنده‌وی‌یه کان و کاکله و جه‌وهه‌ری ٿو قوتاچانه‌یه‌ی له "ئیسپارته" دادمه‌زراند و، "پهیامه کانی نور"‌ی هینایه وجود. پشت به خوا "قوتاچانی نور" پروه ماددی‌یه که‌ی ٿه و راستی‌یه شد هیئتندی و دایده‌مه‌زرنن^(۱).

(به‌لام له بدر ٿووهی گه‌لئن رینگری زوره‌بیون که نهیاندہ هیئت قوتاچانه‌ی زهراء له شیوه ماددی‌یه که‌یدا دروست بیست، ٿم‌وائیستا بریتی‌یه له بازنه فراوانه گشته‌یه که‌ی قوتایانی نور)^(۲).

(قوتاچانی نوری زانکز نوینه‌رایه‌تی چه‌ند سه‌عیدی‌کی لاو ده کهن و، به راستی ٿرکی سه‌رشانی "قوتاچانه‌ی زهراء" چ له ٿه‌سته‌مبول و چ له ٿه‌نقدره‌دا را ده په‌رینن و، هیچ ٿرکیک بُز ٿم سه‌عیده لاوازه ناهیلنه‌و)^(۳).

(ناشکرایه که "قوتاچانه‌ی زهراء" به‌هی نهیئی ئیخلاسی راسته‌قینه و فیداکاری گه‌رموگور و ده‌ستبه‌رداربیون له خزپه‌رستی و نواندنی خزنه‌ویستی ته‌واهه‌تی له بازنه‌ی نوردا هه‌ردم فراوان ده‌بیست و، ٿم ره‌وشه جوانانه له‌ناوه‌نده کاندا بلازو ده کاتنه‌و)^(۴).

(شوکر و سوپاسی نه‌بر اوه بُخواهی گهوره که پاریزگای ئیسپارته‌ی کرد به‌و قوتاچانه‌ی زهرا و مزگه‌وتی ٿهزه‌رها که له میزه ئاماچنی ٿه‌ندیشهم بیوه. چونکه قه‌له‌مه کانتان جئی چاچانه‌یان بُز پهیامه کانی نور گرتووه‌تنه‌و، بلازو بونه‌وی ٿم ڙماره زوره‌ی نوسخه بین هله و خواهه توافقانه‌ی که به رؤنیز و له ماوه‌یه کی که‌مدا بلازو تان کردن‌هه‌و)^(۵).

(له چه‌ند "پاریزگه‌یه‌ک" دا ده‌مبینی ئافره‌تان بایه‌خیکی گه‌لئن گه‌رموگور و خاوین به "پهیامه کانی نور" دده‌ن. کاتیکیش بُخواری سی‌هم هاتم بُز ٿم قوتاچانه‌ی زهرا ای

(۱) پاشبنده کان، پاشبندی قه‌سته‌منزني، ل: ۱۷۱.

(۲) پاشبنده کان، پاشبندی قه‌سته‌منزني (تورکي): (۱۷۸۳/۱).

(۳) پاشبنده کان، پاشبندی ٿه‌میردادغ: ۴۷۸/۲.

(۴) تیشكه کان، تیشكی چوارده‌هم، ل: ۷۲۷.

(۵) پاشبنده کان، پاشبندی قه‌سته‌منزني، ل: ۲۹۴.

مەعنەوی يە، كە شارى پىرۇزى "ئىسپارتە" يە، بىستم ئەمۇ ئاڤرەتە پاك و پىرۇزانەمى خوشكانى دواپۇرمۇن چاوهپوانى ئەوەن دەرسىكىيان بىن بلىم)^(۱).

[يە كېڭىك لە ئەركانى قوتابخانەمى زەھراء دەلتى:]

(كاتى كە مامۇستامان بەھۆى نەخۆشى يە كە يەوه منى دانا بە بىرىكارى خۆى بۇ بەدواداچۇونى كاروبارى "پەيامەكانى نۇور" لە دادگاكانى ئەنۋەدا، ئەم نامە ھاوپىچەمى خوارەوەمان خستە بەردەست پەرلەماتتارە بەرپىزە كان.

وائىستاش بەھۆى بەردەوامبۇونى ھەمان مەسىلە، سەرلەنوى پېشکەشى ئىپوھ و ئەندامانى بەرپىزى پەرلەمانى دە كەينەوە، بە تايىھەت دواي ئەم ھەولانەى كە لەم مانگانەى دوايدا بۇ دامەزراىندى زانكۆ تازە كەى پارپىز گاكانى خۆرەلات دراوه: بلاۋبۇونەوهى فراوان و بەرلاۋى "پەيامەكانى نۇور" لە ماوهى سى سالى راپوردوو، ج لە ناوخۆ و ج لە دەرەوهى ولاتا، كارىگەربى باشىان لە سەر خەللىكى.. ھەروەها ھەولدانى بەردەوامى پەنجا و پىنج سال پېش ئىستا بۇ دامەزراىندى زانكۆيەك لە پارپىز گاكانى خۆرەلاتدا..

ئەمانە دوو مەسىلەى گىرنگى يەك لە دواي يەك و تەواو كەرى يەكتىن و، جېنى بايەخى جىهانى ئىسلامىن.

چۈنكە ئەم نەتهوھى (بە تايىھەت خەللىكى پارپىز گاكانى خۆرەلات) و، چوار سەد مىليون كەسى نەتهوھى ئىسلام و، جىهانى نەصرانىيەتى مۇحتاج بە ئاشتى لە سەرتاسەرى جىهاندا، بايەخ بەم دوو ئەنجامە مەزن و پۇوداوه گىرنگە دەدەن. لە بەر ئەھەنە كە دوو سەرچاوهى بەرفراوانى بۇ راڭەيىاندى ئىسلام و بلاۋبۇونەوهى راستى يەكانى قورئان. مامۇستاي بەرپىzmanان پەنجا و پىنج سال پېش ئىستا بە ھىممەتىكى يەكجار بەرز و لە پىنى بە كارھىنانى گەلنى ھۆزكارەوە ھەولى دامەزراىندى زانكۆيە كى ئىسلامىي وەك زانكۆي ئەزەھەر و بە ناوى قوتابخانەمى زەھرائەوە لە خۆرەلاتى ئەنادۇلدا داوه و، دەرى خستووه كە دامەزراىندى ئەم زانكۆيە گەلنى پۇيىستە، وەك لە پىرۇزبایيە كەيدا بۇ سەرۇك كۆمار و سەرۇك وەزيران لەم پۇوەھە و تۈرىيەتى:

(۱) بىرىشكە كان، بىرىشكە بىست و چوارەم، ل: ۴۰۲.

"ئەو زانکزیه‌ی خۆرەلات بەھۆی ئەوهی لە شوینیکی ناوه‌ندی جیهانی ئیسلام‌میدای، ئەوا پلەوپایه‌یه کی بەرزی لەناو موسلماناندا دەبیت. چونکە ھەموو ئەو خزمەتە ئایینی يە مەزن و بەرزانه‌ی پىشىن و گشت پەوشته مەعنەوی يە نەمرە کانى ھەزاران باپىرى زانا و خواناس و شەھيد و لېكۈلەران كە لەو پارىز گایانەدا ئەسپەردە كراون، ھەموويان لەو زانکزیه‌دا دەبوۋۇزىنەوە و بەرجەستە دەبنەوە و، لە فراوانلىق بوار و مەيداندا ئەر كە ئىمامانى يە كانىان سەرلەنوئى رادەپەرپىن".

ئەو وانه بىناغەيىمەش كە شاييانى ئەوهى يە بەرنامە و پىزۇ گرامى ئەو زانکزیه‌ی خۆرەلات بىست، بىرىتى يە لە "پەيامە كانى نوور" كە تەفسىرى پاستى يە ئىمامانى يە كانى قورئانى بىرۇزىن و، بەلگە ئىزىرى و مەنتىقى و ئىمامانى بۆ چەسپاندىنى مەسىلە و بابهە گەورە و گىرنگە كانى قورئان دەھىننەوە.

كەواتە ئەم پەيامانە شاييانى ئەوهەن كە لە زانکز و قوتابخانە نوئى يە كاندا بابهەتى خۇيىندۇن و لېكۈلەننەوە بن.

"پەيامە كانى نوور" بەھۆى يە كىيڭى لە قوتابيانى مامۇستايىان و قوتابخانە ئایينى يە زۇر و بلازو كانى سەرانسەرى خۆرەلاتەوە سەريان ھەلداوه و، ئەو سەرچاوه مەعنەوی يانەشيان تەقاندووه تەوە كە مايدى ژيانن.

ئىمە بە ھەموو گىيان و قەوارەيە كى خۇzman لە مىھەرە بانىي خواهەند ئومىيەدەوارىن كە ئەو مامۇستا بەرپىزانە سەرلەنۋى ئەر كە كانى سەرشانىيان بىگىنەوە ئەستۇر و، لە پىنى بەروبۇومە پۇوناكە كانى ئىستاي ھەولۇ و كۆشىشە كانىانەوە بازنه‌يى كارە فيكىرى و خزمەتكۈزۈزى يە قورئانى يە كانىان فراوان بىكەن و، لەم پىرىيەوە بارودۇخە كانى لەمەر ژيان و كات و شوپىن و ئاشتى و ئاسايىشى گشتى، بۆ ھاتنەدېي ئەم ئاواتانەمان، ئامادە بىن.

بەلتى، "پەيامە كانى نوور" كە تەنها يەك بەروبۇوم و ئەنجامى گەورە و ھەمە كىي چالاکى يە زانستى يە كانى خۆرەلاتىن، شاييانى ئەوهەن كە لە لايمەن كارگۈزۈزى يە ئىسلام و ئەم نەتەوەيە و جىهانى ئیسلامى يەوە بايەخيان ئاراستە بىرىت.

بايەخدان بە پەيامە كان و قوتاياني نور لە ئەمريكا و ئەوروپادا و بلاًوبۇنەوەيان
لە شويئانەدا، گرنگى ئەم داوايەمان دەردىخات). مىتەفا صونگور^(١).

□ قوتابخانەي يۈوسىفي ھەمان ئامانچى زەھراش دەھىتىدە

(چاودىرىنى پەروردىگار فريام كەوتەوە و، ئەم بەندىخانە ساماناكەي بۇ گۇريم بە^(٢)
قوتابخانەي كى نور و، دەركەوت كە بە راستى "بەندىخانە" قوتابخانەي يۈوسىفي يە!
ئەم بۇ پەيامە كانى نور كەوتەوە بلاًوبۇنەوە و، پالەوانانى قوتابخانەي "زەھراء" يىش بە^(٣)
قەلمە ئەلماسى و كارامە كانيان دەستيان دايىھ نۇرسىنەوە و لەبەر گرتىمەوە
پەيامە كان)^(٤).

(پشت بەخوا قوتابخانەي يۈوسېيش شويئىكى پىرۇزى لەمەر لېكۈزلىنەوەي سەر بە^(٥)
قوتابخانەي "زەھراء" دەپىت)^(٦).

(بىرا بەوهەفا و راست و ئازىزە كاڭم!

مادەم بە نيازى دەستكەوتى پاداشتى دوارپۇز و ئەنجامدانى جۆرە پەرسىتىكى تايىھى،
پەيوەندىتىان بە پەيامە كانى نور و كەردىوە - كە پەيامى دوارپۇز و ئىمان - ئەمما بىن
ھېچ گومانىكەممو يە كېڭىل لە سەعاتە كانى تەمەننان لەم بار و دۆخ و هەمل و مەرجمە
سەخت و قورسانە ئىستادالە حوكىمى يىست سەعات خواپەرسىتىدايە و، يىست
سەعاتى كارگوزارىي خزمەتى ئىمان و قورئانىش، لەبەر ئەمەي بە جىهادىكى معەنەوى
دادەنرىت، بايەخ و گرنگى سەد سەعاتى هەيە و، سەد سەعاتىش كە لە چاۋىنېكەمەتن و
بەيەڭ گېيشتنى چەندىن موجاھىدى راستەقىنە و چەند برايە كى باشدا بەسەر بېرىت، كە
ھەرىيە كەيان بەرامبەر سەد كەسن و.. بەستى پەيوەندىي برايانە لە گەلياندا و..
يارمەتىدانىان بە: هيىزى مەعنەوى و.. يارمەتى لىنى وەرگەزتىيان و.. دىلدانمەوەي ئەوان و
دىلى خۆدانەوش پىيان و.. بەردەۋامىي دامەزراوىي تەواھىتى و پەيوەندىي راستەقىنە
لە گەلياندا بۇ مەبەستى خزمەتگوزارىي ئىمان و.. سوود وەرگەتن و بەھەر وەر بۇون لە

(١) پاشەندە كان، پاشەندى ئەميردا غ: ٥٦٤-٥٦٦.

(٢) بىرىشكە كان، بىرىشكەي يىست و شەشم، ل: ٥٢٥-٥٦٦.

(٣) تىشكە كان، تىشكى چواردەھم، ل: ٦٩٠.

پهفار و رهوشته به‌رزه کانیان و... به‌دهسته‌ینانی شایسته‌بی قوتاپی‌بوون له قوتاچخانه‌ی زه‌هرائدا، که ئه‌ویش به‌وه ده‌بئ مرؤوف بیتە ناو ئەم کۆپی ئیمتیحانه لەم قوتاچخانه یوسفی‌یدا و... ورگرتنى ئه‌و رۆزى‌یەش کە قەدەر بۆ هەر يە كەیانی نووسیو، به نیازی پاداشت ورگرتن..

ھەمو ئەمانه‌ی باس کران، داخوازی ئوهن پر به دل شوکرانه‌بئیری خوای گەورە بن کە ئیوه‌ی گەياندووه‌تە ئیرە و، پیویسته ھاودەم لە گەل بیرکردنوه له سوودانه‌ی باس کران، لە بەرامبەر ھەمو گیرو گرفت و تەنگانه کانمۇھ بەئارام و خزراً اگر بن^(۱). (چاوپىكەوتلى ئه‌و خۆشەویسته راستەقىنه و مىھەرەبانانه‌ی کە زۇر زىاتر لە سۆزى برا بۆ برای خۆى مىھەرەبانىن، لەم زستانە ماددى و مەعنەوی يە دووچەندانه‌يەدا کە کاروبارى تىدا راوه‌ستاوه و لەم قوتاچخانه یووسفی‌یدا کە يە كىنکە لە قوتاچخانه کانى زەھراء..

بەيەك شادبۇون لە گەل برايانى ئاخىرىتدا کە وە كو چەند پابەرىنىكى ئامۇزگار وان، ھەروەها سەرلىدانیان و بەھەمەندبۇون لە تايىەتكارىي يەك بە يە كيان و سوود ورگرتنىش لە كرددوه چاکە کانیان کە بە وينەي تەشەنە كردنى نورور و رۇوناڭى لە مادده پۇونە كاندا، پەرە دەسىنېت و بلاو دەپتەوه، ئەمانەش بەۋەپى ئاسانى و ھەرزانى و بە چەند ئەركىنکى تابلىي كەم.. سەرەرای سوود و يارمەتى ورگرتن لە ھاو كارى يە مەعنەوی يە كانیان و شادمانى و دىدانمۇھ کانیان..

ھەمو ئەمانه، كارىك دەكەن کە ئەم گرفت و تەنگانه‌يە شىيوه‌ي خۆى بىگۈرنىت بە جۇرە دىمەنلىكى چاودىرىي مەعنەویي پەروەرد گار^(۲).

(۱) تىشكەكان، تىشكى سيازدەھم، ل: ۴۸۶-۴۸۷.

(۲) تىشكەكان، تىشكى سيازدەھم، ل: ۴۹۱.

بهندی سی هم

سهرهتای و هرچه رخان له میزرووی ژیانیدا

سالی ۱۹۰۸/۱۳۲۶ ک

□ راگهیاندنی "مشرووتیهت"^(۱) و، پوونکردنوهی ناوهرز که که‌ی
مشرووتیهت ده رخه و رافه کاری ئه دوو ئایه‌ته‌یه:
﴿وَشَارِهُمْ فِي الْأَمْرِ﴾ (آل عمران: ۱۵۹) ..
﴿وَأَمْرُهُمْ شُورَى يَئِنَّهُمْ﴾ (الشوری: ۳۸) ..

که واته مشرووتیهت "شورای شهر عی" یه. هیزی ئهو بونه پووناکه‌ش بریتی‌یه له
"حق" و.. ژیانه که‌ی "دادگه‌ری" یه و.. دلیشی بریتی‌یه له "زانین" و.. زمانه که‌ی
"خوش‌ویستی" یه و.. ژیری‌یه که‌شی بریتی‌یه له "یاسا" نهک هیچ که‌سیک)^(۲)!
(گیانی "مشرووتیهت" بریتی‌یه لوه‌ی که هیز له یاسادا بیست و، فهرمان و نه‌هی به
دهستی حق بیست و، مرؤفیش خزم‌تگوزار بیست)^(۳).

(۱) مه‌به‌ست له "مشرووتیهت" راگهیاندنی سیسته‌می په‌رله‌مانی‌یه له دهوله‌تی عوسمانیدا و، بموین‌یه
و هزارهت ده بیو له بردده په‌رله‌ماندا - نهک سولتان - بهرپرس بینت. هه‌روهک ئه‌رکی یاسادانانیش که‌وتی
ئه‌ستوی په‌رله‌مان. سولتان عبدول‌حکم‌د دوو جار "مشرووتیهت" ی راگهیاندوروه. یه که‌م جار له سه‌رهتای
حوکمی خزیدا که پنی ده‌ترنیت "مشرووتیهت" یه کم" و له بروواری ۱۹/۳/۱۸۷۷ دادا بیووه. به‌لام له‌بر
ئوه‌ی په‌رله‌مان تاره نامو سلمانه کان ئه‌نجومه‌نه که‌یان بز ئاماچه کانی خزیان قوزت‌وه و له هه‌مان سالدا دهوله‌تی
عوسمانی یان گرفتاری جه‌نگیکی سه‌خت کرد له گه‌ل پووسیادا و، له‌بر پیوه‌ندی‌یه کانی ئهو ئه‌ندامانه‌ی
په‌رله‌مان به کۆمەلە نهینی‌یه چه کداره کان و دهوله‌تە بیانی‌یه کانووه، سولتان ئه‌م ئه‌نجومه‌نه‌ی هه‌لتوه‌شاندوروه،
به بین لوه‌ی خودی مشرووتیهت هه‌لبوره‌شیئیت‌هه. پاشان له ۱۹۰۸/۷/۲۳ ازدا جاریکی تر مشرووتیهتی
هینایه‌و گزپری که پئی ده‌ترنیت "مشرووتیهت" دووه‌هم". ته‌وش هـنا هودنی مۇنسلرۇس لـه
۱۰/۳۰-۱۹۱۸ از بردوام بیو.

(۲) داوه‌ری‌یه کان، مونازه‌رات، ل: ۲۹۴.

(۳) داوه‌ری‌یه کان، مونازه‌رات، ل: ۴۰۴.

(مه‌شروعوتیه‌ت بریتی‌یه له فه‌رمانپه‌وانی نه‌ته‌وه. خوز حکومه‌متیش له خزمه‌تکار زیاتر شتینکی تر نی‌یه.. ئه گهر مه‌شروعوتیه‌ت به راستی پاده بکریت، ئهوا قایمقام و پاریزگار له خزمه‌تکارینکی کرئی گرته به‌ولاوه زیاتر نین) ^(۱).

□ "مدهشروعوتیه‌ت" و ئازادی‌ی شه‌رعی، یاخود "ئیستیبدادیکی نوی" (هەلگرانی هزر و بیره بى كەتكە كان دەيانه‌ویت له ڈېر پەردەی سەربەستی و ئازادیدا خۆسەپاندن و سەتمکاری بالاده‌ست بیت. جا بۆ ئەوهی جاریکی تر ئەو خۆسەپاندنانه‌ی کە له گۆری رابوردوودا ئەسپەردە کران و ئەو سەتمکاری يانەش کە لافاوی رۇڭگار رايالىن، نەيانىنىنەوه.. دەمەوئى بەربەستینکی ئاسىنلە نیوان رابوردوو و داهاتوودا بنيات بنىم، ئەوهش بە پۇونكىردنەوهی "مېزۇوىي ژيانى سەربەستى" .. بەم جۆره‌ی خواره‌وه:

ئەم پۇلەی "سەربەستى" يەی کە ئەم ئالىو گۆرە بۇويەتى، گەر بىخاتە باوهشى شۇوراى شەرعى يەوه بۆ پەروەردە و بەختىو كردنى، ئهوا شانازى يەكانى رابوردووی ئەم نه‌ته‌وه‌یه بە شىۋەيە کى بەھىز و دەستەلاتدار زىندۇو دەكتەمە. بەلام گەر ئەو سەربەستى يە له گەل ئاماچىھە کەسى يەكاندا بکەونە يەك، ئهوا دەبىت بە ئیستیبدادیکى رەھا) ^(۲).

(ئەی پۇلە كانى نىشتمان! نەکەن بە هەلە و شىۋەيە کى خراپ سەربەستى لېڭ بەدەنەوه، بالە دەستمان دەرنەچىت.. بە دەخوارددانى كۈپلايدەتى بى كەتكە كەى پىشۇو، لە دەفرىنکى تردا، مەمان خنكىنن) ^(۳) ^(۴).

(۱) داوهرىيە كان، مونازەرات، ل: ۳۴۱.

(۲) داوهرىيە كان، وتارە كان، ل: ۶۰۹.

(۳) بىلەن، بە ئیستیبدادیکى ترسناكىر و توندوتىپۇر، كۈپلايدەتى يە کى يەكچار لەوه ڙەھراوى تريان دەخوارد دابىن. (دانەر)

(۴) داوهرىيە كان، وتارە كان، ل: ۶۰۷.

(چونكە تەنھا بە چاودىرى گىردى فەرمان و دابەكاني شەريعەت و، رەفتار گىردى بە رەشتە جوانە كان، سەربەستى و ئازادى پەرە دەسىتى و گەشە دەكەت. بەلگەى درەخشانىش لە سەر ئەم دەعوايىه، بىرىتى يە لەو سەربەستى و دادگەرى و يە كسانى يەى كە وىپاى وە حشىگەرى و خۆسەپاندىنى نەفرەت لىتكراوى ئەمۇ قۇناغەمى مىژۇو، كەچى سەردەمى ھاوەلە بەپىزە كانى - خوايان لىنى پازى يېت - پازاندبووه)^(١).

(لە سەرەتاي راڭھەياندىنى "سەربەستى" دا نزىكەى پەنجا شەست برو سەكمە لە پىتى دىوانى سەرۇكایەتىي وەزارەتەوە بۇ ھۆزە كوردى كان نارد. ناوهرۇ كى ئەو برو سکانەش بىرىتى بۇ لەۋەتى كە:

"ئەو مەسەلەيە بىستۇوتانە، كە مەشروعتىيەت و ياساي بەنەرەتىيە، لە راستىدا بىرىتى يە لە دادگەرىي راستەقىنە و شۇوراي شەرعى. ئىۋە بە نيازىنلىكى باش وەرى بىگەن و ھەولى پاراستى بىدەن، چونكە بەختە وەرىي دنيامان بەندە بە "مەشروعتىيەت" وە. ئەو بۇ ئىمە لە ھەموو كەسى زىاتر تالى و سوپەرەمان لە دەستى "ئىستىبىداد" چەشت. وەلامى ئىجايىي ئەو برو سکانەم لە ھەموو شۇنىكەوە بىز ھاتەوە. بەو واتايە كە من كوردى كانىم بىدار كردى و نەمەيىشت لىنى بىن ئاڭا بىن و ئىستىبىدادنىكى نۇنى بىانخەلەتتىتت)^(٢).

(لە يەك بە يە كى مزگۇتە كانى: "ئەياصۇفيا و بایەزىد و فاتىح و سولەمانىيە" دا چەندىن و تارم ئاراستە زانىيان بە گىشتى و زۇر كەس لە قوتاييانى شەريعەت كردى، پەيوەندىي راستەقىنە ئىوان شەرعى راستەقىنە و مەشروعتىيە تم دەرخىست و، ئەوەشم پۇون كردى و كە ئىستىبىدادى خۆسەپىن هېچ پەيوەندىيە كى بە شەريعەتى خاۋىنى ئىسلامە و نى يە. شەريعەت بىز ئەوە ھاتۇوە كە سەرانسەرى جىهان ھىدایەت بىدات، تاڭو خۆسەپاندىنى سەممەكاران و ئىستىبىدادىان نەھىلىت)^(٣).

(١) داوهرىيە كان، و تارە كان، ل: ٦٠٧.

(٢) داوهرىيە كان، بپوانامەي ھەردوو قوتايخانى موسىبەت، ل: ٤١٣.

(٣) داوهرىيە كان، بپوانامەي ھەردوو قوتايخانى موسىبەت، ل: ٤١٤-٤١٣.

هروه‌ها و تم: (ریبازی راسته‌قینه‌ی شهربیعت له راستیدا برتی به له حقیقتی "مه‌شروع‌تیهت" یک که مه‌شروع و پروا بینت.

به و اتایه‌ی که من به مه‌شروع‌تیهت یک رازیم به‌لگه کانی شرع پشتی بگریت، نه ک به و جوزه‌ی که هندی له هملگرانی با‌نگه‌شه‌ی شارستانیتی خورئاوای پی‌ی رازین. چونکه ئواهه به چه‌شنیکی چاولینکه‌ری و هریان گرتووه و به پیچه‌وانه‌ی شهربیعت‌تیش لیی تیگه‌یشتوون. بزیه من هر گیز ده‌ستم له شهربیعت هله‌گرت و نه‌مدا به به‌رتیل بز هیچ‌شیک^(۱).

(چونکه کاتنی مه‌شروع‌تیهت له سه‌ر تهخت و عدرشی هزر و بیره کان دانیشت، پهت و گوریسی قایمی نه‌ته‌وایه‌تی پاته‌کاند و، "یسلام" یش - که ده‌ستاوینیکی مه‌حکمه - له لایه‌نی خویه‌وه راته‌کانی پن که‌وت و، هه‌ممو مسلمانیک تیگه‌یشست له‌وهی که به‌ری بز بره‌لا نه‌کراوه، به‌لکو به چه‌ند هزکاریکی وک: به‌رژه‌وهندی و، سوودی هاویه‌ش و، هه‌ستی موجه‌پرده، پهیوه‌ستی که‌سانی تره. لبه‌ر ئه‌وهی مسلمانان به وینه‌ی یهک هوز و تیره و ان هه‌ممو بیان پهیوه‌ندی بیان به یه‌کتره‌وه هه‌یه^(۲). (هوروبا وا گومان ده‌بات که "شهربیعت" هیز و پیز به ئیستیبداد ده‌دات و پشتی ده‌گریت..

نه‌خیز هر گیز وانی‌یه.. له راستیدا ئه و نه‌زانی و ده‌مار گیری‌یه‌ی له‌ناو ئیم‌دا بلاو بوروه‌تموه، یارمه‌تی ئه‌وروبایان داوه که لمو گومانه همله‌یدا بینت گوایا شهربیعت یارمه‌تیده‌ری ئیستیبداده. بزیه له ناخی دله‌وه گه‌لتی ئازارم بهم گومانه هله‌یه چه‌شت که به‌رام‌به‌ر شهربیعت هه‌یانه.

جا من بز ئه‌وهی گومانه که‌یان بدروز بخه‌مده، ئه‌واله هه‌ممو کم‌زیاتر به ناوی شهربیعت‌تموه چه‌پلهم بز "مه‌شروع‌تیهت" لیدا.. به‌لام ترسم لئی نیشت که ئیستیبدادیکی تر به‌رپا بیت بز پشت راستکردن‌وهی ئه و گومانه‌ی ئه‌وروبایه کان..

(۱) داوه‌ری‌یه کان، بروانامه‌ی هردو قوتاچانه‌ی موسیبه‌ت، ل: ۴۱۴.

(۲) داوه‌ری‌یه کان، مونازه‌رات، ل: ۳۶۵.

لە بەر ئەوه، بە ھەموو ھىزىكىمەوە لە وتارىكىمدا لە مزگەوتى ئەياصۇفيا بە پەرلەمانثارە كامىن وەت:

"مەشروعوتىت" لە پۇونا كىبى "مەشروعەيت" دا وەربىگەن و، لە سەر ئەو بناغانەيمەش لىيى تىيىگەن و، خەلکىشى لىي تىيىگەنەن، تاكو دەستى چەپەلى ئىستىيدادىنىكى نوئى و پەنھان و خوانەناس لە كەدارى نە كات و، ئەو بارودۇرخە خاۋىن و پېرۇزە بۇ مەبەستە كەسى يە كانى خۆى وەك قەلغانىك بە كار نەھىيەت. ھەول بىدەن كە "سەربەستى" بە ئادابى شەرع "وە گىرى بىدەن، دەناعەوامى خەلتىكى و نەزانە كان دەبن بە كەسانى ھەرزە و چەته و ملنەدەر. ئەو كاتەش كە سەربەستىي بى قەيد و شەرتىان پى درا، مل بۇ فەرمانە كان كەچ ناكەن.. با قىيلەتان لە نويزى "دادگەرى" دالەسەر ھەر چوار مەزەبە كە بىت، تاكو ئەو نويزەتان دروست بىت، چونكە من ئەو دەعوایم راڭەياند كە ج بە "پاشاكاوى" و ج بە جۈزىكى "ساوهكى و پۇخسەت وەرگىتن" دەتوانىت راستى يە كانى "مەشروعوتىت" لە چوار مەزەبە كان دەربەھىزىت^(١).

پاشان (ھۆى شەيدا بۇونم بە "واتا"ي مەشروعوتىت، ئەمەيە كە لەو باورەدام يە كەم دەروازەي پىشكەوتى ئاسيا و جىهانى ئىسلامى لە ئايىندەدا بىرىتى بە لە "مەشروعوتىت" يېك كە رەوا بىت و، "سەربەستى" يېك كە لە چوارچىوهى شەريعەتدا بىت.. كلىلى بەختەوەرلى و پىشكەوتى مۇسلمانانىش لەو "شورا" يەدايە كە "مەشروعوتىت" لە خۆى دەگرىت. چونكە - تائىستا - سى سەد مىليۆن مۇسلمان لە ئىرپى ئىستىيدادى مەعنەولىي بىانى يە كاندا پلىشاونەتەوە.

جا لە بەر ئەوهى ئىستا فەرمانپەوايەتى ئىسلام لە جىهاندا - بە تايىھەت لەمەودوا لە ئاسىادا - زالە، ئەوا ھەموو مۇسلمانىك بەشىكى راستەقىنەي لەو فەرمانپەوايەتى يەدا ھەيە. ھەروەها رېنگا چارەي رېزگار كىردى سى سەد مىليۆن مۇسلمان لە دىلى، تەنھا "سەربەستى" يە. خۇ ئەگەر بە گەرمانى مەحالىش لە كاتى دامەزراىندن و سەقامگىر كىردى سەربەستى "دا بىست مىليۆن كەس زيانيان بىن بىگات، ئەوا با ئەو زيانە بىت بە قوربانى ئەو ئاماڭىھە، چونكە بىست دەبەخشىن و سى سەد وەردە گىرين.

(1) داۋرىيەكان، بېرانامەي ھەردوو قوتاڭخانەي موسىبەت، ل: ٤١٦-٤١٧.

به داخه‌وه که ره گهز و نه ته‌وه کانی لای ئیمه به وینه‌ی بهشہ کانی ههوا له گهمل يه کدا
تیکه‌ل بعون و، هیشتاوه کو بهشہ کانی ئاو ئاویته‌ی يه کتری نه بعون..
له مهولا ئهم ره گهز و نه ته‌وانه، به‌هزوی ئایینی ئیسلاموه، به ته‌واوی تیکه‌لی يه کتر
ده‌بن، که ئایینیکه به وینه‌ی ته‌زه‌وی کاره‌با کاریان تیده کات. پشت به خواه گهوره
ئاویته‌ی ئهو داد گه‌ری يه بمویزدانه‌ی که له گه‌رمی و تینی نووری زانسته
ئیسلامی يه کانه‌وه سه‌ری هه‌لداوه، دیته کایمه‌وه.
ده‌سا هر بژی "مه‌شروع‌تیه‌تی ره‌وا" ..

ئهو "سربه‌ستی" يه رووناکه‌ش هر به‌ردوه‌ام بیت که پینمایی له په‌روه‌رده‌ی پاستی
شه‌ریعه‌ت و‌رده‌گریت^(۱)^(۲).

(به بین نیازی شانازی کردن ده‌لیم:

"ئیمه‌ی کورد ده‌خه‌له‌تیزین، به‌لام کمس ناخه‌له‌تینین و له پت‌ناوی ژیانیکدا [واته
ژیانی دنیا] دانا به‌زینه ئاستی درؤ کردن" ..

چونکه ده‌زانین که "فیل له‌وه‌دایه واز له فیل به‌تیریت"!

به‌لام من له‌به‌ر ئه‌وه‌ی په‌عامن به مه‌شروع‌تیه‌تی پاسته‌قینه و ره‌وا داوه، گهر ئیستی‌بادم
بیت‌ه رئی - هر پوشاس‌کیکی له‌بردا بیت - زلل‌هی تئی ده‌سره‌وینم، ته‌نانه‌ت گهر به‌رگی
مه‌شروع‌تیه‌تیشی پوشیت، یاخود ناوی ئه‌وهی هه‌لگریت!

من لمو باوه‌ره‌دام دوژمنانی مه‌شروع‌تیه‌تی ده‌وانه‌ن که شیوه‌که‌ی ده‌شیوین و، به
شتنیکی پیچه‌وانه‌ی "شهریعه‌ت" ی پیشان ده‌دهن و، به وینه‌ی سنه‌مکاری‌لک ده‌ری ده‌خه‌ن.
بهم کاره‌یان دوژمنانی "شوورا" زیاد ده‌که‌ن..

له کاتیکدا که ده‌ستوریکی چه‌سپاوه‌یه ده‌لیت:

"به گزپینی ناو پاستی يه کان ناگزپین"^(۳).

(۱) تا ئیستا قام ئومیند و هیوا سیاسی‌یانه‌ت مایه‌پوروج ده‌چوون. به پشتیوانی خواه‌له داهات‌وردا به
شیوه‌یه کی تر ده‌رده‌کهون. (دانه‌ر)

(۲) داوه‌ری يه کان، بپوانامه‌ی هردو قوتاچخانه‌ی موسیبیت، ل: ۴۴۷ - ۴۴۸.

(۳) داوه‌ری يه کان، بپوانامه‌ی هردو قوتاچخانه‌ی موسیبیت، ل: ۴۳۲.

□ دیداریک له گهله موفتی میسردا:

(له یه کم سالی سه رده می سه ربہستیدا "شیخ به خیت" ی موفتی میسر^(۱) له سه عیدی کون" ی پرسی:

"رات چونه سه باره ت بهم سه ربہستی یهی دهوله تی عوسمانی و، شارستانیتی ئهورو با؟"
سه عیدی کون و لامی دایوه:

"دهوله تی عوسمانی سکی به دهوله تیکی ئهورو پایی پر بووه و پژوئیک دیت ده زیست..
ئهورو پاش سکی به ئیسلامه تی پر بووه و پژوئیک دیت ده بیت!"

شیخی به پیز و تی: "منیش ته سدیقی قسە کهی ده کم!"

پاشان به زانایانی دهورو بھری خۆی و ت:

"من مونازھرەی ئەم لاوه ناکم و ناتوانم به سه ریدا زال بیم".

ئهورو بھو دوايی به چاوی خۆمان له دایکبۇونى يە كەمان بىنى، كە برىتى بھو لەھوھى دهوله تی عوسمانی لە دوور كەوتەھەيدا لە ئايین چارە كە سەدەھەك پېش ئهورو پا كەوتەھە!
بەلام لە دایکبۇونى دووھەم - پشت بە خوا - دواي نزىكەی سى سالىت دىتە دى و،
چ لە خۆرھەلات و ج لە خۆرئاوا دادا دهوله تیکى ئیسلامى پەيدا دە بیت)^(۲).

□ وقاریک بۆ سه ربەستى^(۳):

(ئەی سه ربەستى شەرعى!

(۱) ناوی شیخ "محمد بد به خیتی" کورپى حسەینى موتیعى "ی حەنەفی يە. لە نیوان سالە کانى: (۱۲۷۱-۱۳۰۴/ک/۱۹۳۵-۱۸۵۴) دا ژیاوه. لە شارۇچىكى "موتیعە" ی سەر بە پاریز گای "ئەسپۇوت" ی میسر لە دایک بھو. لە نەزەر خۇیندووھىتى و، دوايى لەھوی بھو بە ماھۇستا. هەر لەھو ماھۇيدىدا سەردانى ئەستەمبۇلى کردووھە. سالى ۱۲۹۷ لە بھو بە ماھۇستاي قەزاي شەرعى. پەيۋەندىي بە سەيد جەمالە دينى ئەغفارى بھو کردووھە، بەلام نەيارى ئە بىرۇوتەھە چاكسازى بھو كە شیخ محمد بد عەبدە ئەنجامى داوه. لە نیوان سالە کانى (۱۳۳۹-۱۳۳۹/ک/۱۹۲۱-۱۹۱۴) دا موفتىي لەتايى میسر بھو. زىادە لە پازدە بەرھەمى بەنرخى نۇرسىوھە. پروانە: (الأعلام للزرکلي ۶/۵۰، ۱۹۸۰م، بېرۇت، دارالعلم للملائين. (وھرگىز)
(۲) پاشىئەندە کان، پاشىئەندى ئەمیر داغ: ۵۵۱/۲.

(۳) ماھۇستا نۇرسى لە سىھەم رۇزى را گەياندى "سەر بەستى" دا كم و تارە لە ئەستەمبۇول بە ئۇرتىجالى ئاراستە کردووھە، پاشان لە گۈزىمەنلى ئازادى لە شارى "سەلانىك" دووبارە كەردووھە. ئىمە لېرەدا جەند بېگىيە كەمانلى ھەنیاوه. هەر كەمس دەھەنیت ھەمۇرى بېنیت بالەم سەرچاوهەيدا دەقه تەواوه كەي بەخۇینىتەھە: داوهەرى يە كان، و تارە كان، ل: ۶۰۳-۶۱۷.

گوینم لبیه که تز به دهنگیکی دلیر بانگمان ده کهیت.. به‌لام دهنگیکی خوش و سازگار که مژده‌یه کی خوشی بئی‌یه و، کوردیکی گوندنشینی وهک منی بئی بیدار ده کهیته‌وه که له ژئر چینه کانی بئی ئاگایدا خهولی لئی که‌وتوروه. گهر تز نهبوویتایه من و سه‌رجه‌می نه‌ته‌وهش له بهندیخانه‌ی کۆت و دیلیدا ده‌ماینه‌وه.. من مژده‌ی ته‌مه‌نیکی بئی کۆتاییت دهدمه‌ت.

خۆ ئەگه‌ر شه‌ریعه‌ت - که کانیاوی ژیانه - بکهیت به سه‌رچاوه‌ی ژیان و له‌و به‌هه‌شته دلگیز و خه‌ملاؤه‌دا گه‌شە بکهیت، ئهوا مژده‌یه کی ترا‌اده گه‌یه‌نم که ئەم نه‌ته‌وه ستم لیکراوه هه‌زار هیندەی حالى پابوردووی پیش ده کەمینت..

جا ئەگه‌ر نه‌ته‌وه تز به رابه‌ری خۇزى په سەند بکات و، به رەنگی ئاماچىھ کەسی بە کان و حەزى تۆلە سەندنەوە رەنگاپەنگت نه کات، ئهوا ئیز ئەو کەسەی کە خاوه‌نى گەورەی و منهت لینانه ئىمەی لە گۇزپى ستم و بیزارى دەرھیناوه و، بۆ ناو به‌هه‌شتى يەکىتى و خۆشەویستى بانگھېشىتى كردووين..

ئەم يەکىتى يە، واتە يەکىتى دلان و خۆشۈستى سه‌رجمى نه‌ته‌وه له بازنه‌ی شه‌ریعەتدا، که کانگای بەخته‌وھرى و ئازادى‌يە، خواى گەورە بە خۆرایى و بئى بەرامبەر بئى بەخشىوين، لە کاتىكدا نه‌ته‌وه کانى تر دواى بەخشىنى ملىۋنەها گەوهەری بەنرخى مروقە کان بەدەستیان هیناوه.

زايەله‌ی "سەربەستى" و "دادگەری" لە فروى ئىسرافىل ده کات و، ژیان لە ناو ھەست و نه‌ستى شارستانىتىي ئىمە و ئاواتە كېپ بۇوه کامان و حەز و ئارەزوووه نه‌ته‌وه بىيە بەرزە کامان و رەوشە ئىسلامى يە جوانە کاماندا دەبۇرۇزىتەوه، بە رادەيەك کە گوئى زەویي حال لیھاتووی چەشىنى مورىدى مەولەوی دەزرنگىتەوه و، سه‌رجەمى نه‌ته‌وه دەھەزىتىت و، بە وىنەي كەسەتىكى جەزبە لیھاتوو رايىدەوەشىتى.

دەسا ئەی برايانى نىشتىمانما

نەكەن جاريکى تر بە هەرزەمىي و پشتگۈز خىستنى ئايىن بېيارى مردنى بۆ دەر بکەن. ئەو ياسا بەرەتىيە کە لە سەر بناغەي ئەم شه‌ریعەتە خاونىنە دامەزراوه، بۇوه بە مەلايىكتى گیان كېشانى سه‌رجم بىر و هزره بئى كەللەك و رەوشە ناشىرين و پلانە شەيتانى و رېا نزە کان.

دەسا بىرآيانى بەپەرۆشى نىشىتمان!

ھەرگىز بە ئىسراپ و رەفتارى پىچەوانەي شەريعەت و تام و چىزە حەرامە كان، ئىيان بە بىرئۇ شتە نزمانەدا مەكەنۈوه..

كارى پىچەوانەي ئەمە و لېكىدانەوهى "سەربەستى" و "كارپىكىرىدى" بەو تىڭەيشتەنە كە رېزگاربۇون بىت لە پابەندى بە ياسا و، نوقم بۇون بىت لە ھەرزەنە و چىز و لەزەتە ناپەوا كان و ھەلەخەرجى و ئىسراپدا و، شەكاندىنى ستوورى ھەممو شىك بىت لە پىناوى ھەوا و ئارەزووى دەررووندا..

كارى لم جۆرە، وەك رەفتارى ئەدو كەسە وايد كە خۆلى دەستەلاتى يەك پادشا دەرباز دەكتا و، دەپواتە ئىزىز رەكىفي خۆسەپاندىنى چەندىن كەسى نزمى بىن نرخەوه! ئەمە وپىراي ئەمە كە تىڭەيشتەنە قۇرغۇن ئەم شىيۇھە بۆ "سەربەستى" دەرى دەخات كە ئەم نەتەوەيە نايغاۋىزى و، ھېشتالە قۇرغۇنى منالىدایە و، شاياني "سەربەستى" نى يە. كەواتە ھەرزەيە و، دەبىن مامەلە كەردىنى لىنى قەدەغە بىكىرت. ئەوهش بە گىپانەوهى بۆ ئىزىز دەستەلاتى ئىستىيدادى پىشۇو..

لە سەر بناغەي ئەمانەي پابورد:

ئىمە نابىن بىخەلتىن، بەلكو دەبىن ئەم ياسايەي خوارەوە بىكەين بە ياسايى كارمان، كە بىريتى يە لە: "خۇذ ما صفادع ما كىدر" ..

ئىزىز لە بەر رۇوناكىي ئەم دەستوورەدا بە سوپاسەوه ئەو زانست و پىشەسازى يانە لە بىيانى يە كان وەردە گىرىن كە يارمەتىي پىشكەوتى شارستانىمان بىدات. بەلام داب و رەوشە خراپە كان لە راستىدا بىريتىن لە گوناھ- و خراپىكارى يە كانى شارستانىتى، كە لە بەر ئەوهى چا كە كارى يە زۇرە كانى شارستانىتى دەورەي داون چەپەلى و ناشىرىنى يان بە زۇرى دەرناكەۋىت.

جا ئە گەر ئىمە بەھزى بەدبەختى و خراپىي هەلىۋاردىغانەوه، بە وينەيى منال، ئەو شتانە لە شارستانىتى وەرىگىرىن كە لە گەل ھەوا و ئارەزووە كاندا يە كەدە گەن و، واز لە چا كە كارى يە كانى شارستانىتى بەھىن كە بۆ بەدەستەھىنانى دەبىن ھەول و تەقلا بەھىن، كەتومت وە كۈپاۋى ڙنانى و ڙىنى نېرە كورپەمان لىنى دىت و دەبىنە گالتەجاپى خەملەك،

چونکه همه‌روه که ژن ئه گهر پوشاش‌کی پیاوان و پیاویش پوشاش‌کی ژنان پیوشیت دهیشه مايهی گالته و سوو کایه‌تی، ئىمدىش وەهامان لى دىت.

كواته نابن مەردى خاوهن ھيممەتى بلند بە وينهی خانىكى بەناز وايىت كە بە هۆزكاره كانى ئارايىشت رازىنرا يېتەو..

دهىن ئىمە له بوارى شارستانىتىدا چاولە ژاپۇنى يە كان بىكىن؛ ئەمۇتا پارىز گارىي داب و نەرىيەت نەتمەبىيە كانى خۆيان كردووه كە هۆزكارى مانەۋىيانە، لە ھەمان كاتدا چاکە كارىي يە كانى شارستانىتىشىان لە ئەوروپا وەرگەرتۇوه.

جا مادەم داب و نەرىيەت نەتمەبىيە كاغان لە ئىسلامەمۇ پەيدا بۇوه و ھەر بە ئىسلامىش گەشە دەكەت، ئەوا پېسىستى وادەخوازى كە بە توندى لە دوو رووھە دەست بە ئىسلامەمۇ بىگرىن..

ئىمە ئومىدىنىكى گەورەمان بەوه ھەمە كە كېلىڭەي ئەنادۇل و پۇمىھلى گەلەتكە لاوى بەغىرەت بەرھەم بەھىنەت. بىن گومان ولاته كانى قەلەمپەرى عوسمانى شۇنى پەيدا بۇونى پېغەمبەران و لانكى دەولەتە خاوهن شارستانىتى يە كان و ھەلاتگەي خۆرى ئىسلامە.

جا ئە گەر ئەم توانا و ليھاتنانە كە لە سروشتى مەرقىيەتىدا رېشكى داكوتاوه بە باراناوى سەرېستى گەشە بکات، ئەوا دەيىت بە درەختىكى تۈوبايى درەخشان و، لق و پەلە كانى بە ھەممو لايە كدا بلاو دەكاتەوە و، خۆرەلەلت دەكەت بە ھەلاتگەي خۆرى پۇوناڭى بەخش بۇ خۆرئاوا، بە مەرجى مۇزانەي "تەممەلى" كرمۇلى نەكەت و، ژەرى "ئامانجە كەسى يە كان" يىش تىكى نەدات و نەيشىۋىنەت..

شەريعەتى خاۋىن لە بەر ئەوهى لە لايەن گوفتارى ئەزەلى يەوهەتاتۇوه، ئەوا بەرھە ئەبەدېش دەپرات. چونكە درەختى "مەيلى بەرھەو كامەل چۈون" بە پىزەھى خۆرەك وەرگەتنى لە پۇختەتىوانى "بەدواي يە كدا هاتنى ھۆزە كان" گەشە دەكەت، كە دەستكەوت و بەرھەمى مەيلى پېشكەوتى لە مەۋە قىدا، كە ئەۋىش لقى "بۇون"ه.

بەلگەي درەخشان لە سەر ئەمە بىرىتى يە لەوهى كە شەريعەت بە وينهى گەشە كەرنى زىنده وەر گەشە دەكەت و فراوانى بەدەست دەھىنەت^(۱).

(۱) ئاشكرا بە مەبەستى دانەر "فيقهى شەريعەت" و "بوارە كانى جىبىئەجى كردىنەتى". دەنا "شەريعەت" بۇ خۆرى كامەلە، بە بەلگەي تايەتى: ﴿أَلَيْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِيَنَكُم﴾ (المائدة:۳). (وەرگىن)

جا ئەو سەربەستى و دادگەرى و يەكسانى يەى كە باشتىن سەدە كان و سەردەمى چوار جىنىشىنە كان لە سايمەيدا دەئىان، بە تايىھەت لەو كات و پۇزگارەدا، بەلگەيە لە سەر ئەوهى كە شەريعەتى پاكى ئىسلام سەرجەم پەيوەندى يەكانى يەكسانى و دادگەرى و ئازادىي پاستەقىنە لە خۈزىدا كۆزكەردووە تەوهە..

ئاسەوارە كانى ئىمامى عومەر و ئىمامى عەلى و صەلاحەدىنى ئەبىوبىي كوردى - خوايان لىنى رپازى بىت - باشتىن بەلگەيە لە سەر ئەم دەعوا يە.

ئالىزەوە من بېپارىتكى بىن گومان دەدەم كە:

دواكەوتن و نزمبۇونەوە و بەدحالىي ئىستانمان، ئەنجامى ئەم چوار ھۆكاري خوارەوە يە:

١- چاودىرى نەكىردىنى فەرمانە كانى شەريعەتى خاوىن.

٢- ھەلسۇ كەوتى ھەپەمە كېيى ھەندى كەس لە مەرايىكەران.

٣- دەمار گىرىي نەفرەت لېكراوى نابەجى، ئىتىچ لە لايەن زانايە كى نەزان و ج لە لايەن نەزانىتكى زاناوه بىت.

٤- لاسانى كەردىنەوە تۇوتى ئاسا بىز خرابىكارى يەكانى شارستانىتىي ئەوروپا، بەھۆى بەدبەختى، يان بەھۆى خراب ھەلبىزاردەن خۆمان. ھەر ئەمەش بۇو بەھۆى وازهينانغان لە چاکە كارى يەكانى شارستانىتى، كە بە چەندىن گىرو گرفت و دەرىسىرى بەدەست دىن.

جا ئەگەر كارمەندان بە رېتكۈپىتكى ئەركە كانى سەرشانيان جىبەجى بىكەن و، خەلکانى ترىيش بەپى بارودۇخى دەروروبەر و خواستى زەمان و پۇزگارى ئىستانىتىكۈشىن، ئەواھىچ كەسىنەك كاتى زىادى لىنى نامىنەتەوە كە لە ھەرزەيدا بەسەرى بەرىت.. خۆ ئەگەر ھەركاميان خۆى بە كارى ھەرزەيەوە سەرقال بىكەت، ئەوا دەرىت بە مېكىرۇيىتكى ترسناڭ لە جەستەي كۆمەلگادا..

ھەروەك مەحالە بە يەكجار جەستەي زىندهوەر ھەلبۇوەشىتەوە و بىتەوە بە گەردىلە كان..

هر بهو جو رهش مه‌حاله به کوپری و به یه کجاري ئه و جهسته‌ی له گه‌ردیله کان پیکیت.

له بهر ئه‌وه، لابردنی کارمه‌نده کانی پتشووله جهسته‌ی دهوله و دانانی کارمه‌ندانی نوئی له جینیاندا کاریکی دژواره، گهر نه‌لیم مه‌حاله..

ئاشکراشه جهسته‌ی دهوله دواتر ئه و کارمه‌ندانه لاده‌بات که چه‌په‌لی به کی ئه و تزیان له خزدا شاردووه‌تهوه چاکسازی هەلنه گریت، بەلام ده‌گای تزبه و پەشیمانی بۆ ئه و اه‌یان له سه‌ر پشته که ده گونجیت چاکسازی یان تیدا بکریت، به مەرجیت خزور له خۆرئاووه هەلنه‌یهت.

ئه و اه ده‌بیت سوود له ئەزمۇونیان وەربگیریت، چونکه پرکردنوه‌ی شوینه کانیان به کارمه‌ندانی نوئی چل سالی تر ده‌خایه‌نیت.

دهنا زمان دریئر کردن به خراپی بۆ هەموویان و سووکایه‌تی پئی کردنیان کاریک ده‌کات يه کیتیي ئه‌م نه‌تەوه مەزنه دووچاری پەتاپه کی ترسناک و کوشنده‌ی هزر و بیره بئی کەلک و پەوشته خراپه کان بکات^(۱).

□ له گەل "عەمانزئیل قەره‌صۆ"^(۲) دا:

"عەمانزئیل قەره‌صۆ" ی جووله که، له هەولینکدا بۆ کارکردن سه‌ر "بەدیعوززه‌مان" ویستی چاوی پئی بکەویت. ئەمیش لاریی لم چاپیتکەم و تنه نه‌بیوو. بۆیه پۆشت بۆ لای "بەدیعوززه‌مان". بەلام زۆری نەخایاند ئه‌م جووله کەیه دیداره کەی بەجى ھیشت و، له ترسی کاریگەریی کەساپه‌تی "بەدیعوززه‌مان" بە پەلە هەلتهات! ھیندە پەشۆ کابوو خەریک بیوو باوەر بە خۆیشی نە‌کات کاتی کە و تی:
 ئه‌م پیاوە سه‌رسووپەنینه خەریک بیوو بە قسە کانی خۆی کارم تېکات و بخاته ناو ئایینی ئىسلام‌مەوە"^(۳)!

(۱) داوه‌ری‌یه کان، وتاره‌کان، ل: ۶۰۳-۶۱۷.

(۲) ئەندامیتکی بلندی مەحفەل ماسزنى و سەرۆکی حاخامه کانی له‌سته‌میوول و نوینه‌ری شاری سەلانیک بیووه له پەرلەماندا. له دواپیدا پەزلىتکی کاریگەری بیووه له پرووداوی له سه‌ر کار لابردنی سوئنان عەبدولخەمیدی دووه‌مدا!

Tarihce-i Hayat, ilk Hayati (۳)

□ هله لویسته کانی بهرامبهر "جژن تورک"^(۱) و "تیتی‌حاد و تهره‌قی"^(۲) [ماموزتا نورسی یه کهم جار مرؤفه باشه کانی ئهوانی یه چاک زانیوه، وەک لە گفتوگۇ کەی لە گەل ھۆزە کاندا (پەیامی مونازھرات) بە روونى دەرددە كەويت:] (پرسیار: ئىمە له مىئە و تا ئىستاش دەبىستىن كە زۇربەي ئەندامانى "جژن تورک" ماسۇنىن، كە دوڑمنايەتىي ئايىن دەكەن؟

و هلام: ئىستىداد لە پىناوى ھېشىتىنەوەي خۇزىدا ئەم جىزىرە پۇرپاگەندانەي خىستۇوەتە ناوتانەوە^(۳)! بايەخ نەدەنلىكىان بە ئايىن، پاشتى ئەم گومانەي گرتۇوە و ھېزى داۋەتى!

به لام دلنيا بن! ئهو انهيان كە نەرۇشتوونەتە ناو ماسۇنىيەتەوە، ئاماڭچىان زيان گەياندىن
نى يە بە ئايىن، بەلكۈ خزمەت كىردىن و دايىن كىردىنى ئاسايىشى نەتەوە يە. به لام هەندىن كىيان

(۱) جزء تورک (تورکیای لار) له دسته‌واژه‌ی (Jeunes Turcs) فرهنگی و هرگیراوه. ثم ناوه بهو کزمدال و کهسانه و تراوه که هر له سرده‌می سولتان عهد دولتعزیزه‌وه نهایاری پژنی فرمانپرها بورون له دولتی عثمانیدا. پوخته‌ی دواکاری به کانی ثم کزمدال و کهسانه بریتی به له راگه‌یاندنی "دستور" و "دامرزاندنی پرلمنان". بهیزترینی بهو کزمدال آتش کزمدالی "بیتیحاد و تهرقه‌قی" برو.

(۳) همروه که نهاده‌ی که بیست و پنج سال به نیستبدادی پرهای حومه‌ی کانیان به کونه‌پرست "ناو دهبرد، تاکو نوله رنی ترازانه‌ی بین بشارنه‌هه که هاودمه‌ی نیستبدادی رههای! (دانه‌ر)

زیاد له پیویست هیرش ده کنه سه‌ر ئمو ده مارپه‌رسنی يه نه فرهت لینکراوهی که شایانی ئایین نی‌يە.

وا دیاره ئیوه ناوی "جۇن تورك" لەو كەسانە دەنین کە پىشىز چەند خزمەتىكىان پىشكەشى مەشرووتىھەت كردووه، يان ئەوانەي کە بە سەربەستى و مەشرووتىھەت رازى بۇون.

بەلام باش بزانن کە هەندىلەك لەوانە موجاھيدى ئىسلامن و هەندىنگى ترىشيان خۆيان بۇ سەلامەتى و ئاسايىشى نەتمەد بەخت كردووه. بەشى هەرە زۇرى ئەوان و پىكھەنەرى گۈنى ئىيانان لە غەيرى ماسۇنى يە كانن و، زۇرىنەي ئىتىحاد و تەرەقى لەوان پىكھاتۇو..

ئەوهتا بە ئەندازەي ژمارەي ھۆزەكانى ئیوه شىيخ و زانا لەناو رېزە كانى "جۇن تورك" دا ھېيدى؛ هەرچەندەش تاقمىنگى هەرزە و خراپكارى "ماسۇنى" يان لە نیواندىيە، بەلام ئەوانە ژمارەيان كەمە و لە سەدا دە زىاتر نابن. لە كاتىكدا کە نەوهە كەسە كەي ترىيان موسىلمان و باوهەدارى وەك ئیوهن. خۆ دىارە بېيارىش بە گوپەرە زۇرىنە دەرده كریت..

كەواتە گومانى باشيان بىن بىهن، چونكە گومان خراپى زيان بە ئیوهش و بەوانىش دەگەيەنیت^(۱).

(پرسىار: بۇچى - هەركات بېت بلۇيت - گومانى باش بەرامبەر حکومەتى مەشرووتىھەت و كەسانى نامولجىدى دەستەي "جۇن تورك" دەرده بېرىت؟
وەلام: لەبر ئەوهى هەركات ئیوه بۇتان بلۇيت گومانى خراپىان بىن دەبەن، ئەوا من گومانى باشيان بىن دەبەم!

جا ئەگەر بە جۆرە بن ئەوا شتىڭى باشه، دەنا بەو باسکردنەم رېنمایيان دەكەم بەرە پىنى پاست، تاڭو بىگەنەبەر.

پرسىار: رات سەبارەت بە "ئىتىحاد و تەرەقى" چى يە؟

(۱) داوهرىيەكان، مۇنازەرات، ل: ۳۴۲-۳۴۳.

وەلام: هەرچەندە من نىرخ و بەهایان دەزانم، بەلام پەخنە لە توندوتىئىسى سىاسىيە كايان دەگرم و، لە هەمان كاتىشداو هەتا پادەيمەك پىرۆزبائى لە بەش و لقە پۇشنىرى و ئابورى يە كايان دەكم، بە تايىەت لە پارىز گاكانى خۆرەلأتدا^(١). (٢). (هەرچەندەو كاتە "سەعىدى كۈن" زۆر بە توندوتىئى لە دىرى پىنخراوى ئىتىحاد و تەرەقى "پاوه ستا، بەلام لايمىنى حكىومەتە كەى، بە تايىەت سوپا كەى، گرتن. ئەوه بۇو ھەلۋىستى پىز و سەرسوپرمان و گۈپىرايلىلى لە بەرامبەر وە نواندى.. ئەمەش ھى ئەوه بۇو كە "ھەستى پىش پوودان" پېيى بۇو بىردىبوو كە ئەو دەستە و تاقىمە سەربازى و كۆملە مىللەي بانە، دواى حەوت سال، يەك ملىيون شەھىدىان لە نیواندا پەيدا دەبىت، كە لە پلە ئەولىادان.. بۆيە بە بىي ويسىت و ئىختىيارى خۆى، دواى چوار سال لايەنى گرتن، كە ئەمەش پىچەوانەي مەشرەبى خۆى بۇو.

بەلام هەر كە جەنگى يە كەمىي جىبهانى بەرپا بۇو، ھەموو ئەوانى پاتە كاند و، پۇن و كەرهى پىرۆز و بەنرخى لەو ماستە جىا كرده و، پاشماوه كەى كىد بە دۈزى كە بىن نىرخ. ئىتىحادى نوئى "دەستى دايە جىهادە كەى خۆى و بە پىچەوانەي سەعىدى كۈنەوە پەفتارى نواند)^(٣).

(لە سەرەتاي سەرەتەمى سەرەتەستىدا چەند كە سىنکى مولحىدم لە ناوەندى ئىتىحادى يە كاندا دەيىنى كە دەيان و ت:

ئايىنى ئىسلام و شەريعەتى مەممەدى چەندىن ياسا و دەستورى يە كىجار بەنرخ و گشتى و سوودبەخشىيان تىدايە كە شاياني جىبەجى كىدەن لە كۆملەلگاى ئادەمیزاد بە تايىەت لە سىاسەتى عوسمانىدا.

وانە: بە ھەموو ھېزىتكىيانەوە لايەنى شەريعەتى مەممەدى يان دەگرت.

(١) "ستم" لە دابەشكىرىنى ناداد گەرانەي "داد گەرى" دا دەردە كە وىت اچونكە ناكرى لە بەرخراپى يەك دانە كەس ھەست و نەستى ھەزاران زامدار بىرىت. "توندوتىئى" جىاپە لە "پەرۋىشى". چونكە ئەگەر كە سىنکى لە خۇبىايى و لە خۇزپازى لايەنى "حەق" بىگىت ئەوازۇر كەس بەرەو "ناحەق" دەبات، لەوانە شە لە بەر لەو توندوتىئى يە دەينورىتىت، بەرەو ناحەق راپىنجىان بىكتا (دانەر)

(٢) داوهرى يە كان، مۇنازەرات، ل: ٣٨٩.

(٣) پاشبەندە كان، پاشبەندى قەستەمنى، ل: ١٧٢-١٧١.

جائو اوان لەم خالەدا موسلمان. واتە: هەرچەند بى ئیمان، بەلام لايمىنى حەقىان گرتۇوه و جىبىھەجىي دەكەن. بەو واتايەي كە شايسىتەي ئەۋەن پېيان بوتىت: موسلمانى بى ئیمان!

بەلام ئىستا كەسى واھىيە لە خۆيدا خۆى بە ئىماندار دەزانىت و باوھى بە خوا و پىغەمبىر ئەللىك و رۈزى دوايىھى، كەچى بە ناوى "مەددەنېيەت" فوھ دەچىت پشتگىرى لەو تەوزمانە دەكەت كە دەزى شەرىعەتن و لە گەل بىانى يە كاندارىيەك و ھاوبىرۇران! جا لەبەر ئەۋەي ياساً كانى شەرىعەتى ئەمەدەي جىبىھەجى ناكات - كە حەق و حەقىقەتن - و، بە چەشىنېكى راستەقينە لايمىنى ئەۋەي ياسايانە ناگرىت، ئەۋادەبىت بە ئىماندارىيەكى ناموسلمان!

دەتوانرى بوتىت: هەروەك ئىسلامى بى ئیمان نايىت بە مايىھى رېزگاربۇون، بە ھەمان جۇر ئىمانى بى ئىسلامىش - كە لەسەر بناگەي زانىن بىت - خۆى راناگرىت و رېزگارىش بۇ مەرۆف بەدەست ناھىيىت^(۱).

داواکارىيەكانى لە "ئىتتىخاد و تەزەقى":

داواکارىيى بىكەم: دامەزراندىنى "قوتابخانەي زەھراء"

[لە فەسلى پىشىو داڭم داواکارىيەي مامۇستا سەعىدى نورسیمان بە دوور و درېزى پۇون كردوھ. بۇ بەدەستەھىنانى زانىارى لەبارەيەوە با خوینىھەرەي بەپىز سەردانى ئەۋى بىكەت]^(۲).

داواکارىيى دووھەم: راستگۈي و، ئەمانەتپارىزى و،

دەستبەر كەردىنى ئائىنەدەي زانىيان

(داوايە كم ھەيە دەمەۋى لە گەل تايەقەنداندا لىپى بىكۈلەمەوە و، مەسەلەيە كى گۈنگىشەم ھەيە لە گەل حكۈومەت و ئەشرافدا.. لە گەل ئەوانەي كە ماسۇنى نىن لەناو كۆمەلتى "ئىتتىخاد و تەزەقى" دا:

(۱) پاشبەندە كان، پاشبەندى بارلا، ل: ۱۲۲-۱۲۳.

(۲) بىۋانە ل: (۱۴۰-۱۷۴) ئى ئەم كەنېيەي بەر دەستت.

ئەي چىنى تايىەتمەندان!

ئىمەى عەوام و كەسانى ناو قوتا بىخانە ئايىنى، داواى مافى خۆماننانلى دەكەين: داواتانلى دەكەين گوفتارە كاتنان بە كىدار بىسەملەين و... قسۇورى غېيرى خۆتان بە بەهانە مەھىئەنەوە و... لە نىوان خۆتاندا كار مەخەنە ئەستۆي يەكتەرەوە و... لە خزمەتى ئىمەشدا - كە واجى سەرشاتانە - تەمىتلى مەكەن و... ئەو شتائە كە بەھۇي ئىۋوهو لە دەستمان دەرچۈن، فريايان بىكەون و بىانخەنەوە دەستمان و... گۈئى لە بارودۇخى ئىمە رابگەرن و، لە پىداويسىتى يە كاماندا راۋىزمان پى بىكەن و، لە چۈنپى ئىيان و گۈزەراغان بېرسن و... گالتەو گەپى خۆتان بىخەنە لاۋە!

بە پۇختى:

داواى دەستە بەر كىردى دوازۇزى كوردە كان و زانىيانىان دەكەين و، داواكاري بەشى خۆمانىن لە واتاي "ئىجتىhad" و واتاي "تەرەقى" نەك ناوه كە!

داواى شىتكەن لە دەكەين كە لاي ئېۋە ئاسانە و، بە لاي ئىمەشەوە گەلىن گىرنگ و مەزن و بايەخدارە^(١).

داواكاريى سىنھەم: دامەزرا ندى ئەنجومەنىيىكى

راۋىزكاري بۆ "ئىجتىhad" و، بۇۋازاندىنەوەي "مەشىھەخت"

(لە كاتىكدا كە دەبىنин "ۋەزارەت" لە بىنەرتىدا پشت بە سى ئەنجومەنى پاۋىزكاري دەبەستىت و، هەندى جارىش ئەم سى ئەنجومەنە پىداويسىتى يە زۇرە كانى وەزارەت ئەنجام نادەن، كەچى لە هەمان كاتدا "مەشىھەخت" تەسلىمىي ئىجتىhadى يەك كەس كراوه بە تايىھەت لەم كات و سەرددەمدا كە پېيەندى يە كانى نىوان ھەموو شەت و كاروبارىڭ، تەنانەت لە وردىرىن شتائىشدا، تابلىق ئالىز بۇوه. سەرەرای ئەم فەۋزا ساماناكەي لە را ئىجتىhadى يە كاندا ھەيە و، ئەم بىر پەرتەوازەبىي و رەوشەت نزمى يە ترسناكەش كە لە ئەنجامى بلالو بۇونەوەي مەددەنېيەتى درؤىنەوە، لەناوماندا بلالو بۇونەتەوە.

(١) داوهرى يە كان، مۇنازەرات، ل: ٣٨٠.

ئاشکرا بەرەنگار بۇونەوەی کارتىكىرنە دەرە کى يە كان لە لاين تەنبا كەسىتكەوە، بەرەلەستىنىكى لاواز دەبىت. ئەوتا بۆ خۆگۈنخاندن لە گەل ئەمۇ کارتىكىرنە دەرە کى يانەدا قوربانى بە زۆر لە ئەحکامى ئايىن دراوە و لەو پىتاوهدا بەخت كراوە! خۆ ئەمۇ كاتەدى كە كاروبارە كان ساكار و ئاسايى بۇون و بەم چەشىنى ئىستا ئالۇز نەبۇوبۇن و، خەلکى لە خۆ تەسلىم كىردىن و تەقلىيدىان بۆ زانىيان بەردهوام بۇون، مەشىيە خەت تەسلىمى ئەنجومەنىكى راۋىيۇڭ كارى كرابوو، كە لە كەسانى بەرەز پىكھاتىبوو، هەرچەندەش ئەنجومەنە كە بە تەواوى رېكۈرىېك نەبۇو.. كەچى ئىستا، كە هەرجى كاروبارە ئالۇز بۇوه و جلمۇرى تەقلىيدى زانىيان و شوينىكەوتىيان شل بۇوه، چۈن تەنها يەك كەمس دەتوانىت ئەم ھەموو ئەرکانە ئەستۆز ئەنجام بىدات؟

پۇزگار دەرى خىست ئەم مەشىيە خەتە، كە نوينەرى خەلافتە، تەنها تايىەت نى يە بە خەلکى ئەستەمبول و دەولەتى عوسمانى يەوه، بەلكو دەزگایە كى مەزنە و ھى ھەموو مۇسلمانانە بە گىشتى.

بەلام بەم بارە ئىستا، تەنانەت رېنمائى خەلکى ئەستەمبوللى پىن ھەلناس سورىت، چ جاي رېنمائى كەردىنى جىهانى ئىسلامى!

لە بەر ئەوه، پۇيىستە ئەم مەشىيە خەتە بىگەيدەزىتە پلەيە كى ئەوتۇر كە بتوانىت بىت بە جىيى بپواي جىهانى ئىسلامى و، وە كو ئاۋىنەيەك وا بىت بۆ دەرخىستن و پىشاندانى گىري گرفت و كېشەكانى مۇسلمانان بە گىشتى و، بىت بە سەرچاوه كى بەپىتى بىر كەرنووه و ئىجتىھاد.

تەنها ئەم كاتە دەتوانىت بە تەواوى پۇيىستى و ئەر كى سەرشانى خۆزى بەرامبەر بە جىهانى ئىسلامى ئەنجام بىدات^(۱).

(لە كاتى پاڭدىياندى دەستوردا ھېنانەدى ئەم فىكرەيم^(۲) لە ئەندامانى "توركىاي لاو" داوا كرد. بەلام بە دەنگەمەوە نەھاتن. دوازدە سال دواي ئەوه داوم لىنى كەرنووه،

(۱) داوهرى يە كان، سنووحات، ل: ۷۳۸-۷۳۷.

(۲) واتە: دامەزرا نەنى ئەنجومەنىكى راۋىيۇڭ كارى بۆ ئىجتىھاد.

ئەمچاره پىرىزى بۇون، بەلام ئەنجومەنى نويئەران ھەلۋەشىنرا بۇوه وە. وا ئىستا جارىنىكى تر دېنەمە پىش چاوى خالى چەقەھىز(نقطە مەركز)ى جىهانى ئىسلامى)^(۱).

داواكارييىس چوارەم: چاكسازى لە ئىدارەت "حەميدىيە"^(۲)

لە كوردىستاندا

(ئەو سەربازە نەته وەييانە كورد كە پىيان دەوترىت "حەميدىيە" پىويستيان بە رېنگۈپىكى ھەيمە و ھەرپەمە كېتى قبۇل ناكات.. چونكە "رېنگۈپىكى" ھەم زيان ناھىيەت و ھەم سوودە گەورە كانىشى بۇ دەستە بەر دەكەت.

بەلام "ھەرپەمە كېتى" ئى برای مردن و نەمان - كە دوورخستنەوە زيانە بە زيانىكى تر - پىچەۋانە ياساي ئوسولە)^(۳).

(ماوهى پازدە سالە لە نىوان ئەو پىداويىستيانەدا كە بىرملىنى كردوونەتەوە، دوانىام كردووە بە ئاماڭى سەرە كىم. جىگە لە دوانەش ھىچ ھۆكارييىكى تر شىك نابەم كە داهاتووى كوردىستان دەستە بەر بکات. يە كەميان: يە كېتىنى نەتمەۋەي.

دووهەميان: گشتاندىنى ئەوهى كە ھاوکات لە گەمل زانستە ئاينىيە كاندا زانستە شارستانى يە تازە كانىش لە قوتايانە كاندا بىخۇيىرىن، كە بناغەي ئەمەمش سوارەي عەشىرەتە كانن.

(۱) داوهەرى يە كان، ستووحات، ل: ۷۳۶، (پەرأۋىز).

(۲) دەولەتى عەسمانى لە كۆتايى سەددىي ئۆزىزەھەمدا چەند قوتايانە كى لە كوردىستاندا دامەزرايد بە ناوى "قوتايانەي عەشىرەتە كان" كە مەنالى ھۆزە كورد و عمرە بە كانى تىندا وەردە گىران. ھەروەك چەند لىوابە كى سوپايى سوارەي لە ھۆزە كوردو كان پىنكەپىنا بە ناوى "سوارەي حەميدىيە" كە سوپايە كى نايىزامى بۇوه و، پىز خزمەتى بەرۋەندى يە كانى دەولەتى عەسمانى و سەرۋەك ھۆزە كوردو كانى كردووە تا لەھى خزمەت بە مىللەت بکات. دوايى را گەيانىدى دەستورلە سالى (۱۹۰۸) سەرلەنۋى ئەم سوارانە پىنكەر انەوە، بەلام لە دووهەم سالى جەنگى جىهانىي يە كەمدا ھەلۋەشىنرا نەوه. مامۇستا نۇورسى دەپىيەت سوودى لىجايى ئەم ھەنگاوانە دەولەت لە كوردىستاندا وەرگۈزىت و بە ئاراستىمە كى باشدا بېرىن، تاكو بىكەت بە بناغە كى توندو قول بۇ ئايىنده كى باشتى. (وەرگىز)

(۳) داوهەرى يە كان، وتارە كان، ل: ۶۳۶.

به پشت به سعن بهم نهینی به، ده تو ام بن پهروا بلیم:

پیویسته ئه و که‌سانه‌ی که له ناو عه‌شیره‌تە کاندا نبۇونەتە سەر باز، بکرین به سەربازی میللی، تاکو ئه و سەربازیتی‌یهی کە وەک تیشکى کارهبا وايە، پەيوەندى‌یه کى کیمیانى ئاساله نیوان ئەم عه‌شیره‌تە جیاوازه هاو سینيانه‌دا پېنگبەنیت.

به تېكەلگردنی هزرە کان و ئاواته‌کان، جەوهەری ئەوان و بەھاى راسته قىنهيان دەرده کەونىت و، پۇوناکىي زانسته کان و گەرمۇ گۈپىي ھىزى کورده کانىش لە دايىك دەبن^(۱).

(تەنها چارە سەر بىرىتى يە لە:

كىردنەوەی دەرگای بلىنى سەربازى و سوارەی عه‌شیره‌تە کان بە رووى قوتا بخانە و زانسته تازە کاندا. هەروەها زىندۇو كىردنەوەی قوتا بخانە ئايىنى يە پۇو کاوه کانىش کە کانزاي بەختە ورەيانه و، وتنەوەي وانەي زانسته پیویسته شارستانى يە کان، شان بەشانى زانسته ئايىنى يە کان، لە لايەن زانىيانى کورده‌و.

بە پۇختى: هەموو ميلله‌تىڭ، بە تايىھەت کورده کان، دەستاۋىزى مەحکەم و ماكى راسته قىنهيان "يە كىرگەن".^۵

جا ئە گەر ئەم يە كىرگەن سەرچىكىڭ بىت، ئەوا "سوارەی عه‌شیره‌تە کان" هەروەها سەربازى "لە ژىر هەر ناو نىشانىكدا بىت، بنا غەيە كى درېز و سەقفيكى توندو تۆلى ئەو كۆشكە پېنگىدەھەنیت.

ھەروەها ئەم شتەي کە رووناکى بەو كۆشكى يە كىرگەن و يە كبۇونە دەبەخشىت، ياخود سوورى خويىنى ژيانى نەتەوە کان، كە بە وينەي سەرچاوهى گازى ھەوايە. بىرىتى يە لە زانسته کان..

سوارەی عه‌شیره‌تە کانىش دەبن بە قوتا بخانە يە كى مەزنى زانسته تازە کان و كارگە يە كى پىشە سازىي يە كجارتى دەرنەتى مامۇستاشيان، بەپى ئامادەبىي و ليھاتنى سوارە کان، وانەي يە كى پېنگۈپىكى يان بىن بلىتەوە)^(۲).

(۱) داوهرى يە کان، وتارە کان، ل: ۶۴۵.

(۲) داوهرى يە کان، وتارە کان، ل: ۶۴۷.

داواکارىي پېيىنجهم: پىادە كىرىدى "دادگەرى" بە جىيەجى كىرىدى بېيارە كانى شەرع

(ئەى نويىھەرانى خەللىك! ئەو سوودو بەرژەوندى يانەى مىللەت كە بە "مافە كانى خوا" گۈزارشتىيانلى دەكىيت، لە بىستانى شارستانىنىدا بە "شەريعەت" ئاودىرى بىكەن كە ئەو كانياوى ژيانىيە خوا ناردۇۋىتى، تاڭو شارستانىنى يە كەمان ھەتاھەتايە بىم ژيانە، درېزە بە لاوىيە كەدى بىدات و، "دادگەرىي خوايى" شەقىي پىي بىدرېت و وەك خۆزى دەربىكەۋىت. چونكە دادگەرىي خوايى لە سەرەعرىشى شەريعەتدا دەرددە كەۋىت.. ئەو ئەحکامانەش بىكەن بە بەرناમەي كارتان كە لەمۇيۇھەتە خوارەوە، بۇ ئەوهەي پىويسىت بەوهە نەبىت كە بە بىي پۇخسەت دەستكارى لە مافە كانى خوادا بىكىت. دەست تىۋەردايان بىن مۇلەتى خاوهەن ماف كارىيکى دروست نايىت)^(١).

(ئەو گەنجىنە نەپراوه و ناكۇتايىي چوار مەزھەبە كە، بە ھەلىنچان و نۇوسىنى بىن گومانى ملىيونان بلىمەت دارپىزراوه و، بە وىنەى درەختى تۇربا پەلۈپۆزى بلاپۇوه تەوه. ج لە رۇوى سیاسەت و چ لە رۇوى بەرژەوندى يەوه دەستتىگەرن بە ھەر بابەتىكى ھەر كامىنگىيان بە كارىيکى دروست بىنراوه و، نەھىيى: «ولا رطب ولا يابس إلا في كتاب مبین»^(٢) تەفسىر كەردووه.. ئەو گەنجىنەيە، لىيوانلىيە لەو گەوهەرانە..

كەوااتە بۇ رېيىخىستەن و بە دەستورر كەردىنى ئەو ئەحکامە دادپەرەرانە و ئەو راستى يە بەرزاھەي شەريعەتى خاوىين، سەردانى بىر و بۇچۇونى گىشتىي ھەلگەرانى شەريعەت بىكەن، تاڭو راستى يە كانى مەشروعتىت و بېيارە كانى ياساي بىنەرەتى بە شىۋەرە كى تۆكىمەتر و رۇونتەلە شەريعەتى خاوىنەوە ھەلبىگۈزۈن و رېتكى بىخەن، وەك ئەوهەي كە بە ھىممەتىكى كەم "مجلة الأحكام" يان^(٣) رېيىخىست..

(١) داۋەرىيە كان، وقارە كان، ل: ٦٤٨.

(٢) (مجلة الأحكام) كەنېنگى ياساي مەدەنلىي دەولەتى عوسمانىي تىندا تۆمار كراوه، كۆمەلتىك زاناي فىقەمىي ئىسلامى بە سەرۇ كایەتىي زاناي گەورە و وەزىرى دادى ئەو رۇزگارە "ئەجىھەد جەمودەت" بابەتە كانى فىقەمىي مەزھەبى حەنەفى يان بە شىۋەرە قانۇون دارشتۇرۇۋەتەوە. دواتر "مامۇستا عمل حەيدەر" كە سەرۇ كى يە كەمى داداگاي تەمىبىز و ئەمەنلىي فەتۋا و وانەپىۋى ئەو كەنېنگى مافە كان لە ئەستەمبوول، شەرجىنگى

چونکه "یه کتیبی گشتی" که په‌تی توندو تولی دهست پیوه گرتنه بز ژیانمان، بهم شیوه‌یه بهیز دهیت و دیته‌دی^(۱).

(پیشاندانی هزاری بز اوروپا له بواری "ئە حکام" دا و سوالکردنی "ئە خلاق" لیيان، له کاتیکدا که خۆمان خاوەنی گەنجینەی گەورە کانین، خیانەتىكى گەورە يە له ئاینى ئىسلام و كوشتنى ژیانى نەتهو يە.

ئاین بز دنيا بهخت ناکریت. ئایينى ئىسلاميش، کە له سەر بەلگە عەقلی يە کان بنیات نراوه، به پیوه‌ری ئایینىكى دىكە بەراورد ناکریت.

بەلتى، ئىمە پیویستان بە "وەرگرتن" هەيدە لە ئەوروپا.. پیویستان بە وەرگرتنی ئەو لايەنانە يە کە لە بەرپیوه بىردنى مال و سامان و، زېتكىختى هېزى جەنگى و دەريائى و، ھونەرى پىشەسازىدا بە كەلکمان دىن. ئەمەش بە فەرمانى ئایينە كەمان..

ئەوروپاش تەنها "داد گەرى" لە ئىمە دەۋىت و، چاوه‌پوانى "شارستانىقى" مانلى دەکات، تاکو ھاو سەنگى يە کە تېكىنە چىت.

ئىمە شەريعەتە كەمان له سەر ئەم دوو بناغە يە بنیات نراوه و، به تەواوەتى چاودىزە به سەريانوھو^(۲).

(ھەروەھا با "ھېز" لە ياسادا بىت، دەنا ئىستىداد دابەش دەبىت. ھېزى "ياسا"ش لە بەھېزىي ياسادانەرە كەيەوە سەرچاوه دەگرىت.

ئەو ھېزەي کە لەو ياسا خوايىدا هەيدە و، لەو پۇوهە كە بىرۇباوه پى راستەقىنە يە، لە ماوە يە كى كەمدا ھەممو پۇزەھەلات و پۇزۇتاوای نوقمى داد گەربى خۆى كرد. لە شەريعەتدا گۈپەيەلىي كىردىن بز گەورە و كاربەدەستە كان جىساوازە لە ئىستىداد، چونكە پايەبەر زىزىن كەس لە شەريعەتدا ئەۋە يە کە لە دىلىتىي "دەرۇون" ئى رىزگارى بۇوه و، بەھۆى سەربەستىي شەرعىيەوە بۇوه تە مرۆڤىنگى كامىل! ھەر لە بەر ئەمەشە كە پىزى لىتى دەگىرىت و گۈپەيەلىي يە كى ئاوريتەي خۇشەويىتى لە پۇودا دەنۋىنرىت.

گۈنگى بز نورسیوھ. لە لايەن پارىزەر "فەھمی حسەينى" يەوە يەشى "موعامەلات و جىنایات" ئى كراوه بە عدرەبى. (وەرگىن)

(۱) داوه‌ری يە کان، وتارە کان، ل: ۶۴۹.

(۲) داوه‌ری يە کان، وتارە کان، ل: ۶۵۴-۶۵۵.

ئەمە جىاوازە لەو ئىستىدادەي كە لە سەرتىس و زۇرمەلىنى بىيات نراوه و، لەم سەردەمە ئىستاماندا بەھۆزى يىداربۇونەوەي بىرى خەلکى يەوه تواناي لەدەست داوه)^(١).

(بەھەموو ھېزىتكەمە دەلىم: ھىچ لايەنېكى جوانى شارستانىتى نى يە كە ئايىنى ئىسلام، ج بە راشكاري ج بە ناوهەرۆك ج بە پېشىدان، لە خۆزى نەگرتىت، ياخود باشتىرى لە لا دەست نە كەۋىت)^(٢).

* * *

□ نەيارى كىردىنى بۇ "ئىتتىحاد و تەرقى و، بە نارەوا دانانى خۇشويىستىيان (ھەلمى "تۈركىبى لاؤ" لەوەدا بۇو كە نەياندەزانى ئايىن بناغەي ژيانە؛ پىيان وابۇو: نەتهوە شىتكە و ئىسلامىش شىتكى ترى جىاوازە!

ھۆكىار و ھاندەرى ئەم ھەلمى يەشيان شارستانىتىي سەردەم بۇو كە ئەو چەشىنە بۇچۇونەي بلاو دەكىردىو و، بەوهى كە دەپىوت: "بەختە وەرى تەنها لە ژياندايە" بە سەر بىرى خەلکدا زال بۇوبۇو.. بەلام پۇزىگار دەرى خىست كە پىنساى ئەم شارستانىتىي بە، بىن كەلک و زىيانەخشە^(٣)!

ئىنجا تاقىكىردىنەوە بىن گومانە كانيش چەسپاندىيان كە: "ئايىن" ژيان و پۇوناڭى و بناغەي "ژيان" ..

زىندىوو كەردىنەوە ئەم نەتهوە يە بە ژياندەنەوەي ئايىن دەپىت، هەر تەنها ئىسلامىش پەيى بەم پاستى يە بىر دەر.

ئەندازەي بەرھوپىش چۈونى نەتهوەي ئىمە بە پىزەي دەستىگەرنىتىي بە ئايىنەو و، مەوداي دواكەوتىن و نزمبۇونەوەشى بە ئەندازەي پاشتكۈنى خىستنى ئايىنە كە يەتى.. بە پىچەموانى ئايىنە كە ترا ئەمەش راستى يە كى مىزۇو يە، لە بىر براوە تەوە)^(٤)!

(١) داوهرىيە كان، وتارە كان، ل: ٦٥٨-٦٥٩.

(٢) داوهرىيە كان، وتارە كان، ل: ٦٧٢.

(٣) ئاماڙىيە كى رۇون و ئاشكرايە بىز شارستانىتىي مولحىدى سەمكار كە ئىستا بە ئازارى سەرەمەرگەوە گۈرۈدەيدا (دانەر)

(٤) بىرسكە كان، بىرسكە سى و دووھەم، ل: ٧٨٩.

(وتبیان: جاران نهیاری ظیتیحاد و تهره‌قی برویت، که چی ظیستا لبیان بیده‌نگیت؟)

وْتم: لَهْبَر زُورِيَّيِّ هِيرْشِي دُوْزِمَان لَهْسَهْرِيَّان.

ئامانجى ئەمە هېر شەھى كە دوڑمنان دەيگاتە سەريان ئەمە دامەزراوى و تىن و غىرەتە يە كە لەواندا هەيە و، ئەوه شە كە نابن بە ھۆكار و ئامپازىڭ بىز پىادە كەردىنى ئامانجى دوڑمنان لە ژەھراوى كەردىنى ھزر و بىرى مۇسلماناندا. ئەمەش لە چا كە كارى يە كانى ئەمە آنە.

من لام وایه به وینهی دوو تای تهرازوو پیگاکهش دوانه؛ سوو کیی تایه کیان قورسیی تاکمهی تر به رهم ده هینیت. هر بؤیه من له ته نیشتی "ئەنۋانىك" وە^(۱) زللەی خۆم له "ئەنۇھەر"^(۲) نادەم و، له پال "فېنېزىلىيۇس" يىشدا^(۳) دالە "سەعىد حەلەيم" ئى^(۴) ناسره وینم. پىم وایه ئەو كەسەی زللەيان ئاراستە دەكەت نزم و بىن نرخە^(۵).

(بهلئى، من نهيارى ئەو لقە خۆسەپنەي ئېرەي "ئىتىحاد و تەرەقى" بۇوم كە شەوقى خەلکىي نەھىشت و، خۆشحالىي لى زىراندىن و، دەمارى دوورپۇرىي و لاينگىرىي تىدا

(۱) سهروزگی پیکخر اوی "تاشناق"ی ئەرمەنی بە کە سەرددەمانىڭى زۇر دەولەتى عوسمانىي بە شۇرۇشە كانى سەرقالى كىرىدۇرۇ.

(۲) فنونه ر پاشا: (۱۸۸۱-۱۹۲۲) له حکومه تی بیتیحاد و تره قیدا ساتی (۱۹۱۳) وزیری جه نگ بروه. دوای جه نگی به کمی جیهانی بز تلمانیا هلهات و، پاشان پژوهش بز تور کستان و سوپایه کی بز بهرنگاری رووسه کان پینکهپا و لهوئی له جه نگیکدا شهید بورو.

(۲) فیتزبلیوس (۱۸۶۴-۱۹۳۶): سیاست‌گذاری‌کنی ناوداری یونانی به و یکی‌که له پیاوه به ناویانگه کانی دولت. له پیشدا پاریزه بوروه، پاشان رژیمیکی گرنگی بینیوه له سر کردایه‌تی کردنی شورشی کریست (۱۸۹۶-۱۸۹۷) داله دزی دولتی عثمانی. سالی ۹۱ از وزارتی یونانی پیکه‌ناوه. گلای یاشووی چه کدارانه‌ی له دزی حکومه‌تی پاشایه‌نی رینکختووه، به لام همر هموویان سر کوت کراون. سالی (۱۹۲۵) رایک دوهه به فدرنسا و لهوی دو اسالتک کته‌چه، دوای، کم ۹۵۰.

(۴) سعید حملیم پاشا: ۱۸۶۳-۱۹۲۱ (ز) سرۆک و وزیرانی حکومتی ئیتیحاد و تەرەقى بۇ لە دەمدە کە "ئەنور پاشا" و وزیرى جەنگ بۇو. لە گەل شەست و حوموت كەسى ترى هاپرېيدا بەمە تاوابىار كران كە دەوەلەتى عۆسخانىيەن لە جەنگ اپەنجى جەنگ كەدۋە، لە ئەنجامى ئەمەدا بىز دوورگەي "مالتە"

دورو خرایه و دو سال له ولی ماویه وه. لنجا پهناي برده بهريتاليا، جونکه روزشتنی بز ناو تورکيا و ميسر لئن قدده غه کرابوو له بر له ولیه ئه و دمه له لايەن بهريتانياوه داگير كرابوون. له بهرواري: ۱۹۲۱/۶/۱ له

نزيكى رۇما بە دەستى كەسيكى ئەرمەنى كۈزرا.

(۵) داوه‌ری‌یه‌کان، سنووحات، ل: ۷۵۳-۷۵۴.

ورووژاندین و، بتو به هزی نانهوهی جیاوازی و پرتهوازههی له نیوان خمتکیدا، حیزب و دهسته و تاقمه قهومی يه کانی هینایه گوری و، به پوالهت ناوی "مهشروعهیت" له خزی نا، بهلام له راستیدا "ئیستیبداد" ئی راستهقینه نواند، ته نانهت ناوی ئیتیحاد و تهرهقیشی چەپەن کرد^(۱).

(له سهدا نمهودی ئەم بزوونەوەيە^(۲) له دژى ئىتىخاد و تەرەقى و دىكىناتۇرىيەتىان ئاراستە كەپلەوە^(۳):

(ئەم حکومەتە چەتىيە لە پۇزىگارانى "ئىستىبىداد" دا دوڑمنايەتىي "ژىرىي" دەكىد. كەچى وا ئىستا دوڑمنايەتىي سەرانسەری "زىيان" دەكەت. جا ئەگەر حکومەت بەم شىكىل و شىۋىمەت بىت، ئەوا با بىزى "شىتى" .. بىزى "مردن" .. "دۆزەخ" يىش ھەر بىزى بىز سەتمەكىاران) ^(٤)

("قهدری خوا" لمه سه رئو مهیله‌ی به لای ئه هله‌ی دنیادا همه و ئه وانیش شایانی نین، به دهستی ئه و سته مکارانه‌ی ئه هله‌ی دنیا سزام ده دات! به پیشی ئه و ده ستوره‌ی که ده لیت: "پاداشت و ئه بجامی خوش و یستی نامه شروع، دوژمنایه‌تی يه کی سته مکارانه‌یه!" جا بؤیه لایه‌نی بئ ده نگیم گرت، چونکه ده مزانی شایانی ئه زلله‌یه.. ئه و بورو من به سیفه‌تی سه رکرده‌ی خوبه خشهران له جه نگی يه که می جیهانیدا به شدار بuum و، پوشتمه ناو چه ندین جه نگوه و قوتای يه باش و خوش و یسته کانیشم له و جه نگانه‌دا به خت کرد و، تهدیر و پیزی "نه نهور پاشا" ای سه رکرده‌ی گشتی سوپام به دهست هینا و، له جه نگدا پیکرام و، به زامداری يه و دیل کرام.

نجا دواي گهرانه شم له ديلى، بههزى دانانى پەيمامى "شەش ھەنگاوه كان" ھوه،
كە بەريھە كائىي ئىنگلىزىم تىدا كردى له دەمەي كە ئەستەمبووليان داگىر كىردىبو، خۇزم
خىستە ناو باوهەشى مەردىھوھ..

(۱) داوهري يه کان، پروانامه‌ي هردو و قوتايخانه‌ي موسیبه‌ت، ل: ۴۳۱.

(۲) واته رووداوی "۳۱"ی مارت.

(۳) داوهري يه کان، پروانامه‌ي هردو و قوتايخانه‌ي موسیبه‌ت، ل: ۴۳۵.

(۴) داوهري يه کان، بروانامه‌ي هردو و قوتا بخانه‌ي موسیبه‌ت، ل: ۱۰.

وانه‌هاو کاربی ئهو براهه‌رانم کرد که بین هیچ هۆکاریک منیان خسته ناو ئازار و سزاى دىلىي يوه.

ئەمەش پاداشتى ئەوان بۇو بۇيارمهتى يەكامى، ئەمەبوولە ماوهى سىنى مانگدا ھېننە گىروگىرفت و ئازاريان ھىنایە پىيم كە گەللى زىاتر بۇو لەو ئازارى دىلىي يە بۇ ماوهى سىنى سال لە رووسىادا پىوهى تلامەوه^(۱).

□ ھەلۋىستى بەرامبەر پېشىۋى دواى راڭھەياندى سەربەستى

(لە سەرەتاي سەرەتمى سەربەستىدا [وانه راڭھەياندى دەستور] چەند كۆزمەلىكى جۈرۈجۈر لە ڙىر ناوى چەندىن "يانه"ى زۆر و زەبەندەدا بۇ پەناھىنەرە كان، لە پىشەنگىانەوە "رۇم" و "ئەرمەن" دامەززان و، وەك چۈن بە رووخانى بورجى بابل نەتمەوە كانى ڙىر سايەي ئەو دەولەتە پەرتەوازە بۇون و بلاو بۇونەوه، ئەوانىش بۇون بەھۆزى پارچە بۇون و پەرتەوازە بۇونى دلە كان. تەنانەت ھەندىتكىان بۇون بە پاروویە كى ئاماھى ئەوتۇ كە يىانى يە كان قۇوتىان دان و، ھەندىتكى تريشىيان ھېننە گومرا بۇون كە بە تەواوى لە رى ترازان)^(۲).

(بە ھۆزى ئەو وتارە ھاندەرانى كە بۇزۇنامە كان لە ماوهى ھەشت نۆ مانگدا بلاۋىان كرده و.. ناونۇوس كردنى خىزبەختىكاران لە لايەن دەستە و پىزە جىاجىا كانەوە و.. زالبۇنى سەركەد كانى كۈودەتكەك و.. تەشەنە كردنى سەربەستى پەھا بۇ ناو سەربا扎ە كان بە شىۋەيەك كە دىرى بىنمای گۈپۈرائەلى سەربازى بىت و.. تەلقىنيدانى سەربا扎ە كان لە لايەن كەسانى نابەرىس و بىن ئاماڭھەوە بەو شتانەي كە پىيان وابۇ دۇر و پىچەوانەي ئادابى ئايىن بىت.. بەھۆزى ھەموو ئەمانەوە، تۆقانىن و بەربادى و ھەپەمە كېتى سەرانسەرى ناوەندە كانى گىرتوو.

ئىچى دواى ئەوهى كە شىرازە گۈپۈرائەلى پەچرپا، كەسانى خۇسەپىن و دەمارگىرە نەزانە كان و ئەواندەش كە بىن بەشىن لە داوهەرىي ڙىرى لە ئايىندا، بە گومانى چاڭكە كارى، تۈرى خۇيان لەو زەلکاواھ بۇ گەندەدا چاند و، سىاسەتى گىشتىي دەولەت كەوتە دەستى

(۱) مەكتوبات، مەكتوبىي شازدەھەم، ل: ۱۲۵-۱۲۶.

(۲) مەكتوبات، مەكتوبىي بىست و شەشم، ل: ۵۳۸.

نەفامان و، نزىكەي يەڭ ملىئۇن گوللە بە ھەوادا تەقىراو، دەستە ناوخزو دەرهە كى يەكانىش خۆيان لە بارودۇخە كەدا ھەلقراتاند)^(١).

□ وقارىتك بە زمانى كوردى بۆ گەللى كورد^(٢)

(ئى گەللى كوردان!

ئىتىفاقى دە قووەت، ئىتىحادى دە حەيات، د برايەتى دە سەعادەت، حکومەتى دە سەلامەت ھەيدە.

كايىكا ئىتىحادى و شىپتا موھىبەتى قەوي بىگرىن، داوه ژ بەلائىن خەلاس كە.

قەنج گوھى خۇوە بىدەنى، دا ئەزى تىشە كى ژ وەرا بېيزم:

ھۇون بىزانن كو سىن جەوهەرا مەھەنە، حىفزا خۇوە ژ مە دخوازن:

يەڭ: ئىسلامىيەت، كو ھەزار ھەزار خۇينا شەھيدان بەھايىن وى دانە.

ئى دوودووا: ئىنسانىيەت، كو لازمە ئەم خۇوە نەزەرا خەلقى دە ب خەدمەتا عەقلى، جوامىرى و ئىنسانىيەتى ئۇ خۇوە نېشانى دىنييى بىدىن.

ئى سسىيان: مىللەيەتا مەيدە، كو مەزەبىتى دا مە.

ئى بەرئى كوب قەبىجى ئۇ خۇوە ساغىن، ئەم ب كارئى خۇوە، ب حىفزا مىللەيەتا خۇوە، پروجى وان قەبرا وان دە شاد بىكىن.

پشتى وى، سىن دوڑمنى مەھەنە، مە خەراب دىكىن:

يەڭ: فەقىرتى يە. چىل ھەزار حەمالى ئىستەنبۇولى، دەلىلى وى يە.

ئى دوودوويان: جەھالەت و بىن خواندەنى. كو ھەزار ژ مەدا يەڭ قازەتە نىكارن بخوبىن، دەلىلا وى يە.

ئى سسىيان: دوڑمنى و ئىختىلافە. كو ئەف عەداوەت قووەتا مە وندادكە، مە ژى موسەھەقى تەربىيەتى دىكە و، حکومەت ژى ئىنسافيا خۇوە زولىم مە دىكىر.

(١) داوهرى يەكان، بىرانامەي ھەردوو قوتاڭخانى موسىيەت، ل: ٤٣٧.

(٢) بىنى ئەۋازىيارىيانە كە تا ئىستا لە بىردىھە ستىدان، ئەم وتارە تاقانە بەرھەمىي بلاز كراوهى مامۇستا سەعىدى نۇرسى يە بە زمانى كوردى (كرمانجىي زۇرۇو) لە كەم زمارەي بۇزىنامەي "تەعاون و تەرقىي كوردى" دا كە لە بەرۋارى ١١/٢٢ ١٩٠٨-دا كە دەرچۈو، بلاز كەردووەتەوە. ئىمە دوابەدوايى دەقى وتارە كە، لە پەروپۇزدا خىستۇرۇمانەتە سەر شىپوھ زارى كرمانجىي خوارۇو. (وەرگىز)

کو و ئه و سه ح کر، بزانین چارا مه ئه و کو ئه م سئ شوروی ئەلماس ب دەستى خwooه بگرین، تاکو ئه م هەر سئ جەوهەرا خwooه ژ دەستى خwooه نەکىن، هەر سئ دوژمنى خwooه سەر خwooه راکىن:

ئه و شوروی عەدل و مەعاريف و خواندنە.

ئى دوودووپيان: ئيتىفاق و موحبەتا مىلىي يە.

ئى سسيان: ئىنسانى ب نەفسا خwooه شوغلا خwooه يېكە و، مينا سەفيلان ژ قودره تا خەلقى هيقى نەكە و پشتا خwooه نەدەنلى.

وەسىھەتا پاشى:

خواندىن.. خواندىن.. خواندى!

دەستى هەف گرتىن.. دەستى هەف گرتىن.. دەستى هەف گرتىن^(۱).

(۱) داوهرىيە كان، وتارەكان، ل: ۶۴۲-۶۴۳. ئەمش لە خوارەوە دەقى وتارە كەبە بە زاري كرمانىجىي خواروو:

لە گەلى كورداندا

لە بەكىگرتندا هېز و.. لە كېتىدا ئىيان و.. لە برايدىدا بەختوھرى و.. لە حڪۈرمەتدا سەلامەتى ھەيە. بە توندى دەست بە گۈرسى بە كىنى و پەتى خۆشۈمىستى يەمە بگرۇن، تاکو لە بىلا رېزگار تان بېت.

باش گۈئىم لىنى بىگرن ھەتا شىئىكتان بىن بلىم: بزان! ئىمە سىن گەوهەرمان ھەيە كە دەخوازن بىانپارىزىن: يە كەميان لېسلامەتى يە، كە هەزار هەزار خۇپىنى شەھيدانغان لە بەھايىدا داوه.

دووهەميان: ئىنسانىيەتە، كە پىۋىستە لە پىش چاواي خەلکىدا، بە خزمەتى عەقلى، جوماپىرى و مەرۆف پەروھرى خۆمان پىشانى دنيا بىدەين.

سەنەميان: نەتەوايەتىمانە، كە تايىھەندىنى بە ئىمە داوه.

پىشىنانغان كە بىز خۆيان كاردروست و پىنكۈيڭ بىون، دەپن ئىمە بە كارە كاغان و پاراستى نەتەوايەتى خۆمان، گىيانى ئەوان لە گۇزەر كانىاندا شاد بىكىن.

دواي ئەوه.. سى دوژمنمان ھەيە كە ئىمە لەناو دەپن:

يە كەم: هەزارىيە، چىل هەزار حەمال لە ئەستەمۈرۈتدا بەلگىيە لەسەرى.

دووهەم: نەزانى و نەخۇپىنەدەوارى يە. كە لە هەزار كەسدا يە كېكىمان ناتوانىت پۇزىنامە بخۇپىنەتەوە، بەلگىي ئەوه يە.

سىنەم: دوژمنايەتى و دووهەرە كىيە. كە دەم دوژمنايەتىش هېزى ئىمە لەناو دەبات و، ئىمەش شايىستەتىمەن و پەروھرە دەكەت. حڪۈرمەتىش لە بىن و يېزدانى خۆزىدا ستەمىلى ئى دەكىدىن.

دواي ئەوهى كە ئىوھ لەمە تىنگەشىن، بزانن چارە ئىمە لەوەدایە كە سىن شىشىزى ئەلماس بە دەستەوە بگرین، تاکو پارىزگارى لە هەر سى گەوهەرە كاغان بىكىن و، هەر سى دوژمنە كە شەمان لە خۆمان دوور بىخپىنەوە. ئەم سى شىشىزەش:

□ ھيوركىردىنەوەي ھەستە و رووۋۇزاوه كان

(لە چەند كۆپ و كۆبۈونەوەيە كى گەورەدا ھەستم كرد خەلکى و رووۋۇزاوه، ئىتىز ترسى ئەوەملىنى نىشت كە عەوامى ئەو خەلکە بە خۆھەلمۇرتاندىن لە كاروبارى سياسەتدا سىستەم و ئاسايىشى ولاٽ تىكىدەن. بۆيە بە گوفشارىيىكى گونجاو بۇ زمانى كوردىنىكى زانستخواز، ئەو ھەست و نەستە و رووۋۇزاوه ھيور كردهو.

بۇ نىرونە:

لە كۆبۈونەوەي قوتاياندا لە مز گەوتى بايمەزىد و، ئاهەنگى يادى لە دايىكبوونى يېغەمبەر ئەلەكەن لە مز گەوتى ئەياصۇفيا و، لە شانقى فەرەحدا، تا رادەيەك ھەلچۈن و توورپەمى خەلکە كەم ھىمن كردهو. خۇ ئەگەر ئەو وتارانە نېبۈنایە، ئەواز زىيانىكى گىزەلۇو كاوى دەپېچانەوە) ^(١).

□ ھيوركىردىنەوەي حەمالە كان

(ھەستم بە مەترسىي ئەوە كە دلپاكىي كوردە كان بىيىتە ھۆى ئەوەي ھەندى لە بانگەشەچيانى حىزبە كان پۇلە كانى نەتەوە كەم لە خاشتە بىهن و، بەمەش نەتەوەي كورد

يە كەم: دادپەروەرى و زانست و خۇينىدنە.

دووھەميان: يە كىرىتن و خۆشمۇيىتىي نەتەوەيە.

سەنھەميان: مەزۇف بۇ خۇى كارى خۇى بىكات و، بە وىنەي كەسانى نزم بە هيوابى توانا و يارمەتىي خەلکى نەبىت و، پاشتىان بىن نەبەستى.

دوا و سىيەتم:

خۇينىدن.. خۇينىدن.. خۇينىدن!

دەستى يەك گەرتىن.. دەستى يەك گەرتىن.. دەستى يەك گەرتىن.

(1) داوهرىيە كان، بىرانامەي ھەردوو قوتايانخانى موسىيەت، ل: ٤١٨. چۈنكە نزىك بۇو ئازاوه و پىشىرىنى ناو شانقى كەنگۈزىت بە شەپىنلىخۇينىداوی لە نېبان لايەنگەران و نېيارانى كۆزەلەي "لىتىخاد و تەرەقى" دا. خىپرا مامۇستا نۇورسى سەركەوت بۇ سەر سەكۈزى شانقى كە و بە دەنگى بەرز گۇتايانىكى ئاراستىي ئامادەبۇوان كرد. لە پىشدا داواىي بىنەنگى و پاڭرىتى ئارامىي لېنگەرن، ئىجاحەمەر بۇو ئازاوه و پىشىرىنى دەبىن خۇيزىان پابەنلىن لە سەر پىز گەرتى پاى بەرامبەر و ئازادىي گەفتۈرگەز. ھەرۋەك بىنى وتن شۇورەيە بۇ نەتەوەيەك مەشروع تىيەتى راڭگىياندېتىت چاودىزىرىنى لەمانە نەكات. بەم بۇ نەتەمە شەدوه سنگ فراوانىي پېغەمبەر ئەلەكەن هېنائەمە ياد كاتنى راۋىيى بە ھارەلآنى دە كرد. ئىتىز بەم ئامۇز گارىيانە توانىي ئارامىي بىگىزىتمەو بۇ ناو ئەو كۆبۈونەوەي كە خەرىپىك بۇو بىيىت بە قەساجىخانە.

له که دار بکن، که ژماره‌یان نزیکه‌ی بیست هزار کم‌س^(۱) دهیت و له ئاسته‌مبولدا کاری حمالی ده کهن و خه‌لکانی ساویلکه و خوش باوه‌رن..

بؤیه سالی پار پژو شتم بز هموو ئه و شوینه گشتی و چایخانه‌ی که ئه و کوردانه‌ی تیدان و، به راده‌ی تیگه‌یشتنی خویان "مه‌شرووتیه‌ت" بز پرون کردنه‌وه و، بدم و اتایه‌ی خواره‌وه پیم وتن^(۲):

"ئیستیداد ستم و خوسمه‌پاندنه به سه‌ر خه‌لکانی تردا، به لام مه‌شرووتیه دادگه‌ری و شه‌ریعه‌ته.

ئه گه‌ر سولتان گویرا یه‌لی فهرمانه کانی پیغمه‌بری سه‌روه‌مان گلله بیت و له سه‌ر پیازه پیروزه که‌ی ئه و بروات، ئه‌وا خه‌لیفه‌یه و ئیمهمش گویرا یه‌لی ده‌بین. دهنا ئه و که‌سانه‌ی که سه‌ر پیچی له فهرمانه کانی پیغمه‌بر گلله و ستم له خه‌لکی ده کمن، ته‌نانه‌ت گه‌ر سولتانيش بن هه‌ر چه‌ته و پینگرن.

دوژمنانی ئیمه (هه‌زاری و، نه‌زانی و، دووبه‌ره کی) يه و... به چه کی (پیشه‌سازی و، زانست و، يه کگرتن) به گئی ئه سئ دوژمنه‌دا ده چینه‌وه.

به لام به‌وپه‌ری خوشحالی يه‌وه ده‌بینه دوستی ئه‌رمنه کانی در او سیمان، که تا راده‌یه‌ک و له رپویه که‌وه هه‌کاری بیدار بونه‌هه‌مان بعون له بئی ئاگایی و هاندانان بز گرتنه‌به‌ری پئی پیشکه‌وتون، هه‌روه‌ها ده‌ست له‌ناو ده‌ست هاو‌کاری و هاوری‌یه‌تیي ئه و تور‌کانه‌ش ده که‌ین که برای راسته‌قینه‌مانن.

به‌لتی، له گه‌ل ئه‌وان و هه‌موو هاو‌سینکان‌ندا هاو‌کاری ده که‌ین، چون‌که ناکۆکی و دوژمنایه‌تی کاری‌یکی له راده‌به‌دهر تیکده‌رانه بwoo. ئیمهمش کاتی دوژمنایه‌تیمان به ده‌سته‌وه نی‌یه.

هه‌روه‌ها خویان له کاری حکومه‌ت هه‌لنا قورتیین، چون‌که حیکمه‌تی کاره کانی ناز‌انین".

(۱) له هندنی شوینی تردا ژماره‌یان به چل هه‌زار ده‌خه‌ملینیت. (وهر گئی)

(۲) ده‌قی ته‌واوی قلم و تاره‌ی که ئاراسته‌ی حماله کورده کانی ئه‌سته‌مبولی کردوه، له کنیسی "داوه‌ری‌یه‌کان" ل: ۶۶۲-۶۶۲ دا بازو کراوه‌ته‌وه. (وهر گئی)

ئەم ئامۇزگارى يانەش كاريگەرى خۆيان لە سەر ئەمە حەمالانە بە جىن ھېشت كە بەرامبەر كەلوپەلى نەمسا - بە وىنەي من بەرامبەر كەلوپەلى ھەمۇ ئەوروپا - مامەلەيان دابىرييۇو^(۱). ئەوه بۇ لە بارودۇخە يەكجار شەلەۋەدا ئىزىرانە رەفتاريان نواند^(۲).

سالی ۱۹۰۹ / ۱۹۲۷

□ پشتگیری کومه‌له‌ی "په کیتی په مه‌دهی"

(بیستم کۆمەلەیەک بە ناوی "یە کیتیی مەھمەدی" دامەزراوە^(۳). لە لایەنی خۆمەوە مەترسی بە کی زۆرم لى نىشت كە لە ژىر پەردەی ئەم ناواه پېرۇزەدا ھەندى لە ئەندامە کانى جموجۇلى ھەلەيان لى بۇوهشىتەوە.

پاشان بیستم که چهند که سیکی دیار و بدپیزی چهشنبی "سوهیل پاشا" و "شیخ صادق"^(۴) ناوه روزگی ئهم ناوه‌یان گزیریو به شتیکی ساکار و ئاسان، چونکه تایبه‌تیان کردووه به تنهایا په‌رستش و شوینکه‌وتني سوننه‌تى خاوین و، په‌بیوه‌ندى يان بهو كۆمه‌لەوه پچریوه و دەست و هرنادەنە سیاست.. بؤیە جاریکى تر ترسم لئى نىشتمەوه و، پىم وتن: ئەم ناوه مافى سەرجەمى مۇسلمانانە، تاييەتكىردن و سىنور بۇ دانان ھەلناگرىت.

(۱) له بدرواری ۹ / رهمزان ۱۳۲۶ / ۱۰/۹) ولاتی نهمسا سروودی له ئارابونى ئەستىزەرى سۈلتۈن عەبدولخەمید وەرگىرت و پايىگەياند كە "بۇستە وەرسك" ئى خىستۇرۇتە سەر ولاتە كەىد او داۋى ئەمۇد لە ئەستەمبوول بايكىزتىكى جەماوەرى پاڭىيەنزا بەرامبەر كەرەسە و شەكى نەمسا ئەو گۆڭگایانەش كە دەپانقۇرۇشت. حەمالە كەنپىش لە لايەنى خۇزىانوھە بايكۆتىيان سەبارەت بە داگىرنى شىتمەكى نەمسا پاڭىيەياند. بىلام كار لەم سئورەدا نەوهەستا، بەلكۇ هيىنەدە تەشەنەي كىرد كە ژىانى بازىر گانىن لە ئەستەمبوولدا خىستە مەترىسى يەوهە. هەرچۈنكە ئەو ئاراستىيەشى گىرتەخۇ كە حەمالە كان سەرىپىچىن فەرمانى سەرۋە كە گانى خۇزىيان بىكەن و، لە هەندى چاچخانە و لە سەتەرىنىكى سەرەك كېي خۇزىاندالە (خانى عەشىرەت) كۆپۈرۈنۈھە بىكەن و، كەش و هەوالىبار بىر بىز تەقىيەتە. لەم كەنەدا بەدىعوززەمان پۇشكەت بىز لايەن و، وتارىنەكى جوانى لە ئاستى تېكىنەشتى ئەواندا ئاراستە كىردىن، بۇوش توانىي پى لەھە بىگىرىت كە پۇرۇداھە كان بىرەرە خېپاپتە تەشەنە بىكەن. تەنانەت پېشكىيارى گىشتى پۈلىسى ئەستەمبوول سوباس و پىزىي پېشكەمش كىرد لە سەھەول و تەقلا باشە كانى.

(۲) داوهري يه کان، بروانامه همدو و قوتاچخانه موسیبهت، ل: ۴۱۵-۴۱۶.

(۳) گروه کوزمدالیه له بعرواری: ۱۹۰۹/۴/۵ از دا پنکههات و، له کزوپونهوهه کي ٹايینې پرشکزدا له مزگوتي تهیاس‌زیفرا را گهیدنرا. "ماموستا نبوروسری" وتاریخکي ره‌نگینې تیندا ڈاراستهه ئاماده بروان کرد.

(۴) هم دو بمنیزه له هندامانی دامه زرینه ری کزمه لهی "یه کینی مه مهدی" ن. (وه رگنیر)

جا همراهه که رویه کمه من پهیوه‌ندیم به حهوت کۆمەلەوە ھەیه، چونکه بینیم ئامانجە کانیان یە کیکە، پهیوه‌ندیشم بهم ناوه پیرۆزه‌وە ھەیه.

بەلام ئەو "یە کیتىي مەھەدى" یە کە من دەيزانم و پهیوه‌ندیم پئوهی ھەیه: بازنەیە کى پهیوه‌ستە بە زنجىرەیە کى نورانىي ئەوتۇ كە ھەر لە خۆرەلەتەوە بۆ خۆرئاوا و لە باشۇورەوە بۆ باکوور درېئر بۇوه‌تەوە.. ئەو كەسانەش كە لە ئىر ئالا كەيدا پىزىان بەستووه لەم سەردەمەدا ژمارەيان لە سى سەد ملىئۇن زىاتەرە و.. لايەنى يە كبۇون و پهیوه‌ندى لەم كۆمەلەيەدا "تەوحيد" ی خواى گەورەيە و.. سوپىند و پەيمانى برىتىي بە لە ئىمان و.. ئەوانەش كە پهیوه‌ندىيان پئوه كەردووه ھەموو ئىماندارانىن ھەر لە سەرتاىي بەدىھىتىنى مەۋەقەوە و.. تۆمارى ناوى ئەندامە كانىشى لەھۆىي مەحفۇزە و.. بلاو كەرەوە بىر و بۇچۇونە کانیان سەرجەم كەتىبە ئىسلامىيە كانە و، رۇئىنامە کانىشىان ھەموو ئەو رۇئىنامە ئايىنىي يانىي كە ئامانجىيان بەرز كەردنەوە ئالا ئىسلامە و.. شوپىنى كۆبۈرنەوە کانى سەرجەم مزگەوت و تەكىيە و خانەقا و قوتاخانە ئايىنىي يە كانە و.. مەلبەندە كەشى ھەردوو حەرەمىي پىرۆزە..

ئىز كۆمەلەيە کى وەك ئەمە، سەرۋە كە فەخرى عالەم پىغەمبەرى سەرەرمانە بەرناامە و پىيازىشى ئەوەيە كە ھەموو كەسىك موجاھەدەي دەرەونى خۆزى بکات، و اته رەفتار كەردنە بە پەۋشە بەرزا و بىلندە كانى پىغەمبەرى خۆشەوېستى بەرگەنلىكەن، زىندۇو راڭرتى سوننتى پىرۆزى و، خۆشەوېستىي خەلکانى ترو، ئامۇزگارىيان بە گوفارتىكى هىنلە نەرم كە زىانى لىنى نەپېتەوە.

پىرۆزگرامى ناو خۆيىشى سوننتى پىرۆزى پىغەمبەرە بەرگەنلىكەن و.. ياساكانى فەرمان و نەھىي يە كانى شەرعە و.. شىشىرە كانى بەلگە بەھىز و گومان بېرە كانە، چونکە سەرگەتون بەسەر خەلکانى شارستانى و رۇشىنېردا بە قەناعەت پى بەخشىن دەبىت، نەك بە گوشار و زۇرەملى.

سۇراخ كەردن و بەدوادا گەپانى "پاستى" ش بە "خۆشەوېستى" ئەنجام دەرىت، كەچى دۈزىيەتى تەنها بەرامبەر وەحشىگەرى و دەمار گىرى دەبىت.

ئامانجىشى بەرز كەردنەوە ئالا ئىسلامە.

ئەوهش ھەيە كە رېزەي پەوشت و پەرنىش و پەفتارە بەرزە كان لە شەرەدا لە سەدا نەوهە دونتىيە و، رېزەي سياسەتىش لە سەدا يەك تىپەر ناكات. دەبا كاربەدە ستاغمان بىرىلى بىكەنەوه.

ئىستاش ئامانجىمان ورۇوزاندىنى شەوق و حەزى ناو و يېۋدانى ھەمووانە لە رېزى پىشىكەوتتەو بەرەو كەعبەي ئاكارە بەرز و بلىنە كان. ئەمەش بە بزوادىنى ئەو زنجىرە نۇورانى يە، چونكە پىشىكەوتتى ماددى لەم سەرەدەمەدا ھۆكارينىكى گەللى مەزن و گۈنگە بۇ بەرز كەردىنەوهى و شەى "الله" و ئالاي ئىسلام.

بەم جۇرە، من يە كىيىم لە تاكە كانى ئەم كۆزمەلەيە و، ھەولۇدەران بۇ شە كاندىنەوهى ئالاڭەي و، دەرخىستنى ناوه كەي..

دەنا هەرگىز لە جۇرە حىزب و كۆزمەلەنەدا نىم كە دووبەرە كى و جىاوازى لە نىران خەلکىدا دەنېنەوه) (١)!

(لە يە كەم رۇزە كانى لېتكۆلىنەوهدا) (٢) لېيان پرسىم، وەك لە كەسانى ترىيشيان پرسى: ئاپا پېيوەندىت بە "يە كىيىمى مەھمەدى" يەوه كەردووه؟
و قىم:

بەلىنى، من بە سەرەبەر زى و شانازى بەوه بچۇو كەرىنى ئەندامە كانىم. بەلام بەو رۇوهى كە خۇزم دەيناسىتىم.

دەسا فەرمۇون كەسىتىم نىشان بىدەن - جىڭە لە مولحىدان - كە لە دەرەوهى ئەو يە كىيىيەدا بىت؟

وا من ئەمپۇ بەم جۇرە خوارەوە وتارە كەم بىلاو دە كەمەوه، تاكو "مەشروعىتەت" لە چەپەل بۇون پىارىزىم و، "لەھلى شەريعەت" يىش لە نائومىدى پىزگار بىكەم و، "رۇلە كانى ئەم چەرخ" شە لە بەرچاوى رۇانىنى مىزۇودالە ناتۇرە شىتى و نەزانى دەرباز بىكەم و.. "پەستى" شە لە ناو گومان و دوودلى يە كان دەر بەھىم) (٣).

(١) داوهرىيەكان، بىروانامەي ھەردوو قوتايىخانەي موسىبەت، ل: ٤١٩ - ٤٢٠.

(٢) وانە لە دادگای عورفىي سەرپازىدا. (وەرگىز)

(٣) داوهرىيەكان، بىروانامەي ھەردوو قوتايىخانەي موسىبەت، ل: ٤١١.

(من له پیناوی دوو ئاماڭى مەزندابا ئاشكرا بانگھېشى خەلکىم بۇ ئەم "يەكىتىي
محەممەدى" يە دەكىد:

ئاماڭى يەكىم: پاراستى ئەو ناوه لەمەسى كە بخىرەت ناو سىنورىكەم و تايىەت
بىكىت پىنى، بەلکو رايىگەيەنم كە سەرانسەرى ئىمانداران دەگرىتەم، تاكو جىاوازى و
دووبەرە كى روو نەدات، شوبەھە و گومانە كائىش پرووي تى نەكەت.

ئاماڭى دووھەم: بۇ ئەم بىبىت بە بەرەستىك لە بەردەم جىابۇنەم و لېكىتازانى
ئەو حىزب و دەستە و تاقمانەى كە ھۆز كارى روودانى ئەم گۈرفتە مەزىنە بىون كە
رابورد^(۱)، ئەمەش بە ھەولى يە كخستىيان. كەچى بە داخەمە كات يارمەتىي نەداین و،
لافاوە كە هات منىشى لە گەل خۆيدا رامالى!

پاشان من دەمۇت: گەر ئاگىرىك بىكەۋىتەم، لانى كەم ھەولى كۈزانىندەمەسى
بەشىكى دەدەم، كەچى تەنانەت بەرگ و پىشاڭە زانسى يە كەي خۆيىشم سووتا و، بە
سوپاسەمە ئەو ناوبانگە درۈپەنەيم تىاچوو كە ناتۇرۇم پارىز گارىمى لى بىكەم)^(۲)!

□ و تارى: بەرپەرچدانەمەرى گومانە كان^(۳)

لىزەدا ئەو نۆ دانە گومانە ھەلەيە دەھىنەم كە دراونەتە پال كۆزمەلى "يەكىتىي
محەممەدى":

گومانى يەكىم:

باسكىرنى بايەتى ئايىنلى لە ناوه نەدە كاندا بۇ ئەم چەشىنە بارودۇخە ناسكە ناگۇنچىت.
وەلام:

يەكىم: ئىمە ئايىنمان خۇش دەۋىت و، ھەر لە بەر ئايىنلىش دىنامان خۇش دەۋىت (لا
خىر في دنيا بلا دين).

دووھەم: مادەم لە سىستەمى مەشروع تىمەتدا مىللەت فەرمانزەروايم، ئەمە دەپىن مىللەت
بوونى خۆى بەرجەستە بىكەت.

(۱) مەبەست پرووداوى "۳۱" ئى مارتە. (وەرگىزى)

(۲) داۋەرى يەكان، بېرۋانامەي ھەردوو قۇتاڭخانى موسىبەت، ل: ۴۲۲

(۳) ئەم وتارە لە دوو ژمارە (۹۰-۹۱) ئى پۇزىنامەي ئايىنلى (وولقان) لە بەرۋارى ۳/۳۱ و ۱/۴۰۹ ازدا
بىلەكراۋەتەمە. (وەرگىزى)

مىللەتى ئىمەش ھەر تەنها موسىلمانە. چونكە جگە لە ئايىنى ئىسلام ھىچ پەيوەستىنىكى راستەقينە و بەھىز نى يە كە (عەرەب و تورك و كورد و ئەلبان و چەركس و لاز) پىكەوە گىرى بىدات.

ئاشكرايدە كە پشتگۇنى خىستىنىكى يە كىجار كەمى ئايىن، بۇو بەھۇي قايمىكىرىدى بناغەي دەستە و تىرە جىياجىا كان و پاشاڭەردانى و، زىندۇو بۇونمۇھى دەمار گىرىيى جاھىلىيى مردووی پىش سىيازىدە سەدە و، سەرەتەلدانى ئاشۇوب و پشىۋى. ئەو بۇو ھەموو ئەمانە ھاتىنە دى و بە چاوى خۇشمان بىニيماز.

گۇمانى دوورەم:

تايىبەت كەردىنى ئەم ناونىشانە (واتە يە كېتىيى مەممەدى) ئەو كەسانە دەختاتە گۇمان و دوودلىيەوە كە پەيوەندىيان پىوه نە كەردووە.
وەلام:

پىشىز وەلامى ئەممە داوهەتەوە. يان نەخويىندر اوەتەوە، ياخود بە ھەلە لىنگىدر اوەتەوە.
بۇيە ناچارم دووپاتى بىكمەوە و بلىم:

ئىمە كاتىڭ كە دەلىيىن: (يە كېتىيى مەممەدى) كە يە كېتىيى ئىسلامە، مەبەستىمان ئەو يە كېتىيە جىنگىر و دامەزراوەيە كە ج لە راستىدا ھەمە و ج لە دۆخى ھىز و توانى و لىيەناندىايە لە نىوان سەرچەمى ئىمانداراندا و، ھەرگىز مەبەست كۆمەلە خەلکىڭ نى يە لە ئەستەمبوول يان لە ئەنادۇلدا. چونكە يەك دلۇپ "ئاو" سىفەتى ئاواي لە خۇزگەرتۈوە. كەواتە كەس لەم يە كېتىيە بەدەر نى يە و، ئەم ناونىشانەش تايىبەت نە كەراوە بە ھىچ كەسىنگەوە.

پىناسە راستەقينە كەدى ئەممەيە:

بناغەي ئەم يە كېتىيە: لە خۇرەلاتەوە بۇ خۇرئاوا و لە باشۇورەوە بۇ باڭور درىزەي ھەمە و ..

مەلېنەدە كەشى: ھەردوو حەرەمى پىرۇزە و ..

لايىنى يە كېبۈنى: تەوحىدى خواي گەورەيە و ..

سوپىند و پەيمانى بىرىتىيە لە: ئىمان و ..

پهپه و پروگرامی ناوخوشتی: سوننه‌تی پیروزی پیغامبره صلوات الله علیه و آله و سلم و..

یاساکانی: فهرمان و نهادی به کانی شرعه و..

شوینی کزبوونه و کانی: سه‌رجم قوتاخانه و مزگوت و ته کیه و خانه‌فکانه و..

بلاوکه رهه همیشه بیه کانی بیر و بزچوونه کانی ئه و کزمه‌له: هممو کتیبه ئیسلامی به کانه، که له پیشنه‌گیانه و قورئانی پیروز و تفسیره کانیه‌تی (پیامه کانی نور) بیکن لە و تفسیرانه لەم روزگاره خزماندا) هەروهه سه‌رجمی ئه و پژنامه ئایینی و خاوینانیه که ئامانجیان بەرز کردنوهی ئالای ئایینی ئیسلامه و.. شوینکه و توانیشی: هممو ئیماندارانه و..

سرؤ کە کەشی: فەخری عالەمە صلوات الله علیه و آله و سلم.

ئیستا ئه و خاله‌ی مەبەستمانه: بىداربۇونوهە ئیمانداران و پۇشتىانه بەره و ئیسلام.

دیاره کاریگەربى رای گشتی ئینکاری ناکریت..

ئامانچ و مەبەستی ئەم يە کېتىي يە: بەرز کردنوهی ئالای ئیسلامه و..

ریبازیشی: جیهادی هەرە گەورە دەرونون و، پەنماشی خەلکانی تەرە و..

ھیممەت و لیپرانی ئەم کۆمەل و دەستە پیروزه بە پیزە لە سەدانوهە و نۆلە شتانی غەیری سیاسەتدا وەك: پاکىز کردنی پەۋەشت و پىنكىردنوهی پەفتارە کان و ئامانچ و فەزىلەتە پەواکانی ھاوشىۋەياندا، بەكار دەبرىت. چونكە ئه و کزمه‌لائەنی کە بايەخ بەم شتانە بەدن زور دەگەمن و كەمن، لە كاتىكدا كە بۇنيان زۇر گرنگە. تەنها يەك لە سەدى ئامانجە کانی ئه و کزمه‌له پەيوەندىي بە سیاسەتەوە ھەيە، ئەويش پەنماشی کردنی سیاسىي يە کانه.

شمیشىزه کانیشى: بىلگە بەھىز و گومان بە کانه.

مەشرەبى: خۆشەویستىي يە و پەرەپىدانى ئه و خۆشەویستىي يە كە لەناو تزوی برایەتىي ئیمانداراندا ھەيە، تاكو بىت بە درەختىنى تۈوباي بە فەر و پیروز.

گومانى سىھەم:

ئەم کزمه‌له زىاد لەوهى کە دووبەرە کى دەنیتەوە و كەسانى تر تۈوشى نالۇمىدى دەكەت، چ سوودىتكى ھەيە؟

وەلام:

لەمە دووبەرە كى نى يە، يە كىگرتەنە.. ناتۇمىدى نى يە، بەلكو ئۇمىد بەخشىنىه. لەو پاستى يە زۇر گەورەيە كە وەك گەنجىنەيە كى ئالتوون وايە، بە دۇزىنەوە سوچىنەكى لە نىوهى گۆزى زەویدا، وەك مەشخەلىك درەوشادەتەوە. هەروەك دەريايە كى گەورە لە پىالەيە كەدا جىنى نايىتەوە، "يە كىتىپى مەممەدى" ش نە لە بېرىۋە بەرايدىتىپ رۇزىنامەي "ولقان" و نە لە ئەستەمبۇولىشىدا قەتىس نايىت. بەلكو ئەو "يە كىتىپى مەممەدى" يە كە ئىستا بەشىنەكى لە دۇخى "ھىزە" وە رۇشتۇرۇتە دۇخى "كىردار" - چەشىنى لىدانى دكتۈرىلەك بە مەبەستى پاشكىن - بىرىتى يە لە ورىيا كىردىنەوەيەك.

ھەروەها بىزاڭدىنى ئەو زېجىرە درېئۇ يەك لە دواى يە كە نۇورانى بەسى كە مەلبەندە كانى موسىلمانان بە يە كەوە دەبەستىتەوە، بىدار كىردىنەوە ھەموو ئەو موسىلمانان دە گەيەنیت كە پىيەوە پەيوەستن و، ھاندانىيانە - بە حەز و فەرمانانىكى وىزدانى - بۇ پىشكەوتنى ماددى و مەعنەوى كە لەم سەردەمەدا گەورە تۈرىن ھۆكارىن بىز بەرزپاڭتنى وشەي "الله" (ئالاى ئىسلام) ..

چونكە رېگار بۇون لە ئىستىبىداد، بە ھاندەری حەز و شەوقى وىزدان دەبىت.. دەبىنیت لە نىوان ھەزار كە سدا تەنها يەك دانەيان رۇشنبىرە و، لە ناخى وىزدانىدا ھەست بەو حەز و شەوقە دەكەت، جائە گەر بە ھەستى ئايىنى بىت، ئەوالە پىسى پىشكەوتىدا تايىھەتۈرىن كەسى چىنى تايىھەندان و عەواتىزىن كەسى ئاسايى، وە كو رۇشنبىرە كە وان و، لەو ھەستە ئايىنى يەدا يە كسانىن.

ھەروەها لە بەر ئەوهى ئىمە زانىاري گىشتى و شارستانىتى تەواوەتىمان لە بەر دەستدا نى يە - كە ھۆكاري رۇشنبىر كردىن - ئەوا دەبىت ئايىنى ئىسلام، كە رۇشنانى ھەموو پۇوناڭى يە كانە، بىكەينە مەشخەلىكى پۇوناڭى بەخىش، تاڭو ئاھەنگى پىشكەوتىن نەشىۋىت.

گومانى چوارمەن:

ناموسىلمانە كانى ناومان دەترىن، ياخود ورڭ دەگرن!

وەلام:

و پک گرتن پیشیه کی منالانه و ناپاکانه‌یه.. ترسانیش نهزانی‌یه، یان خۆدانه له نهزانی..

بەرزیی ژایینی ئیسلام و نەبوونی ئمو گرفتەش کە ئموان بە گومان دروستى دەکەن، لېرەدا وەك خۆر ئاشکرايە. چونكە ناموسلمانان له سەدە كانى ناوه راستدا و لهو كاتىدا كە نهزان و ناشارستانى بۇون، بە فەرمانى: ﴿لا إِكْرَاهٌ فِي الدِّينِ﴾ هاوارى لە گەلن سەرجەم ژایین و نەتموھ جىاوازه كانى ناو شارستانىتىي ئیسلامدا بە پارىزراوی ماونەتموھ. هەروەھا سەلامەتىي ناموسلمانان له ئاسوودەبى و لاتدايە.

"بەردەوامىي گیان" و "خالى پشت پىنى بەستن" و "رابەر"ى مەشرووٰتىيەتىش ژایینى ئیسلامە، كە شەرىعەت و نەتموایەتىمانە. كەواتە ناموسلمانە كان نايىت لەم يەكىتىي يە بىرسن، بەلكو دەبىت دلىان پىنى خوش بىت و بە پىرۇزى رايىگەن.

گۇمانى پېنچەم:

لەوانە يە بىانى يە كان لەم يە كىتىي يە بىزار بىن.

وەلام:

ئەو كەسەي كە ئەم گەريمانە دادەنېت بىن گومان كەسىتكى بىن ئاگا و نهزانە، چوتىكە ئەو هەمۇ و تار و موحازەرانەي كە لە كۆنفرانسە كانياندا سەبارەت بە گەورەيى و بەرزىي ئیسلام لە مەلبەندى دەمار گىرىپى پايدەختە كانى ئەواندا پېشکەش دەكرىن^(۱)، دەست بە پۇرى ئەم گەريمانەوە دەنېت.

پاشان دوڑمنانى ئىمە ئەو بىانىيانە نىن، بەلكو ئەو شتەي كە ئىمە بەرەو ئەم بارودۇخەي ئىستامان دابەزاند و پىنى بەرز كەردنەوەي ئالاى ئیسلامى لىنى گرتىن، تەنها سەرىپچى كەردىمان لە فەرمانە كانى "شەرىعەت" كە ئەويش ئەنجامى "نهزانى" مانە و، ھى "ھەڙارى" يە كە بەدرەوشتى و بەدرەفتارى لە ئىمەدا بەرھەمى هيپا، ھۆكاري "دووبەرە كى" ئى نېۋاغانە كە ئاماڭىھ كەسى يە كان و دوورپۇوپى لە ئىمەدا هيپا يە دەرخسەن. كە ھېر شى ئەم يە كىتىي يە ئىمە بۇ سەر ئەم سى دوڑمنە بىن و يېزدانە يە.

(۱) ئامازە يە بۆ وتار و پۇونكەردىنەوە كانى بىمارك و مىستەر كارلايل و هاوشىۋە كانيان. (دانەر)

نەزانى و بىن ئاگايى بىانى يە كانىش سەبارەت بە ئىسلام لە سەدە كانى ناوه راستدا، ئەوا ئىسلام هەرچەندە ناچار بۇوه دۇزمىنايەتىي نەزانى و وەحشىگەرى بىكەت، كەچى پارىزگارىي دادگەرى و ميانھەر ووبى لە گەل ئەواندا كەرددووه، ئەۋەتا لە مىزۇوى ئىسلامدا شتاني وەك "دادگاكانى پېشكىن" نەيىراوه. ئىنجالە بەرئەمەسى لەم سەردەمى شارستانىتىي بەدا "بىانى يە كان" ھىز و شارستانىتىي يان بەدەست ھينا، ئەوا دەمارگىرىي نەفەرت لىنكر اويان لە لا نەما.

لە پوانگەي ئايىنەوە سەركەوتىن بە سەر كەسانى خاوهەن شارستانىتىدا بە "قەناعەت" بىن كەردىن دەبىت، نەك بە زۇرەملى.. هەروەها بە پىشاندانى ئىسلام لە پىش چاوابىاندا لە شىيە كى بە رز و خۆشەویستدا، ئەويش بە گۈزپارىلىي جوان و پىنكۈپىكى فەرمانە كان و پىش چاوه خىتنى پەۋىشىتە بەرزا كان.

بەلام دۇزمىنايەتى و بە كارھينانى زەبر و زەنگ تەنھا بەرامبەر دېندهىي وەحشىگەرە كانە.

گۇمانى شەشەم:

ھەندى كەس دەلىن: ھەلبۈاردىنى "پەيرەوى كەردن لە سوننەتى خاونىنى پىغەمبەر ﷺ" وەك ئامانجى "يە كىتى" يە كە، سنورىتك بۇ ئازادى دادەنیت و لە گەل خواتىتە كانى شارستانىتىدا ناگۇنچى.

وەلام:

يە كەم: ئىماندار لە ماف و زاتى خۆيىدا ئازادە. چۈنكە ئەم كەسەى بەندەى خواى گەورەي پەروەرد گارى جىهانيانە، هەر گىز نابى زەللىي بۇ ھىچ كەسىك بۇنىتىت. بەو واتايەى كە: ھەتا ئىمان دامەزراوتر بىت، ئازادى و سەربەستى پىز بەھىز دەبىت.

ھەرجى ئازادى و سەربەستىي پەھايە، لە راستىدا بىرىتىي لە وەحشىگەرىي پەھا، تەنانەت "ئازەلتىتى" يە. لە گۆشە پوانىنى مىزقايەتىي بەوە سنور دانان بۇ ئازادى گەلنى پىپىستە.

دووھەم: ئەوانەى كە وە كەر منال حەزىيان لە ھەوا و ھەوھىس و ئارەززووھە كانە، خرائىكارىيە كانى شارستانىتى بە چاکە دەزانىن. لە كاتىكىدا كە ھىچ چاکە يە كى

پاسته‌قینه‌ی شارستانیتی نی‌یه له ئایینی ئیسلامدا ج به پاشکاوی و ج به شیوه‌یه کی ناوه‌کی نه بیت، ياخود رو خسنه‌تی بین نهدرایت، يان له‌وه‌ی ئیسلام جوانتر و باشت بیت. سئی‌هم: هه‌ندی که‌سی هه‌رزو و بئی ئامانج دهیانه‌ویت هه‌ر له زه‌لیلی و دیلی دهروونی به‌دخوازدا بعیننه‌وه و، ژیانی ئازادانه و سه‌ربه‌ستی يان بئی خوش نی‌یه.

به پورخنی:

ئه‌و ئازادی‌یه‌ی که له بازنه‌ی شه‌رع بدهره، له راستیدا بریتی به له ئیستیبداد، يان دیل بونه به دهستی دهروونی به‌دخواز، ياخود درنده‌ی و ئازله‌لیتی به.

جا با ئه‌و مولحید و بئی ئامانچانه‌ی که ئایینیان پشتگوئی خستووه، بزانن که هه‌ر گیز به ئیلحاد و هه‌رزه‌ی ناتوانن له لای هیچ بیانی‌یه کی خاوه‌ن ویزدان خویان خوش‌هويست بکهن، تمناهت هه‌ر ناشتوانن کاریک بکهن له‌وان بچن! چونکه ئه‌و هه‌رزو و نه‌فامه‌ی که بئی ئامانج و بئی بەرنامه‌یه و بئی هیچ بەرچاو پۇشنى به‌که، له راستیدا كەمس خوشی ناویت. ئۇوهتا پۇشاکیك بۆ قەد و بالا ئافرهت بشیت گەر پیاو له‌بەری بکات دەبیتە مايە‌ی سوو‌کایەتى و گالتە‌جارى!

گۈمانى حەوتەم:

كۆمەلە‌ی "يەكىتىي ئیسلام" له راستیدا دووبەرە کی له نیوان سەرچەمی كۆمەلە ئیسلامى يە‌کانى تردا دەنیتەوە و حەسوودى و نەفرىن بەرھەم دەھینېت.

وەلام:

يە‌کەم: كاروبارە قيامەتى يە‌کان حەسوودى و پالپالىن و موناقەشەيان تىدا نى‌یه. جا هەر موناقەشە و ئېرەبىيەك سەبارەت بەم كۆمەلەنە، وە كوئەوه وايە کە دوورۇویى و رىاڭارى له خواپەرستیدا بکرىت.

دووھەم: ئىمە به دوو مەرج لە گەل ئەو كۆمەلەنەدا يە‌کدە‌گرین و پىرۇزبایيان لىنى دەكەين کە به ھاندەری خۇش‌هويستى ئايىن و خزمەتكردنى پىنگەتلىون:

مەرجى يە‌کەم: پاراستى ئاسايىشى گىشتىي ولات و سەربەستىي شەرعى.

مەرجى دووھەم: گىرنەبەری پىيازى خۇش‌هويستى لە هەموو جموجۇلىكدا و، هەولۇ نەدان بۆ لە كەدار كەردنى كۆمەلە‌کانى تر بۆ ئۇوه‌ى بەها و بەرھەزى زىباتر بە خۇزى

بدات. خۆ ئەگەر ھەلمىيە كىش پىش چاوش كەوت، بۆ مەبەستى چارە سەركىدى بۆ لای موقتىي نەتهوھە و كۆمەلەي زانىيان بىگەپىنەوە.

سىئەم: ئەو كۆمەلەي كە ئامانجى بەرز كەدنهوھى ئالاي ئىسلام بىت هەرگىز نايىت بە هۆكاري و ئامېراز بۆ ھېيج چەشىھ ئامانجىك، ھەرچى يەك بىت..

خۆ ئەگەر دەست بە داوىنى ھەر ئامانجىكى ترەوھە بىگرىت، ئەوالە بەر ئەھەي دەبى بە نيفاق و دوورپۇرىي، ھەرگىز سەركەوتىن بەدەست ناھىيەت. كەواتە شان و شىكۈزى حق بەرز و بىلندە و لە پىناواي ھېيج شىتىكدا بەخت ناکرىت. چونكە چۈن دەكىرى ھېشۈوه ئەستىرەي كۆ(سورەيىا) بىكىت بە گىسك؟ يان بە وىنەي ھېشۈوه ترى بىخورىت؟ ئەو كەسەي دەيھەۋىت بە فۇوي دەم خۇزى "حەقىقەت" بىكۈزۈنەتەوە شىتىي خۆزى دەرەخات!

دەسا ئەي رۇژۇنامە ئايىنى يە كان!

ئامانچىمان يە كىگەرنى كۆمەلە ئايىنى يە كانە لە مەبەست و ئامانجە كاندا. چونكە يە كىگەرن لە پىياز و مەشرەبە كاندا ھەروەك لە توانادا نى يە، دروستىش نى يە، چونكە چاولىيكتەرى پىي خۆزى لەيدا دەكاتەوھە و والە مەرۆف دەكەت بلە: "من چىم لەم كارە داوه؟ با يە كىنگى تر بىرى لىنى بىكانەوە".

گۇمانى ھەشتەم:

زۇربەي ئەو كەسانەي كە پەيوەندىيان بە "يە كىتىي ئىسلام" وە كەردووھ - ج لە پاستىدا و ج لە ناواھرۇ كدا - لە چىنى عەوانەن و، ھەندىن كىشىيان نەناسراون. ئەمەش هۆكاريتكە بۆ سەرھەلدىانى ئاشۇوب و دووپەرە كى.

وەلام:

پەيوەندى كەردى ئەوانە تەنھا لە بەر ئەھەيە كە لەم يە كىتىي يەدا بوار بە جىاوازى و ئامانجە كەسى يە كان نەدرىت. پاشان لە بەر ئەھەي مەرۆف لەم يە كىتىي يەدا بانگەشە بۆ بەرز كەدنهوھى ئالاي ئىسلام دەكەت، ئەواھەر كەدارىك لەو پىناوهدا ئەنجام بەدات پاداشتى پەرسىتشى بۆ دەنۇو سرىت. نابىنى مزگەوت كە شوينى خواپەرسىتى يە پادشا و

سوالکه‌ر به بئ هیچ جیاوازی‌یه که تایادا یه کسان، تهناهت یه کسانی پراسته‌قینه دهستورنیکی جینه‌جی کراوه و، ئیمتیاز بؤ که‌س نی‌یه، چونکه بەپیزترین که‌س لای خواه‌ویه له هه‌مورویان زیاتر خاوه‌نی تهقا بیت، خزوئه و که‌سه هه‌ره بەتقوایه بریتی‌یه له مروقی خۆنەویست.

جاله‌سر بناغه‌ی ئەم یاسایه، ئەو که‌سی بە نیازی خزمتی ئایین و بانگه‌واز بؤ قیامه‌ت په‌یوه‌ندی بەم کۆمەلە ئایینی و قیامه‌تی‌یه‌و ده‌کات، خزوئی شەرفمەندی و سەربەرزی بەده‌ست ده‌هینیت، دەنا هیچ شەرف و سەربەرزی‌یه که بؤ ئەم یه کیتی‌یه زیاد ناکات، چونکه بە دلزیپیک ئاو هیچ له دەریا زیاد نایت..

پاشان هه‌روه‌ک مروف بە کردنی گوناهی کەبیره کافر نایت، دەرگای پەشیمانی و تۆبمش هەتا ھەلھاتنی خۆر لە خۆرلائاوە هەر کراوه‌تەوە و، دەریاش بە لەوینچیک ئاو پیس نایت، بەلکو ده‌سته کە پاک دەکاتەوە.

جا ئەو که‌سی په‌یوه‌ندی بەم غۇونە بچوو کەی "یه کیتی ئىسلامى"‌یه‌و ده‌کات، ئەوەی لىن ده گېرىت بە مەرج كە: شوين سوننتى پىغەمبەر ﷺ بکەۋىت و، لە ژیانى خۆيىدا زىندۇوی بکاتەوە و، فەرمانە کانى ئەو سوننتە جىبەجى بکات و، لەو شتائىش دوورەپەریزى بکات كە سوننت نەھىي لىن كردوون و، ئاسایش و سىستەمى ولات تېڭ نەدات.

جا ئەگەر كەسىنکى نەناسراو بە نیازى خراپ په‌یوه‌ندی بەم یه کیتی‌یه‌و بکات، هەرچەندەش ھەول بدان ناتوانىت ئەم پراستى یه چەپەل بکات، تهناهت گەر مروف سەبارەت بە خۆئى گوناھبارىش بیت، خزوئیمانە کەی پاک و خاوېنە و، ئەو په‌یوه‌ندى‌یەش كە بە يه کیتی ئىسلامدۇ په‌یوه‌ستى ده‌کات تەنها "ئیمان"ە، نەك شتى تر.

ئىت شىواندىن و ناشىرين کردنی ئەم تاونىشانە پاک و پىرۇزە بەم چەشىنە بروبيانوو لوازانە، تەنها ئەنجامى بىن ئاگايىه لە مەزنيي ئىسلام، جىگە لەوەي كە ئەو که‌سی بەھانە و بروبيانوو لەم جۈزە دەھینىتەوە دەرى دەخات كە لە هەممو كەسىك گەوج و نەزانىزە.

ئىمە بە ھەموو ھېزىكىمانەوە پۇوبەرپۇوی ھەر ھەولىت دەھەستىن كە يەۋىت ناوابانگى باشى "يە كىتى" يە كەمان بشىۋىتىت كە غۇونەى (يە كىتى) يە، يان بە وىنەى كۆمەلە دىنایىه كان توابنجى تى بگرىت. ئىمە ئەپەپى ئامادە باشىمان بىز وەلامدانەوە ھەر پرسىار و پەختىمىيەك تىدایە.

ئە كۆمەلە كە پەيوەندىم پىۋە كەر دووه ئەم يە كىتى بە ئىسلامى يە كە بە درىزى لىي دوام. ئەۋەتا شىتىك نى يە لەوانەى كە يىانوو گران بە ئەندىشە نارپەواى خۈزىان بىرىلىنى دەكەنەوە. تاك تاكە كانى ئەم دەستە و كۆمەلە ئايىنى يە ھەميشە پىڭەوەن، چ لە خۇرەھەلات بىن يان خۇرئاوا، چ لە باشۇور بىن يان باكۇور.

گۇمانى نوھەم:

لە كاتىكدا كە كۆمەلە كانى تر "نەھىنى پاراستن" يى تىدایە، كەچى لە "يە كىتىنى مەھەدى" دا دەرخستى نەھىنى يە كان بە پىۋىست زانراوه؟
وەلام:

ئايىنى ئىسلام ئاشكرايە.. خۇ ئەگەر ئەمەن ھېزى فراوانبۇونەى كە لە خۇرى گرتۇو، بەرتەسلىك بىكىتىتەوە، ئۇوا بۇومەلەر زە بە ھەموو "بۇون" يى دەخات.. ئېنچا "شاردىنەوە" شە بەر ئەمەن ئەمەن گومان لە گەل خۇزىدا دەھىنېت، ئەمەن راستى يە كە لە فيئل و گومان بەرى يە، لە "پەنھانى" شى بىن باكە فيئىش - لە راستىدا - بىرىتى يە لە وازھىنان لە فيئل!

"سەرپەستى" ئەم كۆمەلە يە، لە گەل كۆمەلە كانى دىكەدا بەراود ناكىتىت. چونكە ئەوان واتازە خەرىكىن بناغانە دادەنلىن، كەچى ئەم لە كاتىكدا كە خۇرى دامەززىنەرە، لە ھەندى گۆشەيمەوە خەرىكە دەبرىسىكىتىتەوە.

ھەروەھا ئەم لە سەرەتاي ئىسلامدا - كە ڈمارەي ھەلگەرانى چىل كەس بۇو - نەشاررىيەوە، ئىستا چۈن دەشاررىتتەوە كە ھەلگەرانى سى سەددە مەليۇن كەس ؟
ھەروەھا شىتىك كە "زېرى" بىبىنېت و پەسەندى بىكەت، "ھەزىر" يىش سەرقال دەبىت پىتىۋە و ملى بۇ نەوي دەكەت.. "حەقىقەت" يىش پەرددە پەنھانى قبۇل ناكەت)^(۱).

(۱) داوهرى يە كان، وتارى شام، ل: ۵۴۷-۵۵۶.

□ بیدار کردن‌وهی روزنامه‌وانان

(رُوزنامه کان له پنی دوو پیوه‌ری نارهوا و بنی که‌لک و، به چهند بلاو کراوه‌یه کی سره‌به‌رزي شکتین، لره‌هیان به ره‌وشه ئیسلامی يه کان خست، به راده‌یه کی ئه‌وتز که بیروپ‌ای گشتنی يان له‌ناور بد. بزیه منیش به چهند و تاریک رووبه‌روویان بوومه‌وه که له رُوزنامه کاندا بلاو کرانوه و، پیم و تن:

ئه‌ی رُوزنامه نووسه کان! ده‌بن ئه‌دیبان پابهند بن به ئه‌ده‌به‌وه و، بهو ئادابه‌ی شایانی ئیسلامه ره‌فتار بکهن. هه‌روه‌ها ده‌بن گوفتاره کانیان له سینه‌یه کی دور له لایه‌نگری ده‌بچیت و له دل و ده‌روونیکه‌وه سه‌رچاوه بگریت که گوزارشت له رای گشتنی خملکی بکات و، سه‌رانسمری نه‌ته‌وه له و تاره کانیاندا هاپرا و هاو‌سۆزیان بیت. هه‌روه‌ها ده‌بن ئه‌و هه‌سته ئایینی و نیازه پاکه‌ی که له ویژدان و ناخیاندایه، بەرنامه‌ی چاپه‌منی پیتک بخات..

که‌چی ئیوه به پیوه‌رینکی بین که‌لک، و اته: سه‌یر کردنی لادئ به چاوه ئه‌سته مبوقول و ئه‌سته مبوقولیش به چاوه ئه‌وروپا، رای گشتنی و بیروپ‌ای باوی ناو کۆمه‌لتان خستووه‌ته ناو زه‌لکاونیکی بزگ‌نه‌وه. بهم کاره‌شتان ده‌ماری ئاماڭىھ كەسى يه کان و، سووده خزیه کان و، حذی توله سه‌ندن‌وه‌تان له و خملکەدا بیدار کردووه‌ته..

"فەلسەفە‌ی سروشى" بە گونئى مندالىيکدا نادریت که هيشتا نەرۇشتۇوه‌ته قوتاچانه! جا هه‌روه‌ك پۇشاکى ئافره‌تان شایانی پاونى يه، به هەمان جۈز نابىن هه‌ست و نه‌سته ئه‌وروپايىه کان له ئه‌سته مبوقولدا پىاده بىگرىن. چونكە جياوازىي نه‌ته‌وه و شوينه کان وە كو جياوازىي كات و سەردەمە کان وايە؛ پۇشاکى ئەم بزئەو نايىت. و اته شۇپشى فەرەنسى ناگۇنچى بىگریت بە دەستتۇر بزئىمە. هەلە لە‌وه‌دایه کە تېۋەرە کان جىيەجى بىگرىن و، ئاپر لە داخوازى يه کانى رُوزگار و سەردەم نەدرىتەوه) (۱).

(بەپىز زانیارى يه کانم "ئەدیبە کان" بە ئەدەبن و پەروه‌رەدى بىرى خملکى دە‌کەن! كەچى دەبىنم هەندى لە ئەدیبە کان له ئەدەب بىز بەشىن و له رُوزنامه کاندا دوورپۇسى بلاو دە‌کەن‌وه..

(۱) داوه‌ری يه کان، بپروانامه‌ی هەردوو قوتاچانه‌ی موسىبەت، ل: ۴۱۷-۴۱۸.

جا ئەگەر "ئەدەب" بىرىتى بىت لەمە و، بىر و را گىشتى يە كان تائىم رادەيە تىكەل و پىشكەل بن، ئەوا ئىيە بە شايىت بن كە وازم لەم ئەدەبە هىنباوه و تىايىدا بەشدار نىم. بەلكو دەچم لە سەر لوتکەمى چىا بەرزە كانى كوردىستان، لە سەر دوندى چىاى "باشىد" لە بىرى خۇينىنەوە ئەو پۇزۇنامە، تەن و قەبارە كانى ئاسمان و تابلو رەنگىن و پۇونا كە كانى دەخۇينىمۇه^(١).

(من پەختە لە بناغەي ئەو بىروپۇچۇونانەي پۇزۇنامە كان دەگرم كە لە ناوه راستى مانگى نىسان بە دواوه سەرىيەتلىدا.

چۈنكە ئەوان دەلاقە و پاساوىتكىيان بۆرەخسا بۆ لە دەستدانى سەربەرزى و كەرامەت و بىنەماي گۈزىرىيەتلىي سەربازى، كە چەند شىتىكىن لە "زىان" بەزىختن، تەنانەت ژيانيان لە پىناودا بەخت دەكىرىت. ئەوهش لە پىناوى چەند كىردارىكى نارپەوا و نزمى ئەوتۇدا كە لايى كەسانى خاوهن و يېزدان ئەو كىردارانە بە "خزمەتكارى خودى ژيان" دادەنرىن.

ئىنجائەو "شەريعەت"ەي كە هەممۇ راستى و حال و بارودۇخە كان بە لايىدا كېش دەبن و پەيپەسىن پۇوهى، ئەوان لەو گومانە هەلەيەدا بىوون كە شۇينىكەوتە دەستە لاتدارانە و، جىلھوئى بە دەست خەلافەتەۋەيە، يان ئامپازى دەستى هەر سىاسەتىكى تەرە..

بەم باوه پەشيان وايان پىشان دا كە خۇرى درەخشان شۇينىكەوتە ئەستىزەيە كى گىراوى پۇچۇوی پۇوكاوه بىت. بەمەش نارپەوايان كرد.
وا من بە هەممۇ ھىزىنەك دەلىم:

بە پىشكەوتى ئەم ئىسلامە نەبىت كە ئايىن و نەتەوەمانە، ھىچ پىشكەوتىنىڭ بە خۇzmanەوە نايىنин و.. بە دەركەوتى راستى يە كانى شەريعەتىش نەبىت، ھىچ بەرزوونەوەيەك بە دەست نايىنин. دەنا ھەر كارىتكى پىچەوانە ئەمە واتاي ئەو پەندەمان تىدا بەرچەستە دەكات كە دەلىت: "أصاع المشيئين"^(٢).

(١) داوهرىيەكان، بۇانامەي ھەردوو قۇتابخانەي موسىيەت، ل: ٤٤٦.

(٢) پەندىنەكى عەرەبىيە. لە واتاي ئەو پەندە كوردىيەدايە كە دەلىت: (بۇ بە كوردە كە لە ھەردوو جەزىن بۇ!) واتە ھەردوو كىيانى لە كىس دەچىنت. (وەرگىز).

به‌تلن، ده‌بئی ههست به شهرهف و سه‌ر به‌رزی نه‌تهوه و، پاداشتی دواپژو و، کاروبار و به‌هاکانی کۆمهل و، په‌رۆشی ئیسلامی و، خۆشەویستیی نیشتمان و ئایین بکهین. چونکه له دووچەندانه کاندا ھیزېنگی گەوره‌ی لمبى نه‌هاتوو ھەمیه^(۱).

□ وقاری: بئی شەریعەتی ئەحمدەدی^(۲)

(شەریعەتی خاونین ھەتاھەتايە دەمینىتەوە، چونکه له گۆفتارى ئەزەلی بەھەتەوە. رۆزگار بۇنىش له خۆسەباندى دەرۈونى بەدخواز تەنھا بە پشت بەستن بە ئیسلام و دەست گرتەن دەبىت بە پەتى مەحکەم و توندو توڭلۇ ئەو [واتە قورئانى پېرۇز].

بەدەستھەننانى سوودە کانى سەر بەستىي پاستەقىنە، بە جىزىتىكى تەواوەتى، پەيپەست بە سەرچاوه گرتەنی ھەموو ھەلسو كەوتىڭ لە "ئىمان" ھە. چونکە ھەر كەسىك خوازىبارى بەندايەتى پۇخت و خاونىن بىت بۇ پەرورەد گارى جىھانيان، ئابىن له لای خەلتكى خۇزى زەللىك بکات و بىت بە بەندەدە كۆزىلە کان.

ئىجا مادەم ھەموو مەرۆقىك لەناو مولىك و جىھانى خۆيىدا سەرپەرشتىيارى ئەو جىھانىدە، ئەوا جىھادى گەورە لەو جىھانە بچۈزۈلە بەدا لە ئەستۆدا يە و، دەبئى پەوشىت و پەفتارە شىرىپەنە کانى پىغەمبەری خۆشەویست لە خۆيىدا بەھىتە دى و سوننەتە خاونىنە كەى ئەو زىنندو بکاتمەوە.

ئەی كاربەدەستان!

ئەگەر دەتanhە ئە لە کاروبارتاندا سەر كەوتۇو بن، ئەوا بە يە كخستى كارە كاتان لە گەل ياسا گەردوونى يە كانى خواى گەورەدا، ئەو سەر كەوتە بەدەست دەھىتىن. دەنا لە ھەر كارىتىكى پىچەوانە ئەمەدا جىگە لە بەزىن و شىكست ھېتىان دروپىنە ھىچ بەرھەمەنگى تر ناكەن..

چونکە سەرھەلدانى پىغەمبەر ان - دروودىان لە سەر بىت - بە گىشتى لە ولاتە كانى ئیسلام و قەلەمپەرە عوسمانىدا ھىما و ئامازە يە كى قەدەری خواى گەورە يە بۇ ئەھە وەي

(۱) داوهىيە كان، بۇ ائامەي ھەردو قۇتابخانەي موسىبەت، ل: ۴۳۹-۴۳۸.

(۲) ئەم وقارە لە ڈمارە (۷۷) ئى پۇزىنامە ئالىيىنى (وولقان) لە بەرۋارى ۱۸/۳/۱۹۰۹ زىدا پلاۋى كراۋەتەوە.

كە تەنها ئايىن رۇلە كانى ئەم ولاتە بەرەو پىش دەبات و، گولزارە كانى كىتلەگەي ئاسيا و ئەفريقا و بىستانە كانى نيوھى ئەورۇپا شەنەنەدەن بەنورى ئىسلام دەپشكۈن.

باش بازان كە:

ھەر گىز ئايىن لە پىناوى بەدەستھىنانى دنيادا بەخت ناڭرىت.

جاران بابهە كانى شەرىعەت دەدران بە بەرتىل لە پىناوى ھېشتنەوە و پارىزگارى كردىنى ئىستىبىدادى لەناوچوودا.

فەرمۇون پىشام بەدن جەڭ لە زيان و نائومىدى چىيان دروپىنە كرد لە بەختىرىدىن و وازلىنى ھىنانى بابهە كانى ئايىنداد؟

پىكان و زامدار كردىنى جەرگ و دلى نەتەوە هي لاوازىنى ئايىنە و، ھەر گىز نىعەتى تەندىروستى بەدەست ناھېنرىت گەرھىز و گۇپ و تىن بە ئايىن نەدرىتەوە.

مەشرەبى ئىيمە: خۆشويىستى خۆشەويىستى و، رقە بەرایەتىي دوڑمنايەتى يە.

واتە پاشت گىرنى سەربازە كانى خۆشەويىستى يە لە نیوان موسىلماناندا و، پەرتەوازە كردىنى سوپاى دوڑمنايەتى يە لە نیوانياندا.

پىازمان: پابەندىبۇونە بە رەوشته مەمەدى يە كان ﷺ و، زىندۇو كردىنەوە سوننەتى خاۋىننى ئەۋە.

رَابەرمان لە ژياندا: شەرىعەتى خاۋىنە.

شىشىرمان: بەلگە گۇمان بېرە كانە.

ئاماڭىمان: بەرز كردىنەوە ئالاى ئايىنى ئىسلامە.

ھەموو ئىماندارىيەك لە واتا و ناوارەز كدا پەيوهندىي بە كۆمەلتە كەمانەوە كردووە. شىپۇرى ئەم پەيوهندىي كردىنەش بېپيارى يە كچارى و بىن گومانىتى بۇ زىندۇو كردىنەوە سوننەتى خاۋىننى پىغەمبەر ﷺ لە جىهانە تايىھەتى يە كەمى خۆزىدا.

ئىنچا ئىيمە بە ناوى شەرىعەتەوە داوا لە ھەموو رَابەرمان (لە زانىيان و شىخان و قوتايىانى ھەموو زانستە كان) دە كەمین كە پىش ھەموو خەلکانى ترى يە كېڭىرن)^(۱).

(۱) داوهرىيە كان، وتارى شام، ل: ۵۴۲-۵۴۴.

□ پووداوی (۳۱) مارس (۱۳/۴/۱۹۰۹) (۱)

(ب) ماوهی چهند خوله کیک ئەو جموجووله ترسناکم لە دووره و بىنى كە لە ۳۱ (۱) مارس) دا پرووی دا..

گەلئى داواکارىم بەر گۈئى كەوت، بەلام هەرەوەك ئەگەر حەوت پەنگ لە بازنهيە كەدا بە خىراپى بخولىپەنەوە تەنها پەنگى سېي دەردە كەۋىت، بە هەمان جۆر لە نیوان ئەو داواکارى يانەدا تەنها وشەي "شەرىعەت" دەركەوت، كە ئەويش پىژەي خراپى ئەو داواکارى يە جۇراو جۇرانە لە هەزارەوە دەھىپەتتە خوارەوە بۇ يەك و، عەوامى خەلتى لە نانەوهى ئازاواه و پشىۋى دەپارىزىت و، بە شىۋەيە كى دەراسا سياست لەوە رېزگار دەكەت كە بىكىرت بە گەمەي دەستى تاڭە كە سەكان.

پاشان هەستم كەد پووداوە كە بەخراپى دەشكىتىمە، چونكە گۈپۈرەلى شىۋاواه و ئامۇزگارى بى سوودە. دەنا هەلمەتم دەبرد بۇ كۆزاندنەوەي ئەو ئاگرە، وەك ئەمەي كە ئاگرە كانى ترم دە كۆزاندەوە. بەلام كە سەرنجىم دا زۇرىنە خەلتى كە لە توپىزى عەوام بۇون و، كوردە كانىشىمان كەسانىتكى بى ئاگا و ساويلكەن و، منىش بە پوالەتى ناوبانگى درۈپەنەوە دەردە كەموم..

(۱) پووداوی /۳۱ مارس / ۱۳۲۵ (بە تەقىرىي پۇزمى) بىرىتى بە لە ھەلگەرەنەوەيە كى سەربازى و ملنەدانى سەربازە كان بۇ فەرمانى فەرمانىدە كاتىيان. ئەم پووداوە يە كەم جار لە سەربازىگەي "تاش قىشىلە" يە مىستەمبۇرۇن سەرى ھەلدا، پاشان سەربازىگە كانى ترى شارى گىرتمەوە، ئىنجا سەربازە ھەلگەرەواه كان پەزانە ناو شەقامە كان و ھەندى وەزىر و پەرلەماتار و ئەفسەريان كوشت. خۇ ئەگەر ئەو وتارانەي "مامىزستا نورسى" نەبوايە كە دەپۈشتەت لەنانو سەربازىگە كانىاندا ئاراستەي دە كە دن، لەوانەبۇ گەلسىن ئاكامىي ناھەمۇر تەلەو ھەلگەرەنەوە سەربازى يە بىكۇتايەتىمە، بەلام وتارە كانى مامىزستا ھەنگارىتكى گىرنگ بۇون لە ھېنىدى كەردىنەوەي سەربازە ھەلگەرەواه كاندا. ئەم پووداوەش لە پۇزى ۱۳/نیسان ۱۹۰۹ ازدا دەستى پېن كەرد، واتە دواي پاگەياندى مەشرۇوتىت (پۇزىمى پەرلەمانى) يە دووھەم و ھائىتسەرخۇكمى كۆزمەلەي ئىتىحادو تەرەقى. ئىنجا سولتان عەبدۇلھەمید تاوانبىرا كرا بە سازدانى پووداوە كە، كۆزمەلەي ئاپارا و كۆزمەكى سەربازىي لە شارى سەلانىكەوە - كە بىنكەي سەرە كى يانى لىنى بۇو - ھەنپايدە ناو شارى ئەستەمبۇول. دوايە دواي گەيشتى هېزە سەربازى يە كەش يە كەسەر بارى ئانا سايى لە شاردا پاگەيەنرا و، ھەلگەرەنەوە كە سەركوت كرا و، دادگای سەربازى پىنكەپنرا و، گەلئى كەسى بىن لە سىندا رە دە. ئىنجا كۆزمەلەي ئىتىحادو تەرەقى ئەم پووداوەي قۇزىتەوە و لە ۲۷/نیسان ۱۹۰۹ دا سولتان عەبدۇلھەمیدى لە سەر كورسى خەلافەت و پادشائى لابرد. بەم جۇزە و لە ماوهەيە كى كورتدا دەركەوت كە پووداوە كە هەر لە بناغەدا بۇ ئەو دەرەنگامە ساز كرابووا

بۆيە دواى سى خولەك كشامەوە، رۇشتىم بىز "مەقرى كۆزى"^(۱) تا كونەھېلىم
هاۋەلائىم خۆيانى تىيە بىگلىن، هەر كەسىكىم يىنى ئامۇزىگارىم كرد خۆزى دوور
بىگرىت.

خۇئە گەر هيىندهى گەر دىلەيەك خۆم تىيە بىگلاندىايە ئەوا به جوانى دەرددە كەوتىم،
چونكە بەرگ و پۇشاکە كەم دەرم دەختات و ناوابانگە كەشم لەناوخەلىكدا بىلاوە،
بەھۆيەوە دەرددە كەوتىم. دوور نېبوو كە بۇونى خۆم بەوه دەرجنىستايە - تەنانەت گەر بە^(۲)
تەنبا خۆيىش بۇومايمە - بەرھەلسىتى سوپاي بزووتنە كەم تا "ئەياسەتافانووس" بىكردایە،
پاشان بە مردىتكى شەرفەندى و مەرداňە بىردايمە. ئەو كاتەش خەزەللىقورتانىدۇم شىتىكى
بەلگەندەوېست دەبۇو، بى ئەوهى پېۋىست بە لىيڭۈلىنەوە بىكەت!
لە رۇزى دووھەمدا پرسىيارم لە سەربازە گۈزىپايەلە كان كرد، كە گىرنى ژيانى ئىمە
دەنۈنن، وەيان: ئەفسەرە كان پۇشاکى سەربازيان پۇشىبۇو. كەواتە "گۈزىپايەلى" زۇر
نەشىۋاوه.

پاشان پرسىيم:

چەند ئەفسەر پىڭراون؟

خەلەتاندىميان و، وەيان:

تەنبا چوار، ئەوانەش لە خۆسەپىنە كان بۇون، دواتر ئادايى شەرىعەت و سزاكانى
جىيەجى دەكرىن.

پاشان دەستم دايە رۇزىنامە كان، يىنیم كە ئەوانىش رۇوداوه كە بە بزووتنەوەيە كى
رەوا دەبىن و، لە سەر ئەو شىۋەيە وىنە كەى دەكىشىن. ئىز لە رۇويە كەوه دەلخۇش بۇوم،
چونكە پىرۇزلىرىن ئاماڭىچى من جىيەجى كەدنى تەواوەتىي فەرمانە كانى شەرعە.

بەلائىم لە لايەكى ترەوە گەلىنى نائىمىد بۇوم و، بە تىنکچۈونى گۈزىپايەلىنى سەربازى
ئازارم بىن گەيىشت. بۆيە بە زمانى رۇزىنامە كان گۇفتارم ئاراستەي سەربازە كان كرد و،
پىم وتن:

(۱) لە چاپىكى تردا: "باقر كۆزى". يەكىنەك لە گەرە كە كانى "ئەستەمبۇول". (وەرگۈزپ)

(۲) ناوچەيدىك بۇوه لە كەنارى "ئەستەمبۇول". ئىستا بەشىكىيەتى و پىنى دەلىن: "يەشىل كۆزى".

ئەی سەربازە کان!

ئەگەر ئەفسەرە کان بە يەك دانە گۇناھ سىتم لە خۇيان بىكەن، ئىۋە بە هەلگەر انەوه و سەرىپتىچىان لە فەرمانە کان، سىتم لە مافى سى ملىيۇن ھاواولاتىنى دەولەتى عۆسمانى و سى سەد ملىيۇن مۇسلمان دەكەن، چونكە شەرف و بەختەوەرى و ئالاى يەكتىنى ھاواولاتىانى عۆسمانى و سەرچەمى مۇسلمانان لە پۇويە كەمە بەندە بە گۈنپايەلەتىانەوه بىز فەرمانە کان.

پاشان داواكاري ئىۋە جىبەجى كىرىدى شەرىعەتە، كەچى بەم سەرىپتىچى يەتان كارىنکى پىچەوانەئى خواتىتى شەرىعەت ئەنجام دەدەن.

ئافەرين و پىرۇز بايسىم بىز بزووتنەوه كەيان و ئازايەتى يەكەيان دەرسى، چونكە پۇزۇنامە کان - كە زمانىنکى درۇزنى پاي گىشتىن - بزووتنەوه كە ئەوانى بە "رەوا" يېشان دا.

جا بەپىنى ئەو هەلسەنگاندىنە ئەوان، توانىم كارىگەرىي ئامۇزگارى يەكەن لەواندا بەجى بەھىلەم و، تا رادەيدەك هەلگەر انەوه و سەرىپتىچى يەكە ئەوان ھىئور بىكمەوه، دەنا كارە كە ئاسان نەدەبۇو^(۱).

بەلام (بە داخەوه، ئەو كەسانە كە زىادەرەۋىيان پىن خۇشە، لەم پۇوداوهدا بەرەستىنکى قايىيان لە بەرددەم حەز و ئارەززووه كانى ئەم نەتەمەيدا دانان كە تاسەمەندە بىز ئەو مەشروعوتىتە رەوايەتى بەختەوەرىي ئىنمە لەخۇز گەرتۇوه و، سەرچاوهى ژيانى كۆمەلایەتىمانە.. ئەم نەتەمەيدى كە تېنۇوى ئەو چەشە زانستانىيە و ئەو زانستانەش كە لە گەل ئىسلامدا تەبا و گۈنچاون.

بەلتى، ئەو زىادەرەوانە بەرەستىنکى قايىيان لە بەرددەم ئاو اتە كانى ئەم نەتەمەيدا دانان، بەوهى كە ئامانجى كەسى و ئازاواھ كانيان خستە ناو مەشروعوتىتەوه. جەڭلە كەردارە ئىلحادى يەكانى رۇشىپىران و بايەخ نەدانىان بە ئايىن)^(۲).

(لە پۇوداوى "۳۱ مارت" دا بە چاوارى خۆم حالەتىنکى نزىك لەممەم يىنى:

(۱) داۋەرىيە کان، بپروانامەي ھەردو قوتاپخانەي موسىبەت، ل: ۴۲۲-۴۲۵.

(۲) داۋەرىيە کان، بپروانامەي ھەردو قوتاپخانەي موسىبەت، ل: ۴۳۰-۴۳۱.

ئۇوه بۇ گاتى ئەو كەسە ھىممەت بەرزانەي كە گىانى خۇيان پىشىكەش بە ئىسلام دەكەن، بانگە شەيان بۇ مەشرووتىيەت كرد، ئەوانەي كە لەو باوەپەدا بۇون نىعەمەتى مەشرووتىيەت ئۇۋەپەرى قاوات و ڪاكلەي ژيانە و، بە چوست و چالاکى بۇ جىبەجى كىردىنى لق و پەلە كانى لېپەن بەپىشى شەرىعەت و، بەرپرسانى دەولەتىان رېنمائى دەكەد تاڭولە نويىزى دادگەريدا پۇولە قىيلە بکەن و، داواكاري ئۇوه بۇون كە بە ھىزى مەشرووتىيەت ناوى خاۋىپىنى "شەرىعەت" بەرزاڭىرىت و، بە ھىزى شەرىعەتىش "مەشرووتىيەت" بىنېتەوە و، ھەموو خراپكاري يە كانى پىشۇويان خستە ئەستۆزى گۈئى نەدان بە شەرىعەت..

ھەر ھىندهى ئەو كەسانە دەنگى ئەم بانگە شەيان بەرز كردهوھ و ھەندى ڪاروبارى لاوە كېشيان جىبەجى كىردى، چەند كەسىنگىانلىنى پەيدا بۇو لەوانەي كە پاست و چەبى خۇيان لە يەك جىا ناكەنەوە و، لەو گومانەدا بۇون كە - حاشاوانى يە - شەرىعەت پشتى ئىستىبداد دەگۈزىت. ئىزەت و كو تۇوتى لاسايى ئەوانىان كردهوھ و وتيان:

"ئىمە داواكاري شەرىعەتىن!"

ئۇوه بۇر ئامابىخە كە بىم جۇزە لە ناوهداون بۇو، تەنانەت وايلىقەت كە مەبەستە پاستەقىنە كە نەدەزانىراو، بارودۇخە كە گەيشتە ئۇوهى كە بىنېتىان. ئاشكرايە كە پىشىز پلانە كان ساز كرابۇون و دارپىزرا بۇون!

گاتى ڪار گەيشتە ئۇوه، ھەندى لەوانەي كە بە درۇ دەسامىكى پەرۋىشى و غىرەتىان پۇشىۋە، ھېرىشيان كرده سەر ئەو ناوه بەرز و پېرۋەز و، پەخنە و تەنانەت دەستدرېزىيان تاراستە كرد.

جا ئەمەي سەرەوە خالىتكى پەشى شاياني پەندلىنى وەرگىتنە^(۱)!

(ئە) تۇفانە ترسناڭ و زىريانە سووتىنەرەي كە ناوارى رووداوى "۳۱ مارت"لىنى نراوه، لە ژىپەر كارىيەرىي چەند ھۆكارينىكى ئاسايىدا توانا و لېھاتىنىكى سروشىنى ئەوتۇزى ئامادە كە ناوى ئەو "شەرىعەت"ەي ھەميشە موعجىزە خۇزى دەرەخات،

(۱) داوهرىيەكان، مونازەرات، ل: ۳۴۵-۳۴۶.

له لایه‌ن خوای گهوره‌وه، به‌سهر زمانی هتسوورپنه‌رانی ئهو پروداوه‌دا هینا، هرچه‌نده‌ش ئاکامه‌که‌ی پشیوی و ئالۆزی برو.

جاله‌بهر ئوه‌ی ناوی "شهریعت" ئمو تۆفانه‌ی بهو ئاراسته‌یدا برد که به بى و‌هی تیپه‌پ بیت، ئهوا ئەم ناوه‌لە بەردەم خوای گهوره‌دا هەموو ئهو پرۇزنامانه تاوانبار دەکات کە لە ناوه‌پاستی مانگی نیسان بەولووه زمانی بەدیان دریز کرد.

خۆ ئه‌گەر ئەم حەوت ھۆکار و بارودۇخەی خواره‌وه رەچاو بکرین کە ئهو پروداوه‌یان هینایه گۈزپى، ئهوا "پاستی" بە پوونى دەردەکەویت:

۱ - لە سەدا نەودى ئەم بزووتنەوەيە لە دزى ئىتىخاد و تەرەقى و دېكتاتورىيە تىان ئاراسته کراپو.

۲ - هەروه‌ها ئاماڭىنىكى ترى: گۈزپى ئهو وزىرانە برو کە مايە‌ی قسە لە سەر كىردنى پىپ و حىزبەكان بروون.

۳ - دەرباز كىردنى سولتانى سىتم لىتكراو لەوەي لە سەر كار لاپىرتى، كە پىشىر پىيار و نەخشەي بۇ دارپىزراپو.

۴ - پى نەدان و كىرتايى هینان بھو پىنمائى و دەرس دادانەي کە لە گەل نەرىتى سەربازى و ئادايى ئايىنيدا يەك ناگر نەوه.

۵ - دۆزىنەوەي بکۈزى بەپىز "حەسەن فەھمى"^(۱) دوای ئوه‌وهى کە بايەتى كوشتنەكەی گەلتى بە گهوره گىرا.

۶ - چارەسەر كىردنى بە ويئەدانەي كىشەي ئەفسەرانى "ئەلايلى"^(۲) کە لە خزمەتى سەربازى كەنار دران.

۷ - پى گىرتىن لە گشتاندىنى چەمكى "ئازادى" بۇ رەفتاره هەرزەكان.

(۱) حەسەن فەھمى: پرۇزنامەنۇسىكى نەيارى كۆملەي ئىتىخاد و تەرەقى برووه. لە سەر پىرىدى "گەلتە سەرای" لە ئەستەمبۇول لە لایەن ئەو كۆملەيەوە تېزۈر كراوه. ئەم كىردار، بىزارى و پېتىكى گشتى لە دزى ئىتىخادىيەكان لە ناوه‌ندى خەلکىدا و رووژاند.

(۲) ئەفسەرانى ئەلايلى: ئەوانە بروون کە لە پىشىدا سەربازى ئاسايى بروون و دواتر پلەيان بەرز كراپووه‌وه، بىن ئوه‌وهى قۇناغە كانى خۇينىنى كۆزلىجى سەربازىيان بىرىپتى.

وانه سنور دانانىڭ بە ئادابە كانى شەرع بۆ واتاي "سەربەستى". پاشان جىيەجى كىرىدى ياسا و سزا كانى شەرع كە عەواام جىگە لە دەست پېنھەوە تۈلە سەندنەوە هيچى ترى لىنى تىنە گەيشتوون.

بەلام پىشىز زەمینەي بۆگەن ساز كرابۇو، هەروەك پىلان و پىخلىسىكە ئامادە كانىش بە رادىھەك دارپىزرا بۇون كە گۈپۈر ايلىي يە كجار بەرز و بلندى "سەربازى" لەو پىناوهدا كرا بە قوربانى.

بناغەي ھەموو بناغە كانى ئەو ھۆكاري انەش و تۈۋىئى توندو تىز و، لايەنگىرىي دەستە و پىزە كان بۇو، ھاودەم لە گەل رۇچۇونى رۇئىنامە كان لەو گەفتۇر گۈزىانەدا كە لە بىرىي "پەوانبىزىي گوفتار" زىادە پەۋىي درۆي تىدا بە كارھاتىوو^(۱)!

□ ھېنانەوەي سەربازە كان بۆ ژىنر گۈپۈر ايملىي فەرماندە كانيان
 (رۇئىي ھەينى ھاپىنى لە گەل زانىياندا رۇشتىم بۆ لاي ئەو سەربازانەي كە لە وەزارەتى جەنگىدا بۇون..)
 لمۇي بە چەند وتارىنى كە كجار كارىگەر، ھەشت تىپى سوپام ھىنایەوە ژىنر فەرمان و گۈپۈر ايملىي..
 ئامۇزىگارى يە كانىشىم پاش ماۋەيەك سوودە كانيان دەركەوت.

وا وىنەي و تارە كە متان بۆ دەھىئىم:
 ئەي سەربازە يە كىاپەرسە كان!

شەرف و كەرامەت و بەختە وەرى و ھىمماي يە كېتىي سى ملىيۇن ھاولولاتىي عوسمانى و سى سەد ملىيۇن مۇسلمان - لە رۇوييە كەمە - پەيوەستە بە گۈپۈر ايلىتائەوە بۆ فەرماندە كانتان.

گەر ئەو فەرماندانە بە يەك دانە گۇناھ سىتە مىيان لە خۇيان كەرىبىت، ئىسوھ بىم سەرپىچى يە تان سىتم لە سى سەد ملىيۇن مۇسلمان دە كەن، چونكە بىم كارەتان برايەتىي ئىسلامى دە خەنە مەترسى يە وە.

(۱) داوهرىيە كان، بىرۋانامەي ھەردو و قوتا بخانەي موسىبەت، ل: ۴۳۵-۴۳۶.

باش بزانن که پری و شوینی سه‌ر بازان گهلى مه‌زنه، چونکه وه کو کارگه‌یه که وايه. ئوه‌تا ئه گهر هه ر کارگه‌یه که چه‌رخینکی پنکچیت ئهوا سیسته‌می کار له‌ناو سه‌رجه‌می کارگه که‌دا ده‌شیویت.

هر گیز نابی سه‌ر بازه کان "وه ک تا که کمس" خزیان له سیاسه‌تدا هه‌لبقورتین. "پنکیشاری بیه کان"^(۱) باشتین بملگه‌ن له سه‌ر ئمه.

ئیوه داو اکاری شه‌ریعه‌تن، که‌چی په‌فتاری پیچه‌وانه‌ی شه‌ریعه‌ت ده‌نوینن و به ناشیرینی ناوی ده‌زپینن.

به شه‌ریعه‌ت و قورئان و فه‌رموده و دانست و ئه‌زمونه کان سه‌ملاؤه که: گونپایه‌لیبی کاربده‌ستی دینداری راسته‌وی پابه‌ند به حمق کارینکی فه‌رزه. کاربده‌ستان و مامؤستایانی ئیوه‌ش ئه‌فسه‌ره کانتان.

جا هه‌روه که گهر ئه‌ندازیاری لیزان، یان دكتزه‌ی شاره‌زا، گوناهباری و په‌فتاری ناپه‌وايان لئی بووه‌شته‌وه، زیان له پیشه‌ی "پیشکی" و "له‌ندازیاری" نادات، به هه‌مان جئور ئه‌فسه‌ره پووناکبیره کانتان که شاره‌زا هونه‌ری جه‌نگن و که‌سانی ئیماندار و خاوه‌ن غیره‌ت و حه‌ماسه‌تی ئیسلامین که هه‌ریه که‌یان بر امبه‌ر به هه‌زارن، گهر هه‌ندیکیان له ئه‌نجامی جه‌جوو‌لیکی جوزئی بیوه کارینکی ناپه‌وای لئی پوو بدات، ناییت بکریت به بیانوو بۆ سه‌ریعچی نواندن له فه‌رمانه کانیان و، لەم پری بیوه ستدم له هاول‌لاتیانی ده‌ولتمی عوسمانی و سه‌رجه‌می موسلمانان بکدن..

(۱) سوپای پنکیشاری پنکخراوینکی سه‌ر بازی بیوه که دامه‌زرنېری ده‌ولتمی عرسانی: (لۇرخانى كورى عوسمان ۱۳۲۶-۱۳۶۱ از) دایناوه. سه‌ر تاله چەندىن بنه‌چه و په گه‌زى جوز او جوز پنکه‌باتبو که له بندماله و كسى‌كاريان داپه‌کرابوون. سوپایه کي پیشه‌گه و کاري تەنها راپه‌پر اندى ئەركى سه‌ر بازى بیوه. لەم پنکخراوه سه‌ر بازى بیوه سه‌ر تادا خزمەتىكى زۇرى پېشىشكىش بىه ده‌ولتمى عوسمانى كرد. پاشان ورده ورده گەنده‌لیتى ئىدا پەيدا بیوه تا گەپشە ئەورادىبىه کە گرفتىكى گەورەي بۆ ده‌ولتم پنکه‌يتا و چاره‌سەر كردنىشى گەلى دزوار بیوه، بەلام سولتان مەحمودى دووه‌هم (۱۸۰۸-۱۸۳۹) بە پلاپىك توانيي هەتى بیوه‌شىتىتەوه و "سيسته‌می نوچى سه‌ر بازى"ى له بى دان، كە سیسته‌مەنکە هەولى تازه‌گىرى دالەناو سوپاي عوسمانىدا. بروانه: (الدولة العثمانية من الميلاد إلى السقوط) د. عدنان العطار، ص: ۲۲-۲۴، ۱۳۷-۱۳۸، ط ۱. دار القلم دمشق. ۲۰۰۶. م. هەروهه: (الدولة العثمانية، عوامل النهوض والسقوط) د. علی محمد الصلاي. ص: ۶۷-۷۰، ۲۷۰-۳۷۲، ط ۵. دار المعرفة، بيروت، لبنان. ۲۰۰۸. م. (وھ‌گىپ)

چونكە سەرىپچى لە فەرمان تەنھا يەڭ دانە تاوان نى يە، بەلكو دەستدرېزى يە بۇ سەر مافى ملىيۇنەدا كەمس.

دەزانىن كە ئالاي يەكايى خواى گورە لە دەستى ئازايەتى ئىۋەدایە و، ھىزى ئەو دەستەش لە گۈپىرايملى و پابەندبۇوندايە بە سىستەمى سەربازى يەوه، چونكە ھەزار كەسى گۈپىرايدل و رېتكىخراو سەدھەزار كەسى وئىل و بەرەلا دەھىنیت.

ئاشكرايە كە سى ملىيون عۆسمانى لە ماوەى سەد سالدا نەيانتوانى ئەم دوو ئالو گۇپ (كودەتا) خۇينىاوى يە بەرپا بىكەن. كەچى ئىۋە بە گۈپىرايملىتان ئەنجاماتان دا.

زىاد لەوانەش، لە دەستەنەنى يەڭ ئەفسەرلى بە پەرۇش و شارەزا و رۇشنىير، لە دەستەنەنى ورە و ھىزى مەعنەوبى خۇتان دە گەيەنیت. چونكە لە رۇزگارى ئىستادا پەز ئازايەتى ئىمانى و عەقلى و زانستى زالە و، ھەندى جار يەڭ دانە رۇشنىيرى ناو ئەوان سەد كەسى ترى جىڭ لەوان دەھىنیت..

بىانى يە كان تىنە كۆشىن بەم ئازايەتى يەيان بە سەرتاندا زال ببن. واتە ئازايەتى سروشتى بە تەنبا خۆى داد نادات.

بە پۇختى: من فەرمانە كانى پىغەمبەرى مەزنتان كۈلىڭىزى بىن پادە گەيەنم، كە: گۈپىرايملىي كاربەدەستان فەرزە.

بىزى سەربازە كان.. بىزى مەشروعتىيەتى رەوا)^(۱).

(بىستىم بەشىڭ لە سەربازە كان پەيوهندى يان بە ھەندى "كۆمەلە" وە كرددووه، يە كىسەر رۇوداوه ترسناكە كەسى "ئىنلىكىشىارى" م و بېرھاتەوە. بۇ يە گەلىنى نىگەران و پەشىو بۇوم و، لە رۇزىنامە يە كەدا نۇوسىم:

بەرزتىرين و پەرۋۇزتىرين "كۆمەلە" لەم كاتەمى ئىستاماندا كۆمەلەي سەربازانى ئىماندارە.

سەرچەمى ئەو كەسانەي رۇشتۇونەتە بىزى سەربازى يەوه، ھەر لە سەربازىنىكى ئاسايىيەوە تا دە گاتە سەركىرە، ھەموو يان لەم كۆمەلە بىدەدان. چونكە پەرۋۇزتىرين ئامانىخى خاۋىپەنلىكە لە سەرانسەرلى جىهاندا بىرىتى يە لە يەكىتى و برايەتى و گۈپىرايملى و

(۱) داوهرى يە كان، بىوانامەي ھەردوو قوتا بىخانە موسىبەت، ل: ۴۲۶-۴۲۷.

خوش‌ویستی و به روز کردن‌وهی ئالای ئیسلام. ئەمەتا سەرچەمی سەربازانی ئیماندار بانگهیشت بۆ ئەم ئاماچە پاده گەیەن.

بەلام سەربازە کان خۆیان مەلبەندن و، دەبىن سەرچەمی نەتهوھ و هەممو كۆمەلە کانیش پەیوەندى بە سەربازە کانمۇھ بکەن. چونكە هەممو كۆمەلە کانى تر تەنھا بۆ ئەمەن کە نەتهوھ بکەن بە سەرباز لە پەيمازى خوش‌ویستى و برايەتىدا.

سەبارەت بە "يە كىتىيى مەممەدى" يىشەوە، ئەمە موھو ئیمانداران دەگرىتەوە و، نە كۆمەلە يە و نە حىزبە. چونكە مەلبەندە كەى و پىزى پىشەوەي موجاھيدان و شەھيدان و زانىيان و راپەرە کانىن. هىچ ئیماندار و سەربازىكى گيانفیدانى يە - چ ئەفسەر بىت و ج سەرباز - لەم يە كىتىي يە بەدەر بىت.

كەواتە هېچ پۇيىستى يەك نى يە بۆ پەيوەندى كردن بە كۆمەلە کانى ترەوە. لە گەمل ئەمە شدا خۆم لە كاروباري هەندى لەو كۆمەلە خېرخوازانە هەنقاورتىنم كە مافى خۆييانە ناوى يە كىتىيى مەممەدى بۆ خۆييان دابىنن)^(۱).

□ بردنى بۆ دادگايى عورفىي سەربازى بەھۆى رووداوى "۳۱"ى مارتەوە (كاتى كە "سەربەستى" بۇو بەھاوتاى "شىتى" ، ئىستىيدادى لاواز "خەستەخانە شىستان" بۆ كردم بە قوتاپخانە)^(۲)..
لە دادگايى عورفىي سەربازى و لە دەمى پۇوداوه كەى "۳۱"ى مارتدا وتم:
من قوتاپىي شەرىعەتم. هەر لە بەرئەوەش هەممو شتىك بە تەرازووى شەرىعەت
ھەللىدە سەنگىنم.

تەنھا ئىسلام ئايىن و پەيمازى و، پىۋەر و پوانىنە كام بۆ ھەر شتىك بەپىي پوانىنى ئىسلامە.

لەو كاتەدا كە من لە دەرگايى ئەو جىهانى بەرزەخەدا راوه‌ستاوم كە ناوى "بەندىخانە" تانلى ناوه و، لە ويستىگايى سىددارەدا چاوه‌پوانى ئەو شەمەندە فەرم كە

(۱) داوهرى يە كان، بپوانامەي هەردوو قوتاپخانەي موسىيەت، ل: ۴۲۳.

(۲) داوهرى يە كان، بپوانامەي هەردوو قوتاپخانەي موسىيەت، ل: ۴۰۹.

ده مگویزیتهوه بوقودنیا، رهخنه و ناره زایی خزم لهو بارودو خه غهه ددار و سته مکار انهیه ده رده برم که له کزمه لگکای مرؤثایه تیدا پیاده ده کریت.

پروی ئەم گوختارەم تەنھا لە ئىۋە نى يە، بەلكو ئاراستەي سەرجمەن رەگەزى ئادەمیزادى ئەم رۈزگارەي دە كەم.

گوندنشینیکی شهیدای شتانی نامو، گهر لاینه سهیر و سهرسوورهین و خوشی و جوانی یه کانی ئەسته مبوقل بیستیت، ده بی چهنده تامه زرۇی بىنین و سەرلىدانی ئەسته مبوقل بیت؟

منیش وہ کو ئه و ده شته کی یہ بووم؛ گھلئی تاسہ مہندی کوچ بووم بھرہو ئہ و دنیا، کہ
کز گا و پیشانگائی شتاني نامزو و سه رسوور ھینه. ئیستاش همروام.

که اته دوور خستنه و نه فی کردخ بتوی، سه باره ت به من به "سزا" دانانزیت.
به لام گهر ده توانن سزای "ویژدانی" م بدنه، چونکه جگه له و شیوه سزاایه هیچ شتیکی
تر یه من سزا نه یه، به لکم شان و شهره ف و بلندی یه.

ئەم حکومەتە چەتىيە لە رۇزگارانى "ئىستىبىداد" دا دوڑمنايەتىي "ژىرىي" دەكىردى.

جا به گه ر حکومه ت به م شکل و شیوه یه بیت، ئه وا با بژی "شیتی" .. بژی "مردن" ..
"دوزه خ" بش ۹۰، بی، بسته مکان.

من بتو خزم له زه مينه يهك ده گه رام که بیرون چوونه کاغنی تیدا بخمهه روو. و ائمه داد گا عور فی په بیو په پاشتین شوین که لبیه و هزرو پیه کانم پلاو بکمهه و.

(۱) چونکه له ده می ئدو بەرگرىيەدا، تەرمى پازدە كمس لە پەنجھەرەي ژوورى دادگاوه دەبىزەن كە بە سىدا، دەاھەل اسەن و نا

له یه کم رُؤژه کانی لیکولینه و دالیان پرسیم، و هک له که سانی تریشیان پرسی:

"تُوش داوای شهریعت کرد ووه؟"

و تم:

ئه گهر هزار "گیان" م هه بیت، ئاما ده همو ویان له پناوی بـهـک دـانـه رـاـستـیـی
"شهریعت" دـاـ بـهـختـ بـکـمـ..

چونکه شهریعت هـزـکـارـیـ بـهـخـتـهـ وـهـرـهـ وـهـ وـهـ دـادـ گـهـ رـبـیـ بـیـنـگـهـ رـدـ وـ خـاوـیـنـهـ وـهـ
فـهـ زـیـلـهـتـ وـ سـهـ بـهـرـزـیـ یـهـ.. "شهریعتی راسته قـینـهـ" دـهـلـیـمـ، نـهـکـ بـهـ وـنـیـهـ دـاـواـ اـکـارـیـ
هـدـلـگـهـ رـاـوـهـ کـانـ

وا دهست به و تاره کـمـ دـهـ کـمـ:

ئـهـیـ سـهـرـ کـرـدـهـ کـانـ! ئـهـیـ لـهـ فـسـهـرـ کـانـ!

پـوـخـتـهـیـ تـاـوانـهـ کـانـ کـهـ دـاخـواـزـیـ بـهـنـدـ کـرـدـنـ بـوـونـ ئـهـوـیـهـ کـهـ:

إذا حـمـاـيـيـنـيـ الـلـاـقـيـ أـدـلـ بـهـاـ كـائـنـ ذـئـبـيـ، فـقـلـ لـيـ كـيـفـ أـعـتـذـرـ^(۱)؟

وـاتـهـ ئـهـ گـهـ ئـاـکـارـهـ بـهـرـزـ وـ جـوـانـهـ کـانـ کـهـ مـاـیـهـیـ شـانـازـیـمـ بـهـ تـاـوانـ دـاـبـنـیـنـ، دـهـ پـیـمـ
بلـنـ ئـیـزـ چـوـنـ پـزـزـشـ بـهـینـمـهـ وـهـ؟

لـهـ سـهـرـهـ تـاـوـهـ دـهـلـیـمـ:

مرـزـقـیـ مـهـرـ دـاـنـاـبـهـزـیـتـهـ ئـاسـتـیـ ئـهـبـحـامـدـانـیـ تـاـوانـ. خـزـ ئـهـ گـهـ رـبـیـ تـوـمـهـتـبـارـ بـکـرـیـتـ لـهـ
تـوـلـهـ وـ سـزاـ نـاـتـرـسـیـتـ..

جاـهـ گـهـ منـ بـهـ نـاـحـدـقـ لـهـ سـیـدـارـهـ بـدـرـیـمـ، دـهـ سـکـهـ وـ تمـ پـادـاشـتـیـ دـوـوـ شـهـیدـ دـهـیـتـ.
چـونـکـهـ شـهـیدـانـیـ تـرـ نـیـوـهـیـ پـادـاشـتـهـ کـهـیـانـ بـهـ نـاوـبـانـگـیـ دـنـیـاـیـ دـهـ گـزـنـهـ وـهـ.. ئـهـ گـهـ لـهـ
بـهـنـدـخـانـهـ شـدـاـ بـهـینـمـهـ وـهـ، ئـهـواـ بـنـیـ گـوـمـانـ باـشـتـرـیـنـ شـوـنـیـهـ لـهـ سـایـهـیـ ئـهـمـ حـکـوـمـتـهـ
سـتـهـ مـکـارـهـیـ کـهـ لـهـ ئـاـزـادـیـ وـ سـهـرـبـهـسـتـیدـاـ تـهـنـهـاـ وـشـ کـهـیـ بـیـ بـرـاـوـهـاـ کـهـوـاتـهـ مـرـوـفـ بـهـ
سـتـهـ مـلـیـنـکـراـوـیـ. مـرـیـتـ باـشـتـهـ لـهـوـهـیـ بـهـ سـتـهـ مـکـارـیـ بـزـیـ اـ

(۱) لـمـ بـهـیـهـ شـیـعـهـ هـیـ وـهـلـیدـیـ کـوـرـیـ عـربـیـدـیـ نـاسـرـاـوـ بـهـ (بـوـحـتـورـیـ) بـهـ (۰۵/۸۲۱/۲۸۴-۸۹۷) کـهـ
بـهـ کـیـکـهـ لـهـ شـاعـیرـهـ نـاوـدـارـهـ کـانـیـ سـهـرـدـهـمـیـ عـهـبـیـاسـیـ. بـرـوـانـهـ: دـیـوـانـ الـبـحـرـیـ: ۱/۴۶۸. دـارـ الـجـیـلـ، بـیـرـوتـ.
دونـ تـارـیـخـ. (وـهـرـ گـیـرـ)

ھەروەھا دەلىم:

ھەندى كەمس لەوانەي كە سیاسەتیان وەك ئامرازىك بە دەستى ئىلخادەوە بە كارھیناوه، خەلکانى تر بە "كۆنەپەرسى" و "قۇزىتمەھى ئايىن لە پىناوى سیاسەت" دا تۆمەتبار دەكەن، تاڭو خراپىكارى و تاوانە كانى خۇيان بېۋشن.

جاسووس و سىخورە كانى دەستەلاتداران، گەلى لەوانەي پىش خۇيان دەرىقىرن، ئىز چۈن مەمانەيان بىن دەكىرىت و پشتىان بىن دەبەسلىقى و، "دادگەرى" لە سەرقىسى و گۇفتارى ئەوان بىنیات دەنرىت؟

جىگە لەوهى كە مەرۆف لە كەموکۇپى و ناتەواوى دەربازى نايىت، ئەوهەتا لەو كاتەدا كە بە جەربەزەبىي ھەولى "دادگەرى" دەدات، دە كەھويتە نیوان "ستەم" ھە!
بەلام كۆز كەردنەوەي چەندىن كەموکۇپى زۇر و زەبەندە كە لە چەند ماۋەيە كى درېئىخايىن و لە ھەلسوكەوتى چەندىن كەسى زۇرەوە پۇويان دايىت - كە بىكى بەو چاڭكە كارىيەتى كە ناوبەناولە نیوانىساندا پۇويان داوه، چاپبۇشى لە كەموکۇپى يەكان بىكىرىت - و، گومان بردىنى ئەوهى كە ئەمە مۇ كەموکۇپى يانە هي پەك كەمس بن و لە يەك كاتىشدا ئەنجامى دابىن، كارى دەكت ئەمە كەسە شايىنى سزايدى كى گەلى سەخت بىت..

ديارە ئەوهەش لە خۇيدا سەمنىكى يە كىجار گەورەيە

وابىستاش لە تاوانە كامى دەدويم كە يازىدە تاوان و نيون^(۱) .

ئەم بەرگىرى يە ئازا و رەنگىنە لە كاتى خۇيدا دوو جار لە چاپ درايەوە.

لەو كاتەدا كە چاوهەپوانىي ئەوهە دەكرا بېپىارى لە سىددارەدانى لە لايەنى ئەم دادگایدۇ لە سەر دەربچىت، كەچى بېپىارى بىن تاوانى و ئازاد كەردى بۇ "بەدىعوززەمان" دەركىد، كە هەر ئەم دادگاید بۇ گەلى كەسى بە پەتى قەنارەدا ھەلتواسى!

(۱) ھەربەك لەم تاوانانە پۇختەي چىل لايپەرەي بەرىشانە لە وەلامى داداگىاي سەربازيدا و، وەلامى چەند بىرسىارىنىكى چاوهەپرانكراوه كە لە چەند شۇينىكى جياوازدا ھاتۇونەتە زەينىمۇه. (دانەر)

(۲) داوهەي يەكان، بېپوانەي ھەر دوو قوتاچانەي موسىبەت، ل: ۴۰۹-۴۱۳. دەقى تەواوى ئەم بەرگىرى يە لە سەرچاوهە ئاۋېراودا ھاتۇوه.

جا "بهدیعوززه‌مان" له بربی ئهودی سوپاسی دادگا بکات له سهر ئم بپیاره‌ی، کهچی هه‌ر له گه‌ره کی "بایه‌زید" ووه - که دادگا که‌ی لئی بووه - هه‌تا گه‌ره کی سولتان ئه‌محمد به پی پیوان له گه‌ل جه‌ماوه‌ریکی زوردا و، هه‌مووشیان به دهنگی به‌رز له پشت سه‌ریوه‌ه ئم دروشمه‌یان دهوته‌وه:

بئی دۆزەخ بۇ ستەمکاران.. بئی دۆزەخ بۇ ستەمکاران^(۱)!

□ بەرگرى گردنى له بىن تاوانه‌کان، دواى ئازادبۇونى له دادگاى سەربازى (ئم وتانه‌ی خوارەم يە كەم جار لە دادگاى سەربازىدا لە سەر زار هەتقۇلاوه.. پاشان دوو لە سەر سىيى وتارە كەم ئاراستە دووھەم دادگاى سەربازى كردووه و لە هەمان گاتىشدا وەلامى چەند پرسىيارىڭ بۇون كە لە چەند كاتىپكى جىاجىادا ئاراستەم كراون.

بەشى پرسىيارە كام لە دووھەم رۇزى ئازادبۇوندا جارىڭ نارد بۇ "خورشىد پاشا"ى سەرۇڭى يە كەم دادگاى سەربازى، چەند جارىپكىش بە مەبەستى بەرگرى گردن لە گىراوه بىن تاوانه‌کان ئم پرسىيارانم ئاراستە كردووه. پارچەيە كېشىم لە چەند شوينىكى جىاوازدا بە شىوه‌ى وتووپۇز دەرپىروھ^(۲):

[ئەمەش پرسىيارە كانىن كە بۇ داڭزى كى گردنى لە بىن تاوانه‌کان ئاراستە دادگاى سەربازىي ئىتىحادى يە كانى كردووه:]

(سزا ئەو كەسە چى يە كە لە پروويى مەۋھىت دەوەستىتەوه شىوه‌ى مارى لە خۇ گرتووه و، بەرامبەر پياوچا كېڭ پۇشاكى كەسىنکى خراپىكارى پۇشىوھ و، دۈزى مەشروعتىيەتىك بەرگى ئىستىبىدادى لە بەردايە.. كە لە راستىدا جىگە لە مار و خراپىكار و خۇسەپىن ھېچى تر نىن؟

ئابا خۇسەپىن (مىتىد) يەك دانە كەس دەبىت، يان دە گونجىن كە چەند كەسىنکى زۇر

بن؟

Tarihce-i Hayat, ilk Hayati

(۲) داۋرىيە كان، بىرانامەي ھەردوو قوتاچانەي موسىبەت، ل: ۴۱۰-۴۱۱.

ئەوهش ھەيە كە من پىم وايە دەبى ھىز لە ياسادا بىت، دەنا ئىستىيدادە كە دابەش دەبىت و، لە پىنىخراوە كانە وە زىاتر توندو تۆلى بە دەست دەھىنیت.

ئەم دوانە كاميان زيانى زياترە:

لە سىدارەدانى بىن تاوانيك، يان لىخۇشبوون لە دە تاو انبار؟

ئايا گوشار خستنە سەر خاوهن پىياز و بىر و هزرەكان، پىنگاكانى دوورپۇرى زىاتر ناکات؟ لە كاتىكدا كە دەزانىن ئەم گوشارە دەرەقەتىان نايەت؟

ئايا بىن لابىدى "تايىەتمەندى يە كان بۇ ھەندى كەس جىڭ لە ھەندىنىكى تر" دەتوانىت يە كېتىي نەتهو بەھىنرىتەدى، كە كانگاي ژيانى كۆمەلایەتىمانە؟

شىواندى "يەكسانى" و تايىەت كەردى بە تەنها چەند كەس كەردى ياسا تەنها سەبارەت بەوان، هەرچەند بە پوالەت "دادگەرى" دەگەيەنیت، بەلام لە پروپە كى تەھۋە نەبۇونى "يەكسانى" سەم و دوورپۇرى بەرھەم دەھىنیت. وېرائى ئەھوەي كە بىن تاوانيي زۇربەي بەند كراوان بە ئازاد كەردى لە سەدا ھەشتايىان دەركەوت و، ئاشكرا بۇ كە هيچ تاوانيكىان نەبۇوه. جائى گەر لە گۆشە نىگاي زۇرىنەوە ئەم حالە فەرمانپەوا بىت، ئايا پىق و بىرى تۆلەسەندەوە لىنى ناكەويتەوە؟

من لىزەدا شتىكەم نى يە بە دادگاي بلىم، بەلكو دەبى ھەوالىگە كان بىرى لىنى بکەنەوە!

گەر دەستەيە كى ديارىكراو خۆى بە خاوهن ئىمتىاز دانا بە سەرخەتكانى تردا و ئەوانى ناچار كەردى لە شىۋەي نەيارى مەشروع تىتدا دەربىكەون، لە بەر رەخنەي زۇرى ئەو دەستەيە لىيان و زامدار كەردى ھەست و نەستيان.. گەر ھەمو خەلکە كە رەخنەيان لەو ئىستىيدادە سەرسەختەي ئەو دەستەيە گرت كە لە ئىزىز پەرددى مەشروع تىتدا خۆى شاردۇوە تەھو، ئايا كىن بە گۈناھبار دادەنرىت؟

ئە گەر باخەوانىك دەرگاي باخە كەي بە كراوهىي بەجى ھېشىت، بە شىۋەي كى وا كە ھەركەسىن ويسىلىنى بىت بپواتە ناوى، پاشان دەركەوت كە دزى لەناو باخە كەدا رۇووى داوه.. ئايا كىن بەرپرسە؟

ئەگەر سەربەستىي بىروپۇچۇون و ئازادىي قىسە بە خەلقى درا، پاشان لېپسىنەوە لە كەسىك كرا له سەر بىر و بۇچۇون و گوفتارە كانى، ئايا دەرناكەۋىت كە پلانىكى دارپۇردا بۇوه بۇ پال پۇوهنانى ئەن نەتمەوە كلۇلە بەرهە دۆزەخ؟ ئايا ئەمە بە خەيدە ئايەت كە ئەگەر ئەمەش نەبوايە هەر بەھانىيەك بۇ ھەمان مەبەست دەدۇر زايەوه؟ دەيىنەن ھەمەوان پەغان بە "مەشروعتىت" دەدەن و سوينىدى پى دەخۇن، كە چى رەفتارە كانى خودى پەياندەر دۈزى ناوهرۇ كى مەشروعتىتە، يان لە كەسانى دۈزى مەشروعتىت بىن دەنگە!

ئايا ئەم دىاردەيە پۇيىستى بە كەفارەتى سوينىدى يە؟ ئايا ئېت نەتمەوە بە درۆزىن دانانرىت؟ ئايا ئەم راي گشتىيە كە دەبى لەو كاتانەدا خاۋىن بېت، بە درۆزىن و كەمەدەن و گەمئە لە قەلم نادرىت؟

بە پۇختى:

ئەم شىتەي كە بەسەر بارودۇخى ئىستادا زالە، ئىستىبىداد و خۆسەپاندىكى توندوتىزە، ئەمەش بە قۇزىنەوهى ئەم نەزانىيە كە بە ھەمەو لایەكدا باڭلۇبۇوهتەوە. وەك بلېنى "جاسووسى" و "خۆسەپاندىن" گىيانىان لە گەل لە كىزدا گۈزۈپەتەوە).^(۱).

□ پۇختىيە كى ئەم ماۋەيە ئىيانى

سەعىدى لاو بە سروشت بىزار دەبۇ لە هەر شىتىك سنور بۇ جەموجۇلى دابىتىت و شىوازى ئىيانى پابىند بکات. بەلكو حەزى دەكىد لە ھەمەو رەفتار و جەموجۇلىكى ئىيانىدا بە سەربەستى ھەلسسو كەوت بکات و، دوور بېت لە پالەپەستى فەرمان و كۆت و زنجىرى ياساكان. بۇيە ھەمبىشە ئەمە دوپات دەكىدەوە كە:

"ئازادىي خۆم بە ھېچ ياسايدى كى ھەپەمە كى سنور دار ناكەم"^(۱)

لە سەرجەم لەپەرە كانى ئىيانىدا ئەم حەز و مەيلەي بۇ "ئازادى" لىنى بىنراوه و، ھېچ كات ملى بۇ ياساكانى گۈرمەسى سامانىك و ئەم ئىلخادە كەچ نەكىدۇوە كە لە ئەورۇپاوه ھاتۇون و، جەلھوي كارى نەداوهتە دەستى ئەم ئىستىبىدادە كە بەرھەمى

(۱) داۋەرىيە كان، پروانامەي ھەردو قۇتابخانەي موسىيەت، ل: ۴۳۹-۴۴۱.

فەلسەفەي سروشى يە و، هەر دەم تىكۈزشاوە بىز پۇونىكىرىدۇوهى راستىي ئىسلام، كە سەرېھستىي شەرعى و شارستانىتىي غۇونەتىي و ناوازەتى لە خۆ گرتۇوە.

بە شىۋىيە كى گشتى ژيانى "بەدىعوززەمان" لە ئەستەمبۇول تا رادەيەك مۇركىكى سیاسىي پىسوھ دىيار بىوو، چونكە بىرۇ كە خزمەتكىرىدى ئايىنى لە پىسى سیاسەتە وە ھەلگەرتۇو، ھەر تەنها خۆشەویستىي خزمەت بە ئايىنىش ئەم پىنگاپەيە پىن گرتۇوە بەر. ئەوە بىوو لەو پىناوەدا پاشتى بانگەشەتى "ئازادى" ئى گرت و، بە توندى لە دەزى كۆمەلتەتىي تەتەجەد و تەرەقى راوه ستا كاتى كە ھەندىي سەتمى ئەوانى يىنى. تەنانەت دوودىل نەبۇو لەوە كە رۇوبەرپۇو پىنى وتن:

"ئىيۇھ دەستدرىيېتىان كىرده سەر ئايىن و، خۆتان لە قەرهى غېرەتى خواي گەورە دا و، پاشتانا لە شەرىعەت ھەلگەرت. دىيارە ئاكاماتان مەترسیدار دەبىت!"

لە دواي راگەياندى دەستۇورىش، پاشتى كۆمەلتەتى "يە كېتىي مەممەدى" ئى گرت كە لە ماوەيە كى كەمدا ھېنەدە پەرەي سەند كە تەنھا لە "ئەدەبازارى" و "ئىزىمىت" دا^(۱) و لە دواي بلاۋ كەرنەوهى وتارىتى "بەدىعوززەمان" پەنجاھەزار كەمس پەيوەندىييان بەو كۆمەلتەيەوە كەرد.

ھەر لەم ماوەيەدا وتارى يەك لە دواي يەكى لە پۇزىنامە ئايىنى يە كاندا بلاۋدە كەر دەوە و گوتارى بىز جەماوەر دەدا، تاڭو پىنى بىگرىت لەوە كە "سەرېھستى" بە ھەلە لىنگىدرىتەتە يان لە پىپەرەي خۆزى لا بدەتىت، ھەروەھا خەلگىش ئاگادار بکاتە وە لەوە كە رازى بۇون بە "مشرووتىت" بەندە بەو مەرجەي كە پەيوەست بىت بە شەرعەوە. ئىتچ زۇرىنەتى خەلگى وچ زانايىان وچ سیاسەتمەداران، سوودىتى كەجار زۇرىيان لەو وتارانەتى وھر گرت.

ھەروەھا بەر دەوام مەزدەتى ھەلھاتنى "سېپىدەتى" بەختە وەر بىي دىنلىي ئاسىيائى بە خەلگى دەدا، لە پىدار كەرنەوهى گىانى نەتھايدەتى تىايىاندا، بە مەرجى پابەندبۇون بە فەرزە كانى شەرعەوە، تاڭو جەلمۇي ئەو پىدارى يە لە دەستى مىللەت نەترازىت.

(۱) مەلەندى دوو پارىزگاى توركىان دە كەونە خۆرەلەتى ئەستەمبۇول. (وھر گىز)

هه رووهک هه میشه و ریایی دهدا و دهیوت: "له گهر مه شروعه تی مه شروعه و سه‌رهستی شه رعی قبوقل نه کهین و به شیوه‌ی پیویست جیبه‌جن نه کرین، ئهوا له دهستی دهدهین و، کار گیپری به کی خوش‌پین ده‌پرواته جیبی"^(۱).

سالی ۱۹۱۰ ز/۱۳۲۸ ک

□ له پتی گه‌ران‌وهیدا بۆ "وان"

له ئهسته میوول نه مايهوه، بەلکو له پتی "باتووم" ووه گه‌رايهوه بۆ "وان". له پتدا، به شاری "ته‌فلیس" دا تیپه‌پری و سه‌ركه‌وتە سه‌ر گردى "شیخی سه‌نغان"^(۲).

□ گفت‌گوی له گه‌ل پۆلیسیتکی رووسدا

(ده سال پنچ ئیستا [واته سالی ۱۹۱۰] رۆشتەم بۆ "ته‌فلیس" و سه‌ركه‌وتە سه‌ر گردى "شیخی سه‌نغان".

له کاته‌دا که به تیراما نه و سه‌ر بجی ده‌ورو به‌ری خۆم دهدا، رووسیتک لیم هاته پیش و، وتی: سه‌ر بجی چی ده‌دهیت؟

وتم: نه خشەی قوتا بخانه کەم ده کېشىم!

وتی: بۆچى تۆ خەلکى کوپیت؟

وتم: به‌تلیس.

وتی: ئاخىر خۆ ئىرە ته‌فلیسە!

وتم: به‌تلیس و ته‌فلیس برای يه کترين.

وتی: مەبەستت چى يە؟

وتم: خەریکە سى پۇوناکىي يەك لە دواى يەك لە ئاسيا و سه‌ر جەمىي جىھانى ئىسلامىدا دەردە كەون.. لاي ئىوهش سى تارىكىي يەك لە سه‌ر يەك پەيدا دەبن. دواى ئەو، بەر دەي ئەم ئىستىبدادە دېتەوە يەك و پارچە پارچە دەپیت. ئەو کاته منيش دېم و قوتا بخانه کەم لىرە بنیات دەنیم.

وٽى: ئاواتىكى چەندە دوورە! من لە هىوا درېئىت سەرسام ماوما
وٽى: منىش لە ئىپرىسى تۆ سەرم سوور ماوه! ئايانا پىت وايە ئەم وەرزى زستانە ھەر
دەمەنەتەوە؟ دلىابە كە ھەموو زستانىكى بەھارنىكى لە دوايە و، ھەموو شەۋىنەكىش رۇزى
لىنى دەيتەوە!

وٽى: ئاخىر مۇسلمانان لە تۈپەت بۇون.

وٽى: رۇشتۇون بۇ بەدەستەتىنانى زانىت.. ئەوهتا "ھيندى" ئى كورپى بە جەوهەر و
ليھاتوو ئىسلام لە قوتايانە ئامادەيى ئىنگلizدا دەخوينىت..
ئەوهش "ميسىرى" ئى كورپە زىرەك و ورياي ئىسلامە لە قوتايانە ئىدارىي سىاسىي
ئىنگلizدا درېئە بە خوينىدە كانى دەدات..

ئەوانەش قەفقاسى و توركستانىن، كە كورپى ئازا و بە جەرگى ئىسلامن، لە
قوتابخانە سەربازىي پۇوسدا مەشق دەكەن... هەتى.

جا ئەو رۇلە بەوهفا و جوامىرانە، دوايى وەرگرتى بىوانامە كانيان، ھەرييە كەيان
جلەوى يە كىتكە كەن دەگرنە دەست و، ئالاى باوکى دادگەريان - كە
ئىسلامى مەزنە - بەرزا دەكەنەوە، تاڭو بە سەر ئاسۇ كانى سەرچەم ئاكارە بلند و رەفتارە
مەزنە كاندا بىشە كىتەوە و، وىزايى ھەموو گىرو گرفتىكىش نەھىتى ئە دانستە ئەزەللى يەى
خواوهند ئاشكرا بىكەن كە لە چارەنۇوسى ئادەمیز اددادەستىشانى كردووە^(۱).

□ دانانى پەيامى رەچەتەي عەدام "مونازەرات"

كاتىن گەيشتەوە شارى "وان" دەستى كىرد بە وتنەوهى وانە كۆمەلائىتى و
زانستى يە كانى و، بەناو ھۆز و تىرىه كاندا گەپراو، لە نىوان چەند پرسىيار و وەلامىكدا و
بە شىوازى گفتۇر گۆرنىمايىه كانى خۆى پېشىكەش كردن، كە دوايى لە نامىل كەيە كىدا بە
ناوى "مونازەرات" بە زمانى توركى بلاۋى كردووە. ھەروەك لە ھەمان كاتدا و بە
مەبەستى ناساندىن پۇونا كىيە كانى ئىسلام بە كەسانى سىاسىي و كاربەدەستان،
گفتۇر گۆزى لە گەل دە گۆرپىنەوە^(۲).

(۱) داوهرىيە كان، سەنۋەرات، ل: ۷۶۵-۷۶۷.

Tarihce-i Hayat, ilk Hayati (۲)

□ هندی له پیشه‌کی ئهو پهیامه

(بزانن که: کاتی دووه‌م سالی "مهررووتیه" گه شته کم دهستی پنکرد و، لهو سه‌رده‌مه‌وه که ئهسته مبوقل نوینه‌ایه‌تیه ده کات بمهرو دوا گه‌رامه‌وه و، بمهرو چه‌رخه کانی ناوه‌پاست شور بومه‌وه و، بمناو هۆزه کورده کاندا گه‌رام و، "هاوینه گه شته کم" له باخی بمهاره‌وه بمهرو پایز دهستی پنکرد، ئنجا له‌ویشه‌وه که‌وئه رئ بز "گه شته زستان" له ولاته عمه‌بی‌یه کاندا.. لەم کات‌دا، چیا و ده‌شته کامن کرده قوتا بخانه‌یهک وانه‌ی "مهررووتیه" م تىدا بین وتنده.

هر ئهو کاته له دوودلی و گومانه کانیانوه بزم ده‌رکمودت که به شیوه‌یه کی نامز له "مهررووتیه" تېگه‌یشتوون، هروه‌ک زانیم زوربه‌ی گومانه کان و پرسیاره کانیان هی يەك دۆل و شیون. ئیتر به مه‌بستی ده‌ستیشان کردنی ئهو نه‌خۆشی‌یه، کلیلی گوفتارم دایه ده‌ستی خزیان و، وتم:

"پرسیار بکەن" تاکو وەلامه کم نه‌خۆشی‌یه کەتان چاره سەر بکات.
ئهوانیش ئەم شیوازه‌یان پەسند کرد، چونکە سروشیان وايە کە له پئی و تۈۋىژ و گفتۇر گۆردنەوه وانه کانیان وەردە گرن.

جا بمو نیازه‌ی کە سووده‌کەی گشتى بیت، پرسیاره کانی ئهوانم له گەل وەلامه کانی خۆمدا نووسى، تاکو پاشتى ئهو وەلامانه بگرن و، نووسراوه کم له بريى من بدويت و، پووی گوفتارى له کورده کان و هاو شیوه‌یان بیت کە نەمینیون، هروه‌ها بز ئەوهش کە به زمانی پرسیاره کان مه‌بستی ئهو کە سانه دەربېرىت کە زمانیان توانای دەربېنى ناخى خۆیانى نى يە.

واته ئەم كېتىبە له برى من وەلام دەدات‌هە و له برىي ئهوان پرسیار ده کات. هروه‌ک يارمه‌تىي پزىشكانى سياسه‌تىش دەدات بز ديارى کردنی نه‌خۆشی‌یه کە.

دەسا ئەی کە سانى به پەرۇش و خاوهن غېرەت!

ئاگادارتان دەكمەوه کە وەك بىر و هزر کورده کان و هاوشیوه کانیان بسوون و دەشبن بە "مهررووتیه خواز". بەلام هەندى لە کارمه‌ندان بە "کرداریان" شۇورا

بەرجەستە ناكەن. كە ئەمەش گرفتى لەمە زىاتە، لە كاتىيىكدا كە مامۆستاي ئەمە عەوانەنى ژيرىيان لە چاوياندا يە برىتى يە لە "كىردار" (۱) !

[كاتى كە دواى ماوهى كى درېئىخايەن "مونازەرات" ئى خۇيندەوە، ئەمە خوارەوە نۇرسى:]

(برا تازىزە كامى)

كىيىكى چاپكراوى سەعىدى كۈن دەست كەوت كە ناوى "مونازەرات" و، بە وردىيىن و تاسەمنىدىيە و تىم پوانى. يە كىسەر ئەم بىرگەيە خوارەوە هاتە دلىمەوە:

يە كەم:

ئەم كىيىكى كە سالى ۱۳۲۹ لە چاپخانەي "أبو الضباء" چاپ كراوه، برىتى يە لە دەرسەي كە لە سالى سىھەمى سەرددەمى سەربەستىدا و بىۋەھەي ھۆز و خىلە كان بە پاستى و دروستى لە شۇوراى شەرعى تىيىگەن و وەرى بىگرن، سەعىدى كۈن بە عەشرەتە كانى "ئەرتۇوش" بە تايىەت "گەفەدان" و "مامە خۇوران" ئى وتۇرۇتەوە. بەلام هەرچەند سى سال بە دواى ئەم نۇوسراوە مدا دەگەرام بە داخەوە دەستم نە كەوت، تا لەم نزىكانەدا يە كېڭ نۇسخەيە كى دەست كەوت و بىزى ناردم.

كىيىكەم بە وردى و بە عەقلى سەعىدى كۈن و بە سەنۋەتلىقى سەعىدى نۇنى خۇيندەوە ..

تىيىگەيىشم كە سەعىدى كۈن بە ھەستىيىكى سەير و سەرسوورھىنەرى پىش وەخت نزىكەي چىل سال پىش ئىستا ھەستى بەم پۇوداوه ماددى و مەعنەوى يانە كىردووه كە ئىستا پۇو دەدەن. چونكە لە پاشت پەرەدەي ھۆز و عەشىزەتە كورەتە كانەوە ئەم خىانەتكارانەي بىنى كە ئەم پۇزىگار و زەمانەيان كىردوو بە پۇويۇشى خۇيان و، برىتىن لەم مولحىد و جاھىلە پاستەقىنە و كۈنەپەرستانەي كە دەيانمويت لە ژىز پەرەدەي نىشىمان پەروەريدا ئەم نەتەوەيە بەرەو داب و نەرىتە پېشىنە كانى پىش سەرددەمى ئىسلام بۇونىان بىگىرپنەوە و، سەعىدى كۆنيش بە توند و تىزى لە گەليان دواوه.

(۱) داوهرىيە كان، مونازەرات، ل: ۲۹۱-۲۹۲.

دووههم:

ئو لا په‌رانم لەم كتىبەدا خۇيندەوە كە تىاياندا دەرده كەۋىت وەلى يە كى گەورە لەناو
گۈئى بىستانى ئەو دەرسەمدا بۇوە، بە بىن ئەوەي من پىسى بىزام. چونكە لە مەقامەدا
پەخنەيە كى توندى گرت و تى:

- تۆ زىياد لە پىويست رۇ دەچىت و پىنى لىنى پاрадە كىشىت، چونكە "ئەندىشە" بە
"حەقىقەت" پىشان دەدەيت و، لەم روووهە كە پىت وايد ئېمە "ئەزان" بىن.
سوو كایەتىمان بىن دەكەيت. خۇ ئېمە لە چەرخى ئاخىر زەماندىاين و فەساد و خراپىكارى
پەره دەسييىت و لەمەلاش لە خراپەوە بەرەو خراپىز سەرددە كىشىت.

وەلامى ناو كتىبە كەمش بەم جۈزە بۇو كە:

بۇچى دەبىن دنيا بۇ ھەموو كەسىك گۈزەپانى پىشكەوتىن بىت و، تەنها بۇ ئېمە
مەيدانى دواكەوتىن بىت؟!

جا ئەگر وايد، ئەوا سويند بىت لە گەل ئىيۇھە دەدويم و پشتان لىنى ھەلبىكم و، پروى
گوفارم بىكەمە ئەوانەي كە لە ئايىندا دىن، [پىيان دەلىم:]
ئەي ئەو كەسەي والە پشت چەرخىنى بلنىدى دواي سى سەد سالەوە و بە
ئەسپانى و بىن دەنگى گۈئى لە وتە كانى "نور" پاрадە گرىت و، بە تەماشا كەرنىكى
غەبىي و پەنهان بۇمان دەپروانىت!

ئەي ئەوانەي ناوتان: "سەعید و حەمزە و عومەر و عوسمان و تاھىر و يۈوسەف و
ئەممە" و ئەم چەشىنە ناوانەيە!

من لە گەل ئىيۇھە دەدويم.. سەرتان بەرز بىكەنەوە و تەسىقىم بىكەن و بلىن:
"پاست و ت."

با ئەم تەسىقىم كەرنىش قەرز بىت لە ئەستۇتاندا!

با واز لەم ھاواچەرخانەم بىنىن كە گۈئى بۇ و تە كانىم پاناجىن. من لە گەل ئىيۇھە و،
ھەر لە شىوه قۇولە كانى رابور دووهە - كە ناوى مىزۇوى لىنى نراوه - تا دەگاتە لوتكە
بلنىدە كانى ئايىندا ئىيۇھە و، لە پىنى شەپولە كانى "ئەئىرەوە" لە گەلتان دەدويم..

چى بىكم؟ ناچار بۇم زۇو يېم و بە دەستى خۆم نەبۇو، ويستى قەدەر وا بۇو كە لە زستانى ژياندا بىمە ناو ئەم ژيانە. بەلام خۆزگەم بە ئىۋە، لە بەھارىكى خۆشى بەھەشت ئاسادا دىنە مەيدان و، ئەو تۇوانەي "نوور" كە ئىستا دەچىئىرەن، لە زەريپى ئېۋەدا بە چەندىن گولى گەش دەميان دەپشكۈت.

ئىمە بەرامبەر بە خزمەتكۈزارى يە كانمان تەنها داواى ئەۋەتانلىقى دەكەين كە هەركات ھاتن و بە قەدىپالى رابوردوودا گۈزەرتان كرد، سەرىڭ لە گۈزە كانمان بىدەن و دىيارى يە كانى ئەو بەھارەتان لە سەر لۇوتىكە قەلاڭىدە بىروتنىن^(١).

سالى ١٩١١ ز ١٣٢٩

□ بەرھە شام

[لە كۆتايى سالى ١٩١٠ ز ١٣٢٩] دا رۆشت بۇ شام و، لەمۇي لە سەرمىنېرى مزگۇتى ئەمەوى و تارىكى ئاراستە ئامادە بۇوان كرد كە دواتر لە نامىلکە كەدا بە ناوى "وتارى شام" چاپ كرا].

□ ھەندى لە پىشە كىي "وتارى شام"

(ئەم پەيامە عمرەبى يە چىل سال پىش ئىستا بە دەرس لە مزگۇتى ئەمەوى دىمەشقدا و لە سەر جەختى زانايانى ئەۋى پىشىكەش كراوه و، نزىكە دەھەزار كەس گۇنیانلىقى راڭرت، كە بەلاي كەمەوه سەد كەس لە گۈرە زانايانى شاميان لە نېۋاندا بۇو.

"سەعىدى كۈن" بە ھەستى پىش بۇودان ھەستى بەو راستى يانە كەدبۇو كە بە دلىيلى و يەقىنىكى تەواوهتى وەك مۇدەيەك لە و تارەدا رايگەيانىن، چونكە پىي وابۇو ئەو راستى يانە نزىكىن بىنە دى. بەلام ھەر دووجەنگە گۈرە كە و ئىستىبىدادى رەھايس، كە چارە كە سەدەيە كى خاياند^(٢)، بۇون بەھۆي ئەۋە ئەنچى سال ھاتنەدىي ئەو راستى يانە دوا بىكمۇيت^(٣).

(١) پاشىئەندە كان، ل: ٥٤٨-٥٤٦ دا وەرى يە كان، مۇنازەرات، ل: ٣٤٩-٣٥٠.

(٢) وانە لە نەمانى خەلافتى عەسمانى يەمۇه لە سالى (١٩٢٤) دا، هەتا سالى (١٩٥٠).

(٣) دا وەرى يە كان، و تارى شام، ل: ٤٧٥.

ئم "وتاری شام" کاتی خۆی دوو جار لە چاپ درایمەوە.

لەم وتاره‌یدا دەردە ماددی و معنەوییە کانی نەتەوەی ئیسلامی دەستبىشان كردووه، لەمۇ ھۆكىارانە دواوه كە جىھانى ئیسلامى دووچارى پرووداوه لەناودەرە کان كردووه.

ھەروەك پىنگا چارەی رېزگار بۇونىشى لە دەردانە لە وتارە كەيدا خستووه تە پروو. ھەروەها مژده‌ی بە ھەموو مۇسلمانان و سەرچەمی مەۋھىتى دواوه كە لە داھاتوودا ئايىنى ئیسلام لە سەرانسەرى زەویدا فەرمانپەوا دەيىت، پۇونىشى كردووه تەمەو كە گەورەترين پېشىكەوتى ماددی و معنەوی - پېنگەوه - ئیسلام دەبھىنېتىدە، شارستانىتىنى ئیسلامىش بە جوانلىق شىوه‌ی دەردە كەمۇنت و، گۆزى زەوی لە چىڭك و چەپەللى يە کانى پاك دەيىتمۇوه.

ھەموو ئەمانەشى ھاودەم لە گەل چەندىن بەلگەی توندو تۈلى عەقلىدا دەخستە پروو^(۱).

□ غۇونەيدەك لە وتارە كە

(من وانە كائىم لە قوتا بىخانە ئىيانى كۆمەللايەتى ئادەمیز اددا خويىندووه و، لەم كات و شويىنەدا فيرى ئەو بۇوم كە شەش نەخۆشى ھەن ئىمەيان - لە پرووی ماددی يەوە - لە دەرگای سەددە كانى ناوه راستدا راڭرتۇوه، لە كاتىكدا كە يىانى يە كان - بە تايىەت ئەوروپايە كان - بەرەو داھاتوو ھەلتۈرىپۇن.

لە نەخۆشى يانەش ئەمانە خوارەوەن:
يە كەم: ئىيانى نائۇمۇدى و بىن ھيوابى، كە لەناو ئىمەدا ھۆكىارى سەرەملدانى بەدەست ھېناؤه.

دووھەم: مردىنى "پاستى" لە ئىيانى كۆمەللايەتى و سیاسىماندا.

سىھەم: حەز بە دۈرۈنلەتى.

چوارەم: نەزانىنى ئەو پەيوهندى يە نوورانى يانە كە ئىمانداران پېنگەوه گىرى دەدەن.

پىنچەم: بالاوۇونوھە و تەشەنە كىردىنى خۆسەپاندىن (ئىستىيىداد) بە وىنەي تەننەھە وەي پەتا و درمە جۈزراوجۈزەكان.

شەشم: پەستاندىنى ورە و چالاکى لە بازنهى بەرژەوەندىيە كەسى يە كاندا.
وا بە مەبەستى چارەسەر كىردىنى ئەم "شەش نەخۇشى" يە كوشىندەيە، بە "شەش وشە" ئەو رېنگا چارانە دەخەمە ۋۇ كە لە دەرمانخانەي قورئانى حەكىم - كە وەك كۆزلىزىكى پىرىشىكى وا يە لە ژيانى كۆزمەلایەتىماندا - وەرم گىرتۇون، چونكە ئەوانە بە بناغەي چارەسەر دەزانم.

وشەي يە كەم: "ھىوا!"

وا تە: پشت بەستى تۇندۇقۇل و تەواوهتى بە "مېھرەبانىي خواي گەورە" و مەتمانە پى بۇونى.

بەلتىن، ئەي جەماوەرى مۇسلمان الله سەر بناغەي وانە كامى كە لە ژياندا فيئريان بۇوم، خۆشحالىم مۇدەي ئەوهەتان بىدەمنى كە زىكە نىشانە كانى سېپىدەي بەيان لە ئاسىدا دەربىكەون و، خۇرى بەختەوەرىي ئەم دىيائى جىهانىي ئىسلامە، بە تايىەت قەلەمەرەوى عوسمانى و پىشىكەوتى ئىسلام ھەلبىت، نەخوازەلەعەرەبە كان كە بىدارى و پىشىكەوتى جىهانىي ئىسلامى بەندە بە راپۇون و يىندارىي ئەوان.

وا من بە كۆزىايى چاوى "نالۇمىدى" و، بەپەرى ھىز و تواناي خۇم و، بە دلىيابىيە كى ئەوتۇ كە هەممۇ گىتىي بىبىستى، رايىدە گەيمەن كە:

ئاينىدە تەنها هەر بۇ ئىسلامە و، جىلمۇي فەرمانپەوايىش تەنها بە دەست راستى يە كانى قورئان و ئىمانەوە دەبىت. كەواتە با بەو قەدەرەي خواي گەورە و ئەو بەشەي كە بىزى دىيارى كەردووپىن راپىزى بىن، چونكە ئىمە ئاينىدەيە كى گەش چاوه پواغانە و، بىيانى يە كانىش راپوردووپە كى ئالۇز و شىۋاپىان تۆمار كەردوو.

ئەمە دەعوا كەمە و، گەلنى بەلگەشىم لەسەرى ھەمە. بەلام - دواي ٻى خۇش كەردن بە چەند پىشە كى يەك - تەنها بەلگە و نيوپىكىان لىنى باس دە كەم).^(۱)

(۱) داوهرىيە كان، وتارى شام، ل: ٤٨٨-٤٨٩.

□ گهراهه‌ی بُرئه‌سته‌مبوول

[پاشان له پُنی بهیرووت - ئیزمیره‌وه گهرايه‌وه بُرئه‌سته‌مبوول و، لهوی بهردواام بوو له‌سهر دواکاری دامه‌زراندنی قوتاچخانه (زانکۆی زههراه)].

□ هاورئیه‌تی کردنی سولتان رهشاد له گهشتہ‌کهیدا

له سه‌ره‌تای سه‌ردنه‌می سه‌ربه‌ستیدا به نوینه‌ریبی ویلایه‌تە کانی خوره‌هلاات (کورستان) هاورئیه‌تی سولتانی په‌شادی کرده‌لە گهشتہ‌کهیدا بُرپومه‌لی^(۱).

ئه‌و ده‌مه به سولتان و ئه‌و ئیتی‌حادیانه‌شی ووت کە له گەل سولتاندا بوون: "خوره‌هلاات" (کورستان) له هه‌ممو شوینیکی دېکە زیاتر پیویستی بەم چەشنه زانکۆیه‌هه‌یه^(۲)، چونکە شوینیکی "ناوه‌ند" سه‌باره‌ت به جیهانی ئیسلامی، سولتانیش بو ئه‌و مەبەسته بەلینی باشی بى دا.

پاشان هەر هیندەی جەنگ له گەل بەلقاندا ھەلگىرسا و شوینی ئه‌و زانکۆیه له "قوسووا" دا گىرا، بهدیعوززه‌مان داوای کرد ئه‌و بىر پاره‌یهی کە بُرئه‌تە تەرخان کراپوو، دابىرىت بُر کردنوه‌ی زانکۆیه‌ك لە خوره‌هلاات، ئه‌و بۇ رەزامه‌ندى له‌سهر دواکەی بەده‌ست هات^(۳).

(سولتان په‌شاد نۆزدە ھەزار لىرەی زېپىنى بُر دامه‌زراندنی ئەو قوتاچخانیيە به‌خشى و، بناغە کانی ئه‌و قوتاچخانیي دامه‌زران و بەرز کرانه‌وه، بەلام ھەلگىرسانى جەنگى يە كەمىي جیهانى پىنى له تەواو کردنی ئه‌و پېرۋەزیه گرت)^(۴).

□ غیرەت و پەرۋىشى "ئايىنى" يان هي "نەتەوهىي"؟

(لەناو شەمنىدە فەرە كەماندا گفتۇرگۆيەك پۇوى دالە نىسوان من و دوو بىرادەر له‌وانىي کە زانستيان له قوتاچخانه تازە کاندا خويىندىبوو.. لېيان پرسىم:

(۱) وائە ئه‌و بەشەی خزەه‌لأتى ئەوروپا کە له ژىر دەسەلاتى عوسمانىدا بۇوه. گهشتە كەمش ماوه‌هى (۷-۱۹۱۱/۶) ئى خايىاندۇوه.

(۲) پىندە چى مەبەست زانکۆیه‌كى دىيارى كراو بىنت کە ئه‌و ده‌مه له نىازدا بۇوه له بەشە ئەوروپىيە كەمى دەولەتى عوسمانىدا دايىزرىت. (وەر گىر)

Tarihce-i Hayat, ilk Hayati

(۳) (۴) پاشەندە كان، پاشەندى قەستەمۇنى، ل: ۱۷۱.

غىرهت و پەرۋىشىي "ئايىنى" و "نەتهوھىي" كامىان بەھېزىر و باشتە مەرۆف شۇنى
بکەۋىت و پىشى بىن بىھستى؟
ھەر ئەو كاتە وەلامم دانەوە كە:

لای ئىمەي مۇسلمان "ئايىن" و "نەتهوھە" يەكىان گىرتۇووه. خۇڭەگەر
جياوازى يەكىش ھېبىت، تەنها پوالتى و لاوە كى يە. تەنانەت ئايىن لای ئىمە گىان و
ژيانى نەتهوایەتىمانه.

بەلام گەر بەو چاوه تەماشا بىكىن كە لە يەك جىا بن، ئەوا دەبىن حەماس و پەرۋىشى
ئايىنى سەرجەمى كەسانى تايىھەندو خەلکانى عەوامىش دەگرىتەوە، كەچى غىرهتى
نەتهوھىي تايىھەت دەبىت بە يەك لە سەدى خەلکى لەوانەي كە بتوانى سوود و
بەرژوەندىي كەسىي خۇيان لە پىناواي نەتهوھەدا بەخت بکەن!

كەواتە دەبى لە مافە گىشتى يە كاندا پەرۋىشىي ئايىنى بىكىت بە بىناغە، ئىجاھى
نەتهوھىي كەش خزمەتكۈزارى گۈپايەل و پىشتىگىرنىكى توندو تولى ئەو بىت.

ئىمەي خۇرەللاتى لە خۇرئاوايىه كان ناچىن، چونكە ھەست و نەستى ئايىنى بەسەر
دلىماندا زالە. ئەمەتا قەدەرى خواي گەدورە بە ناردنى پىغمەبران - دروودىان لەسەر
بىت - لە خۇرەللاتدا ئاماژە دەكەت بۆ ئەھى كە تەنها ھەست و نەستى "ئايىنى" يە
بىّدارى بە خەلکانى خۇرەللات دەھىخىت و بەرھە پىشكەوتىن دەيابات. چەرخى
بەختەورى و سەدە نزىكە كانى دواي ئەھە، بەلگەيە كى زۇر باشىن لەسەر ئەمە.

دەسا ئەي ھاپپىيانم لەم قوتاپخانە گەرپۇك (شەمنەدەفەر) دادا!

ئەي ئەوانەي پرسىيار لەمەر جىاكارىي نىوان غىرهتى ئايىنى و نەتهوھىي دەكەن!
ئەي ئەو قوتاپييانەش كە لەناو قوتاپخانەي شەمنەدەفەر زەماندا لە گەل ئىمەدان و
دەپۇن بۆ داھاتورا

پۇروي گوفتارم لە ھەمووتانە و، دەلىم:

پەرۋىشىي ئايىنى و نەتهوھىي ئىسلامى، بە تەواوى و بە جۈرىتىك كە نەتوازى لە يەك
جىا بىكىنەوە، لە نەتمەدەكانى تورك و عەرەب دا تىكەلى يەكتى بۇون.

جا گم په روشی یه قیسالامی یه ٹاوینه‌یه، به هیزترین و توندو تولتین په‌تی نورانی یه که له عه‌رشی هدره مدننه نازل بوروه و، قایمترین ده ستاویزه که هرگیز ناچپریت و، ئه و قهلا پژلاینه‌یه که ناروو خیزیریت^(۱).

□ لمباره‌ی کتیبی "تعلیقات" ھوه که له زانستی "مهنتیق" دا دایناوه

[مامۆستا عه‌بدوله‌جیدی برای لم باره‌یه و ده‌لیت:]

ئم په‌یامه‌ی که ناوی "تعلیقات" ھ، بریتی یه لمو په راویزانه‌ی که به‌دیعوززه‌مان سه‌عیدی کوردی له سه‌ر کتیبی "بورهان" ی گوله‌نبه‌وی نووسیویه‌تی و، "مهلا حه‌بیب" پش نووسیویه‌تموه که خوشه‌ویست ترین قوتایی ئه و ده‌مه‌ی مامۆستا و ٹاما‌ده‌ی بردوه‌امی و انه‌کانی ئه بوروه^(۲). بیتر ئه و پرونکردنو انه‌ی له شیوه‌ی په راویزدا تومار کردووه. ئوهش له سالی (۱۳۲۹) ھک) دا بورو.

پاشان جه‌نگی جیهانی یه کەم هملگیرسا و، به‌دیعوززه‌مان و مهلا حه‌بیب وه کو ئامۆزگار به هاپنیه‌تی هیزه که‌ی "وان" روشتن بز بره‌ی جه‌نگ له "ئه‌رزرم" و، دواى سالیک پنکدهو گه‌رانه‌و. لمو ده‌مدا وان له لایه‌ن ئەرمەن کانه‌و داگیر کرابوو. بیتر پاشه کشیبیان به‌رهو قفزاى "گه‌واش" کرد و، مهلا حه‌بیب لموی شه‌هید بورو.

دواى لمه‌و، نامیلکه ده‌ستنو سه‌که‌ی ئهوم به دریثایی ساله‌کانی کتوچکردنم له شاریکه‌و بز شاریکی تر و له شاروچکه‌ی که‌و بز یه کیکی دی له گه‌ل خۆمدا هەلده‌گرت، هەتا سالی (۱۹۴۰) له شاری "مهلاتیب" گیرسامه‌و و، پاشان لمه‌یوه به‌رهو شاروچکه‌ی "غورگوب" و، لمه‌وی به موقتی دامه‌زرام.

ھر چهند نامیلکه که چهند په‌ره‌یه کی پچرچپ و جیاجیا بروون، به‌لام من کۆم کردنوه و بېرگم تىنگرتن، بھو ھیوایه‌ی که رۆزگاریک بېتھ پېش‌و سەرلە‌نوي

(۱) داوه‌ری یه کان، وتاری شام، ل: ۵۲۳-۵۲۴.

(۲) "مهلا حه‌بیب" یه کېنکه له قوتایی یه دلسزز و زیرهک و نزیکه کانی مامۆستا نورسی له پېش جه‌نگی بھه‌می جیهانیدا. بھه‌زی خدته جوانه کەمیوه نووسدره‌وی بھرده‌مە کانی ئه و ده‌مه‌ی مامۆستا نورسی بوروه، وەک ئه و کتیبی (تعلیقات) ھی که له دەقه کەمدا باسى هاتووه، هەروده‌ها تەفسیری عه‌بیبی (إشارات الإعجاز) و کتیبیکی ترى تەفسیریش بھ زمانی کوردی که لمو جه‌نگدا تیاچووه. لە گەل مامۆستا نورسیدا بەشدارنی جیهادی کردووه هەتا ئه و کانه‌ی شه‌هید بوروه. خواهی خوش بیت. (وھ‌گىنچ)

زانست و ئايين زيندوو بىرىنەوە، خەلکانىك يىنە مەيدان كە ئەم چەشىنە نامىلىككەن بخوين. ئىز ئەو كاتە رېزى شابانى لىنى دەگىرىت و دەزانىرىت كە ج ھزرىنکى قوول و ج زيرە كى يە كى تىزى تىدايە. بەلام ئاواتىيکى دوورە! نە ئەو رۇزگارە دىت و نە ئەو خويئەرنەش پەيدا دەبن! والسلام.

عەبدولەجىد ۱۹۵۱ ز(۱)

سالى ۱۹۱۳ ز/ ۱۳۳۱ ك

□ رووداوه كەمى بەتلەپس (۲)

(ماوهى كى كەم پىش جەنگى جىهانىي پىشۇو، ھەندى كەسى ئايىندار و خاوهن تەقواھاتن بۇ لام لە شارى وان و، و تىان: "ھەندى لە سەركىرە كان چەند كارىتكى دىز بە ئايين ئەنجام دەدەن. دەمانەۋى ئىيان ھەلبىگەرپىنەوە. تۈيش بەشدارىمان بىكە"!

پىم و تىن:

"ئەو كارە بىنى و خراپكارىيائى كە ئىبۇ باسى دە كەن، ھى ئەو چەشىنە سەركىرەنە و، ناكىرى بەرپىيارىتىيان بخىرىتە ئەستۇرى سوپا. چونكە ئەم سوپايى عوسمانى يە لەوانەيە سەدھەزار ئەولىاي خواى گەورەي تىدا بىت، بۇ يە ناتوانم شىشىر لە پۇوى ئەم سوپايىدا ھەلبىرم و بەشدارىتىان بىكەم".

دواي ئەمە، وازيان لە من هىنا. بەلام خۇپىان چەكىيان ھەلگىرت و، ئاكامە كەشى پۇووداوه كەمى "بەتلەپس" بۇو، كە ھىچ ئاماڭىچىكى ئەوانى نەھىنایە دى..

پاش ماوهى كى كەم جەنگى يە كەمى جىهانى ھەلگىرسا و، ئەو سوپايە لە ۋىز ئالاي ئايىندا بەشدارىي لە جەنگەدا كرد و رۇشتە ناو گەرمەي جىهادەوە و، سەدھەزاريان

(۱) صىقل الإسلام، تعليقات، ص: ۲۴۲.

(۲) (بەتلەپس، بەتلەپس، بەتلەپس) ھەمويان يەك ناون بۇ مەلبەندى پارىزگا كەمى نورسى. لە پۇووداوه شىرىتى يە لە ھەلسانەوە ھۆزە كورده كانى دەرەپەرى شارى "بەتلەپس" بە سەرۋىز كاپەتىي شىخ سەلیم لە دىزى ھەلسوكوتى ناموسىمانەنەي ھەندى لە تەفسىرە كانى حوكى "ئىتىحاد و تەرقى". لە مانگى حوزەيرانى (۱۹۱۳) دا پۇوى داوه و، بۇ ماوهى حەفتەيەك شارە كەيان لە ۋىز دەستىدا بۇوە. (وھرگىز)

لئ شه‌هید بورو، لعم رئیشه‌وه ئهو شه‌هیدانه بۇ پله‌ی ئەولیا کان بەرز بۇونه‌وه و، بە خوینه کەیان ئیمزايان لەسەر بروانامه‌ی "ویلایەت" كرد! ئەو ئاکامەش بورو بە بەلگەیەك و پشتى پاستىي پەفتارە كەمى منى گرت لەو كېشىيەدا^(۱).

□ بەرهنگار بۇونه‌وهی هېرىشى ئەرمەن

(پەيوەندىي قوتاييانى "سەعیدى كۆن" بە مامۆستا كەيانه‌وه هيىنەدە تۈندۈتۈل بورو كە گەيشتبووه پله‌ی خۆ بەخت كردن و قوربايانىدان. بۆيە "سەعیدى كۆن" دەيتوانى پۇوبەرپۇوي ئەو چالاکىي زۆرانە بىيىته‌وه كە چە كدارە كانى ئەرمەن و گىانفيديايانى "تاشناق" دەيانكىرده سەر دەرپەرەي "وان" و "بەتلىيس". تەنانەت ھەندىي جار تا پادىيە كىش لە سنورى خۆياندا پایان دەگرتىن.

خۆ كاتى كە تەھنگى "ماوزەر"ى بۆ قوتاييانى پەيدا كرد، قوتاچانە كەى شىپوهى سەربازگەي لەخۆ گرت، چونكە كتىپ و تەھنگە كان لەو قوتاچانە يەدا شان بە شانى يە كىز بۇون. هەر لە دەمدەدا سەر كردىيە كى سەربازى بە پله‌ی "فەريق" هات و ئەو دىەنەي بىنى، وتنى: "ئەم سەرباز گەيمە، نەك قوتاچانە! ئىجالە ترسى دووبارە بۇونه‌وهى پۇوداوه كەى "بەتلىيس" فەرمانى دا كە "تەھنگە كان كۆبەنەوه". بەم جۈرە، پازدە تەھنگىجان لە ئىمە گرت.

دواي نزىكەي دوو مانگ، يە كەم جەنگى جىهانى ھەلگىرساۋ، منىش تەھنگە كانى خۆزم لى سەندنەوه.. بە ھەر حال.

جا بە بۆنەي ئەو چەشىنە بارودۇخ و ھەلۋىستەوه، لېيان پرسىم:

چە كدارە كانى ئەرمەن كە خۆبەختىكارى تىستانلىكىان تىدايە، لېيان دەترىسن، تەنانەت لەو كاتەشدا كە ئىۋە لە خەلتىك دوور كەوتىنەوه و لەسەر چىاي "ئەرەك"ى "وان" دا دەستان دايە گۆشە گىرى، ئەو چە كدارانە هەر خۆيان لە ئىۋە دەپاراست و لېيان دوور دە كەوتىنەوه. ئاييا ئىۋە چەھىزىكتان ھەيە كە ئەوانى والى كردووه؟ منىش وەلامم دەدانەوه كە:

(1) تىشكەكان، تىشكى چواردەھەم، ل: ۵۵۶-۵۵۵.

گيانفيديايانى ئەرمەن، لە پىناوى بەدەستەھىنانى ژيانىكى فانىي دنيا و، بۆ ھينانەدىي بەرژەوەندى يەكى كاتىي نەتهوەيە كى بچووك و، بۆ پارىزگارى لى كردنى، ئەم چەشىنە قارەمانىتى يە ناوازەيە دەنوینن..

بەلام ئىمە كە رۇوبەرۇوي ئەوانە دەيىنەوە، ئەوا قوتايىغانان لەپىناوى بەدەستەھىنانى ژيانىكى نەپراوهى ھەميشەمى و، ھينانەدىي چەندىن بەرژەوەندىدا بۆ نەتهوەي بەرز و مەزنى ئىسلام تىدە كۆشىن و، دلىان كە ئەجەل يە كىكە و گۇرپانى بەسەردا نايەت. جا بىن گومان ئەم قوتايىانە ھەرگىز لەو گيانفييدا ئەرمەنالان دوانا كەون، تەنانەت گەر پۇيىست بىكەت ئامادەن كە بە بىن ھېچ دوودلى يەك و بەپەپى شانازى يەوە ژيان و ئەجەلى خۆيان و تەمەنەنەكى چەند سالى ۋەلاھتىي دنيا بەخت بىكەن لەپىناوى بەدەستەھىنانى ملوىنەها سالى ژيانىكى نەمر و، لەبەر پارىزگارى كردنى سەلامەتى مiliارەها موسىلمانى خواناس) ^(١).

□ خەدونىكى راست لەبارەي "ئىعجازار قورئان" وە (پىش ھەلگىرسانى جەنگى يە كەمىي جىهانى و لە دەمىي ھەلگىرسانىشىدا، ئەم خەونە راستەم دى):

خۆم لە ژىر چىيات "ئەرارات" دا بىنى.. كەتۈپ ئەو چىايە پارچە پارچە بۇو و، بەردى ھيندە گەورە گەورە بەم لا و ئەو لاي رۇوي زەويىدا دەھاوېشت كە ھەريە كەيان ئەوندەي چىايەك دەبۇون..

كاتى لەو بارە ساماناكەدا بۇوم، دايىكم لە تەニشتى خۆمەوە بىنى - خوالىيى خۆش بىت - پىم وە:

"دایە گیان! تىرىست نەبىت، ئەمە فەرمانى خواي گەورەيە، خۆ ئاشكراشە كە خواوەند دانا و مىھەبانە".

كە من لەم حالىدا بۇوم، مەزنى پياوچاڭم لىتى پەيدا بۇو، فەرمانى بىن دام و وقى: "ئىعجازار قورئان پۇون بکەرەوە".

(1) تىشكەكان، تىشكى چواردەھەم، ل: ٧٣٧-٧٣٨.

کاتی له خه و هه‌لسام، تیگه‌یشتم که ته‌قینه‌وهیه کی مهزن پروده‌دات و، له ٿهنجامی ٿئم ته‌قینه‌وهیه شدا ٿهو شوروایانه ده‌پروخین که دهوری قورئانی پیروزیان گرتووه، ئنجا قورئان هیرشی ده کریته سه‌ره و خۆی بۆ خۆی بەرگری له خۆی ده کات و، "یتعجاز"ه که‌شی قه‌لای مه‌حکم و پولایینی ده‌بیت و، یه‌کینکی وهک منیش ده‌ستنیشان ده کریم تاکو لهم زه‌مانه‌دایه کیک له جۆره کانی "یتعجازی قورئان" رپون بکه‌مه‌وه، به چه‌شننی که زۆر له سه‌رووی توانای خۆمه‌وه بیت.

تیتر تیگه‌یشتم که من بۆ ٿئم کاره ده‌ستنیشان کراوم^(۱).

□ هەرێشەی جەنگ

[عه‌بدولله‌جیدی برای ده گیپریته‌وه:]

پۆرئیکیان که له سه‌ربانی قوتاچانه‌ی خورخور بروین و مامۆستا وانه‌ی "تەفسیر"ی بیئ ده‌وتینه‌وه، یه‌کەم جەنگی جیهانیش نزیک بتو هەلبگیرسیت، ٿهو ئیواره‌یه خۆر به تهواوه‌تی گیرا. به‌دیعوززه‌مان ئاخنکی قوولی هەلکیشاو، وتی: "به داخه‌وه، لافاویکی راما‌لهر بەرپیوه‌یه که دیت هەمومو مان راده‌مالیت". هەروه‌هاش بتو، دوای مانگیک جەنگ راگه‌یدنراو، له ماوه‌یه کی کەمدا سه‌رانسەری ولاتی گرتنه‌وه^(۲).

[هەروه‌ها قوتاییانی تریشی دەلین:]

چەندین جار له کاتی ده‌رسه کانیدا هه‌والی سه‌رەلەردانی بتو وەلەرزه‌یه کی گه‌وره‌ی به واتای "جەنگی جیهانی" به گویدا ده‌داین. ٿهو بتو چۆن هه‌والی لەباره‌وه دا، هەر بتو جۆره‌ش پرووی دا.

(لە قوتاییانی دانه‌ر: حەمزە. مەمەد شفیق. مەمەد میھری)^(۳).

(۱) مەكتوبات، مەكتوبی بیست و هەشتەم، ل: ۶۲۱-۶۲۲.

(۲) (ب: ۲۲۷/۱) لەویش له یادا شتە کانی عه‌بدولله‌جید نورسی، ل: ۱۷.

(۳) پىشە کېيى كىنېيى: ئامازە کانى یتعجاز، پەرأويز.

بہندی چوارہم

لە ئەنجامدانى فەرزى جىهاددا

سالی ۱۹۱۵ ز/۱۳۳۴ ک

□ پیکه‌هینانی هیزی خوبه‌خشه‌ران^(۱)

(له یه کم جه نگی جیهانیدا^(۲) له گهله شه هیدی خوالیخو شبوو "ملا حه بیب" له بهره‌ی "پاسینله‌ر" په لامار و هیر شان بو سهر پو و سه کان ده برد و، تو پخانه که هی ثوا انيش به ده وام له ماوه‌ی هه مهو یدک دوو خوله کيکدا سنی گولله توبی ته گرتين!
جارينکيان سنی دانه له گولله توبانه به به رزايی دوو مهتر له ئاستي سه رماندا
تېپەرين و، يه کيکيان له شيوه که هی پشتمناهو ته قىمه و، سه ربا زه کانى ناو
سەنگەرە کانىش كشانه دواوه. منيش - بز تاقىكىردنەوە - به ملا حه بىبم و ت:
- تۆ چى دەلىيت ملا حه بىب؟ من خۆم له گولله توبى ئەو كافرانه ناشارمەوە!
و تى:

- منیش و هک تزو ده کم و لیست دوا ناکهوم و جیا نایمهوه لیست!
لهم قسانهدا بیوین که گولله تزیی دووههم له تزیکمانهوه داکهومت.

(۱) ماموزتا نوروسی سالی (۹۱۴) و (۲) کو لاموزگار (واعیز) رژشتووهه ناو سوبای عوسنای و، سالی (۹۱۵) بش هیزه کانی خزب خشمran (یاریده دهران) ای پنکه هینا و له بهره هی قه قفاسدا بۆ خزی سەر کم کە دایتی، ده کم دن.

(۲) سوپای پروسیاله به رواری ۱۰/۳۱ ۱۹۱۴ زدا خزره‌لاتی تور کیا (بهشینکی کورستان) داگیر کرد.
پاشان له به رواری ۱۵/۱ ۱۹۱۵ زدا، به شهید بروونی شهست هزار سهرباز، له شوننه داگیر کاروه کان
بدهرنزان. درای نمهه، جارنکی دیک سوپای پروس له به رواری ۱۳/۱ ۱۹۱۶ زدا و به هینچکی سئی
غۇوهندەی هېنرى عەسمانى ناوجە کەدی داگیر کرده و، له ۲/۱۶ ۱۹۱۶ زدا رۆشته ناو شارى تەرزىز مەمۇه.

هاودهم له گهل متمانه‌یه کی زوردا به پاریز گاری خوای گوره سه‌باره‌ت به یئمه، به ملا حبیب و ت:

با بهره‌و پیشه‌وه برفین.. گولله ترپی کافران نامانکوژیت و.. هر گیز یئمه‌ش
دانابه‌زینه ئاستی هلهاتون و دواکه‌تون!

همان شت له جه‌نگه که‌ی "به‌تلیس" و بهره‌ی پیشوی ئه و جه‌نگه‌شدا پروی
دایه‌وه. چونکه سی گولله‌ی روسه کان بهر سی شوینی کوشندہ‌ی من که‌تون و
یه کینکیشیان شهرواله که‌ی منی کون کرد و له نیوان هردوو پیمه‌وه ده‌چوو.

لهم کات و بارودوخه پر له مهترسی يه‌دا حاله‌تیکی رؤحیی ئه و تزم له خومدا
هملگرتیبوو که پیم عار بوو دابیه‌زمه ناو سه‌نگه‌ره‌وه. تهناهت "که‌ل عملی"‌ی سه‌ر کرد و
"مه‌مدووح"‌ی پاریز گار له پشتنه‌وه هاواریان لئی به‌رز بووه‌وه:

با بکشیته دواوه.. یان خیرا پرواته ناو سه‌نگه‌ره کمودا

جا هرچه‌ند ئهوان ئاوایان بین ده‌وتم، من هر ده‌موت:

گولله ترپی دوزمنان نامانکوژیت و، بایه‌خم نهدا به حمزه‌ر و خزپاراستن و، همولم
بز پاراستنی ژیانه ره‌نگینه که‌ی رؤز گاری لاویم نهدا^(۱).

دوای ئه‌وه که به‌دیعوززه‌مان، و هک فه‌رمانده‌ی هیزه کانی یاریده‌ده‌ران، به
جوانتین شیوه فه‌رزی جیهادی لبه‌ره‌ی قه‌فقاس جیهه‌جنی کرد و، پیز و پیزانینی
سه‌ر کرد و گشتی (ئه‌نوره پاشا) و سه‌ر کرد و تیپه کانی سوپایی به‌ده‌ست هینا،
کشاوه‌وه بهره‌و شاری "وان" که هیزه کانی پروس بهره‌وه ئه‌وه ده‌پوشن.

له ده‌می چولکردنی شاری و انداله دانیشتووانی له لایه‌ن حکومه‌ته‌وه، به نیازی
ده‌باز کردنیان له هیزش و په‌لاماری هیزه کانی پروس، به‌دیعوززه‌مان و قوتایانی
پریاریان دا که هه‌تا به‌ده‌سته‌هینانی پله‌ی شه‌هیدی داکز کی له شاره که‌یان بکه‌ن و، له
قه‌لایه کدا خزیان قایم بکه‌ن.

به‌لام به کشانه‌وه‌ی والی و قایمقام و خه‌لک و سوپا بهره‌وه "به‌تلیس"، فه‌وجیکی
سواره‌ی قازاقی پروس هیزشیان برده سه‌ر "وهستان"، لهم ده‌مده‌دا ملا سه‌عید و چه‌ند

(۱) پاشبه‌نده کان، پاشبه‌ندی ئه‌میردادغ: ۴۷۰-۴۷۱/۲.

كەسىنگى كەمى قوتاپيانى و تزىكەمى چل كەس لە سەر بازانەي كە پاشە كەشىتىان نە كەربابو بەرهەنگاريان بۇونەوه، تەنانەت بۇونە هوئى ئەوهى كە مال و منالى دانىشتۇران نە كەھۋىتە بەردەستى دۈزمن، ئىز سەر جەمى دانىشتۇران توانيان لە دەمى كىشانەوه ياندا رېزگاريان بېيت و دۈزمن زيانيان بىن نە گەيەنىت.

ئىنجا بە مەبەستى ترس ھاوېشتنە دلى قازاقە هېزىشىرە كانوھە، خۇزى و قوتاپيانى وايان پىشان دا كە تەپۆلگەيە كىيان بە دەستەوەيە بە سەر ئەواندا دەپوانىت! بەممەش واى تېڭەياندىن كە هېزىكى سەر بازى گەورە بە هانايانوھە هاتۇرۇھە بەم كارەي سىنورىنىكى بۇ بەرهە پېش ھاتنى "قازاق" دانا، هەر ئەوهەش بۇو بە هوئى كە پرووس شارۇچكەمى "ۋەستان" يان بۇ نە گىرىت.

لە گەرمەي ئەو جەنگەدا، جار بە جار دە گەپايەوە ناو سەنگەرە كەى و، تەفسىرىي ئاماژە كانى ئىعجاز" دادەنا، كە بۇ "مەلا حەبىب" ئى قوتاپىي دەوت و ئەھۋىش دەينووسي يەوه. تەنانەت ھەندى جار لە سەر پاشى ئەسپە كەى، ياخودلە يە كەم ھېلى بەرگىردا ئەم كارەي ئەنجام دەدا، ھەتا بەشى ھەرە زۇرى ئەو تەفسىرىي مەزنەي تەواو كەرد^(١).

□ لە پېشە كىي ئاماژە كانى ئىعجاز

(يە كەم سالى جەنگى جىهانىي يە كەم و، لە بەرهەي جەنگداو، بە بىن ھېچ سەرچاۋىدەك، تەفسىرىي ئاماژە كانى ئىعجاز" دازراو.

دياره بارودۇخى دۇزارى جەنگ و، دەستكورتى و نەبۇونى، كە لە گەل جەنگدا ھاودەمن، داخوازى ئەوه بۇون كە ئەم تەفسىرىر - لە بەر چەند ھۇكارييکى زۇر - لەوپەرى كورتى و پۇختىدا بىنۇسرىت. ئەوه بۇو تەفسىرى سوورەتى "فاتىحە" و نىوهى يە كەمى تەفسىرىر كە لە رادە بەدەر بە كورت و پۇختى نۇوسىان:

يە كەم: لە بەر ئەوهى كە ئەو پۇزىگار و سەر دەمە بوارى روونكىردىنەوهى نەدەدا، چونكە "سەعىدى كۈن" بە دەستمۇاژەي پۇخت و كورت نىاز و مەبەستە كانى خۇزى دەر دەپرى.

دووهم: "سه‌عید" تنهایاً بایه‌خی به پله‌ی تیگه‌یشتنی قوتایی‌یه همه‌ه زیره که کانی خوی دهدا و، بیری له تیگه‌یشتنی ئهوانی تر نه‌ده کرده‌وه.

سی‌هم: له‌به‌ر ئوهه‌ی که وردترین و به‌رزرینی "ئیچاز" خواوه‌ن ئیعجازه کانی هۆنینی قورئانی رون ده کرده‌وه، ئهوا ده‌سته‌واژه کان بەرز و پوخت هاتن به‌ده‌سته‌وه لە گەل ئوهه‌شدا، وائیستا به چاوی "سه‌عیدی نوی" چاوم پىدا خشاندنه‌وه، بۆم دەرکەوت کە ئەم تەفسیره له راستیدا به هۆی ئه وردە‌کارییانه‌ی تیایدا کراوه، به يه کېیک له شاکاره رەنگىنە کانی "سه‌عیدی کۆن" داده‌نریت، سه‌رباری هەلە و گوناھه کانی.

جا له‌به‌ر ئوهه‌ی "سه‌عیدی کۆن" له دەمى نووسینی ئەم تەفسیره‌دا هەلەمەتى بۆ به‌ده‌سته‌ینانی "پله‌ی شەھیدى" دەبرد، ئىزىز هەرچى يە‌کى لىن دەردە‌کەوت به نىھەتىكى خاوه‌ن دەينووسى و، ياسا‌کانی رەوانىيىز و زانسته‌کانی زمانى عمرەبىي تىدا جىبەجى دە‌کرد، ئهوا نەمتوانى رەخنه له هىچ شوينىنکى بىگرم، چونكە ئومىدم وايىه كە به‌دىھەنەرى مەزن ئەم دانراوه بىکاته كەفارەتى گوناھه کانی و، خەلکانىنکى به‌توانا بىنيرىت كە به راستى و دروستى لەم تەفسیره تىپگەن.

خۇ ئە‌گەر رېنگرە کانی جەنگى جىهانى نەبۇنایە، ئهوا نىازمان وابوو كە ئەم به‌رگە تايىيەت بىت به رۇونكىردنەوه ئیعجازى هۆنین "لە نىوان رۇوه‌کانی ئیعجازى قورئاندا و، هەريەك له به‌رگە کانى ترىش تايىيەت بىت به يه کېیک له رۇوه‌کانى ترى ئیعجاز. جا ئە‌گەر ئه و راستييانه‌ی تەفسير، كە له پەيامە‌کاندا پەرش و بلاون، بىخىنە ناو به‌رگە کانى ترەوه، ئهوا دەبىتە تەفسيرىنکى ناوازە و هەملائىنە قورئانى خواوه ئیعجازى بەيان.

بەشكو خواى گوره ده‌سته‌يە‌کى رۇوناکبۇوی بەخته‌وهر بىنيرىت كە ئەم به‌رگە و هەر شەست و شەمش پەيامە‌کەي "وته‌کان" و "مەكتوبات" بىگرە هەرسەد و سى بەشە‌کانى "پەيامە‌کانى نور" بىکاته سەرچاوه‌يەك و، له رۇوناکىي ئه و سەرچاوه‌يەدا تەفسيرىنکى لەم جۈره بىنوسىت^(۱).

(۱) تەفسىرى: ئاماژە‌کانى ئیعجاز، پىشەكى.

(ئىنجا كاتى كە من چاوهپوان بۇوم و، پۇوم لەم ئاماڭىھە كىرىدبوو كە دەستەيە كى لەم شىۋەيە سەرەتلىدات - كە ئەمەش لەمۇز بۇو ئاماڭىھى ئەندىشىم بۇو - كۆپۈر بە ھەستىكى پىش پروودان نزىكىبۇونەوەي بۇومەلەر زەيە كى مەزن بە دىلدا تېپەپرى. ئىز وپېر اى كۆلەوارى و ناتەواويم و داخراویي گوفشارم، دەستم دايە تۆمار كىردىنەر چىملى ئەلە كەمۇت لە ئاماژە كانى ئىعجازى قورئان سەبارەت بە "ھۆننەن" ئى و، خىستە پۇوي ھەندى لە پاستى بە كانى. لەو دەمەشدا سەردىنى تەفسىرە كاتم بىز نەرەخسا. جا لە گەر لە گەلياندا يە كى گىرتىمە ئەوا جىنى دلخۆشى يە، دەنا ئۆزبالي لە ئەستۇرى خۆمدايە.

ئەوه بۇو ئەم گىرفتە مەزىنە پۇوي دا..

ئىز لە دەمى ئەنجامدانى فەرزى جىهاد و ھەركاتى لە ھېلى جەنگدا ھەلم بىز ھەلبكوتايە، بە چەند دەستەوازەيە كى جۇراوجۇزى حالەتە جىاجىاكان و، لەناو چىا و دۆلە كاندا ھەر چىملى دەردە كەمۇت، تۆمارم دەكەد. ھەرچەندەش دەزانم پۇيىستىان بە پاڭزىكارى و چاكسازى ھەمە، بەلام دىلم بە گۇزپىن و دەستكارى يىان پازى نايىت، چونكە لە حالىتكى نياز پاكىي و ھادا سەريان ھەلتداوە كە ئىستاشكى نابەم. وا دەيانخەمە بەرچاوى خەلکانى خاوهەن كەماں، نەك لەبەر ئەوهى تەفسىرى قورئان بىت، بەلكو - ئەگەر قبۇولى جەماوەرى زانىيانى بەدەست ھىننا - بىتە جۇزە سەرچاوهەيەك بىز ھەندى لە پۇوه كانى تەفسىر.

ديارە حەز و شەوق منى بەرھەو كارىئىك دايەبەر كە لە سەرپۇوي وزە و توانىي خۆمەوەيە. جا ئەگەر ئەوان بە جوان ھەلپانسىنگاند، ئەوا بىز بەردەۋام بۇون لەسەرى ھانم دەدون. يارمەتى و پىشىوانىش ھەر لە لايەن خواي گۇرەوەيە^(۱).

(ئەم تەفسىرە، ھىننە مايەي خۆشحالى و رەزامەندىي "ئەنۇر پاشا" ئى سەرگەدەي گشتىي ھېزە چە كىدارە كان بۇو كە بەپەرى رېزەوە - كە ئەوهشى لە گەل كە سدا نە كەدووھ - پۇشت بىز پىشوازى ليڭىرىنى^(۲). تەنانەت بېيارى دا كاغەزى پۇيىست بىز

(۱) تەفسىرى: ئاماژە كانى ئىعجاز، پىشەكى.

(۲) واتە پىشوازى ليڭىرىنى مامۇستا نۇورمى لە دەمى گەران وەيدا لە دىلى.

چاپکردنی کتیبه که بیه خشیت، تاکو پاداشتیکی له شرهف و شاناژی و پاداشتی ئهو دیاری یهدا هه بیت، که دیاری چه نگه^(۱).

هروهه که خه بات و تیکوشانی دانه‌ری ئهو کتیبه له جهنگدا، بهو په‌ری باشی و پیزه‌وه باس کرا و نرخیندا.

□ رزگارکردنی هه رشتیک له توانادا بwoo
له گهرمه‌ی ئهو جه نگه خویناویانه‌دا^(۲) نزیکه‌ی بیست که مس له قوتایی به نه جیبه کانی شه‌هید بعون. به لام قوتایی به نووسه‌رهوه که‌ی که ناوی "ملا حه بیب" بwoo دوای ئه‌وه‌ی له گه‌ل "خه لیل پاشا" دا ئه رکنکی سه‌ربازی له بدهه‌ی "وان" دا به ئه‌نجام گه‌یاند، له "وه‌ستان" شه‌هید بwoo.

گیانفیدایانی ئرمەن له چه‌ند ناوچه‌یه کدا منالی موسلمانانیان سه‌ردەپری، موسلمانه کانیش له کاردانه‌وه‌ی ئه‌واندا منالی ئرمەنیان ده کورشه‌وه‌ه
به لام هه رهینده‌ی همزاران منالی ئرمەن له ناوچه‌یه دا کۆزکرانه‌وه که له ڈېر فه‌رمانی بهدیعوززه‌ماندا بwoo، يه کسه‌ر فه‌رمانی بۆ سه‌ربازه کان ده‌رکرد که به هیچ شیوه‌یه کاریان به سه‌ر ئه‌و منالانه‌وه نه بیت.

پاشان بى ئوه‌ی هیچ کرداریکی نابه‌جیبان به امبه‌ر بکات، هه مسووبیانی ئازاد کرد، ناردنیوه بۆ ناو خیزانه کانی خزیان له پشتو سه‌نگره کانی پووسوه‌ا
ئه‌م ره‌وه‌ی بهدیعوززه‌مان، وانه و په‌ندیکی گرنگ بwoo ئاراسته‌ی ئرمەن‌ه کانی کرد، بwoo به هۆزی ئوه‌ی پینز لهو په‌روشت و په‌فتاره‌ی موسلمانان بئین.
دوای ئه‌م پووداوه، ئرمەن‌ه کان وازیان له کوشتنی منالی موسلمانان هینا له
گوندانه‌دا که هیزه کانی پووس دا گیریان ده کرد. چونکه و تیان: مهلا سه‌عید مناله کانی ئیمه‌ی سه‌رنبری، بەلکو ته‌سلیمی کردینه‌وه. ده‌بى ئیمه‌ش ره‌و شمان به هه‌مان شیوه بیت
له گه‌ل منالانی موسلماناندا.
ئیز له سه‌ر ئوه‌ه په‌مانیان به يه کتر دا.

(۱) تیشكه کان، تیشكی چوارده‌هم، ل: ۶۷۱.

(۲) واته‌هی ئوه‌وه‌ی که له لایهن پووسه کانه‌وه به تلیس گیرا.

و اته بەدىعوززەمان بۇو بە هۇزى رېزگار بۇونى ھەزاران مئالى بىن گۇناھى ھەردوو لا.
دواى ماوهىيەك پۇوسە كان دەستىان بەسەر ناواچە كانى "وان" و "مووش" دا گىرت.
ئىجا لە دەمى ھېرىشىاندا بە سىن ھېزى سۈپاوا بۇ سەر بەدلەس، "مەمدووح بەگ" ئى
والى شار و "كەل عەلى" ئى سەركىرە بە مامۆستا بەدىعوززەمانيان وت:
ئىمە ناچارىن بىكشىيەنەوە، چونكە تەنها يەك تىپى سەربازى و نزىكەى دوو ھەزار
خۆبەخشمان ھەيە كە لە ژىر فەرمانى تۆدان".

بەدىعوززەمان پىتى وتن:

"بۇ پىتىيە بېت، ھەممۇ دانىشتۇرانى دەوروبەرمان و خەلتكى بەتلېسىش كە پەنایان بۇ
ئىمە ھېتاوه، خۆيان و منال سامانيان دەكەۋىتى دەستى دوژمن! كەواتە ناچارىن ھەتا
مەدن بەرگرى لە ناواچە كە بىكەين"!
وتىان:

"سەربازە كان ھەولى ئەو دەدەن كە سى دانە لە تۆپە كاغمان بىگۈزىنەوە بۇ بەرە كەمى
ترى جەنگ لە "مووش" دواى ئەوهى كەوتە دەستى دوژمن. جا ئەگەر دەتوانىت بەو
ھېزە خۆبەخشەى لە ژىر فەرمانىتىدایە ئەو تۆپانە رېزگار بىكەيت، ئەوا دەتوانىن چەند
پۇزىنلىكى تەرگىرى بىكەين ھەتا خەلتكە كە رېزگار يان دەبىت".

بەدىعوززەمان وتن:

"يان ئەوهى دەمرم، يان ئەو تۆپانە دەھېنەمەوە!"

ئىتىر بە سەركىرىتىي سى سەد كە سى خۆبەخشەوە بەرەو "نوورشىن" بە شەم
كەوتەپى كە تۆپە كان بەرە ئەويى بىابۇون. ھەوالگەر كانىشى دەنگۇي ئەويىان لە
نېوان سەربازە قازاقە كانى پۇوسدا بلاو كىرددەوە كە:

ئەو سەركىرىتىي خۆبەخشەرەن كە بەرگرىلى بەتلېس كىرد، بە سى ھەزار
سەربازى خۆيەوە ھاوكات لە گەل سەركىرە مۇوسا بە گەدا ئەويىش بە ھەزار كەس لە
سەربازە كانىيەوە بە پۇوهن بۇ رېزگار كىردىنى تۆپە كان.

ھەر ھېنەدى ئەم ھەوالەي كە زىيادە بەرە ئىدا كراوە لە ناوياندا بلاو بۇوەوە،
بە كەسەر سەركىرىتىي قازاقە كان لە ھېرىش كىردىن راواھەستا.

ثیتر بهدیعوززه‌مان همه‌مو سه‌ربازه خوبه‌خشنه کانی خوی به‌سهر تپه کاندا دابهش
کرد و بهره‌و به‌تلیس رایان کیشان، ته‌ناهه‌ت دوا دانه‌ی ئه و تپانه به‌ته‌ناها خوی و دوو
خوبه‌خشنه هاولپنی پزگاریان گردا

بدم جوزره، سی دانه تپی له ده‌ستی دوژمن پزگار گرد و ناردنی بز به‌تلیس، ثیتر
سه‌ربازه کان و خوبه‌خشنه‌انیش به‌هزوی ئم تپانه‌وه توانيان چهند پژئیکی تر له به‌ردهم
دوژمندا خویان پابگرن، ههتا همه‌مو خله‌که که و مال و منالیان پزگاریان بwoo.
ههروه‌ها ده گیزنه‌وه که خوبه‌ختکارانی ئه‌رمه‌ن به‌وه ناویانگیان ده‌کرده‌بوو که
چه‌نده‌ش ئازار بدرین، ته‌ناهه‌ت گه‌ر پشکوی ئاگریان به‌سهردا بکریت و چاویشیان
هه‌لېکولریت هیستا هه‌ر نهیتی خویان ده‌پاریزون و بز هیچ که‌سینکی نادرکین! له گەل
ئوه‌شدا روسه‌کان ده‌یانووت:

"خوبه‌خشنه کانی بهدیعوززه‌مان له ئه‌رمه‌ن ئازاترن و، توانيویانه به‌سهر قازاقدا
سه‌ربکدۇن"!

بهدیعوززه‌مان له يه‌کەم ھیلى بدرگىرى پىشەوهى جەنگ و بەناو ئاگرباراندا، بە
مەبەستى بەرزا كەردنەوهى ورەي سه‌ربازه کان و بلاۋ كەردنەوهى ئازايىتى لە نیوان
جەنگاۋەراندا، بەسەرياندا دەگەراو، نەدەپزشتە ناو سەنگەرە کانەوهى.

کاتى کە لە ھیلى پىشەوه لەسەر پاشتى ئەسپە كەى بە پاست و چەپدا دەجەنگا،
ختوورەيەكى ئەوتزى بە دلدا‌هات کە چالى لەناو گیانيدا ھەلکەند. چونكە لە
بەرخويەوه بە خوی ووت:

ئەگەر ئىستا، کە لە ھیلى ئاگردا پىش هەموويان كەهو توویت، لەم شوينەدا شەھيد
بىيت، نەكەى شىتىك لە خۇنواندىن تېكەل بە كارە كەت بىيىت و، لەمەوه
"ئىخلاس" كەت كەلەنى تېكەوېت، کە يەكىنکە لە بناغە کانى پلهى "شەھيدى"!

بە كىسىر دواي ئەم ختوورەيە گەپايەو ناو سەنگەر بىلاي هاولپىيانى!
دواي كشانەوه و پزگاربۇنى "والى" و "كەل عەلى" سەر كەرده و خله‌کە كە بە
شەو لە گەل سه‌ربازه کان و خوبه‌خشنه‌اندا، بهدیعوززه‌مان و چەند كەسېڭ لە
خوبه‌خشنه‌ران لەناو بەتلیسدا مانەوه بز پزگار كەردنى ئەوانەي کە نەيان‌تراپىبوو

پزگاريان بىت. هەر ھىنده ئارىكايى پەۋە، خۈيان لە بەردهم تىپېڭ سەربازى دوئمندا بىنى يەوه! ئىز زۇرىڭ لە ھاولپىيانى، كە يەكىن لەوانە "عوبىد"ى خوشكەزاي بۇ، شەھيد بۇون و، تەنها خىرى و چوار دانە لە قوتايانى بە تىپەپۈونىان بە شىۋەيە كى سەرسوپەھىنەر بەناو پىزە كانى دوئمندا، رزگاريان بۇ.

بىز دىلدانەوە ئاپارپىيانى، بىي وتن:

چە كە كامغان كاتى بە كاردىھىنەن كە پۇوبەپۈرى ئۇمارەيە كى زۇرى دوئمن بىنى يەوه، كەواهە خۆمان هەرزان فرۇش ناكەين و ئەو فيشە كانەي پىمانە نايتهقىنەن بە سەر يەك دوو كەسى دوئمندا!

□ دىيل بۇونى

(لەو جەنگە جىهانى يەدا چەند بارىتكى ترسناك دەورەيان دام، تەنانەت يەكەم رەشنووسى "ئاماژە كانى ئىعجاز" بە دەستى دوئمن دېا و لەتۈپەت بۇو، چونكە چوار گۆللە تۆپىم بە يە كىجار ئاراستە كراو، لە يە كىكىاندا بىرىندار بۇوم و، پىنە كىشىم شىكا. ئىز سى و چوار سەعات لەناو قورپاودا چاوهپۇانى مەردىم دەكەردى، لە لايەن دوئمنانەوە كە مارۇ درابۇوم..)

ئەو كاتانە، بە تارىكتىرين و نائومىدىتىرين و ترسناكلىرىنى كاتە كانى ژيانم دادەنرىن)^(۱)! چاودىنرى يە كى ئاشكراي پەروەردگار بۇو كە سەربازانى پۇوس و ئېپاي پىشكەپىنى بەردهوام و گەران بە دەياندا نەياندۇزىنەوه، هەرچەندەمان لە شۇينىكدا بۇون كە ئەوانىان دەبىنى!

بە قوتايانى يە گىانفیدا كانى خىرى و ت:

ھاولپىيانم! بەم جۇرە لىرەدا مەممىتىنەوه، بېۇن و من بەجى بەھىلەن، دەنا گەردىنان ئازاد ناكەم. ھەولى رزگار كەردىنى خۆتان بەدەن! وەلاميان دايەوه كە:

ھەرگىز او ھەرگىز تۇ بەم حالەوە بەجى ناھىلەن. باپتىكەوە لە خزمەتى تۈزدا شەھيد بىبىن.

(۱) (ب: ۳۰۵).

بم جزره، لهو شوینه‌دا مانوه، ههتا پروسه کان دیلیان کردن^(۱).

پاشان بران بزوان، جهلفا، تهفلیس، کیلوزگریف، کوسترا.

نزیکه‌ی دوو سال و نیو له دیلیدا مایوه، ههتا توانیه هتلبیت و، سالی (۱۳۳۶ ک) گه‌رایوه بزوئه‌سته مبوول^(۲).

[عه‌بدوله‌جیدی برای له ده‌می نووسینه‌وهی "ئاماژه کانی ئیعجاز" دا و پژانی مهره‌که ب به‌سهر نووسینه‌وه کهیدا، بم جزره‌ی خواره‌وه میزرووی ئه و دیلبوونه تومار ده کات:]

(ئم ناخشه نامؤیه لهم باسه سه‌رسووره‌تینه‌ردا و له ده‌می نووسینه‌وهی له دیاربه‌کر له مالی جهوده‌ت به‌گ، برواری نززده‌ی شوبات عه‌سری شهوه‌ی هینی پروی دا که هاوکات بتو له گه‌ل داگیر کرنی به‌تلیس و دیل بوونی دانه‌ر "به‌دیعوززه‌مان" له و شهوه‌دا^(۳)..

وهک بلیتی دروستبوونی ئم ناخشه له‌سهر ئه لابه‌ریه لهو شهوه‌دا، ئاماژه بیت - خوای گموره باشت دهزانیت - بزوئانی خوینی هاورپیانی دانه‌ر و دیلبوونی خزی ئه شهوه‌له به‌تلیس)^(۴).

(۱) Tarihce-i Hayat, ilk Hayati. قوتاییانی هاورپی ده گېپنده‌وه که: دواي ئهوهی قاچی مامۆستا شکا، هەلسانگرت و بردمان بزو ناو جز گله تاویکی سرگیراو، تنجا چەند دانیه کمان لە تەنگە کان خسته ناو لاهه که و پىنی مامۆستامان لە سەر تەنگە کان راکیشا، ههتا هەندى حوايیه‌وه. پاشان پىنی و تىن: برايانم! تازه قەدر برباری ديلىي لە سەر داوم. بىر له پىزگار كردنی خۇزان بىكەنمەوە. هەر کە ئهوهی وت، ھەمۇمان دەستمانىکر ده گریان و، وغان: مامۆستا بزو کوئی بزوین؟ چۈن تۆ بەم حالتىو بەجىن دەھىلىن؟ تۆ بلیت ئىنمە شەرەف و غېرەغان نەماییت؟ دەبىن ژيان و مردغان لە خۇمتى تۆدا بیت! ئىزى و چوار سەعاتان بەم جزره و له شوینه‌دا بە سەرپىردى. سەرمائى لە پاده‌دەرىش خەریك بتو له ناوارى دەبردىن، چونكە بەرھەممۇ شوینېنىڭ داپوشىپۇر، ھەروەك ماۋەی سىنى پىزىش بتو بىرىسىنى پە كى خەستىپۇرۇن و، باشۇخۇونى و ترسىش لە لولاوه بۇوهستى كە دەورەی دابۇپىن. دواچار بربارمان دا يە كىنكمان (كە عه‌بدولوھاپ بتو، چونكە شىتىكى لە زمانى پروسى دهزانى) بپوات پروسه کان لە شوينه کەمان ئاگادار بىكانه‌وه.. ئىز بەم جزره روسه کان مامۆستايان بە دەستە بەرھەيدىك لە سەر شانيان ھەلگرت و ئىمەش لە دەوريدا دەرۇشىن. (ب/۱ ۲۰۲/۱)

پادداشتە کانی عملی چاوشوه، به كورتى)

Tarihce-i Hayat, ilk Hayati. (۲)

(۳) وانه‌هی سالی (۱۳۳۱) بە تەقۇبى پۇرمى، كە بە تەقۇبى زايىنى دەكتە (۲/۹۱۶ از).

(۴) ئاماژه کانی ئیعجاز، تېپىنى يە كە عه‌بدوله‌جیدى برای.

□ چەند يادەوەرى يەكى رۆزگارانى دىلى

(ئۇ كاتەرى كە لە رووسىا دىل بۇوم لە شوينىڭى نزيكمانەوە خۇر تايەك حەفتە ئاوا
نەدەبۇو، تەنانەت خەلکى دەچۈونە دەرەوە بۇ يېنىنى دېھنى ناوازەي خۇرئاپۇون)^(۱)!
(لە گەل نۇوه دەفسەر لە كۆستىمى رووسىا لە ھۆلىكى گەورەدا دىل بۇوين و،
جار بە جارىڭ من دەرسىم بىن دەوتىن.

پۇزىكىيان سەركىرە رووسە كە هات و ھەلۋىستە كەى بىنى، وتى:
"ئەم كابرا كوردى كە سەركىرە خۆبەخشەران بسووه وزۇر كەسى لە
سەربازە كامان سەرپىيە، ئىستاھاتووه لېرەدا و انهى سىاسى دەلىتەوە؟! ھەرگىز شتى
وانابىن پۇو بىدات".

ئىز بە توندى پىنى ئۇ كارەى لىنى دەگرم..

بەلام ھەر ھەمان سەركىرە رووس دواى دوو رۆز ھاتەوە و، وتى:
"وا دىيارە و انه كانتان سىاسى نىن، بەلكى و انهى ئايىنى و پەوشىتىن. كەواتە فەرمۇو
لەسەر وتنەوەى و انه كانت بەرددوام بە".
بەم جۇره بوارى دەرس وتنەوەى داین)^(۲).

(ھەرچەند رووسە كان بە سىفەتى "سەركىرە خۆبەخشەرانى كورد" بىيان
دەپوانىم و، وەك سەتكەنلىك سەيريان دەكرىم كە گۈايىسا دىلەكان و قازاقە كان
سەرددەپىت، كەچى لە گەل ئەوهشدا پىنى دەرس وتنەوەيان لىنى نەگرتم. بەلكو دەرسىم
بە ئەفسەرە دىلەكانى ھاوەلىم دەتوە كە ژمارەيان نۇوه دەمس بۇو، يەك جار نەبىن كە
سەركىرە رووسە كان هات و گۈنىي لە دەرسە كەم راگرت و، لەبەر ئەوهى زمانى
تۈركىي نەدەزانى پىنى وابۇو كە دەرسىكى سىاسى يە، بۇيە ئۇ جارە دەرس وتنەوەى لىنى
قەدەغە كەرم..

بەلام دواى ئۇ يەك جارە، روخسەتى دام لەسەز دەرسە ئەنم بەرددوام بىم.

(۱) وته كان، وته يىست و چوارم، ل: ۵۰۲-۳۰۵.

(۲) تىشكە كان، تىشكى چواردەمم، ل: ۷۴۵.

پاشان ژووریکمان لەناو سەربازگە کەدا - کە تىايىدا دىل بۇوين - كردىبوو بە مزگەوت بىز نويزى جەماعەت و خۆيىش پېشىنۈزىم بىز دەكىدىن.. لەگەل ئەوه شدا هىچ كاتىك ئەز پووسانە دەستىيان نەھىتايە پىمان، تىكەلاؤ و ھامشىرى يەكتىيانلىقى قەدەغە نە كردىن و، پىسى نامە ھاتن و ناردىيانلىنى نەبەستىن^(۱).

(لە جەنگى جىهانيدا لەگەل نەوهەد كەس لە ئەفسەرە كامان لەناو ھۆلىكى گەورە لە باكىورى رووسيادا بەند كراپۇين.

من لە پىنى ئامۇزگارى كردىيانوھە هەرگىز بوارى دەنگ بەرز كردنوھە و غەلبەغەلەم بەندەدا، چونكە لە راھە بەدەر پىزىيانلىنى دەگرتم. پۇزىكىيان كەپىر لە ئەنجامى ئەدەمارگۈزى و دەلتەنگى يەھى بەسەر دەرروونى ئەم خەلکەدا زال بۇوبۇو، توورەبۇونى ھەندىكىيان چەندىن موناقەشە تۈندۈتىزى لە نىۋاندا دروست كردىن.

منىش بە ھەندىن لەو ھاۋىپىيانەم وەت:

"بىرۇن بۇ لای ئەو قەرقەر و غەلبەغەلەبە و، پاشتى ئەھەيان بىگەن كە ناحقە، نەك ئەوهى كە لەسەر حەقە!"

لەواش بە گۈنیان كردىم و، بەم كارە، ئەم موناقەشە تۈندۈتىز و زىابەخشە كۆتايى بىن ھات!

پاشان لېيان پرسىيم:

بۇ ئەم كارە نارەوايەت كردى؟

وەتم: ئەم كەسەي لەسەر حەق بىتتەم مىشە بەويىزدانە؛ لە پىناوى حەوانوھە و بەرئەونىدىي مەزن و زۆرى كەسانى تردا دەست لە مافى خۆزى ھەلەنگىرىت.

بەلام باباى ناحق زۇربەي جار لە خىزبائى و خۇپەرسەتە؛ دەست لە ھىچ شىتىك ھەلناڭرىت و، قەرقە كەش ھەر لە زىادبۇوندا دەبىت^(۲)!

(۱) م. كەتروبات، پاشكۈزى مەكتۇپى شازىدەھەم، ل: ۱۲۶.

(۲) تىشكەكان، تىشكى سىازىدەھەم، ل: ۵۰۳.

□ رەشت و خۇويەك ژىرى يەكان سەرسام دەكتات^(۱)

[يە كېڭىك لە شايەتحالە كان ئەم رپوداوه دەگىرپەتەوە و دەلىت:]

كائىك كە لە بەتلىس لە جەنگى يە كەمى جىهانىدا بىرىندار بۇوم و دىل گرام، لە
ھەمان پۇزىدا بەدىعوززەمانىش بە دىل گىرا و، ناردىيان بىز گەورەترين سەربازگەى
دېلە كان لە سىبىريا. منىش پەوانەدى دوورگەى "نانكۈن"ى سەر بە "باڭز" گرام.

پۇزىك كە "ئىقۇلا نىقۇلا فيچ" بە مەبەستى پشىكىن سەردانى سەربازگەى ناوېرما
دەكتات، ھەموو دېلە كان - بە مەبەستى پېز لىپان - لەبرى ھەلدەستەوە. كائىكىش بە
بەرددەم بەدىعوززەماندا تىدەپەرىت، ئەولە شوينى خۆى ناجوللىت و بايەخى بىن نادات!
ئەمدەش سەرنجى سەركىرە گىشتى يە كە پادە كىشىت!

بۇيىه بە بىانوو يەك دەگەپەتە دواوه و جارىنىكى تر بە بەرددەم بەدىعوززەماندا دەپۋاتەوە،
ئەويش بە ھەمان شىيەسى جارى پېشىو بايەخى بىن ناداتەوە!
لە جارى سىھىدا كە بە ھەمان شىيە بايەخى بىن نادات، لە بەرددەم بەدىعوززەماندا
پادەوەستى و، بە ھۇى وەرگەپەتكەوە ئەم گفتۇرگۈپە خوارەوە لە نیوانىساندا پۇو
دەدات:

دەلىت: ئایا نەيناسىم؟

لە وەلامدا دەلىت:

بەلتى ناسىوە.. ئەو "ئىقۇلا نىقۇلا فيچ"، كە خالى قەيسەر و سەركىرە گىشتىي
بەرە قەفقاسە!

ئەويش دەپرسىت:

كەم و تارەلە گۇفارى "أهلى السنه" دالىه ئاستەمبۇول و لە ۱۹۴۸/۱۰/۱۵ زەپنۇرسى خاۋەنە

وەلامى دايەوە:

نەخىر.. من سوو كايەتىم پى نە كەردووە. بەلكو كارىكەم ئەنجام داوه كە
بىرۇباوه پەكەم فەرمانى بىن داوم.

(۱) ئەم و تارەلە گۇفارى "أهلى السنه" دالىه ئاستەمبۇول و لە ۱۹۴۸/۱۰/۱۵ زەپنۇرسى خاۋەنە پارىزەرە كەي "عەبدۇرەھىم زابسوو" بىلەكراوهەتەوە.

وتی: بیروباوه‌ره که‌ت چ فرمائیکت پین ده‌دات؟

و هلامی دایه‌وه:

من زانایه کی مولسلمانم و لهناو دلمندا ئیمانم هەلگرتووه. جا ئەو کەسەی ئیمانی لە دلى خۆزیدا هەلگرتیبیت باشترە لە کەسیک کە ئیمانی لە دلیدا هەلئەنگرتیبیت. خز ئەگر وەک پىز لینائىك لەبەرى ھەلبىسامايەتەوە ئەو کاتە رېزى كەمم بەرامبەر بە بیروباوه‌ره كەم دەنواند. جا بۇ ئەوهی شتى واپوو نەدات، لەبەرى ھەلئەسام.

ئەويش و تی:

كەواتە بەوهی سيفەتى بىن ئیمانىي داوهەتە پال من، ئەوا سوو كایەتىي بە خۆم و بە سوپا كەم و نەتەوە كەم و بە قەيسەر كردووه. كەواتە ھەر ئىستادەبىن دادگایە كى سەربازى بۇ لېپرسىنەوە لەم كەسە پىك بەھىنەریت.

لەسەر ئەم بېيارە و بۇ جىيە جىنى كردنى ئەم فەرمانە، دادگایە كى سەربازى پىكھىنرا.. ئەفسەرە دىلە كانى توركىيا و ئەلمانيا و نەمسا، بە جەخت لىنى كردنەوە داوایان لە بهدیعوززه‌مان كرد كە داواى لېپوردن لەو سەركىرە رۇووسە بکات و، پىى بلېت كە لىيى خوش بېيت!

بەلام بهدیعوززه‌مان بەم شىۋىيەتى خوارەوه و هلامی دانەوه:

"من بىر بە دل حەز لە سەفەر دە كەم بۇ ئەودنیا و ئامادە بۇون لە بەرددەم پىغەمبەرى خۆشەويىستادا چىلىك. ئەوندە ھەيە من پىۋىستىم بە پاسپۇرتى سەفەر بۇ ئەودنیا. ھەروەها ناتوانم كارىڭ بىكەم كە پىچەوانەتى ئیمانە كەم بېت".

لە ئاستى ئەم گوفتارەدا ھەممو ئەفسەرە كانى ھاۋىرىنى بىن دەنگى دايگىرن، چاوهرىنى ئەنجامى دادگایە كەيان دە كردى..

دادگاكەش كارەكانى بەدهر كردنى بېيارى لە سىدارە دانى بهدیعوززه‌مان كۆزتايى بىن ھىنما، بەپىي ماددهە ياسالى سوو كایەتى كردن بە قەيسەر و سوپاى پۇوس! پاشان دەستەيە كى سەربازى بە سەرۇ كایەتىي ئەفسەرېنىڭى پۇوس دىن بۇ بردنى بهدیعوززه‌مان بەرھو گۈزەپانى لە سىدارە دان. بهدیعوززه‌مانىش بە رووې كى گەش و خەندانەوە داوا لە ئەفسەرە رۇووسە كە دەكەت كە:

"مۇلتى تەنها پازدە خولە كم بىدەنى بىز ئەوهى دوا ئەرك و واجبى سەرشانى خۆم جىيەجى بىكم".

ئىتەللىدەستى و دەستتۈزۈ دەگرىت و دەيھوئى پىش لە سىدارە دانى نوپۇر بکات.

لەو كاتەدا "نيقولا نيقولا فيج" ئامادە دەيت و پى دەلىت:

"داواى ليپوردىتلى دەكەم اپىشتىر پىم وابوو كە ئەو كارەى بەرامبەر من نواندىت بە نيازى سوو كايەتى پىتىرىدىنى من بىت، بۆيە ئەو رەوشە ياساييانم بەرامبەرتان ئەنجام دا. بەلام ئىستا تىڭەيشتىم كە ئەم هەلۋىستەتان لە ئىمامانە كە تانەوه سەرچاوه دەگرىت و كارىتكى جىيەجى دەكەن كە بىرۇباوهەرە كە تان فەرمانتان بىن دەدات. لە بەر ئەوه، فەرمانى دادگام سەبارەت بە ئىۋە هەلۋەشاندەوه و، ئىۋە لە بەر تەقرا و ئايىندارىتان شايىانى ھەموو پىز و سەرسوور مانىتىكىن. داواى ليپوردىن دەكەم كە بىزازام كىردىن و، چەند جارىتكى تريش دوپاتى دەكەمەوه كە: داواى ليپوردىن دەكەم".

ئەم عىززەتە ئايىنى و خۇرۇرەوشتە بەر زەھى كە پىشەنگىكى جوان و نەخشىنە بىز مۇسلمانان، يەكىك لە ھاۋىرى ئەفسەرە كانى لە سەربازگەى دىلەكان كە لە پلەى نەقىدا بۇوه و بە چاوى خۆزى شايىتى رۇودادوه كە بۇوه، گىپ او يەتهوه. منىش كە ھەر ئەمم بىست، چاوه كانىم - بە بىن ھېچ دەسەلاتىكى خۆم - پېرى بۇون لە فرمىسىك^(۱). عەبدۇرەھىم زابسوو^(۲).

□ بىتدار بۇونەوهى كى رۆحى و يارمەتى يەك لە قورئانەوه
(ئەو كاتەى لە يە كەم جەنگى جىهانيدا بە دىل گىرام، لە شارىتكى دوورى باكىورى خۇرەھەلاتى رۇوسىيا دەزىيام كە ناوى "كۆسەرما" بۇو.

(۱) ھەر چەند مامىز ستامان خۆزى فەرمانى پىن نەداوين كە ئەم بىرگەيەى لەم گۇفارەدا نۇوسراوه بىلا دەرىپىنە، بەلام خایە ئەم شۇينە، لە بەر ئەوهى گەلىنى پەندى بەنرخى تىدايە و ھەست و نەستى خۇيىتى دەرەرۇۋۇزىنىت و مایەى بايەخ پىندانە. (خەسرەو)

(۲) تىشكەكان، ل: ۷۴۳-۷۴۱. شايىانى باسە، بە درېزايى سى و دوو سال و هەتا بىلا بۇونەوهى لە گۇفارى ناواردا، مامىز ستا نۇورسى ياسى ئەم رۇودادوهى نەكىر دوورە. بەلام كاتىن كە داواى بىلا بۇونەوهى پرسىيارىانلىنى كەدە: ئاپا پاستە؟ ئەگەر وايە بىزچى تا ئىستا باست نەكىر دوورە؟ لە وەلامدا تو رویەتى: بەلنى پاستە، بەلام بۆيە باسم نەكىر دوورە چونكە تا ئىستا شايەتىخالىم نەبۇوا بېرانە: (الشهود الاواخر: ۱/۶۸). (وەرگىز)

ئەو شارهش مزگەوتىكى بچوو كى تەتارە كانى لى بۇ كەلەمەر كەنارى رووبارى "فۇلگا" ئى بناوبانگ بنيات نرابۇو.

منىش لە نېوان ئەفسەرە دىلە كانى ھاوەلەدا دلتەنگى دايگىرتبۇوم و سەوداي گۆشە گىرى كەوتىبۇوه سەرمەوه، بەلام نەياندەھىشت بەين پوخسەت كەس بپواڭ دەرەوهى ئۇردو گاى دىلە كان..

پاشان ھەرچۈن بسوو ھىشىتىان بە كەفالەتى تەتارە كان بپۇمە دەرەوهە و لە مزگەوتە كەدا بېزىم.

ئىز شەو بە تەنبايى لەۋى دەمامەوه و دەخەوتم. بەھارىش نزىك بسووبۇوه و، شەو گارى ئەو ناواچە دوورەش گەلىنى درېز بۇو.

لەو شەوه درېز و تارىكانەدا كە بە پەۋارەتى رەشى غەربىي خۆيان داپۇشىبۇو، زۇر جار هەتا رۇزم دەكردەوه خەو لە چاوه كام دەزرا!

خۆ لەو شەوانەشدا ھېچ دەنگىكى بەر گۈئى نەدە كەوت جىگە لە خورپەت خەمناڭى پۇوبارى فۇلگا، چىركەتىسىكى تکەت باران و، پەۋارەتى جودايى نەيىت كە لە ھازەر و وزەتى باوه دەھاتە گۈنیم!

ھەموو ئەمانەش منيان لەو خەو قورس و قوولەتى بىن ئاگايى - بۇ ماۋەيەكى كاتى - بىتدار كەرددووه.

خۆ ھەرچەند ھىشتىا خۆمەن بە پېر نەدەزانى، بەلام ھەر كەسيك جەنگى جىهانىي بىنبايىدە بىو بىو اىچونكە چەند رۇزىنىكى ئەوتۇھاتن و رۇشتن كە منالىان تىدا پېر دەبۇو! وەك بلىيى يە كېڭ لە نەيىنې يە كانى ئايەتى: ﴿يَوْمًا يَجْعَلُ الْوِلْدَانَ شَيْبَاهُ﴾ (المرمل: ۱۷)

پۇشتىتىئە ناوبانەوه!

لەبەر ئەو بۇ كە ھەرچەندە بە تەمەن نە گەيشتىبۇومە چىل سال، كەچى خۆمەن وەك پېرىنىكى ھەشتا سالى دەھاتە بەرچاۋ!

لەو شەو گارە تارىك و خەمناڭ و درېزانەدا و، لەو دەبوروبەرە نوقىم بسووهى ناو پەۋارەتى غەربىي و، لە ناوهندى ئەو بارە ئازاربەخشەت خۆمەدا، نائۇمىدىيەكى ھىندا

قورس خۆى كوتايە سەر سىنگم كە بە جارى ھەموو ھيوا و ئومىدىكى بېرىم سەبارەت بە زىانم و گەپانه وەم بۇ نىشتمانم!
 خۆ ھەركاتى كە ئاۋرم بە لاي تەنبايى و بىن دەستەلاتىي خۆمدا دەدایە، بە تەواوى ھەموو ئومىدىكىم دەبپا و بىن ھيوابى سەرى تى دەكردم..
 بەلام يارمەتىم لە قورئانى پىرۆزە و بۇ ھات و، "زمان" م دەستى كرد بە دوپاتىكىرنەوهى:

﴿حَسْبُنَا اللَّهُ وَنَعْمَ الْوَكِيلُ﴾ (آل عمران: ۱۷۳).

"دل" يىشم بە گۈريانەوه و تى:
 غریبم بى كىسم ضعیفم ناتوانم الأمان گۈریم

عفو جويم مدد خواهم ز در گاھت إلهى
 بەلام "پوح" م كە خۆشەویستانى زووى شارە كەمى كەوتەوه يادو، مردغى لەم غەربىي يەدا ھاته پىش چاۋ، شىعرە كانى "نيازى" ئى خويىندەوه كە لە دووى ھاپى دەگەرىت:

"بلاي ھەموو خەفتىكى دىنلادا گۈزەرم كرد و..
 دامە شەقهى باڭ بەرەو "نېبۈون".

دەپىيم بە تاسەوه و، لە ھەموو ساتىكىدا ھاوارم دەكرد:
 ھاپى.. ھاپى..."!

بە هەر حال.."لاوازى" و "دەستەوسانى" م لەو شەوه تارىك و خەمناك و درىزانەي كە تارىكىي جودالىي و نامۇنىي دايپۇشىبۈون، گەيشتنە رادەيەك كە لە دەرگاي مىھەرەبانىي خواوهند نزىكىيان خىستەوه و، بۇون بە مايەي گىرا بۇونى نزا و پارانەوه كامن و تىكاكارم لە حوزۇورى خواي گەورەدا..

ئەوهش بە شىپەيەك بۇو كە تا ئىستاش سەرسامى ئەوهەم چۈن توائىم دواي چەند پۇزىكى كەم پابىكم و، بە جزۇنىكى چاوهپوان نە كراو ماوهەيەكى هيىنەدە دورو و درىز بېرىم كە مەگەر بە سالىتكى تەواو دەنا بەو ماوه كەمە نابېرىت، بىن ئەوهى شىنىكى ئەوتۇش لە زمانى پروسى بىزام!!

چونکه به جو ریکی زور سهیر و سه‌رسو و هینه له دیلی به پزگارم بتو، ئەویش تنهای به فەزلی چاودیری خوای گهوره بتو که ناردي به هانای "لاوازی" و "دەستەوسانی" مەوه. بەم جو ره له پىتى "وارشۇ" و "ثېبەننا" و گەيشتمەوه ئەستەمبۇول. گەشتى دور و درېزى ئەم پاکردنەشم ھیندە به ئاسانی بە دەستەوه ھات کە ئازاترین کەس لەوانەی زمانی پرووسى دەزانن کارى وايان بۇ نەددەچۈوه سەر) (۱).

سالى ۱۹۱۸ ز/ك ۱۳۳۶

□ گەپاندوھى لە دىلى

(كە لە دىلى دەرباز بۇوم و گەپامەوه بۇ ئەستەمبۇول) (۲)، ئەو پېشوازى يە پەنگىن و گەرمەئى لېيم كرا، ج لە لايدەن خەلیفە، ج لە لايدەن شىخولئىسلام، ج لە لايدە سەركەرەي گەشتى و، ج لە لايدەن قوتاييانى زانستە شەرعى يە كانموه.. هەروەھا ئەو پىزە گۈنگەئى لېيم گىرا..
ھەمو ئەمانە، لە رادەيە كىدا بۇون كە من شايىستە نەبۇوم) (۳).

□ دامەزراىندىنى بە ئەندام لە "دار الحكمة الإسلامية" دا

(حکومەتى ئىتتىخاد و تەرەقى بە كۆزى دەنگ ئەويان لە ھەموو كەسىك بەلاوه گۈنجاو تېبۇو كە بتوانىت "حىكىمەتى ئىسلامى" بە شۇۋەيە كى كارىگەر بە فەيلە سووفانى ئەوروپا پابگەيەنىت) (۴).

[خۆى دە گېرىپتەوە كە:]

(بۇ خزمەتكىرىدى ئايىن لە "دار الحكمة الإسلامية" دا، نزىكەئى سى سال لە ئەستەمبۇول مامەوه) (۵).

(۱) بىرىشكە كان، بىرىشكە بىست و شەشم، ل: ۴۶۹-۴۷۰.

(۲) لە ۱۹/آرەمەزان/۱۳۳۶ ز/ك، بەرامبەر بە ۷/۸/۱۹۱۸ ز.

(۳) بىرىشكە كان، بىرىشكە بىست و شەشم، ل: ۴۶۳.

(۴) تىشكە كان، تىشكى چواردەھم، ل: ۶۷۱.

(۵) بىرىشكە كان، بىرىشكە بىست و شەشم، ل: ۴۹۳. دەزگای زانستىي "دار الحكمة الإسلامية" لە بەروارى ۲۵/۸/۱۹۱۸ ز دامەزراوه، هەتا سالى ۱۹۲۲ ز لە كارەكانىدا بەردەۋام بۇوه.

[عەبدۇرەھمانى برازاى بەم جۆرە باسى مامى دەكەت لە دواى گەپانوهى لە دىلى]:

دواى ئەوهى مامى سالى ۱۳۳۴-يى رۈمى (۱۹۱۸) لە دىلى گەپايدە، بە بىن رەزامەندىي خۆزى لە "دار الحکمة الاسلامية" بە ئەندام دامەزرا^(۱)، بۆيە بەشدارىي كۆبۈونەوە كانى ئەۋىنى نەكىد، چونكە دواى ئەوهى گرفته سەختە كانى دىلىي چەشتىبوو، هەستى دەكەد كە پېۋىستى يە كى زۆرى بە پشۇودان و حەوانەوە ھەيە.

لە بەر ئەوهى، چەندىن جار داواكاري بىز ناردن كە دەست لە ئەندامبۇونە دەكىشىتەوە، كەچى داواكەي وەرنە گىرا. بۆيە دواجار پەيوەندىي بە كارە كەيمەوە كەرد^(۲).

من ئەو دەمە چاودىرىيى حالتى ئەم دەكەد. دەمبىنى ئەو مۇوچەيمە كە وەرى دەگرت تەنها ھىندهى لىنى بە كاردەھىتى كە مايەي بېرىيى بىت.

كاتى كە لەم بارەيەوە پرسىيارى لىنى دەكرا، دەبىوت: دەمەوئى وە كو زۆرىنە خەلتكى بېرىم، كە بە ھىندهى ئەم بىرە پارەيە بە پىداويىستى يە كانى گوزەران و ژيانى خۇياندا پادەگەن و، نامەوئى شۇينكەوەتى كەمبىنە كى ھەلەخەرجى دەست بىلەم.

ئىجا دواى ئەوهى كە بىرە دىيارىكراوى بۇ خەرجى و مەسرەف دەخستە لاوە، پاشماوه كەى لاي من دادەنا و، دەبىوت: ئەمە پەيارىزە، بەلام من پاشتم بە شەفەقت و مېھرەبانى يە كەى دەبەست و بىن ئەوهى بېنى بىزانىت خەرجم دەكەد!

كەچى پۇزىكىان بېنى وتم: ئەو پارەيە بۇ ئىمە حەلآل نى يە، چونكە مالى ئەتەوهى. بۇچى خەرجىت كەرد؟ كەواتە والە ئىستاواه تۇم لە كارى خەرجى و مەسرەف لابرد و، لە بىرىي تو خۆم لەسەر ئەو كارە دادەنیم!

(۱) لەسەر دواى "ۋەزارەتى جەنگ" لە ۱۹۱۸/۸/۲۶ لەمۇنى بە ئەندام دامەزرا، واتە لە كۆتايى دەۋەم مانگى گەپانوهى لە دىلى و بە مۇوچەيمە كى مانگانە كە بىرە كەى پەنجاڭلىرى زېپ بۇو. پاشت لەسەر دواى "ئەنۋەر پاشا"ي وەزىرى جەنگ، شېخولقىسلام "مۇسا كازم" دواى لە سۇلتان وەحىدەدین كەرد كە پلەيدە كى بەرزى زانسى بە بەدىعوززەمان بېخشتىت. سۇلتانىش لە بەروارى ۱۹۱۸/۹/۹ ۱۹۱۹ زادا رەزامەندىي لەسەر داواكەي نواند.

(۲) ئەوهى لە مانگى حۆزەبرانى ۱۹۱۹ زادا بۇو. واتە كۆزى دەۋامكىردىنى تەعاوهتى لەمۇنى دەكاتە دە مانگ چوار پۇزىكەم، چونكە لە ماوەيدا چەند جارىتەك مۇلەتى نەخۇشىي وەرگەرتۇوە.

رپوژگارهات و رپوشت. ئوههی به دلداهات که ئهو دوازده پیامه‌ی داینابون، له چاپسان بدادات^(۱). ئیتر ئهو بپه پاره‌یهی که پاشه‌که‌وتی کردبورو، له چاپکردنی ئهو نامیلکانه‌دا خدرج کرد. ئىجا بېك دووانیکیان نهیت ئهوانی ترى به خۆراپی دابەش كردا!

كە لېم پرسى بۇچى دانراوه کانى نافرۇشىت؟ وتى: لەم مۇوچەيەدا جىڭە لە رادەي پیویست، مافىتكى ترى منى تىدانى يە، پاشماوه کەئى هي نەتهوهى. منىش لە لايەنی خۆمەوە بەم كارەم پارە كەم دايەوە بە خاوهەنە كەئى^(۲)!

Tarihce-i Hayat. ilk hayatı. (۱) نۇپەيامانىش بىرىتىن لە:

۱. ئاماژە کانى ئىچاجاز (۱۹۱۹) بە زمانى عەرەبى.
۲. خالىتكە نورى ناسىنى خواى گەورە (۱۹۱۹) بە زمانى توركى.
۳. سنوحات (۱۹۲۰) بە زمانى توركى.
۴. ناو كە کانى حدقىقتى /۱ (۱۹۲۰) بە زمانى توركى.
۵. گۈنگە كان (۱۹۲۱) بە زمانى توركى.
۶. ئىشىكە کانى ناسىنى يېغىمىر (۱۹۲۱) بە زمانى توركى.
۷. قىل إيجاز (۱۹۲۱) بە زمانى عەرەبى.
۸. هىما كان (۱۹۲۱) بە زمانى توركى.
۹. ئاماژە كان (۱۹۲۱) بە زمانى توركى.
۱۰. چەند بىرىسکانه‌وھەك (۱۹۲۱) بە زمانى توركى.
۱۱. شەش ھەنگاوهە كان (بە بىن مېزۇو) بە زمانى عەرەبى و توركى.
۱۲. ناو كە کانى حدقىقەت /۲ (۱۹۲۱) بە زمانى توركى. (پاشكۈزى مېزۇوی ژىانى مامۇستا، لە نورسىنى عەبدورەھمان)

ھەر لەم ماوەيدا ئەم بەرھەمدىشى چاپ كردى:

۱. موحاكەمات (۱۹۲۱) بە زمانى توركى.

لە پىش ئۇانەشدا، ئەم كېيانەتى ترى چاپ كردىبور:

۱. بەچەتەي عەوام و رەچەتەي زانىيان (الصيقل الإسلامى) (۱۹۱۲) بە زمانى عەرەبى.
۲. وئارى شام (دەرمانى نالۇمىدى) (۱۹۱۱ و ۱۹۱۲) بە زمانى عەرەبى.
۳. مۇنازەرات (۱۹۱۳) بە زمانى توركى.
۴. دەستىشانكىردى نەخۇشى (۱۹۱۲) بە زمانى توركى.
۵. نوق (۱۹۱۲) بە زمانى توركى.
۶. دادگای عورفىي سەربازى (۱۹۱۱) و (۱۹۱۲) بە زمانى توركى.

Tarihce-i Hayat. ilk hayatı. (۲)

(بەشىكى زۇرى ئەم مۇوچەيەم خەرج كرد كە لە "دار الحکمۃ الإسلامية" وەرم دەگرت و، بەشىكى كەميشىم لىنى پاشە كەوت كرد بە نىازى بەجىھىتىنى فەرزى حەج. هەر ئەم پارە كەمە، بەھۆى بەرە كەتى قەناعەت و دەست پىۋە گەرتىمە، بەشى كەدم و ئاوى رۇوم نەتكا. ئىستاش پاشماوهى بەپىتى ئەم پارەيە هەر ماوه)^(۱).

چونكە (نزيكەي دوو سال نېيەت كە لە "دار الحکمة الإسلامية" دا ئەندام بۇوم، دەنا هېيج مۇوچەيە كم وەرنە گەرتۈوە، كە ئەمېشىم بۆلە چاپدانا كىتىبە كاغم و پاشان دابەش كەردىيان بەسەر خەللىكىدا - بە خۇزپابىي - خەرج كەردىوو و، لەم پىيەوه داومەتەوە بە خۇزپابان)^(۲).

(۱) تېشكەكان، ل: ۶۴۸. لەم پاشماوهى نەوەدلىرىھى زېپى لىنى مابۇوهە، مامۇستا نۇورسى لە سالى ۱۹۴۶(ا) دا وەك بەشدارىكەردىنى خۇزى لە خەرجى و مەسىرەفى كاخزۇ چاپكەردى بېيامە كاندا بە ئامىزى پۇزىز، رادەستى ئەم قۇرتايىانى كەد كە بېيامە كانى نۇورىيان بىلەو دەكەردىوە. (ب: ۵۱۱/۱)

(۲) پاشبەندە كان، پاشبەندى ئەمېرداخ: ۱/۳۳۵؛ مەكتوبات، مەكتوبى شازدەھەم، ل: ۱۱۰.

عەبدۇرەھمانى برازاى، لە نامىيە كەدا كە بۇ "عەبدۇلەھ جىد" يى مامى نۇرسىيە، دەلى:

(من لە ھەلسو كەوتى "مامە سەعید" سەر سام مامى! ھەمۇ ئاواتە كانى دىيىاتى منى كۈزاندەوە. چونكە حەكمەت مۇوچەيە كى باشى دەداتى و، منىش ھەرچى لە خەرجى و مەسىرەفى خۆمان زىياد بىت پاشە كەوتى دە كەم. چەند كىتىپكىشى داناوا. جارىكىيان بانگى كەرم و، وتى: بېز خاواھنى فلان چاپخانە بۆ بانگ بىكە. منىش بۇشتم. كاتى دانزاوا كانى خۇزى دا بە خاواھنى چاپخانە كە، وتى: عەبدۇرەھمان! چەندە پارەت پاشە كەوت كەردىوو بىدە بەپىۋە بەرەي بەپىۋە بەرەي. منىش داواكىيم جىنە جىن كەر. دواى ئەمەي كە بەرپۇرە بەر بۇشت چاواھ كاتى بېرىپۇن لە فەرىتىك، بەلام دوايى دلى خۆزم بەرە دايىمە كە: ئەم كىتىبانە دەفرۇشىن و پارە كەيان دېتىمە و، منىش جارىكى تى پاشە كەوتىان دە كەمەوە. كەچى دواى چەند بۇزۇنىك منى نارەدەوە بە دواى بەپىۋە بەردا و، لەم جارە پىنى وت: تىكايدە لەسەر كىتىبە كام بىرۇسە: "بە خۇزپابىي بەسەر مۇسلماناندا دابەش دەكىرىت"!

دواى بۇشتى بەپىۋە بەر، ھەستم كەردى و بېيەندى بەرپۇرە ھەزەزى بىن كەوت كە بەرامبەر مامى گەورەم ھەستم بىن دە گەرد. بىز خۆزم بۆرانە گىرا و دامە پىرمەي گىريان و، وتم: مامە گىيان! ھەندى پارەم پاشە كەوت دە گەرد تاڭو خانۇوە كەمانى بىن نۇزەن بەكەمەوە كە جەنگ وېرائى كەر، كەچى وايىستا لەم ئاۋاتەيە منت كۆشت، ئايا كارى و ادرۇستە؟

مامە بە زەرەدەخەنەيە كەوە پىنى وتم: كورپ عەبدۇرەھمان! حەكمەت مۇوچەيە كى زۇرى دەداینى. لە مايەي بېزپۇزىياتىرەي من نەبۇ تا وەرى بىگرم. ھەرچى لەمە زېباتىر بىت دەبىن بەرپىتىمە كە "بېيتىمال". بۇزىه منىش دامەوە بە مۇسلمانان. لەم بەسەر ئەمەن ئەمەن بەرپۇزىياتىت، بەلام ئەمە بۆرانە كە ئەگەر خواي گەورە ويسىتى لەسەر بىت خانۇوە كەت لە شۇنىكى ئەم نىشتمانەدا دەداتى! (ش: ۱/۱۸۵-۱۸۶) ئەمېش لە:

(گۇفارى "أهل السنة" وە ۴۱/۲ لە بەرۋارى ۱۱/۱ ۱۹۴۸(ا).

"دار الحکمة الإسلامية" ش ده‌گایه کی سه‌ر به "مهشیه‌خهتی گشتیی دهوله‌تی عوسمانی بروه و، تنه‌ها گهوره زانایانی به‌ریزی له‌خۆ ده‌گرت، وەک: مەمەد عاکیف و، ئیسماعیل حەققى ئیزمیرلی و، حەمدى ئەملالیلی و، ھاوشیوه‌یان^(۱).

[کاتئی کە له دواى داگیر کردنی ئەستەمبول ئەم پرسیارەی لنى کرا:]

(بۇچى "دار الحکمة الإسلامية" نېتوانى خزمەت بکات؟

وەلامی دايەوه:

گهوره‌ترين خزمەت ئەمە خزمەت نە كردىنەتى ا مەزنەتین جموجۇلتىشى نەجۇولانەۋەتى!

چونكە ئەمە ھىزەی کە لىزەدا زالىء، سەركوتى ھەر جموجۇلتىك دەكتات له بەرژوەندىي خۆى نەيت.

رەپەپیوه جوولاؤھ کامى بىنى کە له‌ناو مزگوته پېرۇزه کاندا ناچار‌کران دوعا بىز كافران بىکەن و، فەتوا بىز كوشتنى خەباتگىپانىش دەربىكەن!

لەبەر ئەمە، نەيانتوانى لەم زريانەدا "دار الحکمة" بىكەن ئامپازىڭ بىز ئەم فيتنەيمە. ھىزى يىانى، كە گهوره‌ترين رېنگر بۇ لەوە، بە ھەمو توانايە کى خۆى پارىزگارى لە پەوشىتە خراپەكان دەكىد و ھانى بالۇ بۇ نەمەتى دەدا.

ھۆكاري دووهەم:

ئەندامانى "دار الحکمة" تواناي توانەۋەيان لەيە كىردا و تىكەل بۇونيان بە يە كىرى تىڭانى يە، بەلكو ھەرييە كەيان تايىەتەندىي كەسىي خۆى ھەيە و، گىانى "كۈمىل" لەواندا لەدایك نەبۇوه و، "من" ئەكانيان زۆر بە ھىزە و كوناودەر نە كراوه تاڭو بىتتە "ئىمە"! بەلىنى، "من" نەبۇوه "ئىمە".

ئەوان بە دەستورى "ھاوېشىتى" دەستيان دايە كار و، دەستورى "ھاوکارى" لە نېوانىاندا پشتگۈزى خرا.

(۱) Tarihce-i Hayat. ilk hayatı. ئیسماعیل حەققى "ئىمۇرونۇوس دەگىزىشەوە كە له مامۇستاکەی خۆى (شىخوخۇلشىسلام مىستەفا سەبرى) ئى پرسىيە: ھۆى چى بۇ بەدیعوززه‌مان لە "دار الحکمة الإسلامية" دا كىرا بە ئەندام؟ وەلامى داۋەتەوە: لەبەر ئەمە شارەزايىھە كى زۆرى لە زانستى فەرمۇودەدا ھەيە. چەند كەسىنگى تىپش هەمان ھۆكارييان باس كردووه. (Aydinlar Konşuyor) ئى نەجمەدين شاھىنەر، ل: ۳۰۳

"ھاوېھشىتى" له كاروبارە ماددىيە كاندا بەرھەمە كە دەكاتە شتىكى زۇر گەمورە، بەلام لە كاروبارە مەعنەوېيە كاندا دەيانكەت بە شتىكى ئاسايى، تەنانەت ناشىرىن و بى كەللىكىش.

كەچى دەستورى "ھاوکارى" له شتانى ماددىدا بە تمواوى پىچەوانەي ئەمەيە؛ سەبارەت بە "كۆمەل" دەبىتەھۆى بەرھەمەنىكى زۇر بچۈوڭ، بەلام سەبارەت بە تاڭە كەمس دەبىتەھۆى بەرھەمەنىكى زۇر گەمورە، خۇز لە شتانى مەعنەویدا بە رادەيە كى ئائاسايى بەرھەمە كە بەرزا دەكەنەوە.. هەروەھا رەختە گەرتە كانىشى يەكجار يەكلا كەرەوەن؟ ھزرى نىيار لە توبىت دەكەن و دەيكۈزۈننەوە.

ھەندى كەمس لە سۈراغىكىرىنى "حەقتە" دا "حەق" ون دەكەن.

بەرپاى من زۇر جار "حەق" لە "حەقتە" حەقتە، چونكە لە "حەق" دا يەكگەرن ھەيدە و لە "حەقتە" دا جىاوازىنى راكان!

لە ماوهى گەراندا بە دواى "حەقتە" جۇزە چاۋىۋىشىيەك پۇو دەدات لە ناحەق) (١) ! چەند تەۋەزىمەنىكى دوور لە گىانى ئىسلام، بە تايىھەت بىانى يەكانيان، ھەولىان دەدا دەست لە كاروبارى "دار الحکمة الإسلامية" وەربەن. بەدىعوززەمانىش بە وىنەي چىا سەختە كان لە دەيىان رادەوەستا و، بە بىن دوودلى بەرپەرچى فەتواھەلە كانى ئەوانى دەدابىوه، چونكە ھەمبىشە مردىنى لە پىش چاۋى خۇزى داناپۇو) (٢) .

[لىزەدا ئەم وەلامە خوارەوە دەھىتىن سەبارەت بە فەتوايە كە لە مەشىيەخەتى ئىسلامى يەوه لە دەزى بىرۇوتەوەي پەزگارىخۇوازى ئەنادۇل نۇرسىبىيەتى) (٣) :] (ئەوه "فەتوا" يەكى پەتى نى يەھەتا عوزرى بىر بەھىنەتەوە، بەلكو فەتوايە كە "قەزا" (بېپار) ئىلەخۇز گەرتۇرە..

(١) داۋەرى يەكان، گۈنگەكان، ل: ٨١٤-٨١٣.

(٢) Tarihce-i Hayat. ilk hayatı. چونكە شىخولىيەسلامى ئەو كاتە "عەبدۇللا دوپرېي زادە" لە بەروارى ١٩٢٠/٤/١ زىدا نزىكى پىش فەتواي لە دەزى بىرۇوتەوەي پەزگارىخۇواز دەركىرىدبوو.

(٣) ئەو دەمە دوو حكىومەت لە تۈركىا ھەببۇ: حكىومەتى ئەستەمبوول، كە لە ڈېر دەسەلاتى داگىر كەرانى يېنگلىزدا بۇو. حكىومەتى ئەنادۇللىش كە ئەنقرەيان كەردىبۇوە پاينەخت و لە دەزى داگىر كەران دەجەنگان. ئەو فەتوايەش بە گۇشارى يېنگلىز لە دەزى ئەمەيان دەركارابۇو.

چونکه جیاوازی فهتواله قهزا همودایه که بابهتی فهتوا گشتی به و، دهستیشان نه کراوه و، مولزیمیش نی به. به لام قهزا هم دهستیشان کراوه و هم مولزیمیش.. جائهم فهتوایه‌ی که پرسیاری لهباره‌وه ده کهیت، ههروهه "دهستیشان کراوه"، ئهوه‌تا هر که سیک سه‌رنجی بدادات له مهبهسته کهی تینده گات.. "مولزیم" يشه، چونکه هاندانی عه‌وامی موسلمانان له دزی ئهوان (ئهنا دولل) دواهه‌مین هۆکاری ده‌کردنیه‌تی. جا ماده‌م ئه‌م "فهتوا" يه "قهازا" لەخز گرتووه، ئهواله "قهزا" دا گوئ راگرتون له هردوو پکه‌بهره که ده‌بیته کاریکی پیویست..

له‌بهر ئه‌وه، ده‌بیوو قسه‌ی ئهنا دوللیش به ههند وه‌ریگیرایه. دوای ئه‌وه له لایه‌ن ده‌سته‌یه کی سیاسه‌تمه‌دار و زانیانه‌وه، له خالتی به‌رژه‌وه‌ندی یسلامدا داوه‌ری له ده‌عوایه‌ی که له دزیانه و له ده‌رېنجامی مایه‌ی ده‌عواکه‌شدا بکرايه، ئنجا ده‌توانرا فهتواکه بدریت.

خۆی له خۆیدا هه‌ندئ له راستی‌یه کان هەلگەپاونه‌تنه‌وه و، دزه کان ناوه‌کانی خۆیان له گەل‌یه کىزدا گۆریوه‌تنه‌وه، ئهوه‌تا "ستم" به داد‌گه‌ری و، "جيهاد" به هەلگەپانوه و، "دیلى" به ئازادی ناوده‌بریئن)^(۱)!

[بۇ چاكسازى له بارودۇخى "دار الحكمة" دا پىشىيارى ئەمدى خواروه‌هى كىردى:]
[بەكارهیتىنى هەر شىئىك له غېرىي جىنگاى خۆيدا، ئەنجامى له كارخستان ده‌بیت و، ئهوهى لىي چاوه‌پوان ده‌كىرىت نايته‌دە!]

بۇ غۇونه:

"دار الحكمة الاسلامية" كە بۇ ئاماڭىنچىكى مەزن دامەززىنراوه، ئەگەر لەم بارەي ئىستاي دەربچىت و، ھاودەم له گەل سەرۈك فەرمانگە کانى ترى مەشىھەخت لە پاۋىز كارىدا بەشدار بکرىت و، بە ئەندامىنچىكى ئەو فەرمانگانه دابىرىت و، نزىكەي بىست زاناي بەرزو بەرپىز و جىپى بېرواي له ھەممۇ لايەكى جىھانى یسلامى يەوه بۇ بەھىنرىت، ئەو گاتە ده‌توانزىت بناغەيەك بۇ ئەم مەسىلە گەورە و گەنگە پەيدا بېت)^(۲).

(۱) داوه‌ری‌یه کان، گۈنگە کان، ل: ۸۰۶-۸۰۵.

(۲) داوه‌ری‌یه کان، سنووحات، ل: ۷۴۱-۷۴۰.

سالى ۱۹۱۹ ز/ ۱۳۳۷ ك

□ پەزارەكانى سەبارەت بە گىرفتەكانى نەتهۋە ئىسلام
 [كانى پرسىيارى لەبارەي پەزارە ئازارە كانىيەوەلىنى دەكرا، بەھۆى ئەو گىرفتانەي
 كە بەسەر مۇسلماناندا هاتن لە دواى جەنگى يە كەمىي جىهانى، دەيىوت:]
 من دەتوانم ئازارە كەسى يە كانى خۇزمۇمەوە دان بە خۇزدا بىگرم. بەلام ئازارى
 نەتهۋە ئىسلام ھىنده منى ھارپىوه كە واھەست دە كەم ئەو چەپۇڭانەي لە جىهانى
 ئىسلامى وەشىئران لە پېشىدا بە وىنەي خەبىرىيەك بە دلى مندا كراون، لەبەر ئەۋەيە كە
 وا بە دلشىكاوى دەمبىين. بەلام نۇورىيەك دەبىن بەپىوه يە كە - پاشت بە خوا - دىت و ئەم
 ئازارانەمان لە بىر دەباتەوە^(۱).

□ گەفور گۈزىيەك لە خەونىتىكدا

(مانگى ئەيلۇولى سالى ۱۹۱۹ زو، لە ئەنجامى نائومىدىيە كى لە پادەبەدەر كە
 پۇوداوه كانى رۇزگار دووقاريان كردىبۇوم، لەناو پەريشانى و پەشىۋىيە كى سەختىدا
 دەتلامەوە..

ئەو دەمە، لە تارىيەكى يە رەش و چېرەدا بە دواى رۇوناڭى يە كىدا وىل بۇوم كە لە
 بىندارىدا نەمدۇزىيەفۇه.. ئەو بىندارىيە كە لە راستىدا خەونىتىكە مىزۇۋ لە نوستىتىكدا
 دەبىنېت. بەلكو لە خەونىتىكى راستدا دەستم كەوت كە بىندارىپى راستەقىنەيە!
 لېرەدا ئەو خالانە تۆمار دە كەم كە بىرىتىن لەو گۇفتارانە ئاتى دواندىيام بە سەر
 زمانىدا هاتن، بىن ئەۋەي بېرىمە ناو درىزە پىدانىانەوە. ئەويش بىرىتى يە لەمەي خوارەوە:
 شەۋىتكى ھەينى لە رېنى خەونەوە رۇشتىمە ناو جىهانى مىسالەوە.
 لەوئى يە كېيىك ھات و پىي و تم:

ئەنجومەننىڭى خاوهەن رېز و بەسام و شىڭ باڭگە دە كەن، كە بۇ باسى چارەنۇرسى
 جىهانى ئىسلامى و حالى ئىستىاي گىراوە.

منیش رُؤیشتم.. ئنجومه‌نیکی وا نوورانیم بینی که پیشینانی پیاوچاک و نوینه‌رانی چهرخه‌کان، همر چهرخه و نوینه‌ریک، له‌وی ئامااده بیوون.. له ژیاندا هاوشیوه‌یانم نه دیبوو.. بُویه سام دایگرتم و، له ئدهب و شرمدا لای ده‌گاکمه‌وه راوه‌ستام!

یه کیکیان رُووی گوفتاری تیکردم و، وتی:

ئه‌ی مرؤی چهرخی کاره‌سات و ئاشووب و تیاچوونه کان ا رای خوت سه‌باره‌ت بهم باسه ده‌ربپه. چونکه تو خاوه‌نی رای خوتی تیایدا.

هر به راوه‌ستانه‌وه، وتم:

پرسیار بکهن با وه‌لامتان بدنه‌مهوه.

یه کیکیان وتی:

رات سه‌باره‌ت به چاره‌نووسی ئه‌و شکسته چی يه که به‌سر دهولته‌تی عوسمانیدا هات؟.. چ ئاکامیکت چاوه‌ران ده‌کرد بُز ئه‌و دهولته‌ته گهر سه‌رکمه‌تنی به‌ده‌ست بھینایه؟

وتم: گرفت و موسیبیه‌تاه کان سه‌رتاسه‌ر خراپ نین، چونکه هندی جار به‌خته‌وه‌ری له به‌لا و گرفته‌کانه‌وه سه‌ر هله‌لده‌دات، هه‌روهه که هندی جاری تریش به‌خته‌وه‌ری ئاکامه‌که‌ی به‌لا و ده‌ردیسه‌ری ده‌بیت.

ئه‌م دهولته‌تی که پیشتر بُز پاریزگاری له جیهانی ئیسلامی - که وه‌ک يه‌ک جه‌سته وايه - ئه‌رکی جیهادی وه‌ک فه‌رزیکی کیفایه‌ت له برسی سه‌رجه‌می موسلمانان خستبووه ئه‌ستزی خۆی و، له پیناوی به‌رزاوی وشەی "الله" و پاراستنی سه‌ر به‌خۆبی جیهانی ئیسلامیدا خۆی له هه‌لوبیستی قوربانی و خۆبەختکاریدا دانا و، ئالای خەلافتی هەلکرد..

ئه‌م دهولته‌ت و نته‌وه موسلمانه، به پشتیوانی خوای گهوره، به سه‌ر به‌ستی و به‌خته‌وه‌ری يه‌کی ئه‌وتز پاداشت ده‌دریت‌وه که سه‌ر انسه‌ری جیهانی ئیسلامی بگریت‌وه و، قره‌بوروی گرفت و زیانه‌کانی پیشوویان بُز بکات‌وه..

چونکه ئه‌م گرفته‌ی که دووچاری بروین، زیندووبونه‌وهی برایه‌تی ئیسلامی و گه‌شە‌کردنیشی له نیوان موسلماناندا پیش خست، ئه‌و برایه‌تی يه‌ی که گیان و کاکله‌ی

ژيامانه! تەنامەت كاتى كە ئىمە بە دەم ئازارەوە دەتلائىنەو جىهانى ئىسلامى بۆمان دەگرىا. خۇ ئەگەر ئوروبا پىز ئازارى بىدابىا، ئەوا جىهانى ئىسلامى دەنگى هاوار و نالەى لىنى بەرز دەبۇوهە.

ئەگەر ئىمە بىرىن، ئەوا بىست ھاوللاتىي "قەلەمپەرى عوسمانى" دەمرىت، بەلام سى سەد مۇسلمان زىندۇ دەبىتەوە.

ئىمە لە چەرخى كارە دەراساڭاندا دەزىين، دوو سى سال دواى مردىغان دەبىزىيەن كە زىندۇ دەبىنەوە..

پاستە بەم شىكستەمان بەختەورى يە كى فانىي ئىستامان لە دەست دا، بەلام دواتر بەختەورى يە كى ھەمىشەيى چاوه پروانەن دەكات.

دیارە ئەو كەسەي كە حالتىكى جوزئىي بىگۈر و ديارى كراوى ئىستاي دەگۈرپەتەوە بە داھاتۇرۇ يە كى گەش و فراوانى ئايىنده، بىن گومان ئەو كەسە قازانچى كرددووه، نەك زيان.

لەم كاتەدا دەنگىك لە ئەنجومەنە كە بەرز بۇوهە، وتى:
ئەوهى دەيلەيت روونى بىكەرەوە.

وتم: جەنگى نىوان نەتهو و دەولەتكان جىيى خۇى بىز جەنگى نىوان چىن و توپۇھ كانى مەرۆف چۈل كرددووه. ئادەمیزاد ھەر وەك مل بە دىلى نادات، بە ۋىانى كىرى گرتەيىش را زى نايىت..

ئەگەر سەركەوتىمان بەدەست بېتىا، ئەوا بەرەو رەفتارى دوڑمنانغان لەمپە داگىر كارى و خۆسەپاندىن كېش دەبۇين و خۇوي ئەوانەن دەگرت، لەوانە شە زىادەرەپىمان تىدا بىكەدایە. لە كاتىكىدا كە ئەو تەۋۇزە داگىر كارى يە خۆسەپىنە تەۋۇزىنىكى سەتكارانىيە، دىرى سروشتى جىهانى ئىسلامى و، پىچەوانەي بەرژەونلىي زۇرىنەي رەھا ئەوهى كە تەمەنىشى كورتە و پۇوبەرۇي لەت لەت بۇون و نەمان دەبىتەوە..

جا ئەگەر ئىمە دەستمان لەو تەۋۇزە گىر بىكەدایە، ئەوا جىهانى ئىسلامىمما بەرەو شىئىكى پىچەوانەي سروشتى خۇى دەدایە بەر.

ئەم شارستانیتى يە چەپەلەي كە جىگە لە خراپە شتى ترمانلىنى نەديوهۇ، لە دىدى شەرىعەتەوە ناپەسەند و نەويستراوە، خراپەكاني بەسەر چاکە كانىدا زال بىووه، بەرژەوەندىي ئادەم Mizad پېيارى ھەلۋەشانوھى و، بىداربۇونوھى گۈزى مەۋھىش فەرمانى قېبۇنى بۇ دەردە كات.

ئەگەر ئىمە سەربىكەوتىنایە، ئەوالە ناوەرۇ كىدا پارىزگارىي ئەم شارستانیتى يە ھەرزە و ياخى و ناپاك و درنەدەيمان لە ئاسىادا دەگرتە ئەستۇ يە كىكى ناو ئەنجومەنە كە وتنى:

بۇچى شەرىعەت ئەم شارستانیتى يە^(۱) پەسەند ناکات و دەست بە روویوه دەنیت؟ وتم: چونكە لەسەر يېڭى بناغەي سەلبىي دامەزراوە: خالى پشت يېن بەستى بىرىتى يە لە: "ھىز". دىبارە "ھىز" يىش ماف خواردن و سنورشکاندىن و دەستدرېزىلىنى دەبىتەوە. مەبەست و ئاماڭىچىسى بىرىتى يە لە: "بەرژەوەندى". خۇز ئەمەش پالپائىن و دوژمنايەتى لىنى دەبىتەوە.

دەستورى ژيانىش بەلايەوە بىرىتى يە لە "مشتومىر و ململانى". خۇز ئەمەش ھەرددەم قەرە و بېرە و پاشقول لە يە كۆرگەرنى لىنى پەيدا دەبىت. ئەو پەيواھەندى يە بەرەتى يەش كە بۇ ھاۋا ئاھەنگىي نېوان كۆزمەلانى خەتكى دادەنیت بىرىتى يە لە "دەمارگىرى و نەتەوايەتى يە كى سەلبىي" كە لەسەر حسابى نەتەوە كانى تىرى كە شە دەكات و پەرە دەسىتىت. خۇز ئەمەش وەڭ لە بەرچاودايە ھەمىشە ئاژاوا و جەنگ و ناڭزىكى لىنى دەبىتەوە.

(۱) مەبەست لەو چاکە كارىيەتى شارستانیتى يە كە پىشكەشى لادەمیزادى كىرد، نەك خراپىكارى و گۇناھەكани كە گەوج و نەقامان بە دوايدا هەناسە بېكىيانە و پېيانە وايە ئەو خراپىكارىيەن چاکە بىن، ھەتا دۇرچارى ئاچجۇنیان كىردىن، مەۋھىتى لە ئەنجامى زىلۇنى تاي خراپەكاني ئەم شارستانیتى بەسەر چاکە كانى و گۇناھەكاني بەسەر لايەن جوانە كانىدا دوو زىللەي سامانلىكى لىنى درا كە دوو جەنگى جىھانى لەوتز بۇون ئەو شارستانیتى يە گۇناھبارەيان تىاپىرە خۇينىكىيان پىشاندەوە كە سەرانسىرى گۈزى زەۋىي چەپەل كىرد. لە خواي گەورە داواكاريin كە بەھىزى ئىسلام لە لايىندهدا چاکە كارىيە كانى شارستانیتى بەسەر خراپەكаниدا زال بىن، تاڭكۈزى زەۋى لە چىلەك و چەپەلەي كانى پاك بىكانمۇوە، ئاسىاشى گىشتى بۇ سەرانسىرى گۈزى مەۋھىت دەستەبەر بىكەت. (دانەر)

ئەو خزمەتمەش كە پىشكەشى گرۇي ئادەمیز ادى دەكەت خزمەتىكى لە خشته بەرى سەرنج را كېشە.. كە بىرىتى بە لە هاندانى حەز و ئارەزووى سوود و بەرژە وەندى و، ورووژاندى دەرروونى بەدخواز و، ھىنانەدىي خواتىھە كانى و ئاسانكىرىنى بەدەستەتىھەنەن داوا كارى يە كانى ..

خۆ ئەو حەز و ئارەزوو انەش مەرۆف لە پلەي مەلايىكە يېھە و بەردەدەنە خوارەوە بۇ پلەي ئازەلىتىي سەگ ئاسا، بەمەش دەبىتە ھۆي شىۋاندى سەرسىمايى مەرۆفانەي ئادەمیز ادى و بە چەشتىكى مەعنەوى مەسخى دەكەت!

ئەوهەتا گەر دىبوى دەرەوەي زۆربەي ئەو مەرۆفە شارستانى يانە ئاوهەز وو بکەيت و ناوەرۇكىيان بىخەپتە پوو، ئەوا ئەندىشەي مەرۆف شىۋەي گورگ و ورج و مار و مەيمۇن و بەراز، لە پوخسار و سىماياندا بەدى دەكەت!

ھەر لەم پىناوهەشدا شارستانىتىي ئىيىستا لە سەدا ھەشتايى گرۇي ئادەمیز ادى خستە باوهەشى بەدبەختى و، لە سەدا دەياني لەو بەدبەختى يە ھىنایە دەر و خستىنە تاو بەختە وەرلىيەكى ساختە و پۇو كەش و، دەكەي ترىش لەو نىۋانەدا مانەوە.. لە كاتىكىدا بەختە وەرلىيەكى سەمۇوان، ياخود زۆربىنە خەللىكى بىگرىتەوە.

كەچى بەختە وەرلىيەكى ساختە و پۇو كەش و، دەكەي ترىش لەو نىۋانەدا مانەوە.. لە بەر ئەمەيە قورئانى پېرۇز بە شارستانىتىي يەك پازى نايىت كە بەختە وەرلىيەمەمۇوان، لانى كەم زۆربىنە زۆريان دەستەبەر نەكەت.

پاشان بەھۆي خۆسەپاندىنەن ھەوا و ئارەزووە لە بەند پەچراوە كان، شستانى ناپىويست وە كە شستانى پىويست و ناچارى يانلىقى ھاتووە بۇ مەرۆف.. چۈنكە لە كاتىكىدا كە مەرۆف لە قۇناغى ژيانى دەشتە كېتىدا پىويستى تەنھا بە چوار شتى سەرە كى دەبپۇ، ئىيىستا لەم شارستانىتىيەدا پىويستىي بە سەد شتەدەيە. بەم جۆرە، "شارستانىتىي ئىيىستا" مەرۆفى دووچارى ھەزارى يەكى لەپارادەدەر كەرددووە.

ئىنچا لە بەر ئەمەيە كە ھەمول و كۆششى حەلال ناتوانىت ئەرك و خەرجىي ئەو پىداويىستى يە ھەمىشە زىادبۇوانە بىگرىتە ئەستز، ئەوا مەرۆف دەستى دايىھە كارى ساختە و فېرىقىل و خواردىنى حەرام! بەم جۆرە بىناغە كانى خۇورپەوشت لېڭ ھەلۋەشان.

له کاتیکدا ئەم شارستانیتى يە سەروھەت و دەولەمەندى و زرق و برق بە كۆمەل و رەگەزى مەرۆف دەدات، كەچى تاکە كەس دەستكورت و هەزار و بەدرەوشت دەكات!

رېشانەوهى ئەم شارستانیتى يە درنەدەيە كى ئەوتۇرى لە گەررووي خۆى ھىنایەوە كە لە درنەدەيى سەدە كانى پىشىن گەلىنى زىاتر بولۇ.

بىزەتەنەوهى جىهانى ئىسلامى لە وەرگەرنى ئەم شارستانیتى يە و ھەلپە بۇ نەكىدى و دوودىل بۇونى لە وەرگەرتىدا، شاياني سەرخىدان و تېپامانە.

چونكە ئەم "پىنمايىھ خوايى" يە كە شەريعەتە، تايىتەتكارىي "سەرەخۆبىي" و پىویست نەبوون بە شتى تر بە مەرۆف دەبەخشىت و، ھەرگىز ناگۈنجى ئەم "شەريعەت"ە تىپەللىكىش و ئاوىتەي "دەھاء"ى فەلسەفەي^(۱) پۇمانى بىتت، يان ھەلى بلووشىت، ياخود شوينى بکەۋىت.

زىرە كىي "پۇمان" و "يېننان"ى دىرىين (واتە شارستانیتى يە كەيان) كە وە كە منالى دوانە لە يەك سەرچاوه و بناغەوە سەريان ھەلداپۇو، وېپەرەپۇونى چەرخەكان و، گۆپانى بارودۇخ و، تەقالا و كۆششى گەرمۇگۇر بۇ تىكەل كىرىن و تواندەنەوەيان لە يە كەيدىدا و، ئاوىتە كەدنى ھەردوو كىيان بە نەسرانىيەت، كەچى بە چەشنى تىكەل نەبوونى رۇن و ئاو، ھىچ كاميان ئاوىتەي ئەملى تر نەبۇو، تەنانەت ئىستا گىيانى ھەرى يە كەيان لە چەند شىپۇيە كى جۆراوجۆر و جىاجىادا دەزى.

جا ئە گەر دوو براي دوانە و ھاۋىپىي يە كەزى لە گەشە كىرىن و بەرەپىشچووندا، لە گەل ھەموو ھەمۇل و ھۆكارىتىكى ئاوىتە كەرن، بە درېڭىزى ئەم ماۋەيە و تا ئىستاش ھەر پىكەمە نە گۈنجابن و تىكەللى يە كەزى نەبوون، ئىتىز چىز نۇورى ھىدايەتى قورئان - كە گىيانى شەريعەتە - تىكەل بە تارىكى يە كانى شارستانیتى دەبىت كە بناغە كەي "دەھاء"ى پۇمايىھ؟ دىارە ھەر گىز نە تىكەللى يە كەزى دەبن و نە پىكەمە ھەرسىش دە كەرىن.

(۱) مەبەست بە وشەي "دەھاء": گىشت لەو چەملەك (مفاهىم) ماددى يانىيە كە شارستانیتىي خۇرئاوا، يان بىرى ماددى لە فەلسەفەي خۇرئاوا دالە تامىزى گېرتوون. ئەم وشەيە شىمان وەك خۆى ھىشىتمە، چونكە لە گەل وشەي "ھودا" و "ھىدايەت" جىناسىنگى جوان پىنكەدەھىن. (وەرگىن)

و تىان:

ئەی ئەو شارستانىتى يە كامەيە كە لە شەرىعە تدىا يە؟

و تىم:

ئەو شارستانىتى يە كە شەرىعەتى خاۋىن لە خۇرى گىرتۇرۇ و فەرمانىشى بە ئىمە داوه شۇينى بىكەوين، ئەوەيە كە بە رەپىنەوەي ئەم شارستانىتى يە ئىستا دەرە دەھۆيت و، لە بىرى بىناغە بى كەلەك و كەرمۇل و سەلىبى يە كانى ئەو، چەندىن بىناغە ئىجابى و بىياتەر دادەنىت:

بەلتى، خالى پشت بى بەستى، لە بىرى "ھېزى"، بىرىتى يە لە "حەق" .. خۇ ئاشكرا يە كە "حەق" ھەميشە دادگەرى و ھاوسمەنگى دادەمەززىنەت..

ئامانبىشى، لە بىرى "بەرژەوندى" ، بىرىتى يە لە "فەزىلەت" .. دىارە بەرھەمى "فەزىلەت" يىش خۇشەويىتى و تەبايى و لىك نزىكىبوونەوەي..

لايەنى يە كىتى و پەيۋەندى دەرە كانى نىوان كۆمەلەنلى مەرۇف بە لايمەوە بىرىتىن لە پەيۋەندىي "ئايىن" و "ھاونىشىتمانى" و "پەيۋەندىي بە كانى كار و پىشە" لە بىرى "رەگەزپەرسى" .. خۇ ئەم چەشىنە پەيۋەندىي بانە ھەميشە برايەتىي بىڭەردى پاستەقىنە و ئاشتى و ئاسايسىش و تەبايى و بەرگەرى لە ولات لە دەمى دەستدرېتىي دۇزمىدا بەرھەم دەھىنەت..

دەستورىشى لە ڑياندا، لە بىرى مشتومەر و مىملانى، بىرىتى يە لە "ھاو كارى" و "ھاو ئاهەنگى" و "يامەتىدانى يە كىرى" .. دىارە "ھاو كارى" يىش يە كبوون و پشتگىرى لە نىوان مەرۇفدا بەرھەم دەھىنەت..

ئىنجا "ھودا" لە بىرى "ھەوا" و ئارەزووھە كان دادەنىت بۇ ئەمەي فەرمانزەواي ئەو خزمە تۈگۈزارى يانە بىت كە پىشكەش بە كۆمەل دە كرېن.. خۇ "ھودا" يىش ئاستى مەرۇف بەرھە ئاكارە تەواوه كان بەرز دە كاتەوهە.

ئىنجا لەو كاتەدا كە سىنورىك بىز ھەوا و ئارەزووھە كانى "دەرۇون" دادەنىت، دلىنایايش بە "گىان" دە بەخشىت و بۇ بەرزى يە كان پەرۇش و تامەززۇي دە كات.

واتە ئىمە بە شىكىت ھىنائان لە جەنگدا شۇين تەۋەزى دووھەم كەوتىن كە تەۋەزى سىتم لىكراوان و جەماوھەری خەلکە. خۇ ئەگەر سىتم لىكراوانى غەيرى موسىلمان لە

سدها ههشتا پنک بهتین، هی موسلمانان له سدها نهود، به تکو له سدها نهود و پنج پنکده‌ههین.

دووره‌پریزی جیهانی ئیسلامی لهم ته‌وژمی دووه‌مه یان نهیاری کردنسی بۆی کاریکی بین پالپشته و، سه‌رجه‌می ههول و ته‌قالاکانیشی به زایه داوه. دهیوانی له بربی توانهوه له ژیر دهسته‌لاتی زالبوبی لایه‌نی سه‌رکه‌توودا ژیرانه هەلسوكه‌وتی بکردایه و ئه‌و ته‌وژمه‌ی له گەم‌ل ته‌رز و شیوه‌یه کی ئیسلامدا بگونجاندایه و بمه‌و جزره بیخستایه‌تە کار..

چونکه دوژمنی دوژمن هاوارپی به هەتا دوژمنی بیت، هەروهک هاوارپی دوژمن دوژمنه هەتا هاوارپی بیت.

ئاما مجھه کان و سووده کانی ئەم دوو ته‌وژمه، دزی يە کترين. تەنانه‌ت گەر يە کيکيان بلن: "ئەرە" ئەرە تريان دەلتىت: "زىندو بەرەوە". واتە سوودى يە کيکيان داخوازى زيان و شپرزاھى و نزمى و لاوازىي ئىمەيد.. هەروهک سوودى ئەرە تريان بىت گومان هيپ و يە كىگرتى ئىمە دەخوازىت.

جاران دوژمنايەتى خۇرەھەلات رابۇون و بىدارىي ئیسلامىي دەخنکاند. و ائىستا نەما، دەشىپ نەمېنىت. بەلام دوژمنايەتى خۇرئاوا دەبى. مېنىت، چونکە ھۆزکارىكى گۈنگە بۆ گەشە كردن و يە کيپىي برايەتىي ئیسلامى.

لەم كاتەدا نىشانە کانى پشتگىرىي قسە كامن لە ئەنجومەنە كەوه بەرز بۇوه و.. و تىان: بەلىنى، ئومىدەوار بن. چونکە مەزنەن دەنگىتك كە لە ئالوگۇزە کانى داھاتوودا دەزرنگىتەوە دەنگى زولالى ئیسلامە.

يە کيپىي تريان پرسىي:

بەلا و گرفته کان سزاي تاوان و پىشە كىي پاداشتن. ئايى ئىپوه ج تاوانىكىان كرد كە قەدەرى خوابى بېيارى ئەم گرفته بىز دەركىردن، چونکە هۆز دابارىنى موسىبەت و گرفته گشتى يە کان ھەلە و تاوانى زۇرىنە خەلکى يە؟ هەروهها پاداشتە پىشە كى و خېرا كەشтан چى يە؟

وْقِمْ:

پېش ھەموو شتىك پشتگۇرى خىستنى سى پايىھى ئىسلام بۇ لە لايمەن ئىمەوهە: نويز، پۇرۇو، زەكەت. چونكە:

بەدىيەنەرمان داواى لىنى كردىن كە لە ماوەسى بىست و چوار سەعاتدا، تەنها يەك سەعات بۇ بەجىھىتانى پېنج فەرزەن نويز تەرخان بکەين. كەچى ئىمە سىستىمان لەم تەركەدا نواند..

خواى گەورەش لە تۆلە ئەمەدا، بە مەشق و تەدرىيىكى سەخت و بەردەۋامى بىست و چوار سەعاتى و بۇ ماوەسى پېنج سالى يەك لە دواى يەك سزاى دايىن. واتە ناچارى بەجىھىتانى جۇرە نويزىكى تايىھتىي كردىن!

ھەروەھا ئەو بەدىيەنەرە مەز نە بەزەمى بە ئىمەدا ھاتەوە داواى لىنى كردىن كە تەنها يەك مانگ لە سەرانسەرى سالىدا بەرۇزۇو بىن. كەچى ئىمە دەررۇونى خۆمان بەلاوە ئازىز بۇو، ئەو فەرمانە ئەندا ئەندا گەورەمان جىنەجىن نە كردد..

خواى گەورەش لە سزاى ئەم سەرىپىچى يەدا و بۇ كەفارەتى ئەو گۇناھە، بە درىزىسى پېنج سال ناچارى پۇرۇو يەك تايىھتىي كردىن!

ھەروەھا داواى لىنى كردىن كە دە يەك، يان چىل يەكى ئەو مال و سامانە ئەندا، كە بە ئەمانەت لاي ئىمە دايىناوە، بە ناوى زەكەتە دەربىكەين. كەچى ئىمە چىرۇوكىمان نواند و سەھمان لە خۆمان كردد..

لە سزاى ئەمەشدا ناچارى كردىن كە بەپىي ياساي "الجزاء من جنس العمل" زەكەتى كەلە كەبۈرى ئەو ماوەيە بە يەك جار دەربىكەين!

پاداشتى خىرا و زۇوبەزۇوی ئەم گرفتەش برىتى بۇ لەوەي كە پېنج يەكى ئەم نەتەوە گۇناھبارە - واتە چوار ملىيۇن كەمس - بۇ پايىھى ويلايەت بەرز كراندۇو، پلەي موجاھيدى و شەھيدى يان بىن بەخشرى.

كەواتە ئەو موسىبەتە گشتى يەك كە ئەنجامى ھەلە كى گشتى بۇو گۇناھە كانى پابوردووی سېرىيەوه.

یه کیکیان و تی:

ئه گهه فهرمانده به ههله فهرمانی داییت ئهوا نه‌ته‌وهی دووچاری تیاچوون گردووه؟

و تم:

مرؤفی تووش بوو به گرفتیک ئومیده‌واری پاداشته. جایان چاکه کاری‌یه کانی ئه و فهرمانده‌یه‌ی دهدريتني که به ههله فهرمانی بۇ دهه کردووه، دياره ئه‌وهش شتیکی ئه‌وهش نی‌یه.. يان گهنجینه‌ی غهیب خۆی پاداشتی دهداته‌وه..

پاداشتی ئه و مرۆقەش لەو گهنجینه‌یه‌وه، لەم چەشنه کاروبارانه‌دا، جگه لە پله‌ی موجاهیدی و شهیدی شتیکی تر نی‌یه.

بینیم ئاماذه‌بووانی ئه‌نجومه‌نە میسالی‌یه که ئەم وەلامه‌یان پەسەند کردم.

دواى ئەمە.. لە تین و تاوی هەلچوونی خۆم، لە خەونە کەم بىدار بۇومەوه!

سەيرم کرد پەنجه کانی دەستم هەلپیکاوه و ئارەقەم لى دەچۈرئى!
ئه و شۇوم بەم جۈره لى گۈزەرە)^(۱).

(لە خەونە کەدا ھېچ شتیکی لە بارەی "حج" وە باس نە‌کرد.

لە پاستیدا پشتگوئی خستنی حەج و بايەخ نەدان بەو حىكىمەتانەی کە لە حەجدان، نەك تەنها مايەی دابارىنى موسىيەتە، بەتكو قەھر و تۈورەبى خواى بەھىز و خاوهن زەبرىش دەبارىتىت.

سزاکەشى كەفارەتى گۇناھە کان نى‌یه، بەتكو زۇر بۇونىيەتى!
بەلتىن، پشتگوئی خستنی سیاسەتى بەرزى ئىسلام لە حەجدان، کە يە كىگرتى بىر و هزرە کانی لە پىسى يە كىتر ناسىنەوه و ھاوبەشكىرىنى ھەولۇن و تەقالاڭانىشى لە پىسى ھاو كارىي يە كىرەوه لە خۆ گرتووه، بۇو بەھۆى ئاماذه‌کردنى دۆخ و ناوه‌ندىكى لەبار بىر دوڑمنان كە ملييۇن‌ها مۇسلمان لە دەزى ئىسلام بە كاربەھىنن.

ئەوه تەtar و قەقادىن لاي پىسى تەرمىكەوه راوه‌ستاون کە لە كوشتنىدا يارمەتىي دوڑمنە كە يەتى..

ئەوه تەtar و قەقادىن لاي پىسى تەرمىكەوه راوه‌ستاون کە لە كوشتنىدا يارمەتىي يە كىتىيان داوه.. دواى ھەل لەدەستدان زانىويانە كە باو كىيانه..

(۱) داوه‌رى‌یه‌گان، سنووحات، ل: ۷۴۱-۷۵۰.

ئەوه عەرەبە كانىشىن بە ھەلە برا قارەمانە كەى خۆيان كوشتووە، لە سەرسامىدا نازان چۈن بۇي بىگرىن و بىلاۋېتتەوە..

ئەوه ئەفريقيا يە بى ئەوهى پىزىتىت برا كەى خۆي كوشتووە، ئىستا ھاوار و شىنى بۇ دەكەت..

ئەوهش جىهانى ئىسلامى يە بى ئەوهى بە خۆي بزانىت يارمەتىي كوشتنى ۋۆلە كەى خۆي داوه و، ئىستا بە وېنەي دايىكىنى شىت و نەقام لە كوتلى خۆي دەدات و قىزى دەپنەتەوە.

مليونەها موسىلمانى جىهان لە ژىر ئالاي دوزمندا - كە سەرتاپا شەر و خراپەمى پەتى و بىن گومانە - بەرەو چەندىن گەشتىرگۈزارى درېڭىخایەن دراونەتە بەر، لە بىرى ئەوهى چاڭ بىكەن بەلادا و بۇ حەج خۆيان بېچنەوە، كە سەرانسەر خېر و چاڭ كەى پۇون و بىن گومانە.. دەسا پەند وەربگەن!

ھەروەك پۇستى يە ناچارى يە كان شتانى حەرام بۇ مرۆڤ حەلآل دەكەن، بە هەمان جۇر گىرو گىرفتە كانىشى بۇ ئاسان دەكەن.

مەيشىك كە بۇ تىرسىز كى بە غۇونە دەھىرىتەوە، بۇ پارىز گارى لە جۇوجەلە كانى ھېرىش بۇ سەر گامىش دەبات.. ئازايەتىي لەپادەبەدەر ئەمەيە..

ترسى بىن لە گور گ غۇونە بىن دەھىنەوە. كە چى ئەو ترسە لە كاتى ناچاريدا ھەلە گەرىتەوە بۇ داكۇزكى و بەرگرى كىردىن، تەنانەت بە گۈزى گور گدا دەچىت.. دلىرىي نائاسايى ئەمەيە..

بەلتىن، مەيلىك كە سروشتى بىت ناتوانى رېيلىك لىنى بىگىرىت. ئەوتا لە ويچىك ئاو گەر لەناو توپىكى ئاسندا دابىرىت، ھىندهى پۇوبەپۇوى سەرمائى زستان دەكىرىتەوە، ئەو ئاوهى كە دەبىھەستىت ئاسنە كە لەت و پەت دەكەت، لەبەر ئەو مەيلە سروشتى يە كە تىايدا يە بۇ كەراندۇو و بلاۋبۇونەوە.

جا ئازايەتىي مەيشىكى دلىسۇز بۇ جۇوجەلە كانى و.. دلىرىي ناچارىي بىنلى دەررۇون بەرز، غۇونەي ورۇۋانلىنى سروشتىن.

ئم ورودی‌اندنه سروشته‌یه ئەگەر سته‌می کافر یەخەی پى بگرىت و شەپى بى
بفرۇشىت، بە وىنەی ئاوى ناو تۆپە ئاسنە كە ھەموو شتىك لە بەرده‌می خۆيدا وردوخاش
دەکات..

پروسو لادى نشىنە كان نۇونەي لە بەرچاون لە سەر ئەمە.

ۋېرىاي ئەمەش، ئەو مەردايەتى يە نائاسايىيە كە ماھىيەتى ئىمام لە خۇزى گرتووه و ئەو
ئازايەتى يەش كە لە عىزىزەتى ئىسلامىدا ھەيە و تەحمدەدای سەرچەمى جىهان دەكەت، لە
پىسى باللۇبوونەوە و پەرەسەندىنى برايەتىي ئىسلامىيەوە، ھەموو كاتىك دەتوانىت
موعجىزات پىش چاوجخات.

پۇزىك دېت كە خۇررى حەقىقەت ھەلىتت.. ئابا جىهان تا ئەبەد ھەر لە تارىكىدا
دەمېتىدە)^(۱)

سالى ۱۹۲۰/۱۳۳۸ ك

□ بالا و كردنەوەي "شەش ھەنگاوه كان" بۇ بەرەنگارى كردنى ئىنگلىز
(كانتى ئەو سەر كرده ئىنگلىزەي كە ئەستەمبۇولى داگىر كرد^(۲) دەستى دايە نانەوەي
تۇرى دوبەرە كى لە نیوان مۇسلماناندا و، تەنانەت "شىخۇل ئىسلام" و ھەندى زاناي
ترى خەلەتاند و واى لىنى كردى كە ھېرىش بىكەنە سەر یەكتىرى و، جىاوازىي نیوان
كۆمەلتى "ئىتىحادى يەكان" و كۆمەلتى "ئېتىلاف" يى^(۳) فراوان كىرىد، تاكو كەش و
بارودۇخ بۇ سەر كەوتى يۇنانى يەكان ئامادە بکات و شىكست بە بزووتنەوەي مىللەبى
نىشتىمانى بەھىت.

لە دەمدەدا من نۇو سراوى "شەش ھەنگاوه كان" م لە دۈزى ئىنگلىز و يۇنانى يەكان
دانما، بەپىز "ئەشرەف ئەدەب" يىش^(۴) لە چاپى دا و بالاوى كرددوھ.

(۱) داوهرىيەكان، سەنۋەرات، ل: ۷۵۷-۷۵۸.

(۲) لە بەروارى ۱۸/۳/۱۹۲۰ زىدا ئىنگلىزە كان ئەستەمبۇولىان داگىر كرد.

(۳) مەھەست كۆمەلتى ئىتىحاد و تەرقىيە، كە دواي شىكستى دەولەتى عوسمانى لە جەنگدا،
سەر كرده كانيان رايان كرد بىز دەرەوەي ولات. بەلام كۆمەلتى ئېتىلاف دەستەيە كى مىباسى بۇون كەمىنك
دواي جەنگى يە كەمىي جىهانى سەريان ھەلدا و بىر كەبىرى ئىتىحادى يەكان بۇون.

(۴) يە كېنکە لە تىنكۇشەرانى لە دەمە، دوايى باسى پۇختىيەك لە ژىانە كەمى دېت. (وھر گىنپ)

ئەم كارەش يارمەتى يەكى باشى دا بىز پۈوچەل كىردىنەوهى كارىگەرىي ئەو پلانە دۆزەخىيانە كە ئەو سەركىرىدە دايپىشتبۇو^(١).

كاتى سەركىرىدە سوبای ئىنگلىز ھاتە ناو ئەستەمبۇولەمە، نامىلکەي "شەش ھەنگاوه كان"ى درايە دەست، كە بە تۈندى هيئىشيان دەكتە سەر و، پەردى لە پۈرى دەۋو و دەلە سەكانىيان ھەلەدە داتەوه و، ورەمى مۇسلمانان بەرزا دەكتەوه. ھەروەھا چالاکى يە سەرومە كانى "بەديعوززەزمان" يان پېش چاۋ خىست لە پۈرى ئابپۇيردىنى سياسەتى ئىنگلىز و ھاندانى خەلتكى لە دۈيان..

ئەو سەركىرىدە بېيارى لە سىدارەدانى "بەديعوززەمان"ى دا. بەلام كاتى ئاگادار كرايەوە لەوهى كە ئەم بېيارە پىرەق و قىنى گەليان لە دىز دەورو وۇزىتىت و، ھانىان دەدات كە بەھەر نىخىتكى بۇوه كىردارى دۇزمنانەى زىياتىريان بەرامبەر ئەنجام بىدەن، ئەوا لە بېيارى لە سىدارەدانى پاشگەز بۇوه و، كەچى لە گەل ئەوه شىدا داگىر كەران بە مەبەستى گىرتى بە دوايدا دەگەران^(٢).

كاتى كىش سەركىرىدە كانى "بزوونتەوهى بىز گارىخوازى" لە ئەنۋەرە كارىگەرىي ئەم پەيامەيان لە ناواھنە گىشتى و تايىتە كاندا بىست و، جىهاد و كۆششى "بەديعوززەزمان" يان لە دىزى داگىر كەرانى ئەستەمبۇول بەرگۈئى كەمەتەوه، بە مەبەستى پېزىنان لە پالەوانىتى و خزمەتە مەزنە كانى لە يېناۋى ولات و گەلدا، دووجار بانگەھىشىيان كەردىز ئەنۋەرە..

بەلام مامۇستا لەو دەمەدا بەدم داوا كارى يە كەيانەوه نەپۇشت و، مانەوهى لە ئەستەمبۇول بەلاوه باشتى بۇو، وتى:

(١) تىشكە كان، تىشكى چواردهمم، ل: ٦٥٩.

(٢) قوتايىانى دەلىن: نۇرسىنى ئەم كىنې بچۈر كە لەو بىز گارە تىرسا كەدا كە ھېزە كانى دۇزمنان لەھەر چوارلاوە "لەنادۇل" يان داگىر كەردىبو، ئاوېنەيە كى درەخىشانە لە نیوان ھەزاران چاڭكە ئابلىنى گەورە و لە ناواھنە خزمەتە يە كەجار بەرزا كانى مامۇستادا، كە بىن سەلمەنەوه و بە وېنەي قارەمانىك لە پىنى زمانى چاپخانە كانەوه لە پۈرى داگىر كەراندا سەر بەرزا لىسلام و غېرەتى ئىسانىي وەپەرى خەلتكى هىناۋەتەوه. كە ئەمەش لەو بۆزەدا وەك تف كەرنىتىك وا بۇوه بە پۈرى ئەو داگىر كەرانەدا. بېوانە: داوهرىيە كان، پىشە كىنى شەش ھەنگاوه كان، ل: ٧٧٣.

"من دمهوئ له ترسناکترین شویندا جیهاد بکم، نه ک له پشتی سنه‌گره کانهوه. پشم
وایه شوینه کهی ئېرەم له چاوش نادۆل گەلى ترسناکتە"^(۱)

سالى ۱۹۲۱ ز ۱۳۳۹ ك

□ وەلامىك بۆ كەنيسه‌ی ئەنگلىيكي

(كاتى ئىنگلىيزه کان - لە جەنگى جىهانىدا - تۆپه کانى دەربەندىيان تىكشىكاند و
ئەستەمبووليان داگىر كرد، سەرگۇرە قەشە کانى كەنيسه‌ی ئىنگلىيكي شەمش
پرسىارى ئاراستەي "مەشىھەختى ئىسلامى" كرد^(۲)، كە ئەم دەمە لە "دار الحكمة
الإسلامية" دا ئەندام بۇوم.

پىشان و قم:

وەلامى پرسىارە کانيان بە شەمش سەدوشە بىدەرەوه، وەك خۇيان دەستىيشانىان
كردووه.

وقم: وەلامى ئەم پرسىارانه نە شەمش سەدو نە شەش و شە و نە يەك و شەيدە، بەلكو تەنها
بەك تەفە كە بىكريتە ناوجاوايان^(۳)!

(رۇزىكىيان قەشەيە كى قىن لە دل و سیاسى و فېلباز و دۈزمنى سەرسەختى ئىسلام،
پرسىارى لە بارەي چوار شەمە كە دەبۈستى بە شەش سەدوشە وەلام
بدرىئەوه! ئەم پرسىارانه شى بۆ مەبەستى و رووژاندى گومان و، بە دەرخستى
لۇوت بەرزى و گالتە پىن كردن و، دەربىنى شادمانى بە شىكستى موسىمانان و، لە
كاتىكى واسەختىدا ئاراستە كە دەولەتە كەي دەستى لە گەرووي دەربەندە كانمان
گىر كەردىبووا

Tarihce-i Hayat. ilk hayatı. (۱)

(۲) ئەنامىيە لە بەرۋارى ۱۹۱۸/۱۲/۲۱ بە ئىمزاى "قارسەر بۆت ۋەزى" سەرۇڭى كەشە کان ئاراستەي
مەشىھەختى ئىسلامى كرابۇو. شىخخولى ئىسلام حەيدەر زادە ئىبراهىم ئەفەندىش ناردى بۆ "دار الحكمة
الإسلامية". لەوئى جىگە لە مامۇستا نورسى، ھەرىكە لە ئىسماعىل حەققى ئىزمىرىلىي مۇۋەسىر و، شىخ
عەبدۇلەزىز جاوايش، وەلامى ئېرۇتەسىلى پرسىارە کانيان داييمە.

(۳) مەكتوبات، مەكتوبىي بىست و نۆھەم، ل: ۷۰۷-۷۰۸.

جا دەبى سەبارەت بە خۇشحالى يە كەى ئەو قىن لە دلە بە: "سەرت داي لە بەرد" وەلام بدرىتەوە و، بەرامبەر بە فۇفيلىكانيشى دەبى بە رقەوە پشتگۈز بخىن، سەرەپاى وەلامىتكى دەمكوت كەريش كە لە بەرامبەر ئىنكارى كردىنە كەيەوە وەك چە كوش بدرىت بە تەوقى سەرىدا!

بۇيە من ئەو دوژمنە سەرسەختە بە شايىانى وەلامدانەو نازانم، بەلكو وەلامە كاغان بۇ ئەو كەسانەيە كە گۈزى رادەگەن و عەودالى راستىن.

ئەمانەش وەلامە كانن:

لە پرسىيارى يە كەمدا وتبۇرى:

ئايىنى مەممەد ﷺ چى يە؟

وتم:

قورئانى پىرۇزە.. كە بناغە ئامانچ و مەبەستە كانى: جىڭىز كردى شەش پايە كانى ئىيمان و، قوروڭ كردنووه يېنچ پايە كانى ئىسلامە.

لە دووهەمدا وتبۇرى:

ئىسلام چىي پىشكەش بە "بىر" و "زىيان" كردووه؟

وتم:

"يە كىعون" ئى بېر و، "ئىستيقامەت" يىشى بە زىيان پىشكەش كردووه. شايەتىشىم لەمەدا ئەم فەرمۇدانە خواي گەورەيە:

﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ﴾ (الإخلاص: ۱)

﴿فَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ﴾ (ھود: ۱۱۲).

لە سىنەمدا وتبۇرى:

ئىسلام چۈن كېشە و مەلەمانىكانى ئىستا چارە سەر دەكتات؟

دەلىم:

بە حەرام كردى رىبا و فەرز كردى زەكتات. شايەتىشىم لەمەدا ئەم فەرمۇدانە خواي گەورەيە:

﴿وَأَحْلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَ حَرَمَ الرِّبَابَ﴾ (البقرة: ۲۷۵) ..

﴿وَيَمْحُقُ اللَّهُ الرَّبَابَ﴾ (البقرة: ۲۷۶) ..

﴿وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَأَتُوْزَكَاهَ﴾ (البقرة: ۴۳) ..

له چواره‌مدا و تیروی:

ئیسلام چۈن دەپوانىتە گىرو گىرفته کانى گۈزى مىزۇ؟

دەلىم:

ھەول و كىزشىش بناغىدە و، دەشىنى سامانى مىزۇ لە دەستى سەتكاراندا كىز
نەيتە وە و لە گەنجىنە کانىاندا كەلە كە نە كەرىت. شايەتىشىم لەمەدا ئىم فەرمۇۋاتەسى

خواى گەورەيدە:

﴿وَأَن لَيْسَ لِلإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَى﴾ (آل عمران: ۳۹) ..

﴿وَالَّذِينَ يَكْنِزُونَ الْذَّهَبَ وَالْفَضَّةَ وَلَا يُنْفَقُوهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ﴾

(التوبه: ۳۴) ..^(۱).

(۱) بىرسىكە کان، بىرسىكە سى و دۇووهەم، ل: ۸۳۸-۸۳۹؛ تېشكە کان، تېشكى چواردەھەم، ل: ۶۲۴.

بُشی دووهم

سے عیدی نوی

بهندي يه كده

له دايکبوونى سەعىدى نوى

◆ تېيىنى:

خويىنرى بەرپىز دەيىنېت كە لە پىز بهندىي مىزۇو يىدا گەپ اوينەتمەۋە بۆ سالى (۱۹۱۹) تاڭر بە ئاسانى بتوانىت بەدوا داچوون و ماوەيە ئىيانى مامۇستا نورسى بىكات كە لە گەپانەوهى لە دىلىيەوه دەست پىندە كات و، قۇناغە كانى ژانى لە دايکبوون و سەرھەلدىنى "سەعىدى نوى" دەنۋىتىت و، ئەركى بانگەوازى بۆ "ئىمان" و "قورئان" خىستە ئەستىزى، لە دىۋار تىرىنى ئەو قۇناغانەدا كە نەتەوهى ئىسلام پىايادا دەرۋىشت.

ئەگەر بىگەپىنەوه بۆ سەرەتاي مىزۇو ئىيانى، دەيىنەن قەدەرلى خواي گەورە "سەعىد" ئىھەر لە منالىيەوه بۆ ھەلگەرتى ئەمانەتە ئامادە كەردووه. چونكە ھەر لە ساتە وەختانەوه بە خواردن و پارووی حەللان گۈش كراوه و پىنگىيەنراوه و، ھەلکەوت تۈرىي پىوه دىيار بىووه و، بەھەرى زىرە كىيە كىي تېيىبىن و ھىزىنىكى سەرسوورھىتى بىر و زەينى پىوه دەر كەوتۇوه. ھاو كات لە گەل دەررۇون بەرزى و، شەرە فەند بۇونى بە مىزدەي پىغەمبەر ﷺ، بەھەر وەر بۇونى بە ھەلگۈزىنى زانستە جۇراوجۈزە كان و، گەرنە بەرى پىيازى زوھەد و وەرع و، پۇودانى ئالىو گۈزە لە هىزى ئەمدا لە دەمى بىستى پلانىكى چەپەل لە دەورى قورئان و، لېپرانى تەواوه تىي بۆ خزمەتى قورئانى پىرۆز..

نجا ئەو باره دەرروونى يە پەريشانەي كە لە دەمى دېلىدا دووچارى بۇو، ھاوکات لە گەل بىنداربۇونەوهى رۆحىي، پاشتى گەرانەوهى دواي دەربازبۇون لە دىلى.. پاشان ئەو گۆزۈنكارى يە مەزنەي كە بەھۆزى ھەرەشەي پىرى و، بىر كەرنەوهى لە مردن و، يە كەخستنى قىبلەي پروتىكەرنى پرووه قورئانى پىرۇز پرووي دا، دواي خوتىنەوهى كەنەپى شىيخى گەيلانى و ئىمامى پەيانى.. ھەروهە سەرەتلەنەي سەرەتاي ئالۇ گۆزپىكى يە كەجار گەورە لە ژىانىدا بە پادەيمەك كە ئارەزووى گۆشە گىرى بۇو بە خولىاي، بۆيە لە خەلتك دوور كەوتەوە و لە سەر "گەردى يووشەع" دەستى دايە پىياسازى تىپامان و بىر كەرنەوهە، ھەرجى تۆز و چىلەك و چەپەلىي فەلسەفە لە ھەزرى نىشتىبو ھەمموى داتە كاند و، سەرجم موعاناتە دەرروونى و ئالۇ گۆزە رۆحى و پۇونبۇونەوه قەلىي يە كانى خۆزى لە "مەسىنۇي" يە كەيدا تۇمار كرد، ھەتا بە تەواوەتى بۇو بە "سەعىدىنىكى نوئى" لە پىنگايكى قورئانىدا، كە پىنى كۆلەوارى و، ھەزارى و، شەفەقەت و، بىر كەرنەوهە.

سەربارى ئەوهش، لە ھېچ كاتىنەكى ئەم ماوهىي ژىانىدا ئەركى گەيانىنى بانگۇوازى لە بىر نەچۈوه، ئەوه بۇو لە پۇوي پىلانە كانى ئىنگلىز پاوهستا و، لە نەقەرهەش ھەوتى سەرۇمى دا كە پرووكارى ئالۇ گۆزپە نوئى يە كە بەرھە بەرۋەندىي ئىسلام ئاراستە بىكات، بەلام لەمۇي نىشانە كانى "دەجال" و "سوفيانى" لەو كەسەدا بىنى كە دەسەلاتى گىرتىبووه دەست. ئىز دەليا بۇو لەمەوهى كە پرووبەرپۇو بۇونەوهى ئەو بارودۇزخە تەنها بە "لېعجازى قورئان" دەيىت.

بۆيە بە تەواوى لە كاروبارى سپايسەت دوور كەوتەوە و، بەرھە و "وان" گەرایەوه، تاكو لەمە خۆزى بۇزەنگىتنى ئەمانەتە قورسە كە ئاماذه بىكات.

بەم جۈزە، دەيىتىن كە چاودىرىي خوابىي چۈن چۈنلى لە قۇناغىنەكەوه بۇ قۇناغىنەكى تر ئەوي بىر دووه، تاكو "سەعىدى نوئى" بە تەواوەتى لىنى بىرىت بۇ ئەركى "پىزگار كەرنى ئىمان".

سالی ۱۹۱۹ ز/۱۳۳۶ ک

□ سه‌رهه‌لدانهوهی رابونه روحی‌یه‌گهی

(کاتی که له دیلی گه‌رامهوه، له گهان "عه‌بدوره‌حمان"ی برازامدالهناو خانوویهک له‌سر لوتکه‌ی "چاملیجه"ی ئه‌سته‌مبول نیشته‌جنی بوروووم.

ده‌کریت ئه‌جو جزره‌زیانه - له لایه‌نی دنیاییهوه - بۆئیمەمانان له چهند روویه‌کهوه به زیانیکی می‌سالی دابنریت. چونکه له لایه‌کهوه له دیلی رزگارم بوروو. له لایه‌کی تریشه‌وه ده‌گاکانی ده‌گای چاپ و بلاو کردنوه‌ی "دار الحکمة الإسلامية" به‌پینی پیشە و ئەرکی زانستی سه‌رشامن له من کرا‌رابونه‌وه. ئنجا ناوبانگیش به پاده‌یهک ده‌وره‌ی دابووم که من شایسته‌ی نه‌بوم. ئەم جگه‌له‌وهی که من له خزشتین شوینی ئه‌سته‌مبول "چاملیجه" دا‌ده‌زیام و، هەموو شتىکم به گونیره‌ی دل بوو، چونکه خوالیخۇشبوو "عه‌بدوره‌حمان"ی برازامن له گه‌لدا بوو، که جگه‌له‌وهی لەپەری وریانی و زیره‌کیدا بوو، له همان کاتدا قوتابی و خزمەتگوزار و نووسه‌ر و مروقىنکی گیانفیدا بوو، به پاده‌یهک که من به کورپنکی مەعنەوی خۆم داده‌نا.

لەم کاته‌دا کە خۆم بە بەخته‌وەرتىن کەسی ئەم جىهانه ده‌زانى، سەپەرپنکی ئاۋىنەم كرد. هەر ھېننەدەی چەند تالىنکى سېپىم لە سەر و پىشىمدا بەدەي كرد، يەكىسى ئە بىدار بیوونه‌وه روحی‌یه‌ی سەردەمی دىلىم کە له مزگەوتە‌کەی "كۆسۈرمە" دا‌ھەستم بىنى كرد، بە بىننې ئەم تالە مۇوه سېپىيانه سەرىي هەلدايەوها

لەم مەوه دەستم كرد بە سەرنجىدان و بىر كردنوه‌لەو شتائەی کە بە دل پەيوەستيان بوم و وامدەزانى مايەی بەخته‌وەرىي زیانى دنیان. بەلام دواى سەرنجىدانىکى ورد بۆم دەركەوت کە هەموو يەكىنى ئەو حالەت و ھۆكاريانە، كەم نرخ و مەرۆف خەلەتىنەرن و شىاوى ئەوه نىن کە دلىان پىوه بىه‌ستىت.

سەرەپايى ئەمانەش، لەم کاته‌دا پەچرچانى پەيوەندىبىي ھاپىرىتى، تەنانەت بىن وەفايىه‌کى چاوه‌پوان نەكراوم له ھاوەلىتىكى دلىسۈزم دى کە هەر گىز شتى وام بە دلدا نەدەھات..

ئەمانه ھەمۇپىان بۇون بە مايەی دووركەوتىنەوە و بىزازى و نەفرىن كردىم لە ژيانى دنيا و، لە دلى خۆم پرسى:

"ئايا من خەلەتاوم كە دەينىم زۇربەي خەلکى بە چاوى غېتە و حەسۋەدىيەوە سەيرى ئەم ژيانە ئېمە دەكەن، كە لە راستىدا شايىستەي شىوهن و گريانە؟! ئايا ئەمە مو خەلکە شىت بۇون؟ يان من بەرەو شىتى دەرۇم كە ئەمە شەيدايانە دنيا بە شىت دەزانم؟!"

بە هەرحال.. ئەم يىداربۇونەوەيى كە بە ھۆى يىنىنى پېرىيەوە پۇوى دا، بە باشى و جوانى نەمانى شتاني "فانى" ئى پىشان دام و تىيىگەيانىم كە دەبىن ھەر بېرۇن و چاوا پىنى مانوه نەكەن!

كە ئاپرم بە لاي خۆمدا دايەوە، يىنىم لەوپەرى دەستەوسانىدام.

"گىان" يىشم كە داخوازى مانوه و نەمرىيە، دەستى لە داوىنى دنيا و ئەم شتانە گىر كردىبوو كە پۇو لە نەمان، چونكە پىنى واپۇ نەمرى و مانوهيان تىدايە.. ئەم گىانە، كە دەستەوسانىيى منى بۇ دەركەمەت، بە دەم ھاوارەوە وتى:

"مادەم جەستەم فانى بىت، دەبىن ج سۈرۈدىكىم لەم شتە فانى يانە دەست بىھۇيت؟.. كە خۆم بەم جزىرە دەستەوسان بىم، دەبىن چاوا پىنى چى بىم لە دەستەوسان و بىن دەستەلاتان؟! كەوانە ئەم دەردە هيچ دەرمائىتكى نىيە و چارە سەرناكىت، مە گەرتەنها لاي ئەم خواوهندە بالادەستەي كە ھەر بۇوە و ھەر دەبىن و دەمېنەتەوە".

بەم جزىرە كەۋە گەران و بەدواچۇون..

يە كەم شت كە بۇ مەبەستى دۆزىنەوەي ھىوا و ئومىد پایا دا پۇشتمەوە، ئەم زانستانە بۇون كە زووتر خۇىنلبۇومن و دەستم كەتىپۇون.

بەلام بەداخەوە من تائەو كاتەش زانستە ئىسلامىيە كان و زانستە فەلسەفىيە كامى تېكەل كردىپۇون و پىنكەوە لىيم ھەلەدە گۈزىن.

ئىجا لەبەر ئەوهى كە من لەرەدە بەدەر بەھەلەدا چووبۇوم، وامدەزانى ئەم بابەتە فەلسەفىيە سەرچاوهى كامىل بۇون و پىشكەوتىن و تەوهەرەي "پۇشىرى" ن!

که چی له راستیدا هر ئه و با بهته فەلسەفی يانه بۇون كە سەريان لە پۇرمىش شىۋاند و
لە كەي زۇريان لە سەرەتلىقنى و، هەر ئەوانىش بۇون بە تەگەرە لە رېتى بەرزبۇونەوهى
مەعنەويمدا)^(۱).

□ لاپىرىدىن لە مېھرە كان لە سەرەتلىقنى "دل" دا

(بىن گومان هەر بۇ خۆم زىيادبۇونى "زانستى فەلسەفى" م لە زىيادبۇونى نەخۇشى يە كەدا
بىنى، ھەروەك زىيادبۇونى نەخۇشى يە كەشم لە زىيادبۇونى "زانستى عەقلى" دا بىنى.
چونكە نەخۇشى يە مەعنەوى يە كان مەرۆف دەگەيەنە چەند زانستىكى عەقلى، ھەروەك
زانستى عەقلى يە كانىش دەبنە هۆزى پەيدابۇونى چەندىن "نەخۇشىي قەلبى")^(۲).

ئەوه بۇ (كاتىن "سەعىدى نوى" رېتى تېڭامان و بىر كەرنەوهى گرتەبەر، ھونەر و
زانستى فەلسەفى يە كانى ئەورۇپا كە تا پادىھەك لە بىرى "سەعىدى كۈن" دا جىڭىز
بۇوبۇون، لەناو دلى ئەودا چەند نەخۇشى يە كىيان پىنكەھىتا و، لەو گەشتەي كە ئەو بە
دل" ئەنجامى دا چەندىن گىرو گرفتى زۇريان لىنى پەيدا بۇو.

لە بەر ئەوه، "سەعىدى نوى" بىرى خۆزى - بە يە كىجارى - لە چىلەك و چەپەلىي
فەلسەفەي بە رۇوكەش پازاواه و شارستانىيەتىي ساختە و نەفام، داتە كاند)^(۳).

(۱) بىرىشكە كان، ل: ۴۷۷-۴۷۸. پۇيىستە نۇورەش يادى خۇينەرى بەرپىز بىخەيەنە كە: "ئۇ فەلسەفەيەي كە پەيامە كانى نۇورەتىرى دەكەنە سەر و زىللەتى تۇند و بەھىزى تى دەسرەۋىن، تەنھا فەلسەفە زىيانە خىشە كەيە و تېڭىز اى فەلسەفە نى يە. چونكە بەشى "حىكىمەت" لە فەلسەفەدا، كە خزمەتى زىيانى كۆمەلەتىي مەرۆف دە كات و يارمەتىي ئاكار و رەۋوشتە بەرزە كان دەدات و رېتى بۇ پىشىشكەوتىي پىشەسازى خۆش دە كات، پەيوهەندىي باشى لە گەل قورئاندا ھەيە و سازە لە گەتى، بەلکو خزمەتكارى حىكىمەتى قورئانى بىررۇزە و لە دىزى راناوهەستىت، تەنانەت هەر ناشتاۋىت لە دىزى رابۇوهەستىت. لە بەر ئەوه، پەيامە كانى نۇور بەر لەم بەشى فەلسەفە ناگەن. بىلام بەشى دۇوھەمىي فەلسەفە، ھەروەك لە لايەكەوە بۇو بەھىزى بەرپۇونەوهى خەلگى بىز ناو گومرالىي و ئىلىخاد و ئىتارى بىزگەنلىي فەلسەفەي سروشتى، لە ھەمان كاتدا و لە لايەكى تىرىشەوە بە ھەر زەھى و گەمە و گالتەوە مەرۆف بەرھە بىن ئاكالىي و گومرالىي دەدانە بەر. ئىجا لە بەر ئەوه بە كارە دەراسىيانە خۆزى كە وە كۆ سېھر وان، سىنگ لە راستى يە كانى مۇعجىزەي قورئانى بىررۇز دەرددەپىنېت، ئەوا بەيامە كانى نۇور لە زۇرىبەي بەشە كانىاندا و بە دامەزراڭدىنى چەندىن تەرازووى ورد و دەستوررى تۇندۇتۇزلى و، لە رېتى سازىدانى چەندەها بەراوردى پىشت بەستو بە بىلگەي بەھىزى، رۇوبەرپۇوەي لەم بەشە گومرالىي فەلسەفە دەبئەنە و زىللەتى تۇندۇتىزى تى دەسرەۋىن، لە كاتىكدا كە كارىيان بەسەر بەشە راست و سوودىيە خىشە كەي فەلسەفە نى يە". پاشەندە كان، پاشەندى ئەميرداخ: ۱/۰۸-۰۹.

(۲) مەسەنەويى نۇورى، دلىپىنك لە دەربىاي تەوحىد، كۆتايى.

(۳) بىرىشكە كان، بىرىشكەي حەفەدەھەم، ل: ۲۲۸.

چونکه (سه‌عیدی) کزان و بیرباره کان له ههندیکی دهستوره کانی فلسفه‌ی مرزف "پرازی" ن. و اته شتیکیان لئی په‌سنه‌ند کردوده و، هر به چه کی ئهوان زورانیان له گه‌لدا ده‌گرن و، به‌شیلک له دهستوره کانی فلسفه‌فیان به وینه‌ی زانسته نوی‌یه کان وهر گرتوه و سه‌لاندوویانه. بؤیه ناتوانن - بهم شیوه کارکردنه - وینه‌ی راسته‌قینه‌ی ئیسلام پیشکه‌ش بکهن. چونکه ده‌چن دره‌ختی ئیسلام به لق و په‌لی ئه و حیکمه‌ت و فلسفه‌فیه موتور به ده‌کهن که پیان وایه خاوه‌نی په‌گ و پیشه‌ی قوول و به‌ربلاو بن. وهک بلیّی دهیانه‌ویت بهم کارهیان ئایینی ئیسلام به‌هیز بکهن!

به‌لام له‌بدر ئوه‌ی زور به کدمی په‌ی ده‌که‌ویت که بهم چه‌شنه کارکردنه سه‌رکه‌وتن به‌سهر دوژمناندا به‌دهست بهنیریت و.. له‌بدر ئوه‌ش که ههندیک داشکانی تی‌دایه له شان و شکزی ئیسلام، ئهوا وازم له و پیازه هینا و، به راستی و کردار ده‌مخست که بناغه‌کانی ئیسلام هیندہ پیشکدار و قوولن و ئوهوندہ به‌ناخدار پژوون که هه‌رگیز بناغه‌کانی فلسفه‌فیان پنی ناگات، تهنانه‌ت له به‌رامه‌ریانه‌و بی‌بناغه و پروکمش ده‌رده که‌ونا!

له "وته‌ی سی‌هم" و "مه‌کتووبی بیست و چوارم" و "وته‌ی بیست و نوهم" دا‌ئم راستی‌یم به‌هلگه‌کانی‌و پیش‌چاو خستووه.

له پیازی پیشوودا وا گومان ده‌بریت که فلسفه‌فه شتیکی قوول بیت و ئه‌حکامه‌کانی ئیسلامیش پواله‌تی و پروکه‌ش بن، بؤیه دهست له په‌ل و لقه‌کانی فلسفه‌فه گیر ده‌کریت بز مه‌بستی پاراستی ئیسلاما

به‌لام هه‌رگیز وانی‌یه و ئه‌م بزچوونه گه‌لئی له واقعه‌و دووره. دهستوره کانی فلسفه‌فه له کوئی ده‌توانن به و ئه‌حکامانه بگه‌نه‌و)^(۱)!

□ سه‌رکه‌وتنی "دل"

(له و کاته‌دا که من بهم حاله‌و ده‌تلامه‌و، می‌هره‌بانی و که‌ره‌می خواهی گه‌وره‌ی به‌توانای بالاده‌ست، دانسته به‌رز و پیروزه‌که‌ی قورئانی پیروزی نارد به هانامه‌و،

(۱) مه‌کتووبات، مه‌کتووبی بیست و نوهم، ل: ۷۴۹-۷۵۰.

له‌که‌ی ئهو بابه‌ته فه‌لسه‌فی يانه‌ی داشتاردو "گیان"‌ی منیان له‌وانه پاڭ كرده‌وه، وەك لە زۇر پەيامدا باس كراوه.

چونكە ئهو تاریکى يە رۇحى يە كە لە زانسته فه‌لسه‌فی يە تازه كانى لمەپ بۇونەورەو سەرچاواه دەگرن، نزىك بۇو رۇحى منىش داپوشن و رۇشنايىھ كەي لە ناوەندى بۇونەوراندا نغۇز بىكەن..

ئهو بۇو ھەركاتى كە دەمپوانى يە ھەر لايەنیكى ئهو بابه‌ته فه‌لسه‌فی يانه، ترووسكايىھ رۇوناكىم تىدا نەددەيىن و تەنانەت تەنگە نەفسىش دەبۈرمى! ھەتا ئهو دەمەي كە نۇورە درەخشاشە تەو حىدىي يە كەي قورئانى پىرۆز ھات و تەلقينى "لا إله إلا هو"‌ى دادام و، ئهو تاریكى يە لە سەرپەۋاندەمەوە و سىنگم كرايەوە. ئىنجا توانىم بەپەرى حەوانەوە و دلىنابىي هەناسەي ئاسوودەبىي ھەلبىكىشىم.

بەلام نەفس و شەيتان، بەھۆزى ئهو دەرس و ئامۇزگارى يانه‌ى كە لاي گومرایان و ئەھلى فه‌لسه‌فە خۇيندبويان، خۇيان بۇرانه گىرا و يېنكەوە ھېزشيان كرددە سەر "دل" و "زىرى" م. ئهو بۇو لەم ھېرىشەدا چەند گفتۇرگۇز و تووپۇزىك لە نىوان ھەردوو لادا پۇوى دا، كە سوپاس بۆ خوا به سەركەوتى "دل" و دام و دەستە كەي كۆتلىنى بىن ھات)^(۱)!

□ ھەپەشەي بىرى و، يادكىردنەوەي مردن

(كاتى لە بەرەبەيانى پىريدا لە خەويى شەوگارى لاوى بىندار بۇومەوە، سەرپىجم لە خودى خۆم دا، يىنیم وا بە خېرىابى لە لوتكەي بەرزايىھ كەوە بەرەو دەرگايى گۈزە كەم بەردەبىمەوە، وەك "نيازىنى ميسرى"^(۲) لە وەسفى ئەم چەشىنە حالتەدا دەلىت:

(۱) بىرىشكە كان، بىرىشكە يىست و شەشم، ل: ۴۷۹.

(۲) نيازىنى ميسرى (۱۶۹۴-۱۶۱۸) از شاعيرىنى زاهىدە، لە گۈندينىكى سەر بە پارىزىگەي "مەلاتىيە" لە دايىك بۇوە. خۇيندەنلى لە "لەزەر" تەمواو كردوو، ھەر لە بەرئۇھەش پىنى و تراواھ: "ميسرى". كە لە ميسىر گەپارەتتەوە دەستى كردوو بە پىنماعى مۇسلمانان لە يە كېڭىلە قوتاپخانە كانى ئهو كاتەي ئەستەمبۇولدا، ھەر لەپىش تەرىقەتى "خەلۆھەتى" دامەززەندۇرۇ كە پېشى دەۋرىتىت: "تەرىقەتى نيازى" و "تەرىقەتى ميسرى". جىڭە لە "دیوانى شىعر" و "مەكتوبات" كەي، چەند بەرەبەيىكى ترى ھەيدە وەك: "موائد العرفان"، "عوائىد الاحسان"، "ھداية الاخوان". (وەرگىپ)

له گهرمه‌ی خموی غفله‌تی "گیان" م

پروخا بهرد بهردی کوشکی "ژیان" م!

بهلئی، ئەو جەسته‌یەی کە خانە و لانە گیانە، بە دریازی پۇزىگار يەك لە دواى يە کى بەرده کانى داکەوتىن.. ئەو هيوا و ئاواتانەش کە بە توندى منيان بە دىياوه بەستبوو، هەمۇويان پېچەن و لەت لەت بۇون! لەمەوه ھەستم بە نزىكبوونەوهى وادەي جودايى و لىنىڭداپىن كىردىلە و ھاۋىئى و خۆشەویستانەي کە لە ژمارە نايەن.

لە بەر ئەوه، كەوئىھە گەپان بە دواى تىمارى ئەم بىرىنە مەعنەھەوی بە قۇولەي کە وا دىبارە دەرمانى نى يە. بەلام ھىچ چارە سەرتىكم دەستتگىر نەبۇو. لە ناچارىدا منىش وە كەو "نيازى" وەم:

"دانست" خوازىيارى فەنای جەستەمە

"ئەبەد" ئاواتى دلى خەستەمە

دەرونسم كەيلى پەزىارە و دەرددە

لوقمان سەرسامە و تىمار ئەستەمە

لەم كاتەدا كە من بەم حالەوە دەتلامەوە، لە ناكاودا نۇورى ئەو پىغەمبەرە خۆشەویستەي كە ئەمیندار و غۇونە و بانگەواز كار و زمانى مىھەربانى خوابى گەورەيە، ھاودەم لە گەل شەفاعەت و ئەو دىبارى يەي کە خوابى گەورە پىنى بەخشىوو و بىرىتى يە لە پىنمايى كەردنى مەۋھىتى، بۇون بە مەلھەم و دەرمانىنىڭ ساپىزىكاري دەرددە بى دەرمانە كەم و، ئەو نائۇمىدى يە رەشەيان بىز گۈزىم بە ئومىدىنىڭ پرووناڭى درەخشان (۱).

(كاتى كە يە كەم هەنگاوم نايە ناو دەرگاي پىرىيەوە، تەندىروستىيى جەستەشم - كە درېز بە خەوى "بى ئاگايى" دەدات - تىكچۇو بۇو.

بەم جۈزە، "پىرى" و "نەخۆشى" يە كىيان گىرت و پىشكەوە ھېرىشىان كىرده سەرم و، تا ئىستايىش بە دوو قۇلى لىيم پاست بۇونەتەوە و زىللەي يەك لە دواى يەك لە سەر و گوپىلاڭ دەسرەوينىن. تا بە تەواوى خەوى "بى ئاگايى" يان لىنى زېراندەم.

(۱) بىرىشكەكان، بىرىشكەي بىست و شەشەم، ل: ۴۴۸-۴۴۹.

ئنجا هیچ شتىكى وەك مال و منالىشىم نەبۇو تا بە دنیاوه بىمبەستنەوە. لەبەر ئەمە، كە سەيرى ئەنجامى سەرمایىي تەمنى خۆمەم كرد - كە بەھۆى بىن ئاگايىي سەرددەمى لاۋىم لە دەستم دەرچوو - بىنیم ھەر تەنها تاوان و گۇناھبارى يە!

لەم كاتەدا منىش وە كو "نىازىي ميسرى" ھاوارم لىنى ھەتساوا، وتم:

بە دەستى خالىي پىنگام گرتەبەر
بە بىن ئاگايىي و رەنجى بىن سەمەر
لە كاروان جىماو، نامۇز و تاوارە
سەرمایىي ژىنم رۆيىشت بە ھەدەر

* * *

تەنها لافاوى فرمىسىكى چاوم
قرچەي سووتاۋىي تاسەي ھەناوم
ھاودەمى گەشتى تەننەيىي من بۇون
سەربارى "زېرى" ئى سەرلىنى شىپاوم

لە دەمەشىدا لە نامۆيىھە كى سەختىدا دەزىيام. بۇيە ھەستم بە پەزارە و نائۇمىدى دەكىدە، لە حەسرەت و پەشىمانىي پۇزانى پابوردووی تەمەندىدا بۇوم. لە تاوا بەدەم داد و ھاوارەوە داواي يارمەتىم دەكىدە، لە دووی ئومىدىكىدا دە گەپام كە دەلم پۇوناك بىكانەوە ..

لە ناڭاودا قورئانى پىرۇزى ئىعجازى بەخش ئاوري سۆزى لىنى دامەوە و، دەستى يارمەتىي بۇ درېز كىدەم و، دەرگايدە كى گەورەي ھىوا و ئومىدى بۇ خىستە سەرپىشت و، نۇورىنەكى ھېننە ئومىد بەخش و درەخشانى بىن بەخشىم كە ئەگەر ئە و نائۇمىدى يەم سەد لەوەندەش زىاتر و گەورەتەر بوايە، ھەر ھەمۈرى دەرەوانىدەوە و دەوروبەرى بۇ پۇوناك دە كەردىمەوە^(۱).

(بەللى، من ئە و تەيدم تىّدا ھاتۇرەتەدى كە و تراوە:

(۱) بىرسىكە كان، بىرسىكەي بىست و شەشم، ل: ۴۵۱-۴۵۰.

وعین قد نامتْ بليل شبیتی و لم تتبه إلا بتصح مشیب^(۱)

چونکه ئیستا بزم دهر کهوت که بیدارترینی کاته کانی لاویم، قوولترينی چینه کانی نووستنم بون(۲)!

(ئەمەش لە کاتىكدا بۇو كە چەند تالىتكى سېى - كە نىشانەي پىرىيە - تىكەلى مۇوى سەرم بۇوبۇن.

پرووداوه سەختە کانى يە كەم جەنگى جىهانى و، ئاسەوارە قوولە کانى دىل بۇونم لە پروسيا بە سەر ژیانمەوه، خەموى بىن ئاڭاڭىي منيان قورستە كردىبوو.

دواي ئەوهش كە لە دىلى دەرباز بۇوم و گەرەمەوە بۆ ئەستەمبۇول، ئەو پىشوازى يە رەنگىن و گەرەمەي لېيم كراچ لە لايەن خەلیفە وچ لە لايەن "شىخولغىسلام" وچ لە لايەن سەرگىرەتى گىشتى وچ لە لايەن قوتاييانى زانستە شەرعى يە كانەوە، ھەروەھا ئەو پىزە گەرنگەي لېيم گىرا كە لە پادھىيە كدا بۇو من شايىستە نەبۇوم.. ھەممو ئەمانە، ھاودەم لە گەل مەستى و بىن ئاڭاڭىي لاویدا، بۇون بەھۆزى دروستبۇونى بارىنىكى پۇچىسى ئەوتۇر كە خەموى بىن ئاڭاڭىي منيان لە جاران قورستە كرد، بە پادھىيەك كە دنيام بە ھەميشەيى دەھاتە بەرچاو! ھەروەك "دەرۈون" يشم ھىننە بە شىۋەيەكى سەير خۆزى پابەندى دنيا كردىبوو وەك بلىتى ھەر گىز مردنى لە رېنگادا نەيىت!

ئالىم كاتە و لە مانگى رەمەزانى پېرۇزدا سەرىنىكى مز گەوتى "بايەزىد" م دالە ئەستەمبۇول، بە نيازەي كە لە سەر زارى قورئان خويىنە دلىسزۆزە کانى ئەۋى گۇئى لە قورئانى پېرۇز ڑابىگرم^(۳). ئەوه بۇو لە سەر زمانى قورئان خويىنە کانەوە ئەو را گەياندە

(۱) وانە:

گەنج بۇرم چاوم نوست "لاوى" م بۇو بە شۇو سېپىدەي "پىرى" جاھەلسالە خەمو دوای گەرانىكى زۇر بۇم ساغ نەبۇوه نەم بەيىتە شىعرە هى كىن يە. (وەرگىز)

(۲) مەسەۋىي نورسی، تۈرىك لە بەرپۇومە کانى بەھەشتى قورئان.

(۳) مامۇستا نورسی چەند يادھەرەيە كى گەرنگى لە مز گەوتى "بايەزىد" داھىي كە شايىانى بادخىستتەرەن، لە بەر ئەوهش نەمانھەنەن بىز ئىرە تاكو باسە كە درېزىزە نە كىشىت. خۇنىرى بەرپىز دەتوانىت لە شۇنى دىيارىكراوى خۇياندا بىانخۇنىتتەوە و سوودىانلى وەر بىگىزت. يە كېڭى لەوانە لە باسى لېعجازى پىتى "ان" ئى ھەنۇبىدە دايە، بپوانە: "مەكتۇوبات، ل: ۶۶۲-۶۶۸"؛ يە كېڭى تىر لە دەمى چەسپاندىنى ئەوهى كە قورئان گۇفتارى خواتى گەورەيە، "مەكتۇوبات، مەكتۇوبىي بىست و شەشم، ل: ۵۱۷-۵۲۹".

توند و بەھىزە قورئانى پىرۆزى ئىعجاز بە خشم بىست كە بە گوفتارە بە رزو ئاسمانى يە كەي خزى مردن و نەمانى مرۆڤ و هەمۇ زىنده وەرىتكى لە ئايەتى: ﴿كُلُّ نَفْسٍ۝ دا (آل عمران: ۱۸۵) بە ئاشكرا پاڭھىاندووه!

ئەم پاڭھىاندنه توند و بەھىزە، هىنندە بە گەرمۇ گۈپى رۇشتە ناو گوئىمەوە كە هەمۇ چىنە چېر و ئەستوورە كانى خەموى بىن ئاگايى و مەستىي منى بېرى و، جىنى خزى لە ناخى دلىمدا كردووه!

دواى ئەوه لە مز گۈوت دەرچۈوم.

پاش چەند رۇزىكى هەستم كرد كە پاشاوهى ئاسموارە كانى ئەو خەموى بىن ئاگايىمە كە لە مىزە جىنى خزى لە ناخى مندا كردىبۇوه، وەك زىريانىكى گەورە و سەخت لە سەرمدا دە جۇولۇ، خۆم وەك كەشتى يەك دەبىنى كە لە ناو شەپۇلى دەرىيادا قىبلەغا كەي لە كار كەھوتىپ و بە پاست و چەپدا بخولىتەوە. دەرۈونم لە ناو ئاگرۇنىكى چەپە دوو كەلاۋىدا هەلدە قىرچا. خزى هەر كات لە ئاوىنەدا سەيرى خۆمم دە كردى، مۇوه سېپى يە كان پېيان دەوتم: ورىيا به ۱۱

بەلتى، ئەم جارە بە پەيدابۇون و بىددار كردىنەوە كانى ئەو چەند تالى سېپى يە، هەمۇ شىتىكىم لە لا پۇون بۇوه..

چونكە بىنیم ئەو لاۋىيە كە من زۆر جار پىنى دەنازىم و شەيداى چىزە كانى بۇ بۇوم، ئىستا پىم دەلتى: "خوا حافىز"! هەروهە ئەو ژيانە كە پەيەندىنى خۆشۈرىستىم لە گەلدا بەستبۇو، ورده ورده بەرەو كىربۇون و كۈزانەوە دەرۇشت.. ئەو دىنايىمش كە دەستم لە داۋىنى گىر كردىبۇو، تەنانەت زۆر بۇي پەرۇش بۇوم، بەلكو شەيداishi بۇ بۇوم، بىنیم پىم دەلىت: "خوا حافىز، خوات لە گەل"!

بەمەش پىنى را دەگەياندە كە من لىرەدا مىوانم و هىنندە ئەم میوانخانە بە جى بەھىلەم. بەلكو لەمەش زىاترم دى؛ چونكە بىنیم دىنخۆبىشى خەرىكى خۆپىنجانە وە بىن كۆچكىردىن و "خوا حافىزى" وتن!

ئىنجا يە كىن لە واتا "ھەمە كى" يە كانى ئايەتى: ﴿كُلُّ نَفْسٍ۝ ذائقةُ الْمَوْتِ لە پروى دلىمدا كرایەوە، كە بىرتى يە لەمە خوارووه:

"سرجه‌می مرؤفایه‌تی به گشتی و هک تاقه که سیلک وايه، ده بی. مریت تاکو سه‌رله‌نوئ زیندوو بکریته‌وه.. گوی زه‌ویش که سیلکه ده بی تامی مردن بچیزیت تاکو شیوه‌ی مانوه و هه‌میشه‌بی لخز بگرت.. دنیاش به هه‌مان جوز که سیلکی تره و ده بی. مریت، تاکو له شیوه‌ی دواره‌زدا دروست بکریته‌وه".

ئنجا بیرم له باره کرده‌وه که ئه و کانه منی تی‌ابروم.. بینیم:

ئه و لاوی‌بی که خولگه‌ی هه‌موو تام و چیزیکه، بەرهو نه‌مان ده‌پروات و شوین بز ئه و پیری‌بی چوْل ده کات که سه‌چاوه‌ی هه‌موو داخ و خەفه‌تیکه! ئه‌م ژیانه دره‌خشان و پووناکمش له پۇشتندایه و، مردنی به پوالەت تاریک و لیل خۆی بز شوینه‌که‌ی ئاما‌دە ده کات! ئه‌م دنیا خۆشەویست و شیرینه‌ش که وا دەزانریت هه‌میشه‌بیه و خۆشەویستى بىن ئاگایانه، بینیم زور بە پەلە بەرهو ئاوابوون ده‌پروات!

منیش بز ئه‌وه‌ی سەر بە ناو بىن ئاگاییدا بکم و له دەست ئه و باره پەریشانه خۆم بخەلەتینم، ئاپریکم بە لای ئه و پلە و پایه بەرزه کۆمەلایتى يەدا دایه‌وه کە پاش گەرانه‌وه لە دىلى لە ئەستەمبوول بەدەستم ھینا و دەرۈونم پىنى خەلەتاو، سەرتاپا دلنه‌وابى و پېزلىنان و رووتىکردنى خەلکى بۇو بەرامبەرم و، زور لە توانا و وزه‌ی خۆم زیاتر بۇو..

بینیم هه‌موو ئه‌مانه تا دەرگائى گۆرە کەم لە گەلەمدا دین کە لېی نزیك بۇو مەته‌وه و، هەر ھېنده‌ی گەیشتمە ئه‌وئى سەرجمم پووناکى يەکانیان دەکۈزىنەوه! پاشان بۆم دەركەوت کە پایاھ کى قېبە و خۆپەرسىي يەکى سارد و سپ و بىن ئاگاییه کى کاتى خۆيان لە پشتى پەردەی پازاوه و نەخشاوى "لەخز پازى بۇون" وە مەلاس داوه، کە غۇونەی بەرز و ئاواتى گەورەی شەيدايانى ناوابانگا! ئىز تېڭىيەشتم کە ئەم شستانە تا ئىستا منیان خەلەتاند، لەمەدۋا ھېچ دلنه‌وابى و پووناکى يەکم بىن نابەخشن!

جا بز ئه‌وه‌ی ئەم جاره‌یان بە تەواوی لە خەموی بىن ئاگای بىددار بىمەوه، دەستم کرده‌وه بە گوئى پاگرتى لە قورئان خۆينه بەرپىزانەی ناو مزگەوتى "بايەزىد" بز مەبەستى خويىندن و وەرگرتى وانه ئاسمانى يەکى قورئانى پېرۇز.

ئیتر لەم پیشەوە و لە ناوەندى فەرمانە خاۋىن و پىرۇزە كانى پەرورەد گاردا، مزگىنى يەكاني ئەو را به رە ئاسمانى يەم بىست كە لە ئايەتى: ﴿وَبَشِّرِ الَّذِينَ آمْسَوا...﴾ دا (سورة البقرة: ٢٥) رايگەياندووه.

بەلتىن، كاريگەربىي ئەو پېژنە و بەرە كەتەي لە قورئانى پىرۇزەوە دەستم كەوت، هانى دام كە لە ناو ئەمۇ شستانەي سەرسامىان كىردىبۇوم و خىستىبووميانە نىائومىدى و دلتەنگىيەوە، بە شوين ئومىد و پۇوناكىدا بىگەپىنم.

ھزاران شوڭر و ستايىش بۇ بەدېيەنەرى بەخشنىدەم كە يارمەتىي دام بىز دۆزىنەوەي دەرمان لە هەمان نەخۆشىدا و، بىننى پۇوناكى لە هەمان تارىكىدا و، ھەست كەردن بە دلىنوايى لە هەمان ئازار و ساماناكىدا!

يە كەم جار سەپەرىيکى ئەم "پۇو"م كەرد كە خەلکى دەترسىنېت و لە پىش چاوى ھەمواندا ساماناك دەرددە كەويت، كە بىرىتى بە لە پۇوى "مردن!"

بە نۇورى قورئانى پىرۇز بۇم دەركەوت كە پۇوى راستەقىنەي مردن سەبارەت بە ئىماندارانەوە پۇويەكى جوانى پۇوناكە، ھەرچەندى دىۋى دەرەوەي بە پەردىيەكى پەشى تارىك و ناشىرين و ترسناڭ داپۇشراوه.

ئەم راستى يەشمان بە جۈزىنەكى گومان بىر لە زۇر پەيامدا چەسپاندووه. بە تايىھەت لە "وتهى ھەشتەم" و "مەكتۇوبى بىستەم" دا پۇونغان كىردووه تەوه كە "مردن" لەناودانى ھەتاھەتايى و جودايى ھەمىشەبى نىيە، بەلكو پىشەكى و سەرتايى زىيانىكى ھەمىشەيە و.. مۇلتەت و حەوانوھەيە و.. كۆتايى ھىننانە بە ئەركى ڪارمەندىي ئەم ژيانە و.. شوين گۇپىن و بە يەك شادبۇونوھەيە لە گەل ڪاروانى ئەو خۇشمەویستانە كە كۆچچىان بۇ جىھانى بەرزەخ كىردووه.

بەم جۈزە و لە پۇانگەي ئەم راستى ياندۇھە، پۇوى گەش و پۇوناكى مردەم دى. بىن گومان نەك بە ترس و لەرزەوە، بەلكو - لە پۇويەكەوە - بە پۇانىنى حەزو تاسەمەندىيەوە بۇم روانى. كە ئەمەش بۇو بەھۆى ئەوھەي يەكىن لە نەھىئى يەكاني يادى مردن(رابطة الموت)م بۇ دەربىكەوېت كە پىرەوانى پىيازە كانى "تەسەورف" لەنجامى دەدەن.

پاشان سه‌رنجی "سهرده‌می لاوی" م‌دا که سه‌رده‌مینکه هه‌مو و که‌سینک شهیدایه‌تی و خهفت به نه‌مانی ده‌خوات و، وه‌کو لاوی من له هه‌مو و که‌سینکی تریش به بی ئاگایی و گوناهباری ده‌چیته‌سمر! بینیم له پشت ئه‌مو بهرگه رازاوه نه‌خشاؤه‌ی لاوی‌یمه‌هه روویه‌کی ناشیرین و تهناهه‌ت سه‌رسووپرهین و مهستکه‌ر هه‌هیه که به‌هه بهرگه داپوشراوه. خۆ لە گەر من راستی و چییه‌تی لاویم نه‌زانیبایه، ئه‌وا با ته‌مه‌نیکی سه‌د سالیش‌م بیوایه، هه‌تا دوا هه‌نانسه‌ی ژیانم دووچاری خهفت و گریانی ده‌کردم، بز ئه‌و چه‌ند ساله که‌مه‌ی که به مه‌ستی و پنکه‌نینه‌وه ده‌چیته‌سمر، به وئنه‌ی ئه‌و شاعیره‌ی که به خهفت و ئازارینکی تاله‌وه بز لاوی خۆی گریاوه و، وتورویه‌تی:

خۆز گا گەنجی به کەم ئه گەرداووه گلەبی پېریم ئە کرد بەلاوە
بەلنى، ئەو پیرانه‌ی که به جوانى له نهیتى يە کانى تافى "لاوی" نه گەيشتوون، به وئنه‌ی ئەم شاعیره، ته‌مه‌نى پېرى يبان به خهفت و گریانه‌وه ده‌بئن سه‌ر، بز لەدەستچوونى "سهرده‌می لاوی" يان.

ئە گەر گەشە و لىنها تووپى هەرتى "لاوی" له باوھەدارىنکى هيمن و ۋىزى و دل بىدار و بە ويقاردا جىي خۆی بکاتاهوه و، وزه و ھىزى لاوی له خواپەرسى و كردووه‌ی چاك و بازى گانى دوارپۇزدا بەسەر بىات، ئەوا دەبىت به گەورەترين ھىزى خىزى و چاكه و، باشتىزىن ھۆى بازى گانى و، جوانلىقىن و بەتاملىقىن مايەي چاكە كارى.

بەلنى، سه‌رده‌می لاوی، سه‌رده‌مینکى گەلنى بەنرخە و نىعمەتىكى گەورە خواپى و شادمانى يە کى بەقام و خۆشە، بز كەسىك كە باش بە كارى بەھىبت و ئەركە ئايىنی يە کانى سەرشانى جىيەجى بکات.

بەلام ئە گەر سه‌رده‌می "لاوی" رېنگاى راستى تىدا نه گىرىتە بەر و، لە گەل داونىن پاکى و خواپەرسىدا ھاودەم نەبىت، ئەوا گەلنى مەترسىي سەخت و لەناودەرلى لە پېنگادايد. چونكە ھاندان و ھەلەشمەن ئەم سه‌رده‌مەي تەمەن "بەختىارىي ھەمىشەبى" و "ژیانى دوارپۇزى" مەرۆف لەناو دەبات، تەنانەت لەواندەيە ژیانى ئەم دنیاشى تېكشىكىنیت. كە ئەمش دەبىت بەھزى ئەوهى لە سه‌رده‌مى پېریدا خهفت و ئازارىكى

زۇر دەرخواردى ئەو كەسە بىدات، تەنھا لەبەر چەند سالىتكى كەم كە به كەيف و شادى يەوه لېي چۈوه تەسىر.

جالەبەر ئەوهى زۇربەى خەلکى سەردهمى لاۋىيىان بە بىن زىيانلى ناچىتە سەر، ئەوا دەبىن ئىيمەپىر و بەسالاچۇو سوپاسىكى زۇرى خواى خۆمان بىكمىن كە لە زىيان و مەترسى يەكانى ئەو سەردهمە رېزگارى كردوين.

لە لايەكى ترىشىوه تام و لەزەته كانى "لاۋى" - وەك هەموو شىتىكى تر - لە ئەنجامدا دەپىنه و كۆرتايىان بىن دىت. جا ئەگەر ئەم سەردهمە بە پەرسىش و كرددەۋە ئەچاك بەسەر بىرىت، ئەوا بەروبوومى نەپراوه و بەردەوام بە مەرۆف دەبەخشىت و، دەبىت بەھۆى دەستخىستنى لاۋىتى يەكى هەتاھەتايى لە ژىيانىكى هەميشەيدا.

پاشان سەيرىتىكى ئەم دىنايىم كە زۇربەى خەلکى شەيدا و گىرۇدە بۇون. بەھۆى نۇورى قورئانى پېرۇزە و بىنیم "سى" دىنای گشتى هەيە كە تىپەلەكىشى يەكتى بۇون:

يەكەم: ئەو دىنايىهى كە دەپۋانىتە ناوە جوانە كانى خواى گەورە و ئاوىنە ئەو ناوانىدە.

دووھەم: ئەو دىنايىهى كە دەپۋانىتە پۇزى دوايى و كېڭىگە ئەنلىنى تۈرى ئەو دىنايىه.

سىھەم: ئەو دىنايىهى كە دەپۋانىتە ئەھلى دىنما و گومرايان و، جىنى گالتە و گەپ و رابوار دىنائە.

ھەروەھا بۇم دەركەوت كە ھەرچى كەسە لە ناۋەندى ئەم دىنايىدا، دىنايى كى تايىەتىي خۆى هەيە. واتە هيىنەدە ئۇمارە مەرۆف دىنای تىپەلەكىشى يەكتى هەيە! بەلام دىنای تايىەتىي هەموو كەسىك لەسەر بناغە ئەنەن تايىەتى يەكەم ئەو كەسە راڭىز بۇوه و، ھەر كات جەستە ئەو كەسە پۇوخا و تىكشىكى، ئەوا دىنائەشى پۇوخاوه و قىامەتى بەرپا بۇوا!

جالەبەر ئەوهى بىن ئاگىابان بەم خىراپى و كىتوبى يەھەست بە پۇوخانى دىنما تايىەتى يەكەي خۇيان ناکەن كە ئاوا بە زۇوبىي ھەرھەس دەھىنەت و كۆرتايى بىن دىت، ئەوا شەيداي دەبن و پىيان وايە كە وەك دىنما دامەزراوه گشتى يەكەي دەررۇبەريان وايە!

منیش که بیرم کرده وه، له بهر خۆمهوه وتم: بى گومان منیش - وه کو خەلکى -
دنیا یه کى تاییه‌تی خۆم ھەیه و، دنیا کەی منیش وه کو ھى ئەوان به خیزابى و له پېر
دەروخیت. ئیز دەبىچ سوودىڭ لە دنیا تاییه‌تى يە كەی تەمەنە كورتە كەمدا بىت؟!
بە نورسی قورئانى پېرۇز بۇم دەركەوت كە ئەم دنیا تاییه‌تى يە من و خەلکى:

خانەیە كى كاتى يە بۇ بازار گانى و.. میواخانەيە كە ھەموو پۇزىنىڭ لە میوان پېر
دەبىت و پاشان خالى دەبىتەو و.. بازارپىنى سەرپىگايە بۇ ئەوانەي كە دىن و
دەرۇن و.. كەنیپىنىكى كراوهى بەدىھىنەرى وينە كىشە كە دانستى خواى گەورە نۇرسىن و
كۈزاندۇھى بە ويستى خۆزى تىّدا دەكت و.. ھەموو بەھارپىكىشى نامەيە كى
نەخشاۋى رازاوه يە و.. ھاوینە كانىشى چامەيە كى ھۆنراوهى بەسۇز و پەنگىنە و..
چەند ئاۋىنەيە كى ھەميشە نۇنى بۇوى ئەوتزى يە كە درەوشانەوەي ناواھ جوانە كانى
كىردىگارى شىكۈمىنديان تىّدا دەردە كەوتىت و.. باخچە و كېلىگە تىّدا چاندىنى تزۇرى
ئەو دنیا یە و.. گولدانى مىھەربانى خواوهندە و.. كارگەيە كى كاتى يە بۇ ئامادە كەدنى
ئەو تابلۇ پەروەردگارى يە ھەميشە بیانەي كە لە جىھانى ھەتاھەتائى و نەمرىدا پىشان
دەدرىن!

ئیز منیش، كە ئەمم يىنى، لە لاپەنى خۆمهوه شو كرانەي زۇرم پىشكەشى
خواوهندى بەدىھىنەرى بەخشنىدەم كەرد بۇ ئەوهى كە دنیاى لە سەر ئەم شىۋەيە بەدى
ھیناوا!

بەلام ئەو "خۆشەويستى" يە كە بۇ ئەوه لە ناخى مرۇقىدا جىنگىر كراوه تاکو بۇ دوو
پۇوه جوانە كە دنیا بەكارى بەھىنەت، كە دەپوانە ناواھ جوانە كانى خواى گەورە و
پۇزى دوايى، كە چى مرۇف نىشانە كە نەپىكا و بە ھەلەدا چىو كاتى كە ئەم
خۆشەويستى يە لە جىنگىاي خۆيدا بەكار نەھىنا و بەرهو پۇوه ناشىرىنە زىانە خشە كەى
سى ھەمى دنیا وەرى چەرخاند. بۇ يە فەرمۇودە پېرۇزە كەى پىغەمبەرى ئازىزى ﷺ تىّدا
ھاتەدى كە دەفرمۇنى: "حب الدنيا رأس كل خطيبة"^(۱)^(۲).

(۱) بۇوانە: (ضعيف الجامع الصغير وزياوته: ۲۶۸۱). (وەرگىزى).

(۲) بىرىشكە كان، بىرىشكە بىست و شەشم، ل: ۴۶۲-۴۶۸.

سالى ۱۹۲۱ ز/ ۱۳۳۹ ك

□ پىتمانى قورئانى بىرۋاز

(دواى ئوهى كە لە "دىلى" گەرامەوە، بە درېڭىنى دوو سال لە ژيانى ئەستەمبوولىم - سەر لە نوى - بىن ئاگانى سەرى تىىكىرىدۇمەوە. چونكە بارى رامىارىي ئەو كاتەمى ئەوئى و تەۋەزەكاني، زەين و بىرى منيان شېرزاھ و پەرتەوازە كردو سەرقالىيان كىردىم بە خۆيانەوە و، نەيانھېشىت ئاۋپىرىك بە لاي خۆمدا بەدەمەوە و بە قۇولى لە خۆم ورد بىمەوە. پۇزىتىكىان لە شۇنىڭىكى بەرزى گۇزپستانى "ئەبۇ ئەبىرووبى ئەنصارى"دا - خواى لىنى پازىمى بىت - كە بە سەر دۆلىتكى قۇولىدا دەپروانى، دانىشتىبۇم و سەرنجىم لەو ئاسىزىانەي دەورو بەرى ئەستەمبوول دەدا.

كەپپەر دنيا تايىھتى يە كەى خۆزم و اهاتە پىشچاۋ كە لە سەرەمەر گەدا بىت! چونكە لە ئەندىشەمدا وام ھەست دەكىرد كە لە هەندى لامەوە رۇحىم دەكىشىرتى ئەنىش لە بەر خۆمەوە وتم: ئايىا بلىيەت نۇوسراوى سەر ئەم كىللانە بىز ئەم جۇرە ئەندىشانە هانىان دايىتىم؟

ئەممەت و، پۇوى خۆزم لەو ئاسۇ دوورانە وەرچەرخاند و پۇانىمە گۇزپستانەكە.

لەم كاتەدا ئەم واتايە خرايە دەلمەوە كە:

"ئەم گۇزپستانە چواردەورت سەد ئەستەمبوولى تىدايە؛ چونكە سەد جار ئەستەمبوولى تىدا پۇزىتىخواهدا دانىستى خواوهندى بەتوانا و دانىاش كە دانىشتىروانى ئەستەمبوولى لېرەدا خالى كردووه تەوه، ھەرگىز تۆلەوان جىانا كاتەوە و دەبى تۆش وەك ئەوان بىرۇيت و ئىرە بەجى بەھىلىت!"

بەم خەيالە ساماناكەوە گۇزپستانە كەم بەجى هيىشت و، پۇشتمە ناو ژۇورىنەكى بچۈوك لە مىز گەوتى "ئەبۇ ئەبىرووبى ئەنصارى"دا، كە پىشىز زۇر جار دەپۇشتمە ناوى..

لەم بىرم لە خۆم كرددەوە.. بۆم دەركەوت كە من لە سى لاوە مىۋانم. چونكە ھەروەك لەم ژۇورە بىچىزلىيەدا مىۋانم، بە ھەمان جۇر لە ئەستەمبوولىشىدا، تەنانەت لە دنیاشدا مىۋانم و دەبى بىرۇم و بەجىي بەھىلەم! خۇ دىيارە مىوانىش دەبى بىر لە پىنگا و

سه‌فری خزی بکاته‌وه و مشوری بز بخوات! بهلئی هروده لهم ژووره بچوو که
ده‌پرم دهره‌وه و چولی ده‌کم، به همان شیوه پژیکیش دیت که له ئه‌سته‌میوول
ده‌پرم دهره‌وه و به‌جئی ده‌هیلتم، هروده ده‌بئی پژیک بیته پیشه‌وه که ئه‌م دنیا‌یه‌ش
به‌جئی بهیلتم!

خحفت و ئازاریکی لیل و ته‌ماوى لهم حاله‌دا خزی هاویشته سه‌ر دل و بیرو
ئه‌ندیشمه! چونکه بئی گومان که من کاتیک ئه‌سته‌میوول به‌جئی ده‌هیلتم ته‌نا‌له
ژماره‌یه کی که می‌هاوری و دؤست و خوش‌ویستام داناپریم، به‌لکو له هزاران
دؤست و خوش‌ویستی ئه‌سته‌میوول دور ده‌که‌مه‌وه. ته‌نا‌نت کاتی که لهم دنیا جوانه
ده‌رده‌چم، هزاران به‌لکو سه‌دان هزاریان له دواى خرم لئی به‌جئی ده‌هیلتم!

بهم حاله و به‌دهم خحفته‌وه جاریکی تر پژشتمه‌وه بز همان شوینی ناو گزپستانه‌که.
ئه‌م جاره‌یان دانیشت‌توانی ئه‌سته‌میوولم وه ک چه‌ندین ترم هاتنه پیش چاو که هه‌تسابه
سه‌ر پئی و به‌پریدا برپون! به‌وینه‌ی ئه‌کتهرانه‌ی که خویان مردوون، که‌چی له
فیلمه کانی سینه‌مادا - چونکه به نیازی و هرگرتی په‌ند و عیبره‌ت جار به‌جاریک
ده‌پژشتمه سه‌یریان - ده‌ردہ کمون و ده‌جوو‌لیپنمه!

ئه‌ندیشمه پئی و تم: ماده‌م هه‌ندیک لهم ترمانه‌ی که ئیستا لهم گزپستانه‌دا نوستوون،
ده‌گزنجنی وه ک ئه‌کتهره کانی سینه‌ما ده‌ریکه‌ون و بجولینه‌وه، که‌واته بی‌له و خه‌لکانه‌ش
بکره‌وه که دینه ناو ئه‌م گزپستانه و هر له ئیستاوه وا دابنی که پژشتوونه‌ته ناو
گزپه کانیانه‌وه! که‌واته ئیستا هم‌موو ئه‌وانه تدر من و ده‌جوو‌لیپنوه!

لهم کاته‌دا که من بدم خحفت و باره ئازاری‌به‌خشمه‌وه ده‌تلامه‌وه، له ناکاودا به‌هزی
نوری قورئانی پیروز و، به پایه‌ری شیخی گه‌بلانی - قُدَسَ سِرَّهُ - نوریکی خوش
بهمام و لمزه‌تم له قورئانی پیروزه‌وه به‌هاناوه هات که ئه‌و حالته‌ته خحفت بزوینه‌ی له‌ناو
برد و، گه‌شاندمه‌وه و، دلی خوش کردم. چونکه ئه‌و نوره‌ی که له قورئانی پیروزه‌وه
هات به‌هانامه‌وه و له پرووی دلمندا کرایه‌وه، ئه‌مانه‌ی خواره‌وه‌ی یاد خستمه‌وه:
له ده‌می دیلیت له کزسزما‌یه‌ک دوو ئه‌فسه‌ری دیلی هاوریت له گه‌لدا بیون و، به
دلنیا‌یشمه‌وه ده‌تزانی که پژیک دیت هه‌میویان ده گه‌پینه‌وه بز ئه‌سته‌میوول.

خۆ ئەگەر ئەو کاتە يەكىكىان لىپى پېرىستىا يە:

"ئايالىرى دەمەنچىتەوە يان دەگەرىنىتەوە بۇ ئەستەمبۇول؟"

بىن گومان - ئەگەر نەختىك ھوش و ئىزىرىت بىوايە - بەۋەپىرى شادمانى و خۇشحالى يەمەن پۇشتنەوەت بۇ ئەستەمبۇول ھەلەدەبئاردى. چونكە لە نىوان ھەزار دۆست و خۇشەويىت و ھاپىزدا نۆسەد و نەوهەد و نۆيان لەمۇنىن، بەلام لىرىھدا مەگەر يەك دوانىيەكىانت لە گەلەدە بىن، كە ئەوانىش بە دەنلىيەوە دەگەرىنىتەوە بۇ ئەھىتى. واتە پۇشتنەوەت بۇ ئەستەمبۇول ھېچ نابىتە مايەى خەفتەت و ئازار..

خۇواھاتىتەوە و، لە ولاتى دوڑمنان و شەوگارە دوور و درىزە پەش و تارىكە كانى و زستانە سارد و سېرە كەىپ رىزگارت بۇوۇ، گەيشتىتەوە ئەمە ئەستەمبۇولە جوان و خەمللاؤھى كە دەلىي "بەھەشتى سەرپۇرى زەھى" يە. ئايالىرىتى بەمە رازى نابىت و شوکرى خواتى گەورەي لە سەر ناكەيت؟!

بە هەمان جۆر، لە سەدا نەوهەد و نۆئى خۇشەويىستانى درىزايى تەمەنیشت، ھەر لە منالىتىتەوە تا ئىپسەت، كۆچچىان بۇ ئەو گۆرستانە كەرددووھ كە بە ۋەلەت ترسناڭ دىبارە. خۇ ئەگەر يەك دوانىيەكىانت لە دەنلىيادا ماپىن، ئەوانىش لە رۇشتنىدان بۇ ئەھىتى. كەواتە مردنت جودانىي و لېكىداپىان نى يە، بەلكو لە پاستىدا بىن شادبۇون و بەيەك گەيشتىتەوە يە لە گەل ئەو خۇشەويىستانە تىدا..

بەلىنى، "گىان"ى نەمرى ئەوان ھەندىنەكىان ھىللانە ۋە خاوهە كەى ژىز زەھى يەن يەجىن ھېشىتىرە و لە گەشتى ناو ئەستىرە كانىدان و، ھەندىنەكى تىريشىيان لە ناو چىنە كانى جىھانى بەرزە خەدا دەزىن.

بەم جۆرە ئەو نورەي كە لە قورئانى پېرۇزەوە ھات بە ھانامەوە و لە ۋە رووى دىلمدا كەرايەوە، ئەمانەي سەرەوەي ياد خستىتەوە.

"قورئان" و "ئيمان" ئەم پاستى يەيان بە جۈزىكى ھىنلە بەھېز و گومانپى چەسپاندۇوھ كە ئەگەر كەسىنەك "دلى" و "گىان"ى خۇرى لە دەست نەدایىت، ياخود نوقمى گومەپايى نەبوویت، وەك بە چاۋ يېيىنیت ئاوا باوھر بەم پاستى يە دەھىنیت و ھەستى بىن دەكەت..

چونکه ئەم خوایه‌ی کە بىز ئاشکرا کردنى كەرم و مىھەرانى پەروەردگارىتى يەكەي، ئەم جىهانەي بە لوتۇف و سۆزى خۆى و نىعمەتە لە ژمارە نەھاتۇوه کانى پازاندووه تەوه، پارىزگارىي ھەمو شىئىكى بۇونەوەر تەنانەت شتە بچوو كە ھەندە كى يەكانى وەك تۇرى پۇوهك و درەختە كانىش دەكەت..

ئاشکرا يە ئەم بەديھىنەرە مىھەران و بەخشىنەرە، نايەوتى ئەم مەرۆڤەي كە رېنکوپىشكىزىن و پىزلىنىڭگۈرۈتىن و گىرنگىزىن و خۆشەۋىستىرىنى بەديھىنەرەوانىتى، ھەروا بىن دواپۇز و بىن بەزمەيانە لەناو بىات و بە لە ناوبرىنى ھەمىشەيى بېفەوتىنىت - وەك لە پوالەتدا وادەرە كەۋىت - بەلکو بە پىچەوانەوه؛ ھەروەك چۈن جۇوتىيار تۇرى دەغل و دان لە زەويىدا دەچىنېت تاڭو لە شىۋەي ژيانىتى كى ترى وەك گولە گەندە دروست بىكىتىوه، خواوهندى مىھەرانىش كە مەرۇف بۇ ماوهە كى كەم دەخاتە ژىير خاڭى دەروازەي چۈونە ژۇورەوه جىهانى پەلە مىھەرانى و بەزمەيەوه، بۇ ئەوهە كە لە ژيانى دواپۇزدا ئەم مەرۆڤە بەرۇبوومى خۆى بېخىشىت.

پاش ئەوهى كە ئەم ئاڭادارىيەم لە قورئانى پېرۇزەوه وەرگرت، لە ئەستەمبۇول زىاتر دەم بۇ گۇرسانە دەكرايدۇوه، گۈشەگىرى و تەنبايىشم لە ئىنگەلاۋىي خەلکى گەلنى بىن خۇشتۇر بۇرا

ھەر ئەمەش بۇ كە هانى دام جىڭگايەك بۇ گۈشەگىرى بەذۇزمەوه لە "صارى يە" دا كە بەرزايىھە كە بەسىر دەربەندى "بىسفۇر" دا دەپۋانىت. ئىت بۇ خۆم لەۋى دادەنىشىتم و، شىئىخى گەمەلانى - خواى لىنى راپىت - لە پىنى كىتىبىي "فتوح الغىب" وە بۇ بە مامۇستا و پىزىشىك و راپەرم و، "ئىمامى پەبىانى" يىش - خواى لىنى راپىت - بەھىزى "مەكتوبات" كەيەوه بۇ بە مامۇستايە كى دىلدەرهەوه بەسۆزىم.

بەم جۇرە، منەتبارى و رەزامەندىيە كى تەواوم بە پىرى و دوور كەوتىنەوەم لە راپواردن و چىزە شارستانىتى يەكان و خۆكشانەوەم لە ژيانى كۆمەلايەتى دەربرى و، شۇ كەرانەبىزىرى يەكى زۇرم لە دەرگانەي خواى گەورەدا پىشىكمەش كەد(۱).

(۱) بىرسىكە كان، بىرسىكەي يېست و شەشم، ل: ۴۷۶-۴۷۳.

□ قهیرانیکی روحی سهخت

(له سالی "۱۳۲۹" ک"دا به قهیرانیکی روحی سهخت و دژواردا تیپه‌ریم و، نیگه‌رانی به کی ترسناک و پشتوی به کی فیکری مهتر سیدار هاته پین. لمه کاته‌دا زور به توندی هنام بتو لای شیخی گهیلانی برد، ئه ویش به هیممته‌تی خزی و کتیبی "فتح الغیب" که‌ی فریام کموت. به راده‌یه کی واکه ئه و نیگه‌رانی و پشتوی بهم تیپه‌راند) ^(۱).

□ یه کخستنی قیبله له "قورئان" دایه!

(سی سال پیش ئیستا چهند زلله‌یه کی توند و بههیز له سه‌ر و گویلاکی "سه عیدی کتون" ای بین ئاگا و هشیتران. ناچار بیری له کیشی "مردن راست و پروايه" کرده‌وه، بینی که سه‌رتاپا له‌ناو قور و لیتاودا نوقم بورو..

له تواهاواری فریا گوزاری لئی هه‌لسا و به دوای پینگای دهربازیوون و که‌سینکی فریا گوزاردا ده گه‌را که دهستی بکریت و لمه باره په‌ریشانه رزگاری بکات. ئنجا ئه و پینگایانه‌ش که بتو ئهم مه‌بسته ده‌زینیه‌وه له‌ناو خزیاندا جیا‌جیا و جوز او جوز بورو! بؤیه سه‌رسام ما و له توا دهستی دایه کتیبی "فتح الغیب" شیخ عهدولقادری گهیلانی - خوای لئی پازی بیت - و به گه‌شیبینی‌یه‌وه کردیمه‌وه. يه کس‌هه‌ر ئهم دهسته‌وازه‌یه‌ی تیپدا به‌دی کرد که ده‌فرمومی:

"أنت في دار الحكمة فاطلبْ طبيباً يداوي قلبك" ^(۲)!

ئه‌مم زور به‌لاوه سه‌یر بورو! چونکه من ئه و کاته له ده‌زگای "دار الحكمة الإسلامية" دا ئه‌ندام بووم! وەک بلیی بتو ئوه هاتبمە ناو ئهم ده‌زگایمه‌وه که زامه کانی نه‌ته‌وه‌ی ئیسلام سارپیز و چاره‌سەر بکەم، که چی خۆم لە هەموو که‌سیئک نه‌خۆشتر بووم و زیاتر پیویستم به ده‌مان و چاره‌سەر هەبورو! خۆ دیاره ده‌بین مرۆغی نه‌خوش پیش هەموو که‌سینکی تر مشورى خۆی بخوات و چاره‌سەری خۆی بکات.

(۱) برسکه کان، برسکه‌ی هەشتم.

(۲) دهقی ته‌و دهسته‌وازه‌یه بهم جزره‌یه: "يا عباد الله! أنتم في دار الحكمة، لابد من الواسطة، اطلبوا من معبودكم طبيباً يطب أمراض قلوبكم، مداوياً يداوياكم". بروانه: "المجلس الثاني والستون" ص. ۳۰۶ ط دار الكتاب العربي. لە کتیبی: (الفتح الربانی) ای شیخی گهیلانی کە له چاپه پیش‌سووھ کانداله گەل کتیبی (فتح الغیب) دا پینکووه و بەم ناوه‌ی دووھم چاپ ده کران.

بهذنی، شیخ پی و تم: تو نه خوشتیت.. پزیشکیک پهیدا بکه با چاره سمرت بکات!
و تم: ئهی شیخی بدریزم! تو بیه به پزیشکم.

ئیتر دهستم دایه خویندنوهی ئه و کتیبه به چەشنیک که وا براشم پروی گوفتاری
پاسته و خنۇ ئاراسته‌ی من ده کات.. لە راستیدا شیوازى گوفتاری کتیبه که زۇر توندو تیئر
بۇو، غرورو و له خنۇبای بۇونى منی تىكىدەشکاند و، گەلنى نەشتەر گەربى قۇولى له ناو
دەرەوەندىا ئەنجام دا. بۆیە تواناى بەردەوام بۇونم تىدا نەما و بېرىستم لىنى بېرا. چونکە بەو
چاوارە دەپروانى يە گوفتارە کانى کە ئاراسته‌ی مەنيان ده کات..

بهذنی، بەم چەشنە هەتا نزىكەی ناوە راستى ئه و کتیبەم خویندنوه، بەلام نەمتۋانى چىسى
تر لە سەردى بەردەوام بىم و تەواوى بکەم. بۆیە کتیبە كەم خستەوە جىنى خىزى.. كەچى
پاش تىپەر بۇونى ماوەيەك ھەستم كەم خستەر گەرى و زامانە كۆرتاييان بىن
ھاتورو و، چەندىن چىز و لەزەتى سەير و سەرسوور ھېنى پۇچى يان لە شويندا بەجى
ماواه ائنجا گەرامدە سەرى و، خویندنوهى کتیبە كەم مامۇستاى يە كەم تەواو
كەردى، گەلنى سوودى مەزمۇن لىنى دەست كەوت و، چەندىن كاتىكى دوور و درېزخایەنم
لە گەلدا بىردى سەر كە تىاياندا گۈریم لە وىردى و موناجاتە نەرم و خاۋىنە کانى ئه و
مامۇستايىم دەگرت.

پاشان كتىبى "مەكتۇوبات" م كەوتە دەست، كە هى "ئىمامى ئەحمدى فاروقى
سەرەندى"^(۱) ئى نويىكارى هەزارەت دووهەم.

بە نيازى خىر و گەشىنى يە كى خاۋىنەوە دەستم دايىن و كردىمەوە.. يە كىسەر شتىكى
سەيرم تىدا بىنى! چونكە لە دوو نامە ئه و كتىبەدا و شەھى "میرزا بەدیعوززه‌مان" بەكار
ھاتبۇوا منىش وام ھەست كە لە گەل منى بىت و بە ناوى خۇمەوە بانگم بکات،
چونكە باوکم ناوى "میرزا" بۇو، ھەر دوو نامە كەمش ئاراستەئى "میرزا بەدیعوززه‌مان"
ناوىك كرابۇون!

(۱) ئىمامى پەبيانى: ئەحمدى كورى عابدوللە حەددى فاروقى (۹۷۱-۱۰۳۴) لە خەلقى ھيندستانە.
نويىكارى ئايىن بۇوه لە سەرەتاي هەزارەت دووهەمى كۆچىدا. زاناياسكى يە كىجار بە توانا و خاۋەنلى
دەرەوەنلىكى پاك و ئىنخلاصىنلىكى كەم وىنسە و پۇچىنى پەروردە كەراو بۇوه لە بەندىا تىدا بىن خوايى گەورە.
پۇچىپۇرى ئەو ئاشۇوبە راوه ستاكە لە ھيندستان بۇ لە ئاوبرىنى ئىسلام ھەلگىرسا، توانىي دەولەت
بىگېرىتەوە بىن باوھى ئىسلام. چەند بەرەمەنىكى بەجى ھېشتۈرۈ، بەناو بانگكە كەميان "مەكتۇوبات" دە.
(وەرگىز)

له بهر خۆمەوە و تم: سبحان الله! ئەم نامەيە پاستەو خۆ لە گەل منىھى!

چونكە سەعیدى كۆن بە نازناوى "بەدىعوززەمان" ناسراپوو. خۆ ھەرچەندە جىگە لە "ھەممەدانى" - كە لە سەدەى چوارەمى گۈزچىدا زىياوه - كەسىتى كەنەنەدە بەم نازناوه بەناوبانگ بۇۋىيىت، كەچى ئەم نامەيە ئەوهى دە گەياند كە دەبى كەسىتى ترى غەيرى "ھەممەدانى" ھاوسەردەمى ئىمامى پەبيانى سەرەندى بۇۋىيىت و، بەم نازناوه نامە كەى ئاراستە كرابىيىت. دەشىيىت حالتە كەى ئەو وەك ھى من وا بۇۋىيىت، چونكە دەرمانى دەرده كەى خۆمم لەو دوو نامەيەدا دەست كەوت!

ئىمامى پەبيانى لەو دوو نامەيە و چەند نامەيە كى تردا ئامۇزگارىي ئەوهى دەكەت كە: "قىبلەي رپوو تېتكىردىت بىكە بە يەك"^(۱). واتە شوين يەك پىشەوا و رابەر بىكەوە و، بە غەيرى ئەو رابەرەوە سەرقال مەبە!

لە پاستىدا ئەم ئامۇزگارىي لە گەل ئامادەيى و بارى رۇحىي ئەو كاتە مدا يەك نەدە كەوت. چونكە بىرم كەردهو لەوهى كە ئاياشوين كاميان بىكەوە؟ لە پاشت سەرى ئەميانوو بېرۇم يان ئەو؟

لە پاستىدا گەلى سەرسام بۇوم و نەمدەزانى كاميان ھەلبىزىم. سەرسامى يە كە شىم زۇر خەست و چېر بۇو، چونكە ھەرىيە كەيان تايىەتكارى و جازىيەتى خۆى ھەبۇو. بۇيە نەمتوانى يە كېڭىيان ھەلبىزىم و دەست لەوي تريان ھەلبىرم!

كاتى من لەم سەرسامى و حەپسانە خەست و چېرەدا دەقلامەوە، ختۇورەيە كى رەھمانىم بە دىلدا ھات كە پىنى و تم:

سەرەتاي سەرچەمى ئەم پىگايانە و.. سەرچاوهى ئەم ھەمۇو جۇڭلەنە و.. خىزرى درەخشانى گشت ئەم ھەسارە گەرۇڭلەنە، تەنها ھەر قورئانى پىرۇزە. كەواتە يە كەخستىنی پاستەقىنەي "قىبلە" لە شوينكەوتىنی "قورئانى پىرۇز" دايە. چونكە قورئانى پىرۇز بەرزىرىن رابەر و خاوىنلىرىن مامۇستايە.

ئىز لەو پۇزەوە پۇوم كەرده قورئان و، دەستم پىوە گىرت و، يارمەتى و فرىبا گۈزارىم تەنها لە قورئان وەرگىرت.

(۱) بپوانە: "مكتوبات الإمام الربانى" ، المكتوب الخامس والسبعون / ۸۷، لە چاپە عمرەبى يە كەى (دار الكتب العلمية، لبنان)؛ يان ۱/ ۲۲۱ لە چاپە فارسى يە تازە كەى (انتشارات صديقى، زاهدان). (وەرگىز).

خو توانا و لیهاتنى پەریشان و ناتهواوى من گەلى لەوه دەستە و سان و کۆتائىرە كە بتوانىت - وەك پۇيىست - لە رېئنەي بە خورپەمى ئەو راپەرە حەقىقىي يە بنۇشىت، كە وەك كانىياوېتكى سەلسەبىل و ئاوى حەيات و زيانبەخش وايد. بەلام بە فەزلى خودى رېئنەي قورئان دەتوانىن ئەو رېئنە و سەلسەبىلە بۇ كەسانى "ئەھلى دل" و "خاوهنى حال" و، هەرييە كەيان بەپى پلەي خۆى، روون بىكمىنهوه.

كەواتە "و تە كان" و ئەو رووناکى يانەش كە لە قورئانى پىرۇزەوه ھەلگۈززراون [واتە پېيامە كانى نور] تەنها چەند مەسىلەيە كى "زانستى" و "عەقلى" نىن، بەتكۈلە گەن ئەوه شدا بىرىتىن لە چەند مەسىلەيە كى "قەلبى" و "رۇحى" و چەند حالەتىكى "ئىمانى". واتە وەك چەند زانستىكى بەرز و بەنرخى خوانى و پەروەردگارى وان) ^(۱).

□ ھەنگاونان بەرەو "سەعیدى نوى"

(لە ئەستەمبۇول و لە مانگى رەمەزانى پىرۇزدا پۇوداۋىنلىكى مىسالىيم دى. ئەو كاتە من ھېشتا "سەعیدى كۆن" و سەرقاتى فەلسەفە بىووم و، لەوهدا بىووم بىگۈرۈم بە "سەعیدى نوى".

لەو كاتەدا سەرېجەم لەو سىن پىيازەي كۆتايى سوورەتى "فاتىحە" دا كە بە: ﴿أَعْمَّتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الصَّالِّينَ﴾ ئاماڭەيان بۇ كراوه..

لە سەرېجەدانەوە، ئەو پۇوداوه ئەندىشىيەم دى كە زۇر لە "خەون" دەچۈو، كاتى خۆيىشى لە كىتىبى "چەند بىرىشكەنەوە يەك" دالە شىيەتى كەشتنىكى ئەندىشىيەدا و بە پەخشانىكى لە شىعرچۇو تۆمارم كرد. وائىستا كاتى روونكىردنەوە و لىكىدانەوەي هاتووه، چونكە تىشكى رووناکى دەختاتە سەر ئەو پەستى يە ناوبر اووه:

خۆمەم لە ناوه پەستى دەشتايىيە كى گەلى گەورە و فراواندا بىنى يەوه و، ھەورى تارىك و رەش رووى ئاسمانى داپۇشىبىو، ھەموو شىوينىكى سەر زەوي تەنگەنەفەسىي تىدا زال بۇو، بە ئاسانى ھەناسە نەدەدرا و وەخت بۇو مەرۇۋى تىدا بىخنەكىت. نە سرۇھە يەك ھەبۇو، نە رووناکى يەك، نە ئاۋىنەك.. وام گۇمان دەبرد كە سەرزەوى لە درېنەدە و ئازەلى زيانبەخش پې بۇوھ..

(1) مەكتۇوبات، مەكتۇوبىي بىست و ھەشتەم، ل: ۵۹۵-۵۹۸.

له‌و کاته‌دانه‌وهم به دلداهات که پرووه‌که‌ی تری زه‌وی سروه‌یه کی فینک و ناویکی سازگار و پرووناکی به کی گه‌لئی جوانی لئی‌یه. که‌واته چارنی‌یه ده‌بیت برزوم بزه‌هه لایه‌ی که ته‌مانه‌ی تیدان.. پاشان خزم وا بینی‌یه‌وه که به ویستی خزم بزه‌هه ده‌رزم.. روشتمه ناو ئه‌شکه‌وتیکه‌وه له‌ناو زه‌ویدا که له تونیلی ناو چیاکان ده‌چزو، پنی گرت‌به‌ر و پوشتم. ده‌میبینی پیش من که‌سانی زوری تر بهم پنگایه‌ی ژیز زه‌ویدا گوزه‌ریان کردوده، به‌لام بین ته‌وهی روشته‌که‌یان تدواو بکمن، له په‌لویز که‌وتونون و له جیبی خویاندا هه‌ناسه‌یان سوار ببوه و خنکاون، چونکه جنی بین‌یانم ده‌بینی و جار به جاریش ده‌نگی هه‌ندیکیانم ده‌هاته گوئی، به‌لام هینده‌ی نه‌ده‌خایاند ته‌ه ده‌نگه‌ش ده‌برا و کپ ده‌بورو.

ده‌سائی‌ی ته‌و هاوارپیه‌ی که ته‌ویش به ته‌ندیشه‌ی خزی له‌م گه‌شته ته‌ندیشه‌یه‌دا به‌شداریم ده‌کات!

ته‌و زه‌وی‌یه: "سرشت" و "فه‌لسه‌فهی سروشته‌یه" ..
تونیله‌که‌ش: ته‌و پیازه‌یه که پنجه‌وانی فه‌لسه‌فه بزه‌هه به‌ستی گه‌یشن به "پاستی" به بیری خویان برپویانه..

جنی بین کانیش جنی پیشی فه‌یله سووفه به‌ناو‌بانگه کانی و‌هک: "ئه‌فلاتون" و "ئه‌رسنر" ن^(۱) ..

ته‌و ده‌نگانه‌ش که ده‌هاته گوینم: هی بلیمه‌ت و مرؤفه زیره که کانی چه‌شنی "گیبن سینا" و "فارابی" بونو..

(۱) له‌گهر ده‌لیتیت: جاتر چیبت تاکو زوران له‌گه‌لنه‌هه و مروزه به‌ناو‌بانگانه‌دا بگریت؟ ئایا و‌هک میشینکیش ده‌بیت تاکو له‌گه‌لنه‌هه و هملزیانه‌دا بفریت؟
منیش ده‌لیم: ماده‌م مامؤستایه کی له‌زه‌لیم هه‌یه که قورلائی پیروزه، ته‌واله پنی گه‌یشتندابه "پاستی" و زانست "به‌هندازه‌ی باله میشینکیش خزم به ناچار نازانم بایه‌خ بهو هملزیانه بدهم که قوتایی ته‌و فه‌لسه‌فه‌یه به گومرایی چه‌په‌ل ببوه و، شوینکه‌وته‌ی ته‌و زیری‌یه‌ن که دووچاری ده‌ردی گومانه.. که‌واته هه‌رچه‌نده پلهم له‌وانه نزمر بیت، به‌لام مامؤستا کانی ته‌وان به چه‌ندین پله‌ی له‌زماره‌به‌دهر له خوارووی مامؤستا که‌ی متهدون. به سایه‌ی مامؤستا کمه‌وه، ته‌و مادده‌یه که ته‌وانی به تمواوی له خزیدا نوقم کرد، ته‌توانی بینی پیشیم ته‌ر بکات! بله‌ی، سربازیک که فرمانی پادشاهیه کی مه‌زنی بین بیت، ده‌توانیت کاری و اله‌نخام بدادات که "موشیریک" لای پادشاهیه کی بچووک هدرگیز نه‌توانیت ئه‌نخامی بدادات. (دانر)

به لئن، هنهندی "وته" و "یاسا"ی "ثیبن سینا"م له هنهندی جیدا دهیست، بهلام به ته‌واوی ئه و دهنگانه ده‌پچران و نه‌ده‌مان و نه‌یانده‌توانی پتر بهره و پیش بپرون، و اته ده‌خنکان!

به هر حال، و امن هنهندی له و راستی‌یانه‌م بپرونون کردیته‌وه که له ژیر په‌ردی هنهندیش که‌مدان، تاکو هنهندی تاسه‌مه‌ندی چاوه‌پوانی کردنت له‌سهر شان سووک بکه..

وائیستاش بپ باسی گه‌شته ئه‌ندیشیه کدم ده گه‌پیمه‌وه:
کاتی من له رؤشتندابه‌ردوام بوم، کوپر دوو شتم هاته دهست:
یه که‌میان:

گلۇپىتکى کاره‌بای بولو که تاریکی چرو ئه‌ستورى ژیر زه‌وبى ده‌ره‌وانده‌وه.
دووه‌میان:

ئامېرىتکى مەزن بولو، بهردی گهوره گهوره وەك چیا‌کانی له‌توبت ده‌کرد و
پئى بپ ده کردموه.
لەو کاته‌دانوهم بە گوئىدا درا کە: ئەم چرا و ئامېرىت له گەنجىنە‌ی قورئانى
پىرۇزه‌وه بىن بەخسراوه.

بەم چەشىه، ماوەيەك رؤشتىم تاکو گەيشتمە دىۋە كەى تر. دەيىنم لەوى، لە ئاسمانىتکى ساغى بىن هەورى سامال و جواندا خۆر هەلھاتووه و، رۈزىش بەھارىتکى خۆشى سەفا
بەخشە و، سروهى هەوايش وەك گىيانى بە بهردا كراينىت هەلى ده‌کرد و، ئاوى سازگارىش لە كانياوه كانه‌وه بە خۇپ دەھاتە خوارى..

بە كورتى: جىهانىتكم دى كە بە خۆشى و شادى و كامەرانى خەملابۇو. منىش سوپاس و شوکرانە‌ی زۆرم پىشكەشى خواى گهوره خۆم كرد.
پاشان سەيرى خۆمسم كرد.. يېنىم خاوهنى خۆم نىم و، ناتوام بەسەر دەررۇن و خودى خۆمدا زال و سەركەوتۇو ھەم و، يەكىڭ ھەيدە تاقىم ده‌کاته‌وه..

کوپر جارىتکى تر خۆم لەو دەشتايىه بەرىنەدا بىنى يەوه و، دىسان هەورى پەشى تارىك پۇرى ئاسمانى داپۇشى و، دنيا تارىك داھات و، لە تەنگە نەفسىدا وەخت بۇو
ھەناسەم بپ نەدرىت.

وام ههست ده کرد که سیک ههیه بز پیه کی ترم دهبات، چونکه بینیم ئهم جاره‌یان له‌سهر رپووی زه‌وی بز لاکه‌ی تری ده‌رۇم نەک لەناو توئىلە کەوه.

لەم پۇشتنەی ئهم جاره‌مدا شتى گەلەنی سەیر و دېھنەی سامنا‌کى زۇر ناوازەم دى کە هەرگىز باس ناکرین.. دەمېنى دەریا پقى لېیم ھەلساوه و زریان دەیتساندەم و ھەمۇ شتىك تەگەرهى دەھینايە پېیم، بەلام ئەو تەگەره و قورساييانم بە سايەی ئەو ھۆزى گەشتەی کە لە قورئانى پېرۇزه‌و پىم بەخىزراپوو، له‌سەر پى بز لا دەبرا و کارم بز ئاسان دەکرا..

بەردهو ام ھەنگاوم دەنا و، پېیم دەپى و، تەرمى گەشتىارام لەم لا ولەو لای پېنگادا دەبىنى کە يەك لە ھەزارى گەشتىاران نەبى کەسى تر ئەو گەشتىيان تەواو نە كەردىبو!

ھەرچۈن بۇو لە تارىكىي ئەو ھەمورە چۈرانەي کە وەخت بۇو مەرۇف بەخىنگىتىن، پز گارم بۇو و، گەيشتمە لاکەی تری زه‌وی و، ۋۇوبەپۇرۇي خۇرۇي راستەقىنە بۇو مەوە و، ھەناسەيە کى فېنک و خۇشى ئاسوودەم ھەلکىشىا و، دەستم بە گەشت و گەران كەردىلەو جىياندا کە وەڭ بەھەشت وابوو.

ئىز سوپاسى خواي گەورەم كەردو، وتم: "الحمد لله".

پاشان دەبىنیم نايەتلەن لىرەشدا گەينىمەوە، چونکە يە كىڭ ھەيە دەھەۋىت پېیه کى ترم پىشان بەرات. لەبەر ئەوە، يە كەسەر بىرمىمەوە دۆخى يە كەم جار بز دەشتايىيە بەرىنە کەي يە كەم.

سەيرم كەر چەندىن شتى چەشىنى پلىكانەي ڪارەبايى لە بەرزايى ئاسمانەوە دادەبەزىنە خوارەوە و ھەرييە كەيان شىيە و جۇریان لەوانى تر جىاوازە، ھەندىكىيان لە فۇز كە دەچۈون و ھەندىتكى تريان لە ئۆتۈمىيل و ھەندىتكى تريش وەك زەمبىلە شۇر كەرابونەوە. نىجا ھەر كەسیك بەپىنى ھىز و تواناي خۇزى بتوانىت دەست بە يە كىڭ لەوانەوە بىگرىت ئەوا سەرددە خرىت و لەوي رېزگارى دەبىت.

منىش سوارى يە كىڭ لەو ھۆز كارانە بۇوم. دەبىنیم لە ماوەي يەڭ خولە كدا لە سەررووی ھەمور و له‌سەر چەندىن چىاي سەوز و جوان و پەنگىندا، تەنانەت ئەو چىايانە ئەوهنە بەرزن كە ھەمورە كان ناگەنە نىوهيان و، لە ھەمۇ جىڭگايە كەمە جوانلىقىن پۇوناكى و ناسكىتىن سروه و سازگارلىقىن ئاو دەبىناران و ھەستيان بىن دەکرا..

که به جوانی تماشای هم‌مو و لایه کم کرد، بینیم ئه و مه‌نزلگا نورانی‌یانه‌ی که وه ک پلیکانه وان، له هم‌مو شوینیکدا همن. له دوو گه‌شته که‌ی ترم له پرووه که‌ی ترى زه‌ویدا شتی وه ک ئه‌مانه‌م ده‌بینی، به‌لام هیچم له باره‌یانه‌وه نه‌دهزادنی، وائیستا تیده گه‌م که ئه و مه‌نزلگایانه‌هی دره‌وشانه‌وهی ئایه‌ته کانی قورئانی پیروزن. جا:

رپی‌یه که‌م: هی گومرایانه، که به: ﴿فَوْلَا الظَّالِمِينَ﴾ ئامازه‌یان بز کراوه و، رپیازی ئه‌وانه‌یه که به‌ره و چه‌مکی "سروشت" بیان خلیسکاوه و بیری سروشتی‌یه کانیان هەلگرتونه. دیاره ئیسوهش هەستان کرد و بۇتان دھر که‌وت که گه‌یشن بھه "پاستی" بە‌ھۆی بپینی ئه‌م رېنگایه‌وه چەندە کارنیکی دژوار و پېر لە گىرو گىرفته.

رپی دوروهه میش: که به: ﴿فَغَيْرُ الْمُفْضُوبِ عَلَيْهِمْ﴾ ئامازه‌ی بز کراوه، رپیازی هزپه‌رستان و ئه‌وانه‌یه که "بە‌دیهیان" ده گېزنه‌وه بز هۆزکاره‌کان و کاریگە‌ری‌یان دەدەنی و، دەيانه‌وتت وه ک دانایانی فەلسەفەی گەرۇ کایه‌تى (الحكماء المشائيون) تەنها لە رپی "بىر" و "زىرى" يەوه بگەن بھه پاستی هم‌مو پاستی‌یه کان و ناسینى خواى گەوره.

بە‌لام رپی سى‌ھەم: که به: ﴿أَلْعَمْتَ عَلَيْهِمْ﴾ ئامازه‌ی بز کراوه، رپی پاست و نورانی شوینىکەوتتوانی قورئانه و، كورتىزىن و بىن مەترسى ترىن و ئاسانلىرىن پىيە و، لە بەردەم هم‌مو خەلکىدا کراوه‌تەوه تاکو بىگرنە بەر و، رېنگایه کى ئاسانى و پەھمانى و نورانى بھه^(۱)!

□ سوننەتى پىغەمبەر ﷺ چراى رېنمایىه

(لە) پى تارىكەی کە لە گه‌شته ناو تارىكستاندا بېرىم، سوننەتە پىرۇزە کانم وه ک ئەستىرە و چرا دەبىين. دەمبىنى هەريەك لە سوننەتە کان و هەريەك لە بېيار و فەرمانە کانم وه ک شەرع لە نېوان پى تارىك و سەرلى شىۋىنە لە ئەمارە بەدەرە کاندا دەدرەو شىنە‌وه و، بە لادانىش لە سوننەت دەمبىنى مەرۆف دەبىت بە گالتە‌جارى شەيتان و، مەلبەندى وەھم و، كۆڭگاي تەنگانە کان و، هەلگىرى چەندىن بارى قورسى چەشنى چىا‌کان، گەر شوينى سوننەت بکەوتايه هم‌مو ئه‌مانه‌ی لە كۆل دەبۈونەوه.

(1) وته‌کان، وته‌ى سى‌ھەم، ل: ۸۱۴-۸۱۷.

سوننه‌ته کامن و هک چهندین پهت دهینی به ئاسماندا شور بورو بیتنموده، هر که‌سی دهست به شتیکیمه‌وه - با هنه‌نده کیش بیت - بگریت، خۆی سه‌ردەخات و بهخته‌و هریش به‌دهست ده‌هینیت.

ههروه‌ها به چاوی خۆم بینیم که ئه و که‌سی ره‌فتاری به پیچه‌وانه‌ی سوننه‌ته و پشت به‌هو ژیری‌یه ده‌بستیت که له نیوان خەلکدا باوه، و هک ئه‌وهی بیه‌ویت له پنی هز کاره کانی زه‌وهی‌یه‌وه به هز کاره کانی ئاسمانه کان بگات، به چه‌شنى فیرعه‌ونی لى دیت و عه‌قلی ده‌دۇرپنیت، لەوەدا کە وتنی:

﴿بِاٰهَمَانُ ابْنِ لِي صَرْحَأَ﴾ (غافر: ۳۶)..^(۱)

(کاتئ ئەم "سه‌عید" هەزاره‌ی دەرگانه‌ی خوا تىدە کۆشا لە دۆخى "سه‌عیدى کۆن" دەربچىت، دل و ژیریم لە بەرامبەر زربانىكى مەعنەوی ساماناك و لە ناوەندى راستى يە کاندا لەرزەيان بىن كەوت و تلىق بۇونموده..

چونکە لەو کاتىدا واهستم دە‌کرد کە و هک بلىتى دل و ژیریم تاولىك لە ئاسمانه‌وه دە‌کەونه خواره‌وه بەرهو زه‌وهى و تاونىكى ترىش لە زه‌وهى‌یه‌وه بەرهو ئاسمان بەرز دەبىنەوه! بە‌ھزى ئه‌وهى کە لە لايە كەوه كەس پابىرم نەبۇو، لە لايە كى ترىشموده دەرۈونى بە‌دخوازم لە خۆى بالي بۇوبۇو..

جالەو کاتەدا کە من لەم دابەزىن و بەرزبۇونمەوهدا بۇوم، هەرىيەك لە سوننه‌ته پېرۇزە کانى پىغەمبەر ﷺ و، رەچاو كردنى ئاسايى ترین پەويىھى ئەم و هک قىبلەغا يەك بىنی كە رووکارى كەشى يە کانى ناو دەريا دەستىشان دە‌کات و، دەمبىنى كە هەرييە كەيان و هک چرايەك وايە چەندىن پىي تارىك و زيانبه‌خشى لەزمازە بە‌دەر رووناك دە‌کاتەوه.

کاتى لەو گەشته پۇزى يەمدا لە ژىر پالەپەستۇرى چەندىن گوشار و كۆلى گەورە و قورسدا ماندوو دەبۇوم، هەتا شوين ئەم و مەسەلانه‌ی سوننه‌تى پېرۇز دە‌کەوتم كە پەيوندىيان بەو بارە پۇزى يەمەوه هەبۇو، هەستم بە لەش سووکى دە‌کرد. و هک ئه‌وهى سوننه‌تى پېرۇز كۆلە قورسە کامن بۇ هەلبگریت و، ئەركە کانى سەرشام لە كۆل بکاتەوها

(۱) مەسەنەوی نورى، دلىپىشك لە دەريايى تەوحيد، پاشكۇز.

ئیتر بهم چه شنه و به خوّته سلیم کردنی تمواوه‌تیم بتو سوننه‌تی پیروزی پیغمه‌مر ﷺ، له پهزاره‌ی وه سوه‌سه و دوو دلیی وهک: "ئایا ئم کاره بهرژه‌وندی تیدایه يان نا؟ کاریکی رهوایه يان نا؟" رزگارم دهبوو.

ئنجا هر کات دهستم له سوننه‌ت هملده‌گرت، يه کسهر شهپولی گیرو گرفته کان زیاد دهبوون و، رینگا نه زانراوه کانیش زیاتر سخت و پرله هملت و تمماوی و، کوله کانیش پتر قورس دهبوون..

له کاتیکدا که من له په‌پری کوله‌واری و کورت بینیدا بوم و رینگاش تاریک داهاتبوو..

به‌لام هر ئوهندی دهستم به سوننه‌تهوه ده گرت و شوینی ده که‌وهه‌وه، ههستم ده کرد که يه کسهر رینگام له به‌رده‌مدا پرونناک دهبووه و، ئارامی و ئاسایشی تیدا ده‌بینرا او کوله کانیش سووک دهبوون و، کوسب و ته گره کانیش نده‌مان.

به‌لئن، له مو ماوه‌یه‌ی ژیان‌گدا اهو دیار‌ده‌یم بهو جوّره بینی، ئیتر بهو ههستکردن و بینینه‌ی خوم ته‌سدیقی پریار و فه‌رمایشته که‌ی ئیمامی په‌بیانیم کرد)^(۱)، له‌وهدا که ده‌فرمومی:

"ئه‌و کاتانه‌ی که پله کانی سهیر و سلووکی پرو حیم ده‌پری، ده‌مبینی گه‌شاوه‌ترین و به‌رترین و ناسکترین و هیمن و ئارامترینی چینه کانی ئهولیا، ئهانه‌ن که شوینکه‌وتني سوننه‌تی پیروزیان گردوده به بناغه‌ی ته‌ریقه‌ته کانیان. ته‌ناته‌ت وه‌لی به عه‌وامه کانی ئه‌و چینه، گه‌لئن جوانتر و به‌رینتر ده‌بینران له چاو ئهولیايانی تاییه‌تی چینه کانی تردا"^(۲).

(به‌لئن، ئیمامی په‌بیانی نویکاری ههزاره‌ی دووه‌هم - خواهی‌پرازی بینت - راستی فه‌رموه. چونکه ئه‌و که‌سه‌ی ده‌ست به سوننه‌تی پیروزه‌وه ده‌گریت و ده‌یکات به بناغه‌ی کاره کانی، شایانی پله‌ی "مه‌حبو بیههت"^(۳) له ژیئر سایه‌ی پیغمه‌مری خوش‌هويستی خوادا ﷺ)^(۴).

(۱) بریسکه کان، بریسکه‌ی بازده‌هم، ل: ۱۰۲-۱۰۳.

(۲) له چه‌ندین شوینی مه‌که‌ویاتی ئیمامی په‌بیانیدا جه‌خت له شوینکه‌وتني سوننه‌ت کراره‌تهوه. (وهر گیز)

(۳) ئامازه‌یه بز کایه‌تی: ﴿فَقُلْ إِنْ كُنْتَ مُخْبَرٌ اللَّهُ فَأَتَبْعُونِي يُخْبِئُكُمُ اللَّهُ﴾ (آل عمران: ۳۱). (وهر گیز)

(۴) بریسکه کان، بریسکه‌ی بازده‌هم، ل: ۱۰۲.

□ به پینگایه کدا رؤشتم له نیوان "دل" و "ژیری" دا که پیشتر نه گیرابووه بهر!
 (هندی جار "ژیری" م دهیته هاوپنی "دل" م له ده می گه شته که میدا، ئیز ئوهی "دل"
 لهو گه شته دا به چیز دهیبینیت دهیدا ته دهستی "ژیری". ئویش به پی نه ریتی خزوی، له
 شیوه‌ی غونه‌یه کدا پیش چاوی ده خات که به لگه پشتی گرتیت)^(۱).

[له پیشه کیی هندی له دانراوه کانی ئەم ماوهیهی ژیانیدا، ئەمانه‌ی خواره‌وهی
 تومار کردودوه]:

(ئەم پهیامه چەند گفتوجۆریه کی کتوپرین له گەل دهروونی خزم له کاتیکی
 سه‌سوره‌هینه‌ردا و، وته کانیش له ده می و تووپیزیکی هینده گهوره‌دا له‌دایک بیون که
 وەک زریانیکی ئو تۆز بیون پووناکی و ئاگره کان ململانی‌یان تىدا ده کرد و.. له یەك
 ساتدا سەرم له لوتكەی بەرزاییه کانه‌وه بەرهو خواره‌وه بەردەبورووه و، له
 خواری خواره‌وهش بەرهو لوتكەی سەرەوه سەردە کەوت و بەرز دەبورووه؛ چونکە
 پینگایه کم له نیوان "ژیری" و "دل" دا گرتیووه‌یه که پیشتر نه گیرابووه بهر و، ژیریم له
 حەپه‌ساویی ئەو بەربوونه‌وه و بەرزبۇونەوەیدا گیز و سەرسام مابۇو!
 بۇیە ھەر هینده‌ی پىم له نورىتىك دە کەوت نیشانیه کم له سەر داده‌نا تاکو بەھزیمه‌وه
 بیناسەمەوه..

تەنانەت زۆر جار يەك و شەم وەک نیشانیه کە سەر نورىتىك داده‌نا کە ناتوانم
 گوزارشى لى بکەم، ئەمەش تەنها بۇ ئاگادار كردنەوه و يادخستەوه، نەك بۇ ئەمەھى
 بەلگە بىت له سەر ئەو نورە و پوونى بکاتەوه. بەلکو زۆر جار تەنها يەك و شەم له سەر
 يەك نورى گهوره داناوه.

پاشان بۇم دەركەوت کە ئەو نورانى لەناو زەویی تارىك و نووتە کدا به دەمەوه
 دىن و يارمەتىم دەدەن، تېشكە کانى خۆرى قورئانى پىرۇزن وەکو چرا لىم دەركەوتۇن!
 اللهم اجعل القرآن نوراً لعلقونا، وقلوبنا، وأرواحنا، ومرشدنا لأنفسنا.. آمين^(۲).

(۱) مەسندویي نورى، مەشخەلتىك له پووناکىيە کانى خۆرى قورئان.

(۲) مەسندویي نورى، پیشە کیی دانەر، بىندار كردنەوه.

(باسه کانی ئەو پەيامانە وە کو چەند پلیکانە و ھۆکارىڭ دەپىنەم بۇ بەرزىبۇونەوهى مەرۆف بەرهەو ئەو زەمبىلانە كە لە عەرسى خواى مىھەرەبانەوە شۇزىبۇونەتەوە، كە ئايەتە کانى قورئانى پېرۇزىن. چۈنكە ھىچ باپەتىكىيان نى يە سەرى بە پىنى ئايەتىكى قورئانى پېرۇزەوە نەنۇۋەسایت.

خۆ هەرچەندەش مەسەلە کانى ئەو پەيامانەم يە كەم جار لە پىنى چىز و حەدس و شھوودەوە بىدەست هىننا، بەلام لەبەر ئەوهى بە ھاۋىنېتىي "ئىرى"م و بە چاوى كراوهەوە رۇشتمە ناو بىبابانى شىتى لەو شتاتەدا كە خاواهنى بىنинە كان چاوى تىدا دەنۇوقىئىن، ئەوا زىرىيم بە پىنى نەرتى خۆزى بىنинە كانى دلىمى لە پۇوهە كانى خىزى دا و لەو پىيەوە ھەلى سەنگاندىن و بە بەلگە كانىشى ھەلى گىرن. ئىز لەم پۇوهە بابهە كانى ئەم پەيامانە وە كۆ ئەوهىان لىنى ھات كە بە بەلگە سەملابىن.

که اته ئە کەسەی لە پرووی ھزر و زانستەوە لە پى ترازاوه، دەتوانى ئەمەندە سووديان لىنى بەدەست بھېتىت كە لە بىن خليلىسىكى ھزرە فەلسەفى يە كان بىپارىزىت. تەنانەت دە كىرى، بە پۇختە كارى و پىتكەخسەن و پۇونكىردىنەوە، بىرۇباوه پىنكى ئىمانى و زانستىكى نۇقى "كەلام" يان لىنى دەر بھېتىت كە لە وەپەرى ھىز و توندو توپلىدا بېت بۇ بەرپەرچدانەوە گومرايى ھزرە كانى سەردەم.

به لکو ئەو كەسەي كە "زىرىي" ئى ئاۋىتەي "دل" ئى بۇوه، يان "دل" ئى دواي ئەو زىرىي "يەي كەوتۇوه كە لەناو ئاسۇكاني "زۇرى" دا پەرتەوازىھە، دەتوانىت رېنگايدى كى پەندۈي بىي وەيى چەشنى هيلى شەمەندە فەريان لى ھەللىنچىنیت كە بە پىنمابى قورئانى پىرۇز بە سەرىدا تىپەرىت.. ئەي چۈن وانى يە، لە كاتىكدا كە ھەر جوانى يەك لە پەيامە كاغندا ھەبىت تەنها لە رېزىنەي قورئانى پىرۇز ھەر يە!

سوپاس تنهایا بُخوایه.. چونکه هر قورئان لَهُمْ رِيْهَدَا مَامُّوْسَتَا وَ رِيْبَهَرْ بُوْوْ.
بهْلَنْ، هَرَكَهْ سِيْكَ دَهْسَتْ بَهْ قورئانهَوْهْ بَكْرِيْتْ، ئَهْ وَ دَهْسَتْيْ بَهْ دَهْسَتْا وَيْزِيْكَى
نَهْ بَجْرَاوِيْ تَونْدَوْتَوْلَهْوَهْ گَرْتَوْوَهْ^(۱).

(۱) مهندسی نوری، بلقیک له دهربای قورئانی پیروز، پاشکن، رونگردنمه و همک.

(پیت وا نه بیت ئمهوهی من دهینوو سوم شئیک بیت هزر و ژیری يه کان جو بیتیانه وه..
نه خیّر!

بەلکو رېژنەيە كە لە ئەنجامى داواي يارمەتى لە قورئانى پېرۇز بەسەر گیانىكى
زامدار و دلىكى ھەو كردووی بىرىنداردا پڑاوه..
گومانى ئەوهش نەبەيت كە شئیكى كاتى بیت؛ دلە كان بىچىزۈن و پاشان نەمینن..
نه خیّر!

بەلکو چەند رۇوناکى يەكىن لە چەندىن پاستىي دامەزراوى نە گۇزەوه، لەسەر
ژيرى يەكى دەردهدار و دلىكى يىمار و دەرروونىكى نايىنا رەنگىان داوهەوه.
من خۆيىشم نازاڭم كە چۈن "دل" و "ژيرى" م ئاوىتىھى يەكترى بۇون و، لە پىنگاى
شۇينكەوتۇوانى ژيرى (لە زانىيانى پىشىن) و لە پىنگاى ئەھلى دلىش (لە پياوچا كان)
پۇشتمەدەر..

خۆ ئەگەر لە گەل ھەر دوو كىاندا يە كم گىرتىتەوه، ئەوا زۇر باشە و مايەى
خۆشحالى يە..

دەنا گەر لە ھەر كامىنلىكى ئەو دوو پىيە لامدايىت، ئەوا گوفشارە كەم بە ٻۇوي خۆمدا
دەدرىتىھو.

ئەو مەسەلانەي كە لە شىيوهى بەلگەدا دىنە پېت "بەلگە" نىن ھەتا بۇترى: "جىپى
قسە ئىايە!" بەلکو چەند بەنەمايەكى "حەددسى" ن كە بە نۇورە كانى ئەو يەقىنە گىرى
درابون و پارىزراون كە رېژنەي قورئانى پېرۇزە)^(۱).

(مۇۋى ئەختىمۇرە پىشتىگىر او لە لايمەن خوايى گەمورەوه، دە گۈنچى لە ٻۇوي
پۇالتەوه بىگات بە ناوه رۇزى كى حقىقەت، بە بىن ئەوهى بە نېو بەرزەخى تەرىقەتدا تېپەر
بىتىت!

من بۇ خۆم ھەر لە قورئانى پېرۇزەوه پىيە كم دى بەرەو حەقىقەت، بە بىن گەتنەبەرى
تەرىقەت "واتە ئەوهى كە مەشهورە" ..

(۱) مەستەويى نۇورى، پاشكۆزى "حەباب"، پۇونكىردىنەوه. ھەر وەها بېرىانە: دلىپىشكە دەرىيائى تەوحيد،
كۆتائى.

هه رووه‌ها رییه کم نیدا دوزی بهوه مرزف ده گیهه نیته ئهو زانسته‌ی که ئامانج و مه به‌سن، به بئ تیپه‌ر بون بهناو به‌رزه‌خی زانسته ئالی يه کاندا)^(۱)!

□ قۇناغە‌کانى رۆشتى بەرھو "سەعیدى نوى"

(لە بەر ئەوهى سەعیدى كۈن، پەنجا سال پىش ئىستا، خۆى بە زانسته عەقلى و فەلسەفى يە كانهه گەلى سەرقاڭ كىرىبىو، ئەوا بە دواى دەروازە و رېبازىنىڭدا دە گەپا كە لە رېيە و بگات بە راستىي هەموو راستى يە كان و، بپواهه رېزى ئەوانسى كە تەرىقەت و حەقىقەتىيان پىكەوه كۆكىردووه تەوه.

بۆ ئەم مە بەستەش تەنها بە جەموجۇلى "دل" راىز نەدەبۇو، وەك ئەوهى كە زۆربەي شۇينكە و تۇروانى تەرىقەت پى را زىن. بەتكولە پىشدا ھەنديكى زۇرى دا بۆزگار كە دنى "زېرى" و "بىر" ئى خۆى لە ھەنديكى ئەو نەخۇشى يانەي كە لە خويىندەوهى بەردەوامى كىتىي فەيلە سووفە كانهه دووچاريان هاتبۇو.

دواى ئەوهى لەم نەخۇشى يانە پزگارى بۇو، ويستى شۇين پى ھەندى لەو گەورە مەردانەي ئەھلى حەقىقەت ھەلبىرىنىت كە بە "زېرى" و "دل" پۇوهە حەقىقەت ھەنگاۋيان ناوە. سەيرى كەدەر يەك لەو گەورە مەردانە تايىەتكارىي سەرنج پاكىشى خۆى ھېيە، بۆيە لە ھەلبىزاردى ھەندىكىيان بە سەر ھەندىكى دىكەياندا سەرسام ما! ئا لەم كاتەدا ئەوهى "مەكتۇوباتى ئىمامى رەبىانى" بە دلى سەعیدى كۆنلى سەرتاپا بىرىنداردا ھات كە بە پەنهانى و لە پاشتى پەرددەوە فەرمانى: "قىبلەت يەك بىخە" ئاراستە دە كەرد. واتە مامۇستاي پاستەقىنە تەنها ھەر قورئانە و، يە كەختىنى "قىبلە" ش بەوه دەيىت كە مەرۇف تەنها قورئان بە مامۇستاي خۆى دابىتىت.

ئىز بە پىنمابى ئەو مامۇستا پاڭ و خاۋىنە و، بە نامۇترىن شىۋە دەستى دايىھ سلۇووڭ و ھەنگاۋانان بە "گىان" و "دل". دەرروونى بە دخوازىش بەھزى دوودلى و گومانە كانيھوھ ئەويان ناچارى موجاھەدەي مەعنەوی و زانستى كەرد.

لە دەمى بېنى ئەو پىگایە و، ماندۇوبۇونى لە پۇوچەلكردنەوه و بەدەرنانى گومانە كاندا، ھەموو مەقامە كانى بېرى و ھەموو ئەو شتانەشى بىنى كە لەو مەقامانەدا.

(۱) مەستەری نوورى، بېنىتىك لە سرۋەتى ھيداياتى قورئان (۳).

هه‌بیون، به‌لام نهک به چاوی نووقاو، و هک ئوهی که ئه‌هلى "ئیستیغراق" دهیکەن، به‌لکوله گەل کردنوهی چاوه‌کانی "دل" و "گیان" و "زیری" دا، و هک ئوهی ئیمامی غەزالى و ئیمامی پەبیانى و جەلالەدینى پۇرمى ئەنجامیان دا. ئیت بەناو مەقامە کاندا پۇشت و بەو چاوه کراوانه - بە بىن نووقانىن و ترووو کاندىن - هەمۇ شىتىكى ناو ئە و مەقامانەي بىنى.

دەسا سوپاس بۇ خواي گەورە كە لە رېژنەي پېنمايى قورئانى پېرۇزەوە يارمەتىي دا تەرىقەت لە گەل حەقىقەتدا كۆز بىكاتەوە ..

تەنانەت توانيي بە "پەيامە کانى نور" كە سەعیدى نوی دايىاون، ئەمۇ پاستى بە پۇون بىكاتەوە كە دەلىت:

و في كلِ شيءٍ لَهُ آيةٌ تَذَلُّ عَلَى آنَّهُ وَاحِدٌ^(۱)

لە گەشت و گۈزارى ناو ئە و مەقامانەدا بە "دل" لە ژىز چاودىرىي ژىرىدا و، بە "زىرى" ش لە ژىز پارىزگارىي دلدا دەپۇشت و هەنگاوى دەنا، بە وىنەي ئیمامى غەزالى و ئیمامى پەبیانى و جەلالەدینى پۇرمى ..

لە پىشدا دەستى دايىه ساپىڭىزى دەستى زامە کانى دل و گیانى و، بە تەواوى خۆى لە وەسوھسە و گومانە کان پىزگار كرد. بەم پىزگار بۇونەشى لييان، "سەعیدى كۈن" گۈزرا بە "سەعیدى نوی".

ئىت بە زمانى عەرەبى و بە پوختەترين دەستەۋاژە، چەند نامىلکە كى لە حوكىم و ناوه‌رۇڭى "مەسندىي" دا نووسى، كە لە بىنەرەتدا بە زمانى فارسى نووسراوه. تىجا هەركات دەرفەتى بىز بېرەخسایە ئەمۇ نامىلکە عەرەبى يانەي يەك لە دوای بەك چاپ دەكرد، كە بىرىتىن لە:

"قطرة، حباب، حبة، زهرة، ذرة، شمة، شعلة و، چەند وانمە كى تر" ..

(۱) ئەم بىنە هي شاعرى سەرەتىمى عەبىاسى (أبو العناھيہ) بى (۱۳۰/۷۴۷-۷۲۶) م. و اتە: هەمۇ شىتىك بەلگەي تىايە لە سەر ئەوهى خواتىنیا يە پۇرانە: (ديوان أبي العناھيہ) ص: ۷۱، نشر: دار الجليل، بيروت، ۲۰۰۲ م/۱۴۲۴ھ. (وەرگىز).

له گهله دوو نامیلکه‌دا به زمانی تورکی که بربینن له:

"لمعات، نقطه"^(۱).

پاشان له ماوهی نیو سه‌دهدا ئهو ریازه‌ی به "پهیامه کانی نور" پروون گردهوه، ئهو پهیامنه‌ی که تنهها به جیهادی نهف و شهیانه‌هه نهوهستاون، بەلکو جگه لهوهش وەکو کۆمەله پهیامیکی گشتی و فراوانی "مهسته‌وی" یان لئی هات لەوهدا که سەرگەردان و محتاجان دەرباز دەکەن و، ئهوانهش رزگار دەکەن که به هۆزی فەلسەفەوە بەرهو گومپایی پیشان خلیسکاوه.

ئهو مونازه‌ریهی که له نیوان هەردوو سه‌عیدی کىزون و نویدا رپووی دا، شەبیانی بەدەرنا و دەرروونی بەدخوازیشی سەركوت کرد، بە راده‌یهك که "پهیامه کانی نور" بۇون بە پزیشکیتکی شارهزا و کارامه‌ی زامداران لە قوتاییانی حەقیقت و، له هەمان کاتیشدا دەمکوتکەرى مولحید و گومپایان)^(۲)!

□ شتېتىكم نەنۇرسىوھ كە نەمبىنېت!

(قەدەری خوای گەورە منى بەرهو پىنسە کى سەير دايىبەر، كە پىايدا پۇشتم دووچارى گەلتى مەترسى و گىرفت و دوئمنى زۆر و زەبەندە يووم...
لەبەر ئەوه، پەشىزكام و، لەتاوا بە كۆلەوارىيەوە هانام بىردىز پەروردگارم.
يەكسەر چاودىرىي ئەزەلىي ئەو دەستى گىرمۇ، قورئان ھوش و فامى كەردىمەوه،

(۱) له دوا مانگە کانی سالى (۱۹۲۱) دا دەستى كىرد بە دانانى ئهو پهیامنه و، له مانگى چوارى سالى (۱۹۲۳) دا تەواوى كىردن. ئهوانهشيان كە به زمانی عەرەبى چاپ كىران بربینن له:

١. قطرة من بحر التوحيد، وذيل القطرة (ط ۱۹۲۲).

٢. شلة من نسیم هداية القرآن، وذيل الشمة (ط ۱۹۲۲).

٣. حبة من نواتات ثمرة من ثمرات جنان القرآن، وذيل الحبة (ط ۱۹۲۲).

٤. زهرة من رياض القرآن الحكيم، وذيل الزهرة (ط ۱۹۲۳).

٥. ذرة من شعاع هداية القرآن (ط ۱۹۲۲) وذيل الذرة (ط ۱۹۲۳).

٦. حباب من عمان القرآن، وذيل الحباب (ط ۱۹۲۳).

٧. شعلة من أنوار شمس القرآن (ط ۱۹۲۳).

لەوانش كە به زمانی تورکى چاپ كىران، بربى بۇون له:

١. لمعات (ط ۱۹۲۱).

٢. نقطة من نور معرفة الله جل جلاله (ط ۱۹۲۱).

(۲) مەستەنۋىي نورسى، پىشەكىي دانەر.

"میهره بانی" ش هات به هانامه وله و مهترسی بانه رزگاری کردم. ئیتر - سوپاس بز خوای گهوره - لهو جهنه گانه لم گهلم دهروون و شهیتاندا سه رکه و تنم بهده ست هینا که بو بوبونه بیرکاری کی خۆزه تلقرتیبی سه رجم جۆره کانی گومرايان.

یه کەم جار لە بارهی ئەم وشه پیروزانه ود دسته ویه خەی یه کتر بووینه وه:
سبحان الله، والحمد لله، ولا إله إلا الله، والله أكير..

ئەوه ببو له ژىز هەموو یه کىنکى ئەو قەلايانهدا سى جەنگ پۇرى دا!

ئیتر هەموو رستىيەك، تەنانەت هەموو بەستىيەك لەم پەيامەدا، ئەنجامىنکى سەرکەوتە لە جەنگىكدا کە هيچ تەماعىك، بىگرە بچوو كىزىن بېرىيەنۈشى بۆ دوژمن تىدا نەمايمەوە. كەواتە شتىكىم نەنووسىيە كە نەمبىنېيىت، تەنانەت گرىيانى وەھمىسى پىچەوانە كەى ئەوه شىم لە لا نەماوه كە نۇوسيومە)^(۱)!

(دان بە راستىدا دەنیسەم و، بەۋەپى دەنگى بەرزم ھاوار دەكەم كە: من دەستە وسانم.. كە متوانام لە تىڭىيەندىدا. لە گەلم ئەۋەشدا بۆ دەربىرىنى نىعەتى خواي گهورە و راسپاردنى ئەمانەت دەلىم: دلىابن كە ناتاخىلەتىن، بەلكو شتىك دەنۇوسم كە دەبىيىن، ياخود بە "عين اليقين" يان "علم اليقين" لىيى دەلىام)^(۲).

سالى ۱۹۲۲ ز/۱۳۳۹ ك

□ ئالتو گۈزىنکى رۆحى و، بىزاري لە ژيانى كۆمەلایەتى

(دواى ئەوهى كە لە جەنگى يە كەمى جىهانى لە دىلىي پۇرسە كان دەرباز بۇوم و گەپامەوە بۆ ئەستەمبۇول، نزىكەي سىنى سال بۆ خزمەتكىردى ئايىن لە "دار الحكمة الإسلامية" دا مامەوە. بەلام بە رېنمايى قورئانى پىرۇز و ھىممەتى شىيخى گەيلانى و بىذار بوبونەوەم بە پىرى، لە ژيانى شارستانىي ئەستەمبۇول بىزار بۇوم و ئەوه ژيانە كۆمەلایەتى يە رەنگىنەم لى بىزرا.

(۱) مەستەويى نورى، دلىپىك لە دەريايى تەوحيد، پۇونكىردىنەوەيەك.

(۲) مەستەويى نورى، بىزنىك لە سروھى ھىدايەتى قورئان، پۇونكىردىنەوەيەك.

ئنجا نه تو تاسمه‌مندی‌یهی پیشی ده‌وتریت "ده‌ردی غه‌ریبی" هانی دام که بپرمده و بز شاره کم. چونکه ده‌موت: ماده‌م هر ده‌مرم، ده‌باله شاره که‌ی خۆمدا‌میرم^(۱)! (به‌لئی، نه‌فرهت کردنم لەم و ژیانه پازاوە دنیاییه‌ی ئەستەمبولوتم - که له پوالەتدا لەزەت و خۆشحالى بۇو - بەو جۈزە بۇو کە باسماڭ كردو، له ئەنجامى ئەم و پروانىن و تېغىكىنەوە بۇو کە له دواى يىنىنى تالە مۇوه سېبىيە کانى سەر و پىشىم و، دواى بىن وەفايى هاوارى ئىلسۆزە كەم، پۇوی دا.

ئىز "ده‌رۇون" م له بىرى ئەم و چىئە ماددى و دنیایانه‌ی کە پىشىز پىيان خەلەتابوو، بەدواى چىئە مەعنەوی‌یه کاندا دەگەراو، سۇراخى ئومىد و نۇورىنکى بۆ ئەم پىرى يە دەكىد كە سارد و سېر و قەبە و قورس دەرددە كەھویت له بەرچاوى بىن ئاگاياندا، تاڭرۇتىن و گەرمۇ گۈرپىي بىن بېخشىت!

جا هەزاران شوکر و سوپاس بۆ ئەم خوايى کە پىنمابىي كردم ئەم و چىئە پەستەقىنە هەمېشەيىانه لە: (لا إله إلا هو) و نۇورى "تەوحىد" دا بىۋىزىمەوە، له بىرى ئەم و چىئە دنیایى بىن ئاکامانه‌ی کە هيچ پەستى و تامىنکىيان نى يە..

ھەروەها سوپاس بۆ ئەم خوايى کە رەزايى پىرىي لهلا شىرىن كردم و، له گەرمائى و پۇوناڭىي پىريدا حەواندىمەوە. بە پىچەوانى پىرىي گومرایان کە تابلىي سارد و سېر و رەزا گرگانه)^(۲)!

(له سەرەتاي پىرىمدا حەزم له گۆشەگىرى و تەنیابىي دەكىد لە سەر گىردى "يۇوشەع"، کە بەسەر گەرۇوى "بىسفۇر" دا دەپروانىت و، "گىان" يشىم بە دواى ئاسوودەبىي گۆشەگىرى و تەنیابىدا عەودال بۇو..

پۇزىكىيان لەسەر لوتكەي ئەم گىرددە ناوبر اوە بەرزەوە سەيرى ئاسۆ كانى دنیام دەكىد. له ناكاودا ھەرەشەي "پىرى" تابلىقىيە كى له و تابلىق ناسىك و خەمناڭانەي جودايى و نەمانى پىشاندام.

كە سەرنجى ئەم و تابلىقىيە دا، يىنیم ھەر لە چىلەپۇزىبەي لقى چىل و پىنچەمى درەختى سالە كانى تەمەنەوە هەتا قۇولتىن رەگ و پىشەي چىنە كانى ژىرەوەي ژيانم، ھەمۇيانم

(۱) بىرسكە كان، بىرسكەي بىست و شەشم، ل: ۴۹۳.

(۲) بىرسكە كان، بىرسكەي بىست و شەشم، ل: ۴۸۶-۴۸۵.

به تهرمی ئەو دۆست و خۆشەویستانم دەھاتە پىش چاو كە لە ژمارە نايەن و، ئەوانەش
كە لە ماوهى ژيانغا پەيوهندىم لە گەلىاندا بۇوه!

لە تاواھى سەرەت و پەۋارەت جوداىي ياران و خۆشەویستاندا، ئەم نالەيەي "فروولىسى
بەغدادى" (۱) لەبەر خۆمەوهە و تەوهە كە لە دەمىي جوداىي خۆشەویستانىدا و توپەتى:

لە گەل يادى وەسلى تزدا فرمىسىكى گەش دەبارىتىم
تا ھەناسەي ژىنم مایپت بە يادى تۆ دەنالىتىم!

لە ناوهندى ئەو ھەموو خەفتەت و حەسەرەت قۇولانەدا، بە دواى دەرۈويە كى ئومىد و
كلاڭلۇرۇزنىيە كى رۇونا كىدا دە گەرام كە دلى خۆمىي بىن بىدەمەوهە. لەپەنورى: "ئىمان
بە رۇزى دوايى" هات بە ھانامەوهە!

بەلنى، ئەم ئىمانە نۇورىنىكى ئەوتۇرى بىن بە خىشىم كە ھەرگىز كۈزانەوهە نى يە و،
ئۇمېدىنېكىشى خەلات كىردى كە ھەرگىز خاموش نابىت) (۲).

(كانتى لە ئەستەمبۇول لەسەر گىرى "يۈوشەع" ئىلىوارى بىسفۇردا بىپارى تەركى
دنىام دا، چەند ھاوهەلىكى ئازىز ھاتن بۇ لام تاكولە و بېيارەم پەشىمانم بىكەنەوهە و بۇ
حالەت و بارى يە كەم جارم بىكىرۇنەوهە!

منىش پىم وتن:

لېم گەرپىن ھەتا سېھىنى با ئىستېخارە كى پەرورەدگارم بىكم!
بۇ بەيانى ئەم دوو تابلىزىي خوارەوه بۇ دەلم ھاتن، كە ھەرچەند بە شىۋە و پۇخسار
لە شىعر دەچن، بەلام شىعر نىن.

ھەر بە شىۋا زەش ھېشتەمنەوە كە ھاتنە دەلمەوهە و، لەبەر ئەو خاتىرە پېرۇزە قەلەمم تىن
نەبرىدىن. پاشان لە كۆتابىي و تەي بىست و سىنەمدا دانزان و، لەبەر گۇنخاوبى ئەم پلە و
مەقامەش ھېنرانە ئېرىھە.

(۱) "فروولىسى بەغدادى" شاعيرىنىكى توركە لە سەدەھە شازىدەھەمى زايىنيدا ژياوه و، ناوى "مەممەد" ئەم
شاعيرە دەورىنىكى كارېگەرە بۇوه لە تەدەبى توركىدا، بە دامىزرنەرە ئەدەبى ئازەربى توركى دادەنرىت. بە
زمانەكانتى: توركى و فارسى و عەرەبى شىعرى و تۆوه. چەند بەرھەمنىكى ھەبىھە كەنگەن لەوانە: "لىلا و
مەجنۇون" ئە، لە ساتى ۱۵۵۵ زىدا بە تاعۇون كۆزچى دوايى كەرددووه.

(۲) بىرسكە كان، بىرسكە بىست و شەشم، ل: ۴۵۳.

تابلوی یه کم: "که وینه‌ی راستی دنیا له نیگای بیننی گومرایانه‌وه":
 بز لای دنیا بانگم مه که! من خوم هاتم و بی که‌لکی یهوم دی..
 چونکه له بهر ئوهی "بی ئاگایی" تیادا برو به پهده و نوری "حق"ی داپوشی،
 ئهوا، سه‌رجه‌می برونه‌وهرانم به "فانی" و "زیانبه‌خش" هاته پیش چاو.
 ئه گه‌ر ده‌لیتیت: "بوون". ده‌لیم: به‌لی، ئه‌و بره‌گشم پوشی، به‌لام گه‌لنى
 گیرو گرفتی "نه‌بوون"م لهو پیناوه‌دا هاتره‌ی!
 گه‌ر ده‌لیتیت: "ژیان". ده‌لیم: تامی ئه‌ویشم نوشی، به‌لام گیرزده‌ی گه‌لنى سزا و
 ئازاری سه‌ختی ژیان بروم.. چونکه لهم ژیانه‌دا:
 "مانه‌وه"ی مرؤوف بز ئه‌و به‌لایه..
 "زیری" سزا‌یه و "تمه‌من" هه‌وایه..
 "که‌مال" فه‌نایه و.. "کردار" پایه!
 ته‌نانه‌ت نوشی ئاواهه‌کانی
 ده‌بن به نیشی ئازاره‌کانی!
 "بیهک شادبوون" یش خودی نه‌مانه
 ئوه‌هی که ده‌رده تو پیت ده‌رمانه!
 پووناکی یه کانی ئهم جوزه ژین و بیر کردن‌وه‌یه‌ش تاریکستانی‌کی پرهش و چې بز
 مرؤوف فراهم ده‌هین و، خوش‌هویستانیش لهم روانگه‌یدا به وینه‌ی "هه‌تیوان"ی بی
 نه‌واله پیش چاودا ده‌نوین..
 ئه‌و "ده‌نگانه"ش که دینه گوئی مرؤوف تیکرا هه‌والی دلته‌زینی جودایی و
 لیکدابرانیان بین‌یه و، "زیندووان" یش وهک مردووی بی گیان ده‌رده کهون.
 سه‌رتاپای "زانسته کان"ی ئم جوزه ژیان و دنیا‌یه، و‌هم و ئه‌ندیشی بی‌بناغه‌ن و..
 هزاران ده‌رد و زام و بیماریش له توپی "دانسته کان" یدا حه‌شار دراون..
 "تام و چیزه کان" یشی سه‌رتاپا ده‌رد و ئازارن و.. هزاران جوزی "نه‌بوون" یش له
 دووتوپی ته‌نها یهک "بوون" دا خوزیان مه‌لاس داوه.
 ئه گه‌ر ده‌شلیتیت: ئه‌دی "خوش‌هویست"؟! ده‌لیم: به‌لی، "خوش‌هویست" یش
 دززی‌یه‌وه، به‌لام سه‌د ئاخ له ده‌ست جودایی، که چه‌نده ئازاری سه‌خت ده‌خواردی
 مرؤوف ده‌داد!

تابلوی دوروهم: "تامازه بزرگ استیی دنیا ده کات به لای پرپه وانی پرپی هیدایه‌تهوه":
هر ئوهونده‌ی په‌ردنه‌ی "بئن ئاگایی" له بمرچاودا لاقچوو، به ئاشکرا نوری
"حق" م بینی و، دهر که‌وت که:

"بوون" به‌لگه‌ی زاتی ئوه و.. "ژیان" يش ئاوینه‌یه که "حق" ای تیدا ده‌دره‌وشیت‌وه..
"ژیری" ش کلیلی گهنجینه‌کیه و.. "نه‌مان" يش ده‌گای "مانوه" يه!
بریسکه‌ی "که‌مال" کوژایه‌وه.. به‌لام خوری "جه‌مال" لمو ناسویه‌وه هلهات!
ئیز دواى ئوهه:

"نه‌مان" برو به خودی "بئه‌ک شادبوون" و.. "ئازار" يش تام و چیزی خوش و
به‌لمزه‌تی برهه‌م هیتا.

بینیم که "تەمن" هەر خودی کرداره کانی مرؤفه و، تا "ئەبەد" يش ئوه و تەمنه
درېزخایدن و بەردەوامه..

"تاریکی" يش توینکلی سەرپووی "پووناکی" يه و.. ژیانی راسته‌قینه‌ش لە
"مردن" دایه!

"شتان" م بە‌هاودەم و دلدهره‌وه و هاپراز هاتنه پىش چاو.. "دەنگە کان" يشم بە^۱
زىکر و يادى خواى گەوره هاتنه بەر گوئى، چونكە سەرچەمی بۇونەوەران سەرگەرمى
زىکر و تەسبىخن.

بۆم ده‌کدوت کە: "ھەزارى" گەنجینه‌ی "دەولەمندی" يه و.. "ھىز" يش لە دووتوپى
بى دەستلائى" و كۈلتۈريدايدا

گەر خواى گەوره‌ت دۆزى يەوه، ھەموو شتىڭ دەبىت بە ھى تۇز. بەلىنى، گەرتۇز
بەندەی خاونەنی ئەو مولكانە بىت، ئەوا سەرچەمی مولكە کانى ئەو دەبن بە مولكى تۇز!
دەنا گەر بەندەی دەرەونى خۆت بىت و لە نەفسەت راپىزى بىت، ئەوا بىن گومان
گەرفتارى گەلىنى بەلای بىن ژمارە دەبىت و، سزاى چەندىن ئازارى بىن سنورىش
دەچىزىت.

به‌لام گەر بەندەی راسته‌قینه‌ی خواى گەوره بىت و، بە راستى ئىمانىت بىن هىتا، ئەوا
فەرمۇ خاونىنى و بىنگەردى يەكى بىن سنور بىبىنە و تامى بەختوھەرى يەكى لەژمارە بەدەر
بنۇشە و بەدەستى بەپىنە)^(۱).

(۱) وئەکان، مدقامى دووھەمى وئەي حەۋەھەم، ل: ۴-۳۰۶.

(ئه) "نفسم" کەم!

تۆش وەك "دل" م.. بە ئەشكى گەش
هانا بۇ فریادرەس بەره.

بلى: من خۆم "فانى" م.. ئىتر "فانى" م ناوى..
دەستەوسانم.. كۆزلەوارم..

شتى "دەستەوسان" م ناوى!

"پرچ" ي خۆمم بە خواوهندى "پەھمان" سپاردد..
ھېچ كەسيتكى دىكەم ناوى!

بەلكو تەنها ئەوم دەۋى..

"يار" ي باقىي فانى نەبوسى تاڭم دەۋى.
من گەردىلەم..

بەلام خۆرى ئاوانبۇرى ھەميشە بىن باڭم دەۋى.
خۆم لە خۆمدا: ھېچى تەواو ھېچم، كەچى:
سەرانسەری بۇونەورى پاڭم دەۋى) ^(۱).

□ ئەر رووداوه‌ی كە "سەعیدى كۆن" ي گۆرى بە "سەعیدى نوى"
(گۆنى لىم رووداوه ئەندىشىھىيە رابگىرە، كە پاستىي ژيانى دنيا دەنۈنىت و،
پووداونىكە "سەعیدى كۆن" چاوى بىن كەوت و گۆپى بە "سەعیدى نوى". كە بەم
جۇرەيە:

خۆمم وەك مەرقىيەك دى كە لە سەر سەھەر بۇوم و، بۇ شۇينىنىكى دوور رەوانە
كراپۇوم و، رېڭايەكى دوورودىرىزم لە بەر بۇو. گەورە كەشم شەست لىرەي زېرىنى "ھەر
پۇزە و لىرەيەك" بۇ تەرخان كردىبۇوم. تا پۇزىكىيان پۇشتمە ئۇتىلىكىوھ كە مەھاى تىدا
بۇو، منىش "دە" لىرەم لەو كاتىدا بىن بۇو، ھەموويانم لە يەك شەودا لە سەر مىزى قۇمار و
لە پىناوى ناوبانگ دەست كەوتىدا دۇرلاند و، بە دەستى بەتال مامەوه و ھېچ
كەسابەتىكم بە پارە كەمەوه نەكىد و، ھېچىشىم نەھىشتەوە تاكو پىداويسىتى يە كانى ئەو
جيڭايەمى بىن دايىن بکەم كە بۇى دەپزەم.

(۱) وەكان، مەقامى دووهەمى وەتى حەفەدەھەم، ل: ۳۰۸

به کورتی: لهو چیز و تامه ناره‌وایه جگه له ئازار و، تاوانی زور و، زام و، داخ و، خم و پهزاره هیچی ترم لنى پاشه کهوت نه کرد.
 کاتى من لم نائومىدى و خەفەتبارى و خەم خواردنەدا دەتلامەوه، پياوېكىم لنى پەيدا بۇو، وتى: "ھەمو سەرمایه كەت لە دەست دا و ئىستا شاياني سزايت. وا بە دەستى يەتالىش بەرەو ئەو شارەي نيازته بۇي بېرىت پى دەگرىتەبەر. جا ئەگەر وریا و خاۋەننى بىنلىي دللىت، ئەوا دەرگاى پەشىمان بۇونوھە و تۆبە كەردن ھىشتا دانە خراوه، دەتوانىت بە نىوهى قازانىجى ئەو پازدە لېرىھەيى كە ماوته كەسابەتى پىرە بکەيت و، ھەندى لە پىداوېستى يەكانى ئەھۋىت بىكىرت".

كە لمەدا راۋىئىم بە نەفسىم كەردى، دەبىنم رازى نى يە..

پياوه كە وتى: "كەواتە سىيە كى". نەفسى بەمەش رازى نەبۇو.

پياوه كە وتى: "چوارىھە كى". دەبىنم نەفسى نايەوهى لەو خۇوهى دووجارى بۇوە لابدات! پياوه كە بە تۈۋەھىيەو پاشتى تى كەردىم و رۇشت.

پاشان كە تەماشام كەردى، وەك بىلىي ھەمو شىتىك گۇپا بىت و وەك خۆزى نەمايىت، وَا بۇوە بەرچاومدا! خۆزم لەناو شەمەندە فەرىنگىدا دى كە بەپەپى توندى و بە پەلە لە توننلىكى ناو زەوېدا دەپۇشت، لە سەرسوور ماندا شېرە بۇوبۇوم. بەلام ھېچ چارىنگىم نەبۇو و نەمدە توانى نە بە لاي راست نە بە لاي چەپەدا بېرۇم. سەير لەھەدا بۇو لەم دىو و ئەو دىبى شەمەندە فەرە كەدا چەندىن جۇر گۇتى رەنگىن و جوان و سەرنج راڭىش و بەروبۇوم و مىوهى بەتام دىيار بۇون.

منىش وە كۆ مرۇقە دەبەنگە كان دەستىم بۇ بىردىن، تا كۆ ھەندى لەو گولانە بکەمەوه و لەو مىوه بەتامانەش شىتىكىم دەست بکەۋىت. بەلام ھېچم دەست نە كەھوت، چونكە ھەر ئەوهندەي دەستىم پىيان گەيشت، دې كە كانىيان بە دەستىمدا چەقىن و دەستىيان زامدار كەردىم و خويىيان لىنى هينا، شەمەندە فەرە كەش لە رەھوتى توندوتىزى خۇزىدا ھەر بەردهرام بۇو! بەم جۇرە، بىن ئەوهى ھېچ سوودىنگىم دەست بکەۋىت خۇزم تۇوشى ئازار كەردى..

فەرمانبەرنىكى شەمەندە فەرە كە پىي و قىم: "پىنج قرووشم بىدەرى، تا ئەندازە يە كى باشت لەو گول و بەروبۇمانەي دەتەوۇن بۇ بکەمەوه. سخۇ تۆ بەم زامانەت چەندىن ئەوهندەي ئەوهى بەو پىنج قرووشه دەستىت دەكەون زيان دە كەيت، ئەمە سەرەپاى ئەو

سزا‌یه‌ی که له‌سهر ئەم کارهت دهیچیزیت، چونکه بى پوشست و هرگرتن ده‌ستت بى
بردوون".

لهو کاته‌دا سه‌ری دنیام لئی هاته‌وهیك و به ته‌واوى كەۋەپ بەزاره و تەنگانه‌وه. له
پېنجه‌ره كەوه سەیرىنکى لاي پېشەوەم كرد، تاڭو بىزامن كەى ئەم تونىلە كۆتايى پى دىت؟
ده‌بىنم كۆتايى ئەو تونىلە چەند كون و كەلەبەر و پېنجه‌ره و چالىكىن و، هەرييەك لە
نه‌فره كانى ئەو شەمەندە فەرە فېرى دەدرىنە ناو يە كىيڭى لە كون و چالان‌نۇوە! لە بەرامبەر
خۇيىشىمەوه چالىكىم دى لە هەردوو سەرىيەوه بەردى وەك "كىيلى گۇر" دانرا بۇون. كە لە
بەرده كانى ورددبۇومەوه، دەبىنم بە پىتى گەورە ناوى "سەعید" يان لئى نووسرا بۇو!
له ترس و بىم و سەرسوورپماندا بە دەنگى بەرزا و تم: ئەى هاوار!!
كەپ دەنگى ئەو پىاوه‌م هاتنۇوە گۈئى كە لە دەرگاى مەلەكەدا ئامۇزگارىي زۇرى
كىردىم. گۈئىم لئى بۇو پىتى و تم:

"كۆرم! ژىرىت هاتووه بەر؟ لە مەستى بىندار بۇويتەوە؟"
و تم: "بەلتى، بەلام دواي ئەمەوە كە كارلە كارترازا و، هىچ ھىز و توانا و
دەستەلاتىكىم لە دەستدا نەما".

و تى: "توبه بىكە و پشت بەخوا بىھستە".
و تم: "وا كىردىم".

پاشان كە بىندار بۇومەوه، "سەعیدى كۆن" م لئى ون بۇو و، "سەعیدى نوئى" م لە
خۆمدا بىنى)^(۱)!

□ رېتىازى "بىر كەرنەوە"

(بىست و سىن سال پىش ئىستا كە "سەعیدى كۆن" گۇرپا بە "سەعیدى نوئى" و
رېتىازى "بىر كەرنەوە" ئى ھەللىزارد، بە دواي نەھىنىي "تەتكىر ساھە خىر من عبادە سىنە" دا
گەپا. ئەوه بۇو ھەمۇو يەك دوو سالىك ئەو نەھىنى يە شىۋە كەى خۆرى دە گۇرپى و، يان
پەيامىنکى عەرەبى يان پەيامىنکى تور كىي بەرھەم دەھىنا. ئەم پاستى يەش ھەر لە پەيامى

(۱) و تەكان، و تەي بىست و سىن ھەم، ل: ۴۷۱-۴۷۲.

عره‌بی "قطرة" ووه ههتا پهیامی "الآیة الکبری" ^(۱) له سه رشیوه گزپرینه جوز او جوزره کانی خوی بهرده وام ببوو، دوای ئمهوه شیوه هه میشه بیه کهی له "الحزب النوری" ^(۲) دا گرتە خو.

وا ماوهی بیست ساله هه رکاتیک دلتهنگ دههم و، بیر و دلتم ماندوو دهبن و، له تاوا پهنا بتو خویندنوهی ورد و له سه رخو و تیپ امانی بهشیکی "الحزب النوری" دههم، یه کسمر دلتهنگی و بیزاری و ماندوو ببوونه کم دهپه ویتنه وه. وائمه هه زار جاریش دووپات ببووه و، خویندنوهی شهش بیه کی ئه و حیز بیه له پیش نویزی بھیانیدا هیچ شوینه واریکی بیزاری و ماندوو ببوونی بھجی نه هیشت که ده ببوو له ئهنجامی خویندنوهی ماوهی پنج شهش ساعتی شهودا بھجی بھیشتایه. بهلئی، ئم حالتە هه تا نیستاش هه ره بهرده وامه ^(۳).

□ روونکردنوهی ریازی: دهسته وسانی و، هه زاری و،
شه فقهەت و، بیر کردنوه (له غرونه یه کدا)

(...) گریمان ئیمه هه رسیکمان ئه و "گول" و "دلزپ" و "نم" وین، چونکه ئه و هه ست و شعورهی که به گریمان دامان تا تیایاندا بیست، بەشی ئم کاره ناکات. بۆیه واژیری خزیشمان ده نیرینه ناویانه وه. واته ده بی تیپگەین لوههی که هه روکه ئه و سیانه له پیونهی رووناکی خوزه ماددی بیه کهيان بھرە مەند ده بن، ئیمەش بھه مان جوز له هی خوزه مەعنەوی بیه کهيان بھرە مەند ده بین..

ده سا ئهی ئه و هاپری بیه که دنیا لە بیر ناباته و له شتاني ماددیدا پرۆدە چیست و نه فسیشی چپ و ئەستور ببووها تز بیه به "گول" که، چونکه توانا و لیهاتنت وەک ھی ئه و ایه، ئەوه تا ئه و گوله له ئاویتە ببوونی رووناکی خوزه وه رەنگیک و هرده گریت و وینهی غرونهی خوزر لە و رەنگە دا ئاویتە دەکات و له شیوه بیه کی جواندا خزو پى دەنە خشینیت.

(۱) تیشکی حموته می کۆملە پهیامی "تیشکە کان" و. هه روکه بھه سەر بە خزی بھ ناوی "بینیسە کانی گەشتبەریک" بڵاو مان کردوو وته وه. (وەر گزپر)

(۲) کۆملە تیپ امانیکی بیمانی مامۆستا نوورسی بیه، بھ زمانی عره‌بی "موناجات" دا.

(۳) پاشبەندە کان، پاشبەندى قەستە مۇنى، ل: ۲۹۳.

ئنجا ئەم فەیلە سووفەش کە لە قوتا بخانە نوی يە كاندا خۇپىندۇرۇيەتى و، باوھرى بە كارىگەربى "ھۆكاري كان" ھەيە و، لە "سەعىدى كۈن" دەچىت، با بىست بە "دلىزپ" ھ شەيدا كەي ئەم مانگەي كە سېبەرى "پۇوناكى" يى لە خۇر وەرگىراوى دەداتى و، پۇوناكى يەڭ بە چاواي ئەم دەبەخشىت كە پىنى بىرىسىكىتەمە.. بەلام ئەم دلىزپە دەبى بزانىت كە جىگە لە "مانگ" چىچى تر بەم پۇوناكى يە نايىنەت و ناتوانىت "خۇر" يى پىنى بىنەت. مەگەر لە پىنى ئىمماڭە كەيەوە - نەڭ بەم پۇوناكى يە - بتوانىت خۇر بىنەت.

پاشان ئەم ھەزارەش [دانەر مەبەستى خۆزىتى] كە باوھرى وايە ھەممۇ شتىك پاستەخۇز لە خواي گۇرەرە و "ھۆكاري كان" بە پەردە دادەنەت، با "نم" ھ كە بىست. ئۇوهتا لە خۆزىدا ئىنىكى ھەزارە و شتىكى ئەوتۇزى نى يە وەڭ گولە كە پشتى بىن بەستىت و پالى پىنه بىدات و، رەنگىكىشى نى يە كە بەھۇرە و بىنەت و، جىگە لە خۇر ھىچ شتىكى تر ناناسىت تا رۇوى تى بکات، ھېننە نەبىت كە سافى و خاۋىنى يە كى يىنگەردى ئەوتۇ لە بىلەلە ئىچاۋىدا شىڭ دەبات كە وينەي خۇرى بىن ھەلبىرىت) ^(۱).

[دواى رۇونكىردنەوە، بەمەي خوارەوە كۆتايى بە باسە كە دەھېنەت]:

(وا ھاوهلى سى ھەمىشىستان، كە وەڭ "نم" وايە، ھەزارە.. بى رەنگە.. ھەر خىرا بەھۇرى گەرمىي خۇرەوە دەبىت بە ھەلم و، واز لە خۆپىستىي خۇرى دەھېنەت و، سوارى پشتى ھەلم دەبىت و، بە بۇشايى نىوان ئاسماڭ و زەۋىدا سەر دە كەھۆيت و، بە ئاڭرى عىشق مادده چەزە كەي ناوى گىر دە گرىت و، لە پىنى پۇوناكى يەوە دەبىت بە "نور" و، دەست بە يە كېڭ لەو تىشكەنەوە دە گرىت كە لە درەۋشانەوە كانى ئەم پۇوناكى يەوە ھاتۇن و، بۇ خۇرى لەم رېيەوە لىيى نزىك دەبىتەوە!

دەسا ئەي وينە و غۇرونەي "نم" ھ كە! تۆ مادەم پاستەخۇر ئەر كى ئاۋىنە پادەپەرنىت بۇ "خۇر"، ئەوالە ھەر پلەيە كەدا دەبىت بىمە، چونكە دەتowanىت لەم و پلەيەدا پەنجەرەيە كى رۇون و خاۋىنەت دەست بىكەنەت كە بە "عين البقين" سەپىرى پۇوى خۇرى لىيۇ بىكەنەت و، لە گىپەنەوە ئاسەوارە سەرسوورھىنەرە كاندا بۇ خۇر، گرفتارى ھىچ چەشىنە دوودلى يەڭ - وەسفە بەھەيەت و سامە كانى خۇر بۇ خودى خۇر بىكەنەت و، ھىچ شتىك ناتوانىت پىنى گىپەنەوە ئەم سەرسوورھىنەرەنەت بۇ دەستە لاتدارى يە

(۱) وته‌كان، وته‌ي بىست و چوارم، ل: ۴۹۰-۴۹۱.

په‌هاکه‌ی خورلئ بگریت.. نه ته‌نگ و تاریبی بدرزه‌خه کان، نه پابه‌ندیبی توانا و لیهاتنه کان.. نه بچوو کبی ئاوینه کان، هیچ کامیان گرفتاری سه‌سامیت ناکه‌ن و به‌رهو شتیکی پیچه‌وانه‌ی "حه‌قیقهت" نابهن، چونکه خوت ساف و بیگه‌ردیت و راسته‌و خور سه‌یری خور ده که‌یت.. هر لبه‌ر ئه‌وه‌یه که زانیت ئوه‌ی له ئاوینه کاندا دیارن خودی خور نین، بەلکو جوزه دره‌وشانه‌و و په‌نگدانوه‌یه کی جوز او جوزن و، ته‌نها بەلگه و ناویشانی خورن و، ناتوانن سه‌رجه‌می ئاسه‌واره به‌سام و شکزداره کانی خور ده‌ر بخدن) (۱).

□ نزیکترین پی بۆ لای خوای گهوره

(چه‌ندین پی زۆر هن که مرۆف به خوای گهوره ده گهینن، سه‌رچاوه‌ی هه‌موو ئه‌و پی پاستانه‌ش "قورئانی پیروز". بەلام ئه‌وندە هه‌یه هه‌ندی لەم پی بانه لە چاو ئه‌وانی تردا گشتی تر و سه‌لامه‌ت تر و نزیکتره.

من، ونپای تیگه‌یشتنی کوتا و ناته‌واوی خۆم، پیگایه کی ته‌خت و کورت و ئاسام له پیژنی قورئانی پیروزه دۆزیووه‌تەوه، که بريتی بە لە پی:

"کۆلەواری، هەزاری، شەفقەت، بىرکردنەوه".

بەلتى، "کۆلەواری" وەك عىشق وايە، پی بە که مرۆف به خوای گهوره ده گهینیت، بەلکو پیگایه کە لە عىشق سه‌لامه‌تىز و نزیکتره، چونکه لە پی "بەندايەتى" يه‌و مرۆف ده گهینیتە "محبوبیت".

"هەزاری" ش وەهایه، مرۆف بە ناوی پیروزى "الرحمن" ئى خوای گهوره ده گهینیت.

"شەفقەت" يش بە هەمان جۆر وەك عىشق وايە، مرۆف به خوای گهوره ده گهینیت، بەلکو لە عىشق تېزه‌وتە و مەوداکەشى لە فراوانىزه، چونکه مرۆف ده گهینیتە ناوی پیروزى "الرحيم" ئى خوای گهوره.

"بىرکردنەوە" ش وەك عىشق وايە، تەنانەت لەويش بەپىزترە و پرووناکى بە كەشى دره‌وشاده‌تە و پی بە کى گەلى بەرىنتە. چونکه پیوارى ئەو پی بە ده گهینیتە ناوی پیروزى "الحکيم" ئى خوای گهوره.

(۱) وته‌کان، وته‌ی بىست و چوارم، ل: ۴۹۳-۴۹۴.

ئەم پىيە جىايىه لەوەى كە لە "دە" هەنگاۋ يېكھاتووه و پېوارانى پىنى "نەينى" گىرتوويانەتىبەر.. هەروەها جىايىشە لەوەى كە لە پىنى "ئاشكرا" دا دەيگۈرنەتىبەر و بىرىتى يە لە "حەمەت" هەنگاۋ، بېپى ئەمارەتى حەمەت دەرۋونە كان.. ئەم پىيە بىرىتى يە لە تەنها "چوار" هەنگاۋ. راستى يە كى شەرعىشە زىياتر تائەوەى تەرىقەتىكى سۆزلى بىت.

با بە هەلەدا نەچن، مەبەست لە: قسۇور و كۆزلەوارى و هەزارى ئەوەيدە كە هەمۇ ئەمانە تەنها لە بەردم خواوهندى مەزندادەرپىرىن، نەڭ لە بەردم خەلتكىدا.

وېرد و زىكىرە كانى ئەم پىيەش ئەمانە خوارەوەن:

* شۇين بىن هەلگىرتى سوننەتى پىرۇزى پېغەمبەر ﷺ.

* ئەنجامدانى فەرزە كان، بە تايىەتى بە جىئەپنەن ئەنۋىز بە پىنكۈيىكى و، خۇيندى زىكىرە كانى دوايان.

* دەست هەلگىرتىن لە گۇناھە گەورە كان.

سەرچاوه كانى ئەم هەنگاوانەش لە قورئانى پىرۇزدا، ئەمانەن:

﴿فَلَا تُرْكَوَا أَنفُسَكُم﴾ (السجدة: ٣٢) ئامازە بىز هەنگاوى يە كەم دەكەت..

﴿وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ نَسُوا اللَّهَ فَأَنْسَاهُمْ أَنفُسَهُم﴾ (الحاشر: ١٩) ئامازە بىز هەنگاوى دۇوهەم دەكەت..

﴿مَا أَصَابَكُمْ مِنْ حَسَنَةٍ فَمَنِ اللَّهُ وَمَا أَصَابَكُمْ مِنْ سَيِّئَةٍ فَمَنِ نَفْسِكُمْ﴾ (النساء: ٧٩) ئامازە بىز هەنگاوى سىھەم دەكەت..

﴿كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ﴾ (القصص: ٨٨) ئامازە بىز هەنگاوى چوارم دەكەت.

پۇونىكىردنەوەى ئەم چوار هەنگاوه - زۇر بە كورتى - بەم جۆرەيە:

ەنگاوى يە كەم: وەك ئايەتى ﴿فَلَا تُرْكَوَا أَنفُسَكُم﴾ ئامازە بىز دەكەت، بىرىتى يە لەوەى "نەفس" بە خاۋىن لە قەلەم نەدرىت.

چونكە مەرۆف، بېپى سىروشت و فيزەتى، راستەوخۇز و لەپىشدا تەنها خۆزى خۇش دەۋىت و، لە پىناويدا هەمۇ شىتىك بەخت دەكەت و، بە چەشىتىك بە شان و بالاى خۆزىدا دەخويىتىت و مەدھىتىكى واى دەكەت كە تەنها شايىستە خواوهندىت و، هەردم خۆزى بە خاۋىن لە قەلەم دەدادت. تەنانەت ھىچ كەمۇ كۈورى يە كى بىز پەروا

نایینیت و به رگری یه‌کی توندی تا پاده‌ی پرسنی لئی ده کات. و هک بلیی هم‌موئه و ئامیرانه‌ی که خوای گمهوره بز ستایش و پاک را گرتني خواوه‌ند له و مرؤفه‌دا دایناون، ئه و مرؤفه ده چنی بز خوی به کاریان دهه‌ینیت!

بهم جوزه رُووبِرووی ئه و وسفة ده بیته‌وه که لهم ئایه‌ته پیروزه‌دايه:

﴿مَنِ اتَّخَذَ إِلَهًا هُوَاهُ﴾ (الفرقان: ۴۳).

ئیتر دووچاری له خوی رازی بعون و له خوی بائی بعون ده بیت و، پیویست ده کات که پاک‌ز بکریت.. جا پاک‌ز کردنی ده رونی مرؤف لهم هنگاوه‌دا بهوه ده بیت که به پاک نه زانریت و به خاوین له قەلەم نه دریت!

هنگاوی دوروهمم: ئه ده رسیه که لهم ئایه‌ته پیروزه و هرده گیریت:

﴿وَلَا تَكُونُوا كَالْذِينَ نَسُوا اللَّهَ فَأَلْسَاهُمْ أَنفُسَهُمْ﴾.

ئوهیش بهم جۆره:

مرؤف هردهم خوی له بیز ده باته‌وه، خوی گهر بیزش له مردن بکاته‌وه، ئه و رُووی ئه و مردن بز غهیری خوی و هرده چه‌رخینیت و، گهر له ناوجون و نه‌مانیش بیینیت، بز که‌سانی تری داده‌نیت، و هک بلیی هر گیز ئه و نه گریته‌وه و هیچ پهیوه‌ندی‌یه کی به خریدوه نه بیت!

هزوی ئه‌مش ده گه‌ریته‌وه بز ئوهی که ده رونی بد خوازی مرؤف له کاتی بدهش و پاداشت و هرگرتندای خوی بیز ده که‌ویته‌وه و به توندی دهستی پیوه ده گرت. که‌چی له کاتی کار و فرمان و خزمه‌تگوزاریدای خوی له بیز ده باته‌وه!

که‌وانه پاک‌ز و خاوین و پهروه‌رد کردنی، لهم هنگاوه‌دا، ره‌فتار کردنی به پیچه‌وانه ئه م حاله‌ته. و اته خوی له بیز نه‌چوونه‌وه له ده‌می له بیز چوونه‌دها.

به و اتایه کی تر: خوی له بیز بردنوه له کاتی پاداشت و هرگرتن و، بیز لینکردنوه‌شی له ده‌می خزمه‌تگوزاری و یادی مردندا!

هنگاوی سئی‌همم: ئوهیه که ئهم ئایه‌ته پیروزه ئاماشه‌ی بز ده کات که ده فرمومی:

﴿هُمَا أَصَابَكُم مِّنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ اللَّهِ وَمَا أَصَابَكُم مِّنْ سَيِّئَةٍ فَمِنْ نَفْسِكُمْ﴾.

چونکه هردهم "نهفس" داخوازی ئوهیه که هه رچی خیز و چاکیه به هی خوی داده‌نیت، ئه کارهش بهره‌و شانازی و له خوی رازی بعونی ده بات.

که واته دهیست، لەم هەنگاوهدا، لە ناته‌واری و کەموکووری و کۆلەواری و هەزاری بەولاوە هیچی تر لە خۆیدا نەبینیت و، هەموو چاکە و لاپنه تەواوه کانی خۆیشی بە چاکەی خواوه‌ندی مەزنیان دابینیت و بە بەخششی ئەمەیان بزانیست. ئىز لە بىرىي شانازى و لە خۆ باىي بۇون، شوکرانەبۈزۈرى دەنۋىنیت و سوپاسى خواوه‌ند دەكەت.

کەواهە پاڭىز كىردى "نەفس" لەم پلهىدالە نەھىئى ئەم ئايەتە پېرۇزەدایە كە دەفەرمۇى: ﴿قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَاهَا﴾ (الشمس: ۹).

واته بەوە دەبىت كە بزانیت تەواوبى خۆى لە ناته‌وارىيدا و، توانى لە كۆلتوارىيدا و، دەولەمندى يەكەشى لە هەزارىيدا.

بەو واتايەى كە بزانیت تەواوبى خۆى لە دادىيە كە تەواو نەبىت و، دەستەلاتى لە دادىيە كە لە بىرددەم خواى گەورەدا كۆلتوار و بىن دەستەلات بىت و، دەولەمنىشى لە دادىيە كە هەزارى دەرگانە ئەو بىت.

ەنگاوى چوارەم: ئەم وانىيە كە ئەم ئايەتە دەيلەتىدە: ﴿كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهُهُ﴾. چونكە "نەفس" گومانى وايە كە خۆى لە خۆیدا سەربەست و سەربەخۆزىه. لە بەر ئەوە لافى جۆرە پەروەردگارىيەك لىنى دەدات و، بەرامبەر پەرسىزاوى راستەقىنەى خۆى سەرىپىچىي تىتىدai. جا هەستكىرن بەم راستىيە خوارەوە مەرۆف لەو بارە پىزگار دەكەت. ئەو راستىيەش بىرىتى يەلەوە ئەكە:

ەمەمو شەتىك لە خۆیدا و بە "واتا ئىسمى يە كەى" لەناوچۇو، ون بۇو، تازە پەيدا بۇو، نەبۇو. بەلام بە "واتا حەرفىيە كەى" و لەو پۇوەوە كە بەپى ئەرك و فرمانى سەرشانى دەورى ئاۋىنەى دەرخەرە ناوه جوانە كانى بەدېھىنەرى مەزن دەبىنیت، ئەۋائەو شەتە: بىنەر و بىنراوە و، ھەيە و بۇوە.

جا پاڭىز كىردى "دەررۇون" لەم هەنگاوهدا بەوە دەبىت كە بزانیت نەبۇونى لە بۇونىدai و، بۇونىشى لە نەبۇونىدai!

واته ئەگەر خۆى بىنى و بۇونى بە خۆى بەخشى، ئەوا لە تارىكستانى چەندىن نەبۇونى ئەۋەندە زۆر و زەبەندەدا نوقم دەبىت كە بە ئەندازەسى ھەموو بۇونوھەران دەبن.

به واتایه کی تر ده‌لیین: ئەگەر لە بەدیهینه‌ری پاسته‌قینه‌ی خۆزی - کە خوای گەوره‌یه - بى ئاگا بىت و، بە بۇنى خۆزی بايى بىت، ئەوا خۆزی بە تەنیاپى و خنکاوى دەبىنیتەوە لە ناوه‌ندى تارىكىي بى كۆتاپايى جودايى و نەبۇوندا، بە چەشنى گولەستىزە کە تەنها بە پۇوناڭى يە كىزە كەپى خۆزى لە تارىكىي شەۋى تاردا بەجۇلىتەوە.

بەلام كاتى واز لە خۆزۈستى و لەخۆ بايى بۇون دەھىنېت، بۆزى دەردە كەمۇنت كە لە پاستىدا خۆزى لە خۆزىدا شىتىك نى يە، بەلکو ئاۋىنەيە كى درەوشانەوە كانى بەدیهینه‌ری پاسته‌قینه‌يە. بەم پىن يە، لەم پىن يەوە "بۇون" يېكى نەپراؤه و بى كۆتاپايى بەدەست دەھىنېت و، ئىنجا "بۇون" يى هەمۇو بۇونەوە رانىش دەستكەوت و قازانچى دەبىت. بەلتىن، ئەو كەسەي خوا دەدۇزىتەوە، هەمۇو شتىكى دەست كەوتۇوه، چونكە هەمۇو بۇونەوەران، تېڭىرا، بىرىتىن لە: درەوشانەوە ئاوه جوانە كانى خواوەندى مەزن! كەرتىمى:

ئەم رېنگايىه كە پىشكەتۇوه لەم چوار ھەنگاوه: "كۆزلەوارى و، ھەزارى و، شەدقەت و، بىر كەرنەوە" لە ھەر بىست و شەش و تەكاني پىشۇوی كېتىي "و تەكان" دا، كە لە زانىسى حەقىقت و، پاستىي شەريعەت و، حىكمەتى قورئانى بېرۇز دەدوپىن، پۇون كراونەتەوە.

بەلام لېرەدا تەنها ئامازەيە كى پۇخت بۆ چەند خالىك دەكەين كە ئەمانەن: ئەم رېنگايىه كورت ترین و نزىكىتىن پىن يە لەچاو ئەوانى تردا، چونكە تەنها چوار ھەنگاوه. ئىنجا ئەگەر "كۆزلەوارى" بەسەر نەفسدا زال بىت، ئەوا پاستە و خۆ تەسلىمى خواوەندى "بەتوانا" يى شىكۈمنى دەكات.

بەلام گەر لە رېنگەي عىشىقدا - كە گەنەر ترین پىن يە بۆ لاي خواي گەورە - "عىشىق" بەسەر نەفسدا زال بىت، ئەوا دەرروونى مەرۇف دەستە كانى لە داۋىنى مەعشۇرقى مەجازى گىر دەكات و بە جىزى دەمېنیتەوە ھەتا نەمانى ئەو مەعشۇرقى دەبىنېت، ئىنجا دەگات بە خۆشۈستە اوی پاسته‌قینه!

پاشان ئەم رېنگايىه لە هەمۇو ئەوانى تر بى وەتى ترە، چونكە "نەفس" لەم رېنگايىدە دووچارى "شەتمحات" نايىت و، لاف و گەزافى لە تواناي خۆزى بەرەۋۇرۇرلىنى

نادات، چونکه مرؤوف لسم پیگایه‌دا جگه له کزله‌واری و هژاری و قسور و

ناته‌واوی، هیچی تر له نهفی خزیدا شک نابات، تاله سنوری خزی لابدات!

ئەم پیوه جاده‌یه کی گهوره و شەقامیتکی گشتی‌یه، چونکه مرؤوف لەم پیوه‌دا ناچار ناییت بۇنەوەران بخاتە "بەندىخانە" يان "يىعداميان" بکات، بە وينه‌ی پېپەوانى پیگەی "وحدة الوجود"، كە بۇ مەبەستى گەيشتن بە دلىيائى و حوزوورى قەلبى، بۇنەوەرانيان لە وەھمى خزیاندا بە "نه بۇو" لە قەلەم دا و، وتيان: "لا موجود الا هو" ..

يان بە وينه‌ی پېپەوانى پېنى "وحدة الشهود" كە بۇ مەبەستى بەھرەوەر بۇون و گەيشتىيان بەھ دلىيائى، بۇنەوەرانيان لە بەندىخانە "بىرچۈنەوە" دا بەند كردو، وتيان: "لا مشهود الا هو"!

قورئانى پىرۆز - كە ئەم چوار پیوه‌ی لى وھرگىراوھ - بە ئاشكرا له ئىعدام كردنى بۇنەوەران خوش دەبىت و لە بەندىخانەش دەربازيان دەكتا!

جا ئەم پیگایه - لەسەر ئۇو رېبازارە قورئان - بەو چاوه دەپۋانىتە بۇنەوەران كە: ملکەچ و گوپىرايەلى بەدىھىنەرى شىڭمەندىيان و، لە پىنى ئەمدا خزمەت دەكەن و، دەرخەرى درەۋشانەوە كانى ناواھ جوانە كانى، دەلىسى ئاوىتەن ئەم دەرەۋشانەوانە دەدەنەوە و دەرياندەخەن. واتە ئەم پیوه بۇنەوەران بە واتاي "حەرفى" دەبىنېت و مامەتلىيان لە گەلدا دەكتا و، دوورىيان دەخاتەوە لەھەي كە خاوهنى واتاي "ئىسمى" بن و، هەر بۇ خزیان كەوتىنە خزمەت و گوپىرايەل بۇون.

بەم چەشىھ، مرؤوف لە بىنى ئاگايى رېزگارى دەبىت و، لەسەر رېبازارە كەي قورئانى پىرۆز بە "حوزوورى بەردەوام و ھەميسەيى" دەگات و پىنى بەھرەوەر دەبىت. ئۇ كاتەش لە ھەموو شتىكىدا پیگایك دەبىنېت كە بە خوايى گەورەي دەگەيەنىت.

پۇختەي ئەم قىسانە:

ئەم پیگایه بە "واتاي ئىسمى" ناپوانىتە بۇنەوەران، واتە بەو پوانىتە بۇيان ناپوانىت كە لە خزیاندا و بۇ خزیان كەوتىنە كار و گوپىرايەل بۇون. يەلكو ئەم بۇپەوانىتەيان لىنى دادەمالىت و، ئەرك و فەرمانبەرىي "ملکەچ بۇنيان بۇ خوايى گەورە" دەخاتە ئەستق^(۱).

(۱) وته‌كان، وته‌ي بىست و شەشم، ل: ۷۰۵-۷۰۰

بهندی دو و هم

له ئەنقره

سالى ١٩٢٢ ز/ك

□ بانگھييشت بىز ئەنقره

(کاتى كە لە سەرەتاي پېرىمدا خەندەي خۇشحالىي "سەعىدى كۆن" نەما و جىيى بىز شىن و گىريانى "سەعىدى نورى" چۈل كرد، دنياخوازانى "ئەنقره" پىيان وابوو من وەك بارى پىشىووم ماومەتەوە و ھەر "سەعىدى كۆن" ئى جاراڭم، بۇيە بانگھييشتىان بىز كىردىم كە بچىم بۇ ئەويى. مىشىش پۇشتم) ^(١).

چونكە (مستەفا كەمال دوو نامەي بە پەرلە نارد بۇ تەحسىن بە گىي ھاوارپىنم كە ئەو كاتە والى بىو لە شارى "وان". لە دوو نامەيەدا بانگھييشتى دەكىردىم بىز ئەنقرە تاكو پاداشتىم بىداتەوە لە سەر بىلاو كىردىنەوەي نامىلىكەي "شەش ھەنگاوه كان". مىشىش پۇشتم بۇ ئەنقرە) ^(٢).

(لە سالى ١٣٣٨ "دا ^(٣) لە ئەنقرە دلخۇشى و شادمانىي ئىماندارانم يىنى بە سەركەوتى سوپاي ئىسلام بە سەرىيۇنانى يە كاندا. بەلام لە ھەمان كاتدا جموجۇولى ساماناكى يى بپولى و ئىلحادىشىم يىنى كە لە رېنى بە كارھىنانى فرتوغىل و لە خىستە بىردىن خەلتكى يەوە خەرىيکى جىتكىردىنەوەي چەمكە كانى خۆزى بىو لەناو دل و دەرروون و

(١) بىرىشكە كان، بىرىشكە يىست و شەشم، ل: ٤٥٨.

(٢) تىشكە كان، تىشكى چواردەھەم، ل: ٥٥٢.

(٣) بە مېزۇوى پۇمى، كە دە كاتە: (١٩٢٢ ز) و (١٣٤٠ ك). (وەرگىزى).

بیروباوه‌ری دامه‌زراوی ئیمانداراندا، بۇ ئوهی لە خشتمان بیات و بیروباوه‌ریان ژه‌هراوی بکات.

منیش کە ئەمەم بىنى و ھەستم بى کرد، لە ناخى دلەمەد داخ و خەفتە دايگەرم و، لە دەست ئەو دېۋە سامناكەی کە دەيھەپت پەلامارى پايدە و بىچىنە كانى ئیمان بىات، ھاوار و ھانام بىرده لای خواى گەورەي بە دەستەلات و پەنمابەم ئایەتە پىرۇزە بىردو دەستم پىوه گرت^(۱).

ئەوە بۇ نامىلکەيە کى بىچۇو كم بە زمانى عەرەبى داناو، لە چاپخانەي: "رۆزى نوئى Gun Yeni" ئەنقەره لە چاپم دا و بلاوم كرده‌و، كە بە دېھىي يەتى "بۇون" و "يەكتلىي" خواى گەورەم تىدا چەسپاندبوو. بەھۆزى ئەو بەلگە بەھىز و پەوانەي کە لە نوورى قورئانى پىرۇز وەرم گەرتىبۈن و، سەرى ھەڙدىھاى بى پروايىم بى كوتاپۇنەوە و، ئەو نامىلکەدا باسم كردىبۈن..

بەلام جىدەست و شوينەوارى ئەو بەلگە بەھىزانە لە بەرنگارى كردنى بى پروايى و ئىلحاددا دەرنە كەوت، چونكە ئەو نامىلکەيە کە چاپم كردىبۇو تاباتىي پوخىت و كورت بۇو، جىگە لە كەمېي ئەواندش کە بايەخيان بە زمانى عەرەبى دەدا. لە بەر ئەمانە، وەھم و خەيالە كانى ئەنقەره - بە داخموه - پىز لە گەشە و بلاوبۇنەوەدا بۇون^(۲). بەلتىن، ئەو ئاماڭىھى کە بە دیعوززه‌مان ھەر لە مندالىيەمەن بىز دەدا و ئەو ھىوايمىش کە لە پىي رۇشتىدا بىز ئەنقەره بۇوبۇو خولىيى، بىرىتى بۇو لە بەرپابۇنى پابۇونىكى ئىسلامىي گىشتى کە سەرجەمىي جىيەنە ئىسلامى بىگەرتىھە.

ئەم پۇحە مەزنە، پىز لە باس و مۇنازەرەنەيدا پۇون بۇوەوە كە پىش ھاتنى بىز ئەستەمۈول لە گەل سەدان زاناي خۇرەلەتى ئەنادۇلدا ئەنجامى دا. ھەروەھا لە دەمى ھاتنىشىدا بىز ئەنقەره، بە رادەيەك كە سىياسەتەدارانى سەرسام كردىبۇو.

ھىچ كاتىئىك ئەم بەرپرسى يە مەزن و ئەركە قورس و شەوقە بەردهوامە لىنى جىا نەبۇرەتەوە. ئۇمىندى وا بۇو كە پاڭھىاندى ئازادى و مەشرۇوتىت لە خزمەتى شەرىعەتى خاۋىنندا بىست و، بىتتە مىگىنلىيەك بىز بەختەوەرىي ئەنادۇل و سەرجەمىي

(۱) واتە ئايدىتى: «قَالَتْ رَسُلُّهُمْ أَفِي اللَّهِ شَكٌ فَاطِرُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ» (ابراهيم: ۱۰).

(۲) بىرىشكە كان، بىرىشكە بىست و سىھەم، ل: ۴۳۵۰ سروشت ھونەرە يان ھونەرمەند؟ ل: ۹-۱۰.

جیهانی ئىسلامى. تەنانەت لە رۇووناکىي ئەمە ھىوايىددا و، بۇ ھىئانەدىي ئەم ئاواتەى، گەلن گوتارى ئاراستەرى جەماوەر كردو، چەندىن و تارىشى لە پۇزىنامە كاندا بىلە كەرده و. ھەروەك ئەم ئاواتەى لە چەند نۇو سراو ئېكىدا دەركەوت كە لەم قۇناغەدا دايىابۇن. ھەميشە بە راشكارى رايىدە گەياند كە مەزنەتىن دەنگىك لە داھاتوودا بىزرنىگىتەوە دەنگى زولالى قورئانى پېرۋە.

بەلام پۇوخانى دەولەتى عوسمانى، كە نزىكى ھەزار سال لە دواى عەباسى يە كان خزمەتى ئىسلامى خىستبووه ئەستۈزى، زۇر بە توندى جىهانى ئىسلامىي لەرزاند. ئىتر دوڑمنانى سەرسەختى ئىسلام زال بۇون بە سەر مەلبەندى خەلافەتدا و، دەستيانتايى دايى پېشە كەن كەردنى ئىسلام لە ناخى دىلە كاندا.. كەچى چاكەى توانسى خوايى بە سەر بە دىعوززەماندا درەوشایەوە، تاڭو لە بارودۇخە سەخت و تارىكەدا ئالا كە ھەلبىرىت. بە ھىواي ئەمە شىتىك لە بەرژەونلىي ئىسلام بەدەست بەھىتىت و، يارمەتىي بەرپىسان بىدات پۇشت بۇ ئەنقرە. چونكە ھەروەك "جەنگى پزگارى" جەنگىكى ئىمانى بۇ بۇ وەدەرنانى دوڑمنان بۇ دەرەوەي و لات بە پشتىوانى خوايى گەورە، بە هەمان جۆر ئومىيدى بەمەش ھەبۇ كە حڪومەتى نوئى راستەو خۇپاشت بە قورئان بېھەستىت بۇ بەرە پىش بىردى كاروبارى ئىسلام لە ولاتدا و، يە كىگەرتى "جىهانى ئىسلامى" ش بىكانە پالپىشىتك بۇ خۇرى و، بە جوانەتىن شىيە ماددى و مەعنەوى ئەم شارستانىتى يە ئىسلام بىخانە پۇو كە لە كاكلە و ناوه رۆكى ئىسلامدا ھەمەي..

بەلام كاتىن گەيشتە ئەنقرە و، لە لايمەن بەرپىسانەوە - پەرلەمان تاران و وزىرە كان - ھەروەھا لە لايمەن جەماوەر ھەپەشىۋازى يە كى تۆكمە و پەنگىنىلىنى كرا، شتائىنىكى ئەتىزى يېنى كە چاوه پروانى نەدە كرد، ئەمە بۇ سەرنىخى دالە پەرلەماندا بايىخ بە ئايىن نادىرىت و گۈئى نادەنە درو شىمە كانى ئىسلام. لە بەر ئەمە، پىويىتى خواپەرسىتى بە تايىت ئەنجامدانى "نوئىز" يە بەيانانە يە كەدا بۇ رۇونكى دەنھەوە كە بە سەر ئەندامانى پەرلەماندا دابەش كرا و، جەنەرال "كازىم قەرە بە كر" بۇ "مستەفا كەمال" يى خوينىدەوە^(١).

(١) Tarihce-i Hayat, ilk Hayati. مامۇستا نۇورسى لە ١١/٢٢ زىدا گەيشتە ئەنقرە. ئەم بەيانانە يەش لە ١٩٢٣/١ زىدا بە سەر ئەندامانى پەرلەماندا دابەش كرا.

یه کیلک له دهره بجامه کاریگمه کانی ئەم بھیاننامه‌یه، پابهند بروونی شەست پەرلەماتار بتو له سەر بھیاننامه‌ی نویزه کانیان. تەنانەت ئەو ژووره‌ی کە پیشتر نویزیان تىدا دەکرد، دواى ئەمو بھیاننامه‌یه جىنى نویز خوینانى تىدا نەدەبۇوه، بۆیە ژوورىتىکى فراوانلىغان بۇ ئەنجامدانى نویزه کانیان تەرخان كرد^(۱)!

[ئەمەش دەقى بھیاننامه كەمەه:]

□ (وتارىتك بۆ ئەنجومەننى نوينەرانى نەتموھ

بسم الله الرحمن الرحيم

﴿إِنَّ الصَّلَاةَ كَائِنَةٌ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كَتَبَ اللَّهُ مَوْقُوتًا﴾ (النساء: ۱۰۳)

يا آيىها المبعوثون! إِنَّكُمْ لَمَبْعُوثُونَ * لِيَوْمٍ عَظِيمٍ﴾ (المطففين: ۴-۵)!

ئەی موجاھيدانى ئىسلام! ئەی ئەھلى حەل و عەقد!

تکام وايە گۈرى بۆ مەسىله يەك رابىگرن كە ئەم ھەزارە دەيمەنی بە چەند ئامۇزگارىيەك و، لە ناوەندى "دە" و شەدا ئاراستەي ئىپەرەي بەرپىزى بکات:

"يە كەم": ئەم نىعمەتە مەزىنەي کە خواى گەورە بەم سەركەوتەنان پىنى بەخشىون خوازىيارى شو كرانە بېزىرىي، تاكولە بەردهۋامى و زىادبۇوندا بىت. چونكە ھەر نىعمەتىك گەر بە شو كرانە كەردىن پىشوازىي لى نەكربىت، دەپرىت و كۆتايى بىن دېت.

جا مادەم ئىپەرە - بە فەزلى خواى گەورە - قورئانى پىرۇزىزان لە هىزىش و پەلامارى دۈزمنان پزگار كرد، ئەوا دەپىن گۈنپايەل و ملکەچى فەرمانى راشكاوى ئەم قورئانەش بن سەبارەت بە نویزه فەرزە کانەوه، تاكو ھەر بەم شىپە دەراسايدىپىزىنە و سايىھى نورورە کانى قورئانان لە سەر بەردهۋام بىت.

"دۇوھەم": ئىپەرە سەرجەمىي جىهانى ئىسلامىتىان بەم سەركەوتەنان شادمان و دلخۇش كەردى، بېز و خۆشەويىستىي ئەوانان بەدەست ھېتىا. بەلام مانەوه و بەردهۋامىي ئەم رېز و خۆشەويىستىي يەى ئەوان تەنها بەندە بە ملکەچى و پابەندىتىان بە شەعائىرى ئىسلامەوه. چونكە موسىلمانان تەنها لە بەر "ئىسلام" ئىپەيان خۆش دەۋىت.

"سېھم": ئىيۇھ لەم جىهانەدا سەركىرىدى چەندىن كەستان لە موجاھيدان و شەھيدان گرتە ئەستۇر كە لە حوكىمى ئەولىا و پياوچا كاندان. جائەو ھەلۋىستەپى كە لە شان و شىكۈزى كەسانى غىرەتەندى وەك ئىيۇھ چاوهروان دەكىت، ھەولىدانى گەرمۇگۇرپاتانە بۇ فەرمانبەردارى و گۈپىرايمەلى فەرمانە كانى قورئانى پىرۆز، تاكى لەودنىياشدا شەرەفى ھاۋپىيەتى ئەوشەھىدە نۇورانىيابانە بەدەست بەھىن. دەنا لەمئى ناچارى ئەم دەبن كە تکا و داواى يارمەتى لە ئاسابىي تىرىن سەربازى ئېرەتان بىخەن، لە كاتىكىدا كە خۇتان لىرە لە پلەپى سەركىرىدە و پىشەۋادان.

خۇ ئاشكرايە ئەم دىنياپە، بە ھەموو ناوبانگ و شەرفەنمەندى يە كىمە، ھېشتا ھەر شاياني ئەم دەپىزىنى وەك ئىيۇھ پىتى پازى بىت و، دوامەوداي زانىتىان بىت و، سەرجەمى ئاواتە كانىشتنى تىدا بىتەدى.

"چوارەم": ھەرچەندە بەشىنگى ئەم نەتەوەي ئىسلامە لە بەجىھەيتانى نويزە كانىاندا سىستى و كەمەرخەمى دەنۈپىن، كەچى لە گەل ئەمەشدا دەيانەوەن سەركىرىدە و سەرۇڭ كە كانىيان پياوچاڭ و خاوهەن تەقۋا بن، ھەرچەندە خۇيىشيان لەرى لادەر يان خاوهەنى رەفتارى خراب بن!

تەنانەت يە كەم پىرسىار كە خەللىكى كوردىستان لە بارەپىرسە كانىانەوە دەيىكەن سەبارەت بە نويزەوەيە. واتە ئە گەر ئە بەرپىرسانە نويزەخۇپىن بن، ئەوا بە باشيان دادەنپىن و جىيىپروأ و مەتمانەيان دەبن، دەنا كارمەند و بەرپىرس بەلايانەوە جىيى دوودلى و گومان دەبىت، ھەرچەندە لە راپەراندىنى ئەركە كانى سەرشانىدا بەتوانا و لېھاتۇوش بىت ا كاتى خۇرى ھەندى پېشىوئى لە نىوان عەشىرەتە كانى "بىت الشىباب" دا سەرى ھەلدا.

منىش بە نىازى زانىنى ھۆكاري كانى ئە و پۇوداوه پۇشتم و بېرسىارملى كىرىدەن..

و تىيان: چۈن دە گۈنچى گۈپىرايمەلى بەرپىرسىنگى بىن ئايىنى وەك قايىقمام بىن كە نويزە ناڭات و مەى دەخواتەوە؟! لە كاتىكىدا ئەدو كە سانەي كە ئەمەيان دەھوت بۇ خۇيان نويزەنە كەر، تەنانەت چەتەش بۇون!

"پىنجەم": سەرھەلدىانى زۇرپەپىيەمپەران - دروودىيان لە سەر بىت - لە خۇرەھەلات و زۇرپەپىيەمپەران سۈوفە كانىش لە خۇرئاوا دادا، ھېمايە كە لەلايەن قەدەرلى

خواوهندوه بز نهودی که تنها "دل" و "تایین" - نهک "زیری" و "فهله‌فه" - ده توانن خوره‌لات را په‌رین و باری لاری بز پاست بکنه‌دهو.

جا ماده‌م ئیوه خوره‌لأتان له خهو بی‌دار کردووه‌تهوه، ئهوا پیازتیکشی بز دابن بکهن که له گه‌ل سروشیدا بگونجیت. دهنا هه‌موو هه‌ول و کوششیکتان به فیرو ده‌روات، یان هیچ نهین هه‌ول و ته‌قالایه کی کاتی و پروو که‌ش ده‌بیت.

"شه‌شم": ئهور و پاییه کان که دوژمنی ئیوه و ئایینی ئیسلامیشـن - به تایـهـت ئىنگـلـیـزـهـ کـانـ - هـهـرـ لـهـ مـیـزـهـ هـهـ تـاـ ئـیـسـتـاشـ هـهـلـیـ کـهـ مـتـهـرـ خـهـمـیـ ئـیـوـهـ بـانـ لـهـ ئـایـنـداـ قـزـسـتـوـوـهـ تـهـوـهـ. تـهـنـانـهـ دـهـ تـوـانـمـ بـلـیـمـ: ئـهـوـانـهـ کـهـ سـوـوـدـلـمـ کـهـ مـتـهـرـ خـهـمـیـ بـهـیـ ئـیـوـهـ وـهـرـدـهـ گـرـنـ، بـهـ وـیـنـهـ دـوـژـمـنـهـ کـانـتـانـ (بـوـنـانـیـ بـهـ کـانـ) زـیـانـ بـهـ ئـایـنـیـ ئـیـسـلـامـ دـهـ گـهـیـنـنـ.

کـهـوـاتـهـ پـیـوـسـتـهـ ئـیـوـهـ لـهـ پـیـنـاوـیـ بـهـ رـژـهـوـهـنـدـیـیـ ئـیـسـلـامـ وـ سـلـامـهـتـیـ نـهـهـوـهـ کـهـ تـانـداـ، وـازـ لـمـ کـهـ مـتـهـرـ خـهـمـیـ وـ پـشـتـگـوـیـ خـسـتـهـ بـهـیـنـ وـ، کـرـدـهـوـهـ لـهـ جـیـگـادـاـ دـابـنـینـ.

ئـیـوـهـ هـهـرـ بـزـ خـوـتـانـ بـیـنـیـتـانـ کـهـ چـوـنـ سـرـکـرـدـهـ کـانـیـ "ئـیـتـیـحـادـ وـ تـمـرـقـیـ" لـهـ بـهـرـ بـاـیـهـ خـ نـهـدـانـیـ هـهـنـدـیـکـیـانـ بـهـ ئـایـنـ وـ شـهـعـائـیـرـهـ کـانـیـ، لـهـ نـاـوـخـوـیـ وـ لـاتـ وـ لـهـ لـایـنـ ئـهـمـ نـهـهـوـهـهـوـهـ جـبـیـزـ وـ نـهـفـرـهـتـیـکـیـانـ ئـارـاسـتـهـ کـراـ، هـهـرـچـهـنـدـهـ خـوـبـهـخـتـکـرـدـنـ وـ هـیـمـمـهـتـ وـ ئـازـایـهـتـیـ زـوـرـیـشـیـانـ نـوـانـدـوـ، تـاـ پـاـدـهـیـ کـیـشـ بـوـونـ بـهـ هـزـیـ ئـهـمـ بـیـنـدارـیـ وـ رـاـبـوـونـهـ ئـیـسـلـامـیـ بـهـ. کـهـ چـیـ مـوـسـلـمـانـانـیـ دـهـرـهـوـهـیـ وـ لـاتـ لـهـ بـهـرـ ئـهـوـهـیـ پـشـتـگـوـیـ خـسـتـنـ وـ کـهـ مـتـهـرـ خـهـمـیـ ئـهـوـانـیـانـ لـهـ کـارـوـبـارـیـ ئـایـنـداـ نـهـبـیـنـیـوـ، پـیـزـیـکـیـ زـوـرـیـانـ بـیـنـ بـهـ خـشـیـبـوـونـ!

"حـهـوـتـهـ": هـهـرـچـهـنـدـهـ جـیـهـانـیـ کـوـفـرـ لـهـ مـیـزـهـ توـانـیـوـیـهـتـیـ هـیـرـشـ بـزـسـهـرـ جـیـهـانـیـ ئـیـسـلـامـیـ بـهـیـنـیـتـ، کـهـ چـیـ بـهـ گـشتـ توـانـاـ وـ هـؤـکـارـنـیـکـیـ شـارـسـتـانـیـتـیـ خـوـیـ وـ بـهـ هـهـمـوـوـ فـهـلـسـهـفـ وـ زـانـسـتـ وـ مـوـبـهـشـشـیـرـهـ کـانـیـوـهـ، نـهـیـتوـانـیـوـهـ لـهـ پـرـوـیـ ئـایـنـهـوـهـ بـهـ سـهـرـیدـاـ سـهـرـبـکـهـوـیـتـ. ئـهـوـبـوـوـ دـهـسـتـهـ وـ تـاقـمـهـ گـومـرـاـکـانـیـ نـاـوـخـوـهـمـیـشـهـ هـهـرـ کـهـ مـایـهـتـیـ وـ ژـیـرـدـهـسـتـهـ بـوـونـ.

جالـهـ کـاتـیـکـداـ کـهـ ئـایـنـیـ ئـیـسـلـامـ توـانـیـوـیـهـتـیـ بـهـ "ئـهـهـلـیـ سـوـنـنـهـتـ وـ جـهـمـاعـهـتـ" پـارـیـزـگـارـیـ توـنـدوـتـولـیـ وـ دـامـهـزـرـاوـیـ خـوـیـ بـکـاتـ، ئـهـواـتـهـوـژـمـنـیـکـیـ يـدـعـهـمـخـواـزـیـ سـهـرـهـلـداـوـیـ لـایـنـهـ چـهـپـدـلـهـ کـهـیـ شـارـسـتـانـیـتـیـ ئـهـوـرـوـپـاـ هـهـرـگـیـزـ نـاـتـوـانـیـتـ پـیـگـاـ بـزـ

ناوچەرگەی جیهانی ئىسلامى خۇش بىکات. پىشترىش جموجۇولى لەم جۇزە پۇرى نەداوه، گەرپۇوشى دايىت ئەوايەكىسىرى و خىرا دووقارى نەمان و پۇوبەپۇرى تىاچۇون و ئاوابۇون بۇوهتەوە.

واتە جىگە لە "ملکەچىي تەواوهتى" بىز "ياسا و دەستورە كانى ئىسلام" ھەرگىز لە توانادانى يە ئالوگۈزۈنىڭىچىي تەواوهتى و بېنەپەتى بەرپا بىكىنەت.

"ھەشتەم": ھەرگىز ناتوانىتەت ھاودەم لە گەل سىتى و كەمەتەرخەمى كىردىن لە كاروبارى ئايىندا، كارىتكى "ئىجابى و بىناتەم" ئەنجام بىرىت. چونكە وانزىكە شارستانىتى قورئان بىتەكايىوه و، ھېنەدەشى نەماوه شارستانىتى گومپاى ئورۇپا - كە ئۆبالتى لاوازىبۇونى ئايىنى لە ئەستۋادىيە - پۇوبەپۇرى ھەلتوھاشانوه و دارپان بىتەوه! خۇسەبارەت بە ئەنجامدانى "كارى سەلبى" ش ئەوا ئىسلام پىویستى پىنى نى يە، چونكە ئۇ زام و دەردىسەرى و گىروگەرقانە سەرۇزىيادەن كە ھاتەپنى!

"نۆھەم": ئۇ كەسانەي كە ئىۋەيان بە دل و زمان خۇش دەۋىت و، بەھاى خزمەت و سەركەوتتىن لە جەنگە كانى "سەربەخۇرى" دا دەزانىن، تەنها جەماوهرى ئىمامدارانىن، بە تايىبەت چىنى "عموام" كە مۇسلمانانى راستىن و بە گەرمى ئىۋەيان خۇش دەۋىت و، بە راستى شانازىتىن پىۋە دەكەن و، بە دلىسۈزى و ئىخلاسەوە پاشتىگەرىتىن بۇ دەنۋىتن و، بە گەورەتىنى ئۇ ھىز و توانايىش كە تىاياندا بىندار بۇوهتەوە يارمەتىتىن دەدەن..

دەپىن ئىۋەش لە لايەنى خۇزانەوە و بۇ مەبەستى شوينىكەوتى فەرمانە كانى قورئانى پېرۇز و بەرژەوەندىي ئايىنى ئىسلام، پەيوەندىي توندو تۈزۈلەن لە گەلدا گىرى بىدەن و، پاشتىيان پىن بىھستەن. دەنا پىشىختى كەسانى خۇدامالىي لە ئىسلام و پەيوەندى بىرپا بەم نەتەوەيەوە (لە سەرسوور ماوان و چاولىتكەرانى ئورۇپا) بەسەر گشىتىنى مۇسلماناندا، كارىتكى تەواو دىز و پىچەوانە بەرژەوەندىي ئىسلامە و، "جيھانى ئىسلامى" ش - لە ئەنجامى ئەم كارەدا - بۇ داواي يارمەتى و هاو كارى پۇو لە جىڭگايە كى تى دەكەت.

"دەھەم": ئەگەرپىنگايەك "نۇ" گەرمانى تىاچۇون و تەنها "يەك" گەرمانى پەزگاربۇونى تىدا بىت، ئەوا مە گەر شىتىتكى ھېنەدە نەفام كە بايدىخ بە ژيانى خۇيىشى نەدات، دەنا ھىچ كەسىك نايگەرتىدەبەر!

خو شاکرایه پی جیه‌جنی کردنی فهرزه ٹایینی یه کان ریژه‌ی له سه‌دا نهوده و نؤی رزگار بونی تیدایه. له کاتیکدا که له ماوهی شه‌و و روزیکدا ته‌نها یه ک سه‌عات سه‌روزیاده بز ئه‌نجامدانی نویژه کان، له برامبه‌ر گریمانی یه ک دانه زیانه‌وه که له‌وانه‌یه - له رووی بین ئاگایی و تمبلی‌یه‌وه - لمم ژیانه‌ی دنیا بکه‌ویت. که‌چی واژه‌نان له فهرزه کان و پشتگوی خستیان، به ریژه‌ی له سه‌دا نهوده و نؤ، گریمانی زیانی تیدایه. له برامبه‌ر ریژه‌ی یه ک له سه‌دی گریمانی رزگار بون، له رووی بین ئاگایی و گومپایه‌وه. ئایا ده‌بی چ برویانو ویه ک بز واژه‌نان له فهرزه کان بدوزریته‌وه، له کاتیکدا که واژلیه‌نایان زیان له دین و دنیا مرؤوف ده‌دات؟ یان چون غیره‌ت و جوامیری مرؤوف بواری ئم که‌مت‌رخه‌می‌یه ده‌دات؟

هه‌لسو که‌وت و په‌فتاره کانی کاروانی موجاهیدی ئم ئه‌نجومه‌نه بالایه گه‌لنی گرنگه، چونکه له دوایدا ده‌بی به پیشنه‌نگ و چاوی لئی ده کریت.. جایان ئه‌وه‌یه نه‌ته‌وه چاو له هله کانیان ده کات، یان په‌خنه‌یان لئی ده گریت، که هردو کاره که زیان و مهترسی یان له دوو تویدایه. و اته ده‌ستگرتني ئم کاروانه به مافه کانی خوای گه‌وره‌وه و ئه‌نجامدانی فهرزه کانی ئه‌ستزیان، راپه‌راندنی مافی به‌نده کانیش له‌خوا ده گریت.

هر گیز ناتوانزیت کارینکی جیددی له گه‌لن ئه‌هو که‌سانه‌دا ئه‌نجام بدریت که به چه‌ند و همینکی بریقه‌داری له‌خشته‌بهری "دروون" و وه‌سوه‌سه‌ی "شه‌یتان" رازی بون و پی خله‌هتاون و، گونی خزیشیان له ئاستی ئه‌و پاگه‌یاندنه روون و دره‌خشانه‌دا ئاخنیوه که به ته‌واتر و کوچه‌نگی زانیان چه‌سپاون. به‌لئی، بهدی بناغه‌ی ئم ئالو گزره مهزنه ده‌بی توندو تول بیت.

هیزی "که‌سایه‌تیبی مه‌عنه‌وه‌ی" ئم ئه‌نجومه‌نه بالایه واتای "سه‌لته‌نه‌ت" له‌خز گرتوه. جائه گه‌ر - به وه کاله‌ت - واتای "خه‌لافه‌ت" یش له‌خز نه گریت و، شه‌عائیره کانی ئسلام جیه‌جنی نه کات و، فرمانیش نه‌دات به خه‌لکی بز ئه‌نجامدانیان، و اته گه‌ر له پیشکه‌ش کردنی واتای خه‌لافه‌تدا نوشوستی هینا و پنداویستی ٹایینی ئم نه‌ته‌وه‌یه ده‌سته‌بهر و دابین نه کرد، که نه‌ته‌وه‌یه که هیشتا فیژه‌تی تیک نه‌چووه و

پیویستی بە ئایین زیاتر ھەمیه تا بە ھۆکارە کانى ژیان و گوزەران و، ھیشتالە ئىزىز پالەپەستۆى گەمە و گالتەی شارستانىتىي نويىدا پىداویستى يە كانى خۇزى فەرامۇش نەكىرىدۇوه.. ئەوا خەلتكى ناچار دەبن كە واتاي "خەلافەت" بەم شتە بېخشن كە ئىيە تەنها وشە و ناوە كەيتان بۇ دانادە، پشتىگىرى و ھىزىز و پىزىش بە مانەمۇ و بەردىۋامىي ئەم واتايە دەدەن. لە كاتىكىدا كە ئەگەر ئەم جۆرە ھىزىز لە دەستى ئەم ئەنجۇمەندە نەبىت و لەم پىيەوە نەھاتىيە كايىھە، دەبىت بەھۆزى پەرت بۇون و شېرىزى! خۆ دىيارە سەرىيچى و گۈپۈرەلىنى نەكىرىدەن، كارىيەكى دۇز پىچەوانەي فەرمانى قورئانى پىرۇزە كە دەفەرمۇنى:

﴿وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا﴾ (آل عمران: ١٠٣).

ئەم چەرخە ئىستا چەرخى "كۆمەل"ە. چونكە "كەسيتىيى معەنەوى" كە گىيانى كۆمەلە، لە "كەسيتىيى تاك" دامەزراوترە و زىياتىرۇش دەتوانى فەرمانە كانى شەرع رايى بىكەت. كەسايەتىي "خەلەفە" تەنها بەھۆزى پالىدانەوەيەتى بەم گىيانە معەنەوى يەمەن كە دەتوانى ئەركە كانى سەرشانى راپېرپىنەت.

بەلتىن، "كەسايەتىيى معەنەوى" گىيانى جەماوەر و گىشتىنە ئەخەلتكى دەنۋىنەت. جا هەتا ئەم كەسيتىي يە لە راستە شەقام لانەدات، ئەوا لە چاوا "كەسيتىيى تاك" دا پەت گەشاوە و درەخشانز دەبىت. دەنا گەرىپىن كەلتكى و پىزىو بىت، ئەوا ھەر بەپىيەپىن كەلتكى و پىزىو يە كەشى بلاز دەبىتە و پەرە دەسەنەت. چونكە "خىر و شەر" لە تاساڭدا سۇوروپىكىان ھەمە، بەلام لە "كۆمەل" دا پىن سەنۋەرن..

كەواتە وریابن! ئەم چا كە كارىيەنەي كە لە بەرامبەر دەرەوەدا بە دەستتەن ھىنلەون،

لەناؤ خۆدا نەيانگۇرۇن بە خراپىكارى!

خۇتان باش ئاگادارى ئەوەن كە دوڑمنە ھەمېشەيە كانتان ھەولى تىكىدانى شەعائىرە كانى ئىسلام دەدەن. كە ئەمەش كارىيەكە زىندۇو كەردنەوە و پارىز گارى كە دەنلى ئەم شەعائىر انەتەن لە سەر پىویست دەكەت. دەنا - بىن ئەوەن بە خۇتان بىزانن - يارمەتىي ئەم دوڑمنانەتەن دەدەن كە لە مەلاسدان بۇتان و خۇيان ئامادە كەردووھە ئەنۋەشەن بىكەنە سەر.

که متهرخمه‌ی له جیبه‌جنی کردنی شه‌عاییره کانی ئاییندا ئەنجامه‌کەی لاوازیی نەتمووه دەبیت و، ئەم لاوازی بەمش تەماعی دوزمناتان لى دەورو و دۆزینت و، گیانی ئازایه‌تی يان له دزی ئیوھ دەکات بەبردا و، له سنووریکیشدا رايان ناگرت.

حسبنا الله ونعم الوكيل.. نعم المولى ونعم المصير) ^(۱).

□ لەگەل سەرۋەك كۆماردا

[وپراي خويىندنه‌وهى بەياننامه‌کە بۇ پەرلەمان تاران، بەلام بۇو بە هزوی دروستبوونى مشتومرېتىك لەگەل "مستەفا كەمال" دا. چونكە ئەم كارهى "بەديعوززه‌مان" ئى بە دل نەبوو. بۇيە لە بەردەمى نزىكەدە شەست پەرلەمان تاردا پىّ وت]:

"بىن گومان ئىمە پىویستمان بە مامۇستايەكى بە تواناي وە كۆ ئیوھ ھېيە. بۇ ئەوهش بانگكەيىشتمان كەرىدىت بۇ ئیوھ تاڭو سوودلە را و بۇچۇونە پاست و دروستە كانت وەربىگرىن، ئیوھش بەدەم بانگكەيىشته كەوهەتان. كەچى يە كەم كارىنىڭ ئەنجاماتان دا نۇرسىنى چەند شىنىكت بۇو لەبارە ئويزەوه، بەمەش تزوئى دووبەرە كىت لە نېوان ئىمەدا چاند"!

يە كىسر بە تۈورەبىي وەلامى توندو تۈلى دايىوه و، پەنجەى بۇ را كىشا و، وتنى:

"پاشا.. پاشا.. لە ئىسلامدا گەورەترين حەقىقەتى دواي "يىمان" بىرىتى يە لە "نويز".

خۇرەكەسىڭ نويز نەكەت خيانەتكارە. دىارە حوكىمى خيانەتكارىش وەرنادىگىرىت و پشتگۈنى دەخرىت"!

"پاشا" ناچار بۇو كە تۈورەبىي خۇرى بخواتوه و، ھەولى پاڭرىنى دلى بىدات) ^(۲).

(مستەفا كەمال لەمۇئ ئەوهى بۇ پىشىياز كردم كە بە "واعىزى گشتى" لە پارىزىڭاكانى خۇرەلەلاتدا بە مۇوچەيە كى سىنى سەدلەرىبىي لە جىنگەي شىيخى سەنۇسى ^(۳) دام بەھەزىزىت، چونكە شىيخى ناوبراو زمانى كوردىي نەدەزانى، ھەروەھا لەگەل دامەز راندۇم بە ئەندام لە ئەنجومەننى مەبعۇسان(پەرلەمان) دا و، ئەندامىتىش لە

(۱) مەسەنوبىي نورسی، بلقىك لە دەرياي قورئانى بىرۇز.

(۲) تىشكەكان، تىشكى چواردەھەم، ل: ۶۳۹؛ ۶۶۰.

(۳) شىيخى سەنۇسى واعىزىنىكى ئايىنى بۇوه لە كوردىستان و پارىزىڭاكانى خۇرەلەلاتدا و، لە دەمى داڭىز كارىنى ئىنگلىزىشدا رۆزلىنىكى لە بەرچاوى بۇوه لە دەركەرنى فەتراي جىهاد لە دزى ئىنگلىزە كان.

سەرۆزكایەتىي ڪاروبارى ئايىنى، ھاودەم لە گەل مانەوهى ئەندامىتىم لە "دار الحکمة الإسلامية"دا. مەبەستىشى پازى كىرىدى من و، قەرەبۇو كىرىدى يە كەي پېشۈم بۇو.

بەلام كە سەرېنجم دا بەشىڭى لەو ھەوا لانەي لە دەقى ئەسلەيى "تىشكى پېنچەم"دا ھەيدى، بە پېروپىرى لە كەسىكىدا دېتەدى كە لەوئى بىنىم. ناچار بۇوم واز لەو كارمەندى يە گۈنگانە بەھىنم، چونكە بە قەناعەتى تەواو زانىم كە لەيەك تىنگەيشەن لە گەل ئەو كەسەدا، يان مامەلە لە گەل كىرىدى، ياخود رېلى گىرنى، كارىنگى ئەستەم و مەحالە. ئىش دواي ئەوە، وازم لە ڪاروبارى دنيا و سیاست و ژيانى كۆزمەلايەتى هىناو، ھەموو كاتە كامن تەنھا لە پىتاوى خزمەتى ئىماندا تەرخان كرد^(١).

(چەند كارمەندىنگى گەورە لېيان پرسىم:

"كاتى كە مستەفا كەمال ويسىتى بە "ئامۇزگارى گشتى" و بەرپرسى ھەموو كوردستان و پارىز گاكانى خۆرھەلات لە بىرى شىيخى سەنۇوسى و بە مۇوچەيەكى سى سەدىرىھى^(٢) دات بىز زىيىت، بۆچى پىسى پازى نەبۇويت؟ خۇ ئەگەر پىسى پازى بىرۇتىابە دەبۇويت بەھۆى پزگار كىرىدى سەدان ھەزار كەمس لەوانەي كە بۇون بە قوربانى شۇرۇشە كە"^(٣)؟

لە وەلامى ئەم پرسىيارەياندا وتم: "لە جىاتى ئەوهى بىست سى سالى ژيانى دنياى ئەو پىاوانە پزگار بىكم، پەيامەكانى نۇور بۇون بەھۆى پزگار كىرىدى ملىيوننەها سالى ژيانى ئەودنىي سەدان ھەزار ھاولاتى. واتە كارىنگىيان ئەنجام دا كە ئەم زيانەيان بە ھەزاران ئەوندەي خۆزى قەرەبۇو كىردهو. خۇ ئەگەر من ئەم كاتە ئەم داوا كارىيەم قبۇل

(١) تىشكە كان، تىشكى چواردەھەم، ل: ٥٥٣-٥٥٢.

(٢) ئەم مۇوچەيە لەو پزگارەدا يە كىجار زۆر و هي وەزىرە كان بۇوە. (وەرگىز)

(٣) لە دەمدە باكۇرى كوردستان چەند شۇرۇشىنى كە خۆزە بىنى. گۈنگۈزىيان شۇرۇشە كە شىيخ سەعىدى پېران بۇو لە ٢/١٣ ١٩٢٥/٢ دىزدالە دىزى سیاستى مستەفا كەمال كە "دزايدەتى ئىسلام" و، سیاستى "پەگەزپەرسى" يى پىادە دەكەد. بەلام مستەفا كەمال توانىي بە سەر ئەم شۇرۇشەدا زال بىنت و، لە ئەنجامدا شىيخ سەعىد خۆزى و چىل و حەوت كەسى تىر لە ھاپرىيانى لە ٦/٣٠ ١٩٢٥/٦ دالە سىدەرە دران، جىڭلە ماللىرىانى و دەربەدەر بۇونى ھەزاران كەمس. (وەرگىز)

بکردايه، ئهوا "په‌يامه کانى نور" كه نهينىي ئىخلاسيان لە خۇدا ھەلگىرنووه و نابن بە شوينكەوته و ھۆكاري و ئامرازى هېچ شتىك، پەيدا نەدەبۈون".

تەنائەت لە پەندىخانەدا بە ھاپرى بەرپىزە کانى خۆم و ت: ئەگەر پەيامه کانى نور ئىمانى ئهوا كاربىدەستانە ئەنقرە رېزگار بىكەن كە زىللە ئەنلىك تۈندۈتىزى پەيامه کان ئازارى دان و، بېپيارى لە سىدارەدانىان بۆز دەركىرمى.. گەر ئەم پەيامانه ئهوا نەتەنە ئىعدامى ھەميشەبىي دەرباز بىكەن، ئهوا ئىئۇ بە شايەت بىن كە من لە ناخى دىلمەوە لييان خوش دەبەم^(۱).

لە بەر ئەوهى بەو فيتنەيە راگەيىشت كە خەرىك بۇو لە ھەموو جىهانى ئىسلامىدا پەرەي دەسەند، ئەوهى كە ماوهى ھەزار و چوار سەد سال بۇو نەتەوهى ئىسلام پەنای بە خوا دەگرت لىيى.. ھەروەھا لە بەر ئەوهى كە ھەلگىرسىنەرانى ئاگرى ئەو فيتنەيە بە چاوى خۆى يىنى. ئەوا رۇزىك بۆ ماوهى دوو سەعات وتۈۋىزى لە گەل مىستەفا كە مالدا كەردى، تىيى گەياند كە لا بىردى درو شەكانى ئىسلام بە مەبەستى بە دەستەنەنەن ناوبانگ لە لاي دوڑمنانى، خراپتىن كاولكاري يە لەم نەتەوەيەدا و تېكىدانى گەل و ولاتە. خۆ كە ھەر ئالتو گۈزىك پىپىست بىت بالە روانگەي پىشت بەستەوە بىت بە قورئانى پىرۇز و كەردى بىت بە دەستورى ئەم دەولەتە نوئى يە^(۲).

□ ھەندى و تەى لە دادگا كاندا لە بارەي مىستەفا كەمالەوە

(ھەرگىز ئىمە لە گەل سەر كردىيە كدا نىين كە بەپى ئارەزووی خۆى فەرمانە كانى بە ناوى ياساوه دەركىرد بۆ گۈزىنى مزگەوتى "ئەياسۇفىا" بە بتخانە و، گۈزىنى بارەگاي مەشىھەختى ئىسلامى بۆ دواناوهندى يە كى كچان.. ئىمە نە بە ھزر و بىر و نە لە پۇرى باپت و نە لە پۇرى ھاندەر و نە لە پۇرى ئاكامە كانووه لە گەل ئەودا نىن و، خۆشمان بە ناچار نازانىن كە شتى واقبۇول بىكەين)^(۳).

(۱) تىشكە كان، تىشكى دوازدەھم، ل: ۴۵۹-۴۶۰.

(۲) Tarihce-i Hayat, ilk Hayati. دەتوانرى سەردانى ئەو نۇرونە جوانە بىكىت كە مامۇستا نورسى بۆ مستەفا كەمالى هېنناوهەوە، لە كىتىي "مەكتۇوبات"دا، مەكتۇوبىي بىست و نزەم، ل: ۷۰۰-۷۰۲.

(۳) تىشكە كان، تىشكى چواردەھم، ل: ۶۱۵-۶۱۶.

(كاتى كە من بە چەند و شەيەكى تۇندۇتىز رەخنەى راستەو خۆم ئاراستەي ئەو كەسە ناسراوه كرد كە سەرۇ كايىتى حکومەتى لە ئەنۋەرە گىرە دەست، خۆى هېج كاردا نەوهە كى نەبۇ بەرامبەرم، بەلكۈرى دەنگىي ھەلبىزاد. كەچى لە دواي مردىنى، راستى فەرمۇودەيە كى پىرۇز - كە من پىش چل سال نۇرسىبۇوم - ھەلە كەي ئەوى دەرخىست..

جا ئەو راستى بە و، ئەو رەخنانەش كە سروشتى و پۇيىست بۇون، ئىمە لە لايمەنى خۆمانەو بە نەھىئى و تايىەت، نەك گشتى و ئاشكرا، ھەلمان گىرتۇون. بەلام داواكاري گشتى بە فيل شەكەنديەو بەسەر ئەو كەسەداو، بەرپرسىيارى يە كەشى خىستە ئەستزى ئىمەوە!

ئىز ئايا داد گەربى ياسا، كە پەمز و ياد گاربى نەتهوھى و يە كىنگە لە درەوشانەوە كانى خواي گەورە، لە كۆئى و.. خاترى كەسىكىش كە مەد و پەيوەندىي بە دەولەتمەوە نەما، لە كۆئى)^(١)؟

(لە كاتىنگەدا كە پۇيىست بۇو حکومەت بىپاراستمایە و دەستى يارمەتى و ھاو كاربى بۇ درىئى بىرىدىمايە، چونكە ئەو كاره بەرژەندىي يە كى گەورە بۇ نەتهوھە و سوودىنگى زۆرى بۇ نىشتمان تىدايە، كەچى گوششار خىستە سەرم لە لاين حکومەتەوە، ئامازەيە بۇ ئەمەي "دەستەي پەنهانى ئىلخاد" كە ماوهە چل سالە دەزايەتىم دەكەن و، ھەندىيڭ لە پىرى شىوعى يە كانىش كە ئىستا رۇشتۇرنەتە پىزى ئەوان، توانىيوبانە چەند شۇنىڭى گەنگى ناوهندە رەسمىي يە كان داگىر بىكەن و، ئىستا لهۇيە سەركەدەيى ئەو ھېرىشە دەكەن لە دەزم. ئىز حکومەتىش يان بەمە نازانىت، ياخود پىنى دەزانىت و بوارى بىن داون)^(٢).

(ئايا ج گونا ھ و ج تاوانىڭ لە وەداھەيە رەخنە لە پىاويڭ بىگرىت و خۇشت نەوى كە "مۇ گەوتى ئەي باصرىغا"ي - كە مايەي شانا زىيەيەم بىشەيەن نەتهوھى كى پالەوان و، گەوهەرى درەخشانى خزمەت و تىكۈزۈشانىتى لە پىناواي قورئانداو، دىارى يە كى

(١) تىشكە كان، تىشكى چواردەھم، ل: ٥٦٧.

(٢) تىشكە كان، تىشكى چواردەھم، ل: ٥٩٥.

به نرخی شمشیری با پیره قاره‌مانه کانیه‌تی - کرد به خانه‌ی بتان و، باره‌گای مهشیه‌خته‌ی
ئیسلامی گزرنی به دواناوه‌ندی کچان) (۱)؟

(دهمار گیری و هاوپریه‌تی دوا اکاری گشتی - که ئەم چەشنه مەقامەی ھەبە - بۆ
مستەفا کەمەل بۇو بەھۆی چەند پرسیار و پەلتپ و بیانوویەکی نایاسایی و، ھەلە و، دوور
لە پیویست. هەر ئەوش ناچاری گردم ئەم پروونکردنو اوانە پىشکەش بکەم کە لە
دەرهوھى باسە کەدايە.

لېرەدا، وەك غۇونەيەڭ لە سەر گوفتارى نایاسایی تىكەل بە مىزاجى كەسىي ئەو،
يە كېڭ لە قىسە کانى خۆزى دەھىنەم:

پى وتم: ئايالە ھەموو دلى خۆتەوە لەو قسانەت پەشىمان نىيىت كە لە "تىشكى
پىنچەم" دا ھىناؤتە؟ چونكە تۆ سوو كایدەتىت بۇو كردووھ كاتى لە بارەيدۇوھ وتۇوتە:
"ھىنەدە ئارەق و شەرانى خواردۇوھەنەوە كە وە كۈرۈننەدە ئاوى لى ئاۋۇوھ"!
منىش لە وەلامى دەمار گیرىيە تەمواو ھەلە و نەفرەت لى ئىراوه كەيدا، كە ھى
هاوپریه‌تىي خۆزىيەتى بۆى، دەلىم:

شەرفى سەر كەوتى سوپاى پالەوان نايىت تەنبا بدرىتە پال ئەمۇ، بەلتکو تەنها
بەشىكى دىبارى كراوى لەو سەر كەوتەدا ھەدە، چونكە سەتمىنگى ئاشكرا و دەرچۈنە
لە دادگەرى كە دەستكەوت و مال و سامان و رۆزىنى سوپا بدرىت بە تەنزا يەڭ كەسى
سەر كىرىدە.

جا ھەر وەك ئەو دوا اکارە گشتىيە دوور لە وىزدانە بەھە تۆمەتبارم دەكەت كە ئەمۇ
كە سە خاوهەن عەيىب و عارەم خۆش ناوىت، بە پادەيە كى وا كە وە كۈرۈننەيەنە
خيانەتكار بە نىشتمان دامەنەنیت! منىش لە لايەنی خۆمەوە بەھە تۆمەتبارى دەكەم كە
سوپاى خۆش ناوىت، چونكە كاتى كە ئەمە سەرەف و دەستكەوتە مەعنەوى يانەي
سوپا دەبەخشىت بە هاوارىنگەي، ئۇوا بەم كارەي سوپا لە شەرەفمەندىنى خۆزى بى بەش
دەكەت. كە چى حەقىقت ئەمە پىویست دەكەت كە سەرجەمى چا كە كارى و كارە
ئىجابىيە كان بە سەر كۆزەل و سوپادا دابەش بىكەرت..

(۱) تىشكە كان، تىشكى چواردەھەم، ل: ۶۰۰.

بەلام ناتھواوى و خراپكاري و كرداره سەلسى يە كان دەپت ئاراستەي سەركىدە و كەسى جلمۇ بە دەست بىكىت. چونكە "بۇون" ئى هەر شىتىك بە ھاتانەدىي سەرجمەم پايدە و ھەل و مەرجمە كانى ئەمە شەتە دېتە دى. سەركىدەش لېرىدە تەنھا يە كىكە لەم و ھەل و مەرجانە. بەلام بۇ نەھاتانەدىي و تىكچۈونى ئەمە شەتە، نەھاتانەدىي تەنھا يەك دانە مەرج، يان تىكچۈونى يەك دانە لە پايدە كانى، سەروزىيادە. بۇيە دەتوانزىت ئەمە خراپكاري يە بىرىتە پال نەخشەساز و سەرۋىكى ئەمە كارە، چونكە چاڭكە كارى و لايمە باشە كان چەند شىتىكى ئىجايى و خاوهەن "بۇون" ن، كەواتە ناكىرى تەنھا لەم و كەسانەدا جەم بىكىن كە لە سەرۋكايەتىي دەولەتدان. بەلام ناتھواوى و خراپكاري يە كان بىرىتىن لە كاولكاري و شتى "نېبوو"، بۇيە سەركىدە كان بەرپىرسن لېيان!

مادەم حەق و راستى ئەمەيدە، ئەوا چۈن دەكىرى ھۆزىك كە چەندىن سەركەوتى بە دەست ھېنابىت، بە سەرۋكە كەيان بورتىت: "دەستت خۇش ئەمە حەسەن ئاغا"؟^(١) بەلام گەر ئەمە ھۆزە شىكست بەھېنېت، سوو كايەتى ئاراستەي يەك بە يە كى رۇلە كانى ئەمە ھۆزە بىكىت؟ دىيارە ئەم چەشىنە رەفتارە بە تەھواوى پېچەوانەي حەق و دىزى راستى يە، بە ھەمان شىۋە، ئەم داوا كارە گشتى يەش كە منى تۆرمەتبار كرددوو، لە حەق و راستى لايداوە، كەچى بە خەيالى خۇزى بە ناوى دادگەرى يەمە بېپار دەدات)^(٢)!

(سەبارەت بە مەسىلەي ئەمە زللەيەش كە لە لايمەن پەيامە كانى نۇورەوە ئاراستەي مىستەفا كەمال كراوە، ئۇما شىتىكى پەنھان نى يە و، شەش دادگا و سەرجمەم لايمەن پەسىي يە كانى "ئەنۋەرە" لېي ئاگادارن و، ھىچ ئىتعېزازىكىيانلىنى نەگرتۇوە و، بېپارىي بىن تاوانى يان بۇ دەر كردىن و، سەرجمەم كىيىھ كانىيان دايىھو، كە لە نىۋانياندا "تىشكى پېنچەم" يىشى تىدايە. پاشان كاتىن كە من خراپكاري يە كانى ئەمە دەرەخەم، لە پېنۋاىي پاراستى پىزى و حورەمەتى سوپادايە. واتە خۇش نەويستى تەنبا كەسىك لە بەرستايش كردىنى پېر لە خۇشەويىتىي سوپايدا)^(٣).

(گۈمان سەركىدەيە كى ترسناڭ و بلىمەت، بە زېرە كىي خۇزى توانيىي ھەمەو كرددەوە باشە كانى سوپا بە ھى خۇزى لە قەلەم بىدات و، كرددەوە خراپ و لايمەن

(١) تىشكە كان، تىشكى چواردەھەم، ل: ٥٥٤-٥٥٥.

(٢) تىشكە كان، تىشكى چواردەھەم، ل: ٥٩٧-٥٩٨.

سنه‌لبی یه کانی خویشی بدانه پال سوپا، ئوا بهم کاره‌ی سه‌رجه‌می کرده‌وه چاکه کانی - که به ژماره‌ی هه‌موو که‌سانی سوپا ده‌بن - کهم کرد ووه‌ته‌وه بتو کرده‌وه‌ی چاکی یه‌ک دانه کمس. هه‌روه‌ها کاتئ که خراپه و هه‌له کانی خویشی دایه پال سوپا، ئوا ژماره‌ی ئهو خراپانه‌ی به ئه‌ندازه‌ی ژماره‌ی که‌سانی ناو سوپا پهره پشداوه و زیادی کرد ووه. دیاره ئه‌مه‌ش سته‌میکی ترسناکه و دژی راستی یه.

هر له بدر ئوه، له داد گاییه کی پیش‌وودما که دوا اکاره گشتی یه که‌ی له سه‌ر ئه‌وه هیرشی کرده سه‌رم که له ده‌می لیکدانه‌وه فرموده‌یه کی پیروزدا پیش چل سال زللله‌یه کی تهمنی کردنم ئاراسته‌ی ئهو که‌سه کردووه^(۱)، بهو دوا اکاره گشتی یه‌م و‌ت: به‌لئی راسته، من به هینانی چه‌ند هه‌والیک که فرموده پیروزه کان رایان گه‌یاند ووه له شان و شکتی ئهو که‌سه کم ده که‌مه‌وه، به‌لام له هه‌مان کاتدا شمره‌فی سوپا له هه‌له گه‌وره کان ده‌پاریزم. به‌لام تو ده‌چیت له پیناوی یه‌ک که‌سی هاوه‌لئی خوتدا شمره‌فی ئهو سوپایه چه‌په‌ل ده‌که‌یت که هه‌لگری ئالای قورئان و سه‌ر کرده‌یه کی به هه‌لمدتی جیهانی یسلا‌می بورو و، چاکه کانی له بناغه‌دا هه‌لده‌وه شیتیمه‌وه.

بهم قس‌هیم، ئهو دوا اکاره سه‌ری بتو ویژدان نه‌وه کرد و، به پشتیوانی خوای گه‌وره لمو هه‌لیه پز گاری بورو^(۲).

(هه‌رچه‌نده سه‌رؤ که گه‌وره که، به هاندھری و‌هم و گومانه کان و رق و قینی خوی، هه‌ندئ کمس و کارمه‌ندی و‌هزاره‌تی "داد"ی له دژمان هان دا، به‌لام بپیاری بئ تاوانی په‌یامه کانی نوور له تومه‌تی دامه‌زراندنی هه‌ر "کزمه‌لله" و "تهریقه‌ت" یکی سویی له داد گاوه ده‌رچوو^(۳).

[هه‌روه‌ها له داد گادا و‌توبویه‌تی]

(پیاویک که به‌وپه‌ری توندوتیئی و به بئ هیچ ترس و بیمیک له به‌ردم ئهو داد گا عورفی یه سه‌ربازی یه‌دا که به‌هزوی رووداوی "۳۱"ی مارت "وه سازکرا، به‌گری یه کی یه کجار کاریگه‌ر و دلیرانه‌ی کرد و، له به‌ردم ئه‌نجومه‌نی "مه‌بعووسان" یشدا به هه‌مان

(۱) مه‌بست: مسته‌فا که‌ماله. (و‌ه‌ر گنبر)

(۲) تیشكه کان، تیشكی چوارده‌هم، ل: ۵۸۹.

(۳) تیشكه کان، تیشكی چوارده‌هم، ل: ۵۷۶.

شىوه، بى ئەوهى گوئى بە تۈورەتى و ھەلچۇنى مستەفا كەمال بىدات.. چۈن ئەو كەسە بەوە تۆمەتىار دەكىرىت كە گوایا بە نەھىنى و بى ئەوهى كەس پىزىت ماوهى ھەڙدە سالى رەبەق پىلانى سىاسى دەكىرىت؟ ئەو كەسە تۆمەتى واى ئاراستە بىكەت بى ھېچ گومانىك كەسىنەكى قىن لە دلە)^(١).

(مادەم خودى مستەفا كەمال و، دوو دادگا و، والىي سىن پارىزگا نەباتۇانى ئەم سەرسەختى و عىنادىيە بشكىن، دەبىن ئىپوھ چى بن كە بتانەويت ئەم ھەولە بى سوود و نەزۆ كە بىدەن ايان بۇچى ھەولىيکى ئاوا بى ئەنجام دەدەن لە كاتىكدا كە ھېچ خېرىنەكى نە بۇ نەتهوھ و نە بۇ ئەم حکىومەتە تىدا نى يە)^(٢)? [لە نامەيە كىدا بۇ قوتايىانى نۇرسىيەتى]:

(بەپى نەھىنى دەستورى: "الخىر فيما اختاره الله" دواكەوتى ئەم مەسىھلىيەمان خېرى تىدايە. چۈنكە خۇشۈستى ئەو پىاوه مردووھ تىرسناكە، لە ھەمۇو قوتا旣انە كان و فەرمانگە كانى حکىومەت و لە ناوەندە گىشتى يە كانى گەلدا، ھەر دەم دەوترىتھوھ و بە گۇنى خەلکىدا دەدرىت. ئەم حالەتە كارىيەتى يە كى يە كىجار دلتەزىن و ئازار بەخشى لە جىهانى ئىسلامى و لە ئايىنە شىدا دەبىت)^(٣).

□ رەخنە گىرتى لە سەرۆك كۆمار^(٤)

(ھۆكاري بىنەرەتىي ھېرىشى داخ لە دلآن لە دىزى من ئەوهى كە بە بىانروى خۆشەويستى و پشتگىرى يان بۇ مستەفا كەمال دەمھارىن و ئازارم دەدەن! وامىش بەو رقاوى داخ لە دلآن دەلىم:

من لە بارەي كەسىنەكە كە مرد و كۆرتايى پى هات و پەيەندىي بە حکىومەتەوە نەما، وتۈومە: لە ئاخىر زەماندا كەسىنەكە پەيدا دەبىت زىيان بە قورئانى پىرۇز دە گەيەنەت! ئەمە شەم سى سال پىش پەيدا بۇونى وەت و، كاتى خۆزى لە فەرمۇدەيە كى پىرۇزەوە وەرمىگەرتوو. پاشان رۇزگار دەرى خىست كە ئەو كەسە "مستەفا كەمال"^{!!} !!

(١) تىشكە كان، تىشكى چواردەھەم، ل: ٥٥٨.

(٢) تىشكە كان، تىشكى دوازدەھەم، ل: ٤٦٣.

(٣) تىشكە كان، تىشكى سىازدەھەم، ل: ٥٢٢.

(٤) ئەسە پاشكۆزى لەوەرزو حالتى كە پىشكەشى سەرۆك كۆمار [جەلال بايار] كرا، ناچار بۇوم يېنۇرسەم. (دانەر)

جائو رق له دلانه‌ی که لایه‌ن و پشتی مسته‌فا که مال ده گرن، و اماوه‌ی بیست ساله، به چهند برویانوویه کی پرپوووج، ئاشکه‌نجه و ئازارم دده‌دن، چونکه من ناچم کاریکی پیچه‌وانه‌ی راستی بکم و هموو سه‌بره‌زی و شاناژی و سه‌که‌وتنه کانی ئو سوپایه‌ی پیشج سد ساله به قاره‌مانیتی و خزیه‌ختکاری بیوه له پیناوی حه‌قدا ته‌حه‌دادای جیهانی کردووه، بدهمه پال مسته‌فا که مال ا

به‌لئی، وەک له داد‌گادا چه‌سپاندم: هه‌موو شاناژی و ده‌سکه‌وت و کرداره چاکه ماددی و مه‌عنده‌یه کان ده‌بین بدرینه پال کزمەل و بسەر ئەم‌واندا دابهش بکریت، بەلام تاوان و گوناهه کان و هەلسو که‌وتە هەله کان ده‌بین بدرینه پال سەرۇكە کەیان.

جاله‌بهر پووناکیی ئەم دەستووره راسته‌قینه‌یه دا دەلیم: ئو شەرف و شاناژی‌یانه‌ی کە سوپا له پى سەر که‌وتە کانی خزیه‌وھ بەدەستی ھېتان، بە تايیهت ھى ئەفسەرە قاره‌مانه کان کە سەر کردایه‌تىي سوپایان لە ئەستزدا بۇو، نابى بە ھى مسته‌فا که مال دابنرین، بەلکو تەنها هەله و ناته‌واوی و گوناهه کانی دەدرینه پال ا

جائو کەسانه‌ی کە بە خوش نەویستنی مسته‌فا که مال تۆمەتبارم ده کەن، له راستىدا سوو‌کايىه‌تى بە شان و شەرف و کرامەتى سوپا ده کەن. بۇيە من بە خيانەتکارانى نەتموھ‌یان داده‌نىم و، بەو چاوه دەپواغه ئو سەرسەختە لایه‌نگرانه‌ی مسته‌فا که مال و، ئاماده‌شم ئەم راستى يەيان بىن بسەلەنیم، وەک له بەردهم داد‌گادا چه‌سپاندم:

"من مليونه‌ها سەرباز و ئەفسەری سوپای كۆلتەدەرى ئەم نەته‌و خاوېنەم خوش دەويت و، هەتا بتوانم بىز پاراستنی عىززەت و کرامەت و پىزىيان تىدە كۆشىم. كەچى ناخەزه رق له دلە کائىم كە بەرامبەرم راوه‌ستاون، لە ناوه‌رۇكدا سوو‌کايىه‌تى بە شان و شەكۈزى مليونه‌ها كەسى ئەم سوپایه دەرده‌بېن و، لە پیناوی خۆشويستى تەنها يەك كەسدا دوڑمنايەتى يەيان ده کەن".

به‌لئی، به چهند نيشانه‌یه کی زۇر بۇمان دەر کەوتۇوھ کە: تەنها له بەر ئوه‌ی "مسته‌فا كەمال" م خوش ناویت و نەيارى بىووم، ئو رق له دلانه ھېرىشىم ده کەنە سەر و، ھۆكاريکانى تر ھەم‌سوپایان برویانووی پرپوووج و دەست ھەلېسەن. بۇيە ناچار بورم كە بەو نەيارانم بلىم:

مستهفا کەمال خۆزى بانگى كردم بىز ئەنقدرە تاکو پىزم لىنى بىگرىت و بىمكات بە واعيزى گشتىي هەموو كوردىستان (پارىز گاكانى خۇرھەلات). مىش رۇشىتم بىز ئەنقدرە، بەلام ئەم سى ماددانە خوارەوە هانيان دام وا زە خۇشويىتنى بەھىنم، لە ئەنجامى ئەم وا زەنەشدا بىست سالى پە بهقىم بە ئازارى ژيانى گۈشە گىرى و پېلە ئەشكەنە و ئازار بىردى سەر و، توخنى كاروبارە دىنابىيە كانى ئەوان نەكمۇم:

ماددهى يەكمە:

بە كىردار و پەفتارە كانى خۆزى دەرى خىست كە "مستهفا كەمال" ئەم كەسىمە فەرمۇودەي پىرۇز پایگەياندووه: لە ئاخىر زەماندا كەسىك پەيدا دەيىت هەولى زىيان گەياندن بە داب و نەريتە ئىسلامى يە كان دەدات! من سى و شەش سال پىشىر ئەم فەرمۇودە پىرۇزەم لىتكىدا بۇوه. پاشان بە تەواوى واتاكەي لەم كەسىدا ھاتە دى!

ئەمەشم لە ماددهى سىھەمى بەرگرىيە كامى لە بەردەم دادگادا، پۇون كەردووه تەوه.

ماددهى دۇوهەم:

"بۇون" و "بىنا" و "ژيان" ئىھەرنىڭ بەندە بە بۇونى "ھەموو" پايە و ھەل و مەرجە كانى ئەۋەشىۋە. بەلام "نەبۇون" و "پۇوخان" و "مەردن" ئەكەي بە تىكچۈون يان نەھانەدىي تەنها "يەڭ" مەرج پۇو دەدات. ئەمەش دەستتۈرۈنگى ھېنەدە راستەقىنەيە كە لە سەر زمانى خەلکىدا ئۇم قىسىمە وەڭ پەندى لىنى ھاتۇوه و دەلىن:

"وېرانكارى لە ئاۋەدانكىردىنەوە ئاسانترە!"

جا لە سەر بىناغەي ئەم دەستتۈرۈرە بەھىز و توندوتۇلە:

ھەرجى ناتەواوى و عەيىيە و كاولىكارىيى روالتى و ساماناك پۇويان داوه، ھەموو يان ھى ھەلە كانى ئەم سەركەردىيەن! بەلام سەركەمەنە درەخشانە كان ھى قارەمانىتىنى سوپان.

جالە كاتىكىدا كە دەبۇو سەر جەمى خر اپكاري يە كانى بىدىنە پال و، كىردارە چا كە كانىش بە هي سوپا دابىرىن، كەچى ئەم پىۋىستى يە بە تەواوى پىنچەوانە كراوهە تەوه، ئەمەتە كىردارە چا كە كانى كۆمەل دەدىنە پال ئەم سەرى كە خراوهە تە پىشەو، خر اپكە كانى ئەويش دەدرىنە پال كۆمەل! ديارە ئەمەش سەمنىكى چەپەل و ئابپۇو بەرە.

مادده‌ی سی‌هم:

گیپرانه‌وهی چاکه کاری‌یه کانی کۆمەل و سەرکەوتنه کانی سوپا بۆ سەرکردەی فەرماندە، هەروههای گیپرانه‌وهی گوناھه کانی ئەو فەرماندەیەش بۆ ھەموو کۆمەل، ئەوه دەگەیەنیت کە سووکایه‌تی بە شان و شکری هەزاران کردەوهی چاک بکریت و بھیترینه ئاستی یەك دانه کردەوهی چاک و، لە ھەمان کاتدا یەك کرداری خراپیش بکریت بە هەزاران ھەله و کردەوهی خراپ..

چونکە هەروههک ئەگەر تیپیکى سوپا دوژمنیکى سەرسەخت بکۈزۈن، ئەواھەمۇ یەكىنکى سەربازه کانی ئەو تىپە پلەی موجاهیديان دەدریتى، بەلام گەر ئەم پلەیە تەنها بە فەرماندە کەیان بدریت، ئەواھەزار پلەی موجاهيد دادە بەزېنرینه تەنها یەك دانه پلە..

ھەروههای گەر لە ئەنجامى ھەلەیەکى فەرماندەی ئەو تىپەوە تاوانىئىکى قەتل رwoo بىدات و پاشان ئەم تاوانه بخېتىھەستۆی ھەمۇ یەكىنکى ئەو تىپەوە، ئەوا یەك دانه تاوانه کە زیاد دەکات و لە حوكىمی هەزار تاواندا دەبىت. چونکە ئەو کاتە - بز نۇونە - هەزار سەرباز لەو تاوانه بەرپرسن و شاياني سزا دەبن لەسەرى!

ھەروههک ئەمە لەم نۇونەيەدا وایە، ئەم مەسىلەيەش بە ھەمان جۆرە. چونکە ھەلە گەورە کان زۆر ئاشکراولە بەرچاون. جائە گەر نەخرينىھەستۆی ئەو پىاوە مردووهى کە ھەر خىزى ئەنجامى داون و، بدرىنە پال ئەو سوپا مەزنە بەپىزە کە لە پىش چاوى ھەمۇ جىهاندا جىھادى لە پىناوى ھىننانەدىي حەقدا دەرخست و، بە خوين و شىشىرە کانىشى شايەتىي سەربەرزى و بىلند راگرتى ئالاى قورئانى لە ماۋەي پىنچ سەد بەلگۇ هەزار سالدا سەملاند، ئەوا ئەو گوناھانە دەبن بە هەزاران گوناھ و بە ئەندازەي ژمارەي ئەركانه کانی ئەو سوپا يە زیاد دەكەن و، بەمەش ڦابوردووی بەرز و مایەي شانازىي ئەو سوپا يە بە شىپۇيە کى ساماناك چەپەل دەبىت و دەشىپۇيە و، مىزۇوە كەشى بە پادەيەك پەش دەبىت کە سوپا يە ئەم چەرخە بەرپرس و شەرمەزار دەکات لە بەردم سوپا پالەوانه کانی چەرخە کانی پىشۇودا..

ھەروههای گەر سەركەوتنه درەخشانە کانی سوپا و شانازى و دەسکەوتە کانى ئېستاي بدرىنە پال تەنها یەك دانه كەمس، ئەوا دەبن بە شتىكى جوزئى و، ئەو کردەوه چاک و

جیهادانهش کە هیندهی ژماره‌ی ئەرکان و سەربازه کانی سوپا دەبن، دىنه خوار و دەچنە حۆكمى چاکەی يەك دانه كەس. دياره لەو كاتەشدا ئەم و پۇوناڭى يە درەخسانە دەكۈزۈتمە و نايىت بە كەفارەتى تاوان و گۇناھە کان.

لەبەر ئەم ھۆكاريانيه كە وازم لە خۆشويىتنى ئەو پىاوه هيئا و، خۆشويىتنى ئەو سوپايم دەسکەوت كە بە كىرددەوە و، بە جۆرىيىكى كارىگەر و، لە كاتىيىكى ناسكى سەخلەتدا، لە پىزە كانىدا خزمەت كىرددوو. ھەروەك بە پەيامە كانى نۇورىش ھەولى پارىزگارىي شەرهەفي ئەو سوپايم داوه كە ھەزار جار لە ھەرتاكە كەسىك بەرزو بلندترە^(۱)!

□ حالەتى رۆحى لە ئەنقرە

(لە پۇزىنەكى كۆتابىي پايزدا رۇشتىمە سەر لوتكەي قەلاكەي ئەنقرە، كە لە من گەلن زىاتر دووجارى پېرى و پرتوو كان بۇوبۇو!

لەوئ ئەو قەلايم وەك ۋۇوداوه مىزۇوييە بە بەردبۇوه كان ھاتە بەرچاوا جا بەھۆى پېرىونى سال لە وەرزى پايزدا و، پېرىي خزم و، پېرىي قەلاكە و، پېرىي مەۋھىتى و، پېرىي دەولەتى مەزنى عوسانى و، مردىنى خەلافەت و، پېرىوونى دنيا بە گشتى، خەمنىكى قوول، ناخى دەرۈوغى گىرتەوە و تەزۈوييە كى بەتىنىش بە جەستەمدا هات..

ئەو حالەتە، ناچارى كىردم كە لە سەر لوتكەي ئەو قەلايەوە چاوابەناو بەرزايدە كانى ئايىنە و شىو و دۆلە كانى پابوردوودا بىگىم و، بە دواى نۇور و ئومىد و شتىنەكى دلخۇشكەردا بىگەپىم، تاڭو شەۋەزەنگى چېر و تارىيکى ئەو بارە پۇحى يەم بۇ پۇوناڭ بىكانەوە و، لە تارىيکانى ئەو ھەمو چەشەن پېرىيە تىڭ ئالاۋانەي دەوروبەرم، كە نوقمى بۇوه، دەرى بەھىتىت^(۲)!

بۇ مەبەستى چاواڭىزان بە دواى نۇور و ئومىددا، ئاپەنەك بە لاي راستدا - كە پابوردووه - دايەوە. ئەم لايم لە دوورەوە لە شىيەتى گۆرستانى باوڭ و باپېراغم و

(۱) پاشبەندە كان، پاشبەندى ئەميردا غ: ۱-۴۵۶-۴۶۰.

(۲) ئەم حالەتە پۇحى يەل شىيەتى مۇناجاتىدا، بە زمانى فارسى ھاتە دلىمۇوه و نۇرسىم، پاشان لە پەيامى (حباب) دالە ئەنقرە چاپ كرا. (دانەر)

تینکرای مرؤفایه‌تیدا هاته پیش چاو. وانه له بربی ئوهه‌ی دلم بدانه‌وه و نورتیکم پنی
بیه‌خشیت، که چی ئوهه‌نده‌ی تر بیزاری کردم و دلی داگرم ا
پاشان ئاولم به لای چه‌پدا دایه‌وه - که ئاینده‌یه - بهو نیازه‌ی دهرمانیکم تیدا دهست
بکه‌ویت. که چی ئدم لایم له شیوه‌ی گورستانیکی گهوره و تاریکی خزم و
هاوچه‌شنه‌کانم و نوه‌کانی داهاتوودا بینی! بهم جزره، ئدم لایه‌ش دهرده‌که‌ی گرانتر
کردم!

دوای ئوهه‌ی که دلم له "پابوردوو" و "ئاینده" هەلکەندرا، سهیرینکی کاتی "ئیستا"م
کرد. یه‌کسەر له بەرچاوا روانینی میزۇوییمدا ئەم کاتەم له شیوه‌ی تابوتی تەرمى
جەسته‌ی تینکشکاوم و، به وینه‌ی سەرپراویک له نیوان ژیان و مردندا، هاته پیش چاو!
کە دەستم لەم لایه‌ش داشزرد، سەرم بەرز کرده‌وه و بز چلەپزیبەی درەختى تەمەنی
خزمم روانى. بینیم تەنها يەك دانه بەرى گرتۇو، ئەویش تەرمە کەی خزمە و بۆم
دەرۋانیت! لەتاوا سەرم داخست و روانىمە رەگ و رېشەی درەختى تەمەنم. بینیم
خاڭ و گلی ڦىرپىم، تینکرای گلی جەستە و ئیسکى پرتوو كاوى منن کە تینکەلی يەكتى
بۇون و خەلکى بەسەرياندا دەرۈن و پىپى پىدا دەنن!

بەم شیوه‌یه، ئەم دوو روانینەش، له بربی ئوهه‌ی دەرمانم بەنەنی و زامە کەم ساپىز
بکەن، کەچى دەرده کەيان پتۇز گران کردم و هېچ دەرمانیکم تیاباندا بەدى نەکردا!
لە ناچاريدا ئاولپىنکم به لای "دوا" و دایه‌وه. بینیم ئەم دنيا فانى يە بەرھو شىو و دۆلى
بېھوودەيى و رپووه تارىكستانى "نەبۇون" تلىزى دېيىته‌وه!
ئەم سەير كردنە، ڦەھرى بەسەر زامە کەمدا كرد و، له بربی ئوهه‌ی ساپىز و تىمارى
بکات پتۇز كولاندیه‌وه و هىنایاوه سۆ.

کە لەم لایه‌ش نائومىد بۇوم، سەيرینکى "بەردهم" ئى خزمم كرد و روانىمە دوور.
دەبىنیم وا گزىرە کەم لەسەر چەقى پىنگادايە و دەمى لىنى كردوو مەتەوه و، چاواپىز
دەكات! لە پشتىه‌وه ئەو پىنگا دوور و درېزە نەپراوەيەش دەرده كەمۇيىت کە چىن لە دواى
چىنى كاروانه‌کانى گرۇي مەرۇئى پىدا تىپەر دەبن!

منيش له بەردهم ئەم هەموو گىرو گرفته سەخت و سەرسوور ھينه رانەي كە لە هەر شەش لامەوه پۇوم تىلە كەن، يىنیم ھېچ پالپىتىكىم نى يە كە پاشى بىن بىھستم و، جىگە لە بەشىكى بچوو كى ئەو ويستە ھەندە كى يە (الإرادة الجزئية) نەبىت كە پىم بە خىشراوه، ھېچ چە كىنگى ترم بە دەستەوه نى يە.

كەواتە لە بەردهم هەموو دۈزمنانى زۇر و شتاني زىابەخش و لە ژمارە نەھاتوودا تەنها ئەو چە كە مەرقۇانىيە نەبىت كە برىتى يە لە (جوزئى ئىختىيارى) ھېچى تر شىڭ نابىم. بەلام لە بەر ئەوهى ئەم چە كەش لە خۇيدا كۆلتۈر و ناتەواوه و، ناتوانىت بپواتە ناو كاتى "پابوردوو" تاكو خەم و خەفەتە كانى ئەۋىم نەھىلىت و، بىشچىتە ناو "ئايىنە" وە تاكو ھەر شتىكى سامانكە لەنەوايان بىات، ئەوا دەلىيا بۇوم لەوهى كە نە دەستەلاتى چارە سەر كەردىنى سەرجەمى ئازارە كانى خۆزمەمەدەيە و، نە دەشتوانم گشت ھىوا و ئاواتە كانى پابوردووم و داھاتووم بەھىتمەدى. بۆيە لە ناچارىدا دەست لە ئەزىز نۇر دانىشتم و دۆش دامام!

لەم كاتەدا كە لە ھەر شەش لامەوه چەندىن جۇرى بىزازى و سەرسامى و نائومىدى و تارىكى دەورەيان دابۇوم، "نۇورە كانى ئىمان" م يىنى كە لە پۇوي قورئانى پېرۇزى خاوهن ئىعجازى بەيانووه دەدرەوشانووه!

ئەم نۇورانە بە ھانامەوه ھاتىن و، ھەر شەش لاکانيان بە چەندىن نۇورى درەخشان بىز رۇوناڭ كەردىمەوه، بە چەشنبىك كە ئەگەر ئەو بىزازى و تارىكى يە زۇرانەي گەمارۇيان دابۇوم سەدد جارەش بىونايدەتەوه، ئەو نۇورانە سەرۋىزىادى رۇوناڭ كەردىمەوي ھەموويان دەبۇون.

بەم جۇرە، ئەو نۇورانەي ئىمان يەك بە يەكى ئەو زېجىرە سامانكە و درېۋانىيان گۈزى بە دىلدا نەوه و تومىد و، سەرجەمى مەترسى يە كانىشىان كەرد بە ھىواي گىان و، ئارامى و ئاسوودەمى لە دىل و دەررۇندا!

بەلىن، "ئىمان" توانىي ئەو وىنە سامانكەي "پابوردوو" - كە گۈزى ستانىكى گەورە بۇو - بىرپىتىت و، يىگۈزىت بە ئەنجومەنلىكى نۇورانى و كۆزگاى خۆشەويسitan. ئەمەشى بە "عين القيق" تەنانەت بە "حق القيق" پىشان دام..

ههروهه ئهو "داهاتو"هی که کاتى به چاوى بى ئاگايىهه سهيرى ده كەين وە كەو گۈزىنىكى گەوره و فراوان دېتە پىش چاومان، "ئيمان" بە "علم اليقين" پىشانى دام كە لە راستىدا ئەنجومەنى ميواندارىي خواي گەوره‌ي مىھرەبانه، كە لە كۆشكە كانى بەختىارىي هەميشەييدا بۇ ميوانه كانى خۆي ئامادەي كردوووه..

پاشان "ئيمان" ئەو دىعەنى تابوت و تەرمەي كاتى "ئىستا"ئى تىكشىكاندۇ، تىيىگەياندۇم كە كاتى ئىستام مەلبەندىتكى بازرگانى يە بۇ دوارپۇز و ميوانخانه‌يە كى رازاوه‌ي خوايىيە..

ئىنجا ئەو تاقانه "بىر"هی درەختى تەمن، كە چاوى بى ئاگايى لە شىيوه‌ي "تەرم" دا پىشانى دام، دەركەوت بەو جۆرە نى يە. چونكە "ئيمان" بە "علم اليقين" پىشانى دام كە ئەو برىتىيە لە دەربازبۇونى "گىان"م - كە شياوى ژيانى هەميشەيە و دەستىشان كراوى بەختىارىي هەتاھەتايە - لە هيلاڭە كۆنە كەي خۆي بەرەو ژيانى ناو ئاسىۋى ئەستىرەكان و گەشتۈرگۈزار لە ناوياندالا..

پاشان را زە نەھىتىيە كاتى "ئيمان" دەريانخىست كە خاكى ئىسىكى پىرتوو كاوم و خاكى سەرەتاي دروستبۇونم بەو شىيۆ كەم نرخە نى يە كە پىي پىدا بىرىت، بەلكو دەرگاى مىھرەبانى خواي گەوره و پەرددەي سەرپۇوي ھۇلە كانى بەھەشتە..

ئىنجا كە يە كەم جار بە چاوى بى ئاگايى دەمپۇانى يە حال و بارودۇخە دارپۇخاوه‌كاني "دنيا" وادەھاتنە پىش چاوم كە لە شىي و دېلى بىھۇودەيەه بكمونە ناو تارىكايى "نېبۈون"وو. كەچى "ئيمان" پىشانى دام كە ئەم ئالىو گۈزپانەي دنيا برىتىن لە نامە و نووسراوه صەمدانى يە كانى خواوهندۇ، لاپەرەكانى نەخشونىيگارى ناوه جوانە كانى، كە ئەر كى سەرشانىيان ئەنخام داوه و، واتا كانى خۆيان را گەياندۇوه و، بەرھەم و ئاكامى خۆيان لە بۇونە وەردا بەجى ھېشتۈوه.

بەم جىزىرە "ئيمان" هەتاپلەي "علم اليقين" بەها و چىيەتى (ماھىيە) دنياى بى ناساندەم..

پاشان ئەو "گۈزپ"هی كە لەوەو پىش و امدهزانى بۇم دەپروانىت و، لە سەر چەقى رېڭا لە مەلاسدىا يە و چاوه‌پوام دەكت، "ئيمان" بەھۆي نوورى "قورئانى پىرۇز"وو دەرى

خىست كە ئە و گۈزىر بىرىڭى نى يە دەمى لىنى پان كىرىدىتىمەوە، بەلگۇ پىشانى دام كە ئە و گۈزىر لە راستىدا بىرىتى يە لە دەرگاى چۈونەژۈورەوە بۇ ناو "جىهانى رووناڭى". ئە و پىنگا دوور و درىزېش بە تارىكالىي و نېبۇون كۆتايى بىن نايەت، بەلگۇ راستە شەقامىكە بەرە جىهانى "رووناڭى" و "بۇون" و "بەختىيارىي هەمېشىي".

بىم جىزىر.. ئەم حالە تانە بۇون بە دەرمانى دەرد و مەلتەھى زامە كامىن. ئەمانەشىم بە شىۋىيە كى هيىنە ئاشكرا بەدى كىد كە گەياندىمىانە قىناعەتىنىكى تەواو بەو ئەنجامانە.

پاشان ئەم "جوزئى ئىختىيارى" يە كەمە كە تەنها دەستكەوتىكى تابلىيەت ھەنەدە كىيىھە، "ئىمان" بەلگەنامەيە كى ئەوتقى بىن بەخشى كە بەھۆيەوە پال بە توانسىتىكى رەھاوه بدانەوە و، پېيوەندىي بە مىھەربانى يە كى فراوانىشەوە بکات لە دېرى ئە و ھەمۇ دۈزمنە لەئىمارە بەدەر و تارىكى يە زۇرانى كە لە ھەمۇ لايدە كە و دەورەيان داوه. تەنانەت ھەر خودى "ئىمان" دەبىت بە بروانامەيەك بە دەست "جوزئى ئىختىيارى" يەوە.

ئىنجا ھەرچەندەش ئەم جوزئى ئىختىيارى يە - كە چە كى مرۇقە - خۆزى لە خۇيدا كۆلەوار و، كەم و، كۆتا و، ناتەواوه، بەلام ئەگەر بە ناوى خواوهندى حەق و لە پېناوى خواو لە پىنگاى ئەودا بە كارھېنرا، ئەوا بە ناوى ئىمانەوە بەھەشتىكى ھەمېشىي و فراوان بە پاتىابى پىنج سەد سال پى دەستى خاوهەنە كەدى دەخات..

ئىماندار لەمەدا وەك ئەم سەربازە وايە كە ئەگەر ھېزىر ھەنەدە كى يە كەى خۆزى بە ناوى دەۋولەتەوە بە كار بەھېنەت، دەتوانىت بە ئاسانى چەند كارنىكى ئەوتقى ئەنجام بىدات كە بە ھەزاران جار لە ھېزە تايىھەتى يە كەى خۆزى گەورەتەر بىت.

ئىنجا ھەر وەك "ئىمان" بەلگەنامەيەك بە دەستى "جوزئى ئىختىyarى" دەسېپىرىت، لە ھەمان كاتىدا جىلەوي جوزئى ئىختىيارىش لە دەست "جەستە" دەسېنەتەوە كە ھېچ دەستەلاتىكى بەسەر ئايىندا و راپوردوودانى يە و، دەيدانە دەست "دل" و "گىان"! جالىبەر ئەمە بازنهى "دل" و "گىان" بە وينەي جەستە پابەندى "كاتى ئىستا" نى يە و، چەند سالىتكى ئايىندا و راپوردووش لە سنورى بازنهى ڑىيانى دل و گىاندان، ئەوا ئەم جوزئى ئىختىyarى يە لە ھەنەدە كى يەوە دەردەچىت و دەبىت بە ھەمە كى! ئېز ھەر وەك بە "ھېزى ئىمان" دەپوا تە ناو قۇولايى شىرو دۆلەكانى "راپوردوو" و تارىكىي خەم و خەفەتە كانى ئەنەن دەبات، بە ھەمان جۇر و بە "نوورى ئىمان"

سه‌رده که‌ویت و ده‌فریت تا ده گاته لو تکه‌ی بهرزاییه کانی "لاینده" ش و همه‌موه
مه‌ترسی‌یه کانی تیدا له‌ناو ده‌بات) ^(۱)!

□ پوخته‌ی ئەم ماوه‌یهی ژیانی له ئەنقره‌رە

سەرۆك کۆمار ویستی بەلای خۆیدا رايیکیشیت، تاکو سوود لە پىگەی ئەم
وەربگرت لە خۆرەلاتی ولاتداو، داوای لى کرد بېتت بە ئەندامی پەرلەمان،
هاوکات لە گەل مانوه‌ی ئەندامیتى لە "دار الحکمة الاسلامية" دا، هەروەھا مەنسەبى
واعیزى گشتىي خۆرەلاتی ولات بگرتە ئەستۇ لە بىرى "شىخى سەنۇسى" .. هەروەھا
تەرخانکردنی "قىلا" يە کى گەورەش بىرى.. جىگە لە خىستە بەرى تەماعە کانی ترى
هاوشىۋە ئەمانە..

بەلام لە بەرئەوهى بە دیغورزه‌مان لەوئى ئەم وەسفانە‌ی بىنى كە لە فەرمۇدەی
پىرۇز دال‌بەارە كە سەکانى ئاخىزەمانمۇھ (دەجال و سوفيانى) پۇاپەت كراون و،
كاتى خۆى لە ئەستەمبۇول پىش "سەرەدەمی سەرەبەستى" تەڭۈلىلى كىدبوون، دلىنا بۇو
لەوهى كە پۇوپۇو بۇونەوهى ئەم جۆزە كە سانە تەنها بە نوورە کانى ئىعجازى قورئان
دەكىتتى، نەك بە رېيازى سیاسەت..

لە بەرئەوه، دەستى بە پۇوى سەرچەم پىشىيارە کانى مىستەفا كەمالەوه نا، ئەنقرە‌ی
بەجى هيىشت، دواى ئەوهى كە تىپواينى خۆى سەبارەت بە حکومەتى نوئى بۇ ئەم
پەرلەمان تارانه پۇون كرده‌وه كە ئامادەي مالشاوابى و بەپىكىردنى بۇون و، جەختىيان لىنى
دەكەد كە لە ئەنقرە بىنېتتەوه بۇ ھاوکارىي حکومەتى نوئى ^(۲).

(۱) بىرسىكە کان، بىرسىكە بىست و شەشم، ل: ۴۰۹-۴۶۲.

(۲) Tarihce-i Hayat, ilk Hayati. لە ماوه‌ی نېوان ۱۹۲۳/۵/۱۳- ۴/۳۰ لەنقرە‌ی بەجى هيىشت.
لەو كەساپەتىيانى كە هاتبۇون بۇ بەپىكىردن و خواحافىزىي "كازم قەرەبە كر" و "پەئۇوف تۈرىبائى" و
سەر كەدە کانى ھاوشىۋەيان بۇون كە زۆر جەختىيان لىنى كەدەلە لەنقرە بىنېتتەوه و بەجىنى نەھىلىت. بەلام قابىل
نەبۇو لەوئى بىنېتتەوه. بۇيە بە شىوازىنگى جوان دەستى بە پۇوى داوا اکارىي بەكىيانوھ نا. (ب: ۱/۵۰۰) لە
دەفتەری تېبىنىي بە کانى "زوبەير گۇندۇز ئالب" ووه، ل: ۹۱.

بهندی سی هم

دورو که و تنهو یه کی ره نگین

سالی ۱۹۲۳ ز/ک

□ بهرهو "وان"^(۱)

(رُوشتمه و بُز و ان. لهوئ پیش همه مو شتیک رُوشتم بُز سه ردانی قوتا بخانه کهم که
ناوی "خورپخور" بورو..
بینیم له ده می داگیر کردنی ئەم شاره داله لایه ن رو و سه کانه و، ئەرمەنە کان
قوتا بخانه کهم و خانووه کانی ئەم شاره یان سو و تاندووو!
ئنجا سەر کەوگە سەرقەلا بەناوبانگە کەی "وان" کە تاشە بەردینکی زەبەلاحە و
قوتا بخانه کهم پاستەمو خۆلە تەنیشت و داوینی ئەو قەلا یەدا بنيات نرابوو..
لەم کاتەدا تارماقی هاولە و برايانى پاستەقينەم، لە قوتا يانى قوتا بخانه کهم، بە پیش
چاردا دەھات و دەچوو کە حەوت سال بورو بە جىيم هيىشتىرون!
ئەم بورو دواي پوودانى ئەو كارە ساتە سەخت و ناهە موارە، هەندى لەو هاولە
گىانفيديا يانەم لە پاستىدا شەھيد بۇوبۇون و، هەندىنىكى تىرىشىيان پلەي شەھيدى
مەعنەوی يان بەدەستت هېتىابوو. كە ئەممە دى، خۆم بىن رانە گىرا و بە كۈل دامە گىريان ا
پاشان رُوشتمە سەر لوتىكە ئەو قەلا یە، كە بە ئەندازە ھەر دوو منارە كە بەرز بورو و
بە سەر قوتا بخانه كە مدە دەپروانى. لهوئ دانىشتم و كەوگە بىر كردنەوە و تىپامان..

(۱) لە مانگى ۱۹۲۳/۵ زىدا.

جاله‌به رگوهی من لهوی ته‌نیا بروم و، هیچ شتیکیش نه برو پیی یاد کردن‌وهی ئه و
پژوگارانه‌م لئی بگرت و، له خویشمند اه‌ندیشهم به‌هیزه.. ئهوا به بیر و اه‌ندیشهم
گپرامه‌وه بزه‌شت سال پیشتر و، یادی ئه و کاتانه‌م کرده‌وه که لهوی به‌سه‌رم
بردبوون..

بینیم له ماوهی ئه و هه‌شت سال‌دا گپرانیکی گه‌لئی گهوره به‌سه‌رم شاره‌دا
هاتووه! ته‌نانه‌ت هر که چاوم ده کرده‌وه هیندە گپرانکاریم به‌دی ده کرد که ده‌توت
چه‌رخیک به خوی و رووداوه کانیه‌وه به‌سه‌رم شاره‌دا تپه‌پیوه! چونکه سه‌نهری ئه‌م
شاره سه‌زنه‌ی دوراندھوری قوتاچخانه‌کم - که له ته‌نیشتی ئه و قه‌لایه‌دا برو -
سه‌رانسه‌ری سووتیترابوو، یان به ته‌واوی کاول کراپوو!

ئنجا به خهم و په‌زاره‌یه کی زوره‌وه سه‌یرینکی ئه‌م دیمه‌نهم کرد و خه‌فه‌تیکی گه‌لئی
زورم بین خوارد، چونکه جیاوازی‌یه کی به کجارت گهوره‌م له نیوان ئیستا و ئوسای ئه‌م
شاره‌دا ده‌بینی! وەک بلتی دوو سه‌د سالی ره‌باقی به‌سه‌رداتپه‌پ برویت!

زوربه‌ی ئه و که‌سانه‌ی که ئه‌م خانووانه‌یان ئاوه‌دان کردبووه‌وه، دۆست و
خوش‌هه‌ویست و ئازیزانی من بیون. که‌چی و ائیستا هن‌دینکیان به کزچ کردنیان لم
شاره، تیاچوون و تالیی کزچ‌کردنیان چه‌شت، خوای گهوره به سوّز و میهه‌هانی
خوی له هه‌موویان خوش بیت. چونکه جگه له گپره کی ئرم‌نه‌کان، سه‌رانسه‌ری
شار و سه‌رجه‌می خانووی موسلمانه‌کان کاول کراپوو!!

ئوه‌نده له ناخی دلمه‌وه خه‌فتم بدو دیمه‌نه خوارد که ئه گه‌ر هه‌زار چاوم بیایه به
هه‌ر هه‌موویان فرمیسکم هەلده‌پشت!
پیشتر و ام ده‌زانی به گپرانه‌وه بزه‌شاره‌کم له غریبی پزگارم ده‌بیت. که‌چی - به
د‌اخه‌وه - دلت‌زینترین جوزی غریبیم له شاره‌که‌ی خۆمدا به‌دی کرد!

چونکه به سه‌دان که‌سم ده‌بینی لە قوتایی و خوش‌هه‌ویستانی وینه‌ی
"عه‌بدوره‌ه‌مان"ی ناوبراو، له‌وانه‌ی که په‌یوه‌ندی‌یه کی پژوچی توندو تو‌لمان له نیواندا
برو، ده‌میبینی هه‌موویان که‌توونه‌ته ژیر خاک و دارو په‌ردووی که‌لاوه‌ی ئه‌م شاره و،
ته‌نها شوینه‌واری خانووه‌کانیان نه‌بین هیچی تریان به‌رچاو ناکه‌ویت!

له بدردهم ئەم تابلۇ خەمناکەدا، ناوهرۇ کى ئەو و تەيەم لە بەرچاودا بەر جەستە بۇو كە
لە مېزە لە يادم ماوە و زووتر بە تەواوى لىپى تىنەدە گەيىشتم، كە دەلىت:
لولا مفارقةُ الأحبابِ ما وَجَدَتْ لَهَا الْمَنَابِيَّا إِلَى أَرْوَاحِنَا سَبَلَ^(۱)
واتە زۇربەي ئەو شستانەي كە مەرۆف دەفەوتىن: جودانى خۆشەویستانە!
بەلىنى، هيچ شتىك بە وينەي ئەم كارەساتەي باسم كىرد، ئازارى نەداوم و
نەيىستۇرۇمەتە گەريان! خۇ ئەگەر يارمەتىم لە "قورئانى پىرۇز" و "ئىمان" وە بۇنەھاتايە،
ئەوا ئەو خەم و پەۋارانە سەرۇزىيادى ئەو بۇون گىانم بىكىش!
بە چاوى خۇم تابلۇ خەمناکى ئەو جودايىم دى كە هەر لە كۆنەوە شاعيران كاتىنى
مەنزىلگاى دىرىپىنى خۆشەویستانيان بەسەر دە كرددەوە، دەيابىپىنى و فرمىسىكىان بۇ
ھەلىدەر پاش.

ئىتەهاودەم لە گەل "چاو" مدا "دل" و "گىان" يىشم بە وينەي كەسىك پاش دووسەد
ساڭ گەراپىتەوە بۇ شوينەوارى مەنزىلگاى خۆشەویستانى، بە كول دەستيان دايە پەرمە
گەريان!

لەم كاتەدا بە وينەي دىمەنە كانى فيلمى سىنەما، يەك لە دواىي يەكى لايپەرە جوان و
خۆشە كانى ژيانى پابوردووم بە پىش چاودا دەرپۇشت، هي ئەو ژيانە شادەي كە بۇ
نزيكەي يىست ساڭ لە گەل قوتايى يە بەرپىزە كامدا و هەر لەم جىنگايدا بىردىبوومە سەر،
كە پىشىر شوينىتكى ئاوهدان و خۇش و پېلە شادمانى بۇو، كەچى و ائىستا جىگە لە
كەلاوه و شوينەوار هيچى ترى لىنى بەدى ناكىرىت!

كاتىتكى زۇرم لە تىپامان و سەرنجىدانى ئەو تابلۇزيانە ژيانم بىردا سەر. هەر لەو
كاتەدا سەرم لە خەلگى ئەم دىنلە سوور دەما كە چۈن خۆيان دەخەلەتىن و، بە چى يەوە
خۆيان دەستخەرۇ كردووه، كەچى ئەمەش حالتى دىنايە و، مەرۆف تىايىدا لە رېپوار و
ميوانىك زياتر هيچى ترى نى يە!

ھەروەك بە چاوى خۇم مەوداي راستىي ئەو و تەيەي ئەھلى حەقىقەتىشىم بىنى كە
دەلىن: "دەنیا غەددارە.. فيلىازە.. فانى يە.. بىنى مەخەلەتىن"!

(۱) شىعرى موتەنەببىيە. بىرانە: (ديوان المتنى) ص ۱۷ نشر دار الجليل - بىرۇت. (وەرگىز)

ههروه‌ها بزم دور کهوت که مرؤوف چون پهیوه‌ندی له گهمل لمش و مال و منالی خویدا ههیه، به ههمان جوز پهیوه‌ندی له گهمل شار و ولات و تهناهت دنیا که شیدا ههیه. لم کاتهدا که ده مویست به چاوه کام بز پیری خوم تیز بگریم، ده شویست به "ده" چاو نهک تهناها بز پیری به لکو بز مردنی قوتاچخانه کهم بگریم، تهناهت ههستم ده کرد که پیویستم به "سه‌ده" چاو ههیه تاکو پیبان بگریم بز شاره جوانه له مردوو چووه کهم!

له فرموده‌یه کی پیغه‌مه‌رد بکل هاتووه که ده فرمومی:

ههموو سه‌ره بهیانی بهک فریشته‌یهک باانگ له خه‌تکی ده کات و ده‌لیت:
"لدوا للموت و ابنا للحراب"^(۱)!

لم کاتهدا راستیی ئه‌م فرموده‌یم نهک به گری، به لکو به چاو ده‌بیست!
جا ههروه‌ک ئه‌و باره ناهه‌مواره منی لهه کاتهدا خسته گریان، وا بیست ساله
خه‌یالیشم هه‌ر فرمیشک هه‌لده‌پیزیت که یادی ئه‌و کاره‌ساته ده کاته‌وهه
به لئنی، پروخانی خانووه کانی سه‌ر لوتکه‌ی ئه‌و قه‌لایه که هه‌زاران ساله ئاوه‌دانه و،
پیربونی شاره که‌ی ژیز قه‌لایه که له ماوه‌ی هه‌شت سال‌دا که ده‌لیتی هه‌شت سه‌د سالی
ره‌بهقی به‌سه‌ردا تیزه‌پ بزووه و، مردنی قوتاچخانه کهم - له داوینی قه‌لایه‌وهه - که
جموجول و ترپه‌ی ژیانی لئنی ده‌هات و کزگای خزشویستان بزوو..

هه‌موو ئه‌مانه، ئاماژه بز مردنی قوتاچخانه ئایینی به کانی ده‌لته‌تی عوسمانی ده کهن و،
مه‌زنیی مه‌عنده‌ویی ته‌رمه گموره کهیان پیشان ده‌دهن، تهناهت ئه‌م قه‌لایه - که تهناهی بهک
تاشه به‌ردی گهوره‌یه - بزووه به کیلی گلکوئی هه‌موویان! ده‌مبینی قوتاییانی پیش
hee‌شت سالی ئه‌م قوتاچخانه‌یم - خوالییان خوش بیت - له‌ناو گزره کانیاندا هاوده
له گهمل مندا ده گرین! تهناهت خانووه هه‌لوه‌شاوه کانی شاره که و دیواره
پروخاوه کان و به‌رد په‌رت‌وازه کانیشم ده‌بینی هاوبه‌شی خه‌فت و گریانم بزوون!

به لئنی، هه‌رشتیکم ده‌بینی و امده‌زانی له گهمل مندا ده گری! ئیز تیگه‌یشتم که ناتوانم
له‌وه زیاتر ئه‌م غه‌ریبی به له شاره که‌مدا هه‌لبگرم! بزیه هاچه سه‌ر ئه‌وه‌ی که یان بزرم بز

(۱) رواه البیهقی في الشعب من حديث عن أبي هريرة والترمذی مرفوعاً، وأبو نعيم في الحلية عن أبي ذر مرفوعاً، وأحمد في الرهد عن عبدالواحد قال: قال عيسى عليه السلام، فذكره (الدرر المشترة) وانظر كشف الخفاء (٢٠٤١). (وهرگیر، له چاپه عمره‌بی به‌که‌ی "اللمعات" ووه)

لای ئەو تازیزانه لەناو گۆرە کانیاندا.. يان بىرۇمە ئەشىكەوتىكەوە، هەتا منىش لەۋى بىر خۆم وەڭ ئەوان دەمەرمى! چونكە دەمۇت: "مردن" گەلى باشتە لەم جودايانەي كە لەم دنيايدا دېنە پىتى مىرۇف و، لە رادەيە كدان ئارامىان لە سەر ناگىرىت و، ئازار و زامىشيان لە پلهىيە كى وەھادايە كە بەرگرى ناکرىن.

لە تاو ئەم پەۋارانە، چاوم بە هەر شەمش لای خۆمدا گىپرا، كەچى لە تارىكى زىاتر ھېچى ترم تىدا بەدى نەكىد. ئەو پەۋارە و ئىش و ئازارە قورسانە دووچارى "بى ئاگاپى" يان كىرمەم و.. ئەو بى ئاگاپىيەش دنياى ساماناك و چۈل پىشان دام؛ دەتوت هەر ئىستا دنيام بە سەردا دەپروخىت!

لە كاتەدا "گىان" م لە تاو ئەم ھەموو بەلا و گىرفتە زۇرانەي كە شىۋە دوڑمنىان لە خىز گىرتىبوو، بە دواى پشت و پەنایە كدا دەگەرا تاڭو پاشتى پىن بىھستى و، چاوى بىز يارمەتىدەر ئىك دەگىپرا كە بتوانىت ئارەزۇوه لە ژمارە نەھاتۇوه كانى بىز بەھىتىدەي كە ھېننە زۇرن تا "ئەبدە" كۆتاييان نايەت..

لە كاتەدا كە "گىان" م بە دواى ئەو "پاشتىبان" و "يارمەتىدەر" دە دەگەراو، چاوهپوانى دىلدانەوە و دەرروويە كى دەكىد كە لىپى بىكىرىتىمۇ سەبارەت بە خەم و خەفتە زۇرانەي كە بىخامى كاولكاري و ليكداپان و جودايان بى سۇورە كان بۇون.. ئالەو كاتەدا، پاستىي ئەم ئايەتە قورئانى پېرۇز بە روونى لە بەرددەم دىدى ئەندىشە مەدا دەركەوت كە دەفرمۇت:

﴿سَيِّحَ اللَّهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴾ لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ يُنْهِي وَيُمْتَدُ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَوِيرٌ﴾ (الحديد: ۲۱-۲۲)..

ئېز لەو ئەندىشە ئازار بە خىشە و لە ئازارە كانى جودايان و ليكداپان پىزگارى كىرمەم و، چاوى سەر و بىنانى دلى كىرمەمۇ.

دواى ئەوهى كە حەقىقەتى ئەم ئايەتە پېرۇزە هات بە ھانامەوە، ئاۋرم لە درەختە بەردارە كان دايەوە، بىنیم بە زەردە خەنەيە كى شىرىنەوە بۆم دەپوان و، پىم دەلىن: تەنها سەيرى ئەو شوينەوارە ۋەرخاوانە مەكە.. ئەى سەيرىنىڭ ئىمەش ناكمەيت و سەرخىمان نادەيت؟!

بەلنى، پاستىي ئەم ئايەتە بە توندى رايىتە كاندەم و بىندارى كىرمەمەوە و، پىن و تم:

بۆچى هەتا ئەم پادىيە خەفت بۆ لەدەستچوونى ئەو نامە ئاوهدانەی سەر لەپەرەي "وان" دەخزىت، كە مروف بە دەستى خۆى نۇو سىبىووى و بىياتى نابوو هەتا شىۋەي شارىنکى ئاوهدانى لە خۆ گرتىبو؟

بۆچى بەم ئەندازىيە خەم و پەۋزارەي نەمانى ئەم شارە دايگۈرتووپىت كە لافاوى سامانىكى داگىرىنى پرووس بىرىدى و گشت خەت و شوينەوارىتكى كۈزاندەوە؟ سەرت بۆ لای خواوهندى بەدىھىئەر ھەلىپە كە پەروەردگار و خواوهنى راستەقىنەي ھەمۇ شىتكە و جلھوی ھەمۇ شىتكى لە دەستدا يە.. دەنبايە نۇو سراوە كانى خواوهند لە سەر لەپەرەي "وان" دا ھەمېشە بە كەمالى ورشهدارى و رەنگىنى ھەر لە گەشە كىردىن و تازە بىرون نەودان.

ئەو پۇوداوانىش كە تۆز زووتر بىينىن و شىوهن و گريانىش بە سەر چۈلىمى ئەو جىڭىگىيانە و كاول بۇنىاندا، تەنھالە ئەنجامى بىتى ئاڭگارى مەرقۇھو بە لە خواوهنى راستەقىنەي ئەو جىڭىگىيانە و، ھى ئەوهى كە مروف - بە ھەلەي ئەندىشەي - خۆى بە خواوهنىان لە قەلەم دەدات و، نازانىت كە پىوار و مىوانىك زىات شىتكى تىنى يە! لە ناوهندى ئەم حالتە دل سووتىنەر و بۆچۈونە ھەلەيەي مندا، دەرگايە كى گەورەملى خraiye سەرىشت، كە بە سەر راستىيە كى زۇر گۈنگەدا دەپروانى.. ھەر وەك ئاسن كە دەخربىتە ناو ئاڭر و ھەندى نەرم دەبىت ئىنجا شىۋەيە كى تايىەتىي بۆ دىبارى دەكرىت، "دەرۈون" يىشم بە دىتىي ئەو حالتە گەرم و سووتىنەر و، خەفتە ئازار بەخشانە، نەرمىي بە دەست ھىننا و ئامادەيى و ھەنگەتى ئەو راستىيە گۈنگەدە پەيدا كردى، قورئانى پىرۇز لە ناوهندى راستىي ئەم ئايەتەوە بەرە كەتى راستىيە كانى ئىمانى بە پۇونى پىشان دا. ئىتە دەرۈونم وەرى گىرتىن و ملى بۆ كەچ كىردى^(۱).

□ وازم لە "سیاست" ھىتا

(پۇزىكىان پىاونىكم دى سەرسىماي لە ھى زانىيان دەچىوو، ناوى زانايە كى بەرپىزى بە خraiyi دەبرد، بە پادىيەك كە گەياندىيە ئەوهى بە "كافر" لە قەلەملى بىدات! ئەمەش ھەر تەنها لە بەر ئەوهى كە لە چەند بابهەتىكى سیاسىدا پا و بۆچۈونىان جىاواز بىوو. ھەر

(۱) بىرسكە كان، بىرسكەي بىست و شەشم، ل: ۴۹۳-۴۹۸.

له همان کاتدا مهدحی یه کیکی تری مونافیقی کرد که له بیورای سیاسیدا هاو بیر بوون!

منیش که ئەمەم دى، تازوویه کی توند به جەستەمدا هات و، له دەست ئەم بارودۇخەی کە سیاسەتى تېكەوت تووه پەنام بە خواى گەورە برد و، وتم:

أَعُوذُ بِاللَّهِ مِن الشَّيْطَانِ وَالسِّيَّاصَةِ!

ئېز لەو رۆزەوە خۆم لە ژیانى سیاسى كىشاوه تەوه^(۱).

(پرسىيار: ئاييا بۇچى تا ئەم را دەيە بايەخ بە هەوال و رەوتى سیاسەتى ئىستاي جىهان نادەيت؟ ئاييا ئەو رووداوانەت پى خۆشە؟ يان دەترسىت و له ترساندا بى دەنگ دانىشتۇرىت؟!

وەلام: تەنها "خزمەتكىرنى قورئان" كە بە توندى رېنى جىهانى سیاسەتم لى دەگۈرتىت، تەنانەت بىر كەرنەوە ئەو جىهانەشى بە تەواوى له بىر بىردوومەتەوا دەنا ھەمو مىۋۇروى ژيام شايىته و دەيچەسپىنیت كە ھەرگىز "ترس" دەستى نەبەستۈرم و پىنى بەردهوام بۇونى لە شتىكىدا لى نەگەرتۈرم كە بە "حق" م زانىبىت. پاشان لە چى بىرسىم؟ خى من جىگە لە "ئەجەل" ھىچ پەيوەندى يە كى ترم بە دنياوه نى يە! ئەوەتا خاوهنى مال و منال و سامان نىم تاکو بىرم بەلايانوه بىت.. ھەروەها بىريش لە شەرەفى ئەسلى و فەسلى و بەنەمالە و نەسەب ناكەمەوە.. ئىجا سەبارەت بە پلەو پايە و سومعەى كۆمەلایەتىشم، كە لە پاستىدا بىرىتى يە لە ڕىا و ناوابانگى درۈينە، ئەوانەك ھەر نامۇنىت پارىز گارىبى لى بىكم، بەلكو رەحمەت بۇ ئەو كەسەش دەنېرم كە يارمەتىم دەدات بۆلەناوبرىن و نەھىشتى!

كەواتە جىگە لە "ئەجەل" ھىچ شتىكى تر نەماوه كە مەرزوڭ لىنى بىرسىت. خى ئەجەلىش تەنها بە دەستى خواى تاڭ و تەنبايە. كى ھەيدە جورئەت و پېكىشى بىكەت - پىش گاتى خزى - توختى ئەجەلم بىكەۋىت؟!

واتە ئىمە ھەر لە بناغەدا مەردىنىڭ سەرەتەر زىمان لە ژیانى سەرشۇپى و پرسوائى گەللى بىن باشتە!

(۱) مەكتوبات، مەكتوبى بىست و دووهەم، ل: ۴۴۸.

زووتن شاعیریک - به وینه‌ی سه‌عیدی کزن - و تورویه‌تی:

ونحن أنسٌ لا تَوْسُطَ بیننا لـنا الصَّدْرُ دونَ الْعَالَمِينَ أوَ الْقَبْرُ^(۱)

کهواته هیچ کام لهو هز کارانه نی‌یه، به‌لکو تنهها "خزمه‌تکردنی قورئانی پرورز"ه که
پیم نادات بیر له ژیانی کومه‌لایه‌تی و سیاسی بکه‌مهوه.

وا بهم جوزه‌ی خواره‌وه ئەمداتان بۇ رۇون دە کەمهوه:

ژیانی مرۆفایه‌تی هەموو کات و سەردەمیک - لە راستیدا - کاروانیکە دەروات و
بە دنیادا گۈزەر دەکات..

ئىجا به‌هۆی "نورسی قورئانی پرورز"ووه بىرم دەرکەوت كە پىئى ئەم کاروانه، لەم
زەمان و سەردەمە خۆماندا، کاروانی مرۆفایه‌تى گەياندە ناو قور و ليتاوينىكى بۇ گەنى
چەپەل. ئەوهتا رەوتى مرۆفایه‌تى گرفتارى هەلەنگۈوتىن بسووه و، هەر ھېندهى
ھەلەستىتەوە سەرپى يەكسەر دەکەۋىتەوە ناو قورپىكى چەپەل و ليتاوينىكى بىزگەنى
ترەوە.

بەلام ھەندىيک لە خەلکى ئەو کاروانه، بە پىئى يەكى بىن وەيدا دەرۇن..

بەشىكى تريان چەند هز کارىتكى جوزاوجۈزىيان دىزىيەتەوە كە - بەپى توانا - لهو
قور و ليتاوه دەربازيان بکات..

بەشىكى تريان - كە زۆربەی خەلکى کاروانه كەن - لە نیوان تارىكايىھە کى چىر و
نووتە كدا بەناو ئەو قور و ليتاوه دەنگاۋ دەننین!

ئىجالە سەدا بىستى ئەم بەشەيان، بەهۆی ورى و مەستى يانەوە، ئەو قور و ليتە
چەپەل بە مىسىك و عەنبەر دەزانىن و دەمۇچاوى خۆيانى پى دەننۈون.. پاشان تاۋى
ھەلەستىتەوە و تاوىتكى تر دەکەونتەوە ناوى.. هەر بەم چەشىنە دەرۇن تالە ئەنجامدا تىايىدا
دەخنەكىن!

(۱) ئەم دىپە شىعرە هي "ئەبۇ فېراسى حەمدانى" يە كە لە نیوان سالەكانى: (۳۲۰-۳۵۷) دا ژياوه. لە
ھەندى سەرچاوه دا نورسراوه: (لا ترسط عندنا). واتە: ئېمە بە پەمۇپايدە ماماناوهندى يە كان قايل نايىن. دەپى
يان لە پىشەنگى کاروانى ھەمو خەلکى جىهانه‌وه بىن، ياخىر دەبى بە سەرپەزى يەره بېزىنە ناو
گۈزپە كانغاندا (وەرگىز)

که چی له سهدا ههشتاکهی تریان، به خزیان دهزان که که و توونه ته ناو چلکاووه و ههست به بزگه نی و چه پهليشی ده که ن، به لام سه رسام و سرگه ردان، ناتوانن پنی خاوین و بنی وهی بیین و بیدوزنه وه.

تهنها دو روینگا چاره بزئم دوو تاقمه ههیه:

یه که میان: بیدار کردنوهی له سهدا بیسته که یانه به "چه کوش" ..

دووهه میشیان: پیشاندانی پنی پزگاری و بنی وهیه بز سرگه ردانه کان. ئمهش بهوه ده بیت که "نوور" و رووناکی یه کیان پیشان بدریت، واته: روینایی بکرین. چارتنهه ئمهه یه..

به لام ئمهوهی که من ده بیشم شتیکی تره.. ده بیشم ههشتاکهس به چه کوشوه بهرنگاری بیسته که بروونه ته وه و بر امبه ریان راوه ستاون، که چی ههشتاکه سه نائومید و به دېخته کان هبیج که س به هانایانه وه ناروات و پنی رووناکی پراسته قینه یان پیشان نادریت! خۆ ئه گهر پیشانیشیان بدریت، ئهوا له بره ئمهوهی پنی پیشانه ران "نوور" و "کوتەک" یان پیکه وه به دهسته وه گرتوده، ئهوا جینی متمانه و دلنيابی ئه و سرگه ردانه نین، چونکه بابای سرگه ردان به دله ته پنی و نیگه رانی یه وه به خزی ده لیت:

"تۆ بلىت ئه مرؤفه بیهونیت بمو "نوور" ھی که پیشەتی بنی خەمم بکات و لە خزى نزیکم بخاتوه، ئهوا جا چە کوشە کەی دهستیم تى بسرهونیت"!^{۱۹}
ئنجا که جار به جار - به بونه چەند هۆکارى کەموده - ئه و چە کوشە ده شکیت، ئهوا نوره کەش دەپروات و نامینیت، یان هەر به تەواوی ده کوشەت وه
بەم بىي يه:

مەبەست لەو لیتاوه: ژیانی کۆزمەلا یەتیی ئەمپۇرى مرؤفە، کە ژیانیکی چلکن و بەرەلا و بنی ئاگا و چەپەل بروی دهستى گومرايىه..

مەستە کانیش: ئهوا ياخى بروانەن کە لەزەت لە گومرايى دەچىزىن.. سەرگە ردانە کانیش: ئه و کەسانەن کە بىز لە گومرايى دەکەنەوه، به لام تیوهی تلاؤن و گرفتار بروون و ناشتوانن لىپى دەرباز بىن.. ئهوانەن کە دەيانە و نیت پزگاریان بیت، به لام پنی پزگاری نادۇزنه و سەريان لىپى شىۋاوه..

ئەو چە کوشانەش: رېچکە و تەۋۇزە سیاسى يە کانى.. ئەو نورانەش: پاستى يە کانى قورئانى پېرۇزنى.

"نور" وە "کو" "چە کوش" نى يە و بە يەك چاوا تەماشا ناکرین و، غەلبەی لە ئاستدا ناکریت و، دوزمناھەتىي بەرامبەر نانوینىرتىت و، كەس لىيى ھەتايەت، مەگەر شەيتانى نەفرەتلىنى كراو.

لەبەر ئەوهەيە كە پې به دەم وتم: "أعوذ بالله من الشيطان والسياسة" تاڭو پارىزگارىي نوورى قورئانى پېرۇز بىكم. ئىتەلەو كاتەدە چە كوشى سیاسەتم فېرى دا و، هەردوو دەستم بە توندى لە نوورى قورئانى پېرۇز گىر كرد.

پاشان بىنیم كە ھەموو رېچکە و پېبازە سیاسى يە کان - ج لايمىنگرانى نوورى قورئان و ج نەيارە کانى - كەسانىيکى زۇريان تىدايە كە عاشقى ئەو نوورەن.

لەبەر ئەم پاستى يە، ئەو دەرسە قورئانى يەي كە لە شويىتىكى خاۋىن و دوور لە ھەموو بىر و بۆچۈونىيکى سیاسى و لايمىنگرەي مەبەستدارەوە دەوتىتەوە و، لە پلەيە كى گەلنى لەوانە بەرز و بىلندترەوە رېنمايى خەلکىي بۆلا دەكەتىت، دەبىن ھىچ لايمىنگىزى دوورەپەرېزىي لىنى نەكەت و، جىيى گومانى ھىچ چەشىنە دەستە و تاقمۇت نەبىت، هەرچى يەك و لە ھەر جۈرىڭىك بىن. مەگەر ئەوانەي كە كوفەر و ئىلخاد بە سیاسەت دەزانىن و لايمىن دەگەرن، خۇز ئەوانەش - لە پاستى و ناواھەرۇكدا - شەيتانن لە شىكتى مەرۇقدا و، ئازەلەن لە جەستەي ئادەمەدا خۆيان دەنۋىتنى.

سوپاس بۆ خوارى گەورە، كە بەھۇزى دوورەپەرېزى و دەستبەرداربۇونم لە رېپەوە سیاسى يە کان، نرخى ئەلماس بەھاين راستى يە کانى قورئانم دانەشكەنەد و، بە تۆمەتى پېر و پاگەنەدەي سیاسى نەم گەيداندە ئاستى بىن نرخىي ورده شۇوشە كان! تەنانەت رۇز لە دواى رۇز ئەو گەوهەرانەي نوورى قورئان لە بەرچاوى ھەموو دەستە و تىرىھ و تاقمۇتكدا نرخيان زىياتر دەبىت و پتەر گەشەدار دەبن و دەبرىسىكىنەوە^(۱).

(پرسىار: بۆچى "سەعیدى نوئى" زۇر بە توندى و تائەم پادىيە دوورەپەرېزى لە سیاسەت دەكەت؟

(۱) مەكتوبات، مەكتوبى سىازدەھەم، ل: ۷۸-۸۱.

وەلام: بۇ ئوهى لە ئەنجامى خۇھەلىقورتاندىنى لە زيانىكى دنياىي گومانلىكراودا - كە يەك دوو سال بىر دەكت - ئەو هەولەي خۆى بەزايە نەدات كە بۇ بەدەستەتىنەن زيانىكى ھەميشەبى مiliارەھا سالى دەيدات! پاشان لە پىناوى خزمەتكىرىدى ئىمان و قورتاندىايە كە ئاوا بە توندوتىزى لە سياسەت ھەلدىت، چونكە ئەم خزمەتە لە ھەمو خزمەتىك مەزنەر و پىويستر و خاۋىنەر و حەقتە.. ئەوه تا سەعىدى نۇئى دەلىت: من ھەتا بىت زياتر پىر دەم و نايىشزام كە دواى ئەم تەمەنەي ئىستانم چەندەي تر دەزىم.. كەواتە سەبارەت بە منهە باشتۇر و اىيە ھەول بۇ زيانىكى ھەميشەبى بىدەم كە لە ھەمو شىنىكى تر پىويسترە.

جا لەبەر ئەوهى ئىمان خۆى بەدەستەتىنەن زيانى ھەتاھەتايى و كلىلىي بەختە وەرىي ھەميشەبىيە، ئەوا پىويستە مەرۆف ھەولى بۇ بادات. بەلام خۇ من زانايەكى ئايىنەيم و بەپى فەرمانى شەرع دەبىن سوود بە خەلکى بىگەيەنم، بۇيە دەمەوئى لەم بوارەشدا خزمەتىان بىكم، كەچى سوودە كانى ئەم خزمەتە دە گەرىتەو بۇ زيانى كۆمەلایتى و دنيابى كە من دەستەلەتم بە سەریدا ناشىكى، ئەمە چ جاي ئەوهى كە زۇر دۈزار و دە گەمنە لە پۇرگارىنىكى ئاوا سەخت و گىزەلۇو كاویدا مەرۆف بتوانىت كەدەوهەبى كى پاست و دروست ئەنجام بادات. بۇيە وازم لەم لايەنەش ھېتىا، خزمەتكىرىدى ئىمانم ھەلبىزاد و پىم باشتۇر بۇو، كە گىرنگەزىن و پىويستەزىن و دروستقىن خزمەتكۈزۈرىيە.. ئىنجا دەرگائى ئەم خزمەتەشم خستە سەرپشت تاڭو ئەو راستى يانەي ئىمان كە دەستى خۆمم خىسىن و ئەو چارەسەر و دەرمانە مەعنەوى يانەش كە لە خۆمدا تاقىم كەردىنەوە، بە دەستى كەسانى تىريش بىگات، بەشكۇ خواى گەورە ئەم خزمەتەمان لىنى قبۇل بەھرمۇت و يىكات بە كەفارەتى گۇناھە كانى پىشىوومان.

خۇ جىگە لە شەيتان ھېيج كەسىتىك - نە ئىماندار و نە كافر، نە دۆست و نە مولحىد - بۇي نى يە پەخنە و پەلپ و بىيانو لەم خزمەتە بىگرىت، چونكە ھېيج شىنىكى تر نى يە بە وينەي بىن ئىمانى بىت، لەوانەيە چىز و لەزەتىكى شەيتانىي چەپەل لە سەمكاري و فاسقى و گۇناھى گەورەدا ھەبىت، بەلام ھەر گىز ھېيج چىز و لەزەتىك لە بىن ئىماندا نى يە! بەلكو سەرتاپا ئازار و سزا و تارىكىي يەك لەناو يە كە.

بم جۆره دهر کهوت که: واژه‌ینان له کار و کوشش بۇ ژیانیکی هەمیشه‌یی و، دەست هەلگرتن له هەولۇ و تەقلا بۇ نورسی موقەددەسی ئیمان و، رۇشتە ناو يارىي پېر لە مەترسی و ناپیویستی سیاسەتەوە لە تەمنى پیریدا، کاریکى پېچەوانەی ئىرى و حىكمەتە بۇ يەكىنى وەك من كە هيچ پەيوەندىيە كى بە كەسەوە نى يە و، بە تەنیابى دەئى و ناچارە بە دواى كەفارەتى گوناھە كانى پېشۈۋىدا بىگەرنىت. تەنانەت رەفتارى لەو جۆره شىتى و گىلى يە كى ئەوتويە كە كەسانى گىز و گەلۇش لەمە تىدە گەن.

خۇرە گەر دەشلىيەت: خزمەتى ئیمان و قورئان چۈن رېتى سیاسەت لى دە گرىت؟ دەلىم: حەقىقەتە كانى ئیمان و قورئان، بە وىنەي گەوهەرە كانى ئەلماس بەنرخ و گرانبەهان. جائە گەر من خۇزم بە سیاسەتموھ خەريلىك بىردايە، كەسانى عەواام ئەم پرسىارەيان بە خەيالدا دەھات كە: ئايا ئەمە دەيەوەت بەرەو لايەنېكى سیاسى رامان بىكىشىت؟ ئايا بلۇنى ئەو شتەي كە بانگەشە بۇ دەكەت پەپوپاڭەندە يە كى سیاسى نەيت بۇ پاکىشانى خەلتكى و كۆز كەردنەوە شۇينكە توتوان بۇ خۇرى؟ واتە ئەمە كاتە وەك شۇوشە وردەي بىن نرخ دەيانپۇانى يە گەوهەر و ئەلماسە بەنرخە كان. دىارە ئەمە كاتە منىش بەو تىكەل بۇونەم لە گەل سیاسەتدا سەتەمنىكى گەللى مەزمەن لەو حەقىقەتە بەنرخانە و بەها و بايە خىيان دە كەردى.

دەسائى ئەھلى دىنيا بۇچى وازم لى ناھىئىن و بە ھەموو شىۋە يەك تەنگم پىن
ھەلەنچن)^(۱)؟

(وەترا: بۇچى لە مەيدانى "سیاسەت" كشاویتە دواوه و توختى ناكەويت؟ وەلام: سەعیدى كۆن نزىكەي "دە" سال رۇشتە ناو سیاسەتەوە بەمۇ نيازەي كە لەو رېيەوە خزمەتى زانست و ئايىن بىكەت، بەلام ھەموو ھەولە كانى با بردى و بىن ئەنجام دەرچۈون. چونكە بۇيى دەركەوت كە رېيە كى گىچەلاؤى و گومان لىنگراوه. ھەروەك سەبارەت بە منىشەوە خۇزەلۇر تاندۇن لە شتائىكىدا كە پەيوەندىي يان پىمەوە نى يە، چونكە رېتى ئەنجامدانى گرنگەرلىق واجب و ئەر كى سەرشامى لى دە گرىت. جىگە لەوەي كە رېيە كى پېر لە مەترسى يە و، زۇر بەشى درۇز و دەلەسە و فىئل و تەلە كەيە و،

(۱) مەكتوبات، مەكتوبى شازدەھەم، ل: ۳-۱۰۴.

لهوانه یه مرۆف - بئ ئەوه بە خۆیشی بزانیت - بیت به ئامراز بە دەستى
بیانی یه کانهوه!

ھەروھا ئەو کەسەی کە دەرواتە ناو سیاسەتەوە، يان لە گەل سیاسەتى دەولەتدا،
يان نەيارىتى..

جا ئە گەر من بەو سيفەتە بپۇمە ناو ئەو بوارە كە لە گەل سیاسەتى دەولەتدا، ئەوا
ئەم كارە لە راستىدا خۆھەلقۇرتاندىن و دەست تىۋەردا نە شتاتىنىكدا كە پەيوهندى يان
بە منهوه نى يە، چونكە نە كارمەندى دەولەتمۇ نە ئەندامىشىم لە پەرلەمانە كەيدا، دىارە
تىۋە گلامىم بە سیاسەتەوە لە كاتىكى وادا هىچ جىڭايەك ناگرىت. ھەروھك ئەوانىش
پۈيىتىان بە من نى يە تاڭو خۆمى تىدا ھەلقۇرتىن..

خۆ ئە گەر بىشپۇمە ناو ئەو سیاسەتەي كە ھى نەيارانى دەولەتە، ئەوا دەبى يان لە
پىنى "ھزو و بىر" يان لە پىنى "ھىز" وە بپۇمە ناوى..

جا ئە گەر لە پىنى "بىر" وە بپۇم، ئەوا هىچ پۈيىتى يەك بە من لە گۈزپىدا نى يە،
چونكە ھەمو شىئىك روون و ئاشكرايە و، خەلتكى ھەمو شىئىك دەزانىن و ئاگادارن،
كەواتە پۈيىت بە قىسى زىاد ناكات.

ئە گەر لە پىنى "ھىز" يېھە خۆم بىكم بەناو سیاسەتدا، واتە لە پىنى نانهوهى گىچەل و
گىرو گرفته وە، لە پىناوى چەند ئامانجىكى گومان لېكراودا بپۇمە ئەو بوارە، ئەوا
لهوانه یە بىكم بە ناو ھەزاران تاوان و گوناھەوە، چونكە ئەو كاتە گەلى كەسى "بى
تاوان" بە تاوانى يەك كەس تىۋە دەتلەن. منىش وىۋەدانم پىم بىن نادات كە لە بەرىيەك دوو
گۈمان لە نىوان دە گۈماندا، خۆم بىخەمە ناو گوناھەوە و كەسانى بى تاوانىشى پۇھ
بىگلىنەم.

لە بەر ھەمو ئەمانە، "سەعىدى كۈن" ھاودەم لە گەل وازھىنانى لە "جگەرە"،
وازىشى لە "سیاسەت" و كۈزە دنیا يەكاني و، تەنانەت لە خويىندەوهى "رۇژىنامە" ش
ھىنە)^(۱)!

(۱) مەكتوبات، مەكتوبى شازدەھەم، ل: ۱۰۱-۱۰۲.

سالی ۱۹۲۵ ز/۱۳۴۲ ک

□ گرتن و دوور خستنه‌وه

(له کاتینکدا که خه‌ریکی و تنه‌وهی و انه‌ی حقیقته کانی قورئان بروم به قوتایی به کام "وان"، له کاته‌دا رووداوه کانی لمه‌پ "شیخ سه‌عیدی پیران" (۱)

(۱) به پیز ملا حمید، که قوتایی به کی مامؤستا نورسی به و، ج لمناو شاری "وان" و ج له "چیای نهره‌ک" دا لبی جیانه‌بووه‌تله، له گفتور گز به پیز و پر له و اتایه‌مان بز ده گنپرتهوه که له نیوان مامؤستا نورسی و حسین پاشادا رووی داوه، که سرزوکی عه‌شیره‌تی "حیده‌ران" بورو.

له حسین پاشایه، له ده‌می پنکه‌بانی "هیزه کانی حمیدیه" داله کوردستان، سولتان عهدول‌حه‌مید به پله‌ی "میرالای" دامه‌زاند. ثویش چه‌ندین سرکوه‌تنی ره‌نگینی به سر هیزه کانی پروس و نهرمندا تومار کرد و زیانی گهوره‌شی بین گهیاند. له بر لمه‌ده حکومتی لیتبحد و تهره‌قی و سولتان ره‌شاد بز پله‌ی "لهمیر لیوا" به‌زیان کرده‌وه. له پیش جه‌نگی جیهانیدا یارمه‌تی دامه‌زاندنی چه‌ندین قوتاچانه‌ی داله کوردستان. که‌سینکه به داده‌روهه‌ی و پیز گرتی زانیان ناوبانگی ده‌کردووه. بدیمانی برایه‌تی قیامه‌تیانه‌ی له‌گه‌ن مامؤستا نورسیدا به‌ستوه. و پیز ای به‌شداری نه کردنی له شورشی شیخ سه‌عیدی پیراندا، که‌چی له‌گه‌ن چه‌ند که‌سینکی دیکه‌دا بز شاری "قیسمه‌ری" دوور خرایه‌وه. به‌لام به‌رگه‌ی زیانی دوور خراوه‌ی نه‌گرت و دواه دو سال هله‌هات بز سوریا و، سالیک لمه‌ی مایوه. دواه نمه که‌سینک به ناوی "مده‌نه" هات بز لای و قناعه‌تی پنی کرد که بگنپرتهوه بز ولات، گوایا حکومت لیبوردنی گشتی بز دوور خراوه کان ده‌کردووه. له پنی گه‌رانه‌وه و له کاتی نویز کردندا، که‌سی ناوبراو ده‌رفتی هینا، حسین پاشا و هه‌ردوو کوره‌که‌ی کوشت. خواهیان خوش بیت.

ملا حمید له گفتور گزه‌مان بز ده گنپرتهوه، ده‌لی: له پرستگاهه کی رو خاوری چیای نهره‌ک داله خزمتی مامؤستا نورسیدا بوروین. روزنکیان حسین پاشا دوو که‌س له هارپنیانی هاتن بز سردادانی مامؤستا. دواه لمه‌ی ئه‌سپه کانیان به درخته کانی به‌رده‌رگای پرستگا برو خاوه که‌وه به‌ستوه، هاته زورووه بز لای مامؤستا و، ده‌ستیان ماج کرد و، له بردده‌میدا به‌ویره‌ی پیزه‌وه چز کیان دادا. حسین پاشا که‌سینکی بالا بز و به‌سام بزو، نیشانه و مه‌دالیا کانی تایه‌تی به پاشایه‌تی نه و پرژگاره‌ی به سنگ و به‌رخ کیدا هه‌لوا سیبیو.

که دانیشت ده‌سته سرپنکی ده‌ره‌هینا و له سر زه‌وهی داینا، که به مه‌زه‌نده نیو کیلز لالتون ده‌بزو تیايدا. مامؤستا لبی پرسی: نمه‌وه چی‌یه؟ و تی: پرچم به قوریانت بیت، زه کاته کمه، له سامانی تایه‌تی خزمه بزم هیناوبت! مامؤستا پنه‌ی وت: که‌سینکت له ده‌روره‌ی خزت، له خرمانت، له خدلگی گونده که‌ت ده‌ست نه کمود بیانده‌هیتی، وا هیناوته بز نیزه؟ حسین پاشا و تی: سه‌یدا! خزمه کام و که‌سانی ده‌روره‌رم هه‌موویان ده‌لهمه‌نند و، که‌سی هه‌زاریان تیدا نی به. پشم وابو لیوه شایسته‌ین.

به پرسانی دهوله تیان خستبووه نیگه رانی و مهتر سی یه وه. خو هر چه ندهش ئمه
کار بدهستانه له هه موو که سیک به دگومان بیون، به لام هیج خراپیه کیان بهرام بر

ماموزتا و تی: گواسته و هی زه کات دروست نی یه. بزچی هیناوته بز تیزه و بازت به سمر چهندین گوند و
لاؤه دانیدا داوه؟

حسهین پاشا و تی: سیدا! تکایه لانی کم چند دانیده کیان لئی هله لگره بز قوتاییانی هاو پن.

ماموزتا و تی: نه خیر شتی وانا کریت.. پن ویستم به زه کات نی یه.

بم جوزه، گپرایه دواوه و لئی ورنه گرت.

پاش که میک حسهین پاشا به ماموزتا و تی:

سیدا! ده مویی به تاییه تیدا راویزت پن بکم، تکایه موله تی قوتایی یه کانت بدھ بروزنه ده روه،
چونکه ده مویی به تاییه تی لە گەلت بدۇنم.

ماموزتا و تی: نا گوئىچى.. ئەمانه به شیکن لە خۆم، لمیم جیا نابەوه، روونی بکدر روه چیت ده ویت؟

حسهین پاشا و تی: سیدا! تکا ده کم رېنگامان بدەیت لە گەل شیخ سەعیدا بەشدارى شۇپش بکەين، چونکە
لېمە ئاماذهن.

ماموزتا و تی: بزچی شۇپش ده کەن؟ لە گەر فلان و فیسار تاو اینکیان کردیت، خەلکی تر گوناھیان چى یه؟
لەو کاره خونى موسىمانانی تیدا دەرېزت.

حسهین پاشا و تی: پرووسە کان ئېمیان کوشت و لەناویان بىردىن و مال و منالیان نەھیشىن، به لام شەرفمان
ھەر پارىزراو بۇ کس بە خراپی تو خىنى نە كەوت. به لام ئېستا ئایین و شەرفېشمان رۇوبەرپۇرى تىاچوون
بۇوه تەوه. كەواتە پۇ خىشمەن بده كە هەلگەرپىشە و.. هەمو سەربازانى يادە و سوارەشان ئاماذهن.

دواى گەوه، حسەین پاشا باسە كە خىزى و پۇوداوه دلىتىزىشە کانى روون کرده و، ماموزتا شەرى
داخستبوو بىرى دە كرده و، پاشان سەرى ھەلپىرى و بەپەرى نەرمۇنیانى پىنى و تى:

پاشا! وەرە با پاپىز بە مەلاي چىزىرى بکەين و، بە نيازى پرس و پا دیوانە كە بکەيندە. ئایا مەلاي چىزىرى
ھەرچى بلېت تۇپى رازى دە بىت؟

پاشا و تی: بەلنى.

ماموزتا دیوانە كەى لە گىرفانى دەرھىنا و كرده و.. ئەم بەيتىيان رۇوبەرپۇرى خۈزىان بىنى:

هن ئۇ نك دىزى ئەقىن قەستا كىشتىن ھەن دەن نەی زقانم نەی ز وام من دەرئى خەمار بەس

[بز پەرسەن ھاتورچىزى دىزى يان كەنەشت ھەندى دە كەن من لە هيچيان نىم و بەسى بەرەرى بادەفرۇش]

ئىجا ماموزتا و تى:

پاشا! خۇز بە چاواي خىزت بىنەت! من ئېستا نە لە ئىيەم و نەلمۇانىش.

حسهین پاشا و تی: سیدا! غېرەتى منت خاوا كرده و ھىممەتىشت لاواز كردم. كاتى دەرۋەمەو بز نار
ھۆزە كەم، پىم دەلىن: پاشا ترساوه و لە ھەلگەراندە پەشىمان بۇوه تەوه.

ماموزتا و تى:

بەلنى، با پېت بلېن: ترساوه.. به لام نەلىن: خۇنۇنى پەشىۋە!

كاتى پاشا خواحافىزىلى لە ماموزتا كەرد، ماموزتا سىن جار لىنى دووبات كرده و:

پاشا خۇنۇن مەپىزە.. پاشا خۇنۇن مەپىزە.. پاشا خۇنۇن مەپىزە..

كە حسەین پاشا گپرایه بز نار ھۆزە كە خۇزى، بلازە بە ھېزە كانى كرد. ھەر لە بەر ئەوهش بۇو كە لە
ناوچەي "وان" دا هىج رۇوداۋىك پۇرى نەدا. (ب: ۱) (۵۵۷).

نه‌نواند و هیچ بدلگه‌یه کیشیان به دهستهوه نه‌بwoo تاکو بیانووم پئی بگرن. هم‌بهم جوزره‌ش ره‌فتاریان له‌گهله کردم هه‌تا له خزمه‌تکردنی قورئاندا به‌رده‌وام بووم. به‌لام کاتنی له به‌خزمه‌وه وتم: "من چیم له خهله‌کی داوه" و بیرم له ته‌نها خزم کرده‌وه و، له مه‌یدانه که کشامه دواوه و رؤشتمه ناو ئه‌شکه‌وتە کانی چیای "ئه‌رهک" تاکو خۆم بۆ‌قیامه‌ت ده‌رباز بکم.. کاتنی ئەم ھەنگاوم نا، هاتن لەو ئه‌شکه‌وتانه^(۱) ده‌ريانه‌شام و گرتیانم و، له پاریزگایه کی خوزره‌لائمه‌وه "وان" به‌رهو پاریزگایه کی خوزرئاوا "بوردوور" دووریان خستمه‌وه^(۲)!

کاتنی لهو شوینی گۆشە‌گیری‌یهی چیای ئه‌ره کدا ژیانی به‌سەر ده‌برد، شۇرپش له کوردستان ھەلگیرساو، شیخ سه‌عیدی سەر کرده‌ش داوای لئى کرد کە پىنگەی خۆی لای خهله‌کی ناوچە کە به کاربھینیت بۆ‌پشتگیرى شۇرپشە کە. به‌لام ئەو نەيویست به‌شداری بکات و، نامه‌یه کیشى بۆ‌نوسى کە تیابدا ھاتبوو:

"ئەو شۇرپشە ئیوه دەیکەن، ھانى برا دەدات براى خۆی بکۈزىت و، هېچ ئاکامىكىشى نابىت"^(۳).

[وېپاي ھەلتوينىتى پۇونى مامۇستا نورسى بەرامبەر بەو شۇرپشە، كەچى له‌گهله سەرۆك ھۆزە کان و شىخان و قىسىم شتۇرانى کوردستاندا، تەنانەت ئەوانەش کە هېچ پۇل و دەستىكىيان لەم بزوو تەنده‌يەدا نەبwoo، حکومەت قۆزىلەستى کردن و دوورى خستته‌وه بۆ خوزره‌لائى ئەنادۇل].

ئەو بwoo مەفرەزە‌یه کى سەربازى دائى به‌سەر ئەو ئەشکەوتەدا کە مامۇستا بەدیعوززه‌مان تیابدا لېپارابو بۆ خواپەرسى. سەرۆكى مەفرەزە کە ره‌فتارىنىکى وشك و زېرى بەرامبەر بە مامۇستا نواند و، کاردانه‌وهی مامۇستاش توندوتىئۇ و ئازايانه بwoo بەرامبەرى، بۆزىه كۆپر كەشە کە کارهباوى بwoo. ئەوانىش خىرما مامۇستايان له‌گهله خۆيان برد.

(۱) لە ۱۹۲۵/۲/۱۰ زىدا مامۇستا له سەر چیای ئەرەك ھېنزاپەه خوارەوه. به‌لام راگراستنى کاروانى دوورخراوه کان له بەروارى ۱۹۲۵/۲/۲۰ زىدا بwoo.

(۲) بىرسىكە کان، بىرسىكە دەھم، ل: ۸۳.

(۳) Tarihce-i Hayat, ilk Hayati، لەم بەشىكە لەو نامه‌یه کە لە دۆسیه کانی دادگای سەربەخۆزى، لەناو "قايلى شیخ سەعید" دا پاریزراوه. (ب: ۱/۵۲۲)

دوای ئەمەی ماوەیەک رۆشتەن، ھەندى قوتايىي مامۇستا و خەلتكى ئەمە لىيىان نزىك بۇونەوە و، بە زمانى ناوجە كە "كوردى" گفتۇرگۈيان لە گەل مامۇستادا كرد و لىنى پارانەوە كە لە گەل جەندرەمە كاندا نەپروات و، ئامادەيى خۆيان دەربېرى كە بېفېرىن بۇ شۇينىكى تر، يان بۇ ولاتىكى ترى موسىلمان. بەلام مامۇستائەم داوايەي ئەوانى وەرنە گرت و، پىنى وتن كە بە رەزامەندىي خۆى لە گەل مەفرەزە كەدا دەپروات و، سەربازە كانىش وە كو قوتايىي خۆى وان. بېرىھ ئامۇزىگارىي كىردىن كە بە بىن دەنگى بېۋەنەوە بۇ مالى خۆيان و نىڭەران نەبن^(۱).

بەم جۆرە، نەيەيشت پرووبەپروو بۇونەوە لە نېوان خەلتك و حکومەتدا پرووبىدات، كە بەھۆى ئەمەوە خوينى تىدا بېزىت^(۲).

(۱) لە دەفتەرى يادداشتىماھى كانى زوبەير گۇندوز ئاپلاب. (ب: ۱/۵۶۷؛ ش: ۲۷۳).

(۲) پاگۇاستى دوورخراواه كان لە بەروارى ۲۰/۲/۱۹۲۵ زىدا بۇو. تاراستەر بۇشتىان بەم جۆرە بۇو: كاروانە كە لە "وان" وە كەۋەپى بەرەو "ئەرجىش" "لەويىشەو بۇز" "باتنۇس" كە نزىكىي چوار بۇز لەمۇي وچانيان دا. ئىجا بەرەو "ئاگىرى" و رۇزىكى تىايىدا مانەوە، لەويىشەو بۇز "ئورزىزۇم" حەفەتىيە كېش لەمۇي بۇون، پاشان بەرەو شارى "تىرابىزۇن" كەوتەرى. لەويىش بېست بۇزىيان بەسىربرد. لەويىشەو بە پاپۇز بۇوەو ئەستەمپۇول بۇزىن و، بەروارى ۱۵/۴/۱۹۲۵ زىگىيەتتە ئەمە و (۲۰-۲۵) بۇز لەمۇي مانەوە. "مىتەفا ئاگىرىلى" كە وەك سەربازىك بەشدار بۇوە لە پاسەوانىي كاروانى دوورخراواه كاندا، يادداشتە كانى خۇزى سەبارەت بەم گەشته دەگىرپەتەوە و، دەلى:

"كاثانى لە شارى وان لە خزمەتى سەربازىدا بۇوم، گەلنى جار ناوى مامۇستا بە دىيغۇزىھەمان و ناوابانگى ئەمۇم بەرگۈنى دەكەوت، ھەمۇ خەلتكى باسيان دەكەد، ئەمەش خەزىكى تىدا و رۇۋازاندە بۇزىنى.

كاثانى كاروانە كە لە "وان" دەرچۇو، وەرزى زستان بۇو، بەفر ھەمۇ شۇينىكى داپېشىپۇو. ھۇ كاروانە (۷۰-۸۰) گالىيسكەي سەربەفرى تىدا بۇ كەنسب و گا بەسەر بەفردا راپاياندە كېشىشا. ئىواوارە گەيشتىنە گۇندىك، ھەمۇ خەلتكە كەنەت بۇپېشىۋازەمان. سەركەدەي گەشىتە كەش گىرفتار بۇو بۇو نەيدەزانى چۈن لەم گۇندا كورىدە دالابات و كاروانە كەش پارېزىت كەسەنەكىان لىنى ھەلتەيمەت! لەر لەر نەدە گۈچىغا دوورخراواه كان بەسەر خەلتكى گۇندا دابېش بىكەت. لە داپايدا بېپارى دا كە ھەمۇويان لە شۇينىكىدا كۆپكەنامە، تاكو بەناسانى بتوارىت بېرىنە ئىز چاودىرى.. لە گەل مامۇستادا بېنكەوە رۇشتىن بۇزۇورىكى بچۈوك كە تەنھا جىنى نوستى دوو كەسى تىدا بۇو. خەلتكى گۇندا كەش لە ھەمۇ لايە كەوە دەورەيان دايىن و پېزىنەكى زۇرپانلىنى گەرتىن، وەك بلىتى چاوهپى ئامازەيە كى "بە دىيغۇزىھەمان" بىن ا بەلام ئەمۇ بىتى نەدەدا بەھەي كە شەتىك رووبىدات، ئىواوارە خواردنى جۇراو جۇزپان بۇز ھېتىاين. مامۇستا وتى: نەخىشم و، دەستى بۇز نەبرد. بەلام خولكى منى كەد بۇ خواردە كە. پاشان نويزى خەوتانغان خوينىد و توپىنەكىان بۇ مامۇستا راخىست و توپىنەكىش بۇ من لە نزىكى دەرگا كەدە.

□ یاده‌هایی کی تھے مبوقول

(کاتی بہ دور خرا وہی ہاتم بتوئستہ مبوقول و، پیشتریش پہ بیوہ ندیم بہ "دار الحکمة الإسلامية" وہ ہے بیو کہ لہ سہر دیوانی مہ شیخہ ختنی ٹیسلامی بیو، چونکہ لہ پیشوای خزمتی قورئاندا کارم تیڈا کر دبوو..

پرسیم: دنگو باسی "مہ شیخہ ختنی ٹیسلامی" چی یہ؟

کہ چی زور بہ داخھو وہ لامینکم بیست کہ گیان و دل و بیری منی ہینایہ لہ رزہ و خستمیہ گریانیکی بہ کوں۔ چونکہ ئہ فرمانگکیہی کہ سہدان سال بیو بہ نوری شہریعت پرووناک بو بوبو وہ، نہ ما بیو.. شوینہ کہ شی کرابیو بہ ئاماڈہی کچان و شوینی باری و گالتہ و گھپا!

ئیڑ حالہ تیکی پڑھی خفہت بہ خش ذایگر تم، وہ ک بلیٰ دنیام بہ سہردا پرو خایت. بہ لام چارم چی یہ؟ خز هیچ دھسلات و توانا و ہیزیکم نی بہ ئہم گرفتهی بنی لا بدہم.

بڑی بہ نائومیڈی و بہ ہلیرشتی فرمیسک و ٹاخ و داخھو ہانام بتو دھر گانہ خوای گھورہ برد، ٹنجا ٹاخ و حہ سرہتی دل سووتاوه کانی وہ ک منیش چوونہ پالی. ٹیستا لہ یادم نہ ماوہ کہ ئایا ہیممہت و دوعا کانی شیخی گدیلانیشم خستہ پال دوعا کاغان یان

دوای کہ میک، بہ دنگی جو لو تیکی بخہ بدر ہاتم، کہ چاوم کر دوہ بینیم مامؤسایہ، چرا یہ کی فائزی فیضی بہ دھستہ وہی، لہ حموشہ پر لہ بدقفرہ کہ دھستویزی گرت و، پاشان ہاتھو را وہ ستا بتو نویث. لہ شوہی بہ نویٹ و خواہ پرستی بر دھر.

کاتی زانی من بخہ برم، ٹاورپی لئی دامہ وہ و پی و تم: "ہیشتا کات بہ دھستہ وہ ماوہ بتو خوتون. ٹیمہ لہ سہر مذہبی شافیعین زوو ہم لدھستین، بہ لام نیوہ حنفی مذہبین دھتو ان دوای کہ مینکی تر نویٹہ کھتان بخویتن".

لہ پاستیدا ٹھو زوو ہلتھ سابوو، بھلکو ہر ہیچ ندنوستی بوا منیش خدوم لئی نہ کھو توہ، بھلکو ہدسام دھستویزی گرت و نویٹی بھیانیم لہ گلدا خویتن.

سڑپا یہ ک لہ ڈوورہ کہ دا ہبیو. مامؤسنا ہلسا نہ ختنی ٹاوی لہ سر گرم کرد. زہمیلہ یہ کی بچوو کیشی بی بیو، ہیلکیہ کی لئی دھر ہینا و کولاندی. تا ٹھو کاتھ چند سہ عانیکی زور دھبیو لہ "وان" دھر چوو بیوین، لہو یہ کم جار بیو مامؤسنا خواردن بخوات ا پاشان تاقمی تراشی دھر ہینا و پیشی تاشی. من بہ وردی سر بجیم دھدا، دھمینی بایہ خینکی گھورہ بہ پا کو خواویتی و پیش تاشین و خواہ پرستی دھدات و، خزر اکی کہ سی نہ دھ خوارد!" (ش: ۱۳۶/۱)

نا؟ بەلام گومانم نی یە کە هیممەت و دوعاکانی ئەو ئىلها مبەخشى ئاخ و حەسرە تمان بۇو.

ئىز ئەو شەوه ئاگری لىنى كەوتەوە و، بەشىكى ئەو تەلارە سووتاند كە لە مىزە جىنى بلازبۇونوھى روونا كى يە كان بۇو، تاڭو لە تارىكى بىپارىزىت^(۱) ا
ھەموو خەلکە كە خەميان بىز ئاگرکەوتەوە لەو تەلارە دەخوارد، جىگە لە من و لەو كەسانەيى كە وە كور من دلىان ئاگرکەتىپەر بۇوبۇو، سوپاسى خۇامان دەكىرد^(۲) ا
[پاشان بە پاپۇرپىك لە پىزىمىرەوە بەرەو ئەنتاليا ئەستەمبوولى جىھېشىت و،
لەوپىشەوە بىرىدىان بىز بوردوور].

سالى ۱۹۲۶/۳/۱۳ ک

□ دورو خستەوە بۇ "بوردوور"

(كارىيەدە ستانى لەم شارە زۆر بە توندى چاودىزى دورو خراوە كانىان دەكىد، دەبۇو ھەموو ئىوارەبەك دورو خراوە كان لە لاى پۈلىس خۆزىان پىشان بدایە و، بەم كارەش ئامادە بۇونى خۆزىان دەرىختىايە.

بەلام من و قوتايى يە دلىسىزە كام، لەبدر خزمەتگۈزارىي قورئان، لەم كارەدا لە خەلکانى تر جىيا كرائىنەو..

بەم جۈرە هىچ كاتى بۇ دەرخستى ئامادە بۇونم نەرۋەشتمە ئەۋى و كەسم لە كارىيەدە ستانى ئەۋى نەناسى.

تەنانەت كاتى كە "قەوزى پاشا"^(۳) هات بۇ "بوردوور"، والىي شار سكالاى ئەم كارە ئىمەن لە لا كردىبوو. ئويش لە وەلامدا و تېۋوى:
"پىزى بىگرن و كارتان بەسەرييەوە نەبىت"!

(۱) لېتكۈلەرى كارامە نەجمەدىن شاهىنەر لە بۇزۇنامە كانى ئەو كاتمۇھ بۇزى ساغ بۇوە تەوە كە ئاگرە كە شەوىھىنى ۱۹۲۶/۴/۲۹ كەنۋەتەوە. (Nurs Yolu)

(۲) بىرىشكە كان، بىرىشكەيە شەشمە.

(۳) مەھەست (مارشال قەوزى چاقماق) كە ئەو دەمە سەرۈك ئەركانى سوپاى تور كىيا بۇوە.

له راستیدا تنهای که رامه‌تی خزمه‌تکردنی قورئانی پدرؤز بورو ئەم گوفتاره‌ی له دەم دەرکرد^(۱).

(چەند کەسیک لهو سەرۆک هۆزانه‌ی کە نۆ سال پىش ئىستا^(۲) له گەل مندا بۇ شارى "بوردوور" رەھەندە كرابوون، گەلى ئەوليان دا و جەختيان لىنى كردم كە زە كاتە كانيان لىنى وەربىگرم، تاڭو له بەر كەمېي پاره كەم گرفتاري "نەبۇونى" نەم و زەللىيم يەسەردا نەيەت.

منيش بەو سەرۆك هۆزە دەولەمەندانم وەت: "ھەرچەند پاره كانم كەمن، بەلام من داراي قەناعەت و دەست پىوه گەرتىم و، لە ئىنۋە گەلى ئەولەمەندىرم!" بەم جۆره، داخوازى يە دوپاتبۇوه كانيانم گىپرايە دواوه.

شاياني باسە كە هەندىتكەن سانەي ويستيان زە كاتيان لىنى وەربىگرم، لە بەر ئەوهى پابەندى "دەست پىوه گەرتىن" نەبۇون، پاش دوو سال "قەرزازى" يەخەپىن گەرتىنا بەلام ئەو پاره كەمەي من - سوپاس بۇ خوا - بەھۇي بەرە كەتى دەست پىوه گەرتىمەو تاڭو حەوت سالى دواى ئەوهەش بەشى كردم و، ئاوى پۇوم دانەتكايە خوارو، ناچارى ئەوهى نەكەرم پىویستى و نەبۇونىم لاي خەللىكى بەركىنم و، دەستورى ژيانىشمى لىنى نەشىۋاندەم، كە بىرىتى يە لە "بىنىيازىم لە خەللىكى"^(۳).

[لەم شارەدا حەوت مانگ مایمەو و، پەيامى "يە كەم دەروازەي نوور"ى لهو ماوەيدا دانا كە له پىشە كى يە كەيدا دەلىت^[۴] :

ئەم پەيامە گەفتۇر گۈزىيە كە له نیوان سەعیدى كۆن و سەعیدى نويىدا، سىازىدە وانەي له راستى يە كانى ئىمان لە خۇر گەرتۈوە كە له پەلەي "شەھەد" دان و، دەرروونى بەدخواز بىدەنگ دە كەن و، پەتلە "علم اليقين" وە نزىكىن و، راستە و خۇر لە قورئانى خاۋەن ئىعجازى بەيان "وە هەل قولاؤن. لە ھەموو يە كىنگى ئەو وانانەدا گوفتارە كان ئاراستەي "سەعیدى نوئى" كراون..

(۱) بىرسىكە كان، بىرسىكە دەھەم، ل: ۸۴-۸۳.

(۲) واتە: سالى ۱۹۲۶ از. (وەرگىزى)

(۳) بىرسىكە كان، بىرسىكە نۆزىدەھەم، ل: ۲۸۵-۲۸۴.

□ دورو خستهوهی بۆ "ئیسپارته"

مامۆستا دلیت: (کاتنی سستی پووی کرده کاره کام لە خزمە تکردنی قورئاندا.. ئامە کاتەدا و، بە پێچەوانەی ئەم مەبەستەی چاوەپروانم دەکرد، سزايان دام! واتە لە بورو دورو رو بەرهە جێگایە کی تر دورو یان خستهوه، کە شارى "ئیسپارته" بولو^(۱). (نۆ سال پیش ئیستا هاتم بۆ شاریتکی بەپیت و بەرهە کەت و، وەرزیش زستان بولو، نەمتوانی سەرچاوەی سەروھەت و لایەنە کانی بەرو بومی ئەم شارە ببینم. موفیتی شار - خوالی خوش بیت - پەنی و تم: "خەلکی شارە کەمان دەستکورت و هەزارن". چەند جاریکیش قسە کەی دووبات کردهو. ئەم هەوالە گەلنی کارى تىکردم و سۆزی بزواندم، تاکو نزیکەی شەش سال خەم و تازارم بۆ دەچەشن و دوعای میھەر بانیم بۆ دەکردن. کە پاش هەشت سال لە وەرزی ھاویندا سەرم لەم شارە دایەوە و سەیری باخ و بیستانە کانیم کرد، قسە کەی موفیتی خوالی خۆشبووم ھاتەوە ياد. بە سەرسوور مانەوە و تم:

سبحان الله! خۆ داهات و بەرو بومی باخ و بیستانە کانی ئەم شارە زۆر لە پىداویستی يە کانی ھەمو خەلکی شار زیاترن، دەبۇو دانیشتووانی ئىزە گەلنی دەولەمەند بۇونایە!

ماوەيەك لەم سەرسوور مانەدا بولۇم. پاشان لە پەنی "پاستى" يە کەوە، کە روالەت نەيتوانی. بەخەلەتىنىت و ئەم پاستى يەملى بشارىتەوە، چۈنكە حەقىقەتىكە ھەمیشە بۆ دۆزىنەوە پاستى يە کان دەيکەم بە رابەر و پىنمای خۆم، تېڭەيشتم كە لە ئەنجامى ئىسراپ و دەست پۇوهە گىرتەوە بەرهە کەت لەم شارە ھەلگىراوە! بۆيە موفىتى - خوالی خوش بیت - و تى: "خەلکی شارە کەمان دەستکورت و هەزارن". سەربارى ئەم ھەمو سەرچاوە زۇرەی سەروھەت و گەنجىنەي داھاتىش كە لە شارە کەياندا ھەيە.

(۱) بىرىشكە كان، بىرىشكە دەھەم، ل: ۸۴.

به‌لتی، به تاقی‌گردنوه و لیکدانوه‌ی چهندین رپوداوی له ژماره‌به‌دهر چه‌سپاوه که زه‌کات دان و بایه‌خдан به هز کاره کانی دهست پیوه گرتن، هزی پست و بهره‌که‌ت و زیاد بروونی پرورین. به‌لام ئیسراف و زه‌کات نه‌دان، بهره‌که‌ت هه‌لده‌گرن^(۱). (له‌موئی ده‌ستم کرده‌وه به کار‌کردن بز قورئانی پیرۆز. به‌لام پاش تیپه‌بروونی بیست رپور بمه‌سر گه‌نم خزم‌هه‌تگوزاری‌یه‌ی قورئاندا، هه‌ندئی له‌مو که‌سانه‌ی مه‌ترسی‌یان هه‌بوو، جار‌له دوای جار‌ده‌هاتن ئاگاداریان ده‌کردمه‌وه و دهیانوت: "له‌وانه‌یه کار‌به‌ده‌ستانی شارئم کاره‌ی تؤیان بین باش نه‌بیت اکه‌واته ئارام بگره و پهله‌مه که".

له‌مده‌وه بایه‌خدان به تنه‌ها خزم و دواپرپری تایبه‌تی خزم به‌سهرمدا زال برووه‌وه و، داوم‌له برادرانم کرد نه‌ین بز لام! بهم جوزه خزم‌له مه‌یدانی کار کشانده دواوه. ئنجا جارینکی تر دوور خرامه‌وه و، بز جینگایه کی تری سئی‌هم، که "بارلا"‌یه، نه‌فی کرام^(۲).

(۱) برسکه‌کان، برسکه‌کی نۆزدەھم، ل: ۲۹۵-۲۹۴.

(۲) برسکه‌کان، برسکه‌کی دەھم، ل: ۸۴.

بهندی چوارم

له تار او گهی بارلا

(یه کم قوتا بخانه‌ی نور)

۱۹۲۷/۳/۱ - ۱۹۳۵/۴/۲۵

□ رو خساری ئەم قۆناغە:

ئەم ماوه‌یه لیوانلیوھ لە رۇوداوه زریاناوی يە گەورانەی كە سەرانسەری توركىبايان
گرتەوە.

ئەم بۇو ئەو ولاته دەورانىكى يە كىجار تارىكى بە خۇوه يىنى لە ئىستىبادى رەھا و،
ستەم و، دۈزمنايەتىي درىندانە و بى پەرده‌ي ئايىن و، ھەولى يەك لە دواى يەك بىز
كۈزاندنه‌وھى نۇورى خواى گەورە و سرىنەوھى شەرىعەتە كەي، ھەموو ئەمانەش لە ژىز
چەند ناوىنکى رازاوه‌ي چەشنى "بە شارستانى بۇون"!

ئەم بارودۇخە تارىكە ماوه‌ى چارە كە سەدەيمەك - واتە هەتا سالى ۱۹۵۰ ز -
بەردەوام بۇو، چۈنكە دەسەلات لە سالاندا تىدە كۆشا چەممەكە كان ئاوهزۇو بکات و،
ھەموو ئەو شستانە بىگۈزىت كە پەيوەندىيە كى بە ئىسلامدۇ ھەبىت، ج لە رۇوى
بىرۇباوەرپەوە، ج لە رۇوى كەلەپۇرپەوە، ج لە رۇوى داب و نەرىتەوە، تەنانەت
پۇشاك و، رەنۋوس و، پىتى نۇوسىن و، جەزئەكان و، رۇۋانى پشۇو.. هەتدا!

ئەم مە بە ستانەشى، بە دەركىدىنى زېمىرە ياسايدىك، بە سەر مىللەتدا سەپاند.

□ والە خوارەوە گرنگىزىنى رۇوداوه كان و ئالىو گۆرە كانى ماوه‌ى نىوان (۱۹۲۲ -

۱۹۴۰ ز) باس دە كەين:

سالی از ۱۹۲۲

۱۱/۱ ۱۹۲۲ هله‌لوه‌شاندنوهی پادشاهیه‌تیبی عوسمانی.

سالی از ۱۹۲۳

۱۹۲۳/۸/۲۴ تیمازکردنی په‌یمانی لوزان.

۱۰/۲۹ ۱۹۲۳ راگه‌یاندنی پژئیمی کۆماری و، هله‌لیزاردنی مسته‌فا کەمال بە یەکم سه‌رۆک کۆمار و، کردنی ئەنقره بە پایتهخت.

سالی از ۱۹۲۴

۱۹۲۴/۳/۳ ۱۹۲۴ هله‌لوه‌شاندنوهی خه‌لافه‌ت و، وەدەرنانی بەک بە یەکی بنه‌ماله‌ی عوسمانی بز ده‌ره‌وهی ولاتا

۱۶/۲ ۱۹۲۴ ده‌رچوونی ياسای "یەکخستنی وانه وتنوھ کان"ی ژماره "۴۳۰" لە ۳/مارت ۱۳۴۰ رۆمى.

بە پئى ئەم ياسایه، وتنوھی وانه ئايین هله‌لوه‌شایمه‌و و، ھەممۇ قوتابى بەکان خرانە سەروھزاره‌تى پەروھردە و، قوتابخانە کانى قورئانى پېرۇز و ئايین داخران.

۲۴/۴ ۱۹۲۴ هله‌لوه‌شاندنوهی وھزاره‌تى ئەوقاف و کاروبارى ئايینى و، دادگا شەرعى بەکان و، چاوخشاندنوه بە دەستوورى دھولە‌لادا.

سالی از ۱۹۲۵

۱۳/۲ ۱۹۲۵ سەرەتاي هله‌لگىرىسانى شۇپاشى شىيخ سه‌عیدى پیران.

۲۱/۲ ۱۹۲۵ راگه‌یاندنی ئەحکامى عورفى لە پارىز گاکانى خۆرھە‌لاتدا (کوردىستان).

۴/۳ ۱۹۲۵ ده‌رچوونی ياسای سەپاندنی پىسالە ولاتدا.

۶-۹/۳ ۱۹۲۵ داخستنی ده پۇزىنامە لە ئەستەمبوول.

۲۹/۶ ۱۹۲۵ لەسیدارەدانى شىيخ سه‌عیدى پیران و چىل و حەوت كەمس لە ھاۋپىيانى و، داخستنی ھەممۇ تەكىيە و خانەقاکان لە كوردىستاندا.

۲۰/۷ ۱۹۲۵ هله‌لوه‌شاندنوهی تەقۇيى بە کارهاتووی "بۈمى" و، بە کارھىيانى تەقۇيى گىرگۈزىي ئەوروپى. ھەرودە حساب كردنی کانه کان بەپى سەھاتى زەھالى بە ياسای ژماره ۶۹۸، ۶۹۷ و جىيەجى كردنی لە بەروارى (۱/۱) ۱۹۲۶ ووھ.

۱۹۲۵/۸/۲۴ ده که وتنی مستهفا که مال به شهپقوه له قهسته مونی.

۱۹۲۵/۹/۲ داخستنی مهرقه د و زیارتگاکان. هروهها بپاری و هزاری ژماره

(۲۴۹۳) سه باره ت به جلویه رگی ئایینی و ئو جۆره كلاوهی كه ده بى كارمهندان
له سەرى بىكەن!

۱۹۲۵/۹/۴ بۇ يە كەم جار بەشدارى كردنى چەند ئافره تىكى موسىلمان له
ئاهەنگىكى سەمالە ناوچەي تەقسیم له ئەستەمبوول.

۱۹۲۵/۱۲/۸ ياساي لەشولار (ژماره ۶۷۱، له ۱۱/۲۵ ی ۱۳۴۱ ى پۈمى) و،
له سەر كردنى شەپقە و، خۇدەرخستى ئافرەتان (سەپاندىنى پوشاكى ئەوروبى).

۱۹۲۵/۱۲/۱۴ ياساي داخستنی سەرجمەم تەكىيە و خانەقاڭانى ولات (ژماره ۶۷۷
له ۱۱/۳۰ ی ۱۳۴۱ ى پۈمى) و، ناچار كردنى كارمهندانى مزگەوت بۆلەبر كردنى

پوشاكى ئەوروبى و، كارمهندانى تر بە له سەر كردنى شەپقە.
ھەلۋەشاندنهوهى نازناواه كانى وەك شىيخ، خەليفە، مورىد.

سالى ۱۹۲۶ ز

۱۹۲۶/۲/۱۷ ھەلۋەشاندنهوهى ماره بېرىن بە پىشى شەرعى ئىسلام و دانانى ياساي
ماره بېرىنى شارستانى (بە ژمارە ۷۴۳). بەپىشى ئەم ياسايىه فەرەنلىقى قەدەغە كراو، مارھىنى
كە پۇيىست بۇو مېرىد بىدات بە ژنە كەمە ھەلۋەشىنرايەوە و، پىاو پىشى تەلاقىدانى ژنى
خۇى لىنى گىراو، كچ ئازاد كرا الله ھەلبىزاردانى مېرىد لە ھەر ئايىنلەك بىت و، يەكسانى
خرايە نىوان نىز و منى لە ميراتدا و، سىستەمى ميرات بىردىن بە خزمائىتى و خرمى عەصەبە
ھەلۋەشىنرايەوە.

۱۹۲۶/۵/۱۶ مردىنى سوتان "مەممەد وە حىجەد دىن" له شارى "سان پىز" ئىتالىما.

۱۹۲۶/۱۰/۴ قىبۇل كردنى ياساي شارستانى ئەوروبى، كە تەرجمەدى دەقاودەقى
ياساي سويسرى و ئىتالىيە و، دانانى بە ياساي سزاى توركى.. ھەلۋەشاندنهوهى
سەرجمەم ياسا شەرعى يە كان.

- دانانى پەيكەرى مستهفا كەمال له ناوچەي "سەرای بورنو" له ئەستەمبوول، له
ھەمان بەرواردا.

سالی از ۱۹۲۷

- ۱۹۲۷/۵/۲۰ لابردنی هەر تابلۇ و مۇرکىك كە پەيوەندىيى بە دەولەتى عوسمانى يەوهەبىت لە فەرمانگە كانى دەولەتدا (بە ياساي ژمارە ۱۰۵۷).
 ۱۹۲۷/۱۱/۴ ئاهەنگ گىزىان بۇ لابردنى پەردە لە سەرپەيکەرى "سەركەوتىن" لە ئەنقرەه.

سالی از ۱۹۲۸

- ۱۹۲۸/۲/۳ يەكم وتارى ھېينى بە زمانى توركى.
 ۱۹۲۸/۴/۱۰ دەرھىنانى وشەي (الله) لە سوپىندهى كە پىساوانى دەولەت دەخلىۇن.
 ھەروەھا لا بردنى رىستەي "ئىسلام ئايىنى رەسمىي دەولەتە" و سەرجەم زاراوه و دەستەوازە ئايىنى يە كان لە دەستوروردا، بە پىشىيارى عىصىمەت ئىنۇنۇ و ھاوارپىيانى، (بە ياساي ژمارە ۱۲۲).
 ۱۹۲۸/۵/۲۴ بە كارھىنانى رەنوسى ئەوروپى لە بىرى عەرەبى (بە ياساي ژمارە ۱۲۸۸).

- ۱۹۲۸/۱۱/۱ كەمكىرنەوهى ژمارەي كارمەندانى مزگەوتە كان لە (۲۱۲۸) ھو بۇ تەنها (۱۸۸) دانە!

- بېياردان لە سەر بە كارھىنانى پىته لاتىنى يە كان لە بىرى پىتى بە كارھاتۇرى عەرەبى (بە ياساي ژمارە ۱۳۵۳) بەپى ئەم ياسايدى چەندەھا تۈن بەلگەنامە و كىتىبى بەھادار بە نىزمەتىن نىرخ فروشىران و چەندىن تۆنلى تىريشىيان لىنى پەۋانە كىرا بۇ كارگەدى روستكىرنى كاغەز لە ھەمان بەرواردا.

- خەلک ناچار كىران كە لە پۇزىنامە كان و تابلۇ كۆلان و شەقام و سەر دوو كانە كان بە پىته تازە كان بنووسن، لە ھەمان بەرواردا.

- ۱۹۲۸/۱۲/۳۰ داخستنى "نەوهە" مزگەوت لە ئەستەمبۇول.

سالى از ۱۹۲۹

- ۱۹۲۹/۹/۱ لابردنى وانەي عەرەبى و فارسى لە قوتابخانە كاندا و، قەدەغە كىردىنى خويىندەوهى قورئان و كىتىبە ئايىنى يە كان و جىيەجى كىردىنى ئەو بېيارە بە توندوتىئى.

له تار او گهی بارلا

۳۹۹

هر لم کاتهدا به کارهینانی نازناوه عوسمانی به کانی و هک پاشا و ئەفهندی و هاوشیوهيان
قەدەغە کران.

سالى ۱۹۳۰ از

۱۹۳۰/۲/۲۴ ماف درا به ئافرهت له هەلپۈزۈردنى شارهوانى يە کاندا.

۱۹۳۰/۱۲/۲۳ ۱۹۳۰ پۇوداوى "مهنەمهن" و، چەند شۇرۇشىك لە "ئاگرى" لە سالى
۱۹۳۰ دا و، لە "مووش" و "شىوى زىلان" لە ۱۹۳۱ دا.

سالى ۱۹۳۱ از

۱۹۳۱/۲/۳ لە سىيدارەدانى "بىست و ھەشت" كەس بىھۇي پۇودانى
"مهنەمهن" ووه.

۱۹۳۱/۲/۲۶ قبول کردنى پۇانەي مەترى و جىبەجى کردنى لە ۱/۴ ووه.

سالى ۱۹۳۲ از

۱۹۳۲/۱/۲۲ خويىندەوهى قورئانى تەرجىمە کراو به توركى.

۱۹۳۲/۲/۶ و تارى ھەينى به توركى لە مزگۇتى "سولەھىانىيە" ئەستىمبولى.

۱۹۳۲/۲/۱۹ کردنەوهى مەلبەندە کانى "خانەي گەل" لە تۆزدە پارىز گادا.

۱۹۳۲/۶/۲۰ کردنەوهى بىست مەلبەندى تر لە شۇنە جىاجىاكانى ولاىدا.

۱۹۳۲/۷/۱۸ سەپاندى بانگ و قامەت بە زمانى توركى بە شىوهى رەسى و
قەدەغە کردىيان بە عەرەبى. ھەروەها چاپكىرىنى موصحەف بە توركى.

۱۹۳۲/۸/۱ بەشدارى کردنى توركىا لە پىشىپكىنكانى جوانىدا.

سالى ۱۹۳۳ از

۱۹۳۳/۲/۱ پۇودانى شۇرۇشىك لە "بۇورسە" لە دۈزى بانگدان بە توركى.

۱۹۳۳/۲/۷ بانگدان بە توركى لە ھەمە مزگۇتە کاندا ھاتە جىبەجى کردن.

سالى ۱۹۳۴ از

۱۹۳۴/۱۱/۵ بەخشىنى مافى ھەلپۈزۈردنە گشتى يە کان بە ئافرهتان.

۱۹۳۴/۱۱/۲۶ ياساي لابردنى نازناوه کان (بە ياساي ژمارە ۲۵۹۰).

۱۹۳۴/۱۲/۳ قەدەغە کردنى پۇشىنى چەند پۇشاكىنى دىيارى کراو بە ياساي

. (۲۵۹۶)

سالی از ۱۹۳۵

۱/۲ ۱۹۳۵ کردنی رۆزى يەك شەمە به پشۇرى ھەفتە لەبرىي ھەينى.

۱/۱ ۱۹۳۵ گۆرپىنى مزگەوتى "ئەياسۇفيا" بە مۆزەخانە دواى ماوهەك لە داخستنى و، گۆرپىنى مزگەوتى فاتىح بە جەخانە.
ھەروەك بېيار دەرچوو بە دانانى كورسى لە ناو مزگەوتە كاندا و بە كارھىنانى ئامىرى مۇسيقاي (ئۇرگ) تىايىدا تاڭو قورئان ھاوكات لە گەل ۋەندى مۇسيقادا بخۇنېرىت! بەلام ئەو بېيارە جىبىەجى نەكرا.

سالى از ۱۹۳۸

پووداوى بەناوبانگى دەرسىم.

سالى از ۱۹۴۰

۳/۷ ۱۹۴۰ وتنمەھى وانھى ئىلحاد بە رەسمى لە "پەمانگاكانى گوندە كان" دا^(۱).

* * *

ھەموو ئەم ياسا و بېيارانە بۇ رېشە كەن كردنی ئىسلام و كۈزاندنه وەي پشکۆى ئىمان لەناو دلى ئەم نەته وەيدا دانران كە بە درىزايى شەش سەددە ئالاي ئىسلامى ھەلگرتبۇو.. ئىتە بە جۇرە: وتنمەھى وانھى ئايىن لە ھەموو قوتا بخانە كاندا قەدەغە كرا..

زىمارە كان (رەنوسە كان) و پىته كانى نووسىن كران بە پىتى لاتىنى.. چەندىن ھەول درا بۇ وەرگىزىنى قورئان و ھەول درا بۇ خوینىنى تەرجىمە كەى لە نویزىدا..

ھەروەك عەمانىيەتى دەولەت را گەيمەنرا و، رى لە ھەر چالاکى و كارايىھەك گىرالە بەرژەوندىي ئىسلام، چونكە چاپكىرىنى كىتىبى ئىسلامى قەدەغە كرا.. خەلکى بە زۇرەملەن ناچار كران بىڭۈرن بە پۇشاڭى ئەوروپى، ئەوهبوو پىاوان بۇ لەسر كەدنى شەپقە و ۋەنائىش بۇ خۇدەرخىسن زۇرپانلى كرا..

هروهها چهندین دادگا پنکهپنرا که له پانتایی و دریزایی و لاتدا ترس و دله پراوکنی چاند و سیدارهش بوز چهندین زانای مهزن و همه مو توانهش دانرا که هر گله بی و رهخنیه کی له دهسه لات به دلدا بینت^(۱).

بهم جوڑه، کمک و همایه کی ترس و توقاندن بالی به سر همه ملوانیه کی ولاتدا
کیشان، به راده یه ک خملکه که قورئانیان له پیش چاوی کارمهندانی دهولهت ده شاردهوه.
پروژنامه کانیش که موتنه چالاکی بلازو کردنوههی به دره وشتی و گالتنه کردن به ثایین..
ئیتر کتیبه کانی ئیلحداد بلازو بونهوه و، لەجیی وشه کانی: "خوای په روهد گار،
بهدیهینه، ئیسلام" دا، وشه کانی: سروشت، په رسنه ندن، نهه وایه قیی تورک.. هتد،
دانز ان^(۲).

فیر کار و مامؤستایانیش له قوتا بخانه کاندا دهستیان دایه سپینه وهی همه موو
شوینه واریکی ئیمان له دلی منالاندا، چونکه فهله سه فهی ماددی و ئینکاری کردنی
بە دېھنەر" و "ئىغەمېھەرىتى" و "حەشر" يان بە گۈيدا دەدان..

(۱) چهندین زانای زور و غمدهی مهزن به جیوهیشتی و لاتین هتلزارد به سعر ثروهدا که بعینتهو و شهپقه له سر بکهن. هروهه که چهندین شورشی جزو اوجزیرش له دزی ده سله لات هدلگیرساله چهند شوینیکی جیاجیای ولاتدا. بز نمونه له سالی ۱۹۲۵ از یه مژور شانه پویان دا: له سنواس ۱۴/۱۱/۱۹۲۵، له گارزپوم ۱۹۲۵/۱۱/۱۹۲۵ و، له مراعمش ۲۷/۱۱/۱۹۲۵، له پیزه ۲/۱۱/۱۹۲۵ و، همموشیان به هیز وزهبری ده سله لات سره کوت کران. (ب: ۱/۵۲۶).

"قارا عملی"ی جهلالدله ژماره‌ی پژوهشی ۱۹۳۱/۳/۳ "سون پوسته" دا به راشکاری رایگه باند که: "له ماووه سالانی رابوردوودا پیشج هزار و دوو سهده شازده که هم به دهستی خزم به سینداره دا هتلر اسیوه" همروهک پژوهنامه "چوهمه ریمهت" له ژماره‌ی پژوهی ۱۹۳۰/۷/۱۶ دا بهم جزوره خواره وه وهسفی پوودواه کانی کوردستان ده کات: "نزیکه هزار و پیشج سهده که هم سرلیشیو او په نایان برده به مر نهشکوته کانی چیای ئورارات. فرو که کاغان به چوپی بوزردومانیان کردن و، تهقیمهوه کان بدره دام بونون همتا نهوده فره له باخیبووان پاک کرایده، چونکه سرهجه می ئه و گوندانه سووتپتران که باخیبووان په نایان پئی بربوبوا "شیوی زیلان" یش پربووه له لاشهی ئوانهی که له ناویران و ژماره‌یان هزار و پیشج سهده کمی بروو. (Bediuzzaman Said Nursi, Yavuz Bahadiroglu: ۲۰۰).

(۲) هندی لموانه که ئالای "نه تو ایدتى تورك" يان هەلگەر تورو ئەمانه بۇون: تەكين ئالب (جوولە كە)، زىيە گۈزك ئالب (قوتابىي زانى كۆمەلتىنلىسى ئىسرائىلى دۇر كايم)، ئەممە داغايىيف و يۈوسەف ئاقجورە (كە دەرگاى هەوالگەرى پروسيا ئامادەسى كىدېبۇون و لە دواى لابىدىنى سوتان عبدولخەمید پەوانەسى توركىما كەن،

ههروه‌ها ده‌سه‌لات به خستنه گهربی سه‌رجمم توانا و ده‌زگا و هیز و داد‌گا کانی ئه و ده‌مه‌ی خۆی، ههولی پچر‌اندنی ههمو پهیوه‌ندی بە کی دا که ئه نه‌ته‌ویه بە ئایینه کەیهه و پهیوه‌ست بکات و، تیکوش‌باز ده‌رهیشانی قورئان لە دلیاندا. بە را‌دهیه کی ئه‌وتز که ههولی دا نوسخه کانی قورئان کزیکات‌هه و لەناویان بەریت.. بەلام کاتی زانیان ئه و کاره دژواره، پلانیان باز ئه و دارشت که نمه‌ی دا‌هاتو دوور لە ئیمان و ئیسلام پیشگات، ئیت ئه و نمه‌یه بۆ خۆی ههولی لەناوبردنی قورئان ده‌دات^(۱)!

بە کێلک له زنجیره کاره کانی شەپ فروشتن بە ئیسلام و پراوە دونانی زانیانیدا، گرتني مامۆستا بهدیعوززه‌مان سه‌عیدی نورسی و بردنی بولو له شوینی خواپه‌رستی بە کەیهه و له چیای "ئەرەك" و دوورخسته‌هی بۆ "بارلا" که شارزچکه‌یه کی دووره ده‌سته، بە نیازی ئه‌وهی که ناوی بکوژیت‌هه و کاریگه‌ریی کەم بیت‌هه و لە بیر بچیت‌هه و ئەم کانیاوه بە خوره‌مه و شک بکات.

بەلام بە پیچموانه‌ی ئه و پلانه ترسناکه‌ی که بازی داپیژرابوو، مامۆستا نورسی تەنانه‌ت بەک خوله‌کی کاته کانی خۆی بەفیڕۆ نه‌دا، بەلکو خوله‌ک بە خوله‌کی ژیانی خۆی لە پیتاوی مەزنترین خزمەتی ناو ئەم دنیا‌یدا بە سه‌ربرد که خزمەتی ئیمان و قورئانه..

ئیتر لیپرا باز سوودمه‌ندبۇون لە پیشنه‌ی نوره‌کانی قورئانی پىرۆز و ده‌ستى پیوه‌گرت، هەتا خواي گهوره هیندە لە نورى ئايىتە حە كىمە کانی قورئانی بە سه‌ردا راشت کە لافاوينىکى زولالى لە پیامه کان هەلساند کە ناوی "پیامه کانی نور" لىنى نان و بە پەنهانى و دوور لە بىنېنى چاوى ده‌سەلات لە نیوان دۆستان و خۆشەویستانىدا بلاوى كردن‌هه و، ئیت بە ئیزىنى خواي گهوره شىفای بەو سەرگەردانانه بە خشى کە موحاتاجى ئیمان بولو.

(۱) براي بەپيزمان "لەديب ئيراهيم دەبىاع" لە كەتىمى "سعيد النورسى" رجل الائمان في محنة الكفر والطفيان" دا چەندە راستى و تتووه کە دەلتى: "ئاپاچ چارە فurosىنەك چاوه پىنى توركىياده كەرد گەر خواي گهوره ئەم پىاوه‌ى بۆ نەناردايە، لەو کاتەدا کە قولنگى برق و پاچى و يۈرانكارى كەوتبوونە كار باز لەرزە خىسن بە ئیمان و داپماندنى تەلارە كەى و سپىتمەوهى ئاسەوارى لە ولاتدا؟ دياره ئەو کاتە شەبەنگى "ئەندەلوس" مان بە لاۋازى و گرىيانەوە دەھاتە پىش چاۋ، كە بىن گەراندۇ، ئیسلام تىايىدا دەكشاپايدە.

بەم جۆرە، خواى گەورە وىستى وابۇو كە لەو كاتە تارىك و نۇوتە كەدا "بەدىعوززەمان سەعىدى نۇورسى" ئالاڭە ھەلبگىنەت. ئەويش بېساري دا كار بىز "پزگار كەرنى ئىمان" بىكەت. پزگار كەرنى ئىمانى سەرانسەرى گەلىنەك كە وە كۈ دىلى ئى ھاتبوو، تەنانەت لە ھەموو لايە كەمە تىرى كۇفرى ئاراستە كرابۇو، تاكۇ ئەمە ئىمانەيان بېئىكىت و بۇ ھەتاھەتايى يىمىرىنىت كە لە دەياندا پىشەي دا كوتاپۇو.

وىستى خواى گەورە وابۇو كە ئەم گۈندە بچۇو كە "بارلا" بىيىتە سەرچاوهى تىشكەدانوھى كى ئەوتۇزى ئىسلام كە دوايى سەرانسەرى توركىيەن گىرتىمە، تىشكەكانى گەيشتە ھەموو گۈندۇ ناواچە و شارىتكى ولات^(١).

(ل) پروپاگاندا باسکەرنى نىعەمەتەوە دەلىمەن:

سەدھەزار جار سوپاس بۇ خواى گەورە كە ھەموو گوشار و خۆسەپاندىنەكى ئەوان وە كۆ تەختەدارى لىنى دىت بۇ گېپىۋەناني ئاگرى ھېممەت و غېرەت، تاكۇ نۇورە كانى قورئان پىزپۇوناڭ و درەخشان بىن!

جا ئەو پۇوناڭى يانەي قورئان، كە بە تەنگ يىن ھەلچىنلىن لە لەيەن ئەوانوھە مامەتلىيان لە گەلدا كرا، گەرمۇ گۇرپىي غېرەت و ھېممەتىان تىدا بۇۋازىمە و ھېننە فراوانى يان بەدەشت ھىنا كە سەرانسەرى پارىزگا، تەنانەت زۇربەي شارە كانى تىرىشىان وە كۆ قوتابخانە لىنى كەردى و تەنها بە "بارلا" وە نەمانوھە!

پىيان وابۇو كە منيان لە گۈندىيەكدا بەند كەردووھ.. كەچى ئەم گۈندە "بارلا"، بە كۈپۈرىي چاوى زەندەقە و ئىلخاد و بە فەزلى خواى گەورە و بە پىچەوانەي ئاواتى ئەوانوھە، بۇ بە كورسىي دەرس و وانەي نۇورە كانى قورئان. تەنانەت گەلىنى شۇينى تىرى بە وىنەي "ئىسپارته" رۇشتەنە پىزى قوتابخانە كانوھە^(٢).

□ لە "بارلا"

مامۇستا سەعىدى نۇورسى لە ۱۹۲۷/۳/۱ از^(٣) گەيشتە "بارلا" ئى سەر بە پارىزگاي ئىسپارته، لە خۇرئاواي ئەنادۇل.

(١) Tarihce-i Hayat, Barla Hayati.

(٢) مەكتوبات، مەكتوبىي بىست و ھەشتمەم، ل: ٦١٢.

(٣) ئەم بەرۋارە بە پىنى لېكۈلىنەوەي توپۇزەر "نەجمەدىن شاھىنەر". بەلام سەرچاوهە كانى تىر دەلىمەن مامۇستا لە سئالى (۱۹۲۶) دا گەيشتۇرۇتە بارلا.

یه کم شهو له پاسگای پولیس مایه و^(۱) ..

پاشان خانوویه کی بچوو کی دوو ژوو ری بتو تایبەت کرا به سەر میزگ و باخه کانی بارلا دەپروانى كە تا لینوارى دەریاچەی سازگاری "ئە گریدیر" دریز بۇونەتەو، درەختىكى پەلتكى بەرزىش له بەردهم خانووھ كەدا بۇو.

دارتاشىك ژوو ریكى بچوو کی سەرنە گىراوی به تەختە له نیوان لقە کانى ئەو درەختەدا بۇ دروست كرد. مامۆستا زۇرېھى كاتە کانى لە هەر دوو وەرزى بەھار و ھاويندا لەو ژوو رە تەختەيەدا شەو تا بەيانى بە خواپەرسىي و بىر كەرنەوە له دەستەلائى خواى گەورە بە سەر دەبرد. خەلتكى بارلا نەياندەز انى مامۆستا كەى دەخھوينى و كەى ھەلەستى! لە ئارامىي شەودا ھەر كەسىك لە نىزىكى ئەو درەختەوە تىپەر دەبۇو گۇنى لە دەنگى نزا و پاپانەوە کانى ئەو زانا شەونۇئۇخوينە خواپەرسىي دەبۇو.

(۱) "شەوكەت دەمير ئاي" ئەو سەربازەيە كە ئەركى گواستەوهى مامۆستا نورسىي بۇ ناحىيە "بارلا" خراپووھ ئەستز، يادداشتە کانى خىزى لەم بارەيەوە دە گىپەنتۇوە و، دەلى: لە شارى "ئە گریدیر" بۇوم، كە سەرلەبەيانى پۇزىك باڭگان كردم بۇ سەنتەرى شارەوانى.. منىش پۇشتم. بىنیم قاچقام و، فەرماندەي جەندرەم و، ئەندامانى ئەنجۇمنەن شارەوانى و، مەۋەقۇنىي مىزەرە سەرىشى لىنيه كە لە سالە كانى چلى تەمدنيدا يە جۈبىيە كى لە بەردا يە و رو خسارىكى بەرپارى ھەيدى. فەرماندەي جەندرەم رۇوي تىكىردى و، وتى: كورما گۇنى بىگە. دەبى ئەم مامۆستايەمان كە ناسراوە بە "بەديعوززەمان" لە گەل خوتدا بېيت بۇ "بارلا". ئەم ئەر كەشت زۇر گەنگە. خۇ كاتىنى كە لەمۇنى تەسلىمىي فەرمانىگەي پۇلىست كرد، بىنیزە سەر ئەواراقە پەسىي يە كان بىكەن و، پاشان ئاگادارمان بىكەرەوە. ونم؛ بەلىنى باشه گەورەم. لە گەل مامۆستادا لەۋە دەرچۈپىن و، لە پىنگادا پېنم وت: مامۆستا گىبان! تۆ لە جىنى باو كەدىت.. ئەم ئەر كە پېنم سېپىرراوە، تىكايدا لېن زۇپەر نېيت.

پاشان باسى گەشە كە دە كات كە بە بەلەم پۇشتنوون. دەلى:

كەمش و ھەواكە سارد و وەرزىش زستان بۇو، ئاوارى دەریاچە كە لېزە و لەمۇنى بەستبۇرى. يە كېڭىل لە سەول لىيەرلەنە كە دارىتىكى درىزى بە دەستمۇ بۇو سەھۇلى بېن دەشكاند و پىتى رۇشتنى بۇ بەلەمە كە دە كەرددەوە. مامۆستا ھەندى ئىمۇز و شىرىنىي بە سەردا دابىش كردىن. من بە وردى سەرخىي مامۆستام دەدا، بىنیم هەتا بىلىي لە سەرخزىيە و دەپروانى يە دەریاچە كە و چىا كانى دەررۇبەرى.

لە بەر ئەھوھى رۇزگار كورت بۇو، كاتى نويزى عەسر زۇو ھاتە پىشەوە. ويسىتى بە پىنە نويزە كەى بىكت، ئىمەش ئاراستەي كەشتى يە كەمان بەرەو قېبلە راڭگرت. كەنۋىر گونىم لە دەنگىن كەمە بۇو وتى: "الله أكير"! لە ھەموو ژىاندا تە كېرىنېكى ئاوارا بە سام و خشۇوعم نەيىستبۇو! واهەستم دە كەردى كە مۇوه كانى جەستەمان راوه ستاون. پەفتار و جەموجۇللە كاتى لە هي كەو مامۆستايەنە تر نەدەچۇو كە بىنپۇو مان. زۇر ھەولىمان دەدا كە بەلەمە كە لە سەر ئاراستەي قېبلە نەجوجولىت. كاتىن نويزە كەى خوينىد، ئاپەرلى ئىن دايىشەوە و، وتى: "سوپاستان دە كەم بىرا كام! ماندۇوم كەردىن". مەۋەقۇنىي خاكى و پەھوشت جوان بۇو. (ذکریات عن سعيد انورسی)، ص: ۳۰.

مامۆستا هەمیشە تەندروستىنى نارىڭ بۇو، خواردىنى كەمى دەخوارد. تەنانەت دەتوانرى بوترى كە تەمەنى خۆى بە نىوه بىرسى و نىوه تىزلىنى گۈزەراوه، چونكە پۇزىتكى رەبەقى بە قاپىتكى بچوو كى شۇربا و چەند لەتىڭ نان پايى دەكىد. خواردنه كەشى لە مالىتكى دراوسى يەوه بىز دەھات كە هەمیشە بە جەختەوە پارە كەى دەدانى، چونكە ئەو دروشەمى كە بە دىۋازىلى تەمەنى لەم پۇوهە جىئەجىنى دەكىد بىرىتى بۇو لەوهى ھېچ شىتىڭ بىن بەرامبەر لە كەس وەرنە گرىت. ھەموو ژيانى خۆى بە دەست پۇزەگىرتىن و، بەرە كەت و، ئۇپارەيەى كە زۇوتەپاشە كەوتى كەردىبوو، بەسىرىد.

دەسەلات ھەميشە چاوى لەسەر دانابۇو، چاودىرىيى ھەممۇ وەستان و جموجۇلتىكى ئەوي دەكرد. لەبەر ئەوه، خەلکى بارلا خۆيانلىنى دەپاراست و نزىكى نەدەبۈونەوه و نېياندەدواند. ئەويش زۇربەي كاتەكانى لەناو مال بەسەر دەبرد، يان لە وەرزە كانى بەهار و ھاويندا دەرۋىشتە دەرەوه بۇ سەر چىاي "چام"^(۱) و "لەناو درەخت و دەونە كانىدا لىنى دەبرا بۇ بىر كىردىنەوه و خواپەرسىتى^(۲).

(۱) روشتن به پیاده‌ی، له پارلاوه یو سه‌ر چیای چام چوار سه‌ ساعت ده‌خایه‌نیست.

(۲) Tarihce-i Hayat, Barla Hayati. روزنیکی و هر زی هاوین ماموزستا نوروسی و کو نهربیتی خزوی له
مال روشته ده رو به رو چیا که. کاتنی که له مال ده چورو، قاسیان سامال و دنیاش خوره تا و برو. به لام هر
هیندهی گهیشه سه روتکهی چیا که، قاسیان برو به همرو، هبره شهی نزیکبوونهوهی با و بارانیکی قایمی پی
برو. هروهه اش برو، هیندهی نه خایاند همرو گرماندی و قاسیان چمه خانهی دا و باران به خور دایکرد.
ماموزستاش لسمر روتکهی چیا که به تمزیا برو، جگه له دره خته کان که سوودنیکیان نه برو بز پاراستی له و
بارانه، په تا گکیه کی دیککه شلک نه دبرد له خوره همی بارانه که بیپاریزیت. زوری پی نه چوو بارانه که هینور
بوروهه و، ماموزستاش به هملی زانی، گکرایه و بز ناو ناوی. بدلام هر له تهوقی سرمهه هفتا پاژنه هی پی ته
بورو برو، له رینگادا پلاره کانیشی درا. که هاته وه پلاره کانی به دهسته وه گرتیوو، به گتھر وی به خوری به
رس سه کانیشی. به ناه ق، او و که داده، و شست

کانی گهیشته وه "بارلا" کومه لی خملکی نهادی له نزیکی کانی ناوه که پراوه ستایه بون و پینکمه وه گفتور گزیان ده کردد. کوتپر قو دیمه نه کاریگرهیان بینی.. دیمه نی قم زانا گهوره به سام و همیشه هی که له ولاتی خزی دوره خراوه ته وه و .. به ته نایابی ده زی و .. له لاینه هممو و که سینکه وه په بیو هندي لاه گهلم دا پراوه.. واپسی استا پیلاره دراوه کانی به دهسته وه گرتوروه و، به گزره وی به کانی وه بهناو قوراوه که دا هنگار ده بیت و، چمکی

لهم کاته دا پینه نگی یه کی قورس بالی به سه رئو خدلکه دا کیشا و، دوو دژه هه سست و سوزی جیاواز زور بیدیانی بهم لا و نه ولادا کیش کرد: سوزی در پیز کردنی دهستی یارمه تی و، ههستی ترسیش له چاوی سیخوره کانی، دو سه لات که چاودنی بی، هم مورو جه جو چولیکی نه ویان ده کرد..

له یادداشته‌کانی "بارلا"

□ گوشاری یهک له دوای یهک

(له "بارلا" شدا هر کات سستی پرووی بکردایته کارکردنم بۆ قورئان و، بایه خم
تهنها به خودی خوم بدایه و تنهها هەولم بزوچاره سەرکردنی کاروباری قیامدی خوم
بوایه، یەکیک له هەژدیها کانی ئەھلی دنیا بەسەرمدا زال دەبۇو، يان مونافیقیک پىسى پى
دەگرتم و شەپى بىن دەگىپرام!

جا برايام! من ئاماھەم ھەشتا رۇوداوى وەك ئەم جۆرەتان بۆ بىگىزمهوه، كە تنهما له
ماوهى ئەم ھەشت سالەی مانەوە مداله بارلا بەسەرم ھاتۇون)^(۱).

□ چەند نۇونەيەك لەو گوشارانە

(لەم ماوهى دوايدا له لايدەن ئەم مولحیدانە كە له پاشت پەردەوه خۆيان مەلاس
داوه، گەلىنى دەستدرېزى نابەجى كرایه سەرمافي ئىمانداره لاوازە كان، بە تايىھەت ئەم
دەستدرېزى يە ئاشكرايە كردىانە سەرم و، خۆيان كوتايىه ناو مزگەوتە تايىھەتى يە كەمەوه
كە بۆخۆم ئاوهدانم كردىبووه و له گەل چەند كەسيتىكى كەمى ھاۋەلە ئازىزە كاندا
نوپۈزمان تىدا دەكرد و، بە نەھىنى بانگ و قامەغان تىدا ئەنجام دەددا..

پىمان وتراب: بۆچى نۇپۇز بە زمانى عەرەبى دەكەن و بە نەھىنىش بانگ دەدەن؟!

منىش ئارامىم له لا بپا و نەمتوانى بىن دەنگ بىم..

وائىستا رۇوي گوفتارم ئاراستە ئەم چەشىنە كەسە دەنى و نزمانە ناكەم كە له
ويژدان بىن بەش كراون و شاياني ئەم نىن قىسىيان له گەلدا بکرىست، بەلكو رۇوي

ھېنەدەي تەبرىد له تىران ئاپزىزە ئەم خەتكەدا "سلېيمان" ناوىتكى دەرىپەرى و، بەرەو رۇوي مامۇستا بۆزىت و،
پىلاوه کانى لى وەرگرت و له حموزى ئاوه كە بۆزى شۇرد. ئىنجا له گەل مامۇستادا بۆزىت هەتا گىياندىيەوه
مالەوه و بىرىدەوه بۆ ناو ئۆزۈرە كەى خۆزى.

ئەم "سلېيمان كاروانچى" يە دوايى بۇو بە كەم ھاپتى مامۇستا و قوتايى له سەر دەستىدا. ھەرۋەك بۆز ماوهى
ھەشت سال لە بارلا خزمەتى مامۇستايى كرد و، غۇونەي پاستى و وەفا و تىخلاس بۇوا سالى (۱۹۶۵)

كۆچى دوايى كرد. خوا ئىنى خۆش بىت. (ذکریات عن سعید النورسی) ص: ۳۲.

(۱) بىرىسکە کان، بىرىسکە دەھەم، ل: ۸۴.

گوفارام ده کمه ئەو سەرۆ کە فىرۇعەن ئاسايىانە سەركىدا يەتى، كە بە گۈپىرىھى هەوا و ئارەزووى سىتم و لەسنوور دەرچۈونىان يارى بە چارەنۇسى نەتهو دەكەن)^(۱).

(بەھۆى ھاندان و ھاوبېشى گىردىنى مامۇستا" معلم" يەكى بىن وىزدانەوە، بەرپرسە كە فەرمانى بۇ پۈلىسە كان دەركىدبوو كە: "بۇن ئەو مېوانانە دەستكىرى بىكەن و بىانھىن". ئەمەش لە كاتىكىدا بۇو كە ئىئىمە لە مز گەوتدا سەرگەرمى زىكىرە كانى دواي نويز بۇوين. ئامانچى ئوان لەم رەفتارەدا ئەوهەبۇو كە تۇورەم بىكەن و، بە ھەست و نەستە كانى "سەعىدى كۆن" بىرۇم بە گۈياندا و، لە بەرامبەر ئەم ھەلسۇ كەوتە ھەرەمە كى و نایاسايىيە دەريان بىكم.

بەلام ئەو بەدبەختە نېيدەزانى كە "سەعىد" ھەرگىز ناچىت بە دارعەسایە كى شىكاوى ناو دەستى بەرگرى لە خۆى بىكەت، لە كاتىكىدا كە "شىشىرىتىكى ئەلماس" ئى دروستكراوى كارگەي قورئانى حەكىمى لە زماندايە، بەلكو لە بىرىي دارعەساكەي دەستى، ئەو شىشىرىت ئەلماسە بە كار دەھىنەت!

لە گەل ئەوهەشدا پۈلىسە كان بە سەلېقە و لە سەرخز بۇون و، تا كۆرتايى ھاتنى نويز و تەواوبۇونى زىكىرە كانى چاوهەروانى يان كرد و راوهەستان، چونكە هيچ حکومەت و دەولەتىك خۆى لە نويز و مز گەوتدا ھەنقاورىتىنەت تا نويز و زىكىرە كانى ئەوا نەبن. كەچى بەرپرسە كە لەم رەفتار و چاوهەروانى بەي پىاوه كانىشى تۇورەيى سەرى تىكىرد و يەكسەر پاسەوانە كەي بە دوادا ناردەن و وتنى: "پۈلىسە كان گۈپىرىيەتىم ناكەن!"

بەلام خواي گەورە من بەم چەشىنە مارانەوە سەرقال ناڭات. ئامۇز گارىشىم بۇ بىرىيام ئەۋەيە كە ئەوانىش پىيانەوە سەرقال نەبن، مەگەر پىويسىتى يەكى ناچارە كى يەخەيان پىن بىگرىت. بەلكو خۆتان بەرزىر راپىگەن لەوهى كە تەنانەت قىسىشىان لە گەلدا بىكەن و بىاندۇيىن. چونكە وەك و تراوه: "جواب الأحق السكوت" (واتە: وەلامى مرۇزى گەوج بىن دەنگى يە)! بەلام وریاى ئەم خالەي خوارەوە بىن:

ھەروەك ئەگەر لە بەرامبەر ئازەلتىكى دېندهو خۆت بە "لاواز" پىشان بىدەيت، ئەم كارەت ئازايىتى و غىرەتى دەداتى كە ھېرىشت بىكاتە سەر، لاوازى نوائىنىش، بە

(۱) مەكتۇوبات، مەكتۇوبى بىست و نۆھەم، ل: ۷۲۷-۷۲۸.

مه رایی کردن، بُز که‌سیک که سروشی ئازه‌لی درنده‌ی له خۆدا هەلگرتیت، بە هەمان جۆره و هانی دەدات بُز دەستدریزی کردن!
کەوانە دەبىن ھاپرینامان بە وریائى و حەزەرەوە رەفتار بکەن، نەبادا لایه‌نگرانى زەندقە و ئىلحاد کەمەرخەمی و بىن ئاگاييان بقۇزۇنوه)^(۱).

□ خواى گەورە سەتمە جۆراوجۆرە کانى ئەوانى

دەگۆرى بە چەندىن جۆرى چاکەی خۆى

(سوپاسى لەزمارە بەدەر بُز خواوندى مىھەربانىم، لەسەر ئەۋەسى کە ئەمەم مۇ سەختى و سەتمە ئەھلى دنيا ھىنایانە پىم، خواى گەورە ھەمۇيىانى بُز گۆزپىم بە چەندان جۆر چاکە و مىھەربانى.

لەو كاتەدا كە من لەناو ئەشكەوتى چيايە كدا بە گۆشەگىرى دەزىام و دەستم لە سیاست داتە كاند و دنیام پشتگۈنى خىست و سەرگەرمى كاروبارە کانى قىامەتم بۇوم، دنیاوېستان لەوئى ھىنایانە دەرەوە و، بە نارەوايى بُز ئىرە دوورىيان خىستمەوه.

بەلام بەديھىئەرى دانا و مىھەربانىم ئەم تاراواڭىيە بُز گۆزپىم بە مىھەربانى و خىزى و خۇشى. چونكە ئەو گۆشەگىرى يەمى ناو چياكە ئەۋى، كە لەوانە بۇو گرفتارى چەند ھەز كارىنىكى ئەوتۇر بىت كە ئارامى و ئاسايىشى تىدا نەھىلەن و كەلەن لە ئىخلاسدا پەيدا بکەن.. خواى گەورە بُزى گۆزپىم بە گۆشەگىرى يەڭى لەناو چياكانى "بارلا" دا كە لە ھەمو لايە كەمە هىيمنى و ئاسايىش و ئىخلاس دەورەيان داوه.

ئەو دەمەى كە لە پۇوسىا دىل بۇوم، بېپارام داولە خواى گەورەش لالامەوه كە لە كۆتايى تەمەغدا گۆشەگىرىم لەشكەوتىكدا بُز بېرە خىسەنیت. وا خواى گەورە مىھەربان لە بىرى ئەشكەوتە، "بارلا" يى بۇرە خسانىم و سوودە كانى ئەشكەوتە كە من لە نياز مدا بۇو لە بارلا دا بُزى ئاسان كردم و، گىرو گرفتە كانى ئەشكەوت نشىنىي نەخستە ئەستۆي لاوازمەوه، جىڭە لە چەند تەنگۇچەلەمەيەك كە ھېنرانە پىم بەھۆى ئەو گومانانە لە دلى چەند كەسىكى خەلتى بارلا دا بۇون، ئەوانەى كە پىشىر ھاپرپىم بۇون و پاشان وەهم و گومان سوارى سەريان بۇو، كاتىن لايىن وابۇو لە بەرژەوندى و

(۱) مەكتۇپات، مەكتۇپى بىست و ھەشتم، ل: ۶۰۷-۶۰۸.

حهوانهوهی من ههول دهدن، بهلام بهم و ههم و گومانهیان منیان گرفتاری دلتهنگی و خزمته‌تی قورئانیشیان دووچاری زیان کرد.

ئنجا ههرچهند ھەللى دنيا "بەلگەنامە" ئى گەرانمۇيەيان به ھەممو "دورو خراوه كان" دا، لە گشت تاوانبارانيش خوش بۇون و لە بەندىخانە كان بەريان دان.. كەچى به ناپەوا و ستم بەلگەنامەيان به من نەدا و لييان قەدەغە كردم. بهلام پەروەردگارى مىھەرباڭ و يىستى وابۇو كە لەم نامۆيى و ئاوارەيىدە بەھېلىتەو، تاسكۈپتە خزمەتگۈزارىي قورئانى پىرۆزدا بىخاتە كار و ئەم نۇورانەي قورئان زىاتر بىنوسىم كە ناوم لىنى ناون "وته كان". بهم جۆرە منى لەم نامۆيىي دوور لە جەنجاتى و غەلبە غەلبەدا ھېشىتەو، ئەم ھېشىتەو يەشى بۇ كردم به مىھەربانى يەكى مەزن و فراوان.

ھەروەها ئەھلى دنيا بوارى مانهوهى ناو شارۆچكە و شارە مەزنە كايان به گشت سەرۆك ھۆز و قىسە پۇشتۇرۇ دورو خراوه كان دا، لەوانەي كە دەتوانى دەست لە كاروبارى دنيايى ئەماندا وەربىدەن، ھەروەك پىتى خزم و كەسانىشىان دان كە بېرىن بۇ لایان و سەريان لىنى بىدەن، كەچى به ناپەوابى و ستمكارى ئىيانى گۈشە گىرى يان تەنها بەسەر مندا سەپاند و پەوانەي گۈندىتىكى بچوپ كىان كردم و، پىيان به خزم و كەس و خەلکى شارە كەشم نەدا - يەك دوانىكىان نەبىت - سەرم لىنى بىدەن.

پەفتارى دنيا وىستان لە گەل مندا بهم جۆرە بۇو.. بهلام بەدىھېنەرەي مىھەرباڭ ئەم گۈشە گىرى يە سەپاوهى بۇ گۈزپىم به مىھەر و بەزەمى و سۆزىكى فراوان. چونكە بۇو بەھۆى ساف بۇون و خاونىن كردنەوهى زەينم لە شتائى بىن نرخ و ئاراستە كردى بەرەو بەھەرە وەرگەرن لە قورئانى پىرۆز بە جۆرىكى خارىن و يىنگەرد و، دوور لە ھەممو ئامانچ و مەبەستىكى تر.

پاشان لە سەرەتاي هاتىمدا بۇ ئىرە و، لە ماوهى دوو سالى پەبەقدا، تەنها دوو نامەي ئاسايىم نۇوسىبىوو، كەچى ئەھلى دنيا ئەمەيان بە شىتىكى زۇر و كارىنکى گەورە لەسەر توّمار كردم! تەنانەت لە ماوهى دە پۇز يان بىست پۇز ياخود مانگىكدا يەك دوو مىوان دېنە لام، ئەھلى دنيا بەمە دلگەران دەبن و، بىيان ناخۇشە كەسىك بىبىت بە مىوانم! لە كاتىنگىكدا كە مەبەست لەو سەرداňە تەنها دەستكەوتى پاداشتى دواپۇزە..

که اوان له مهدا سته میان لئی کردم.. به‌لام په روه‌ردگاری می‌هره‌بان و به‌دیهینه‌ری دانام ئه و سته‌مه‌ی ئه‌وانی بزو گزپریم به می‌هره‌بانی، چونکه له م سی مانگه پیروزه‌دا، که مرؤوف داهاتی نهوده سالی ژیانی مه‌عنی‌وبی تیایاندا دهست ده که‌ویت^(۱)، ئه‌وان منیان خسته گزش‌گیری‌یه کی په‌سنه‌ند و به‌کله‌که‌وه. که‌وانه: "الحمد لله على كل حال"^(۲).

□ "نیمان" هات به هانامه‌وه

(ئه و ده‌مه‌ی له شوینی دور خرانمه‌هم - که دیلی‌یه کی نازار به‌خش بوو - به‌ته‌نیابی له‌سهر لوتكه‌ی چیای "چام" ده‌زیام، که به‌سهر سه‌وزه‌لآنی "بارلا" دا ده‌روانیت.. له‌مو ته‌نیابی و گزش‌گیری‌یه‌دا به شوین نووریکدا ده گه‌رام که دلم پرووناک بکاتمه‌وه. شه‌ونکیان له و ژووره بچکوله سه‌رنه گیراوه دانیشتبووم که له‌سهر دره‌ختیکی سنه‌وبه‌ری سه‌ر لوتكه‌ی ئه و چیایه "به ته‌خته" دروست کرا بیو..

کتوپر پیری‌یه کم چه‌ندین جویزی غه‌ربیبی خسته پیش چاوی ههست و شعورم، وه‌ک ته‌وه‌ی که له مه کتووبی شه‌شه‌مدا به پروونی باس کراوه. چونکه له هیمنی و کپیی ئه و شه‌وه‌دا جگه له زایله‌هی خه‌مناکی خشیدی گه‌لای داره کان هیچ ده‌نگیکی تری تیندا نه‌ده‌بیسترا. ههستم کرد ئه و زایله‌هیه سه‌رجه‌می ههست و نه‌سته کامن و ناخی پیری و غریبیمی پیکاو، به گوئی دلما چرپاندی و و‌تی:

"هه‌روه‌ک روزی پرووناک بوو بهم گزپره تاریکه و دنيا کفني په‌شی پوشی، روزگاری ته‌مه‌نیشت - به همان جویز - شه‌وه‌ی به‌سهر دادیت و، روزگاری دنیاش ده گزپریت به شه‌وه‌گاری به‌زه‌خ و، روزی هاوینی ژیانیش ده‌بیت به شه‌وه‌ی زستانی مردن!" ده‌روونیشم به خه‌فه‌ته‌وه له و‌لامدا و‌تی:

"پاسته، من لیزه‌دا نامز و دوور له شار و نیشتمانی خۆمم. به‌لام جودایی خۆش‌هویستانی دریزایی ته‌مه‌نم که له په‌نجا سالان تپه‌پر بووه و له فرمیسک رشنن به دواياندا هیچی تر شک نابهم، نامزییه کی گه‌لئی دژوارتره له نامزیی نیشتمان. ته‌نانه‌ت

(۱) مه‌بست مانگه پیروزه کانی: "ره‌جهب، شه‌عبان، ره‌معزان". و (وهر گنبر)

(۲) مه کنوبات، مه کنوبی سیازده‌هم، ل: ۷۶-۷۴.

ئەم شەو من ھەست بە غەریبی یەك دەکەم کە ئازارە کەی گەلئى زیاترە لە چاوشەریبی سەر لوتکەی ئەم چایاھە کە ئەویش پۇشاکى نامۆبى و خەفەتى پۇشىۋە! چونكە "پېرى" ھەپەشەی نزىكبۇنەوەی کاتى جودايى تەواوەتى و كۆچى دوايىم لەم دنیا يە لى دەکات".

لەتاوا، ھەر لە ناوەندى ئەم نامۆبىيە کە خەفتە گەمارۆى داوه و ئەم خەفتەش کە ئاۋىتە ئازارە، بە دوايى تروو سکايىھە کى نۇور و دەرگایىھە کى ھیوا و ئومىددا دەگەرمام.. لە ناكاودا "ئىمان بە خوا" ھات بە فريامەوە و دەستى گىرمۇ، لە پاش ھەستىرىدىن بەو غەریبىيە، ئاسوودەبىي و دىلنەوايىھە کى گەورە ئەمۇتۇى پىنى بەخشىم کە ئەگەر ئەم ئازار و نامۆبىيەم چەندان جار لە وەش زىياتر بوايىھە، ھەر دەپەرەواندىمەوە و ئاسوودەبىي پىنى دەبەخشىم.

بەلتى خوشك و برايانى پېرم! مادەم بەديھىنەرىيکى مىھەرە بانغان ھەيە، ئەوا ئىيمە غەریب و نامۆ نىين.. مادەم خوايى گەورە ھەيە، ئەوا ئىيمە ھەموو شىيىكمان ھەيە.. مادەم خوا و فريشتە كانى ھەن، ئەوا ئەم دنیا يە چۈل نى يە، ئەم بىابان و ھەردانەش کە بە چۈل دىئنە بەرچاومان، لە راستىدا پېن لە مەلايىكەت و بەندە بەرپىزە كانى خوايى گەورە. بەلتى، نۇورى ئىمان بە خوايى و، روانىنە دنیا لە بەر خوايى گەورە و لە روانگەي ئەم ئىمانەوە، ھەرچى درەخت و دار و بەرد ھەيە، ھاودەم لە گەل بەندە خاوهەن ھەست و شعورى كانى، ھەموو يان دەكەت بە خەمپەۋىن و ھاۋەل و ئاشنامان. چونكە دەگۈنجىنى ئەم بۇونەورانە بە زمانى حاليان لە گەل تىماندا بدوپىن و، دلىمان بىدەنەوە و، بى تاقەتىمان دەرىكەن).^(۱)

□ چەند جۆرىيەكى غەریبى

(دەپەن سەن مانگە بە تەننەيى ماوەتەوە. مەگەر نزىكەي بىست پۇزى جارىيەك مىۋانىيەك بېت و سەرملى بىدات، دەنا زۇرەيى كاتە كانى تر بە تەننەيى كەسى دەمېنەوە. وا نزىكەي بىست پۇزە هېيچ كەسىيەك لە خەلتى كى چىا كە لە دەپەن سەن ماوە و ھەموو يان بىلاوەيان لى كرددووە.

(۱) بىرسىكە كان، بىرسىكەي بىست و شەشم، ل: ۴۵۶-۴۵۷.

لهم چه شنه چیا چولانه‌دا که غریبیم به یاددا دههین، کاتنی که شمو په‌ردہی خویم به‌سردا ده‌داد و جگه له خشی خم بزوینی گه‌لای داره کان هیچ ده‌نگ و زایله‌یه کی تری تیدا نایسترتیت، خوم له نیوان پینج جوزی غریبیدا ده‌بینمه‌وه: یه که‌میان: له‌بهر ئوهی هه‌ندی به‌سالا چووم و پیری جنی ده‌ستی خوی تیدا ده‌خستروم، ئواهه‌ستم به غریبی و دووری خزم کرده‌لو که‌سوکار و هاواری و خوش‌ویستانم که به‌جنی‌یان هیشتروم و بۆ‌جیهانی به‌رزه‌خ گواستو و یانه‌ته‌وه.. هر لهم غریبی‌یه‌وه بازنی‌ی غریبی‌یه کی ترم لئی خرايه سه‌رپشت، که بربتی بورو له‌وهی هه‌ستم به غریبی‌یه کی ئاویتھی ئازاری جودایی کرد، چونکه بینیم زوربه‌ی ئوه بوونو و راهی که په‌یو‌ندیم پیبانه‌وه هه‌یه، به وینه‌ی به‌هاری رابوردو، رؤشتون و به‌جنی‌یان هیشتروم!

ئنجا له ناوه‌ندی ئهم غریبی‌یه‌وه بازنی‌ی غریبی‌یه کی تر کرايه‌وه، که غریبیم له نیشتمان و که‌سوکار، چونکه هه‌ستم به غریبی‌یه کی ئاویزانی ئازاری جودایی کرد کاتنی بینیم به ته‌نیابی و دوور له نیشتمان و که‌سوکارم ده‌ژیم.

هر له ناوه‌ندی ئهم غریبی‌یه‌وه، بارودخی شهوی تار و چیا به‌رجه‌سته کانی به‌ردەم غریبی‌یه کی ئه‌وتیوان به‌سردا دادامه‌وه که خم و خدفه‌تیکی ئاویتھی سۆز و به‌زه‌بی له گه‌ل خوّدا هینابوو.. که ئەمەش کاریکی کرد هه‌ست بکەم مەيدانی غریبی‌یه کی تر له به‌ردەم رؤح‌مدا کراوه‌ته‌وه، که وخته ئەم میوانخانه فانی‌یه جنی بھیلتیت و رپووه ئەبەد و هەتاھەتايی بکەویتە رئى. لەم‌مۇهه‌ستم کرد کە غریبی‌یه کی نائاسالی منی لە ئامیز گرتۇو. بۆیە كەوئە بىر كردنە‌وه و، يە كىسەر لە‌بەر خۆم‌مۇهه و قەم: "سبحان الله". ئنجا بىرم كرده‌وه لە‌وهی کە ئایا چۈن مەرۆڤ بتوانیت رپووبه‌رووی ئەم هەممو تاریکی‌یه زۆر و يەك لە‌سەر يەك و غریبی‌یه جۆراوجۆرانە بېتە‌وه کە بەم چەشنه ئاویتھی يە كىرى بۇون؟

"دل" م‌هاوارى لئی هەلسا و وتى:

ئەی پەروه‌ردگارم! من غەریب و تەنها و لاواز و بى توانا و نەخۆش و دەستەوسان و پىر و بى ئىختیارم!

ئەی خواي گەورەم! ھانام بۇ هيئايت! دەسا فريام بىکمۇھ.. داواي لىخۇشبوونتلىنى دەكەم.. لە دەرگانەي تزدا دەستەوسان و بىن دەستەلات كەوتۈرم، ھىزىز توپاتلىنى دەخوازم!

يە كىسەر "نۇورى ئىمان" و "پېزىنەي قورئان" و "لۇتف و سۆزى پەروەردگار" ھاتىن بە ھانامەوه و، ھىندە ھىزىز و پېزىيان پىن دام كە ھەر پىنج جۈزە غەربىيە تارىكە كانى دەورو بەريان بۇ رەواندەمه و گۇزپىيان بە پىنج بازىنەي نۇورانىي شاد و دلتەوابىي بەخش. ئىتر "زمان" م دەستى كىد بە دووپات كەردىنەوهى ئايەتى:

﴿حَسِبْنَا اللَّهُ وَنَعِمُ الْوَكِيلُ﴾ (آل عمران: ۱۷۳).

"دلى" يشىم ئەم ئايەته پېرۇزى خۇيىندهو كە دەفرمۇئى:

﴿فَإِنْ تُولُوا فَقْلَ حَسَبِيَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوْكِلْتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ﴾ (التوبه: ۱۲۹).

پاشان "زىرى" م بۇوي گوفتارى ئاراستەي "دەرۈون" ئىنگەران و دەم بە ھاوار و شلەزاوم كىدو، و تى:

ئەي بىنچارە! واز لە سکالا و ھاوار بېھىنە و پشت بە خواي گەورەي خۇت بىھستە.. چونكە سکالا - خۇرى لە خۇيدا - بەلایە كى ئاوىتى بەلایە و گوناھىكە لە دوو تۈرى گۇناھبارىدا.

گەر بە بۇنەي ئەم بەلایەتەوە "بەلابەخش" بناسىت و يىدۇزىتەوە، ئەوا بەلاكەت لە راستىدا دەبىت بە خىشىتىكى مەزن و سەفايە كى يە كىجار زۆر.

كەواتە واز لە سکالا بېھىنە و، قازانچى شو كرانە بىزىرى دەستى خىزىت بىخە، چونكە زەرەدەخەنەي گۈل لە شەھقى بۇوي "بولبولى عاشقىيەتى"!

ئەوەتا دنيا كەت - بە بىن خواناسى - سەرانسەر ئازارە و ھەر دەم پروو لە نەمانە. كەواتە وەرە لەم بەلایەدا پشت بە خوا بىھستە..

بۇچى بەم جۈزە لە دەست بەلایە كى بچۈرك و اھاوار دەكەيت، كە لە ھەمان كاتىدا پر بە دنيا كۆلى بەلات لە سەر شانە؟!

زەرەدەخەنەي "تەوه كۆكۈل" لە بۇوي بەلادا بىنۇنە، با ئەوپىش بە پىكەننەن بەرەو پرووت بىتەوە..

چونکه هه‌تا ئهو له پىكەنيدا بىت، ئهوا هيىدى هيىدى بچۈرۈك دەيىتمووه، تا به تەواوى نامىنېت^(۱).

□ كۆچى دوالى عەبدورەحمان و دلداـنـهـوـهـيـكـ لـهـ قـورـئـانـهـوـهـ
 (لـهـ كـاتـهـداـ كـهـ بـهـ تـهـنـيـاـيـىـ لـهـ "بـارـلاـ"ـىـ سـمـرـ بـهـ پـارـىـزـگـايـ "ئـىـسـپـارـتـهـ"ـ دـهـزـيـامـ وـ،ـ بـهـ
 دـهـسـتـ ئـهـوـ دـىـلـىـ يـهـ ئـازـارـبـهـخـشـهـوـهـ دـهـتـلـامـهـوـهـ كـهـ پـىـيـ دـهـوـتـرـىـتـ:ـ "دوـورـخـراـوـهـيـىـ"ـ وـ،ـ
 تـىـكـهـلـىـ خـەـلـكـىـ وـ تـەـنـاـهـتـ نـامـهـ گـۇـرـىـنـهـوـهـشـمـ لـهـ گـەـلـ ھـەـرـ كـەـسـىـكـدـاـلـىـ قـەـدـەـغـهـ
 كـرـابـوـوـ،ـ سـەـرـەـرـاـىـ نـهـخـۆـشـىـ وـ پـىـرىـ وـ غـەـرـىـبـىـ خـۆـشـىـ..ـ

لـهـ كـاتـهـداـ كـهـ مـنـ گـرـفـتـارـىـ ئـهـمـ حـالـهـ بـوـومـ وـ خـەـمـ وـ خـەـفـەـتـىـ تـالـمـ لـهـ دـهـسـتـ
 دـهـچـەـشـتـ،ـ نـوـرـىـنـكـىـ دـلـىـدـهـرـوـهـ وـ دـرـەـخـشـامـ لـهـ سـەـرـنـجـ وـ نـهـيـنـىـ يـهـ وـرـدـەـ كـانـىـ قـورـئـانـىـ
 پـىـرـۆـزـهـوـهـ لـىـ دـهـرـكـوـتـ،ـ كـهـ خـواـىـ گـۇـرـوـهـ بـهـ مـىـھـرـبـانـىـ خـۆـىـ پـىـيـ دـهـبـەـخـشـىـمـ وـ پـىـىـ بـىـ
 پـوـونـاـكـ دـهـكـرـدـهـوـهـ بـۆـمـ.

منىش تىيىدە كۆشام كە بە هۆى ئهو نورهود ئەشكەنجه و بارودۇخە ئازاربەخشە كەم لە
 بىرى خۆم بەرمەوە، بە رادىيەك كە توانىم لەو پىيەوە شار و خزمان و خۆشەویستانم لە
 بىر بچىتەوە، تەنها يەكىڭ لەو خۆشەویستانە نەيىت كە - بە داخموھ - ھەرگىز لە يادم
 نەچۈو، ئەويش "عەبدورەحمان"ى برازام بۇو.. كە لە پاستىدا كۇرپى معنەوى و
 ھاوارنى ئازا و قوتايى دلىسۈزم بۇو، نزىكەي حەوت سالىش دەبۇو لىيڭ دابراپورىن.
 نەشىدەزانى لە كۈرىيە تا بە ھەر جۈرييڭ بۇوە نامەي بۇ بنىرەم و قىسەي لە گەلدا بىكم و،
 پىكەوە ھاوبەشى خەمى يە كىز بىن. ھەروەك ئەويش جىڭگاى منى نەدەزانى هەتا بىت بۇ
 لام تاڭو بۇ دلداـنـهـوـهـ وـ خـزـمـتـكـرـدـمـ لـىـ بـېـرـىـتـ..ـ

بەلنى، لەم پىرىيەمدا گەللى پىویستم بە يە كىنگى تىكۈشەر و راست و راستگۈزى وەك
 "عەبدورەحمان"ھەبۇوا!

رۇزىكىيان لە ناكاودا نامەيە كىيان دايە دەستم.. ھەر كە ھەلتىم پچىرى سەير دە كەم ئەم
 نامەيە كەسىتىيى "عەبدورەحمان"ى بە تەواوى پىوە ديارە.
 لە پاستىدا ئەم نامەيە زۆر گىرياندى و تائىشاش ھەر دەمگىرىيىت!

(۱) مەكتوبات، مەكتوبى شەشم، ل: ۳۶-۳۸.

چونکه "عبدوره حمان" لهم نامه یهدا ده ری برپیوو که به تمواوی دهستی له چیزه دنیاییه کان و له همه مهو خوّشی و لهزه تینکی هملگرتووه و، نووسیبووی که ئه په پری تاواتی ئه ویه بگاته لای من و له پیرمدا چاودیزیم بکات و هک ئه ویه که من له کاتی منالیی ئهودا چاودیزیم ده کرد. تاکو به قهله مه کارا مه کهی له کارمه ندی و ئه رکی راسته قینهی ئهم دنیایه مدا یارمه تیم بذات، که برتی به له بلاو کردنمه وهی راز و نهیتی یه کانی قورئانی پیروز. جگه له مهش داوای "سی" پهیامی کردبwoo که بزوی بنیم، تاکو به خوی و یارمه تیده رانیه وه له هریه کهیان "سی" دانه بنوو سنهوه!

ئهم نامه یه به هیوا یه کی تو ندو تول منی به دنیاوه بهسته وه و، له بئر خومه وه ده موت:
"و من قوتایی دلستز و ئازا و زیره که و بمهه فای خوم دوزی یه وه، ئه و کمههی که پهیوه ندی نیوانمان له پهیوه ندی نیوان باوک و کور گله لئی به هیزتر بwoo. وا دوزیمه وه و، لاشکرا شه که دیت بولام بز چاودیزی کردم".

ئهم هیوا یه هرچی ئازاری دیلی و تهبا بالی و غهربی و پیری بعون، همه مویانی له بیر بردمه وه

ئهم نامه یه ئیمانی تکی گله لئی دره خشان و به هیزی پیوه دیار بwoo. و هک بلیی کاتی "عبدوره حمان" نووسیویه تی چاوه بینی ئه جه لی خوی کردووه! چونکه له و ماویه دا نو سخه یه کی له "وتهی ده هم - پهیامی حه شر" دهست که وتبوو که سه باره ت به "ئیمان به رؤزی دوایی" ده دویت و چاپم کردبwoo. جا ئه و پهیامه به وینهی مه تهه میک همه مهو زام و برینه مه عنده وی یه کانی ماوهی حه وت سالی رابوردووی ئه وی تیمار و ساریز کردبwoo.

له پاش نزیکهی دوو مانگ که من لهم هیوا یه ده زیام و، چاوه بینی گهیشتني "عبدوره حمان" بboom، تاکو پنکه وه ژیانی تکی پر له به ختیاری له دنیادا به رینه سهر، که چی له ناکاودا ده نگو باسی مردنی هات!!

ئدم ده نگ و باسه وهها پایته کاندم که تا ئیستا و به دریزایی ئهم پنسج سالهی مردنیشی، هیشتا کاریگری و خدهه تی هر له دلمدا ماوه و، ئازار و په زاره یه کی هیندہ زوری بز به جنی هیشتمن که له دیلی و تهبا بالی و غهربی و پیری و نه خوشی یهی تیاياندا ده تلامه وه، گله لئی زورتر و زیاتر بwoo!

پیشتر ده موت: "نیووه‌ی دنیا تایه‌تی به که‌ی خۆم به مردنی دایکم لە دهستم چوو." که‌چی وا ئیستا نیووه‌که‌ی تریشی به مردنی "عەبدورەحمان" تمواو بیو، که‌واته ئیتر من هیچ په بیوه‌ندی يه کم به دنیاوه نه ماوه!

بەلئى، ئەگەر "عەبدورەحمان" لە ژیاندا بیایە، لە دنیادا دەبیو بە جەمسەریک بىز کارمه‌ندی يه که‌ی سەر بە دواپۇزم و، دواى خۆبىشم دەبیو بە باشتىرين جىنگەدارم و، لە ماوه‌ی دنیاشدا ھاوارىي يه کى بە وەفا دەبیو بۇزم و، دلىم پىنى دەکرایەوە و، دەبیو بە ئەمیندارىتىكى دلىسۈز و قوتايى يه کى زېرىه کى "پەيامە کانى نور".

بەلئى، كۆچى دواىي "عەبدورەحمان" سەبارەت بە كەسىنگى وەك من - وەك مەرۋەقىك - لە دەستچوونتىكى ئازار بەخش و دلى سووتېنە!

خۆھەرچەندە ھەولتىكى سەرومپە دەدا بىز ئارامگىرن و خۆپاڭرى، كەچى رپووپەرووی زەريانىتىكى ھېننەدە بەتىن و تەۋۇزم بۇبۇومەوە كە ھەممۇ سووج و قۇزبىنگى گىيانى گىرتىبووه. خۆ ئەگەر ئەو دىلدانەوانە نەبۇونايدە كە ھەندى جار لە نەھىنى يە کانى قورئانى پىرۇزەوە دەھاتنە فەريام، ئەوا كەسىنگى وەك من ھەرگىز بەرگەي ئەو گەردەلۈولە نەدە گرت و، ئازارى لا ھەلەدە گىراو، بە تەواوى ئۆزقرەي لەبىر دەپرا!

ھەر بەم خەفەت و ئازارانوو، ھەندى جار دەپۇشتىم بىز ناو ھەرد و شاخە چۈلە کانى "بارلا" و لەوئى بە گۆشە گىرى و تەنپابىي دادەنىشتىم و، بە وينەمىي فيلمى سىنەما تابلۇز جوانە کان و دىمەنە نىانە کانى ئەو ژیانى بەختە وەرىيەم بە پىش چاودا دەھات و دەپۇشت كە لە گەل قوتايى يە كامدا - لە كەسانى وەك عەبدورەحمان - بىر دەبۇومەسر. جا ھەركات ئەو تابلۇيانە لە بەر دەم ئەندىشە مەتا تىنەپەرپىن، ھەست ناسىكىي پىرى و غەرپىيم ئەوەندە ئىرلە ھېزى بەرگىرى منى كەم دەکرەوە و، پىرەي دەپۇوخانىم و، زىاتر ھەستى دەبزواندم!

بەلام لە ناكاودا يە كىيڭى لە نەھىنى يە کانى ئايەتى: ﴿كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَةُ أَنَّهُ الْحُكْمُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ﴾ (القصص: ۸۸) ھېننەدە بە ئاشكرا و رپونى لە پەروپەر دىلما دەركەوت كە ھانى دام دوو جار "يا باقى أنت الباقي" لە بەر خۆمەوە دووبات بکەمەوە و، بەمەش دلىم بە تەواوى كرايەوە.

به لئي، به هزوي نهيني ئەم ئايته پيرۆزمه و، له نىوان ئەو هەرد و شىوه چۈلەدا و،
لە گەل ئەو دەرۇونە پې ئازارەدا، خۆمم لە لاى سەرۇوی سى تەرمى گەورەدا بىنى يەوه،
وەك لە پەيامى "پلىكانە سوننەت" دا ئاماژەم بۆ كردووه:
يە كەم: خۆمم وەك كىلى گۈرپىك هاتە پىش چاو، كە پەنجا و پىنج سەعىدى مەرددووی
ماوهى ژيانى منى تىدا ئەسپەرەدە خاك كرابۇون، بە درىزايى تەمەنم كە خۆزى دابۇولە
پەنجا و پىنج سال!

دووھەم: خۆمم بە وىنهى زىنده وەرىيکى بچوو كى وەك "مېرۇولەيەك" دەبىنى كە
بە سەرپۇوی ئەم چەرخەدا دەپۋشت، كە لە جىنى كىلى گلکۆزى تەرمە گەورە كەى
گرۇي مەرۆفە، هەر لە ئادەم پىغەمبەرەوە - دروودى لە سەر بىت - تا دەگاتە ئىستا.
سىھەم: به هزوي نهيني ئەم ئايته پيرۆزمه مەردنى ئەم دنيا گەورەيم لە پىش چاودا
بەرجەستە بۇو، وەك ئەوهى كە ھەموو سالىيەك - بە وىنهى مەردنى مەرۆف - چەندىن
دنياى گەپۈك دەمرىنت و بە تازە بۇونەوهى سال، سالى پىشىو كۆزج دەكتات.

كاتىن كە من لەم حالەدا بۇوم، واتا ئاماژەيە كەى ئايتهتى: ﴿فَإِنْ تَوْلُوا فَقْلُ حَسَنِيَ اللَّهُ
لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكِّلْتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ﴾ (انتوبە: ۱۲۹) هات بە فريامەوه و،
نوورىيکى نە كۆزأوهى هيئا بە هانامەوه و، ئەو خەم و پەزارە زۆرهى كە لە مەردنى
"عەبدۇپە حمان" وە تۈوشىم بۇو، ھەمووی رەواندەوە و، دلتەوابى پاستەقىنەي پىنى
بە خشىم.

به لئي، ئەم ئايته پيرۆزە بىنى سەلانىدم كە مادەم خوا ھەيدە، ئىزت ئەو خوابىھ جىنى ھەموو
شىنكمان بۆ دە گرىتەوە و، بۇونى ئەو سەرزو زىيادى بۇونى ھەموو شىنکى ترە. چونكە
دەركەوتى چاودىرى و عىنایەتىكى ئەو جىنى ھەموو جىهان دە گرىتەوە و، تاقە تىشكىكى
نوورى ئەويش ژيانىكى وا بەو سى تەرمە دە بەخشىت كە دەرى دەخات ئەوانە تەرم نىن،
بەلكو بىتىن لەوانە كە ئەركى فەرمانبەرى يان لەم سەرزەوى بەدا كۆزتايى پىنى ھىنناوه و
بۆ جىهانىكى تر كۆزچيان كردووه.

لە بەر ئەوهى ئەم نهيني و حىكىمە تەمان لە "بىرىسکەمى سىھەم" دا پروون كردووه تەوه،
بە پىويسىتى نازانم لىزەدا زياتر پروون بىكىتەوە، بەلام ئەونەن دەتىيم كە:

ئه و شته‌ی بورو بهه‌زی رهونه‌وهی سه‌رجه‌می داخ و خهفه‌ته زوره کامن ته‌نها دوپیات
کردنوه‌ی دوو جاره‌ی "یا باقی انت الباقي" بورو، که واتای ئایه‌تی پیروزی: **﴿كُلُّ شَيْءٍ
هَالِكُّ إِلَّا وَجْهَهُ﴾** لیک ده‌دانه‌وه.

بۇ رۇونکردنوه‌ی ئه‌مه، دەلیم:

کاتى که بۇ يه كەم جار "یا بـاـقـی أـنـتـ الـبـاـقـی" مـوـتـ، هـسـتـ كـرـدـ بـهـ وـيـنـهـىـ
نـهـشـتـهـرـ گـهـرـىـ لـهـ دـهـرـوـنـدـاـ تـيـمـارـىـ ئـهـ وـبـرـيـنـهـ مـعـنـهـوـىـ بـهـ زـورـانـهـ دـهـ كـرـتـ کـهـ بـهـهـزـىـ
تـهـواـوـ بـوـونـىـ دـنـيـ وـكـزـچـ كـرـدـنـىـ خـوـشـهـوـيـسـتـانـىـ وـهـكـ "عـهـبـدـوـرـهـ حـمـانـ" وـهـ لـهـ دـلـمـداـ
پـيـداـ بـوـبـوـونـ ..

بـهـلـامـ بـوـ جـارـ دـوـوـهـمـ رـسـتـهـ: "یـاـ باـقـیـ اـنـتـ الـبـاـقـیـ" بـوـ بـهـ مـهـلـهـمـیـكـ وـ گـشتـ ئـهـ وـ
برـيـنـاهـىـ بـزـ سـارـپـیـزـ کـرـدـ. ئـهـ وـيـشـ بـهـ تـيـپـ اـمـانـ لـهـ وـاتـايـهـىـ خـوارـهـوـهـ:

"كـنـ دـهـپـوـاتـ بـاـ بـرـوـاتـ! خـزـ تـوـ هـرـ دـهـمـيـنـيـهـ وـهـ! تـاقـهـ درـهـوـشـانـهـوـيـهـ کـيـ مـيـهـرـ بـانـيـيـ تـقـ
سـهـرـوـزـيـادـهـ بـزـ هـمـوـ شـتـيـكـىـ فـانـيـ وـ بـراـوـهـ. هـرـوـهـاـ مـادـهـمـ تـزـهـيـتـ، ئـيـتـ ئـهـ وـ كـسـهـىـ
کـهـ بـهـهـزـىـ باـوـرـهـيـنـانـىـ بـېـتـ وـ گـوـپـرـاـيـلـىـ بـزـ ئـايـيـنـهـ کـهـتـ - کـهـ ئـيـسـلاـمـ - پـيـوـهـنـدىـيـ بـهـ
تـوـوـهـ هـيـهـ، لـهـ هـيـچـ شـتـيـكـىـ کـمـ نـيـيـهـ وـ هـمـوـ شـتـيـكـىـ هـدـيـهـ. نـهـمانـ وـ پـزـيـشـنـ وـ مـرـدـنـ وـ
نـهـبـوـنيـشـ، هـمـمـوـوـيـانـ پـهـرـدـهـيـ تـازـهـ كـرـدـنـوـهـ وـ هـزـكـارـىـ گـهـشـتـ وـ گـوـزـارـنـ بـهـنـاوـ
چـهـنـدـيـنـ جـىـ وـ شـوـيـنـىـ جـيـاجـيـادـاـ!"

ئـيـتـ بـهـ بـيرـكـرـدـنـوـهـيـ، ئـهـ وـ حـالـتـهـ پـۆـحـىـ بـهـ خـهـفـتـ بـهـ خـشـ وـ سـامـنـاـكـ وـ تـارـيـكـ وـ
سـوـوـتـيـنـهـرـانـهـ نـهـمانـ وـ خـۆـشـحـالـتـىـ بـهـ کـيـ پـوـونـاـكـ وـ بـلـهـزـهـتـ وـ خـمـرـهـوـيـنـ جـىـ
گـرـتـنـهـوـهـ. ئـنـجـاـ دـلـ وـ زـمـانـمـ، تـهـنـانـهـتـ هـمـوـ خـانـهـ وـ گـهـرـدـيـلـهـيـهـ کـيـ جـهـسـتـهـ شـمـ - بـهـ زـمانـىـ
حـالـ - دـهـسـتـيـانـ کـرـدـ بـهـ وـتـنـىـ: "الـحـمـدـ لـلـهـ" وـ سـوـپـاسـكـرـدـنـىـ خـواـيـ گـهـورـهـ)^(1).

□ هـنـدـىـ فـوـونـهـىـ تـيـپـ اـمـانـىـ لـهـ نـيـشـانـهـ کـانـىـ گـمـرـدـوـونـ

(کـاتـىـ کـهـ لـهـ دـهـمـ دـوـوـرـخـراـوـهـيـمـ لـهـ "بارـلاـ" دـاـ، لـهـسـرـ لـوـتـكـهـىـ چـيـاـيـهـ کـهـوـ سـهـيـرىـ
درـهـخـتـىـ کـاـاـزـ وـ قـهـترـانـ وـ عـمـرـعـهـرمـ دـهـكـرـدـ، کـهـ هـمـوـ لـايـهـ کـيـ ئـهـ دـهـرـوـبـهـرـيـانـ
داـپـشـيـبـوـوـ، سـهـرـبـخـىـ بـارـوـدـخـ وـ نـاـواـزـهـىـ شـيـوهـ وـ دـيـمـهـنـيـاـمـ دـهـداـ.. کـتـوـپـ سـرـوـهـيـهـ کـيـ

(1) بـرـيـسـكـهـ کـانـ، بـرـيـسـكـهـيـ بـيـسـتـ وـ شـهـشـمـ، لـ: ۴۸۶ - ۴۹۰.

له سه رخزو نیان له راندنه وه و ئه و دۆخه کپ و ئارام و به سام و شکزبیهی ئهوانی گۆپری و خستتیه کۆرپنگی زیکر و تەسیج و تەھلیل و، حال و جهزبەی شەوق و شادی یمهوه. بینیم سەرتاپای ئه و دیچەنە قەشەنگ و پەنگینەی کە ئاویزانی شادمانی بسووه، دەرسى پەند و ئامۇز گاربى لىنى دەچۈرپىت و دانايى بە گوئى مەرۋىدا دەچرىپىت. يە كىسەر لە دېچەنە وه، ئەم بېرگە كوردىيە خوارە وە شىيخ ئەحەممەدی جزىرىم^(۱) هاتوه ياد كە دەلىت:

ھەركەس بەتماشا گەھى حوسنا تە ژەھر جا تەشىبىھى نىڭاران ب جەمالا تە دنازن^(۲) و اته ھەموان، لە ھەممو لايە كەوه، بە پەلە بۇ بىنېنى جوانىي تۆھاتۇون و، شانازى بە جوانىي يە تۇوه دە كەن!

جا بۇ دەرىپىنى واتا كانى ئەو ئامۇز گارى و پەندانەی کە لە دېچەنە وھەستم پىن كىرد، "دل" م بەم شىيەيە خوارە وە دايە پېرمەدی گرىيان: ئەي پەروەرد گارم! ھەممو زيندە وەرىك لە گىشت شۇنىنىكدا، پىكەوه، بۇ جوانىي تۇ دەپوان و، سەرنجى تىپ امان ئاراستەي دېچەنە ناوازە كانى گۆزى زەھى دە كەن، كە پىشانگاى سەنھەتى تايابى تۆيە.

ھەممو يە كىڭ لە زيندە وەرانە، بە وىنەي دەلآل و بانگەواز كار، لە ھەممو جىڭگا يە كدا.. لە زەھى.. لە ئاسمانى بىلندە كاندا، دەنگىان لىنى ھەلىپىوه و لە بارەي جوانىي تۇوه دەدوين و، بىنەران و سەرچىدە رانى بىن ئاشنا دە كەن. ئەم درەختانەش، كە ھەندىيەن لە دەلآل و بانگەواز كارانە، لە خۇشى و مەستى جوانىي نەخش و نىڭارە كانت بە سەرپۇخساري بۇونە وەرهو، كە وتۇونە لە بەخەولار و، جهزبەي شادمانى يان لىنى هاتۇوه و..

(۱) شىيخ ئەحەممەدی جزىرى بە "ملايى جزىرى" بەناو بانگە و خەلتى كى جزىرى بۇ تانە. مىزۇونۇ سانى ئەددەبى كوردى هيشتىا بە تەواوى بۇيان ساغ نەبۇوه تەوه كە ئايالە سەدەي شەشم بان تۆھەمى كۆچى دا ژىارە؟ دىوانە كەي گەلنى جار چاپ كراوه. پۇختە تېرىيان تائىستا ئەو چاپىيە كە مامۇستا ھەۋارى مۇكىيانى - خوا لىپى خۇش بىست - بە لېكىدانە وە تىپ و تەسىلى خۇزىيە و چاپىي كردىو، چەند پىشە كى و سەرەتايە كى بە سوودىيىشى بۇ نۇو سىيە. پروانە: (دىوانىي عارفى پەبىانى شىيخ ئەحەممەدی جزىرى مەشھور بە ملايى جزىرى) شەرح و لېكىدانە وە ھەۋارچ / سرووش - تاران ۱۳۶۱ھەتاوى. (وەرگىپ)

(۲) دىوانىي جزىرى (لېكىدانە وە ھەۋار)، ل ۳۷۶. (وەرگىپ)

له ئەنجامی بینینی کە مالى سەنەتى تۆۋە، چەندىن ئاوازى زىكىر و زايەلەی نەرمۇيان دەردەپىن و بە گۈنىي ئىمەيدا دەدەن.. دەلىيى دەنگخۇشىي زايەلەی ئاوازە كانيان، پىز مەستى كەردوون و بە لەنجەولارى نازەوهەممويانى هىناوارەتە سەما. هەر بۇيە، بۇ سەما و لەنجەولارى ئاوا، راپېرىون و ئارەزۇوىي مەستى و جەزبەش كەمەندكىشى كەردوون. هەمۇ زىنده وەرىڭ ئىلھامى نويىز و تەسبىحاتى تايىەتى خۆزى لە ئاسەوارە كانى ئەم مىھەربانى يە تايىەتەوە وەردە گۈرتى.

پاش خوينىدىن و وەرگەرنى ئە وانە رەوانە، يەڭ بە يە كى ئەو درەختانە لە سەرتاشە بەردىكى رەق پادەوەستىت و دەستە كانى رۇوەو عەرشى مەزن پادە گۈرتى.. ناينىت هەممويان پۇشاڭى بەندايەتى يان پۇشىۋە، لە بەردەم دەرگانە خوای مەزندادەستە كانيان بە لالانەوەي گەرمى بە كول ھەلپىرىو، دەلىيى "شابازى قەلەندەر" ن؟!^(۱)

پەلە ناسكە كانيشيان بە وىنەي پەلکە جوان و دلتەفینە كانى "شاناز"^(۲) دەلمەرىنەوە، چەندەها تاسەي ناسك و چىزى بەرز و بىلند لە بىنەراندا دەرروۋۇزىن؟! ئەم جوانى يە دەلىيى بە جارى سەرچەمى چىنە كانى عىشق دەخراشىنىت.. تەنانەت پەنجە ناسك و نيانە كانيشى بە سەر قۇولتىنىنى ژى ھەستىيارە كانى مەرۇقىدا دەھىيىت! ئەم بارودۇخە سەرنج بزوئىنە درەختە كان، واتاي وەك ئەمە خوارەوە بە بىرى مەرۇقىدا دەھىيىت:

دىمەنى ئاوا، پەزارەيە كى خەمناك دەخاتەوە ياد و.. گەريانىكى تالىش لە قۇولايى ناخى مەرۇقىدا ھەلدە قولتىنىت. ئەو ناخەى كە بە ئازارى نەمانى خۆشەويسىتە مەجازى يە كان، هەردەم دىنەوە سۇ و پىز دەكولىنەوە. ئەو دىمەنە، ئاوازى جودايى و ئازارى بە سوئى بە گۈنىي عاشقاندا دەدات، ئەوانەي كە بە وىنەي لىيڭدارپانى سولتان مە حەممود لە "ئەياز" ئى خۆشەويسىتى، لە دلخوازە كانيان داپراون!

(۱) خزمەتگۇزارى شىيخ عبدولقادرى گەيلانى بۇوە، هەر لە سەر دەستى ئەو يىشدا پىنگىيىشتۇرۇ و بە پلە كانى ويلايدا سەركەوتۇرۇ. (دانەر)

(۲) كېزىنەك بۇوە كە بە جوانىي خۆزى و قۇز و پەرچەمى بەناوبانگ بۇوە. (دانەر)

ئەم درەختانە، بە ئاوازە خەمناک و ناسكە کانىان، دەلىي زايەلەي "نەمرى" بە گۈنى
ئەو مەردوانەدا دەدەن كە لە گفتۇگۇز و لىتۇوانى دنيا بېراون.

"گيان" يش لەم دىئەنانەوە تىڭىيەت كە سەرجەمى شستان، بە تەسبيح و تەھلىل و
زىكىرەوە، رۇويان لە درەوشانەوە ئاواز جوانە كانى بەدىھىنەرى مەزن كردووە. كەۋاتە
ئەو دەنگانەي لىييان دەبىستىت دەنگ و زايەلەي لالانەوە كانىانە.

"دلىش، لە ئاوازندى ھۆنинەوە بەرز و بىلندە كەم ئەم ئىعجازارە ئاواز بىرەدا، نەھىيىنى
"تەھىيد" لە سەر پۇخساري ئەو درەختانەدا دەخۇرىنىتەوە، كە دەلىي ھەرييە كەيان
تايەتىكى بەرچەستە قورئانى پېرۋۇن..

وانە: ھېننەدە پىساى دەراسا و .. سەنعتى ئاوازە و .. ئىعجازارى حىكمەت لە بەدىھىنەنلى
ھەرييە كەياندا دەبىنىت كە ئەگەر سەرجمەم ھۆكارە كانى گەردۇون گۇزىنەوە و خاوهەن
ۋىست و ئىختىيار و توأناش بن، ئىنجا ناتوانى لاساييان بىكەنەوە و ھاۋوئىنەيان بەدى بېھىن!
"دەرروون" يش كە ھەموو جارىل ئەم بارودۇخە لە درەختە كاندا دەبىنىت،
"بوونەور" وادىتە پىش چاوى كە لە بەرددەم تەۋۇزمى گىژاوى بەخورەمى زەمان و
جودايىدا تەپاوتلى بىن كەوتىت!

بۇيى، لەتاوا، كەوتە گەرلان و پشىكىن و .. خولىيى دۆزىنەوەي چىزىكى نەبېراوەي
ھەميشەيى كەوتە سەر، تالە ئەنجامدا ئەم واتايەي بىن پاگەيەنرا كە:
"بە وازھىنانت لە دىنپەرسىتى، مانەوەت دەستگىر دەبىت!"
"عەقل" يش پىنكۈپتىكى بەدىھاتن و .. نەخش و نىڭارى حىكمەت و .. گەنجىنە كانى
چەندەها نەھىيىنى مەزنى لە تۇنى:

ئەم دەنگە ناسك و ئارامانەي درەختە كان و سەرچەمى زىنده و هەران و .. ئاورنگى
پۇرە كە وردىلە كان و .. شەنە سروھى هەوا فىننە كاندا.. بەدى كە!
لەوەش تىڭىيەت كە ھەرچى شت ھەيە، بە چەندىن لايم و پۇر، تەسبيحاتى خۆزى
بۇ بەدىھىنەرەي مەزنى پادە گەيەنلىت!

سەبارەت بە "ئارەزووی دەرروون" يش، ئەوا چىزىكى ھېننە ناسك لە خشەي
گەلا كان و ھەلكردنى سروھ نىانە كانەوە ھەست پى دەكەت كە سەرتاپاي چىزە
مەجازارى يە كانى لە بىر دەباتەوە، تەنانەت ھېننە تام و چىز لەو دىئەنە وەرددە گۈنەت كە پېر بە

دل حمز ده کات دهست له تام و چیزه مجازی یانه هلبگریت - که گوهه‌ری ژیانی یهون - و له پیناوی ئه و چیزه حقیقی یانه دا بمریت و بتويته‌وه!

"ئەندیشە" ای مرؤفیش، ئەم درەنه‌ی وادیتە بەرچاو کە وەک بلیتی مەلائیکە تانى سەرپەرشتیکاری ئەم درەختانە، رۆشتبنە ناو قەد و رەگە کانیان و پۇشاکى لق و پەله قامیشی يە جۆراوجۆرە کانى ئەوانیان پېزشیبیت! دەلتی پادشای ئەزەل لە گەل ئاوازى سەدان شىشال و له ناوه‌ندى ئایاشىنیکى بەسام و شکۆدا جەستەی ئەم درەختانە بە بەرى ئەوان پېزشيوه! تاکو درەختە کان بە ھەست و شعورىيکى تەواو - نەك لە شىۋەھى چەند جەستەیه کى رەقى بى گیان و بى ھەستدا - شوکرانە و منه تبارىي خۆيان پېشىكەشى خواى مىھەربان بىکەن!

ئەو شىشالانە، چەند ئاوازىنىکى ھىننە ناسك و يېڭەرد و ڪارىگەر دەرددە كەن دەلتى سىمۇقۇنىيابە كى ئاسماين و له مۇسیقاپە كى بلند و بەرزەوە دەرچۈون! ئەوهتا بىرى مەرۆڤ ھەتا گۈييانلىنى راپگریت ھەرگىز سکالاى جودايانلىنى نايىستىت، وەك ئەم نالەمى جوداپەسى كە سەرجەمی عاشقان، لە پېشەنگىيانوھ "مەولانى پۇرمى" لېيان دەبىستەن^(۱) ..

بەلكو چەندەھا جۆرى شوکر و ستايىشى نىعمەت بەخشى مىھەربانيانلىنى دەبىستىت كە پېشىكەشى خواوه‌ندى "حي" و "قىوم" ئى دەكەن، لە كائىنەتكەدا كە درەختە کان بۇون بە جەستەی فريشتنى سەرپەرشتىکاريان، گەلاڭاپىشيان وەك "زمان" يانلىنى هات و، تەنها بە ھەلگەرنى سروپە كى ناسك، بە ھەزاران زىمان، زىكىرى: "ھو.. ھو" يان دوپات دەكردەوە و .. بە "زيان" ھەكشيان سلاۋى خۆيان بۇ بدەپەنەرەي "حي" و "قىوم" راڭەياند.

چونكە سەرانسەرى بۇونەوران لە ناوه‌ندى ئەلچەيە كى مەزنى زىكىردا كار دەكەن و پېشكەوە و بە يەك دەنگ دەلتىن: "لا إله إلا هو".

ھەرىيە كەشيان، بە زمانى توانتى و لېھاتنى سروشىنى خۆزى، لە دەرگانەى گەنجىنەي مىھەربانىي خواى گەورەدا، دەستە کانى ھەلپىرە و، بە دوپات كەردىنەوەي

(۱) ئاماڙەيە بۇ يەكەم بەيىتى "مەسەنەوەي مەعەنەوەي" ئى مەولانا جەلالەددىنی پۇرمى، كە دەلتىت: بىشۇ از نى چون حكایت مى كىندا از جادىيە شىكايىت مى كىندا. (وھر گىز)

"یا حق" داوای مافی ژیان ده کات و .. به زمانی: "به ده ستهینانی ئهو ژیانهش" هم موویان زیکری ناوی: "یا حی" به بردده و امی ده لیتنهوه^(۱)!

□ نامه يهك كه ئهستيره كان ده دويتنيت!

(جارىكىيان له سەر لوتكە يەك لە لوتكە كانى چىاي "چام" ھوھ لە ئارامىي شەودا سەيرى پۇوى گەشى ئاسمانم دە كرد. كتوپر ئەم بېرىگانە خوارەوە بۆ دىلم هاتن. وەك بلىيى ئەندىشەم گۈيى لەو گوفتارانە بوروبيت كە ئهستيره كان بە زمانى حال دەرياندە بېرى! ئىجا لە بەر نەشارە زايىم لە پىساكانى شىعر نۇوسىندا، ئهو واتىيانەم چۈن بە دىلدا ھات ھەروەھاش نۇرسىمنەوە:

گۈي بۆ وتارى بەتام و شىرىنى ئهستيره كان پابگەر ..

با بىانىت كە مۇرى حىكىمەتى نەخشاوى سەر پۇخساري "بۇون" چىي بېيار داوا! دەبىنتىت همموويان پىكىوه لە سەر زمانى "حق" دە دويىن و، بە يەك دەنگ دەلىن: ئىمە بەلگەي پۇونى درەخسانىن لە سەر سام و ھەيىتى خواوەندى بە توانى شكتۈمىند.

ئىمە شايەتى راستىن لە سەر "بۇون" و "تەنبايى" و "توانست" ئى بە دېھىنەری مەزن. بە چەشنى مەلاتىيەكت، تەماشاي ئهو موعجىزاتە خنجىلە و ناسكۈلانە دە كەين كە پۇوى زەۋىيان ئارايىشت داوا.

ئىمە هەزاران چاوى بىنەرين كە لە ئاسمانەوە بە سەر پۇوى زەۋىيدا دەپروانىن و، سەيرى بەھەشت دە كەين^(۲).

(۱) وته كان، مەقامى دووهەمى وتهى حەفەدەھەم، ل: ۳۰۹-۳۱۳.

(۲) واتە: پۇوى زەۋى شەتلەگەي كېلىگەي بەھەشتە، موعجىزاتى بىن سۇورى توانستى خواي گەورەي تىدا پىش چاۋ دە خرىت. جا ھەر وەك مەلاتىيەكتانى ناو جىهانى ئاسمانە كان تەماشاي گۈزى زەۋى دە كەن و ئەم موعجىزاتانى تىدا دە بىتن، ئهو ئەستىرانەش، كە وەك چاوى ئاسمانە كان وان، بە ھەمان جۈرن، چونكە بە چەشنى مەلاتىيەكتان تەماشاي بە دېھاتوو ناسكۈلانە كانى گۈزى زەۋى دە كەن و، لە ھەمان كاتدا بۆ جىهانى بەھەشتىش دەپروان و، كارە دەراسا و كاتى بە كانى ئېرە لە شىۋە باقى و ھەمىشىيە كانى ئەۋىدا دە بىتن. واتە ئهو ئەستىرانە لەو كاتەدا كە تەماشاي گۈزى زەۋى دە كەن، بە پۇانىنىكى تر، ئاپارىش لە بەھەشت دە دەنەوە، وانە چاۋيان لە ھەر دوو جىهانە كە يە. (دانەر)

هزاران بهری ره‌نگینی درهختی بهدیهاتووانین، که دهستی دانستی خواوهندی شکومهند و خواهنه جوانی به تاسمان و لق و پله کانی پی کاکیشاندا هلتی و اسیوین. ئیمه برتیین له چهند مزگوت و خانه و لانه کی گه‌رژک و بلند و، چهند گلزپیکی پووناکی به‌خش و، چهندده‌ها که‌شتی و فرخکه‌ی گهوره بز تاسمان نشینان. ئیمه موعجیزه‌ی توانستی بتوانایه کی خواهنه که‌مال و.. کاری ده‌راسای سنه‌تی دانایه کی شکومه‌ندین..

دانایی نایاب و.. بدیهاتووانی گهوره و گرنگ و.. چهندده‌ها جیهانی پووناکیمان له ئامیز گرتوره!

بهم جوزره ده‌کمودت که ئیمه به هزار و یهک زمان، هزار و یهک به‌لگه به‌رچاو ده‌خهین و، ده‌باندهین به گونی که‌سانیکدا که مروقی راسته‌قینه‌ن. دهک چاوی بابای مولحید کوپریت، که پووی پووناکی ئیمه نایینت و، گوقفاره پوون و په‌وانه کاغمان ناییستیت!

ئیمه چهند به‌لگیه کی راست و په‌واین که "حق" لە سەر زارمان ده‌ردەچیت. سکه و مۇرىي هەموومان ھەر يەكىنکە و.. تىكىپا تەسىبیحات گوزار و بەندەی پەروەرد گارمانین و لە ژىز فەرمانى ئەوداين.

ئیمه بەدەم جەزبەی خۆشەویستی خوای گهوره، يادى ئەو دەکەین و، ھاوېشى ئەلچەی زىكىرى پی کاکیشانىن)^(۱)!

□ "درهختی پەلک" وەک غۇونەيەك

(مادەم بۇونەوەران لە حوكىمی دره‌ختدان، ئەوا دەگۈنجى بۇ مەبەستى دەرخستى پاستى يەکانى بۇونەوەران، "دره‌خت" بە غۇونە بەھىيىنەوە. وا دره‌ختى ئەم پەلکە زەبلاھە بەردهم ژۇورە كەمان، بە سىفەتى ئەوەی غۇونەيە کى پوخت و بچوو کى بۇونەوەرانە، بە غۇونە دەھىيىنەوە و، بە ھۆيەوە دره‌وشانەوەی "تەنبايى" خوای گهوره لە بۇونەوەردا، بەم جۆرەی خواره‌وە، پوون دەکەينەوە:

(۱) وەکان، مقامى دووهەمى وەتى حەۋەھەم، ل: ۳۱۵-۳۱۴.

ئەم درەختە - به لای کەمەوە - دەھزار بەر و، ھەمموو يەکىكىش لەو بەرانە - به لای کەمەوە - سەدان تزووی بالدارى ھەيە. واتە ھەمموو يەكىكىش لەو دەھزار بەر و ملىيۇن تزووە لە يەك كاتدا كارى بەديھىنان و ورده كارى يان تىدا ئەنجام دەرىت. لە كاتىكىدا كە "ھەۋىنى ژيان" لەناو تزووە ئەسلى يەكى ئەم درەختە و لە رەگ و قەدە كانىدا يە، شىنېكى دەستىشان كراوه و، لە درەوشانەوە و يىستى خواوه يە، ناۋ كىكە لە "ئەمر" يى پەروەردگار. ھەر بەم درەوشانەوە جوزئى يەش ھەزى يەتى ياساكانى دروستۇونى درەخت يېكىدىت، كە لە سەرەتاي ھەمموو پەل و لەناو گشت "بەر" و تەنيشتى ھەمموو "تزوو" يېكدان، بە چەشىنى كە ئەم ياسايانە هيچ بەشىكى درەختە كە بە ناتەواوى ناھىيەتتەوە و هيچ شىنەك پېيان لەن ناگىرت.

پاشان ئەم تەنها درەوشانەوە يە "ويست" يى خوايى و "ئەمر" يى پەروەردگارى، بە وېنە پۇوناڭى و گەرمى و ھەوا، بلاو ناپىتەوە. چونكە لەو ماوە دورانە ئەن ئەن شۇيىنانە بۆيان دەپرات و ئەم بەديھاتتووھ جۇراو جۇرانە بەدييان دەھىنېت، هيچ ئاسەوارىتىك بەجىن ناھىيەت، تەنانەت ھەر ئاسەوارىشى دەرناڭە وىت. چونكە ئەگەر ئە و درەوشانەوە بە بلاو بۇونەوە بوايىھە، شۇينەوارە كە دەرەدە كەمەت. بەلكورى بىن بلاؤ بۇونەوە و لەت بۇون، لە تەنيشتى ھەممو بەشىكى ئەم بەديھاتتووھ، ئامادەيە و، ئەم كارە ھەمە كى يانەش دۇر و پېنچەوانە "زاتىيەت" و "تەنيابى" يى ئەم نىن..

لە بەر ئەمە، دەتوانىت بۇتىرىت:

ئەم درەوشانەوە يە و يىستى خوايى گەورە و، ئەم ياسا ئەمرى يە و، ئەم ھەۋىنى ژيانە، لە تەنيشتى ھەممو جوزئىكى بەديھاتتووھ كەدا ئامادەيە و ھەرگىز بە جىڭگايدە كەمە نەبەستراوه^(۱).

سەرھەلدىنى پەيامە كانى نۇور

□ بەھەندىبۇون بە ھەر دۇر ناوى جوانى: "الرحيم" و "الحكيم" (من ئىستا لە سەر چىلەپۇپەي درەختىكى گەورە و بەرزى سەنۋە بەردام كە بە سەر يەكىكە لە لوتكە بىلندە كانى چىاى "چام" ھەوھەي..

(۱) و تەكان، ھەلۋىنىتى دووھەمى و تەھى سى و دووھەم، ل: ۹۱۴

له راستیدا من له مرؤٹ بیزار بوم و، پتر دلم به ئازه‌ل و گیانله بهران ده کریتهوه!
خۆ هەر کات حزم لى بیت له گەل خەلکى دابنیشم و گفتۇرگۈزىان ئاراسته بکەم،
ئەوا بە ئەندىشە و ادادەنیم كە ئیوه لى نزیکن و له گەلتان دەدویم، تا بەم شیوه‌یه
دلنه‌وابى بە خۆم بېھ خشم!

گەر هيچ رېنگرېڭ نەيەتە پېش، نيازم وايە يەك دوو مانگ لىرەدا بە تەنیابى بىنەمەوە.
جا هەر کات هاتم بۆ "بارلا" ئەوا بەپى خواتى و ئارەزووی خۆتان بە دواى
ھۆکارىنىكى چاپىنکەوتىن و گفتۇرگۈزدا دەگەرنىن.
بە راستى من له ئیوه زىاتر تاسەمەند و موشتاقى بارلام!
وائىستاش ئەوا و اتايانەтан بۆ دەنۇرسىم كە له سەر ئەم درەختى سەنەوبەرە بە دلدا

هاتن:

يە كەميان: خاتىرەيە كى تا رادىيەك تايىەتى يە، چونكە يەكىنە كە نەيىنى يە كانم، بەلام ئیوه
كەسانېڭ نىن كە نەيىنەتان لى بشاررىتەوە. ئەويش بىرپى يە لەۋەسى كە:
ھەروەك بەشىكى ئەھلى حەقىقەت نۇورە كانى ناوى جوانى "الودود" ئى خواتى
گەورەيان دەست كەمتووە و، له پەنچەرە كانى بۇونەوەران و له رېنى درەوشانەوە كان و
پلەي ھەرە بەرزى ئەوا ناوەوە، روانىيائەتە خواتەندى "واجب الوجود" ..
ئەم برايدەشان كە ھەر هيچ نى يە و له گەل هيچ شىتكىدا ناونابىت (مەبەستى خۆزىەتى)
لەو كاتەدا كە تەنها خزمەتى قورئانى پىرۇز دەكتات و خەرىكى بانگى خەلکى يە بۆ ئەوا
گەنجىنە بى كۆتاييانە قورئان، وەسفىكى پى بەخشر اووه كە بەھۋىمەوە له نۇورە كانى
ناوى جوانى "الرحيم" و "الحاكم" ئى خواتى گەورە بەھەمەند دەبىت!
جا سەرجمى "وته كان" چەند درەوشانەوەيە كى ئەوا بەھەمەندى يەن!
لە خواتى گەورە ئومىدەوارىن كە "وته كان" بەھەمەندى ناوه رۆكى ئەم ئايەتە پىرۇزە
بکات كە دەفەرمۇئى:

﴿وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتَىٰ خَيْرًا كَثِيرًا﴾ (البقرة: ۲۶۹) (۱).

(۱) مەكتوبات، مەكتوبىي چوارم، ل: ۲۸-۲۹.

□ دانانی پهیامی حهش^(۱)

پرژنکیان لمو کاتهدا که ماموستا نورسی له سه رلیواری ئارام و قەشەنگى دەریاچەی "ئەگریدىر" هاتوچۇرى دەكىد و سەرنجى لە ئاوه شىنە كەى و قەدىپالى سەوزى چىاكانى دەورو بەرى دەدا و، بىرى لە مەسىلەي زىندوبۇونەوهى دواى مردن و پرژى قىامەت دەكىدەوە، كە ئەو دەمە لە لايەن فەرمانگە ئىلخادى يە كانەوه بە خورافەت و ئەفسانەيە كى ئەوتۇر وىنا دەكرا كە ھېچ پالپىشىنى كى لە بەلگەي عەقللى و زانستى نەبىت.. لەو کاتهدا، بەدمەن ھاتوچۇر كەنەوه لە لیوارى دەریا كە، لە ھەلچۈن و قولپىدانىنى گەورەي پرەحيدا، نزىكەي چىل جار ئايەتى پېرۇزى: ﴿فَانظُرْ إِلَى آثَارِ رَحْمَتِ اللَّهِ كَيْفَ يُحِيِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا إِنَّ ذَلِكَ لَخَيْرٌ لِّلْمُوْتَى وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾ (الروم: ۵۰) لە شادمانىيە كى قۇولى پرەحيدا دوپات كەنەوه. كە ئەوش دەروونى ئەوي لە واتا كانى ئەم ئايەتە لیۋانلىيۇ كەرد، ئىنجا ئەو واتايانەي بە سەر يە كىك لە ھاۋپىيانىدا خۇينىدەوە ھەتا بىنۇو سېتەوە. بەم جۆرە "پەيامى حەشر" هاتە كایەوه، كە يە كەم پەيامى نورە^(۲).

(ھەمۇو يە كىك لەو راستى يانەي وتهى دەھەم "پەيامى حەشر" لە يەڭىكتەدا سى شىت دەچەسپىنیت: بۇنى خواوهنى "واجب الوجود" و.. ناوە كانى و.. سىفەتە كانى. ئىنجا مەسىلەي حەشر لە سەر ئەو شىتە بنەرتى يانە بىنیات دەنیت و دەچەسپىنیت. ئىتەمۇو كەسىك، ھەر لە سەرسەخت ترین مونكىرەوە تا دامەزراو ترین ئىماندار، دەتوانىت بەشى خۆى لە ھەمۇو يە كىكى ئەو راستى يانە وەرىگرىت.

چۈنكە ئەو راستى يانە سەرنجە كان بۇ لاي بۇونەوران و ئاسەوارە كان پادە كىشىن و دەلىن: چەند كارىتكى رېتكۈپىك لەم بۇونەوراندا بەدى دەكرىت.. كارى رېتكۈپىكىش ھەرگىز بىن بىكەر نايىت، كەوانە بىكەرەتكىيان ھەيە. مادەم ئەم بىكەرەش كارە كانى بە رېتكۈپىكى و پىسا ئەنجام دەدات، ئەوا دەبىن "دانا" و "دادگەر" بىت. خۇ مادەم دانا يە

(۱) دانراوە كاتى ترى لە "بارلا":

۱. وته كان (ھەمۇو)

۲. مەكتۇپات (ھەمۇو)

۳. بىرسكە كان (زۇرەبى) دوابى لە ئىسپارتە لە ماۋەي ھەشت مانگدا تەواوى كەرد.

نهوا کاری بیهوده و هرمه کی ناکات. ئنجا مادهم کاره کانی به دادگهری جیبیه جنی ده کات نهوا مافه کان به زایه نادات.. که و اته ده بئی مه حشه و دادگایه کی یه کجارت گهوره به رپا بیت..

پاستی یه کانی و تهی ده هم بهم چه شننده ده رون و، پوشابکی ئهم شیوه زنجیره بیه ده پوشن و، هرسی ده عواکه به یه که و ده چه سپین. به لام لبه رئمه وی به پوخشی هینراون، نهوا پوانی سه ریضی و ساکارانه ناتوانیت له یه کیان جیا بکاته وه. ده بئی بیشزایین که هریه که لمو پاستی یانه له چهند پهیامیکی تروله و ته کاندا به پوونکردن ویه کی تیر و تمهل دریزه هیان بی دراوه^(۱).

(ئهم پهیامه به لایه کی گهوره کی گیپرایه دواوه. چونکه بهمی ئمو ئائز اوه گیپری و پشیوی بیه که هزره زاله کان نایانه و، بهمی لهرزه پس خستنے کانی جه نگی جیهانی بیوه، ئه مو نافیقانه که ئینکاری "حه شر" ده کمن هه لیان بتو په خسا که بیره زهراوی بیه کانی خزیان له زور شویندا بلاو بکنه وه. جا کاتنی "تهی ده هم - پهیامی حه شر" ده که وت، هه زار نوسخه لئی چاپ کراو، له شوینه جیا جیا کاندا بلاو کرایه وه، هه رکه سی دهستی که وت به حمز و په رؤشی بیوه خویندی بیوه. ئیتر به پشتیوانی خوابی گهوره، پشتنی کوفری شکاند و زمانی ئمو اندشی لال کرد)^(۲)

له گه ل ئه و شدا (ئهم پهیامه - تهی ده هم - هیشتا پله و پایه هی شایانی خزوی نه دراوه تی. من هه ر خوم نزیکه هی پهنجا جار خویندو مه ته وه و، له هه مو خویندنه ویه کدا تامیکی نویسم چه شتوروه و، هه ستم کردووه که پیویستم به خویندنه ویه کی نوبی تر هه بیه! که چی هه ندی که س په بی بهم گرنگی بیه نه بردووه و به چاوی پهیامه زانستی یه کانی تر ده روانیتھ ئهم چه شننده پهیامانه و، تنهایه که جار ده بخونیتھ وه و جاریتکی تر به سه ری ناکاته وه.

له راستیدا ئهم پهیامه یه کې که له و زانسته ئیمانی یانه هی که پیویستی مرؤف پییان وه ک خواردنی نان وايه، پیویستی یه کی پرۆزانه بیه و هه میشه نوی و دووبات ده بیته وه^(۳).

(۱) پاشبه نده کان، پاشبه ندی بارلا، ل: ۹۷-۹۸.

(۲) بریسکه کان، بریسکه هه شتم.

(۳) پاشبه نده کان، پاشبه ندی بارلا، ل: ۱۰۴.

□ ناوی "پهیامه کانی نور"

(قدھری خوای گهوره به "نهفی کردن" لھم شاره وھ بز ئوشار دھیگو استمھوھ. ئا لھم کاتھدا چەندەھا و تھی مەزن کە لھ پىزئەی قورئانی پیرۆزھوھ هەلقولابوون، لھ ناخى دلمھوھ سەریان ھەلداو، منىش بز ئوھ کەسانەی کە لھ نزىكمدا بۇون، دەمۇن و ئەوانىش بۇيان دەنۇو سىيمھوھ و، بۇون بھو نامىلىكانەی کە ناوی "پهیامه کانی نور" م لىن نان.

ئەم ناوهش لھ قۇولايى دلمھوھ هەلقولاۋە، چونكە ئەو پهیامانه بھ راستى لھ نورى قورئانى پیرۆزھوھ درەوشانەتھوھ. لە قەناعەت و دلىايىھە کى تھا او يىشىدام کە ئەم پهیامانه زادەي "بىر" ئى من نىن، بەلکو ئىلھامىكى خواپىن لھ نورى قورئانى پیرۆزھوھ بەسەر دلەمدا پڑاون..

لەبەر ئەوھ، پیرۆزبایىم ئاراستەی ھەمۇ ئەو کەسانە كرد کە پهیامە کانىان بز دەنۇو سىيمھوھ، چونكە من دلىيام کە جىگە لھم پىيەھىج پىنگايدى کى تر لە ئارادا نىيە بز پاراستنى ئىمانى مۇسلمانان و، پىم وايە کە ھەرگىز نابى ئەو پىزئانەي قورئانى پیرۆز لە ھىچ كەسىك قەدەغە بىكىن و بشاررىتھوھ. پاشان دەستانى خاۋىن و دلىسۈز بز نۇوسىنەوەيان و بلاو كەردىنەوەيان كەمۇنە كار..

ئىز منىش دلىيا بۇوم کە ئەم لېپانەي ئەوان رامكىرىدىكى پەروەردگار و ھاندانىتكى خوايىھ تاكو ئىمانى كەسانى تر پاپىزىزىن و، ھىچ كەسىك نەتوانىت پىيەھىج رامكىرىدەن و ھاندانە خوايىھ بىگرىت. لەم شەھە دەستم كرد بە فەرمانى ئايىنە كەم گەلئى پىويسىتە ھانى گشت ئەو کەسانە بىرىت کە لھم پىيەدا كار دە كەن) (۱).

("پهیامە کان" کە بىرىتىن لھ سى و سى "وته" و سى و سى "مەكتوب" و سى و يەك بىرىسکە" و سىيازىدە "تىشكىك" ، لەبەر ئەوھ ناونراون بھ "پهیامە کانی نور" چونكە وشەي نور" لھ ھەمۇ شوينىكدا و بھ درىزايى ئىيام پۇوبەپۇوم بۇوەتھوھ، كە ئەمانە ھەندىكىيان:

گۈنە كەم ناوی "نورس" ۵..

(۱) تىشكىك، تىشكىكى چواردەھەم، ل: ۷۰۵-۷۰۶.

دایکی خوالیخو شبووم ناوی "نوریه" یه..

مامۆستا کەم لە تەریقەتى نەقشبەندىدا ناوی "سەبىد نور مەمدە" ..

يە كىئك لە مامۆستا كامىڭ لە تەریقەتى قادرىدا ناوی "نورە دىن" ..

يە كىئك لە مامۆستا كامىڭ لە قورئاندا ناوی "نورى" یه..

زۇربەي ئەو قوتايانە لە گەلەمدا دەمېنەمە ناوی "نور" يان پۇوه يه..

زۇربەي ئەو شتەي كىيىھە كامىن پۇون و ۋۇوناك دە كاتەوە، نۇونەھىنائەمە

نورانى يە كانن..

ئۇ يە كەم ئايىتەي قورئانى پېرۇز كە "زىرى" و "دل" م ۋۇوناك دە كاتەوە و "بىر" يشى
بەخۇيىمە سەرقال دە كات، بىرتى يە لە ئايىتى:

﴿اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ مَثَلُ نُورٍ كَمِشْكُوٰ﴾ (النور: ۳۵) ..

زۇربەي جار گىرو گرفتە كامىڭ لە سارەي حەقىقەتە خوايمە كانەوە، ناوی جوانى
"النور" ئى خواى گەورە بۆم شى دە كاتەوە..

ئىجا لە بەر ئەمە زۇر موشتاقى قورئانىم خزمەتە كە شىم تەنها بىز قورئانە، ئەمە
پىشەواي تايىھەتىم حەزىزەتى "عثمان ذوالنورين" ھ، خواى لىپازى بىت)^(۱)!

□ چاودىرىي خواىي و كەرامەتى قورئان

(ئەي برايانى ئاخىرەتم دوو قوتابى يە جىددىيە كامىن؛ بەرپىزان: "خەسرەو"^(۲) و
"پەتفەت"^(۳) !

(۱) پاشبەندە كان، پاشبەندى بارلا، ل: ۹۵-۹۶.

(۲) خەسرەو سالى (۱۸۹۹) لە ئىسپارا تەلە دايىك بۇوه و سالى (۱۹۷۷) بىش لە ئەستەمبۇول كۆزچى دوامى
كىردووه. لە پىشەنگى ئەم كەسانەمە بۇوه كە لە ئاخۇشتىرىن و سەخت تۈرىن بارودۇز خادا سەدان پەيدىغان
نورسىۋەتەوە بىلەيىن كىردووهتەوە. زۇربەي ئىيانى خىزى لە گەل مامۆستا كەيدا لە بەندىخانە كانى "ئەسکى
شەھر" و "دەنیزلى" و "ئافىيۇن" دا بەسەر بىردووه و، بە فەرمان و پىنمەمىي مامۆستا نورسىش موصىھەفيكى بىز
دەرخستى ئىعجازى لەمەپ تەوافرىقى جوانى "لەفظى جەلالە" ئى ناو يەك بە كە لەپەرە كانى قورئانى پېرۇز،
نورسىۋەتەوە. خواى گەورە لىپى خۇش بىت.

(۳) پەتفەت بارودۇچى (۱۹۷۵-۱۸۸۶) عەميدىنەكى خانەئىشىنە و لە بارلادا پەمپەندى بە مامۆستا
نورسى يەوه ھەبۇوه و، لە بەندىخانە كانى "ئەسکى شەھر سالى ۱۹۳۵" و "دەنیزلى ۱۹۴۲" و "ئافىيۇن
1948" لە گەل مامۆستا نورسىدا بەند كراوه. لە وانۇتەوە و فېركارىي قورئانى پېرۇزدا گەللى شارەزا
بۇوه. پاشان لە مز گەوتىنەكى ئەستەمبۇرلدا و هەتا كاتى لە دنيا دەرچۈونى پېشىنۈز بۇوه. خواى گەورە لىپى
خۇش بىت.

ئىمە هەستمان بە سى كەرامەتى قورئانى دە كردى لە كۆمەلتە پەيامى "و تەكەن" دا، كە لە پىزىنەت نۇورە كانى قورئانى پېرۋۇزەت سەرچاوهىان گىرتۇوە..

كەچى ئىپوھ، بە هيىممەت و شەوق و تىكۈزشانى خۇتان، كەرامەتىكى ترى چوارەمتان خىستە سەر ئەو سيانە. سى كەرامەتە زانراوە كە بىرىتىن لەمانەتى خوارەتە:

يەكەم: ئاسانى و خىرایى نائاسايى لە دانانىاندا. تەنانەت "مەكتۇوبى نۆزىدەھەم" كە لە پىنج بەش پىنكەتتۇوە، لە نزىكەتى سى رۇزدا و ھەر رۇزداش لە نزىكەتى چوار سەعاتدا، واتە بە كۆزى دوازىدە سەعات و لە نىوان چىا و دۆل و باخە كاندا و بىن ئەوهى هېچ كەتىپەتكى سەرچاوهىيەن لە بەر دەستدا بىت، دانراوە!

"و تەتى سىھەم" يش لە دەمى نەخۇشى و لە ماوهى پىنج شەش سەعاتدا دانراوە.

"و تەتى بىست و ھەشتەم" يش، كە باسى بەھەشت دەكەت، بە يەك دوو سەعات و لە ناو باخە كەتى "سولەھەمان" لە لىوارى شىوه كەدا دانراوە. تەنانەت من و تۆقىق و سولەھەمان سەرمان لەم خىرایىھە سوور دەما!

جا ھەروەك ئەم كەرامەتە قورئانى يە لە دانانىدا ھەيە، بە ھەمان جۆز:

دووھەم: لە نۇوسىنەوەشىدا ئاسانى يە كى نائاسايى و شەوقىتكى گەرمۇگۇر ھەست بىن دەكىنەت، بىن ئەوهى نۇوسەرەوە كەتى گەرفتارى بىزازى بىت. لە كاتىكىدا كە گەلىنى ھۆكەر لەم رۇزگارەدا ھەن گەيان و ژىرىيەكەن دوو چارى بىزازى دەكەن. كەچى ھەر ئەوهەندەتى و تەبەك لە "و تەكەن" دادەنرەت، يەكسەر لە گەلىنى شۇنى زۇردا الەبەرى دەنۇوسىنەتەوە و، ئەم كارەش بەسەر گەلىنى ئەركى گەرنگىدا پىش دەخرىت.

سىھەم كەرامەتى قورئانى بىرىتى يە لەھەيى كە: خوينىنەوەشىان مەرۇف بىزار ناكات، بە تايىھەت گەر خوينەر ھەست بىكەت پىۋىستى پىيانە. تەنانەت هەتا زىاتر بىخۇيپەنەوە، پۇچىز و شەوقى خوينەريش زىياد دەبىت و لېيان بىزار نايىت.

جا ئىپوھش - ئەتى ھەر دوو براكەم! - كەرامەتىكى قورئانىي چوارەمتان چەسپاند..

ئەوهەتا كاك خەسرەوى بىامان - كە خۇرى بە تەمبەل ناو دەبات - لەو كاتەوە كە پىنج سال لەمەوبەر ناوى و تەكەن بىست لە نۇوسىنەوە سارد بۇوهەوە، كەچى وا لەماوهى يەك مانگىدا بە نۇوسىنەتكى رېڭ و جوان چواردە كەتىپى نۇوسىيەوە، بە تايىھەت

"مه کتووبی سی و سی هم" که په‌یامی په‌نجمره کانه و ریزی شایانی لئی نراوه، چونکه به جوانترین شیوه نووسراوه‌تهوه.

جا‌هم کاره کرامه‌تیکی بین گومانی نهیئی یه کانی قورئانه.

به‌لئی، ئەم په‌یامه له بواری ناسینی خوای گموره و ئیمان هیناندا به خواوه‌ند گەلنى به‌هیز و دره‌خشانه، به‌لام په‌نجمره کانی سەرەتاي په‌یامه کە گەلئى كورت و پوختن، هەرچەندە وردە وردە روون دەبئوه و پىز دره‌خشان دەبن. چونکه پىشە کي یه کانی زۇربەي "وته کان" - به پىچەوانەي كىtie کانى تر - به پوختى و كورتى دەست پى دەكەن، به‌لام وردە وردە روون دەبئوه^(۱).

□ نووره‌کان مولىکى قورئان

ئەم قسەيەي کە سەبارەت به "وته کان" وە دەيکەم، له رەووي تەوازوعەوە نى يە، به‌لکو روونگىردنەوەي حەقىقەتە:

ئەو راستى و تايىه‌تكارى يانەي لە "وته کان" دان، هەرگىز او هەرگىز زادەي بىرى من نىن، به‌لکو تەنها هي قورئانى پىرۇزىن. چونکە ئەو وتانە چەند نىنکن لە ئاوى زولالى قورئان، بە رادەيەك كە وته‌ي دەھم "په‌یامى حەشر" لە راستىدا چەند دلىپىنكى نەنم داتكاۋى سەدان ئايەتى قورئانى پىرۇزە. هەروەها په‌یامه کانى تريش.

جا مادەم خۆم دەزانم په‌یامه کانى نوور ئەمانەن کە باسم كردن و، دەشزانم من ئەم ژيانه بەجى دەھىلەم و كۈچى مالشاوابى لئى دەكەم، ئەوا نابى شوينەوارىڭ بە منى فانى يەوە بېھستىت كە دواى نەمانى من ئەو هەر دەمەنیت و لەناوناچىت..

ھەروەها مادەم گومرایان و سەتكاران گەر بىانەۋىت بەها و نرخى كىيىپك بىشكىن كە بە كەلکى ئەوان نېيمەت، دەچن لە رېزى دانرە كەي دادە گىرن، ئەوا دەبى ئەم په‌یامانەي کە په‌يەندىي بىان بە ئەستىرە کانى ئاسمانى قورئانى پىرۇزەوەي، بە پالپىشتىكى شېرى وەك منهوه نەبەستىنەوە كە شایانى ھەلە و كەوتىم و، دە گۈنچى لە ھەممۇ لايدە كەوە بە زۇرى پەخنەم ئاراستە بىكىرت و بىانۇوم بىن بىكىرت.

(۱) مەكتوبات، مەكتوبىي يىست و ھەشتم، ل: ۶۰۵-۶۰۴.

ههروهها مادهم خهلکی وا پراهاتوون که له ههلسسو کهوتی دانه ری کتیبدا به شوین
لاینه تایبه ته کانی کتیبکه دا ده گهپین، چونکه لایان وایه ئه و دانه ره سه رچاوه و
تهوهه ری خیری ئه و کتیبکه، ئهوا ئه و پهپری ستم کردنه له راستی و بی شیل کردنیه تی،
گه روا دابنریت ئه و راستی به بهرز و گه و هه ره گرانبه ها و بمن رخانه تفاقی مو فلیسینکی
وه کو من بن، که ناتوانم به که له ههزاری ئه و تایبه تکاری یانه یان ده ربخنم.

له بهر هmmo ئمانه، ده لیم: پهیامه کان هی من نین و له بیری منه و ده رنه چوون،
به لکو مولکی قورئان. هر له بهر ئمه و شه که ناچارم جوانی یه کانیان باس بکم، چونکه
ئهم پهیامانه چهند غیبکیان له تایبه تکاری یه کانی قورئانی پیروز دهست که و توروه.
به لئن، ئه و تایبه تکاری یانه یه هیشوروی به له زه تی ترپدا ههن، و امه زانه هی قدد و
په ل و لقی ئه و میوه یه که ئه و هیشوروی گرتوروه. منیش وه کو ئه و قهد و لقانه و ام
سه باره ت به و تری به له زه تانه)^(۱)

(ئه گه ر من ده نگم به هه مو جیگایه کی جیهان بگه یشتایه، ئهوا به هه رچی هیز و
توانام هه یه ده موت:

"وته کان" تیکرا حه قیقه تن و تابلیی جوان و ره نگین. به لام له منه و سه رچاوه یان
نه گرتوروه، به لکو چهند تیشکیکن له راستی یه کانی قورئانی پیروز و هه پهیدا بون و
دره و شاونه ته وه. که و اته جوانی په راستی یه کانی قورئان له لایه ن منه و نی یه و من
نه مرا زاندو وه ته وه، ته نانه ت هر نه شمتوانیو جوانی یه که ده ربخنم، به لکو راستی یه
جوانه کانی قورئانی پیروز، و شه و ته عبیره کانی منیان را زاندو وه ته وه)^(۲).

□ سه لاندندی راستی یه کانی ئیمان

(چه سپاندندی سه رجم "په راستی یه گرنگه کانی ئیمان و قورئان" به چه شنیکی
دره خشان ته نانه ت بز سه ره سه خترین که سی ملنده ده ره و سه رکمش له لایه ن به شه کانی
پهیامه کانی نوره وه، له په استیدا ئاماژه یه کی غه بیسی یه که جار به هیز و چاودنی یه کی
مدزنی خوابی گهوره یه.

(۱) مه کنوبات، مه کنوبی بیست و هه شتم، ل: ۶۲۳-۶۲۲.

(۲) مه کنوبات، مه کنوبی بیست و هه شتم، ل: ۶۲۴.

چونکه پهیامه کانی نور این راستی ژمتوی ژیمان و قورئانیان رونو
کردوه‌تهوه و چه‌سپاندووه که تهنانه‌ت که‌سانی یه کجارتیه کی وهک "تین سینا"^(۱) ش
دانیان به دهسته‌وسانی خویاندا ناوه له تینگه‌یشتیدا.
ئوه‌تا له مه‌سله‌ی حه‌شرا و ترویه‌تی^(۲):

"مومکین نی یه به عه‌قل و زیری رپی چه‌سپاندنی حه‌شر بگیریته بهر".

که‌چی "وته‌ی دده‌هم" تهنانه‌ت منال و عه‌وامه کانیش فیری چه‌ندین حه‌قیقه‌تی ئه‌وتز
ده‌کات که ئه و فهیله سووفه نهیتوانیوه به زیره کبی خزی پیشان بگات و پهی بیات پیشان.
هه‌روه‌ها ئه و مه‌سلانه‌ی "قده‌ر و جوزئی یخباری" که زانای مه‌زن "سه‌عدی
ته‌فازانی"^(۳) له به‌شی دوازده پیشه کی به که‌ی کتیبی "التلویح" دا به په‌نجا لابه‌ره نه‌جا
توانیوه‌تی شیتله‌لی بکاته‌وه و ته‌نها بز زانا تایبه‌تمه‌نده کانیشی رونو کردوه‌تهوه، که‌چی
هر ئم مه‌سلانه به‌وپه‌ری تیروه‌سه‌لی له دوو لابه‌ره‌ی باسی دوروه‌می وته‌ی بیست و
شەشمدا به چه‌شنتیکی ئه‌وتز رونو کراونه‌تهوه که له ئاستی تینگه‌یشتی سه‌رجه‌می
خەلکیدا بیت.

جا‌هه گه‌ر ئم کاره ئاسه‌وارنیکی "چاودیربی خواوه‌ند" نه‌بیت، ده‌بی چی بیت؟

(۱) (تین سینا) ناوی: ئه‌بو عمل حسینی کورپی عبدوللای کورپی سینایه، له نیوان ساله‌کانی: (۳۷۰-۴۲۸/ک/۹۸۱-۱۰۳۸) دا زیاده. خەلکی گوندیکی سر به "بوخارا" یه، ماویه‌ک له "هم‌مدان" وه‌زیر
بووه، فهیله سووفیکی ناوداره و، خاونی گەلنی کتیبی له زانستی پزیشکی و مه‌نتیق و فەلسەفەی سروشیدا.
بەناویانگزینی کتیبی کانی ناوی "قانونوون" که بز ماوه‌ی شەش سەدەی رەبەق له زانستی پزیشکیدا کاری، پى
کراوه و لە‌وروپايسه کانیش وەریانگزبر اووه ته سر زمانه کانی خویان و له زانکز کانیاندا خویندوویانه. ئه و
وتیبهش که دانهر ئاماژه‌ی بین دا، پوخنە وته‌ی کی تین سینایه لەم سەرچاوه‌یدا:

(ابن سينا - كتاب الإشارات والتبييات، فصل المعاد من قسم الإيات، المقالة التاسعة). (وھر گېپ)

(۲) ناوی "مسعودی" کورپی عمردی کورپی عبدوللای. سالی ۷۱۲ ک (بان ۷۲۷) له ته‌فازانی سر به
خوراسان له دايىك بوره و، له سەمرقەندىش سالى ۷۹۳ ک (بان ۷۲۷) کزچى دوابى کردووه. له زانسته کانی زمانی
عەرەبی و مه‌نتیق و كلام و بەلاغەدا پیشەوای زانیابانی پۇزگارى خزى بوره. دواى ئاوابۇنى خۆرى زانسته
ئىسلامى يە كان له ئىنجامى هېرىش و پەلاماره کانى مەغىزدا ئەم زانابەھەوتى دا لهو زانستانه زېلىو بکاتھو و
گەلنی کتیبی سەرچاوه‌ی گرنگىشى بز ئەم مەبسته دانا. تهنانه‌ت به سنورى نیوان زانیابانی پېشىن و دوابىن
داده‌ترىت. ئەمشى ناوی هەندىكە له کتیبی کانی: تەھذىب المنطق، شرح المقاصد، شرح العقادى النسفيه،
المطول، مختصر المعانى، التلویح في کشف حقائق التقبیح). تا ئىستاشن هەندى لەم کتیبانه له قوتاچانه کانی
کورستان و زانکز کانی چەشى زانکزى لەزەردا به دەرس دەخوپىرىن.

هروههای "نهینی به دیهینانی جیهان" که پنی دهوتریت "مهتلی بوونموده ان" و زیری که سانی زیر و هوزمهندی گرفتاری سه رسامی کرد و هیچ فلسه فهیه که نهیتوانیوه شی بکاتهوه، ئیعجازی مەعنەویی قورئانی مەزن (واته پەیامه کانی نوور) لە "مەكتوبی بیست و چوارم" و سەرنجە پەزییە کەی کۆتاپی "وتهی بیست و نوھم" و شەش دانست و حیكمەتە کەی ئالو گۇر و جموجۇلۇ گەردیلە کان لە "وتهی سىھم" دا، نهینی يە کانی ئەو مەتلەی ئاشکرا کرد و گرئى کوپرە کانیشى کرد و تەوه.

بەلتىن، ئەم پەیامانە مەتلە داخراوه کەی گەردۇنیان شى کرد و تەوه، پەردەيان لە سەر نهینی يە کانی ئەو گرئى کوپرە پەنھانەي بە دیهینان و ئەنجامى گەردۇن ھەلداوە تەوه و، حیكمەت و ئالو گۇرە کانی گەردیلە کانیان پۇون کرد و تەوه. سەر جەمی ئەم پەیامانەش لە بەردەستى خەلکیدان، ھەركەسىك بېھویت، دەتوانیت بیانخونىتىھو و لەم دەرەنجامە دلتىا بیت.

ھەروههای راستى يە گەورە و مەزنە کانی چەشىنى: "تساکى" و "تەنیابى" يى "پەروردگارىتىي بىن ھاوبەش" و... راستى يە کانى "نزىكىي خواى گەورە" - تەنانەت لە خۆشمان نزىكىر - لىمانەوه و "دۇورىي پەھاى ئىمە" لە خواى گەورە... بەۋەرى تەواوهتى لە لايدەن وتهى "شازادەھم" و وتهى "سى و دووھم" وە پۇون کراونە تەوه. ھەروههای راستى يە کانى: "توانستى ھەملايدەنگىرى خواوند" كە دەوراندەورى ھەموو شىنېكى داوه و... يە کسانىي گەردیلە کان و ھەسارە گەپۇ كە کان" لە بەردەم ئەو توانتىدا و... "ئاسانىي زىندۇو كردنەوهى سەر جەمىي گىانلە بەران" لە حەشرى مەزندا بە ئەندازەي ئاسانىي زىندۇو كردنەوهى يەك دانەيان لە لايدەن ئەو توانتىھو و... "خۇزھەلنىقورتاندى شىرك و ھاوبەشايەتى" بە هېچ جۈزۈك لە بە دیهینانى گەردۇندا و، چەسپاندى ئەم راستى يەش بە چەشىنېكى ئەوتۇر كە دەرى بختات خۇزھەل قورتاندى شىرك تا پلهى ئىمتىناع و مەحالى، لە عەقل و زېرى يەوه دۇورە..

ھەموو ئەم راستى يانە، لە دەمىلى يېڭىدانەوهى "وھو علی كەل شىء قدىر" يى "مەكتوبى بىستم" و پاشكۆ كەيدا - كە سى غۇونەي لە خۇز گەرتۇوه - پۇون كراونە تەوه و ئەو نهینى يە مەزنەي "تەوحيد" شىتەل كراوهە تەوه.

ئەم سەربارى ئەوهى كە "پاستى يە كانى ئىمان و قورئان" هىننە فراوانى كە زىره كۆزىن مروف نەتوانىت دەوراندەوريان بىدات!

جا ئايى دەر كەوتىن ورده كارى يە كانى زۇربەي پەھايد ئەم پاستى يانە، بەويەپرى خېرایى و لە كاتى تەنگانە و گىروگىرفدا، بۇ كەسىكى وەك منى زەين شىپواوى پەريشان حالتى ئەوتۇ كە هيچ سەرچاوهى كى كېتىنى لە لانى يە.. ئايى - ئەم كارە - يە كېتىنى يە لە ئاسەوارە كانى "ئىعجازى مەعنەووبى قورئان" و، دەركەوتىن و درەوشانەوە كى "چاودىزى پەروەردگار" و، ئامازەيە كى بەھىزى غەبىي)^(۱)؟

□ ئاسانكاريي نائاسايى

(خواي گەورە، بە نىعمەت و بەخشىنى خۆى، دانانى شەست پەيامى بەم چەشىنە نىعمەت و چاکە كارى يە پىن بەخشىم. چونكە كەسىكى وەك من كە بە كەمى بىر دەكتەمە و، تەنها شوين سنووحتى دل^(۲) دەكتەپەت و، بوارىكى فراوانى بۇ باس و لېكتۈلەنەوە لە بەر دەستدا نى يە، كەچى پەيامى واى لە سەر دەستدا دادەنرېت كە كۆزمەلىك زانا و بلىمەتى بە توانا بەھەول و تېكتۈشانىش نەتوانى دايىننۇن..

جا دانانى ئەم پەيامانە بەو شىپواھى كە باس كرا، بەلگەيە لە سەر ئەوهى كە پەيامە كان ئاسەوارى "چاودىزى" يە كى پاستەمە خۆى پەروەردگارن..

چونكە لە پىنى "ھىنانەوهى نمۇونە زۆر" وە سەرچەم پاستى يە ورد و قۇولە كانى ئەم پەيامانە دەخرىنە ئاستى وانە و تېڭەيىشتى تەنانەت مروقە عەۋامە كانىشەوە. لە كاتىكىدا كە گەلەن زانا بەرپىز سەبارەت بە زۇربەي ئەم پاستى يانە و توپىانە:

"ئەمانە بە دەرس ناوترىنەوە و تېڭەيىدانىان لە توپىانە نى يە."

لە ئەنجامى ئەم بىزچۇونەشياندا ئەم پاستى يانەيان ھەرۋەك بە كەسانى عەۋام نەوتەوە، تايىەمەندانىشيانلىقى بى بەش كىردى.

جا ئەم ئاسانكىردنە دەراسايدى دانانى ئەم پەيامانە و پۇونكىردىنەوهى پاستى يە كانىان، بەوهى كە دوورترىن "پاستى" هىننە لە تېڭەيىشتەوە نزىك دەخەنەوە كە دەلىتى لە

(۱) مەكتوبات، مەكتوبىي بىست و ھەشتەم، ل: ۶۲۹-۶۳۱.

(۲) مەبەست لە: "سنووحت" ئەم واتا ئىمانى يە بەرزانىيە كە لە ئاسزى دل ھەملەن. (وەرگىز)

به رد ستدایه، همه رو ها و تنه و هی ئەم راستی یانه و تیگه یاندنی ساده ترین و نه خوینده و ارتین کەس لیيان، هر گیز له توانای کەسینکی وەک مندا نی یە کە: دەستیگی کورتى لە زمانی تور کیدا ھېيە و، گوفتارە کانىشى داخراون و، خەلکى لە زۇرىيەن تىناغەن، تەنانەت کاتى کە لە راستى يە ئاشكرا كانىش دەدۇيت دەيانکات بە گرئى كۈپىرە و، هەر لە كۆنيشەو بەم سيفەتانە ناسراوه و ئاسەوارە دىرىينە كانىشى ئەم ناوبانگە خراپەي دەسملىتن!

جا دەركەوتى ئەم ئاسانى و پۇونكىردنەوە ئاشكرا يانە لە سەر دەستى کەسیگى ئاوادا، بىن ھىچ گومانىڭ، يەكىنکە لە ئاسەوارە كانى "چاودىرىپى خواي گەورە" و، هەر گیز ناكرىت ھى كارامەبى و لېھاتنى ئەو كەسە بىت، بەلكو يە كىنکە لە درەوشانەوە كانى "ئىعجازى مەعنەوى قورئانى پىرۇز" و، وىنە دانوھەبى كى "نمۇنە هيپانەوە كانى" ئەو قورئانى يە^(۱).

(هاولە نزىكە كامى ئەمانە دەزانن، بە تايىھەت ھاوهلى بەردەوامم كاك سليمان لە زۇرىيەن ئاگادارە.

ئىت بەم جۈزە ئىمە بەھەمنىدى كارئاسانى يە كى خاوهن كەرامەتى خوالى بۇوین كە هەر گیز بە دل و ئەندىشەماندا نەھاتۇوە، ج لە بلاو كردنەوەي "و تە كان" و پەيامە كانى تردا و، ج لە راست كردنەوەيان و دانانىيان لە شۇينى خۇيياندا و، ج لە رەشىنوس و پاكتۇرسىياندا. ئىت دواي ئەمانە ھىچ گومانىكىمان لە دەدا نەما كە ھەمو يە كېڭ لەو چاودىرىپە خوايىيانە كەرامەتىگى قورئانى پىرۇز ن.

سەدان نمۇنەمان لە سەر ئەمە بە دەستەوەبى.

پاشان ھەست دە كەين كە ئىمە بە "شەفقةت" و "مېھرەبانى" پەروەردە دە كەرىپىن و، گوزەر ائمان بە "چاودىرىپى" دەبرىت بەرپۇو، بە چەشىپخاوهنى ئەو چاودىرىپە يە كە ئىمە لەم خزمەتەدا خستووه تە كار، بچوو كەزىن ئارەزووە كانى دىلمان بۇ دەھىنېتەدى و بىن ئۇوهى لە نياز و حسابىشماندا بۇو بىت پىمانى دەبەخشىت..

(۱) مەكتۇپات، مەكتۇپى بىست و ھەشتەم، ل: ۶۳۲-۶۳۱.

جائمه حالته ناماژه‌یه کی غمیبی لهویه‌ری به‌هیزیدایه بز ئوهه‌ی که:
 ئیمه لهم خزمه‌تله قورئانی یهدا دهدربینه بھرو، ده‌خریبینه کار و، ره‌زامه‌ندی خوای
 گه‌ورهش دهوره‌ی داوین و، له ژیر سایه‌ی میهره‌بانی پهروهه‌رد گارداين.
 الحمد لله هذا من فضل ربی^(۱).

□ رەخنه لى نەگرتى

(ھەرچەند بە شىۋىيە كى گشتى و زۇر بە فراوانى "پەيامه كانى نوور" بلاًوبۇنەتمەو،
 كەچى لە گەل ئەوهشدا هيچ كەسىك لە چىن و دەستە و كۆمەلانەي كە خەلکيان لى
 پىكھاتووه، ھەر لە مەزىتىن زاناوه تا دەگاتە بچوو كىزىن كەس لە عائىمەي خەلتكى.. ھەر
 لە گەورەترين وەلى و پىاواچاڭ و خواناسەوە تا دەگاتە نزىتىن فەيلەسۈوفى مولحىدى
 سەرسەخت.. هيچ كام لەمانە، تا ئىستا رەخنه‌يان لى نەگرتۇون، ھەرچەندەش ئەم
 پەيامانە‌يان لە بەردهستادىيە و دەيانىيەن و دەيانخويتنەوە و، ھەر دەستە و كۆمەلەتىكىش بە^(۲)
 پىي پەلەي خۆيان سۈوردىان لىنى وەرگرتۇوه و، ھەنلىكىش دووچارى زللە كانى ئەم
 كەرامەتى قورئانى پىرۇزىن)^(۳).

□ خېزايى لەرادەبەدەر لە دانانىيەندى

(ئەو كەسانەي كە زۇر لىيەوە نزىكىن، دەزانن من - لەوەوپىش - ھەركاتى بە
 دەست شىتىكەوە بىزار ببۇمايە نەمەدەتوانى ئاشكراٗتىن حەقىقەت پۇون بىكمەوە،
 تەنانەت وام لى دەھات كە نەيشىزامى! بە تايىھەت گەر نەخۇشى و تەنگانەم لەسەر كىز
 ببۇنايەتەوە، ئەوا لە چەشىنە كاتانەدا دەستم لە كىتىب دانان و دەرس و تىنەوە
 ھەللىدە گرت.. كەچى و تە گەرنگە كان و پەيامە كانى ترىش لە چەند كاتىكى ئەمۇتۇدا
 دانزاون كە تەنگانە و نەخۇشى يە كامىم لەچاو كاتە كانى تردا گەلىن توندۇتىزىت بۇون و بە
 خېزايى و لە كەمتىن وەختىدا دانزاون.

(۱) مەكتۇوبات، مەكتۇوبى بىست و ھەشتم، ل: ۶۳۵-۶۳۶.

(۲) مەكتۇوبات، مەكتۇوبى بىست و ھەشتم، ل: ۶۳۲.

جا ئه گهه ئەم دياردەيە پىزلىنائىكى پەروەردگارى و كەرامەتىكى راستەوخۇرى
قورئان نەبىت، دەبىت چىيى تر بىت؟

پاشان ھەر كىيىتىك ئەم چەشىنە راستى يە خوايى و ئىمانى يانەيان باس كردىت،
ھەندى لە بابهت و مەسەلە كانىان زيانى لە چەندىن كەسدا بەجنى هيشتۇرۇھ.
ھەر لەبەر ئەوهش بۇوە كە ھەموو مەسەلە كانى ئە و چەشىنە كىيىانە بۇ سەرجەمى
خەلکى بلاو نەدە كرانوھ.

بەلام ئەم پەيامانە ھىچ زيانىكىان بە كەس نە گەياندۇوھ و، ھىچ كارىگەرى يە كى
سەلبى يان بۇيان نەبۇوھ و، زەينى كەسيشيان نەپۇوشاندۇوھ، ھەرچەندە لەم پۇوەھ
پرسىارام لە گەلنى كەس كردىوھ. بە رادەيەك كە بە دلىايمەھ بۆمان پۇون بۇوەتەھ كە
ئەم دياردەيە "ئاماژەيە كىي غەبىي" و "چاودىزى" يە كىي راستەوخۇرى پەروەردگارى يە)^(۱).

□ پۇيىستى رۇح

(پاشان زۆربەي ھەرە زۆرى پەيام و دانراوە كان لە ئەنجامى پۇيىستى يە كىي كتوپرى
"پۇح" م و، بىن ئەوهى ھۆيە كىي دەرە كى لە گۈزپىدا بۇوبىت، وەك نىعمەتىك پىم
بەخشرابون. كە ئەممە بۇ ھەندى لە ھاپىيەيانم باس كرد، و تىان:
"ئەم پەيامانە دەرمانى زامە كانى ئەم چەرخەن".

پاش بلاو كەردنەوەشيان، لە پىزى زۆربەي برايانەمە بۆم دەركەوت كە ئەم پەيامانە
پۇيىستى يە كانى ئەم چەرخە ناهىلەن و ھەموو يان ئەنجام دەدەن و زامە كانى ساپىز دەكەن.
جا ئەم ھەموو حالتانەي لە سەرەوە باس كران، كە ھەر ھەموو يان لە ھەست و
نەست و ويستى خۆم و رەوتى ۋىيام بەدەرن و.. تىكىپاى لىگەپەن و پېشىنە
زانستى يە كانىشىم، كە ئەويش - بە بىن ويستى خۆم - بە پىچەوانەي داب و رەويەي
زانىيان بۇون.. ھەموو ئەمانە، ھىچ گومانىكىان لەوەدا بۇ نەھىشتىم كە ئەو پەيامانە:
چاودىزى خوايى گەورە و، پىزلىنائى پۇون و ئاشكراى پەروەردگارن، تاڭرۇمگەيەنە
ئەم ئەنجامە بەرز و پىرۇزە)^(۲).

(۱) مەكتۇپات، مەكتۇپى بىست و ھەشتم، ل: ۶۳۴-۶۳۳.

(۲) مەكتۇپات، مەكتۇپى بىست و ھەشتم، ل: ۶۳۵-۶۳۴.

□ کاریگه‌مری بـهـیـزـی پـیـاهـه کـان

(برام) تـز دـهـپـرسـیـت: بـزـچـی لـه "وـتـهـکـان" دـا - کـهـ لـهـ رـیـزـنـهـیـ قـورـئـانـیـ پـرـؤـزـهـوـهـ هـدـلـگـوـزـراـون - هـدـسـتـ بـهـ کـارـیـگـهـرـیـ بـهـ کـیـ نـائـاسـایـیـ وـ لـهـ عـادـهـتـ بـهـ دـهـرـیـ ئـهـ توـزـ دـهـ کـهـینـ کـهـ مـهـ گـهـرـ بـهـ دـهـ گـمـهـنـ دـهـنـاـ لـهـ نـوـوـسـیـنـیـ خـوـانـاسـانـ وـ تـهـفـسـیـرـنـوـوـسـانـداـ هـهـسـتـیـ بـیـ نـاـکـهـینـ،ـ چـونـکـهـ ئـمـوـ کـارـیـگـهـرـیـ بـهـیـ کـهـ بـهـ دـیـکـاتـ "وـتـهـکـان" دـیـکـاتـ،ـ بـهـ اـمـبـهـرـ کـارـیـگـهـرـیـ بـهـیـ لـاـپـهـرـیـ کـتـبـیـیـکـیـ تـرـهـ وـ..ـ ئـمـوـ هـیـزـهـشـ کـهـ لـهـ لـاـپـهـرـیـ کـیدـاـ هـهـسـتـیـ بـیـ دـهـ کـرـیـتـ مـهـ گـهـرـ لـهـ کـتـبـیـیـکـیـ تـهـواـیـ تـرـدـاـ ئـجـاـ دـهـسـتـ بـکـهـوـیـتـ؟ـ

وـلـامـیـ ئـمـهـ،ـ کـهـ وـهـلـامـیـکـیـ جـوـانـهـ،ـ ئـمـهـیـ خـوارـهـوـیـهـ:ـ
ماـدـهـمـ فـهـلـیـ ئـمـ شـتـهـ بـوـ ئـیـعـجـازـیـ قـورـئـانـ دـهـ گـهـرـیـتـهـوـهـ نـهـکـ بـوـ مـنـ،ـ ئـهـواـ بـهـ بـنـ هـیـجـ
دوـوـدـلـیـ بـهـ دـهـلـیـمـ:

بـهـلـیـ،ـ زـوـرـبـهـیـ جـارـ وـایـهـ.ـ چـونـکـهـ "وـتـهـکـان":ـ

(تصـوـرـ) نـیـ بـهـ بـهـلـکـوـ (تصـدـیـقـ) هـ^(۱) .. (ئـیـسـلـامـ) نـیـ بـهـ بـهـلـکـوـ (ئـیـمـانـ) هـ^(۲) .. (معـرـفـةـ) نـیـ بـهـ
بـهـلـکـوـ (شـهـادـةـ) وـ (شـهـودـ) هـ^(۳) .. (تـقـلـیدـ) نـیـ بـهـ بـهـلـکـوـ (تـحـقـیـقـ) هـ^(۴) .. (إـلـتـزـامـ) نـیـ بـهـ بـهـلـکـوـ
(إـذـعـانـ) هـ^(۵) .. (تصـوـفـ) نـیـ بـهـ بـهـلـکـوـ (حـقـیـقـةـ) هـ .. (إـدـعـاءـ) نـیـ بـهـ بـهـلـکـوـ (بـهـلـگـهـ) بـهـ لـهـ
دوـوـتـونـیـ (دـهـعـواـ) دـاـ.

حـیـکـمـهـتـیـ ئـمـ نـهـیـنـیـ بـهـشـ لـهـوـدـاـیـهـ کـهـ:

بنـاغـهـ وـ بـنـچـيـنـهـ کـانـیـ ئـیـمـانـ لـهـ سـهـرـدـهـمـ کـانـیـ پـیـشـوـوـدـاـ تـابـلـیـیـ دـامـهـزـرـاـوـ بـوـوـهـ وـ لـهـ لـایـهـنـ
ئـیـمـانـدـارـاـنـهـوـ گـوـنـپـایـلـیـ بـهـ کـیـ تـهـواـیـانـ بـزـ کـراـوـهـ،ـ بـهـ رـاـدـهـیـهـ کـهـ ئـهـ گـهـرـ عـارـفـانـ وـ

(۱) تصـوـرـ: بـرـیـتـیـ بـهـ لـهـ پـیـزـانـیـ شـتـیـکـ،ـ بـیـزـ بـنـ نـهـوـهـ بـهـ "نـمـفـیـ" بـانـ "ئـیـنـبـاتـ" حـوـکـمـیـ بـهـ سـرـدـاـ بـدـرـیـتـ.ـ بـلـامـ "تصـدـیـقـ": بـرـیـتـیـ بـهـ لـهـوـهـیـ کـهـ بـهـ وـیـسـتـیـ خـوتـ رـاـسـتـیـ (صـلـقـ) نـیـسـبـتـ بـدـهـیـ بـزـ لـایـ قـسـ کـمـ.

(۲) ئـیـسـلـامـ وـ ئـیـمـانـ: لـیـرـهـدـاـ مـهـبـهـسـتـ لـهـوـ جـوـاـزـیـ بـهـیـ کـهـ لـهـ ئـایـهـتـهـ دـاـ باـسـ کـراـوـهـ:ـ (فـالـتـ الـأـعـرـابـ آـمـاـ قـلـ لـمـ تـرـمـنـواـ وـلـكـنـ قـولـواـ أـسـلـمـنـاـ)ـ (الـحـرـارـاتـ:ـ ۱ـ۴ـ).

(۳) مـعـرـفـةـ: وـانـهـ پـیـزـانـیـ شـتـیـکـ بـهـوـ جـوـرـهـیـ کـهـ هـمـیـهـ.ـ "شـهـادـةـ":ـ گـیـرـاـنـهـوـهـ شـتـیـکـ بـانـ رـوـوـدـاوـیـکـ پـاشـ دـیـنـ بـهـ چـاـوـ.ـ "شـهـودـ": لـیـرـهـدـاـ مـهـبـهـسـتـ بـیـنـیـ خـوـایـ گـهـرـیـهـ بـهـ چـاـوـیـ دـلـ لـهـ حـقـیـقـهـتـداـ.

(۴) تـقـلـیدـ: چـاـوـلـیـ کـهـرـیـ.ـ "تـحـقـیـقـ":ـ گـهـیـشـنـ بـهـ لـهـنـجـامـ پـاشـ لـیـنـکـرـلـیـنـهـوـهـ.

(۵) إـذـعـانـ: جـهـزـمـ کـرـدـنـیـ عـزـمـهـ پـاشـ دـوـوـدـلـیـ.

تـبـیـنـیـ: بـزـ وـاتـایـ ئـمـ زـارـاـوـانـهـ سـوـوـدـلـهـ کـتـبـیـ "التـعـرـیـفـاتـ"ـیـ "جـورـجـانـیـ"ـ وـهـ گـیـرـاـوـهـ.ـ (وـهـ گـیـرـ)

شاره زایان له مه سله فرعی یه کاندا به لگه شیان نه هینایه تمهوه، هر تنهها پوونکردنوه کانیان سه روزیاد بون بز دروستکردنی قه ناعه تی هاوچه رخانی خزیان.
به لام له کاتی ئیستاماندا، له بئر ئوهی گومپایی زانستی (واه ئوه گومپایی که به ناوی زانسته و خەلکی له ری ده تازنیت) پەلی بز بناغه کانی ئیمانیش هاویشتووه، ئوه اخوای گهوره و میهره بان که دەرمانی ھەموو دەردېلک دەبەخشیت، به دانایی و میهره بانی خۆی پر شنگیکی له "ضرب الأمثال" (واه نمۇونە هینانوه) بىچ بەخشیوم، که پۇونترين و درە خشانترینی موعجیزاتی قورئانه..

ئەمەش تنهها بەزەبی خواوهندی میهره بانه که ناردی بە هانای لاوازی و ناچاری و هەزارىمەوه لە نووسینه کاندا کە تايیەتن بە خزمە تکردنی قورئانی پىرۇز.
کەواته تنهها سوپاس و ستایش هەر بز ئوه خواوهندە میهره بانیه کە:
بە دووربىنى (ضرب الأمثال) دوورترين حەقىقت لە پىش چاودا يە كچار نزىك خرايەوه و..

بەھۆی يە كىتىي با بهتىش لە (ضرب الأمثال) دا زۇر بە ئاسانى سەركەوتىن بز بەرزترین حەقىقت كۆكرا انهوه و..

بە پلىكائىھى (ضرب الأمثال) دا زۇر بە ئاسانى سەركەوتىن بز بە دەست هات و..

لە دەروازە (ضرب الأمثال) وە دەنلىيائى ئیمانیش لە بەرامبەر حەقىقتە شاراوه کانی غەب و بناغە کانی ئىسلامەوه بە ئەندازە يەك ھاتەدى کە دەتوانم بلىيم زۇر لە "شەھەد" وە نزىكە.

ئىرەرەروەك لەم رېيەوە "ژىرى" و "ئەندىشە" و "وھەم" و "دەرروون" و ئارەزووە کانی سەريان نەوی كرد، بە ھەمان جۆر "شەيتان" يش چەكى دانا و توئانى بەرگرىي نەما!

بە پۇختى: هەرجى لە بارەي كارىگەرى لە نووسینه کاندا دەرده كەۋىت، ھىچى ھى من نى يە و لە بىرى منه و سەرچاوهى نە گرتۇوه، بەلکو لە بىرسكائانوھ کانى ئوه (ضرب الأمثال) ھىي کە بە ئاسانى قورئانى پىرۇزەوه دەدرەو شىتەوه و، بەشى من لەم كارەدا

ته‌نها ئەوهیه کە له پەری پیویستی و بى دەستەلاتیدا هانا دەبەمە بەر خواهندو لىپى دەپارىمەوە.

كەوانە دەردە کە له منه‌وهیه و دەرمانە كەشى له قورئانى پىرۇزەوە^(۱).

□ ئایا ئەركى سەرشامى كۆتايى بىن ھاتووه؟

(برايامى!

ھەرچەندە تارىكى يەكانى ئەم جۆرە غەربىي يانە بە نوورى ئىمان رەھۋىنەوە و لە دەورو بەرمدا نەمان، بەلام ھەرنىڭ جى پەنجەمى فەرمانە كەنانى خۈزىان لە مندا بەجى هيٺىشت و، ئەم بېرىھان بە خەيالدا ھىنام:

مادەم خۆم غەربىيەم و، لە غەربىيەدا دەزىم و، بەرھو غەربىيەش دەپۇم، ئایا بلىيى ئەمە وا بىگەيەنىت كە ئەركى سەرشامى لەم ميواخانەيەدا كۆتسابىي پىن ھاتىبىت تاساكو ئىسو و "وته كان" بىكم بە وەكىل و لە بىرى خۆم داتان بىنیم و، بە تەواوى پەيوهندى يەكانى بەم دنیايدوھ پېچەم و دەستى لىنى دابشۇم؟

جا لەبەر ئەوهى ئەم بېرىھم بەم شىۋەيە بە دلىدا ھات، ئەوا ئەم چەشىنە پەرسىيارانە خوارەوەم ئاراستە دەكىردىن كە:

ئایا "وته كان" سەرۈزىدان؟ ئایا ناتەواوى يان تىپدایە؟

مەبەستىشىم لەم پەرسىيارانە ئەوه بۇو كە ئایا ئەركى سەرشامى تەواو بۇوە؟ تا دنیا لە بىرى خۆم بەرمەوە و، بە دلىيائىيەوە خۆم بەهاوە ناو باوەشى غەربىي يەكى گەرمۇگۇر و نوورانى و بەلەزەت و راستەقىنەوە^(۲)؟

["خلىووصى"^(۳)، كە يەكەم قوتاپىيەتى، بەمەي خوارەوە وەلامى دەداتەوە]:

(۱) مەكتوبات، مەكتوبىي بىست و ھەشتەم، ل: ۶۳۶-۶۳۸.

(۲) مەكتوبات، مەكتوبىي شەشم، ل: ۴۱.

(۳) "خلىووصى يەحبا گىل" يەكىنەكە لە قوتاپىانى دىزىپىي مامۇستا نوورسى لە "بارلا" كە ئەو دەمە ئەفسىر بۇو لە پىلەي نەقىبىدا. ھەر پەرسىيارىنىكى بىوايە سەبارەت باپتە ئىمانى يەكان دەپىنارد بىز مامۇستا نوورسى، ئەپىش وەلامى بۇ دەننوسى يەوە. پاشان بە رېنمایى مامۇستا ئەم وەلامانە كۆزکەرانەوە و ناونزان: "مەكتوبات". لە سالى ۱۹۸۶ (از) و لە تەمنى نەوە دەمەك سالىدا كۆزچى دوايى كىرىد. خوالىنى خۆش بىت.

□ ئەركى سەرشانى بانگداواز كار كۆتايى بىن نايەت
 (مامۆستاي بەرپىزم! لە دواھەمین دوو نامەتاندا گەلئى سورون لە سەر وەلامدانەوهى
 پرسىيارىڭ كە پېشىر فەرمۇبۇتان..)

جا بۇ ئەوهى وەلامە كەم لە گەل حەق و پاستىدا يە كاۋىيەك دەربچىت، دەلىم:
 بىن گومان "وته" پىرۇزە كان، كە بىرىسکانەوهى نۇورى قورئانى پىرۇزىن، ھەرچەند
 بەھۆى شىوازە بەرزا و بىلندە كەيانەوه لە ھەندى شويندا پىويسىتىان بە پۇونكىرىدىمەوه و
 لېكىدانەوه ھەدە، بەلام - بە گىشتى - ھىچ كەم كۈپىيە كىان تىدا نى يە، گىشت توپۇز و
 چىنىيىكى خەلتكى دەتوان بەشى خۇزىيان لىپى بەھەرەور بىن و سوودى لىت وەرېگەن.
 بەلگەمش لە سەر پاستىي ئەم بۇچۇون و قەناعەتمان ئەوهى كە تا ئىستا ھىچ كەسىك
 پەخنەى لىن نە گرتۇون، بەلکو گىشت مەشرەب و پىيازە كان پەزامەندى يان لە ئاستدا
 دەرىپىوه و، مولحىداپىش لە بەرامبەرىانەوه كەپ و لال ماونەتەوه.

والە خوارەودا بەپى بىر و بۇچۇونى خۆم ئەو بەلگانە دەنۇوسم كە دەيسەلمىن
 ئەركى سەرشانى بەرپىزتان تەواو نەبوبو:

يە كەم: ئەو كارەى خراوەتە ئەستىزى زانىيانەوه بىرىتى يە لە ئاشكرا كەدنى "حەق" و
 بىن دەنگ نەبوبون لە ناخەقى لە دەمى بلاۋبۇونەوه و پەرەسەندىنى بىدۇغەتە كاندا. ھەروەك
 لە فەرمۇدەپىرۇزدا ھەرەشمە سزاى خواى گەورە كراوه لەو كەسەى كە لە ئاستى
 ئاشكرا كەدنى "حەق" دا بىن دەنگ دەبىت.

دووھەم: ئىمە شوين بىن ھەلگەرتى پىغەمبەرمان گەللىخ خراوەتە ئەستۇ. جا ئەنجامدانى
 ئەم ئەركە گەرنگە، پىويسىتى يە كە ھەتا كۆتايى تەمن بەردهوامە.

سەھەم: راپەراندى ئەم خزمەتە بە را و بۇچۇونى جەناباتانەوه نەبەستراوه، بەلکو ئەم
 خزمەتە ئەركىيە ئىيە ئىيدا خراوەتە كار و ھەرگىز دەستى ئىيە ئىيدا نى يە. بۇيە من
 لە قەناعەتىيىكى وەها تەواودا كە ئەگەر ئەركى سەرشانى مامۆستاي بەرپىزم تەواو بىبىت،
 خواى گەورە ئىلھامى دلى دەكت كە تەواو بوبو.

چوارم: ئاراستە نە كەدنى پەخنە تا ئىستا لە "وته كان" ئەوه ناگە يەنىت كە ئەم بارە تا
 دوايى ھەر وادەمېنىتەوه. نەخىز...

ئیوه - ئهی مامۆستای بەرپیزم! - هەتالە ژیاندا مابن ئەركى وەلامدانه‌وهی ئەو
ھیرشانه‌تان لە ئەستۆزدایه کە لەوانه‌یه بکرینه سەر "وته کان".

پېنچەم: پىم وايە ئیوه وەلامى ئەو پرسىارانە پىشتگۈزى ناخەن كە سەبارەت بە^{۱۴}
پۇونىكىردىنەوهى "وته کان" لە لايەن ئەو كەسانەئى پېيۇندىيان پېيانەوهە يە، ئاراستەت
دەكىرىن. خۇئە گەر هيچ ھۆزکارىتكى ترى جىگە لەمە لە گۆزىنەنەبى، ئەواھەر ئەم
ھۆزکارە سەروزىيادە بىز ئەوهى كە نەتوانى دنيا فەرامۇش بىكەن، ھەرچەندەش خۇزان
واتان بىن باش بىت.

شەشم: ئەو كەسانەئى لەبەر خواى گەورە تۈيان خۇش دەۋىت، گەللى پرسىارت لە^{۱۵}
بارەئى ھەندى لايەنى نۇوسىنە بەنرخە كانت و پۇونىكىردىنەوهە بەرزە كانى كىزپە
زانسىيە كانت ئاراستە دەكەن، خۇ ھەموو ئەو پۇونىكىردىنەوانەش لە "وته کان" دا بلاۋ
نە كراونەتەوهە. ئەمەش بەلگەيە كى بىن گومانە دەرى دەخات كە ئەركى سەرشاشان
ھېيشتا تەواو نەبووھ و خزمەتگۈزازىي ئىمانىش كۆتايى بىن نەھاتووھ)^(۱).

پىتى بلاۋ بۇونەوهى پەيامە كانى نور

□ نۇوسىنەوهى دەستى:

دانان و بلاۋ كىردىنەوهى "پەيامە كانى نور" كارىتكى ناياب و دەگەمنە لە مىزۇوى
ھاواچەرخى بانگەوازى ئىسلامدا، چونكە مامۆستا سەعیدى نورسى لەبەر ئەوهى لە
پۇوي توانانى نۇوسىنەوهە نىمچە نەخويىندهوار بۇوھ (واتە خەتنى ناخۇش بۇوھ) ئەوا
زۇرىبەي پەيامە كانى بە دەستى خۆى نەدەنۇسى، بەلكو دانانى بەشى زۇرى ئەو پەيامانە
لە حالتىئىكى ھەلچۈون و قولپىدانى رۇح و وىزداندا بۇوھ كە بىز قوتايانى خىزى دەھوت و
ئەوانىش يەكسەرى دەياننۇسى يەوهە. دواى ئەوهە لە نىوان قوتاياندا نۇسخەي يەكمە
دەستاودەستى دەكىرد و بە نۇوسىنى دەستى لەبەريان دەگرتەوهە، پاشان ھەموو ئەو
نوسخانە دەھېنرانەوهە بىز لاي مامۆستا، تاكو پىنداچۈونەوهە و وردىيىنى بىز يەك بە يەكىان
بىكەت و، ھەر ھەلەيدەك لە نۇوسىنەوهەيدا پۇوي دايىت پاستى بىكەتەوهە..

(۱) پاشەندە كان، پاشەندە بارلا، ل: ۲۳-۲۵.

هه رووهها جگه له قورئانی پيرۆز هيج سرچاوه يه کي ترى له کاتى دانانى په يامه کاندا
له بەردەستدا نه بوروه. ئەو بىرە ناوازە و توانا سەرسوورھىنەرهى كە بىز لە بەركىدن
ھەبىوو، يارمەتىي باشى دەدا بىز ئەو چەشىنە دانانى په يامه کان.

ماوهى بىسست سال په يامه کانى نۇور بەم رېنگايە بلاودە بۇونەوە. دواى ئەوه و بىز
يە كەم جار بە ئامىرى "پۇنىز" چاپ دەكىران. هەتا سالى (۱۹۵۶) يىش چابى ئەم
په يامانە لە چاپخانە ئاسايىدا مەيسەر نەبورو. جگه له "پەيامى حەشر" كە بە پەنهانى لە
پىنى يەكىك لە قوتاپيانى نۇورەوە لە ئەستەمبۇول ھەندىنەكى لىنى چاپ كرا^(۱).

ئەو دەمە پىته کانى نۇوسىن گۇراپوون بە پىتى لاتىنى، چونكە چاپ و بلاو كردنەوە بە^(۲)
پىته کانى پىشۇو قەدەغە كراپوو، هەروەك چاپخانە کانى پىتى عەرەبى داخراپوون. ئىزىز
ئەم رېيە - واتە نۇوسىنەوە پەيامە کان بە دەست و بە پەنهانى - تاقانە رېسى گۈنجاو بۇو
كە دانزاوه کانى مەزۇقىلىكى دوور خراوهى پىن بلاوبىرىتەوە، ئەو مەزۇفەي كە لە ئىزىز
چاودىرىيە دەولەتدا بۇوە و، ھەممۇ رېيە كى نۇوسىن و بلاو كردنەوەشى لىنى داخراپوو،
بە تايىھەت كە بە سووربۇونى لە سەر نۇوسىنى پەيامە کان بە پىته عەرەبى يە کان دەبۈيىست
ئەو پىتانە لە تياچوون و لە بېرچۈزۈنەوە پىارىزىت^(۳).

(۱) ھەر "عبدوللا چاوش" دەگىزىتەوە كە يەكىنە لە
پىشەنگە کانى لەم خزمەتە قورئانى يە، دەلىن: دواى خۇرئاپوون، گۇندى "ئىسلام كۆزى" مەجى دەھىشت و
لە ھەگبە كەمدا ئەو پەيامانەم ھەلتە گىرت كە "حافز عەلى" نۇوسىبۇونىيەوە و، بە درېزىلى شەو بەنەنەنەنەن
شىۋە کاندا دەپۈيىشتىم هەتا دەمەوبىدەن دەگىشتمە بارلا و دەمىنلى مامۇستا چاپەرۋانە و، بە خۇشحالى بەكى
زۇرەوە پىشوارى لىنى دە كەرمەن. پىنكىرە نۇيىزى بەيانىمان دەخۇرىنىد و پاشان من دەنۋىستم. بە هەمان شىۋە رۇزى
دواى ئەوە دەستنۇرسە كامىن لە مامۇستا وەردە گىرت و شەو "بارلا" مەجى دەھىشت تاكى بىگەمە "ئىسلام
كۆزى" ، ئىزىز لەھۆى دەستنۇرسە كامىن بە دەستى "حافز عەلى" دەسپاردى. لە "ذكريات عن سعيد النورسى" يەوه،
ص ۳۳.

(۲) ھەر "عبدوللا چاوش" دەگىزىتەوە كە:
پۇزىكىيان هاتىم بىز لاي مامۇستا، دەبىنەم حافز عەلى و چەند قوتاپىي بە كى ترى مامۇستاي لېيە. مامۇستا
جوزە كانى قورئانى پېرۇزى بە سەردا دابېش كردىن تاكى بىنۇو سنەوە، پىنملىي چۈنۈتىي نۇوسىنەوە كەشى
كىرىن. جا لە بەر ئەوهى من نەخۇنىدەوارم و نازامت بىنۇسەم و بخۇنۇمەوە، ئەوا رۇزىشتم "چا" م بىز نامادە كردىن،
تاكى بەشدارى پاداشتىان بىم. بەلام ھەر ھېنەدەيى من "چا" كەم ھەنەن تاكى بۇيان دابىتىم، خىرا مامۇستا ھەلسایە
سەرىن لىنى وەرگەرم و خۇرى بۇرى دانان، منىش شەرمىزابۇوم! چونكە چۈن دەبىن مامۇستا "چا" بىز قوتاپىي
خۇرى دابىتىت؟! بەلام من لە بەردەم جەختى زۇرى مامۇستادا بىنەنگ بۇوم.. پاشان فەرمۇسى: نۇوسىنەوەي

خۆ کاتئی که بازنه‌ی قوتایان فراوان دهبوو، پهیامه کانیش ده گەیشتە گوند و ناوچه کانی نزیکی "بارلا"، ئیز بە پنهانی ده ستاودهست ده کران و وانه‌یان له سەر دەخویندا، ئىنجا ئەوانیش دەیانگەیاندنه شاره دووره کان. چونکە لەم بارودۇخە سووتىنەر و تارىكەدا، ئەم پهیامانه وردە وردە چەندىن دلى نوئى و گیانى تىنۇرى ھيدايەت و رۇوناڭى يان بىلائى خۇياندا كېش كرد.

لە پېشدا دەیان، پاشان سەدان، ئىنجا ھەزاران قوتایي نوور لە ڙن و پیاو چەندىن سەعات بە رۇز و بە شەو لېدەپران بۇ لەبر نووسىنەوهى پهیامه کان. بە رادەيەك كە ھەندىتكىان حەوت سال لە مالى خۆى نەھاتە دەرەوه و خۆى بۇئەم ئەركە گرنگە تەرخان كەردىوو! تەنانەت گوندى "ساو" ئى نزیکى "ئىسپارتە" ھەزار كەسى نووسەرەوهى پهیامه کانى تىدا بۇو^(١)!

□ ئافرەتان لە رىنى نورسى

ئافرەتانيش بەشدارىي ڪارا و گەرمۇگۇرپان لەم ھەلمەتەدا كرد. ئەم كىۋانەي كە دەيازانى بنووسن، بە نووسىنەوه بەشدارىيان ده كرد. ئەوانەش كە نەياندەزانى، بە لاسابى ڪردنەوهى نووسىنەوه کانى ئەوانى تە دەياننووسى يەوه، واتە بە شىوه‌ي نەخش كردن و وينە كىشان دەچۈون لەبر نووسىنە کانى ئەوانىان ده گرتۇوه!

ھەندى لە ئافرەتان ھاتەن خزمەتى مامۇستا نورسى و پىيانت و:

ئەم مامۇستا بەرپىزمان! ئىمە بېپارمان داوه ڪاري رۇزانەي مىرددە كامان بىگرىنە ئەستو، تاكو ئەوان بە تەواوى لىنى بېرىن بۇ نووسىنەوهى پهیامه کانى نورس، ئىمەش پاداشتى ئەم خزمەتانا مان دەست بىكەۋىت^(٢)!

"کاتئ لە سەرەتاي دانانى پهیامه کانى نوردا لە بارلا بۇوم، خوشكى بەرپىز "زەھرا خانم" - خوالىي خۇش بىت - كە خىزىانى يەكەم نووسەرەوهى پهیامه کانى نورس "حافز

ئىوه بۇ چەند جۈزئىكى قورئانى پېرۆز و ھەول و كۆششىستان لەپىناوى قورئاندا، لاي خواي گەورە قبۇول دەبىت و، مەلاتىكەتە بەرپىزە كانىش لەم دۆخەدا وىنەتان ده گرن. لەبر ئەۋەھى منىش خزمەتكارىتكى قورئانم، پۇيىستە خزمەتانا بىكم. ئىز لەو كاتە كە ئەوان سەرگەرمى نووسىنەوه بروون، بە دەستى خىزى چاڭى بىز دانان. لە "ذكريات عن سعيد النورسى" يوه، ص ٣٣.

Tarihce-i Hayat, Barla Hayati. (١)

Tarihce-i Hayat, Barla Hayati. (٢)

توفيق^(۱) بیو، له بربی میزده کهی کوله داری دههینا و کاره کانی میزده کهی جینیه جنی ده کرد، تاکر ئهو خهربیکی نووسینه و له ببر گرتنه وه پهیامه کان بیست. ئیمهش وه کرو وه فاداری بمه کبو ئهو کرداره جوانه، ناوی ئهو خوشکه ده خهینه نیو دعوا کانگان بزر قوتاییانی تاییه گهندی نور که کزچیان کردووه و، له سره ئهم دوعایه ش هر بهر ده وام ده بین^(۲).

□ ئهوانهی پیشنهنگ بیون له کاروانی نوردا

ئهی برايانی ئازیز و بهوهفا و پیرۆزم و... ئهی هاوردیانی بههیز و دلسوزم له خزمە تکردن به ئیمان و قورئان!

سوپاس و ستایشی بئ پایان بخوای گهوره که ئاوا ته کهی منی له "پهیامی پیران" و ئیددیعا که می له "پهیامی ببر گری بکان" دا به ئیوه هینایه دی.

بەلئى، بە ئەندازهی ئمارهی گەردیله کان له ئەزەلەوه تا ئەبەد سوپاس بخواي گهوره که "سی" که سی، بەلکو "سەد و سی" که سی، تەنانەت "ھەزار و سەد و سی" ھاووینەی "عەبدورەھمان" ئی له ئیوه بە پهیامه کانی نور بەخشى، کە ھەریە کەیان له بەرامبەر ھەزار کەسەوە يە!

ھەرچەندە بتوه و برايانم دەپوانم کە بەر ده وام بخزمەت له گەتمدان و له خەیالم دەرناجن، دەیانبىنەم وە کو ئیوه بە پەپەری چوست و چالاکىيە و بۆ کارى پەیامه کانی نور تىدە کوشىن و دەيانگەرنە ئەستۇر، پارىز گارى بیان لىن دەکەن و، يەك لە دواى يەك بە يەكتىرى دەسپېرن و، بە شوين حەقىقە تدا دە گەپىن و، پىزى شايابان لە ھەموو شىئىك دە گەن.. کە لە شوينى خۆمەوە دەبىن بە جۈزە ئىخلاسىان لە ھى من زىاتە و لە منىش زىاتەر گەرمۇ گۇر و چوست و چالاکىتن لە خزمەت بە ئیمان و قورئاندا.. ئەوا بە شادمانى و خۆشحالى يە كى تەواوهلى و كەمالى دلىنيا يە و چاوه روانى ئەجەل و مردىن و گۇرە کە خۆم دە كەم.

(۱) لە نیوان سالە کانی (۱۸۸۷-۱۹۶۵) زدا زیاوە و له قوتاییانی پیشىنى پەیامه کانی نور. بۇ يە بىنی و تراوە (حافىز) چونكە ھەموو قورئانى پېرۆزى لە بىر بۇوه و، پېشى و تراوە (شامى) چونكە ماۋەيە كى زۆر لە شامدا لە گەل باو كى ماۋەتەوە. مەزۇنلىكى زانا و خاوهەن تەقاو و صەلاحەت بۇوه. لە "بارلا" و بەندىغانە کانى "ئەسکى شەھەر" و "دەنیزلى" ھاودەمى مامۇستا نوررسى بۇوه. خوالىي خۆش بىست.

Tarihce-i Hayat, Barla Hayati. (۲)

برایانم! من له پی نامه کاتانه‌وه و له ناوه‌ندی خزمته به‌نرخه کاتانه‌وه - که هرگیز له یادم ده‌رناچن - هه‌رچی پژوهه چه‌ندین جار ده‌تابنیم و، بهم کارانه‌شтан شهوق و تاسه‌مه‌ندیم تیر ده‌بیت و دلنيابی به‌دهست ده‌هیتم. ثیوه‌ش به هه‌مان جوئر ده‌توانن له پی نامه کانه‌وه گفتوجو و دانیشتن له گهله ئم برا لاوازه‌تاندا ساز بکمن..

چونکه کات و شوین پی له گفتوجو گزی نیوان ئه‌هلى حه‌قیقت ناگرن، ته‌نانه‌ت گهر يه‌کیکیان له خواره‌لات و ئه‌وی تریان له خوارئاوا و، يه‌کیکیان له دنیا و ئه‌وی تریشیان له بدرزه‌خدا بیت. چونکه په‌یوه‌ندی ئیمانی و قورئانی نیوانیان وهک پادیویه کی مه‌عنده‌وی وايه، ده‌توانن لهو پی‌یوه گفتوجو له گهله يه‌کتريدا بکمن) (۱).

(خواي گهوره له گه‌نجینه‌ی نیعمه‌ته کانی خزیموه چهند برایه کی به‌هیز و گه‌رمو گبر و دل‌سوز و به‌غیره‌ت و خوبه‌ختکاری پی به‌خشیوم، که قله‌مه کانیان وهکو شمشیری ئه‌لماس وايه و، هانی داون یارمه‌تی که‌سینکی نیمچه نه‌خوینده‌واری له خه‌لک داپراوی وهک من بدنه، که به باشی ناتوانیت بنووسیت و له ولاتی غه‌ریبیدا تیکه‌لاوی خه‌لکی لی قه‌ده‌غه کراوه و، ئه‌و کۆله قورساهی خزمته‌ی قورئانی خسته سره‌ئه‌ستوی به‌هیزی ئه‌وان که ئه‌ستوی لاوازی من توانای هەلگرتني نه‌بوو..

بم پی‌یه، خواي گهوره کۆله قورساه کەی له‌سەر شان سووک کردم.

جا‌ئه‌و کۆمەله پیروزه، له شهوق و هه‌ول و تەقالای کارکردن و غیره‌ت و گه‌رمو گوبی خزمته کردندا لیهک ده‌چن. چونکه بلاو کردن‌هه‌وی نه‌ینی يه‌کانی قورئان و نوره‌کانی ئیمان و گه‌یاندیان به هه‌مو و شوینیک له لایه‌نی ئه‌و برایانه‌وه، هه‌روه‌ها را په‌راندنی چوست و چالاکانه‌ی کاره کانیان به شهوقیکی به‌ردەوام و هیممە‌تیکی به‌رزه‌وه لم پژوهه گاره سه‌خته‌دا که پیتە کانی نووسین گۆراون و، چاپخانه ده‌ست ناکه‌ویت و، خەلکیش پیویستیان به نوره‌کانی ئیمانه، سەرەپای ئه‌و کۆسپ و تە‌گه‌ره زۆرانه‌ش که پی کارکردن ده‌گرن و مرۆف سیست و سارد ده که‌نده‌وه و شهوقی لاواز ده‌کهن..

ئەم خزمته‌ی ئه‌وان لم بارودۆخه‌دا، کەرامه‌تیکی ئاشکراي قورئان و چاودیزی‌یه کی دیار و له‌بەرچاوی خوايی نه‌بیت، هرگیز هیچی تر نی‌یه.

(۱) پاشبەندە کان، پاشبەندى قەستەمۇنى، ل: ۱۳۱-۱۳۲.

به لئى، هەروهك "ویلایەت" كەرامەتى هەيە، بە هەمان جۇز "نیازى خاونىن" و "ئىخلاس" يش كەرامەتىان هەيە. بە تايىەت پەيوەندىي تۈندۈتۈل و پشتىگىرىي پەتوى نېوان برايان لە ناوەندى بازنهى برايمەتى يە كى خاونىن و بىڭىردىدا بۆ خواى گەورە، گەلى كەرامەتى زۇرى دەبىت. تەنانەت "كەسى مەعنەوى" ئى ئەم چەشىنە كۆمەلە دە گۈنچى لە حوكىمى "وەلى يە كى كامىل" دا بىت و لە چاودىرى يە كانى خواوند بەھەمند بىت^(۱).

□ بە چەست و سۆزىك ئەم خزمەتائى ئەنجام دەدرىن؟

(وا دەستورىيكتان لە بارەي "برايمەتى" يەوه بۆ رپون دە كەممەو، كە دەبى بە گەرمى و لېپەنۇھە پەفتارى بىن بىكەن..

زىيان ئەنجامى "يە كبۇون" و "يە كېتى" يە. جا ئە گەر ئەو يە كېتى يە كە لە ئاستى تېكەللى و ئاوىتەبۇوندایە لە دەست بچىت، ئۇوا زىيانى مەعنەویش دەپوات و نامىنېت. تايىەتى پېرۇزى: ﴿وَ لَا تَأْزَعُوا فَقْفَشُلُوا وَ تَذَهَّبَ رِيحُكُم﴾ (الأنفال: ۴۶) ئاماژە بەوه دەدات كە: هەركات پشتىگىرى و ھاۋپەيەنەنەن ئىوان برايان تېكچۈو، ئەمە "كۆمەل" يش چىزى خۇرى لە دەدات.

ئىيۇھەزانىن كە هەركات سىن دانە ئەملف بە جىا جىا بىرۇسرىن نرخيان هەر سىن دانە دەبىت، بەلام گەر بە پشتىگىرىي ژمارەبى كۆ بىنەوە ئۇوا نرخيان دە گاتە سەد و يازىدە. بە هەمان جۇز گەر چەند كەسيتىكى وەك ئىيۇھە لە خزمەتگۈزارانى حەقدا ھەرييە كەيان بە جىا جىا كارە كانى ئەنجام بىدات و بايدىخ بە دابەشكىرىنى كار لە ئىوان خۇيانىدا نەدەن، ئەمە ھېز و توانىيان هەر تەنها ھى سىن چوار كەس دەبىت، بەلام گەر بە برايمەتىي پەستەقىنە و پشتىگىرىي يە كىرى تېكۈشىن و ھەرييە كەيان شانازى بە فەزلى ئەوانى ترەوە بىكەت تا بەھزى نەھىنىي "توانەوە لە برايمەتىدا" (الفناء في الأحوة) وايان لىنى بىت كە ھەرييە كەيان بىرىتى بىت لەوی تريان.. ئەوان ئەنخى ئەم چوار كەسە وەك ھى چوار سەد كەسى لىنى دېت!

برام ائىيۇھە وەك دىنەمۇ كانى كارەبايدەك وان كە بۇوناڭى نەك تەنها بە "ئىسپارە" بەلكو بە ولايەتكى گەورە بىدات.

(1) مەكتۇپات، مەكتۇپىي بىست و ھەشتەم، ل: ٦٢٨-٦٢٩.

خۆ چەرخە کانی مه کینەش ناچارن ھاوکار و تھواوکەری یە کەن. چونکە هەریەک لەو چەرخانە نەک ھەر دژایەتی و بیزاری یان بەرامبەر بەوانی تر تىئىدا نی یە، بەلکو حەوانەوە شیان لەو ھېزە گەورەیەوە بەدەست دەھىن کە ھى چەرخە کانی ترن، چونکە ئەرکى سەرشانى لەسەر سوولك دەکەن.

لەو كەسانەي ئەرکى خزمەتكۈزۈزۈنى ئىمان و قورئان لەسەر شانىان ھەلتەگىن، كە وە كو گەنجىنەيە كى گەورە و بەرزى حەق و راستى وايە، ھەركات چەند شان و بازوویە كى بەھىز و ھاوکار بچىتە پىزىيانوھ و گەنجىنە مەزىنە كەيان لە گەلدا ھەلبىرىت، دەبىت بە مايدى شاناڑى یان، ھەروھك سوپاسى پەروھر دگارىشى لەسەر دەکەن.

كەوااتە وريابىن ا ھەرگىز دەرگايى رەخنە لە نىۋاتاندا نەخەنە سەرپشت. ئەو شتائىنى كە لە دەرھەرەي پىزە كەتاندا شاياني رەخنەن، گەلنى زۇرن. جا ھەروھك من شاناڑى بە تايىەتكارى يە كانى ئىۋەھە دەكەم و، حەوانەوە دەلىنەوايىم لەو تايىەتكارى يانە ئىۋەدا بەدەست دەھىنەم كە خۆم لييان بىن بەشم و بەھى خۆميان دادەنیم، دەبى ئىۋەش بەھەمان جۇر بپوانە تايىەتكارى يە كانى براياناتان و ھەرىيە كەتان چاكەي ئەوانى تر بلاو بکاتەمە. بە شاياني دەزانم ئىۋەش لەو ھەستە برايانە بىنگەرددە براى بەپىزمان "حافز عمل"^(۱) ئاگادار بکەممەوە كە بەرامبەر ئەو برايەمان دەرى بېرى لە نۇوسىنەوە دەستىي پەيامە كاندا دەبووه پەھرى.. والە خوارەوە دەيگىپەمەوە بۇتان:

"حافز عمل" هات بۇلام و، پىم وت:

خەتى "فلانه برا" لە خەتى تو خۇشترە و كار و چالاکىشى لە ھى تو زىاتە!
بىنۇم "حافز عمل" لە ناخى دەلەو - بە تىخلاس و بىنگەردى - شاناڑى بە سەر كەوتى ئەو برايەمە دەكات بەسەرىدا، تەنانەت لەزەتىشى لەم ھەوالە چەشت و دلى پىنى كرايەوە، چونكە ئەو برايە توانيویەتى خۇشەويىتى و مەدح و سەنای مامۇستاڭەي بەدەست بەھىنەت!

(۱) "حافز عمل" لە پىشەنگى قوتايى بە دېرىنە كانى مامۇستا نوورسى يە، بەھزى ئەو خەت خۇشى و ھىممەت بەرزى يە كە خواتى گەورە بىنى بەخشىبۇ لە نۇوسىنەوە بەيامە كاندا گەلنى چوست و چالاڭ بۇوە، سالى ۱۹۶۴ لە بەندىخانە دەنیزلى لە تەمنى ۶ سالىدا ۴ ھەرى دەرخوارد دراوه و شەھىد كراوه، خواتى گەورە نۇقى مېھرەبانىي فراوانى خۇرى بکات. لامىن.

که به وردی سهربنچی "دل"ی حافظ عالمیم دا و بزم پوانی، زانیم ئەم گوفشارەی هەرگیز دەستکرد و مەرایى نی يە، بەلکو تېڭەيشتم کە ھەستىنکى بىنگەرد و خاوینە! منىش پېر بە دل گەلى شوکرانەی خواى گەورەم كردى له سەر ئەوهى کە لەناو برايغاندا کەسىنکى واھەيە ئەم ھەست و سۆزە بەرزە تىدا بىت. پشت بە خوا ئەم ھەستە گەلى خزمەت ئەنجام دەدات. سوپاس بۇ خواى گەورە ورده ورده ئەم ھەست و سۆزە برايغان يە لەناو رىزى براياني ئەم ناوجەنەماندا بىلەو بۇوهتەوە)^(١).

□ پەيوەندىي قوتابى بە مامۆستاكەيەوە (رَا و بۇچۇنى خۆمەن بە جۈزۈك كە سوودى بۇ ئىيۇه تېدا بىت، سەبارەت بە پەيوەندىيەكانى نىوان "مامۆستا" و "قوتابىان" و "هاورپىيانى دەرس" بۇ باس دەكەم: برايام!

ئىيۇه لە رۇويە كەوه و بە رادەيەك کە لە سەررووی سەنور و تواناي خۆمەوە بىت قوتابىي منن و... لە لايەكى تىشەوە هاوارپىمن لە دەرسدا.. ھەروەك لە لايەكى تىرەوە يارىدەدەر و هاورپىيانى شۇورا و پرس و پاي منن. برا ئازىزە كام!

مامۆستاكەتان لە ھەلە پارىزراو(معصوم) نى يە. بەلکو ھەلە لەۋەدایە کە لەو باوەرەدا بن تووشى ھەلە نايىت..

بەلام ھەرگىز سېنۈنکى گەنيو زيان لە باخە كەن نادات و، دراونىكى ساختە و قەلتىپش لەناو گەنجىنەيەكدا نرخى گەنجىنە كە ناشكىنېت.

جا لە بەر ئەوهى "خرابە" بە يەك دانە و، "چاکە" ش بە دەھېنەدە ئۆزى دادەنرىت، ئەوا و يېزدان داخوازى ئەوهى كە:

سافى و خاونىنى دلە كان ھەرگىز بەرامبەر كردهوە چاکە كان لېل نە كرىت و پەخندىيان لىنى نە گىرىت، گەر گۇناھىيەك يان ھەلەيەك لە خاوهنى ئەو كردهوە چاکانەوە بىنرا.

(١) پاشبەندە كان، پاشبەندى بارلا، ل: ٧٦-٧٨.

ئنجا له بەر ئوهى ئەو مەسەلانەى كە تايىەتن بە "پاستى يە كانموه" هەروهە "مەسەلە گشتى يە كان" و "درېزە پىدايان" بە شىيۇھە كى گشتى، لە باپەتى "سانىحاتى ئىلهاامى" ن، ئەوا بە چەند مەسەلە يە كى يەقىنى دادەنرىن و هيچ پەخنە يە كىان ئاراستە ناکرېت.

سەبارەت بە را وەر گرتىن و پرس و راشم پىتان لە بارەي ئەو مەسەلانە، ئەوالە پروى جۇرى وەر گرتى ئەو مەسەلانە يە لە لايدەننانەو، نەك لەو پەوهە كە ئايا حەق و حەقىقەتن يان نا؟ چونكە هەر گىز من دوودل نىم لەوهدا كە "حەقىقت" ن!
ئنجا له بەر ئوهى خۆم بە باشى ناتوانىم بنۇوسم و، نۇوسەرەۋەشم بە ھەميشە و بەردهوامى لە لاي خۆم بۇ نارەخسىت، ئەوا گۈزارشت و دەربىرىنە كان بە پۇختى و لە شىيۇھە تېبىنىدا دەميتىنەو و لىتى تىنگە يېشتىيان قورس دەبىت.

ئەى برایان و ھاپىئىانى دەرسم!

ئەو بىزانن كە من گەلىنى دلخۇش دەم گەر هەر ھەلەيەكتانلىنى بىنیم بە راشكاوى ئاگادارم بىكەنەو. تەنانەت گەر بە توند و تىزى يەوه ئەو ھەلەيەشم پىن بلىن، دەلىم: خواتانلىنى پازى بىت. چونكە نابىن لە ئاستى "حەق" دا بایەخ بە هيچ شىنگى تى بدرېت.

من بۇ قىبول كىردىنى هەر پاستى يەك ئامادەم كە "حەق" بە پۇيىستى دابىت. خۇ ئە گەر ئەو پاستى يە نىزام و شارەزاي نەيم هەر كە پىم و ترا - با پىنچەوانە دەرروونى بە دخوازىشىم بىت - بە بىن مۇناقة شە، لە سەر چاۋ و سەرمى دادەننىم.

باش بىزانن ئەم كار كىردىمان بۇ "ئىمان"، بە تايىەت لەم كاتەدا، گەلىنى مەزن و گەرنىگە. بۇ يە نابىت ئىۋە ئەم كۆلە قورسە بىخەنە ئەستۇرى كەسىتكى لَاوازى وەك من كە بىرى دووچارى شېرزى و پەرتەوازەبى بۇوە. بەلكو دەبىت بە پىن توانا ئىۋەش يارمەتىسى بىدەن^(۱).

(۱) پاشېندە كان، پاشېندى بارلا، ل: ۸۰-۸۲.

بهندی پیشجهم

له بهندیخانه‌ی ئەسکى شەھر

(يەكەم قوتابخانه‌ی يووسفى)

١٩٣٥/٤/٢٥ - ١٩٣٦/٣/٢٧ ز

ئە دوڑمنانەی ئىسلام كە چاوه پىتى هەممۇ ھەلىكىن بىقۇزىنە وە لە دىزى ھەر پابۇن و جۈولەيدەك پشتى "ئىمان" بىگرىت و خزمەت بە "قورئان" بىكات، كاتىئەستىيان كرد "پەيامە كانى نور" بىلار دېنە و ئىمانىش لەناو دلى خەلکدا بە توندو تولى دادەمەززىت، ئەوا فىلىتىكىان بۇ دەستىگىر كەردى مامۆستا نورسى و قوتايىانى نور ساز كەردى، بە پىتكەھىنانى كۆمەلەيدە كى نەھىنى و، كارئەنجامدان لە دىزى پەزىمى فەرمانپەوا و ھەلتە كاندىنى بىناغە كانى ئە پەزىمە، تۆمەتبار كران.. ھەروەھا تۆمەتە كانى ترى ھاوشيۋەي ئىمانە.

لە ئەنجامى ئەمە و لە بەروارى ١٩٣٥/٤/٢٥ زدا، مامۆستا نورسى و قوتايىانى كەلمەپچە كرايە دەستىيان و، بە مەبەستى دادگایى كەردىيان بىان بۇ بهندىخانە شارى ئەسکى شەھر".

بەپىز "پۇوحى" ئى سەرۇڭى مەفرەزە كە، بەزەمى بە مامۆستادا ھاتە وە، فەرمانى دا كەلمەپچە كانى بىكىتىنە و. تەنانەت دواي ئەوهى كە لە پاستى يە كان تىڭەپشت، بۇو بە ھاوارپى مامۆستا نورسى و قوتايىانى نور.

پۆزى ١٩٣٥/٤/٢٧ ز خودى وەزىرى ناوخۇ و، سەرۇڭى جەندرەمە كان، لە گەل چەند مەفرەزە كى سەربازى چە كداردا، هاتن بۇ شارى ئىسپارتە و، ھىزىنلىكى

سه‌ربازی پیاده‌یان له سه‌رپی "ئیسپارته - ئافیون" دانا و، سه‌رجه‌می پاریز گاکه و
ده‌ورو بېشیان خسته ژیر کۆنترولی سه‌ربازی بمهوه!

له لایه کی دیکه‌وه سه‌رپی کی ئهو کاته‌ی حکومه‌ت "عیصمەت ئىنۋەن" سه‌ردانیکی
ناوچە کانی خۆرھەلات (کوردستان) ی کرد، له بەر ئەوهی کە بەھۆی گرتى مامۇستا
نوورسی بمهوه مەترسی بەرپابۇنى شۇرپشىكىان تىدا دە کرد. چونكە ئەو دوژمنانه‌ی ئايىن
کە له پشى پەرده‌وه خۆيان شاردبۇوه، بە نيازى نانمۇوه ترس و دلەپراو كى لە دلى
خەلکدا، ئەوهیان بلاو کرده‌وه کە بهدیعوززه‌مان و قوتاپياني لە سىدارە دەدرىن..

له کاتىكدا کە بهدیعوززه‌مان بە درىزايى ژيانى رەفتارىتىكى پىچەوانە‌ی رېسا و
ئاسايىشى ئەنجام نەداوه، بەتكو ھەميشە کارى ئىجابى و بىياتەرى کردووه بە رېپازى
ژيانى و، وتووېتى:

"نابىت له بەر ھەلە و تاوانى چەند كەسىكى كەم، زيان بە سەدان كەس بگەيەنرىت".
لە بەر ئەوه و، سه‌رپای ئەو ھەموو سەتمەھى کە دابارى يە سەر خۆى و قوتاپياني،
تەنها يەك رووداوى تىكدانى رېسا و ئاسايىش پۇوى نەداوه. بىگرە ھەميشە ھانى
قوتاپياني خۆى داوه بۇ خۆرپاگىرى و، دامەزراوى و، بەرده‌وامىي لە سەر كاركىن بۇ
ئىمان و، دوورەپەرپىزى لە کارى تىكدهرانه. چونكە ئەو چەشىنە كردارە تىكدهرانە يە
جىگە لە بى دىنە كان كەسى تر سوودى لىنى نابىن.

ئىز بە جۈرە، مامۇستا نوورسی و سەد و بىست كەس لە قوتاپياني بىران بۇ
بەندىخانە‌ی ئەسکى شەھر و، خرانە زىندانى تاكە كەسى و دابېانى تەواوەتى لە خەلک.
ئىنجا ئەشكەنخەدانى ترسناك و توقىنە دابارى بە سەرياندا..

كەچى وپراي ئەو بارودۇخە سەخت و دژوارە، مامۇستا نوورسی لە سەر كارى
ئامۇزگارى و پىنمالي هەر بەرده‌وام بۇو. لە ئەنجامى ئەوهشدا گەلتى كەس لە
بەندىكراوانى ناو بەندىخانە كە گۆزپانيان بە سەرداھات و، بۇون بە كەسانى باشى ديندار و
خاوهن تەقۇرا.

سەرپای كۆز كردنەوهى پەيامە كانى ن سورلەناو مالى قوتاپياني نوور و،
لېكىزلىنه‌وهى ورد، كەچى "دادگا" مادده‌يە كى لەو پەيامانەدا نەدۇزى بمهوه كە بىكاتە
مايهى تۈمەتبار كردن. لە گەل ئەوهشدا، دادگا تەنها لە سەر خواتى و قەناعەتى كەسى

"خودى دادوھر" بپيارى يازده مانگ بەندىرىنى بۆ ماڻىستا نۇورسى و شەش مانگىش بۆ پازدە قوتايى نۇور دەركرد و، سەد و پىنج قوتايى يە كەى تر ئازاد كران^(١).. لە كاتىكدا گەر تۆمەتە كان راست بۇونايمە، ئەوا سزا كەيان بپيارى لە سىدارەدان، يان لانى كەم بەندىرىنى دەبۇو لە گەل كارى قورسدا!

لە بەر ئەوه، مامۇستا نۇورسى پەختنە لە بپيارى سەتكارانە و ھەپەمە كېي داد گا گرت و، بۇونى كرده و كە ئەم سزايمە هى كەسيكە هيئىتىنى كى دزى يېت، يان كېئۈلەيە كى فرەندىيەت. بقىيە داواي لە داد گا كرد كە يان بپيارى بى تاوانى، يان لە سىدارەدان، ياخود سەد سال بەندىرىنى بۆ دەربكات^(٢)!

بەرگرىي مامۇستا نۇورسى لە داد گاى ئەسکى شەھردا^(٣)

□ وەلام لە داد گادا:

شىنىكى بەلگەنە ويستە كە سېيڭى كە ماوهى سيازدە سال لە ژيان دابرايىت، چاودىرى كەنلى ئوسوول و پۇرەسمى ياساكان نازانىت و لە توانيدا نايىت.. لە بەر ئەوه، تکام وايه لە بىرى پرسىيار و وەلامە پەسمى يە كان، گۈئى يىستى ئەم ئىفادەيەم بىن. چونكە من سى جار لە "ئىسپارتە" بە شىوه يە كى پەسمى پۇوبەپروى پرسىيار و وەلام بۇومەتەوە.

ئەم ئىفادە تازە و درىزەم تۇوشى سەرسامىتان ناکات، بەلكو پىنى لېكۆلىنەوە كاننان سەبارەت بە من بۇ ئاسان دە كات و، دەيكاتە رۇونكەنەوە يە كى راست و دروست و، لە سەرىشەي لېكۆلىنەوە و گەرانى ناو ئەو سى كەنېيە رېزگارتان دە كات كە ئىستا لە بەر دەستى ئىۋەدaiيە.

(١) بپيارى "داد گاى گەورەي سزا" ئەسکى شەھر زمارە (١٢١) لە بەروارى ١٩٣٥/٨/١٩. تەسىقى يە كەم داد گاى تەمىز" يىش زمارە (٢١١) لە بەروارى ١٢/١٠/١٩٣٥. (ب: ٨٣٢/٢)

(٢) Tarihce-i Hayat, Eskisehir Hayati.

(٣) ئەم بەرگرىي يە لەم سەرچارەي وەگىراوە: Tarihce-i Hayat, Eskisehir Hayati

هر یه دسته‌ی که ئیستا خراوه‌تە پىش چاوى دەسته‌ی دادوهرانى دادگا و، وزیرى ناوخزو، سەرۆ كایه‌تى ئەنجومەنلىپەرلەمان، لە هەمان كاتدا داواكاري و ئەرزو حاليكىشە پەيووندىي بە ژيانى هەميشەبى كەسانىكى زۇرهەرە هەيە.
ئەي دەسته‌ی بەرىزى دادگا!

بە چەند مادده‌يەك منيان تۈرمەتبار كردووه و دەست بەسەر كراوم:
مادده‌يە كەم:

ھەواتى ئەوه دراوه كە لە نيازدايە لە پىنى بە كارھينانى ئايىنه‌وه و، بە مەبەستى گېپانوهى شەريعەت (كۆنەپەرسى!) ئاسايىشى گشتى تىڭ بدرىت.
وەلام:

يە كەم: "گەريمان" شتىكە و، "پروودان" يش شتىكى ترە..
ئەوه تا هەموو يەكىن لە مرۆفە كان گەريمانى ئەوهى هەيە چەندىن كەمس بکۈزۈت.. جا ئايا كەسىك دادگايى دەكىرىت بە تۈرمەتى ئەوهى كە "گەريمان" ئەنجامدانى كارى كوشتنى لىنى بکرىت؟!

ھەروەها گەريمانى ئەوه هەيە كە يەك چىلکە شقارته مالىتكى تەواوه‌تى بسووتىنىت،
جا ئايا لەسەر بناغەي ئەم "گەريمان" ئە شقارته كان لەناو دەبرىن؟!
دووهەم: هەزار جار حاشا، خوانە كات شتى واپوو بىدات. چونكە ئەو زانسته ئيمانى يانەي كە ئىمە سەرقالىن پىيانوه، پى بەوه نادەن بۆ ھېچ شتىكى جىگە لە رەزامەندى خواي گەورە بقۇزىزىنوه..

بەلتى، ئەو ئيمانەي كە كلىلى نوورانى و خاۋىنى ژيانى هەميشەبى و خۆزى ژيانى ئەودنیا، هەرگىز نايىتە ئامرازىك بە دەستى ژيانى كۆمەلائىتى و سىاسىي ئەم دنیاوه، وە كۆ ئەوهى كە خۆز نايىتە شوين بىن هەلگىرى مانگ.

بەلتى، لەم گەردووندا ھېچ بابهتىك نى يە لە بابهتى "نەھىئىي ئيمان" گەنگەز بىت، كە گەورەترين بابهتى گەردوون و مەزنەترين نەھىئىي لە بەديھينانى جىهاندا، تا ئەم مەسەله‌ي "نەھىئىي ئيمان" لە پىناويدا بکرىتە ئامرازىك. حاشا هەر گىز شتى والە ئارادا نى يە
ئەي دەسته‌ي دادوهران!

با و هرم پی بکه ن کاتیک که ده لیم:

نه گهر ئەم بەند کردنە ئازار بە خشەم تەنها پەيوەندىيى بە خۆم و زيانى دنيامەوه بیوايە، ئەوا درىزەم بە يېدەنگى دەدا، وەك ئەوهى كە دە سالە يېدەنگم. بەلام لە بەر ئەوهى ئەم بەند کردنەم پەيوەندىيى بە بەختە وەرىيى هەتاكەتايى گەلىنى كەس و، بە پەيامە كانى نۇورىشەوە ھەيە، كە مەتەلى مەزنى بۇونە وەران شى دە كەنۋە، ئەوا گەر جەستەم سەد سەرى يېۋە بىت و ھەموو رۈزىك سەرىيکم لى جىا بىكىتەوە، ھىشتا ھەر واز لەم نەھىنى يە مەزىنە ناھىئىم! خۇئە گەر لە دەست ئىۋە رىز گارم بىت، ئەوالە چىنگى ئەجەل ناتوانىم دەرباز بىم".

من مرؤوفیکی به ته مهن و له سهر لیواری گورم.

سهیری مهسله‌ی "نهینی ئیمان" بکهن که پهیوه‌سته بهو "ئەجهل" و "گۆپه"‌ی هیچ کەسیک لە دەستیان دەربازی ناییت و، يە کىيکە لە نیوان سەدان مەسلە‌ی ئەوتۇ كە دە گەرینەوە بۇ ئەو مەتلۇھى "پەيامە کانى نور" شىيان دە كاتمەوە، ئەو پەيامانەي كە بە ويىنەي بىينىنى چاوش و روونكىردىنەوە مەزنەي قورئانى حەكىم تەفسىر دەكات، كە لە خۈزىدا نەھىنى يە کانى گەردۇونى خىستۇرۇتە رۇو.

جیئی سہرسووپرمانی منه! کھسیک باوہ پری به ئه جھل و مردن هه بیت، ئایا با به ته
سیاسی یہ مہز نہ کانی دنیا له پیش چاویدا له ئه جھل و مردن گھورہ تر دھردہ کھون، هه تا
بیانکات به ئامر ازیک بو گھیشن به ئاما بجھے کانی؟! له کاتیکدا ئه و ئه جھلہ ی که هه مورو
ساتیک گھردنه کان دھقر تینیت، کاته کھی نادیار و نهز اتر او؟!

خۆز "ئەجەل" يان ئىعدادمى ھەميشەبى، ياخود پشۇرۇدان و بلىتى گەشت و گۈزارە بىز جىهانىكى جوانتر.. ئەو "گۆر"ەش كە ھەرگىز داناخرىت، يان دەرگاى چالىيکە بىز نەمان و تارىكابى ھەميشەبى، ياخود دەرگايەكى لەسەرپاشته بىز دنبايەكى رپوناڭتۇر و ھەتاھەتايە، كە ماندۇر لەۋى ئەم دنبايە باشتە و خۇشە.

پیامه کانی نور به همیزی بهره که تی قورئان و به پله یه کی بیگومانی و هک ئەنجامی "دوو کەپەتی دوو دەکاتە چوار" بە ئاشکرا ئەمە پیش چاو دەخەن کە چارە سەرینکى بى گومان و دلىيابى بە خش ھە یه بۇ گۈرپىنى ئەجەل لە "يىعادىمى ھەمېشەبى" يەوە بۇ "بلىتى

پروخسه‌نامه" و، گوپینی گوپیش له "چالیکی بین کوتایی نهبوون" ووه بۆ "در گایه کی
بههه شته کان" ..

باش بزانن که ئەگەر دەسەلاتى ھەممو دنيام بىرىتى، بىن هىچ دوودلى يەك، لە پىناوى
ئەم چاره سەرەدا بەختى دە كەم.

بەلتى، ئەمە ئەو كاره يە كە ھەممو مۇۋىقىكى خاۋەنى ژىرى ئەنجامى دەدات.

بەپىزان! ج وىزدانىيەك رى بەوه دەدات كە بەو چاوه سەيرى ئەو پەيامانەي نوور
بىكىرتى، كە سەدان بايەتى ئىمانىي وە كۆ ئەمە پۈون دە كەنۇوه، بە چەند كېيىنلىكى
ئاماڭدارى ئەوتۇ دابىزىن كە بۆ تەۋۇزىمە سىاسىيە كان بقۇزىنەوە، وەك بلىيى چەند
بلاز كراوه يە كى خراپ و زيانىھە خش بن؟ كە حاشا و سەد جار حاشا "پەيامە كانى نور"
دوورن لەو تىپۋانىنە!

يان ئايا ج ژىرى يەك بەوه رازى دەبىت و، ج ياسايدى كىش ئەو بۇچۇونە دەخوازىت؟
ئايا نۇوهى نۇيى ئايىنده و خەلکانى دواپۇز كە داھاتووى راستەقىنەيە.. ھەروەھا
دادوھرى شىزمەندى دواپۇز.. ھەمان ئەم پرسىارە لەو كەسانە ناڪات كە بۇونەتە
ھۆكاري ئەم رووداوه؟

بەلتى، دەبىت كاربەدەستانى ئەم نەتەوەيەي كە بە سروشت ئايىندا رەلەم نىشتمانە
پىرۇزەدا، لايەنى ئايىن بىگەن و لە بۇوي ئەر كى دەسەلاتەوە ھانى دىندارى بىدەن. خۇ
ئەگەر ئەوان بە ناوى كۆمارىتىي عملانى و بىنما كائىنەوە پارىز گارىي بىن لايەنى بىكەن
بەرامبەر بىن ئايىنە كان و خراپەيان بەرامبەر نەنۇين، ئەوازۇر بەلگەنەوېستە كە نابى
بەھانە و بىانۇو بىدقۇزىنەوە بۆ ئەوهى خراپە بەرامبەر ئايىندا ران بىكەن.

سىھەم: وەك رېزنانىيەك بۆ خەباتم لە دژى ئىنگلىز لە نۇو سراوەمدا كە ناوى "شەش
ھەنگاوه كان" د، سەرۆ كە كانى ئەنقرە پېش دوازدە سال بانگەھېشىتىان كەردم بۆ ئەھوئى،
منىش پۇشتم.. بەلام ھەست و نەستە كانى پېرىم لە گەل رەفتار و بارودۇخى ئەواندا
نە گۈنچا.

پىيىان و قىم: "كارمان لە گەلدا بکە".

و قىم: "سەعىدى نوئى دەبەۋىت كار بۆ دواپۇز بىكات و ھاو كارىي ئېۋە ناڪات، بەلام
لە گەل ئەوه شدا كارى بەسەرتانەوە نى يە".

بەلتى، من بەدواچۇونم بىز كاره كانى ئەوان نەكىد، جى جاي ئەوهى ھاوبەشىي ئەوانە بىكم كە شوين كاره كانى ئەوان دەكەون، يان مەيلم بە لاياندا ھېيت. تەنانەت خەمىشم بىز خواردن، چونكە ئەو كىرداره - بە داخەوه - بۇو بە هۆزى ئەوهى كە ورىيائى و زىرە كى يەكى سەرسوورھىنى سەربازى، كە دەكرا الله بەرژەوندىي داب و نەريتە كانى نەتەوهى ئىسلامدا بە كار بەھىئارىيە، كەچى تا رادەيەك لە پىچەوانەئەم نەريتانەدا خرايە كار.

بەلتى، لە سەرۋە كە كانى ئەنۋەرەدا، بە تايىەت لە خودى سەرۋەك كۆماردا، زىرە كى يەكى سەرسەخت و گەورەم ھەست پىن كرد. بۇيە وتم: نايىت ئەم زىرە كى يە لە دژى داب و نەريتە كان و لە وروۋەاندىي گومان لەو داب و نەريتانەدا بخىتە كار. لە بەر ئەوه، ھەولىم دا بەپى توانى خۆم لە دنياى ئەوان بىكشىمەوە و، لە راستىدا خۆم ئاللۇودە ئەو دنيايه نەكىد. ئىز و ماوهى سيازىدە سالە لە سياسەت كشاومەتە دواوه و، بىست جەئىم بە گشتى - يەك دوو جەئىن نەبىت - لەم غەريبيي يەدا بە تاكە كەسى و بەندىكراو لە ژۇورە كەمدا بىردى سەر، تاكو ھىچ كەسيك گومانى ئەوهى بىز دروست نەبىت كە من خەرييى سياسەت بىم.

ئەو بەلگانەش كە نىشانەن لە سەر بەدوادانە چۈونم بىز كاره كانى حکومەت و، حەز نەكىدەم لە دەست تىۋەردايان، ئەمانەي خوارەوە يە:

بەلگەي يەكەم: ھاورييىاتم لە گۈندى "بارلا" كە ماوهى نۆ سال تىايىدا بۇوم، لە "ئىسپارتە"ش كە بىز ماوهى نۆ مانگ تىايىدا مامەوە، دەزانن كە سيازىدە سالە رۇزىنامە كامن نەخويىندۇوەتەوە كە زمانخالى سياسەتن. تەنها ئەوه نەبى كە لە دەمى دەستىيە سەركەدمە لە ئىسپارتە و بىن حەز و ئارەزۇوى خۆم، ئەويش بۇ تەنها يەك جار، بېگەي رۇزىنامەنۇرسىنكم بەرگۈنى كەوت كە بە كارىتكى دوور لە وىزىدان و بە شىۋەيەك كوفر دەربرېت، ھېرىشى كردىبووه سەر قوتايانى پەيامە كانى نۇور.

بەلگەي دووهەم: لەو كاتەوە كە لە پارىزگاي ئىسپارتەم و بە درېڭايى سيازىدە سال، لە ناوەندى ئالو گۈزۈرە جىهانى يە زۇرە كاندا، ھىچ نىشانەيەك لە ئىنمەوە دەرنە كەوتۇوە كە بايەخمان بە سياسەت دايىت.

بهلگه‌ی سی‌هم: بریتی‌یه له دان پیدانانی پارینزگا و فرمانگه‌ی پولیس به نهبوونی هیچ شتیک له کتیبه‌کاندا که بهدوا اچوونی تیدا بیت بتو سیاسه‌تی حکومه‌ت. دوای ئوهه‌ی هله‌لمه‌تیان بردووه بز شوینی مانه‌وهم و، به شیوه‌یه کی کمپیری و چاوه‌روان نه کراو پشکنینی ورد ئهنجام دراوه و، کتیبه‌کانم و زوربه‌ی ئهوراقه تایه‌تی‌یه کانی منیان برد که ماوه‌ی ده ساله کۆبۈنەتەو.

ئایا جبی سەرسوورمان نی‌یه که تایه‌تی ترینی ئهوراقه‌کانی پیاویتکی وەك من که نەك ده سال، بەلکو تنهدا ده مانگ، بىن هیچ هۆيەك و به سته‌مېکی بىن بەزەیانە، دووچارى دوورخستنەوە و نامۇزىکردن و چاودىرى و گوشارى ئازارى‌بەخش بۇویتت، لانى كەم ده مادده‌یان تیدا نهیت کە خۇل بەسەرچاواي سەمكاراندا بکات؟

لەگەر بۇتریت: بیست نامەت تۆمان دۆزى‌یەوە.

دەلتیم: ئایا ده نامە، يان بیست، ياخود سەد نامەش بە زۆر دەزانن کە له ماوه‌ی ده سالدا بز هاوارپیان نووسراپتت؟ خۇ مادەم نامە گۆزپەنەوە ياسالى بیت و، ئەو نامەش بهدوا اچوون بز دنیاي ئىۋە نەکات، ئەوا هیچ تاوانىك پېكناھىتت، تەنانەت گەرھەزار نامەش بن.

بهلگه‌ی چوارم: ئىۋە دەبىن کە کتیبه دەست بەسەردا گىراوه کانم ھەموويان پشتیان لە سیاست وەرچەرخاندۇوە، بە ھەموو ھىزىتکىبان رۇويان لە ئىمان و قورئان و دوارپۇز كردووه، دووسى پەيام نهیت کە "سەعیدى كۆن" وازى لە بىنەنگى ھىتاوه و، لە بەرامبەر ئازاردانى چەند كەسىت لە كارمەندە ناپاکە كانمەوە تۈورە بۇوە. ئىتر پەخنەی لەو كارمەندانە گىرتۇوە كە كارمەندى يە كەيان بە خرابى بە كار دەھىنن، نەك لە حکومەت، بۆيە لەو يەك دوو پەيامدا سكالاى لەو سته‌مە دەرىپىوە. لەگەل ئەوهەشدا ئەو پەيامەم بە "پەيامى تایه‌تی" دانادو، پوخسەتى بلاو كردنەوە يامن نەداوە و، لە چەند كەسىتکى هاوارپیان زیاتر تېپەریان نەكىدووه.

حکومەت بايەخ بە "كىدار" دەدات و چاودىرىنى "پوالت" دەکات. هەرگىز مافى ئوهه‌ی نی‌یه بروانىتە ناو "دل" ئى خەلتك و كاره پەنھان و تایه‌تە كان. لەبەر ئوهه، ھەموو مەرۋەقىك دەتوانىت لەناو توپى دلى خۆى و لەناو مالە كەيدا هەر كىدارىك ئەنجام بىدات و، دەتوانىت زەمى كاربەدەستان بکات و لېيان رازى نەيىت.

بۇغۇونە: حەوت سال پىش ئىستا و پىش دروستىكىرىنى بانگى نوي (واتە بە توركى) نامە يە كم لە بەرامبەر كۆمەلتىك كارمەندەدە نووسى كە خۇيان لەبارە مىزەرە كەى سەرم و خواپەرسىي تايىەتىي منوهە هەلەدقۇرتاند، كە بەپى مەزھەبى شافىعى يە. پاش ماوەيەك بانگ بە زمانى توركى هاتە كايەوە. لەبەر خۆمەدە وتم: "ئەو پەيامە پەيامىكى تايىەتى يە". ئىقىرىم لە بلاۋبوونەوەي گىرت.

نمونه کی تر: کاتیک ئندامی "دار الحکمة الاسلامیة" بیووم، وہ لامینکم لہ سمر پہ خنہیہ ک نووسی کہ لہ ئوروپا وہ دڑی ئایہ تی "پوشتہ بی" دھر کرا بیو. هر ئہ وہ لامہ م کہ پی دھوتیت "پہیامی پوشتہ بی" پیش سالیک نووسی یہ وہ و لہ بہ رہمہ کونہ کانم دھرمہ بینا و، وہ ک با به تیک لہ با به تھ کانی بریسکھی حفہ دھرم دانرا، پاشان ناوی بریسکھی بیست و چوارہ می لئی نرا.

نیجا ئەم "پەیامی پۇشتەبى" يەشم بە هەمان جۆر شاردهوه، تاکو خۆزى لە قەرهى ياسا تازە کان نەدات كە دواتر دەرچۈون. بەلام خۆيىشىم نازانم كە چۈن ھەلەمەك رپووی داوارە و بېشىنىيەك رەوانە كەراوە.

هر ئەم پەيامە بۆ خۆی وەلامیکی زانستی و دەمکوتكەری رەخنەیە کى شارستانىتىنى نۇنىيە لە ئايەتىكى قورئانى پېرۋۇز. خۆ ئەم ئازادىي زانستى يە نايىت لە سەردەمى كۆماريدا كۆتۈت و زنجىر بىكىت!

به لگه‌گی پیش‌جهم: بریتی یه لمه‌هی که ماوهی نز ساله به ویستی خزم گزشہ گیریم له گوندیکدا او خزدامالیتم له ژیانی کزم‌هه لایه‌تی و سیاسی هملبزار دووه، ماوهی ده سالیشه به هیچ جوزریک سه‌ردانی فهرمانگه ره‌سمی یه کامن نه کرد دووه، هاشکه‌نجه‌ی جوزراو جوزرم چه‌ندین جار وه کئم جاره هملگرت‌تووه، تاکو خزم له کاروباره سیاسی یه کانی دنیاوه نه گلینم. خز ٹه گهر سه‌ردانی ئهو فهرمانگه ره‌سمی یانه‌م بکردايه، وه که‌مه‌ی که‌سانی تر کر دیان، ئه‌واله بریی "بارلا" له "ئه‌سته مبوروڭ" داده‌نیشتیم.

له وانه یه هزو کاری به غهد را گرفتني ئەم جارەم ئەمە بىت كە والىي ئىسپارته و چەند
كارمه ندىنېكى حکومەت گومانيان سەبارەت بە من لاي و وزارەتى ناو خۇز و رووژاندېت،
لە داخى ئەمە كە بە سەرلىينەدانيان لووتى بەر زىي ئەوانم شەكاندۇوه! ئىت لە پق و
دەستە و سانىي خۇياندا دەنكە گەغىيکىان ھېنەدەي گۆمدۈزىك بە گەورە يىشان داوه!

به پرختنی: همه‌مو ئهو هاویریانم که له نزیکه‌وه ده مناسن، ده زانن که تیکه‌لبونی سیاست، یان خۆ پیدا هەلواسینی، تهنانه‌ت بىرلىکردن‌وهشی، دزی ئاماچى بنه‌ره‌تیی من و، بارودۇخى دەرروونیم و، خزمەتە بىڭىرده ئیمانی يە كەمە. من "نوور" م بىن بەخشاراوه، نەك "گورز" ئی سیاست.

يە كېيىك لە حىكىمەتە كانى ئەم حالاتەم ئەۋەيە كە لەو باوهەدام خواى گەورە نەفرەت و بىزىكى سەبارەت بە سیاست لە دلى مندا داناوه، تاڭو زۇرىڭ لەو كەسانەی كە دىنە ناو رېبازى ئەم خزمەتە و، ئەوانەش كە بە تەواوى تامەززۇرى پاستى يە كانى ئیمان، بە دوودلى ياخود بە چاۋىنېكى كەم نەپروانە ئەم پاستى يانە و، بۇ ئەوهش بىن بەش نەبن لېيان.

مادده‌ی دووهەم كە تۆمەتبار كىردىنى منى لەسەر بىيات نراوه: ئەو ئیمزايانەبە كە لە كۆرتايى پەيامى "موعجىزاتى ئەممەدى" و پەيامى "ماھەوەي گىيان و حەشرى مەزن" وە دەبىنرىن.. وەك ئەوهەي بىمان وايىت كە ئەوانە ئیمزا ئەندامانى "كۆمەلە" يەك، ياخود هي دەرۋىشانى "تەرىقەت" يەك بىت! وەلام:

من بەوپەرى توانا و هيىزى خۆمەوه دلىباتان دەكەمەوه كە خاوهنى ئەو ئیمزايانە هيچ گۇناھىنکىان لەم كارەدا نى يە، ئە گەر ھەشىپ ئەوا گۇناھى منه.

ئايا كەسىك بۇ "يادگارى" ئیمزايدەك بکات سەبارەت بەوهى كەرامەتىكى بىن جوان بۇويىت كە بە چاوى خۆى لە باسى "موعجىزاتى ئەممەدى" دا بىنېتى و، ئەو تەواوفقە سەرسوورھىنەشى زانېتى كە لە پىته كانى "ئەلەف" ئى وتهى "بىست و نزەم" دان، وەك ئیمزايدە كى غەبىي لەسەر حەقىقۇنى ئەو وتهى.. یان مەرۋەقىك سەردانى كىردىم، كە بە دەگەمن دەتوانىت سەردانىم بکات..

ئايا ئەو كارە هيچ گۇناھىك بىنگىدە هيپىت؟

ئايا ئەو ئیمزايانە كە لە دەفتەرى يادگارىي مىوانخانە كاندان، یان ئەو ناوانە كە لە دەفتەرى بەقالە كاندا دەنۇوسرىن، بە هى "كۆمەلە" يەك ناودەبرىن؟ ئايا هيچ كەسىكى زىر لەو باوهەدا دەبىت خاوهنى ئەم ئیمزايانە كە ئیمزا كانيان وەك تابلوۋەك ماوهى

سې چوار سال لە ژوورە كەم لە گوندى بارلادا ھەلۋاسرا بۇون و، دە گۈنجا بىكمۇنە دەستى ھەر كەسيك بىھۇت، بە ئەندامانى كۆمەلەيە كى نەھىنى دابىزىن؟ زۇربەي خاوهەن ئىمزا كان ميوانە كاغن كە سەردانىان كردووم. ئەوانىش كەسى وایان لە برايانى ئاخىرەتم تىدايە كە هېچ پەيوەندىيە كى بە سىاسەتمەۋە نى يە.

كەواڭە بەم ئەندازە زۇرە ئازارى ئىمەمى خاوهەن ئىمزا كان مەدەن، چونكە يە كىڭ لەو برايانەمان كە لەپەرپىساكى و پاپىزەپەيدا بۇو، كە موقەددەمى خانەنسىن خوالىخۇشىوو كاك "عااصم"، لە فەرمانىگەي لىپەرسىنەوەي ئىسپارەتە كاتى لىپەرسىنەوەيلىنى كرا، زانىي ئەگەر راستى بلېت زيانىك بە مامۇستاكەي دەگات و، گەر درۇش بىكەت ئەوا كۆزلىنگى قورس دە كەوتىتە سەر شەرهەفي ماوهە دوورودرىزى سەربازى خۆزى، كە بە پاڭى و پاپىزەپەوي بەسەرى بىردوو..

بۇيە لە پەروەردگارى پاپايەتە كە:
"ئەي پەروەردگارم! گيائىم بىكىشە".

خواي گەورەش دوعا كەي قبۇل كردو، ھەر لەو سەعاتەدا گيائى كىشا و، بەو مەردنەشى بۇو بە شەھىدى راستەپەوي و، قوربانىي ئەو ھەلە چەپەلەي كەسيك كە گۇمانى ھەلەي بىردوو بە ھاو كارىيەك كە لە سەر خىرە و، تەسىدىقىك كە هېچ ياسايدى كى دىنيا بە گۇناھى دانانىت.

بەلتى، ئەوانىش دەمەنەشىنى ئەو برايانەم نە كەردايەتەوە كە دواى من لە دنیادا خواردنەوە ئاو، شەربەتى "ئەجهل" يش نۇش دەگات، كە بە پسۇولەي پوخسەتنامە دادەنیت!

خۇ ئەگەر من بىرم لە ئازار چەشتىنى ئەو برايانەم نە كەردايەتەوە كە دواى من لە دنیادا دەمېنەوە، ئەوانىش وە كو كاك عاصىي براي بەغىرەتم دەپارامەوە:
"ئەي پەروەردگار! گيائىم بىكىشە!"

ماددەي سىھەم كە ھۆزى تۆمەتبار كەردى:

ئەوهىي كە پەيامە كانى نۇور لە داھاتوودا دەبنە بەرەستىك لە بەرەدەم بىنمەمای ئازادىي حكىومەت، ھەروەك ئاسايىشى گشتى تېكىدەدەن، بەھۆزى ئەوهى كە بە بىنە هېچ روخسەتىكى حكىومەت بىلە دەبنەوە و، ھەست و نەستى ئىمامىي بەھىز دەكەن.

وهلام:

یه کەم: پهیامه کانی نوور "نوور" ن. هیچ زیانیکیش له نووره وه سەرھەلنادادات. ئەم پهیامانه ماوهی سیازدە سالە گورزى سیاسەتیان بەلا ناوه و پاستی يە خاوینە کان دادەمەززین، كە بناغەی هەردوو زیانی دنیا و قیامەتی ئەم گەل و نیشتمانەن.

ھەموو ئەو کەمسانە دە گرم بە شایەت كە بەشە کانی ئەم پهیامانه يان خوئندووه تەوە، لە سەر سوودى بىن زیانی پهیامه کان بۆ لە سەدا نەوەد و نۆزى ئەم مىللەتە پیرۆزە. دەبا كە سېیك بىت لافى ئەوە لى بىدات كە زیانیکى لەو پهیامانەدا بىنیو.

دووهەم: من خاوهنى چاپخانە نىم و، نووسەرەوە زۇرىشىم لەلا نى يە و، بە زەھمەتىش يەك كەسى نووسەرەوەم دەست دە كەويت كە پهیامه کانم بۆ بنووسيتەوە. خۇرىشىم خەتم خوش نى يە و نىيە نەخویندەوارم، بەو خەته ناخوش و ناتەواوهى خۇم ناتوانم لاپەريەك زیاتر بە يەك سە ساعات بىنۋىسم.

چەند كەسىيکى بەپىزى وەك خوالىخۇشىوو "كاك عاصم" بە خەته جوانە كەيان ياداشتە پە كىجار خەمناکە کانى منيان لە غەربىيەمدا وەك يادگارىيەك بۆ نووسىمەوە. پاشان كەسانى تر كە دەرمانى شىفابەخشىان بۆ دەردە کانى خۇيان لەو ياداشتاناھدا بىتى، داوايان كەرد ئەو نوورە ئىمانى يانە بخوينمەوە. ئىتىز كە خونىدىيانەو بەۋەپىرى دلىنىلى بىنى يان دەرمانىيکى شىفابەخشىن بۆ زیانى ھەمىشەيىان. بۆيە نو سخەيان لەبەر گرتۇوە بۆ خۇيان.

جا ئايا هىچ ياسايەك ھەيە رى لەمە بىگرىت؟

پهیامى "پېرىست" كە كەوتە بەردهستى ئىسوھ و خرايە ڑىر چاوى پشكنىن، بەلگەيە لە سەر ئەوەي كە هەرييەك لە بەشە کانى پهیامه کانى نوور تەفسىرى پاستى يە كى ئايەتىكى قورئان دەكەت. بە تايىەت ئەو ئايەتانە كە پەيوەندىيان بە پايە کانى ئىمانەو ھەيە. ئەوەتا ھېنەدە بە رۈونى ئەو ئايەتانە تەفسىر دە كەن كە پلانى ھېرىش لە سەر قورئان پېكىدەدات و بناغە کانى ھەلددەوەشىنىت، كە ماوهى ھەزار سالە فەيلە سووفە کانى خۇرئاوا ئاماذهيان كەردووە.

ئومىدى يازدەھەمى "پهیامى پېران" كە ئىستا لە بەردهستى خۇرتاندایە، تەنها يەك بەلگەي لە خۇ گرتۇوە لە نىوان ھەزاران بەلگەي "ئىمان" و "تەوحيد" دا.

فەرمۇن وەك نۇونەيەك بىخۇيىتەوە و بەوردى سەيرى بىگەن، ئەو كاتە تىدە گەن كە داواكەم پاستە يان ھەلەيە.

ھەروەھا وەك نۇونەيەك بۇ رادەى سوودى ئەم پەيامانە بۇ گەل و نىشتمان، پىم وايە ھەركەسىك بە چاوى وىزدانەوە سەيرى پەيامى "ئىقتىساد" بىكەت، كە لە بەشە كانى پەيامە كانى نۇورە.. ھەروەھا ئەو پەيامە كە بىست و پىنج دەرمانى بۇ "بىماران" لە خۇ گىرتۇو، لەوانەي كە لە سەرچاوهى ئىمانەوە ھەتقولاون.. ھەروەھا ئەو پەيامەش كە بىست و شەش ئومىد و دىلدانەوە لە سەرچاوهى ئىمانەوە بۇ "پېران" لە خۇ گىرتۇو.. بىن ھىچ گومانىكى گەنجىنەي سامانىكى ئەۋەپەرى بەنرخ و، دەرمانىكى شىفابەخش و، ropyوناڭى يەكى بەسۈددى بۇ دەستەي ھەزاران و بىماران و پېران تىدا دەيىنت كە پىر لە نیوھى ئەم گەلە پېرۇزە پىكىدەھىن.

پاشان بۇ يارمەتىداناتان لە ئەر كى لىتكۆتىنەوەدا، دەلىم:

پەيامى "پېرسىت" پېرسىتىكە بۇ بەشىك لەو پەيامانە كە تەمەنیان يىست سالە. بناگەي ھەندىك لەو پەيامانەش لە سەرددەمى "دار الحکمة الاسلامية" وە دەست پى دەكەت. ھەروەھا ئەو ژمارانەش كە لە "پېرسىت" دا دەيانىبىن بە پىزى پىزى ھەندىي دانانىيان نى يە، بۇ غۇونە وتهى "بىست و دووھەم" لە پېش "وتهى يە كەم" و، "مەكتۇوبى بىست و دووھەم" يىش لە پېش "مەكتۇوبى يە كەم" دازراون. غۇونە زۆرى ترى وەك ئەمانە ھەن. سى ھەم: بەشە كانى پەيامە كانى نۇور كە جىگە لە چەند زانستىكى ئىمانى ھىچ شىتىكى تر نىن، بناگەي رېسا و ئاسايىش دادەمەزرىيەن. چونكە ئەو ئىمانە كە سەرچاوهى ھەمو روھوشتە بەرز و جوانە كانە، ھەر گىز ئاسايىش تىك نادات، بەلكو دەيھىنەتى دەكەت. ئۇمۇسى كە ئاسايىش تىكىدەدات تەنها كەسى بىن ئىمان، بەھۆرى رەوشت و خۇي خراپىمۇهە.

ئۇمۇش بىزانن كە پېش نزىكەي سى سال وەزىرى مۇستەعمەراتى بەريتاني وتى: "ئىمە ناتوانىن بە پاستى حۆكمى مۇسلمانە كان بىكەن ھەتا ئەم قورئانەيان لە بەرددەستدا بىت.. دەبىت ھەوتى لابردن و نەھىشتنى بىدەين".

قسەي ئەم كافرە سەرسەختە، ماوەي سى سالە سەرنجى منى بەلاي فەيلەسۇوفە كانى ئۇرۇپادا وەرچەرخاندۇوو.

ئوهه‌تاله دواى جيهدادى دهروونى خۆم، جيھادم ئاراسته‌ی ئەوان كردووه و، ئاپر ناده‌مهوه بز ئەو شتائى كە لە ناوخۆدان. چونكە پىم وايه ناتەواوى و قسسورى ناوخۆ ئەنجامى لە رى لادان و فەساد بلاو كردنەوهى ئەوروپايە. لە بەر ئەوه، لە فەيلە سووفە كانى ئەوروپا تسووره دەم و، زللەئى تەمنى كردىيان تىدەسەر وينم.

سوپاس بز خوا! پەيامە كانى نوور ئاواتە كانى ئەوه كافره سەرسەختانە تەفروتوونا كردى، وەك ئەوهى فەيلە سووفە ماددى يە سروشى يە كانىشى بە تەواوى دەمکوت و بىتدەنگ كرد.

لە هەموو دنیادا حکومەتىك نى يە - لە سەر هەر شكلى و شىۋەيەك بىت - رى لە داھاتىكى پىرۆزى نىشتمانە كەى و، پەيامىكى مەزنى ورە و هيىزى مەعنەوىي نىشتمان بە وىنەي "پەيامە كانى نوور" بىرىت و، بلاو كەرەوهى چەشنى ئەم پەيامانە بە تاوانبار دابنېت.

ئەۋ ئازادى يە كە راھىبە كانى ئەوروپا تىايىدا دەزىن، پىشامان دەدات كە هيچ ياسايدىكى نى يە بە دواداچۇون بز ئەوه كەسانە بکات و ازيان لە دنيا هىناوه و، بە هەموو هيىزىكى خۈزىان كار بز دوارپۇز و ئىمان دە كەن.

بە پەختى:

بە دلىيابىيە دەلىم: لە دنیادا هيچ ياسايدىكى رېنگر نى يە، ياخود ناتوانىت رېنگر بىت لە نووسىنى چەند سەرنجىك كە تايىيت بن بەو ئىمانە كلىلى بەختە وەرىي هەميسەيە، لە لايەن مرۆز فىكى پىرەوه كە ماوهى دە سال بېيارى دوور خستەوهى لە غەربىيەدالە سەر درايىت و، پىنى تىكەلاؤى و نامە گۇرپىنه وەشى لە گەل خەلکىدا لى گىرايىت. نە گرتى رەختە لە لايەن هيچ زانايە كەوه لەم نووسىن و تىبىنى يانە، دەسىھەلىنىت كە جىگە لە "حق و راستى" شتىكى تر نى يە.

ماددهى چوارەم بز روونكىردنەوهى ھۆكاري تۆمەتبار كردن و دەستبەسەر كردنم: ئەوهى كە چەند ھەۋالىڭ دراوه سەبارەت بەوهى من وانەي "تەريقەت" دەلىمەوه، لە كاتىكدا كە دەولەت قەدەغەي كردووه.

وەلام:

يەكەم: كتىبە كاڭم كە لە بىردى ستاندایە، هەموو يان شايەتى دەدەن كە من سەرقالى "پاستى يەكاني ئىمان" م. چەندىن جارىش لە پەيامە كاغدا نۇرسىومە كە: "ئەم زەمانە ھى تەريقەت نى يە، بەلكو رۇزگارى رزگار كەنە ئىمانە. زۆر كەس ھەن بە بىن تەريقەت دەرۋەنە بەھەشتەوە، بەلام ھېچ كەسىك بە بىن ئىمان ناپرواتە ناوى. كەواتە پىويستە كار بۇ ئىمان بىرىت".

دووھەم: ماوهى دە سالە من لە پارىزگاي ئىسپارتەدام.. با كەسىك بىت بىسەلمىت كە فيرى وانىيە كەم كەدووە لە تەريقەتدا!

بەلتى، لەو رووھە كە من زانام، چەند وانىيە كەم لە زانستە كانى ئىمان و پاستى يە بلننە كان بە چەند كەسىكى تايىەتمەند لە برايانى ئاخىرىتەم تووھەتەوە. خۇ ئەمەش فيرى كەنە "تەريقەت" نى يە، بەلكو وانە وتنەوەي "حەقىقت" .

پاشان شىئىكى تر ھەيە ئاگادارتان دە كەمەوە لىيى:

من شافيعى مەزھەبىم و، تەسبىحاتى دواى نويىز لەم مەزھەبەدا كەمىك جىاوازە لە تەسبىحات كەنە حەنەفى مەزھەبە كان. ھەروەھالە كاتى تەنبايمىدا بۇ گوناھە زۇرە كام داواى ليپوردن لە خواى گەورە دە كەم و، خەرىكى خويىندىنەوەي چەند ئايەتىكى قورئانى پىرۇز دەم و، بە زىكىرە كانى وەك ئەمانەوە سەرقال دەم. لەم كاتانەدا لە دواى نويىزى مەغribىيەوە هەتا نويىزى عىشاو، پىش نويىزى بەيانىش، پىشوازى لە ھېچ كەسىك ناكەم.

پىم وايد ھېچ ياسايدىك نى يە لەم دنبايدا پى لەم حالە بىرىت.

بەھۆى ئەم مەسىلەي "تەريقەت" وە، كارمانىدى حكۈومەت و دادگا لېيم دەپرسن:

بە چى دەۋىت؟؟

وەلام: ئەو ھاوهلەنم كە پەيوەندى بىان پىمەوە ھەيە، ھەروەھا بە بىنىنى پىش چاوى خەللىكى "بارلا"ش كە نۆ سالە تىايىدام، دەزانىن كە من زۇرېبى رۇزگار كام ھەر رۇزەي بە چىل "پارە" بىان لەوەش كەمتر دەزىيم. ئەوەش بە بەرە كەتى دەست پىوه گەرتى لە پارادە بەدەر و، بەھۆى گەنجىنەي قەناعەتى تەواوەتى يەوە. تەنانەت لە ماوهى حەوت سالدا بۇ پىداوىستى يەكاني وەك پۇشاڭ و پىلاو تەنها حەوت لىرەي وەرقى سەرۈزىيادم بۇوە!

پاشان هه‌ممو ئه و هاپری‌یانه که خزمه‌تم ده کهن و، به شایه‌تی می‌زووی ژیانم که له بردستی ئیوه‌دایه، له هه‌ممو ته‌مه‌نگدا ده‌ستم بزو و هر گرتني دیاری و خیری که‌س رانه کیشاوه و، به ورنه گرتني دیاری‌یه کانیان هه‌ست و سوزی راستزین هاپری خۆم زامدار کردووه. خز ئه گهر ناچار بیو بیتم دیاری‌یه که و هر بگرم، بهو مهرجه و هرم گرتتووه که له برامبئریوه بانی ئوهی خۆی شت بدنه‌مهوه بهو که‌سه.

زوربئی مسوچه کامن که له "دار الحکمة الاسلامیة" و هرم ده گرت، له چایی ئه و کیتیان‌مدا خرجم کردن که ئه و کاته دامنابون. بهشیکی که‌میشم به نیازی "حج" پاشه که‌وت کردیبو..

جا ئه و پاره که‌مانه، به‌هۆی پست و به‌ره که‌تی ده‌ست پیوه گرتن و قنه‌ناعه‌ته‌وه، ماوهی ده سال به‌شیان کردم و ئاوی پوومی پاراست. ئیستاش پاشماوه‌یه کی ئه و سامانه پیروزه‌م لەلا ماوه.

ئه‌ی ده‌سته‌ی دادوه‌ران!

ناییت له بیستنی ئه‌م ئیفاده دوور و دریژه‌م بیزار بین، چون‌که نزیکه‌ی سی کتیب خراونه‌ته ناو ئه‌وراقی یاداشت‌نامه‌ی گرت‌مان. جا ئه‌م ئیفاده دوور و دریژه، له‌چاو ئه‌وراقی تۆمه‌تیار کر‌دند، هر زور به کورت و کەم داده‌نریت.

من به‌هۆی داپرانم بزو ماوهی سیازده سال له سیاستی دنیا، شاره‌زای یاساکان نیم. می‌زووی ژیانیشم شایه‌ته له‌سر ئوهی که له ده‌می به‌رگری کر‌دند، خۆم له فیل و هەلخەله‌تاندنسی بەرامبئر بەرز را گرتتووه. کەواته راستیی حاڵ چۆن، هر بهو جۆره‌ش پرونم کر‌دووه‌ته‌وه.

ئیز خۆتان و ویژداننان!

دەشزانن چۆن یاسا جیبیه‌جى ده کریت به بىن غەدر و ناحەقى.. فەرمۇن بەو بىن بە پېبارى خۆتان لەبارەی منهوه بەدەن.

ئوهش بزانن که هەندى کارمەندى ناشى به چاولىکەی گەورە کەرەوە سەبارەت به من پوانیویانه و، دەنکە دانمۇیلەمیه کیان به قەدەر گومەزىك لىنى کردووه له ناوەندى چەند گەمەیه کدا، بە مەبەستى ئامادە کەردى زەمینەی گونجاو بزو جیبیه‌جى کردنى یاسا تازە کانى ئازادى.. ئوهش به‌هۆی ناشایستەبیان، یان وەھم و گومانیان، یان بە وىنەی

پىش چاوخىستنى بىانووى گورگ بۇ بەرخ، ياخود لە پىناوى بەدەستھىنانى پلەوپايىد، يان مەرائى خۆپىرىدەپىشەوە لە لاي حكۈومەت..

ئىزىز بەو بىنې يە ئەوندە زيانىان بە ئىمە گەياند كە دەگاتە بايى هەزاران لىرە. ئومىدىمان وايد بە ئىبۇ كە بە توانا و ليھاتۇرى خۆتان بىزانن ئەو شىتە كە ئەو كارمەندانە بىيان وابۇوه گومەزىكە، بە چاوى خۆتان بىبىين كە هيىندەي دەنكە دانەۋىنە كە. واتە دوور بىنە گەورە كەرەوە كان ھەلبىگىر نەوە و بە دىووه كەى ترى بېوان. پاشان تكايىە كەم ھەيە:

نۇخى ئەو كىتىبانم كە دەستىيان بە سەردا گىراوە، لە لاي من لە هەزار لىرە زىاتەرە.
تكايىە بىانگىر نەوە بۆم.

بەرپۇوه بەرلى كىتىخانە ئەنقرە، بە رىز و سوپاسەوە لە رۇزىنامە كاندا پايدىگە ياند كە پىش دوازدە سال بەشىنىكى ئەو كىتىخانە لە كىتىخانە كەيدا وەرگەرنووە.
دەمەۋىت بە پەزامەندىلى ئەم دەستەيە ئىبۇ كە ئىپستا پېيار لە ژيانى من دەدات، وينەيە كى ئەم ئىفادەيەم بەدەن بە داوا اكارى گشتى، تاڭو داوا للە سەر ئەو كەسانە تۆمار بىكەت كە بۇون بە هەزى ئەوهى ئازار و زيانم بىن بىگات. ھەرروەها وينەيەك بىز وەزارەتى ناوخۇرۇ، وينەيە كېش بۇ ئەنجۇمەننى پەرلەمان.

بۇ پىش چاوى لىتكۆلەرلى بەرپۇز و دەستە دادوھر

سى مادده دەخەمە سەر ئىفادە كەي پىشۈوم:

ماددهى يە كەم:

ئەو شىتە كە زۇر دەمانخاتە سەرسامى و سەرسوور مانەوە و، وامانلى دەكەت
ھەست بە بۇونى فيلىتىك بىكەين لە بابهەتى بەدەستھىنانى ھەزكارييلىكى تاوانبار كردن لە نەبۇونى ھېچ تاوانىي كەوە، ئەو پىرسىارەيانە كە بە جەختەوە دەيىكەن و، ئامائە دەكەت بۇ بۇونى كۆملە و پىشكەستىك كە گوایا لە راستىدا ھەبىت، ئەو وې دەتىن:
ساماناتان لە كۈرى بۇو بۇ دامەزراندى ئەم پىشكەستە؟

وهلام:

یه کدم: من لهو پرسیار که رانه ده پرسم:

ثایا بدلگه‌نامه‌یه ک، یاخود نیشانه‌یه ک همه‌یه له سره ئمه‌یه که کۆمەله‌یه کی سیاسیمان
دامه‌زرا ندیت؟

ثایا بدلگه‌یه کیان به دهسته‌ویه له سره ئمه‌یه که رېتکخستنیکمان به پاره و سامان
پیکه‌هینایت، تاکو ئهوان ههتا ئم پاده‌یه سورور بن له سره ئم پرسیاره؟

من ماوه‌ی ده ساله له پاریزگای ئیسپارتە له ژیر چاودیزی‌یه کی توندو تیزدام. تنه‌ها
منیش نیم که رقی له درؤ هەلبەستنی ئهوانه بیت که پیاویک تومنه تبار ده کەن له ماوه‌ی ده
پرۇزدا مەگەر کەسیک يان چەند کەسینکی خزمەتگوزار يان يەك دوو میوان دەبینیت و،
به تەنیابى و بیزارى له دنيا دەئى و، به يەكجاري سیاسەتى له پیش چاودا بیزراوه و، به
چاوى خۆیشى ئهو زيان و نەزز کى يە دوپات بۇوه دەبینیت که کۆمەله سیاسى يە نیاره
بەھیزە کان بە دەستیان هینا له ئەنجامى کار و کاردانوھ کان.

ئنجا ئهو كەسە، له گرنگەترین ھەمل گۈنجحاودا، لەناو گەل خۆى و ھەزاران
خۆشەویستىدا دەستى بە پرووي کۆمەله کان و جموجولە سیاسى يە کانه‌و ناوا،
بەشدارىي له گەلدا نەکردن و، وەك کەسیک لە شەيتان ھەلبەت ئاوا پاشتى لە سیاسەت
ھەلکردى، چونكە پى وايە "ئیمانى تەحقیقى" خزمەتیکى هیندە خاونىنە کە نایتى بە ھېچ
شتىك بىرۇوشىزىت و، لاواز كردنى ئهو خزمەتەش بە ئاماڭى سیاسى بە تاوان
دادەنیت و، ماوه‌ی ده سالىشە "أعوذ بالله من الشيطان و السياسة" كردووه بە
دەستورى خۆى و، پى وايە فيل لە وەدايە کە واز لە فيل بەھىزىت و، كەسینکى هیندە
تۈورە تەبىعەتە کە بىن حساب كردن بۇ ھېچ شتىك نەپتى يە کانى خۆى دەدر كىنیت..
درؤ ئەوه‌یه کە پى وايەت "ئم كەسە" توانيتى ماوه‌ی ده سال ئم چەشىنە کۆمەله‌یه
لە كارمندانى ھەستىار و ورده كارى پاریزگای ئیسپارتە بشارىتىۋە!

خۆ ھەر كەسیک بەم پیاوە بلىت: "کۆمەله‌یه کى وەك ئەمەت ھەيە و چەرخى فيلىكى
سیاسى ھەلە سوورپىتىت" ، تنهما بە رق و تۈورەبى نەبىت بە ھېچ شتىكى تر بەرەو پرووي
نابىتەوە. تەنانەت ھەممو خەلگى پاریزگای ئیسپارتە و ھەممو ئهوانمىش کە دەمناسن،

هاوبەشيم دەكەن لەم رېق و تۇرپىيەدا. لەوانە يەھەمۇ كەسيتىكى خاراھن ژىرى و
ويژدانىش. بىزىيە تىكىرا دەلىن: "ئىۋە بە درۇ و ناھەقى تۆمەتبارى دەكەن".

دۇوھەم: كېيشە كەمان كېيشەي "ئىمان" و، پەيوەندىبىي برايەتىي ئىمانىيماڭ لەگەل لە سەدا نەوهەد و نۆى خەلکى ئەم ولاتە و پارىزگاي ئىسپارتەدا ھەيە. كەچى "كۆمەلە" بىرىتى يە لە كەنگەرتى كەمايەتى لە نىوان زۇرىنەدا. كەواتە ھەرگىز لە كۆمەلە يە كەدا نەوهەد و نۆ كەس لە بەرامبەر يەك كەسەوە رېتكەختىن پىكناھىتىن. خۆ ئەگەر كەسيت ئەم بۆچۈونە بىلاو بىكانەمە، ئەوا بە نيازى سوو كایەتى كىردىن بىلاوى دەكانەمە بەم گەلە پىرۇزە ئايىندارە و، كارى كەسيتىكە لە ئايىن و ويژدان بىن بەش بىت و، لەو گومانە هەلتەيدا بىت - كە حاشا وانى يە - ھەمۇان وەك خۆزى بىن ئايىن بىن!

سىھەم: پاپىنگى وەك من كە بە گەرمۇگۇرى گەللى توركى خۇش وىستىت و، لەو پۇوهەوە كە ئەو گەلە ستايىشى قورئانى بەدەست ھىناۋە، بە زۇرى پىزى لىنى نايىت و، بە ھەمۇ ھېزىتىكى پشتى ئەم نەتمەوەيى گرتىتىت، لەبر ئەمە ئالاى قورئانى ھەلگەرتووە.. بە كىدارىش ھېنەدەي ھەزار "نەتهوھ پەرسىت" ئى تورك و بە شايەتىي ھەزار كەسى تورك خزمەتى بە گەللى تورك كەرىدىت و، ئەم نامۇيىھى ھەللىزاردىتىت و، فەزلى سى چىل لاوى باشى توركى دايىت بەسەر سى ھەزار كەسى نويزىنە كەر لە خەلکى شارە كەى خۆپىدا.. ھەروەھا بەو كەرامەت و پىزەھى كە ھى زانايانە پارىزگارى لە بەرزىي زانىست كەرىدىت و، بە رۇوناڭتىن شىۋە وانى پەستىيە كانى ئىمانى و تېتىھە..

ئايا كەسيتىكى وا.. ئىۋە بە زۇرى دەزانىن، يان پىستان وايە زىيانىكى لەۋەدا ھەبىت كە چەند برايەكى قيامەتى و قوتايىي ھەبىت كە لە ماوەى نەك دە سال بەلکو بىست سال و سى سالدا و، ۋىمارەيان نەك بىست و سى، بەلکو گەر سەددانە و ھەزار دانەش بىت، كە بەپەپەرى دەلسۈزى و ئىخلاس و تەنھالە پىنى ئىمان و حەقىقەت و ئاخىرەتدا پەيوەندىيان لەگەلدا كەرىدىت..

ئايا خەلکانى بە ويژدان بە كارىنگى رەواي دەزانىن كە ئەوانە بە چاوى سووڭ يان بە كۆمەلە يە كى سىياسى سەير بىرىن؟

چوارەم: كەسانى بە ويژدان دەزانىن قىسەي ئەوانە چەندە دوورە لە ويژدانەمە كە دەلىن:

"تُو پاره و سامانه‌ت له کُوتی بُوو که پیشی بژیت و کُزمه‌له‌یه کی پین دامنه‌زرنیت؟" ئەمەش سەبارەت بە پیاویک دەلین کە لە ماوهی دە سالىدا تەنها بە سەد لیرەی وەرقى ژیانی بەرپى کرد بیت و، هەندى جاریش تەنها چل پاره خەرجى پۇزانەی بیت و، ماوهی حەوت سالیش عەبايەکى پۇشى بیت کە حەفتا پىنه‌ی پیوه بیت!

مادده‌ی دووهەم:

منیان بە زەبر و زۆر لە "بارلا" وە كېش كرد بۇ "ئىسپارتە" بە سازدانى ھاوشىۋەيەكى ساختەی رپووداوى "مەنەن". ھروھە تۇقاندىنى گەل و خەلتاندىنى حکومەت بە فيلى ئاسانكاريي جىيەجى كىرىنى ياساكانى ئازادى، بەو گومانە فيل ئامىزەي كە گوايا ئەم كارەيان يارمەتى دەدات بۇ جىيەجى كىرىنى ياساكانى ئازادىنى حکومەت!

بەلام سەرنجيان دا من كەسىتىك نىم كە بىكىزم بە ئامپازىڭ و بە كار بەھىزىم بۇ ئەم چەشىن ئاشۇۋىانە، زانى يان مەيلم بە لاي ھېيج ھەولىتكى نەزۇ كىدا نى يە كە زىان بە نىشتەمان و نەتموھ و ئايىن بىگەيەنیت.. كاتىك لەمە تىنگىيەشىن، نەخشە كەيان گۇپى و، سوودىيان لە ناوبانگە درۈپىنە كەم وەرگرت كە پىم خۇش نى يە و بە لامەوھ باش نى يە. ئىزىز ھاوشىۋەيەكى وەھمىي رپووداوه ناخەقە كەيان بە بەر پۇشىم كە ناسراواھ بە رپووداوى "مەنەن" لە پىتى چەند پىلانىكەوھ كە هەرگىز بە خەيال‌ماندا نايەت.

ئىز بەم جۆرە گەللى زىانى گۇرەيان بە نەتموھ و، حکومەت و، چەندىن كەسى بى تاوانى دەستگىر كراوی ئەم گەلە، گەياند.

دوای ئەوهى كە درۇ كەيان ئاشكرا بُوو، ئىستاھەولى دروست كىرىنى چەند بپويانوو يەك دەدەن، بە وىنەي ھەلبەستى بەھانە و بىانوو گورگ بۇ راوا كىرىنى بەرخە كان، بە نىازى خەلتاندىنى كارمەندانى داد.

من لە لايەنى خۇمۇھ ئەمە دەخەمەوھ يادى كارمەندانى داد كە پۇيىستە لە رپووی ماھە شارستانى يە كانەوھ زۆر وریا و بىدار بن.

ئەوانەي كە بەھانە و بىانوو ھەلەدە بەستىن، دەبىت هەر ئەوان تۆمەتبار بىكىزم. چونكە بە سازدانى رپووداۋىكى بچۈوك لە پىتى و رووژاندىنى لاوازە بى تاوان و خۇش باوهە كانموھ و، لە ئىزىز دەمامكى ئىدىعای بۇونى كۆزەلەيەكى وەھمىي و، بە بوختان و

درو، خزیان له هەندیلک پایه کانی حکومەت دەبەنە پىشەوە. ئىجا بە وىنەی شەيتان حکومەت ھەلەدە خەلەتىن و، دەنکە دانەوەلەيەك ھېنەدەي گومەزىلک پىشان دەدەن و، دەبەنە ھۆى ھارپىن و پىشىل كىردى كەلى كەسى بى تاوان و، زيانىكى زۇر بە ولات دەگەيەن و، كۈلى تاوانى خزیان دەخەنە ئەستۇرى كەسانى تر.

كىشە كەي ئىمە بە تەواوى لەم جۇرەيە.

ماددەئى سىھەم:

بى گومان دادگاكان زۇر زياتر لە ھەموو فرمانگە كانى دەولەت ئەركى پاراستى ئازادىي خۆى بەپەرپى توانا لە ئەستۆدايە و، دەيىت ھەتا دەتوانىت ئازاد يېت لە كاريگەری بە دەرە كىيە كان و، بى لايەنلى خۆى رابگرىت و، تالە توانايدايە دوور لە ھەست و نەست و ئارەزووە كانەوە بىۋانىت.

جا بە پشت بەستن بە ئازادىي تەواوهتىي دادگاكان، بە مافى خۆمى دەزانم كە بەم شىۋە ئازادانە بەرگرى لە مافە كانى ئازادىي خۆم بىكم.

بەلتىن، ھەموو دادگاكان كۆمەلەتكىشەيان تىدا ھەيە سەبارەت بە مال و سامان و گىانە كان. خۆ ئەگەر لە بەرھۆزىلە دادوھەرەتكى تۈورە بىت و قاتلىك بىكۈزىت، ئەوا دادوھە كەمش بە قاتل دادەنرىت. كەواتە ئەگەر كارمەندانى داد بە شىۋەيە كى تەواوهتى خزیان لە ھەست و ئارەزووە كان و كاريگەری بە دەرە كىيە كان پىزگار نە كەن، ئەوا گۈمانى ئەوا دەيىت كە لە ناوهندى دادپەرورى بە كى رۇالەتىدا بىكەونە ناو گەلى تاوانى گەورە!

پاشان تەنانەت تاوانباران و نەياران و ئەوانەش كە هيچ پشت و پەنايە كىيان نى يە، خاروەنى مافى خزیان. جا بىز بەدەستەھىنانى ئەم مافەي خزیان بە دواى سەرچاوهى كى تەواو بى لايەندادە گەپىن.

ئەوشتەي كە گەوھەری "دادپەرورى" ھەلەدە گېپىتەوە بىز "ستەم" و، لە ڕۇوي دادگەری بەوه "لايەنگىرى" دە گەيەنیت، ئەو دەستەوازىيە كە ھەموو جارەتكى بە كارى دەھىن بۇ من و پىم دەلتىن: "سەعىدى كوردى!" لە كاتىكىدا كە من ناوم "سەعىدى نۇورسى" يە. كەچى لېرە و لە ئىسپارتە لە لېكۆلەنەوە كاندا من بە "كورد" ناو دەبەن!

به‌مدهش دژه هستیک له برایانی قیامه‌تیمدا به‌رامبهر به من دهور ووژینن که په‌یوه‌ندی به غیره‌تی نته‌وه‌ییه‌وه هه‌یه! جگه لمه‌وه که ئمه کاری دادگا و گه‌وه‌ه‌ری دادگه‌ری به که‌ی به تمواوی له ره‌وتی خوی ده‌تازینت.

بەلئى، ویپرای بونی هەزاران رووداوی میژوویی که دهیسه‌ملینیت يه کەم مه‌رجی دادپه‌روه‌ری: رواني‌نی دادوهر و دادگایه به‌وپه‌ری بى لایه‌نى و بى نیازى له هیچ نیشانه‌یەك که لایه‌نگری بگه‌یه‌نیت، وەك دانیشتتی سەروه‌رمان عەلی کورپی ئەبوو تالیب - خوای لئی پازى بیت - له سەردەمی خەلافتی خۆزیدا شانبە‌شانی جووله کەیه‌ك له دادگادا. هەروه‌ها ئاماذه بونی زۆر له پادشايان له دادگا کاندا له گەل عەوامى خەلکیدا.

دەمھویت به هەموو ئەوانه بلىم که دەيانه‌ویت "دادگه‌ری" به هەلەدا بېهن و، سیبەری "دووری له شارستانیتی" بخنه‌نه سەر من، دەلىم:

بەپیزان! من پیش هەموو شتیک موسلمانم و، له کوردستان له دایك بۇوم. بەلام خزمەتی تورکم کردووه و، نەوهە د نۆزى خزمەتە سوودبەخشە کامن بۆ تورک بۇوه و، زۆر بهی تەمەنیشىم له ناو تورکدا بەسەر بردووه و، دلسۆزترین و پاسترین برايام لەناو تورکدا سەريان هەلدابو و، دەتوانم هەزار لاوی تورکى پاستقينه و به غیره‌ت بکەم به شايەت لەسەر ئەوهی کە له هەزار کەسى ئەوانه زیاتر خزمەتم به نته‌وهی تورک کردووه کە خۆيان وا پیشان دەدەن نته‌وه کەی خۆيان خوش دەویت و، به نازناوی "کوردى" ناوزەدم دەکەن! چونکە خۆشويستتى تورک و پشتگىرى يان، زیاتر له پشتگىرىم بۆ نته‌وه کانى تر، يەكىكە له خواتىتە کانى خزمەتە خاونىنە كەم کە خزمەتی قورئانه، چونکە ئەوان له هەموو پالەوانه کانى سوپاى ئىسلام ئازاترن.

هەروه‌ها ئەو سى چى كىتىيەم دەگرم به شايەت کە لاي دەستى دادگا پارپىزراون، به تايەت پەيامه کانى "ئيقتىساد و پىران و بىماران" کە هېننەدەي هەزار بانگەشە چى بۆ نته‌وهی تورک، خزمەتى چوار لە پىنجى گەل تورک دەکەن، لە موسىيە تداران و، هەۋاران و، بىماران و، پىران و، خوابىرسان و، كەسانى خاونە تەقاوا، كە هیچ كام لهو كىتىيانه له بەردەستى كور ددا نىن، بەلکو له بەردەستى لاوه کانى تورکدان.

دوای پوخست و هرگزتن له دەستهی دادگا، بەو سته مکاره مولحیدانه‌ی کە ئىمەيان دووچارى ئەم بەلايە كرد و، هەندىك پايەي دەولەتىان خەلەتاند و، لە ژىر پەردهى نەتوايەتىدا پىلانە كانيان دارشت، دەلىم:

بەپىزان! ئايا ئەوه بە كارى "نەتوايەتى" دادەنرىت كە زىاد لە چل كەسى هەره باشى لاوى تورك و بە ويقارتىن پىرە كانيان، وە كو كەسىك تاوانيكى گەورەى كردىت، بخرينىه ئەم گرفتهوه بە هوئى ماددەيە كەوە كە سەبارەت بە من نەسەلماوه، گەر يېشىسلەيت بە تاوان دانانرىت، گەر تاوانيش بىت، بە تەنها من بەرپرسىلىنى؟ بەلتىن، لە نىوان ئەوانەى كە بىن هيچ ھۆكارىك، دووچارى ئەم ئازارى بەندىرىدە بۇون، چەند بەپىزىك ھەن كە مايەي شانازىي لاوانى توركىن.

ئايا ئەو كاره بە "نەتوايەتى" دادەنرىت كە ئەو جۈرە لاوانە لە نىوان خىزان و منالىاندا بە وىنەي تاوانبار دەربەيىرن و بخرينىه ناو ئەم گرفتهوه، تەنها لە بەر ئەوهى كە من لە دوورەوه ھەستم بە نرخ و بەھاى يەكىكىان كردووه، تەنها و تەنها سلاۋىكىملىنى كردووه، ياخود نامەيە كى ئىمانىم بۆ ناردووه؟

من كە لە پىش چاوى ئىۋەدالە نەتەوەيە كى ترى ناشارتانيم و، لە غەيرى نەتەوەي ئىۋەم، يەك دانە لاوى مەردى بەندىكراو و پىرى بەپىز لەوانە ناگۇرمەوه بە سەد كەسى (بىن دىنى) نەتەوە كەم.

ھەروەها ئەو بەندىكراوانە كەسى وەھايان تىدايە كە تەنها لە بەر "ئەو" ماوهى پىنج سالە وازم لە دوعا كردن ھيناوه لەو سته مکارانە كە ماوهى دە سالە سته مەملىنى دە كەن! ھەروەها كەسى وەھايان تىدايە كە بەپەپىز رىز و سەرسوورمانەوه خاۋىيەتىن غۇونەي پەوشىتى بەرزم بە بەرچەستەيى تىدا بىنیون لەو تور كە نەجيزادانە. ھەر بەھۆى ئەوانەو لە نەھىيى سەركەوتى نەتەوەي تورك تىڭەيشتىم و، وېۋدانى خۆم دە كەم بە شايەت و گەللىنىش پىش چاۋ دەخەم كە ئەگەر بە ئىمارەي ئەو بەندىكراوە بى تاوانانە گىانم ھەبوايە، يان بەتوانىيە ئەو دەرىسىمەرى و ئازارانەي ھاتە پىي ھەمووبىان، من بە تەنها خۆم ھەلەم بىگرتايە، ئەوا سويند بىت بەپەپىز شانازىي بەو رازى دەبۈوم كە بېۋەم شوينى ئەوان!

ئەم ھەستەشم بەرامبەریان، لە نرخ و بەھای خودى ئەوانەو سەرچاوه دەگریت، نەك لەبەر سوودیتکی کەسى بۆ خۆم. چونکە هى وايان لە نیواندایە كە تازە كى ناسىيۇمە و، ھەندىنگىشيان سوودى لە من وەرگىرتۇوھە و مەنيش لە پىنى ئەۋەھە زىيانم پىنى گەيشتۇوھە، بەلام گەر ھەزاران زىيانم ئەوانەو پىن بىگات ھەر بەھايىان لە پېش چاومدا كەم نايتىھەوھە.

دەسا ئەھى ئەو سەتكارە مولحىدانەی كە لافى نەتهوھە گەربى تۈركلى دەدەن! ئايا شىكاندىن و زەلەيل كەردنى ئەو بەپىزانە - كە مايىەتى شانازىتى توركىن - بە لاوازىرىن بېرىپيانوو، بە "نەتهوايەتى" دادەنریت، لەبەر كوردىتکى وەڭ من، وە كو ئۇرە دەلىن؟

ئايا ئەمە "نىشتەمان پەرورەرى يە؟"

دەسا وەلام بەدەنەوە!

ئەو وەلامە بە ويىزدانى سەتكارانەقان دەسپېرم.

دادگای دادگەر دواى ئەوهى كە زانىي ئەوانىن، زۆربەيانى ئازاد كەرد. خىز ئەگەر تاوانىتىك لە ئارادا ھەبىت تەنها ھى منه. ئەوانىش لەبەر رەھوشتى جسوان و بەرزيان و، بۆ بەدەستەھىنانى رەزامەندىي خواى گەورە، بە نيازىتکى پاك و يىنگەرد، كارە ورده كانى منى پىرى غەریب و بە تەمەنیان ئەنجام داوه، وە كو داگىرساندى ئاگىردا و، ھىننائى ئاو و، لېننائى خواردن و، پاكنووس كەردنى پەيامىتى تايىھەت بە خۆم. ھەروھە باز خاتىرگەرنى من و باز يادخىستەوە لە كۆزتايى دوو پەيامى مندا، كە وەك دەفتەرى يادگارى وان، ئىمزايان كردووه.

ئايا لە ھەموو دىنلەدا ياسايەك، يان دەستورىتىك، يان بەرۋەھەندىيەك ھەيدە ئەو مەۋە ئەنەن بەم بىانووھە لاوازانە تاوانبار بىكەت؟!

دۇوھەم پاشماوهى بەرگۈرىيە كەم

ئەم دەستەمى دادوھەرانا!

لەوانەيە لەم پۇونكىردىنەوانە خوارەوەمدا ھەندى شىت بىبىن كە گەنگىيە كىيان تېدا نەبىت باز ئەرگى سەر شانقان. بەلام ئەم باھتنە پەيەندييان بە سەرانسەرى ولات،

بەلکو بە ھەمۇ دنیاوه ھەيە. كەواتە تەنھا ئىپوھ گۈئى بىست نىن، بەلکو ئەوانىش لە حۆكم و واتادا گۈئى بىست دەبن.

پاشان بە ھۆى ئەۋەھى مافىيىكى گۈرنگى خۆمانيانلى زەوت كردوين، ئەواناپىكى لە پۇونكىرىدەن دەپەنەن كاغىدا دەپەنەن. چونكە خەتى خۆم جواننى يە، گەلەن تىكاشىم كرد كە نۇوسەرنىكم بەدەنلى لە بىرى من لەم كېشىھەدا بەرگرىيە كەم بۆ بۇو سەيتەوە كە كېشىھى زىيان و مردىنە، بەلام ھەروەك نۇوسەرنىكىيان بۆ نەناردم، تەنانەت بە سەتەمكى يە كىجار مەزىن نزىكى دوو مانگ پىنى قىسە كردىشىيانلى گەرم. بۇيە نەمتوانى بە خەتە ناتەواوه يە كىجار شىپۇواھ كەم نۇوسەپىنەكى پىنكۈپىڭ بۇو سەم:

دواهەمەن پۇونكىرىدەن دەپەنەن كامىم ئەمەي خوارەوەيە:

با گۈرمىانى مەحالى وەك ئەمە ھەوالە گۈرمىان بىكەن كە خراپكاران گەياندوويانە، وا دابىنەن كە پەيامە كانى نۇور:

"لە گەل ھەندى سىاسەتى حكىومەت و، ھەندى ياسايدا يەك ناگىرىتەوە، يان پىچەوانەيەنە، چەند قەناعەتىكى سىاسى و بىرۇبۇچۇونى جىاوازە و، پەيامە كانىش بە گىشتى باس لە ئىمان ناگەن، بەلکو لە سىاسەت دەدۇن.." .

گەر بە فەرزى مەحالى درۇزى يە كى زەقى وەك ئەمە قبۇل بىكىرتىت، ئەوالە وەلامدا دەلىم:

مادەم فراوانلىرىن حالتە كانى ئازادى بىرىتى يە لە "كۆمارى" و، حكىومەتىش بە زۇرتىنى شىپۇ ئازادى يە كانى كۆمارى راپى بۇوە كە بىكەت بە سىستەمى خۆى، ئەوا شىنەكى بەلگەنەوېستە كە قەناعەتە زانسىتى يە كان و بىرۇبۇچۇونە پاست و دروست و بىنگۈمانە كان، كە قايىلى پەتدانەوە نىن، نابى ھەرگىز ئازادى كۆمارى - بە ئىستىبدادەوە - خۆى بەسەر ئەمە ئازادى يە زانسىتى يەدا بىسەپىنەت، بە مەرجىك ئاسايش تېڭ نەدات. ھەروەك نايىنرەت ئەمە ئازادى يە بە تاوان دابىرىت.

بەلتىن، ئايا لە ھەمۇ دنیادا حكىومەتىك ھەيە كە ھەمۇ كەسپىكى گەلە كەمە لەسەر يەك قەناعەتى سىاسى يە كىان گەرتىپەت و كۆز بۇوپىتەوە؟

گۈرمىان من قەناعەتە سىاسى يە كامى بە پەنھانى بۆ خۆم نۇوسى، پاشان پىشانى ھەندىنە هاوارپىنى تايىھەتىي خۆم دا. من نەمبىستۇوھ ياساى و اھەپىت كە ئەمە كارە بە تاوان دابىنەت.

له راستیدا پهیامه کانی نوور له باره‌ی "نووری ئیمان" موه دهدوین و، نه که و تورو نه‌ته ناو تاریکایی سیاسه‌ته و، دانا به‌زنه ئه و ئاسته.

گهر که سیکی بین ئایین و نزدان به حه‌فیقه‌تی کۆزماربی عەلمانی، بلىتی:

پهیامه کانت تەۋۇزمىكى بەھىزى ئايىنى دەخاتە كار. بەمەش دەبىتە نەيارى بىنەما کانی کۆزماربی بىن ئایين؟

لە وەلامدا دەلتىم:

ئىمە دەزانىن کۆزماربی عەلمانی يەتى حکومەت برىتى يە لە جىا كردنەوهى ئايىن لە دنيا. هەرگىز ھىچ كەسىك ئەوه قبۇل ناکات كە عەلمانى يەت برىتى بىت لە رەتكىردنەوهى ئايىن و خۇدامالىنلىنى بە تەواوەتى، مەگەر كەسىكى نەزانى بىن ئايىن كە لە پەپرى نەفاميدا بىت.

بەلتى، لە هەموو جىهاندا گەلەتكى نى يە بىن ئايىن بىزى. تور كە كانىش وەك گەلەتكى ناياب، لە هەموو چەرخىكدا و لە هەر ھەرىمېنکى زەويىدا ھەبن، موسىمان. كە چى هەموو توحىمە کانى ترى ئىسلام كۆمەلەتكىيان تىدايە كە موسىمان نەبن، هەرچەندەش كەم بن.

كەوانە ئەو درۆز نە بىن ئايىنانە دەچن نەتەوهى يە كى پىرۇزى خاوهەن ئايىن، كە بە راستى و راستگۆبى دەستى بە ئايىنەوه گەرتۇوە و، شانازى يە نەتەوهى يە كانى لە پرووى زەويىدا بە ملىونەها سەرچاوهى ئايىنى جىڭىر كردووە و، وەك گەلەتكىش بە شىشىرە كانى ئەو سەرچاوانە نۇرسىيە و، ماوهى ھەزار سالە سوپاى ئازاي ئەم ئايىنە يە.. گەر ئەو درۆز نە بىن ئايىنانە ئەم نەتەوهى يە بەوه تاوانبار بىكەن كە دەست لە ئايىن ھەلەدە گەرتىت و دەبىتە نەتەوهى يە كى بىن ئايىن، ئەوا بەم بۆچۈونەيان تاوانىك ئەنجام دەدەن كە شايىستەي سزاى بىنگى ئاگرى دۆزە خيان بىكەت.

لە راستیدا پهیامه کانى نوور باس لە ئايىن ناکەن لە بازنه فراوانە كەيدا كە دەواراندەورى ياسا كانى ژيانى كۆمەلايەتىشى داوه، بەلكو ئامانج و بابهى بىنەرەتى يان باسکەرنى پايە مەزنە كانى "ئیمان"، كە كاكلەي تايىھەتى ئايىنە و بەرزىرىنى بەشە كانىھەتى.

پاشان زۆربەی ئەوانەی کە لە پەيامە کاندا رپوویان تى دەکەم، دەروونى خۆمە، دواى ئەوفەيلە سووفە کانى ئەورۇپايدى!

پىم وايدى هەر تەنها شەيتانە کانىن كە گۇمانى زيان لەم چەشىنە باپتە خاۋىتىنانە دەكەن، بە مەرجى ئەوهە ئەم باپتەنە راست بىن. بەلام سى چوار پەيام رپوویان لە چەند كەسىنىكى كارمەند بۇو بە شىۋە ئەسکالاى رەخنە ئامىز.

ئەم پەيامانەش لە پىتاوى زۆراندا لە گەل حکومەت و بە مەبەستى رەخنەلىنى گرتىنى نەبوون، بەلکو لە دژى چەند كارمەندىك بۇون كە سەستەميانلىنى كىردىم و، كارمەندى يە كەيان سەبارەت بە من بە خراپى بە كارھينا. تەنائىت بۆ ئەوهە نەيىتە سەرچاوهەك بۆ تىكەيشتنى ھەلە، دواتر پىم لە بلاو بۇونەوهە ئەم پەيامانە گرت، لە رپووەوه كە تايىېتن بە خۆمەوە.

زۆربەي پەيامە کانى تر ماوهە چوار پىنج سال دەبىت نۇو سراون و، هەندىكىشيان لە پىش ھەشت يان دە سال، هەندىكى ترىشىيان سىيازدە سال پىش ئىستادانراون. تەنها "پەيامى ئىقتىساد و پىران و بىماران" نەيىت كە سالى رابوردوو دامناون.

لە گەل ئەوهەشدا، هەركەسىك خاوهەنى گەردىلەيەك وىزدان بىت و بىن لايەنانە لە پەيامە کان بىكۈلىتەوه، دلىنا دەبىت و ئەوهەش پىشىتە دەكتەمە كان دژى ياساکانى حکومەت نىن و، ئاسايش تىك نادەن و، گەل بە ھەلەدا نابەن. بەلکو پىوستە لە لايەن حکومەتەوە هاندان و رېزلىتان بەدەست بەھىنەن.

خۆ ئەگەر گۈمانى ئەوهەش بىكەين لە چەند خالىتىكى زۆرياندا پىچەوانە ئىپرەانىنى حکومەت بن، ئەوا بە پىنى ئەوا ياساى لېبوردنە كە ئەم دوايىھ بلاو كرایەوە و، لەو چەشىنە تاو انانە خۆش دەبىت كە هي پىش (٢٨/٧/١٩٣٣) ن، ئەوا دەلىم ھىچ پى و شوينىكى ياساىي نەماوه بۆ بە دوادا چۈونى ئەم پەيامانە. لەبەر ئەوهە، دواى ھەلگەرنى خىراى سىتم دەكەم لە سەرمان و گىزىنە ئەوهە پەيامە كانىش بۇمان.

ئەگەر كەسىنىكى مەست و بىن وىزدان كە پىنى وايدى مەرقۇقايەتى لە خراپتىن و نزمىتىنى پلە كانى ئازەلىدایە و، لەو گۇمانە دايە كە دىنبا ھەمىشەيە و، لەو خەيالەدا دەزى كە مەرۇف دەمەنېت و نامېت، گەر كەسىنىكى ئاوا بلىت:

"همو پهیامه کاندان چهند و انهیه کی ئیمانی بە کجارت به هیز پیشکەش دە کەن و، سەرپنجى خەلک لە دنياوه رووھو ئاخىرەت وەردەچەرخىن. بەلام ئىمە دە گونجىت بە هەموو هیز و بايەخ و ئىرىغان لەم سەردەمەدا بېن و، روومان لە ژيانى دنيا بىت، چونكە بەردەوامىي ژيان و خۇپاراسىن لە دوڑمنان لەم سەردەمەدا كارىتكى دىۋارە".
وەلام:

وانه کانى ئیمانى تەحقىقىي هاوکات لە گەل ئەودا كە روانييە کان ئاراستە ئاخىرەت دە کەن، ئەوش فىرى خەلکى دە کەن كە دنيا كېلگە و بازار و كارگەيە كە بىز ئاخىرەت، هەروەها هانىان دەدەن كە هەولى بىن وچان بۆ ژيانى دنيا بىدەن. پاشان ئە وانه ئیمانى يانە هیزىيەك دەبەخشىن بەو ورە مەعنەوىيەي كە لە نەبوونى ئیماندا تۇوشى دارپمان بۇوە. ئەو كەسە ناتۇمىدانەش كە دووقشارى بىن كارى و بايەخ نەدانىن، بەرە و شەوق و هيئەت دەدەنە بەر و، هانىان دەدەن بۆ كار و كۈششىن.

جا ئەوانەي كە دەيانەويت لەم دنيايدا بېن، ئايابە بۇونى ياسايىك راپازى دەبن پى لە وانه کانى ئەو ئیمانە تەحقىقىي بە بىگرىت كە لەزەتى ژيانى دنيا و، شەوق بۆ كار و كۈششىن و، ورە و هیزى مەعنەوى لە خۆدە گرىت بۆ خۇپاڭىتن بەرامبەر گرفە زۇرە کانى دنيا؟ ئايابە گونجىت ياسايىكى وە كۆ ئەمە هەبىت؟

خۇ ئە گەر كەسىك كە غىرەت و پەرۇشىي پوالتى دەنۋىتىت و، بىن ئاگايە لە بناغە راستەقىنە کانى بەرپىوه بىردىنى گەل و ئاسايىشى ولات، بلىت:

"ئىمە بەو گەيمانە چاودىرىت لە سەر دادەنېين كە لەوانەي بە "هیزى پەيامە کان" ئاژاوه پۇو بىدات، لەو پۇوهە كە ئە گەر كەسىك بىمۇت ئاسايىش تىك بىدات و كارگىپى بىشىۋىتىت، كارە كە بىداتە پال پەيامە کانت، ياخود تو حەزەر پشتگۈز بىخەيت و پەختە لەم كارگىپىيە ئىستا بىگرىت".
وەلام:

كەسىك وانەي پەيامە کانى نوورى خويندىتىت، خۇ ئاخاتە ناو ئاشۇوپىك كە خوينى گەلنى كەسىي بىن تاوان بەھەدەر بىدات و مافە کانىان پىشىل بىكات. هەروەها بە ھىچ شىۋەيەك تو خىنى ئەو فيتنە و گىز اوانە ناكەوتىت كە چەندىن جار شىكىست و زيانى

دووپات بووه‌ته و. ده دانه ئاشووبى ئەم ده ساله‌ى كە راپورد، يەك لە دەي قوتاپيانى پەيامه کانى نوور، تەنانەت يەك دانه كەسيشيان، بەشدارييان تىدا نە كردووه. ئەوهش بەلگەيە لە سەر ئەوهى كە پەيامه کان دزى ئەو پەفتارانه و، مايەى هيئانەدىي پىساو ئاسايىشنى!

ئاپا ئەم دووانه لە پۇوي كارگىپى و پاراستنى ئاسايىشه و كاميان ئاسانلىق: هەزار پىاوي ئىماندار، ياخود دەپىاوي بىن ئايىن كە هيچ بەربەستىك پى و سىنورى هەلسو كەوتى بۇ دىيارى نە كات؟

بەللى، "ئىمان" بە پىت و بەره كەتى خەسلەتە جوانە کانى، ھەستى مىھەبانى و مەيلى خۇپاراستن بە مرۆف دەبەخشىت.

سەبارەت بە گۈيمانى پشتىگۈ خىستىشىم بۇ حەزەر كردن، ئەوا خەلکى پارىزگاي ئىسپارتە دەزانىن كە من لەم سيازىدە ساله‌ى دوايدا بەۋېرى وزە و تونانى خۆزمۇھەمۇل دەدەم سەرېنجى حكۈومەت پانە كېشىم و، توختى نە كەموم و، خۆم لە كاروبارىدا ھەتنە قورتىنەم و، زىيانىكى ھەرە سادەم ھەلپازاردووه لە چۈلەي و گۆشە گىرى لە خەلکى و، دەردىسەرى و، دوورەپەرىزى لە سىاست.

دەسائى ئەو بىن و يېزدانانەي كە منيان بەرەو ئەم بەلايە دايە بەرا پىنده چىت كە ئىۋەرق و داخى ئەوهتان لە من ھەلگرتىت كە لە دزى ئاسايىشى گىشتى نە جوولالوم و، بە ھاندەرى دۈزايەتىنان بۇ ئەم يېنەنگىيەم، مەتنا دەست بە سەر كردووه!

بەللى، ئەو كەسانەي كە ئامانجىان تىكدانى ئاسايىش و ئارامى و شەلەزاندىنى كارگىپىيە، حكۈومەتىان سەبارەت بە من خەلەتايدو، دام و دەزگاي داديان بىن جى سەرقال كردو، بەندىان كردم، دەپىت دەستەي دادوھر، لە سەررووي ھەممۇيانەوە داواكاري گىشتى، نەك لە بەر ئىمە، بەلکو بە ناوى ولاتەوە داوايان لە سەرتۇمار بىكت.

ئەگەر بۇ تىرتىت:

تو كارمەندى دەولەت نىت و، دەپىن بېز لە گەل بىگرىت و، بە وينەي كارمەندىك وانەي ئايىنى نەلىيەتەوە. فەرمانگەيە كى رەسمى ھەيە كە چەند وانەيە كى ئايىنى دەلىتەوە، پىوپىستە رەزامەندىي ئەوان بە دەست بەھىتىت.

وهلام:

یه کم: من نه چاپخانه‌م هه‌یه و نه چهند نووسه‌ریکیش که ئەركى بلاوکردن‌هه و بگرنه ئەستو. بەلکو کاره کانمان تایبەتن به خۆمانه‌هه و، لە ناوەندى ياساي ئازادىي بىر و باوه‌ر و ئازادىي کاره تایبەتە کاندان، بە تایبەت ئەگەر ئەو کارانه ئىمامى و وېزدانى بن. دووههم: دامەزراشدەم بە کارمەندىيەك لە "دار الحکمة الإسلامية" دا بە كۆدەنگىي حکومەتى ئىتىحاد و تەرەقى بە مەبەستى چەسپاندىنى راستى يە كانى ئىسلام لە بەرامبەر ئەوروپا و، وانه وتنەوە بە گەل.. هەروەھا دامەزراشدەم لە لايەن سەرۋ كایتىي کاروبارى ئايىنى لە پارىز گای "وان" دا بە ئامۇز گار لەوئى.. هەروەھا دەستاودەست پېتىرىنى زىاد لە سەد پەيامى من لە بەرەدەستى زانىياندا تا ئىستا و ئاراستە نە كىرىدىنى پەخنە لييان.. دەيسەلەنیت كە من مافى وانوتنەوەم بە گەل هەيە.

سى‌ھەم: ئەگەر دەرگايى گۈزپ دابخىرىت و مەرۆف بە ھەميشەبى بىزى و نەمرىت، ئەوا ئەو کاتە کارمەندىيە كان لە کارى سەربازى و کارگىپى و پەسمىدا دەمايمەوە. بەلام مادەم پۇۋانە بە لايى كەمەوە سى ھەزار شايىت بە تابوتە کانيان ئىمزا لە سەر بابەتى "الموت حق" دەكەن، ئەوا دەبىي گەلتى کارمەندىي ئىمامى ھەبىت كە زۇر گەرنگىر بن لەو کارمەندىييانە كە ھى دنيان!

جا "پەيامە كانى نوور" بە فەرمانى قورئان ئەم کارمەندىييانە پادەپەرىنن.

خۆ مادەم ئەو قورئانە كە فەرماندە و سەرکردەپەيامە كانى نوورە، حۆكمى سى سەد و پەنجا ملىيون كەمس دە كات و، فەرمانە كانيان بىن رادە گەيەنیت و، پۇۋىز پېتىجى جار بە لايەنى كەمەوە چوار لە سەرپىنجى ئەو كەسانە بەرھەو پارانەوە و پەناپىردىن ھان دەدات لە دەرگانەي مىھەربانىي خوابىدا و، فەرمانە ئاسمانى و خاۋىنە كانىشى بە لالانەوە و خشۇوعەوە لە مزگەوتە كان و سەرجمەم نويۇز و جەماعەتە كاندا لە سەر زارى ئەوان پى دەخوپىنەتەوە.. ئەوا دەبىت پەيامە كانى نوور كە تەفسىرى راستەقىنە ئەو قورئانەيە، رۇوناڭى يە كە لە خۇرە كەي و، کارمەندىيەك لە کارمەندە كانى، دەبى ئەم کارمەندىيە ئىمامى يە، بە ئىزلى خوا، جىئەجى بىكەت، بىن ئەوهى ئەركە كە دووجارى گىر و گرفت بېت.

كەواتە لە راستىدا ئەھلى دنيا و سياسەت پىويسىيان بە زۇرانگىرن لە گەل ئەم پەيامانەدا نى يە، بەلكو گەلن پىويسىيان بەوه ھەيە كە سوودى لى وەربىرىن.

بەلنى، زۇر بەشى پەيامە كانى نور ھەيە، وەك "وتهى بىست و نزەم" كە مەتمەلى داخراوى بۇونەوەران ئاشكرا دەكەت و، نەھىنىيە كانى: لە كويىوه و بەرهو كسوى دەرۈزىن؟ دەكاتمۇه و .. "وتهى سىھەم" كە نەھىنىي داخراوى ئالوگۇزى گەردىلە كان ئاشكرا دەكەت و .. "مەكتۇوبى بىست و چوارم" كە ئەمە مەتلە سەرسوورھېنىي بەدېھىئەر ئېتىي گىشتى و، ئەمە كاراپىه بەردهوامە شى دەكاتمۇه كە لە نەمانى بۇونەوەراندا ھەيە و .. "مەكتۇوبى بىستەم" كە قۇولتىرين و گەنگەتىرين نەھىنىي تەوحيد ئاشكرا دەكەت و ئاسانىي زىندۇوبۇونەوە مرۇف ھېنەدە ئاسانىي زىندۇوكەر دەنەوە مېشىك بە بەلگە دەسەلەلېنىت و .. "برىسکەي بىست و سىھەم" يش كە ناوى "پەيامى سروشت" و بناغەي بىرۇكەي كافرانەي سروشت پەرستان ھەلەتە كېنىت..

ئەم پەيامانە، ھەركەسىڭ بە وردى بىانخۇنىتىھە، باوەر بەوه دەھېنىت و تەسلىقى ئەمە دەكەت كە ئەگەر ھەر زانايەك، يان ھەر ئەدىيەك، يان ھەر مامۆستايە كى زانكىز تەنها يە كېيىك لەو نەھىنى يانە شى بکاتمۇھ، لە ھەر حكومەتىكدا بىت، بە پاداشت و خەلات بىزى لى دەنرىت!

نابىت گومانى ئەمە بىرىت كە رۇونكەر دەنەوە كامى درىزەپىدەنېكە لە دەرەوەي بابەت، چونكە زىراد لە سەددەپەيامى نور لە نىۋ ئوراقى لىتكۈزۈنەوە كىشە كەمدان و، دەستەي دادوھىرىش ئەركى لىنى وردبۇونەوە ئەمە پەيامانەي خراوەتە ئەستقۇ. مېش لە لايەنى خۆمەوە لە پۇوى پەيوهندىي ئەم كىشەيمۇھ بە قورئان و، بە جىھانى ئىسلامى و، بە داھاتووھو، دەبىت وەلام و رۇونكەر دەنەوە پېشىكەش بىكم.

ھەر دەنەوە پىويسىت دەكەت ھەر گەمانىك، تەنانەت گەر لە دوورىشىمۇھ پەيوهندىي بەم كىشەيمانەوە ھەبىت، رۇون بکرىتىھە. چونكە رۇونكەر دەنەوە ئەمەواھتىي ھەر مەسەلەيەك بەوه دەبىت كە سەرجەم گەمانە دور و نزىكە كان بىزىنە پۇو، بەم جۇزەي خوارەوە:

ئەگەر چەند كەسىكى بەدەخت لەوانەي كە كوفرو بىن دىبىيان كەر دەوە بە رېزازى خۇزىان و، لە ژىر پەر دەھى ئامانجىنەكى سىاپىدا خۇزىان لەناو چەند پاپىيە كى حكومەتدا

جینگیر کردووه و لهو رپنهوه حکومه‌تیان به هله‌دا بردووه، بان پوشتوونه‌ته ناو کارمه‌ندیی دولته‌ته‌وه و ویستوویانه به فروفیل پهیامه کانی نوور بسپنهوه و، به هه‌ره‌شه لئی کردیش بینده‌نگم بکهن، گهراوانه بلین:

"سه‌رده‌می ده‌مار‌گیری بتو شتی پیش‌سو به‌سه‌رچووه و، ده‌بیت رابوردوو له‌بیر بیرینه‌وه و، به هه‌موو هیزی‌نکمان روو له داهاتوو بکهین و، حه‌زمان لم وانه تایینی و ئیمانی يه به‌هیزه‌ت نی يه له شیوه کزنه‌په‌رسنی يه که‌یدا" ..
له و‌لامدا ده‌لیم:

يه‌کم: ئهو شته‌ی گومان ده‌بریت رابوردوو بیت، له راستیدا بوروه‌ته داهاتوو.
ته‌نانه‌ت داهاتووی راسته‌قینه‌یه. ئیمدهش بمه‌وه ئهو داهاتووه ده‌پزین!
دووه‌هم: پهیامه کانی نوور پهیوه‌سن به قورئانی پیروزه‌وه، لهو پووه‌وه که ته‌فسیر‌نکی قورئان. قورئانیش راستی يه کی کیشکه‌ری وەک ئهو کیش‌گشتی يه وايیه که زه‌وبی به عه‌رشوه پهیوه‌ست کردووه.

ئهو که‌سانمش که ده‌سه‌لاتی ئاسیا ده‌گرنه ده‌ست، توانای زورانیان له‌گهمل ته‌فسیر‌نکی قورئانی وەک پهیامه کانی نووردا نی يه، بەلکو له گه‌لیدا رېلک ده‌کمون و، سوودی لئی وەردە گرن و، ده‌پاریزون.

سه‌باره‌ت به بینده‌نگ بوونیشم، ئهوا ده‌لیم:

سه‌ری گه‌لئی که‌سی سه‌ریز له پیناوی دوزینه‌وه‌یه کی ئاسایی، بان شوینکه‌وتني هزرینکی سیاسیی بین نرخ، بان له پیناوی پیزینکی دنیايدا به‌خت کراوه. که‌واته له پیناوی سه‌روه‌تیلک که به‌هه‌شتی مەزنی پئی ده کپریت و ئیکسیری ژیانیلک که ژیانی هه‌میشیبی ده‌ستی مرسوف ده‌خات و، چەندین دوزینه‌وه که سه‌رجمم فەیله سووفه کان سه‌رسام ده‌کات، ئهوا گهر به ژماره‌ی گردیله کانی جه‌سته‌م سه‌رم هه‌بوايیه و لهو پیناوه‌دا پیویست بوايیه بیانکمه قوربانی، بئی هیچ دوودلی يه که هه‌موویام به‌خت ده‌کرد!

باشان بینده‌نگ کردنم به هه‌ره‌شه و له‌ناوردن، ئهوا کاریلک ده‌کات له بربی يه ک زمان، هزار زمان بکه‌ونته گذا

ئومىدم بە خواى گەورەي بەخشىنەدە و مىھەربان ھەمە كە ئەو كاتە، لە بىرىي يەڭ دانە زمانى يېدەنگم، ھزاران زمان بە پەيامە كانى نۇور بختە گوقتار، كە لە بىست سالى راپوردوو دالە ناو گيانەكاندا نىشته جى بۇون.

بايەتىكى بى نرخ، بەلام وە كوراوانىكى گەورە پرسىارم لە بارەيدوھ لى كراوه

دەلىم:

تۆ شەپقە لە سەر ناكەيت و، لە دادگا و فەرمانگە رەسمىيە كانى ھاوشىۋىدا مىزەرە كەي سەرت لانا بىيت. بەو واتايەي كە تۆ ياساكان رەت دە كەيتەوە، لە كاتىكدا رەتكىردىنەوەي ياساكان دەبىتە هوئى سەپاندىنى سزايدى كى سەختا!

وەلام:

رەتكىردىنەوەي ياساكان شىتىكە و، كارپىن نە كىرىدىشىان شىتىكى ترى تەواو جىاوازە لەو. گەر سزايدى كەميان ئىعدام بىت، ئەواھى ئەوي تر پۇزىلەك بەندىرىن، يان غەرامىيە كى نەختىنەي بە بىرى تەنها يەڭ لىرە، ياخود ئاگادار كەردىنەوە و سەرزەنىشىتىكە. جا من كار بەو ياسايانە ناكەم و نەخراونەتە ئەستزم، چونكە بە گۈشە گىرى دەزىم. ئەم ياسايانەش ئەو كەسانە ناگىرنەوە كە گۈشە گىر و داپراون لە خەللىكى.

بېدار كەردىنەوەيەڭ:

وېرائى ئەوەي كە دادگا كانى ئىسپارتە و ئەسکى شەھر و، وەزارەتى ناو خۇز دەستىيان بە سەر ئەو كەتىپ و نامە تايىەتى يانەي مندا گىرتۇوە كە ماوەي دە سالە كەلە كە بۇون، كەچى ھېشتا بە دواي ھەمان تۆمەتدا دە گەپىن كە پىنكەختىنەكى نەھىنى ھەبىت! بەلام سەربارى لىنى وردىبوونەوە سەختە كە شىيان دانىيان بەوەدا نا كە ھېچ شىتىكى لەو جۇرەيان تىڭدا نە دۆزىيەتەوە.

منىش دەلىم: بەرپىزان!

ئىۋە بە بىن جى خۇتان ماندۇو دە كەن!

ئه گهر ئمو شته‌ی به دوايدا ده گه‌رین ببوايه، ئه‌واله ماوه دريئه‌دا كه نه‌تاتتوانيه ييدۇزنه‌وه، ئه‌وه ده گه‌يەنيت هىزىنىكى شىكست نه خواردوو، هەروه‌ها زىره كى يە كى نەبەزىو لە پشتى ئەم كاره‌وه هەيە! كەواته هىچ چارىكىان لە بەردەستدا نى يە جىگە لە رېتكەوتن لە گەلپىدا..

دهنا ئايا ئەوهتان سەرۈزىيادنى يە كە زياناتان بە كەسانىكى زۇرى بىن تاوان گەياندۇوه بە شىۋەيەك كە غىرەتى خوا بجۇولىتىت، بېتە هوئى دابارىنى موسىبەتە كانى چەشنى گرانى و وشكەسالى و تاعونە كان؟ لە كاتىكدا كەسىكى بە مىزاج توورەتى وە كو من، كە بىن هىچ حساب كردىيىك، شاراوه ترىينى نەھىنى يە كانى خۇرى بۇ كەسانى نەناسراو دەدرىكىنەت و، لە بەردم دادگاي عورقىي سەربازىدا وەڭ قارەمانە كان بەرگرىلى لە خۇرى كردو، لە دەمى پېرىدا ناچارە بە پىرىپەزىزە كەدى دوورەپەرپەزىزى و خۇپارپەزىزى لە پۇوداوه ئەنجام نادىيارە كان بىكات..

دەلىم: تاوانبار كردنى ئەم پىاوه بە دامەزراىدىنى رېتكەختىتىكى نەھىنى وەھا كە هەرگىز لە توانادا نى يە ئاشكرا بىكىرتىت، ساولىلەكەيە كى لەپەرى گەمزەيدا، ياخود بىن گومان فيلىكە نەخشەتى بۇ دارپىزراوه.

□ من داواي مايفىكى خۆم لە دەستەي دادوھر دە كەم:

ئەو كەتىپانەم كە دەستيان بە سەردا گىراوه، نرخيان لە لاي من زىاد لە هەزار لىرىيە، چونكە بەشىكىيان دوازده سال پىش ئىستا كېيىخانەتى ئەنقةرە بە سوپاس و شانازىيە و قىبوولى كىرد. بە تايىەت هەندىنلىكىان سەرتاپا ئىمسانى و قىامەتىن، وەڭ "مەكتۇپى نۆزدەھەم" و "وتهى بىست و نۆزدەم" كە گىرنگى يە كى زۇريان لە لاي من هەيە، چونكە دەرەنچامى ژيانم و هەمۇر سەرۇوهتىكى مەعنەوېي من، لە بەر ئەوهى بەشىك لە دە بەشى ئىعجازى قورئان بە شىۋەيە كى ئاشكرا رپۇون دەكەنەوه. جىگە لەوهى كە من ئەو دوو كەتىپەم بە تايىەتى بە شىۋەي زەركفت بۇ خۆم داوه بە نۇرسىنەوه. وېپەزىزە كى "پەيامى پېران" يش لە نېوان سى چوار نوسخەيدا.

جا لە بەر ئەوهى هىچ كام لەم پەيامانە شتىكىيان تىّدا نى يە كە تايىەت بىت بە دنیا، ئەوا بە هەمۇر قەوارەتى خۆم داواي گىپەنەوهى ئەم پەيامانە و پەيامە عەرەبى يە كانىشىم دە كەم

كە تايىهەن بە يادگارى يە كانى پىرىم. چونكە ئەو كتىپانە هاودەم و خەمپەۋىن و
هاورپىمن، تەنانەت گەر لە بهندىخانە و گۇرپىشدايم. ج جاي لەم دنيايدا كە بە پىنج
جۇرى غەربىي كۆلى ئەستۈزى منى قورس كردووه.
بى بەش كەردىم لەو كتىپانە، بەرەو غەربىي يەك دەمبات كە لە توانادا نى يە ئارامى
لەسەر بىگىرىت.

دەسا خۇرتان لەو ئاخ و حەسرەتانە پىارىزىن كە لە ئەنجامى ئەم گوشارە قورس و
ئازار بەخشانمۇ دەرددەچن!

□ داواي مافىيىكى گىرنگ لە سەرۋىكى دادگا و ئەندامانى دە كەم..
كە بىرىتى يە لەوهى:

تەنها من بايدىتى باس نىم لەم كېشىدە، كە داوا ئاگادار بۇرتان لە راستى يە كان، بە
پىارى بى تاوانىم كۆرتانى بىن بىت. چونكە كەسى مەعنەوىي زانىيان و خەلکانى خاوهەن
تەقرا، سېيەرى تۆمەتبار كەردىيان لە پىش چاوى گەلدا خراوهە سەرۋو، حكىومەتىش بە
چاوى گومان و نادلىيائىيەو بۇيان دەرۋانىت. كە ئەمەش زانىيان و كەسانى خاوهەن
تەقراي ناچار كەردووه فيرى ئەوه بىن كە چۈن خۇيان لە ھەموڭى زيانەخش و تىكىدەر
پىارىزىن.

بۇيە داوا كارم بەرگرى يە كەم، كە دوابەشىم نۇوسىيە، بە پىته تازە كان و بە
چاپكراوى بلاوبىرىتىمە، تاڭو زانىيان و كەسانى خاوهەن تەقرا بە فېل و پىلانە كان
نەخەلەتىن و، توختى هيچ ھەولىڭ نەكەون زيان و مەترسىي تىدا بىت و، بىز ئەوهش ئەو
كەسايەتى يە مەعنەوىي يە لە پىش چاوى گەلدا لە تۆمەت رىزگارى بىت و، حكىومەتىش
لە زانىيان و تەقاواكاران دلىنىا بىتىمە و، تىنگەيشتنى ھەلە لە بارەيانەو نەنۋىنیت. ئىز
- جارىكى تر - ھاو شىبۇرى ئەم پۇوداوانە دوپيات نېتىمە، كە زيان بە حكىومەت و
گەل و نىشىمان دە گەيەنىت.

□ بەسەرھاتىك كە لە لائىحە ئىعىتىرازە كەمدا ھاتۇوه:

ئەم بەسەرھاتەم لە لائىحە ئىعىتىرازە كەدا خستۇوه تە روو، كە حالتى غەربىي و بىن
پشتىۋايم و، بایەخ نەدانى كەمس بە ھەواڭ پرسىنەم پىشان دەدات. تەنانەت بىز ماۋەي
چوار مانگ بە تەنها يەك دانە نامەش، سەبارەت بە كەسىن كە لە خەتكى دابپراوه و

پریشتووه ناو کیشیه کی چاره‌نووس سازوه له نیوان ژیان و مردندا. جگه لمه‌ی که به بلاو کردنوه‌ی پروپاگنه‌ندی رق له دلانه خملکی لئی دوره دهخربته‌وه. به سه‌رهاته که‌ش ئوهیه که: پادشاهیک له رابوردوودا دووچاری نهخوشی بیک بوو، که جگه له خوینی منالیک به هیچ دهرمانیکی تر چاره‌سهر نهده‌بوو. باو کیکیش مناله که‌ی برامبهر به نرخیک دا به پادشا له سه‌ر فهتوای دادوه‌ر. به‌لام مناله که له بریی گریان و دوای فریاکه‌وتون، دهستی کرد به پیکه‌نین!

پئی و ترا: ئایا بوجی دوای فریاگوزاری ناکه‌یت و سکالا ده‌نابریت؟ به‌لکو پی‌ده که‌نیت؟

و‌لامی دانوه:

مرؤف ئه‌گه‌ر دووچاری گرفتیک بیست يه که‌مجاره‌انا بز باوکی، پاشان بز دادوه‌ر، ئنجا بز پادشا ده‌بات. به‌لام من باو کم ده‌مفرؤشت تاکو سه‌ر ببریتم و، دادوه‌ریش پیاری کوشتم ده‌دات و، پادشاش چاوه‌پئی خوینه که‌مه! که‌واته ئه‌م حالته سه‌بر و نامؤ و ناشیرین و نه‌فرهت لینکراوه، که هاوونیه‌ی نه‌بینراوه، تنه‌ها شایسته‌ی پیکه‌نینه‌ا ده‌سائی "شوکری قایا" ئی بدرپیز^(۱)! ئیمهم وه کو ئه‌و مناله‌مان لئی هاتووه..

(۱) بدلگه‌له سه‌ر لمه‌ی که "شوکری قایا" به گومانه لاوازه کان خله‌تاره و، پقی شارراوه‌ی ئه‌و ده‌ردخات، لمه‌یه که هه‌ر بز خزوی له ئەنقره له گه‌ل سه‌د که‌مسی جه‌ندرمه و پازده بز‌لیسدا هاتووه و، ئاماذه برووه بز ثمه‌ی که‌سینکی نامؤ وه‌ک من له گه‌ل چه‌ند برايه کی هه‌زاری تردا بزینم بز دادگا! وه‌ک بلتی ئه‌و هیزه جه‌ندرمه و سوپایاهی که له ئیسپارتمدا هه‌یه به‌شی ئه‌م کاره نه‌کات ا که ئه‌مش کمش و هه‌ایه کی توقاند و دلمراو کئی له لای خملک دروست کرد.

له راستیدا ئه‌م ئه‌ر که تنه‌ها يه‌ک بز‌لیس ده‌توانیت پایپه‌پیست، که‌چی بهم کاره‌ی دوو سئی هه‌زار لیره‌ی گه‌لی به‌فیز دا، چونکه بز گواسته‌وهی لهو بین تارانانه‌ی که دوایی لازم‌کران له ئیسپارتموه بز ئه‌سکی شهر پیچ سد لیره‌ی خرج کرد، جگه لمه‌ی که لهو بین تارانانه‌ی دورچاری هه‌زاران زیان کرد، وین‌پایی له‌زه‌خشن به پله‌ویاهی کزمه‌لایه‌تی بان له پیش چاوی خملک‌لکدا.

ئه‌م بارودخانه پاده‌ی ئه‌و زیانانه ده‌ردخه‌ن که لهو گیاندی به کارگیپی ناوخت و، ئاسایشی ولات و، هه‌ول و کزمششی گه‌ل داماو. چونکه لهو کاته‌دا که ناوخت پیویستی به پیسا و ئاسایش و ئارامی هه‌یه، ئه‌وا دروستکردنی کیشیه کی مه‌زن له هیچ و خوب‌ای و، بیوون به‌هزی که‌تونه‌وهی جه‌ندين زیانی گه‌وره و، نیشاندانی ده‌نکه دانه‌ویتمیه‌ک له شیوه‌ی سه‌د گومزدا و، پایی کردنی چه‌ندين زیانی ئاسایی به ناری پاساوه، و امان لئی ده‌کات که لیددیعاوی لهو بکمین "خود"ی شوکری قایا تارانینکی یاسایی گه‌وره‌ی له‌نمای داوه، بزیه سکالا له سه‌ر ده که‌ین له لای "وه‌زیری ناوخت" شوکری قایا! (دانه‌ر)

چونكە لەو کاتەدا كە پۇيىست دەكەت ئەم بارودۇخەمان وەك سکالايدەك بىخىنە بەردهم والىي شار كە نويئەرى حکومەتە، پاشان بۇ دادگەرىي دادگا، ئىنجا بۇ وەزارەتى ناوخۇ، تاڭوئە و ستهەمەيان بۇ رۇون بىكەينەوە كە دووچارى بۇوین و، ئەوانىش لە دەستى ستهەمەكاران دەربازمان بىكەن.. كەچى دەيىن وەزىرى ناوخۇ، كە كۆتا سەرچاوه يە گۈيىمانلى پابىگىنىت، دووچارى نەخۇشىي غرور بسووه و داواى خۇيىمان دەكەت و، بە چەند بېرىسانوو يە كى لاواز و بىن نىخ دەيەۋىت لەناومان بەرىت و، بە هەلەيە كى گەورەدا دەپروات كە رەنگى حقىقەت بەو وەھم و گۇمانانە دەبەخشىت كە هيچ بناغانە يە كىيان نى يە.

ئىمەش لە لايەنى خۇمانەوە سکالاى "كەس"ى شوڭرى قایلا لاي "وەزىرى ناوخۇ" شوڭرى قایلا دەكمىن!

جا ئە گەر ئەم دادگا يە بە راستى دەيەۋىت پارىزگارى لە ئازادىي تەواوەتى بکەت و، مل بۇ هيچ چەشىنە گۇشارىتكى دانانە وىنەت و، بەپىي ئەو هەستە دادگەرىي بېرىار دەدات كە لە وىزدانى دەستەي دادوھردايە، ئەوانىيەمە يە كەم كەس دەبۇوین داومان لەسەر كەسى شوڭرى قایا توamar دەكەد، گەر، عانزانىيە گۈيىمانلى دەگەرن! چونكە ماۋەسى سالىتكە جاسووسە كان پاپۇرتى پۇزىانە لەسەر ئىمە بۇ لاي ئەو بەرز دەكەنەوە لەسەر داواى پۇزىانە، يان لانى كەم ھەفتانەي ئەو. بەمەش سەرېنجىي جاسووسە كانىي پىاوانى ئاسايىشى بەلاي ئىمەدا پاکىشادە و، بە وىنەي قوربانى ئامادەي كەردىن بۇ سەرپىن!

لەو کاتەدا كە نايىت دەستەي دادگا بىر لە هيچ شىنىكى جىگە لە "دادگەرى" بکاتەوە، كە لە راستىشدا بە توندى دەستىيان پىوه گىرتۇو، كەچى تواناي گۇشارى بەپىز شوڭرى قایايان نى يە و، ئازادمان ناكەن و، دەستى دەستىمان بىن دەكەن.

سەبارەت بە والى و پىاوانى ئاسايىشى حکومەتى ناوچەيى پارىزگاي ئىسپارتەش، ئەوالە ھەموو كەس زىاتر ئەركى وىزدانى يان بۇ كە گىراوە بىن تاوانە كانى ئىسپارتە پارىزىن و، ھەولى ئەۋەيان بدايە بە زۇوېي ئازاد بىكرايانە. كەچى ئەوان بە پىچەوانەي ئەمەوە ھەولى لەناوبرىدىيان بە بىرسىتى دەدەن، بە تايىھەت ھەزارە مۇختاجە كانىان، ئەۋەبۇ بە چەند بىانوو يە كى بىن نىخ و ناھەق جىرىي دەستىيشان كراوى ئەوانىان بىر..

ئەم حالتەی کە ئەپەری پلە کانى گریان دەورۇزىنىت، ئىمە لە بىرى سکالا، بە پىكەنین پۇوبەپۈرى دەيىنەوە، بە وىنەى پىكەننى ئەمە منالە و.. كېشە كەمان بە خواى گۇرەتى بە توانا دەسپېرىن و پاشتى بىن دەبەستىن.

□ پىشە كى يەك كە بەم دوايىھ كرا بە پاشكۆزى دوابەرگى

لە سىھەم رۈزى ئەم "تا" يە كچار سەختەي کە لە ئەنجامى ژەھر پىدامىم لېمەت و، ماوهى سى رۈزى پىنى خواردىلى گىرمى، مەگەر پەرداخىڭ ماست يان پەرداخىڭ شىر.. لە و سىھەم رۈزەدا، كىتۈپ ختۇرورىيە كم بە دىلداھات. ئىز ئەمە ختۇرورىيەم وەك پىشە كى يەك بىز بەرگىرى يە كەم لە دادگا، نۇرسى. جائە گەرتۇندۇتىزى، يان ناتەواوىيە كى تىداھېيت، ئەواھۇ كارە كەم دەگەرىتىم بىز نەخۇشى يە كەم. بەپەرەتىنامەن دەۋەت داوه "پاستى" وە كو خۇزى بە دروستى و پىتكۈپتىكى دەرېخەم و بەم ئەندازەيە پۇونى بىكمەمە. چونكە من هاو كات لە گەل ئەمە ماندووبۇونەي كە مېشىم دووجارى بۇوه و، ئەمە سەختى و تەنگانەيە پىوهى دەتلىيەنەوە و، ئەمە بارودۇخە بىزارى بەخشانەش كە تىايىدا دەزىين، ناچارم بەرگىرى لە سەددە كەس بىكمە.

مەبەستىشىم لەم شىۋا زەم لە سەرچەم لایپەرە كانى بەرگىرى يە كەمدا، كە شىۋەي زۇرانبازى لە خۇزگەرتووە لە گەل پىتكەخراونىكى نەھىنى و ترسناكدا، ئەمە خوارەوەيە: حكىومەتى كۆمارى كە "جيا كىردنەوە ئايىنى لە دەولەت" قبۇل كردووه، نايىت خۇزى لە قەرهى ئايىنداران بىدات بەھۇ ئايىنه كەيانەوە، هەروەك خۇزى لە قەرەى مۇلخىدان نادات، لە بەر ئىلخادە كەيان.

ھەروەھا دەممۇيت ئەم حكىومەتە كۆمارى يە، كە دەبىت بىن لايەن و سەربەست بىت، جيا بىكمەمە لەو پىتكەخراوە نەھىنى و ترسناكانەي كە لايەن ئىلخاد دەگەرن و، پىلان ساز دەكەن و، كارمەندانى حكىومەت دەخافلىقىن. دەممۇيت حكىومەت تابلىقى لەم پىتكەخراوانەوە بەدۇورىت.

لە راستىدا من تەنھا لە دەزى ئەمە پىلانگىز انە خەبات دە كەم كە هەندىكىيان دزەيان بىز ناو كارمەندىيە كانى دەولەت كردووه. چونكە ئەوانە بە گەرمۇ گۇپى بە دواداچوون بۇ ئايىنداران دەكەن و، دوو تۆمەتى ئامادەيان بىن يە دەيانلىكىن بەو ئايىندارانەوە كە رقىان لېيانە و، بەو دوو تۆمەتەش ھەولى خەلەتاندىنى حكىومەت دەدەن:

يە كەميان: "كۆزنه پەرسى" بە واتاي مەيل نەدان بە لاي ئىلحادى ئەواندا.
 ئەوي تريان: "قۆستنەوهى ئايىن وەك ئامپارازىلە بۇ سياسەت" بە واتاي ئەوهى كە
 شونتكەوتووانى ئەم حکومەتە ئىسلامى يە سياسەتە كەيان ئىلحادە^(١). نەخىر.. نەخىر.
 بەلتى، بى هىچ گومانىلە حکومەتى كۆمارى بىرە بە بىرۇبۇچۇونە كانى ئەو
 رېنخراوه نەھىنى يە خراپىكارە نادات و لاينيان ناگرىت، كە چەند بىرۇبۇچۇونىڭ زيان
 بە گەل و نىشتمان دەگىيەن. بەلگۈ "ياساي كۆمارى" قەدەغە كەدىيان دەخوازىت.
 لە بەر ئەوهى لايدەنگرتى ئەو چەشىنە خراپىكارانە ھەرگىز جىبەجىكىرىنى بناغا
 پاستەقىنە كانى "كۆمارى" ناھىيەتىدە، چونكە لە دۈزى ئەو بناغانەن.
 كەواتە دەبىت حکومەت حە كەمىكى عادل بىت لە نىوان ئىمە و ئەو خراپىكاراندا،
 ئىتەر ھەر لايدەنگمان سەمكەر و دەست درىزىيىكار بۇو، با بە داد گەرى بېيارى لە سەر
 بىدات!

بەلتى، نكۈولى لەو ناكرىت كە ھەر لە سەرەتاي بەدىھاتنى مەرۋەھە كوفرو ئىمان
 لە مەملەنيدان و، هەتا رۈزى قيامەتىش ھەر بە جۆرە دەمېتىوھە. خۆ ھەر كەسيك لە
 ناوه رۆكى كېشە كەمان تېگات، ئەوا دەزانىت كە ئەو ھېر شەئى كراوهە سەرمان
 تەنها و تەنها دەستدرىزى يە كى ئاشكرا و پاستەو خۆيە لە لايدەن كەفرەھە بۇ سەر
 دىنداران.

سەرھەلدىانى زۇرىنەي دانا و فەيلەسووفە كان لە خۇرئاوا و ئەورۇپادا.. ھاتنى
 زۇرىبەي پىغەمبەر انىش لە خۇرەھەلات و ئاسىادا، ھىمايە كە لە لايدەن قەدەرى خواى
 گەورەھە بۇ ئەوهى كە تەنها "ئايىن" بە سەر ئاسىادا زالە. بى گومان ئەم حکومەتە
 كۆمارىيە كە لە بەشى پىشەھە ئاسىادا يە، سوولدەم لایەنە سروشتى يە ئاسىا
 وەردە گەرنىت و، بناغاھى بى لايدەن يە كەي بە جۆرەك دادەپىزىت كە پىزلايدەن دىندارى
 بىگەرنىت تا ئەوهى مەيلى بە لاي كوفردا بېچىت.

(١) وانە ئowan دەلىن: سياسەتى حکومەت - لە پوانگەي ئەوانوھە - بىيىتى بە ئىلحاد. كە حاشا وانى يە.
 لىجا ئەم خزمەتە ئىمەش، كە بۇ ھەناندەنى ئىمانە بەو پىيامانە ئىنور كە لە دەقە كانى قورئانى حە كىمەوھە
 داچىزپاون، گوایا سياسەتىكە لە دۈزى لە سياسەتە حکومەت ائىت بەم كارە بۇختانىكى گەورە
 ھەللىدە بىسان. (دانەر)

ماددهی دو و همه:

له واندیه مه سه له یه ک بخزیته روو که بونی چهند باهتیکه له چهند به شیکی پیامه کانی نوردا پنجه وانه یاسا بن..

ئەم پرووھى كىشە كە تاييەتە بە داد گاوه. بەلام خۇودى پەيامە كان زىاد لە سەد "دۆزىنەوە" ئى مەعنەوى يىان لە خۇڭرتووھ، دەبىت مافى "دۆزەرەوە" و بەزايەنەدانى تەنانەت مافى يەك دۆزىنەوە يىان پېارىزىرىت. چونكە ئەم دۆزىنەوانە لە لاي حەقىقە تەخوازان و زانىيان و ئەدىيان گەرنىگىي خۈپىان ھەيە و، ناگۇنجىت ھىچ كەسىك دۆزىنەوە دۆزەرەوە بىكات بە هي خۇزى. خۇ ئەگەر كەسىك ئەو دۆزىنەوە بە هي خۇزى ناوزەد بىكات، ئەوا دەبىت دۆزەرەوە داواى لە سەر تۆمار بىكات. ئەمەش ياسايدى كە لە ھەمو دەوەلەتە كاندا كارى يې، دەكىرىت.

ئەو پەيامانەی نۇور كە پىم خۆشە، دواى بەدەستەپەنلىنى رەزامەندىي حکومەت، لە داھاتوودا بلاۋىان بىكەمەوه، نزىكەي سى سالە ھەولىم بىز دانانىيان و تەقلاام بىز دۆزىنەمەيان داوه. كەواتە ئەو پەيامانە ئەنجامى مساوهى پەنجا سالى كۆشىشى من و بەرپۈرمىلىنى وردبۈونەوه و پېشىكىن و تىپامانى خۆمن لە چەندىن سەرچاوهى جوزراوجۈرداو، سەددۆزىنەوهى مەعنەوى ئاشكىرا دەكەن كە ھەزاران حەقىقەتىيان لە خۇڭ تووه. ھەموو ئەمانەش، لە چەند بەشىكدا كە لە سەدىيەم زىاتىن.

له بهر ئوه، پىش چاو خستنى تەنها پازدە خالى ئەو پەيامانە كە لە گەل ھەندى ياسادا
يەك ناگىنەوە، لە شىپۇرى تۆمەتبار كىردىدا، بىز بۇ ئەوە ساز دەكەت كە خەلکانى تر
يىاندىز و بە ھى خۆيانى دابىتىن. چونكە ئەو كارە دەبىتە هۆزى زايىبۇونى ئەم
حەقىقەتانا و لەناوچوونى مافە كانى منىش كە پەيوەندى يان بەو حەقىقەتانا و ھەيە.
ئا لېرىھە من پىش ھەموو شتىلەك، بە ناوى حەقىقەت و مافە كانىھە، داواى پاراستنى
مانى خۆزم دەكەم و، ئومىندىم وايدە كە ئەم داوايم يە كەم رووي ئەم كېشىھە بىت كە
دادگا، دادو، تان بە، بە، انت.

نه راستی یانه‌ی که ئهو په یاما نه له خویان گرتون، که له ئەنجامی ئهو گومانه‌ی ئامرازی تاوانیک بن دهستیان به سه ردا گیراوە، پیویسته له بەردەستمدا بن. چونکە ئهو وانه

سەرچاوه‌ی ئىسپاتن بۇ من لە بەرامبەر زانىيان و ئەھلى فەلسەفە و لېكۈلتەرانى توپىزىنەوە ئاکادىمىيە كانەوە. بۇ يە داوا دە كەم ئەو پەيامانەم بۇ بىگىرنەوە بۇ سەماندىنى ئەو دۆزىنەوە و مونازەرە زانستىيائىنى كە تىياياندايە. تەنانەت گەر بىپارىشىم لە سەر دەربىكەن، ئەوا ئەو پەيامانە هيچ بىپارىزكىيان لە سەر نى يە و، دەبىت ھاۋىرىم بىن لە بەندىخانەدا.

بىن گومان دادگايى دادپەرەر خۇزى لەوە بەرزتر پادە گىرىت كە گۈنى بۇ قىسى خەلکانى قىن لە دل بىگىرىت، كە كارىنکە رېز و شەرەف و دادپەرەرەرىي دادگا دەررووشىتت و، پاشت بە خواپىلانە نەزىز كە كانى ئەوان پۇرۇچىل دە كانەوە.

من لېرىدە تەنها بە ناوى خۇزمەوە قىسە ناكەم، بەلكو بە ناوى ئەو زاستى بە بەرزەوە دەدويىم كە گەللىنى "پاستى" پەيوه سەن بىيەوە و پەيوه ندىيابان بە ماھە كانى گەللىنى كەسى بىن تاوانەوە ھەمە، پاشت بەمە دەبەسەن كە دادگا پەلەيە كى بەرزتر شىڭ نابات لە وەرگىرنى ماھە كان و هىننانەدى دادپەرەرەي. تەنانەت رېزگار كە دادپەرەرەي و، دوورىبۇن لە هيچ كارىيگەرەنلىكى دەرە كى، خواتى ئەو "دادپەرەرەي" يەيد كە جىيەجىنى دەكەت. بۇ يە پۇيىستە پەلە بىكىرىت لە بەرپەرچىدانەوە ئەو گومانە ناپەوايانە، ئەمۇھەش بە راڭھىاندىنى ئازادىي پەيامە كانى نۇور.

ماددەتى سىھەم:

لەو گوناھە وەھمىيەوە كە دەخىرىتە پالمان ئەوە دەخۇيىتەوە كە مەحكوم بۇونم بە دواى خۇيىدا بەھىنەت اچونكە مەبەست لەو گوناھە وەھمىيە ئەوەيە كە پوالتەت و گىشتى بۇونى ماددهى "١٦٣" ياساى سزا و دەستەوازە گىشتى يە كەىي عانگىرىتەوە، بە بىن ئەوەي بەستىنە پارىز(القيود الاحترازية) كەنارى پەچاۋ بىكىرىت.. هەرچەندە ئەو بەرگرىيانەم كە لە فايىلە پەسىيە كانى بەردىستاندا تۆمار كراون، چەندىن وەلامى راستەقىنە و گومان بىپان لە خۇزى گىرتووە بىن ئەو گوناھە كە خراوەتە پال من. ئەمە دەبىنن بەھۆى دە، يان پازىدە خالىمە رەخنە لە پەيامە كانى نۇور دە گىرىت و سزا دەدرىت، لە بىرىي ئەھىي كە خەلات بىكرايە و، رېزى شايابانى لىنى بىگىرايە، چونكە سەد دۆزىنەوەي مەعنەوى و سەدان راستىي گىرنگىيان لە زىاتر لە سەد بەشىدا لە خۇزى گىرتووە. ئايا ماھى خۇم نى يە كە دواى ئەم ماقەم و ماھى ئازادىي پەيامە كان بىكەم؟ بەلكو ئەمە كارىنلىكى پۇيىستە.

مادده‌ی چواره‌م:

بئی گومان ئوانه‌ی که تا ئیستا هیرشم ده کنه سه‌ر و حکومه‌ت له دزمان دهورو وزین، که سانیکی رق له دلن و، ئاماچى تاییه‌ت به خزیان‌ههیه، چونکه هیچ ده‌گایه‌کیان نه‌هیشته‌وه که لیی نه‌دهن بۇ دووچار کردنان..

ئوه بیو له پیشدا ئیمەیان بەوه تۆمەتبار کرد کە خاوەن تەریقەتیکی سۆفین. کە چى شتیکیان دەست نه‌کەوت تۆمەتە کەیان بسەلینن.. پاشان تۆمەتى "دامەزرا‌ندنی کۆمەلە" .. ئنجا تۆمەتى "نەیارى کردن بىز ياسا‌کانى کودەتاي نوى و.. پىكەھىانى کۆمەلە نەھىنى بە نەیارە کانى دەولەت و.. پەخش کردنی چەند بلاو کراوەيەك بە بىن ئىزنى حکومه‌ت" .. هەروەها تۆمەتە زۆرە کانى ترى ھاۋچەشنى ئەمانەیان دایه پالمان. کە چى له گەل ئوه شدا هیچ شتیکیان نەدۇزى يەوه کە بىکەن بە بەلگەی تاوانبار کردنان.

وا ئیستا له کۆتاییدا دەیانه‌ویت مادده‌یە کى ياسا‌ییمان بەسەردا بسەپتن، بئی ئوهەی "بەستىنە پارىز"ە کانى بە هەند ور بگرن. بەلکو دەچن سوودله گشتى بۇونى پوالەتى ئەو مادده‌یە وەردە گرن، بە شىوەيەك کە هیچ مەرقۇچىکى ژير قبۇلى ناکات و، هیچ کەسىکى خاوەن وىزدانىش ئەو مافەیان ناداتنى.

بەلنى، کەسىکى نى بە له سەرانسەرى دنیادا کە ھېنده‌ى گەردەيەك ژىرى و وىزدانى هەبىت، ئەو مادده‌یە بىن قبۇل بىت کە باسى دەکەن و، بئی هیچ گومانىك دەلىت: "ئوه بوخنانىکى سەرتاسەرى يە". کە بىتى بە لەوهى و توويانە:

"سەعیدى كوردى ئايىن له پىناوى سپاسەتدا بە كارده‌ھېنیت".

چونکە ئەو بەلگانەی کە ئەم گومانه پۇوچەل ده کەنەوه دەگەنە بىست بەلگە و، نزىكەی دە بەلگەشيان له فايىلە رەسمى يە کانى بەرگرى يە كاغدا تۆمار كراون.

واتەنها يەك دانە لەو بەلگانە بە شايەتىي سەدان شايەت باس دە كەم:

لە بەرچاوى خەلکى گوندى بارلا، كە نۆ سال تىايىدا مامەوه و، بە شايەتىي ھاۋپىيانم لە ئىسپارەتە كە نۆ مانگ لەۋىدا نىشتەجى بۇوم، ھەروەها ئەو ھاۋپىيانەشىم دەگرم بە شايەت كە لە نزىكەوە دەمناسن، لەسەر ئوهەي كە:

من ماوهی سیازدە سالە هیچ رۆژنامەیە کم - کە زمانخالى سیاسەتە - نەخویندووه تەھو و، گوئیم لە خویندنەوەی نەگرتۇوە و، داواشىم نەکردووه. تەنانەت نەمویستووه ئەو رۆژنامانەش بىيىم كە لە پۇوداوانە دواون گومان دەبرىت پېيەندىيە كىيان بە كەسى منھوھە بىيىت و، سەرنجى خەلکى پادە كىيىشنى. ھەروەك نەخویندوونەتەھو، داواي ئەۋەشم نەکردووه كەسىڭ بۆم بخوينتىھو.

ئايا ئىز كە سەبارەت بە سەعىد دەتىرىت: "ئايىن دەكات بە ئامپارازىڭ بۆ سیاسەت!" كە ئەمەش ئەھو دەگەيەنىت ئەمۇ ئايىنە پاست و رەوايەتى باوهەرلىقىنەيە، دەيكاتە ئامپارازىڭ بۆ سیاسەت، واتە دەيكاتە ئامپارازىڭ بۆ ئاماڭىنى نىزمى نەزۆك كە مافى زۆر كەسى تىندا دەفەتىت، بىز مەبەستىڭ كە گۇناھىنى گەورەتى ئاوىتە دەبىت!!

ئىنجا بەچى ئەم كارە دەكات؟ بەو پەيامانەي نۇور كە داواي ئەھو ورده كارىيە قۇولانەي حکومەت تىايىندا ئەنجامى دان، دەركەھوت ئەو پەيامانە رووپىان تەنھا لە ئاخىرەت و ئىمان و حەقىقەتە، پازدە ماددەيەن نەبىت!!

ئايا ئەو كەسەي گوفتارى واي لە زار دەردەچىت، تىنەگات كە ئەم قىسىم دوورتىن شتە لە ژىرى و وىزدانەوە؟!

بىن گومان دادگای دادبەرور دەست بە پۇوي ئەم چەشىن گومانە ناپەروا و تۆمەت ھەلبەستنە سەتكارانەيە دەنلىت و، سەبارەت بە ئىمەش حەق و راستى دەھىنەتىدەي. ھەر چەند نەزانىنى ياساكان لە لايەن زۇرىنەي خەلکەوە نايىتە بىانوو، بەلام كەسىڭ لە گۇندىكى دوورە دەست و لە ژىرى چاودىرىدا و لە شارىنى كى ترى جىگە لە شارە كەى خۆپىدا و، دوورە پەرىز لە دەنیا و، بە زۇرە ملىتى و دوورخراوەبى لەۋى ئىشتەجىن كراپىت و، بەردەوام بىزار بىكىت.. نەزانىنى ياساكان لە لايەن ئەو كەسەوە، بىن گومان لاي خەلکانى بەۋىذان وەك بەھانەيەك ورده گىزىت.

جا ئەو كەسە منم.. چونكە زانىيارىم لەبارەتى هىچ ماددەيە كى ياساوه نەبۈوه كە ئەوانە بە گومانىكى ھەنلە منى بىن تاوانبار دە كەن. تەنانەت نەمدە توانى بەم پىتە نوپىانە ئىمىزاي خۆيىشىم بىكم و، ھەندى جارىش لە ماوهى دە پۇزدا كەمس نايىنم جىگە لەۋەتى

که له کاروباری تایبه‌تیمدا یارمه‌تیم ده‌دات. چونکه هه‌موان له‌وه هه‌تلذین که ده‌ستی یارمه‌تیم بز دریز بکهن. زیاد له‌وهش توانام نی به پاریزه‌ریک بکه‌مه بریکارم که به رگریم لئی بکات. له لایه‌نی خویشمه‌وه ده‌ستوری: "فیل له واژه‌تندایه له فیل" م کردوه به ده‌ستوری دریزایی ژیانم..

له بهر ئه‌وه، ههر بهرده‌وامم له وتنی قسه‌ی راست و دروست و راستی، له سه‌رجم داوه‌ری‌یه کاندا.

جاله‌سهر بناغه‌ی ئه‌وانه‌ی باس کران، دادپه‌روه‌ری وادخوازیت که به چاوی لیبوردن و چاپوشی‌یه‌وه سه‌یری ئه‌وه ده‌سته‌وازانه‌م بکریت که له گه‌ل یاساکانی ئیستا و پئی و شوئنی په‌سمیدا ناگو بخیت، ج له به رگری‌یه کاندا، ج له چه‌ند په‌یامیکی نووردا. ئه‌وه خالانه‌ی که به پوختی له به رگری‌یه کاندا هاتونون، له نامه‌ی به‌په‌رچدانه‌وه‌ی لائیحه‌ی ئیدیعایه‌دا پوون کراونه‌ته‌وه، هه‌وه‌ها ئه‌وه مادده کورت و پوختانه‌ش که له به‌په‌رچدانه‌وه که‌دا همن، له به رگری‌یه کاندا پوون کراونه‌ته‌وه. که‌واته هه‌ریه که‌یان ئه‌وه ترواو ده‌کات.

ئه‌وه واتایه‌ی که هاودهم له گه‌ل "بستینه پاریز" کاندا مادده‌ی "۱۶۳" له‌خوى گرت‌تووه، مه‌بستی دانه‌ری یاساکه ئه‌وه‌یه که:
"تایین هاندھری تیکدانی ئاسایش نه‌بیت".

جاله‌بهر ئه‌وه‌ی هیچ ئامازه و نیشانه‌یه کنی به که هیمما بیت بز تیکدانی ئاسایش نه له خۆم و نه له په‌یامه کانمدا، ئه‌وه‌م مادده‌یه هیچ په‌یوه‌ندی‌یه کی به کیشە که‌مانه‌وه‌نی‌یه و، هیچ پوویه کیش نی‌یه که سزادانغان بخوازیت. ئه‌مه شمان به جوئریکی بئی گومان سه‌ماندووه، وەک له فایله‌ر په‌سی‌یه کاندا هه‌یه..

له بهر ئه‌وه، شایانی شکزی دادگانی‌یه که به کاریگه‌ری ئه‌وه گومانانه‌ی له سه‌رتادا باس کران، ئه‌م مادده یاساییه پیش چاو بخات و، به پیتی ئه‌وه مادده‌یه سزامان بدادت.

له بهر ئه‌وه، داوا‌ی بپیاری بین توانیم ده کم و، له دوا و شه‌مدا ده‌لیم:

﴿حَسْبُنَا اللَّهُ وَنَعْمَ الْوَكِيلُ﴾ (آل عمران: ۱۷۲).

﴿حَسْبِيَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ﴾ (التوبه: ۱۲۹).

ئیعتیرازیّىك لەسەر داواکارى گشتى

ئەى دەستەى دادوھر و ئەى داواکارى گشتى

ھەممو يە كېڭ لەو ماددانەى كە لە لاپىحەدى داواكىرىنى گشتىدا ھاتۇرو سەبارەت بە ھۆزى تاوانبار كىردىم، ھەمۈويان لەو بەرگرىيانەمدا وەلام دراونەتەوە كە لە فايىلە رەسىي يە كانى فەرمانگەى لىنگۈزلىنەوەدا تۆزمار كراون. ئىجا "دوا بەرگىريم" كە سى و پىشچ لەپەرەيە، لە بىرىي ئیعتیرازیّىك پىشكەش دەكەم. بەلام بە مەبەستى ئەوهى كە سەرنجى "دادپەرورى" و "ۋىزدان" بۇ خالىتكى گىرنگ رابكىشىم، دەلىتىم:

چ وىزدانپىك بەوە قايل دەبىت كە من بە ھەولى تىكىدانى پىسا و ئاسايىش تۆرمەتىار بىكەت، وىپاي ئەوهى كە ماوهى دە سال ھىچ نىشانەيدىك لە منهوھ دەرنەچۈروھ سەبارەت بە تىكىدانى پىسا و ئاسايىش، لە كاتىكىدا كە من كەسىنگى سىتملىنى كراوم و، لە پارىزگاى ئىسپارتە لە ژىنر گوشارە كاندام؟

خۆ ئەگەر رپووى جىبىھەجى كىردىي ماددهى ياسائىي "١٦٣" دەرھەق بە ئىمە لىنگىدرىتىھو، ئەوا دەبىت لە پىشدا سەرۋ كايدەتىي كاروبارى ئايىنى و، سەرجمەم پىشىنۈز و تاربىز و ئامۇز گارە كانىش بىگرىتىھو، لە بەر ئەوهى ھەمۈومان لە گەلياندا بەشدارىن لە پىتمامىي و ئاراستە كىردىي خەلکىدا بۇ زىيانى ئايىنى. چونكە ئەگەر ياساكە بەم چەمكە ھەلە ئاشكرايە لېڭ بىرىتىھو، واتە بەوهى كە پىتمامىي ئايىنى "ئاسايىش و پىساي ناوخۇ تىكىدەدات" ئەوا دە كىرىت ھەممو ئەوانەش بىگرىتىھو!

بەلتى، من لە رپوو يە كەمە لەوان زىاترم، ئەويش رپونكىردىنەوەي پاستى يە كانى ئىمانە بە شىۋەيە كى هيىنده رپوون كە ھىچ گومانىك نەھېلىتىھو.

خۆ ئەگەر ئەو گەيمانە مەحالە دابىرىت و بە گشتى رەخنە لە ئايىندا ران بىگىرىت، ئەوا ئەم حالەتە خۆى بۇ خۆى دەبىتە ھۆزى رىز گاربۇرغان لە رەخنە!

بىن گومان شاياني رپواني دادپەرورانەنى يە كە بىسست كەسى بىن تاوان بىخىنە بەندىخانە دەۋوچارى بارىنىكى سەخت و دۈزۈر بىكىن، دوور لە كەسۋىكار و ھەمول و كۈششىش و كەسابەتىان، بە ھۆزى منهوھ و، لەسەر بىناغەى ماددەيەك كە دواي ئەم ھەممو

لیکۆزلینه‌وهی و تا ئەم راده‌یهش، هیچ شتیکی له سەر من نەسمەلایت.. تەنانەت ئەگەر لە راستیشدا بسەملیت، ئەوالە پىش چاوى دادگەھەربى پاستەقىنەدا هیچ تاوانىڭ يېنىكاھىنیت.. خۇ ئەگەر تاوانىكىش بىت، ئۇواتەنها من لېنى بەرپرسىم.

بەلتى، تەنها بەھزى كەمتىن پەيوەندىيەوه لە گەل مەندا گەلنى كەسى بى تاوان بە "گەرتىن و دەست بەسەر كەردن" زيانى يە كىجار زۇريان بىن گەيشتۇرۇ.

لە لائىحە ئىدىدىعا سەبارەت بە دوورخىستتەوهى من بە جۈرىيەك باس كراوه كە ئەوه بگەيەنىت بەشدارىم لە رووداوه كانى خۇرەھەلات (شىيخ سەعىد)دا كەرىدىت.

لە وەلامدا دەلىم:

تەنھا لە رووى حەزەر كەردن و ئىختىاتەوه من دوور خراومەتەوه. روونكىرىدەوهى زياتر سەبارەت بەم باپتە لەو تۆمارەمدا ھەيە كە لاي حكۈومەتە. چونكە من ئەم كاتە - وە كو ئىستا - لە خەلکى گۆشەگىر بۇوم. ئەوه بۇ خۆم و كەسىك كە خزمەتى دەكەرم بە تەنیا لە ئەشكەوتى چىايەكدا دەۋىتىم. كەچى هاتىن مەنیان دەستگىر كەرد و، بىز ماوهى دەسال نىشەجىنى زۇرەملىييان بەسەردا سەپانىم، نۇ سالى لە گۈندىكدا و يەك سالىش لە ئىسپارتە. لە كۆتايدا دووقارى ئەم گەرفتەيان كەرم.

□ سى-ھەم لائىحە ئىدىدىعا:

ئەم بې گەيە ئەوارەوه لە لائىحە كەدا ھاتۇرۇ:

(كاتىيەك لە بارلا بۇو، پەيوەندىي لە گەل خەلکى دوور و نزىكىدا بەست و، يارمەتىي ماددى و مەعنەوىي لەوانەوه بۇ خۆى دەستەبەر كەرد و، چالاکىيە كانى بە دانانى چەند نامىلىكەيەك دەست بىن كە ناوى "پەيامە كانى نوور" لىنى ناون و، بەشىكى ئەو پەيامانەشى يەك لە دواى يەك بەھان نووسىۋەتەوه و، چەند نو سخەمە كى زۇرى لە بەرگەر تۈونەتەوه و، بە شىوه‌يە كى پەنھان و بە پىنمابىي پىاوه كانى و بە چەندىن ھۆكاري جۇراوجۇر بلاۋى كەردنەوه، بە تايىھەت لە ئەنتاليا و ئەيدىن و ميلاس و ئەگریدر و دينار و وان و ناوجە كانى ھاوجەشنىاندا. ھەندى لەو پەيامانەش كە كارىگەر بىيان لە سەر ئاسايىشى ناوخۇ دەبىت ئەوهى لە سەر دانان كە: چەند نامەيە كى نەھىنى و تايىھەتن، يان شىوه تايىھەتن. بەمەش ئەو ئاماڭىچە ئەوارەوه دەرخىست كە لەم پەيامانەدا ھەيەتى...).

ئەم وەلامە پۇون و گومان بېھى خوارەوە لە گەل "دواپەرگۈرمى" پىشىكەش دەكەم كە لە فايىلە پەسىي يە كاندا تۆمار كراوه و، سى و پىنج لاپەرە دەبىت لە شىۋەي نامەيە كى ئىعىتىرازدا.. دەلىم:

سەدھەزار جار حاشا.. هەرگىز او هەرگىز من زانستى ئىمامى نە كردووه و نايىشىكەم بە ئامپازىتكى بۆ ھېچ شىتكى ترى جىڭ لە رەزامەندىي خواي گەورە. مافى ھېچ كە سىكىش نى يە بىكەت.

لە ماوهى بىست سالدا سەد و بىست و پىنج پەيامىم لە ژىز ناوى "پەيامە كانى نورور" دا داناوه و، ئەوانەشيان لە سەريان نۇو سراوه "پەيامى تايىھتى و نەھىتى" تەنها سى دانىيە. بۆ ئەوهش ئەم پەيامانەمان كرد بە پەيامى "تايىھتى" تاڭو نەبىتە مايدى رپا و لە خۇزىبايى بۇون. وائىستا ناچارم پەردهي نەھىتى لە سەر ئەم پەيامانە لابدەم و، بلىم:

يە كىڭ لە سى پەيامە نەھىتى و تايىھتە برىتى يە لە "كەرامەتى غەوسى" دووھەميشيان "كەرامەتى عەلەھى" سىھەميشيان چەند پەيامىكەن تايىھتن بە ئىخلاسەوە.

ئەم دوو پەيامەيان كە تايىھتن بە كەرامەتەوە، برىتىن لە ئامازە كانى ئىمامى عەلى - خواي لىنى رازى بىت - و شىخى گەيلانى - قدس سره - بۇ رېزلىنان و نرخاندىنى خزمەتە كامى بۇ قورئان، بە شىۋەيەك كە سەد جار لە سەررووى سنورى خۆمەوهە. ئەم پەيامەش كە تايىھتە بە نەھىتى ئىخلاسەوە، بە ئىزىنى خواي گەورە مىرۇف لە رپا و خۇپەرسى و لە خۇزىبايى بۇون پزگار دەكات و، تايىھتە بە برايانى تايىھتەوە.

ئىز ئايما ئەم پەيامانە ج پەيوەندى يە كىان بە ئاسايىشى ناوخۇزوھە يە؟ هەتا بىكىنە مايدى تۆمەتىبار كەردىم؟

بەشى دووھەمى پەيامە تايىھتە كان چەند پەيامىكەن كە نۆ سال پىش ئىستا، كاتىتكەندامى "دار الحكمة الإسلامية" بۇوم، لە بەرپەرجى رەخنە كانى ئەوروپا و، ھېر شە بىن پەرده كافرانە كەى "عەبدوللا جەودەت" دا نۇو سىيۇمن و، دوو نامەشيان لە شىۋەي سكالادا نۇو سىيۇمن لە دەستىدرېزى يە سەتمەكەرانە ئاپرۇوبەرە كە لە لايەن ھەندى كارمەندەوە كرايە سەرم و، هەر دوو نامە كەمش لە بەرگرى يە كەمدا باس كراون.

ئىنجا دوايى ماوهى يەك لە دانانى ئەم چوار پەيامە، رېم لە بلاو كەردنەمەيان گرت، تاڭو بە ھېچ شىۋەيەك خۇيان لە قەرەي ياسا كانى ئازادى و كاروبارى حكىومەت نەدەن و،

و تم: ئەمانە چەند پەيامىنىکى تايىهەتن، ئىت تەنھا لە نیوان يەك دوو براى يە كجارتايىهەندى ماھەوە. بەلگەشم بۇ ئەمە، نەبۇونى هىچ كام لەو پەيامانەيە لە هىچ شوينىڭدا، سەربارى پشكنىنى زۇرى ئىۋە. بەلام "پېرسەت" ئى هەموو پەيامە كاتان كەوتە دەست و، لەم پىيەوە پۇونىكى دەنەوە ئەم خالانە بۇو بە كارىتكى پېویست. وەلامى هەمووشىانم دايەوە و لە فایله رەسمى يە كانى ئىۋەدا تۇمار كراون.

لە لاپىحە ئىدىعا كەدا ناوى چەند ناوچەيەك ھاتووه و، باس لە بلاو كردنەوە ئىپەيامە كانى نوور دەكەت لەو ناواچانە لە پىيىپاوه كانەوە!

لە وەلامدا دەلىم: من بە نامۇنى و بىن پشت و پەنالە گۈندىنلىكى دووردا دەزىم و، ناتوام بە باشى بنووسىم. تىجا لەبەر ئەمەش كە لە ئىزىز چاودىرىي بەرددە امدام، ئەمە خەلتكى دەورو بەر خۇيان لە يارمەتىدانم دەپارىزىن..

ئىت بىزان ئەو قىسىمە چەندە دەزى راستى يە كە بىن بىنەماھەلى دەپىزىن و دەلىن: "ھەولى بلاو كردنەوە و گىشتاندىنى پەيامە كان دەدات" تەنها لەبەر ئەمە ئەندى تېپۋانىنى ئىمانىم وەك ياد گارىتكى جوان بۆ چەند كەسىكى يە كجارتىمى خۇشەويستانم ناردۇوە كە ژمارەيان لە پىنج كەس زياڭىز نى يە؟ خۇرتان ھەلۋىستە كە ھەلبىسەنگىن!

ئىت چۈن دەبىت بە ناردىنى يەك دوو نامە ئىمانى، كە بۆ براادەرىنىڭ نىردىرايىت لە "وان" بۇوتىت: "بلاو كردنەوە؟" لە كاتىنلىكا كە من ماوهى پازىدە سال لەمۇنى وانم و تووەتەوە و، زۇر لە سئورى خۇيىش زياڭىز بۆز و پۇوتىكى دەنە خەلتكى ئەمە بەدەست هېنى.

بىن گومان من توانى "بلاو كردنەوە" م نى يە، چونكە نە خاوهنى چاپخانەم و، نە چەند نوو سەرەوە يە كە لەلایە و، نە خۇيىش دەتوانى بە باشى بنووسىم. بەلام "پەيامە كانى نوور" تايىه تكارىيە كى كېش كردىيان ھەمە كە بە خۇيان بلاو دەبىنە! ھېنىدە نەبىت كە پىش بېياردان لە سەر پىتە نۇنى يە كان "وەى دەھەم" مان چاپ كرد كە تايىھە تە بە حەشرەوە و، بەپەسانى حكۈممەت و پەرلەمان تاران و والى يە كان نو سخەيانلى دەست كەوت و، كەسيشيان ئىعتيرازى لىنى نە گىرت و، ھەشت سەد نو سخەشى لىنى بلاو كرایەوە.

ئىز بەھۇى بلاۋىوونەوە ئەم و تىيەوە ھەندى كەس چەند پەيامىكى ھاوشىوھى ئەويان لە پەيامە ئىمامى يە قىامەتى يە بىنگەرە كان دەست كەوت.

بىن گومان من بەم بلاۋىوونەيە ئەم لە خۇيەوە و بە بىن ويسىتى ئىتمە بۇوه، دلخۇش بۇوم و، ئەم رېز و دلخۇشى يەم لە شىوھى ھانداندا لە ھەندى نامەدا نۇوسى.

لە ئەنجامى ئەو پاشكتىبىنە وردهى كە سى مانگ پىش ئىستا كرا، لاي تەنها پازدە بىست كەسى ئەم ولاتە فراوانە كىتىبە كانى مىيان دۆزى يەوە..

جا ئایا دۆزىنەوە ئەو پەيامانە لاي ھاپپىانى كەسىك بە "بلاۋ كراوه" دادەنرىت كە سى سالى تەمنى لە نۇوسىندا بەسەر بىردووه؟

يان ئایا چۈن دەيىت بۇتىت: ئامانجىنلىكى لە پشت ئەم بلاۋ كراوهە ھەيە؟

بەپىزان!

ئەگەر "دەنبا" ياخود "سياسەت" مەبەست بۇوايە، ئەو پەيوهندىم بە سەد ھەزار كەسەوە دەرددە كەوت، نەك پازدە و بىست كەس!!

بە هەر حال.. لەو بەرگرىيەم كە لە بەرددە ستاندايە، پۇونكردنەوە زۇرتىر ھەيم سەبارەت بەم خالە.

* * *

لە لايىحە ئىدىعى كەدا ئىعتىرازىك لەسەر "پاستى" يەك ھاتووه كە ئەو پاستى يە خۇرى لە خۇيدا و لامىكى زانستى يە لەپەرى پۇونىدا بۇرە خنديك كە شارستانلىقى نۇئى لەبارە ئەم دوو ئايەتە پىرۇزەوە گىرتۇرىتى:

﴿إِلَّذَا كَرِمْلُ حَظَ الْأَلْتَهَيْنِ﴾ (النساء: ١١).

﴿فَلَامَهُ السُّلْطَسُ﴾ (النساء: ١١).

لە كاتىكىدا ئەو پاستى يە لە ھەموو تەفسىرە كاندا ھاتووه.

ھەروەھا لە لايىحە ئىدىعى كەدا رەختە لەم دەستەوازىيە گىراوه كە لە پىزىستە كەوە هېنىاويانە:

"وەر گىپان جىنگەي و شە كانى قورئان و ئەو زىكرا انه ناگىرىتەوە كە پىوايدە كراون". ئەم مەسەلەيە پىش ھەشت سال پۇوى داوه و، پاستى يە كى زانستىي ئەوتۈيە كە ئىعتىراز قبۇل ناکات.

به‌لام حکومه‌ت له دوای ماوه‌یه کی دریز و بهپی خواسته کانی کاتی ئیستا، به وهر گیز ایان قایل بوروه. ئیز چون ئه و راستی يه زانستی يه له دژی من به کارده‌هینریت؟ نامه‌ی سکالاً کم‌بریتی يه له چوار خال، نه‌مداؤه به هیچ که سیک. هر له بهر ئوهش نه‌دؤزراوه‌تهوه و، باس له ده‌ستدریزی يه ستمکار و و‌حشیگر انده ده کات که له لایه‌ن بەرپیوه‌بەری ناحیه و چهند که‌سیک له هاوارپیانی کردیانه سمر مزگوته کم و، هالسو که‌وتی نابه‌جیئی قابقان و کارمه‌نده کانیشی که له گلیدا بون. له لائیحه‌ی ئىددیعادا باس له توافقه جوانه کراوه که له ژماره‌ی دیزه کانی "په‌یامی حەشر" دا هەیه و هاوارپیکه له گەل میزرووی دانانی و، میزرووی راگه‌یاندنی کۆماریی بى ئایینی عەلمانیدا که ئایین له دنيا جیا ده کات‌تهوه و، ئوهش نیشانه‌یه که له سمر ئىنکاری کردنی حەشر..

کە ئەمەش ئوهه ده گەیه‌نیت گریمان هەیه گومپایان و مولخیدان به ئاشکرا ئىنکاری کردنیان بۆ حەشر ده‌بپن و، سوودله بى لایه‌نیي حکومه‌تی کۆماری و‌ربگرن که بەدوا اچوون نه بۆ ئایین و نه بۆ ئىلخاد ناکات و، بى لایه‌نی دەمینتەوە..

خۆ ئەمە هیچ رەخنه‌یه کی تىدا نی يه له حکومه‌ت، بەلکو ئامازه‌یه بۆ بى لایه‌نی ئوه. بەلئى، هەر ھەشت سەد نوسخه کەی "وته‌ی دەھم" زمانی گومپایانی لال کرد و، نیانتوانی پقی خۆیان ده‌بخەن، چونکه ئه و په‌یامه ئىنکاری کردنی ئه‌وانی بۆ حەشر لەناو دلی خۆیاندا شاردهوه و، هەلی ئوهه‌ی نەدان دەری بپن، ئوهبوو بەلگه گومان پر و بەھیزه کانی دەمی ئه‌وانی بەست.

بەلتى، وته‌ی دەھم کە باس له پایه‌یه کى مەزنی ئیمان ده کات، کە حەشر و زیندووبونه‌وهیه، و‌کو شوورایه کى پۇلايىنى لىنى ھاتووه له دەورى ئیمان و، گومپایانی بىنەنگ کرد. بىن گومان حکومه‌تی کۆماری ئه و په‌یامه‌ی پى خوش بولو، هەروهك لیبیشى پازى بولو، بە را‌دەیهك کە لەناو بەرپرسە گەورە کاندا بە‌پەرى ئازادى دەستاوده‌ستى بى ده کرا.

ئەی دەسته‌ی دادوھر! ئەگەر ئاماڭىچى په‌یامه کانی نور "دنسا" بېت، ياخود بۆ "ئاماڭىچى دنسا" بىن، ئه‌واله سەد و بىست په‌یامدا دەيان هەزار شوئىنى رەخنه گرتى دەبۇو کە سەرچە کان بەلای خۆیاندا را‌بىكىشىن..

جا ئایا دروسته باخیکى بەپىت داخىرىت و خاوەنەكەشى بە تاوانبار دابىرىت، تەنها لەبىر ئەوهى كە پازدە مىوهى تالى، سەبارەت بە ئىۋە، تىدا بىت لە نىۋان سەد و بىست هەزار مىوهى شىرىن و بەتاما؟
وەلامى ئەمە بە وېزدانى دادپەروھارانەتان دەسپىرم.

لە دوابىر گىرمىدا پۇونم كردهو كە: من ماوهى سى سالە و تائىستاش وەلامى رەخنه كانى فەيلەسووفانى ئورۇپا و ئەم مولحىدانەش دەدەمەو كە لەناوخى ولاتدا بۆ حسابى ئەوان كار دەكەن، پىلان و فيلى چەپەل دادەپىئەن. هەركەسىڭ بە وردى لە پەيامە كام بىكۈلىتىدە، تىنەگات كە دواى خۆم گوفنارم ئاراستەي ئەوان كردووه.
تائىش ليتانا دوپرسىم: ئايى بە ج شىۋىيەك ئەو زللە زانستى يانە لە دەزى حکومەت دادەنرىن كە دەيانسەرەوينە فەيلەسووفە كانى ئورۇپا و دەموچاوى هەر مولحىدىك كە بۆ حسابى بىانى يەكەن كار بىكات؟

ئىمە لەمە تىنەگەين! چونكە تەنانەت هيچ گەيمانىكىش بۆ ئەوه دانانىيەن كە ئەم كارە دەزى حکومەت بىت! بەلكو پىمان وايە حکومەتى كۆمارى، كە بانگشە بۆ ئازادى دەگات، بە ناوى خۆى و بە ناوى ياساوه پىخۇشحالىي خۆى بەم زللە زانستى يە حق و رەوايانە دەرەپىت و، هەر گىز بە چەند ماددەيە كىان دانانىت كە مايەي بەرپرسى و تۆمەتبار كردن بن.

پۆزش:

ئەم ئىعتىرازەم دواى سىن پۇزى لە بەدەست گەيشتنى لائىحەي ئىدىيەدا نۇوسراوه. پۇزى يە كەم لائىحە كە درەنگ گەيشت و تائىوارە خوينرايدە. پۇزى دووهەميش بەشى هەرە زۇرى تەرجەمە كرا. كەواتە ئەم ئىعتىرازە درېئەم بە پەلە نورسرا، چونكە تەنها ماوهى شەش سەعاتم بۆ نۇوسىنەوهى بە دەستەوە ھەبۇو.

جالىبىر ئەوهى رېنى تىكەن بۇونىان لە خەلتكىلىنى گىرتۇرم، ئەواياسا و پىسى و رەسمە كانى ئىستا شارەزا نىم، وەك لە بەرگرى يە كەمدا ھاتۇوه.

لەبىر ئەوه، ئەم ئىعتىرازە كە لە ماوهى چوار پىنج سەعاتدا نۇوسىيۇمە، بىت گومان نارپىك و شىۋاۋ دەبىت. تکام وايە بە چاوى لېپۇردىنەوە بۆزى بېۋانن.

دوا بهرگری که پیشکهش به "دادوه‌ری سزا" کراوه

با سمه سبحانه

"بهرگری" یه که له بهرامبر ئهو تۆمەتانه‌ی که تایه‌تن به منه‌وه و،
له دوازده لایپرەدا نووسراون، له نیسان بپیاری تۆمەتبار کردندا که
شەست لایپرەیه.

وەلامه گومان بپه کان بۇ ئەو ماددانه‌ی که له بپیاری تۆمەتبار کردنە کەدا هاتووه،
لەو بهرگری یەمدا ھەبە که له فایله رەسمى یە کانى خۆتائاندا تۆمار کراوه. دیارتىینى ئەم
بهرگری یەمش دواھەمینيانه که بیست و نۆ لایپرەیه، له گەل نامە نۆزدە لایپرەبیه کەی
ئیتعیر ازه کەمدا سەبارەت بەم بپیاره نارەوا و تۆمەته وەھمی یانه.

ئەم دوو بهرگری یە، بە شیوه‌یه کى گومان بپ، ھەمۇ ئەو خالانە پۈچەل دە کەنھو و
بەرپەرچیان دەدەنھو کە له بپیاره کانى دادوه‌رانى لېكۈزلىنە وەدا کراونەتە مايىھى
تاوانبار کردن و بناغەت تۆمەتە کان. ھەروەك پۇونى دە کەنھو کە ئەو بپیارانە ئەوان
بەتاله و ھېچ بناغەیه کى نى يە.

والىرەدا و له پىنج ستۇندا پۇونى دە کەمەو دە کەسانە له کويىوھ خەلەتىنراون کە
تۆمەتبارمان دە کەم و، ئەو گوناھه نارەوا یەيان لە دېزى ئىمە له کوئى وەرگرتووھ و،
پالپىشتى ئەم بپیارەيان چى يە!
ستۇننى يە کەم:

وەلامه بۇ ئەو تۆمەتە نارەوا بىن بناغەیه کە پىنى وايە من و پەيامە کانى نور نەيارى
دەستوورە کانى حکوومەتىن و، دېزى سىستەمە کەی وەستاوين و، ئاسايىشى ناوخۇ
تىنکدەدەن. بەلگەشيان ئەو پازدە بپگەيدە کە له چەند شوينىنى بەشە کانى پەيامە کانى
نوردا هاتووه، کە سەد و بیست بەشىن.

دەلىم: حکوومەت تەنها بەھزى ناچارى و پالەپەستۇرى ئەم پۇزىگارەتىستاوە بە
ھەندىئى لەو ياسا مەدەنىيانه قايل بۇوە کە مولىكى ھاوبەشى ئەورۇپان.

لەبەر ئەوه، سەبارەت بە بەرگرىيە كام لە پىناو ھىنانەدېي مافى "پاستى يەكاني ئىمان" دالى بەرامبەر بەشە ناتەواوه كەي ئەو شارستانىتىيەوه، نەك بەشە سوودبەخشە كەي، چۈن دەوتىرىت ئەو بەرگرىييانە نەيارى دەستورە كانى حکومەت و دزى رىسىاي ئەون، ياخود بزوو تەۋەيە كن لە دزى ئاتۇ گۇزە كانى حکومەت؟

ئايدا حکومەت دادبەزىتە ئەو ئاستەي كە خۇرى بكتە پارىزەرلى بەرگرى لە بەشە كورت و ناتەواوه كەي شارستانىتىي ئەوروپا! ئايدا ئامانىجى دىرىنەي حکومەت برىتى يە لە ياساكانى ئەو بەشە ناتەواوه مەدەنيەت كە پىچەوانەي ئىسلامە؟

ئايدا ئىز دۆخى "نەيارى" بۇ حکومەت لە كۈنى و؟ بەرگرىش بە شىۋەيە كى زانستى لە پاستى يەكاني قورئان، لە بەرامبەر ياسا ناتەواوه كانى شارستانىتى، لە كۈنى؟

ئايدا ئەو كارەرقىتكى دىيار و گومانىتكى نارەواي ئاشكرانى يە كە بەوه تۆمەتار بىكىيم پىس بوتىرىت: نيازى "نەيارى" ئىھىيە بۇ ياساكانى كودەتاو، دزايەتىش بۇ دەستورە كانى حکومەت و پژىيم دەكتات، لەو پاستى يە بەرز و خاونانەدا كە سى سال پىش ئىستا سەبارەت بە ئايەتە پېرۋەزە كانى:

﴿لَلَّدُكَرِ مِثْلُ حَظَ الْأَثْيَنِ﴾ (النساء: ۱۱).

﴿فَلَامِهِ السُّدُسُ﴾ (النساء: ۱۱).

﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لَا زَوْاجٍ لَكَ..﴾ (الأحزاب: ۵۹).

﴿فَأَنْكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ﴾ (النساء: ۳۰)..

نووسىومە لە بەرامبەر ئىتعىراز و دەستدرېزىي فەيلەسووفە كانى ئەوروپا؟ ئەو ئايەتائى كە هەزار و سى سەد سالە تەفسىرنووسان لە ملىيونەها تەفسىرياندا لىتكدانەميان بۇ كەردووه و، كىتىخانە كان ئىستاش پېن لەو تەفسىرانە؟ خىز ئەگەر بايەتە كە پەيوەندىي بەم دادگایيە نەبوايە، ئەوا هەر بە شايىانى بەرگرى و وەلام نەدەزانى!

من سەرم لەمە سورپماوه ئايدا چۈن بەرگرىيە زانستى يە كام بەو شىۋەيە وەردە گىرىت كە دزى حکومەت يىت، لە كاتىكدا كە بەرامبەر بە مولىيدان و ئە خراپىكارانىدە نيازييان گەيداندى زيانە بەم گەل و نىشتمانە و، بۇ حسابى پىكىخراروە

مولحیده کانی ئوروپا کار ده کمن و، به‌هوى "کۆمەل" کانى رۇم و ئەرمەنەوە تۈۋى ئىلحاد و دووبەرە كى و خراپكاري دەچىن و بلاۋى دەكەنەوە؟!

ئايا چۈن بەرگرىيە زانستىيە كان "بە هيما" واتاي خۇزىقەرەدانى حکومەتىان لە خۇزىگەر تۈۋە؟ ج وىزدانىڭ رازى دەبىت بەوهى كە "ئىلحاد" كارىي بکات حکومەت بکاتە مولكى خۇزى و، پاشان ھەركەسىك لە دېرى "ئىلحاد" بۇوهستىت بە نەيارى حکومەت تۆمەتبارى بکات؟

ج وىزدانىڭ رازى دەبىت و قىبولى ئۇرۇ دەكات كە بەرگرىيە زانستىيە كامىم، كە ماوهى بىست سالە بەسەر مولحيدان و خراپكاراندا زالە، وادابنرىن كە "قۇستىنەوە ئايىنە بۇ سىاسەت" و، هاندانى خەلتكە بىز رەخنە گىتن لە حکومەت؟

ئايا چۈن ئىلحاد دەكىتە خاواهنى ھەندى لە دەستورە كانى حکومەت، لە كاتىكدا كە بناغە توندو تۆزە كانى حکومەتى كۆمارى دېرى ئەو چەشەنە مولحيدانىيە؟ بەلتىن، من نەك تەنها بۇ ئەم دادگایە، بەلکو بۇ سەرانسەرى دنياىي پادەگەيەنم كە ھەر لە دېرى زەمانەوە و تا ئىستاش بەرگرىم لە راستىيە خاواينە كانى "ئىمان" كردووە لە بەرامبەر فەيلەسۈوفە كانى ئوروپاوه، بە تايىھەت مولحيدانى ئەوان، بە تايىھەت ئەوانەي كە سىاسەت دەكەنە ئامپارىيڭ بىز ئىلحاد و، لە ناوه رۇكدا رېسا و ئاسايش تىكىدەدەن.

من دەزانم كە حکومەتى كۆمارى حکومەتىكى ئىسلامىيە و، بوارى تەۋىزىمە ئىلحادىيە كان نادات كە زيان بە گەل و نىشتمان دەگەيەن و، لە ناوه ندى پالەپەستو و كارە ناچارىيە كانى سەردەمى ئىستادا بە ھەندى ياساى شارستانى قايل بۇوه.

من ئەم گوقتارەم ئاراستەي دادوهرانى لېكۆلىنەوە ناكەم كە ئەركى خۇيان ئەنجام دەدەن، بەلکو ئاراستەي ئەو مولحىدە سەممەكارانەي دەكەم كە لە بېرىارى تاوانبار كەردىغاندا پشت بە قىسە كانيان بەستراوه و، دەلىم:

من ئىيۇھ تۆمەتبار دەكەم بە قۇستىنەوە سىاسەت لە پىناوى "ئىلحاد"دا، لە بەرامبەر ئەوهى كە ئىيۇھ بەوه تۆمەتبارم دەكەن ئايىنەم بۇ "سىاسەت" بە كارھينايىت، چونكە بە سەد بەلگەي گومان بې سەلانىم كە ئەو تۆمەتەي ئىيۇھ ئاراستەي منى دەكەن بۇختانىكى ئاپروپەر و ناپەوايە و، هېيج بناغەيە كى راستىيى نىيە.

لە دېز زەماندا پادشاھيە کى فيلىباز، بە ناوى دادپەروھرىيەوە، گەلئى سىتمى ئەنجام دەدا! رۇزىنېكىان زانا يە كى بەریز پىتى و تى:

"تۆ ئەي دەسەلاتدار! بە ناوى دادپەروھرىيەوە سىتم لە گەلە كەت دە كەيت. چونكە تىپوانييىنى فيلىبازانە و رەختە ئامىزت خراپىكارى يە پەرش و بلاوه كانى كاتە جىاجىا كان كۆزدە كاتەوە و، پىتى وايە هي يەك كات بن. ئىتە خاوا نە كەيان دووچارى سزا يە كى ئازار بەخش دە كەيت..

پاشان بەم تىپوانييىنە رەختە ئامىزه فيلىباز و خەلەتىنەرەت، خراپىكارى يە جىاوازە كانى خەلکانى جىا جىا بە يەك جار كۆزدە كەيتەوە، ئىتە مەترسىت لە هەموو تاكىكى ئەو خەلکە لە لا دروست دەبىت و، نەفرەت لە هەموو يان دە كەيت و، مىستە كۆزلىكى سىتمەكاران يان تى دەسرەويتىت.

بىن گومان هەر خۆزت لە تفى ماوەي سالىكى خۆزدا نوقم دەبىت گەر هەموو يان لە يەك رۇزدا رۇز بە كەيت! هەروەها ئەو دەرمان و چارە سەرەتە تالەي كە لە چەند كاتىكى جىاجىادا بە كاريان دەھىنەت، گەر چەند كەسىك لە يەك رۇزدا بە كارى بەھىن لەوانە يە بىتە هوى مردىيان.. هەر بەم جۆرە هەتد..

جا لەم كاتەدا كە دەبۇو كىدارە خراپىكارى يە كان بەو كىردهوە باشانە داپقۇشانايە كە جار بە جار دەبنە ناوپىرى خراپىكارى يە كان. كەچى تو بىر لەو كىردهوە جوان و چا كانەي گەلە كەت ناكەيتەوە كە خراپىكارى يە كانيان دەسپىتەوە، بەلکو بە تىپوانييىنە فيلىباز و خەلەتىنەرە كەت سەرچەم خراپىكارى يە كان كۆزدە كەيتەوە و، سزا يە كى ئازار بەخشىيان لە سەر دەدەيت!"!

ئىتە ئەو پادشاھيە گۈي بىستى زانا مەزىنە كە دەبىت و، لە سىتم كىردن رۈزگارى دەبىت.

دەستىكى پەنھان هەيە كە دەيەۋىت بىيارى تاوانبار كىردىم بىرىت..

ھەست دە كەم كە ئەو دەستە پەنھانە هەموو ھۆز كارىك بە كارەھىنەت بۇ ئەوهى كە هەرچەشىنە بىرەيىانوو يە كى دەست بىكەوتىت منى بىن تاوانبار بکات، وەك كەسىك كە ئاو لە هەزار شىو كۆبكاتەوە! تەنانەت ئەم كارە لە "داواي گورگ لە سەرمەپ" سەپەر نامۇتە!

بۇ نۇونە ماوهى سى مانگە ئەم وشىھ دووبات دە كەنەوه كە:
"سەعیدى كوردى ئايىن بۇ سىاست بە كارده‌ھېنىت".

منىش سوپىندى بە هەموو پىرۆزى يە كان دەخۇم كە ئەگەر ھەزار سىاستىم بپايدى، ئەوا
ھەمووياتم دە كرد بە قوربانى پاستى يە كانى ئىمان. ئىت چۈن پاستى يە كانى ئىمان دە كەمە
ئامپازىنىڭ بۇ سىاستى دىنلە!

ۋېپاي ئەوهى كە لە سەد شويندا ئەم تۆمەتمەم پۇوچەل كىردى، كەچى ئەوان ھەمان
ھات و ھاوار دووبات دە كەنەوه، بە واتايىھى كە ئەوان دەيانەۋىت بە ھەر شىۋەيەك
بووه تۆمەتبارم بىكەن!

منىش لە لاپىنى خۆمەوھ ئەو سىتمەكار و مولحىدانەى لە دۈمان تىنە كۆشىن، تۆمەتبار
دە كەم بەوهى كە سىاست بۇ "ئىلخاد" بە كارده‌ھېنى، ئەوهتا دەيانەۋىت ئەم واتا و
ناوارەز كە، كە مايدى تۆمەتبارم بۇ نىانە، بەوه پۇوپۇش بىكەن كە تۆمەتبارم بىكەن بەوهى:
سەعید ئايىن بۇ سىاست بە كارده‌ھېنىت.

ما دەم ئەمە وايە و، ئەوان دەيانەۋىت بە ھەر شىۋەيەك بووه بىيارم لە سەر دەربچىت،
ئەوا بە سەرجەمى خەللىكى دىنلا دەلىم:

خۆم بەرز پادە گرم و دانابەزمە خوارەوھ، لە بەر يەك دوو سالى ئەم تەمەنلى پىرى يە!
ستۇونى پېتىجەم^(۱): بىرىتى يە لە چوار خال:

خالىي يە كەم: ئەوهى كە لە "بىيار" كەدا وشە كان لە شوينى خۆيان دە ترازىنلى!
چونكە پلاريانلى دەرده‌ھېنىت! لە كاتىنگىدا كە وشە كە ئەوهى مەبەست نى يە.
ھەروەك ئامانجى پەيامە كانى نوورىش تەواو جىاوازە لەوهى كە باسى دە كەن. چونكە
ئەو پلازانەى كە ھاوکات نى يە لە گەل نيازى وشە كائىدا، تەنانەت و تە راشقاوھ كائىش،
دەبىت بە چاوى لېپوردن و چاپۇشى يەوه تەماشا بىكىن.

ئەم ئۇونەيە خوارەوھ پۇوهرىتكە بۇ رۇونكىردىنەوهى ئەم خالتە:
من ئامانجىنلىكى دىيارى كراو دەست نىشان دە كەم و بە راكردن بەرھە ئەو ئامانجى
دەرۇم، كەچى بە بىن ويسىتى خۆم لە پىدا بەرپاونىكى گەورە كەوتىم و پياوه كەش كەوتە
سەر زەۋى. منىش پۇزىشم بۇ ھېنایەوه و، وتم:

(۱) دانەر تەنها ستۇونى يە كەم و پېتىجەمى لەم ژیاننامە بەدا داناوه. (وەرگىزى)

"گموره‌م! داوای لیپوردن ده کم.. چونکه بین هیچ مدهستیک و به پری خرمدا ده پوشتم که بهر تو کدو تم". بین گومان ئهو پیاوه لیم خوش دهیت و، دلگران ناییت.. به لام ئه گهر به نیازی بیزار کردنی، پهنجده‌ی کم بخمه‌م گونی ئهو کسه، ئهوا بین گومان لیم توره دهیت، چونکه ئم رهفتاره به سوو کایه‌تی یه کی ئه نقهست داده‌نیت. جائیمه له ئه بجامی رؤیشتمندنا بهره‌و ئامانجە کاغان، نامانه‌ویت بهرتان بکهون. به لام گهر چهند و شهیه کی به‌هیزی پهیامه کانی نوره‌ل ده می بزووته‌وه زانستی یه فکری یه کانی ئهو پهیامانه‌دا بهر ئیوه بکهونت، ئهوا دهیت جینی لئی بوردن و چاوبوژشی بیت، چونکه ئامانجى پهیامه کانی نوره‌ئیمان و ئاخیره‌ته.

□ دوچاری ستەمیتکی بین وئنه بروم

که بريتی یه لەمەی خواره‌وه:

سەرباری ئهودى کە له دوابه‌ر گریمدا باسم کردووه و، له هەر سى ئىعتيرازە کە شىدا به چەندىن بەلگەی گومان بېر و له بىست رووه‌وه پروونم کردووه‌ته‌وه کە مادده‌ى ١٦٣ "ھر گىز پەيوه‌ندىي بە منه‌وه نى يە..

ھروه‌ها ئهودش کە لهو پهیامانه‌مدا، کە ژماره‌يان سەد و بىست پهیامه و له ماوه‌ى بىست سالدا دائزون، کە متى له بىست و شەرى ئهوتۇن‌هېيت کە به دلىان نى يە، هىچى تريان تىدا نەدۇزى يەوه..

ھروه‌ها ئهودش کە لهو بهر گرىي بە زانستى يانه‌مدا پروونم کردووه‌ته‌وه کە له چەند كاتىكى جياجيادا له بهرامبەر فەيلە سووفە کافە کانى ئهوروبا و قوتايى یە مولحىدە کانىيان، کە چەند پهیامىتکى بە سوود و بەنرخى قيامەتىن و، بەھۆى ئەندام بۈونم لە "دار الخکمة الاسلامية" دا نۇرسىمەن، دە پازده و شەيان لە نیوان سەدان ھەزار و شەدا، لە گەل ھەندى مادده‌ى ئهو ياسا شارستانى یەدا يەك ناگرنەوه کە دواى چەند كاتىكى درېز خايىن و به پالەپەستۇرى رۇزگار قبۇل كراون..

سەربارى ھەموو ئەمانه.. داوای مە حکومم کردىم دە كریت و، ئهوا پهیامانه‌ى نورىش دەستيان بە سەردا دە گىریت کە له بەرده‌ستدان و ژماره‌يان سەد و بىست پهیامه و، چەندىن دۇزىنەوه‌ى مەعنەویي گرنگ لە خىز دە گرن. وېرائى ئهودش کە ھەموو

دوا و بهر گری به زانستی و مهنتیقی و یاساییه کامن له بهردم دادگادا، به شیوه‌یه کی نایاسایی و بن پروونکردنوه‌ی هۆکاره کان، رهت ده کرینوه.

مادده‌ی یاسایی "۱۶۳" که دهقیکی یاسایه سهباره‌ت بهو کسانه‌ی هست و سرزی ئایینی به کاردنهینن بز تیکدانی ئاسایش، پیویسته راقه‌ی تاییه‌ت به خزی هه‌بیت، چونکه یه کجارتراوان و گشتی به و، چهندین بهستینه پاریزی هه‌بیت. دهنا ئهم مادده‌یه و ئهم واتا فراوانه، هه‌روه‌ک من به تاوانبار داده‌نیست، هه‌موو ئایینداریکیش تاوانبار ده‌کات، له پیشه‌کیی هه‌موویانوه سه‌رۆکایه‌تیی کاروباری ئایینی و سه‌رجه‌م پیشتویز و وتاریث و ئامۆزگاران.

خۆ ئه گمر واتا گشتی به که‌ی ئهم مادده‌یه من بگریته‌وه، سه‌باری ئه و هه‌موو به‌گری به راسته‌قینه و گومان بپانه‌ی که له سه‌لاده زیاتردا پیشکه‌شم کردن، ئهوا به هه‌مان جزور هه‌موو ئه و که‌سانه‌ش ده‌گریته‌وه که ئامۆزگاری و پینمایی خه‌لک ده که‌ن بز پی خیر و چاکه. تهناهه‌ت گشت مرؤفیک ده‌ختاهه ئیز بپیاری خۆی.

ده‌بیت واتا ئهم مادده یاساییه بهم جزوره‌ی خواره‌وه بیت:

(مه‌بیست لەم یاسایه به‌رده‌ست دانانه له به‌ردهم ئهوانه‌ی که له ئیز په‌رده‌ی ده‌مار گیریدا شوین سیاسه‌تیکی نه‌یاری حکومه‌ت ده‌که‌ون و، ته‌گمراه له به‌ردهم پیشکه‌وتتی شارستانیدا دروست ده که‌ن).

خۆ به چه‌ندین به‌لگه‌ی گومان بپی زۆر سه‌لاندمان که ئهم مادده‌یه، بهم واتایه، هه‌گیز په‌یوه‌ندیی به ئیممه‌وه نی‌یه.

به‌لتی، ناییت ئهم مادده یاساییه بهم واتا بن "رافه" و بن "سنور" و بن "بهستینه پاریز" بیت، چونکه ئه و کاته ده‌بیت پاساویکی له‌بار بز هه‌ر داخ‌له دلیک که هه‌رسینکی مه‌بیست بیت توهمه‌تباری بکات!

من ماوه‌ی ده ساله له ئیز چاودنیری به‌رده‌و امدا ده‌ژیم و، له ماوه‌ی بیست سالی راپوردوشدا سه‌د و بیست په‌یامم داناوه. دوای چه‌ندین لیکزیلنه‌وه قوول، هیچ نیشانه‌یه کیان نهدۆزی‌یه‌وه، نه له من و نه له په‌یامه کاندا، که ئاسایش تیکبدات.

چگه لەوهش، من به بیست پوو سه‌لاندم و، هه‌موو ئه و که‌سانه‌ش ده‌گرم به شایه‌ت که له نزیکه‌وه ده‌مناسن، له‌سه‌ره‌وه‌ی که هه‌روه‌ک چون پهنا به خواهه‌گرم له شه‌بیتان،

بە هەمان جۆر پەناشم بە خوا گرتۇوە لە سیاسەت و، خۆم لە کاروبارى دنيا
ھەلئەقور تاندۇوە و، کار كىردىم بۇ "ئىمان" بە مەزنتىرىن ئامانچى ژيانى خۆم داناوه..

وېپاي ھەمو ۋەمانە، كەچى دەيىن ئۇوه بلاۋەدە كەنۋە كە:

"سەعىد ئايىن بۇ سیاسەت بە كاردەھىنىت و ھەولى تىكىدانى ئاسايىش دەدات".

بەمەش تىّدە كۆشىن كە ماددەي "١٦٣" بىڭرىتەوە، تاڭو بەو ماددەيە تاوانبارم بىكەن.

ئەم پۇوداوهى لەمەر "داد" تائىستا ھاوشىۋە ئەپىزلىرى!

لە باوهەدام كەرامەت و شەرەفى دادگاكان و دادپەروھى ئەمو دنيا لە كەدار
دەكەت!

پىشاندانى ملکەج بۇونى تەواوهتىي كاربەدەستە مەزنە كان و سەركەدە بەھىزە كان،
لە چەندىن دادگاى بچوو كدا، بەلگەيە بۇ ئەوهى كە دادگاكان پىز و شەرەفمەندىنى
خۇيان ھەيە و ھىچ شىتىك ناپروشىنىت..

لە بەر ئەوهى، بەپەرى ئازادى و بە پشت بەستىم بەم شەرەفە بەرزەي دادگا، بەرگرى
لە مافە كامى دەكەم و، دەلىم:

ئایا سەد و پازدە كىتىبى بى تاوان و سوودبەخش حۆكمى دەست بەسەردا گرتى
ئەوانەيان دەدرىت كە دەستاودەستيان بى دەكىنەت، تەنها لە بەر ئەوهى كە دوو دانە پەيام
لەوانە پازدە و شەيان لە خۇ گرتۇوە كە گومان لاي تىپوانىنى كاتى ئىستا بەجى بەھىلىت،
لە كاتىكىدا رى بە بلاۋە كەنۋە كەنۋە دەدرىت، دوای ئۇوهى "چاودىرى" چەند
و شەيەكى لىنى لا دەبات كە گومانى ئەوهى لىنى بىكىن زىيان بەخش بن؟

بىست كىتىبى ئەم پەيامانە لە چەند كاتىكى جياجىادا دانراون و، بەشىكى
گرنگىشيان كىتىخانە ئەنقرە بە شانازى يەوهە وەرى گرت و خستىھ ناو كىتىبە كانى.

بى گومان ئەم كارە شەرەفى دادپەروھى لە سەرانسەرى زەويىدا زامدار دەكەت.

گومان لەوەشدا نىيە كە "دادگاى تەمىز" ئەم شەرەف و كەرامەتەي دادگا دەپارىزىت.

لە نىوان ئەو دەپازدە مەسىلەيەدا، بە تايىھەتى دوو مەسىلەي گرنگ رەخنەيان ئاراستە
كراوه و، بۇون بەھزى رەخنە گرتىن لە كىتىبە كانى تر..

ئەو دوو مەسىلە گرنگەش ئەم دوو ئايىھە پېرۇزەن:

﴿لِلَّذِكَرِ مِثْلُ حَطَّ الْأَشْيَاءِ﴾ (النساء: ۱۱).

﴿فَلَمَّا مِنَ السُّدُسُ﴾ (النساء: ۱۱).

جا ئم دوو مه‌سله‌یه له پیشنه‌نگی ئه و مه‌سلانه‌ون که من و کتیبه کانی پن تاوانبار ده کریئن.

نزیکی چل ساله چهندین په‌یامم به زمانی عمه‌بی و تورکی نووسیوه، ههندیکیان چاپ کراون و ههندیکی دیکه‌شیان چاپ نه کراون، تیایاندا ئیعجازی قورئانم به بناغه داناوه. ئیتر ئه خالانه‌م پشتگوئی خستووه که شارستانیتی تیایاندا پیچه‌وانه‌ی قورئانی پیروزه و، ئیعجازی قورئانی پیروزه بدهسته‌وسانی شارستانیتی ده‌نی (ئاست نزم) - وەک ناوم لى ناوه - سەلاندووه، ئه شارستانیتی‌یهی که پېرە له خراپه و زیان، نه ک شارستانیتی سوودبه‌خش.

پیش ماوه‌یهک ئه ماددانه‌ی یاسای شارستانیتیم خسته بەر تیپروانین که تاییه‌تن به میرات و، پیچه‌وانه‌ی ئه دوو تاییته ناوبر اووه، هیندە بەلگەی گومان بپیش چاو خست که سەرسەخت ترین فەیله سووفیان بىدەنگ بکات..

ئەم مه‌سله‌یهشم له بەرامبەر شارستانیتی و فەیله سووفە کانه‌وه نووسیوه و، پیش ئوهی حکومەتی کۆماری بە پالەپەستزی ناچار کردنی رۆزگار بەشیکی مادده کانی یاسای شارستانی قبۇول بکات، بەرگریم له نووسینه‌ی خزم کرد و پوونم کرده‌وه که قورئانی پیروز بەوپەرى بایخ پىدانه‌وه ئەم مافانه‌ی ئافره‌تى پاراستووه کە له سەدە کانی يەکم و ناوه‌راستدا پیشیل کراپوون.

وائیستا پوونکردنەوه کامم له دوو مه‌سله‌یهدا بە شیوه‌یهک پیش چاو دەخریئن کە پیچه‌وانه‌ی یاسای حکومەتی کۆماری بن و، بە مادده‌ی "۱۶۳" ی یاسا تاوانبارم دەکەن.

منیش له لایه‌نى خزمەوه بە دادگای بالا و دام و دەزگای دادپەروھری دەلتیم: بە پشت بەستن بە پەپیار و بە کگرتى قىسەی سى سەد و پەنجاھەزار تەفسىر بۆ ئەو دەستوورە خوايىيى کە راست و حەقىقتە و، سى سەد و پەنجا ملىزۇن مۇسلمان لە ھەموو سەردەمیئك و له كىيىشە کانىاندا بۆ ژيانى كۆمەلایتىيان، له ماوهی ھەزار و سى

سد و پهنجا سال‌دا بُز فرمانه کانی گهاراونه‌تهو.. ههروه‌ها بُز ریز گرتن له هه‌مورو با پیرانگان.. پیش پازده بیست سال، ههندیکیشیان پیش نز سال له دوو کتیمدا اهه دوو ئایه‌ته پیروزه‌م به مه‌بستی ده‌رخستتی ئیعجازی قورئانی پیروز بُز مولحیدانی ئموروبا باس کردووه.

ئیستاش به‌هۆی یەك دوو مه‌سله‌ی وەك ئەم، بپیاری بهند کردنیکم له سه‌ر ده‌دریت که ژیان له هەل و مه‌رجی و هادا، هاو کات له گەل تینکچوونی تەندروستیمدا، ناگوچیت بەردەوام بیت. وەك بلىي بپیاری له سیداره‌داتم بُز ده‌ربکرت بە وینه‌ی ئەوهی که بپیار له سه‌ر سه‌د و پازده پەیامم درا.

ئەم بپیاره سته‌مکارانیه ده‌بیت "دادپهروه‌ری" رهتی بکاته‌وه و هەلی بۇوه‌شىپېت‌وه، گەر له سه‌ر زه‌ویدا "دادپهروه‌ری" هەبیت!

زۆربەی ئەو شتەی کە سەرسامان ده کات و دەمانخاته نائومىدى يەوه ئەوهی کە ئىمە چەندەشان له سه‌ر بکەویت ھەر لە "راستى" زیاتر شتى تر نالىين. چونکە له رېیازماندا به ھىچ شىۋىيەك پى بە "درۇ" نەدراوه، تەنانەت گەر لە بەرژەوندى خۆيىشمان بیت..

لە بەر ئەوه، سەبارەت بەو بپیارە کە له سه‌ر من دراوه، بەپى چەند گومان و ھەوالىيکى دوور لە راستى لە ئىسپارتە و، پىشاندانى دەنکە گەغىيک بە وینه‌ي گومەزىك، دەلىم:

من له سه‌د و بیست لاپەرەدا بەرگرىم له خۆم كردووه کە بەلگە گومان بېر و مەنتىقى و بەھىزە كانم تىندا هيئاوه‌تهوه و، سەلاندوومە کە هەرگىز خۆم له قەره‌ئى ئەم ياسايىه نەداوه. بەلام بپیارە کە بە بىن سەير کردنى بەرگرى و بەلگە كانم دراوه و، لە ھەلەمە كى پوون و ئاشىكرادا مىزۇوى دانان و مىزۇوى نۇوسىنەوه، تەنانەت مىزۇوى نامە ناردىنم بُز كەسىك تىكەللى يەكتىز كراون و، ئەو كارانه‌ي کە لە ماوهى بیست سال‌دا ئەنجام دراون، بە جۈزە سەير كراون کە وەك ئەوهى لە ماوهى يەك سال‌دا كراين! هەمان شت لە بپیارى دادوهرانى لىتكۆزلىبەوه و لايىحەي ئىدىدىعىاي گشتى و دوا بپیارى دادگاشدا دووبات بۇوه‌تهوه کە بپیارى له سه‌ر دەركىدىن، بىن ئەوهى بەرگرى يە راستە كانمان بەھەند وەربىگىرىت.

من به شهوقوه چاوه‌رنی لابردنی خیرای ئەم سەتم و ناحقى يە دەكەم كە تەزوو بە جەستەی شوينكەم تووانى راستى و حەقىقەتدا دەھىنتى و، چاوه‌رنی بېپارى بى تاوانىي "پيامه‌كانى نور" م لەم دادگايى كە بالاترین پايەي داده.

خۆ ئەگەر دادگا، كە بلۇنلىرىن پايەي دادپەروھرىي، بە فەرزى مەحال، گۈئى لەم بانگەوازە حق و بەھىزە نەگرىت، ئەوالە توندو تىزىي نائومىدىي خۆمدا دەلىم: ئەم سەتمكارە مولحىدانەي كە ئەم پۇوداۋەتان ھەلبەست و، بەرھو ئەم بەلايە پالىنان پۇوه نام!

مادهم بېپارغان داوه بە هەر شىيۇھەك بىت لە سىيدارەم بىدەن، بۆچى پىلانە كە تان بە دەستى دام و دەزگاي "داد" گىرا كە ماسىي سەتم لىيڭراوانى لاواز دەپارىزىت و، فيلى چەپەلتان سازدا و، چەندىن پىلانى نزمى وەھاتان ھەلبەست كە شەرهەف و كەرامەتى دام و دەزگاي "داد" زامدار دەكەت؟

دەبۇو بە شىيۇھەكى مەردانە پۇوبەپۇوم بىوونايەتەوە و، پىتان بۇقايدا: "بۇونى تۆمان لەم دىنيايدا ناوىت!"

ئەم مەسەلەيەي كە نزىكى چوار مانگە دادوھرانى لىيکۈلىنىھەيان سەرقال كردوو، ھاوکات لە گەل لىپەرسىنەوە و لىيکۈلىنىھەوە لە گەل سەد و حەقدە كە سدا، "دادگاي گەورەي سزا" تەنھا لە ماوەي پۇزۇن نېۋىتكدا و، بۇپەرى سەرزارە كى و پۇوكەش سەيرى كردو، چاوى لە ناتەواوى و ھەلە كان نۇوقاند.. بە تايىھەت لەھەي كە من ئىدىياع كرد كە لە دەمى پۇوبەپۇوم بۇونەوەم لە گەل دەستەيە كى ئە كادىيىدا سەبارەت بە دۆزىنەوە مەعنەوىيە كەنلى "پيامه‌كانى نور" و بەرگىي يە زانسىتى يە زامدار نە كراوه كاڭم، بۆھەموو ئەوانەي دەسەلمىنم و پۇونى دەكەمەوە..

كەچى ئەوان لە بېپارە كەدەپەلەيان كردو، بە تىپۋانىنىكى سەرىپىي و پوالەتى بېپارياندا. كە ئەمەش بەلگەيە لە سەر ئەھەي مە بەستىان حق و دادگەری نىيە. ئىيت بەم بېپارە يە كىجار ھەلە و دوور لە راستى يە لە پۇوي ياساوه، بېپاريان دەركەد. كە ئەمەش پۇيىست بە ھەلۇوەشانەوە و لىي وردىبۇونەوە دەكەت.

ئەنجام: له دەرهەنچامى لى وردبۇنەوە له ئەوراقى ئاماڭەبۇوانى دادگا و خويندنەوەيان، بە تايىيەت پەيامە دەست بە سەردا گىراوە كاڭم، چاپ كراو بن يان چاپ نەكراو، دەركەوت كە سەرچەم ئىعتيرازە زانستى و ياسايى و مەنتىقى يە كاڭم، بە هەند وەرنە گىراون و، تەنها بە خويندنەوەيە كى كەسى و هەپەمە كى ج لە لايەن دادوەرانى لىكۆزلىنەوە و ج لە لايەن دادگا، راستەو خۇرپەت كراونەتەوە، بە بىن باس كردىنى ئەھۇ كارانە كە بېپيارە كەيان پىّویست كردووە و، بە بىن هيچ بەلگە و ياسايەك..

ئەو پەيامانەشم كە ماوهى سى سالە له بەرامبەر فەيلە سووفە كانى ئەوروپا و بەشى هەرزە شارستانىتى، بەرگرى يان له مافە ئىسلامى يە تۈركى يە كان كردووە و، ئەو پەيامانەش كە مەتەل و نەيىنى يە كانى بۇونەوەرانيان دەرخستۇوە و، دۆزىنەوە مەعنەوى يە كانيان لە خۇر گرتۇوە.. هەموو ئەو پەيامانە، دەستيان بە سەردا گىراوە. جىگە لەوەرى كە سزايدى كى جەستەيىش دراوم، وىپەر اىتىكچۇونى تەندروستىم كە تواناي هەنگىرتنى ئەو سزايدى نى يە.

ئىجا ج ئەو هۇ كارانە كە له سەرەوە باسم كردن و، ج لەو ئىعتيرازانەدا كە پىشىكەشى داواكاري گىشتىم كردن و، ج لە دواھەمەن ئىعتيرازىم كە بە نووسىن له دوا دانىشتنى دادگادا پىشىكەشىم كرد و پىنج ستوونى لە خۇر گرتۇوە و، ج لە دوا بەرگرىشىمدا كە ئەم مەسەلەيە بە درىزەپىدانىتىكى زانستى و ياسايى لە خۇر گرتۇوە.. هەموو ئەو ناتھواي بە ياساييانەم رۇون كردووەتەوە كە له دەمىلىكۆزلىنەوە و لىنى وردبۇنەوەدا پىش چاودە كەون..

ھەموو ئەمانە، بە شىۋەيە كى زۇر رۇون و راشكاو، دەرى دەخەن كە من لەم بېپيارەدا غەدرم لىنى كراوە.

بۇيە له دەستەي ئىيە چاودەپوانم كە بە ھەلۋەشاندەنەوە ئەم بېپيارە "دادپەرەرەي" ئاشكرا بىكەن.

منىش له لايەن خۆمەوە پېشت بە خواي گەورە دەبەستم و پەنای بىز دەبەم و، دەلىم:
 ﴿وَأَفْوَضُ أَمْرِي إِلَى اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ﴾ (غافر: ٤٤).

ئەو حەوت لایپرەیەی نیوان سەد و ئەمەندە لایپرەی کۆزى بەرگرىيە كام، هەرچەندەش لە دادگادا چەند جارىڭ خۇينرايەوە و لە تۆمارى دادگا كاندا تۆمار كران، كەچى ئەم لايىحەي پاستىكىردنەوەي خوارەوە نەخۇينرايەوە و لە فايىلە رەسمىيە كاندا تۆمار نەكرا، چونكە هيستا ئەوراقە كامان لە "دادگاي تەمبيز" وە نەھاتبۇو. يېڭىمان لە كاتىنلىكى نزىكىدا لە تۆمارە كاندا دەنۈو سەرتىت.

سکالاً ئانمەيەك

كە پىشىكەشى ئەنجومەنلىقىسىز

ئەي تەھلىي حەمل و عەقدا!

من گرفتارى سەتمىيىكى ئەوتۇز كراوم كە دەگەمنە لە ھەموو دنيادا ھاوشىۋەي ھەيىت. جالىبەر ئەمەي بىن دەنگ بۇون لە "ستەم" بە سوو كايىھى و رېز نەگرتن دادەنرىت بەرامبەر بە "حق" ئوا ناچار بۇوم كە پاستىيە كىي گەلنى گۈنگ بدر كىنسم. بۇيە دەلىم:

يان لە سىدارەم بىدەن و ئەو تاوانەشم پۇون بىكەنەوە كە شايابانى بېپارى سەد و يەك سال زىندانى بىت لە چوارچىۋەي ياسادا.. يان بە بەلگە بىچەسېپىن كە من كاپرىيە كى شىتىم و ژىرىم لە دەست داوه.. ياخود سەربەستىي تەواوهتى بە خۆمان و پەيمامە كامان و ھاپرىي يانغان بىدەن و، لېپرسىنەوە لە گەل ئەوانەدا بىكەن كە بۇون بەھۆزى ئازار دانغان. بەلىنى، دەبىن ھەموو حکوومەتىك سەبارەت بە ھەر شىتىك يەك ياسا و يەك بىنچىنەي بۇ ئەو ياسايدە ھەيىت و، سزا كانىش لە سەر بىناغەي ئەو ياسايدە دەر دە كىننى.

جا ئە گەر ياساكانى حکوومەتى كۆمارى شىتىكى ئەوتۇزى تىدا نەيىت كە داخوازى سزادانى من و ھاپرىيام بىت، ئەوا كارىنلىكى پۇيىستە كە دىلمان پابىگۇن و دىلەوابى پۇيىست و پېز و خەلاتى شايامان پىشىكەش بىكەن، ھاوكات لە گەل بەخشىنى ئازادى و سەربەستىي تەواوهتىدا پېمان..

چونكە ئە گەر خزمەتە قورئانى يە كام بە دۈزمنايەتى دابىرىت بەرامبەر حکوومەت، ئەوا دەبىن بېپارى سەد و يەك سال بەند كە دەن يان بېپارى لە سىدارەدانم بۇ دەر بىكەن و، سزاى سەختىش بۇ ھەموو ئەو كەسانە دەركىرىت كە بە شىۋەيە كىي گەرمۇغۇر لەم

خزمەتدا پەيوەندى يان پىوه كردووم، نەك ئەمەي بچن بپيارى يەك سال بەندىرىدىن لە سەر من و شەش مانگىش لە سەر هاۋىنى كامىم دەركەن.

جا ئەگەر خزمەتە كاغان لە دۈزى حكىومەت نەبن، ئەوا دەبىي حكىومەت لە بىرىسى سزا و زىندان و ئازار و تۆمەتبار كردن، بە پېزلىتىان و خەلائەنە پېشوازىمانلىقى بىكەت. چونكە سەد و بىست پەيام زماينىكى رەوان و پاراون كە ئەم خزمەتە پېش چاودەخەن و، تواني يان تەحەددادى فەيلە سووفە كانى ئەوروپا بىكەن و، بناغانە فيكىرى يە كانى ئەوان لە بناغەوە ھەلبەتە كىتىن.

بىن گومان ئەم خزمەتە كارا و كاريگەرە، يان ئاكامىنلىكى ترسناكى لىنى دەيتىھە، يان بەروبوominلىكى زانستىي بە كىجار بەرز و سوودبەخش پېشىكەمش دەكەت. كەواتىھ نابىنى بريارى تەنها يەك سال بەندىرىدىن بۇ دەركىرىت، وەك ئەمەي ئىيمە خەرىيىكى يارىمى منالان بىن و عەوامى خەتكى لە خىشتە بەرين و خەرىيىكى شاردەنەوە پىلانى دوزمنان بىن لە دۈزمان. چونكە كەسانى وەك من يان دەبىي بەپەپى فەخر و شاناژى و سەرى بەرزەوە بە دارى سىدارە كانياندا سەربىكەون، يان دەبىي لە پلەپايەي شاييانى خۇياندا ئازاد و سەربەست بىن.

بەلتىن، ئەگەر دزىنلىكى كارامە و لېزان ھەبىت و بتوانىت بايىي ھەزار لىرە "ئەلماس" بىذىت. كەچى ھەر ئەو دزە بەتوانىيە بچىت چەند پارچە شۇوشەيە كى بىن بايەخى چەند قورشى بىذىت و، حوكىمى دزىنلى ئەلماسە بەنرخە كائىشى لە سەر دەركىرىت.. ئايا ھېيج دزىنلىكى ئاسانى خاوهەن ھەست و ۋىرىشى وادەكەت؟ چونكە بىن گومان ئەو دزە كەسيتىكى لېزان و زىرە كە و، ھەرگىز خۇزى دووقارى كارى لە جۈزە ناڭات كە ئەپەپى نەفامى و گەلخۇنى پىوه دىارا! بەپېزىان!

گۈمان بەپى وەھم و گومانى ئىۋە من وە كۆ ئەو دزە و اىم.. ئايا بۇچى ناوچەيە كى بىر لە كۈپەرە وەرىي سەر بە شارى "ئىسپارتە" ھەتلەبئىرم كە نۇ سال تىايىدا بە گۆشە گىرى ماامەوە؟ خۇ لە بىرىي ئەمەي بىرۇبۇز چۈرونى چەند كەسيتىكى دالسۇزى كەمى ئەۋى (كە چەند حوكىمىنلىكى سووكەلەيان لە سەر دەركرا) بەرە دەۋايەتىي حكىومەت بىزۇينم و

خۆم و پەیامه کانی نووریش - کە ئاماچى ژیانىن - گرفتارى مەترسى بکەم، بۇ من وا باشتى بۇو کە وەك جارانم لە شوینىكى گەورەي وەك "ئەنقرە" يان "ئەستەمبۇل" دا بۇ مايە و، هەزاران كەسم بەرەو ئەم ئاماچەي مەبەستىم ئاراستە بىرىدىيە. ئەو كاتەش دەمتوانى بەو شان و شىڭىز و عىزىزەتەي كە شاياني پىيازى خۆمە بەشدارى لە كاروبارى دىنادا بکەم، لە بىرى ئەوهى خۆم بىخەمە بەر ئەم چەشىنە سزا سووك و بىن نرخانە.

جا بۇ ئەوهى رادەيە هەلەئى ئەو كەسانە رۇون بکەمەوە كە دەيانەوى بەرەو پلەيە كى نزمى بىن نرخ و بىن سوود پالىم پىوه بىنن، ئەوا بە ناچارى هەندى خۆويىستى و پىاكارىي پىشىوئى خۆمىان ياد دەخەمەوە، نەك بە مەبەستى فەخر و شانازى.. دەلىم:

ئەو كەسانەي كە بۇيان پەخساوە ئەو بەرگرىيەم بىيىن كە بە ناونىشانى "پروانامەيە" هەردوو قوتابخانەي موسىبەت "چاپكراوه، شايەتى دەدەن كە توانىيەتى بە ئاراستە كەردنى تەنها يەك وتار لە رۇوداوه کانى "۳۱" ئى مارتدا هەشت تىپى سەربازى بىگىرەتەوە بۇ گۈپرایەلى و.. هەروەك رۇزىنامە کانى ئەو كاتە نووسى يان، لە دەمى جەنگى سەربەخزىيدا توانىي بە يەك دانە وتار بە ناوى "شەش ھەنگاوه كان" راي زانىيانى ئەستەمبۇل بىگۈرەت لە دىرى ئېنگلىز، كە ئەوهەش كارىگەرى بە كى گەورە و ئىجايى ھەبۇ لە بزوونەوە مىللەيدا و.. هەزاران كەس لە مزگەوتى ئەياسزفيا گۈنى يان لە وتارە كەي راڭرت و.. لە "ئەنجومەنلىقىزىرەن" يىشدا لە ئەنقرە بە چەپلەپەزىانى گەرمەوە پىشوازىيلى كراو.. سەدو شەست و سى ئەندام پەرلەمان رەزامەندى يان لە سەرتەران كەردنى "سەددەپەنجا هەزار لىرىھ" نواند بۇ بىياتنانى زانكۆ كەي و.. كاتىيەكىش ئەندامانى پەرلەمانى بۇ نويزى كەردن بانگھەيىشت كرد، لە ديوانى سەرۋ كايەتىدا پۇوبەپرووئى تۈورپەي سەرۋەك كۆمار بۇوەوە و، بە بىن ھىچ ترس و بىمېك بەرپەرچى قىسە كانى دايەوە و.. ئەو دەمەش كە لە "دار الحكمة الإسلامية" دا ئەندام بۇو حكىومەتى دايىاوه و ئىستا دەستى بە سەردا گىراوه، هىننە مايەي خۆشحالى و رەزامەندىي "ئەنور رابىگەيدىت.. سەبارەت بە كىتىپە كەشى "ئاماڙە كانى ئىعجاز" كە لە بەرە كانى جەنگدا دايىاوه و ئىستا دەستى بە سەردا گىراوه، هىننە مايەي خۆشحالى و رەزامەندىي "ئەنور

پاشا"ی سەرکردەی گشتىي هىزە چەكدارە كان بۇ كە بهوپەرى پىزەوه - كە ئەوهشى لە گەل كەسدا نەكىدووه - پۇشت بۇ پىشوازى لېكىدىنى و، تەنانەت بېيارى دا كاغەزى پۇيىست بۇ چاپكەردى كىتىبە كە بىهخىسىت، تاكو پاداشتىكى لە شەرهەف و شانازارى و پاداشتى ئەو دىيارى يەدا ھەبىت..

پياوى ئاوا.. هەر گىز ناتواتىت لە مامەلەيە بىن دەنگ بىت كە بەم چەشىنە لە گەلتى دەكىرىت. وەك بلىيى چەند تاوانىتكى بى نرخى وەك دزىنى ھىسىزىك، يان ۋەنەنلىكى كىئۈلەيدەك، ياخود بېرىنى گيرفانىكى ئەنجام دايىت..

چونكە ئەگەر لەو ۋەفتارەتان بىن دەنگ بىت، ئەوا وەك پەلەيەكى نەنگى وايە بە خۆيەوە و بە عىزىزەتى خاۋىيى زانستى و خزمەتگۈزازى يەكانى و ھەزاران ھاپتى بەنرخىيەوە. چونكە كاتى ئىۋە بە زىندانىي ماوهى سالىيەك فەرمانى لە سەر دەرده كەن، وەك ئەوه وايە كە مامەلەي دزى مەر يان بەرخىكتان لە گەلتىدا كەردىت.

ئەوه تا دواي ئەوهى كە بىن ھىچ ھۆزىك ماوهى دە سالى پېلە گوشار و ئازارى دەست بەسەرى و چاودىرىيى بەسەر بىردى، دواي ئەم ھەموو ئازاردانە درېڭىخايىنه، دەچن بۇ ماوهى يەك سال زىندانى دە كەن و يەك سالى تىريش دەيىخەنە ژىر چاودىرى و دەست بەسەرى يەوه. جالەبرىي ئەوهى يەيىخەنە ژىر زەبر و زەنگ و خۆسەپاندىنى پۇلىسيتىكى ئاسابىي يان پۇلىسيتىكى نەھىنى ئاسابىيەو - لە كاتىكدا كە ئەو كەسىكە تەنانەت خۆسەپاندىنى سولتانىشى بىن قبۇول نەكرا - بۇ ئەو باشتى وايە كە لە سىدارە بدرىت.

خۆ ئەگەر كەسىكى وەك ئەم مەرۆفە بېھۆيت و حەز بکات دەست لە كاروبارى دىما وەربىدات و، كارمەندى و ئەرکى خاۋىن و پېرۇزى بوارى ئەوهى بىن بىدەن، ئەمە دەيتوانى پىشەوايەتىي پۇوداۋىك بکات كە بە دەيان جار لە پۇوداۋى "مەغەن" و "شۇرۇشەكەي شىيخ سەعىد" گەورەتى بوايە. و اتە دەيتوانى دەنگىكى گەورەي چەشنى زرمەي تۆپ بە گۇنى ئىۋەدا بىدات، نەك دەنگىكى وەك وىزەي بالى مېش!

بەللى، من ئەوه دەخەمە پىش چاوى حكىومەتى كۆمارى كە ھەرچى بەلا و گىرو گەنەنلىك دووچارى دەبىم ھەر ھەممۇي ئەنجامى يىلان و پېرۇپا گەنەدە پىنكخراونىكى بەلشەفيي نەھىنى يە، ئەوه تا كەم و ھەوايە كىيان بۇ پېرۇپا گەنەدە گشتى و ھەممەلايەنەي

ئهوتز ساز کردووه که تا ئىستا شتى وانه بىنراوه و، ترس و توقاندىكى زۇرىشيان بلاو کردووه تهوه. بەلگەشمان ئوهىيە كە واماوهى شەش مانگە هېچ كام لە هاۋپىكىنم كە ژماره‌يان دەگاتە سەد هەزار كەس نەيتوانىيە يەك نامەم بۇ بىنرىتىت، تەنانەت سلالوپىكىشم بىن بىگەيەنىت.

جا ئەو پىلانگىزىرانەي كە لە هەولى خەلەتاندى حکومەت و لەخشتەبردىدان، بە راپۇرتە نھىيىيە كانىان توانىيويانە هەر لە پارىز گاكانى خۇزرهەلاتەوه ھەتا دەگاتە پارىز گاكانى خۇرئاواي ولات پىشكىن و لېپرسينەوه و لېكۆلىنەوه ساز بىكەن.

ئەو نەخشەيەي كە پىلانگىزى ان دايماپىشىبو بە جزرىنىكى ئهوتز پىكخراپۇ كە بلىيى پووداوىيىكى يەكجار گەورە لە ئارادايە و، من و هەزاران كەسى ترى وەك من لەسەر ئەو پووداوه سزاى سەخت دەدرىيەن. كەچى بە سزايدە كىيەننە بىن نرخ كۆتايى بىن هات كە دەگۈنچى لەسەر ھەر كەسىكى ئاسابىي دەربىكىت لەسەر دىزىنى شتىكى بىن نرخ و بەها. ئەوه بۇ سزاى سالىتىك بەندىرىنىان بۇ پازدە كەسى بىن تاوانى نىوان سەد و پازدە كەس دەركىد!

ئايا هېچ كەسىكى ئىير و ھۇشەندەھىيە كە شىمىشىرىنىكى تېزى بە دەستەوه بىت و، بە سووکى لە كىلکى شىرىنىكى گەورە بىزەنىت و بەو جۆرە لە دېرى خۇزى يېورو وۇزىنىت؟ چونكە ئەگەر مەبەستى خۇپاراستن يان لە گەل جەنگانى ئەو شىرىھ بىت، ئەوا شىمىزە تېزە كەى لە شۇنىكى ترى جەستەي ئەو شىرىدا بەكار دەھينا!

ديارە دەركىدنى سزايدە كى سوو كەلەي ئاوالە دەزم بەلگەيە لەسەر ئەوهى كە پىستان وايد من وە كەسە وام!

جا ئەگەر كەسىكى بە وىنەي ئەو رەفتارە دوور لە ھەست و ئىيرىيە ھەلسو كەوت بىكم، ئىز بۇچى سەرانسەرى ئەم ولاتەنان لە ترس و دلەپاوكى پەركەدووه؟ يان ج پۇيىستىيەك بەم ھەمو پەروپاگەندانە ھەيە كە بۇ ھەزىاندىنى پاي گىشتى لە دېرى من بلاوی دەكەنەوه؟

دەبۇو بە وىنەي شىنىكى ئاسابىي مامەلەنان لە گەلدا بىر دىمايە و بىناندار دىمايە بۇ نەخۇشخانەي شېستان!

خۇ ئەگەر پىتان وايە من كەسيكى گرنگى مەترسىدارم و، لە ئاستى گرتىبەرى ئەو رې وشۇن و خۇئامادە كارىيە گرنگانەدام كە لە دېرى من دەيگۈرنەبەر، ئەواھەر گىز مەتىق و ئىرىپەر ئەبەر نادەن كە بېۋەم لە كلکى ئەو شىرىھ يان ئەو دېنديبە بېۋەنم و لە دېرى خۇم بىورو و ئىتنىم، بەلكو دەبىي بەپىنى توانا خۇمىلىنى بېپارىزىم.

ھەر لەبەر ئەوهشە كە دەبىنن ماوەى دە سالە بە حەمز و وىستى خۇم ژيانى گۆشەگىريم هەلبىزاد و، ھىننەدە گوشار و ئازارم قىبۇل كرد كە ھىچ مەرۆفيت لە توانايادا نى يە و، لە ھىچ كاروبارىنىكى حكىومەتدا خۇم ھەلبۇر تاندۇوه و تەنانەت ھەر حەزىشىم لە كارى لەو جۇرە نەكىردووه، چونكە ئەركى خاونىنى سەرشام بىنى كارى وام پى نادات.

ئەى ئەھلى حەمل و عەقد!

ئايدا دە گونجى كەسيكى كە بىست و پىنج سال پىش ئىستا - بە شايەتىي پۇزىنامە كانى ئەو كاتە - توانىي بە نۇوسىنى تەنها يەك "وتار" بىرى سى ھەزار كەس و، سەرەنجى گرنگى يېدانى سوپای بزوو تەنھە بەلاي خۇيىدا راپاكىشىت و، بە شەش وشە وەلامى پرسىارە كانى سەرگەورەي قەشە كانى ئىنگلتەراي دايەوە كە دەبىيست بە شەش سەد وشە وەلام بدرىيەنەو، لە سەرتاى سەرەتمەمى سەربەستىدا وەك ھەر سىاسەتمەدارىكى شارەزا او لىزان وتارى ئاراستەي جەماوەر دەكرد.

ئايدا دە گونجى لە سەد و بىست پەيامى كەسيكى ئاوا دالە پازدە وشە زىاتىرى تىدا نەبىت كە پەبەندىي يان بە سىاسەت و كاروبارى سەر بە دىناوە ھەبىت؟ ئايدا ھىچ ئىرىپەر ئەناعەت بەھوھ دەكتات كە پىاوى ئاوا پىنى سىاسەتى گرتۇوه تەبەر و چەند ئاماڭىچى دىنايىي ھەيە؟ چونكە ئەگەر بایەخى بە سىاسەت بىدايە و خۇزى لە كاروبارى حكىومەتدا ھەلبۇر تاندایە ئەوالە سەد شۇينى تەنها يەك كەتىيىدا ج بە راشكارى و ج بە ھىمما ئەو بایەخدا نەي دەر دە كەمەت.

خۇ ئەگەر ئاماڭىچى ئەو ئاراستە كەردىنى رەخنەي سىاسى بوايە، ئايدا نەيدە توانى جىگە لە باسى پۇشتىيى و بابەتى ميرات - كە لەو بابەت و دەستورانەن ھەر لە مىزەوە ھەن - شتى ترى بۇ ئاراستە كەردىنى رەخنە كانى بىلۇزىيابىتەوە؟

هر که سیک هله لگری بیرنگی سیاسی دیاری کراو بیست، ده توانیت سه دان ههزار با بهتی رهخنه لیگرتون بدوزینته و لم رژیمه کوماری یهدا که ئالتو گوزنگی گورهی به ریا کرد، نه ک تدنها یه ک بابهت و دوو بابهت! چونکه ئایا ده گونجى ئمو گزرانکاری یهی حکومهت ئەنجامى دا بتنجىرىتە دوو مەسەلە و با بهتی بچوو كەوه؟ خۆ بى ئەوهى نيازى ئاراسته كردى ھيچ رهخنه يه كم بووبیست، ئەوان دوو سى و شەيان لە يه ک دوو كتىپى يېشىووی مندا دەرهيناوه و ئىدىعاعى ئەوهيان كردووه كە گوايا من هيئىش دە كەمە سەر سىستەمى حکومەت و كۈودەتا كەي.

ئىستا من له ئىوه دەپسىم: ئايا لىدوانى من له باهتىكى زانستىي ئەوتۇ كە شايابانى
ھېچ سزا يە كى تەنانەت يە كچار بچۇو كېش نى يە، ئەوه دەھىنېت كە سەرەنسەرى ولات
سەرقال بىكىت و ترس و يىم لە ھەموو لايە كدا بلاۋ بىكىتىمۇھ؟

ده کردنی سزا یه کی سووکهله و بئ نرخ له سهه من و چهند که سیکی که می هاوپی یانم و .. بلاو کردنوهی پروپاگنهنه توندو تیژ و چروپر له دژمان له هه مهو لایه کی ولاتدا و .. نانهوهی که ش و ههوای ترس و توقاندن له تاو خه لکیدا به نیازی دور خسته و بیان لیمان و بیز اندمان له برقا ویاندا و .. هینانی هیزیکی گوره له لایه شوکری قایا" و بئ شاری "تیسپارتہ" بئ ئه بجامدانی کارینک که ته ناههت یه ک دانه سهه باز ده توانيت ئه بجامی بداد، که ده ستگر کردن و بهند کردنی منه و .. سهه دانی "عیصمهت ئینزنت" ی سه رؤک و هزیران بئ پاریز گاکانی خزره لات به هه مان بئ نه و .. پئ نه دان به قسه کردنی من بئ ماوهی دوو مانگ و .. بوار نه دان به هیچ که سیک که هه والم پرسیت و سلاویکم لئی بکات، له کاتیکدا که من لهم غهربی یه مدا که سیکی تهها و بئی هاوده مم ..

هموو همانه.. ئاماژه بۇ بارودۇ خېتىكى هيپىدە نامۇ و نابەجى دە كەن كە هېچ دانايىھە كى تىدا نى يە، ھەروەك شاياني شان و شكتۈرى هيچ حڪوومەتىك نى يە لە دنیادا، ج جاي حڪوومەتى كۆمارى كە دەبۇو چاودىرىي ياساي بىكىدىاھ و پىزى لىنى بىگرتايم، لە كاتىنگىدا كە وشەي "حڪوومەت" ئەوه دە گەيەنىت بە حىكمەت و دانايى مامەلە لە گەل كارە كاندا بىكىرىت!

من دەمەوئى لە چوارچيۆھى ياسادا پارىز گارى لە مافە كامى بىكىت. هەركە سىنگىش پىچەوانەي ياسا رەفتار دەنۈنىت و ھەر بە ناوى ياساواھ ياسا پېشىل دەكەت، من بە تاوانىار ناوزەدى دەكەم.

بىن گومان ياسا كانى حکومەتى كۆمارى دەست بە پۇوى كردارە كانى ئەم توانىارانەو دەنېت و، ھيوادارم مافە زەوتكراؤھ كامى بىن بىرىتەوە.

سەعىدى نورسى^(۱)

* * *

□ لهناو بەندىخانەوە

داوا كارى گشتى لە "دادگای گەورەي سزا" ئەسکى شەھر سالى (۱۹۳۵) دەگېرىتەوە كە:

پۇزىكىان بەديعوززەمان لە بازاردا دەبىنېت، ئىت سەرسام دەبىت و، يەكسەر بە ھەپەشەوە پەيوەندى بە بەرىۋە بەرى بەندىخانە كەمە دەكەت و، پىن دەلىتىت:
"چۈن بوارتان داوه بەديعوززەمان بېروات بۇ بازار؟ من بە چاوى خۆم لە بازار بىنیم"!^(۲)

بەرىۋە بەريش وەلامى دەداتەوە:

"بىورون گەورەم! بەديعوززەمان لهناو بەندىخانەبە و، دەتوانن تەشرىف بەھىن لە زىندانى تاکە كەسىدا بىبىن!"

كاتى داوا كارى گشتى دېت، پىنگەوە دەرۇن بۇ شوينى زىندانى كردنى و، دەبىن مامۇستا لەۋىيە!

ھەوالى ئىم رووداوه لهناو فەرمانگە كانى "داد" دا بىلاۋە دېتەوە و، دادوھە كان لە نیوان خۇياندا دەماودەمى پىنە كەن، ھەرچەندەش بە "ژىرى" ئى خۇيان باواھ بە شتى وا ناکەن!

ھەروەها بەرىۋە بەرى ئەو كاتەي بەندىخانەي "ئەسکى شەھر" رووداۋىكى دىكەي ھاوشىۋە ئەمە دەگېرىتەوە، كە ئەمە پۇختە كەيەتى:

(۱) تىشكەكان، تىشكى چواردەھەم، ل: ۶۹۹-۶۷۵.

گوئی له دهنگی بهدیعوززه‌مان دهیئت که داوا ده کات له بهندیخانه برواته دهرهوه بز نویزی هینی له مزگوتی "تاق جامیع". له کاتی نویزدا سه‌ردانی ژوروی زیندانه که‌ی ده کات، دهیئت لموئی نی به و، پاسهوانه کانیش له شوینی خرباندان و قفله کانیش به ده گاکانه‌وهیه بدریوه بهر خیرا ده‌پرات بز مزگوتی ناوبراو، لموئی مامؤستا له لای راستی پیزی پیشه‌وهدا دهیئت. دوای ته‌واوبونی نویز به دوایدا ده گرهیت، به‌لام نایدوزیتهوه. خیرا ده گرهیتهوه بز بهندیخانه که، دهیئت مامؤستا ده‌لیت: "الله أكير" و ده‌چیته سوژدهوه!

ئه‌و کاته‌ش که مامؤستا له بهندیخانه "ده‌نیزلى" بزو، چهند رووداویکی ترى لئى ده گیپنهوه که گهلتی جار له نویزی جه‌ماعه‌تی به‌یانیاندا بینراوه! هممو لهم هه‌والانه‌ش له زاری چهند که‌سیکی بحرپرسه‌وه بیستراوه که دوژمنی مامؤستا بزوون، نهک له دۆستانی^(۱).

بەلتى (موجاهيدان لە چەند شوينيکى بەرهى جەنگدا زانايە كى مەزن و بەرپىزيان بىنېبۈر كە بەشدارى لە جىھاددا ده کات.. دواىى كە ئەم بىنېبۈر بز خۆى باس كىردىبوو، وتبۇرى: ھەندى ئەولىلا لە شىۋەي مندا دەركەوتۈون و لە شوينى من و لە بىرى من چەند كارىتكىيان ئەنجام داوه، تاڭو پاداشتم بز پاشە كەوت بىكەن و لەو لاشەوه ئىمانداران سوود لە وانه كام وەر بىگرن.

بە هەمان شىۋەي ئەمە، مەنیان لە مزگوتە کانى شارى "ده‌نیزلى" دا بىنېبۈر لەو کاتەدا كە من لە بهندیخانه کەی ئەمە بۇوم. تەنانەت ئەمە يان گەياندېبۈر لايەنە بەرپرسە كان و بەرپىوه بەری بهندیخانه و پاسهوانه كان. ھەندىتكىشيان بە نىگەراني يەوه و تىمورى: كى دەرگاى بهندیخانه بز ده کاتەوه؟ ئىستا وا هەمان شت لىرەشدا رپو دەداتەوه.

بەلام لە بىرى ئەمە رووداوىنکى جۈزئى بىدەنە پال من، پەيامى "مۆرى تەسىدىقى غەمبى" چەندىن كارى لە ئاسالى بەدەر بز پەيامە کانى نور دەچەسپېتىت و رپوونى ده کاتەوه و، سەد جار بەلكو ھەزار جار لەو رووداوه زىياتىر مەمانە و باوهەپى ئىمانداران بە پەيامە کانى نور بەدەست دەھېتىت، جىڭە لەوهش كە قارەمانە کانى نور لە پىنى

حالەتە دەراسا و نووسىنە رەنگىنە کانىانەوە، وەرگىراوىي پەيامە کانى نۇور دەسمەلىنىن و پشت راستى دەكەنەوە)^(١).

چەند نامەيەك لەناو بەندىخانەوە

□ زللەيەكى مىھەربانى

(برايام! واسى پۇز دەبىت بە قەناعەتىكى تەواو ھەستم كردووھ ئەمەي كە گەفتارى بۇوين - بە داخەوە - زللەيەكى مىھەربانى يە! تەنانەت ئەم ئايەتە خوارەوە كە گەلنى ئاماژەتىدايە، من واى لى ئىتىگەيشتم يە كېڭ لە ئاماژە کانى پۇوى لە ئىتمە بىت! ئەم ئايەتە پېرۇزە كە پۇوى لەوانىيە سەرىيچى لە فەرمانى خوا دەكەن دەفرموى: «فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكْرُوا بِهِ... أَخْذَنَاهُمْ»^(٢).

(١) تىشكى كان، تىشكى چواردەھم، ل: ٦٨٩.

لىزەدا يادگارىنى بەرىز "كەمال تان ئەر" دەھىنەن، تەۋەتا دەلىت:

قوتايى دوا سالى "كۆلپىچى مافە كان" بۇوم، دەبۈو سەردارى دادگا و بەندىخانە كاغان بىكىدايە. پۇزىكبان پۇشتم بۇ بەندىخانە ئەسگى شەھر بۇ سەردارى مامۇستا. كاتىن پۇشتمە ژۇورەوە، يېئىم لە سەر بەرمالە كەي دانىشتووھ و سەرقالى خۇيندىنى ويردە كانى دواي نۇزىدە. دەستىم ماج كرد و پىم وت: مامۇستان! دەلىن گەلنى كەرامەتى غىبىي لە سەر دەستى ئۇرۇ دەدات، بەلام من ھېچ حالەتىكى نالاسايىم لىنى نەيىنپۇن. دەھەپىت يېشانى بىدەن، بىز نۇونە: باىم تەسىبىھى دەستت بىرۇوات بەرپۇھا مامۇستا بىزەيەكى كردو، بىز پۇونكىدنەوەي مەبەستى خىزى ئەم بە سەرھاتىي گېپايەوە، وتى: "پاۋىن ئەنالىكى تاقانەي ھەبۈز زۇر خۇشى دەپىست. پۇزىكيان بۇ دەرپىنى خۇشويستىي زۇرى بۇزى، بىرى بۇز دو كانى گەوهەر فۇزىشىڭ تاڭو ھەندى دىيارلى بەنرخى لە ئەلماس و گەوهەرە كان بۇ بىكىپت بە پىنى حەزىز كورە خۇشويستە كەي. دو كاندارە كەش بىشىچى دو كانە كەي بە چەند مىزەلدانىكى رەنگاپەنگ رازاندىسووھ تاڭو سەرېنى كېپىشارانى بىن رابىكىشىت. كاتىن ئەنالە كە پۇشتمە دو كانە كە بە مىزەلدان رازاواھەنۋە، رەنگە كانى سەرېنى ئەۋىيان پاكىشاو، بە گەريانەوە وتى: بابە! مىزەلدام بۇ بىكەرە.. مىزەلدام دەپىت اباوكى يېنى وت: كورى خۇشويستم اگوهەر و ئەلماسى بەنرخ و گەانبەھات بۇ دە كىرم، كەچى ئەنالە كەي بە جەختىھە داواي مىزەلدانى دە كەردى! دواي ئەمەي مامۇستا لەم نۇرونەيەي ھەنبايەوە، وتى: "بىرام! من ئەنھە دەلائ و خۇمەتگۈزازىكىم لە دو كانى گەوهەرە كانى قورئانى بېرۇزداو، فۇزشىارى مىزەلدانى رەنگاپەنگ نىم، جىڭ لە ئەلماسى ھەميشەبى قورئانى بېرۇز شىتىكى تىرلە دو كانە كە مدانا نى يە. جا بىرام! من سەرقالى راڭىداندى نۇورە كانى قورئام". بىت لە مەبەستى مامۇستا ئىتىگەيشتم و، ھەستم بە ھەلەتى خۇم كەردى. (دەگىيات عن سعيد التورسى، ص: ٣٧)

(٢) دەقى تەواوى ئايەتە كە: «فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكْرُوا بِهِ فَتَحْتَنَا عَلَيْهِمْ أَبْرَاجَ كُلَّ شَيْءٍ حَتَّىٰ إِذَا فَرِحُوا بِمَا أُوتُوا أَخْذَنَاهُمْ بَعْتَةً فَلَمَّا هُمْ مُبْلِسُونَ» (الأنعام: ٤٤).

و اته: ئەو کەسانه‌ی ئامۆزگاری کران، دواى ئەوهى کە ئامۆزگارى بىان نەگرتە گۈنى، بە گىروگرفت و بەلا و موسىبەت دووچارمان كردن.

بەلتى، لەم دوايىدە پەيامىكىمان بىن نۇو سرا کە تايىهتە بە نەھىئى ئىخلاسەوه. هەر بە راستىش پەيامىكى بەرز و دەستورىنىكى برايانە و نۇورانى يە. بە رادەبەك کە ئەو گىروگرفت و رووداوانەی بە دەھزار كەس نەبىت ناتوانى بەرگرى بىرىت، كە چى بەھۆى نەھىئى ئىخلاسەوه تەنها دە كەس دەتوانن بەرنگاريان بىنهوه و خۆيىانى لە بەردەمدا رابىگەن!

بەلام وا بە داخوه دەلىم: كە ئىمە و لە پېشىدا خۆم، نەمان تواني بەپى داخوازى ئەو بىندار كەرنەوه مەعنەوي يە رەفتار بکەين. بۆيە واتاي "ئاماژەمى" ئى ئەم تايىهتە پېرۇزە ئىمە ئىگرتەوه و، هەندىكىمان گىرۇدە زىللەي تەمىكىردن و مىھەربانى بۇوين، سەبارەت بە هەندىكى تريشمان زىللەي تەمنى كردن نەبوو، بەتكو بۇو بە مايەي دەلدانەوه و دلنەوابى، تاڭو پاداشتىيان دەست بكمۇيت.

بەلتى، لەبەر ئەوهى ماوهى سى مانگە تىكەل بۇونم لە گەل خەلکىدىلىنى قەدەغە كراوه، ئەوا هەتا سى پۇزىپىش ئىستاش نەمتوانىيە ئاگام لە هەوانەي برايانم بىت. ئەوه بۇ بىن ئەوهى شتى وام هەرگىز بە خەيالدا ھاتىبىت، هەندى لەوانەي كە بە دلىسۇزلىرىن و خاۋىنلىرىنى برايانى خۆم دادەنا، چەند كارىكى پىچەوانەي نەھىئى ئىخلاسيان لىنى دەركەوت. ئىت لەمەوه تىنگەيىشتىم كە يە كېڭىلە واتا ئاماژەبىيە كانى ئايەتى پېرۇزى: *﴿فَلَمَّا كَسُوا مَا ذُكْرُوا بِهِ... أَخْذَنَاهُمْ﴾* لە دوورەوه پۇوى لە ئىمە يە.

ئەم تايىهتە پېرۇزە كە سەبارەت بە گۇمرايان نازىل بۇوه، مايەي ئازارىنىكى سەختە بىز ئەوان. بەلام بۇ ئىمە زىللەيە كى تەمنى كردن و مىھەربانى يە، تاڭو دەرۇونە كانى پى پەرورەد و گوناھە كانىشى بىن پاڭىز بىكىرىن و، پلە و پايە كانىشى بىن بەرز بىنەوه.

بەلگەش لەسەر ئەوهى كە ئىمە رىزى شاياغمان لەو نىعەمەتە خوايىبە بەنرخە نەنا كە پىن بەخشىوين، ئەوه يە قەناعەتمان بەم خزمەتە قودسى يەي "پەيامە كانى نۇور" نەكەد كە خاۋىنلىرىن جىهادى مەعنەوى يە و، لە رىزىنە میراتگىرى نەبەوى يەوە "ویلايەتى كوبىرا" بەدەست ھىناوارە و، خولگەي نەھىئى ئەو مەشرەبەيە كە ھاوەلە بەرپىزە كانى لەسەر بۇون.

له ئەنجامى ئاگادار كرنەوهى بەردەوام و توندو تىزىمەوه بۆ برايان، توانرا پىنى حەز كردىيان له تەرىقەتە سۇفى يە كان لىنى بىگىرىت، كە لم پۇزىگارەدا سوودى كەميان بۇ ئىمە تىدايە و، دە گۈنچىت زيان بەم بارۇ دۆخە ئىستامان بگەيەنىت. دەنا ئەو حەزو ئارەزووە، يە كېتىي ئىمە ئىكىدەدا و بىرە كانى ئىمە پەرتەوازە دەكىد، كە ئەم كارەش نرخى پشتگىرى و هاوپەيوەندىي برايانى لە هەزار و سەد و يازىدە - كە لە يە كگەرتى چوار دانە "يەك" وە پەيدا بۇون - دادەبەزاندە نرخى تەنها چوار دانە و، دەبوو بە مايەى لە يەك دوور كەوتەنەوهى دلآن. كە ئەمەش بەرامبەر بەم پۇوداوه قورسە، ھىزى ئىمە تەفروتۇونا دەكىد و هىچ ئاسەوارىكى نەدەھىشتەوە.

شىخ سەعدىي شيرازى^(١) خاوهنى كېتىي "گولستان" دە گېپتەوە كە:

لە گۆشە ئاخانقا يە كەدا پىاويڭى خاوهن تەقۋام لە ئەھلى دل بىنى كە سەرقاتى سەپروسلۇوڭ بۇو، كەچى دواي چەند پۇزىلەت كۆشىن و لە نىوان قوتاييانى زانستە شەرعى يە كاندا بىنیمەوا لىيم پىرسى: بۇچى وازت لە خانقا يە هيىنا كە سەرتاپا نۇور و پۇونا كىي يە و، ھاتووپىت بۇ ئەم قوتا بخانە يە؟

و تى: "ئەم خاوهن نەجابەت و ھىممەت بەرزانە، ھاودەم لە گەل پۇزىگار كردى خۆياندا بۇ پۇزىگار كردى كەسانى تىيش تىدە كۆشىن، بەلام ئەوانە ئەھلى تەنها بۇ پۇزىگار كردى خۆيان ھەول دەدەن، ئە گەر سەركوتىن لەم كارەياندا بەدەست بەھىنە كەم واتە نەجابەت و ھىممەت بەرزى و چا كە لای ئەمانە، بۇيە ھاتم بۇ ئىزە!"

بەم جۆرە شىخى سەعدى پۇختە ئەم پۇوداوهى لە كېتىي "گولستان" دا تومار كەردووە^(٢).

(١) شىخ موصىلە دىن سەعدىي شيرازى: يە كېتكە لە شاعىرە مەزىنە كان. لە سەرەتاي سەدە ئەھەتەمى كۆچى لە "شيراز" لە دايىك بۇوە. لە قوتا بخانە ئىزىادىي بەغدا خۇيندۇوپە. لە شيراز لە سالى (٦٩١) بان (٦٩٤) كۆچى دولىي كەردووە. بەناوبانگىزىن بەرھەمە كانى "گولستان" و "بۇستان" ن. (وھرگىز).

(٢) ئەمە دانەر باسى كەردى، واتاي ئەم بەيتانە ئىشىخى سەعدىي يە:

صاحبلىي مدرسه آمد زخانقاه	بىشكىت عەهد صحبت اھل طریق را
گفتەم ميان عالم و عابد چە فرق بود	تا اختيار كەردى از آن اين فریق را
گفت آن گلیم خود بىر مىبرد زموج	وين جەد مىكىنە كە بىگەردى غەریق را
پروانە: كلىيات سعدى - گلستان، چاپ تهران - ١٣٦٩ ش.	بە اهتمام محمد علۇي فروغى (وھرگىز)

جا ئه گهه مه‌سله ساده و ئاساییه کانی صه‌رف و نه‌حهو که قوتاییان پیانه‌وه خه‌ریکن وەک: "ئصَرَ، ئصَرُوا" له ویردانه له پیشتر بن که له ته کبە و خانه‌قا کاندا ده‌خویتىرىن، دەبى پله‌وپايدى "پەيامه کانی نوور" چۈن بىت کە ئەو حەقىقەتە ئىمانى يە خاوېتىنەي: "آمنت بالله و ملاكىتكە و كىبە و رسلىه وبالىوم الآخر" يان له خۆ گرتۇوه؟!

لە کاتىيىكدا كە "پەيامه کانی نوور" بە رۇونتىرين شىيە و بەپەرى بىن گومانى و چەسپاندن، ئەو حەقىقتانە تەنانەت بىز سەرسەخت تىرين زەندىق و كەللەرەقتىرين فەيلەسروفي ملنەدەر دەچەسپىتنىن و، بە بەلگە دەيانبەستەنەوە و رېنمايىان دەكەن.. لە کاتىيىكدا كە ئەمە حالتى پەيامه کانە، دەبى ئەو كەسە چەندە لە ھەلەدا بىت کە واز لەم پىنگايە دەھىنېت، يان پە كى دەخات، يان قەناعەتى پىن ناکات و، بىن رۇخسەت و مۇلەت خواتىن لە پەيامه کان و، بىز مەبەستى شوينىكە وتى ھەوا و ئارەزۇوى خۆزى، دەچىتە ناو تەكىيە و خانەقا داخراوه کاندۇوه!

لە هەمان کاتدا ئەم کاره رادهى شايىتەيىشمان بىز ئەم زىللەتى تەمىن و مىھەربانى يە دەر دەخات^(۱).

□ شىيىكى ئەوتۇمان لە دەست نەچۈوه

(برا ئازىز و بەوهەفا كاڭمَا)

كانتى خۆى لە شارىيىكدا شىيىخىكى مەزن گەلىنى مورىدى لە دەور كۆپۈوبۇنەوه. پياوانى دەولەتىش لەو شارەدا كەوتەنە مەترسى يەوه لەو مورىدانە و، دەتسان دەست لە كاروپارى سىاسەت وەرىدەن. لەبىر ئەوە، ويستيان ئەمۇ كۆمەلەتى دەوروبەرى شىيخ تەفروتوونا و پەرتەوازە بىكەن.

كە شىيخ بەمەي زانى، پىي وتن: "من تەنها مورىد و نىويىكىم ھەيە؛ ئەگەر حەزىش دەكەن تاقى يان دەكەينەوه!"

شىيخ لە دەرەوهى شار خىۋەتىنەي کەلدا و، ھزاران كەسى لە مورىدە کانى خۆى بىز ئەوئى بانگ كىد، پاشان پىي وتن:

(1) بىرسىكە كان، بىرسىكەي بىست و ھەشتم، ل: ۵۵۸-۵۶۰.

"وا نیستا تاقیتان ده کمهوه؛ جا هر که میک به پاستی موریدی من بیت، ده چېته بهه شتهوه".

ئنجا يه که يه باڭگى ده کردن بۇ ناو خیوه‌تەكە، له هەمان کاتىشدا و به چەشىنىكى پەنھان بەرخىتكى سەرپىيۇو، موريدە کانى دەرەوهى خیوه‌تەكە و اتىگەيشىن كە شىيخ يەكىك لە موريدە تايىەتىنەدە کانى خۆرى سەرپىيۇو و بۇ بهه شتى ناردووه! ئىزەر هەممۇيان گشانە دواوه و بە گۈنى شىيخيان نەكىد، تەنانەت ئىنكارىي ئەمەنلىقىسى شىيخىشيان دەرپىرى. تەنها يەك "پياو" نەبىت وتى: "من دەرۇم؛ با سەرم بە قوربانى شىيخ بىت؟ ئەمەنلىقىسى دەرپىرى. پاش ئەمەنلىقىسى ھەممۇيان ھەنلىقىسى نواند. ھەممۇ ئەوانى تر بلاۋەيان لىنى كردا!

ئنجا شىيخ بە پياوانى دەولەتى وت:

"ئەمەنلىقىسى بە چاوى خۆتان بىينيتان كە من تەنها موريد و نیوینکەم ھەمە!"

بەلام ئىمە هەزار و يەك شوگر و ستايىش پىشكەشى خواى گەورە دەكەين كە لە تاقىكىردىنەوە و موحاكەمە کانى "نه‌سکى شهر" دا، بە پىچەوانەي ئەمەنلىقىسى خۆتەنە قوتايى و نیوینکەمان لە دەست دەرچوو، لە بىرى ئەمەنلىقىسى بە دەست چووەش دەھەزار كەمسەن و بۇون بە قوتايى نۇورا ئەمەنلىقىسى خواى گەورە و ئەنجامى ھەمول و كۆششى پالەوانانى "پىسپارتە" و دەھەزار.

لە خواى گەورە داواكاريin كە بەھۆزى هييمەتى پالەوانانى خۆرھەلات و خۆرئاوابى و لات، لەم تاقىكىردىنەوەيەدا كەسانى زۇر بەزايىھەنچەن، بەملکولە بىرى يەكىكى لە دەست چوو دە كەمس بىنە مەيدانوھە!^(۱)

□ ورياكىردىنەوەيەك لە دووتوتى چىزىكىنى بچوو كەدا

(پىرەزىنېك ھەشت كورپى ھەبۇو. جارىكىان سەرەكولىرىي بە هەر يەكەيان دا، بىن ئەمەنلىقىسى خۆزى بەھەللىتەوە. پاشان پىسى وتن: يەكى لەتىك كولىرىي بەشى دايىكىان بىدەن! بەم جۆرە، خۆزى چوار كولىرىي و ئەوانىش يەكى لەتىكىان بەر كەمەت!

(۱) تىشكەكان، تىشكى سىازدەھەم، ل: ۵۰۱-۵۰۰.

برایانم! من له خۆمدا هەست بە نیوه‌ی ئازاری يەك بە يە کى ئیوه دە کەم، لە کاتىگىدا
کە ئیوه دە گەنە چل كەمس!

ئەوهش بزانن كە من گوئى بە ئازارە كەسى و تاييەتى بە كانى خۆم نادەم. بەلام
پۇزىكىان ناچار بۇوم كە بلىم: "ئايا ئەمە تۈزە ئىخۆم واسزا دەدرىم لە سەرى؟"
ئىجا كەمئە پشىكىن و گەرەن بە دواى ئەمە حالتانە ئىپشىوودا، بىنیم كە من ھېچ
دەستىكىم لە جوولاندىن و وروۋاندىنى ئەم موسىيەتەدا نەبۇوه، بەلكو ئەپەرى
دۇورەپەرىزىم لەن گرددۇوه.

بەو واتايەى كە ئەم موسىيەتە قەزايىه كى خواوه‌ندە بە سەرماندا بارىوه و، مساوه‌ى
سالىكە لە لايەن خراپىكاراندە لە دۈزى ئىمە ساز كراوه و، لە تواناماندا نەبۇوه خۆمانى
لىنى بپارىزىن. بۆيە هەرجى يە كىمان بىكىدايە، نەماندە توانى خۆمان بپارىزىن لەوهى كە
خىستيانە ئەستەماندە.

كەواتە سوپاس و پىزىانىن بۆ خواى گەورە كە توندو تېزىسى موسىيەتە كەى لە
"سەد" وە هيئىايە خوارەوە بۆ سەر "يەك".

جالە سەر بناغە ئەم راستى يە، ئیوه منه تم بە سەردا مە كەن و مەلەن: ئىمە بەھۆزى
تۇوه بەم گىروگىرفە سزا دراين. نەخىر وامەلىن، بەلكو لىم بىبورن و دوعاى خىزم بۆ
بىكەن..

ئىجا پەخندىش لە يە كەن مە گىرن و، بە يە كەن مەلەن: گەر ئەو كارەت نە كەدايە فلانە
شت پۇوي نەدەدا. چونكە بۆغۇونە دان پىدانانى برايە كىمان لە سەر خۆزى، لە بىرى
چەند كەسىك لەوانە ئىمىز ايان لە سەر پەيامە كان كردىبو، زۆر كەسى پىزگار كردو،
لە شان و شىكۈزى ئەو فۇوفىل و پىلانە زۇرانەشى هيئىايە خوار كە ئەو كەسانە ئەم
كىشىيە گەورە دە كەن لە مىشىكى خۆياندا نەخشەيان بۆ كىشابوو.

جا ئەم كارە هيچ زىانىكى تىدا نى يە. بەلكو سووونىكى گەورە ئىشتىنى تىدايە،
چونكە بۇ بەھۆزى پىزگار كردى زۆر كەسى بىن تاوان.

ده سا برايانم! لە يەك بىزار مەبن و بە يە كەن مەلەن: ئەم برايدىم و بىزدانى نە بۇو
بەرامبەرم.. يان: مافى پىشىل كردم..

ئەمە ھەلەيە کى گەورەيە لەم ژيانە و لەم كۆپۈون نەوەيە ماندا. خۇ ئەگەر ھاۋپىكەت بايى درەمېڭ زيانى پىڭە ياندېت، تۆ بەم بىزاربۇون و دوور كەوتەنەوەيەت لىنى بايى چل درەم، تەنانەت گەرمانى ئەوە ھەيە بايى چل لىرە زيان بە پەيامە كانى نور بىگەيەنەت. بەلام - سوپاس بۇ خوا - بەرگرى بە راست و دروست و بەھىزە كامان كارىنلىكى كرد برايانغان بۇ لېپرسىنەوە دووبارە بانگ نە كەنەوە، ئىتى بەم جۆرە دەرگا لە سەر خراپە داخرا. دەنا ئەو زويىرىيە كەوتىووه ناو برايانغان زيانىكى گەورەي پىن دە گەيەندىن، بە وىنە ئەوەي كە پۇوشىڭ بىكەوەتە چاوى مۇۋەقۇمە يان پزىسىكىكى ئاگر فېنى بىدرىتە ناو بارووت^(۱)!

□ ﴿وَلَا يَحِيقُ الْمُكْرُّ السَّيِّئُ إِلَّا بِأَهْلِه﴾ (فاطر: ۴۲)

دەستى نزاى برا بىن تاوانە كامان، كە بۇ خوابى بە تواناي بالادەست بەرز كرانەوە، وە كور ئەو وابوو كە گوللە تۈپە كان ئاماھە بىكەن، چونكە ئاراستەي ئەوانە كران كە دەيانویست فيلمانلىنى بىكەن! ئەو بۇ بە سەر خۇياندا تەقىيەوە، ئىمەش هيچ ئازارىكمان پىن نە گەيشت، مە گەر چەند سوو كەلە زامىنلىكى كەم، ئەوەش پاداشتىمان دەست دەخات.

كەواتە دەبىن ئىمە دلخۇش بىن و شوکرى خوا بىكەين، چونكە ماوهى سالىيەك بۇو ئەو تۈپە لە لايەن ئەوانەوە ئاماھە دە كرائۇ ئىمە. واتە بىز گاربۇرغان لىنى بە فەزلى خوابى گەورە كارىنلىكى دەراسا بۇو.

جا لە بەر ئەوەي خراپكاران پلانىكى وايان دارشتبوو كۆتايى بە زيانمان بەھىن، ئەوا پاشماوهى زيانمان مولىكى ئىمە نى يە! بە واتايەي كە دەبىن لە مەھۇلا زيانمان بۇ حەق و پاستى تەرخان بىكەين، نەك بۇ خۇمان. هەروەها بەردهوام تېككۈشىن لە هەمەو شىيىكدا پۇوى "مېھرەبانى" و ئاسەوارە كەي و خودى خۇى بىبىن، تاڭو ھەمېشە لە بىرى سكالاڭىزدىن ھەر شو كرانە بىزىر بىن^(۲).

(۱) بىرىشكە كان، بىرىشكە بىست و ھەشتەم، ل: ۵۶۲-۵۶۳.

(۲) Tarihce-i Hayat, Eskisehir Hayati.

□ وازنده‌ینان له "پهیامه کان"

(برایا نم! گه لئی بهر گری یه و توم له قوتاییانی نور کرد که شایانی یه وان بیت.
پشت به خواله داد گاشدا به پهیامه ده نگی لئی هله لده برم و، همان
به رگری یان لئی ده کم و، ده نگی پهیامه کانی نور و پله و پایه‌ی قوتاییانی به گوینی
سرانسری دنیادا ددهم!

به لام ده بین ٹاگاتان لمه‌ی خواره‌وه بیت:

مهر جی پاریزگاری کردنی نرخ و بههای به رگری یه کم، بریتی یه لمه‌وه که: له
ئه نجامی ته نگانه‌ی یه م پرووداوه و هاوچه‌شنه‌وه واژ له پهیامه کانی نور نه هینزیت و، برا
له مامؤستاکه‌ی بیزار نه بیت و، به هزی ته نگانه و بیزار بیونوه دوروه په ریزی له برا کانی
نه کات و، به دوای عهیب و عار و ناته‌واوی یه کتردا نه گهربین.

ئیوه له یادتانه که له "پهیامی قهدهر" دا چه سپاندمان یه و سته‌مه‌ی دیته رپی مرؤوف دوو
حوكم و دوو رووی تیدایه:

پووی یه کم: هی مرؤفه..

لهوی تریان: هی قهدهری خوایه.

واته: له ته نهایه ک رووداودا مرؤوف ستم ده کات، له کاتینکدا "قهدهری داد گهه" ری
خواوه‌ند له همان پرووداودا به داد گهه ری ره فتار ده کات!
جا ده بین ئیمه له کیشیه‌یه ماندا زیاتر بیر له داد گهه ری قهدهر و حیکمه‌تی خواوه‌ند
بکمینه‌وه، تا بیر کردنوه‌مان له سته‌مه‌ی مرؤوف.

به لئی، قهدهر بانگهه‌یشتی قوتاییانی نوری بزئم کوپ و ئه نبومه‌نه کردووه و،
حیکمه‌تی "سهر کهوتني جیهادی معنه‌وه" بهرهو یه م قوتایخانه یوسفی یه لهوانی
دایه‌بهر که له پاستیدا مرؤوف دلتنه‌نگ و بیزار ده کات و، بدو بین یه سته‌مه‌ی مرؤوف بسو
به هزی یه و کاره‌ی قهدهر.

له بدر یه و، هر گیز کهستان به که سی ترتان نه لیت:
"گهه ئاوات نه کردایه من نه ده گیرام"!^(۱)

(۱) بریسکه کان، بریسکه‌ی بیست و هه شتم، ل: ۵۵۷.

□ دىمەنە كانى تابلوٰيە كى معنەوى

(لە يەكىك لە رۆزە كانى "جهۇنى كۆمارى" دالە بەردهم پەنجەرەى بەندىخانە ئەسکى شەھر" كە بەسر قوتاپخانە يە كى ئامادەبىي كچاندا دەپۋانىت، دانىشتبورم.. لەو كاتەدا قوتاپي يە تازە پىنگەيشتۇوه كانى ئەو قوتاپخانە يە، بەپەپى خۇشى و شادىيەوە، سەما و يارى يان دە كەرد.. يە كىسەر لە سەر شاشە يە كى معنەوى، حالتى پاش پەنجا سالى ئەو قوتاپيانەم هاتە بەرچاوا!

بىنىم لە شەست قوتاپيدا پەنجايىان لەناو گۇرپە كانىاندا دەبن بە خاك و سزا دەدرىن. دەدانە كەرى تىريشيان بۇون بە چەند پېرەزلىكى ناشىرىنىن حەفتا ھەشتا سالە و ئەم جوانى يە دەمۇچاپيان نەماوه و ئالىزازاوه و بە تەواوى چرج بۇوه و، بەدەست ئەم كەسانەوە خەم و ئازار دەچىزىن كە كاتى خىزى چاوهپۈانى سەرسوورمان و خۇشەويىتى يانلى دە كەردىن، بەلام وايىستا بە چاپىنى سۈوك و بىزەوه سەپەيان دەكەن و، ئەمانىش لە ناچارىدا خەفەت بۇ لە دەستچوونى رۇزانى جوانى و لاوى يان دەخۇن، چونكە پاك و خاۋىتىنى خۇپيان تىدا نەپاراست!

بەلتىن، بەپەپى دەلىيائى و بىن گۇمانى ئەمەم بىنى. ئىتە خۆم بۇ رانە كىرا و، بۇ حالتى ئەوان دەستم بە گۈريانىكى هيئىدە گەرم و بەكۈل كە سەرپىجى ھەندى لە ھاۋەلە كانى بەندىخانەمى راکىشاو، بە پەلە هاتن و، ھەوالىيان لىنى پەسىم.

منىش پىم و تىن:

"ئىستا وازم لىنى بەھىنن و لىيم دۇور بکۈونەوە" ..⁽¹⁾.

(كاتىن لە پەنجەرەى بەندىخانە و لە چاپىلىكەى "بىر كەرنەوەم لە دواپۇزۇ نىڭەرائىم بۇ ئايىندە" سەپەرى پىشكەننەن گۈريانەنەن كانى مەرۆڤم دە كەردى لە فىستىقلايى رەنگىنى شەودا، يە كىسەر لە بەردهم بىنىنى ئەندىشەمدا ئەم بارودۇخە خوارەوەم لىنى دەركەوت: وەك ئەوهى لە سەر شاشە سىنەمادا بارودۇخە كانى ژيانى ئەو كەسانە دەپىزىت كە ئىستا لەناو گۇرپە كانىاندا راڭشاون..

(1) تىشكە كان، تىشكى بازدەھم، ل: ۳۲۷-۳۲۸.

به هه‌مان شیوه، منیش ترمی بزؤک و جوولاؤی ئه و خاوهن گۇرانم لە پیش چاوی خۆمدا بینی کە لە ئاینده‌یه کى نزىكدا دەمرن و دەرۇنە ناو گۇرە کانیان! بزیه ئازار و ھەستى بیزارى سەریان تېکردم و، بز حالتى ئەوانەی کە ئىستالە پىكەنندان، دامە پېرمەی گریان!

پاشان سەردانى ژیرىي خۆمم كرد و لە "حەقىقەت" م پرسى: ئەم ئەندىشە‌یه چى يە؟!
"حەقىقەت" وەلامى دامەوە كە:

پىنج كەس لەو پەنجا كەسە بەدبەختانەي کە ئىستا واپىدە كەمن و لە خۇشى و شادمانىدان، دواى پەنجا سالى تر دەبىنتىپير و پەككەمۇتەن و، پشتىان چەميوەتەوە و، تەمنىشيان خۆزى لە حەفتا سال داوه!
چىل و پىنج دانە كەى ترىشيان لەناو گۇرە کانیاندا لەشيان شى دەبىتەوە و دەبنەوە بە گل!

كەواتە ئەو رۇخسارە جوان و پىكەنинە شادمانانە، دواىي ھەلددە گەرېنەوە و پىچەوانە دەبنەوە! خۆ بەپى دەستورى "كل آت قریب" بىنىنى ئەو شتانەي کە لەمەولا دىن، وەك ئەوەي ئىستا ھاتىن و پۇويان دايىت، كارىنکى حەقه و پاستىي لەخۆ گرتۇوە. كەواتە ئە شتانەي بىنىن، ھەموويان پاستىن و هيچيان ئەندىشە نىن.

جا مادەم ئەو پىكەنинە غەفلەت ئامىزانەي دنيا، تېكىرا كاتى و لەناوچۇون و، ئەم چەشىنە حالەتە ئازار بەخش و گۈريان ھېنەر انەيان لە خۆدا شاردۇوەتەوە، ئەوا دەبى تەنها يەك شىت ھەبىت "دل" ئى مرۇقى بەدبەختى عاشقى "ھەميشەبى" خۆش بکات و، شادمانى بە "گىان" ئى شەيدا و تامەززۇي "مانەوە" و "نەمرى" ئى ئەو بېھەخشىت، كە ئەویش بىرىتى يە لە گەمه و گاتەو گەپى خاۋىن و چەند دلخۇشى و شادمانى يەك كە لە چوارچىوهى شەرەدان و بەھۇي پاداشتە كەشيانەوە "مانەوە" بەدەست دەھىنن، ھاودەم لە گەل شوڭرانە بېئىرى يە كەدە كە دەلىيابى و دل بېتدارى و دوور لە بىن ئاگانى ئەنجام بىرىت.

جا بۆ ئەوەي پۇزىانى جەڙن "بىن ئاگانى" لەناو دەرروونە كاندا پەرە نەسىنېت و پاشان مروف لە بازنه‌ی شەرع دەرنە كات، فەرمۇودە پېرۇزە كان گەلنى ھاندانى زۇر و

بەھیزیان تىدايە له سەر شوکرانە و يادى خواى گەورە له و پۇزانەدا. چونكە بەم کارە نىعىمەتە كانى "خۆشى" و "شادمانى" دەبن بە شوکرانە بېرىيە كى ئەوتۇ كە نىعىمەت زىاد و بەردەوام بىكەت، چونكە "شوکر" نىعىمەت زىاد دەكەت و، بىن ئاگايىش نايھىلىت و لايدەبات^(۱).

□ نۇرسىنى "تىشكى يەكەم"^(۲)

(له بهندیخانه كەمى ئەسکى شەھر و له كاتىكى تىرسناكدا كە ئىمە زۇر پىويستمان بە دىلدا نوھە كى قودسى بۇو، ئەمە خوارەوەم بە دىلدا هات كە له خۆمەم پرسى: تۆ چەند شايەتىكى نىوان قسە و گوفارە كانى ئەوليا پېشىنە كان له سەر "ئەحەققىيەت" و "قىوول بۇون" ئىپيامە كانى نۇور دەھىنېتەوە. كەچى بەپىنى ناوه رۆكى ئايەتى پىرۇزى: ﴿وَلَا رَطْبٌ وَلَا يَاسٌ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُّبِينٍ﴾ (الأنعام: ۵۹) خاوهنى گوفار لەم مەسىلەيەدا قورئانى پىرۇزه..

جا ئايى قورئانى پىرۇز لە پېيامە كانى نۇور پازىيە؟ ئايى چۈن دەپ و اىنتە ئەم پېيامانە؟ رۇوبەرروى ئەم پرسىيارە سەميرە بۇومەوە و، پەنام بۇ قورئانى پىرۇز بىردى، داواى يارمەتىملىنى كىردى. يەكسەر لە ماوهى يەڭ كاتىز مىزىدا ھەستم كەد كە: "پېيامە كانى نۇور" تاكىكە لە ناوهندى ئەو واتا ئاماژەيىھەم كە ئەويش يەكىك لە چىنە كانى ئەولق و پەلانە دەھۇنېتىت كە لە واتاي راشقاوى سى و سى ئايەتى پىرۇزى قورئاندا ھەن.

ھەروەك نىشانىيە كى بەھیزىشم دەست كەمەت له سەر ئەوەي كە پېيامە كانى نۇور ئەو واتايە دەيانگىرىتەوە و تايىتە بەوانەوە. چونكە بەشىكى ئەم نىشانىيەم تا رادەيەك بە

(۱) بىرسىكە كان، بىرسىكە بىست و ھەشتەم، ل: ۵۷۹-۵۸۰.

(۲) بەھەمە كانى ترى له بهندىخانە ئەسکى شەھر" ئەمانەن:

۱. بىرسىكە بىست و حەۋەم (بەرگرىيە كانى لە بەردەم دادگای ئەسکى شەھردا).
۲. بىرسىكە بىست و ھەشتەم (چەند نامەيە كى دىلدا نوھە بۇ بىرايانى لە تاو بهندىخانەدا).
۳. بىرسىكە بىست و تۆزھەم (پېيامى: بىر كەردىنەوە ئىمانيي بەرزو خواناسىنى تەوحىدىنى بلەند).
۴. بىرسىكە سىھەم (لىكدانەوە ئىسسى ئەعزەمى: الفرد، الحى، القيوم، الحكم، العدل، القدوس).
۵. تىشكى دووھەم (لەبارەي تەوحىد و، واتاكانى: قل هو الله أحد).

پروونی و به شه که‌ی تریشیم به کورتی و پوختی بینی. ظیتر هیچ شوبه و گومان و دودلی و ووهسوه سه‌یه کم له و قهناعه‌ته مدا نه‌ما. بزیه ئه و قهناعه‌ته بئی گومانه‌ی خزم نووسی و، دام به برا تایه‌تمه‌نده کامن، بهو مرجه‌ی به نهیئی هملی بگرت. ئمهش به نیازی پاریزگاری کردنی "ئیمان"‌ی ئیمانداران به پهیامه کانی نور.

ئیمه لهو پهیامه‌دا نه‌مان و توروه: واتای راشکاوی تایه‌ته پیروزه که ئمه‌یه، ههتا زانایان بلین: "فیه نظر! ههروه‌ها نه شمان و توروه: هه‌مه کی بیونی و اتا ئاماژه‌یه که بربیتی‌یه له‌مه. بەلکو دەلین:

له ژیر واتای راشکاوی تایه‌ته پیروزه که‌دا چهند چینیکی جیاجیای "واتا" همه‌یه. بە کېڭ لەم چینانه واتای هینما و ئاماژه‌یه. ئىجا ئەم واتا ئاماژه‌یه‌ش خۆزی له خوییدا هه‌مه کی (کلی)‌یه و، له هەموو چەرخیکدا چەند واتایه کی هەندە کی (جزئی)‌ی هە‌یه.. جا پهیامه کانی نور لەم چەرخەدا يە كېتكە له دانه دانه و تاڭ تاڭ جوزئی‌یه کانی هه‌مه کېتىي چىنى ئه و اتا ئاماژه‌یه.

ئىجا هەر له كۆنه‌و دەستورى "حسابى ئەبىددى و جەفر" له نیوان زانایاندا بىز دۇزىنەوەی نىشانە و بەلگە کان کارى بىن كراوه. جا ئەم جىزره حساب و لىكدانەوەیه هەرگىز تایه‌ته پیروزه کە واتا راشکاوه کە زامدار ناکات. بەلکو هەندى جار ھۆيەك دەبىت بۆ دەرخستى ئىعجازى قورئان و مەزنى پەوانىيەر بەنېرىي يە كەی.

كمواه له پرووی راستىيەوە هىچ پەخنەيەك لە سەر ئەم ئاماژه غەيىي يانه له گۈپىدا نى يە. چونكە ئەو كەسەي كە نەتوانىت ئىنكارىي ئەو ورده کارى ولىنى دەرھىنانە لە ئىمارە بەدەرانە ئەھلى حەقىقەت بکات، كە له ئاماژه نەپراوه و بىن سنورە کانى قورئان دەريان ھىتاون، دەبىن ئىنكارىي ئەمش نەکات، بەلکو هەر ناشتوانىت بىكەت^(۱).

(۱) پاشبەندە کان، پاشبەندى قەستەمۇنى، ل: ۲۵۱-۲۵۲.

بهندی شهشهم

له تار او گهی قهسته مؤنی

(دورو هم قوتا بخانهی نور)

۱۹۴۳ - ۱۹۳۶ ز

□ قوتا بخانهیه کی تری نور

(پاش ئوهی که سالیکی ته اوی مە حکومىم لە بهندیخانهی "ئەسکى شەھر" دا بردە سەر، بەو پىرى يە دوورىيان خستەمەوە بىز "قەستە مؤنی"^(۱) و، نزىكەي سى مانگ لە پۈلىيسخانە كەی ئەۋىدا بهند بۇوم.

شىتىكى ئاشكرا يە كە چەندە ئازار توشى كەسىكى وەك من دەبىت لەم جۆرە جىنگىيانەدا، لە كاتىكدا كە بە گۆشە گىرى لە خەلکى دەزى و، ناتوانىت تەنانەت لە گەل ھاپرى وەفادارە كانىشىدا بىتىنەوە و، بەرگە ئىسلامى يە كانى بىگۇرپىت بە بەرگە ئەوروپايىه كان^(۲).

ئا لەم كاتەدا كە ناقۇمىدى دەورەي دابۇوم، چاودىرىي خواي گەورە هات بە فريايى پېرىمەوە. چونكە پۈلىيس و بەرپىسە كانى ئو پۈلىيسخانەيە، بە رادەيە كى ئەوتۇر بۇون بە ھاپرى و بەرادەرلى بەوهفای من كە ھەركات بىويستايە دەيانھىنامە دەرەوە بىز گەشتى

(۱) "قەستە مؤنی" شارىنگە دە كەۋىتە باڭورى توركىا. سالى ۱۹۳۶ از مامۇستا نورسى بىزلىمۇنى دوور خراوەتەوە و، ھەشت سال لە ئىپرچاودىرىي پۈلىيىدا بۇون، تالە سالى ۱۹۴۳ زدا بەراوه بىز "دادگاي گەورەي سزا" لە شارى "دەنیزلى". (وەرگىزى)

(۲) چونكە دواي دەرچۈونى "ياساي بىرگ و پۇشاڭ" خەلکى بە زۆرە ملى ئاچار كىران شەپقە و پۇشاڭى ئەوروپايى لەبەر بىكەن!

دهور بهری شارو، به وینه‌ی هر خزمه‌تگوزاری‌کی تایه‌تی خزمه‌تیان ده کردم. گمه جگه لمه‌ش که زوریان لئی نه کردم بو له سه‌ر کردنی "شه‌پقه"!

پاشان روشتمه ناو قوتا خانه نورسی به که‌ی^(۱) بهرام‌بهرئه و پولیسخانه‌یهی "قه‌سته‌مزونی" و، لهوی ده‌ستم کردوه به نوسینی پهیامه کان. "فهیزی و ئه‌مین و حیلمنی و صادق و نه‌زیف و صه‌لا‌حدین" و هاوونه‌یان له پالموانانی نور^(۲) له پشاوی

(۱) خانویه کی بچوو کی دوو نه‌زیمی بورو. به که‌یان عمه‌باری سووته‌منی و، دووه‌میش له دوو ژورو پنکه‌اتووه. ماموزتا نورسی له دووه‌میاندا بورو و، هدر بو خیزشی کرینکه‌ی داوه. شوینه که‌ی راسته و خزو له بهرام‌بهر پولیسخانه‌هه بورو. ماموزتا یان له‌وی نیشته‌جن کردوه، تاکو بهردواام له ژیر چاودیریدا بیت ا

(۲) ناو قوتایانه، دوای دوو سال له دوور خسته‌وهی ماموزتا نورسی بز قه‌سته‌مزونی، واته له سالی (۱۹۳۸) دا به ماموزتا نورسی ثاشنا بروون و کاریان له پشاوی پهیامه کانی نوردا ده‌ست پنکرده، جگه له "نه‌مین چایه‌ر" که له پیاوام‌قلان و سدرزک هزونه کانی کورده و، به کنکه‌ی لوهانه‌ی که له کوردستانه‌هه دوور خرابونه‌وه بز قه‌سته‌مزونی. له‌وی گزشمه‌یه کی بچوو کی بز خزوی دانا برو چای تیدا ده فرژشت و بهم بونه‌یه‌وه به "نه‌مین چایجی" ناو بانگی ده‌کردوو. بیخلاسه که‌ی رینمایی کرد که قاشنایه‌تی له گمل ماموزتا نورسیدا پهیدا بکات و لهو پنیمه‌وه بورو به تموره‌ی بلاو کردن‌وهی پهیامه کان. زوربه‌ی کاته کان له قه‌سته‌مزونی له خزمتی ماموزتا نورسیدا بورو و، پاشان له بندیخانه‌ی "ده‌نیزیل" شی له گمل تهودا بهند کراوه. سالی (۱۹۶۷) له شاری "وان" ای زنده‌ی خزوی کزچی دوای کرد. خوالینی خوش بیت.

قاشنابونی به ماموزتا نورسی بهم شیوه‌یه بورو که خزوی ده‌گیچی‌تنهوه: پوزنیکیان پیاوینکم بینی که زانست و ویقار له روخساریدا بهدی ده کرا. منیش پوشتم بز لای و، دوای سلاو لئی کردنی لیم پرسی: خدلکی کوینت؟

ولامی داموه: لیم نزیلک میره‌وه، له ژیر چاودیری پیاوانی پولیسیدام، ده‌ترسم ئازارت بین بگه‌یمن! له و راستی و دلسوزی‌یه که له چاوبینکه‌تنهدا هستم بین کرد، بس برو بز نه‌وهی که به لای خزویدا کیشم بکات و، هممو شوینتیکی ناوشاری به شویندنا بگرمیم، هه‌تا دوایی له پولیسخانه که‌ی ناو بازاردا دوزیمه‌وه، زاییم هه‌ندی جار سرده که‌هونت بز سر قه‌لای قه‌سته‌مزونی ویه کنکش له پیاوانی پولیس شوننی ده که‌هونت. پوزنیکیان پولیسیک هات بز لام و بانگی کردم بز سر ئه و قه‌لایه که ماموزتای لئی برو، کاتیک به بهک گیشتن، ماموزتا به پولیسیه که‌ی ووت: "براکم! تهم پیاوه له قاشنایه‌گاهه. بربا بوارت پی بداینایه که‌میک پنکه‌وه بدوین". پولیسیه که دوور که‌نه و، ماموزتاش بارو دخخی سه‌ختی خزوی و نیکچوونی تهندروستیی له له‌خانمی له‌وژه‌هه بزی کرا بورو خواردنوه، بز باس کردم.

پاشان وتنی: پیویستم به هه‌ندی شه کر و پنداویستی له جزره ده‌بیت و، ناشیه‌لن هیچ که‌سیک بینیست. جا من ده‌مدونیت به مفهوه‌زه که بلیم: نوینه کدم ده‌فرژشم، تاکو تهم فرژشته بیشه هزکارینکی پهیوه‌ندی له نیوان من و تزدا، هه‌تا تهم گرفته چاره سه‌ر ده‌بیت.

دوای لجه‌ده‌ستی برد سئی لیره‌ی زیری له گیرفانی ده‌رهینا و، وتنی: لهم لیره زیرانه پاشاوه‌ی پوزه‌کانی جه‌نگی جیهانی بکه‌مه، چه‌ندین ساله پاریزگاریم لئی کردوون، تز لای خزوت هه‌لیان بگره و به پنسی پنداویستی بکاتم خه‌رجیان بکه بزم.

لە بەرگىر تەمۇھە و بلاو كىردىنەوەي پەيامە كاندا بە وپەرى لېپرەنەوە دەستىيان كىرد بە دەۋام كىردىن لە و قوتاپخانەيەدا و، بەولىدوان و باسە بە نزىخە زانسىتى يانەي ئەھىتەنلىكىرىپەنەي و چالاکىي كى ئەھۇتۇيان نوائىد كە لە چاۋ ئەھىتەنلىكى لە گەل قوتاپىي بە كانى بېشىوومدا گەلنى زىاتر بۇو) (۱).

□ زانسىتە كان بە دېيھىئەرمان بىن دەناسىتىن

(كۆزەمەللىك لە قوتاپخانى قۇناغى ئامادەبىي لە شارى "قەستەمۇنى" (۲) هاتن بىزلاام و پىيانتىن و تم:

پىنم و تى: بارى گۈزەر ائم باشە و، پىنۇيىتىم بە پارە كانىت نى يە.
و لەمى دامەوە: من ھېچ شىتىك بىن بەرامبەر لە كەمس قبۇول ناكەم. ئىتلىرى كامىنلىنى وەرگەرت و، يەكىن كىانىم لە بازاردا گۇزپىيەمۇھە بەم پارانەي ئىستىتا.
پۇزى ئوای ئەھە مفھۇمەزە كە بانگى كىرمۇ، و تى: ئەم مامۇستايى دەيمۇنەت نوينە كەي بىرۇشىت، ئايالنى دە كېرىت؟
و تم: بىلتى.

پاشان و تى: چۈن ئەم بىباوه دەناسىت و لە كورى؟
و تم: يەكىن كە لە كەسە ناسراوە كانىي پىشىنەم و يەكتەمان زۇر دىبوه.
ئىنجا دواي ئەھە ئامادە بۇنى خۆم بۇ كېرىنە كە دەرپىرى، بىردىمى بۇ بۆلۈسخانە تاڭى مامۇستا بىبىنە كە لە نەھەزى دەۋەھەم بۇو. لەوئى نوينە كەم بىنى و نزىخە كەيدىم بە (بىست و پېتىچە) لېرە خەملانىد. ئىنجا بە كىرى دامەوە بە مامۇستا، بە مەرجى بۇزىانە بارەي تىداخەنەتىم بىداشىن! ئىتلى بە بىانۇرى وەرگەرتى كېرىنە كە، ھەممۇ بۇزىنىڭ دەپۇشتم بۇ بۆلۈسخانە بىن لاي مامۇستا، لە گەل خۇشمدا بىندىداوېستى بە كانىم بۇ دەبردا (ذكريات عن سعيد التورىسى ص ۶)

(۱) بىرىسکە كان، بىرىسکەي بىست و شەشم، ل: ۵۲۴-۵۲۳.

(۲) لە سالە تارىيەكاندا چەمكى "خوارا" و "بەيھىئەر" لە زەھىنلىكدا دەسپرەنەوە، پاچى و ئىرانكارى و بىرۇخانىنىش تەلارى "بىمان بە خوارا" لە دلى نەھە ئەپنەدا دەرماند و، سەرسامىي لە دەرروونە كانىشدا دەروروژاند.

"عەبدوللەلە يەگن" باسى ئەم سەرسامىي بەي خۇزى دە كات كاتىنى كە لە قوتاپخانەي ناواھەنديدا خۇرىنداوېتى و، مامۇستا كانى لە قوتاپخانە ھېچ شىتىكىان لە بارەي "خوارا" و بۇ باس نەدە كەن، بۇبە خۇزى و هاوارىنە كە ناوى "رەفعەت" بۇوە دەپۇشىن بۇ سەردانى بە دېيغۇززەمان. ئەھە ئەلتى:

من و رەفعەتى هاپىن بەرە دەم سەردانى مامۇستامان دە كەردى، ئەويش لە بارەي "گۈنگىي بىمان" و "يەكتايى خوارا ئەگۈرە" و سەبارەت بەۋەش كە مەرۇۋ بۇ ئەھۇ بەدى نەھاتۇرە كە بىن ھېچ ياسا و دەستورلىك بىزى، قىسى بۇ دە كەردىن. ئىمەش دواي ھەممۇ سەردايىك ھەستىمان دە كەردى سەرلەنۈن لە دايىك بۇوېنە تەمۇھە، ھەممۇ جارى ناخان پەپدە بۇو لە بەختەورىي مەعنەوى و خۇشى و شادمانى. (ش: ۳۳۱)

"خوای بهدیه زهمان پی بناسینه، چونکه ماموزتا کامان باسی خوانان بُو ناکمن"^۱

پیم و تن:

هه ریه کله و زانستانه دهیان خوینن، هه میشه باسی خواه کات و به زمانی تایمه‌تی
خوی خواوه‌ندی به خشنده‌مان پی دهناسینیت. که واته ئیوهش له بربی ماموزتا کان،
گوئ بُو زانسته کان را بگرن!

بُو نموونه: هه رووه که هر شووشه ده‌مان و پیکه‌هاتیه کی کیمیابی ناو ده‌مان‌خانه‌یه کی
گهوره، که به چهندین تهرازووی سمرنه کهر و ئهندازه ورد ئاویته‌یه که کتر کراپتن،
دهیچه سپینیت که ده‌مان‌گه‌رینکی دانا و کیمیاگه‌رینکی زانا ئم کارانه‌ی ئهنجام داوه..
ده‌مان‌خانه‌ی گزی زه‌ویش، که چوار سعد ههزار جوری پرووه که و زینده‌وهری زیاتر
تیدایه، به هه‌مان جوزره. چونکه له راستیدا هه ریه کله و رووه که و زینده‌وهرانه وه کو
شووشه‌یه کی پر له پیکه‌هاتیه ورد و، ئاویته‌کراوینکی زینده کاری سه‌رسو پهینه‌ر وایه.
جا ئم ده‌مان‌خانه گموره‌یه، خواوه‌ندی دانا و شکومه‌ند پیشانی هه‌موو که‌سیک،
هنانه‌ت نایینا کانیش، ده‌دات و، به ئهندازه پله‌ی که‌مال و پیکوپنکی و
گموره‌یه که‌ی، به‌دیهینه‌ری به‌خشنده به غهیری خوی ده‌ناسینیت، به چه‌شنبه
ده‌مان‌خانه که‌ی بازار، که کیمیاگه‌ر و دروستکه‌ری خوی ناساند. ئه‌مهش به‌پی زانستی
پزشکی "که خوتان ده‌خوینن.

[پاشان گله‌ی نموونه‌ی تر ده‌هینیت‌وه، ئنجا ده‌لئی]

نمروونه‌یه کی تر: ئه گهر کتیبیک هه بیت له هه‌موو دیپنکیدا کتیبیک به خه‌تیکی
وردو، له هه‌موو وشه‌یه کیدا سوره‌تیکی قورئانی تیدا نووسرا بیت و، هه ریه کله و
مه‌سله و بابه‌تanhش که لیيان ده‌دویت ورد و پر و اتا بن و پشتی به کتری بگرن..

گهر کتیبیکی وا بیت، ئهوا بی هیچ گومانیک ئه و کتیبیه کارامه‌بی له‌راده به‌ده‌ری
نووسه‌ره که‌ی و توانستی ته‌واوی دانه‌ره که‌ی ده‌رده‌خات.

واهه ئه و چه‌شنه کتیبیه وه کورووناکبی خور نووسه‌ره که‌ی به خملکی ده‌ناسینیت و،
که‌مالی توانستی ئه و ده‌رده‌خات و، به چه‌شنبه‌کی وا پیز و ته‌قدیری سه‌یر که‌رانی
پاده کیشیت که يه کسر له‌بهر خویانه وه بلین: "تبارک الله، سبحان الله، ما شاء الله".

کتیبی مهزن و گهوره‌ی ئام "گه دردون" ش و هایه، كه تنهان‌لە يەك لايپرەيدا - كە گزى زھوی يە - و لە يەك مەلزەمەيدا - كە وەرزى بەھارە - سى سەدھەزار كتیبی جىا جىا، كە پرووهك و زىنده وەرانىن، دەنۇوسرىن، هەرىيە كەيان وەك كتىبىك وان. ھەمۇو ئەمانەش پېتكەوە و بىن تىكەلبۈون و ھەلتە و لەپەچۈونەوە و بەۋەپرى پېتكۈنىكى يەوە، دەنۇوسرىن. تنهانەت لە تنهان‌واشىھە كىدا "وەك درەخت" پارچە شىعىئىكى تەواوەتى و، لە يەك دانە نوختمەيدا "وەك تزو" پېرسىتى كتىبىكى تەواو دەنۇوسرىت!

جا ھەروەك ئەمە شتىكە لە بەرچاوماندىايە و بىن ھىچ گومانىڭ پېشامان دەدات كە لە پشتى ئام نۇو سىنانەوە قەلەمەنلىكى كارامە ھەيە دەياننۇو سىت.. كەوا دەتوانن بۆ خۆتان ئەوە لېڭ بەدەنەوە كە ئايا مەوداي بەلگەي كتىبى گهوره و مەزنى "گه دردون" كە لە ھەمۇو وشىھە كىدا چەندىن واتا و دانانىي تىدايە و .. مەوداي بەلگەي ئام قورئانە گهوره بەرچەستىھە - كە جىهانە - بىزانن چەندىھە و چۈن دەبىت بە بەلگە لەسەز خواوەندى نۇو سەرە خۆى، ھەروەك ئەو كتىبەي لە غۇونە كەدا باس كرا، بۇو بە بەلگە لەسەر نۇو سەرە كەى!

ئەمەش بەپى خواتى "زانستى حىكىمەتى شتان" و "ھونەرى خويىندەنەوە و نۇو سىن" كە دەيانخويىن و، بە تەرازوویە كى گهورەتەر و پۇانىنلىكى فراوانىت بۆ ئام كتىبە گهورەيە گه دردون، دەردە كەۋىت.

تنهانەت ئەو كاتە تىدەگەن كە چۈن ئام كتىبە گهورەيە گه دردون بە "الله أكير" كىردن خواتى بەدېھىنەرە خۆى دەناسىتىت و، بە "سبحان الله" تەقديسى ئەو خواتىمان فير دەكات و، بە سوپاسگۈزاريي "الحمد لله" ش ئەو خواتىندەمان لە لا خۆشەويىست دەكات!

بەم جۆرە و بەپى ئەوانەي باسمان كىردن، ھەرىيە كە لەو زانستە لە ژمارە بەدەر و زۇرانە، بەلگەيە لەسەر بەدېھىنەرە شىكزەندى بۇونوھەر و، خواتى گهورەمان بە ناوە جوانە كانى و كەملاالت و سىفەتە بەرزە كانى پى دەناسىتىت. ئەمەش بەھۆى ئەو تەرازووە فراوان و، ئاوينە تايىھەتى و، چاوه تىز و بىنەر و، پۇانىنە پېر لە پەندانەي كە لەناو ھەرىيەك لەو زانستانەدا ھەن.

به قوتایی به لاوانم و ت:

حیکمه‌تی دوپات بونهوه کانی قورئانی پرورز، و هك: «خلق السموات والأرض» و «رب السموات والأرض» له پناوی رینمایی کردنی خەلکیدايه بۆئه و پاستی بهی که باسمان کرد. هەروهه‌ها بۆئه‌ویه که ئەم بەلگە بهیز و رووناکه‌ی "تمه‌وحید" مان فیز بکات و بهدیهینه‌ری مەزمۇن بین بناسینیت.

ئەوانیش و تیان:

سوپاسی بین سنور پىشکەشی پەروەردگاری بهدیهینه‌رمان بیت، لە سەر ئەم وانه‌یه کە لە پاستیدا حەقیقەتیکی گەلئى بەرزە، خوات لى رازى بیت و پاداشتى چاکەت بدانەوە^(۱).

□ "پۆستەچىياني نوور"

بەدیعوززه‌مان ھەشت سال لە "قەستەمنى" مایه‌وە..

لە ماوەیدا بە چەندىن ھۆکارى جۇراوجۇر و بازدان بەسەر ئەو چاوانەدا کە چاودىرىي جەجۇولىان دەكرد، پەيامە کانی لە گەل قوتایی بە کانىدا دەگۇرىيەوە، چونكە ئەم کارە بە نەھىنى ئەنجام دەدرا.

ئىنجا بە نووسىنەوەی "دەستى" لە بەريان دەگىرايدو، پاشان بەسەر گۈندو ناوچە و شارە نزىكە کاندا دابېش دەكran. بەم کارەش "پۆستەچىياني نوور" پىكھاتن، کە ئەركى سەرشانيان بىرتى بولە گۇاستەنەوە پەيامە کان گۈندو بە گۈندو شار بە شار. هەروەك کارى لە بەرنووسىنەوە بەيامە کانىش پىكۈپىڭ كرا و بەھىز بولۇ. ھەندى قوتايىي نوور ھەبۈن کە هەر تەنها خۇيان زىاد لە ھەزار دانەيان لە پەيامە کان نووسى بەوە!

ئىتى بەم پىنگايدى شەش سەد ھەزار نو سخە بە نووسىنەوە دەستى لە بەر پەيامە کان گىرانەوە، ورده ورده لە سەرانسەری توركىيادا بلا بۇنەوە، بەسەر سوپاى تارىكىدا سەركەوتنيان بە دەست ھىننا و، رايان گەياند کە هەرگىزاو ھەرگىز لە توانادا نى يە نوورى ئىسلام بىكۈزۈنرىتەوە!

(۱) تىشكە کان، تىشكى بىازدەھەم، ل: ۳۴۴-۳۳۹.

ئەو نامە و پەيامانەی کە خۇپىنەران بۇ چەند ورده لایەنیکى "فيقهى بانگھەواز" ئاراستە دەكەن و، چەند بابەتىكى وردى "ئیمان" لەخۇ دەگرن، ھەموويان لە ژىز ناونىشانى "پاشىئەندى قهسته‌مۆنی" دا كۆز كرانمۇه^(١).

چەند ئۇونەيدەك لە نامە كانى بۇ قوتاييانى

□ ھەندى ئەنجامى دنياينى لە كاري خزمەتى پەيامە كانى نوردا
(برا ئازىز و پراستە كانىم!

پىرۇزبائى جەئىتنانلىنى دەكەم و.. خزمەتە مەزنە كانتانم لە بەرچاوه. لە خوا دەپارىمەوە كە سەرتان بختات تىايىدا. ھەروەك سوپاسى بى كۆتايى بىز بە دىيەنەرى مىھەرە بانم لە سەر ئەمەوە كە برايانى دامەزراوى خۇبەختكارى وەك ئىۋەمى كەردووە بە خاوهەن و بلاو كەرەوە "پەيامە كانى نور". ھەر كاتىك ئىۋە دىنەمە يادم، "گىان" م خۇشحال و "دل" يىش شادمان دەبىت و، خەم بىز لە دنیا دەرچۈونم ناخۆم، بەلكو وەك ھاپرىيەك دەپوانە "مردن". چونكە بە ماھەوە ئىۋە ژيانى من بەر دەۋام دەبىت. لە بەر ئەمە، بى هېچ نىڭھەرانى يەك، چاوه پىنى ئەجەلى خۆم دەكەم!
دەسا خواى گەورە بۇ ھەتاھەتايى لېتانا رازى بىت. ئامىن.

ھەروەك زۇربەي قوتايى يە كار گۈزارە كانى "پەيامە كانى نور" ھەست بە جۇرە كەرامەت و ئىكراامىنى خواسى دەكەن، ئەم برا كۆلەوارەشتان لە بەر ئەمە زۇر پۇيىستى بەو كەرامەت و ئىكراامانىدە، ھەست بە زۇربەي جۇرە كانىان دەكات.

قوتاييانى نورى ئەم ناوجانە بە سوپىندخوار دەنەوە دەلتىن:

ھەركات بە خزمەتگۈزارىنى نورەرە سەرقال بىيىن، رۈزىمان فراوان و دلىمان گوشاد دەبىت و، خۇشى و شادمانى ھەمۇ گىامان دەگرىتەوە. منىش بە تەواوەتى لە خۇمدا ھەست بەمە دەكەم، بە رادىيە كى ئەوتق كە دەر دەخواز و شەيتانە كەشم بە سەرسامى يەوە لە بەر دەم ئەم راستى يە بەلگەنە ويستەدا بى دەنگ دەبن)^(٢)!

(١) ژمارەي لەو نامە دلىۋايى و رېنمایيانەي كە مامۇستا نورىسى لە "قهسته‌مۆنی" يەوە ناردىنى بۇ قوتاييانى لە "ليسپارته" و شارە كانى تىر "دۇو سەد و حەفتا و پېنج" نامىدە، كە ھەندى كىيان تايىھەتىن بۇ چەند كەسىنەكى دىيارىكراو، ھەندىنەكى دىكەشيان گىشتىن. (ب: ٨٤٤/٢)

(٢) پاشىئەندە كان، پاشىئەندى قهسته‌مۆنی، ل: ١٥٠-١٥١.

□ گرنگترین ئەركى قوتاپىي پەيامه کان

(گرنگترین ئەركى سەرشانى ئەو كەسەي پەيوەندىي بەپەيامه کانى نورهەوە كردوووه برىتىي بە لە نۇو سىنەوەيان و، هاندان و بانگھېشىتى خەلکىيىش بۆ ئەم نۇو سىنەوەي و، پشت گرتنى بلاوبۇنەوەيان. چونكە ئەو كەسەي كە دەيان نۇو سىتەوە، يان داوا لە يە كىنگى تىر دەكات بىان نۇو سىتەوە و دەيانگەيەنئە دەستى، ناو نىشانى "قوتاپىي پەيامه کانى نور" بە دەست دەھىنېت و، لەم پىيەوە بەشىك لە دەستكەوتە مەعنەوىيە كامىم و ئەو دوعا و لالانەوە باشانەمى دەست دەكەوتى كە لە ماوەي بىست و چوار سەعاتدا سەد جار، بەلکو زىاترىش پىشكەشى خواي گەورەيان دەكەم. جىگە لەمەش بەشىكى لە دەستكەوتە مەعنەوىيە كانى ھەزاران براي دلىزۇم و دوعا خاۋىنە كانىيان بە دەست دەھىنېت.

سەربارى ئەمانەش، ئەو كەسە، بە نۇو سىنەوەي پەيامه کان، لە چوار پۇوهە چوار جۈرى عىيادەتى گىرای دەست دەكەوتى. چونكە ئىمانە كەي خۇزى بەھىز دەكات و.. تىدەكۆشىت ئىمانى كەسانى ترىش لە تىاچوون پىارىزىت و.. ئەو بىر كەرنەوە ئىمانىي بە دەستتىگىر دەبىت كە ھەندى جار سەعاتىنە كەي سالىتكى عىيادەت وايە - وەك لە فەرمۇودەدا ھاتۇوە - و خەلکى ترىش بۆ ئەم بىر و تىپ امانە ھان دەدات و.. بە يارمەتىدانى مامۇستاڭەي ھاوبەشى كىردارە چاڭە كانى ئەو مامۇستايە دەبىت كە خەتنى ناخۇشە و گىرۇدەي بارودۇخە سەخت و دۈزارە كان بۇوە. بەلتىن، دەتوانىت ئەم چەشە سوودە مەزنانە بە دەست بەھىنېت^(۱).

□ ھاوريتەتى پالەوانان

(برام "فەيزى" !)

ئەگەر دەتمەويت لە پالەوانە كانى پارىزگاي "ئىسپارتە" بچىت، ئەوا دەبىت لە ھەموو شىنکدا وەك ئەوان وايىت.. لە بەندىخانەدا شىخىنگى مەزن و پابەرىنگى گەورە و كەسىتىي بەكى خاوهە جازىيەتىان لە ئەولىايانى تەرىقەتى نەقشبەندى - خوالىي خۇش بىت - لە گەلدا بۇو.

(۱) پاشبەندە كان، پاشبەندى قەستەمنى، ل: ۱۵۳-۱۵۴.

ئەم شىخە بۇ ماوهى چوار مانگ لە گەل نزىكەي شەست قوتاپىي نووردا دانىشت و تىكەلىان بۇو، هەروەك گەلن قسە و تووپۇزى لېزانانەي بۇ كردن تاڭو ھانىان بىدات بېرىنە ناو تەرىقەتەوە. بەلام تەنها يەكىكىان نەيت - ئەويش بە شىوه يەكى كاتى - نېتوانى كەسيان رابكىشىتە لاي خۆزى!

ئەوان هەرچەند دەيانزانى ئەو كەسە وەلى و پياوچا كە، لە گەل ئەۋەشىدا ھېچ پۇيىسىتى يەكىان پىنى نەبۇو، چونكە ئەو خزمەتكۈزارى يە ئىمانى يەكى كە پەيامە كانى نوور پېشکەشى كردىبوون و ئاسوودەييان تىدا بە دەست ھينابۇو، سەرۇزىادىيان بۇو. ئەو پالەوانانە بە دلى يېدار و بە سىرەتى يېنەرى خزىيان لەم پاستى يەكى خسوارەوە تىنگەيشتۇون:

خزمەتكۈزارىي پەيامە كانى نوور بىرىتى يە لە "رېزگار كردنى ئىمان". بەلام تەرىقت و مەشىئەختەت "پله كانى ويلايەت" دەستى مەرۇف دەخەن..

ئاشكرايە كە رېزگار كردنى ئىمانى كەسىك گەلن گەنگەر و پاداشتە كەشى يەكجار زۇرتە لە بەرز كردنەوە دە ئىماندار بۇ پلهى "ويلايەت". چونكە ئىمان بەختەوەرلىي هەمېشىبى دەستى مەرۇف دەخات و مولكىكى لە زەۋى فراوانىرى بۇ بەدەست دەھىنەت، بەلام ويلايەت بەھەشتى ئىماندار فراوانىر و گەشاۋەتر دەكت. جا هەروەك بەخشىنى پلهى "فەرماندە"، پاداشتى رېزگار كردنى ئىمانى مەرۇفيتىكىش بە ھەمان جۈزە؛ گەلن مەزىنتە لەوە دە كەس بىگەيدەن بىنەن پلهى ئەولىا و پياوچا كان.

"دلى" يى برايىانى "ئىسپارتە" ت بە گشتى ئەم نەھىنى يەيان يېنىپۇو، هەرچەندەش "زىرى" يى ھەندىنەكىان نېيدىپۇو..

لە بىر ئەوه، ھاۋىرىيەتىي كەسىتكى لاوازى گوناھبارى وەك منيان گەلن بىنى باشتى بۇو لە ھاۋىرىيەتىي چەندەھا ئەمولىيائى گەورە گەورە، تەنانەت لە ھاۋىرىيەتىي موجىتەھىدانىش، گەر لەم سەردەمدە دەھىن.

جا لەم پوانگەيمەوە و لە سەر بناغەي ئەم پاستى يە:

لە گەر قوتىيىك لە ئەولىا كان، يان شىخىتكى گەورەي وەك "گەيلانى" بىن بۇ ئەم شارە و پىت بلنى: "لە ماوهى دە رۇزدا دەتكەيەنە پلهى ويلايەت" .. تۈيىش شۇنى

بکهولیت و واژله "پهیامه کانی نور" بهینیت، ئەوا ناتوانی بیست به هاوه‌لی پاله‌وانه کانی "ئیسپارته!"^(۱).

□ داوی ئایینداران

ئەم چەرخه سەیرە کە قورسايیە کى زۆرى خستووه تە ئەستۇی مەرۇف بەوهى کە داخوازى يەکانى ژیانى لە سەر زىاد كردووه و سەرچاوه كەشى لىنى هيئناوه تەوه يەك و... لە پىنى چاولىنىڭ كەرىپى يەكتەوه شتاني نايپۇيىستى هيئناوه تە ئاستى شتى پۇيىست و... ئەم خەلگە کە ئەھىپەنەوە بە توندى دەست بەو خۇواندۇھ بېگىن كە لە واندا رەگى داكوتاوه، بە پادەيەك کە ژیان و گۈزەرانى دىنیاى كردووه بەپەرى ئامانچ و مەبەست و، ئاواتى هەرە بەرزى مەرۇف لە ھەممۇ كاتىتكىدا..

ئەم چەرخه سەیرە.. بەم چەشىنە كارانە کە باس كران، پەردهى بە سەر پۇوى ژیانى ئایينى و قىامەتى و ھەمىشەيىدا هيئناوه، ھىچ نەبن ئاستى ئەو ژیانە ئەھىپەنەوە تەپلىمە دووهەم يان سىھەم لە بەرچاوى مەرۇقىدا. لە بەر ئەوه و لە سزاى ئەم ھەلەيىدا، زىللەيە کى ئەمەندە توندوتىزى لە مەرۇف وەشاند كە دىنائىكە بۇ گۆرى بە دۆزەخىنە ئەمۇ توھەر گىز ئارامى لە سەر نەگىرىت!

ئاییندارە كانىش - بە ھەمان جۆر - دووچارى ھەمان دەرد و داو دەبن و، ھەيانە ھەر بە خۇيىشى نازانىت كە بۇوه بە تەلمۇھ!

بۇ نۇونە: چەند كەسىكىم دى ئارەزوو مەندى ئايىن بۇون و حەزىيان دەكىرد فەرمانە كانى جىيەجى بکەن، تاڭو لە كاروبار و ژیانى دىنیاياندا سەركەم توو بن!! ئەنانەت ھى وايان تىدا بۇو كە لە بەر كەشەف و كەرامەت تەرىقەتى سۆفيى دەۋىست! واتە ئارەزووى دواپۇزى دەكىرد بە پلىكانە بۇ دەستخىستى كاروبار و شەكى دىنیابى! ئەو كەسە بە خۇى نازانىت كە سوودە دىنیابى كانى سەر بە پاستى يەكانى ئايىن - ئەو پاستى يانە کە بناغەي بەختە وەرىپى ئەودىيان - بۇ ئەوهەن كە شەوق و زەوق و ئارەزوو مەندى بە مەرۇف بېخشن و، ئەودىيى لە چاوه ئەم دىنیا لە لا خۇشەويىست بکەن. دەنا ئەگەر ئەو سوودانە بېگەنە پلەي "ھۆى سەرە كى" بۇ ئەنجامدانى كەردارى خىير، ئەوا

(۱) پاشبەندە كان، پاشبەندى قەستەمۇنى، ل: ۱۸۰-۱۸۱.

ئو کرداره بەتال دەکاتمۇھ، ھىچ نېبىت ئىخلاسە كەی تىڭ دەشكىيىت و پاداشتە كەی لەدەست دەدات.

باشتىن شتىڭ كە به تاقىكىرىدنه و سەلمايىت و مەرۋە لە سەتمى ئەم چەرخە نەخزشە غەددار و شووم و تارىكە رېزگار بىكەت، ئو پۇوناڭى يەيە كە لە "پەيامە كانى نۇور" وە دەدرەوشىنىدە، بەو تەرازوو كارىيە ورد و بەراوردە راستانە كە تىايىندايە. چل ھەزار كەس شایدەتى لە سەر راستىي ئەمە دەدەن.

وانە ئەوانە ئىزىكى بازنى ئىزىكى بازنى ئىزىكى بازنى نۇور"ن، گەر نەرۇنە ناويمۇھ، ئەگەرىنى كە بەھىز ھەيە كە تىابچەن)^(۱)!

□ راستىي كەنە ئىمان يە كەم ئامانجىن

(لە كاتىكدا كە دەبۇو لمە سەردمە و رۈزگارەدا "راستىي كەنە ئىمان" يە كەمین و لە پېشترىن ئامانج بۇونايدە، شتانى تىريش لە پلەي دووهەم و سىھەم و چوارەمدا دابىرالايدە.. لەو كاتەدا كە دەبۇو خزمەت كەردىنى راستىي كەنە ئىمان بە "پەيامە كانى نۇور" گۈنگۈزىن كار و ئەرك و جىپى بايەخ و حەز و ئامانجى سەربەخۇ بۇوايدە..

كەچى حالەتە كەنە جىهانى ئىستا، بە تايىھەت تەنگوباسى جەنگى جىهانى، كە كۆمەلایەتى و سىاسى و، بە تايىھەت تەنگوباسى جەنگى جىهانى، كە درەوشانە وەيە كى غەزەبى خوايدە، وەك سزايدەك بىز گۈمپايدى و هەرزەبى شارستانىتى ئىستا ناردۇويەتى و، خەلتى كە لاي خۈزىدا كېش دەكەت و، رەگ و دەمارە كان بە رادەيەك دەرەرۇۋەتىت كە دەپواتە ناو ناخى دلىمۇھ و، لە بىرىي راستىي بەزە سوودبەخشە كەنە ئىمان، حەز و ئارەززۇوھ بىز كەلتىك و زيانبەخشە كەنە تىدا جى دە كاتەوە..

لەم چەرخە شۇومەدا كە هەتا ئىستا خەلتكى بەم شتانەوە دەخافلىيىت و، بە بىرە كەنە خۇى تا ئىستاش تەلقىحيان دەكەت، بە رادەيەك كە زانايانى دەرەوە ئىزىكى بازنى ئىزىكى پەيامە كانى نۇور، تەنانەت ھەندى كەس لە ئەوليا كانىش بەھۇي پەيەندى بۇونىان بەو زيانە سىاسى و كۆمەلایەتى يەمۇھ، لافاوى ئەمە توئۈمانە رايمالىيون و حوكىمى

(۱) پاشبەندە كان، پاشبەندى قهستەمونى، ل: ۲۰۰-۲۰۱

پاستی به کانی ظیمانیان هیناوه‌ته پله‌ی دووه‌هم و سئ‌هم و، ئه و مونافیقانه‌یان خوش ده‌ویت که له گه‌لیاندا هه‌لگری هه‌مان بیر و بچوونن و، دوژمنایه‌تیی ئه و که‌سانه ده کهن که له ئه‌هله‌ی حقیقت و ته‌ناهه‌ت له‌هله‌ی ویلاه‌ی تیشن و رایان له گه‌ل ئه‌ماندا جیاوازه، به‌لکو ره‌خنه‌شیان لئی ده گرن.. ئه‌م‌ش له راده‌یه کدایه که هه‌ست و شعوره ئایینی به کانیان کردووه به شویندکه‌وتی ئه و ته‌وژمه سیاسی‌یانه..

لهم چهرخه‌دا و له بدرامبه‌ر ئه‌م تیاچوونه سه‌یر و سه‌رسووره‌هینانه‌ی که ئه‌م سه‌ردده و پوژگاره له گه‌ل خزیدا هیناونی.. خزمتی په‌یامه کانی نور و سه‌رقاں بورو نم پیانه‌وه، به راده‌یه‌ک ئه و ته‌وژمه سیاسی‌یانه‌ی ئیستای له پیش چاو خستووم که له ماوه‌ی ئه‌م چوار مانگه‌دا بایه‌خم به ده‌نگو باسی ئه‌م جه‌نگه نه‌داوه و، هیچ هه‌والیکیشم له باره‌یه‌وه نه‌پرسیو!

پاشان قوتایی به تاییه‌تله‌نده کانی په‌یامه کانی نور و کاته‌دا که سه‌رگرمی بلاو کردنوه‌ی راستی به نفرخه کانی ظیمان، نابنی به سه‌یر کردنی یاری شه‌تره‌نجی سته‌مکاران له ئه‌ر کی موقعه‌دده‌سی خزیان سست بینه‌وه و، خاوینی زه‌ین و بیری خزیانی پنی لیل بکهن. چونکه خواهی گه‌وره نور و ئه‌ر کی نور ایی به ئیمه به‌خشیوه و، چهند گممه و گالتعیه کی تاریک و زال‌مانه‌شی بموان داوه.

جاله کاتینکدا که ئه‌وان بیز له ئیمه ده که‌نه‌وه و، ده‌ستی یارمه‌تیمان بز راناکیشن و، حمزیان له روناکی به برزه کانی لای ئیمه نی‌یه، کارینکی گه‌لی هله‌یه که ئیمه له سه‌ر حسابی ئه‌ر که خاوین و روناکه که‌ی سه‌رشانمان دایه‌زینه ئاستی سه‌یر کردنی یاری‌یه تاریکه کانی ئه‌وان. که‌واته چیزه مه‌عنده‌وهی به کان و نوره کانی ظیمان له‌ناو بازنه که‌ماندا سه‌روزیادی ئیمه‌یه^(۱).

□ راستکردنوه‌ی شه‌فه‌قه‌تیکی زیاد له پیویست

(له بدر ئه‌وه‌ی شه‌فه‌قه‌تی مسروف يه کیکه له دره‌و شانه‌وه کانی می‌هره‌بانی په‌روه‌ردگار، ئه‌وان‌ایت مسروف پله‌ی می‌هره‌بانی خواوه‌ند بشکنیت و، بیه‌ویت له می‌هره‌بانی پیغه‌مه‌ری "رحمه للعالیین صلی الله علیه و آله و سلم" زیاتر هنگاو بنیت! چونکه گه‌ر لهم هه‌ست و

(۱) پاشنه‌نده کان، پاشنه‌ندي قه‌سته‌مزني، ل: ۴-۲۰۶.

سۆزەدا زیادەرھوی بکات، ئۇواھەر گىز بە شەفەقەت دانانزىت، بەلكو نەخۇشى يە كە "گيان" و "دل" دوو چارى دەبن و، سەرى لە گومپايى و ئىلخادەوە دەردەچىت! بۇ نۇونە:

تەۋىيل كىردىنى سزايى كافر و مونافيقان لە دۆزە خداو، ئەنجامە كانى جىهاد و، پرووداوه كانى ھاواچەشنىان، كە بەھۇي تەسکىبى شەفەقەتى مىرۇف و جىن نەبوونەوە ئەم شتانە تىايىدا، تەۋىيل دەكىرىن.. لە راستىدا ئىنكارى كىردىن و بەدرۇ خىستەوە بۇ بەشىكى زۆرى دەقە كانى قورئانى پېرۇز و ئايىنە ئاسمانى يە كان. ھەروەك لە ھەمان كاتدا سىتم و بىن سۆزى يە كى لەۋېرى نارپەوايدا يە. چونكە پاراستن و بەزەبىي ھاتنهو بەو ئازەلە درېندانە كە گيانەوەرە بەرى و داماواھە كان لەت و پەت دەكەن، سىتمىكى گەورە يە لە مافى ئەو ئازەلە بەستەزمانانە، ھەروەك خۆى لە خۈيدا كارىتكى درېندانە ئەنجامى بىن وېزدانى يە.

كەواتە پشتىگىرى و بەزەبىي ھاتنهو بەو سىتمەكارانە كە ژيانى ھەتاھەتايى ھەزاران موسىلمان لەناو دەدەن و، بە ھاندانى خەتكىيىش بۇ گوناھ و تاوان، سەدان ئىماندار بەرە بەدئەنجامى و عاقىبەت شەپى دەبەن.. ھەروەھا دوعاى سۆز و بەزەبىي كىردىن بۇ ئەو كافر و مونافيقانە تاڭول لە سزاى سەخت پىزگاريان بىيىت.. بىن گومان ئەم پەفتارە، سىتمىكى گەورە و غەدرىتكى نابەجى يە بەرامبەر بە ئىماندارە سىتم لېتكراو انە!

"پەيامە كانى نور" بە چەشىنېكى بىن گومان چەسپاندوويانە كە:

"كوفر و گومپايى" سوو كایەتى كردىتكى گەورە و سىتمىكى لەپادەبەدەرە لە بۇونەوەران و، ھۆكاريتكە بۇ ھەتلەگەتنى مىھەبانى و دابارىنى بەلا و موسىبەتە كان. تەنانەت ھەندى رېوابىت ھەن لە سەر ئەوەي كە ماسى يە كانى بىنكى دەرياش لەتاو سىتمى خراپكاران كە حەوانەوەيانلى زېرەندۈن، سكالا بۇ لاي خوا دەبەن! لە بەر ئەوە، سۆز و بەزەبىي نواندىن بۇ "كافر" كە لە دۆزە خدا چەندىن جۇر ئازار و ئەشكەنې دەرىت، بەزەبىي نەھاتنەوە دەگەيەنېت بەو بىن تاوانە لەئۈمارە بەدەرانە كە شايانتى مىھەر و سۆز و بەزەبىن! تەنانەت ئەو كەسەي كە بەزەبىي بە كافره كەدا دېتەوە، بەزەبىي بەواندا نايەتەوە و سىتمىكى ئاشكرايىانلى دەكات!

جگه لمه، شتیکی تریش ههیه.. که بربیتی یه لمهوهی:

گاتنی به للا دیت بو گه سانی شایان، بمری و بن تاوانه کانیشی پیو گیرو ڈه ده بن. لمه کاتانه شدا نا گونجی جیا بکرینه و بن سوزی له گه لئه واندا نه کریت. به لام له گه لئه وه شدا میهره بانی یه کی پنهان به تایبیت بو ئه و بن تاوانه ستم لینکراوانه ههیه که له ئه بخاما یه و بله ایهی بو تاوانکاران نازل بووه ئه وانیش زیانیان لئی که تووه.

له یه کم جهنگی جیهانیدا ماوهیک خم و ئازاری زورم بو ئه و ستم و کوشتارانه ده خوارد که دوژمنان دهیانهینا به سدر موسلماناندا، به تایبیت منال و خیزانه کانیاندا و له بره ئه و سوز و شهفه قته له راده به ده و به زهیه زیاده ش که له سروشی مندا ههیه گه لئی زیاتر له توانای خرم ئازارم ده چهشت و خمم بو ده خواردن.

هر ئه و کاته ئه و اتایهی خواره و هاته دلمهوه:

ئه و کوژراوه بمری و بن تاوانه "شه هیدان" و، ده چنه پلهی ئه ولیا و پیاوچا کانه وه. ههروهه کیانه فانی یه که یان بو ده گزپریت به ژیانیکی باقی و، مال و سامانه تیاچووه کانیشیان حوكمی "صدده قه" یان ده بیت و، ده بن به چهند مال و سامانیکی نه پراوه و هه میشه بی. ته نانه ت گهر ئه و ستم لینکراوانه کافریش بن، ئه واله گه بخینهی میهره بانی خواوه ندهوه سه باره ت بهوان و له بهرامبر ئه و گیرو گرفتاره که له دنیادا دوو چاری بعون، گه لئی پاداشت ده درینه وه، به راده یه که ئه گهر په ردی غهیب لا بد ریت، ئه وا دمرده که ویت که ئه و "میهره بانی" یه ده ستیان ده که ویت له راده یه کدایه که شوکر و سوپاس بو خواهی گموره ده بیرن.

تیز که ئه مه مزانی، قه ناعه تیکی ته اوام پئی کرد و، به فهزلی خواله و ئازاره توندو تیزه ده ریاز بعوم که ئه بخاما شهفه قه تی له راده به ده رم بعو)^(۱).

□ چاره نووسی کافرانی بن تاوان له به للا و کاره ساته کاندا

(ئه و کاره سات و بر سیتی و قات و قرپی یه که لم زستانه سه ختهد او و له ئه بخاما ئه م به للا به شهری یه وه "جهنگی دووه همی جیهانی" که نهفتان و هه زارانی بئی نهوای پیوه گیرو ڈه بعون، کاریگه ری یه کی توندو تیزی له ههست و نهسته کاندا به جنی هیشت که

(۱) پاشبه نده کان، پاشبه نده قه ستمؤنی، ل: ۱۶۶-۱۶۸.

زیاد له پیویست په رؤشی و سوز و بهزهیان لەخۆ گرتووه. به لام کتوپر بۆ ئەمەی خواره و بیدار کرامەوە:

ئەم گیرو گرفتانە و کاره ساتە کانى ھاوچەشنىان، جۆره بەزهى و پاداشتىكىان تەنانەت بۆ گافرانىش تىدايە، بە پادەيەك كە ئەم موسىبەتە لە سەر شانىان سووک دەكەت و، سەبارەت بەوان ئاسان دەبىت.

ئەم بیدار كردنەوە يە بوو بە مەلھەمیکى شىفابەخش بۆ ئازارى بەزهىيە كام سەبارەت بە منالان و خىزىانە کانى ئەوروپا و پروسيا، هەرچەندەش چەند مانگىكە ھىچ شىتىكىم سەبارەت بە دنیا و ھەوالى جەنگ لە كەس وەرنە گرتووه.

بەلتى، ئەوانەي کاره ساتى مەزنى ئەم تاوانەي سەتكارانىان بە سەردا شكايەوە، گەر منال بن ھەتا تەمەنی پازدە سالى، ئەوالە حوكى "شەھيد" دان، سەر بە ھەر ئايىنېك بن. دىارە ئەم پاداشتە مەزنەي كە چاوه پىيانە و بۇيان دانراوە، سەختىي موسىبەتە كەيان لە سەرشان سووک دەكەت.

سەبارەت بەوانش كە لە تەمەنی پازدە سالى بە رەۋۇرن، گەر بىن تاوان و بەرى و سەتم لىنکراو بن، پاداشتىكى هيىنده گەورەيان ھەمە كە لەوانەيە لە دۆزەخ پىزگاريان بکات. چونكە ئايىن - بە تايىەت ئىسلام - لە ئاخىر زەماندا بە پەردەي گۈي پى نەدان دادەپۇشىت و، ئايىنى راستەقىنەي حەزرەتى عيساش - دروودى خواى لە سەر بىت - لە ئاخىر زەماندا شان بە شانى ئىسلام فەرمانەروا دەبىت.

كەواتە دەتوانزىت بە بىن ھىچ گومانىك بوتىت: ئەم نەصرانى يە سەتم لىنکراوانەي كە بۇ لای حەزرەتى عيسا - دروودى لە سەر بىت - نىسبەت دەدرىن و لە تارىكىستانىكى وەك ھى تارىكىي قۇناغى "فەترەت" دا دەزىن، ھەرچى كاره سات و نىاچۇونىكى ئاوايان تووش دەبىت - سەبارەت بەوان - وەك جۆره شەھيدى يەك دەبىت. بە تايىەت كە سانى پىر و گرفتار و ھەزار و كەنھفتانى بىچارە و داماو، كە لە ژىزۇلم و زۇرى سەتكارە خۆسەپىنە كاندا گىرۈدەي كاره ساتە كان دەبن.

لە لاين حەقىقەتەوە پىم را گەيەنرا كە:

ئەم کاره ساتانە سەبارەت بەوان دەبىت بەھۆى سېرىنەوەي ئەم گۇناھانەي كە لە ئەنجامى ھەرزەيى مەدەنلىكەت و پىنھەزانى و ناشكۈرىي نىعەتە كان و گومرایى و

کافربونی فلسفه‌و دوچاری بون. کواته نه کاره‌ساتانه سده‌نهندگی ژیان بزهوان قازانچره.

له‌مه‌شمه‌ده دلدانه‌هم له بر امبه‌ر ئه‌و نازاره سه‌ختمه‌وه دهست که‌وت که له بمه‌هی و سوزی زیاد له پیویست و له‌راده به‌درمه‌وه سه‌رچاوه‌ی گرتیوو. بزیه شوک و سوپاسی نه‌پراوم پتشکه‌شی خوای گوره کرد.

خۆ نه سته‌مکاره نزم و بین نرخانه‌ی شه‌یتanh کانی "جیننی" و "ئینس" یش که بز مه‌بستی به‌ده‌سته‌ینانی سووده که‌سی‌یه کانی خۆیان ناگری ئه‌و ناشووب و کاره‌ساتانه داده گیرسین، ئه‌وانه به ته‌واوی شایانی ئه‌و نازاره ئابرووبه‌هن. که‌واته کاره‌ساتانه کان سه‌باره‌ت به‌وان دادگه‌ری‌یه کی پوون و بین گومانی په‌روه‌ردگاره.

ب‌لام ئه‌گه‌ر گیرزده‌بیوان بهو کاره‌ساتانه له‌و جزوره که‌سانه‌بن که به خی‌رالی بز فریا‌گوزاری ستم لېکراو ان راده‌په‌رن و له پیتاوی هینانه‌دی‌ی حه‌وانه‌وه‌ی گرزوی مرؤف و پاراستنی بناغه‌کانی ئایین و موقعه‌ده‌ساتی ئاسمانی و مافه‌کانی مرؤف‌ایه‌تیدا تیده‌کۆشن، ئه‌وا ئەنجامی معنوه‌ی و قیامه‌تی ئه‌و خۆبەخت کردن‌هیان هیندە گه‌وره‌یه که ئه‌و کاره‌ساتانه سه‌باره‌ت به‌وان مایه‌ی شه‌ره‌ف و شانازی ده‌بیت، ته‌نانه‌ت له به‌رچاویاندا خۆش‌دویستی ده‌کات^(۱).

□ خزمه‌ته‌که‌مان بز رزگار کردنی پیسا و ئاسایش تیده‌کۆشیت (کارمه‌ندیگی به‌رپرس که په‌یوندی‌ی به ئیمه و به سیاسته‌ته‌وه‌ه‌یه و، گه‌لئی سەرقاتی چاودنیری کردنی ئیمه‌یه، هات بز لام و منیش پیم و ت: ماوه‌ی هەزدە ساله سەردانی ئیوه‌م نه‌کردووه و ته‌نانه‌ت يەك دانه پۇزنانامه‌شم نه‌خوتىندووه‌ته‌وه. ئىجاواهه‌شت مانگه تەنها بز يەك جاریش له باره‌ی پووداوه‌کانی جىهانموده هېچ شتىكىم له كەس نەپرسىووه، گۆنیم له پادىۋىش نه‌گرتىووه كە سى ساله لېرەوه دەبىستىت و بەرگوئى دە‌کەویت. ھەموو ئەمانه‌ش، لە‌بەر ئەوەي‌ه كە هېچ زيانىگى معنوه‌ی لە خزمه‌ته بەرزە‌کەمان نه‌کەویت. ھۆکاري ئەمەش بىرىتى يە لە‌وەي‌ه كە:

(۱) پاشبەندە‌گان، پاشبەندى قەستە‌مۇنى، ل: ۲۰۱-۲۰۳.

خزمه‌تی ئیمان و حهقیقه‌تە کانی له هەموو شتیکى ناو گەردوون گەورەترن و، نابن به ئامپاز بز هیچ شتیک..

له بەر ئەوه، خزمه‌تى قورئانى پىرۆز بە هیچ جۈرۈك رېمان پى نادات خۇمان لە قەرهى سیاسەت بىدەين. چونكە:

بى ئاگایان و گومرايانى ئەم پۇزگارە، كە لە پىناوى بەدەستھینانى شە كى قەلبى دنیادا ئايىنه كەيان دەفرۇشىن و، ئەلماسى بەنرخ و بەھادار بە پارچە شۇوشە ئىشكەو دەگۈرنەوه، ھەولۇ دەدەن ئەم خزمەتە ئیمانى يە بەوه توھەتبار بىكەن كە ئامپازىكە بە دەست چەند تەۋۇزمىكى بەھىزى دەرەوهى ولاٽەوه. تاكۇ لە شان و شىكتۇ بەرزى ئەم خزمەتە دابىگەن.

جا ئىيە ئەھلى سیاسەت و حکومەت ھەر گىز لە سەر بناگە ئىدوودلى و گومان خۇنان بە ئىيە و سەرقال مە كەن، بەلكو دەنى كۆسپە كامان لە رېدا نەھىيەن و رېنگامان لە بەردەمدا بۇ ئاسان بىكەن. چونكە خزمەتگۈزارى يە كە ئىيە ئاسايش و رېز و مىھەر بانى دادەمەزرىنىت و، بۇ پۇزگارى و پشتگىرىي پىسا و ئاسايش و دەرباز كەردى ئىيانى كۆمەلائىتى لە بەربادى و تۇقادىن و تىرۇر، تىنە كۆشىت. كەواتە ئەم خزمەتە ئىيە پايە كانى كارمەندى يە راستەقىنە كە ئىيە جىڭىر و بەھىز دەكەت و پاشى دەگرىت^(۱).

□ سەرددەمی كەسى مەعنەوى

(ئەم سەرددەم سەبارەت بە شوينىكەم تووانى رېنگاي راستى، سەرددەمی كۆمەلە و، ھەر گىز ھى كەسيتىي تاك و دەرخستى خۇويستى و لە خۇبايى بۇون نى يە. چونكە تەنها ئەم كەسيتى يە مەعنەوى يە كۆمەلە كە بە سەر ھەموو شتىكىدا زال دەيىت و، بەرامبەر گەرددەلۈول و زىريانە كان رادەوەستىت.

كەواتە بۇ ئەوهى حەوزىيکى مەزن دروست بىكىتىت، دەيىت "تاك" كەسيتى و خۇويستى و لە خۇبايى بۇونى خۇى، كە وەك شەختە سەھۇلىيکى پەق و تەق وايە، بەھاۋىتە ناو ئەم حەوزە و لەوىدا بىتۈپىتەوه. دەنا بە دلىيابى ئەم شەختە سەھۇلە

(۱) پاشبەندە كان، پاشبەندى قەستە مۇنى، ل: ۲۰۰-۲۲۱.

ده‌توقیمه‌وه و به‌فیقر ده‌بروات و، له هه‌مان کاتیشدا ده‌رفه‌ت و سوود و هر گرتیشی له‌و
حه‌وزه له کیس ده‌چیت!

گه‌لئی جنی سرسوپرمان و مایه‌ی خه‌فته که شوینکه‌وتووانی حدق و راستی به
هه‌ئی جیاوازی نیوانیان ئه‌و هیزه هه‌ره مه‌زن‌له کیسی خویان ده‌دهن که له
یه کگر تندایه. که‌چی گومرایان و دوورووان له نیوان خویاندا له‌سهر ته‌و هیزه گرن‌گه
یه کدھ‌گرن، هه‌رچه‌نده‌ش ئدم کاره پیچه‌وانه‌ی مه‌شره‌بی ئه‌وانه. ئیتر لهم پیوه‌وه به‌سهر
پیزه‌ی له سه‌دا نوه‌دی ئه‌هلى حه‌قیقه‌تدا سمرده کمون. له کاتیکدا که خویان له سه‌دا
ده زیاتر نابن)^(۱)!

□ ته‌قوا و کردوه‌ی چاک

(لهم پؤزانه‌دا بیرم له بناغه کانی "ته‌قوا" و "کردوه‌ی چاک" کردوه، که له
پوانگه‌ی قورئانه‌وه دوای "ئیمان" به دوو بناغه‌ی یه کجارت مه‌زن داده‌نرین.
"ته‌قوا" بریتی یه له واژه‌ینان له حه‌رام و دووره‌په‌ریزی له گوناھ و تاوان.

"کردوه‌ی چاک" یش بریتی یه له جیبه‌جنی کردنه‌ی ئه‌و شتanhه‌ی له لایه‌نی خسوای
گه‌وره‌وه فهرمان دراوه به‌جی بهیزین، به مه‌بستی ده‌ستکه‌وتني خیز و پاداشتی باش.
جاله‌م سه‌ردەمدادا که به بونه‌ی ورووژاندنی حه‌ز و خواسته کانی ده‌روونی
به‌دخواز و په‌ت پچرازندنی ئاره‌زووه کانه‌وه، کاولکاری "په‌ریان" په‌ریان
سه‌ندووه، "ته‌قوا" ده‌بیت به بناغه‌یه کی گه‌لئی مه‌زن، ته‌ناته‌ت به به‌ردي هه‌موو
بناغه‌یه ک و، له هه‌موو شتیک باشت و مه‌زن‌ت داده‌نریت. چونکه "ته‌قوا" - له خوییدا -
دوورخستنه‌وهی خراپکاری یه و واژه‌ینانه له تاوانه گه‌وره کان. ئه‌و ده‌ستوره‌ش که
ده‌لیت: "دوور خستنه‌وهی خراپکاری له نزیک خستنه‌وهی شتی سوودمه‌ند باشتہ"
ده‌ستوریکه له هه‌موو کاتیکدا ره‌فتاری بین ده‌کریت.

ئنجا له به‌ر ئوه‌ی لهم کاته‌دا ئه‌و ته‌وژمه و پیرانکارانه له په‌ر سه‌ندندان که "گیان" و
"په‌وشتی مرۆف" تینکده‌شکین، ئه‌وا "ته‌قوا" بسووه به بناغه‌یه کی گه‌لئی مه‌زن و
به‌بستیکی یه کجارت گه‌وره بؤ به‌ره‌لستی کردن لهم کاولکاری یه سامنا که.

(۱) پاشه‌نده کان، پاشه‌ندي قه‌سته‌مۇنى، ل: ۲۲۶-۲۲۷.

جائمهو که سهی که فهرزه کانی به جئی ده هینیت و ناپوات به لای تاوانی گهورهدا، به ئیزني خوا، رزگاری ده بیت. چونکه به جیهینانی کرده و یه کی خاونین و یتگه رد، له ناوهندی ئم هه مو تو انه گهورانه دهور و برد، یه کجارت ده گمه نه.
"کرده و یه چاک" با کمه میش بیت، له نیوان ئم مه رجه گران و بارودخ سه خندهدا به زور داده نریت.

ئنجا هر لەناو "تهقا" دا "کرده و یه چاک" يش هه بیه چونکه واژهینان لە حەرام واجبه، پاداشتی به جیهینانی واجبیش گەلنى لە هى سوننەتە کان زیاترە.

جا دووره پەریزى لە تەنها يەك دانه گوناھ، لە گەل بە جیهینانی کرده و یه کی کەم، ئا لم چەشىنە کاتانەدا كە تاوان و گوناھ لە هه مو لا يە كەمە هىرىش بۆ مەرۆف دەھىن، وەك واژهینان وايە لە سەدان گوناھ (كە لەو تەنها گوناھەوە پەيدا دەبۇون گەر بکرايە) و، وەك جىيەجنى كەدەن سەدان واجب وايە.

ئم خالە شاياني بايەخ پىدانە و بە "نييەتى خاونين و، تەقاو، مەبەستى ھەلھاتن لە گوناھبارى" نەبیت، بە دەست نايەت..

مرۆف لەم پروووه دەتوانىت پاداشتى چەندىن کرده و یه چاکى دەست بکەۋىت كە تىياندا ماندوو نېبۈوه.

گرنگىزىن ئەركى لەم كاتىدا دە كەۋىتە ئەستىزى قوتاييانى نۇور و خزمەتگۈزارانى قورئانەوە، ئەو یە كە:

"تهقا" بکەن بە بناغەي هەموو كەدارە كانىان و، لە بەرددەم تەۋۇم و لېشاوى كاولكاري ساماناك و هىرىشبر و، لە بەرامبەر ئەو گوناھ و تاوانانە ئاباتقەيان داون، بەپىي "تهقا" هەنگاۋ بىنن، چونكە مرۆف لە هەموو خولە كىنکى ئم چەشىنە ژيانە كۆمەلايەتى يانە ئىستادا پرووبەرپۇرى سەدان گوناھ دەبىتەوە.

خۆ بى ھىچ گومانىك تەنها تەقاوايە لە رىيى مرۆفدا كە هيىندا پاداشتى بۆ دەست بەر بکات وەك ئەو یە سەدان كرده و یه چاکى بە جئى هىنايىت، چونكە بە بۇنىيە "تهقا" وە لەو سەدان حەرام و گوناھانە دووره پەریزى دەكت.

شئینکی گاشکرایه که بیست کم‌ناتوانن له بیست رؤژدا کوشکیک بنيات بنین،
که چی یهک کمس ده‌توانیت له یهک رؤژدا بپروختن!
له بهر ئوه، ده‌بیت له برامبه‌ر ئوه که سه‌ی که سه‌رگرمی کاولکاری‌یه "په‌وشتی و
گیانی" یه کانه، بیست کمس هه‌بن ئوه لایه‌نانه بنيات بنین و ئاوه‌دانیان بکنه‌وه.. که چی
ئیمه پیچه‌وانه‌ی ئمه‌ده‌بینین؟ ئمه‌تا‌هه‌زاران کاولکار تنه‌ها یهک بنيات‌مر و
ئاوه‌دانکه‌ریان له برامبه‌ر ووه‌یه، ئه‌ویش "په‌یامه کانی نور" ۵.

کهواهه بهرگری کردنی خزمه‌تگوزارانی قورئان، به تنه‌ها خویان، له برامبه‌ر ئوه
کاولکاری‌یه سامنا‌کانه‌وه، له راستیدا، کاریکی نائاسایه.
خۆ ئه‌گه‌ر ئوه دوو هیزه برامبه‌ره له یهک ئاستدا بیونایه، ئه‌وا شتی له عاده‌ت بده‌ری
زیاتر و فنون‌حاتی گەلنى مەزنرت له بنياتان و ئاوه‌دانکردن‌وه‌ی "گیانی و په‌وشتی" دا
ده‌بینی.

با تنه‌ها یهک نمرون‌ه له سه‌ر ئمه‌ بهینینه‌وه:

گەوره‌ترین بەردی بناغه‌ی ژیانی کۆمەلایه‌تی ئوه‌یه که "بچووک پىزى گەوره
بگرینت و، گەوره‌ش بىزه‌بىي بچووکدا يېتىوه". که چی ده‌بینین ئەم بناغه‌یه له زۆر لاوه
درز و کەلىپى تى كەتووه.

تنه‌نامه‌ت ئیستا له ئەنجامى تېكچۈونى ئەم بناغه‌یه، چەندە‌هه‌ا هە‌والى يه كجار
دىتمىزىن و پووداوى تمواو ناھەموار بەرامبه‌ر باو‌كان و دايکان، ده‌بىستىن!
بەلام بە فەزلى خواي گەوره، په‌یامه قورئانى يه کان بپۇنە هەر جىڭايىه‌ك، بەرنگارى
كاولکارى دەبنەوه و نايەتلن ئەم بناغه کۆمەلایه‌تى يه بپروختىت، بەلکو هە‌ولى
چاڭكىرىدنه‌شى دەدەن.

ھەروەك بە بپۇخانى بەربەسته‌کەی "زولقەرنىين" يەئجۈوج و مەئجۈوج دەست
دەدەنە خراپکارى له بپۇي زەويدا، بە هەمان جۇر له ئەنجامى جى لەق بۇنی بەربەستى
مەزنى قورئانىشدا كە شەریعەتى خاۋىن و بىنگەردى حەزەرەتى مەھمەد ﷺ خراپکارى
گەلنى زیاتر لەوه‌ی يەئجۈوج و مەئجۈوج لە وشكايى و دەرياكانى سەر بپۇي زەويدا
بلاو بۇوه‌ته‌وه، كە بە تارىكايى تۇقادىن و ئازاوه چواردەورى جىهانى داگرتۇوه و،

چهنده‌ها ستم و ئىلحادى لەرادەبەدەريش سەرانسەرى ژيان و پەوشىتى مرۇقىان داپۈشىو.

كەواڭە جىهادى مەعنەوىي قوتايىانى نۇور كە بەرەنگارىي لافاوى ئەم تەۋىزىمە رامالەر و سەختەي بىن دەكەن، بە ئىزىنى خوا، بە جىهادىنىڭ ئەوتۇز بۆيان دەنۇوسرىت كە پاداشتى گەورە و زۇريان دەست بخات، چونكە تروو سکايىەك لە جىهادى ھاوەلە بېرىزە كان، كە لەسەر كەردىوهى كەم پاداشتى زۇريان دەدرىتىمە، تىكەلى جىهادى ئەمان بۇوه.

دەسا برا ئازىزە كامى!

گەورەترين ھىزى ئىئمە، لەم كاتە پېلە تەنگانە و لە بەردەم ئەم پۇوداوه مەزنانەدا، دواى ھىزى "ئىخلاس"، بىرىتى يە لە ھىزى "بەشدارى كىردىن لەو كىردارانەدا كە بە نيازى پاداشتى دوارپۇز ئەنجام دەدرىن"!

چونكە بەم بەشدارى يە ھەموو يە كىنگى ئىيە چەندىن كەردىوهى چاڭ لە دەفتەرى چاڭ كارى يە كانى برايانىدا دەنۇوسرىت، ھەروەك بە زمانىشى ھىز و يارمەتى و پشتگىرى بۇ قەلا و سەنگەر و سېپىرە كانى "تەقۋا" دەنیرىت، بە تايىھەت ئەم براھەزارەرى خۇتان كە لە ھەموو لايەكەمەرەشى سەخت و نائامانى لەسەرە، چونكە لەم سى مانگە بىرپۇز و پۇزە بەبرە كەتانەدا زۇر پۇيىستى بە يارمەتىي ئىيە.

ئەمەش لە ئىيە بە دوور نازانم. چونكە شايىانى ئەم ھەولەن و، پالەوانى وەفادارن و، بەزەيتان بە حالتى ئەم برايداندا دېتىمە.

وا من بە ھەموو جەستە و زمانم و لە قۇولالىي و ناخى دەلمەوه داواى ئەم يارمەتىدانە مەعنەوى يە تانلى دەكەم و، لە لايەنلى خۆيىشىمەوه لە دوعا و چاڭ كارى يە مەعنەوى يە كائىدا قوتايىان ھاوبەش دەكەم، تەنانەت ھەندى جار لە ماوهى يەك پۇزەدا سەد جار زىاتر بە ناوى "قوتايىانى نۇور" ناوتان دەھىتىم و دوعاتان بۇ دەكەم، بە مەرجى دەستبەردار نەبۇون لە "ئىمان" و "وەفا" كە دەستتۈرۈي بەشدارى يە لە كەردىوه كانى سەر بە دوارپۇزدا^(۱).

(۱) پاشبەندە كان، پاشبەندى قەستە مۇنى، ل: ۲۳۴-۲۳۸.

□ بُرچی تنهها به پهیامه کانی نوره و سرقال ده‌بین؟

(ده‌لین: "سه‌عید" هیچ کتیبنگی تر لای خوی گل ناداتهوه! و اته ئه کتیبانه‌ی به دل نی‌یه و، تنهانه‌ت حمزیش له کتیبه کانی ئیمامی غهزالی^(۱) ناکات و کتیبه کانی ئه‌لای خوی دانانیت!

بدم قسه سهیر و سرسوپرهینه ر و نابه‌جی‌یانه، زه‌ینی خەلکی لیل ده‌کەن. ده‌بین بیشزانین که هەر تنهها زەندیق و مولحیده کانن برەو بەم چەشنه پروپاگندا نه دەدەن، بەلام هەندى زانای ساویلکە و ئەھلى تەسەرووف ده‌کەن بە داردهست و هزوی بلاو کردنەوەیان.

ئېمەش له بەرامبەر ئەمەو دەلین:

حاشا.. سەد جار حاشا.. ئەركى سەرشانى پەیامه کانی نور و قوتاييانى بىرىتى بە لە پارىزگارى كەردنى ۋېسازى مامۇستا كەيان كە "حوجە تۈركىسلام ئیمامی غهزالى" يە، بەرگرى لىنگىردن و دەرباز كەردىنەتى لە ھېرشى گومرايان، تائەو ئەندازەيەى كە لە تواناياندا يە. ئىنجا ئیمامی غهزالى تاقانە مامۇستامە كە بە ئیمامى عەلىيەوە - خوالىنى پازى بىت - پەيوەستم دەكەت.

ئۇهندە ھەيدە كە ھېرشى زەندىقە کانی سەردەمی ئەوان ھېننە سامنانڭ نەبوو كە لە رزە بە پايە کانی ئىسلام بختا، بۆيە ئەو چە کانەى كە زانا لېكۆلەرە مەزنە کان و موجتەھىدە گەورە کان بەپى چەرخە کانيان لە مونازەرە و توپىزە زانستى و ئايىنى بە کانياندا بە کاريان دەھىنا، ھەروەك بە خىرايى لەم سەردەمەدا بەدەست ناھىنرىن، لە ھەمان كاتىشدا دوڑمنانى سەرسەختى ئەم رۇزگارە بە تەواوى سەركوت ناكەن..

(۱) ناوى لەبوو حامىد محمدىدى كورى مەممەدى كورى مەممەدى غهزالى يە (۴۰۰ - ۴۵۰). يە كىنکە لە مەدانى بەناوبانگى ئىسلام و گەورە زاناييانى فيقىئى شافيعى و زانستى كەلام. بە فەيلەسۈوف و زاهىد و چاكسازىنگى ئايىنى و كۆمەلایەتى و خاونە پەيمانىكى پۇچى دادەنرىت كە جىنەستى لە زيانى ئىسلامىدا ھەر لە سەردەمە كەى خۇزى بە تەنستا ئەغايانە. لە شارى "تۈرسى" سەر بە خۇراسان لە دايىك بورو. پاش تەواو كەردىنى خۇبىندەن لە قوتا بخانە ئىزامى بەيە بەغدا (كە گەورە تۈرين زانكۈزى ئە سەردەمە بورو) وانەي توروهتىوە. لە كتىبىي (الصدق من الضلال) دا گەشتى فىكىرى و پۇچى خوی تۇمار كەردووە. گەلنى بەرھەمى دواى خوی بەجي ھېشتووە، وەك: "إحياء علوم الدين"، "تهافت الفلسفه"، "معيار العلم"، "الأربعين في أصول الدين". بۆزىادە شارەزابوون لە زيان و پۈزلى گۈرنگى ئەم كەسايەتى بە ناوازەيە، بەرگى بە كەمى كتىبىي (رجال الفكر والدعوة في الإسلام) خوالىخۇشىوو (سەيد لەبۇلەسەنی نەدەوى) و، (ھكىذا ظەر جىل صلاح الدين) يى (د. ماجد الگىلانى) (بە تايىەتى: الفصل العاشر) بخۇنەرەوە. (وەرگىز)

به لام پهیامه کانی نور، به ئیلهام و هر گرتیان له "قورئانی پیروز" ووه، چەند چە کیکی
نوی یان دوزیوه ته و که ده تو ازیت به خیرایی بده است بهینرین و، له همان کاتیشدا
هیندە به هیز و کاریگەرن که دوزمن تەفروتوونا دە کەن. بۆیه سەر لە کارگەی
چە کە کانی ئەو مەردە ھەلکە و تۇوه بەرز و پیروزانە نادیت. چونکە قورئانی پیروز کە
سەرچاوه و کانی و مەرجەع و مامۆستاي ئەو زانا بەرزانیه، بۇوه بە مامۆستايىه کى
ته اووه تىش بۆ پهیامه کانی نور.

جگە لەمانەش.. ئىمە هیندە کاتمان بە دەسته و نېيە و خۆیشمان لاوازىن و، بوارى
ئەوەمان بۆ نارە خسىت کە سوود لەو بەرھەمە نورانى یانە وەربگرىن. ئىجا سەدان
هیندەی کەسانى وەڭ قوتايىانى پهیامه کانی نور خەلکانى تر ھەن کە بەو كىيىانە و
سەرقالىن و، ئىمە ئەو گەر کەمان بۆ ئەوان بە جى هىشتۇرۇ.

دەنا ئىمە ھەر گىزاو ھەر گىز بەو شىوازە نارۋانىنە ئەو كىيىانە. بەلکو بە ئەندازەی
خۆشۈستىنى گىانى خۆمان، بەرھەمە خاۋىن و پیروزە کانى مامۆستا پايەدارە کانمان
خۆش دەويت.

به لام ھەر يەك لە ئىمە يەك مىشك و يەك دەست و يەك زمانمان ھەيە و، ھەزاران
دەستدرېزى كەريشمان لە بەرامبەر ھەيە و، کاتىكى يەكچار كەم و تەسکىشمان لە
بەر دەستدایە. خۆ مادەم دواھەمین چە کى ئۆتۈماتىكىمان لە بەر دەم خۆماندا دوزیوه ته و
- کە بەلگە کانى پهیامه کانى نورە - ئەوانا چاھار بۇوين کە ئەو چە کە سەرۇزىيادمان
پىت و دەستىلىنى گىر بىكىن) ^(۱).

□ بناغە کانى مامەلە كىردىن لە گەل رەخنە گراندا

(لە بەر ئەوەي ئەولىيا پىاواچا كە كان ناتوانى ئاگادارى غەيىب بىن، گەر خوا بە ئىلهام
ئاگاداريان نە كات، چونكە جگە لە خوايى گەورە كەس ئاگادار و شارەزاي غەيىب
نى يە.. لە بەر ئەوە، مەزنىزىن وەلى و پىاواچاڭ ناتوانىت حەقىقەتى حالتى وەلى يە كى تر
بىزانىت، لەوانە شە لە بەر ئەم نەزانىنە دوزمنايەتى بىكات..

(۱) پاشبەندە كان، پاشبەندى قهستە مۇنى، ل: ۲۶۹-۲۷۱.

ئوهی لە نیوان ھەندى ھاۋەلائى عەشەرەی موې شهرەدا - خوايانلى رازى بىت - پروى دا، روونترين بەلگەيە لە سەرائىم دەرەنجامەي كە ئەگەر وەلى يەك پەخنەي لە وەلى يە كى تر گىرت، ئەم كارە هيچيان لە پلهۇپايەي و يلايمە داناڭرىتە خوارەوە. مە گەر كارىتكى رووبىدات بە تەواوى پىچەوانەي پوالەتى شەرع بىت.

جا مادەم وايد، ئەوا:

۱ - لە بەر پەفتار كىردن بە ئايەتى پېرۇزى:

﴿وَالْكَاظِمِينَ الْعَيْظَ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ﴾ (آل عمران: ۱۳۴).

۲ - بۇ مەبەستى پارىزگارى كىردى ئىممانى ئىمانداران نەبادا كەلىتى تى بکەۋىت، ئەمەش بەوهى كە ئەو گومانە باشەي بە شىخ و گەورە كاپىان ھەيانە، ھەرمىتىت.

۳ - بەپى ئەوهى كە پىويستە قوتاپيانى يېڭىرد و ئەركانى نوور لە "توندو تۈزىسى زيانبەخشى توورپەبوون" پىارىزلىن - با لە سەر حەقىش بن - بەرامبەر بەو پەخنە ناپەوايانە كە ئاراستىيان دەكرىن.

۴ - بۇ مەبەستى دوورپەرېزى لەوهى كە ئەھلى ئىلحاد لەوانەيە سوود و دەرفەت لە ناكۆكىي نیوان دوو دەستەي ئەھلى ئىمان وەربىگەن، كە دە گۈنچى ھەر بە چە كى دەستى يە كېتىكىان ئەوي تر زامدار بکەن و پەخنە لە يە كەن بگەن و، ھەركە سەيان بە بەلگە كانى خۆى بىرېھى ئەوي تر بشارىتەوە و، ئەمەش بىت بە مايەي تىاچۇونى ھەر دووكىان لە ئەنجامدا!

بەپى ئەم بناغانەي پىشىو، دەبىت قوتاپيانى نوور:

بە توندو تۈزى پۇوبەرپۇرى دەخنە گران نەبەوهە، پەفتارى "وەك يەك" يان لە گەلتىدا نەنۋىن. بەلکو دەبىت تەنها بەرگرى لە خۆيان بکەن، لە گەل دەرخستىنى گىانى ئاشتەوابى و وەلامدانەوە ئەو خالانەي كە مايەي پەخنە بۇون.

چونكە لەم چەرخەي خۆماندا "خۇويىتىي مەرۇف" بە چەشىنەك بەر جەستە بۇوە و ملى دەركىشاوه كە ھىچ مەرۇفىك ئامادەنى يە خۇويىتىي خۆى - كە وەك شەختە سەھزلىك وايد و بە ئەندازەي خۆيەتى - بتوتىتەوە و نايەوەيت بىگۈزىت، بەلکو ھەميشە بەھانە و پاساو بۇ خۆى دەھىنېتەوە. لەمەشمەوە ناكۆكى لە نیواندا دروست دەبىت و،

ناحیه‌قهوه‌ان و گومپایانیش، له سهر حسابی حقه‌وان و ئیمانداران، بۇ خۆیان كەلک و سوود و هرده گرن.

پرووداوی یعنی ازه که هسته مبوبول ئامازه بزئوه ده کات که:
همندی لەو زانایانه‌ی لە مهشره به کانی خزیان رازین و، خۆپه‌رستانی ناو
سۆفی یەکان و، همندی لە مورشیدان و ئەھلی حەق لەوانه‌ی کە ھیشتا نەفسى
ئەمكاره‌ی خزیان نەکوشتووه و، لە داوی حەز لە پله‌وپایه رزگاریان نەبوبوه، بز مەبەستى
پاریزگاری گردن و بەرەدان بە مەشەب و پیازاه کانیان و، بەدەستهینانی پرووتىکردنى
شويىنكمە تووانيان، لەوانه‌یه رەخنه لە "پەيامه کانی نۇور" بىگرن، تەنانەت گرىمانىكى زۇر
بەھىزىش ھەيە کە بە توندى رووبەررووى پەيامه کان بىنەوه.

جاله کاتی پرودانی ئەم چەشنه گریمانانددا، دەبى زۇر لە سەرخۇ و ئارام و خۇپاگىر بن و، بە سەر دەرەوونساندا زالى بن و، دان بە خۆتانا بىگرن و، خۆتان دووچارى دوژمنايەتى نە كەن و، لە شان و شىكزى سەرۋۇ كە كانى دەستە و تاقمانى رەخنە گران نەشىكىن:

خوئه گهر به فهرزی مهحال له لایهن قوبی ئەعزم و لە مەکھى پېزىشەو
پەخنەيەك لە پەيامە کانى نۇور بگىرىت، ئەوا قوتايانى پەيامە کانى نۇور خۆيان
پادە گرن و لەرزەيان پىن ناكەۋىت. بەلكو رەخنە كەھى ئەو قوتە ئەعزمە وەك تاواز
لىيدانەوەيە كى پىز و سلاۋ لىنكردن وەردە گرن و، ھەول دەدەن پۇوتىكىردىنى ئەو
بەدەست بەھىن و، دەستە کانى ماچ بکەن و، مايەي رەخنە كەش بۇ ئەو مامۇستا مەزنەيان
روون بکەنوه^(۱).

□ روزی زانستخواز

(دوای نزیکه‌ی هزار تا قیکردن‌نحوه قهناعه‌تی تهواوم بُز دروست بُو که:
هر پُوزیلک کار بُز خزمه‌تی پهیامه کانی نور ائم خمام بددهم، به ائم‌ندازه‌ی پله‌ی ائمه خزمه‌ته، دل کراوه‌بی و خوشحالی و پست و بدره که‌ت، له دل و جهسته و میشک و گوزه راندا، ده‌بینم.

(۱) پاشنه‌گان، پاشنه‌قهسته‌منی، ل: ۲۷۹-۲۸۱.

تا ئیستا تیبینی همان حالتم له برا زۆرە کانى ئېرە و ئەوینشدا كردووه و، زۆرىك لهوان دان بەمەدا دەنین و دەلین:

"ئیمەش له خۇماندا ئەم ھەستە شىڭ دەبىن".

تەنانەت من لەو باووه‌دام كە - وەڭ سالى پار بزم نووسىن - نەھىنى ژيانى كەفاف و مايەى بىزىوم لهو بەرە كەتەۋە يە.

پیوايەتىك له ئیمامى شافىعىيەوه - خواىلى رازى يېت - دەگىزىنەوه كە فەرمۇرىۋەتى: "من زامنى پۇزىنى قوتايىي پاست و دىلسۇزى زانستىم، چۈنكە فراوانى و پىت و بەرە كەت لە رۇزى يە كەياندا ھەيە".

ماادەم پاستى ئەمەيە و، قوتايىانى پەيامە کانى نورىش لەم پۇزىگارەدا شايىستەسى تەواوەتى يان بۇ ناوى "قوتايىي زانست" پۇوه دەركەتوووه، ئەوا نايىت لە بەرامبەر ئەم قاتى و بىرسىتى يە بلاؤەدا واز لە خزمەتى پەيامە کانى نور بەھىزىت)^(۱).

□ حىكىمەتى خۇينىندەوهى پەيامە کان

(دۇو سىن پۇزىپىش ئىستا گۆيىم لە وتهى يېست و دووهەم گىرت لە دەمى راستىكىردنەوهى ھەلە کانىدا. بىنیم كە زىكىرىنىكى ھەمە كى و، بىرىنکى فراوان و، تەھلىلىكى زۇر و، وانەيە كى ئىمانىي بەھىز و، دل ئامادەيىه كى بىن غەفلەت و، دانستىكى بەرز و، پەرسىتىنىكى فيكىرىي بىلند و، نورە کانى ھاۋچەشنى ئەمانەتى تىدايە. ھەروەك لە حىكىمەتى ئەوهش تىكەيىشتىم كە بۇچى بەشىتىكى قوتايىان بە نىازى پەرسىتش پەيامە کان دەنۇرسەنەوە، يان دەيانخۇينىنەوە، يان گۈنى يان لى رادەگىن.

ئىز منىش پاشتى ئەو سكارەيام گىرت و، دوعاىي پىت و بەرە كەت و سەرکەوتىم لهو ئەركەياندا بۇ كردى)^(۲).

□ بوار بە رەختە مەددەن

(برا ئازىز و بەوهفا كاتم! وريما بن.. وريما بن! لە نىوان خۇتاندا بوار بە رەختە مەددەن، تاڭو گۈمرىايان جىاوازىي مەشرەب و دەمارى لاواز و پىداويسىتى يە کانى ژيان و

(۱) پاشبەندە کان، پاشبەندى قەستەمۇنى، ل: ۲۸۳.

(۲) پاشبەندە کان، پاشبەندى قەستەمۇنى، ل: ۳۰۸-۳۰۹.

گوزه را نتان نه قوزنه و. همول بدهن به دامه زر اندنی "شورای شرعی" له نیوان خوتاندا کاریک بکهن که را و بزچونه کاتان جیاواز نه بیت. هه میشه ده ستوره کانی "پهیامی ئىخلاس" له پىش چاوی خوتان دابىن. دهنا ئىختیلافىكى كەم لەم کاتەدا دەتوانىت زيانىكى زۇر بە پهیامى کانى نور بگەيەنىت^(۱).

دانانى پهیامى "الآية الکبرى" (بىينىنە کانى گەشتىارىتكى)^(۲)

□ غۇونەيدەك لەم پهیامە

(لە نیوان هەزاران نۇونەي ئەم و کاره پەروەرد گارى يانەدا، دەمانەۋىت لېرىدە سى نۇونە بخەينە پوو^(۳)، لەوانەي كە سى ئايەتى تەنىشتى يەكتىرى سوورەتى "التحل"

(۱) پاشبەندە كان، پاشبەندى قهستە مۇنى، ل: ۲۹۹.

(۲) كە تىشكى حەۋەمە. داۋراوە کانى ترى لە قهستە مۇنى، لەمانەن:

۱ - تىشكى سىھەم (پهیامى موناجات).

۲ - تىشكى چوارەم (پهیامى حەسى).

۳ - تىشكى پىنچەم (پهیامى نىشانە کانى قىامت و سىفەتە کانى دەجال و سوفىانى "پىكخستە وەي ئەم پەيامە"، چۈنكە پىشىز بناگە کانى داۋراپۇن).

۴ - تىشكى شەشم (لە سەر و اتاڭانى تەھيات و سلاؤات).

۵ - تىشكى ھەشەم (كەرامەتى عەلمۇي).

۶ - تىشكى نۆھەم (سەلانىنى حەشر).

۷، ۸، ۹ - پاكىنو سىكىرىدى تىشكى يەكم و دووھەم، پىكخستى پەيامى "الحزب الاكير النوري". كە لە پەيىشكەي بىست و نۆھەمەدە وەرگەراوه.

(۳) لېرىدە ئەم چەند بىرگەيە پېۋىسىز دكتور موحىسىن عەبدۇلخەمید دەھىنەن كە لە پىشە كېيى ئەم پەيامەدا نوسىيوبە:

"نۇورسى" بە هيمنى و زېرائە دىتە پىش و، دەستى مۇزۇنى عەوداتلى راستى دەگەرتى و، گەشتىكى گەردوونىي قەشەنگى فراوان و مەزنى لە گەل خۈزىدا پىن دە كات، تاڭى دەرگا دا خراوە کانى "زېرى" و "دل" ئى لەمىي بىن بکاتەوە و، راستەوخۇز پۇوبەرپۇرى "تابلىزى بۇونەور" و جوانى يە سەرنج را كېش و دەھەنە ناوازە کانى را يېگەرتى.

ئەم گەشتەي لە باسکەردىنی كاره سەرنج بزوئىنە کانى تاسۇ بەرزە كانەوە دەست پىنە كات و، بەرددوام دەبىت تا دە گاتە لايەنە سەرسوورەنەرە کانى بۇونەورانى ناو جىيەنە نزەمە كان و، لە بەلۇ بە يە كىياندا پۇزە جەيت.

ئىنجا لە بارەي ھاو سەنگى و پىنكى و تابلۇ ھونەرى يە كانى گەردوونەوە بە چەشتىك دەدۇنىت كە سەرنجى "زېرائى" كەمەند كېش دە كات و، بە پەنجەي ناسك و نيان لە ئىنى ھەستىارى "دالان" دەدات و، "بىن ئاگىابان"

ثامازه‌یان بُز کردوون. جا هه رچه‌ند هه‌موده کیک لاهو کارانه چه‌نده‌ها سه‌رنجی وردی له‌ژماره‌به‌ده‌ریان تی‌داه، به‌لام ئیمه تنه‌ها سیانیان لئی باس ده کهین:

تایه‌تى يە كەم:

﴿وَأَوْحِيَ رَبُّكَ إِلَى النَّحْلِ أَنِ الْخُذْدِي مِنَ الْجَبَالِ بِيُوتَهُ﴾ (الحل: ۶۸).

بەلتى، هەنگ، چ بە سروشت و چ بە کاره کانى، موعجيزه‌ى پەروەردگاره. موعجيزه‌يە کى هيئنده مەزنه کە سوره‌تىكى گەورە‌ى قورئانى پىرۆزى بىن ناونراوه.. چونكە تومار كردنى هەممو بەرنامه کانى ئەركە گۈرنگە كى سەرشانى لە "سەر" يەكى بچوو كى مەكىنەيە كى گچكە‌ى بەرھەمەپەيانى هەنگۈرىندا.. پاشان دانان و كولاندى خۇشتىن و بەتامىرىن خواردەمنى لەناو گەدە بچوو كە كەيدا.. ئىجا هەتبازاردى جىنى شياو بُز دانانى ژەھرىنکى كوشىنده و لەناوبەرى ئەندامى "زىندۇو" لە چزووه كەيدا، بىن ئەمەي ھېچ كارىك بکاتە سەر ئەندامە کانى ترى جەستەي ئەمەنگ..

ھەممو ئەمانە، گەر بەپەرى وردى و، زانايى و، دانايى و، ويست و، ھاو سەنگى و، پىتكۈينكى نەيىت، ھەر گىز ناگۇنچى ئەنجام بدرىن.

بەھۇش دەھېنېت و، بىنايى دەرروونى "سەرسامان" بۇوناڭ دەكاتەوە و، دەستى "نەزانان" يش دەگرتىت و تېڭپا بەرھە جىھانىيکىان دەبات كە سەرتاپا "پاستىي زانسى" يە..

ھەممو ئەمانەش لە ناواھەندى ھۆكاريلىقى مەحكەم و، ئاساجىدارىي قۇولۇ و، لە چوارچىبوھى نەخشەي گەردوونى ھەملايەنگىدا كە بە تواواي و گۇمانبىي بۇونى بەديئەندرى مەزن دەچەسپىنېت.

ئەگەر دەپرسىت: ھۆزى سەر كە وتنى "نوورسى" چى بۇوە لە ژىاندەمەوەي "ناواھەززى كە کانى ئىمان" لە دل و دەرروونى سەدان ھەزار كەسى تايەتمەند و گىشتىي نەمە كانى سەردەمى خۇزى و نەمە كانى دواي خۇزىدا؟

دەلىن: نەھىنى ھەو سەر كەوتهى، لە ئىمانە قۇولۇ و، سۆز و بەرۋەشى بىن وتنە، شىۋاازە بەرۋەردگارىي بە قورئانى يە كەيدا، كە لە پىنھەرە كۆنلى "زانسىي كەلام" لايدا و راستەوخۇز پۇووی گۇفتارى ئاراسىتەي "زېرى" فېرىزى و "دل" ئى ساغىي پىنكەرە ھەلشىلىراوى ناو سەرۋەشى مەرۇف كەردى و، دەستى لەو شىپۇزەي زانايىي پىشىنى كەلام داشۇردى كە تەنھا شايالىي چەرخە كانى خۇزىان بۇون. واتە نوورسى "زانسىي تەوحىد" ئى لە دۆخى "لە كار كەوتۇرۇي لەر كى سەرسانى" پىزگار كەردى و، گۆربىي بە تەۋۇزم و تەزۇۋىدە كى كۆمەللايەتىي بەخۇرمە لە باوھر و رەفتارى ئىمانداراندا..

"نوورسى" تەمەنلى خۇزى لە وەدا بىرە سەر كە دەپرسىت لە پىنلىي بەيامە كانى نوورەوە مامۇستاپىتىي "قورئانى بىرۇز" لەناو ھەممو گەردووندا، بۇ خەلکى بىسەلمىنېت. بۇ ھەمەي مەرۇفى مۇسلمان باوھر و مەتمانەي بە خۇزى پەيدا بکاتەوە و، چىي تر لە خەستە تەبرى. ئىجا لەرك و بۇلى شارستانىتىي خۇزى لەم جىھانەدا بىگەرتىمە لەستز و، بە ھېز و تېنىي بىرۇباوە پەروەردگارىي بە كانى، سەرچەمى مەزۋاپەتى لە چىنگى ئىلخاد و لېنکەملەۋەشان و لەپى ترازان، پىزگار بکات.

له بهر ئه و، شتاني بى هه سٽ و بى پىسا و دوور له ورده کاري و تهرازووی وەك "سروشت" ئى كەپو کاس و "پىتكەوت" ئى كتو كويز، هرگىز او هرگىز، ناتوانن خۇيان لەم چەشىھ كاره ناوازانەدا هەلبۇرىتىن!

بەم جۆرە، لەم سەنۇھە خوايىھدا سى موعجىزەمان بەرچاۋ دەكمۇيىت و، هەمان كارى "پەروەرد گارى" شى لە گشت هەنگە لە ئىمارە بەدەرە كانى سەرپۇوی زەویدا بە چاۋى خۇمان دەبىنин.

جا دەر كەوتىنى ئەم كاره پەروەرد گارى يەمى گشت هەنگىكى سەرپۇوی زەوى، بە هەمان دانايى و وردى و تهرازوو كارى و، لە هەمان كاتدا و، بە هەمان شىيە.. بەلگەيە كى پۇونە كە بە ئاشكرا "يەكتايى" خواي گەورە دەچەسپىننەت.

ئايىھىدى دووھەم:

﴿وَإِنْ لَكُمْ فِي الْأَنْعَامِ لَعِبْرَةٌ لَسْقِيْكُمْ مِمَّا فِي بَطْوَنِهِ مِنْ بَيْنِ فَرْثٍ وَدِمْ لَبَنًا خَالِصًا سَائِغًا لِلشَّارِبِينَ﴾ (النحل: ٦٦).

ئەم فەرمانە خوايىھ، سەرتاپا، دەرس و پەندىلىنى دەچۈرپىت! بەلتى، ئەو شىرە سېپى و يېڭىھەر دەخاۋىن و ساف و بېنۇ و بەلەزەتەي كە خواي گەورە دەرخواردى ئىمەي دەدات و، لە كارگە كانى شىرە وە [گوانى دايىكان] بە تايىھەت مانگا و حوشىر و بىز و مەردا، بە سەخاوهەندى، لە ناوەندى "سيخور" و "خوپىن" دا و، بى تېكەتلى و لىلىپۇون، هەلدە قولىت..

ھەروەها رواندى ئەو مىھەر و شەفەقەتەي كە لە شىر شىرىنتىر و بەتامىت و بەنرختە، لە سنگى ئەو دايىكانەدا، كە هەندى جار دەيانگە يەنېتە پادەي خۇنەویستى و فيدا كارى.. ھەموو ئەمانە، بى هىچ گومانىك، پۇيىستان بە پلەيمە كى ئەوتۇزى مىھەرەبانى و، دانايى و، زانىن و، توانتى و، ئىختىيار دەبىت كە هەرگىز بە "پىتكەوت" ھەرەمە كى و "تۇخىم" ھ سەرگەردان و "ھىز" ھ كويزە كان ناكىرىت ئەنجام بدرىت!

لەبەر ئەو، ئەم ھەلسو كەوتەي كە لەم سەنۇھە پەروەرد گارى يەدایە و، ھەمە لايەنگىرى ئەم كاره خوايىھ و، دەر كەوتى بە هەمان دانايى و ورده کاري و يېعجارى و، بە يەك شىيە و لە يەك كاتدا، لە "دل" و "مەمك" ئى هەزاران جۆرى دايىكانى سەرپۇوی

زه‌ویدا.. به رُونی "یه کبوون"ی خوای گهوره ده چه‌سپینیت و بِلَگَهِیه له سهر "یه کتابی" ئه و.

کایه‌تی سئی‌هم:

﴿وَمِنْ ثَمَرَاتِ النَّخِيلِ وَالْأَعْنَابِ تَعْجِذُونَ مِنْهُ سَكَراً وَرِزْقاً حَسَناً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَا يَةً لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ﴾ (التحل: ۶۷).

ئەم ئايەتە پیروزه سەرنج و پوانىنى مۇزۇف بۇ لای دارخورما و مېۋپادە كىشىت و، بىداريان دە كاتەوه كە:

ئەم دوو "بەر"ە نىشانەيە كى مەزنيان تىدايە بىز خاوهەن ژىرى و دلان و بِلَگَهِیه كى رُونن له سهر تەوحيد.

بەلىنى، ئەم دوو بەرە هەرودەك "خۆراك"ان، له هەمان كاتىشدا "بەر" و "مېۋە" و سەرچاوهى گەلى خواردەمنىي بە تامولەزەتن، هەرچەندەش درەختى هەردوو كىان له گلېتكى بىن گىان و زه‌ويە كى وشكدا گەشە دە كەن..

كەواهە هەريەك لەم دوانە، موعجىزەيە كى توanstى خوايى و كارىتكى دەراساي پەروردگارىن و، كارگەيە كى شەكر و شىرىنى و، شەربەتى هەنگۈين ئاساو، چەند سەنەتىن كە بە تەرازووى وردى سەرنە كەر و، پىنكۈپىكىي تەواوهتى و، كارامىي دانايانە دروست كراون. بە رادەيەك كە هەركەسىك خاوهەنی ھىندهى گەردىلەيەك "زىرى" و "بىنابىي دەررۇن" بىت، بە پىویستى دەزانىت كە بلىت:

"ئەو كەسەي ئەم شتانەي بەم شىۋەيە دروست كردووه، هەر ئەويشە كە گشت بۇونۇھازانى بەديھىناؤه"!

چونكە ئەوهتا - بۇ غۇونە - بە چاوى خۆمان دەبىنن نزىكەي بىست ھېشۈرى ترى لەو پەلە بچوو كە لاوازەوە شۇرۇپونەتەوە.. هەريەك لەو ھېشۈرانەش نزىكەي سەد دەنکە ترىنى ناسكى شىرىنى وەك هەنگۈينيان گىرتۇوە.. هەريەك لەو دەنكانەش بەرگىتكى تەنك و ناسك و پەنگاۋەنگ و جوانيان تىۋە پىنجراوه.. لە ناوهپاستى هەريە كەشىاندا چەند تزوپىكى رەقتەق هەن كە بەرnamە و مېۋووی ژيانى ئەو درەختەيان تىدايە

به لئى، به ديهيئنانى هەموو ئەمانە و غەيرى ئەمانەش لەم ترى يە و ها و وينە لە ژمارە به دەرى لە سەر رپووی تىكىرى اى زەويىدا، بە هەمان وردى و دانايى و، دروستكىرىنى ئەم سەعەتە موعجيزە و دەراسا يە بەم ژمارە يە كچار زۇرە - لە يەك كاتدا و بە هەمان شىوه - بە رپوونى ئەوه دەچەسپىنېت كە:

"جىگە لە به ديهيئەرى مەزنى بۇونەوران، كەسى تر ناتوانىت ئەم كارە پاپەپىنېت كە داخوازى توانست و دانستىنېكى پەھا و نېپراوه يە."

به لئى، نە "ھېز"ە كۈرە كان و نە "سروشت"ى كەپولال و نە "ھۆكەر"ە پەرتەوازە و سەرگەر دانە كان، هيچيان - هەرگىزاو ھەرگىز - ناتوان دەست بىز ئەم كارە درېز بىكەن و خۇيان لەو تەرازووە وردە سەرنە كەرەدا ھەلبۇرۇتىن كە بەپەرى كارامەبى و پىنېكى و دانايى لەو سەعەتەدا خراوه تەكار. نەخېر، بەلكو ھەموو ئەم چەشەنە ھۆكەرانە بە فەرمانىتكى "پەروەرد گارى" لەو كارە پەروەرد گارى يانەدا ملکەچ دەكىزىن و ئىزىبار دەخرىن.

كەواتە "ھۆكەر"ە كان" چەند شىنېكى كارتىنېكىراون و، تەنھا لەم رپوووه بۇيان دەپۋانىت و قبۇل دەكىزىن. دەنا جىگە لە چەند "پەرە" يە كى كار پىن سېپىرلاوى بەر دەستى خواي گەورە هيچى تر نىن.

جا هەروەك ئەم سى ئايەتە ئامازە بىز سى راستى دەكەن و، ھەريە كەيان سى سەرنجيان تىندا يە كە بەلگەن لە سەر "يەكتابى" خواي گەورە.. چەندەها كارى ترى لە سەنور بەدەرى پەروەرد گارى و، چەندىن درەوشانەوە لە ژمارە بەدەرىش ھەن كە ھەر ھەموو يان پىكەمە بەلگەن لە سەر خواوهندى "تاڭ" و "تەنبا" و، شايەتى يە كى راست و رپوون لە سەر "زات"ى تاڭ و تەنبا يە مەخشىنەدى شەكتۈمىنەند دەدەن^(۱).

□ بىر گەيەك لە پەيامى "موناجات"

(ئەى پەروەرد گارى ھەموو جىهانە كان!

ئەى خواي پىشىنەن و دوايىنەن!

(۱) تېشكە كان، تېشكى حەوەتم، ل: ۲۶۵-۲۶۸.

ئهی پهروهرد گاری زهوي و ئاسمانه کان!

من بـهـهـوـی فـیـرـ کـارـبـی پـیـغـمـبـرـی خـزـشـوـیـست ﷺ وـ لـهـ رـیـ وـ اـنـهـ وـ دـهـرـسـهـ کـانـی
قـورـئـانـیـ حـهـ کـیـمـهـوـ، تـیـگـدـیـشـتـمـ وـ ئـیـمـانـ هـیـنـاـ بـهـوـهـیـ کـهـ:

لـهـ پـیـشـهـ کـبـیـ هـمـوـاـنـهـوـ پـیـغـمـبـرـیـ خـزـشـوـیـست ﷺ کـهـ پـالـیـ بـهـ سـهـدانـ مـوـعـجـیـزـاتـیـ
رـپـوـنـیـ خـزـیـهـوـ دـاـوـهـ وـ، قـورـئـانـیـ پـیـرـؤـزـیـشـ کـهـ ئـایـهـ رـاـسـتـهـوـخـزـ وـ گـومـانـ نـهـیـلـهـ کـانـیـ
پـشـتـیـ دـهـ گـرـنـ وـ، سـهـرـجـمـیـ پـیـغـمـبـرـانـ - درـوـودـیـانـ لـهـ سـهـرـ یـتـ - کـهـ خـاوـهـنـیـ گـیـانـیـ
پـوـوـنـاـکـنـ وـ، گـشـتـ ئـهـولـیـاـکـانـ کـهـ جـهـمـسـهـرـیـ دـلـهـ رـوـشـنـاـکـانـ وـ، هـمـوـوـهـ صـفـیـاـ وـ
صـیـدـیـقـانـیـشـ کـهـ خـاوـهـنـیـ ژـیرـیـیـهـ پـوـوـنـاـکـهـ کـانـ..

هـرـ هـمـوـوـیـانـ، مـئـدـهـیـ بـهـخـتـهـوـهـرـیـ هـمـیـشـهـیـ بـهـ گـرـوـیـ جـینـنـیـ وـ ئـادـهـمـیـزـادـ
دـهـدـهـنـ وـ، هـهـرـشـهـ وـ مـهـترـسـیـیـ ئـاـگـرـیـ دـوـزـهـخـیـشـ پـیـشـ چـاوـیـ گـوـمـرـاـیـانـ دـهـخـنـ.

بـهـلـیـنـ، هـمـوـ ئـوـانـهـ باـهـرـیـانـ بـهـ هـهـوـالـهـ هـهـیـ وـ شـایـهـتـیـ لـهـ سـهـرـ دـهـدـهـنـ وـ، لـمـمـشـداـ
پـشـتـ بـهـوـ بـهـلـیـنـ وـ هـهـرـشـانـهـ دـهـبـهـسـتـنـ کـهـ چـهـنـدـنـ جـارـلـهـ کـتـیـبـ وـ صـوـحـوـفـ ئـاسـمـانـیـیـهـ
خـاوـیـنـهـ کـانـتـداـ باـسـتـ کـرـدـوـونـ وـ، پـالـیـانـ بـهـ سـیـفـاتـ وـ کـارـوـبـارـهـ قـوـدـسـیـیـهـ کـانـیـشـتـهـوـ دـاـوـهـ
وـهـکـ توـانـتـ وـ، مـیـهـرـهـبـانـیـ وـ، چـاـوـدـیـرـیـ وـ، دـانـسـتـ وـ، شـکـزـمـهـنـدـیـ وـ، جـوـانـیـ..

هـهـرـوـهـکـ لـهـمـ هـهـوـالـهـیـانـدـاـ پـشـتـیـانـ بـهـ عـیـزـزـهـتـیـ شـکـزـمـهـنـدـیـ وـ دـهـسـتـهـلـاـتـیـ
پـهـرـوـهـدـ گـارـیـتـیـ تـوـ بـهـسـتـوـهـ وـ، لـهـ رـیـیـ کـهـ شـفـ وـ بـیـنـنـیـ خـوـیـانـ وـ ئـهـوـ عـقـیدـهـ
دـامـهـزـرـاـوـهـشـیـانـهـوـ کـهـ لـهـ پـلـهـیـ "عـلـمـ الـیـقـنـ" دـایـهـ، ئـهـمـ مـئـدـهـیـ رـادـهـ گـهـیـنـ.

دـهـسـاـئـهـیـ خـوـاـهـنـدـیـ بـهـتـوـانـایـ دـانـاـ!

ئـهـیـ بـهـخـشـنـدـهـیـ مـیـهـرـهـبـانـ!

لـهـ خـاوـهـنـ بـهـلـیـتـیـ رـاستـ!

لـهـ قـهـهـهـارـیـ شـکـزـمـهـنـدـاـ!

ئـهـیـ خـاوـهـنـ عـیـزـزـهـتـ وـ مـهـنـیـ وـ گـهـوـرـهـیـ!

تـزـزـوـرـ خـاوـیـنـ وـ پـاـكـ وـ پـیـرـؤـزـیـتـ وـ گـلـیـ لـهـوـ بـهـ رـزـتـرـیـتـ کـهـ ئـهـمـ ژـمـارـهـ زـۆـرـهـیـ
دـوـسـتـهـ رـاـسـتـگـزـکـانـتـ وـ گـشـتـ بـهـلـیـنـهـ زـۆـرـ وـ زـهـبـهـنـدـهـکـانـتـ وـ سـهـرـجـمـ سـیـفـهـتـهـ مـهـنـنـ وـ
کـارـوـبـارـهـ خـاوـیـنـ وـ پـیـرـؤـزـهـکـانـیـ خـزـوتـ بـهـ دـرـوـ بـخـهـیـتـهـوـ وـ، پـهـرـدـهـ بـهـسـهـرـ خـوـاـسـتـیـ
دـهـسـتـهـلـاـتـدـارـیـ پـهـرـوـهـدـ گـارـیـتـیـیـهـ کـهـ تـداـ بـگـیـرـیـتـ وـ، دـوـعاـ وـ نـزاـبـنـیـ سـنـوـرـهـکـانـیـ بـهـنـدـهـ

باش و ورگیراوه کانی خوت گیرا نه کهیت که خوشت ده دوین و، ئهوانیش له پئی
ئیمان و ته سدیق و گویپ ایه لئی یه وه خزیان له لا خوشمویست کرد وویت..
تۆئی په روهرد گارم!

خاوین و پیروزیت و به جوئنیکی رهها بهزیت له وهی که کافر و گومپایان له
ئینکاری کردنی حه شردا ته سدیق بکهیت، له کاتیکدا که ئهوان ده ستدریزی بز سمر
مه زنی تۆ ده کهن و، به هزی کافری و سه رینچی و بدرو خستنه وهی تزووه له بەلینه که تدا
سنوری عیززه تی شکزمه ندی و، مه زنی سام و شکزی خوایه تی و، میهربانی
په روهرد گارنی یه که ت، ده شکین.

من ته قلیسی بى سنور و نه براوهی "داد گهري" و "جوانی" و "میهربانی" یه که ت
لهم ستم و ناشیرینی یه نه براوهیه راده گهیه نم و، به ئهندازه گهردیله کانی وجودم ئهم
ئایه ته ده خوینمه وه که ده فرمولی:

﴿سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يَقُولُونَ عَلُوًّا كَبِيرًا﴾ (الإسراء: ٤٣).

ته نانه ت پیغەمبەر راستگۈزكانت - دروو دیان له سەر بىت - کە باڭگەواز کارى
راستەقىنەی په روهرد گارنی یه کەتن، به "حق اليقين" و "عين اليقين" و "علم اليقين"
گەنجىنە کانی بەخشش و میهربانی یه کانت له دوارقۇزى ھەميشە بىدا و.. دەركەوتى
تەواهتى و دەراساي درەوشانە وهی ناوه جوانە کانت له خانەی بەختە وەرپیدا، دەبىن و
ئاماژەی بز دەکەن و بە مئدەش بە ئىمەی راده گەيەن. ھەروەك بەندە ئیماندارە کانىشىت
پىنمایى دە کەن بز ئەوهی کە مەزنلىرىن تىشكى ناوى جوانى "الحق" - کە سەرچاوه و
خۇر و پارىزەری ھەممۇ حەقىقە تە کانه - بىرىتى یه لە "حەقىقە تى حەشر" ئى مەزن! (۱).

بردنی مامۇستا نۇورسى بز "ئىسپارتە" پاشان بز "دەنیزلى"

(ھەندى لە پەيامە تايىەتى یه کان و كۈمەلە گۈنگە کانىم، بە تايىەت ئەو پەيامە کە لە
بارەی دەجاتى موسى مانان "سوفيانى" ھە دە دوین، لە گەل ھەندى لەمۇ پەيامانەی کە

(۱) تىشكى کان، تىشكى سىھم، ل: ۸۳-۸۸.

کرامه‌ته کانی "پیامه کانی نور" بایس ده کنه، له ژیز لیزنه‌یه ک دار و خمه‌لوزدا شاردبوبوه، بهو ټومینه‌ی که پاش مردم یاخود پاش ئوهه‌ی سه‌رزو که کان گوئی بز دهنگی پاستی پاده گرن و هوش و میشکیان له "پاستی" تینه‌گات، بلاؤ بکرینه‌وه. لم کاره‌ی خوشم بین خم و دلنيا بیوم.

به‌لام هدر که فرمانيه‌رانی پشکنن و یاریده‌دهری "داواکاری گشتی" بز دوزینه‌وهی پیامه کانی نور خویان کرد به‌ناو مالتا و ئه و پیامه شاررا او انهیان له ژیز دار و خمه‌لوزه کاندا ده‌ره‌تی، به‌هو به‌ندیخانه‌ی "ئیسپارتة" یان بردم، هرچه‌نده‌ش به‌دهست تینکچوونی باری ته‌ندر و سیمه‌وه ده‌تلامده^(۱).

لهم کاته‌دا که من لم‌راده به‌دهر خحفت و ئازارم ده‌چه‌شت و، بیم لسو زیاناه ده‌کرده‌وه که هاتون‌ننه رېنی "پیامه کانی نور"، ئا لهم کاته‌دا چاودیری په‌روه‌ردگار - جاریکی تر - هاته‌وه به‌هانمانه‌وه. چونکه ئه و بېرپرسانه‌ی که له هەممۇ كەسىك زیاتر پیویستیان بهو پیامه شاررا او به‌نرخانه بیو، به گرنگی يه کى زۆره‌وه دەستیان به خویندن‌نوه و تویزینه‌وه ئه و پیامانه کرد و، بەمەش ئه و دام و دەزگا رەسمی یانه وەک قوتاچخانه کانی نوریان لئی هات و، روائینی پەخته و توانجى جارانیان له پیامه کانی نور گۈرا و، له بىرى ئوه بے چاوى رېز و سەرسوپرمانه‌وه بۇیان دەرۋانى! تەنائەت بین ئوهه‌ی بە خوشان بزانین زۆربەی کاربەدەستانى "دەنیزلى" و كەسانى تریش پیامى "الآية الکبرى" یان خویندبووه‌وه که زۆر بە نەھىنى چاپ كرابۇوا! بە خویندن‌نوه ئه و پیامەش ئیمانیان پەرەی سەند و، ئىمەش بەم دەرەنجامە گەشاینده و ئەشكەنجە و ئازارە کاغان له بىر چوووه^(۲).

(۱) سى جار پۈليس داۋيانه بە سەر مالە كەي مامۇستا نوروسىدا له قىستەمىنى. بە كەميان له: ۱۹۴۳/۸/۳۱ لەو کاتەدا كە لەپەر ئازارى تەۋەزەرەي دەرخواردى درا دۇرچارى "تا" يە كى سەخت بۇو بۇرا دووهەميان لە ۹/۹ هەمان سالدا، به‌لام بە هەمان جۈز شىتىكى ئەوتۈيان نەدۆزى يەوه، چەند پەيامىك نەيت كە له بارەي ئىمان و پەھوشت و قىامەتەوه دەدوان. سى هەميان دوو بىرچى دوای ئوهى پېشىرو بیو. لم جارەباندا مامۇستا و سەد و بىست و شەش قوتايى نورور، كە لە شوينە جياجيا كانى و لات كۆز كرابۇنەوه، له ژیز چاودىری پۈليسدا بىران بىر "گەنقرە" بە يانورى دۆزىنەوهى "تىشكى پېشىم" كە لە بارەي دەجال و سوفىانى دەدۋىت.

(۲) بىرىشكە كان، بىرىشكەي بىست و شەشم، ل: ۵۲۵-۵۲۶.

"تیشكی پنجهم" بورو هری دادگانی کردن

(دوزینه وهی پهیامیک له شوینیکی دووردا که ئەسلە کەی بىست و پىنج سال پىش ئىستا نووسراوه "واته تیشكی پنجهم" و، له ماوهی هەشت سالدا تەنها يەك دوو جار بەردەستی خۆم کەوتۇوه تەوه و يەكسەريش ون كراوه..

دوزینه وهی ئەم پهیامە، نىمچە زانىيانى خستۇوه تە دۆخى پەبەر و، وەھم و گومانيان لە بارەی ئەم پهیامە و له رېزە کانى فەرمانگە کانى "داد" دا بلاو گردووه تەوه. هەر لە هەمان كاتدا هەوالى چاپ بۇونى پهیامى "الآية الكبرى" شى به پىته نويكان بە بى رەزامەندىي خۆم و گەيشتنى چەند نووسخە يەك لىي بۆئىرە، له بىرى چاپكىرىنى پهیامى "كلىلى ئىمان"^(۱) كە حەزم لە چاپكىرىنى بورو، ئەم هەوالە به پىچەوانە شەكايە و بەسەر فەرمانگە کانى حکومەتدا و، هەرىكە لەم دوو مەسىلەيدىيان لە لا بورو بەوي تر. وەك بلىي پهیامى "تیشكی پنجهم" بە پىچەوانە ياسا مەدەنی يە كان چاپ كرايىت!

ئەمشىش كارىيکى كرد كەسانى خاوهن "ئاماڭى كەسى" بە كارەسانىتكى گەورە لە قەلەم بدهن و، دەنكە گەنمىتكە بە سەدھىنەي گومەزىتكە پىشان بدهن، هەتا بە ناحەق و سىتم ئىممەيان تېجاندە ئەم شوينى ئىعتىكاف و گۆشە گىرى يەوه.

قهدرى خواوهندىش بۆيە ئىمە گەباندە ئىرە تاکو چەند سوودىتكە بەدەست بھېيىن، چونكە ئەم شوينە پاداشتى گەورەي گەلنى زياترى لە هي زاهىدە گۆشە گىرى كان دەست خستىن كە لە خەلتۈرەتگا ئىختىيارى يە كانى خۆياندا بەدەستى دەھىيىن. هەروەها قەدرى خوابى بۆيە جارىيکى تر بانگھەمىشتى كردىن بۇ "قوتابخانەي يۈوسى" تاکو بە تەواوه تى وانە ئىخلاسمان فير بىكەت و پەيوەندى يە لارە كاغان بەم دنيا بى نرخوه پى راست بىكانەوە.

ئىمە لە بەرامبەر وەھم و گومانە کانى ئەھلى دنياوه دەلىيىن:

"تیشكى حەۋەم" هەر لە سەرتاواھ تا كۆزتايى لە بارەي ئىمانە و دەدۋىت و، ئېۋە سەرتان لىنى شىۋاوه و خەلتاون.

(۱) نامىلەكىدە كە چەند ھەلىۋار دەيە كى پهیامە کانى لە خۇز گىرتۇوه. (وەرگىزى)

"تیشکی پنجمم" به ته‌واوه‌تی لهو جیاوازه و په‌یامنیکی تایمه‌تی و لم‌راده‌به‌دهر نهینی‌یه، به جوزریک که سه‌رباری پشکنینی وردیش که‌چی لای ئیمه نه‌یاندوزی‌یه‌وه. له‌سلی ئم په‌یامه‌ش بیست سال پیش ئیستا نووسراوه. ئیمه رازی نین که به ته‌نها خزوی چاپ بکریت ته‌نانه‌ت ههر رازیش نین که لم کاته‌ی ئیستادا پیشانی هیچ که‌سیک بدریت، چونکه په‌یامنیکه هه‌والی چه‌ند رووداویکی ئاینده راده گهیه‌نیت و، واقعیش له‌وی ته‌سدیقی کرد و، ته‌حددادی هیچ که‌سینکیش ناکات^(۱).

(۱) تیشکه کان، تیشکی سیازده‌هم، ل: ۴۷۰-۴۷۱. بهدیعوززه‌مان له روزنیکی به کجار گه‌رمی کزتائی مانگی ره‌هزاندا به گوتومیلینیکی گواستنه‌هی گشتی بهره‌وه نه‌نقدره به‌ری کرا. بهو حاله‌شهوه له پینگادا هرکی راگه‌یاندن و رینه‌ای له بیر نه‌چوو، بزیه تاواری له پاسه‌وانه که‌ی دایه‌وه و پنی و ت: ئایا ده گونجیت داوا له شویزیری به‌پیز بکریت که گوتومیله‌که را بگریت؟ خز ئاین هیچ زوره‌ملنی به‌کی تبنا نیه. نه‌ونه‌هه‌یه ده‌مه‌نیت هنندی ئامزه‌گاری پیشکش به نه‌فره کان بکم.

شویزیره که گوتومیلله که‌ی راگرت و، بهدیعوززه‌مان برووی کرده نه‌فره کان و، پنی و تن: گرمانی زور‌هه‌یه که نه‌مشمو "شمی قدر" نیت. پاداشتی خویندنی قورلائی بروز له روزه تاسایه کاندا "ده" چاکمه‌یه بز هر پیشکی قورلائی و، له روزانی ره‌هزاندا دیتھه "هزار" چاکه، به‌لام له شمی قدردا "سی هزار" چاکمه. ئایا گهر داوه‌له که‌سینکی ئیوه بکریت له برامه‌ر کارنکمه‌ه پنج لیره‌ی زیپ و هر بگرن، ئایا پیشان خروش نه‌هه‌تان ده‌ست بکویت؟ نه‌فره کان و تیان: بدلی، پیمان خروش.

لوبیش فرمودوی: ده‌با هم‌مو مولسلمانیک له ئیوه ههر ئیستا سن جار سوره‌تی فاتیحه و یه‌ک جار سوره‌تی بیخلاس و یه‌ک جاریش "ئایه‌تملکورسی" بخونیت، چونکه پاشه‌که‌وت ده‌بیت بز ژیانی همه‌میشه‌ییتان. له پینگا و له ده‌می به‌ریانگدا گوتومیلله که راوه‌ستا و، مامزه‌ستا بهدیعوززه‌مان له گه‌لن نه‌فره کاندا به‌ریانگی کرده‌وه و، پنکمه‌ه نویزی شب‌یان خوند.

له نه‌نقدره "نموزاد تان دوغان"ی والیی نه‌وی ناردی به دوایدا و، مشتو مرینکی توند له سر پوشاش‌که کانی له نیوانیاندا برووی دا، چونکه والی ده‌بیست به روز پوشاش‌که کانی پنی بگزوریت، مامزه‌ستا بهدیعوززه‌مانیش به‌پیز چی دایه‌وه که که‌سینکی گوشه‌گیره و یاسای جلوه‌برگ نایگریته‌وه. نتجما ئاماژه‌یه بز گه‌دنی کردو، و تی: ئم میزه‌رهش لانا بریت مه گهر له گه‌لن ئم گهر دنه‌مد!

دره‌شانه‌وه‌یه کی قه‌دهر همه‌یه جینی تپرامانه و بربیتی به له‌وهی که ئم والی به توندو تیزه‌ی چه‌ند و شده‌یه کی نابه‌جهنی سوو کایه‌تی ئامیزی به‌رامه‌ر مامزه‌ستا به‌کارهینا، له روزی (۹/۷/۱۹۴۶) دا به کرداری "خز کوژی" فيشه‌کینکی به سری خویمه‌وه نا و خزوی کوشتا (ش: ۳۴۰). مامزه‌ستاش بز خزوی ئم به‌سرهاته ده گیپریته‌وه و، ده‌لتیت: به‌پیز نموزادی والیی له‌نقدره ویستی خزوی له قمره‌ی پوشاش‌که کام بدادات، به‌لام له هموله که‌یدا سرنه‌که‌وت و، به کرداری خز کوژی سزاکه‌ی به‌ده‌ستی خزوی و هر گرت. (ب: ۲/۹۸۵، ته‌ویش له ده‌ستنووسی دوسيه‌ی ده‌نیزل به‌وه)

بهندی حده‌تم

له بهندیخانه‌ی ده‌نیزلی

(دوروهم قوتاچخانه‌ی یوسفی)

از ۱۹۴۳/۹/۲۰ تا ۱۹۴۴/۶/۱۵

□ تومه‌ته کان هه‌مان تومه‌تن!

(پاشان دوژمنه پنهانه کاغان دوستیان گرد به هاندانی هه‌ندی به‌رپرس له دژمان و،
هاندانی هه‌ندی لموانه‌ش که به خزیان ده‌نازین و له خزیان بایی بوبوون له زانیان و
شیخانی ته‌ریقه‌ت. بهم کاره‌شیان بوبوون به‌هزوی کتبوونه‌وهمان له بهندیخانه‌که‌ی
"ده‌نیزلی" له گه‌ل چه‌ند قوتابی‌یه کی تردا که له چه‌ندین پاریزگای تره‌وه هاتبوون).^(۱).

ئه‌و تومه‌ته‌ش که ئاراسته‌یان کرا، به وینه‌ی ئه‌وانه‌ی پیش‌شود، بربیتی بوبو له:

"پنکه‌هینانی کزمه‌له‌یه کی نهینی و، هاندانی گه‌ل له دژی حکومه‌تی عه‌مانی و،
هدولدان بۆ هەلگیرانه‌وی سیسته‌می ده‌سەلات، پاشان ناونانی مسته‌فا که‌مال به
ده‌جال و سوپیانی"^(۲)!

(پاشان بر دینیان بۆ بهندیخانه‌ی "ده‌نیزلی" و له هزیلیکی گه‌وره‌دا بهندیان گردم که
تابلتی بۆ‌گهن و شیدار و سارد و سر ببوا! له‌ویشدا ایازار و خەم و خەفتیکی زۆر له
چه‌ند لایه که‌وه رپوی تیکردم، له‌بهر گرتنی برادره بى تاوانه کاغان به‌هزوی منه‌وه و،

(۱) بربیتکه‌کان، بربیتکه‌ی بیست و شەشم، ل: ۵۲۴. ژماره‌ی ئه‌و قوتاچیانه‌ی نورور که له گه‌ل مامۆستا
نوروسیدا تومه‌تار کران سەدو بیست و شەمش کەس ببوا که هەمرویان پنکه‌وه براان بۆ له‌نقره، پاشان بۆ
داد‌گای گه‌وره‌ی سزا له ده‌نیزلی، ئنجا بۆ بهندیخانه‌که‌ی ئه‌رئی له بەرواری ۱۰/۲۵-۱۹۴۳. (ب:
۱۰۰/۲)

په ک کهونتی بلاوبونهوهی "پهیامه کانی نور" و، دهستبه‌سهرادگرتبیان و، گیرؤده بورنم به پیری و نه خوشی‌یوه. همه‌موه ئه‌مانه‌ش دووچاری بیزاری‌یان کردم و، به خه‌فه‌ته‌وه ده‌تلامه‌وه..

هر بهو جزره مامه‌وه، هه‌تا چاودیربی په‌روه‌ردگار فریام که‌هه‌وه و، ئه‌وه به‌ندیخانه سامنا‌که‌ی بؤ گزپریم به قوتاچانه‌یه کی نور و، ده‌که‌وت که به راستی "به‌ندیخانه" قوتاچانه‌ی یوسفی‌یه! ئه‌وه‌بوو پهیامه کانی نور که‌هه‌وه بلاوبونهوه و، پاله‌وانانی قوتاچانه‌ی "زه‌هراه" یش به قه‌لله‌مه ئه‌لاماسی و کارامه کانیان ده‌ستیان دایه نووسینه‌وه و له‌بهر گرته‌وهی پهیامه کان..

ته‌نانه‌ت پالموانه‌که‌ی نور^(۱) له ماوهی چوار مانگدا و لمه‌و بارودوخه ناهه‌هه‌هه‌هه‌هه‌هه‌هی ده‌ورو به‌رماندا زیاتر له بیست نوسخه‌ی له پهیامه کانی "بهری دره‌ختی ئیمان" و "بهر گری" نووسی‌یوه. ئه‌م نووسینه‌وه‌یه‌ش بwoo به‌هه‌زی چه‌ندین فتووحات ج له ناهه‌وهی به‌ندیخانه و ج له ده‌ره‌وه‌یدا، که ئه‌مانه‌ش زیان و بیزاری‌یه کانی ئه‌وه گیرو گرفته‌ی بؤ گزپرین به سوود و دلخوشی و، سه‌رله نوئی نهینی‌یه کی ترمان بؤ ده‌که‌وت له نهینی‌یه کانی ئایه‌تی: ﴿وَعَسَى أَنْ تُكَرِّهُوا شَيْئًا وَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ﴾ (البقرة: ۲۱۶)!

پاشان له‌سهر بناغه‌ی ئه‌وه راپورته هه‌له و ساکاره‌ی که له لایه‌ن کارشناسه سه‌ره‌تاییه کانه‌وه پیشکه‌ش کرا بwoo، بلاوکراوه‌یه کی توندو تیژ له دئی ئیمه بلاو کرایه‌وه و، وه‌زیری په‌روه‌رده‌ش له لایه‌کی تره‌وه هیزشیکی توندی کرده سه‌رمان. تا وای لئی هات هه‌ندیک داوای له سبداره‌دانی ئیمه‌ی ده کرد، ته‌نانه‌ت هه‌ول و ته‌قالاشیان بؤ ئه‌وه مه‌به‌سته خسته کارا

ئا لعم کاته دئوواره‌دا که ئیمه چاوه‌پروانی ئه‌وه‌مان ده کرد کارشناسه کانی ئه‌نقه‌ره‌ش ره‌خنه‌ی گه‌زنده‌مان ئاراسته بکهن، که‌چی چاودیربی خوای گه‌هوره فریامان که‌هه‌وه و راپورته گه‌یان - به پیچه‌وانی چاوه‌پروانی ئیمه - سه‌رتاپا پیز گرتن بwoo له پهیامه کانی نور و، نووسیبوویان که: له پینچ سندووقی پر لمه‌و پهیامانه‌دا ته‌نها نزیکه‌ی "ده" هه‌له زیاتر هیچی تریان تیدا نه‌دؤزیوه‌تله!

(۱) مه‌به‌ست لهو پالموانه شه‌هدید "حافر عملی" یه، خوالینی خوش بینت. (وهر گیپ)

ئیمهش له بردم دادگادا پروونمان کردهوه که ئو شتاته‌ی ئوان به هەلەيان له قەلمداوه، ھیچیان هەلە نین، بەلكو سرتاپا راستین! ئنجا به مەشهوه رانه‌وەستاین، بەلكو له بردم دادگادا پروونمان کردهوه و بۆمان چەسپاندن که راپورته پىنج پەرمىيە كەی ئوان نزىكەی "دە" هەلە تىدايە^(۱)!

پىم وتن: ئو خەبىرانەی کە ھېچ شارەزايىھەكىان نى يە، شايابىنى ئەوه نين كە لە "پەيامەكانى نور" وردىبىنهوه^(۲)! لەبىر ئەوه، داواكارم ليژنەيەكى بالا لە ئەنقرە له زانىيان پىكىبەنرىت. خۇ ئەگەر پىويسىتىشى كرد با چەندىن پىپۇر و زانالە ئەوروپاوه بەھىنرىن بىز وردىبوونەوه لەم پەيامانە، گەر ئەو كاتە شىنىكىيان تىدا بىنى سزام لەسەر پۇيىست بکات، من بە سزايدا راىز دەم.

حکومەتىش ليژنەيەكى ترى لە زانىيان و شارەزايىان پىكەهينا بۇ لېكۈلىنىمەوه و وردىبوونەوه لە "سەرچەمى پەيامەكانى نور". دەرەنچامى كارەكەيان ئەو راپورته بۇ كە ھېچ شىنىكىيان تىدا نەبىنیوەتەو بىتە مايەى تۆمەتبار كردن^(۳).

(لە) كاتەدا كە چاوهپوان بۇوين لە هەرچەوت دەزگا رەسى يە كانەوه كە پەيامەكانى "بەرى درەختى ئىمان" و "بەرگرى" يان بۇ رەوانە كرابىوو، هەروەھالە وزارەتى دادىشەوه كە سەرچەمى پەيامەكانىان بۇ نىزراپۇو - بە تايەتى ئەو پەيامەى كوتەكى جەرگەر دەسرەۋىنەتى گىانى گومپايان - چاوهپوان بۇوين لە لايمەن ئەوانەوه هەپەشە و گورەشەيە كى زۇر و فەرمانى قورساق لەسەر دەربچىت، كەچى راپورته نەواز شەدرە كانىيان گەيشتە دەستمان كە لەپەرى نەرمىدا بۇون و لە نامەيە دەچۈون كە سەرۆك وەزىران بۇ ئاردىن. وەك بلىيەت ئارقزوومەندى ئاشتى و رېتكەوتىن بن لە گەلماند!

ئەمانە هەموويان زۇر بە رېتكۈپىكى دەيچەسپىن كە:

(۱) بىرسكەكان، بىرسكەي بىست و شەشم، ل: ۵۲۶-۵۲۵.

(۲) "نورەدىن تۈپچۇ" كە مامۇستاي فەلسەفە بۇوه لە زانكىزى لەستەمپۇول، دەليت: دادگائى گەورەي سزا لە شارى دەنیزلى پەيامەكانى مامۇستا نورسىي بە ليژنەيەكى كارشناس سپارد كە مامۇستاي قىناغى دواناوهندى بۇون، يەكىنيان وانەي لەدەبى توركى و ئەمەن دېكەيان وانەي مېزۇرى دەۋەتە و، هەردو كىشيان مولحىد بۇون و ھېچ ئائىنىكىيان نەبۇو. N. Sahhiner. Nurs yolu: ۱۲۳ Tarihce-i Hayat, Denizli Hayati. (۳)

به فهزل و کرامه‌تی چاودتیری خواهی گهوره، راستی به کانی پهیامه کانی نور به سه‌ر ئه‌وانه‌دا سه‌ر که‌وت. به پاده‌یه‌ک که وای لئی کردن پهیامه کان بخونینه‌وه و پینماییان لئی و هربگرن و، ئه و پاستی یانه دام و ده‌ز گا گهوره و په‌سمی به کانیشی و هک قوتاچانه کانی نور لئی کرد و، که سانیکی زوری دوودل و سه‌ر لئی شیو اویشیان پز گار کرد و ئیمانی به‌هیز کردن. ئه‌مش خوشی و شادی به کی ئه‌وتؤی بین به‌خشین که به چه‌ندین جار له و بیزاری و دلته‌نگی به زیاتر برو که هاته پیمان^(۱).

□ دانانی پهیامی "بهری دره‌ختی ئیمان"^(۲)

(له ماوه‌ی دوو هه‌فتهد پهیامی "بهری دره‌ختی ئیمان" مان بز به‌ندکر اوه کان دانا، که پهیامنیکه پوخته‌ی ئامانچ و بناغه کانی پهیامه کانی نور ده‌خاته پوو، همروه‌ک بهرگری له "پهیامه کانی نور" پش ده کات)^(۳).

(کاتی که به‌روبومه فیرده‌وسی و بیووسفی به کانی قاره‌مانانم پاکژ و بژار ده کرد، پهیامی "بهری دره‌ختی ئیمان" له ناویاندا سه‌ر بخجی راکیشام. چونکه له و کاته‌دا گرنگی به که‌یم لئی ده‌ر که‌وت. ئیتر به دنه‌نگی بهرز و تم: "گیرو گرفت و ماندو ببوونه کانی بندیخانه گهر سه‌د هیندهش زیاد بین، هر ئه‌م پهیامه له وان زیاتر کاری خۆی ئه‌نجام داوه. چونکه ئه‌م پهیامه برو به هۆی ئه‌وه‌ی که له ناوونده گشتی به کاندا بیخونینه‌وه، ته‌نانه‌ت سه‌رسخته کانیش به‌ره و ئیمان بداته بهر. ده‌سا ئه‌ی ئه‌و بده‌هختانه که هه‌میشه گوشار ده‌خنه سه‌رم!

هه‌رچیتان له‌ده‌ست دیست و چ ره‌فتار بیکتان لئی ده‌هشیتنه‌وه دریغی لئی مه کمن، چونکه هه‌ر هه‌ولیک بدهن هیشتا هیچ نرخیکی نی‌یه و، هه‌رچی گرفتیکیش بیته پیمان

(۱) بریسکه کان، بریسکه‌ی بیست و شده‌هم، ل: ۵۲۶-۵۲۷.

(۲) که تیشکی یازده‌همه. دانراوه کانی تری له بندیخانه‌ی ده‌نیزلى، ئه‌مانه‌ن:

۱ - تیشکی دوازده‌هم (هه‌ندئی له بهرگری به کانیه‌تی له دادگای ده‌نیزلىدا).

۲ - تیشکی سیازده‌هم (چندند نامه‌کی دلدانه‌وهن بز قوتاییانی نور له بندیخانه‌دا).

۳ - چندند نامه‌کی رینمایی بز قوتاییانی که ژماره‌یان سه‌د و بیست نامه‌هه. (ب: ۱۱۱/۴/۲)

(۳) تیشکه کان، دوازده‌هم، ل: ۴۳. له سه‌رتاوه هه‌تا کۆرتاوه مه‌سله‌ی هه‌شتمی پهیامی "بهری دره‌ختی ئیمان" سالی ۱۹۴۳ از دانراوه. بەلام مه‌سله‌ی نۆھمی له سه‌رتاوه سالی ۱۹۴۴ ازدا. (ب: ۱۰۲۳/۲)

به شتیکی سووک و ئاسانی دهزاین، تهانه‌ت به چاودتی و میهره‌بانی یه کی ینگه‌ردی خوای گهوره‌ی داده‌نیین".

ئەمەم و ت و، دلتهوابی تەواوم تىدا بەدەست ھينا) ^(۱).

(من يىم وايە كە ئەو نامىلەك بچوو كەي بەندىخانه‌ی دهنیزلى بەرھەمى ھينا، دواھەمەن بەرگرىي پاستەقىنه‌مان دەيىت. چونكە ئەو نخشە و پلانە كە پىشىر بىز لەناو بىردىغان ئامادە كراوه و، لە چەند وھەم و گومانىكەوە پەيدا بۇوە كە ماوەی سالىتكە لە دىرى ئىمە وروۋۇزاندوويانە، لە پۇوبەرىنىكى فراواندا ناخشە بىز كېشراوه و، بىرتىيە لەم تۆمەتانە خوارەوە:

كاركىردن لە پىناوى تەرىقەتىكى سۈفىدا.. ئەوانە رېكخراويىكى نەھىين.. ئامەزى دەستى چەند تەۋىزمىكى دەرە كىن.. وروۋۇزاندان و بەكارھىنانى ھەست و نەستى ئايىنى لە پىناوى سىاسەتدا.. ھەولۇدان بىز پۇوخاندىنى پېتىمى كۆمارى و دەست وەردىان لە كاروبارى دەولەت و تىكىدانى ئاسايىشى ولات و.. بىانووه كانى ترى ھاۋچەشنىان كە هېچ بىناغەيە كى پاستى يان نى يە، بۇيە ھېزشيان كرده سەرمان.

كەواتە شوڭر و سوپاس و پىزانىنى نەپراوه و بىن كۆتاپى بىز خواي گهوره، چونكە ھەموو فېرفىل و پىلانە كانىان پۇوچەل بۇونەوە و، لەم مەيدانە فراوانە و لە نىسوان سەدان قوتاپىي نور و سەدان پەيام و كېتىدا و بە درېتايى ماوەی ھەڙدە سال ھېچ شتىكىان نەدۇزىيەوە جىڭە لە چەند باس و بابەتىك لە بارەي پاستىي ئىمان و قورئان و، ھاتنەدىي قيامەت و، ھەولۇدان بىز دەستخستى بەختە وەرىي ھەمېشىبىي. لەبەر ئەوه، ئىستا بە دوای چەند بېرىانوویە كى يە كىجار بىن نرخدا دەگەرپىن كە پىلانە كانى خۆيانى بىن بشارنەوە. بەلام گرىمانى ئەوه ھەيە رېكخراويىكى ئىلخادىي ترسناڭ و پەنھان، كە ئىستا راستەخۆ لە پىناوى كوفرى موتلەقدا كار دەكت، ھەندى لە خاواهەن پايە كانى حكۈمەت بىخاللىقىت و لە خىستەيان بىات و لە دەزمان بىان وروۋۇزىقىت و لەۋىيە ھېزشمان بىكىتە سەر. جالە بەرامبەر ئەم گرىمانەوە پەيامى "بەرى درەختى ئىمان" كە وە كە خۆر پۇوناڭە و، شوبە و گومانە كان لەناو دەبات و، بە وېنەي چىا

(۱) پاشەندەكان، پاشەندى قەستەمۇنى، ل: ۲۹۹.

گردن که شه کان چه‌سپاوه، به‌هیزترین به‌گریمان ده‌بیت له به‌رامبه‌ریانه‌وه و، پشت به خوا بیدنه‌نگیان ده کات.

پیش و ایه ئه‌م په‌یامه‌مان لهم پیشاوه‌دا بین نووسراوه^(۱).

(هر ئه‌وهندی قوتاییانی نوور و په‌یامی "به‌ری دره‌ختی ئیمان" - که بز به‌ندکراوان نووسراوه - رؤشتنه له‌و به‌ندخانه‌یه، زیاتر له دوو‌ساد به‌ندکراو توپهیان کرد و پیش ئایین و چاکه و گویپایه‌لی خوا و ئه‌نجامدانی فه‌رزه کانیان گرت‌به‌ر، که ئه‌مهش له ماوه‌ی سین مانگ یان شتیک زیاتردا رهووی دا. ته‌نانه‌ت یه کیک له‌وانه که له سین که‌س زیاتری کوشتبوو، وا لئی هات دهستی له کوشتنی ئه‌سین ده گیپایه‌وه و اته نه‌ک هر ته‌نها بwoo به ئه‌ندامیکی بین زیان، به‌لکرو بwoo به ئه‌ندامیکی سوودبه‌خشی به به‌زه‌بی له ولاًتدا!

فرمانبه‌ره به‌رپرسه‌کان به سه‌رسوو‌رمانه‌وه سه‌یری ئه‌م رووداوانه‌یان ده‌کرد! ته‌نانه‌ت پیش ئه‌وهی پرپاری داد‌گا ده‌ربچیت، ههندی که‌س له لاوان و تبوویان: "ا"ه گهر قوتاییانی نوور له به‌ندخانه‌دا بیتنه‌وه، ئیمەش کاریک ده‌کهین که حوكم بدریین و له گه‌لیاندا به به‌ندکراوی بیتنه‌وه و، بیین به قوتاییی ئه‌وان و، سوود له ئامزۇزگاری‌یان و هربگرین، تاکو ئیمەش وەک ئه‌وانمان لئی بیت!"

گومانی تېدا نی یه که ئه‌وانه‌ی تۆمەتی شیوواندنی ئاسایشى گشتى ده‌دهنه پال قوتاییانی نوور، که ئه‌م هەموو رەوشتە به‌رزايان هەمیه، گەلتى به هەلمدا چوون. يان به چەشنىکى دلىتىزىن فرييو دراون و له خاشته براون. ياخود بز مەبەستى تۈقاندىن و ئاز اوه‌نانه‌وه كاربەدەستانى حكىومەت دەخەلەتىن، به خۆيان بىزان يان نەزانىن. بزىھ لە پىناوى ئه‌وهدا ھەول دەدەن كە لەناومان بەرن، يان گرفتارى ئەشكەنجه و ئازارمان بکەن.

ئیمەش بەوانه دەتىپىن: "ما دەم مەردن ناکۈزى و، دەرگايى گۈزپىش دانا خېرىت و، كارووانه‌کانى مەۋاھىيەتىش لەم میوانخانه‌یه دىنیادا زۆر بە پەلە و يەك لە دواى يەك لە ئاسۇي خاڭدا ئاوا دەبن، ئهوا دەبن يەم زۇوانه هەر دەوو لامان لە يەك دابىپىن. بەلام ئىپوھ

(۱) تېشكە‌کان، تېشكى سيازدەھەم، ل: ۴۸۴-۴۸۵.

توله‌ی ئەم سەتم گردنەتان بە جۆرنیکى ساماناك دەبىن و، ئەم "مردن"ەي كە بۇ ئەھلى ئىمان بىرىتى يە لە پشۇودان و حموانەوەي دواى دەردىسەربى ژيان، ئىّوھ لە شىوهى ئىعادامىنىكى ھەمىشەيىدا دەيچىزىن، چونكە ئەتام و چىزە فانى يانەي كە دەستان لە داونىنى گىر كردووھ و بەھزىيانەو پېتان وايە لە دنیادا دەمېتىھو، سەبارەت بە ئىّوھ ھەلەدە گەپتەھو و دەبىت بە ئازارىتكى قورسى ھەمىشەبى!"

"حەقىقەتى ئايىنى ئىسلام" كە ئەم نەتهوھ ئايىندارە لە مىئە دەستى كە تووھ و، بە خوين و شىشىرى سەدان ملىون پالەوان و شەھىدى تىكۈزۈشەرى ئەم نەتهوھى - كە لە پلەي ئەولىادان - پارىزراوه، ئىستا - بە داخموھ - مونافيقان كە دوزمنانى پەنھانى ئىمەن، ناوى "تەرىقەت"^(۱)لى دەنین و، "تەرىقەت" يىش بە خودى خۆزى حەقىقەتى ئىسلام دەرده خەن، كە لە راستىدا "تەرىقەت" تاقە تىشكىكى ئەو خۆزە درەخشانەيە - كە ئىسلام - نەك خودى "خۆز" خۆزى. ئەمەش بۇ ئەھلى ھەندى لە كارمەندە ساولىكە كانى بىن ھەلبىن لە دۈمان و.. قوتايىانى نۇورىش، كە بەۋېپەي ھەول و تەقا لاو چالاکى يەوه بۇ دەرخسەن و پىشاندانى راستى يە كانى "ئىمان" و "قورئان" تىدە كۆشىن، بە ناوى "ئەھلى تەرىقەت" يان "كۆمەلتىيە كى سىاسى" ناودەبەن، مەبەستىشىان لەمدا ناشىرين كردنى ئىمەن و ھەلنانى كاربەدەستانە لە دۈمان! بەلام ئىمەن بەوان و بە ئەلچە لە گۈييانى ئەوانىش، ھەمان قىسە دەلىيىن كە لە بەرددەم دادگا دادگەرە كەي "دەنیزلى" دا و ئمان:

"ئەو حەقىقەتە خاۋىنەي ئىسلام كە سەدان سەر بۇونەتە گىانفیدا و سەرگەردى بالاى، ئىمەش بە ھەمان جۆر سەرمان دەكەينە قوربانى و لە پىتاویدا بەختى دەكەين. خۆ ئەگەر ھەممۇ دنیا لە سەر سەرمان بىكەن بە ئاگىر، ئەوا ئەم سەرانەي كە بۇونەتە قوربانى ئەو حەقىقەتە قورئان، ھەر گىز نەوي ناڭرىن و جەلھە خۆزىان نادەنە دەست زەندىقە كان و، لە ئەر كە خاۋىن و پىرۇزە خۆزىان - پشت بە خوا - لانادەن!"

بەم جۆرە، سالىيەك لە سالە كانى ئەم تەمەنى پىرىيەم، كە بە رووداوه كانى خۆزى نائومىدى و كارەسات و ئەر كە قورسە كانى بۇ پىتكەھىنام و، دىلدانەوە كانى سەرچاوهى

(۱) لەبىر ئەھلى تەرىقەت لە پۇزىگارانەدا قەدەغە بۇوه، ويستوپيانە بەوه تاوانباريان بىكەن (وەرگىز)

"بیمان" و "قورئان" یش هاتن به هاناییوه و فریایی کوتون.. سالیکی ئەم پیری‌یەم - لە گەل ئەو ھەموو مەینەتى و دەردیسەری‌یەدا - بە "دە" سالى شادى و خۆشحالى ئیانى لاویم ناگۇرمەوه. بە تايىەت كە يەڭ سەعاتى تزبه كارى بەجىھىنەرى فەرزە كان لە بەندىخانەدالە حوكىمى دە سەعاتى عىبادەتدايە و، ھەر رۇزىكى نەخۇشى سىتم لېكراویش پاداشتى دە رۇزى ھەميشەبى دەست خاواهە كەى دەخات!^(۱)

ژیانىڭ كە بەم شىۋىيە بىت، دەپن چەندە مايەى شوڭر و ستايىش بىت بەرامبەر بە خواى گەورە بە تايىەتى بۇ يەكىنى وەك من كە لە ليوارى گۇردا راوه ستاوه و چاوه‌روانى نۆرە خۆزى دەكت!

بەلنى، ئەمە ئەو "وانە" يە بۇ كە لە ئاگادار كەرنەوە مەعنەوى يەوه وەرم گرت و لېنى تىكەيشتىم. ئىت پە بە دەلىم: "سوپاسى نەبراوه و بىن كۆتلىپ بۇ خواى گەورە" و، دەخۇش بۇوم بە پىرى و، بە زىندانى كەرنىشىم رازى بۇوم!

چونكە "تەمنەن" راوه ستانى نى يە و ھەميشە لە پۈشتىدايە، جا ئەگەر بە خۇشى و چىز و لەزەتمە بپراتە سەر، ئەمَا خەفتە دەنگى يە كى زۇر بۇ مەرۆف بە جى دەھىلىت، لە بەر ئەمە لە دەست چۈونى خۇشى لە راستىدا ئازارە. خۇز ئەگەر ئەمەنە شوڭر انەبىزىرى خواى تىدا نەيت و بىن ئاگابى لە مەرۆف بە سەر بچىت، ئەمَا تەمنەنە كەى دەپروات، بەلام دەستىمايە يەك لە گۇناھكارى كۆز دەكتەوه و بە جى دەھىلىت..

خۇز ئەگەر بە ئازار و بەندى لە مەرۆف بپراتە سەر، ئەوال بەر ئەمە نەمانى ئازار خۇزى لە خۇزىدا خۇشى و لەزەتىكى مەعنەوى يە و، ئەم چەشىن تەمنانەش بە جۈزۈك لە جۈزە كانى پەرسىش دادەنرىن، ئەوال بەر پەرسىش دادەنرىت و ھەميشەبى دەستگىر دەيت. دەمەنەتەوه و، خاواهە كەشى بەر بۇوم و تەمنىكى بىنگەرد و ھەميشەبى دەستگىر دەيت. لە لايەكى تىرىشەوه ئەم جۈزە تەمنانە كەفارەتىكىن؛ ئەو ھەلتە و گۇناھانە دەشۇرنەوه كە بۇون بەھۇى بەندىبۇونمان!

جالى بەر ئەمە و لەم پوانگەيەوه، پىنۋىستە ئەو بەندىكراوانە كە فەرزە كانىان بە جى دەھىن، ھەميشە ئارام بىگەن و لە شوڭر انە خوا دا بن)^(۱).

(۱) بىرىشكە كان، بىرىشكەي بىست و شەشم، ل: ۵۲۰-۵۲۳.

□ نامدیه ک بو حافر عهلي

(برای ئازیزم حافز عهلي! با یه خ به نه خوشی یه کدت مدده..

له خوای گهوره ده پارپینه و که شیفات بین بیه خشیت. ثامین.

تۇ گەلنى قازانجىت دەست كە تووه. چونكە ھەمو سەعاتىكى پەرسىتشى ناو
بەندىخانه و کو پەرسىتشى دوازدە سەعات و ايد.

ئە گەر پىویست بە دەرمانە، من ھەندىكىم لايە با بۆتى بىنېرم؟ ئە وەش ھەيە کە
سۇو كەله پەتايمىك بلازو بۇوه تەوه.

من ھەر رۈزىك کە بىر قوم بىز دادگا بىن ھېچ گومانىك لەو پۇزەدا نەخۇش دەكەم.
لەو دەچى تۇ لەمەدا بۇوبىت بە يارمەتىدەرم و ھەندىك لە نەخۇشى یە كەي منت
ھەلگىرىتىت، بە وىنەي ئە وقارەمانىتى یە دەراسايەى کە جاران رۇوى دەداو، ھەندى
جار يە كېكى لە جياتى برا كەي نەخۇش دەكەوت، ياخود لە بىرىي ئە و دەمردا) (۱).

□ شەھىدېبۇونى حافر عهلى

(پاشان دۇزمنە پەنهانە خۇشارەوە كان ژەھريان بىز كەردىنە ناو خواردىنە و، دواى
ئەم كارەساتە پالىوانە كەي نۇور "حافر عهلىي شەھىد" لە بىرىي من برا بىز نەخۇشخانە و،
ھەر لە بىرىي منىش كۆچى بىز جىهانى بەرزەخ كرد و، گرىيان و خەم و پەزارەيە كى
زۇرى بىز بەجى ھېشىتىن.

جارىتكىيان پىش ئەم رۇوداوه، لە سەر چىاى "قەستەمۇنى" يە و چەند جارىك بە
دەنگىتكى بەرز و تم:

"برایانما گۇشت دەرخواردى ئەسپ و گىبايش دەرخواردى شىر مەدەن!"

واتە ھەمو پەيامېك بە ھەرەمە كى بە ھېچ كەسىك مەدەن، نەوەك دۇوچارى
گىرو گرفتمان بىکەن.

وەك بلىي ئەم كاك "حافر عهلى" ھش - كە حەوت پۇزە پىزلىيمانەوە دوور بۇو - بە
ئامىرى تەلەفۇنى مەعنەوېي خۇرى ئەم قىسىمەمى بىستىتىت، نامەيە كى بىز ناردەم كە تىايىدا
نووسىبۇوى:

(1) تىشكەكان، تىشكى سىازدەھەم، ل: ۵۰۹.

"بهلی مامؤستام! یه کیک له کهرامه‌ته کانی "پهیامه کانی نور" و له کاره تایبه‌تی یه کانی ئوهیه که: گوشت ده‌خواردی ئه‌سپ و گیايش ده‌خواردی شیر نادات، بدلکو گیا به ئه‌سپ و گوشتشیش به شیر ده‌دات"!

بهم جزوره پهیامی "غیخلافس" درا بهو شیر و کله زانایه و، دواى چهند رؤژیک ئوه نامه ناوبراویمان بدههست گیشت! که لیکمان دایه‌وه و ریزه کانان ژمارد بومان ده‌که‌وت ئوه رسته‌یه‌ی له هه‌مان کاتدا نووسیوه که من له‌سمر چیاکه‌ی قه‌سته‌مئنی یه‌وه دووباتم ده کردوه!!

جا مردنی پاله‌وانیکی مدعنه‌ویی ئاواله پاله‌وانه کانی نور، له و کاته‌دا که مونافیقه کان بز تاوابنار کردنان و سزا سه‌پاندن به‌سهرماندا تینه کوشان، سه‌ره‌ای نیگه‌رانی بهرده‌وامی خویشم بهرامبه‌ر به‌وهی که به فهرمانیکی ره‌سی برام بز نه‌خوشخانه له‌بهر ئوه نه‌خوشی‌یه‌ی که له ژه‌هربیند‌انه‌وه سه‌ری تی کردبووم..

ئا لم کاته‌دا که ئه‌م هه‌مو بیزاری و دلتنه‌نگی‌یه دهوره‌ی دابروین، چاودنی‌بی خوای گه‌وره‌هات و یارمه‌تیی داین. چونکه نزا و پارانه‌وهی بی‌گرددی برا به‌پیزه کانم مه‌ترسیی ژه‌هره که‌ی لا برد. سه‌باره‌ت بهو پاله‌وانه شه‌هیده‌ش، ئه‌وا گه‌لی نیشانه‌ی زور به‌هیز همن له‌سهر ئوه‌ی که له گزره که‌شیدا هه‌ر خه‌ریکی پهیامه کانی نوره و وه‌لامی پرسیاره کانی مه‌لائیکه‌تی بین ده‌دانه‌وه!

پشت به خوا پاله‌وانه که‌ی ده‌نیزلى "حه‌سهن فهیزی" - خوالی‌ی خوش بیت - هروه‌ها هاوری بوده‌فا کانی، جینگای ئوه شه‌هیده ده‌گرنوه و له بربی ئوه به نه‌پنی خزمه‌تگوزاری نوره پاده‌پرینن.

ئنجا له‌بهر بلاو بیونه‌وهی بدر فراوانی پهیامه کانی نور له‌ناو به‌ندیخانه که‌دا و پیشوازی کردنی به‌ندکراوان و به‌دهمه‌وه چوونی خیرايان بز ئوه پهیامانه، دوژمنه کانمان ترسیان لئی نیشت و لایه‌نی ئوه پرا و بیچوونه‌یان ده‌گرت که له به‌ندیخانه ده‌ریاز بکرین و بدر بدریین، تاکو ده‌نگمان بهو به‌ندکراوانه نه‌گات! چونکه قوتاییانی نوره ئوه خه‌لوه‌تگه پر له بیزاری‌یه‌ی به‌ندیخانه‌یان وه که‌شکه‌وتی لاوه بیمانداره کانی "اصحاب الکهف" و به وینه‌ی خه‌لوه‌تگای زاهیده گوشه‌گیره کان لئی کردبوو! ئوه‌بورو بهو بپری

دامه زراوی و له سر خوییه و کوتبوونه تیکشان بتو نووسینه وه پیامه کانی نور و
بلاو کردنوه یان له نیوان بهند کراواندا!

همو ئه مانه دیچجه سپشن که چاودیزی خوای بالاده است یارمه تی داوین و فریمان
که تووه.

له گهل ئەمە شدا ئەم واتایم به دلدا هات:

ماده میمامی ئەعزەم "ئەبۇ حەنیفە" پیشەوا و موجتەھیدە کانی ھاولینە، بە
زیندانی و بهند کردن ئازار دران و، له گهل ئەوه شدا ئارامیان گرت و لمەرزە یان پى
نه کەوت..

ماده میمامی ئەحمدەدی کورپی حەنبەل و تیکشەرە گەورە کانی تر لە پىناوی تاقە
مەسەلە يە کى قورئاندا ئازار دران، كەچى ھەمووشیان لە بەردەم ئەمە مەینەتى و ئازارانەدا
خویان راگرت و، له سەر لوتكەی ئارامگىر تىدا راوه ستابۇن و، كەسیان سکالا و
پىزارى يان پىشان نەدا و، هېچ کامیشیان لە وتهى خویان پەشیمان نەبۇونەو..

ماده مچەندىن زانا و پىشەواي مەزنى ترىش لە بەردەم ئەمە گىرو گرفت و ئازارانە
ھاتە پىيان نەلەرزىن و دانىان بە خۆدا گرت و، ھەمبىشە لە شوکرانە خواذا بۇون، لە
كاتىنکدا كە ئەمە بەلا و ئازارانە دابارى بە سەر ئەواندا زۇر سەخت تر بۇو لەوەي ئىۋە..

ماده مەي، ئەمە ئىۋە قەرزى شوکرانە زۇرتان لە ئەستۆدا يە، لە بەرامبەر ئەمە ئازارە
كەمە كە له سەر چەندىن حەقىقەتى زۇری قورئانى پېرۇز تۇوشستان دەبىت، ھاودەم
له گهل ئەمە پاداشتە زۇرەي كە لەم پىيەوه دەستان دە كەمەت^(۱).

□ پرسە و دلدىانە وەيە كى جوان له گۈنجاخاتلىرىن كاتدا

برايانى ئازىز و بەھفام!

سەبارەت بە ھەموو موسىبەتىك دەلىيىن: ﴿إِنَّ اللَّهَ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ﴾ (البقرة: ۱۵۶).

پرسە و سەرەخۇشى لە خۆم و ئىۋە و پیامە کانی نورور دە كەم. بەلام پىرۇز بايى بۇ
گیانى خوالىنخوش بۇو "حافز عەلی" و گۈرستانى "دەنیزلى" دەنیرم. چونكە ئەم برا
پىشەرەمان كە بە "علم اليقين" لە راستى يە کانى پېيامى "بەرى درەختى ئىمان"

(۱) بىرىشكە كان، بىرىشكە بىست و شەشم، ل: ۵۲۷-۵۲۹.

گمیشتبوو، جه‌سته که‌ی لەناو گۇردا جى هېشتۈرۈ و بە وىنەی مەلائىكەت بەرەو ئەستىرە کان و جىهانى گىانە کان بەرزبۇوه تەوه، تاکو بىگاتە پلەی "عين اليقين" و "حق اليقين". هەروەك كۆتايى بە ئەركەی سەرشانى ھات كە بە راست و دروستى ئەنجامى داوه و، ئىستا بۇ خۆى لە حەوانە وەدایه.

لە خواى بەخشنىدە مىھەربان داواكاريin كە بە ژمارەي ھەموو پىته نۇرسراوه و خويىراوه کانى پەيامە کانى نورور كىردارى چاڭ لە تۆمارى كىرده و كانىدا بىنۋىسىت. ئامىن..

ھەروەها بە ژمارەيە رېئۇنە مىھەربانى خۆى بەسەردا بىارىنىت. ئامىن.. قورئانى پىرۇز و پەيامە کانى نورورىشى بۇ بىكەت بە دلىمەواز و ئارامى بەخش لە گۇرپە كەيدا. ئامىن..

بە چاڭ و بەخشى خۇيىشى "دە" دانە كارگۇزار لە بىرىي ئەو خوالىخۇشبوو بە كارگەي "نور" بەخشىت. ئامىن.. ئامىن.. ئامىن..

ئۇوهش - برايام! - وەك من لە دوعا كاتاندا ناوى بەھىن و لە بىرىي زمانى خۆى هەزار زمان بە دوعا بىخەنە كار و لە مىھەربانى خوا داوا بىكەن كە لە بىرىي ئەو يەك دانە ژيان و يەك دانە زمانەي لە دەستى دا، هەزار ژيان و زمانى دەست بىخات.
برا ئازىز و بەوهفاكاڭما!

سوپاس و شوکرى نەپراوه و بىن كۆتايى پېشىكەش بە خواى گەورە دە كەين لە سەر ئەوهى كە شەرەفىي پلەي بەرزى قوتايىي زانستە کان و كىردارە مەزنە کانى ئەوانى، بەھۆى ئۇوهوه، لەم پۇزگارە سەير و شوپە نامزىيەدا بىن بەخشىپىن.

بە چەندىن رۇوداوى زۇر لە بىنېنە کانى ئەو پىاوا چاڭانە گۇرپستانىان بۇ كەشە دەبىت، ئەوه چەسپاوه كە:

ھەر قوتايى بە كى زانستخوازى راستەقىنە و چوست و چالاڭ لە خويىندى زانستدا، گەر لە دەمى خويىندە كەيدا كۆچى دوابى بىكەت، خۆى - بە وىنەي شەھيدان - بە زىندىو دەزانىت و خەرىيکى وانە کانى دەبىت!

تەنانەت بە كېڭىلە كەسانى بەناوبانگى ئەو چىنەي ئەولىيا كە گۇرپىانلىنى دەردە كەۋىت، سەرنجى وەلامە کانى قوتايى بە كى دابۇو بۇ پرسىيارە کانى نە كىر و

مونکه‌ری ناو گزپ، که له ده‌می خویندنی زانستی نه‌حو و سه‌رفدا کزچی دواهی کردبوو. بینیبوروی له وه‌لامی ئهو پرسیاره‌ی مه‌لایکه‌دا که ده‌پرسنی: "مَنْ رُئْكَ؟" ده‌لیت: "مَنْ" مو بتهدایه و "رُئْكَ" شخ بهره کیه‌تی! ئەمەش بەپئی زانستی نه‌حوو.. پئی وا بووه هیشتا هەر له قوتا بخانه‌دایه و وانه کانی ده‌خوینیت.

له سەر بناغەی ئەم رووداوه:

من لەو باوھەدام کە خوالیخۆشبوو "حافر عەلی" ئىستا بە پەيامە کانی نوورەوە سەرقالە، وەڭ له ژياندا ھەمیشە سەرقال بۇو پیبانەوە و، له شىۋەھى قوتاپى بە كى زانستخوازدا بەرز و بلندترین زانست دەخوینیت و، بە پاستى پله‌ى شەھیدانى بەدەست هیناوه و، جۇزى ژيانى ئەوان بەسەر دەبات.

جا له سەر بناغەی ئەم دەستورە، ھەر دەم له نزا و پارانه‌وە كاندا دوعاى بۇ دەكەم. ھەروەك دوعا بۇ دوو ھا و وىنە كەى ئەويش "محمد زوھدى" و "حافر محمد" دەكەم و، ده‌لیم:

ئەى پەروەردگارا ئەوانە تا پۇزى قيامەت بخەرە كار تاکو بە كەمالى دلخۇشى و شادمانى يەوه سەرقاتى پاستى يە کانى ئىمان و نەپىنى يە کانى قورئان بن له ناوه‌ندى پەيامە کانى نووردا. ئامين. إِن شاء اللّهُ^(۱).

گولبېز تېتكى لە بەرگۈرى مامۇستا نوورسى لە دادگائى "ده‌نیزلى" دا

(سەرۆكى بەرپىزى)

لە بېيارى دادگادا سى بناغە دەستىيشان كراوه:

مادده‌ى يە كەم: "كۆمەلە".

من ھەموو قوتايىانى نوورى ئېرە و، گىشت ئەو كەسانەي منيان دىوه و قىسىيان لە گەلدا كردووم و، سەرجەمى ئەوانەش كە پەيامە کانى نووريان خويندووه تەوه يان نووسىيوبانە تەوه، دەگرم بەشايەت و، خۇشتان دەتوانى لېيان پېرسن تاکو دلىيا بىن

(۱) تىشكەكان، تىشكى سيازدەھەم، ل: ۵۰۹-۵۱۱.

لهوهی که من به هیچ که‌سیکم نه‌تووه: ئیمه "کۆمەلەیه کى سیاسى" يان "ئەریقەنیگى نەقشەندى" پېتىکەھەتىن. بەلکو ھەمیشە و تۇوەمە: "ئیمه ھەول دەدەین ئیمانە كەمان رېزگار بىكەين".

ھەرگىز قىسىمە كەمان لە نیواندا نەبۇوه كە ھى دەرەوەی سەرجەمى ئەھلى ئیمان و دەرەوەی ئەو كۆمەلە ئىسلامى يە خاۋىنە بىت كە ژمارەيىان لە سى سەد ملىون^(۱) مۇسلمان زىاتەرە و، هیچ جىي يە كەمان لە دەرەوەی ئەو ناواي "حزب اللە" يەدا بۇ خۆمان دانەناواه كە ناونىكە قورئانى پېرۇز لە ھەموو مۇسلمانانى ناواه و سەرجەمى ئیماندارانى لە ژىز سايەي ئیماندا كۆزكەر دەرەوەتەوە.

جالىبەر ئەوهە ئیمه ھەموو ھەولىكەمان لە خزمەتى قورئاندا چېر كەر دەرەوە، ئەوا بىنى گۈمان ئیمه لە "دەستە قورئان" و "حزب اللە" يەن.

ئەگەر بىپارى تۆمەتبار كەردىغان ئاماژە بۇ ئەمە دەكەت، ئەوا ئیمه بە ھەموو ھېزىئىكى گىيان و ھەناومان و بەپەرى سەر بەرزى و شانازى يەوه دان بەمەدا دەنیيەن. بەلام گەر ئاماژە بۇ ھەر و اتايەكى تىركات، ئەوا ئیمه ھېچ شىتىك لەو و اتايانە تىر نازانىن.

ماددەتى دووهەم:

بىپارى تۆمەتبار كەردىنه كە پاشت بە راپۇرت و شايەتىي "پۆلىسسى قەستەمنى" دەبەستىت و دان بەوهەدا دەنیت كە "پەيامى حىجاب" و "پەيامى شەش ھېرىشە كان و پاشكۆزكەي" لەناو چەند سندۇوقىكى داخراوى بىزمارپىز كراودا دۆزراونەتەوە، كە لە ژىز چەند لېزىنەدار و كۆمەلە خەلۇوزىكىدا ھەلگىر ابۇون. واتە ھەرگىز بۇ "بلاو كەردىنه" ئامادە نە كرا بۇون.

ئىنجا ئەو پەيامە ناوبر اوانە لە ژىز رەخنە و لىنى وردىبوونەوهى دادگائى "ئەسکى شەھەر" دەرچۈون و، ئەنجامە كە شىيان دەر كەردى سزايدە كى سوووك بۇو لە سەر من. بەلام داواكاري گىشتى كە ھەندى رىستە ئەم پەيامانە بە دەستەوە گەرتۇوە و ھەندى واتايى نادرەستى بۇ لېكىداونەتەوە، دەيھەويت نۇ سان بەرەو دواوه بىماناتەوە و،

(۱) ئەمە تۈرىكەي ژمارەي مۇسلمانانى جىهان بۇوه لەو كاتىدا. (وھر گىز)

به رپرسیاریتی به کی نوی بخاته ئه ستۇماڭو له سەر تۆمەتىڭ كە پىشىز سزا دراوىن لە سەرى.

ماددەسى: ھەم

لە چەند شوينىتىكى بېرىارى تۆمەتنامە كەدا چەند دەستەوازىيە كى وەك: "دەگۈنجى ئاسايىشى ولات تىك بىدات" بە كار ھېنراوه. واتە "گۈمانە كان" لە جىنى "پۇوداوه چەسپاوه كان" دا دانراون!

منىش دەلىم:

دەگۈنجى ھەموو كەسىك تاوانى "كوشتن" ئەنخام بىدات، بەلام ئايىدا دەكىرىت ھەموو كەسىك لە سەر بىناغە ئەم گۈمانە تاوانبار بىكىرىت؟!").

(بەرپىزان!

دوپاتى دە كەمەوە بۇتان كە ئەو كەسانە لىيەدان، يان ھىچ پەيوەندىيە كىيان بە "پەيامە كانى نوور" وە نىيە، ياخود تەنها پەيوەندىيە كى سادە و ساكاريان لە گەمل پەيامە كاندا ھەيە. لە كاتىكىدا كە من گەلىنى براى پاستەقىنەم ھەيە، بە ھەموو واتايى كى "برايەتى" كە بتوانن تەسەورى بىكەن. ھەروەها چەندىن ھاپرىشىم لە سەر پى و پىبازى حەقىقەتدا ھەيە لەوانەي كە گەيشتۇونەتە حەقىقەت.

بەرپىزان!

ئىمە يەقىنى نەبزواوى تەۋاوه تىمان بە وە ھەيە كە "مردن" مان - بەھۆى نەھىنى قورئانى پىرۇزەوە - ھەرگىز ئىعدامى ھەتاھەتايى نىيە، بەلكو پۇخشەتنامەي حەوانەوەيە..

كەچى دلىيائىن لەوەي كە "مردن" سەبارەت بە نەيارە كامان و ئەوانەي لە سەر پىبازى گومرایىن، مردىيىكى بىن گومان و ئىعدامىيىكى ھەميشەيە، گەر ھىچ باوهەنگىيان بە قىامەت نەيىت. يان مردن سەبارەت بەوان بەندىخانەيە كى تاكە كەسى و ھەتاھەتايى و تارىكە، گەر باوهەنگىيان بە دوارپۇزى قىامەت بىيىت، بەلام نوقمى زيانى ھەرزەيى و گومرایى بۇوىن.

(1) تىشكە كان، تىشكى دوازدەھەم، ل: ٤٤٨-٤٤٩.

و امن لیتان ده پرسم که:

ئایا هیچ کیشەیه کلم دنیا بهدا همه له کیشەی مردن گهوره‌تر بیت؟.. ئایا هیچ مه‌سله‌یه کلم ناو گرۇی مرۇقدا همه له کیشە گهوره‌یه که له مه گرنگتر بیت؟
 ئیتر ئایا چۈن ده گونجىت ئەم مه‌سله و کیشە گهوره‌یه له پىناواى شتى تردا به کار بېھىزىت، مادەم ھىچ شتىكى تر نەبىت کە لەم مه‌سله و کیشە گهوره و گرنگتر بیت؟
 ئیتر بۆچى ئیوه بەم جۇرە خۇزان بە ئىمەوه سەرقال كردووه؟!
 ئىمە قورستىنى سزاکانتان وەك پوخسەتىنامە و پسۇولەيە کى سەفەر دەبىنин بەرە جىهانى پۇوناڭى، بۆزى بە دامەزراوى يە کى تەواوەتى يەوه چاوه پروانى دەرچۈنلى ئە پوخسەتىنامە دەگەین..
 بەلام لە هەمان کاتدا بە دلنيا يەوه دەزانىن کە ئەم کەسانە لە دەزمان پاوه ستاون و بېيارە کانيان لە سەر ئىمە دەردە كەن، بەم نزىكانە يان بە ئىعدامى هەتاھەتايى، ياخود بە زىندانىي تاکە كەسى، پۇوبەپۇوی سزا و تۈلەتى تىرىنەكى خۇزان دەبنەوه.
 ئىمە هېننە لەم ئاكامە دلنياين کە ھەروەك بە چاوى خۇمان ئیوه لەم كۇرۇ ئەنجومەندادەبىنин، دەلىي ئەوانىش بە هەمان جۇر ناو سزاکانياندا دەبىنин!
 بەلنى، بەم جۇرە دەيانىن و، لە بۇوى مرۇقايەتى يەوه گەلنى بەزەبىمان بە حالىاندا دېتەوه.

بە تەواوی ئامادەشم کە ئەم راستى يە گرنگە بچەسپىنەم و بەلگەي لە سەر بېھىنەوه و گەورەتىن کەسى سەرسەخت و ملنەدەرىش لەمەدا بېستەمەوه. ھەروەك ئامادەبى تەواوەتىشم بۆ قبۇل كەن سزا يەك دەردەبېرم کە ئەگەر ropyونتەلە خۇرى ناوجەرگەي ئاسان ئەم راستى يە لە بەردەم گەورەتىنى زانا و فەيلەسۈوفە كانتاندا نەچەسپىنەم، چىچى لە بەردەم پسپۇزپارى ئەم لېزىنەيدا، كە لە زانىن و پسپۇزپارى بىن بەشىن و، دلىان لە پۇق و كېنە پې بۇوه و، ھىچ ئاگايە كىيان لە مەعنەوپىيات ئىيە و بايەخى بىن نادەن!

وەك غۇونەيەك لە سەر ئەمە، لە ماوهى دوو ھەفتەدا پەيامى "بەرى درەختى ئىمان" مان بۆ بەندىرى اوە كان دانا، كە پەيامىنەكە پۇختە ئامانچ و بناغە كانى پەيامە كانى نور دەخاتە بۇو، ھەروەك بەرگرى لە "پەيامە كانى نور" يش دەكات..

و ائم پهیامه‌تان پیش چاو ده‌خم و، بۆ مه‌بەستى ئەوهش کە بخربىتە بەردەست ده‌زگا رەسمى يە كانى ئەنفەرە، ئەوا بە نھىنى ئەرك و ماندۇرۇبوونىتىكى قورس ھەلە گۈرىن لە پىساوى نۇو سىنەوەيدا بە پىتە نويكان^(۱) و، ئىستا ئېۋەش بۆ خويندنەوەي ئەم پهیامە بانگھەپىشت دەكەم. جا ئەگەر دواى خويندنەوەي، دلە كانتان - نەك دەرروونە كانتان - تەسىدىقىيان نەكىدم، ئەوا بە هەمو جۈزۈنکى ئەشكەنە و سوو كايەتىي ناو ئەم زىندانە تاڭە كەسى يەم پارازىم كە ئىستا تىايادام و، دەمم بە دەرپىنى هىچ سكالا لايەك ناكەمەوە باشىپ كورتى:

ئېۋە تەنها دوو رېڭگاتان لە بەردەمدايە:

يان سەرپەستىي تەواوەتى بە پهیامە كانى نۇور بىدەن.. يان - گەر دەتوانن - بەسەر راستى يە كانى ناو ئەو پهیامانەدا زال بىن و لەناويان بەرن!

من تا ئىستا نە بىرم لە ئېۋە دەكىرده و نە لە دىنيا كەشتان. تەنانەت نيازىم نەبۇو لە ئايىنەشدا بېرتانلىنى بىكمەمەوە. بەلام خىزان ناچارى ئەمەتان كىرمۇ، لەوانەشە ئەمە بۆز بىدار كەردنەوەي ئېۋە پىۋىست بۇوبىت و، قەدەرى خواوەندىش بۆ ئەم مەبەستە ئىمەي هېنابىتە ئېرە.

بەلام پارەرى ئىمە تەنها ئەو دەستورەيە كە دەلىت:

"من آمن بالقدر أمن من القدر"^(۲).

لە بەر ئەوه، بېيارمان داوه بەپەرى قارامى يەوه هەمو جۈرە گوشار و تەنگ پىن
ھەلچىننېك ھەلبگۈرىن كە بىھىتتە رېمان^(۳).

(بەلىنى، ئىمە كۆمەلەيە كىن كە لە هەمو چەرخىكدا سى سەد و پەنجا ملىۆن ئەندامى ھەيە و، ھەمەمووشيان هەمو روژىك پىنج جار بە ئەنجامدانى نویزە كانىان ئەپەرى پىز و پەيوەندىي پاست و دروستى خۆيان بە بنەماكانى ئەو كۆمەلە خاۋىنەوە دوپىات دەكەنەوە و، چ لە پىنى دوعاى پاشلەيانەوە بىزىيە كىرى و چ بە دەستكەوتە مەعنەوى يە

(۱) وانە بە پىتى لاتىنى. (وەرگىز)

(۲) بېۋانە: القضايى، مىندى الشهاب: ۱۸۷/۱؛ الدىلىمى، المىندى: ۱۱۳/۱؛ المنزاوى، فيض القدير: ۱۸۷/۳

(۳) تىشكەكان، تىشكى دوازدەھەم، ل: ۴۴۲-۴۴۴.

زور و زه‌بهنده کایانه‌وه، بهپی دهستوری خوایی: ﴿إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْرَجُوا﴾
 (الحجرات: ۱۰) پیشبرکی دریزکردنی دهستی پارمه‌تی بز یه کتری ده کمن.

که واته ئیمه - بهم جوزه - ئندامی ئهو کۆمەلە خاونین و مەزنهین. کارمه‌ندىبى
 ئەستو شمان لە چوارچیوه‌ی ئەم کۆمەلەمەدا بىرتى يە لە راگەياندىنى راستى يە کائى
 ئیمان و قورئانى پىرۇز بە جوانلىقين و خاونىتىرين شىۋە، بە عەودالانى حەق و ئیمان،
 تاکو خۆمان و ئەوانىش لە ئىعدامى ھەمېشەبى و بەرزەخى بەندىخانە‌ی تاکە كەسى و
 هەتاھەتايى رېزگار بىكەين.

بەلام کۆمەلە دنیا يە کان، كە لە سەر بناغە‌ی فرتوفىلە سیاسى يە کان دامەزراون، نە لە
 نزىك نە لە دووره‌وه ئیمه هېچ پەيوەندىي يە کمان پیبانه‌وه نى يە، تەنانەت ھەر دانابەزىنە
 ئاستىشىان) (۱).

(ئەگەر ھەر چەشىنە حەزىزکمان لە کاروبارى دنيا بىوايە، ئەۋائەو دەنگەي كە
 لىيماھە دەبىسترا وەك ھى وىزەرى مېش نەدەبۇو، بەلکو كارە كەمان بە وېنەزى زرمەى
 تۆپ دەنگى دەدایدە!

بەلتى، پياوېڭ كە بەپەرى توندو تېرىزى و بە بىن هېچ ترس و بىمېڭ لە بەردهم ئەو
 دادگا عورفى يە سەربازى يەدا كە بەھۆرى پرووداوى "۳۱" ئى مارتەوه سازكرا،
 بەرگرى يە كى يە كىجار كارىگەر و دلىرانەى كردو، لە بەردهم ئەنجومەنى نويئەرانىشدا
 بە ھەمان شىۋە بىت، بىن ئەوهى گۈئى بە تۈرپەى و ھەلچۈونى مستەفا كەمال بىدا..
 چۈن ئەو كەسە بەوه تۆمەتبار دەكىرت كە گوايا باه نەھىنى و بىن ئەوهى كەس پىنى

بزانىت ماوهى ھەڙدە سالى رەبەق پىلانى سیاسى دەگىرپىت؟

ئەو كەسە ئەوهى نى يە كە بەيانووى قسورو و ناتەواوى لە مندا يان لە ھەندى لە
 براڭاندا ھېرچە بکاتە سەرپەيامە كائى نور، چونكە "پەيامە كائى نور" راستەوخۇز
 پەيوەستن بە قورئانى پىرۇززوه، قورئانىش پەيوەستن بە عەرشى مەزنى خواتى گەورەوه.
 كەواتە كىن ھەيە بتوانىت دەست بۆ ئەۋى درېز بکات و ئەو پەته قايماھە خاوا بکاتەوها

(۱) تىشكە كان، تىشكى سيازدەھەم، ل: ۴۸۹-۴۹۰.

(۲) تىشكە كان، تىشكى چواردەھەم، ل: ۵۵۷-۵۵۸.

پاشان هرگیز او هرگیز ناکری پهیامه کانی نور بـهـرـپـرسـ بـکـرـیـنـ لـهـ نـهـنـگـیـ وـ نـاتـهـاوـیـ یـهـ کـانـیـ ئـیـمـهـ،ـ چـونـکـهـ بـهـرـ کـهـتـیـ مـادـدـیـ وـ مـعـنـهـوـبـیـ ئـهـمـ پـهـیـامـانـهـ وـ خـزـمـهـتـهـ مـهـزـنـهـ کـانـیـانـ بـهـ ئـامـاـزـهـ سـیـ وـ سـیـ ئـایـهـتـیـ قـورـئـانـیـ پـیـروـزـ وـ سـیـ کـهـ رـامـهـتـیـ ئـیـمـامـیـ عـهـلـیـ -ـ خـواـیـ لـنـیـ رـازـیـ بـیـتـ -ـ وـ هـهـوـالـهـ کـانـیـ شـیـخـیـ گـهـیـلـانـیـ -ـ قـدـسـ سـیرـهـ -ـ هـاتـوـهـتـهـ دـیـ.ـ دـهـنـاـ ئـمـ وـ لـاـتـهـ رـوـوـبـهـرـوـوـیـ چـهـنـدـلـینـ زـیـانـیـ مـادـدـیـ وـ مـعـنـهـوـبـیـ ئـهـوـتـزـ دـهـبـیـتـهـوـهـ کـهـ چـارـهـسـرـ وـ قـهـرـهـبـوـوـ نـهـکـرـیـتـهـوـهـ.

به پشتیوانی خوای گهوره، سه رجهم فرتوفیل و پیلانه شهیتانی یه کان و هیرشه کانی مولحیدانی دوژمنی پهیامه کانی نور شکست دهیتیت و پوچه‌ل دهیتیه و، چونکه قوتایبانی نور و کو که سانی تر نین. به پشتیوانی و چاودیربی خواوهند ناتوانیت په رتهوازه بکرین و ناچار بکرین واژ له با نگهدازه کهیان بهیشن، یان به سه ریاندا زال بن. قوتایبانی نور که له هه موو شوینیکدا ههن و، پیز و خوشبویستی جه ماوهه ری ئم نه تمهه یهیان به دهست هیناوه - که ئمهش به شتیکی زیندوو داده نریت له نه تمهه ویدا - ئه و قوتایبانی نور، جگه لمهه که قورئان پی بـهـرـگـرـیـ مـادـدـیـ یـانـ پـیـ نـادـاتـ،ـ خـوـیـشـیـانـ هـهـرـ گـیـزـ بـهـشـدـارـیـ لـهـ رـوـوـدـاـوـیـکـیـ جـوـزـیـ وـهـکـ رـوـوـدـاـوـهـ کـانـیـ لـهـمـهـرـ شـیـخـ سـهـعـدـیـ پـیـرانـ وـ رـوـوـدـاـوـیـ "ـمـهـنـهـمـهـنـ"ـ دـاـ(۱)ـ نـاـکـهـنـ..

چونکه ئه گهر خوا نه خواسته سته میتکی توندو تیڑی له راده به ده ریان لـنـیـ بـکـرـیـتـ وـ هـیرـشـ بـکـرـیـتـهـ سـهـرـ پـهـیـامـهـ کـانـیـ نـورـ ئـهـوـ مـوـنـافـیـقـ وـ مـوـلـحـیدـانـهـ کـهـ حـکـوـمـهـتـیـانـ خـهـلـهـتـانـدـ،ـ بـیـ هـیـچـ گـوـمـانـیـکـ پـهـشـیـمانـ دـهـبـهـوـهـ.

به کورتی:

ماده م ئیمـهـ کـارـمـانـ بـهـسـهـرـ دـنـیـاـیـ ئـهـهـلـیـ دـنـیـاـهـ نـیـیـهـ،ـ دـهـبـیـ ئـهـوـانـیـشـ حـمـقـیـانـ بـهـسـهـرـ قـیـامـهـمـانـ وـ خـزـمـهـتـیـ ئـیـمـانـیـمـانـهـوـهـ نـهـبـیـتـ(۲).

(۱) پـنـدهـ چـنـیـ کـهـ رـوـوـدـاـوـیـکـیـ درـوـسـتـکـراـوـ بـوـیـتـ لـهـ لـایـنـ حـکـوـمـهـتـیـ مـسـتـهـفـاـ کـهـمـالـهـ وـ گـوـایـالـهـ مـزـگـهـوـتـیـکـیـ نـاحـیـهـیـ "ـمـهـنـهـمـهـنـ"ـ بـهـ سـهـرـ کـرـدـایـهـتـیـ کـهـسـیـنـکـیـ شـیـتـ خـهـلـکـهـ کـهـ لـهـ حـکـوـمـهـتـ هـهـلـگـهـرـاـوـنـهـهـوـهـ ئـهـمـهـ کـرـاـ بـهـ بـیـانـوـوـیـدـکـ بـنـ گـهـوـهـ کـیـ دـرـنـدـانـهـ دـهـسـتـ لـهـ خـهـلـکـیـ شـارـهـ کـهـ بـوـهـشـیـنـ وـ هـهـسـتـ وـ نـهـسـتـیـ ئـیـسـلـامـیـ مـوـسـلـمـانـیـشـ زـامـدـارـ بـکـهـنـ.

(۲) تـیـشـکـهـ کـانـ،ـ تـیـشـکـیـ چـوارـدـهـهـمـ،ـ لـ:ـ ۵۵۹ـ -ـ ۵۶۰ـ.

(پاشان دوای ئوهی که سالیک سرام چهشت له سهر "پهیامی حیجاب" که له ژنر چهندین لیژن‌دار و کره‌سەی سووتەمەنیدا دۆزی بانهوه و، ئەم سال نووسراوەتەوه و بالاؤ کراوەتەوه، دەيانه‌ئی جارىکى تر تاوانبارمان بکەنه‌ئوه له سەرى.

ئنجا كاتى کە من بە چەند و شەيەكى توندو تىز پەخنەی پاستە و خۆم ئاراستەی ئەو كە سە ناسراوه کرد کە سەرۆ كایه‌تىي حکومەتى لە ئەنۋەرە گرتە دەست، خۆى هيچ كاردا نەوهە كى نەبۇو بەرامبەرم، بەلکو يىنەنگىي هەلبزارد. كەچى لە دوای مردى، پاستىي فەرمۇودەيە كى پىرۇز - كە من پىش چىل سال نووسىبۈوم - ھەلە كەئى ئەوی دەرخىست..

جا ئەو پاستىي بە و، ئەو پەخنانەش كە سروشتى و پىویست بۇون، ئىمە لە لايەنى خۆمانه‌وه بە نەيىنى و تايىھەت، نەك گشتى و ئاشكرا، ھەلمان گرتۇون. بەلام داواكاري گشتى بە فيل شەكاندەيە بەسەر ئەو كەسەدا و بەرپرسىيارى يە كەشى خستە ئەستزى ئىمەوه.

ئىز تاياداد گەربى ياسا، كە رەمز و ياد گاربى نەتەوەيە و يەكىنکە لە درەوشانەوه كانى خواي گەورە، لە كۈرى و.. خاترى كەسىكىش كە مەد و پەيوەنلىي بە دەولەتەوه نەما، لە كۈرى؟

پاشان ئازادىي و يېزدان و بېرۇباوەر كە حکومەت كەردوويەتى بە بناغەي كارە كانى، ئىمە پالىمان پىوه داوه و پشتمان پى بەستووه و، ھەر بەماددەيمىش داڭزكىمان لە مافە كاغان كەردووه، كەچى داد گا كەردوويەتى بە مايدى بەرپرسىيارىي ئىمە، وەك بلىتى ئىمە دىرى ئازادىي و يېزدان و بېرۇباوەر بىن.

لە پەيامىنگى تردا پەخنم لە لايەن خراب و ناتەواوه كانى شارستانىتىي ئىستا گرت، كەچى فايلىلى ئىتكۈلىنەوه كە شتىنگى واى داوهتە پالىم كە ھەر گىز بە ئەندىشەمدا نەھاتووه و، منى وە كە كەسىك پىشان داوه كە بە كارھينانى پادىز^(۱) و سواربۇونى

(۱) بە مەبەستى پىشكەش كەردنى شوکرانەبىزى بىز خواي گەورە لە سەر نىعمەتى پادىز، كە نىعمەتىنىڭ گەورە خوابىيە، وتم: "لە شوکرانەيە بە خوينىنى قورئانى پىرۇز دەبىن لە پادىزدا، تاڭو ئەم دەنگە زو Lalه بىدات بە گۈنى ھەمو جىهاندا، بەمەش ھەوا دەپىت بە خوينەرى قورئانى پىرۇز". (دانەر)

شمه‌نده‌فر و فرۆکه رهت بکاته‌وه و، دهیوه‌ی به‌پرسم بکات له‌وه‌ی که دژی پیشکه‌وتی شارستانیتی سه‌ردوم بم!

له هه‌موو ئهوانه نامؤتر ئوه‌یه: نیعمه‌ته مدنزنه کانی فرۆکه و شمه‌نده‌فر و پرادیز، که ده‌بورو شوکری خوای گهوره‌یان له‌سهر پیشکه‌ش بکرايه، که‌چی مرۆفه کان له برام‌هه‌ر ئه‌و نیعمه‌تاهه‌وه شوکری خوایان نه‌کرد و، له ئه‌نجامی ئمه‌دا بۆمبای فرۆکه کانیان به‌سهر دا باری!

پادیوش نیعمه‌تیکی هیندە مه‌زنی خوای گهوره‌یه که ده‌بین شوکری ئه‌و نیعمه‌ته به‌کاره‌ینانی بیت وه‌ک ئامیریکی قورئان خوینی ئه‌وتۆ قورئان به گونی گرزوی ئاده‌میزداددا بدات..

له "وته‌ی بیسته‌م" دا وتم:

قورئانی پیروز هه‌والی له‌باره‌ی کاره ده‌راساکانی شارستانیتی نوئی داوه و، له‌وی له ده‌می باسکردنی ئاماژه‌یه کی قورئانی پیروزدا پووغان کرده‌وه که کافره کان له پنی "شمه‌نده‌فر" ووه به‌سهر جیهانی ئیسلامیدا زال ده‌بن.

جالمو کاته‌دا که من موسلمانان بۆ به‌ده‌سته‌ینانی ئه‌م چه‌شنه داهاتووه نوئی بانه‌هان ده‌دهم، که‌چی داواکاری گشتی چه‌ند داد‌گایه کی پیشوو کردوونی به‌مايه‌ی تاوانبار کردمان، وه‌ک بلیتی من له دژی ئه‌م داهه‌ینانه نوئی بانه بم.

ئنجا که‌سیئک وته‌ی: په‌یامه کانی نوروله نوری قورئانی پیروزه‌وه سه‌رچاوه‌یان گرتووه، واته ئیله‌امیان لمو وه‌ر گرتووه و میراتگریتکه ئه‌ر کی پیساله‌ت و شه‌ریعه‌ت ئه‌نجام ده‌دات. که‌چی داواکاری گشتی واتایه کی ته‌واو هله‌ی لوه قسیه‌یه دایه‌وه و شتیکی وت که هه‌ر گیز په‌بیوه‌نلی پیوه نی‌یه، گوایا په‌یامه کانی نور "پیغمه‌مرن"! ئه‌مه‌شیان کرد به‌مايه‌ی تاوانبار کردمان!

له بیست شوینی به‌ر گری‌یه که‌مان و به‌چه‌ندین بەلگه‌ی گومان بپ‌چه‌سپاندمان که ئیمه قورئان و په‌یامه کانی نور ناکه‌ین به ئامپاز و هۆکار ته‌نانه‌ت بۆ به‌ده‌سته‌ینانی سه‌رانسه‌ری دنیاش. بەلکو بیه‌ک دانه راستیی ئه‌وان ناگزورینه‌وه به‌هه‌موو ده‌سته‌لأتی دنیا به‌گشتی. له راستیشدا هه‌ر وه‌هاین. همزاران نیشانه له‌سهر ئه‌م ده‌عوايهمان هه‌یه.

جا مادم وایه، ئهوا به ههمو تو ایه کمان ده‌لیین:

﴿حَسِبْنَا اللَّهُ وَنَعْمَ الْوَكِيلُ﴾^(۱).

(به پریزان! له ئەنجامی چندن بەلگە و نیشانه‌یه کی زوره‌وه قەناعەتی ته‌واوم بۆ دروست
بووه کە هۆی ئەو ھیرشانه‌ی ده کریته سەرمان ئەو بۆچوونه ھەلیه نی یه کە گوايا ئىمە
هەست و نەستى ئابىنى لە پىناوى تىکدانى ئاسايىشى ناو خۇدا بە کار دەھىنин..
نه خىر، ئەو ھيرشەي کە لە ئىپر ئەو پەردە ساخته و پرووكەشەدا دەکریتە سەرمان
تەنھا له پىناوى كوفر و ئىلحاددا يە، مەبەست لەناوبردنى ئىمانە كەمان و كۆتايى
ھىنانە بە هەولۇ و تەقالا كاغان و پى گىرنە لە خزمەتە كاغان لە پىناوى ئەم ئىمانە و
پاگىر كەردى ئاسايىش و هيئىنىي ولاتدا. ئىمە گەلى بەلگەي زورمان لە سەر ئەمە
بەدەستەوەيە. با تەنها يەك دانە لەو بەلگانه‌تان پىش چاوجىھىن:

بىست هەزار كەس لە ماوهى ئەم بىست سالەدا بىست هەزار نوسخەي پەيامە كانى
نورىان خويىندووه تەوه و بەو پەيامانه پازى بۇون و قبۇوليان كردوون، لە گەل ئەوه شدا
تەنها يەك دانە پرووداوى تىکدانى ئاسايىش لە لايمەن قوتايىانى نوره‌وه لەم ماوه
درېزخایەنەدا پرووى نەداوه و، دەز گا رەسىي يە كان ھىچ پرووداۋىكى لەم جۈرۈپان لە سەر
تۆمار نە كردوون، هەروەك دادگای پىشىن و ئەم دادگایەي ئىستاش نەيانتوانى ھىچ
پرووداۋىكى لەم جۈرە بدۇزىنەوە. لە كاتىكدا كە دەبۇو ئەنجامى ئەم پروپاگەندە بەھىز و
بەرپلاۋە، نەك لە بىست سالدا، بەلكو لە ماوهى بىست رۇزداو لە شىۋەي چەند
پرووداۋىكدا دەربكەوتىا!

كەواتە ياسايى ئىمارە "۱۶۳"^(۲) تەنها پەردەيە کى ساخته و درۇپىنەيە لە پرووى
سەر بەستىي وىزدان و ئازادىي بىرۇباوەردا بەرز دەکریتەوه و، ياسايى كى پلاستىكىي وایه

(۱) تىشكەكان، تىشكى چواردهم، ل: ۵۶۷-۵۶۹.

(۲) دەقى ئەم ياسايى بە راشكاوى سزا له سەر ئەو كەسە دادەنیت كە هەمول بىدات دەولەتىكى ئابىنى لە
تۈركىيادا دايىمىزلىقىت، يان ھەست و نەستى ئابىنى لەم پىناوهدا بە کار بېتىت. هەر ئەم ياسايى شە كە تا ئىسما
سەرچەمى حكۈومەتە يەك لە دواى يە كە كانى تۈركىا بۇلىدانى كار و چالاکىي بېلىسلامى يە كان پىشتى ھى
دەبەسان. (وەرگىز)

که هممو ئایینداریلک و گشت ئامۇز گاران و بانگماواز کاران بگرینمه و، مولحیدانیش تەنها ئەو نەدەيان دەویت کە هەندى بەرپرسى حکومەت بخەلەتىئن و، بۆ لىدانغان و شکست بىن ھىناغان بە کاريان بېھىن.

مادەم پاستى ئەمەيە، ئەوا بە هممو ھېزىتكىمانەوە دەنگى لى ھەلدى بېرىن و دەلىئىن:
ئەو بەدېختانەی کە بەربوونەتەوە بۆ ناو چالى قۇولى كوفرى موتلەق! ئەي
ئەوانەي کە ئايىنه كەتان بە دنياتان فرۇشتۇرو!

چىتان لە دەست دىت درېغى مە كەن! ياخوا ئاكامى دنيا كەتان ھەر ناكامى يېت،
ھەر وەك دەشىبىت. بەلام ئىمە ئامادەين سەرى خۆمان لە پىناوى ئەو پاستى يە خاۋىنەدا
بەخت بىكەين کە سەدان ملىيون پالەوان سەرى خۆيان لە پىناودا بەخت كردووە. بۆيە
ئىمە ئامادەي پىشوازى ليڭىرىنى ھممو جۈرە سزا يەكتائىن، تەنائەت ئامادەين بۆ بېيارى
لە سىدارەدانىش كە لە دەنمان دەرى بىكەن.

حالى دەرەوەي بەندىخانەمان - لەم بارۇ دۆخانەدا - سەد جار خراپتە لە حالتان
لەناو بەندىخانە كاندا. ئىت دواي ئەم ئىستىيدادە رەھايەي کە ئاراستەي ئىمە كراوه، ھېچ
جۈرە سەربەستى و ئازادى يە كىمان بۆ نەماوهتەوە؛ نە ئازادىي زانسىتى، نە ئازادىي
وېژدان، نە ئازادىي ئايىن. واتە جىگە لە "مردن" يان "چۈونە بەندىخانە" ھېچ رېنگايدە كى تر
لە بەردهم ئەھلى شەھامەت و غىرەت و ئايىن و پشتگىراني ئازادى و خۇشەويستانىدا،
نەماوهتەوە.

سەبارەت بە خۆيىشمانەوە ھەر ئەو نەدەمان بىن دەكرىت کە هانا تەنها بۆ پەروەرد گار
بېيىن و پاشتى بىن بېيىستىن و، بلىئىن:
﴿إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ﴾^(۱).

□ (بۆ بەرپىز عملى رەزا، سەرۆكى دادگا!

بۆ ئەوهى بتوانم داکۆكى لە ماۋە كانى خۇم بىكم، ئەوا تكا و داوا كارى يە كى
گەرمىان پىش چاۋ دەخەم:

(۱) تىشكەكان، تىشكى دوازدەھەم، ل: ۴۴۶-۴۴۴.

من پیته نویکان شارهزا نیم و له پیته کونه کانیشدا دهستختم باش نی به، پاشان چاوپنکه وتنی که‌سانی تریشیان لئی قده‌غه کردوم. و اته وه ک نهود وام که له داپرانیکی ته‌واوه‌تی یان زیندانی تاکه که‌سیدا بهم، به راده‌یه ک که کاتنی تومه‌تname‌ی دواکاری گشتی یان دایه دهستم به کسهر دوای چاره که سه‌عاتیک لیبیان سه‌ندمهوه!

هروه ک له پووی داراییه‌وه ناتوانم پاریزه‌ریک بگرم بو به‌گری کردن له خزم، دوای ماندو وبوونیکی زوریش تنجا توانیم به‌گری به که‌ی خزمتان پیشکمش بکم و، به شیوه‌یه کی نهی‌نیش توانیم نوسخه‌یه کی ئم به‌گری بهم دهست بکه‌ویته‌وه که به پیته نویکان نووسراونه‌تهوه.

ئنجا په‌یامی "بری دره‌ختی یمان" یشم، که وه ک به‌گری به ک وايه له په‌یامه کانی سور و پوخته‌ی ریازی ئمو په‌یامانه ده‌ردنه‌خات، نووسی‌یه‌وه تاکو پیشکه‌شی "دواکاری گشتی" ی بکم و، یه ک دوو نوسخه‌شی بو لاینه ره‌سمی به کانی ئه‌نقه‌ره بیترم. به‌لام په‌یامه که‌یان لئی سه‌ندم و نه‌یاندامه‌وه.

له کاتیکدا که لاینه دادوه‌ره کانی "دادگای ئه‌سکی شه‌هر" ئامیریکی چاپی دهستی یان بز ناردمه ناو بمندیخانه و، توانیمان له و ری‌یه‌وه چهند نوسخه‌یه کی به‌گری به کم به پیته نویکان بنووسینه‌وه، هروه ک دادگا خزیشی ئمو به‌گری بهی نووسی‌یه‌وه^(۱).

ئه و په‌نجانه‌ی که له پشتی په‌ردوه له گه‌ل په‌یامه کانی نووردا ده‌جه‌نگن، چهند په‌نجه‌یه کی بیانی و ده‌ره کین و، ده‌یانه‌ویت ئه و خوش‌ویستی و برایه‌تی به تیک بشکین که له دلی جیهانی ئیسلامیدا هه‌یه به‌رامه‌ر بهم نه‌تهوه و نیشمانه، که هر تنه‌ها ئم خوش‌ویستی و برایه‌تی به‌شه به گه‌وره‌ترین هیزی ئم نه‌تهوه‌یه داده‌نریت.

جا بو مه‌بستی تیکشکاندنی ئم برایه‌تی و خوش‌ویستی به و، گزپنی به رق و نهفره‌ت، ئهوا چهند په‌نجه‌یه ک هدن که له پشتی په‌ردوه هه‌ول ده‌دهن سیاسته بقورزنه‌وه و بیکهن به ئامیر و هزکاریک بو بره‌ودان به ئیلحاد و کوفری موتله‌ق. به‌مه‌ش فیل له حکومه‌ت ده‌کهن و له خشته‌ی ده‌بهن. هر ئه و په‌نجانه‌ش بعون که دووچار

(۱) تیشکه‌کان، تیشکی دوازده‌هم، ل: ۴۴۶-۴۴۷.

سریان له دامه‌زراوه‌ی "داد" شیواند و وتبان: قوتایبانی نور نایین له پتباوی سیاسه‌تدا به کار دههین و، گریمانیش همه‌ی ئاسایشی ولاط له موه زیانی بین بگات^(۱).

□ (بهرپر سه‌رۆکی داد‌گا!

هاودهم له گەن ئەم نامه‌یدا وینه‌یه کى ئەو بەرگرىيەم دەنیزم کە وەك عەرزۇحالىڭ خستىمە بەردەست سەرۆك كۆمار و لايەنە پەسىيە كانى ئەنقەرە، له گەن ئەو وەلامنامه‌یدا كە سەرۆكايەتىي وەزارەت ناردىيانەوە و مەوداى قبۇول كىردن و بايەخدانىان به عەرز و حالتە كەم دەرده خات.

جا لم بەرگرىيەمدا ئەو وەلام بەھېزانم نۇرسىيەتەوە كە بەرىپەرجى بەيانە پەلە وەهم و تۆمەتە بىن بناگە كانى "داواکارى گىشتى" م بىن داونەتەوە. هەروەك لە بەيانە كەى ئەم ئىدىبىعابىدە چەند گوفتارىڭ ھەن كە لەسەر بناگەي مەزىيەتە پۇوكەش و قىن لەدلانە كەى "پۆلىس" بىيات نراون و، پىچەوانەي راپۇرتى خەبىرە كانن و، پىشىز ۋەختىنە كانى خۆزمەم لەسەر پىشكەمش كردوون، كە دەتوانىت پۇختە كەيان بەم جۇزەرە خوارەوە بخىنەتە پۇو:

وەك زۇوتىر بۇم باس كىردن، كاتى داد‌گاى ئەسکى شەھر و يىستى بەپىي ماددهى ژمارە ۱۶۳ "تاوانبارم بىگات، پىم وتن:

"۱۶۳ پەرلەمانتارى حكىومەتى كۆمارى كە ژمارەيان دووسەد كەمس بۇو - واتە بە ژمارەي ماددهى ۱۶۳ - رەزامەندىيان بۇ تەرخان كىردىنى سەد و پەنجاھەزار لىرىه نواند، بۇ مەبەستى دامەزراىندى زانكىز كەى شارى وان. جا ئەم رەزامەندىيە ئەنوان و ئەو بايەخەمش كە حكىومەتى كۆمارى بەرامبەر بە من دەرى بېرى، ئەو تۆمەتە دەسپېتەوە كە بە پىي ماددهى ۱۶۳ ئاراستەم كراوه!"

كاتى ئەمەم بە داد‌گاوت، لېزىنە ئىستىشارىي ئەو داد‌گايدى قىسە كەى منيان گۈزى، گوایا ۱۶۳ پەرلەمانتار لېكىتلەنە وەيە كىان لەبارەي سەعىدەوە ئەنجام داوه و داوایان كردووە داد‌گايدى بىكىت!

(۱) تىشكە كان، تىشكى دوازدەھەم، ل: ۴۴۷.

بم جزره و به پشت بهستن بهم چه شنه تومه‌ته ناره‌وایانه‌ی ئه و لیئزنه ئیستیشاری‌به، دواکاری گشتی دهیه‌ویت برپرسیاریی ئدم تومه‌تامه‌مان بخاته ئهست، له کاتینکدا ئه و دهسته و لیئزنه تاییه‌تمه‌نده‌ی که له ئاستیکی بدرزی زانستیدان و به برپاری ئنجومه‌منی په‌لهمان پنکه‌پراوه و لئی وردبوونه‌وهی په‌یامه‌کانی نوریان پئی سپیرراوه، به يه کده‌نگی ئمه‌ی خواره‌وهیان ده‌برپروه که:

"هرچی سه‌عید و قوتاییانی نور نووسیویانه هیچ به‌لگه و نیشانه‌یه کی راشکاویان تیدا نی‌یه سه‌باره‌ت به‌وهی که ئایین و موقعه‌دده‌سات وهک ئامراز و ئامیریک بۆ‌تیکدانی ئاسایشی دهوله‌ت، يان هاندانی خه‌لکی بۆ‌ئم کاره به‌کار بهینرین.

ههروه‌ها هیچ نیشانه‌یه کیشیان تیدا نی‌یه له‌سهر هه‌ولدان بۆ‌دامه‌زراندنی "کۆمله‌یهک، يان له‌سهر برونى هیچ نیاز و ئامانجیکی خراب.

ههروه‌هاله نامه گۆرپنه‌وه کانی قوتاییانی نوردا هیچ نیازیکی خراپمان نه‌دی له دژی حکومه‌ت، ياخود هیچ مه‌بدست و ئامانجیک بۆ‌پنکه‌ینانی کۆمله‌یهک، يان ته‌ریقه‌تیکی سزفی.

ههروه‌ک بۆ‌مان ده‌که‌وت که ئهوان له جموجوولیاندا لەم چه‌شنه پوانینگه و بۆ‌چوونه‌وه ناجوولینه‌وه".

هر ئم لیئزنه و دهسته تاییه‌تمه‌نده، به کۆزی ده‌نگ، ئمه‌ی خواره‌وه‌شیان راگه‌یاند که:

"له سه‌دا نه‌وه‌دی په‌یامه‌کانی نور هینده‌ی سه‌ره په‌نجه‌یه کیش له بناغه و بنه‌ماکانی ئایین و زانست و حقیقت لایان نه‌داوه و، به ئیخلاص و بیگه‌ردی و دوور له هیچ ئامانجیک نووسراون.

زۆر ناشکرایه که ئدم په‌یامانه نایانه‌ویت "ئایین" بۆ‌هیچ ئامانجیک به‌کار بهینن، يان "کۆمله‌یهک دروست بکهن، ياخود هه‌ولی تیکدانی ئاسایشی دهوله‌ت بدەن.

ههروه‌ک نامه‌کانی نیوان قوتاییانی نور و هی نیوان ئهوان و سه‌عیدی نورسیش هه‌مان مۆرك و نیشانه‌یان پیوه‌یه و، جگه له چه‌ند نامه‌یه کی نهیتی - که ژماره‌یان له ده نامه‌یهک تیپه‌ر ناکات - له باهتی زانستی نادوین و سکالا و ئازاریان له‌خۆ گرتووه. تیز

ھەموو "پەيامە کانى نۇور" يان بىز تەفسىرى ئايەتىك، ياخود رۇونكىردىمەوهى واتاي فەرمۇدەيدى كى پېرۋىز نۇوسراون.

ھەروەك زۆر بەيامە کانى نۇور رۇونكىردىمەوهى راستى يە کانى ئايىن و ئىماميان لە خۇز گىرتۇوھە و، لە بارەي عەقىدە باوھەر بە خروا و پىغمەبران و رۇزى دوايىھە دەدۈن.

پاشان بىز ئەوهى ئەم راستى يانە بە شىۋەيە كى جوانىز و باشتى رۇون بىنھەوە، ئەوا پەيامە کانى نۇور شىۋاھى هىيەنەمەھى نۇونە و چىرۇ كىان گىرتۇوھە تەبەر.

ئىجا راي زانستىي خۇيان و پىنمایى و ئامۇز گارى يە پەشىتى يە كانىان لە ناوەندى چەند پەفتارىتىكى جوان و چەندىن ئەزمۇونى ژيان و چىرۇ كى پېر لە پەنددا پىشىكەش كەردووھە و، ھەر گىز ئەم پەيامانە شىتىكى وەھايىان تىدا نى يە كە بىگۇنجى خۆزى لە قەرهى حکومەت يان لايەنە رەسمى يە كان بىدات".

لە بەر ئەوهە، ئىمە لە راستىدا زۆر دلگۈرائىن بەوهى كە داوا كارى گشتى راپۇرتى ئەم دەستە و لىيۇنە زانستى يە تايىھەند و بەرزە دەخاتە لاوە و، پاشت بە راپۇرتە كۆنە ناتەواوھ شېرزا و شىۋاواھە كە دەبەستىت و، پاشان تۆمەتە نامۇ كانىان لە سەر بىنیات دەنىت. بۇيە زۆر بە لامانەوھە سەرەتى يە كە ئەو كارە بە شايىستەي شان و شىكۈزى داد گەربى ئەم داد گايمە نەزانىن كە مەتمانەمان بە داد گەردى و وېئىدانى ھەمە.

داوا كارى گشتى بە مەبەستى ئەوهى دەرفەتىك بىدۇزىتەوھە بىز تانە و تەشەر گەرن لە وانە كۆمەلايەتى يە کانى پەيامە کانى نۇور، و تۈۋىيەتى: "وېئىدان لە شۇينى ئايىندايە و، ئايىن پەيوهندىي بە حۆكم و ياساوه نى يە، چونكە لە كاتانەي پىشىوودا كە ئايىن پەيوهندىي بە حۆكم و ياساوه بۇو، فەوزاي كۆمەلايەتى سەرى ھەلدى".

منىش دەلىم:

ئايىن تەنها بىرىتى نى يە لە "ئىمان". بەلكو "كىردىمەھى چاڭ" يش بەشى دووهەمى ئايىنە. چونكە ئايىا ترسان لە بەندىخانە و پۆلېسى حکومەت دەستى تاوانبارە كان لە تاوانانەي چەشىنى كوشىن و زىنا و دزى و قومار دە گىزپەتمەوھە كە ژىانى كۆمەلايەتى

زاراوی ده کنه؟ ئایا هم تنه‌ایم ترسه و ایان لئی ده کات که لەو تاوانانه دوور بکەونوه.

خۆ ئەگەر وايت ئەوادین پۈزلىسيتىكى چاودىر بۆھەمموو كەسىتكەن خەرخان بکەين تاڭىر دەرروونە بىن ئاڭا و خراپىكارە كان لم چەشىنە كارە چەپەلانە دوورەپەرىزى بکەن! جا پەيامە كانى نور لە پۇوى "كىردىھەمە ئاڭا" و "ئىمان" وە چاودىرىيەكى مەعنەمەسى دەگەل ھەمموو كەسىتكەدا دادەنин. دىيارە هەركات مەرۋەپ بىرى لە بەندىختانە دۆزەخ و خەشم و قىنى خواي گەورە كىردىھەمە، ئەوا دەتوانىت بە ئاسانى خۆى لە گۇناھ و كىردىھەمە خراب پەرىزىت.

دوا و شەم:

﴿حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ﴾^(۱).

* * *

(بەپېزان!

بەپېز سەرۋەتلىكى دادگا!

تکام و اىيە يىدار بىنەمە و بە باشى تېيگەن لەھەمە كە دەر كىردىنە هەر بېپىارىيەك بە سزادانى قوتايىانى نور، تنه‌اي خزمەتىكى راستە و خۇزىيە بۆ كوفر و ئىلحادو، تاوانىبار كىردىنە ئەو راستى يانە قورئان و ئىمانە كە ھەمموو سالىيەك بە درېزايى مەۋەمى ھەزار و سى سەددى سال سى سەدد مىليون مۇسلمان لە بەر پۇشىنىيە پىنمایيە كانىاندا ھەنگاوابىان ناوه.

واتە هەر بېپىارىيەك كە لم پۇوهە دەرى بکەن بېرىتى دەبىت لە ھەولىيەك بۆ داخستىنى ئەو راستە شەقامەسى كە نزىكەمى سى سەدد مىليار مۇسلمان^(۲) دەگەنەنەتە راستى و بەختە وەرىيە هەر دوو دنيا..

كە ئەمەش دەبىت بەھۆى ئەھەمە رەخنە و نەفرەتى ھەمموو ئەو ژمارە زۇرە ئاراستە دەر كەرانى ئەو چەشىنە بېپىارە بىكەت. چونكە دوا پېپەوانى ئەم راستە شەقامە ھەمىشە

(۱) تىشكەكان، تىشكى دوازدەھەم، ل: ۴۵۰-۴۵۴.

(۲) مەبەستى ژمارەمى مۇسلمانانە بە درېزايى سەردەمە كان.

دوعا بز پیشینه کانیان ده کهن و، به دعوا و کردهوهی چاک یارمه‌تی ئوانه‌ی پیش خزیان دده‌ن^(۱). پاشان ئهو که سانه‌ی که له هتلریستی دوئمنایه‌تیدان به رامبه‌ر به ئیمان، له دواییدا ده بن به هوی و رووژاندن و نانه‌وهی کیشیه‌یه کی گه‌لئی گه‌وره لم نیشتمانه‌دا!! جائه‌گه‌ر له پوئی قیامه‌ت و دادگای گه‌وره‌ی ئموئیدا سئ سه‌د ملیار کم‌س له دژتان پاوه‌ستان و لییان پرسین:

"بۆچی بوارستان به نووسراوی ئیلحادی و ئهو جۆره کنیانه دا که به راشکاوی هیرش ده کنه سه‌ر ئایینی ئیسلام، وەک کتیبی "میژوروی ئیسلام"ی دكتۆر دوزی^(۲) و، کنیخانه کانتان لئی پر کردن و، بەپه‌پری ئازادی پیشان به خویندنه‌هیان دا و، بواریشان بۆ قوتاییانی په خساند که بەپی یاسا کانتان چەندین کۆمەلە پىك بهیئن و، هەر گیز دهستان نەھینایه پنی ئیلحاد و شبوعى و فەمزا و پیکخراوه گىزه شىپونه دېرینه کان و تۈورانىزىمى پە گەزپەرسىتى، له کاتىكدا کە نىيارى سياسەتە کانتان بۇون.. كەچى دهستان هینایه پنی کەسانىك کە هەر ھيچ پەيوهندى يە کيان به سياسەتە و نەبووه و، تاقانه خەم و پەۋار و خەفه‌تیان گرتنه‌بەرى پنی پاست و دروستى ئیمان و قورئانى پىرۆز بۇو، له وانه‌ی کە پەيامه‌کانى نۇورىان دەخويىنده‌و، کە چەند پەيامىك لە حق و پاستى دەدوين، چونكە تەفسىرى پاستىي قورئانى پىرۆزن.. ئهو پەيامانه‌شىان بۆيە دەخويىنده‌و تاکو خزیان و هاوللاتى يان له ئىعدامى هەتاھەتايى و زىندانى تەننیاى و تاکە كەسى پزگار بکەن و، له هەمان کاتىشىدا ھيچ پەيوهندى يە کيان به ھيچ

(۱) چونكە فەزلى خواي گه‌وره داخوازى ئوه بۇو کە به هوی پیشینانو وەچە کانی دوای خزیان به نىعەتى ئیمان پەھرەمند بىن. بۆيە هەر کردهوهیه کی چاک کە له لایەن پاشینانو و ئەنجام بدرىست و ئىنەيە كېشى لە تۆمارى گردهوه چاکە کانی پیشیناندا دەنورىسىت. هەر بۆيە قورئانى پىرۆز بىنمايمان دە کات کە هەرددەم بىلەن: *ھەرگەنا اغىفر لىنا و لەخواننا ئىدىن سېقۇنا با إيمان* (البشر: ۱۰). (وەرگىز)

(۲) دكتۆر دوزى (۱۸۲۰ - ۱۸۸۳ ز) ناوى: "پېھارد پىتەر ئان دوزى" يە و خۆرەلانتاسىنىكى پروتستانت مەزھەبى ھۆلەندىي بەچەلەك فەرەنسى يە، له شارى "لېدن" له دايىك بۇوە و مردووە. نزىكەدى سى سال لە زانكۆ کانى ئهو شارەدا وانه‌ى و تۈرەتەوە. ئەندامى چەند كۆپنگى زانيارى بۇوە. له پىشدا بایه خى بە زمانە کانى ئەورۇپا دەدا و پاشان بە زمانى عەرەبى. بىناوبانگىزىن بەرەممە کانى بىرىتن لە: "فەرەنگى دوزى" لە دوو بىرگدا و، "میژوروی ئیسلام" لە سەرەتاي هاتنى ئىسلاممۇوە تا سالى ۱۸۶۳ ز. ئەم كېيە به زمانى ھۆلەندى دانراوه و پاشان كراوه بە تۈركى. بروانە: (الأعلام / ۳۸).

کۆمەلەیە کی سیاسی یەوه نەبۇو، بەلام ئىیوھ بەو بیانووه دەستان ھیناپە رېيان کە پىشان وابۇو ھاپرئىيەتى و برايەتىي نىوانىيان لە پىناۋى خوادا - کە دلى ئەوانى پىكەوھ گىرى دابۇو - ئەنجامى پەيووهندى يان بىت بە كۆمەلەيە کى تايىەتىيەوه و، لەسەر بناغەي ئەو گومانە تاو انبار تان كىردىن و بە ياساپە كى سەير بېيار تان لەسەر دەركىردىن"!^(۱)

گەر لە بەردىم ئەو داد گایەدا ئەم پرسىيارەيانلىنى كىردىن، ئىيەوه بە چى وەلاميان دەدەنەوه؟ خۆ ئىمەش ھەر ھەمان پرسىيار تانلىنى دە كەھىن؟

ئەوانەي کە ئىيەيان لە خىشتەبرد و، سەريان لە لاپەنە كانى داد شىۋاند و، حکۈومەتىشيان بە شىتكەوە سەرقال كىرد كە زىانى نەتهوھ و نىشتمانى تىدايە، ئەو مولحىد و زەندىق و مونافيقانەن كە نەيارى ئىمەن.. ھەر ئەوانەشن كە ئىيەيان خەلتەناند و حکۈومەتىشيان سەرقال كىرد كاتى كە ناوى "كۆمارى" يان لە ئىستىپدادى موتلەق نا و، ناوى "پىسا" يان بۇ پاشىگەزبۇونەوهى رەھا داناد و، ناوى "شارستانىتى" يان بۇ ھەرزەبى تەواوهتى بە كارھينا و، ناوى "ياسا" شىيان بۇ ئەو كاروبارە كافرانە و ھەرەمە کى و خۆسەپىنانە دانا كە بە دەستى خۆيىان داييان ناون. بەم كارەشيان ئازارى ئىمەيان دا و، تەنگىيان پىنەلچىن و، لە پىناۋى خزمەتكردندا بە بىانى يە كان مشتە كۆزلى توندىيان ئاراستەي حوكىمى ئىسلام و حوكىمى نەتمەوه كىردى^(۱).

(بېپىزان!

لە بەر ئەوهى ناتوانىم ھېچ شىتكە لە بارەي ژيانى كۆمەلایەتىي ئىستاوه بزاڭ و، لە بەر ئەو ئاراستەيەش كە داوا كارى گىشتى پىايىدا دەپروات و، سوربۇونتان لەسەر دەركىردىن بېپىزىك لەسەرم بە بىانووئى تاو انبار كىردىن بە دامەزراندىن كۆمەلەيەك، لە كاتىكىدا كە من وەلامى ئەم تۆمەتمە دايەوه و بە چەند بەلگەيە كى گومان بېپۇچەلتىم كىردهوھ و، ئەو لېزۇنە ئىستىشارىيەش كە لە ئەنقرە لە زاناييان و پىسپۇران پىكەھاتبوو بە ھەمان جۇر و بە يە كىدەنگى پۇچەلتىيان كىردهوھ.. ئەوانى سەرم لەم سوربۇونەي ئىيەوه لەسەر دەركىردىن ئەو چەشىنە بېپىارە سورپماوه و لە بەرامبەر ئەمەشەوه ئەم واتايەي خوارەوەم بە دىلدا هات:

(۱) تىشكەكان، تىشكى دوازدەھەم، ل: ۴۵۶-۴۵۴.

مادهم هاوری‌یه‌تی و حزب و مهیلی کزبوونه‌وهی برایانه و کزمه‌له‌ی قیامه‌تی بانه،
یه کیکن له بناغه کانی زیانی کزمه‌لایه‌تی و پنداویستی به کی سروشتبی مرؤفن و، له
همو پهیره‌ندی به کانی تریش گرنگترن، هر له زیانی خیزان و خیل و عهشره‌ته و تا
ده گاته زیانی نه‌تموه و زیانی ئیسلامی و زیانی گرفتاری مرؤف..

هروهه ک خالیکی پال پسونه‌دان و دلدانه‌وهش بز همه‌مو مرؤفیک له به‌امبه‌ر ئه و
سنه‌ختی و گیرو گرفتنه‌ی که لهم گه‌ردوونه‌دا دینه‌ر پی و به تنه‌ها خوی ناتوانیت
پووبه‌پروویان رابووه‌ستیت..

هروهه‌ها بز زالبون به‌سر همه‌مو ئه و ته گمه‌ره و به‌ربه‌سته ماددی و معنوه‌ی بانه‌دا
که پی ئنجامدانی ئەرك و واجبه مرؤبی و ئیسلامی به کانی لئی ده گرن..
له کاتیکدا که ئه و هاوری‌یه‌تی و برایه‌تی بهی قوتاییانی نوروله‌سمری کزده‌بنه‌وه
هیچ لایه‌نیکی سیاسی تیدانی به، بەلکو برایه‌تی به کی راست و بىنگه‌رده و هۆکاریکه بز
ده ستخستنی خیری دنیا و به‌خته‌وهربی قیامه‌ت. چونکه ئه‌وان له وانه کانی ئیمان و
قورئانداله ژیز سایه‌ی هاوری‌یه‌تی به کی خاونین و بىنگه‌ردى رېنگای حەقدا
کزده‌بنه‌وه و، له دزی همه‌مو ئه و شتانه‌ی زیان به نه‌ته‌وه و نیشتمان ده گه‌یه‌ن، پشتی
یه کتر ده گرن..

له بدر ئه‌وهی که ئه‌وان لهم جوزه به يەك گەيشتنه ئیمانی بانه‌دا کز ده‌بنه‌وه، ده بورو
گەلئی مايه‌ی رېز و تەقدیر بونایه..

بەلام ئه و کەسەی که واتای "کزمه‌له‌ی سیاسی" لهم کزبوونه‌وانه دەداته‌وه، بان
ئه‌وه‌یه به جوزیکی گه‌وره و فراوان خەلەتاوه.. ياخود ئاز اووه‌چی به کی غەدداره و به
جوزیکی وەحشیگەرانه دژایه‌تی مرؤفایه‌تی ده کات و، دوژمنیاه‌تی به کی نەمروودانه‌ش
بەرامبەر به ئایینی ئیسلام دەنويتیت و، به چەپەلتىن شیوازه کانی ئاز اووه‌چیتی دژایه‌تی
زیانی کزمه‌لایه‌تی ده کات ا واته به وينه‌ی مورتەد و دوژمنه سەرسەخته کان له گەل
نیشتمان و نه‌ته‌وه و ده سەلاتی ئیسلامی و موقەددە ساتى ئایینىدا، دەجه‌نگىت..

يان زەندىقىنىکى سەرسەخته و بز حساب و بەرژه وەندىي بیان يه کان كار ده کات و،
دەيەۋىت بزىرى خۇيىبەرى زیانی ئەم نه‌ته‌وه‌یه بقىتىت و بىشىپىت و، لهم پىناوه‌دا

حکومه‌ت دهخته‌تینېت و لاینه کانی دادگه‌ری به هله‌دا دهبات، تاکو بتوانن ئەو چە کە معنه‌وی بانه‌ی کە ئىمە تائىستالە دزى فىرعونه کان و ئازاوه‌چى يە کان بە کارمان هىتاون، لە دزى نىشتمانه کەمان بە کاريان بھىن، بان بتوانن ئەو چە کانه تېكشىكىن) ^(۱)

(بەرپزان!

رىتكخراويتکى پەنھان ھەيە كە نزىكەي چل سالە لە پىناوى بىانى يە کاندا و بە ناوى كوفر و ئىلخادەوە بىز تېكىدانى ئەم نەته‌و ھەيە كار دەكات و، لە پىسى ھېرىش كردنەوە بە ھەموو ھۇكەر و شىوازىڭ بۇ سەر پاستى يە کانى ئىمان و قورئان، دەھەۋىت ئەم نىشتمانه پارچە پارچە بکات.

جا ئەم دەستە تېكىدرە نەھنى يە، چەند شەكل و شىوه يە كى جىاجىا دەگرنە خۇيان) ^(۲).

چەند نەونەيەك لە نامە کانى بەندىخانە "دەنیزلى"

□ سوودە کانى ھاتىمان بۇ بەندىخانە

(برا ئازىز و بەوهفا كامىا

بە ھەموو ھىز و توانايە كەمەوە پىرۇزبائى شەمۇي پىرۇزى "قەدر" ئى رابوردوو، ھەروەها "جەڙن" ئى پىرۇزى داھاتوتانلى دەكەم و، ئىسوه بە مىھەربانى و يە کانى خواى بەخشىنەي مىھەربان دەسپېرم.

خۆ ھەرچەندە پىم وايە كە ئىسوه پىويسستان بە دىلداھەوە نى يە، چونكە ناوه‌رۇكى: "مَنْ آمَنَ بِالْقَدْرِ أَمِنَ مِنَ الْكَدْرِ" سەرۈزىداتانە، لە گەل ئەھەشدا دەلىم:

بە بىنىنى يەقىنى و بىنى گومان ئەو دىلداھەوە تەواوه‌تى يەم بىنى كە واتاي ئەم ئايەتە پىرۇزە دەۋىبەخشىت:

﴿وَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ فِإِنَّكَ بِأَعْيُنِنَا وَسَيَّخْ بِحَمْدِ رَبِّكَ﴾ (الطور: ۴۸).

(۱) تىشكە کان، تىشكى دوازدهھەم، ل: ۴۵۷-۴۵۸.

(۲) تىشكە کان، تىشكى دوازدهھەم، ل: ۴۵۸-۴۵۹.

چونکه له و کاته‌دا که بیرم له به سه‌بردنی مانگی ره‌مه‌زانی پیروز ده کرده‌وه به حه‌وانه‌وه و دلنياني و له بيربردنوه‌ی خهم و خده‌ته‌تی دنيا، که‌چی تهوشی ئه‌م پووداوه ترسناک و سه‌خته بووين که له خه‌يال‌ماندا نه‌بوو. جا به ئاشکرا ده‌بيشم ئه‌م پووداوه سه‌رتاپا چاوديئري يه‌کي خواييه بز من و بز پيامه‌کانى نور و بز ئيه و بز مانگي ره‌مه‌زانه‌که‌مان و بز برایانيس‌مان.

سه‌باره‌ت به سووده زوره‌کانه‌وه که تاييه‌تن به خزم‌وه، و اتهنها چه‌ند دانه‌يه‌کيان لى باس ده‌که‌ين:

يه‌که‌مييان: هانى دام له مانگه پیروزه‌ی ره‌مه‌زاندا به گدر مو‌گورپ‌يه‌کي توندوتول و په‌نابر‌دېنېکي به‌هېيژ و لا‌انه‌وه‌يه‌کي ناسك و به‌کوله‌وه له هه‌ولى بەردەوامداه و، خزم به‌سەر نه‌خوشيدا زال بکەم.

دووه‌هه‌مييان: ئەمسالىش گەلنى حەزم له بىينى و نزىكىي يەك به يەكتان بوو. بۆيە له بەرامبەر چاوبىنکەوتى يەك كەسى ئىيە و هاتندا بز "ئىسپارته" بەم گىرو‌گرفت و ئازارانه رازى بووم.

سەئەه‌مييان: سەرجەمىي حالتە ئازار بەخشە‌كان، چ لە قەستەمۇنى و چ لە رېنگادا و چ لېرەدا و به شىيە‌يه‌کي ناڭاسايى و چاوه‌پوان نە‌کراو - به پىچەوانە‌يى حەزم و ئارەزووى من - كتوپر ئالو‌گزپيان بەسەردا دەھات، به پاده‌يەك كە دەستىكى چاوديئىي پەروه‌رددگار لە پشتى پووداوه‌کانه‌وه دەيىنرىت. ئەمەش و امان لى دەكات كە بلىيئن: "الخير فيما اختاره الله".

ئىنجا "پيامه‌کانى نور" - كە من هەميشە بىرم به لايانه‌وه‌يه - تەنانەت ئەم كەسانەشيان ناچارى خويىندنوه‌يان كردووه كە نوقمى "يى ئاگانىي" بون، له‌وانه‌يى كە چەندىن كارمەندىي دنیايى بەرزيان لە ئەستۆدایه. ئەم پيامانەش بەم كاره‌يان چەند گۇرەپانىكى نۇنى كار‌کردىيان لە چەندەها بوارى تردا كە دووه‌ته‌وه.

سەربارى ئازاره‌کانى خزم، ئازار و پەزاره‌کانى هەمۇو يەكىنلىكى ئىيەش كە لە سەر من كۆبۈنە‌ته‌وه و، هەست و سۆزى زورى من دەوروو زېنېت بز ئىيە و، روودانى ئەم موسىيەتەش لە مانگى ره‌مه‌زانى پیروزدا كە هەمۇو سەعاتىكى لە حوكىمى سەد سەعات

پرستشدا به.. ئه‌مانه هه‌مموویان، کاریک ده‌کەن که هه‌ممو سه‌عاتیکی ئه و سه‌ ساعات پاداشتە وەك ده سه‌ ساعاتی پرستش واپیت و، بیانگه‌یه‌نیتە ئاستى پاداشتى هه‌زار سه‌ ساعات پرستش و بەندایتى.

پاشان كەسانى دلسوز و خاوهن ئىخلاسى وەك ئىۋە كە پەيامە كانى نورىيان خويىندووه تەوە و بە راستى لييان تېڭىيەشتۈون و، هەستيان بەوە كردووه كە دنيا فانى و پىيوارە و، تەنها شوينىكى كاتى يە بۇ بازىر گانى دواپۇز و، هەرچى يە كيان هەيە لە پىناوى ئىمانە كەيان و دواپۇزى خۆياندا بەختيان كردووه و، لە باوهەدان كە ئه و گىرو گىرفە كاتى و فانى يە لەم قوتاچاخانە يووسقى يەدا دووجارى بۇون، چەندىن چىز و لەزەت و سوودى بەردەواام و هەميشەبى هەدە..

كەسانى وەك ئىۋە، كە بەم جۈرە بىر دە كەنه و، سوودى ئاوا هەميشەبىان دەستگىر بۇوە، لە بىرىسى گىريانى سوْز و بەزەبى و ئازارچەشىن بۇ حالتان، شاياني ئەوەن پىرۇز بايتان پىشىكەش بىكىتىت و پىزى شايان لە خۇرماگىريتان بىگىرتىت. بۇيە لە لايمەن خۆمەوە و تم:

"الحمد لله على كل حال سوى الكفر والضلال".

لە گەل ئەم سوودانە كە تايىەتن بە خۆمەوە، چەندىن سوودى تىريش هەن كە تايىەتن بە ئىۋە و، برايانغان و، پەيامە كانى نور و، ئەم مانگى رەمەزانە پىرۇزه‌مان. بە رادەيەك كە ئە گەر پەردهيان لەسەر لا بىدرىت و بىانبىن ئەوا هانتان دەدەن كە بلىن:

"شوكرو سوپاس بۇ توئىھى پەروردىگار! چونكە بە راستى ئەم قەزا و قەدەرهى هاتە پىمان، چاودىرىيە كى خواى گەورەيە كە بۇ ئىمەي خستووه تە كار".

من لەم دلىنام و قەناعەتى تەواوم پىيەتى.

برايانم! هەرگىز گلەبى لەو كەسانە مە كەن كە ھۆكاري ئەم ropyodawoh بۇون. چونكە لە مىزە ئەم پىلانە فراوان و ترسناكە ساز كراوه، بەلام تا رادەيەك بە سووکەلە و ئاسانى هاتە رىمان. پىشت بە خوا بە خېرائى دەروات و كۆتلىنى بىن دىت. كەواتە ئىۋەش دلىگران مەبن، بەلكو بە رېنمايى ئەم ئايەتە پىرۇزه هەنگاۋ بىن كە دەفەرمۇيت:

"وَعَسَى أَن تُكْرِهُوا شَيْئًا وَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ" (البقرة: ٢١٦).^(۱)

(۱) تىشكەكان، تىشكى سيازدەھەم، ل: ۴۶۸-۴۶۶.

□ که‌متین ماندووبون له پناوی مهذنترین ئامانجدا

(له گه لئوهدا که جاریکى تر پرورزبالي جه‌زنان ئاراسته ده کەم، دەشلىم: خەفتى ئەو مەخۇن کە ئىمە بە روالت چاومان بە يە كەنەت، چونكە ئىمە لە راستىدا هەميشە بە يە كەوهىن و، پاشت بە خوا ئەم ھاودەمى و بە يە كەوه بۇنەشمەن لە پىسى هەتاھەتاييدا بەردەۋام دەبىت.

من لەو قەناعەتەدام کە ئەو پاداشتە ھەميشەيىانە بە كارە كانتان لە پناوی ئىماندا بەدەستى دەھىن و، سەرجەمى ئەو تايىەتكارى بە گىانى و شادمانى بە ناو دلىشتان، گشت خەم و دلتەنگى يەكتان دەسپىتەوە كە ئىستا بە شىۋە بە كاتى دېتە پىتان. بەلتى، تا ئىستا جىگە لە "قوتاييانى نورۇ" بۆ كەسى تر نەزەرخساوه كە لە پناوی گەورەتىن كارى پىرۇز و خاونىندا دووقارى كەمتىن گىرۇ گىرفت و دەرىدىسىرى بۇوبىن.

بەلتى، بەھەشت گرانە؟ بە ھەرزان و ئاسانى دەست ناكەويت. ھەروەك پزگار كىرىنى ئىمانىش لە چىنگى ئەو كوفە موتلەقى كە ھەردو ژيانە كە پىنكەوە لەناو دەبات، لەم كاتەدا لەپادەبەدەر گىزىگە.

تەنانەت گەر ھەندى گىرۇ گىرفىش پۇو بىدات، دەبى بە شەوق و شوڭرانە بېزىرى و تارامگەرنەوە پۇو بەپۈچىرى بىيىمەوە. چونكە مادەم بەديھىنەرە كەمان كە بۆ ئەم خزمەتە دەمانداتەبەر و تىايىدا دەمانخاتە كار، مىھەرەبان و دانايە، ئەوا دەبى بە خۆشحالى و رەزامەندى بەيەوە پىشوازىي ھەموو گىرۇ گىرفىڭ بىكەين كە بىتە رېمان و، پەنا بۆز مىھەرەبانى بەيەوە كەى ئەو بەديھىنەرە بىيىن و، لە دانستە كەشى دلىيا بىن^(۱).

□ ھۆكارە كانى دۈزمنان بۆ پەرتەوازە كىرىنى برايان

(برا ئازىز و بەوهەفا كام!

خۇراڭرى و توندو تۆزلىي ئىيۇ، پاشت بە خوا، ھەموو فىيل و پىلانىكى ماسۇنى و دوورۇوھ كان پۇوچەل دە كاتەوە و، ھىچ ئەنجامىڭ بەدەست ناهىيەن.

(۱) تىشكە كان، تىشكى سىازدەھەم، ل: ۴۷۱.

به‌لئی برای‌نم! هیچ پیویست به شاردنوه و قسه‌ی په‌نامه کی ناکات. ئهو زهندیقانه، قوتاییان و پیامه‌کانی نووریان و هک ته‌ریقه‌ته سۆفی‌یه کان به تاییه‌ت ته‌ریقه‌تی نه‌قشیبه‌ندی لیکدایه‌وه، ئهوه بwoo به خودی ئهو پلانه‌ی که به هۆیانه‌وه به سه‌ر شوینکه‌وتواوی ته‌ریقه‌ته سۆفی‌یه کاندا زال بوون، هیرشیان کرده سه‌ر ئیمەش، بمو هیوایه‌ی له به کمان دابپن و له شان و شکۆمان کەم بکەنه‌وه.

ئهوه بwoo ئەم هۆکارانه‌ی خواره‌وه‌یان له دزمان به کار هینا:

یه کەم: هۆکاره‌کانی ترساندن و، دوورخستنوه‌ی خەلکی لیمان و، پیش چاو خستنی چەند کاریک که به خراپی له ریبازه‌دا به کار هینزاوه.
دووهم: جاردان و بلاوکردنوه‌ی ناته‌واوی و کەمکووری‌یه کانی ئەرکان و پیوه‌ندیدارانی ئهو ریبازه.

سەنی‌هم: ئهو هۆکارانه‌ی که له دزی ته‌ریقه‌تی نه‌قشیبه‌ندی و ته‌ریقه‌ته کانی تر به کاریان هینا بربیتن له:

بلاوکردنوه‌ی فەساد بە‌ھۆی فەلسەفە‌ی ماددی و.. پەرەدان به هەرزەبى شارستانیتى يە لە خىستەبەرە کەمی ئهو فەلسەفە‌يە و.. ئاسان‌کردنی دەستخستى لەزەتە بە‌نجىكەرە ژەراوی‌یه کەم بىز مەبەستى تىكشىكاندنى پشتگىرى و پیوه‌ندى‌یه کانی براپەتىي نیوانيان و.. شکاندن و داگرتنى شان و شکۈزى مامۇستا و رابەرە کەيان به سوو‌کايەتى پىكىردنى و.. شکاندنى بايەخ و گۈنگىي رېبازە‌کەيان به هینانوه‌ى دەستورە‌کانی زانست و فەلسەفە..

خۆ‌ھەر خودی ئەم هۆکار و چە‌کانه‌ن کە له هیرش‌کردىشياندا بىز سەر ئىمە به کاریان دەھېتىن!

بەلام ئەوان خەلەتاون و به هەلەدا چۈون!

چونكە بناغە‌ی رېبازى "پیامه‌کانی نور" بربىتى‌یه له:

"ئىخلاسى تەواوه‌تى" و.. وازهینان له "خۆپەرسى" و.. هەستىكىردن به مىھەرە‌بانى خواوه‌ند لە سەختى و گەرمائى گەرمى ئەنجامدانى کاره‌کاندا و.. گەران به دواى چىز و لەزەتە باقى‌یه کان له ناوه‌ندى ئازاره سەرپىيى و کاتى‌یه کاندا و.. دەرخستى ئازاره

سەختە کان له ناوه‌ندى خوردى لەزەتە کانى هەرزەيدا و .. روونگىردنەوە ئەوەي كە مايەي لەزەتى يېڭىردى و نەپراوهى ئەم دنیايشە هەر "ئىمان"ە. ئەم جىگە لەوەي كە ئەم پەيامانە خەلکى يان فېرى پاستى يە كان كردووه و ئەم مەسىلەن دىغان تېڭىغان دۇون كە هيچ فەلسەفەيەك ناتوانىت بىگاتە ئاستىان.

لە بەر ئەو، ھەموو ئاوات و پلانە کانىان، پشت بە خوا، پۈچەل دەبىتەوە و، پۈوبەپرووي ئەم پاستى يە دەبىتەوە كە: پېازى پەيامە کانى نورى لەگەل تەرىقەتە سۆفي يە کاندا قىاس ناڭرىت. ئەو کاتەش لە ھەولە كە ياندا رەنجەپۇ دەين) (۱).

□ لە لايدەن نەوەي نوى و ئەھلى حەقىقتەوە پېشوازى دەكىرىن
 (ئەوانەي لەم دوو قوتابخانە يۈوسىفي يە كۆن و نوى يەدا تاقىكىردنەوەي سەختيان بىرى، لە رزەيان پى نە كەوت و، وازيان لە وانە کانى ئىمان نەھىيَا و، لە هيچ بازى دۆخىنەكدا دەستىان لە سىفەتى قوتابى ھەلنىڭ گرت و، ئەم ھەموو ھېرىشە زۇر و زەبەندانىش كرایە سەربىان ورەي ئەوانى نەپرووخاند..

ئەوانە، مەلايىكەت و رۇحانى يە كان رېزىيانلىنى دەنەن و سلاۋيانلىنى دەكەن و بە پېشوازى يانەوە دەرۇن، ھەرۋەك لە لايدەن حەقخوازان و بەرەي داھاتوو يىشەوە بە ھەمان جۇر رېزىيانلىنى دەگىرىت. من زۇر قەناعەتم بەمە ھەيە.

بەلام گەلىنى دلگەرانى ئەوەم كە بىمار و ھەۋارىتان لە نىۋاندىايە، جا با ھەموو يە كېڭ لە ئىۋە بىز ئەوانە بىن بە پېشەنگى ئارامگەر و رەۋشت جوان و، لە رۇوي نەرمۇنیانى و پېشتىگىرىنى يە كەرىشەوە بىن بە بىرای بەشە فەقەتىان و، زىرىه کانە لە گەلياندا بدۇين و، لە كاتى دەرسە ئىمانى يە کاندا و لامى پرسىارە کانىان بەدەنەوە و، بەرامبەر بەوان وەك ئاوىنەيە كى يېڭىردى و اىن بىز دانەوەي رەۋشتە بەرز و جوانە كان..

جا كە ئەم كارانە تان ئەنجام دا، ئەوا دەبىنن ھەرجى ئېش و ئازارى گوشارە کانى بەندى ھەن، تېكىپا پېشىان ھەللىكىردووه و پەستى و بىزارتان هيچ نەماوه.

بەلتى، من واتىسەور دەكەم و دلى خۆمى پى دەدەمەوە، ئەم ھەو برايانەي كە لە گىانى خۆم خۆشتىم دەۋىن!

(۱) تىشكە كان، تىشكى سىازىدەھەم، ل: ۴۷۷-۴۷۸.

پروردیک جو بیه که‌ی "مه‌ولانا خالید" تان^(۱) - قُدَسَ سِرُّه - بـ ده‌نیرم که ته‌منی سه‌د و بیست ساله. جا هم‌روه که‌ی جو بیه که‌ی خوی له‌بهر کردم، منیش له لایه‌ن خویمه‌هه رکات بتانه‌ویت ده‌نیرم بـ تان تاکو هم‌ریه که‌تان به ناوی خویمه‌هه له‌بهری بـ کات^(۲).

□ حیکمه‌تی قه‌ده‌ری خوا له به‌ندگرد غاندا

(بر اثرازیز و به‌وه‌فا کام! حیکمه‌تیکی داد‌گه‌ری قه‌ده‌ری خوا، که ئیمه‌ی به‌ره و قوتاچانه‌ی یوسفی ده‌نیزلی داوه‌ته‌بهر، بریتی‌یه له پیویستی بـ ندکراوان و خه‌لکان و له‌وانه‌ش بـ رپرسه کان و کارمندانی فرمانگه‌ی داد‌گه‌ری لـم شاره‌دا، به قوتایان و پیامه‌کانی نور زیاتر له هـمـوـو شـوـینـیـکـی تـرـا!

جاله‌سر بناغه‌ی ئـمـرـاسـتـیـیـهـ، ئـیـمـهـ بـهـ ئـهـرـکـنـکـیـ ئـیـمـانـیـ وـ قـیـامـهـتـیـ رـؤـشـتـیـنـهـ نـاوـ تـاقـیـکـرـدـنـهـوـهـیـ کـیـ گـهـلـنـیـ قـورـسـهـوـهـ. چـونـکـهـ پـیـشـتـرـ لـهـ بـیـسـتـ سـیـ کـهـ سـداـ مـهـ گـهـرـیـهـ کـهـ دـوـ بـهـنـدـکـراـوـ مـافـیـ تـهـواـوـیـانـ بـهـ نـوـیـژـهـ کـانـیـانـ بـدـایـهـ وـ پـوـکـنـهـ کـانـیـ نـوـیـژـیـانـ بـهـ تـهـواـوـیـ جـیـبـهـ جـنـ بـکـرـدـایـهـ..

به‌لام هـرـ هـینـدـهـیـ چـلـ پـهـنـجـاـ کـهـسـ لـهـ قـوتـایـانـیـ نـوـورـ، کـهـ هـرـ هـمـوـیـانـ نـوـیـژـهـ کـانـیـانـ بـهـ تـهـواـوـیـ ئـهـدـاـ دـهـ کـهـنـ، رـؤـشـتـنـهـ نـاوـ بـهـنـدـخـانـهـ کـهـوـهـ، ئـهـواـزـمـانـیـ حـالـیـ نـوـیـژـهـ کـانـیـانـ وـانـیـهـ کـیـ رـهـوـانـ وـ پـیـنـمـایـیـهـ کـیـ کـرـدـهـوـهـیـ بـوـ بـقـ بـهـنـدـکـراـوـانـ. کـهـ ئـمـهـشـ دـهـبـیـتـ بـهـهـوـیـ

(۱) (مولانا خالید): ناوی خالید کورپی مـحـمـدـیـ کـورـپـیـ حـسـبـیـهـ وـ، لـهـ تـیرـهـیـ جـافـیـ مـیـکـالـیـیـهـ وـ، لـهـ سـالـیـ ۱۹۹۱ کـلـ لـهـ شـارـقـچـکـهـ قـدرـهـدـاخـیـ سـرـهـ بـهـ پـارـبـزـگـایـ سـلـیـمانـیـ لـهـ باـشـورـرـیـ کـورـدـستانـ لـهـ دـایـلـ بـوـوـهـ وـ، لـهـ سـالـیـ ۱۴۲۱ کـلـ لـهـ شـامـ بـهـ نـهـخـوشـیـ تـاعـوـونـ کـزـچـیـ دـوـایـیـ کـرـدـوـوـهـ. لـهـ زـانـتـ وـ تـهـقـوـادـاـیـهـ کـهـمـیـ چـهـرـخـ وـ پـوـزـگـارـیـ خـوـیـ بـوـوـهـ وـ، تـهـرـیـقـهـتـیـ نـهـقـشـهـنـدـیـشـیـ لـهـ شـیـخـ عـهـبـدـولـلـاـیـ بـیـهـلـهـوـیـ وـهـرـگـرـتـوـوـهـ. مـولـاناـ نـوـیـکـارـ(مـعـدـدـ)ـیـ سـهـرـدـهـمـیـ خـوـیـ بـوـوـهـ وـ، فـهـرـ وـ بـهـرـ کـهـتـیـ بـانـگـوـاـزـهـ کـهـیـ نـهـکـ تـمـهـنـهاـ وـلـاتـیـ خـوـزـمـانـ بـهـلـکـوـ هـمـوـ خـوـرـهـلـاتـیـ نـاوـهـرـاـسـتـیـ گـرـتـبـوـوـهـ. چـهـنـدـنـ زـانـیـ گـهـوـرـهـ لـهـ خـرـمـتـیدـاـ بـرـوـانـمـهـیـ زـانـسـتـیـ بـانـ

وـهـرـگـرـتـوـوـهـ وـ چـهـنـدـهـهـاـ لـهـوـلـیـاشـ لـهـسـمـرـدـهـسـتـیدـاـ پـیـنـگـیـشـتـوـوـنـ. ئـهـمـ جـوـبـیـهـیـشـ کـهـ لـیـزـهـداـ نـاوـیـ هـاتـوـوـهـ لـهـ قـوتـایـیـهـ کـیـ مـهـولـانـاـوـهـ بـهـ مـیرـاتـیـ بـزـ "ئـاسـیـاـ خـانـامـ"ـ مـاوـهـتـوـهـ کـهـ ئـهـوـیـشـ لـهـ پـیـشـ لـهـ کـیـلـ لـهـ قـوتـایـانـیـ نـوـرـوـهـ نـارـدـوـوـیـتـیـ بـزـ مـامـوـسـتـاـ نـوـرـسـیـ وـ، مـامـوـسـتـاـشـ تـاـ کـوـتـایـیـ تـهـمـنـیـ خـوـیـ پـارـبـزـگـارـیـ لـتـیـ کـرـدـوـوـهـ. تـاـ ئـیـسـتـاشـ لـهـ لـایـهـنـ قـوتـایـانـیـ مـامـوـسـتـاـ نـوـرـسـیـهـوـهـ لـهـ بـاـکـورـرـیـ کـورـدـستانـ پـارـبـزـراـوـهـ. (وـهـرـ گـنـپـ)

(۲) تـیـشـکـهـ کـانـ، تـیـشـکـیـ سـیـازـدـهـهـمـ، لـ: ۴۸۰-۴۸۱.

لابردنی ئەم بىزارى و تەنگانىيە له سەر دلىان، بەلكو لەوانىيە خۆشەویستىشى بىكات له لایان.

جا هەروەك قوتاييانى نۇور بە كردهوه و حالتە كانى خزيان خەلکى بىز لاي ئەم راستى يە پىتماپى دەكەن، بە هەمان جۈرلە مىھەربانىي خواوندىش ئومىنەوارىن كە بەھۆى ئەم ئىمانە تەحقيقىيە لە دلىاندایە بىانكات بە قەلايىھە كى مەحكەم و قايىھى ئەوتۇر كە ئەھلى ئىمان لە تىرى شوبەھ و گومانە كانى گومپ ايان پىارىزىن.

ھېچ زيانىتىك لەۋەدا نى يە كە ئەھلى دنيا پىنى تىكەلاؤى و گفتۇرگۇمان لە گەمل خەلکىدا بىن نادەن، چونكە زمانى حال گەلىپ رەوانىز و كاريگەرترە لە زمانى گوفشار. جا مادەم پۇشتن بۇ ناو بەندىخانە لە پىناوى پەروەرە كەردىندايە، ئەوا گەر ئەوان بە راستى نەتهوەيان خۆش دەويىت با پىنى بە خەلکانى بەندىكراوى ناو بەندىخانە كە بىدەن كە تىكەللى و گفتۇرگۇز لە گەل قوتاييانى نۇوردا بىكەن، تاكو لە ماوهى يەك مانگ بەلكو يەك پۇزىدا ئەو پەروەرە پۇيىستەيان دەست بىكەويىت كە چاوهپروان دەكرا بە سالىك زىياتىر بەدەستى بەھىن. ھەروەها تاكو ئەو بەندىكراوانە بىن بە چەند كەسىنگى سوودبەخش بۇ ولات و ھاوللاتىيان و، دواپۇز و ئەودنیاى خۆيشيان پېزگار بىكەن.

گەر پەيامى "پابەرى لاوان" مان لە لا بوايە گەلىپ سوودى دەگەياند. لە خوا دواكاريin ھېنلى ئەو پەيامە بۇ ئىرە ئاسان بىكات^(۱).

□ ئەگەر پەردهش لابدرىت!

(برا ئازىز و صىددىيقە كانم!

ئەمپۇز ئەو گفتۇرگۈزىم بىر كەوتۇرە كە لە بارەيەوە ئاگادارن و، سەبارەت بە شىئىخى زياىەددىن لە نىوان من و كاڭە مەلاعە بىدۇللامدا پۇرى دا. پاشان بىرم لە ئىۋە كردهوه و لە دلى خۆمدا وتم:

لەم زەمانەدا كە بە دەگەمن يە كىڭ بىبىت خۆرى رابىگرىت، كەسانى ئاواھەن تائىم پلە و پادەيە خۆيان رابىگرن.. ئەم خاوهەن تەقواو دلىسىز و موسىلمانە لېپراوانەي كە لە

(1) تىشكەكان، تىشكى سىازدەھەم، ل: ۴۸۱-۴۸۲.

گیژاوی ئەم بارودۇخە سووتنىنەر و پېئىش و ئازارانە دالىرزاھىان پىنى نە كەھوينت.. كەسانى ئاوا، گەر پەردهى غەب لە سەريان ھەلبىمالرىت و ھەرىيە كەيان لە پلەي ئەوليا پياوچا كە كاندا، تەنانەت لە پلەي "قوتىيەت" يىشدا دەربىكەون، لە بەرچاوم ناگۇپرىن و مە گەر كەمئىك دەنا ئەو بايەخەي ئىستا پىيان دەدەم و ئەو پەيۋەندىيەي لە گەلياندا ھەمە نايگۈرم. بە ھەمان جۇرىش گەر لە شىيەي كەسانى عەوامى ئاسايىدا دەربىكەون، ھەر ئەو نرخ و پلە بەرزاھى ئىستا پىمداون، كەمى ناكەمەو.

وام بېپيار داوه. چونكە خزمەتكۈزۈرىنى ئىمان لەم چەشىنە بارودۇخە سەخت و ھەل و مەرجە قورسانەدا، لە سەررووی ھەموو شىنگەوەي.

پلەوپايە كەسى يە كان و ئەم توايىھەتكارىيائىنى گومان باشى بە مەرۆف دەبەخشىن، لەم چەشىنە بارودۇخە شىلەژاوهدا جىييان پىنى لەق دەبىت و لەتوبەت دەبن، پاشان گومان باشى يە كە و ئىنجا خۇشەويىتى يە كەش لە شۇنىنى خۇياندا كەم دەبەوە. زىياد لەمانەش، ئەو خاوهەن پلە و فەزلى و چاڭكەيە خۇى بە ناچار دەزانى تەكەللوف لە خۇزى بىكات و ويقارى خۇزى كەللوف بە زۇر لە بەرچاوى ئەواندا بۇنىتىت.

كەواتە شوکرانەبئىرىبى بىن كۆتلىي و نەپراوهەمان بىز خواي گەورە، كە ئىمە پۇيىستان بەم چەشىنە تەكەللوف خۇزى كەللوف دەست ھەلبەست و سارد و سېرەنە نى يە! (۱).

□ رووناڭى يە كان لەمەولا دەدرەوشىنەوە

(برايام)

ھەرچەندەم بارودۇخەي بەندىخانە جۇرە مەترسى يە كى لە لاى لايەنگەرانى حكۈومەت و ھەندى ئارمەندەوە بەرامبەر پەيامە كانى نۇور پەيدا كەردووە، بەلام بايەخ و شەوقىتى بەرامبەر بەم پەيامانە لە لاى ھەموو نەيارەكان و ئايىنداران و كارمەندە پەيۋەندىدارە كان و روروڙاندووە.

برايام! خەم مەخۇن.. ئەو رووناڭى يانە لەمەولا بىز دەدرەوشىنەوە (۲).

(۱) تىشكە كان، تىشكى سيازدەھەم، ل: ۴۸۲-۴۸۳.

(۲) تىشكە كان، تىشكى سيازدەھەم، ل: ۴۸۴.

□ شان به شان هاو کاری یه کتر بکمن

برا ئازیزه کام!

ئەمرۆ کە ھەینى يە ڪاتى ويردىكى گەورەم دەخويند، ئۇرم بە دىلدا ھات كە بە زمانى حاىل دەتاتونت: چى بكمەن تاكو لەم بەلايە رىز گارمان بىيىت؟ يە كىسەر ئەمە خوارەوە ھاتە دەلمۇوه:

شان بە شان هاو کارىي یە كتر بکمن و دەست لەناو دەست پشتىگىرىي توندو تۈلى خۆتان پىارىزىن، چونكە دوورەپەرېزىي ھەندىتكى لە ھەندىتكى تر و، خۆپارىزىي لە من و لە پەيامە كان و، رەتكىردنەوە نۇورە كان و، مەرايى كىردىن بۇ ئەو ھېزە پەنھانانەي كە دەيانەوەت گىغانان بىكىشىن، جىڭ لە زيان ھېچ ئەنجامىتكى ترى نايىت.

برايام! من دەلتىياتان دە كەمەوە كە گەر بىرەن "خۆبىرى كىردىستان لە من" دەربازستان دەكەت لە بەلا و گىرفتە كان، بوارم بىن دەدان كە سوو كایەتىم بىن بکمن و بە غەيىەتەوە ناوم بەھىن و، چاۋپۇشىم لىنى دەكەن. بەلام ئەو ھېزە پەنھانانەي كە دەيەوەت بىمانھارپىت باش دەتانا سىت و، بەم چەشىنەپەفتارانەي ئۇرە ناخەلەتىت، بىگەرە هەتا لاوازىستان و پاشە كىشىتىان لە مەيدانە كە بىيىتىت، پىر ئازا دەبىت لە هارپىستاندا. پاشان رېيازى ئېمە ھاۋپىتى و برايەتى يە و، پىنى خۇۋىستى و خۇپەسەندى و حەسەودىي تىدا نى يە. كەواتە دەبىت بپوانە تايىەتەندىيە كانى پەيامە كانى نۇور، نەك ناتەواوى و كەمۇ كۈورىيە زۇرە كانى كەسىنگى لَاوازى و كە من^(۱).

□ ھاونشىنىي برایان

(بەيەك گەيشتنى برا دەران و دانىشتن لە گەل براياندا سەرچاۋەيە كى فراوان و بەپتى دەنەوايى بۇ مەرۆف بەرامبەر بەو دەرىسىەرەيانەي دوورچارىيان دەبىت لە ئەنجامى خىزابىي ئالىرگۈر و، لەناوچوون و خراپىي دنيا و، بەسەرچوونى خۇشى و تام و لەزەتە كاتى و بىن سوودە كانى و، زللە كانى جودايى و لىنگدارپان كە لە مەرۇقىان دەسەرەوەتىت. بەلتىن، لەوانەيە يە كېڭىك ماوهى بىست پۇزى پى بېپتى و، سەدلەرە خەرج بىكەت لە پىتىاوى دىدارىنگى چەند سەعاتەي برايە كى.

جا ئه و گیرو گرفتاری دووچاریان بوروین و زایه بروونی سامانه کاغان لهم سه‌رده‌مدهدا
که برادری راسته‌قینه‌ی به ده گمهن تیدا دهست ده کهونیت، بایه خنیکی ئوتزیان نی‌یه
له‌چاو ئوهه‌ی که به يك جار چل بان پهنجا برادری راست و برای دلسوز و مخلیس
بۇ ماوهه‌ی دوو مانگ يه كتر بیینن و لە پیناوی خوای گهوره‌دا پىکه‌وه دابنیشن و گفتۇرگۇز
بکەن و دلى يه كترى بدهنه‌وه.

من خۆم بەم هەموو گیرو گرفتاره رازى دەبووم، بە ئومىدى ئوهه‌ی تەنها يەك كەمس
لەو برایانەم بیینم كە دە سال دەبوو نەم بىنېبۈن.
بزانن كە "سکالاً كردن" رەخنه گرتە لە قەدەر و، "شوکرانه" شى رازى بۇونە
پى! (۱).

□ دوروچەندانه بۇونى پاداشت

(برا بەوهفا و راست و ئازىزه كام!

مادەم بە نيازى دەستكەوتنى پاداشتى دوارپۇز و ئەنجامدانى جۇره پەرسىتىنىكى تايىھتى،
پەيوەندىتىان بە پەيامە كانى نوره‌وه كردوو - كە پەيامى دوارپۇز و ئىمامان - ئەوا بن هىچ
گومانىڭ هەموو يەكىڭ لە سەعاتە كانى تەمەننان لەم بار و دۆخ و هەل و مەرچە
سەخت و قورسانە ئىستادا لە حوكىمى بىست سەعات خواپەرسىتىدایه و، بىست
سەعاتى كارگۇزارىلى خزمەتى ئىمان و قورئانىش، لەبر ئوهه‌ی بە جىهادىنىكى مەعنەوى
دادەنرىت، بايەخ و گرنگىسى سەد سەعاتى هەيدە و، سەد سەعاتىش كە لە چاپىتىكەوتىن و
بە يەك گەيشتنى چەندىن موجاھيدى راستەقينە و چەند برايە كى باشدا بەسەر بېرىت، كە
ھەريە كەيان بەرامبەر سەد كەسن و.. بەستى پەيوەندىي برايانە لە گەلياندا و..
يارمەتىدانىان بە هيىزى مەعنەوى و.. يارمەتى لىنى وەرگرتىيان و.. دىدانەوهى ئەوان و
دىلى خۆدانەوهش پىيان و.. بەرده وامبى دامەزراوبى تەواوهتى و پەيوەندىي راستەقينە
لە گەلياندا بۇ مەبەستى خزمەتگۇزارىلى ئىمان و.. سوود وەرگرتىن و بەھەرھەر بۇون لە
رەفتار و رەشتە بەرزە كانيان و.. بەدەستەپەناني شايىستەبى قوتايى بۇون لە قوتايانە ئى
زەھارىدا، كە ئەويش بەوه دەبى مەرۆف يېتە ناو ئەم كۆزى ئىمتىحانە لەم قوتايانە

(۱) تىشكە كان، تىشكى سىازدەھەم، ل: ۴۸۶.

یوسفی‌یدا و .. و هر گرتنی ئهو رۆزى بەش کە قەدەر بۆ هەر يە كەيانى نووسىو، به نيازى پاداشت و هر گرتن..

ھەممو ئەمانەی باس كران، داخوازى ئەوهن پر به دل شوکرانەبئىرى خواى گەورە بن كە ئىوهى گەياندووه تە ئىيە و، پۇيىستە ھاودەم لە گەل بىر كردنەوە لە سوودانەي باس كران، لە بەرامبەر ھەممو گىرو گرفت و تەنگانە كانەوە بەئارام و خۇراڭىز بن) ^(۱).

□ بىردىۋام دوعاي زۇر بىكەن

(برا ئازىز و پاست و بەوهقا و دامەزراوه كامى!

وا حالەتىكى خۇمتان بۆ پۇون دە كەممەو، نەك بۆ ئەوهى خەمم بۆ بەخۇن، يان ھەولى ئەنجامدانى حەزەر و پىداويسىنى ماددى بىدەن، بەلكو بۆ ئەوهى سوود لە زىيادبۇنى دوعا كاتان وەربىرم بەپى دەستورى "يە كەختىنى ھەول و كۆششە مەعنەوى يە كان" .. ھەروەها بۆ پەرەپىدانى خۇراڭىز و حەزەر كردن و سەبر و ئارامگەرن و پاراستى پەيوەندى يە توندو تۈلە كەن نېوانان.

ئەو ئازار و ئەشكەنجه يە لىزەدا بە ماوهى يەك رۆز گىرۇدەي دەتم بە يەك مانگى رەبەق لە بهندىخانەي ئەسىكى شەھردا دۇوچارى نەدەبۈوم. چونكە ماسۇنى يە سامانى كە كان كەسىكى ماسۇنى سەمكاريان بە سەرماذا زال كردوو، تاڭو توورەيى و توندو تۈزىلى لەر ادەبەدرەم لە بەرامبەر ئەشكەنجه و ئازارە كانىانەوە ھائىم بىدات بلىيم: "ئىز تەم سزايدە تائىم را دەيە بەسە". تەم قىسيەشم بىكەن بە ھۆكاريڭىز و يېقىزىنەوە بۆ دەستدرېتىنى سەمكارانە و، درۇ و دەلەسە كانىانى لە ئىزىدا بشارنەوە.

من بە شوکرانەبئىرى يەوه ئارام دە گەرم و ئەم ئارامگەرنەشم بە ئاسەوازىكى دەراسى چاڭە كارىيى خواى گەورە دادەنیم و، بېيارام داوه كە لە سەر ئەم شوکرانە و ئارامگەرنە ھەر بىردىۋام بىم.

مادەم ملەمان بۆ قەدەری خواى گەورە كە ج كردوو و، ئەم تەنگانانەش كە ھەستىيان بىن دە كەمین ھۆن بۆ دەستكەوتى پاداشتى زۇر و گەورەتى، بەپى ناوەرۇكى دەستورى: "خىر الامور أحمىزها" واتە: "باشتىن كار بەھېزىتىنیانە".

لە بەر ئەوه و ئەم پۇوهو، ئەو تەنگانانە بە نىعەتىكى مەعنەوىي دادەنین.

(۱) تىشكەكان، تىشكى سىازىدەم، ل: ۴۸۶-۴۸۷.

پاشان زوربه‌ی جار بهلا و موسیبه‌ته کانی دنیای فانی، به خیز و خوشی کوتاییان پن دیست. یئمدهش بهو په‌پری دلنياییه و قنه‌اعه‌تمان هه‌یه که ژیانی خۆمان بۆ راستی یه کی مه‌زی "له بۆز پرووناکترو، له به‌هه‌شت جوانتر و، به‌تامیش چه‌شنى "بەخته‌وهری هه‌میشەلی" به‌خت کردووه..

له‌بهر ئه‌وه، نابی - هرگیزاو هرگیز - سکالامان له زار ده‌بچیست، به‌لکو ئەم حالەتە سەختانه هانمان دەدەن کە بلىین:

ئىمە لە جىهادىكى معنە‌ويداين كە مايەى شانا زىغانە و.. شوكرانه بېزىرى پەروه دگارى بېزىمانىن كە بە فەزلى خۆى ئەو نىعمەتەی پىن بەخشىوين)^(۱).

□ خۇپارىزى

(براياني پاستىگۈر ئازىزم!

من زور بەختوھرم و، شوکر و سوپاسى خوا دە كەم كە لە نزىكى تىۋە و لەناو يەك تەلارى بەندىخانەدام، هەرچەندەش پۇوبەپو ناتانىبىن.

ھەندى ئار، بىن ھېچ ويست و ئىختىارىنىڭى خۆم، ئەوەم بە بىردا دىست كە چەند حەزەر و خۇپاراستىنىڭى پۇويست پەچاو بىكەين.

بۇ نۇونە: ماسقۇنى يە كان بەندىكراوىتكى جاسوسوس و درۇزىيان ناردۇوه بۇ ناو زىندانە كەى تەنىشىمان!

جالى بەر ئەوهى رۇوخاندىن و ڪاولكاري گەلن ئاسانە، بە تايىھەت لەو جۆرە لاوە ھەلەشە و سەرەپۇيانەدا، ئەوالە پېي ئەو ئازارە سەختەوە كە ئەو ناوبر اوە دەيھىيەتى پىم و خرابىكارى لە نېوان لاوە كاندا بلاو دە كاتەوە، ئىنگىشىتم كە زەندىقە كان لە بەرامبەر ئەو پىنمائى و چاكسازىيە ئىۋە ئەنجامى دەدەن، ھەوتى بلاو كردنەوە فەساد و رۇوخاندىنى پەۋىشت و پەفتارە جوانە كان دەدەن.

دەسا بىر ايانم! لە بەرامبەر ئەم بارودۇخەوە، حەزەر و خۇپاراستى لە پادەبەدەر تايلى پۇويستە و، دەبىن تالە تو انادايە ھەستى بىزارى بەرامبەر بەندىكراوانى پىشۇو دەرنەبىن و، بوار بەوە نەدەن كە لە ئىۋە بىزار بىن. ھەروەها نەيەلەن دووبەرە كى و جياوازىتان بىخىتە نېوانەوە، ھاودەم لە گەل ئارامگىرتن و زالبۇون بەسەر خۆدا.

(۱) تىشكە كان، تىشكى سىازدەھەم، ل: ۴۸۸.

ههروههها پیویسته برايانگان به دهرخستنی قوربانی و فیداکاری و واژه‌هان له خزپرستی و نواندنی خونه‌ویستی، تا دهتوانن پاریزگاری هیزی برايه‌تی و پشتگیری بیه کتر بکنه.

سمرقال بعون به کاروباری دنيا ئازارم دهه دات. له بهر ئوه، پشت به ورياني و زيره کيتان ده به ستم، چونكه من ئه گهر ناچار نهم ناتوانم رپو لهو کاروبارانه بکهم)^(۱).

□ له بهردهم گرفته کاندا خورا اگر دهين

(برايانغما

پرونگردنوهی مه سله يهك، كه ئهم بديانی به به دلمندا هاتوروه، بو پرودانی هه مورو گرمانيك زور زور پيویسته..

وا ماوهی بيسن ساله نهفس و شهيتانه كهم گهلى جار ئه و پاستي يانه ده پشكنن كه ئيمه له قورئانى پيرزه وه ده مانه يهساون و، به وينه‌ی خور و پوشى پرونساك هيچ دوودلى و گومانيك هەلتناگرن. ئه دووانه دهلىن:

"پاي فيله سووفه زهندىقه كان بهرامبه بهمه چي يه و پالپشتيان ده بىت چى بىت"!
جا دواي ئوهه كه نهفس و شهيتانه كهم هيچ كه لين و ناته واوي يه كيان لهو
پاستي يانه ده دوزى يهوه، بى دهنگ بعون.

لهو باوه په شدام كه ئه ده پاستي يه نهفس و شهيتانى يه كجارت هه ستياري منيان بىندەنگ كرد، كه پىكىوه كار ده كەن، ده توانيت سر سەخت ترين كەسى ملنە دهريش ناچارى بى دهنگ بعون بكت.

ماده م ئيمه له پىناوى حەقىقەتىكدا تىدە كۆشىن كە يه كېكە له پاستي يه گرنگە كان و
له هه موروشيان چەسپاوتره و زىاتر رەگى دا كوتاوه و، به هيچ نرخىنگى ماددى
- هەرچى يهك بىت - هەتناسەنگىتىرىت و، خودو گيان و هاوارى و خوشەویست،
تەنانەت هه مورو دنياش، له پىناوى هاتنه دىي ئه ده پاستي يهدا شاياني بەخت كردنن..

ئهوا ده بى بەپەرى خورا اگرى و ئارامهوه له بهرامبه هه مورو بەلا و مەينەتى يهك بىتە رىمان، خۆمان رابگرىن و به سىنگى فراوانهوه بهره نگارى هه مورو گوشارىنىكى دوژمنان

(1) تىشكە كان، تىشكى سيازدەھم، ل: ٤٩٣.

بینه‌وه. چونکه لهوانه‌یه و زوریش نزیکه هندی له شیخ و زانایانه‌ی که به رواله‌ت ته‌قوایان همه‌یه، بق خویان خه‌له‌تابن، یاخود به هاندانی که‌سانی تر خه‌له‌تی‌نرا بن و، له دژمان بخیرینه کار ..

جاله هه‌لوبیستیکی ئاوادا، ده‌بئ پاریز گاری خزمه‌تگوزاری و پشتگیری‌یه کانی نیوانان بکهین و، کاته کانان له و تورویژ و موناقه‌شەی بئ سوود و به‌تالدا به‌فیرو نه‌دهین^(۱).

□ دوایاد گاری ده‌نیزلى

هرچه‌ند برپاری بئ تاوانی مامۆستا و قوتاپیانی و، گیپانه‌وهی کیبیه ده‌ست به‌سەردا گیروه کان بق خاووه‌نه کانیان، له لایهن دادگای ده‌نیزلى بیوه ده‌چوو^(۲)، کەچى مامۆستا نورسی رېئی نه‌درا سەفر بکات، هەتا فرمان له ئەنچەرهو ده گات! ئیتر لەم ماویه‌دا و بز نزیکی دوو مانگ له ئوتیل "شەھر"ی ده‌نیزلى مایه‌وه. بەلام برایانی له قوتاپیانی نور هریه کەیان پۇشته‌وه بق شاره کەی خۇزى^(۳).

(رۇزىنگىيان، دواي بەربۇغان لە بەندىخانەی "ده‌نیزلى" لە نەھۆمى سەرەوهی ئوتیللى "شەھر"دا دانىشتىبوروم و سەرنجى ئەو دار چناره زۇرانام دەدا كە لەناو باخچە و يېستانە دلپەنە کانى دەرۋەرمدا بۇون. بىنیم ئەو درەختانه بە جەوجۇل و لەنچە و لارەی كە لە بىكەمۇھە تەتالق و پەلە کانیان دەيانۋاند، دلخۇش دىارن و هەر كە بە ئاستەم سرویه‌کیان بەردە كەۋىت، يەكسەر گەلاً کانیان دەلەرنىنەوه. بەم جۈرە ئەو درەختانەم لە جوانلىقىن و شىرىنتىرين شىۋەدا ھاتە پىش چاۋ، وەك ئەوهى لە ئەلچەی زىكىر و تەھلىلەدا خەرىكى تەسىحاتى خواوەند بن.

(۱) تىشكى كان، تىشكى سيازدەھەم، ل: ۴۹۳-۴۹۴.

(۲) دادگا بە كۆزى دەنگ بە پەپارى ژمارە (۱۹۹/۱۳۶) لە بەروارى (۱۹۴/۶/۱۵) بەپارى بئ تاوانی بز مامۆستا و قوتاپیانی دەركىد، لە گەل گیپانه‌وهی سەرچەم كېبیه ده‌ست بەسەردا گیروه کان. بەلام بەپارى پشت پاستىرىنەوهى دادگای تەمیز بز پەپارە كەمی دادگای ده‌نیزلى سەبارەت بئ تاوانى يان بە ژمارە (۳۰۰۰۵/۲۱۹۳) لە بەروارى (۳۰/۱۲/۱۹۴۴) و لە ئىزىز ژمارە (۱۹/۲۰) دا بۇو. ئیتر بەپىنى قەم بەپارە، مەسەلەی پەيامە کانى نور بۇو بە كېشىدە كى بەپار لە سەر دراو.

Tarihce-i Hayat, Denizli Hayati. (۳)

ئەم جەم جۇرۇلە ناسكانە، دەستكاريي ژىيە كانى دلىان كىرم، لەو كاتەدا كە دلىم لە پەزارەي جودايى خۆشەويىستاندا بۇو، هەرزوھە خۆبىشم لە خەمى ئەوهدا بۇوم كە بە تەنها مابۇومەوە. كەپپەر لەم كاتەدا دوو وەرزە كەيىپ زىستانم بە دلىدا هات و بىن ئاگايى سەرى تېكىردم، چونكە لە دوو وەرزەدا گەلاڭان ھەلەدە وەرىن و جوانىيان نامىنىت. لەمەوە خەم و خەفەتى زۆرم خوارد بۇ ئەو دار چنارە جوانانە و ھەمۇ زىنده وەران، كە ئىسەتا ئەو زەوق و خۆشى و شادىيەيان تىدا دەرددە كەۋىت پاشان لە دوو وەرزەدا ئاوايىان بەسەر دىت!

بەلىنى، گەلەن خەفەت و ئازارم چەشت و، ھىنلە پەزارە ئەوتۇشىم لەسەر كۆبۈنەوە، كە لە نەمان و جودايىھەو پەيدا بۇون و ئەم پەرددە رازىنراوە جوانەي بۇونەوەريان پېرىرىدوو، كە بە جارى ھەر دوو چاوم نوقىسى فرمىسىك بۇون.

لەم كاتەدا كە من لەم بارە پەرىشان و خەم و پەزارە يەدا بۇوم، لە پېر نۇورى حەقىقەتى مەھمەدى ھەرزوھە كە بەنانى ھەمۇ ئىماندارىكە دىت، بەنانى منىشەوە هات و، يەكسەر ئەو خەم و خەفەتە لە سنور بەدەرانەي نەھىشت و ھەمۇ يانى گۇرى بە چەندىن شادمانى و دلىخۆشى لە پادەبەدر، ئىت واملىنى هات كە بە ھەمېشە و بەرددە وامى لە رەزامەندى و سوپاسگۈزاريي ئەو حەقىقەتى مەھمەدى يەدا بىم، كە تەنها يەك بەش لە بەشە زۇرە كانى ليشاوى نۇورە لە سنور و پادەبەدرە كەيى، منى پىزگار كردو لە ھەمۇ سووجىتىكى دەرروون و ناخى ويىداندا دلىنوايى بلاو كرددەوە^(١).

وېپايى بېيارى بىن تاوانى و پشت راستكىردنەوە ئەو بېيارەش لە لايەن دادگاي تەمیزەوە، كەچى لە ئەنقرەرە فەرمان هات بە دوور خىستەوە بۇ قەزاي "ئەمیرداغ"^(٢) ئەويش مانگى ھەشتى سالى (٤٩٤) رۆيىشت بۇ ئەوئى و، ماوهى دوو ھەفتە لە ئۇتىلىيکدا مایەوە، هەتا ژۇورىتىكىان بۇ گرت بە كىرى كە خۆى كرىيکە دەدا^(٣).

(١) تىشكەكان، تىشكى يازىدەھەم، ل: ٤٢١.

Tarihce-i Hayat, Denizli Hayati. (٢)

بهندی هشتم

له تار او گهی ئەمیر داغ

(سی هەم قوتا بخانەی نور)

از ۱۹۴۴-۱۹۴۳/۸/۱

□ دوور خستنەوە يەكى ترا

(ئۇ كاتەي كە لە ژۇورىنىكى شارۆچكەي "ئەمیر داغ"^(۱) دالە نىشتەجىنى زۇرە ملىتدا دەۋىام، چاودىرە كانى لايەنى دەستە لاتدار گوشاريان لە سەر دانابۇم و، ھەموو ھەلسو كەوتىكم ھەنگاۋ بە ھەنگاۋ لە سەرتومار دە كرا. ئەمەش گەلنى ئازارى دەرخوارد دەدام، بە رادەيەك كە ژيانىشىم لە پىش چاوا كەمەت و، پىم ناخوش بۇو كە لە بهندىخانە دەرچۈوبۇوم و، پېر بە دەن حەزم دە كەرد. بىنېرنەوە بىز بەندىخانە كەمى "دەنیزلى" ياخود بىرم و بىرۇمە ناو گۇپە كەمەوە، چونكە بهندىخانە و گۇپ لە چاوا ژيانىكى وادا گەلنى باشىن)^(۲).

[تەنانەت بىز بەرپرسانى ئەنقرەي نۇرسى]:

(ئەگەر "حاكم" و "مودده عى" هەرىيەك كەس بن، دەبىي سکالا بۇ لاي كى بېرىت؟!
زۇر لە مىزە سەرم لەم كىشىيە سوور ماواه!
بەلتىن، حالتى ئىستام كە لە بهندىخانە بەردرام و چاودىریم لە سەر دانراوه، زۇر بەلامەوە دۇوار تەرە لەو پۇزىگارانەي كە لە بهندىخانەدا بۇوم! چونكە تەنها يەك پۇزى ئەم جۇزە ژيانە لە مانگىكى تەواوەتىي ئۇ زىندانە تاڭە كەسى يە زىاتر ئازارم دەدات..

(۱) ئەمیر داغ شارۆچكەيە كە دە كەۋىتىنە ناواھەر استى ئەنادۇلەوە. (وەرگىز)

(۲) بىرىشكە كان، بىرىشكە بىست و شەشم، ل: ۵۱۲.

ئەوهتا سەربارى پىرى و لاوازىم، لەم زستانە سەختەدا ھەموو شىتىكم لى قەدەغە كراوه و، مە گەر منالىڭ، يان كەسيتىكى نەخۆش دەنا چاوم بە هېچ كەسيتىك ناكەۋىت. جىڭلەمەسى كە واماوەمى بىست سالىشە بە بەندى و زىندانى تاڭ كەسلىدىن دۇوچار و گىرۈدە كراوم.

گوشار و چاودىزى دانانى زياتىر لە سەرم و، دابېر كەنەنەم لە خەلکى زىاد لەم را دەيە، غىرەتى خواى گەورە دەورۇۋۇزىتىت و، ئەنجامە كەشى تىرسناڭ دەبىت ا من دەلتىم:

گۈنگۈزىن ئەركى ئەم حكىومەتە - بە كاربەدەستانى داد و بەرپرسانى ئاسايىشىمە - كە پەفتارىنىكى مەۋەقانە و بەپۈزدەنم لە گەلن دەنۋىتنىن، بىرىتى يە لمەسى بە تەواوى پارىز گارىم لى بىكەت. چونكە حكىومەت و سى "داد گائى عەدلى" دواى لېكۆزلىنىمە و وردبۇونۇھىيان بۇ ماوەى نۇ مانگ لە سەر ئەم كەنەنەم كە لە ماوەمى بىست سالىدا نۇوسىيون و دامناون، بېرىارى بىن تاوانى و ئازادى يان بۇ دەر كەردىن..

بەلام ئەم بېرىنە خراوه نەھىنى يە كە بە دىزى و پەنامە كى ھەولۇن و تەقلا بۇ خزمەتى بىيانى يە كان دەدات، دوودلى و گۈمانى خستۇۋەتە دلى ھەندى لە كارمەندان و، دەنگە گەغىنەكى لە بەرچاوبىاندا ھىنەدە گومەزىك بە گەورە پىشان داوه، بۇ ئەمەسى ئازادبۇونە كەمان لى تېڭ بەدەن..

ئاماڭىشىيان لە مەدا ئەمە يە كە ئارامىم لى بېرىت و بلىتيم: "بەسە.. بەسە!"
ھۆكاري رق و تۈورەبى ئېستىيان لە من، بىن دەنگىم و خۆھەلە قورتانىدە لە كاروبارى دنيا! وەك بلىتى دەيانەۋىت خۆم لە كاروبارانەدا ھەلبۇرۇتىم، تاڭ ئاماڭىشى كەيان بۇ بېتەدى!

وا ھەندى لە فىلاتە ئەواتتىان بۇ ۋۇن دە كەمەمە كە بە مەبەستى و رووژانىنى شىك و گۈمان لە دلى ھەندى كارمەندى حكىومەتدا بە كارى دەھىتنى. چونكە پىسان دەلتىن:

"سەعىد لە ناواھنە گىشتى يە كاندا قىسى دەپرات و، كەنې كەنېشى زۇرن و، كارىگەرىي لەپادەدەريان لە دلى و دەررونى خەلکىدا ھەيە. ئەوهتا ھەر كەسيتىك ئىتى نزىك دەيتەوە، دەبىت بە ھاۋپىنى. كەواتە دەبىن ئەم توانا و دەستەلەنە بىشكىنەن و، لەم

پیناوه‌داله هه‌ممو شتیک دایی‌پرین و، سوو کایه‌تیی پئی بکهین و، بایه‌خی پئی نه‌دهین و، خه‌لکبی لئی دور بخه‌ینه‌وه و، خۆشەویستانیشی بترسینین!"

بهم جوزره، حکومه‌ت له‌مدا سه‌رسام ماوه و، له تاوازیاتر گوشار ده‌خاته سه‌رم!
منیش ده‌لیم:

ئهی ئه و برایانه‌ی که ئەم ولات و نەتمووه‌یان خوش ده‌وتت!
بەلئی راسته، قسه رویشتن و کاریگه‌ری‌یەک له ئارادا هه‌یه، وەک ئوه‌هی که مونافیقان
لیبی ده‌دوین. بەلام دلنيا بن که هی من نی‌یه، بەلکو هی پەیامه کانی نووره! چونکه
پەیامه کانی نوور پرووناکی يەکن هەر گیز ناکوئینه‌وه و، هەر شتیک توخنيان کە‌وتیت و
ھەر کاتیک دەست دریزی‌یان کراپیتە سەر ھیزى پەیامه کانی پتی بی زیاد بوروه! ھەروه
جگە له بەرژه‌وەندی‌یە کانی ولات و نەتمووه بۆ ھیچ شتیکی تر به کار نەھینراون و
بە کاریش ناهیئرین.

وردبوونه‌وه و لیکۆلینه‌وهی ده سالى رەبىقى دوو دادگای عەدلی له سەر ئه و
پەیامانه‌ی که له ماوه‌ی بیست سالدا نووسیومن، نەتوانى ھیچ بیانوویه کی پاسته‌قینه بۆ
تاوانبار کردىغان به دەسته‌وه بدتات. ئەمەش بەلگەیه کی بى خەوش و شایه‌تیکی پاسته
له سەر دەعوا کەمان.

بەلئی، ئه و کتیبانه کاریگه‌ری‌یە کی لەراده‌بەدەریان هه‌یه، بەلام بۆ بەرژه‌وەندی و
سوودى ولات و نەتمووه. ئەمەش لەوەدا دەبىنرىت کە رېنمایى سەد ھەزار کەسیان بۆ
ئیمانى تەحقيقى كردووه، بى ئوه‌هی ھیچ خراپیه کیان بەرامبەر بە ھیچ کەسیک لئى
وەشایپیتەوه. كەواته کاریگه‌ریي ئەم پەیامانه له ھەول و تەقلالاپاندایه بۆ ھینانه‌دیي
بەخته‌وەربى دنیا و ژیانی ھەتاھەتايی ئەودنیای ئەم خەلکە.

سەدان بەندىگەر اوی حوكم له سەردر او له بەندىخانه‌ی "دەنیزلى" دا - کە ھەندىنگان
پېيارى سزاى سەختيان له سەر دەرچووبوو - دواى ئوه‌هی کە ھەر تەنها پەیامى "بەرى
درەختى ئیمان" يان خویندەوه، بۇون بە ئابىندار و خاوهن روپوشتى بەرز. تەنانەت
ئەوانەش کە قاتل بۇون و سىتى كەسیان كوشتبۇو، دواى خویندەوهی ئه و پەیامه،
دەستیان له كوشتنى مېشۇولەی ناو جىنگە كە خۆيان دەگىپ ايدوه!

ئەم دیاردەیەش بەرپیوه بەری بەندىخانەی ناچار كرد دان بەمەدا بىيىت كە بەندىخانە كە وەك قوتا بىخانە يە كى پەروەردەبى لىنى هاتووه!! ھەموو ئەمانەش بەلگەمە كى بەھېزىن لەسەر پاستىي داوا كەمان.

بەلىنى، دواى روون بۇون نۇوهى ھەموو ئەمانە، ئىتىز دامالىن و بىن بەش كىردىم لە ھەموو مافە مەرۆيىھە كاڭم، لە پاستىدا سىتم و سزايدا كى دووجەندانە يە و، لە ھەمان كاتدا غەدرو خيانەتىكىشە لەم نەتەوە يە كە ھەرچەندىزىكە چىل سال لە ناوياندا مامەوه بەلام كە سىيان ھېيج زيانىتكىان لە منھو تووش نەبوو. چونكە بەلگە گومان بىر لەسەر ئەوەي كە ئەم نەتەوە ئايىندارە پۇيىستى بە ھېزىنکى مەعنەوى و دىلدانەوە يە كى مەزن ھەيە، ئەوەي كە ئاپار لەو پىپاگەنە چەپھەل و رقاوى يانە نادەنەوە كە لە دۈزى من دەخرىنە ناوەنەدە كانەوە. بەلكو ئەم نەتەوە يە لە ھەموو شويىنەكدا بە حەز و تاسە و شەوقەوە روو دە كەنە پەيامە كانى نۇور، تەنانەت ھېنە پېزىم لىنى دەگىرن كە لە شايىستىي خۆزم سەد جار زىياتە و خۆزم بە شايىانى ئەو پېزەيان نازانم)^(۱).

لە گەل ئەۋەشدا، خواى گۇرە لە ئەمیرداخ بىنەمالەي "چالشقان" ئىمامادە كىردىبوو كە بە پىر و لاويانەوە ھەموو ھەولىتىكى خۆيان خستە كار بۇ دەستە بەر كردنى حەوانەوەي مامۆستايە كى گەورە و زانايە كى بەرپىز، بىن ئەوەي گۈئى بەندە ئەنجامى ئەم كارە ھەرچى يەك بىيىت، چونكە لە لايەن دەولەتەوە پاسەوانىيان دانا بۇو كە لە دەرگای مالە كەي دوور نەدە كەوتەوە^(۲)!

(۱) پاشېندە كان، پاشېندى ئەمیرداخ: ۳۲۵-۳۲۸/۱. ھەرچەندى مامۆستا نۇورسىز نزىكەي بىست سالى راپوردوو، بە درېپارىي ماۋەي بەندى و دوور خىستەنەوەي، سەردانى لايەنە پەسى يە كانى نە كىردىوو و بانگىش نە كراوه بىز بارەگاي والى، يە كىجار نەيىت لە قەستە مۇنى، كەچى لەم ماۋەيەي ژيانىدا لە ئەمیرداخ، وانە لە ماۋەي سىي سال و نىودا لە لايەن دامۇدەز گاۋەمىي يە كانەوە پازىدە جار بانگ كىرا! وەك فەرمانگە ئاساپش، يان پاسگاي پۇلىس، يان فەرمانگى داد.

ھەر لە ھەمان كاتدا چەندىن عەرزۇ حاتى پېشىكىش بە لايەنە بەرپىرسە كان كىردى سەبارەت بەو سەتمەي كە لىنى كراوه، وەك ئەوەي لە سەرەوە ھېنرا. ھەرۋەها چەندە عەرزۇ حالتىكى تاراستە كىردى بىز ھەرييەك لە وەزىرى ناوخۇز، بەرپیوه بەری ئاساپشى گشتى و، بەرپیوه بەری ئاساپشى ئافيوون و، سەرۋە كى ئەخومەنلى نەتەوە و، بەرپىسانى ئەنچەرە و، سەرۋەك كۆمار و، داوا كارى گشتى و، دادوھرى لىكۈزلىنەوەي ئەمیرداخ. ھەموو ئەمانەش بەلگەن لەسەرمۇدای كەو سەتمە لەر ادەبەدرەي كە بە دەستىيە دەيتىلاند. (ب: ۱۲۰/۶)

□ ریگری کردن له رپشتن بۆ مزگهوت

(له کاته چۆلە کاندا جار به جار ده چووم بۆ مزگهوت و، قوتایانیش - به بى ئاگادارى خۆم - ژوورىکى بچوو کیان له تخته له شوینى قورئان خوینە کاندا بۆ دروست کردبۇوم، تاکوله سەرمابىپارىزىت، بىيارىشىم دابۇو كە ئىز نەپۈم بۆ مزگهوت. بەلام ئەفسەره ناسراوه كە ئاسايىش ئەو ژوورە بچوو كە تەختىيە لابردۇ، بە پەسى پىيان راگەياندەم كە سەردىنى مزگهوت نەكەم!

ئىجا بەوه شەوه نەوهستان.. بەلكو هەرا و ھورىايە کیان لەناو خەلکىدا نايەوە، رپوداوه كەيان بە شىنىكى گەورە خستە پىش چاوى خەلک و دەنكە گەنئىكیان لىنى كردن بە گومەزىكى گەورە^(۱).

□ زەھر دەرخوارد كىردىنى

بە فەرمانى دەسەلاتداران، يەكىڭ لە پاسەوانە کان شەو بە پەنجەرهى ژوورە كە ئى مامۇستادا سەركەوت و ژەھرى بۆ كرده ناو خواردنه كە ئىز بۆ بەيانى و ھەتا ماۋەي يەك ھەفتەش مامۇستالە تاۋ توندۇتىزىي ڪارىگەربى ژەھرە كە، بە دەست ئازارەوە دەتلايمۇ و، مە گەر بە كەمى، دەنالەم ماۋىيەدا خواردن و خواردنه نەچەشت. ئىز خواى گەورە لە مردىنىكى بىي گومان دەربازى كردى.

مامۇستا لەم ماۋىيەدا بەردهوام ويرد و زىكىرە کانى دەخوينىد، بە تايىەت "ابجوشن الکبىر" و "الأوراد القدسية" ئى شاهى نەقشبەند.

لە ماۋىيەدا سى جار ژەھر دەرخواردى مامۇستا درا و، ئەوهى دوايىان زۇر بەھېز بۇو، بە رادەيەك كە لەناو جىڭگا كەيدا لە نويزە فەرزە کان زىاتر نەيتوانى بىخۇينىت. دووان لەو قوتایانە كە لاي دەمانەوە و شەھويان لە لا رۆز دەكردەوە، دەگىپنەوە كە:

پۇزىكىان دەمهو بەيانى مامۇستا بە چاوى نۇوقاولەناو جىڭگا كە ئىراست بۇوەوە و، دەستە کانى بۆ لالانەوە لە دەرگاى خواوهندى بەخشىنە بەرز كردهوە و بە دەنگىڭى

(۱) پاشبەندە کان، پاشبەندى ئەميرداغ: ۳۹۸/۱.

يەكچار كز دوعاي بۇ سەركەوتى باڭگەوازى نور و سەلامتىي قوتايانى كرد. پاشان هەر لەناو جىنگاكەي كەوت بە لادا و لە خۆشى خۆى چوو^(١)!

مامۇستا گەلى پىويستى بە ھەواي سازگار ھەبۇو، بۇيە ھەندىي جار بۇ گەران و ھەوا گۈپىن دەرۋىشتە دەرۋوبەرى شار. لە ھەمان كاتىشدا "چاودىرى" دەولەت ھەميشە بە دوايمە بۇو. تەنانەت جارىيکىان لە پىشتمە فىشە كېتكى پىوه نرا، بەلام بەرى نە كەوت. ھەموو ئەم كىدارانەيان لە دۈزى ئەنجام دەدا، تاڭو بىزازى بىكەن و پىزگاريان بىيىت لىي.

يە كېڭىلەو گوشاران، خۆھەلۇر تاندىن بۇوە لە پۇشاكە كانى بەرى و زۇرلىتكىرىن بۇوە بۇ لە سەركەدنى شەپقە!

تەنانەت دوو جار بۇ ئەم مەبىستە پاپىچى لای دادگا و داواكاري گشتى كراوه. بەلام مامۇستا بە هيچ جۈزى ئەوهى قبۇول نە كرد و، گەپايە بۇ گۈشە گىرى لەناو ژۇورە كەي خۆيىدا^(٢).

[لەبارەي ئەم ماوهىيەي ژيانى خۆيەوە دەلتى:]

(لەم كاتەدا چاودىرىي خوارى گەورە هات بە فريامەوە، چونكە ئامىرىتكى رۇنىزى - كە تازە پەيدا بۇوە - بە قوتايانى قوتايانەي (زەھراء) بەخشى كە خاواهنى قەلمەمى ئەلماسىي وەك رۇنىزىن ائىتە بەم ئامىرى و بە يەك دانە پىنۇوس پىنچ سەد نو سخە لە پەيامە كانى نور دەرده چوونا!

(١) Tarihce-i Hayat, Emirdag Hayati. پۇوداوه كانى ژەھرىپىدانى مامۇستا لە سەرتاواھ ھەتا ئىستا بەم جۇزەي خوارەوە بۇوە:

١ - لە ئەنقرە، لە ئەلمۇمنى نويئەران، لە پىنى دەرزى لىدانەوە، سالە كانى (١٩٢٢-١٩٢٣) از).

٢ - لە بەندىخانەي ئەسکى شهر، سالى (١٩٣٥) از).

٣،٤،٥ - لە قدستەمۇنى، لە نىوان سالە كانى (١٩٣٦-١٩٤٣) از).

٦،٧،٨ - لە بەندىخانەي دەنپىزلى، لە سالە كانى (١٩٤٤-١٩٤٣) كە لە سىيەمياندا "حافز عمل" شەھىد بۇو.

٩،١٠،١١ - لە ميرداخ، لە سالە كانى (١٩٤٥-١٩٤٦) از) كە لە سىيەمياندا "حەسىن فەيزى" شەھىد بۇو. (ب: ٢/١١١٩).

Tarihce-i Hayat, Emirdag Hayati. (٢)

ئم "فتوحات"‌ی پهیامه کانی نوور بعون به‌هئی ئمه‌ی که ئو ژیانه پر له بیزاری و دلتنه‌گی بیم لەلا خۆش‌ویست و شیرین بیت و، هانی دام که هزاران شوک و ستایش پیشکه‌شی خوای گمورد بکم) (۱).

□ خزمه‌تی ئیمان وا دەخوازى (۲)

برای سددیقی ئازیز و هاولپی مەردم لەم دنیايدا!
یەکم: گەلئی سوپاستان دەکەم لەسەر ئمه‌ی کە پیش ھەموو ھاولپیانم و گشت خەلکی ئەرزبۇم كەوتنه‌وھ لەو پەيوەندى يە پر لە شەھەقتە يېڭەردەتان و، لەسەر درېژکردنی دەستى يارمەتیتان بۆم، لەم ژیانه‌دا کە بە ئازار و سەتم لىيم گۈزەر..
ھەتا كۆتايى تەمەنم ئەم چاکەيە ئېۋەم لەياد ناچىت. هەزار ھەزار ماشەللاؤ بارە كەللاتان لى بیت.

دووهەم: واھەندى حالتى تايىەت بە خۆم و ئازار دام لە لايەن سەتمكارانه‌وھ باس دەکەم بۇت، بە پىچەوانە ئەو رېبازە خۆم كە لە پەيامه کانی نوور ھەۋە فېرى بۇوم و لە دەرەھە ئەو دەستورە ئیانىشىم كە بىرىتى يە لەھە ماوەی دە سالە ناپروانە رووداوه بى نىرخ و كاتى و گۈزەراوه کانى دنيا. ئەھەش تەنھا لە بەر خاتى تۇر، لە بەر دلىناكى دەنەوەت و، ئەو بايەنخانەت باس دەکەم كە تىدا لى دواویت.

سى سال پیش ئىستا كاتى لە "دار الحکمة الإسلامية" دا ئەندام بۇوم، يەكىن لە ئەندامە کانى ئەوئى، كە مەتمانەم بىن دەكىد و بەرپىز "سەعەدە دين پاشا" بۇو، و تى: رېكىخراويىكى بىن بروايىان، كە لە چەندىن لايەنی بىانى يەوە پشتگىرى دەكىنىت، كىيىشكى تۈيان خويىندۇوھەۋە و، وتۇويانە:

(۱) بىرىشكە كان، بىرىشكىي بىست و شەشم، ل: ۵۱۲-۵۱۳. يە كەم جار لە سالى (۱۹۴۶) دا ئامېرىچى جاپىي "پۇزنىز" گەيشتە تور كىيا. يە كىسر قوتايىانى نوور ئەو ئامېرىچىان كېرى. ئەنجاھەر دوو شارى "لىپسپارە" و "ئېنەبۇلۇ" كەوتە چالاکىي بلازىكى دەنەوەي پەيامه کان بەو ئامېرىچە و، لەو پىتى يەوە پەيامه کانىان لە ماوە سال و نىونىكىدا گەياندە زۆربە شار و گۈنەدە كانى تور كىيا. سەبارەت بە بلازى بۇونەۋەشيان لە دەرەھە ئى تور كىيا ئەوالە دواى بواردان بۇو بە سەھەرەي حەجج لە سالى (۱۹۴۷) دا.

(۲) نامەيە كىي مامۇستا نوورسى يە بۇ يەكىن لە دۆستانى، باسى لەو سەتمانەي تېڭىدا دەكات كە دوڑمنانى لە دىرى بەكاريان ھېتىاوه و، ئەو تەركەش بۇ قوتايىانى بۇون دە كاتەوە كە پىتىست بۇوە لەو پۇزىگارە تارىكانەدا لە پىنناوى خزمەتى ئیمان و قورقاندا جىئىچىي بىكەن.

"ھەتا ئەم پىاوە زىندۇو بىت ئىمە ناتوانىن بىرورا كانى خۆمان بىلۇ بىكەيىھە." لە بەر ئەوھە، بېرىاريان داوه كۆتايى بە ژيانىت بەھىنەن. واھاتووم ئاگادارت بىكەمەوھە، چونكە زۇر ئازىزىت بەلامەوھە.

پىم و ت: "تو كلت على الله" .. ئەجەل بە كىيکە و ناگۇرپىت.

جا ئەم "پىكىخراو"، بەردەۋام پەرەى سەندۇ، لە ماواھى سى چىل سالىدا ھەموو جۈرە كانى فيل و ساختە كارىي بەرامبەرم بە كارھىننا و، دوو جار بۇو بەھۆى ئەوھى كە بېرىمە بەندىخانەوھە و يازدە جارىش ژەھرم دەرخوارد بىرىت. دوا پلانىشىان بە كارھىننانى دەسەلاتى حكىومەت بۇو تاكو گوشارى زىاترم بىخىتىھە سەر، ئەوھەش بەھەيى كە هانى وەزىرى پىشۇرى ناو خۆز و پارىز گارى پىشۇرى ئافىيون و قايىقىمى پىشۇرى ئەمیر داغيان دا كە بەرەيە كى يە كىگرتوو لە دەزى من پىشكەپىنن..

تەنانەت دەستييان دايە بىلۇ كىردىنەوھى پىروپا گەندەھە رق لە دلآنە لە دەزى مەرۆقىيىكى پىر و لاواز و گۈزىھە كىر و ھەزار و غەربىي وە كەم من كە پىويسىتم بە كەسىكە يارمەتىم بىدات و خزمەتم بىكەت. ئىز لە بەر ئەو پىروپا گەندە بەھېزە ئەوان ترسى خەلتك لە من گەيشتە دوا سئورە كانى، بە رادەيە كى وا كە تەنها يەك كارمەندىش ناوىرى سلالوپىكملى بىكەت، نەوە كە هوالى ئەو سلالو بىگانەوە بەوان و بىگۈزىنەو بىز شوينىتىكى ترا لە بەر ئەوھە، جىڭە لە جاسوسە ھەوالىدەرە كان كەسى تر بەلای مندا گوزھرى نە كەرد. تەنانەت دراو سىكىانىش سلالوپىان لىنى داپىيم!

كەچى وىپاي ئەوھە، خواى گەورەي پارىزەر و زانا، چاودىرىي فراوانى خۆى هيىنا بە هانامەوھە، ئارامى و خۆپاڭرىيە كى جوان و سەرسوپرھىتى بىن بەخشىم و، سەربارى ئەو ھەمۇو گوشارە سەختانەش، ناچارى ئەوھى نە كەدم كە بە ھىچ جۈرەي بىكەمە پارانەوە ليييان.

سەنەم: دوو دادگا، دواي لېكۈزلىنىنەوھە و لېورد بۇونەوھى درېچىخايىنى ماواھى دوو سال، ھىچ بېرىانوو يە كى ياسايىيان دەست نە كەدەت كە ئىمەي پىن تاوانبار بىكەن. بۆنە بېرىارى بىن تاوانىييان بىز دەركەدىن. بەلام ئەو "پىكىخراوەي بىن باوھەران" چەند كارمەندىكى دوورۇو خەلەتىندۇ، پىشكەوھە پلانىتىكى رەسمى يان لە ناوەندى حكىومەتدا

ساز کرد و، به تهواهه‌تی له هه‌ممو قوتاییان و دوستانم دایان بریم و، دورویان خستمه‌وه بتوشونیکی دووره دهست که "له‌میرداخ" و، به یه‌کجاري له گه‌ل ژیان و ته‌ندروستی مندا ناسازه.

ئیستا به دلنيایيه‌وه بزم دهر که‌هه تووه که دوو ئاماچيان لهم ره‌فتاره‌ياندا هه‌يه: يه‌که‌ميان: هه‌لبه‌ستنی رووداویک له پتی ورووژاندغم و تووره کرده‌وه، چونکه ده‌زانن که من هیچ سوو کایه‌تی يه‌ک قبوق ناکه‌م. ئه‌و کاته‌ش بیانوویه کیان دهست ده‌که‌ویت بتو کوتایی هینان به ژیانم!

به‌لام له‌به‌ره‌هه‌ی لهم ته‌قالایده‌ا هیچ شتیکیان ده‌ستگیر نه‌ببو. تیکزشان به‌هه‌تی ژه‌هه‌پندانه‌وه کوتایی به ژیانم بھیتن! که‌چی چاودیزی گشتی خوای گه‌وره و، دوعای قوتاییانی نور و، ئارامی و خوراک‌گریم، هه‌ممو‌یان پنکوه بوونه ده‌مانیکی شیفابه‌خشی ئه‌و ژه‌هه‌ره و، پلانه‌که‌ی ئه‌وانیش پوروچه‌ل بورووه‌وه.

له هه‌ممو میزروودا و له هیچ حکومه‌تیکدا، سه‌رپنچی له یاسا و، به‌کارهینانی هه‌ممو جوزره‌کانی ئازاردان و ستهم به ناوی یاسا و حکومه‌ته‌وه، هه‌رگیز رووی نه‌دادوه به‌وینه‌ی ئه‌وه‌ی که به‌رامبه‌ر من کراوه! چونکه چاودیزی دانان له‌سهرم به‌راده‌یه‌کی وا به‌رده‌وام ببو که ده‌ماره‌کانم هه‌تا راده‌ی تووره‌بوون بورووژینیت، هاوکات له گه‌ل بلاو کردن‌وه‌ی ترس و دله‌پراوکنی له دلی خملکیدا.

کتوپ ختوره‌یه‌کم به دلداهات که:

پنویسته به‌زهیت به‌هو ستمکارانه‌دا پنهنه‌وه، نه‌ک لییان تووره بیست! چونکه دواي ماوه‌یه‌کی کم هه‌ممو يه‌کینکی ئه‌وان له به‌رامبه‌ر ئه‌م سزا کاتی‌یه‌ی که ده‌خواردي تزی دده‌هن، هه‌زاران سزای توندو‌تیزتر ده‌چیزون. که‌واته هه‌زار و يه‌ک جار زیاتر به سزای دوزه‌ختیکی ماددی و معنه‌وی تزلجه‌ی تزیان لئی ده‌کریته‌وه. هه‌ندیکیشیان تاله دنیادایه به سزایه‌کی ویژدانی‌یه‌وه ده‌تلیته‌وه هه‌تا ئه‌و سزایه کوتایی به ژیانی ده‌هینیت.

سه‌رباری ترس و دله‌پراوکییان له و ئیعدامه هه‌میشه‌ییه‌ی که چاوه‌پیانه.

منیش له لایه‌نی خۆم‌وه تووره‌ییم نایه لاوه و، به‌زوییم به حالیاندا هاته‌وه و، ونم: خوایه گیان! حالتی ئه‌وانه باش بکه!

من سوپاسی پهروه رد گاری شکرمه ندم ده کم و، له نیوان گوشاره ترسنا که کانی ئەواندا هەست بە شادمانی يە کى گشتگىر ده کم لە دلى خۆمدا. چونكە سەرقال بۇنىان بە منوه له بىرى "پەيامە کانى نور" و قوتاييانى ئە و پەيامانه و، سزادانى تەنبا من، كارينكە سوودى بۇ سەلامەتىي قوتاييانى نور هەيە، جىگە له بە دەستھېنانى پاداشت بۇم.

چوارەم: ئەوهش كە له نامە كە تدا باست كردووه سەبارەت بە سەردانت بۇ لاي حکوومەتى ئىستا لەبارەي ئەوهى كە ئە گەر پىويست بىكەت بۇرم بۇ شام يان حىججاز بۇ دەستە بەر كردنى حەوانەوەم، دەلىم:

يە كەم: ئە گەر له مەككەي پىرۇزىشدا مىپىويستە و دەبىت يېم بۇ ئىرە، لمبەر رېزگار كردنى ئىمان و خزمەتكىردى قورئان. چونكە ئىرە زۆر پىويستى بەم كارە هەيە. جا ئە گەر هزار و يەك گىيانىش بىتىت و، دووچارى هزار و يەك نەخۆشى يېم و، هەزاران جۇرى ئازار و دەردىسەر يېمىتى، ئەوا بېيارى خۆم و بېيارى ھەمووشان مانەوەمانە لىرە بۇ خزمەتكىردى ئىمانى ئەم نەتەوەيە و، ھەولدان بۇ ئەوهى بەختەوەر بىرى ھەمېشە ييان دەست بىخىرتىت.

ئەمە ئەو دەرسىيە كە له قورئانى پىرۇزەوە فيرى بۇوين.

دۇوھەم: براي بەرپىزىم! لە بارەي ئە سوو كایەتى پىنكىردى ئەي كە له بىرى پىزى و ئىختىرام دەھىنرىتە پىزىم، له نامە كە تدا دەلىتىت:

"ئە گەر له ميسىر يان لە ئەمەريكا بۇيىتايە، بە شانا زى و پىزەوە لە مىزۇودا ناوت دەھىنرا"!

براي ئازىز و تىڭەيشتۈرمى!

ئىمە به پى داخوازى پىيازە كەمان، تا دەتوانىن لە دەست پىزى و ئىختىرام و باوەرباشى خەلتك و ئىعجايان پىمان، ھەلدىن! چونكە را كردن بە دواي ناوبانگدا، كە پىيايە كى سەيرە و.. چۈونە ناو مىزۇو بە شانا زى يەوە، كە له خۇرمازى بۇونىتىكى فېتنە ئەنگىزە و.. حەز لە خۆدەر خىستن و بە دەستھېنانى ئىعجايانى خەلتك.. ھەموو ئەمانە، دۇر و پىچەوانەي "ئىخلاس" ن كە يە كىنگە لە بناغە و پىيازە كانى پەيامە کانى نور.

که‌واهه نیمه "سه‌باره‌ت به خۆمان" لەم شتانه را ده چلە کین و، به ترسه‌وه له ده ستیان هەلدىن، چ جای ئوههی حەزیان لى بکەين.

بەلام "سه‌باره‌ت به پەيامه کانی نور" كە له پىئىنى قورئانى پىرۇزه‌وه هەلقولاول و، بريسکانه‌وه ئىعجازى معنەوی و، تەفسىر و دەرخەرى راستى و نەھىنى يە کانى ئەو قورئانەن..

سه‌باره‌ت بەم پەيامانه، ئىمە له مىھەر بانىي خواى گەورە ئومىدەوار و تکاکارىن كە رەواج و بەرويان بىت بادات و، به خەلکىي بىسلەنیت كە پىرسىتیان پىيانه و، بەها و نزخى هەرە بەرزى ئەم پەيامانه لاي هەمووان ئاشكرا بکات و، سەرەنجى پىز و قەدرزانى يان بۇ لارا بېكىشىت و، كەرامەتە معنەوی و يە كىجار رۇونە كاپان و سەركەوتىيان بەسەر هەموو جۆرە کانى كۆفر و ئىلحاددا - به ھۆى ئىمانووه - بۇ هەموو كەسى دەرخەقات.

ئىمە دەمانەۋىت ئەم شتانه را بىگەنەن و، خەلکيان لى ئىبىگەنەن و، ئەو تايىەتكارى يانه ئاشكرا بکەين.. بەلتى، ئومىدەوارى هاتنەدىي هەموو ئەمانەين لە مىھەر بانىي خواى گەورە^(۱).

□ پەيامىت لەبارەي حىكمەتى دوپاتبۇونەوه کانى قورئانى پىرۇز^(۲)

(دوازده سال پىش ئىستا بەر گۈيىم كەوت كە: زەندىقىكى سەرسەخت دەرروونى خرآپ و مەبەستى پىسى خزى ئاشكرا كەردووه بەوهى كە قورئانى پىرۇزى وەرگىزى اوە. بەم ھەولدانى وەرگىزانە قورئانىش پلاپىنىكى ترسناكى بۇ پىزىنە هيشتى قورئان ساز كەردووه و، وتووېتى: با قورئان وەر بىگىپېرىت تاکو نرخە كەھى دەرىكەۋىت. به خەيالى

(۱) پاشبەندە كان، پاشبەندى ئەميرداغ: ۴۱۲/۱-۴۱۴.

(۲) كە مەسەلەي دەھەمى "بەرى درەختى ئىمان". دانزاوه کانى ترى لە شارۇچىكى ئەميرداغ، لەم ماوەيدا

كە سن سال و نىوي خايالاند، بىرىتىن لە:

۱ - مەسەلەي يازدەھەمى "بەرى درەختى ئىمان". لەبارەي بەرۇبۇرمە کانى ئىمان بە مەلاپىكەت. سالى

1945.

۲ - ئومىدى چواردەھەمى "پەيامى بىران" كە ئىپامانه کانىتى لە تايىتى پىرۇزى: ﴿خُسْنَ بُنَا اللَّهُ وَنَعْمَ الْوَكِيل﴾.

۳ - ئومىدى شازدەھەمى "پەيامى بىران" سەباره‌ت بە دورخستەوهى بىز قەستەمۇنى و بىروداوه کانى دواى ئەوه.

۴ - زىيىكەي دوو سەد و پەنجا نامەي پىنمابىي بۇ قوتاييانى.

خۆزى گوایا: با خەلکى دووبات بۇونەوە ناپېویستە کانى بىینن و، لە بىسى خۆزى وەرگىپراوه كەى بخۇيىتەوە... هەندىلەم بىرۇپا ئەھراوى يانە.

بەلام بە فەزلى خواى گەورە "پەيامە کانى نۇور" بەھۆزى بەلگە بەھىزە دەمكوت كەرە كانىان و بلاۋبۇونەوەيان بە جۇرىنىكى فراوان لە ھەموو شوينىكدا، ئەم بىر و پلانە ئەويان لە باربرد و پەكى خىست و، بە چەشىنىكى گومان بېر چەسپاندو ويانە كە: هەرگىز لە توانادا نى يە بە جۇرىنىكى راستەقىنە قورئانى پىرۇز وەرگىپرەيت و، هەر زمانىنىكى ترى جىڭە لە زمانى عەرەبىي فوصحا ھەرگىز ناتوانىت تايىەتكارى و سەرنجە وردو ناسكە پەوانىبىزى يە كانى قورئان پىسارىزىت و، ئەم وەرگىپراوه سادە و جوزئى يانە كە مەرۆف دەيانكەن، بە هيچ حالىڭ جىي تەعبيە پېر و تۆكمە و ئىعجازارە خشە كانى قورئان ناگىرنەوە، كە لە هەر پىتىكىدالە "دە" و تا "ھەزار" چاكە ئىدىا يە.

لە بەر ئەمە، ھەرگىز مومكىن نى يە لە بىسى خۆزى وەرگىپراوه كەى بخۇيىتەوە. بەلام سەرەپا ئەمە، ئەم مۇنافيقانە كە قوتاپىتىي ئەم زەندىقەيان كىردىبوو، لە پىناوى شەپتەندا چەند ھەولەتكى ھەلەشانەيان دا، تاڭو بە دەم و پىلى خۆيان نۇورى قورئانى پىرۇز بىكۈزۈتەوە..

جالە بەر ئەمە من كەمس نايىنم و تېتكەلى خەلکى ناكەم، ئەمە پاپاستىي ئەم شەنانى لە بارودۇخى دەرەوەدان نازاڭم و لە بارەيانەوە ئاگادار نىم. بەلام زىاتروا گومان دەبەم كە ئەمە ئىستا باسم كىرد، بۇر بەھۆزى نۇرسىنىي مەسەلە ئەمە، ھەرچەندەش لە ھەموو لايدە كەمە تەنگانە دەورە ئىدابۇوم^(۱).

ۋېپرائى ھەموو سەختى و گېرو گرفتە كان، كەچى ئەوانەي كە مامۇستايان خۇش دەۋىست دادەبارىن بۇ سەرلىدەن، بەلام لە بەر تۇندۇتىزىي چاودىزى لە سەرى، كەسانىنىكى كەم لەوانەي كە بۇ سەرلىدەن دەپرۇشتن بە ئاماڭە كەيان دەگەيشىن.. مامۇستاش بە پىنى ئاستى ھزر و پۇشىنىرىي ئەوان قىسەي بۇ دەكىردىن و دەيدواندىن، چونكە لە توپۇزە جىياجىا كانى كۆزمەل پىنكەباتىوون.

(۱) تىشكە كان، تىشكى يازدەھەم، ل: ۴۲۰.

گوفاره کانی بیان به پوختی دهرباره‌ی گرنگی "ئیمان" بولو له کاتی ئیستادا و، سه‌باره‌ت بهوهش که ئاماچى بنه‌ره‌تیي "پیامه کانی نور" بهیز کردنی ئیمان و برهه‌ست دانانه له بردەم "بى باوه‌ری" دا که هەرەشه له نەتهوه و نیشتمان ده کات. هروهها گرنگترین کیشەی ئەم سەردەمە رزگار کردنی ئیمان و توندو تول کردنیه‌تی لە پى دەستگر تنهوه به قورئانی پىرۆز.

هروهها پونکردنەوهی ئەوهی که پیامه کانی نور ھەمو توپرانىتىكى خۇبان ئاراسته‌ی ئەم ئاماچە دەکەن.

ھەر لەبر تەوهشە کە دوژمنه بى باوه‌رە کان پىکەوه له دىزى پاده‌وھستن و ھەلمەتى بى دەبن و، بوختان و درۆ و دەلەسەی سەتكارانەی بى ھەلەدەبەستن و، پروپاگەندەی قىن لە دلائەش له دىزى بلازدە كەنەوه..

کەواڭە جىگە له ڪارى ئىجايىي بىيانىر پىنگا چاره‌يە كى تر نى يە. چونكە تەنها "نور" مان بە دەستەوهى، نەك گورزو كوتە كى سیاسەت. تەنائەت گەرسەد دەستيشمان ھەبىت ھەر بەشى "نور" دەکات و لىيى زىادنى يە. هەروهها رېيازمان "ئىخلاس" و تەنها ھەولى بەدەستەھىنانى "رەزامەندىي خوارى گەورە" يە. ھەر ئەوهش سەرچاوهى ھىزى پیامه کانی نورره. چونكە هەتا بە ئىخلاسەوه ڪارى ئىجايىي بىيانىر ئەنجام بدهىن، چاودىزى خوارى گەورەش خزمەتە كەمان دەپارىزىت^(۱).

چەند نۇونەيدەك لە نامانەی کە بى رېتىمايى قوتاييانى
لە "ئەمير داغ" وو ئاراسته‌ی كردوون

□ ئايىن ناكەين بە ھۆكاري بى دەستكەوتە كانى دنيا

(برا صدىق و ئازيزە كامىم)

پرسىار:

بۇچى پەيوەندى لە گەل لايەنە كانى ناوهوه و دەرەوهى ولاتدا نابەستىت، بە تايىەتى لە گەل ئەو كۈمەلائەي کە بايەخ بە سیاسەت دەدەن، بەلكو تا دەتوانىت دەست بە

پرووی ئەمەوە دەنییەت و، نایەلیت قوتاپیانی نووریش بە هېچ جۆریک توخنى ئەو لايدەنانە بىكەون! خى ئەگەر پەيوەندى يان لە گەلدا بىھەستىت، ھەزاران كەس بە كۆمەل و تاك تاك دىئىنە ناو بازنهى "پەيامە كانى نوور" و، بۇ بلاو كىردىنەوەي راستىي بە پىشىنگدارە كانى ئەم پەيامانە تىدە كۆشىن. سەرەر اى ئەمەش، تا ئەم پارادىيە دووقارى گىرو گرفت و تەنگ پىن ھەلچىنلىنى نارەوا نايىت؟

وَهَلْمٌ

گرنگترین هۆی دووره پەرپىزى و بايەخ نەداغان بەو لايەنانه "ئىخلاس"ە، كە بناغەي رېيازمانە. واچ ئىخلاس پىئى ئەوهمانلىقى دەگرىت. چونكە مەرۆف لەم سەردەمى بى ئاگايىهداد، بە تايىھەت ئەو كەسەئى ھەلگرى چەند بىرۇرایەكى ئەوتۇي سەر بە لايەنېتى دىبارى كراوه، ھەولۇ دەدات ھەممۇ شىتىك بکات بە دارادەستى ئەو بىرەي خۆى، تەنانەت ئايىن و كىردارە كانىشى كە بۇ دواپۇر دەيانكەت، ھەممۇ يىان دەكەت بە پلىكانە و "ھۆ" بۇ ئەو رېيازە دنىايىھە!

به لام راستی به کانی ئیمان و خزمەتگوزاری خاونینی "نور" هرگیز خویان نادهنه به دهستهوه تا بکرین به "هز کار" بۆ هیچ شتیک له هەموو گەردوانداو، ناگونجیت جگه له رەزامەندىي خواي گەوره هیچ ئاماڭىشكى تريان بىيٽ.

له پاستیدا پاریزگاری کردنی نهیینی "یخلاس" له ناوەندی ململانی و
کیشمه کیشی نیوان لاینه کانی یستاندا کارنیکی گلنی دژواره. هەروەھا ئەوهش
کارنیکی يەكجار سەخت و ئەستەمە كە ئايین نەكریت بە "ھز کار" بۆ دەستخستى
دەستكەو تەكانە، دنیا!

له بهر گمهه، باشترین چاره سه ریتی یه له پشت بهستن به چاودیری خواه گمهه و، سپاردنی ئم کاره به تهوفیدانی پهروه ردگاری عاله میان، له بری پالدانه وه به هیزی دهسته و لاینه کانه، نیستای دنیا.

یه کینکی تر له هز کاره کانی ئەم دووره پەریزی یەمان: "شەفەقت"، کە یەکینکە له چوار بناغە کانی پەیامە کانی نور و، بريتى يە لەھە ئىخۇمان لە سىتمەن و زىيانى كەسانى تر وە نە گلەپىن و بە رەفتارى لەو جۆرە لە كەدار نەبىن. چونكە مادەم مەرۆف گەلنى

سته‌مکار و نزانه، و هک خوای گهوره دده‌رمونیت: ﴿إِنَّ الْإِنْسَانَ لَظَلُومٌ كَفَارٌ﴾ (ابراهیم: ۳۴) ئموا دهیبینین لهم سه‌رده‌مدها بین هیچ بهزهیه ک و به سته‌مینکی یه کجارت‌هق و توندو تیئر به رپه‌رچی هله‌لسو که‌وتی بهرامبه‌ره که‌ی ده‌دانه‌وه و، به پیچه‌وانه‌ی ئایه‌تی پیروزی: ﴿وَلَا تَزِرُّ وَازْرَةً وَزَرَّ أُخْرَى﴾ (الأنعام: ۱۶۴) که ده‌ستوری ویستی خوای گهوره‌یه، ره‌فتار ده کات..

چونکه زوربه‌ی جار سزز و لایه‌نگیری بز لایه‌نیک به سه‌ریدا زال ده‌بیت، ئمو کاته‌ش تنه‌ها به دوژمنایه‌تی کردنی تاوانباره کمهوه راناوه‌ستی، تنه‌نه‌ت به تیوه‌تلانی هه‌مرو خزم و که‌سو کاریشی پازی ناییت، به‌لکو ده‌بیت هم‌رسنی که پهیوه‌ندی‌یه کی دووریان نزیکی به تاوانباره کمهوه بیت، هه‌موویان سزا بدادت، به راده‌بیک ئه گهر ده‌سته‌لات و فه‌رمانیشی به‌دهست بیت ئموا له‌بهر توانی یه‌ک دانه که‌سی گوندنیکی ته‌واو به "بۆمبا" ویران ده کات! له کاتیکدا ویژدان داخوازی ئمه‌وه‌یه که له‌بهر سه‌د تاوانباریش - نه‌ک یه کیک - ناییت یه‌ک که‌سی بئ توان له‌ناو ببریت و به‌هزوی ئه‌وانه‌وه سته‌می لئی بکریت..

ئه‌م بارودوخی ئیستا پیچه‌وانه‌ی ئه‌م ئایه‌ته پیروزه‌یه؛ سه‌د که‌سی بئ توان تووشی چه‌ندین به‌لا و زیان ده کات، به‌هزوی چه‌ند که‌سینکی که‌می تاوانباره‌وه!

بز غونونه: له‌ناوبردنی دایک و باوکی به‌تمه‌ن و، ده‌به‌دهر کردنی منالانی ورد و، زه‌لیل و هه‌زار کردنی هه‌موویان به بیانووی لایه‌نگیری لایه‌نیک، تنه‌نا له‌بهر ئه‌وه‌ی خزم‌مینکیان هله‌یه کی لئی پرووایت.. ئه‌م کاره، به ته‌واوی دژی بناغه‌ی "شه‌قهه‌ت" و به‌رامبه‌ر به‌دیهیتر اواني خوای گهوره.

که‌واته به لایه‌نگیری ئه‌م پیپ و ده‌سته و لایه‌نانه‌ی که ئیستا هن، موسلمانه بئ تاوانه کان له ستم پزگاریان ناییت، به‌لکو بهم لایه‌نگرتنه ستم - به جوزیکی گشتی - بلاو ده‌بیت‌هه، به تاییه‌ت له ریبی ئه‌و هو‌تیانه‌ی که هاندھری شلەژان و به‌رپا بونی شورش‌کانن^(۱).

(۱) پاشبه‌نده کان، پاشبه‌ندی ئه‌میرداغ: ۱-۳۴۳-۳۴۶.

□ پەيامەكان مولىكى قورئان

(ھەروەھا ئەمەش بە ئاشكرا و راشكارى و بىن گومانى رادەگەيدەنم كە:
پەيامەكانى نۇور مولىكى قورئانى پىرۇزىن، من جورئەتم لە كۈنى بۇو لافى
خاوهندارىتىيانلى بىدەم!

لەبەر ئەو، ھەر گىز ھەلە و ناتەواوى يەكائىن بەھى ئەو پەيامانە، چونكە من جڭە
لە خزمەتكۈزارىتىكى گۇناھبارى ئەو نۇورە و، بانگەوازكار و دەللاتى ئەو گەوهەر و
ئەلماسانە، ھېچى تر نىم. كەواتە حالتە پەشىواوه كانى من ھەر گىز كار ناكەنە سەر ئەو
پەيامانە، تەنانەت ھەر نزىكىشىيان نابىنەوە.

لە راستىدا ئەو وانىيە كە لە پەيامەكانى نۇورەوە فىرىي بۇوين بىرىتىيە لە:
دەستگرتەن بە ئىخلاسەوە و، واژهىنان لە خۇويىستى و، زانىنى ئەوهى كە "نەفس"
تەقسىربارە و، خۇپاراستنى زۇرىش لەوهى كە لە خۇمان رازى بىيىن..
ئىمە ھەر گىز خۇمان دەرناخەين، بەلكو كە سېتىيى مەعنەوىي "پەيامەكانى نۇور"
دەردەخەين و پۇونى دە كەينەوە.

ئىمە سوپاسى ھەر كەسىك دەكەين كە ناتەواوى يەكائى خۇzman پىشان دەدات، بە
مەرجىك ناتەواوىي راستەقىنە بىت و، پىنى دەلىپىن: خواى گەورە لېت پازى بىت.
چونكە ھەروەك سوپاسگۈزارى ئەو كەسە دەبىن كە دووپىشكىكىمان پۇوه دەبىنەت و
پېرىي دەدات پىش ئەوهى پىمانەوە بىدات، بە پىشاندانى ناتەواوى و
كەمۇ كورپىيەكانيشمان، بەھەمان جۆر، رازى دەبىن و، سوپاسى ئەو كەسە دەكەين كە
ئاگادارمان بىكاتەوە لېيان، بە مەرجى ئاماڭى كەسى و سەرسەختىي تىكەل نەبىت و،
نەكىرىت بە ھۆكاريىك بۇ يارمەتىدانى گومرايان و ئەھلى بىدۇھەت^(۱).

□ خواتىتەكانى خزمەت بە ئىمامان

(ئەي برايانى ئازىز و بەوهقا و خۇپاڭر و گيانفیدا و دامەزراوم!
دەزانن كە خەبىرەكانى ئەنۋەرە نەيانتوانى ئىنكارىي كەرامەتەكانى پەيامەكانى نۇور
بىكەن. بەلام - بەھەلە - رەخەيان لەوه گىرتىو كە گوایا من بەشم لەو كەرامەتانا دا

(۱) پاشبەندەكان، پاشبەندى ئەمیرداغ: ۱/۳۵۴.

بیست و، و تبوویان: "دهبی ئەم جۆرە شتانە لە كىتىدا بلاو نە كىرىتەوە، چونكە كەرامەت نايىت ئاشكرا بىكىت!"

منىش لە بەرگرىيە كاغدا و لە بەرامبەر ئەم پەختە سەرپىنيەوە، وەلامم دانەوە و،
وقم:

ئەو كەرامەتانە هي من نىن و من مافى ئەوەم نى يە كە خۆم بە خاوهنىان دابىتىم. بەلكو كەرامەتى ئەو پەيامانەي نورىن كە چەند بىرسىكە و ئىنلىكى موعجىزەي مەعنەوېي قورئان و تەفسىرى راستەقينەي ئەو قورئانە پىرۇزەن كە شىيەي كەرامەتىان لەخۇر گرتۇوە، تاڭرۇرەي قوتاييانى نور بەرز بىتىتەوە و، لە جۇرى ئىكراام و پىزلىتىانە خوايىە كانىن كە دەرخستىيان بە شوڭرانە بئىرى دادەنرىت و، كارىتكى راست و دروستە. وائىستا لە سەر بناگەي ھۆزىيە كى گىرنگ، وەلامە كە تا را دەيەك پۇرون دە كەمەوە. لە بەر ئەوەي ئەم پەرسىيارە خوارەوە سەرىي ھەلەدا:

بۇچى ئەو ئىكراام و پىزلىتىانە خوايىە دەرەنەخەمم و، لە بەرچى ئەم ھەموو قسە و گوفتارەيان لە بارەوە دە كەم، تەنانەت زۇربەي نامە كانىش روپىيان لەو ئىكرامانەيە؟ وەلام:

ئەو خزمەتگۈزارىيەي ئىمان كە لەم كاتەدا "پەيامە كانى نور" ئەنجامى دەدەن و لە لايەن هەزاران كاولكارەوە بەرھەلتىت دە كىرىن، پىنۋىستى بە سەدان هەزار ئاودانكار و بىناتىنەر ھەيە كە بە مەبەستى پشتىگىرى لە پىزى ئەم پەيامانەدا بن و.. دەبىت - بە لاي كەمەوە - سەدان كەس يارمەتىدەر و نووسەرەوەم لە گەلەدا بىت و.. لە نەتەوە و كاربەدەستانىش داخوازى ئەوەيە كە بە پىزلىتىانەوە دەستى يارمەتىي بۇ درىېتىكەن و، بۇ خزمەتى ئىمان ھانمان بەدەن و، گىرنگىيى بىن بەدەن و، پەيوەندىيى توندو توڭل لە گەل ئەم خزمەتەدا داڭەزرىنن، نەڭ دوورە پەرپىز بىن و لە مەيدان دوور بکەنەوە. بەلكو دەبى ئىمانداران ئەم پەيامانەيان لە سەرقالى و سوودە كانى ژيانى دنيا گەلەن بىن باشتى بىت، چونكە خزمەتگۈزارىي ئىمان راستەو خز پۇوى لە ژيانى دواپۇزە..

جالە كاتىكدا كە دەبۇو كارە كان بەم جۆرە بېرىشتىايە، كەچى بە پىچەوانەوەيە!

با خۆم بەخۇونە بەھىتمەوە:

قەدەغە كردىم لە هەموو شىتىك و، نەھىشتى پەيموندى لە گەلمدا و، بېرىنى پىنگەي
ھەموو يارمەتى يەك لېم، سەربارى كز كردى ورەي ھاوارى يانم لە رېتى ھەتلەستى
پەروپاگەندەي چەپەل بە هەموو ھىز و توانيە كيانەوە و، بە كارھىنانى ھەموو ئەم
ھۆز كارانەي لە دەستە لاتىاندایە بىز دوور خىستەوەي خەلتكە لە من و لە "پەيامە كانى
نۇور" ..

دەلىم: دانانى ئەركى كە هەزاران كەس لە ئىزىدا دەنالىن، لە سەر شانى كەسىكى
ئاوا دەستە وسانى لاوازى نەخۇش و پىر و ئاوارەي وەك منى دوور لە خزم و كەسو كار،
لەم بارودۇخانە و لە ناۋەندى ئەم ھەل و مەرجانەي خرانە پۇو، سەربارى دوور
خىستەوەي خەلتكى لېم وەك بلىي دووقچارى نەخۇشى يەكى گوازراوه بۇويتىم، بىز
ئەمەي ناچار بىلەيان دوور بىكەمەوە و تېكەلەيان نەم ..

زياد لەمانەش؛ بىلاو كردنەوەي سام و دوودلى و گومان خىستە ناو دلى خەلتكە لە
بارەي خزمەتكىرىنى دەنەنەوە، بۇ ئەمەوەي ورە و ھىزى مەعنەوەي بىلەيان كەم بىكەنەوە ..
لە بەرامبەر گشت ئەم پىنگەنەي باس كران، كە هەر ھەموو يان لە دەرەوەي ويسىتى
ئىمەدان .. بەرامبەر بەمانە، پىويسىتە چەندىن ھىزى مەعنەوەي لە دەوري "پەيامە كانى
نۇور" كۆبىكىرىنەوە. ئەمەش بەمە دەبىت كە هەموو ئەم پىويسىتە خوايانە باس بىكىن كە
مايەي ھىز و پىزى مەعنەوېي قوتايىانى نۇورن .. پاشان بەمە دەبىت ھىزى پەيامە كانى
نۇورىش بىخىتە روو كە وەك سوپايدە كى مەزنى ئەمۇتىپەي ھىچ پىويسىتى يەكى بە يارمەتى
ھىچ كەسىك لە مەرۇفە كان نى يە، تەنانەت ھەر تەنیا ئەم و پەيامانەن كە لە دوزمن
پاپەريون و بەرنگاريان بۇونەتەوە.
بەلتى، لە بەر ئەم حىكىمەتە ناوبر اوانىبە، كە ئەم و رېزلىتىانە خوايانە و ھاوجەشىيان
نۇوسران.

دەنا ئىمە پەروپاگەندە بىز خۇمان ناكەين و، بە دواي پىز و سەرنج را كېشانى خەلتكەدا
ناڭەپىن و، ھانيان نادەين مەدح و ستايىشمان بىكەن، بۇ ئەمە ئىخلاسە كەمان بىارپىزىن
كە بناغەبە كى گۈنگە لە بناغە كانى پەيامە كانى نۇور) ^(١).

(١) پاشبەندە كان، پاشبەندى ئەمیرداخ: ٣٥٥-٣٥٧.

□ رزگار کردنی ئیمان مهزنتین چاک‌کهیه لەم سەردەمەدا

(باشتین کرده‌وهی چاک و مهزنتین فرمانبەری بەلام‌مهو - لەم سەردەمەدا -
رزگار کردنی ئیمانه و هەولدانه بۇ بەھیز کردنی ئیمانی كەسانی تر.
كەواته - براکەم! - وريابە! نزيكى خۆويستى و لەخۆبایي بۇون مەبەرهو و، توختى
ھېچ شتىڭ مە كەوه كە لەمانە نزيكت بخاتەوه..

بەلکو دەبىت "ئەھلى حەقىقەتى ئەم سەردەمە" بە تەواوى خۆيان لە بەشى دەرروونى
خۆيان دىغانلىن و، واز لە خۆويستى و لەخۆبایي بۇون بەھىن، بەلکو ئەمە لە ھەموو شتىڭ
پىویست تەرە جىبەجىي بىكەن. چونكە مهزنتین مەترسى كە لەم سەردەمەدا ۋۇ دەكەتە
مەرۆف لە پىنى خۆويستى و لەخۆ رازى بۇونەوه دىن.

كەواته باھەمو يەكىڭ لە ئەھلى حەقىقەت ھەميشە بۇ ناتەواوى و
كەمو كورپى يەكانى خۆى بىۋانىت و، بە تەواوى خۆنەویستى بىنۋىتىت.

پارىزگارىي ئیمانه كەتان و بەندايەتىيان بۇ خواى گەورە، بە پالەوانىتى يەكى بىن وېنە
لەم بارودۇخە دۇوارەدا، پلەيە كى گەللى بەرزە.

بەلنى، پەيامە كانى نور لە بەرامبەر ھەموو ھېرىشە درىندانە كانى ئەم چەرخەوە
ھەرگىز شىكستىان نەھىتىاوه، بەلکو سەرسەخت تىرين ملنەدەر و كەسانى نەياريان بە
پەسمى ناچار كرد كە بە بلاۋ بۇونەوه يان رازى بىن.

تەنانەت واماوهى دوو سالە و، دواى وردىبۇونەوه و لېكۆلىنەوه لەسەر پەيامە كان،
بەپرسە گەورە كان و خاوهەن پلە و پايە بەرزە كانى وەزارەتى داد رىيان بە سەربەستىمى
بلاۋ بۇونەوهى پەيامە كانى ن سور دا و، پەيامە گشتى و نامە تايىەتى يەكانىان بە
خاوهەنە كانىان دايەوە.

يەكىڭ لەو شستانە كە دەيچە سېپىن پەيامە كانى نور موعجىزە يە كى مەعنەوېي
قورئانى پىرۇزن لەم چەرخەدا، شىكست نەھىتىانى پېيازى پەيامە كانى نور، وەك ئەم
شىكستە كە بەسەر پېياز و تەرىقەتە سۆفي يەكاندا ھات، بەلکو سەر كەوتىيەتى بەسەر
نەيارانىدا و هېتانى زۆر كەسى ملنەدەر و سەرسەختە لە لايەن ئەم پەيامانەوه بۇ ناو
بازنهى ئىسلام، كە ئەمەش گەللى رۇودادى زۆر شايەتن لەسەرلى.

پرووداوه کان قه ناعه تیان پئی داین که خزمە تکردنی تایین - به زورى لەم ولا تەدا - له دەرهەوي بازنهی پەيامە کانی نووردا هەر گیز خزمە تېكى کامەل دەرنىچىت، چونكە ھەولۇنىكى تايىھتى و جوزئى و تاكە كەسى... يان كارىنلىكى شىكست پېھاتۇرى پشتى پەر دە دەبىت.. يان له ناوەندى چەند تەحرىف و تەئۈلىيەكى نابەجىدا چاپۇشى و نەرمۇنیانى لە بەرامبەر بىدۇھەتكانەوە دەنۋىتىت!

برام! مادەم تۆ ھىممە تېكى بەرز و ئىمانلىكى بەھىزى دامەزراوت ھەيدە، ئەوا بىه بە قوتايى پەيامە کانی نوورو، بە ئىخلاس و دامەزراوى و تەموازووعى تەواوهتى يەمە دەستيان لىنى گىر بکە، تاكو بىيت بە ھاوبەشى دەسکەوەتە قيامەتى يە کانى ھەزاران بەلکو سەدان ھەزار قوتايى نوور، بە پىسى دەستورى ھاوبەشىي مەعنەوى و قيامەتى يانەي كردارەكان. بەم كارەشت خىر و چاکە كانت لە كرددەوە چاکى "جوزئى" و "تاكە كەسى" يەوه دە گۈپىت بە خىر و چاکە "ھەمە كى" و "بە كۆمىل" و، قازانچى بازىر گانى يە كى سوودىھە خىشت لە دەنیادا دەست دەحات) ^(۱).

□ وانەي حەقىقەتم لاي كى خوتىندووه؟

(گومان باشىي زىياد لە پۇيىستان بەرامبەر بە من ھېنده زۆر و لە سەررووى سنورى خۆمەوەيە كە ناتوانىم قبۇللى بىكەم، مە گەر بە ناوى كەسى مەعنەوىي پەيامە کانى نوورەوە بىت. دەنا ھەر گىز لە توانا و سنورى متانى يە كە تايىھتکارى يە کانى ئەو پلە بەرزانە دەرىخىم!

پاشان رېيازى پەيامە کانى نوور رېيازى تەرىقەتى سۆفى نى يە، بەلکو ھى حەقىقەتە و، لە نوورى رېيازى ھاوهەلە بەرپىزە كانەوە - خوايان لىنى راپىت - وەر گىراوه! ئەم رۇزگار و زەمانە ھى تەرىقەتى سۆفى نى يە، بەلکو زەمانى پىزگار كردنى ئىمانە. سوپاس بۇ خوا پەيامە کانى نوور تاكو ئىستا و لە دۇوار تىرىن بارودۇ خدا ئەم ئەركەي سەرشانى خۆيان راپەر اندووه.

بازنهىي پەيامە کانى نوور لەم رۇزگارەدا بىرىتى يە لە بازنهى قوتايىانى ئىمامى عەلى و حەزرەتى حەسەن و حسەين و شىئىخى گەيلانى، خوالە ھەموويان راپىت. چونكە

(۱) پاشېندە كان، پاشېندى ئەمیر داغ: ۳۶۸-۳۶۹/ ۱

له سه‌ر شیوازی و هیسی قره‌نی^(۱)، و آنه‌ی حه‌قیقه تم پراسته و خوای لای ئیمامی عملی - خوای لئی رازی بیت - و بهزی شیخی گهیلانی و ئیمام زهینول‌عابدین و حه‌زره‌تی حمه‌سن و حسه‌ینه‌وه - خوایان لئی رازی بیت - خویندووه! له بهر ئوه، بازنه‌ی کار و خزمته‌کانی ئیممه بازنه که‌ی ئوهانه.

پاشان من دان بهودا دهنیم که به هیچ جوزیلک شایانی ئهو پله به‌رزه نیم تائه‌وه به‌ره‌مه به‌نرخه لای خوا و هرگیراوه به هی خۆم دابنیم. به‌لام به‌دیهینانی دره‌ختیکی گهوره و به‌رز له تقویکی يه کجارتچووک کارنیکه له توانستی خوای گهوره به‌دهر نی‌به و، به‌پنی یاسای کارای خواوه‌ندله گه‌ردووندا همه‌میشه رایی ده‌کریت و، به‌لگه‌ی مهزنی ئهو یاسایه خوایه.

وا من سویندتان بۆ ده خۆم و دلنياتان ده کەم که مه‌بەستم له ستايىشى پەيامه‌کانى نور پشتگىرىپاپىسى يه کانى قورئان و چەسپاندن و بلاوکردنوه‌ی پايه‌کانى ئیمانه.

سوپاسى بى پایان پېشکەش به پەروه‌ردگارى مىھرەبانم که راینه‌هیناوم له خۆم رازی بەم، هەروه‌ک عەیب و ناته‌واوى يه کانى خۆمى بە راده‌یه کېشان داوم که هەرگىز حەزم لەوه نى يه خۆم پېش چاوى خەلکى بىخەم.

بەلتى، كەسیلک له سه‌ر لیوارى گۆز بیت، ئاور لە دنيا فانى يه ناداته‌وه کە له پشتى خۆيەوه بەجىنى هيشتووه. خۆ ئەگر بۆزى بروانیت و ئاورى لئى بدانته‌وه ئەوا کارنیکى نەفامانه‌ی ئەنجام داوه و زيانىکى گهوره‌شى له خۆزى داوه.

دهسا خوايە گيانا

لەم چەشنه زيانانه بمان پارىزه. ئامين.

دوا و سلاومان به يەك به يەكى هەموو برایان بگىيەنن و، تکاي دوعاي خىريان لئى ده کەين)^(۲).

(۱) يەكىنکە له گهوره مەردانى تاييعىن و خەلکى يەممەنە. له سەردهەمى پېغەمبەردا گەلۈزياوه و موسىلمان بۇوه، به‌لام له بەر خزمەتکردنى دايىكە پېرە كەی نەيتۋانىبە له مەدىنە سەردارنى بکات و به خزمەتى بگات. له سەردهەمى حەزره‌تى عمەردا - خوالىنى رازى بیت - هاتووه بۇ مەدىنە و پاشان له كۈوفە نىشەجى بۇوه. له جەنگى "صىيفىن" له گەل حەزره‌تى عەليدا بۇوه - خوالىنى رازى بیت - لەوش دەچىن کە هەر لەو جەنگە و له سالى "۳۷" يى كۆچىدا شەھيد بۇوبىت. خوالىنى رازى بیت. بروانه: "أسد الغابة ۱۷۹/۱ حلية الأولياء ۷۹/۲ الأعلام ۳۲/۲". (وھ گىپ)

(۲) پاشەننەدەكان، پاشەننەدە مىراداغ: ۳۷۱/۱-۳۷۳.

□ "پاستىي هەميشەبى" لە سەر شانى كەسانى "فانى" بىيات نازىت! (يەكەم: "پاستىي نەمر و هەميشەبى" هەرگىز لە سەر شانى كەسانى لەناوچووى "فانى" بىيات نازىت، دەنە سەتمىيىكى زۆر سەرھەلدەدات. چونكە ئەو ئەركە گىرنگە كە لە هەموو لايەكە و سىفەتى بەردەۋامى و كەمالى تىدا بىت، نابى بىھەستىت بە كەسانىكەوه كە دووچارى نەمان و گرفتارى سوو كايهتى دەبن. خۇ ئەگەر بىھەستىت بېيانەوە ئەوا خودى ئەو ئەركە گىرنگە تۇوشى زيانىكى زۆر دەبىت.

دووھەم: پەيامە كانى نۇور زادەي بىرى دانەر نىن، ياخود بە رېژنەي قورئانى پىرۇز لە زمانى پىداويسىتى يە رۇحى يە كانى دانەرە كەيان ھەلقولا بىتن. واتە چەند رېژنە و بەرە كەتىكى ئوتۇن ئەنها پۇويان لە مۇحتاجى و توانا و ليهاتە كانى خودى دانەر بىت. بەلکولە داواكاري گۈئى بىستان و، ھاۋىپى بەرپىز و بىڭەرد و پاست و توندوتۇلە كانى دانەرەوە لە دەرسى قورئاندا، سەرچاۋەيان گىرتۇو، كە بە "رۇح" داواكاري ئەو رېژنە و بەرە كە تانە بۇون و پې به دل سەلاندوويانە و قبۇول و جىئەجىيان كەردووە. كە واتە چەند رېژنە كە زۆر لە سەرروو توانا و ليهاتە كانى دانەريانەوەن.

جا ھەر وەك ئەو ھاۋىپى و گۈئى بىستانە بۇون بەھۇى سەرھەلدانى پەيامە كانى نۇور، هەر ئەوانىشنى كە قوتايىان و حەقىقەتى كەسى معنەوبىي پەيامە كانى نۇور پىنكىدەھىتىن. بەلام دانەر تەنها بەشىكى لەو پاستىيەدا ھەيە كە لەوانىيە بىرىتى بىت لە شەرەفى رچەشكەندەن و پېشىكەوتىن، گەر بە بىن ئىخلاسى پۇچەلتى نە كاتەوە!

سەتىھەم: ئەم زەمانە پۇزىگار و زەمانى كۆملە. چونكە ئەگەر زىرە كى و بلىمەتىي يەك بە يەكى تاكە كەسە كان بىگاتە پادەي "كارى نائاسالىي" شەھىشتە ھەر لەوانىيە لە بەرامبەر زىرە كىيى كەسى معنەوبىي كۆملە و شىكىت بىخوات..

بۇيە وەك ئەو برا بەرپىزە كە نۇوسىبىيەتى، منىش دەلىم:

ئەركىتكى ئىمانىي گىرنگ و مەزنى ئوتۇ كە لە پۇويە كەوە جىهانى ئىسلام پۇوناڭ بىكاتەوە و لە پۇوناڭ يە كانى زىرە كى يەكى قودسى بەوە سەرى ھەلدىتىت، هەرگىز ناخرىتە ئەستۇي يەك كەسى لاوازى بە پوالت شىكىت پەھاتوو، كە چەندىن دۈزمنى لە ئۇمار بەدەر و پەقەبەرى سەرسەخت لە مەلاسدان بۇي و، دەياندۇتىت بە سوو كايهتى

پیکردنی له شان و شکوی دابشکین. خۆ ئەگر ئەو ئەرکه مەزنه بخربىتە دەستزى ئەو كە سە لاوازه‌وه و، ئەويش له ژىر لىدانى توندو تىزى ئەو هەولەي دوژمنانىدا لە رزه‌ى پى بكمۇيت، ئەوا كۆلتى سەرشانى لى دە كەويتە خواره‌وه و ورد و پەراش دەبىت) (۱).

□ ئىمانداران پىويسىيان بە راستى يەكى خاوريتە

(برا ئازىز و صدىق و دامەزراو و دلسۇز و بىنگەرە كامى!

پرسىار: ئەوانەي پەيوەندى يان پىمانەوە ھەمە، پرسىارنىكى گرنگى ماددى و مەعنەويم لى دەكەن و، ھەمان پرسىار بە دەرونونى خۇيىشىدا دېت، كە ئەمەيە:

بۆچى رەفتارىڭ دەنۈنىت كە تا ئىستا ھېچ كەسىك لەو جۇزە رەفتارە لىنى نەبىنراوه؟ بۆ ئاۋرىتىك بە لاي ئەو ھىزانەدا نادەيتەوە كە گەلىنى گرنگەن و دەتوانى لە كاروبارە كانتدا يارمەتىت بەدەن؟ بۆچى لەم بايدەدا ھەللىيىت پېچەوانەي خەللىكى يە؟ ئەۋەتا بە ئاشكرا رايدە گەيدەنەت كە ھېچ پىويسىي بەكت بەوانەنى يە؟

پاشان بۆچى بە توندى دەست بە رووى ھەموو پلە و پايدە كى بەرزەوە دەنۈنىت كە قوتابى يە تايىيەتى يە كانى نوور - بە يە كەنگى - تۆ بە شايانيان دەزانىن، ئەۋەتا بە ھەموو توانييە كەنەوە لەو پلە پايانە دوور دە كەويتەوە، لە كاتىكىدا كە خەللىكى ئاواتيان بۆ دەخوازن و بە دواياندا دە گەرپىن! ئەمە سەرەپاي ئەمەي كە دەتوانىن چەندىن سوود و خزمەتى زۇر بە بلاو كەردنەوەي پەيامە كانى نوور بىگەيدەن و، پى بۆ فتووحاتى ئەم پەيامانە ئاسان بکەن؟

وەلام: ئەھلى ئىمان، لەم كاتەي ئىستادا، تابلىي پىويسىيان بە راستى يەكى گەلىنى خاوشىن و بىنگەرە كە ھەر گىز نە گۈنجىت بىيىت بەھەزى دەستخىستى ھېچ دەسکەوتىك و، شوينكەوتهي ھېچ شتىك نەبىت و، پلىكانە نەبىت بۆ ئاماڭىچىكى ترو، ھېچ مەبەستىك نەتوانىت چىلگەن و چەپەلى بىكەت و، فەلسەفە و گومانە كانىش نەتوانى خۇيىانى لە قەره بەدەن و زەفرى بىن بىهەن..

ئىمانداران پىويسىيان بە راستى يەكى ئاوا خاوشىن و بىنگەرە كە بەرەو راستى يە كانى ئىمان رېتىمايان بىكەت. تاكو لەم سەرددەمەي ئىستادا، كە ھىرپىشى گومرايى تىدا سەخت

(۱) پاشبەندە كان، پاشبەندى ئەمیردا غ/ ۳۷۴-۳۷۵.

بۇوه و گومان و دوودلىيى هەزار سالى پە بهقى تىدا كۆبۈوه تموه، ئىمانى ئىمانداران پارىزىت.

جاله روانگەي ئەم خالموه كە باس كرا، بازنه ئىخزمەتى پە يامە كانى نور ئاپر لەو كە سانە ناداتموه كە دەستى يارمەتى بۇ درېز دەكەن، چەل ناواھەي ولاتدا بنچەل دەرەوهى! هەروەها گوئى بەو ھېزە بايە خدارەشيان نادات كە ھەيانە، تەنانەت ھەر بە شوينىشياندا ناگەرىت، تاڭولە بەرچاوى مۇسلماناندا نەيىت بە ھۆكاريڭ بۇ دەستخىستى ئاماڭىھە دىنايىھە كاڭ. چونكە ئەم پە يامانە ھۆى ژيانىكى نەبراوهى ھەميشەيىن و، جىگە لەمە هيچ مەبەستىكى تريان نى يە.

مادەم ئەمە وايد، ئەوا پە يامە كانى نور، بە بۇنى لىتكۈلىنەوە لە عادەت بە دەر و ھېزە ناوازە و بىن وينە كانىانەوە، دەتوانى ئەو ھەموو گومان و دوودلىيانە لا بىدەن كە ھېرىش بۇ سەر ئىمان دەھىنن و، بە يە كىجاري رايان مىالان.

پەرسىيار: پلەوپايە نوروارانى يە كانى دواپۇر چەند پلەيە كى مەعنەيىن و لە لاي تىكىر اى ئەھلى حەقىقت بە رەوا دادەنرین، تەنانەت ھەمۈويان ئارەزوو مەندى ئەو پلەوپايانەن كە هيچ زيانىكىان نى يە. برا دىلسۆزە كانىشمان، لە بەر باوھە باشيان بەرامبەرت، پىيان رەوا بىنيوپت. كەوا تە ئەگەر پىيان رازى يىت ئەوانە زيان لە ئىخلاست دە كەۋىت و نە ئەو برايانەشت بىن يان ناخوش دەبىت، چونكە بەلگەي زۆريان لايە كە تۆ شاياني ئەو پلەوپايانەيت! كەچى لە گەمل ئەمە شدا تۆ پىيان رازى نايىت و، بە تۈرەيى و توندو تىزى يەك دەست بە رۇوي ئەو پلەوپايانەوە دەنلىت كە ھەرگىز بە تەوازىع دانانرىت. زىاد لەمانەش، دەچىت ھەستى ئەو برايانەت زامدار دە كەيت كە ئەو مەقامانەت بىن رەوا دەبىنن..

جا ئايى بۇچى تا ئەم راھەيە و بەم شىيە توندو تىزە دوورپەرىزى لەو پلەوپايانە دەنلىت؟

وەلام: ھەروەك مەردىكى بەغىرەت لە پىناوى پىزگار كەرنى ژيانى ھاۋرىنى كانىدا خۆى بەخت دە كات. بە ھەمان جۆر، لە بەر پاراستى ژيانى ھەميشەيى ئىمانداران لە بەرامبەر ھېرىشى چەندىن دوئمنى ترسنا كەوە، گەر پىويسىت بىت (كە ئىستائە ئەو پىويسىتى يەھەيە) نەك تەنها ئەو پلەوپايانە كە شاييانيان نىم، بەلگۇ چەندىن پلەوپايەي

پاسته‌قینه‌ی زیانی همیشه‌بیش له و پیناوه‌دا بهخت ده کم. ئەمە له پەیامە کانی نووره‌وه
نیز بوم که بربیتی له "شەفقەت" بەرامبەر بە خەلکی!

بەلتى، دەبىت له هەموو کاتىكدا ئەمە وا بىت. بە تايىھەت لەم سەرەدەداو، بە
نایيەت ترىيش له دەمى پەرەسەندىنى ئەو بىن تاگايىيەدا كە "گۈرمىسى" له ناوه‌ندى زال
بۇونى تەۋىزمە سیاسى و بىرۇپا فللسەفى يە كاندا، بۆ خەلکى فەراھىمى هيئاوه..

لە چەرخىتكى وەك ئەم چەرخە ئېمەدا كە لە خۆبائى بۇون و لە خۇرمازى بۇونى تىدا
زرووژاوه، پلەوپايە بەرزە كان دەيانەوىت هەموو شىتىك بىكەن بە ئامپارازىكى گۈپۈرەيملى
بەردەستى خۆيان و، ھەرچى شت ھەيدە لە پىناوى ئامانج و مەبەستە كانياندا بە كاربەھىن.

نەنانەت موقەددە ساتىشىان دەكەن بە ھۆكارى گەيىشتىيان بەو پلەوپايەنە دىبا!
خۇ ئەگەر پلەوپايە مەعنەوى لە ئارادا ھەبىت، ئەوا پىز دەرفەتى لىنى
وەردە گىرىت و، زىياتىر لە هەموو شىتىك دەتوانىت بىكىن بە ھۆزە كى كارىگەر بۇ
گەيىشىن بە مەبەستە كانيانا!

لە بەر ئۇوه، ھەر كەسىك ئەو پلەوپايە مەعنەوى يە بىت، هەمېشە بە تۆمەتىبار تەماشا
دەكىت و، خەلکى دەلتىن:

ئەمە بۇ ئۇوهى لە بەرچاوى خەلکىدا پارىز گارىنى خۇزى بىكەت و، وا پىشان بىدات كە
شاياني ئەو پلەوپايەنە، دەچىت چەندىن خزمەتى پىرۇز و خاوېن و راستىنى بەرز ئەنجام
دەدات، بەلام دەيانكەت بە چەند ھۆكار و پلىكانەيدەك تاڭر بە ئامانجە کانى خۇزى بىگەت!
بەم چەشىنە، دەردە كەوىت كە ئەگەر پلەوپايە مەعنەوى يە كان تەنها يەك پاداشتىيان بۇ
مرۆف و پلە كەى تىدا بىت، ھەزار و بىك زيانيان تىدايە بۆ خەلک و بۆ خودى
پاستىيە كانىش، بەھۆزى ئەو بىن رەواجىيە كە لە گۇمان و دوودلىيە كانەوه پەيدا
دەبن و دېتەپنى ئەو پاستىيانە!

پۇختەسى ئەم قسانە:

"پاستىي ئىخلاس" نايەت توخنى ھەر شىتىك بىكەوم كە لەوانە بىت بقۇزىرىتەوه بۆ
دەستخستى ناوبانگ و گەيىشىن بە پلەوپايە ماددى و مەعنەوى يە كان.
بەلتى، ھەرچەند ئەمە زيانىكى زۇر بە خزمەتگۈزارىي نوور دە گەيەنېت! بەلام ئەگەر
مرۆف لە پىنمایىي ئىگەرد و پاسته‌قینه‌ی "دە كەمس" دا پلە خزمەتگۈزارىي ھەبىت و،

پاستی يەكانى ئىمانيان تىېگەيەنیت كە لە سەرروو ئەمۇ شىتكۈوهن، ئەمەم گەلنى پى باشترە لەوەي كە مەرۆف لە پلەي "قوتىيىكى مەزن" دا بىت و پىتمايى "ھەزار كەس" بىكەت. چونكە "چۈنۈتى" لە "چەندايەتى" باشترە و، ئەو دە كەسەش حەقىقەتە كانيان لە هەمۇ شىتكە بەلاوە بەرزا و باشتى دەبىت و، هەميشە خۇرماڭىز دەبن و، دە گۈنجىت دلانى ئەوان - كە لە حۆكمى "تۇرۇ" دان - درەختىكى مەزنى زەبلاحى لىنى سەوز بىت.. بەلام ھەزار كەسە كە لەوانىيە لەتاۋ ئەو ھېرىش و گومانانى كە لە لايەن ئەھلى دنیا و فەلسەفەوە رۇو بە رۇوويان دەبىنەوە، دەورى ئەو قوتىيە مەزىنە چۈل بکەن و، بەم لا و ئەو لادا پەرتەوازە بىن. چونكە لایان وايە ئەو قوتىيە لە گۈشە نىگاى خۆى و پلەوپايە و هەستە تايىەتە كانىيەوە دەدۇيت!

لەبەر ئەمە، خزمەتكارىيم بىن باشترە لەوەي كە خاۋەنی پلەوپايە بىم ا تەنانەت من گەلنى دلگەران بۇوم و لە خواتى گەورە پارامەوە كە ئەم جارەيان ئەو مەرۆفە دووجارى ھېچ شىتكە نەكەت كە بىز ئەنجامدانى بىلانى دۈزمنام و، بىن ھېچ پى و شوتىيىكى ياسايى و، بە پىنج شىۋە و، لە رۈزىانى جەئىندا سوو كايەتى پى كىردىم. چونكە باسە كە لەناو خەلکىدا بىلەپ بۇ دەنەن و، بىلەن: ئەمەي دووجارى ئەو كەسە بۇو ئەنجامى كەرامەتىيىكى لەعادەت بەدەرە. لەبەر ئەمە، وتم:

"ئەي پەروردىگارم! ئىسلامى حالتى بکە، يان تۈلەيە كى واى لىنى بسىئەرەوە كە شاييانى بىت، بىن ئەمەي ئەو تۈلەسەندەنەوە بە شىۋەيەك بىت كەرامەتىيىكى معنەوى بىگەيەنیت"!^(۱).

□ ياد و پەندىتىك

(ئا لەم كاتەدا كە گىرۇ گرفت و تەنگانە دەورەي داوىن، "دەررۇن" ئى شەلەڙاوى بىن ئارامى بىزازى كىردىم.. بەلام ئەم بىرگەيە خوارەوە دەمكوت و بىن دەنگى كىردو، خستىيە دۆخى شو كەنەپىرىيەوە.

(۱) پاشەندە كان، پاشەندى ئەمیرداخ: ۳۷۹-۳۷۵/۱.

- وائم بِرگَیه، که له پشتی سمرمهوه دانراوه، له گهْل ئام نامه‌یدا ده‌نیرم بُوتان، بهلکو سوودی بُزئیوهش تىدا بىيٽ:
- ۱ - نهفسه کم! لهو چیزانهی که به دوایاندا ده گهْرایت، تۇ بهشى خۆنت به زیادمهوه وەرگرتۇوه له چاوشەوەی که له سەدا نەوهەدى خەملەك وەربان گرت. كەواتە هېيج بەشىكى تۈيان تىدا ناماوه.
 - ۲ - له كاتىكىدا "چىزه کان" ھەموويان كاتى و لەناوچوون، كەچى تو دەتمەۋىت ھەر مېننەوه و لەناو نەچن! لەبەر ئەۋەشە کە له ئەنجامى پىنكەننىكىدا يەڭ خولە كى خاياباندىيٽ، دە سەعاتى رەبىق فرمىسىك دەپىزىت!
 - ۳ - ئەو سىتم و بەلا و گرفتەنەي ھاتە رېت و بەسەرتا دابارىن، داد گەرى قەدەرى خوايان تىدايە. ئەوان لە سەرتاواينىك سىتمەتلىنى دە كەن كە ئەنجامت نەداوه، بەلام قەدەرى خوالەسەر "ھەلە و گۇناھە نادىارە كانت" بە دەستى بەلا و موسىبەتە كان تەمىت دە كات و، لەم رېيەوه ئەو گرفتەت بۇ دە كات بە كەفارەتى ھەلە كانت.
 - ۴ - ئەى نەفسە بى ئارامە كەم! بەھۆى سەدان تاقىكىردنەوهى ژيانى خۆت، دەنبا يوویت لەوهى کە ھەموو بەلا و گرفتە پوالتى بە تام و لەزەتى چاودىرىبى خواوهندەوە سەريان لە چەندىن بە روپۇومى تابلىتى بە تام و لەزەتى چاودىرىبى خواوهندەوە دەردەچىت. چونكە ئايەتى پېرۇزى: ﴿وَعَسَى أَنْ تَكْرُهُوا شَيْئًا وَهُوَ خَيْرٌ لَّكُم﴾ (البقرة: ۲۱۶) وانەى راستىيەك دەلىتەوە کە لەپەرى بىن گومانى و دەنبايدىايە. كەواتە با ھەميشە ئام وانەيە قورئانى پېرۇزىت لە ياد بىت. ئەوهش بىزانە کە ئەو ياسا خوايىھى گەردوون بەرپۇوه دەبات - کە ياسايمەكى فراوان و مەزنى قەدەرى خواوهندە - ھەرگىز لەبەر خاترى تۇ ناگۇزىت!
 - ۵ - دەستورى: "مَنْ آمَنَ بِالْقَدْرِ أَيْنَ مِنَ الْكَدْرِ" بىكە بە راپەرى خۆت و... وەك مندالى نەفام بە دواى تام و چىزى بىن نرخى كاتىدا ھەلبە مە كە و... ھەميشە بىر بىكەرەوە لەوهى کە چىزه لەناوچووه کان چەندىن خەم و پەزازە و ئازارى مەعنەوەيت بۇ بەجى دەھىلەن، بەلام ئازار و دەردىسەرە يە كان چەندىن تام و چىزى مەعنەوەي و پاداشتى دواپۇزىت بۇ ھەلدە گرەن.

جا ئەگەر وریا بیت و گیل نه بیت، ئەوا تا دەتوانیت تەنھا لەبەر "شۆکرانە بئىرىسى خواوهند" تام و چىزە كاتى يەكانت بويت، چونكە تەنھا لەبەر شۆکرانە بئىرىسى خواى گەورە يە كە چىز و تامە كاتى يەكاني دنيا بە مەرۇف بەخىراون^(۱).

□ گومانى باش بە خۆم نابەم

(برا بەوەفا و پراستە كاتم!

دەوتىرىت: بۆچى بە پلەوپايە و چەند تايىەتكارى يەك بۆ خۆت پازى نايىت، لە كاتىكىدا قوتاييانى نور لەرادەبەدەر باوەرى باش و قەناعەتى تەواويان بەرامبەرت ھېيە. خۆ گەر بەو پلەوپايانە پازى بیت، ئەوا ئاشكرايە كە شەوق و لېپەپانى ئەوان بۆ كاركىردن لە خزمەتى ئىماندا زىياد دەبىت، كەچى ئەو پلەوپايە تايىەتانە لە خۆت دوور دەخەيتەوە و، بە "پەيامە كانى نور" يان دەبەخشىت و، خۆت بە خزمەتكۈزارىنى خاوهەن قسۇور و ناتەواوى پىشان دەدەيت؟

وەلام: هەزاران شوکر و ستابىشى بىن كۆتايى بۆ خواى گەورە. "پەيامە كانى نور" ئەوندە پالپىشى بەھىزى نەبزاولى زۇر و بەلگەي گومانپى ئاشكرا و پۇونىان ھەيە كە ھەر گىز ناكۈزىنەوە، بە چەشىنىك ھىچ پىۋىستى يەكىان بەمۇ قايىلىيەت و تايىەتكارى يانە ئى يە كە وا گومان دەبرىت لە مندا ھەبن..

"پەيامە كانى نور" وەك كېيىپ و بەرھەمە كانى تر نىن تا گرنگى يان بە لىيھاتنى دانەرە كەيانەوە بەسترايىت و، باشى و ھىزى و پىزىيان ھى ئەو بىت. نەخىر..

وا بىست سالە ئەم پەيامانە پشتىيان بە بەلگە بەھىزە كانى خۆيىان بەستۇوە كە بە رادەيەكىن دوڑمنە ماددى و مەعنەوى يەكانيان ناچارى تەسلىم بۇون كرددوو. ئەمشى لە بەرچاوى ھەمواندا پۇون و ئاشكرايە. جا ئەگەر كەسيتىي من خولگە و پالپىشى گرنگى ئەو پەيامانە بوايە، ئەوا دوڑمنە مولحىد و ناحەزە سەمكىارە كاتم، لە پىسى دەست وەشاندەوە لە منى خاوهەن قسۇورى گوناھبار دەيانتوانى زەبرىنىكى توند ئاراستەمى "پەيامە كانى نور" بىكەن. بەلام بەھۆى ھەلەشەبى و گېلىي خۆيىان، دەچن ھەرجى فرتوفىل و ھۆكەر و پىلانيان ھەيە بۇ نىخ نەھىشەن و شەكەندىنى كەسيتىي من دايىدەرىزىن:

(۱) پاشبەندە كان، پاشبەندى ئەمیرداخ: ۱/۴۱۵-۴۱۶.

جاله‌و کاته‌دا که ئهوان تىنده کوشن کەس پووم تى نەکات و لېم نزىك نەيىتەو، توانای ئەوهیان نى يە رې لە "قتوونحاتى ئىمانىي پەيامە کانى نور" بىگرن و، لە رېز و نرخ و بايە خيان دابشكىن. تەنانەت ناشتوانى خزمەتگوزارە نويكاني لەم خزمەتە ئىمانىي بە دور بىخەنەو، هەرچەندە يېڭىرىدىي دل و زەينى ھەندى لەوانيان لىل كردوو.

جا لە بەر ئەم پاستى يە و، لە بەر پەره سەندن و زال بۇونى "خۆويىستى" بە چەشىنىكى فراوان لەم سەردەمدە، هەرگىزاو وەرگىز بەو گومان باشى يە لەراد بەدەرەي كە خەلەك بەرامبەر من ھەيانە و لە سەررووى توانا و وزەى خۆمەوهى، پازى نام و دەست بە پۈويەو دەنیئم. چۈنكە من وە كۆ براڭاڭ وام، گۈمانى باش بە خۆم نابەم..

سەرەپاي ئەوهى كە ئەو پلەۋپايانە دواپۇز براڭاڭ بەم ھەزارەيان رەوا بىنیو، ئەگەر پلەي پاستەقىنە ئايىنى بىت و، مەنيش - خوا نەخواتى - ئەگەر پىپى پازى ھە، ئەوا بەلگەيە لە سەر نەبۇونى ئەو پلەۋپايىدە! خۇ ئەگەر بىشزانم پلەۋپايى وام نى يە، ئەوا دەپى - بە پىپى ئەو دەستورەي كە لە "مەكتۇوبى دووھەم" دا خراوەتە پۇو - بە خىشىش و دىاريى ئوان وەرنە گرم. ئەمە سەرەپاي ئەوهى كە هەركەسىڭ خۆى بە خاواھن پلە بىزانىت لەوانىيە خۆويىستى تېڭەلى كارەكى بىت^(۱).

□ ھەمۇو كەلەبەرىتكى نەفسىم گىرتۇو

(براپوهقا و پاستە كامى!

لە كاته‌دا كە ئازارى نەخۇشى بە تەواوى لە سەرم قورس بۇوبۇو، چەند بىزىشىكىڭ لە "ئەركانى قوتاييانى نور" هاتن بىز لام، بەلام سەبارەت بە نەخۇشى يە سەختە كەمەوھىچم لاي ئەو قوتايى بە پاست و دلىسۆزانە نەدر كاند و چارە سەرم لى وەرنە گرتى، تەنانەت لە بارەي ئەو نەخۇشى يانەي گرفتاريان بۇوم هەرھىچ پرس و پايە كەم پىنە كەنەش لە كاته‌دا ئازارە كانى ئەو نەخۇشى يانە دەيانگۇوشىم و تابلىنى پىنويىstem بەوان ھەبۇو! كە يىنى يان بە هېچ جۈرىتىك لە بارەي نەخۇشى يە كەمەوھ نادۇيم، دلگەرانى و ماتەمەنى دايگەرتى.

(۱) پاشبەندە كان، پاشبەندى ئەميرداغ: ۱-۴۴۰/۱.

لە بەر ئەو، ناچار بۇم پاستى يە كىيان بۇ رۇون بىكمەوه كە حىكىمەتىكى تىدايە، وا دەينىرم بۆتان بەلكو سوودى بۇ ئېۋەش تىدا بىت:

پېم وتن: دوژمنە پەنھانە كام و دەرۈونى بەدخوازم پىنكەوه و بە فىتى شەيتان، بە دواى سروشت و دەمارىكى لواز دەگەرپىن لە مندا، تاكو بىگرن و لەو پىوه زىيان بە خزمەتگۈزارىي ئىنگەردانەي ئىماڭ بگەيەن و، كۆرسپ بىخەنە پىنى باڭلۇبۇونەمەوهى پۇوناڭى يە كان.

بەلىنى پاستە، لوازترىن لايەن لە مۇۋىقىداو، پېلە مەترسىتىن پىنگىرى كار "نەخۇشى" يە! چونكە ئەگەر "نەخۇش" بایەخى زۆر بە نەخۇشى يە كەي بىدات، هەستە كانى لەشى زىاتر لە سەرى توند دەبن و پىز بە سەريدا زال دەبن، هەتا واي لى دېت دەليت: "ئەمە پىۋىستى و ناچارى يە! ئىتتە بەم پى يە "پۇچ" و "دل" يە لە قىسە دەخات و، پىزىشكە كەي بە وىنسە فەرمانپۇردا كە خۇسەپىنەر ھىننە زال دەكەت كە ناچارى گوپىرايەلىي ئامۇزگارى يە كانى بىت و، ئەو چارە سەرانەش بە جى بەھىت كە داياندەنەت بۇزى. ئەمەش شىتكە زىيان بە خزمەتگۈزارىي ئىماڭ دەگەيەنەت، كە داخوازى قوربانى و خۇبەختىكارى و ئىخلاسى تەواوەتى يە.

دوژمنە پەنھانە كام و يىستيان سوودلەم لايەنە لوازەم بىيىن و، ئىستاش هەر ھەول دەدەن.. جىڭە لە وەش دەيانەويت دەرفەت لە سروشتى ترس و تەماع و ناوبانگ وەربىگەن. بەلام لەم لايەنە وە هېچ ئامانجىكىيان بەدەست نەھىتا و، بۇيان سەلما كە ئىمە گۇئى بە هېچ شىتكە، تەنانەت بە ئىعدامىش، نادەين.

پاشان رەوشتىكى لواز و دەمارىكى بىن ھېزى مۇۋىقى بايدە خەدانە بە تەماع و خەم و خەفتى گۈزەران. لەم رۇوەشەو گەلنى ھەولىيان دا سوودىتكەن وەربىگەن. بەلام بە فەزلى خواى گەمورە لەم لايەنە لوازەشمەوە هېچ دەسکوموتىكىيان نېبوو. تاكو گەيشتە ئەمە ئەنجامەمى كە شەك و كەرەسە كانى دىبا، لەوانە كە خۇيان مۇقدەددە ساتيان لە پىناودا بەخت دە كەن، لاى ئىمە ئەوەندە بىن نرخن كە بەھاىي هېچ شىتكىيان نى يە. ئەمەشيان بە چەندىن رۇودداوى زۆر و زەبەندە بۇ سەلما. بە رادەيەك كە لە ماۋەسى ئەم دە سالەمى راپوردوودا، سەد جار زىاتر بە شىۋەيە كى رەسمى لە بەرپىۋە بەرائەتى يە ناوخۇيىە كانىان پرسىپپو: "بە چى دەزى؟"

گه‌ران به دوای دهر کردنی ناوبانگدا و، چاو‌گیزان بۆ پله‌پایه، ده‌مار و لایه‌نیکی لوازه‌لە مرۆقدا. کاربەدەستان فەرمانیان دابوو دەرفەت لەو دەماره لوازەم وەربگیریت. لە بەرئۇه، ھەموو جۆریکی زامدار کردنی ھەست و، سوو کایھى و، ئەشکەنجه و ئازاريان ھینايە رېنم!

بەلام - بە فەزلى خواي گەورە - ھېچ شىتىكىان بەدەست نەھىنا و، بە تەواوى تىڭەيشتن كە ئەو ناوبانگە دىنيا يەئەوان تا رادەپەر سەن شەيدا و عەودالى بۇون، ئىمە بە پىا و لە خۇرمازى بۇونىكى ئەوتىزى دەزانىن كە زيانى بۆ مەرۆف تىدايە و، حەز كردىش لە پلە و پايە و ناوبانگى دىنما - كە ئەوان بايەخى پى دەدەن - لاي ئىمە فلسەنگى قەلتىپ ناھىنىت، تەنانەت ئىمە لەم پرووه ئەوان بە گىل و شىت دادەنин! پاشان ئەو لايەنە كە لە پرووى خزمەتگۈزارى يەوه بە لايەن و دەمارىكى لواز لە ئىمەدا دادەنرېت، هەرچەندە لە پاستىدا بە لاي ھەموو خەلتكى يەوه باش و پروايە، بەلكو لە ھەناسەپەركى و ھەلپەدان بۆ دەستكەوتى، كە بىرىتى يەلەوهى مەرۆف پلەيە كى مەعنەوبىي بەرزى ھەبىت و بە مەقامە كانى "ويلايەت" دا سەربىكەويت..

ئەم لايەنە، هەرچەندە ھېچ زيانىكى تىدا نى يە و جىگە لە قازانچ ھىچى ترى لىنى ناوەشىتەوه، بەلام لەم زەمانە ئىمەدا كە خۇزويسىتى و خۇپەرسىتى دەستەلەتى خۇزى تىدا سەپاندووه و پرووى لە بەرژەوەندى يە كەسى يەكانە، بە رادەيەك كە ھەموو ھەست و نەستىكى مەرۆف لەو بۆتمەدا قال بۇوه كە بىر تەنها لە پىزگار بۇونى خۇزى بىكانەوە..

خزمەت كردنى ئىمان ئا لەم زەمانەدا، كە خزمەتىكە پالى بە نەھىنى ئىخلاسەوه داوه و، نايەوېت لە لايەن ھېچ كەسىكەوه بۆ ھېچ ئامانچ و مەبەستىك بە كار بەھىزىت.. ئەم خزمەتە، داخوازى ئەوهىيە كە مەرۆف بە دوای پلە و پايەي مەعنەوبىي كەسىدا نەگەپىت، بەلكو ھەلسوكەوتىشى ھەر گىز ئەوه نەگەپەنەت كە بە دواياندا عەodalە و حەزى لىيانە، تەنانەت دەبىت ھەر بىريشيان لىنى نە كرىتەوه، بۆ ئەوهى ئەو نەھىنى يەلى لە ئىخلاسى پاستەقىنەدا ھەيە، تىك نەچىت و كەلىتى تى نەكەۋىت.

ئەوانە ئىتىدە كۆشان دەرفەت لەم لايەنە لوازەم بىيىن، ئا لىيەرەوە بۆيان دەر كەوت كە من لە دەرەوە ئىخزمەتگۈزارىي نوردا بە دوای ئەو كەشەف و كەرامەت و پلە و پايە و تايىەتكارى بە رۇحى يانەشدا ناگەپىن كە ھەموو مەرۆفيت بە دواياندا دەگەپىت.

سلاومن بە هەموو يەكىنى برايانغان بگەيەن و، لە خوارى گەورە دەپارىيەوە بە مىھەربانىي فراوانى خۆى ئەم "شەوي قەدر" ئى كە لە پىماندايە بخاتە برىي هەشتا سال تەمەنى خواپەرسى بۇ يەك بە يەكى قوتايانى نۇورۇ، حەقىقەتى ئەو شەوهش دەكەين بە تکاكارمان لەو نزا و پاپانەوە ماندا^(۱).

چەند نامەيەك بۇ بهرپىسان

□ گەفتۇر گۆيەك لە گەل و وزىرى داد و دادوھە كان

(بەریزان!

بۇچى بەبىي هېچ پىويسىتى و ھۆيەك خۆتان بە ئىمە و پەيامەكانى نۇورەوە سەرقال دەكەن؟

وا من بەوپەرى دلىيابىيەوە ئەمە خوارەوە تان بىن را دەگەيەنم:

نه من و نە پەيامەكانى نۇور هېچ كامان ململانستان لە گەلدا ناكەين، بەلكو ھەر بىريشستان لىنى ناكەينەوە. تەنانەت ئەمە بە كارىتكى بەدەر لە ئەركى سەرشانى خۆمانى دادەنېيەن. چونكە پەيامەكانى نۇور و قوتايى بە راستەقىنەكانى، خزمەتىكى مەزىن پىشكەمش بە نەوهى داھاتوو دەكەن كە لە دواى پەنجا سال دىئن! ھەروەها بۇ پاراستىنى ئەوان لە گىرو گرفتىكى گەورە و، دەرباز كىردىنى ولات و نەتهوھش لە مەترسى بە كى سامناڭ ھەولۇ دەدەن..

كەۋاتە ئەو كەسە ئىستا خۆى بە ئىمەوە سەرقال دەكەت، ئەو كاتە لەناو گۇرە كەيدا پىزىوە و جەستەي بۇوەتەوە بە خاڭ! تەنانەت گەر وا دابىرىت ئەم كارەي ئىمە - كە بۇ ھېنائەدبىي بەختوھەری و ئارامىيە - زۇران و ململانى بىت لە گەل ئىۋەدا، ئەوانابى ئەو كەسانە بىگرىتەوە كە ئەو كاتە گللى ناو گۇر دەبن!

ئەو بايەخ پىنەدانە كەمەي كە ئەندامانى ئىتىخاد و تەرەقى لە بەرامبەر ژىانى كۆمەلایەتى و ئايىن و رەوشە نەتەوەيە كانەوە نواندىيان، دواى نزىكەي سى سال بۇو بەھىزى سەرھەلدىنى ئەم بارودۇخانەي ئىستايى لەمەر ئايىن و رەوشەت و شەرهەف و

(۱) پاشبەندە كان، پاشبەندى ئەمیر داخ: ۱-۴۴-۴۴.

داوین پاکی. بئ گومان ئەنجامی ئەم بارودخانه‌ی ئیستاش دواى پەنجا سال بەسەر نمۇھى داھاتوو ئەم نەتەوە قاره‌مانە ئايىندارە بە شەرەف و غیرەتەوە دەردەكەون!
خۆ ئەپەھەنەت و رەفتارە ئايىنى و پەھەنەت و كۆمەلایەتى بە ھەرگىز لای ئېۋە شارراوه نى يە كە دواى پەنجا سال لەناو ئەم نەتەوەيەدا سەرەھەلەدەن! چونكە بەشىڭ لە نمۇھى داھاتوو بە چەند پەلەيە كى ترسناڭ را بوردووی زېپىنى هەزار سالەي ئەم نەتەوە گىانفيدا يە چەپەل دەكەت و، لەوانەشە ھەر بە تەواوى - دواى پەنجا سال - ئەو را بوردوو بىرىتەوە!

لەبەر ئەم نەتەوە، باشتىن خزمەت بەم نەتەوە و نىشتمانە پاراستى بەشىڭى نمۇھى داھاتوو لە نوشۇستى يە ترسناڭ و چاۋەپۋان كراوه، ئەويش لە رېتى ئەپەھەنەت كە پەيامە كانى نور رۇونىان كردوون نەتەوە. كەواتە ئىمە پۇرى گوفتارمان لە مەرۇقى ئەم زەمان و پۇزىگارە نى يە، بەلكو لە مەرۇقى ئەپۇزىگارە يە!

بەلىنى بەرپىزان! ھەرچەند "پەيامە كانى نور" تەنها دەپۋانە ئەم دنیا و، ئاپار لە شتى تر نادەنەوە و، جىڭلە پەزامەندى خواى گەورە و پۇزىگار كردنى ئىمان ھېچ ئاماڭىنگى ترىيان نى يە و، قوتاييانىشى تەنها بۇ پاراستى خزىيان و ھاولۇلتى يان لە ئىعدامى ھەميشەمىي و بەندىخانە تاکە كەسىي ھەتاھەتايى تىدە كۆشىن.. لە ھەمان كاتدا خزمەتە كەيان ھېننە مەزنە كە سوودە كەى دەگەپتەوە بۇ ئەم دنیا يە و، ولات و نەتەوەش لە ئازاوه كان و، نمۇھى داھاتووش لە كەلبە و چىنۇو كى گومپايى پەھا پۇزىگار دەكەن. چونكە مۇسلمان لە كەسىي تر ناچىت! ئەۋەتا گەر ئايىن لە ئەستۆي خۆى داعىالىت، جىڭلە گومپايى كى پەھا ھېچى تر لە بەرددەم خۆيىدا ئايىنىتەوە و، دەبىت بە كەسىي توقىنەرى ئازاوهچى و، ھەرگىز بە رېسا و بەپۇوه بىردىن بەرهو گۈپەيەلى و ملکەچى نادرىتەبەر!

بەلىنى، لە كاتىكدا كە دەيىنин لە سەدا پەنجا ئەوانەي لەسەر پەروەردەي كۆن پىنگىشىبۇون، بايەخ بە نەرىتە مىللى و ئىسلامى يە كان نادەن.. بە دلىيابىيەوە پەنجا سال دواى ئىستا لە سەدا نمۇھىدىان، بە ھاندەرى دەرۇونى بەدخوازى خزىيان، ئەم نىشتمان و نەتەوەيە بەرهو بەربادى و ئازاوه يە كى ھەمەلایەنە دەدەنە بەر.

بى گومان هەر تەنها بىر كىردىم لەم بەلا و گىرو گرفتە مەزىنە، دۆزىنىمە وەى ھۆكاري كانى بەرەودو ابردن و چارەسەر كردىيان، بىست سال پىش ئىستا دەستى مەنيان بە تەواوى لە سياسەت داتە كاند و، هانىيان دام خۆم بە خەلتكى ئەم كات و پۇرۇڭكارەوە سەرقاڭ نە كەم! ھەرۋەك لە بەر ئەم ھۆكاري انە بۇو كە پەيامە كانى نۇور و قوتاييانىشى پەيوەندىيان بە كىشە و مەملەتىكاني ئەم پۇرۇڭكارەوە پېچىرى و، مەملەتىييان لە گەلتدا ناكەن و پىيانەوە سەرقاڭ نابىن.

مادەم راستى ئەمەيە، ئەوا يە كەم ئەر كى سەرشانى "دام و دەزگای داد" تاوانبار كردىي من و قوتاييانى نۇور نى يە، بەلكو پاراستى پەيامە كانى نۇور و قوتاييانىتى لە ھەموو دەستدرېئى يەك. لە بەر ئەمەيە و قوتاييانى نۇور پارىز گارىي گەورەترين مافى ولات و نەتموەيان لە ئەستۇر گرتۇوه.

لە راستىدا ھەر تەنها دۆزىمنە راستەقىنە كانى ئەم ولات و نەتموەيەن كە ھېرىش بۇ سەر پەيامە كانى نۇور دەبەن و، دواي ئەمەيە كە دام و دەزگای داد دەخەلەتىن، هانىشيان دەدەن تاڭو ناشىرىپەتلىك سىتم و تاوانيان بىن ئەنجام بىدەن^(١).

□ نامەيەك بۇ سکرتىرى پارتى گەللى كۆمارى

(بۇ بېرىز حىلىمى ئوران!

وەزىرى پىشىووئى ناوخۇ و سکرتىرى ئىستاپارتى گەللى كۆمارى^(٢).

يە كەم:

لە ماوەي بىست سالدا و لەو كاتىدا كە ئىۋە وەزىرى ناوخۇ بۇون، تەنها يەك عەرزۇ حالتى بۇ نۇوسىن. بەلام بۇ ئەمەيە لە دەستتۈرە ئىيام لاندەم كە رەفتارى بىن

(١) پاشېندە كان، پاشېندى ئەمیرداغ: ١/٣٣٢-٣٣٠.

(٢) پارتى گەللى كۆمارى: لە سالى ١٩٢٣ زىدا مەستەغا كە مال دەھەزىراندۇوە، پاش ئەو "عىصىمەت ئېنۇنۇ" سەر كەردا يەتىي لە ئەستۇر گرتۇوه و، وەك تاكە حىزب و بىن نەيار بە زەبر و زەنگۇوە ھەتا سالى ١٩٥٠ حۆكمى ولاتى كردووە. بەلام لە ھەللىزاردەنە كانى ئەم سالىدا تەنها شەست و نۆ كۆرسىي لە كۆزى چوارسىد و ھەشتا و حەوت كۆرسىي پەرلەماندا بەدەست ھىننا. يە كېڭىك لە بىنەما سەرە كىيە كانى ئەم پارتى بىتىي لە عملانىيەت بە واتاي دۆزىمنابىتى كردىي ئايىن، ھەرۋەها يانگەشە بۇ نەتەوە گەرىي تورك. لە ماوەي حۆكمەنى ئەم حىزبىدا سىتمى نەتموەيى لە كورد گەيشتە لوتىكە و، راگۇزىانى لە خاڭى خۇزى دەستى پىنكىرد و، "پەمانگاي گوندە كان" يېشى دامەزرا نەتەنگىياندى مامۇستايانىك كە وانە ئىلحاد بلىتىمە!

ده کم، عمرز و حاله کم بتو نهاردن. ئه گر پینان باشه ئیستا بوتان ده خوینمهوه و، به سیفه‌تی ئه وهی که وه زیرینکی پیشووی ناوخو و، سکرتیری گشتی ئیستای پارت، له گه‌لتان ده دویم.

تکایه يه ک دوو سه‌عات بواری قسمه پن بدهن، چونکه که سیک که ماوهی بیست سال له گه‌ل حکومه‌تدا ندواینت، گر ده سه‌عاتیش و تنهای يه ک جار له گه‌ل يه کیک له پایه کانی حکومه‌تدا و، به سیفه‌تی نوینه‌را یه تی حکومه‌ت بدؤیست، هیشتا هر کمهه.

دووهه‌م:

له بهر ئه وهی به پیزتان سکرتیری ئیستای پارت، خزم به ناچار ده زانم که ئه م راستی يه خواره‌وه‌تان بتو روون بکه‌مهوه:
ئه م پارتی که سکرتاریتی به ئیوه سپیرراوه، له برددهم گه‌لدا ئه رکیکی گرنگی له ئه ستزادایه، که ئه مهی خواره‌وهیه:

ئه نته وهی تور که و برایانی ئایینی هاوپیشی، ماوهی ههز ار ساله ئالای ئیسلامیان هه‌لگر تووه و، به پاله‌وانیتی خزیان سه‌رجه‌می نته وهی ئیسلامیان منه‌تبار و سوپاس‌گوزاری خزیان کردووه و، يه کیتی ئیسلامیان پاراستووه و، به قورئانی پیروز و راستی يه کانی ئیمان گرزی مرؤفیان له کوفری ره‌ها و گومرا یی ترسینه‌ر و سامناک رزگار کردووه..

جا ئه گر ئیستا ئه نته وانه - به وینه‌ی میژووی پیشوویان - به لیپرانیکی قاره‌مانانه ئه رکی پاراستن و بلاوکردنوهی راستی يه کانی ئیمان و قورئان نه‌خنه ئه ستزی خزیان و، ئیوه‌ی غیره‌تمه‌ندیش راسته‌خز که سانی ئه نته وهیه بز راستی يه کانی قورئان و ئیمان هان نه‌دهن، له بربی هه‌له‌ی سه‌رده‌می پیشوو که بانگه‌شی بز شارستانیتی خورئاوا تیدا ده کراو، گیانی ئایینیش بهره‌و لاوازی ده‌برا، ئه‌وا من مه‌ترسی و هدپه‌شی بی‌گومانی دوازه‌زینکی سامنا‌کتان پیش چاو ده‌خم و، ئه‌مش به چه‌ندین به‌لگه‌ی گومان بپ روون ده که‌مهوه. چونکه ئه و کاته:

جیهانی ئیسلامی، له بربی خو شویستی ئه نته وهیه، نه‌فرهتی لئ ده کات، ته‌نانه‌ت ده‌بیت به دوژمنی برای پاله‌وانی نته وهی تور کی و، ئیوه‌ش له برددهم ئه و ئاژاوه و

تۇقاندنهى كە لە ئىزىز پەردى ئەو كوفره رەھايەدا خۆى مەلاس داوه كە بۆ لەناوبردنى جىهانى ئىسلامى تىدە كۆشىت، شىكست دەھىن و دەبن بەھۆى لەت لەت بۇون و شېرىزىي نەتهوھى تورك كە قەلائى جىهانى ئىسلامى يە و، سوپا پالماۋانە كەشى. ھەروك رېنگا بۆ خۆسەپاندى دىۋى ئەنەن دېنى دەنەنە ئەم سەر ئەم و لاتەدا خۆش دەكەن. بەلىنى، مەگەر تەنها بە هيىزى قورئانى پېرۇز، دەنائەم نەتهوھە قارەمانە ھەرگىز ناتوانىت لە بەردم لافاوه كانى ئە دوو تەۋەزە ساماناكەي دەرەوهدا خۆى رابگۈرت.

كەواه ئەم لافاوه رامالدرەي كوفر و.. ئىستىبادى رەھا و.. بىرەودان بە ھەرزەنى و.. موباح كەردى مال و سامانى خەلک، تەنها ئەم نەتهوھە دەتوانىت بەرەستى بکات كە گىانى لە گەل راستى يە كانى ئىسلامدا ھىنده تەبا و تىكەل و ھەلشىلراو بىت كە بۇويت بەشىك لە قەوارە كەي و، نەتهوھە كە بىت لەبەر رېزنان لە مىزۇوى رابوردوو خۆى، شانازى بە ئىسلاممۇ بکات.

بە پاشتىوانىي خوائەھلى غېرەت و مەردايەتىي ئەم نەتهوھە، لە رېنى بلاو كەردىنەوەي گىانى راستى يە كانى قورئانە - كە بە ناو دەمارە كانى ئەم نەتهوھەدا رېچىروھ - ئەو تەۋەزمانە لە شوينى خۆيان راھەگىرن و، لە بىرى بىرەودان بە پەرەوردى شارستانىتى خۆرئاوا، قورئان دەكەن بە دەستوررى زىيانى خۆيان.

تەۋەزى دووھەم بىرىتى بە لەھەي كە "دۇزمۇن" ئەو شوينانە لە جىهانى ئىسلاممۇدا داگىرى كەردوون، بەلائى خۆيىدا راھە كېشىت و، بە پەيوەندىيە كى تۇندوتۇن دەيانبەستىت بە خۆيەوە. تاڭو دواي ئەھەي كە ناو و ناتۇرەي بىن دىنى و ئىلخادى خىستە شۇنى ئەم ولاتە، بتوانىت باوھەر و مەمانەي جىهانى ئىسلامى بىم ولاتە و بە پلە و پايە مەركەزىيە كەي لە جىهانى ئىسلامدا لەق بکات. كە ئەمەش دەبىت بەھۆى پەچەرانى پەيوەندىي مەعنەوېي نىوان ئەم ولاتە و جىهانى ئىسلامى. ئىنجا ئەو گىانى بىرایتىيەمش كە جىهانى ئىسلامى بەرامبەر بەم نەتهوھە ھەلى گەرتۇرە دەگۈرېت بە دۇزمەنلەتى..

ئەمە و پىلانە ترسناكە كانى ترى ھاواچەشنى، كە تا ئىستا ھەندى سەركوتىيان تىدا بەدەست ھىناوه..

بەلام گەر ئەم تەۋەزە ئىزىز بىت و پىلانە ترسناكە كەي بگۈرېت و، وەك نەرمۇنیانى لە گەل جىهانى ئىسلاممۇدا دەنويتىت، لېرەش لە ناو خۆدا رەفتار و مامەلەي لە گەل ئايىنى

ئیسلامدا جوان بیت، ئەوا دەسکەوتىكى زۇر بەدەست دەھىنى و، پارىزگارى لە دەسکەوتە كانى پىشىوی دەكتات و، ئەم نەتموھ و ولاتەش لە كارەساتىكى پرووخىتەر پزگاريان دەبىت.

جا ئە گەر ئىيۇ، كە پلەي سكرتاريي ئەھلى غىرىھت و نەتهۋايەتىان گرتۇوه تە ئەستۇر، ھەولى پاراستى ئەو بناغە و بىنەمايانە بىدەن كە موقەددەساتى ئايىنى ئەم نەتهۋە يە تىكىدەشكىن و، بىرە بە شارستانىتى خۇرئاوا دەدەن و، لايەنە چا كە كانى كاتى ئىستا و چا كە كارىيە كانى ئەم كودەتايە بە هي چەند كەسىكى كەم دابىننى كە بە ناوى كودەتا كەوھەلساون و، لە ھەمان كاتدا ناتەواوى و كەمۇ كۆپىيە ترسناك و تاوانە گەورە كانىش بىخەنە ئەستۇر ئەم نەتهۋە يە. ئەوا كىردارە خراپە كانى چەند كەسىكى كەم دەخەنە ئەستۇر ھەموان و دەيانگەيەننە ملىيونەها كىرده وەي خرابا دىيارە ئەو كاتەش رەفتارىكى دژ و پىنچەوانە ئاواتە كانى ئەم نەتموھ ئايىندار و قارەمانە ئەنجام دەدەن و، بىن و فابىي بىز سوپای ئىسلام دەنۈتنى و، بە پرووكارىكى ترى غەيرى ئاراستىگە سەرچەمى نەتهۋەدا دەپرۇن و، پشت لە مليونان پالەوانى مەردى ئەم نەتهۋە يە ھەلەدە كەن كە شەرەفى شەھىدى يان بەدەست ھېباوه و، ئازارى رۇحە خاۋىننە كانىان دەدەن و لە شان و شەرەفيان دادەشكىن.

ھەروەھا گەر ئەو چا كە كارىيەنە كە بە ھىممەتى نەتموھ و ھىزى سوپا بەدەست ھېنراون، بىرىنە پاڭ ئەو چەند كەمە كەمە كودەتاكىي يە، ئەوا مليونان كىرده وەي چاڭ دەترىختىنە چەند چا كەيە كى كەمە، كە بەۋەش دەپووكىنە و، لە ئەنجامدا نامىن و، ناشىن بە كەفارەتى ھەلە گەورە كانى راپوردوو.

سې ھەم:

بى گومان ئىيۇ لە چەند لايەنېكى ناوخۇ و دەرەوە ناحەز و نەيارى زۇرتان ھەيە. خۇ ھەر چەند ئىستا بەھۆرى بايەخ نەدائم بە دەنگوباسى دنيا و سياسەت لەو كاروبارانە بى ئاگام، بەلام لە بەر ئەم سال زۇر تەنگىيان بىن ھەلچىنیم، ناچاربۇوم كە بىز ھۆكاري ئەم سەخلىەت كىردنە بگەپتىم و، لەمەوه زانىم كە نەيارى و موعارەزەيەك پەيدا بۇوه.

جا ئەگەر ئەم موعارەزە يەپىشەوا يەكى شايستە و ليھاتووى بۇ بىرە خسىت و، بە ناوى راستى يەكاني ئىماننوه بېرواتە مەيدانەوە، ئەوا يەكسەرى بەسەرتاندا سەرددە كەھۋىت! چونكە وا ماوهى هەزار سالە لە سەدا نەوهەدى ئەم نەتهوو يە بە گىان و دل پابەندى داب و نەريتە كانى ئىسلامن و، گەر بە روالەتىش ملکەچى بۇ شىتىكى پىچەوانەي ئەم سروشەتى خۇزىان پىشان بىدەن، ئەوا ھەر گىز بە دل پابەندى نابىن!!

پاشان "موسلىمان" جياوازە لە كەسانى نەتهوو كانى تر؛ چونكە ئەگەر موسلىمانىك واز لە ئايىنە كەدى بەھېنىت ئەوا هيچ شىتىك لە سنورى خۆى پايانا گىرىت و، تۆقىنەرنىكى ئازاواھەچى لى دەردەچىت. تەنانەت بە هيچ ھۆكارينىكى پەروەردە و بەپىزەبردن بەپىزە نابرېت، مە گەر ئىستىبادى رەھا و بەرتىلى گشتىي بۇ بەكار بەھېنرېت. گەللى بەلگە و نۇونەي زۆر ھەن كە ئەم راستى يە دەسەلمىن! لىرەدا بە كورتى لىيان دوام، پۇونكىردىنەوەيان بە وريايى و زىزە كېيى خۇزان دەسپىرم.

نابىت ئىۋە لە دەولەتە ئەسكەندنافىيە كان دوا بىكەون كە لەم چەرخەدا ھەستىبان بە پىويسىتى يەكى زۆر بۇ قورئانى پىرۇز كردوو، بەلکو دەبى ئىۋە پىشەنگى ئەموانىش و دەولەتە كانى ترى ھاواچەشىيان بن.

خۆ ئەگەر گۇناھ و تاوانە كانى ئەم كودەتا يە كە تا ئىستا ئەنجام دراون بىخەنە ئەستۇرى چەند كەسىكى كەمەوە و، ئىنجا بۇ چاڭكىردىنەوەي ئەو كاولكاري يانە ھەمول بىدەن كە بەھۆى بارودۇخى جەنگى جىهانى و چەند ئاتلو گۆرپىكى ترەوە پەيدا بۇون، بە تايىبەت ئەوانەي كە سەبارەت بە داب و نەريتە ئايىنى يە كان ئەنجام دراون، ئەوالە ئايىنەدا ئەم ھەولەتان بە شەرەفمەندىيە كى گەورە بۇ دادەنرېت و، كارە كەشتنان دەپىت بە كەفارەتى گۇناھە گەورە كانتان. ئىنجا لەبەر ئەو خزمەتەي كە پىشكەشى نەتهوو و نىشتمانى دەكەن شاييانى ئەوە دەبن كە سىفەتى "غىرەقەندان" و "جوامىرانى نەتهوو" تان بىن بىدرېت.

چوارەم:

مادەم "مەردىن" لەناو نابىت و "دەرگاي گۇزپ" يش دانا خرىت و.. ئىۋەش وەك ھەر مەزۇفيتىكى تر دەبىن بە گۈرجى بەرەو گۈزە كانتان بېرىن.. ئىنجا ئەم مەردىش كە دەپىت

هموو که‌سیک بیچیزیت، بُو گومرايان "بیعدامیکی هه‌تاهمتایی" يه و، سه‌ده‌هزار
بانگه‌شهی نیشمان په‌روه‌ری و خوشویستنی دنیا و ده‌سکه‌وته سیاسی‌یه کان، هه‌رگیز
ناتوانن ئه و بیعدامه هه‌میشه‌یه بگُورن، مه‌گه قورئانی پرپُوز که بُو "نه‌هله‌ی ئیمان"
ده‌یکات به پسووله‌ی پشوودان و حهوانه‌وه. وەك ئه و په‌یامانه‌ی نور چه‌سپاندوویانه که
له‌برده‌ستاندایه و، هیچ فهیله‌سووف و مولحیدیک نه‌یتوانیوه ره‌خنه‌یان لئی بگرت،
بەلکو هه‌ر که‌سیک لەو فهیله‌سووفانه به وردی و سه‌رنجھو و ئه و په‌یامانه‌ی خویندیتھو
په‌یامه کان هیناویانه‌ته ناو بازنه‌ی ئیمانه‌وه..

ته‌نائه‌ت له ماؤه‌ی ئەم چوار سال‌مدا ج فهیله‌سووفه کان و ج زانا خه‌بیره کان و
ته‌نائه‌ت هه‌ر چوار دادگاکاتنان، جگه‌لە سملاندن و سه‌رسوورمان و رېزلىتنان، شتیکی
تریان بدرامبەر ئه و په‌یامانه ده‌رنھېپیوه و، هیچ ره‌خنه‌یه کیان لەو بەلگه به‌ھیزانه‌ی
پاستی‌یه کانی ئیمان نه‌گرتۇوه، ج جای ئوه‌هی زیانیکیان بُز نەته‌وه و نیشمان تىدا بیت.
بەلکو ئه و په‌یامانه وەکو بەربەستىکی قورئانی چەشنى بەربەسته کەی "زولقەرنەین" وان
له بەردهم تەۋۇمە سامانى‌کە هېرىشىبەرە کاندا. سه‌ده‌هزار شايەتىشم له‌م نەته‌وه‌ی تور‌کە،
بە تايىهت له گەنچە پۇشىبەرە کانى، له‌سەر ئەم پاستی‌یه بەدەسته‌وه‌يە..

لەبەر هەموو ئەم ھۆکارانه‌ی کە خرانه‌پوو، ئەركى بىنەپەتىي سەرشانتان برىتى‌یه
لەوه‌ى کە بەپەپەری گەرنگى و بايەخ پىندانه‌وه بلاو كردنەوه و پاشتىگىرىي ئەم بىر و
بۇچۇونانم بىگرنە ئەستۇزى خۇزان.

خۆ ئىوه هەمیشە گۈئى بىستى زۆر کەسى سیاسى و دنیاپى دەبن. دەبا ئەم جاره - با
بۇ ماؤه‌یه کى کەمیش بىت - گۈئى لە کەسیکى لاوازى دەستەوسانى وەك من ۋابگەن،
کە لەسەر لىۋارى گۆپە كەيدا بۇ حالتى هاولو لاتىانى دەگرى و، لە پىناوى دواپۇزىشدا
لە گەلتان دەدويت).^(۱)

(۱) پاشبەندە کان، پاشبەندى ئەمیردا غ: ۴۳۴ - ۴۴۰.

بەندى نۆھەم

لە بەندىخانە ئاپىوون

(سی هم قوتا بخانه‌ی یوسفی)

1949/9/20-1948/1/28

دروزانده‌های سه‌لنه‌نویی تومه‌ته‌کان

(دوژمنه نهینی به کانی پهیامه کانی نور و حاتهی نوریان بینی، ئارامیان لا
ھەلگیرا او کاربده ستابیان له دژمان و رووژاند، جاريکی تر زیان له پیش چاومان تال
بووه و. به لام ئەندەی نەخایاند چاودىرى خواي گھوره جاريکی تر دەركەتوهە،
چونكە ئەو پهیامانەی کە گىرا بۇن دەبۇو کاربده ستابان - کە له ھەمۇو كەمس زیاتر
موحتاجى پهیامه کانی نور بۇون - به حوكىمى کارمەندى و ئەرکى سەرشانیان
بیانخویندایەتەوە! ئىز ئەو پهیامانە - به فەزلى خواي گھوره - توانيان دلى ئەوان نەرم
بىکەن و، خویندنەوەی ئەو پهیامانە بە راپدەيەك کارى تېكىردىن کە بۇون بە پشتگىرى
پهیامه کانی نور! بەمەش سنورى قوتاچانە کانی نور پىز فراوانىي بەدەست ھينا و له
برى پەختە گرتىن، پىز و سەرسوپرمانى خۆيان له بەرامبەر وە دەرپى!
ئەم بەرھەمەش سوودىنىکى گەللى زۇرى پىنگەياندىن و ھەمۇ ئازار و دلتەنگى يە كى
لەناوبردىن، تەنانەت ئەم بەرھەم بە سەدان جاريش له زيانە ماددىيە كاغان گھورەت

به لام دوای ئەوهی ماوهیه کى كەم بە سەر ئەمە شدا تىپەرى، مونافىقە كان - كە دوژمنە پەنهانە كانن - سەربنجى حكۈومەتىيان بۇ لاي كەسى خۆم را كېشىۋ، ژىانى سىياسىي رابوردو و مىيان خستەوە ياد و سام و مەترسى يە كى زۇريان سەبارەت بە من

بلاو کرده‌وه، به تایبه‌تی له ناوه‌ندی فهرمانگه کانی "داد گه‌ری و پهروه‌رده و ناسایش و وزاره‌تی ناوخر" دا.

ئنجا ئمو بەربەره کانی و رقە بەرایتی بەی کە لە نیوان پارتە سیاسى بە کاندا پوو دەدات و بۆ پەخنە لە يەك گرتن دەپەینتە کایمەو، هەروه‌ها ئەو هەرا و ھوریا بەی کە ئىرھابی و ئاشۇو بىگىپان - کە پوو کارى شیوو عىي بە کان - بەرپایان كردىبوو.. هەمۇ ئەمانە، ئەوەندەی تر گومان و مەترسىي لايەنە پەسىي بە کانی فراوانىز كردىبوو، تا واي لىنەت حکىومەت ھەلمەتىكى توندوتىزى كرده سەرمان، بە بەند كردن و زەوت كردنى ئەوەی دەستگىريان بۇو لە پەيامە کانی نورا بەم شىۋىيە كار و چالاکىي قوتايىانى نورا پراوه‌ستا.

ئنجا سەرەرای ئەو پىپاگەنە ۋازار اوی يانمش كە ھەندى لە فەرمانبەر و كاربەدەستان لە دېزى من و بۆ زامدار كردنى كەسايەتىم بلاويان دەكىرده‌وه - کە لە پادەيە كىدا بۇو ھىچ كەسيك باوەرى بىن نەدە كردن - ھىچيان سەرى نەگرت و نەيانتوانى بە كەسى بىسەلىن، كەچى سەرەرای ئەمەش، بە چەند بىرەنۈۋە كى كەم نرخ لە ھەزلىتكى گەورەدا و بە تەنبا كەسى لەو پۇزە سارد و سپانەي كە دەتوت زەمەریرە، دوو پۇزە بەندىيان كردم. لە كاتىكىدا كە من لە مالەمە زۇر خۆزم لە سەرما دەپاراست و لە بەرلاوازى و نەخۇشىم ھەميشه مەقەلى و سۆپام دادە گىرساند^(۱).

سەرلەنۈچ جارىنىكى تر ھەمان قەوان لىدرایەو، ئەو پىپاگەنە بە لە ولايدا بلاو كرایەو كە "نورسى" كۆمەتىيە كى نەھىنى پىنكەدەھىنېت و، گەل لە دېزى حکىومەت ھان دەدات و، بۆ پۇوخانىنى سىستەمى دەولەت تىنە كۆشىت و، ناوى "دەجالى موسىلمانان" لە مىستەفا كەمال دەنېت و... پىپاگەنە و تۆمەتە کانى ترى ھاوشىۋەي ئەمانە. ئىتە مامۇستا نورسى و پەنجا قوتايىي نور پىكمەو بىران بۆ "داد گائى گەورەي سزا" لە شارى "ئافيون" و، ھەمۇيان لە بەروارى ۱۹۴۸/۱/۲۳ زىدالە بەندىخانەي ئەمۇي راگىر كران.

دواي لىتكۆلەنەوەي توندوتىزى پەسىي، ھىچ ماددەيە كىان دەست نە كەوت كە تاوانباريان بىكات، بەلام داد گا بە قەناعەتى و يېزدانىي دادوھر - بە بى پشت بەستن بە

(۱) بىرسكە كان، بىرسكە بىست و شەشم، ل: ۵۱۳-۵۱۴.

به لگه - بپیاری زیندانی کردنی بیست مانگی بز مامؤستا نورسی و، هشت مانگ بز زانایه کی بپریز و^(۱)، شش مانگیشی بز بیست و دوو کم‌له قوتاییانی نور ده کرد، ئوانی تریش ئازاد کران^(۲).

مامؤستا نورسی و قوتاییانی، سه باره‌ت بهو مامه‌له هه‌رهه کی بیه، ئیعتیرازیان ئاراسته‌ی دادگای ته‌میز کرد. ئمویش بهم جوزه وه‌لامی دایوه:

"مادهم بـدـعـوـزـهـ مـانـ سـهـ عـيـدـيـ نـورـسـيـ بـهـ بـرـپـارـيـ دـادـگـايـ دـهـنـيزـلـيـ بـنـ تـاـوانـ دـهـ چـوـوـهـ لـهـ وـ تـوـمـهـتـهـ، ئـهـواـئـهـ دـاـوـاـيـهـيـ كـهـ لـهـ لـايـهـ دـادـگـايـ تـهـمـيـزـهـ وـهـ پـشـتـراـستـ كـراـوـهـتـهـوـ جـارـيـكـيـ تـرـلـهـ دـادـگـادـاـ وـهـرـنـاـگـيرـيـتـهـوـ، تـهـنـاهـتـ گـهـرـ بـرـپـارـهـ كـهـ دـادـگـايـ دـهـنـيزـلـيـ هـهـلـهـشـ بـوـبـيـتـ".

ئیز بهم جاریکی تر سه‌ر له‌نوی دادگایی ده‌ستی پی کرده‌وه و، تزمته‌تباره بی تاوانه کان بانگ کرانه‌وه بز لیپرسینه‌وه. قوتاییانی نوریش داوایان له دادگا کرد که بپیاری "دادگای ته‌میز" جیبه‌جی بکات، به‌لام دادگا کاره‌کانی دواهه‌خست.. تاله ئه‌نجامدا به‌لیتی دا بپیاره که‌ی دادگای ته‌میز جیبه‌جی بکات، به‌لام بیانووی هینایوه که خه‌ریکی ته‌واو کردنی هه‌ندی کاری ره‌سی‌یه که له پیشدا ناته‌واو بwoo. که‌چی ئه‌و کاره ناته‌واو انه کۆتاییان پی نه‌هات هه‌تا مامؤستا نورسی و قوتاییانی ئه‌و ماؤه‌ی مه‌حکوومیه‌تیان بـرـدـهـ سـهـرـ، سـهـرـ بـارـیـ بـرـپـارـهـ کـانـیـ بـنـ تـاـوانـیـ يـانـ^(۳)!

لهم کاته‌دا "پارتی دعو کراتی" ده‌سه‌لاتی ولاتی گرته ده‌ست و^(۴)، لیبوردنی گشتی راگه‌یاند و، کیشەکمش داخرا، چونکه یاسای لیبوردنه گشتی‌یه که ده‌یگر ته‌وه. که‌چی ده‌سته‌ی دادگا "پیامه کانی نور" بی تاوان ده‌رنه کرد، بـلـکـوـ لـهـ سـهـرـ بـرـپـارـیـ دـهـستـ بهـسـهـرـداـ گـرـتـنـیـ پـیـامـهـ کـانـ بـهـرـدـهـوـامـ بـوـوـ، تـهـنـاهـتـ دـوـوـ جـارـ بـرـپـارـیـ دـهـستـ بهـسـهـرـداـ گـرـتـنـیـ پـیـامـهـ کـانـیـ دـاـ، بـهـلامـ دـادـگـايـ تـهـمـيـزـهـ دـهـرـدوـوـ بـرـپـارـهـ کـهـ پـنـکـهـوـهـ هـهـلـهـشـانـدهـوهـ. پـاشـانـ دـادـگـايـ ظـافـیـوـنـ نـاـچـارـ بـوـ دـانـ بـهـ بـیـ تـاـوانـیـ پـیـامـهـ کـانـیـ نـوـورـداـ بـنـیـتـ وـ دـهـستـیـ بـهـسـهـرـداـ نـهـ گـرـنـیـتـ، کـهـچـیـ ئـهـمـ جـارـهـیـانـ دـادـگـايـ تـهـمـيـزـ بـرـپـارـهـ کـهـ دـادـگـايـ

(۱) مه‌بست بـهـرـپـرـزـ "لهـ حـمـدـ فـيـزـ قولـهـ". (بـ: ۱۲۷۰)

(۲) لـهـ (۱۲/۶/۱۹۴۸) زـدـاـ.

(۳) لـهـ (۹/۹/۱۹۴۹) زـدـاـ ئـازـادـ کـرـانـ.

(۴) لـهـ بـهـرـوارـیـ (۵/۵/۱۹۵۰) زـدـاـ.

ئافیوونی هەلۋەشاندەوە، لەبەرە بۇونى ناتھواوی يەك لە بنەما رەسمى يە کاندا و، داراى كرد سەرۆ كایه‌تىي كاروبارى ئايىنى لە پەيامە كانى سورورد بىتىه‌وە، ئەو سەرۆ كایه‌تىيەش راپورتىكى ئيجابىي لەمەر پەيامە كان پىشىكەش كرد. ئىت نووسراوى رەسمى لەو بارەيەوە هەتا سالى (۱۹۵۶) بەردهوام بۇو.

لە ئەنجامدا داد گائى ئافیوون بە كىرى دەنگ و بە پشت بەستن بە راپورتى ناوبراوى كارشناسه كانى سەرۆ كایه‌تىي كاروبارى ئايىنى، بېيارى بىن تاوانىي "پەيامە كانى نور" ئى دەركدو، ئەم بېيارەش بۇو بە كۆتا بېيار سەبارەت بە پەيامە كان. دواي ئەم بېيارە چاپكىردى "پەيامە كانى نور" لە هەموو شۇنىڭكدا رېلى بىن درا.

مامۇستا نورسى لە بەندىخانەي ئافیوون ھېننەدە دەرىسىرىي چەشت كە زۇر زىاتر بۇو لەمەي كە لە بەندىخانەي دەنیزلى چەشتى، تەنانەت ئازارى يەك رۇزى بەندىخانەي ئافیوون لە ئازارى يەك مانگى بەندىخانەي دەنیزلى زىاتر بۇو. چونكە ھېننەدە بە ئازارى "زەھرىپىدان" وە^(۱) تلايمۇه كە بۇ ماوهى چەند رۇزىك لە خۇراك دابپا و، بە تەنها خۆى لە ھۈزۈكى گەورەدا بۇو، لە كەش و ھەوايە كى تابلىق ساردو سېدا دەزيا و، بوارى هيچ كەسىكىيان نەدا خزمەتى ئەمۇي پىرى بە تەمنىن بکات، چونكە چاوهپىنى ئەجەلى ئەمۇيان دە كەردى سەر ئەو شىۋىيە^(۲)!

(لەم كاتەدا كە سەرما تۇوشى تايەكى قورسى كىرىدۇوم و بارى دەررونىشىم تابلىق پەريشان بۇو، چاودىزلى خواي گەورە هات بە ھانامەوە و ئەم راستىيە خوارەوە لە پۇوى دەلمدا كرایەوە و، پىي وتم:

"تۇ خۇت بەندىخانەت ناو ناوە قوتا بەخانەي يۈوسەنى. بەندىخانەي "دەنیزلى" يش چەندە دلتەنگى و ئازارى دەرخوارد دان، چەندىن ھېننەدەي ئەمۇه سوود و دلخۇشى و قازانچى مەعنەوېي بىن بەخشىن. يە كېڭ لە سوودە زۇرانە ئەمۇبۇو كە ھاۋەلە كانى بەندىخانەتان سوودىيەكى زۇريان لە پەيامە كانى نورورەوە دەست كەوت.. يە كېڭكى تر لە سوودانە ئەمۇه بۇو كە لە ناۋەندە بەرزە كانى كاربەدەستاندا دەست بە خۇيندنەوەي ئەو پەيامانە

(۱) كەدارى زەھرىپىدانى لە بەندىخانەي دەنیزلى سىتى جار پۇويداوه. زەھر دەرخوارددانى مامۇستا بەم سىانمۇه دە كاتە چواردە جارا

(۲) Tarihce-i Hayat, Afyon Hayati.

کرا، بە ئەندازه‌یەڭ كە بەرھەمە کانى ئەو بەندیخانەيە خستتىيە شو كرانە و ستابىشىكى بەردهوامەوە و، هەموو سەعاتىيکى تەنگى و ئازارى ئەو بەندیخانەيەى بۆ كردن بە "دە" سەعاتى پەرستش. بەمەش ئەو سەعاتە بپراوه و فانى يانە بىز گۈپىن بە دەيان سەعاتى نەپراوه و هەمېشىي.

ئىستاش ئەم سىنە مىن قوتا بخانە يووسفىيە، پشت بە خوا، ئۇمۇندا گەرمۇ گۇپىت بىن دەبەخشىت كە ئەم سەرما و سۆلەيە نەھىلىت، و، ھىننە خۆشىت دەداتى كە دلتەنگىت لەناوبەرىت. تەمەش بە سوودوور گەرتى ھاوارى مۇسىبە تدارە کانى بەندىخانە تان لە پەيامە کانى نوور و بەخشىنى دلتەوابى پىيان..

خۆ ئەوانەش كە تۇۋەزەيى و رېقى تۆيان و رووژاندۇوە، ئە گەر خەلەتاو ياخود فريودراو بن، ئەوا شاياني ئەوە نىن رېقىان لى ھەلبگىت، چونكە بىن ھەستى خۆيان و بە نەزانى سەتمىيان لى كەردوویت. بەلام ئە گەر كەسانىك بە ھەست و شعور و زانىنى خۆيان و، لەبەر رېقىكى رە گەدا كوتاوى ناو دلىان و، بۆ مەبەستى را زى كەردىنى گومەر ايان ئازاريان دابىت، ئەوا بەم نزىكانە بەو مردەي كە خۆيان بە "تىعدامى ئەبەدى" دەزانى سزا دەدرىن و جىڭگاي تەنگ و تارى ناو گۈپىش - كە زىندانى تاكە كەسىي يە - چاواھېيان دەكەت.

تۆش لەلاي خۆتەوە و لە ئەنجامى ئەو سەتمەي ئەواندا پاداشتىيکى زۇرت دەست دە كەمۈت، ئەو كات و سەعاتە فانى يانەشت بۆ دە كىن بە دەيان سەعاتى ھەمېشىي و، چەندىن تام و لەزەتى خۆشى رۇحى و مەعنەوېشى دەستگىر دەيىت. جىگە لەوهى كە ئەركە زانستى و ئايىنى يە كانى سەرشانى خۆت بەجى دەھىيەت.

بەم جۆرە، ئەم واتايە بۆ رۇحەت و لە رۇوي دلما كارايەوە. ئىتە منىش پې بەدل وتم: "الحمد لله" و، بە حۆكمى مەرقىيەتىم بەزەبىم بەو سەتكاراندا ھاتەوە و، لە خواتى گەورە پارامەوە كە ئىسلامى حاليان بکات!

پاشان لە ئىفادە كە مەدا بۆ وزىرى ناوخۇ رۇونم كەردهوە و بە "دە" دانە بەلگە چەسپاندەم كە ئەم رۇوداوه تازەيە پىچەوانەي ياسايە، تەنانەت چەسپاندېشىم كە ئەو سەتكارانە خۆيان بە ناوى ياساوه سەرپىچى يان لە ياسا كەردووە و سىنورى ياسايان شىكاراندۇوە! چونكە بە دواى بەلگەي كەم نرخ و دۆزىنەوەي يىانۇوی دەسبت

هله‌بست و پرپوچدا ده گه‌ران، به راده‌یه که هه‌موو که‌سیکی ناگ‌داری ئه‌م رووداوه گالتنه‌ی بین ده کردن و، که‌سانی حه‌قویست و بهویژدانیش ده‌ستیان به گریان کردا بهم کرده‌وانه‌شیان بز هه‌موو خاوون ویژدانیکیان ده‌خرست که هه‌ر گیز ناتوان به ناوی یاساوه هیچ بیانوویه که بدوزنه‌وه بز ئوهه ده‌ستدریزی بز سه‌ر پهیامه کانی نور و قوتایانی بکهن. به‌لام ئه‌وان به‌و جووه پیان ترازا و، بهره و نزمرتین پله‌ی شیتی و گه‌لخوبی نزم بونوه!

نمونه‌ی ئمه: ئه‌مو سیخورانه، پاش ئوهه بز ماوهی مانگیک چاودنیان له‌سهر داناین، هیچیان ده‌ست نه که‌وت که پسی تاوانبار بین، ناچار ئه‌م راپورته درؤینه‌یه خواره‌وهیان هله‌بست که گوایا:

"خزمه‌تکاره که‌ی سه‌عید له دو کانیک عاره‌قی بز کپیوه!"

به‌لام که‌سیان ده‌ست نه که‌وت ئه‌م راپورته‌یان بز ئیمزا بکات جگه له غه‌ریبینکی مه‌ست و سه‌رخوش، ئه‌ویش که دوای هه‌ره‌شه و گوره‌شه‌یه کی زور پیان وت: "ئه‌م راپورته ئیمزا بکه"، له و‌لامدا وتی:

"ئه‌سته‌غفیروللا! کن ده‌توانیت درؤی وا سه‌یر بکات!"

بزیه ناچار بون به ده‌ستی خوزیان راپورته که‌یان بدرپین ا

نمونه‌یه کی تر: له‌بر ئوهه باری ته‌ندروستیم تیکچو ببوو، پیویستی‌یه کی زورم به هه‌تمئینی هه‌وای ساف و پاکی سروشتنی ببو. له‌بر ئمه، پیاویک که نه‌مدنه‌ناسی و تا ئیستاش هه‌ر نایناسمه‌وه کن ببو، عاره‌بانه‌یه کی به ئه‌سپه که‌یوه بین دام که پسی بگه‌ریم و گه‌شتی ده‌ره‌وهی شاری بین بکم، منیش يه ک دوو سه‌عاتیک ده‌ریشتمه ده‌ره‌وه بز گه‌ران به سواری ئه‌مو عاره‌بانه‌یه و، له کریئی ئمه‌شدا به‌لینم به خاوونه که‌ی دابوو که بایی په‌نجا لیره کتیبی بده‌منی، تاکوله و پرۆگرامه‌ی که بز ژیانی خزم دانا ببو لانه‌دهم و^(۱) له ژیز منه‌تی که‌سدانه‌مینه‌وه.

جا ئایا ئه‌م کاره هیچ شتیکی و‌های تی‌دایه که زیانیکی لئی بونه‌شیتنه‌وه؟!

که‌چی فه‌مانگه کانی پولیس و داد و ئاسایش و ته‌نانه‌ت پاریز گاریش له په‌نجا جار زیاتر پرسیبیویان: ئه‌م ئه‌سپ و عاره‌بانه‌یه هی کین؟

(۱) وانه ورنه گرتی هیچ شتیک له هیچ که‌سیک به بی برامه‌ر. (وهر گنیز)

وهك بلني رووداوينكى سياسي سامناك بز شيواندنى ئاسايش پروي دايت! هه تاله ناچاريدا كەسيتكى خزبهخش راپېرى و، وتى: ئەسپە كە هي منه و، يەكتىكى تريش وتى: عارهبانه كە هي منه. تاكو كۆتايى بەم پرسىيارە كەم نرخانه بىت. بەلام ئۇانىشيان گىرت و له گەل مندا خستيانه بهندىخانه وە!

بەم چەشىنە رووداوانە و ھارووئىنە يان بۈويىن بە تەماشا كەرى گالتەمى منالان و، بە گرىانەوە دەستمان كرد بە پىتكەنин و بە خەم و پەزارەوە گالتەمان بى دەكىردى! ھەروەك بۆمان بۇون بۇوهو كە ھەر كەسيتكى دەستدرېزى بىكانە سەر پەيامە كان و قوتابيانى نور بە جۆرە دەبىت بە مايهى گالتە و پىتكەننى خەللىك!

با دەمهەتەقى يە كى سەيرتان بۇ بىكىرەمەوە كە يە كىتكى تە لە نۇونانە:

پىش ئەوهى وەرقەدى تۆمەتبار كەردىم بخۇيىنمەوە و بىزامن تىايادا نۇوسراوە كە گوایا من ئازاوه ناوهتەوە و ئاسايىشم تىكىداوه، بە داواكاري گشتىم وەت: "دۇيىنى غەبىيەتم كەردى، چونكە بەو پۆلېسىم وەت كە لە بىرىي بەپىوه بەرى ئاسايىش ئىفادەلىنى وەرگەرمى: "خواالەناوم بەرى - سى جار ئەمەشم دوپات كەردىوە - كە ئەگەر لە ھەزار بەپىوه بەرى ئاسايىش و ھەزار داواكاري گشتى زىاتر خزمەتى ئاسايىشى گشتىم نەكىرىدىت!"

پاشان لە و كاتەدا كە من زۇر پىوېستىم بە حەوانەوە و دوورەپەرىزى لە خەم و خەفەتى دنيا و خۇپاراستن بۇولە سەرما، كەچى ئەوان لەم كاتەدا گرفتارى دوورخستەوە و بهندىيەن كەردى و، بە پادھىيە كى وا تەنگىيان بى ھەلچىيم كە زۇر لە وزە و توانى خۆم بەدەر بىت و، بە شىۋىيەك كە مەرۆف ھەست بىكەت ئەم كارە لە رېتىكى شارراوە و تايىھەتى يەوه ھەلقۇلاوە!

جا ھەمو ئەم پۇوداوانە، رېتىكى زۇريان لە دەرروونى مندا دژى ئەوان دروست كەردى. بەلام چاودىرىي خوايى گەورە جارىتكى تەھاتەوە بە ھانامەوە و، دلى منى لەم واتايە ئاگادار كەردىوە:

"قەدەرى خوا - كە سەرتاپا دادگەرىي پرووت و بى گومانە - بەشىتكى يە كچار گەورە لەم سەتمەدا ھەيە كە ئەوانە لېيان كەردوویت و، رۇزى يە كەي بەندىخانەت

بانگی کرد و بیت بُئیره! که واته دهین له برامبه‌ر ئم به شهود رازی بیت و گردنت بز قهده‌ری خوای گهوره نه‌وی بکهیت..

ئنجا دانایی و میهره‌بانی پهروه ردگاریش بهشی زوریان تیدا ههیه، ووهک: کردنه‌وهی پئی نوور و هیدایه‌ت و ئومید به خشین به دل و دهروونی هاوله‌کانی ناو بهندیخانه‌تان، که پاداشتیکی زوری بُئیوه تیدایه. له بر ئوه، دهین له برامبه‌ر ئم به شهود، هاودهم له گهله‌ئار امگرتند، هزاران شوکر و ستایش پیشکه‌شی خوای گهوره بکهن.

پاشان "نفس" يش بهشی خوی ههیه! چونکه که موکوری و که مته‌رخه‌میی زوری نواندووه. جا دهین له برامبه‌ر ئم بهشی "نفس" ووه، توبه و داوای لیبوردن بکهن و، بُلای خوا بگهربئنه‌وه، سه‌ره‌نستی ئوه نه‌فسانه بکهن و، پیان رابگه‌یه‌ن که شیاوی ئم زلل‌هیه‌ن..

ئنجا هنديکیش لهو کارمه‌ند و فرمانبه‌ره ده‌نهنگ و ساویلکه و ترسنترکانه‌ی که به فروپیلی دوژمنه پنهانه کان فریو دراون، بهشی خویانیان ههیه! چونکه پیامه کانی نوور به ته‌واوی حقی تؤی لموانه سنه‌وه و زللله معنوه‌یه کانی خوی تئی سره‌واندن، خز ئه‌وانیش ئوه‌نده‌یان به‌سه!!

بهشی دواهه‌مینیش هی ئوه کاربه‌دهست و فرمانبه‌رانه‌یه که هزکاری راسته‌قینه بیون لهم کاره ساتانه‌دا. به‌لام له بر ئوه‌یه لموانه به دلنيایی - بیانه‌ویت یان نه‌يانه‌ویت - سوودی ئیمانی لهو پیامانه و هرده گرن که دهیانخونیش‌وه - با بُوه‌مه‌بستی توانچ و ره‌خنه گرتیش بیت - ئه‌وال‌لیبوردن لموانه به پئی یاسای: ﴿وَالْكَاظِمِينَ الْغَيْظَ وَالْغَافِينَ عَنِ النَّاسِ﴾ (آل عمران: ۱۳۴) به جو امیری و نه‌جا بهت له قه‌لم دهدريت"!

پاش ئوه‌یه ئم ئاگاداری‌یه و هرگرت، که سه‌رتاپا حدق و ره‌وایه، بپیارم دا هر له شوکرانه‌ی خوادا م و لهم قوتا بخانه یوسفی‌یه نوی‌یه‌دا دان به خوردابگرم. ته‌نانه‌ت له ببر ته‌منی کردنی دهروونم بپیارم دا یارمه‌تیی ئه‌وانه‌ش بدهم که دژایه‌تیم ده کهن! پاشان گهه سه‌رنجی‌یه کیکی ووهک من بدهین، که ته‌منه‌نی له حهفتا و پېنچ‌دا بهه و له نیوان حهفتا خوش‌هه‌ویستدا ته‌نها پېنچ دانه‌یان ماوه و، حهفتا هزار نو سخه‌ی پیامه کانی نووریش کاروباری "نوور"ی بیانه‌ی خویان بموپه‌ری سه‌ره‌بستی را ده‌په‌پین و، ئوه‌نده

میراتگر و برای همه که له بربی یه ک دانه زمان به هزاران زمان فرمانبه‌ربی ئیمان جیبیه جنی ده کهن.. "گزور" بزویه کتکی ئاوازی و هک من سه دجار لەم بهندیخانه‌یه باشتره.. ئىجا لەم "بهندیخانه" يەش پت حموئىر و دەیان جاريش سوود بەخشىر له ئازادى يە پابهند و دەست بەسەرىيە دەرهەوە، له ئیانى ژېر چاودىزى و خۆسەپاندى خەلک، چونكە له بهندیخانه‌دا - به هەر جۈزىل بۇوه - مەرۆف دەتوانىت له گەل سەدان بەندىكراوى تردا فەرمان سەپاندى هەندى كاربەدەستى و هک بەرپىوه بەر و سەرۆكى پاسەوانە كان قبۇل بکات و ئارامى لەسەر بگەرتىت، چونكە پىشە و كارمەندىي ئەوان لەۋەدایە ئەم كارانە ئەنجام بدهن، ئىجا له لايمەن ھاۋپىز زۇرە كانى بهندیخانە شەمە دلدانوھ و دلئەوايىت پىشكەش دەكەيت..

بەلام له دەرەوەي بەندیخانه‌دا دەبى مەرۆف بە تەنها خۆى له بەرامبەر سەدان كاربەدەست و فەرمانبەرەوە دان بە خۆدا بگەرتىت كە ھەمۇويان دەست دەخەنە ناو كاروبارى مەرۆف و خۆيانى بەسەردا دەسەپىن ا پاشان سۆز و بەزەبى موسىلمانىتى و سروشتى مەرۋانەش، بەرامبەر بە پېران - به تايىەت بزو ئەوانە كە لەم چەشىنە حالەدان - دەكەوتە جوش، ئەمەش ئازار و گىروگىرقى بەندیخانەيان بزو دەگۈرنىت بە بەزەبى و مىھەبانى..

لەبەر ھەمۇ ئەمانە، پېرەدل بەندىكەنم و مانەوەم له بەندیخانه‌دا راپىزى بۇوم! كاتى كە هيئىاتىم بىر ئەم داد گای سىھەم، لەبەر پېرى و نەخۆشى و لاۋازىي له پادەبەدەرم، ھەستم بە ماندووبۇنىكى زۇر كرددو، نەمتوانى بە پىوه راپوھەستم و چاوهپوانى بکەم. بۇيە ناچار بۇوم له دەرەوەي دەرگای داد گالەسەر كورسىيەك دابىيىشم. هيئىدەي نەخايىاند حاكمە كە هات و بە تۈورپىي و سوو كايەتى پىكىردنەوە وتى: "بۇچى ئەم كاپىايدە بە پىوه چاوهپوانى ناكات؟!"

منىش لەبەر نەمانى سۆز و بەزەبى بەرامبەر بە پېران، گەلى تۈورپە و دلگەران بۇوم. بەلام كە سەرمەتلىرى ئەم كۆمەلە زۇرمەم له موسىلمانان بەدى كە له دەرمان كۆبۇوبۇنەوە و، بە چاو و دلىكى پېر لە سۆزى بەزەبى و مىھەبانى و برايەتىيەوە بزو ئىمەيان دەپروانى و، كەسيش نەيتوانى دەريان بکات و دوورىيان بخانەوە. كە ئەمم بەدى كەرد، يەكسەر ئەم دوو "پاستى" يە هاتنە ناو دلەمەوە:

یه که میان:

دوژمنه پنهانه کانی من و پهیامه کانی نوور چهند کارمه‌نديکی گیل و گملخوان هان
دا که ئەم هەلسو کەوتە نزم و سوو کانم له گەلدا بکەن، گوايا دەيانه‌ویت بهم چەشە
رەفتارانه کەسايەتیم له پىش چارى خەلکدا بشكىنن و، رېز و رووتىكىرىنى خەلکىش
بەرامبەر بە من - کە حەزم لىنى نى يە و بە دوايدا ناگەپىم - بگېز نە دواوه. پیان وايە بهم
جۇرە هەلسو کەوتانە دەتوانن بەربەست و دیوارىكى قايم لە بەردەم لافاوى فتووحاتى
پهیامه کانی نووردا دروست بکەن!

جالە بەرامبەر ئەم سوو کایمەتى كەردنەی تاقە كەسىكەوه، ئەم پشتگىرى يە خوايىه
سەرخى منى بۇ لاي ئەم سەد كەسە وەرچەرخاند كە له دەورمان كۆبووبونووه و،
پىزى خزمەتكۈزۈرى يە کانى قوتاييان و پهیامه کانى نووريان دەردهبېرى و، پىيى وتم:
"بۇ ئەم كەسانە بېۋانە كە بۇ لاي ئىيە هاتۇون و، بە دلىكى پې لە پىزى و خەفت و
پەيوەندىي توندو تۈلەوە پىزىتان لى دە گىرن!"

تەنانەت لە رۈزى دووھەمدا كە من وەلامى پىرسىارە کانى "داورى لېكۈلىنىوه" م
دەدایەوه، ھەزار كەس لە گۈزەپانى بەرامبەر پەنجەرە کانى بارەگاي دادگادا
كۆبووبونووه و، زمانى حالىان لە شىوهى رۇخسارياندا بە جوانى دىيار بۇو كە دەيوبت:
"ئەوانە سەخلەت مە كەن!"

ئەوەندەش پەيوەندىي توندو تۈلەن لە گەلماندا نواند كە پۇليس نەيتوانى پەرتەوازەيان
بکات و دووريان بختەوه!

لەم كاتەدا ئەم و اتايە هاتە دلەمەوه كە:

"ئەو خەلکە لەم كاتە دۈوارەدا بە دواى دىلدانەوە يە كى تەواوەتى و نوورىكىدا
دە گەپىن كە كۈزانەوەي نەبىت. تەنانەت بە سروشىيان بە شۇنى ئىمانىكى دامەزراوى
قايم و مزگىتى يە كى پاستى بەختەوەربىي هەمېشەيىدا عەمەدان. بىستوشيانە كە ئەم
شنانەي ئەوان بە دوايدا دە گەپىن، لە پهیامه کانى نووردا دەست دە كەون..

لە بەر ئەوەيە كە ئەمەم و روپىزە زۇرە بەرامبەر كەسى من دەردهبېن كە لە
پادەيە كەدایە گەللى زىاتە لە سنورى تواناي من و لەو روانگەوە يە كە من خزمەتكارى
ئىمام. خوا بکات خزمەتىكىم بۇ ئىمان ئەنجام دايىت".

راستی دووهم: ئەم واتایە ھاتە دلەمەو:

له بەرامبەر سوو کایدەتى بىن كىردىغان بە بىانووئى ئەوهى كە گوایا ئاسايىشى گشتىمان شىۋاندىبىت، لە بەرامبەر دوور خستەوەي خەلکەوە ليىمان بەو ھەلسو كەوتە نزمانەي كە چەند كەسىكى كەمى فريودراو ئەنجامى دەدەن..

له بەرامبەر ھەموو ئەمانەوە.. لە لايەن ئەھلى حەقىقەت و نەوهى داھاتوو رېزىكى گەرمۇ گۇپ و شايستەمانلى دەگىرىت!

بەتى، لەو كاتەدا كە لە ژىز پەردهي شىيووعىتىدا و بۆ مەبەستى شىۋاندى ئاسايىشى گشتىنى ولاٽ، بەوبەرپى چوست و چالاکى ئازاواه و كارى تۆقاندىن و ترس و لەرز بلاو دەكىرىتەوە، ئا لەم كاتەدا، قوتايىنى پەيامە كانى نۇور بە هيىزى دامەزراوى ئيمانى تەحقىقى لە ھەموو گۈشەيەكى ولاٽدا رۇووبەرپۇرى ئەم ئازاوانە دەبنەوە، لە شۇينى خۇياندا راياندەوەستىن، شان و شەو كەتىان دەشكىن، تىدەكۆشىن كە ئاسايىش و ياسالە جىنى مەترسى و ئازاواهدا جىڭىر بىكەن.

بۇ راستىي ئەم قىسەيمەش، لە ماوهى يىست سالى رابوردوودا و لە رۇوى شىۋاندى ئاسايىشەوە، ھىچ رۇوداۋىك لە سەر قوتايىنى نۇور تۇمار نە كراوه، سەرەرای زۇرى و بلاو بۇ نەۋەشيان لە ھەموو جىنگا و گۈشەيەكى ولاٽدا..

لە وقتا لە "دە" پارىزىگا و نزىكەي "چوار" دادگاي پەيەندىدار تائىستا ھىچ ئەفسەر و بەرپرسىك تاقە رۇوداۋىكىيان لە سەر تۇمار نە كردوون، تەنانەت چەند ئەفسەرنىكى بەۋىزدانى سىن پارىزىگا و تىيان:

"لە راستىدا هەرىيەك لە قوتايىنى نۇور ئەفسەرنىكى مەعنەوبى ئاسايىشە لە ولاٽدا. ئەوانە لە پاراستنى ئاسايىش و ياسادا يارمەتىمان دەدەن، چونكە پەيامە كانى نۇور بە ھەركەسىك بەدەن و ئەويش بە خويىندەنەۋىيان ئيمانى تەحقىقى بەدەست بەھىتىت، ئەوا بەم كارە چاودىر و پاسەوانىك لە ھۆش و بىرى ئەم كەسەدا دادەن، بەمەش تىدەكۆشىن ئاسايىشى گشتىنى ولاٽ پارىزىن)^(۱)!"

(۱) بىرىسکە كان، بىرىسکەي يىست و شەشم، ل: ۵۱۴-۵۲۰.

گولبژیریک له بهرگربی مامؤستا نوورسی له برددم دادگای "ئافیون" دا

□ (به‌په‌رچدانه‌وهی لائیحه‌ی ئیددیعاء

دوای بى دهنگى يەك كە هەزدە سالى خاياند، وابز مەبەستى
بەرپەرچدانه‌وهی لائیحه‌ی ئیددیعاء ناچار بۇوم كە ئەم داوايم پېشکەش
بکەم، هەرچەندەش پېشکەشى دادگا و وينەيە كىشىم پېشکەشى بەرپرسە
بەرزە کانى ئەنۋەرە كەردوو.

ئەمەي خواره‌وه پۇختەي كورتە بەرگرى يەك، كە خۆرى لە خۆيدا عەبىنى حەقىقەتە و،
بەو داوا اکارە گشتى و ئەفسەرە پۈلىسانەم وتۇوە كە سى جار لە "قەستەمۇنى" ھاتن بىز
پېشکەننىي مالە كەم. هەروەك بە بېرىۋە بەرلىپۈلىس و ھەندى لە پۈلىسە كان - لە جارى
سى ھەمدا - و بە دادگای "دەنیزلى" و "ئافیون" يىشم وتۇوە.

جا ئىيۇش بزانىن كە بە ھەموو ئەوانم وتۇوە:

ماوه‌ى بىست سالە من بە گۆشە گىرى دەزىم، بۇ نمۇونە بە درېزايى ھەشت سالى
رەبەق لە شارى "قەستەمۇنى" بەرامبەر پاسگاى پۈلىس مامەوه و، لە شۇينە کانى تىريش
بە ھەمان شىۋە. لە درېزايى ئەم ماوه‌ىدا لە ژىر چاودىرىي بەرددەوامدا بۇوم.

ھەروەك چەندىن جار مالىيان پېشکەنیوم، سەربارى ھەموو ئەمانەش ھىچ نىشانەيە كيان
دەست نەكەوت كە ئاماژە بۇ ئەوه بکات پېيوەندىيان بە دنیا و سیاسەتەوە ھەبىت.

خۆ ئەگەر هەر چەشىنە پېيوەندىيە كى لەو جۇرمە بىوايە ئەمدا پۈلىس و دادگا
دەيانزانى، يان زانىويانە و گوپىيان پىن نەداوه، واتە لەم حالەدا ئەوان لە چاوش زىاتر
بەرپرسىاران!

جا مادەم ئەم كىشىنە بەم جۇرمە، ئەمدا بۇچى تا ئەم پادەيە و بىن ھىچ پۇيىستى يەك و بە
چەشىن زيان لە ولات و ھاوللاتى يان بىدات، دەستدرېزى دەكەنە سەرم؟ لە كاتىكىدا كە
ھىچ شۇينىك لە دىنادانى يە كارى بەسەر كەسانى گۆشە گىر و سەرقالبىو بە دواپۇزى
خۆيانەوە بىبىت!

ئىمەن قوتاييانى نور بېيارمان داوه كە هەرگىز پەيامە كانى نور نەكەين بە ئامراز بۇز
ھىچ تەۋۇزمىتىكى رەميارى، تەنانەت بۇز سەرانسەرى دنياش بە گىشتى. جىڭە لەوهى كە
قورئانى پېرۇزىش بە توندى رېنى سەرقالى بۇونان بە سياستى لىنى دەگرىت.

بەلتىن، ئەركى بىندرەتىي سەرشانى پەيامە كانى نور خزمەتكىرىدىن قورئانى پېرۇز و،
وەستانى مەردانە و بەجەر گانەيە لە رپووى كوفرى رەھادا، كە ژيانى ھەتاھەتايى مەرۇف
لەناو دەبات و، خودى ژيانى دنياش دەكت بە ژەھرىيکى تالى و دۆزەخىنلىكى لە توانايى
مەرۇف بەدەر.

رېبازىشى بۇ راپەرەندىن ئەم ئەركەي سەرشانى دەرخستى پەستى يە خاوينە كانى
ئىمانە، كە ئەو بەلگە گومان بىر و بەھىزانە پشتىان دەگرىت سەرسەخت تىرىن
فەيلەسۈوف و مولحىد ناچارى تەسلىم بۇون دەكەن بە ئىمان. ھەر بۇيە ئىمە مافى
ئەوهەمان نى يە پەيامە كانى نور بکەين بە ئامراز و داردەستمان بۇز ھىچ شتىك، لە بەر
چەند ھۆيەك:

يەكەم: تاكو رەستى يە كانى قورئان، كە نرخيان لە ھى ئەلماس زياتە، لە پىش چاوى
بىن ئاگاياندا دانە بەزىزىنە ئاستى ورده شۇوشە شكاوه كان. چونكە ئەگەر بىت و ئەو
پەستى يانە بىكەن بە ئامراز و داردەست بۇز ھەشتىك، ئەوا گومپايان پىيان وادەبىت
كە راگەياندىن ئەو پەستى يانە پەروپاگەندەي سياسين و خزمەتى چەند ئاماڭىچىكى
ديارى كراو دەكەن. ھەروەھا لە بەر ئەوهى سوو كايىھەتى نەكەين بەو واتا بەنرخانەي
قورئانى پېرۇز.

دووھەم: رېبازى پەيامە كانى نور كە بىرتى يە لە شەھقەت و دادگەرى و حەق و
پەستى، بە توندى رېنى ئەوهەمان لىنى دەگرىت كە خۇمان لە كاروبارى سياسى و
دەستەلاتى فەرمائى وادا ھەلبۇرىتىن. چونكە ئەگەر ھەندى كەسيان تىيدا بىت كە
گەفتارى ئىلخاد بۇويىن و لەو رېنەو شاييانى سزا بىن، ئەوالە پشتى ھەرى يە كىتكىيانەو
كۆمەلتىك منال و نەخۇش و پىرى بىن تاوان ھەمە و، گەر ھەر كارەسات و گىرۇ گەفتىك
بىتە رېنى ھەر كام لەوانەي كە شاييانى سزان، ئەوا ئەو بىت تاوانانەش، بەبىن ھىچ
گۇناھىتكى، بەو ئاگەرەي ئەوان دەسووتىن!

هه روه‌ها له بهر ئوه‌ی هاتنه‌دبي ئهو گامانچ و مه‌بده‌ستهش جيئي گومانه، ئموا به توندي رېي ئوه‌مان نه دراوه که دهست بخه‌ينه ناو گاروباري ئيداري يه‌وه و، له رېي هۆکاره سياسي‌به کانه‌وه ئاسايش و پيسای ولات تىڭ بدهين.

سى‌هم: له گات و ساتيکى سه‌يرى وەك ئەم زەمنەئى ئىمەدا، دەپنچ بنه‌ما جىئىجى بىرىن، تاکو بتوانىت ولات و ژيانى كۆمەلايەتىي پۇلەكانى له بەربادى و دابەش بۇون پيارىززىت. ئهو پىنج بنه‌مايەش ئەماندن:

۱ - پىز گۈزپىنه‌وهى چۈرنىدەك.

۲ - شەفەقت و مىھەرەبانى.

۳ - دوور كەوتىنەوه لە حەرام.

۴ - پارىز گارى كىردى ئاسايش.

۵ - دهست نان بە پرووى فەۋزا و هات و هەرانانه‌وه و، له هەمان گاتدا ملنان بۇ گۈزپىنه‌لى كىردىن.

بەلگەش لە سەر ئوه‌ى كە پىيازى پەيامه كانى نور، هەر لە سەرەتاوه تا ئىستا، له ژيانى كۆمەلايەتىدا ئەم پىنج بنه‌مايە دادەمەز زىنېت و، كاريان پى دە گات و، پىزىيان بۇ دادەنېت، بەم كارەشى پارىز گارىي بەردى بناگەي ئاسايشى ولات دە گات، ئوه‌وه كە پەيامه كانى نور توانىييانه لە ماوه‌ى بىست سالىدا زىاد لە سەد ھەزار كەس بىكەن بە ئەندامى سوودبەخش بە ولات و هاولات تىيان، بىن ئوه‌ى ھىچ ئازار و زيانىك لە پىنى ئوهانه‌وه بە ھىچ كە سىك گەيشتىت. له وانىيە هەر دوو پارىز گائى "ئىسپارتە" و "قەستەمۇنى" باشتىرين بەلگە و شايەت بىن لە سەر پەستى ئەم قىسىمەمان.

جا ئە گەر پەستى ئەم بىت، ئەوا بىن گومان زۇربەي ئەو كەسانەئى كە دەستدرېزى بۇ سەر بەشە كانى پەيامه كانى نور دە كەن، خيانەت و ناپاکى بەرامبەر نىشىتمان و نەته‌وه و دەستە لات سالارىي ئىسلام دەرددەرن و، بە خۇيان بزانى يان نەزانى لە پىناوى نانه‌وه ئازاوه و توندرەویدا كار دە كەن.

ئەو سەد و سى بەشەئى پەيامه كانى نور كە سەد و سى چاكە و سووديان پىشىكەش بەم ولاتە كەردووه، هەر گىز ئەو زيانە وەھمى يانە ناتوانن لە ناوابيان بەرن كە بىن ئاگىابانى كورت بىن و كەسانى گومان بزوئىن بە خەيالىاندا دېت، گوایا لە دوو سى پەيامدا

ناته اوی هه بیت. چونکه ئه و که سه‌ی که دهیه‌وی بهم شوبه و گومانانه له شان و شکزی ئه و پهیامانه کم بکاته‌وه، سته مکاری‌یکی ئاشکرايه.

سه باره‌ت به ناته اوی و گوناهه کانی که سی بین بایه‌خی خویشم، ئهوا ناچارم و به بین ئه‌وهی حهزیشی بین بکم و پیم خوش بیت، که بلیم:

که سیک که به دریزایی بیست و دوو سال ژیانی‌یکی نامؤبی وەک ژیانی ناو بهندیخانه‌ی تاکه که سی به ته‌نیایی و گوشه‌گیری به‌سر بردیت و، له شیوه‌ی ژیانی خەلکه‌وه دور بیت و..

له دریزایی ئه ماوه‌یدا به ویستی سهربهستانه‌ی خۆی، نه له بازاره کان و نه له مز گه‌وتە گهوره کاندا، تیکەلی کۆمەلگا نهبو بیت و..

دژوارترینی جۆره کانی ئازار و گوشاری هینرا بیت پری و..

به پیچه‌وانه‌ی هه مو دورو خراوه کان، تهناهه‌ت بزیه‌ک جاریش سه‌ردانی دام و دەزگا کانی حکومه‌تی نه کردیت و..

یدک دانه پۇزنانامی نه خویندیتەوە و گونبی له خویندنه وەشى نه گرتیت، تهناهه‌ت به دریزایی ئه ماوه‌یده هەر بایه‌خیشی بین نه دایت.

باشتین شایه‌ت له سەر ئەمە هاوارى و خوشەویسته نزیکه کانی ماوەی دوو سالى "قەستەمۇنى" و حموت سالى شوینانى ترى ئهون..

تهناهه‌ت ئاگای له رپوداوه کانی جەنگى جىهانى نهبو بیت، بەلكو نېشىز انبیت ج لایه‌نیک لەو جەنگەدا سەرکەوت‌وو وچ لایه‌نیکىش شکستى هیناوه و، بایه‌خى به

ھەوالى سولاح و پىچەوتى نه دایت و، هەر نېزانىبیت لایه‌نە کانی جەنگ كېن و، هېچ حەزىتكى بۆ زانىنى ئه لایه‌نانه تىدا نهبو بیت و هېچ پرسیارىنىكىشى له باره‌وه نه کردىن و،

له ماوەی سى سالدا سى جار نېيت گونبی له رادىز نه گرتیت کە له نزىكىيە وە بورو.. ئه و که سه‌ی لە پىچەپامە کانی نووره‌وه پۇوبەپۈرى كوفرى رەها بورو تەوه، کە

کوفرىنکە ژیانى هەميشەبى مەرف لەناو دەبات و ئازاره کانی ژیانى ئەم دنیاش پىز پەرە بىن دەسینیت و دەیکات بە ئازارىكى چەند جاره. شایه‌تىشى له سەر ئەمە سەد ھەزار کە سن له وانه‌ی کە بەھۆى ئه و پهیامانه‌ی نووره‌وه، کە له پىز نەئى نوورى قورئانى پىرۇزه‌وه سەرچاوه‌یان گرت‌تووه، ئىمانى خۆيان دەرباز كردووه. ئه و پهیامانه‌ی کە مردن سەباره‌ت

به سه‌دهزار که‌سهوه له بربئی ئىعدامى هەتاھەتايى دەكات به نامه‌ی له کار حەوانەوه و پشۇدان..

جا كەسىكى ئاوا، ئايا چ ياسايدىكە هەيە بوار بەوه بىدات كە دەستدرېزى بىكىتە سەرى و، له ژيان نائومىد بىكىت و، بىخىتە گريان و خەفەت خواردن، كە ئەم كارەش سەد هەزار كەس لە براياني دەختەن گريانوه؟

تەنانەت دەبىت چ بەرژەوندىيەك لەم كارەدا هەبىت؟

ئايانا له ژىر ناوى داد گەرىدا غەدرىكى بىن وىنە ئەنجام نادەن بەم كارەيان؟

ئايانا هەر بە ناوى ياساوه دەرچۈن نايىت لە ياسا؟

خۇ ئەگەر ئىوهش، بە وىنەي ھەندى لەو كارمەندانەي كە لەم پىشكىنلەدا كار دەكەن، بىروپىانووتان ئەوه بىت كە:

خۇت و ھەندى لە پەيامە كانت پىچەوانەي پژىيم و بىنەماكانى ئىمەن..

ئەوالە وەلامى ئەمەدا دەلىزىن:

يەكەم: پژىيم و بىنەما دروستكراوه كانى ئىوه هەرگىز مافى خۆھەلىقورتاندى لە شوينى مانوهەي كەسانى گۈشەنسىن و كەنار گىردا ئىيە.

دووھەم: بەرپەرچدانوهەي هەر شىتىك جىايە لە وەرنە گىرتى ئەو شتە لە دەلەوه و، كار بىن نەكىرىنىشى شتىكى ترى تەواو جىاوازە. خۇ كاربەدەستانىش تەنها سەيرى ئەوهەي ناو دەست دەكەن، نەك ئەوهەي لەناو دىلدايە. ئىجالە ھەموو شوين و ولاتىكدا كەسانى نەيارى توندوتىزى حکومەت ھەن كە دەست ناخەنە ناو كاروبارى ئاسايش و بەرپۇھەبردنەوه. تەنانەت لە سەرددەمى حەزەرتى عومەرىشدا - خواى لىپازى بىت - هىچ كارىتكىيان بەسەر گاورە كانوهە نەبوو، هەرچەندەش ئىنكارىي ئىسلام و ياسا كانى شەرىعەتىان دەكەد.

جا لەسەر ئەم بناغىدە، بە پشت بەستن بە بىنەماي لازادىي بىر و بۇچۈن و شتانى ناو دەل و دەرۋونەكان، گەر ھەندى كەس لە قوتاياني نوور پژىيم و بىنەماكانى ئىوهەيان نەويت و رەخنەي زانستى يانە و بىناتنەريان لىپا بىگەن، يان چەند كردهوه و ھەلس و كەوتىكىان لىپا بىنرىت كە لە گەل ئەو بىنمايانەدا يەك نەگىرتەوه، تەنانەت كە لە دلىشەوه رېيان لە كاربەدەستان بىت، ھىشتا هەر ياسا مافى ئەوهى نىيە كە

لیپرسینه‌یان له گه‌لدا بکات، به یه ک مهرج، ئه‌ویش خۆه‌لە قورتاندنه له کاروباری بەریوەبردن و، تیکنەدانی ریسا و ئاسایشه.

سەبارەت به پەیامه کانیشەوە، ئهوا ناوی ئەمەمان لیناون کە نەھنی و تابیه‌تین و، پىنى بلازبۇونەیانمان نەداوه. تەنانەت له "قەستەمۇنى" دا و له ماوەیی هەشت سالدا يەك دوو جار نوسخەیە کیان لەو پەیامه بىز ھېنام کە بسو بەھزى ئەم پرووداوه و، له هەمان پۇژىشدا شاردمانەوە و وغانان كرد. كەچى وايىستا ئىۋە به زۇرەملە ئاشكراى دەكەن و دەرى دەخەن. هەر لە راستىشدا بەم کارەی ئىۋە ئاشكرا بىروا

شىتىكى رۇونە كە ئەگەر هەر ناتەمەواىي يەك لە هەر پەیامىنگىدا بىبىت كە مايەى تاوانبار بۇون بىت، ئهوا تەنها هەر ئەم و شانە لا دەپرىن و، پى بەوانى تەدرىست. خۆ لە دواى لى وردىبۇونەيە كى چوار مانگى لە سەد پەیامى نۇوردا لە دادگايى "ئەسکى شەھەر" تەنها پازدە و شەيان دۆزىيەوە كە مايەى پەختە بىت و، لە چوار سەد لەپەرەي كۆمەتە پەیامى "زولفەقار" دا^(۱) تەنها دوو لەپەرەيان تىدا بىنى كە لە گەل ياساى شارستانىدا يەك نەگرىنەوە، ئەویش تەفسىرى ئەم ئايەتە پېرۇزانە قورئانى كە تايىەتن بە میرات و پۇشتەمى ئافرەتمەوە و سى سال پىش ئىستا نۇو سراوه..

ھەمۇ ئەمانە دەيچە سېپىن كە ئاماڭىچى پەیامە كانى نۇور دىبا نىيە. بەتكۈھەمۇ خەلکى پىۋىستىان بەم پەیامانىيە. كەواتە نابى ئەم كۆمەلە پەیامەي "زولفەقار" لە بەر ئەم دوو لەپەرەيە دەستى بەسىردا بىگىرىت. با ئەم دوو لەپەرەيەلى لى لا بىرىت و كۆمەلە پەیامە كەمان بەدەنەوە.. بەلتىن، مافى خۆمانە داواى ئەمە بىكەين كە بىاندەنەوە.

بەلام ئەگەر پىتان وايىت كە ئىلەحاد يە كىنکە لە داخوازىيە كاتى سىاسەت و، لەو گومانە هەلەيدا بن كە هەندى ئەمس پىوهى گىرۇدە بۇوه، گوایا دەلىن: تو بەم پەیامانىي بلازيان دەكەيتە شارستانىتىيە تە كەمان لى دەشىۋىتىت و پىنى ئەمەمان لى دەگرىت كە تامى لەزەت و جوانىيە كاتى ئىيانى دىيا بچىزىن..

ئەوا منىش دەلىم: هېچ گەلەتكىنى يە كە بتوانىت بە بىن ئايىن بىزى. ئەمەش دەستوورىنىكى گىشتىيە و لە سەرانسەرى دىنيادا دانى پىدا نزاوه. بە تايىەت گەر كوفرى رەھا لە كايەدا بىبىت كە هەر لە دىنيادا سزا يە كى گەلنى سەخت و دۇوارتر لە هي دۆزەخ

(۱) ھەرسى پەیامى موعجىزاتى قورئانى و موعجىزاتى ئەحمدى و حەشر لەخۆ دەگرىت.

بتو خاوهنه کمی فهراهم دینی. و هک له پهیامی "رابه‌ری لاوان" دا به چهندین بهلگه‌ی به‌هیزی ئهو تو چه‌سپاوه که و تورویز و چهندو چون هله‌لناگری. ئهو پهیامه‌ش به ره‌سمی چاپکراوه.

چونکه ئه‌گه‌ر - خوا نه‌خواسته - مسلمان له ئایینه که‌ی خۆی و هربگه‌ری، ئهوا يه کسمر ده که‌ویته ناو کوفری موتله‌قمه‌و، هرگیز له ناوه‌ندی ئه‌مو کوفره گومان لیکراوه‌دا نامیتیوه که تا پاده‌یه‌ک موله‌تی ژیان به خاوهنه که‌ی ده‌دادات، بهلکو هیشتا و هک مولحیدانی بیانیشی لئی نایه‌ت، ته‌نانه‌ت له پرووی چه‌شتنی تام و چیزه کانی دنیاوه که خۆی ته‌سه‌وریان ده کات داده‌به‌زینه ئاستینکی ئه‌وه‌نده نزم‌مه‌وه که سه‌د هیندیه بله‌ی ئاژه‌ل نزم‌ت بیت، چونکه ئاژه‌ل هه‌ست به واتای رابوردوو و داهاتوو ناکات، به‌لام مردنی بروونووه‌رانی پیشین و دواین و جودایی و لیکدابراپانی هه‌میشه‌یان، گه‌لئی تازاری يه‌ک له دوای يه‌ک ده‌خواردی ئه‌مو مرۆفه ده‌دادات که دووچاری گومپانی برووه. به‌لام هر ئه‌وه‌نده‌ی ئیمان‌هات و تیکه‌لی په‌ر کانی دلی مرۆف برووه، ئهوا يه‌کسمر سه‌رجه‌می ئه‌مو هاواری خوش‌هويستانه‌ی که له ژماره نایه‌ن زیندوو ده‌بنه‌وه و به زمانی حال ده‌لین: "ئیمه نه‌مردووین.. له‌ناو نه‌چووین" ائیز بهم جزوره، ئه‌مو باره ده‌روونی يه دۆزه‌خ ئاسایه‌ی پیشروو ده گزپریت به چه‌ندین تام و چیزی خوش و باخ و گولزاری دلگیر.

جا ماده‌م "پاستی" ئه‌مه‌یه.. ئهوا من ئه‌مه‌ی خواره‌وه‌تان ياد ده‌خمه‌مه‌وه: مه‌پرۇنە مەيدانى زۇران له‌گەل "پهیامه کانی نوور" دا که پالیان به قورئانی پیروزه‌وه داوه، چونکه ئه‌مو پهیامانه هرگیز شکست ناھین. دهنا گه‌ر کەسیک هه‌وئى كۈزاندنه‌وه‌ی ئه‌مو برووناکی يانه بدادات، ئهوا كاروباری ئەم ولاته جىنى داخ و پەزاره ده‌بیت و ^(۱) پهیامه کان لىرە دەپۇن بېز شوپتىنکى تر و ئه‌ويش برووناڭ ده‌كەن‌وه. دەسا باش بزانن كە:

ئه‌گه‌ر بە ئەندازه‌ی ئه‌مو مووانه‌ی بە سەرمە‌وه‌یه "سەر"م هەبیت و هەممو رۆزىتىكىش يه‌كىنگىان لە جەستم بکرىتەوه، ئهوا ئەم سەرەی کە بۇ راستى يه‌کانی قورئان بەختم

(۱) ئه‌مو بومەلەرزه توندوتىزانه‌ی لە كاتى شەرفىزشۇن بە پهیامه کانی نوور برووبان دا لەوانه‌يە راستىي ئەم بېزاره بچەسپىتىت كە: كاروبارى ئەم ولاته جىنى داخ و پەزاره ده‌بیت. (دانەر)

کردووه، هرگیز له بردەم ئىلحاد و كوفرى موتلەقدا داینانەوئىم و، هرگىزاو هرگىز
واز لەم خزمەتە نۇورانى يە ناهىنم، تەنانەت هەر ناشتوانم وازى لىنى بېھىن.

بىن گومان نابىن سەيرى ناتەواوى يە كانى ئىفادەي كەسىتكى بىرىت كە ماوهى بىست
سالە لە گۆشە گىريدا دەزى و پىنى ناوترى لە مەبەست لايداوه. چونكە مادەم دادگاي
كەسکى شەھر" ماوهى چوار مانگى رەباق لە پشكنىن ولىنى وردبوونەوە لە سەد پەيامى
پەنهان و ئاشكرادا، يەك دوو مادەن نەبىت لە يەك دوو پەيامدا، هىچ شىنىكى نەدۆزى يەوە
كە مايهى تاوانبار كردن بىت، كە ئەو دوو مادەن يەش سزايدى كى سووكەللە دەسەپىن،
تەنانەت ئەو دادگايە تەنها بېيارى بەند كردى ماوهى شەش مانگى بەسەر پازدە كە سدا
دەركەد لە نىوان سەد و بىست كەسدا و، ئىمەش ئەو ماوهى سزايدىمان لە بەندىخانەدا
بەسەر بىردى..

ھەروەھا مادەم سەرجەم بەشە كانى پەيامە كانى نۇور پىش چەند سالىڭ كەوتنە
بەردەستى بەرپرسان، ئىجالە دوای لېكۈزلىنەوەيە كى وردىلەو پەيامانەدا كە چەند
مانگىكى خايىاند ھەمۈريان درانەوە بە خاۋەنە كانيان..

ھەروەھا مادەم ماوهى ھەشت سال لە شارى "قەستەمۇنى" دا و سەربارى پشكنىنى
وردىش هىچ نىشانەيە كى وادەرنە كەوت كە پەيوەندىي بە كارى دادگەرى و ئاسايىشەوە
بىت..

ھەروەھا مادەم چەند سالىڭ پىش ئىستا بۇ دواھەمەن دەستەي كارشىناسان لە
"قەستەمۇنى" رۇون بۇوەوە كە ھەندى لەو پەيامانە لە ژىر لېئەدارىڭدا دۆزراونەتەوە،
ئەمەش نىشانەيە بۇ ئۇوهى كە بىلەن كراونەتەوە، بەلكۈن كراون..

ھەروەھا مادەم بەرپۇرە بەرى پۇلىس و بەرپرسى "داد" لە "قەستەمۇنى" بە جەخت
كەرنەوە بەلىييان بىن دام كە كىيە شارراواھ كامىن بەندەنەوە، بەلام رۇزى دوای ئۇوهە و پىش
ئۇوهى وەريان بىگرمەوە و تەنها بە گەيشتنى فەرمانى گىرتىن، گىرام و بەند كرام..

ھەروەھا مادەم ھەردوو دادگاي "دەنیزلى" و "ئەنقەرە" بېيارى بىن تاوانى يان بىز
دەركىرىن و سەرجەم پەيامە گىراوە كانيان دايىنەوە..

جا لەسەر بىناغەي ئەم شەش راستى يانە، بە پىنى خواست و پۇيىستىي سەرشانى
دادگا و داواكاري گشتىي "دەنیزلى"، ئەركى سەرشانى دادگا و داواكاري گشتىي

"قافیون" یشه که سه‌رجم مافه گرنگه کانم ره‌چاو بکهن. من ٹومیدم وايه و چاوه‌روانم له دوا اکاره گشته‌یه که به‌گرگری له مافه گشته‌یه کان ده کات، به‌گرگری له مافه که‌سی یه کانی منیش بکات که به بونه‌ی پهیامه کانی نووره‌وه ئه‌مو مافانم بیون به مافی گشته.

"سه‌عیدی نوئ" که بیست و دوو ساله له مهیدانی ژیانی کزملایه‌تی کشاوه‌ته دواوه و، هیچ شتیک له باره‌ی یاساکانی ئیستا و شیوازه کانی نوئی به‌گرگری نازانیت و.. پیشتریش سه‌د لایپه به‌گرگری پر له به‌لگه‌ی به‌هیزی پوچه‌ل نه کراوی پیشکه‌ش به دادگاکانی "ئه‌سکی شهرو ده‌نیزلى" کرد و.. تا ئه‌مو کاته و دواتریش له "قهسته‌مۇنى" و "ئه‌میرداغ" دا و له ئەنجامى قسوروه کانی خۆیه‌وه ژیانی به گیزدەبی به‌سەر برد، چونکه له ژیز چاودىزى بەردەوام و به وینه‌ی زیندانی تاکه که‌سی ئه‌مو ماوه‌یه‌ی ژیانی برد سەر..

ئەم "سه‌عیدی نوئ" یهی که ئەمە حالتیه‌تی، بى دەنگى ھەلەبزىرىت و، بوارى قسە کردن بۇ "سه‌عیدی كۈن" بە جى دەھىلىت.

"سه‌عیدی كۈن" دەلتىت:

"سه‌عیدی نوئ" پشتى له دنيا ھەتكىردووه و، لە گەل ئەھلى دنيا نادوى و، ئەگەر ناچار نەكىرت هیچ پۇيىستى يە كىش نايىنت بۇ به‌گرگری لەخۆ كردن.. بەلام لە بهر ئەوهى ئەم كېشىيە پەيوەندىي بە گەلنى كەسی بى تاوانه‌وه ھەمە لە جووتىاران و كاسېكاران، كە بەھۆزى پەيوەندىي يە كى لاۋازيان پىمانه‌وه يەند دەكىن و، كار و پىشەيان نوشۇستى دەھىنیت و، لەم وەرزى كار كردندا ناتوانى پىداويسىتى خېزان و مانلىان جىبىچى بکەن و.. ئەم دىاردەيەش لە ناخەوه منى خستە گريانه‌وه.. بۇيە سويند بە خواى گەورە دەخۆم كە ئەگەر لە توانامدا بپاپىيە سه‌رجم دەردىسەرەي يە کانى ھەموو ئەوانەم دەخستە ئەستۆي خۆمەوه، چونكە ئەگەر ھەر تاوان و گۇناھىڭ بېت ئەوانەها ھى منه و، ئەوانە ھەموويان بى تاوان) ^(۱).

(۱) تىشكە كان، تىشكى چواردهەم، ل: ۵۳۴-۵۴۲.

□ چهند خالیکی تر

(چهند خالیکی تر ههن که دهمه‌وی بیانخه‌مه پیش چاوی به‌پیوه به‌رايه‌تی شاری "ظاہیون" و دادگا و پژلیسی ئم شاره: یه که‌م:

پهیدا بیونی زوربه‌ی پنجه‌مه‌ران - دروودی خوابان له‌سهر بیت - له خوزره‌لات و ئاسیا.. سهره‌تلدانی زورینه‌ی فهله‌سووفه کانیش له خوزئاوا و ئهوروپادا، ئامازه‌یه کی ئه‌زه‌لیی قده‌ری خوای گهوره‌یه بز ئمه‌وی که له ئاسیادا "ئایین" زال و فرمانزه‌وایه و له‌وی فهله‌فه له پله‌ی دووه‌مدا دیت..

جاله‌سهر بناغه‌ی ئم هیماهه‌ی قده‌ری خوای گهوره:

ئه گه‌ر کاربده‌ست له ئاسیادا بز خزی ئاییندار نه‌بیت، ده‌بیت لانی کم کاری به‌سهر کار گوزارانی ئایینه‌وه نه‌بیت، به‌لکو پیویسته پشتیان بگرنیت و، هانیان برات له کاره کانیاندا به‌رد و ام بن.

دووه‌م:

قورئانی پیروز وه ک بیر و ژیری زه‌وی وایه. خز ئه گه‌ر خوا نه‌خواسته قورئان لم زه‌وی بیه بروات‌دهر، ئهوا زه‌وی شیت ده‌بیت و، دوور نی بیه ئه کاته سه‌ری خزی - که ژیری تیدا نه‌ماوه - بکیشیت به یه کیک له هه‌ساره کانداو، ئم کاره ساته‌ش بیت به هزی به‌پابوونی قیامت.

به‌لئن، قورئان ده‌ستاویزینکی قایمه و، ئه و په‌ته توندوتوله‌یه که عه‌رش و فه‌رش به یه کمه‌ه گری ده‌دات و، زیاتر له "هیزی کیش" زه‌وی را گیر ده کات! په‌یامه کانیه نووریش ته‌فسیری راسته‌قینه و به‌هیزی ئم قورئانه گهوره‌یه‌ن.

خز ئم په‌یامانه‌ی که وا ماوه‌ی بیست ساله کاریگری خویان لم نیشتمانه و لم سه‌رد مه‌دا پیش چاو خستووه، به نیعمه‌تیکی گهوره‌ی خواوه‌ند و موعجیزه‌یه کی خاموش نه‌بووی قورئانی پیروز داده‌نرین. که واته نه‌ه که هه‌ر نابی حکومت ده‌ستدریزی بیان بکاته سه‌ر و قوتاییانی بزرسینیت به مه‌به‌ستی دوور خسته‌وهیان له‌و په‌یامانه، به‌لکو ده‌بیت پاریزگاری لم په‌یامانه بکات و خه‌لکی بز خویندن‌ه و بیان هان برات.

سته‌هم:

له سه‌ر بناغه‌ی ئه‌وه‌ی که ئیماندارانی ئاییندە کردوه چاکه کانیان به دیاری بز ئیماندارانی پېشىنى خۆیان دەنیز و، دوعای لیخۆشۇونیان لە حوزوورى خواى گەورەدا بز دەکەن.. لە سه‌ر ئەم بناغه‌یه، لە دادگای "دەنیزلى" پېم وتن:

ئە گەر لە دادگای ھەرە گەورە ئەھىپا تدا مiliارەها کەسى ئەھلى ئیمان پرسیاریان له وانه کرد کە لە دنیادا گوشاریان دەخستە سەر قوتاپیانی نور و بپیاری بەندکردنان بز دەردە کردن، ئەو قوتاپیانه‌ی کە لە پىناوارى دەرخستى پاستى بە کانى قورئانى پىرۇزدا تىدە كۆشىن، ئە گەر پرسیاریانلىقى كردن و وتیان:

ئۇيە لە دنیادا بەپەپەرى سنگ فراوانى و بە ناوى ياساى ئازادى بەوه بوارتان بە كېنېپ و بلاو كراوهى شىيوعى و مولھىدان دەدا و چاپۇشىتان لەم كۆمەلە و پىتكەراوانه دەكەد کە نانوه‌ی پېشىوی و ئالۇزى يان لە ئامىز گرتىبو، تەنانەت ھەر ھېچ ئاستەنگ و لەمپەرىكتان لە بەردهم كارە کانى ئەواندا دانەنا، كەچى لە پىسى بەندکردن و چەندىن ھۆكاري ترى گوشار و تەنگ پىن ھەلچىنەوە دەتانييىت پەيامە کانى نور و قوتاپیانى لەناوبەرن، لە كاتىكىدا کە ئەوان لە پىناوارى پزگار كردنى نىشتىمان و نەتموھ لە ئىلحاد و فەساد و، ھاوللاتيانىش لە ئىعدامى ھەمىشەبى تىدە كۆشان..

ئە گەر لەۋى ئەم پرسیارەيان ئاراستە كردن، ج و لامىكىان دەدەنەوه؟ خۆ ئېمەش لىرە ھەر ھەمان پرسیارتانلىقى دەكەين؟

لە دادگايىدا ئەممە بىن وتن، ئىز ئۇ زاتە بەرپىزىانه‌ی کە خاوهنى و بىزدان و دادگەرى بۇون، بپیارى بىن تاوانىي ئىمەيان دەركەردى، دادگەرىي دام و دەزگای "داد" يان پېش چاوجىختى.

چوارم:

من لە لايەنى خزمەوە چاوه‌روانىي ئەوەم دەكەد کە "ئەنچەرە" يان "ئافیوون" بز بەردهم لىرۇنەيە كى پاۋىزىكار بانگ بکات و، پرسیار و وەلام لە نیوانغاندا بىگۈرپىنەوە سەبارەت بەو باپەتە گەورە و گەنگانەي کە پەيامە کانى نور خستۇريانەتە ئەستۆي خۆيەنەوه..

بهلئی، پهیامه کانی نور به همیزترین هزارکار و کاریگه رترین دهرمان و چاره سره له م ولاتهدا بز گیپانه ووهی برایه تبی ئیسلامی پیشوا و خوش ویستی پابوردوو، هاودهم له گهل گومان باشی و هاو کاری له نیوان سئ سدد و پهنجا ملیون مسلماندا و، بز دوزینه ووهی پیگا کانی ئهم هاو کاری يەش. واله خواره وده نیشانه يە کی پرونی ئەمە پیش چاو دە خەم:

ئەمسال زانایه کی گەوره له "مە ککھی پیروز" چەند بەشىکى گەوره‌ی له پهیامه کانی نور وەر گیپا بز زمانی هیندی و عەرەبی و، ئەم وەر گیپانه شى نارد بز هیندستان و حيچاز و، وتى:

"پهیامه کانی نور بز هینانه دىي يە كېتى و برایه تبی ئیسلامىمان تىدە كۆشىن، كە به همیزترین پشتگیرى ئىمەيە. بەمدش بۇمان دەردە خات كە خەلکى تور كیا له بواره کانی دين و ئىماندا ھەميشە لە پېشەنگى شوتىنانى تەرەون".

ھەروەها چاوه پروانى ئەمە دەكىد ئەو مەسەلە و بابەتە گرنگانە بورو وۇزىنرايە كە بە وينەي چيا گەردن كە شە كان مەزن و گەورەن، وەك:

"ئایا پادەی خزمەتى پهیامه کانی نور و قوتاييانى چەندەيە لە دژى ئەو شىيووعى يەتى كە لە نىشتمانى ئىمەدا بۇوه بە بزووتنەوەيە کى ئازاوهچى؟ چۈن دەتوازىت ئەم نىشتمانە پیروزە لم لافاوه رامالەر و ترسناكە پىارىزىرتى؟"

لە كاتەدا كە من چاوه پروانى ئەمانم دەكىد، كە چى دەيىنم پۇوې پۇوي چەند كېشەيە کى هیندە بى نرخ دە كرىمەوە كە كېشى بالە مېشىكىان نى يە و، ئەوەندە ھەندە كىن كە هىچ بە رىرسىيارى يەك ھەلناگرۇن و، رق و قىن و بوختان و قىسى دەمەلەستى كە سانىكىن كە شتى بچوو كى وەك دەنكە گەغىڭ ھىندهى گومەزىك گەورە دە كەن..

بە جۇزە و لم چەشىنە هل و مەرج و بارودۇخە دژوارەدا، هیندە ئازارم چەشت كە پىشىر و تا ئىستاش ئازارى ترى هاوجەشنى ئەوەم نەچەشتۈو. ھەر ھەمان ئەو پرسىارانە شىان لە ھەمان ئەو مەسەلانەدا ئاراستە كراوهەتەوە كە سئ دادگاي پىشوا ئاراستەي كردىن و، بى تاوانىي ئىمەيان لە بارەيانەوە راگەياند، جىڭە لە يەك دورو مەسەلەي كەسى و بى نرخ نېنى كە هىچ واتايە كىان تىدا نى يە.

پنجم:

ئاسته‌نگ دانان له بەردەم پەيامه کانی نوردا و زۆران گرتن له گەلیاندا، له توانای کە سدانی يە! چونکە ئەم پەيامانه شکست ناهىن و به هىچ كەسيك نابەزىن. ئەوتا و ماوهى بىست سالە سەرسەخت ترین فەيلەسووف دەمكوت و بى دەنگ دەكەن و، به وينهى خورى ئاسمانيش لە رۆزى پرووناکدا پراستى يە کانى ئىمان ئاشكرا دەكەن. كەواتە دەبى ئەوانەي حوكىمى ئەم نېشتمانەيان لە دەستدایە سوود لە هيڭى ئەم پەيامانه وەربگەن.

شەشم:

سووڭ سەير كەردى من لە پىي دەرخستى ھەلە کانى "كەسيتى" بى بايەخى خۆمەوە و، شەكاندۇم لە پىش چاوى خەلکدا بە سوو كايەتى پى كەردىم، هىچ زيانىك بە "پەيامه کانى نور" ناگەيەنىت، بەلکو لە پروويە كەوە پەيارمەتىي ئەو پەيامانه دەدات! چونکە ئەگەر زمانى فانىي من بى دەنگ بىرىت، ئەواھەر گىز زمانە کانى سەدان هەزار نوسخەي پەيامانەش، كە تواناي گوفشار و پۈونىي بەلگە هىنانەوەيان پى به خىراوە، بە پشتىوانىي خواي گەورە هەتا رۆزى قىامەت ئەم فەرمانبەرى يە باك و پىرۆزە گشتى يە، بە بەردووامى بەپىوه دەبەن، وەك تا ئىستا بەپىوهيان بەردووە و ئەنجاميان داوه.

حەۋەم:

وەك لە داد گاكانى پىشىوودا، كە بەلگە کانى خۇمان تىدا خستۇرەتە رۇو، باسان لەوە كەردووە دوژمنە نەھىنى و نەيارە رەسى و نارەسى يە كاغان كە حکومەتىان خەلەتاندۇوە و، بە ھەلەياندا بەردووە و، گومان و مەترىسيي ھەندى لە پايە کانى حکومەتىان قۇزىتۇرەتەوە و، دامودەزگاى "داد" يان لە دۈمان ئاراستە كەردووە.. ئەوانە: يان بە شىۋەيە كى بە كىجار خرآپ خەلەتاون، يان خەلەتىراون، يان لە بەرژەنلىي ئەو ئازاوه چى يانە كار دەكەن كە بە شىۋەيە كى غەددارانە بۇ رۇوخاندىنى بىزىمى حوكىم تىدە كۆشىن، يان لە كەسانى دوژمنى ئىسلامن، ياخود لەو ھەلگەر اوانەن كە دوژمنايدىتىي پراستى يە کانى قورئان دەكەن، يان لە زەندىق و مولحىدانن.. چونكە

ئهوانه له ده‌می دژایه‌تی کردنی ئیمەدا هیچ سلیکیان لهوه نه کرده‌وه که ناوی "پیسا" له هەلگەران‌وه‌ی تهواوه‌تی بنین و، سیفه‌تی "مەدەنیبەت" بۆ هەرزه‌بی و بەره‌لائی ترسناکی په‌وشتی دابنین و، ئهورپیسا کوفرى و بەره‌لا و خۆسەپنەش که پا به‌ندی ههوا و ئاره‌زرووه کانه به "یاسا" ناوزه‌د بکەن..

بەم جۆره، توانیان گوشارنیکی توند بخنه سەرمان و، حکومەتیان خافلاند و له خشته‌یان برد و، بى هیچ پیویستی يەك دام و دەزگای "داد" یان بهو رووکاره‌دا ئاراسته کرد کە به ئیمەوه سەرقال بیبت.

بزیه ئیمەش له لایه‌نى خۆمانه‌وه هەموو ئهوانه به قەھر و غەزه‌بی خوای قەھهارى شکزەند دەسپیرین و، هانا بزقەلای ﴿خَسِبْنَا اللَّهُ وَنَعْمَ الْوَكِيلُ﴾ دەبەین، تاکو له شەر و زیانی ئهوانه، مانپاریزیت^(۱).

پاشماوه‌ی ئهه ئیعتیرازه‌ی کە پېشکەش به دادگای "ئافیوون" کرا

□ (برووی گوفارم لەم ئیعتیرازه‌دا له دادگای "ئافیوون" و داواکاره گشتنی يە كەئى نى يە، بەلكورلەو كارمەندانىيە كە لىزە و له فەرمانگەمى لىكۈزلىنەوه كاندان، لهوانە كە گومان و مەبەستى كەسى يان لەخۇدا هەلگەرتۇوه و، سەنگەر لە دەزمان دەگرن و، پشت بە چەند لىكۈزلىنەوه يە كى ناتەواو يان بە چەند هەوالىنىكى هەلبەستراو دەبەسن كە هەندى داواکارى گشتنى و هەوالدەران و پشکەرانى شۇنىنانى تر كەربلە دەبەستىان بە بىرپەيەنلەوی دەستیان.

يە كەم: بىرىنى ناوی كۆمەلە - كە هەر بە خەيالدا نايەت و هیچ بناغەيە كى نى يە - بەسەر قوتايى يە بى تاوانە كانى پەيامە كانى ن سوردا، كە هیچ پەيوەندى يە كيان بە سياسەتەوه نى يە .. پاشان لە قەلەمدانى ئهه داماوانەي كە رۇشتۇونەتە ناو ئهه بازنىيە و جىگە لە ئىمان و ئاخىرەت هیچ ئامانجىنلىكى تريان نى يە، بە ئەندامانى كارا و بلاو كەرەوهى ئهه كۆمەلەيە .. هەرۇھا تاوانبار كردنى ئهه كەسانەي كە پەيامە كانى ن سوريان خويىندۇوه تەوه، يان ئهه پەيامانەيان بە كە سېڭ داوه بىانخۇنىتىنەوه، ياخود

(۱) تىشكى كان، تىشكى چواردەھەم ل: ۵۸۴-۵۸۸.

نووسیویانه‌تموه، ئىجا بردنیان بەرەو دادگا لەسەر ئەم.. هەموو ئەم چەشىنە كارانە، دوور كەوتىنەوەيە كى پۇون و ئاشكرايە لە دادگەرى.

بەلگەيى بىن گومانىش لەسەر ئەم قىسىمەن ئەوەيە كە:

خويىنەرانى كىتىبە زىيانبەخشە ئەھراوى بە كانى وەك كىتىبە كەى دكتۈر دووزى و هاواچەشنى لەو كىتىبانە كە هيپىش دەكەن سەر قورئانى پېرۆز، لە ئىزىز ناوى دەستورى ئازادىي فىكىر و ئازادىي زانستىدا، چاپقۇشى يانلىنى دەكرىت و بە تاوانىبار دانانزىن. كەچى خويىندىنەوە و نووسىنەوە ئەم پەيامانەي نۇور بە تاوان دادەنرېت كە لە پاستى بە كانى قورئان و ئىمان دەدوين، و، وانەي ئەم پاستى يانە بەم كەسانە دەلىنەوە كە پۇيىستىان پېيانە و، تاسەمنى زانىنیان و، وەك خۇرۇرى درەخشان بۆيىان پۇون دەكەنەوە!

ئەوان لەسەر چەند رېستەيەك تاوانىبار مان دەكەن كە لە هەندى پەيامى پەنامە كىدا هاتۇون لەو پەيامانەي كە لە بەر ئەوەي بە هەلە لىيڭ نەدرېنەوە بە پەنھانى ھەلمان گرتبوون، پىش ئەوەي دادگا كان ئاشكرايابان بکەن. لە كاتىكىدا كە ئەم پەيامانە - يەكىكىان نەبىت - هەموو يان دادگايى "ئەسكى شەھر" لىيکۈلىنەوەي وردى لەسەر كردن و ھەنگاوى پۇيىستى لەبارەيەنەوە ناو، يەك دوو مەسىلەي "پەيامى حىجاب" نەبىت پەختەي لە ھىچجان نەگرت، كە وەلامى ئەم خالانەشم لە عەرزۇ حالە كەم و لە ئىعتىرازە كەمدا بەلگەيى گومان بېرىمەوە، و ئەمان:

"ئەوەي لە دەستماندايە نۇورە و، گورز و كوتە كى سىاسەت نى يە" ..

ئەمەشان لە بىست رۇوەوە لە دادگايى "ئەسكى شەھر" دا پۇون كردهو.

ئىجا دادگايى "دەنیزلى" شوردىبۇنەوەي لە سەرجەمى پەيامە كان - بە بىن جيا كردنەوەي ھىچجان - ئەنجام دا و پەختەي لە ھىچ كامبىان نەگرت. بەلام ئەم داواكارە بىن وېژدانانە حوكىمى ئەم دوو سى رېستە پەختە لىي گىراوەيان بەسەر هەموو پەيامە كاندا شكارىدەوە و، تەنانەت دەستىيان بەسەر كۆمەلە پەيامى "زولفەقار" يىشدا گرت كە چوار سەددابەرەيە، تەنھا لە بەر چەند لابەرەيە كى ئەم كىتىبە! خويىنەران و نووسەرەوانى ئەم پەيامانەيان بە تاوانىبار لە قەلەم دا و، منىشىيان بەمە تۈمىتىبار كردى كە تەحەددە و دىزايەتىي حكۈممەت دەكەم.

من له لایه‌نی خزمه‌وه هممو هاوری نزیکه کام و ئهوانش که سه‌ردام ده کهن
ده گرم به شایه‌ت و، سویندیش به خوای گموره ده خزم که:
له نیوان سه‌رانی حکومه‌ت و، وهزیر و، سمر کرده و، کارمه‌ندو، په‌رلله‌مان‌تار‌ایدا
جگه له دوو سه‌رۆك کۆمار و ئەندام په‌رلله‌مان‌ئیک و پاریز گاری قەسته‌مۆنی کەسی تریان
لتی ناناسم و، به دوای ناسینیشیاندا ناگه‌ریم، مە‌گمیریه ک دوو کەس نهیت که پیش
سالیک په‌بیوه‌ندی‌یان له گەلدا به‌ستم و، له پیانه‌وه پىنج شەش کەسم له سه‌رانی
حکومه‌ت ناسی.

جا ئایا ده گونجى کەسینک کە ململانی له گەل حکومه‌تدا بکات، نەزانى له گەل
کىدما بیکات؟ يان حەز به ناسینیان نەکات و، بايەخ به‌وانهی بەرامبەرى نەدات کە ئایا
دۇستن يان دۇزمۇن؟

لەم حالە‌تائىنوه دەز ازىت کە ئەوانه پروپانووی بىن بناگە له دژمان هەللىدەبەستن.

جا مادەم وايد، ئەوا من بەو بىن وېزدانانه - نەك بەم دادگايى - دەلىم:

ھىچ بايەخىڭىچى بەو سزايدەنەم - چەندەش توندۇتىۋىت - کە نياز تانە به سەرمدا
بىسەپىن! چونكە ئىستا من لە سەر دەرگاى گۈزە كەم و لە تەممەنى حەفتا و پىنج
سالىدام. ئایا چ بەختە وەرىيەك لەو گمورەتە كە يەك دوو سالى تەممەنىكى سەم
لىكراوى و بىن تاوانى بىگۈرمەوه بە پلەى شەھىدى؟

پاشان له پەپى دلىيابىدەم و ھىچ گومانىكىم لە ودا نى يە كە "مردن" سەبارەت بە¹
ئىمە پشۇودان و، پسولەى پوخىست وەرگرتە بۆ ئەوهى بېزىنە ناو جىهانى دلىيابى و
بەختە وەرى. ھەزاران بەلگەشان لە پەيامە كانى نۇورى دەسەر ئەم پاستى يە
دەستەوەيە. تەنانەت گەر مردن بۆ ئىمە ئىعدامىكى پوالتى بىت، ئەوا گىرۇ گرفتى ئەو
يەك سەعاتەيى كۆتلىي تەمن سەبارەت بە ئىمە دەبىت بە كامەرانى و، كلىلى دەرگاى
مېھرەبانى و، ھەلىكى گمورە بۆ گواستەوەمان بەرەو جىهانى مانمۇ و ھەمىشەبى.

بەلام ئىۋە، ئەدى دۇزمە خۆچە شاردەرە بەنھانە كان و، ئەى ئەوانەى كە لە پىتاوى
پازى كەرنى ئىلخاددا دام و دەز گاى "داد" لە خىشتە دەبەن و، دەبن بە ھۆى ھەلبەستى
وەم و گومانى درۈزىنە لە زەينى كاربەدەستانى دەولەتدا، بۆ ئەوهى بە ناحەق و خۇرائى
بە ئىمەوە سەرقاليان بکەن!

باش بزان و باله‌ر ز به جهسته‌تاندا بیت که ئیوه بپاری ئیدامی هەمیشه‌ی و زیندانی تاکه کەسی بەردەوام لەسەر خۆتەن دەردەکەن و، تۆلەی ئیمە بە چەندین قات لە ئیوه دەسېئریتەوە. ئەوەتا ئیمە ئەم پاستى يە دەبىنن و بەزەيمان بە حالتاندا دېتەوە! بى گومان پاستى ئەم مردنه‌ی کە سەد جار ئەم شاره لە دانیشتۇوانى خالى دەکاتەوە و بەرهە گۆرستانە کان بەرپیان دەکات، دەبى خواست و ئاماڭىكى لە خواست و ئاماڭى ژیان و گۈزەران گەلنى بەرزىرى بیت و، ھەولى خۇزپەزگار كەردىش لە چىنگى ئەم ئیدامە هەمیشه‌يى لە پىشە كىي سەرجهمى كىشە كانى مروۋاچاھىتى يەوە بىت، تەنانەت لە ھەموو خواستە کانى مروۋاچاھىتى گەرنگەر و پىویست تر بىت.

جا مادەم حقىقەت ئەمەيە، ئایا كارىنگى نامۇ و مايەي سەرسوورمان نى يە كە خەلکانىك ھەبن قوتاييانى نور تاوانىبار بکەن، ئەمۇ قوتاييانى كە رپیان بەو نەھىنى يە بىدوووه و، ئەم پاستى يەيان دۆزىيەتەوە.. يان تۆمەتى نارەوا ئاراستەي پەيامە کانى نور بکەن، كە ئەم پاستى يەيان بە ھەزاران بىلگەي خۆيان چەسپاندۇووه؟ خۆ ھەر كەسيك ھېنەدەي تۆزقالىتك خاوهنى ژىرى بىت - تەنانەت ئەگەر شىتىش بىت - دەزانىت كە ئەم خەلکانەي كارى وائەنجام دەدەن خۆيان لە بەردەم پاستى و دادگەريدا دەخەنە ھەلتوپىستى تۆمەتبارى يەوە!

سى مادده ھەيە كە گومانى بۇونى "كۆملە" بە خەيالدا دەھېنەت و ئەم سەتكاران دەخەلەتىنەت، كە شىنەكە ھەر گىز ئىمە پەيوەندىگان پىوهى نى يە. يە كەميان:

ئەم پەيوەندى يە توندو تۆلەي كە قوتاييانى پېشۈرم بە يە كەمە گىز دەدات، گومانى بۇونى "كۆملە" ئى لە لا دروست كەردوون.

دۇوھەم:

ھەندى لە قوتاييانى نور بە شىۋازى كارى بە كۆملە ئىش دەكەن، وەك ئەمە كۆملە ئىسلامى يە كانى ھەموو شوينىك ئەنجامى دەدەن و، ياسا كانى كۆمارىش بوارى بىن داوه و كارى بەسەر يەوە نى يە. لەبەر ئەمە، ھەندى كەمس پىنى وا بۇوه كە قوتاييانى

نور "کۆمەلە" يەك بن، کەچى کۆمەلە نىن. نيازى ئەو چەند كەسە كەمەش هەرگىز پىكەھىنانى كۆمەلە و شتانى ھاواچەشنى نى يە، بەلكو تەنها پەيوەندى يە كى يىنگەردۇ برايەتى يە كى قىامەتى يانە خارىنە.

سىھەم:

ئەو سەتكارانە خۇيان دەناسن كە چۈن نوقى دنياپەرسىتى بۇون و بە تەواوى لە رېن ترازاون، ھەندى ياسايى حکومەتىشيان دىوهەتەوە كە لە گەل ئەواندا گۇنجاوە. بۇيە ئەو قىسيە دەلىن كە بە زەينىاندا دېت:

سەعىد و ھاواھلاني نەيارى ئىمە و ئەو ياسايانە حکومەتن كە لە گەل ھەوا و ئارەزووى ئىمەدا يەك دەگەرنەوە. كەواتە ئەوانە كۆمەلە يە كى سىاسىن.

منىش دەلىن:

ئەى بەدبەختىنە!

ئەگەر دنيا ھەميشەيى بوايە و، مروقىش بە ھەتاھەتابى تىايادا بىابايدە، كار و ئەركە كانى ئەم دنيايمەش تەنها بىنخايدە سىاسەتەوە، ئەوا ئەو كاتە بوختانە كەتان جى يە كى دەگرت..

بەلام باش بزانى كە ئەگەر من لە دەرگاي سىاسەتەوە كارم بىكرايدە، ئەوا نەك تەنها دە پستە، بەلكو ھەزار و يەك پستەتان دەبىنى كە بە شىۋازى تەحەددادى سىاسى دادەرىزىران!

گۈمان بە فەرزى مەحال - وەك ئىپوھ دەلىن - ئىمە بە ھەموو توانيە كىمان بىز چەند ئامانجىكى دنياىي و بەدەستەھىنانى تام و چىزە كەم نرخە كانى و لە پىناوى دەستكەوتى ئامانجى سىاسىدا كار دەكەين، كە ئەوهش گۈمانىكە تەنانت شەيتانىش نەيتانىوھ بە هېچ كەسىنکى بىسەلمىنەت.. بەلام خۇ مادەم ھەموو بەسەرهاتە كانى ماوهى بىسەت سالمان شىتىك پىش چاوا ناخات كە مايەيلىپ سىنەوە و بەدوا داگەر اڭمان بىت، چونكە حکومەت سەيرى ھەلسوكەوت و رەفتارى مەرۆف دەكت، نەك ئەو شتەي كە لە دلىدايدە. جىڭە لەوهى كە لە ھەموو حکومەتىكدا و بە شىۋە يە كى بەھىز نەيارى حکومەت ھەيە..

ئهوا بى هېچ گومانىڭ ئىۋە ناتوانن لە پىسى ياساكانى دادگەرى يەوه ئىمە تۆزمەتىار بىكەن.

دوا وتهم: ﴿حَسْنِي اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوْكِيدٌ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ﴾^(۱).

پاشكۈرى پاشاوهى ئەو ئىعتيرازەى كە پىشكەشى

داواکارى گىشتى دادگائى "ئافيوون" كرا

□ (بىرە كەم):

بۇ دادگائى رۇون دە كەمەوه كە:

ئەم داوا نوييەش لەسەر بناغەى چەند داوا يەكى كۆنلى دادگاكانى "ئەسكى شەھر" و "دەنيزلى" و، پاپۇرتىك كە چەند خەبىرىنىكى پوالەت بىن دواى لىنگۈلىنەوهى سەرىپىنى پىشكەشيان كىردىبوو، بنيات نزاوه.

لە دادگاكەي ئىۋەدا وتم: ئەگەر سەددانە ھەلەم لەم داوا نوييەدا نەچەسپاند، ئەوا رپازىم سزاي سەدد سال بەندىم لەسەر دەرىبىرىت. وا ئىستا من ئاماذهى خۆم دەردەپرم كە ئەو ھەلانە بچەسپىئىم. گەز حەز دەكەن ئەم خىشتىيەتان پىشكەمش دەكەم كە زىاد لە سەدد ھەلەي دەست نىشان كىردووه.

دوووهەم:

كاتى لە دادگائى "دەنيزلى" يەوه دۆسىيە و نۇوسراوه كانى ئىمە رەوانەي "ئەنقرە" كىران و، لە نىگەرانى و چاواھەپانىي بىپارىنىكدا بۇوين لە دېمان دەرىبىرىت، بۇ بىرگەيم بۇ برایامن نۇوسى كە لە كۆتايى ھەندى لە بەرگرىيە كانىدا ھەيە و، بىرىتىيە لەمەي خوارەوه:

ئەگەر كارمەندانى "داد" كە بە نىازى پەخنە و ھەلسەنگاندىن پەيامە كانى نور دەخوينتەوه، تواني يان ئىمانى خۆيان بەھىز بىكەن و بىپارىزىن، پاشان بىپارى ئىعداميان لەسەر دەركىردىم، ئەوا ئىۋە شايەت بن كە من دەست لە ھەموو مافىكى خۆم بەرامبەر بەوان ھەلە گرم. چونكە ئىمە خزمەتگۈزارى ئىمانىن و، ئەركى سەرە كىي سەرشانى

(۱) تىشكى كان، تىشكى چواردەھەم، ل: ۵۷۰-۵۷۴.

پەيامە کانى نۇورىش بىرىتى يە لە بەھىز كىردن و پۈزگار كىردى ئىمانى خەلتك. كەواتە ئىمە خۆمان بە ناچار دەزانىن كە خزمەتە ئىمانى يە كان پېشىكەش بىكەين، بە بىن جياوازى لە نیوان دۇست و دوئەمن، يان لايدەنگەرنى هېيج لايدەنىكى دىيارى كراو.

بەم جۆرە.. ئەى ئەندامە بەپىزە كانى داد گا! بە پېشت بەسەن بەم راستى يە و لە زېر تېشكى پۇوناڭى يە كەيدا:

پەيامە کانى نۇور بەھۆى راستى يە خاۋىن و بەلگە درەخشانە كانىانوھ، توانى يان دلى زۇر كەمس لە ئەندامانى داد گا بەلاي خۇياندا و ھاو سۆزى يان لە گەلياندا پابكىشىن. ئىستر بەلامەوه گۈرنىڭ نى يە كە چىتان دەۋى يىكەن بەرامبەرم و، ج پېيارىتك لەبارەمەوه دەربکەن.

كەواتە چى دە كەن يىكەن. من لىستان خۇش دەيم.. ھەر گىز بە گۈراندا نايەم و لىستان تۇورە نام.

ھەر ئەمەش تاكە ھۆكاري ئەوهىيە كە ھەموو جۆرە كانى ئازار و سىتمە و، دووبارە كىردىنەوەي چەندىن جارەي سوو كایەتىم قبۇل كردووه كە دەمارە كانىان دەرەرۈۋەنلىم لەوانەي كە پېشىر لە ھەموو ۋىيەندا شىتى وام نەھاتووه تەرى. تەنانەت دوعاى شەپم لە هېيج كەسىك نە كردووه.

ھەروەها كۆمەلە پەيامە کانى نۇور كە لە بەرده ستاندایە، داكتۆركى و بەرگرىي پەختە ھەلئە گىرى منه و، باشىزىن بەلگەيە لە سەر پۇچەلىبى ئەم داوا ئايەنە لە دېمىان ورۇۋەپىراون.

ئەوهىيە كە مايەي سەرسوورپمان و جىنى سەرسامىيە ئەوهىيە كە:

لەو كاتەدا چەندىن زاناي گەورەي ميسىر و شام و حەلب و مەدىنەي منه و وەرە و مەككەي پىرۇز و، چەند زانايە كى سەرۇ كایەتىي كاروبارى ئايىنى لە چەند كۆمەلەيە كى پەيامە کانى نۇوريان بە وردى كۆزلىۋەتە و هېيج پەختەيە كىيان ئاراسە نە كردووه، بەلكورپىز و ستايىشى شايىستەيان بەرامبەرى دەرپىوه..

ھەروەها لەو كاتەدا كە ئەو پەيامانە، سەربارى بارودۇخى دژوارى دەرەرۈۋەر، سەد هەزار كەسى ئەھلى حەقىقەتىان والى كەردووه تەسىقىيان بىكەن..

لهو کاته‌دا که پهیامه کان بهم جزوره ریزیان لئی ده گیریت و ستایش ده کرین، که چی ئهو زیره که(!) که چهند داوایه کی لاوازی له دزمان کوژ کرد ووه‌تهوه^(۱)، ههله‌یه کی هینده تابرووبه‌ری له زار ده‌ده‌چیت که ساکاری خوی و سه‌زاره کبی تپروانینه کانی بو شتان ده‌ده‌خات، ئوه‌تا وتی: "قورئانی پیروز سه‌د و چل سوره‌ته!"

جا ئهو شته‌ی که مایه‌ی سرسوورمان و جیئی سرسامی يه ئوه‌یه که ئه‌م که سه‌یه دیت پهیامه کانی نوور هه‌لده سه‌نگینیت و ده‌لیت:

"پهیامه کانی نوور هه‌رچه‌نده هه‌مولی ته‌فسیر گردنی قورئانی پیروز و ته‌ثولی فه‌رموده پیروزه کان ده‌دهن، به‌لام له رپوی پیشکه‌ش گردنی زانیاری‌یه‌وه به خوینه‌راتیان هیچ نرخ و به‌هایه کی زانستی بهرزیان له خو نه گرت‌ووه"^(۱)

جا ئایا لهم په‌خنه‌یه‌وه ده‌رنا که‌ویت که هه‌تا بلیت له یاسا و پراستی و حمه‌ق و داد‌گه‌ری‌یه‌وه دووره!

هه‌روه‌ها سکالاًی ئوه‌شتان له‌لا ده که‌م که:

ئیوه دوو سمعاتی ته‌واو قسه کانی داواکاری گشتیان به گوئیدا داین که دلی هه‌موومانی زامدار کرد، له‌بر هه‌له کانی که له سه‌د دانه تی‌ده‌په‌رن و له چل لاه‌په‌دا تو‌مارمان کرد وون. به‌لام من هه‌رچه‌نده‌جه‌ختم لئی گردن که‌چی بواری دوو خوله‌ک کاتان بین نه‌دام که به لاه‌په‌ره و نیویک و‌لامی بدنه‌وه. بؤیه به ناوی داد‌گه‌ری‌یه‌وه داواتان لئی ده که‌م که به ته‌واوی ئیعتیرازه که‌م بخویننه‌وه.

ستی‌هه‌م:

هموو حکومه‌تیک که‌سانی نه‌یاری هه‌یه.. یاسایش بوار نادات ده‌ستدریزی بکریت سه‌ریان، ماده‌م کاریان به‌سر تیکدانی پیسا و سیسته‌می و لاتمه‌ه نه‌یت.

جا ئایا ده گونجی من و که‌سانی هاو‌شیوه‌ی من له‌وانه‌ی که پشتمان له دنیا هه‌لکردووه و به‌رهو گزره کاغان هنگاو ده‌نین، وازله هه‌ول و تیکوشانان به‌نین بزر ژیانی نه‌پراوه‌ی هه‌تاهه‌تائی به‌پیئی ئهو رپیازه‌ی که باپره به‌پیزه کاغان له دریزایی هه‌زار و سین سه‌د و په‌نجا سال پیایدا رپوشتون و، به رپنمایی قورئانه مه‌زنه‌که‌مان و، له رپوشنایی

(۱) مه‌بست داواکاری گشتی‌یه.

ئەو دەستورانە کە لە هەمۇر چەرخىكدا سى سەد و پەنجا مىلىزۇن ئىماندار تەقىسى دەكەن.. ئايادە گۈنچىت كە ئىمە واز لەمە بەھىنەن، بە زىيانىكى كورت و فانىي دنياوه سەرقالى بىن و، بۇ چەندى ياسا و دەستورىتىكى نارپەوشتى شارستانىتىيى ھەرزە، تەنانەت چەند ياسايدىكى وە حشىگەرى و سەتمەكارانە وەك ھى "بەلشەفي يە كان" ملکەج بکەين و، لە ئىزىز گوشار و فۇرفىلى دۇزمۇغاندا لايەنى ياساى لەم جۇزە بىگرىن؟ خۆز لە سەرانسەرى دنىادا ھىچ ياسايدىك و ھىچ مەرۇققىك نى يە كە ھېنەدى گەردىلەيەك و پىزدانى ھەبىت خەلکانى تر ناچار بکەن واز لەمە بەھىنەن بۇ ئەمە. بەلام بەو نەيارانە دەلىيىن:

ئىمە كارمان بەسرتاناوه نەبۇوه، دەسا ئىۋەش كارتان بەسەرمانەوه نەبىت.

بەم جۇزە و لە سەر بناگە ئەم پاستى يە:

ھەر گىز ئىمە لە گەل سەركەدە كەدا نىين كە بە پىئى ئارەزۇوي خۆزى فەرمانە كانى بە ناوى ياساوه دەركەد بۇ گۇرپىنى مزگەوتى "ئەياسوفيا" بە بىتخانە و گۇرپىنى بارەگاي مەشىيەختى ئىسلامى بۇ دوا ناوهندى يە كى كەچان.. ئىمە نە بە ھزر و بىر، نە لە پۇوي باهەت و، نە لە پۇوي ھاندەر و، نە لە پۇوي ئاكامە كانەوه لە گەل ئەودا نىين و، خۆشمان بە ناچار نازانىن كە شتى وا قبۇل بکەين.

لە پاستىدا وېڭىز بەسەر بىردى ئىيانى دىلى و ئاوارەبى لە ماوهى ئەم بىست سالىدا، كە چەندىن جۆزى ئازاز و دژوارتىن شىوازى سىتم و خۆسەپاندىن ھاتووهتە پىزى و، وېڭىز ئەمە كە سەدان ھەزار براى نۇورى و بە وەقام ھەبى، كەچى خۆشمان لە كاروبارى سىايسىدا ھەلتە قورتاندۇوه، تەنانەت يەك رۇوداوش تومار نە كراوه كە بەلگە بىت لە سەر ئەمە كارمان بەسەر ئاسايشەوه بۇوبىت يان رېسامان تىككىداشت.

ئەو سۇو كايەتى پىنكىرنە يەك لە دواي يەك و مامەلە سەرتاپا سەتمە كە رۇوبەپرووم دەكىرىتەوە و لەم دواپۇرۇانە ئىيانغا دىنەپىم، ئىيانى نامۇنى و ئاوارەبى كە بەسەرى دەبەم و پىشىرەاوشىۋەم نەيىنیو، وايانلىتى كرددۇم لە ئىيان بىزاز بىم.. من لە "ئازادىي دەست بەستراو" بىزاز بىروم، كە ئازادى يە كە خۆسەپاندىن و سىتم سنۇورى بۇ دادەنەت! بېزىدە داوا كارى يە كەم خىستووهتە بەر دەستان نەك بۇ ئەمە - وەك شىتىكى ئاسايدىلەم جۇزە حالتانەدا - ئازادم بکەن، بەلكەر بۇ ئەمە قورسازىن و

سه‌خت ترین سزانم له سه‌ر دهربکه‌ن.. بهلئی، قورستین و سه‌خت ترین سزا، نه کسوو کله‌ترین و ئاسانترین!

چونکه هیچ پیگایه‌ک بۆ رز گاربوبون لەم چەشته مامەلە ناچەزه سەپرو سەمەرەیه له بهردەم مزوقدانی یه جگه لەم دوو پیگایه: بهندیخانه یان گۆر. خۆ پیگای گۆرم له بهردەمدا داخراوه و ناتوانم به دەستى بھېئىم، چونکه له پووی شەرعەوە خۆکۈزى حەرامە و، ئەجهلىش پەنهانە و، مزوۋ نازانىت كەئى كۆتايى بە تەمەنی دىت، ج جاي ئەوهى دەستى پىپى بىگات.

بۆيە به مانووهم لەم بهندیخانه يەدا رازى بۇوم كە شەمش ماڭگە به تەنبايى تىايادا بهند كراوم. بەلام ئەم سكالايم لە كاتى ئىستادا راگرت، لە بەرداوا و ئارەزۇوی برا بى تاوانە كام.

چوارم:

من لە ماوهى ئەم سى سالەي دوايى ژيانغا كە ناوى "سەعیدى نوى" ملى ناوە، هەتا توانيومە تېكىزشام دەرەونى بە دخوازم لە غاو بکەم و، لە چاودىگىرانى بۆ بە دەستەتەنائى ناوبانگ و شانازى بە خۇووه كردن و لە خۇرمازى بۇون بىپارىزىم، تەنانەت سەد جار زىاتر ھەستى قوتايىانى نورم زامدار كردووه لهانە كە لە رادە بە دەر گومانى باشىان پىم ھەيە..

ئەو شتانەي كە لە پەيامە كانى نوردا نۇرسىومن و ئەو راستى يانەش كە له و پەيامانەدان و پەيوەندى يان بە خۆمەوە ھەيد و.. ئەو خاوهەن و يىزدانانەش كە بە لېپەنەوە ھامشۇم دە كەن و.. ھەموو برا دەران بە گشتى، شايەتى لە سەر ئەمە دەدەن. چونكە من خاوهنى كالا و تفاقى "نور" نىم، بەلكو تەنها دەلاتىكى لاواز و سادەي دووكان و پىشانگاي گەوهەرى قورئانى پەرۇزم.

ھەروەها برا نزىكە كام، بەو نىشانە زۆرانە كە دىويانە، لە وەدا تەسىقىم دە كەن كە بېيارم داوه نەك تەنها قوربانى بە پلەوپايدە درۈينە و قەلتە كانى دنيا بىدەم و، ھەموويان بەخت بکەم، بەلكو ئەگەر - وادابىيىن - چەندىن پلەي مەزىنى مەعنەوېيىشىم بىدىتى، ئەواھەر ھەموويان بۆ خزمە تگۈزارىم لە پىئى ئىمان و قورئاندا بەخت دە كەم، نەبادا

بەشى نەفسى خۆم ئاوىتەي ئىخلاسم بىت له و خزمەتگۈزارى يەدا. لە راستىدا ئەمەشم ئەنجام داوه.

كەچى لە گەل ئەمەشدا دادگايى بەرپىزتان ھەست و سۆزى رېزى ھەندى لە برايانى كە لە ئاستى مندا دەريان بېرىۋە لە بەرامبەر سوودووەر گىرتىيان لە پەيامە كانى نۇور، وەك سوپاسىتكى مەعنەوى و زىياد لە رېزى كۆر بۆ باوکى خۆى، كە من دەستم بە ۋەروپىمە ناوه و قبۇلەم نە كردووە، دادگايى بەرپىزتان ئەم و رېزەئى ئەوانى كردووە بە مايمە لېپرسىنەوەمان، وەك بلىتى بابهەتىكى سىاسى بىت و، ھەندىئىك لەو برايانەتان ھان داوه كە نكۈولى لەو رېزلىتىان بىكەن!

بە سەرسامى بەھە دەپرسىم كە:

ئايا ج تاوان و گۇناھىئىك لە مەدح و سەنايە كدا ھەيە كە لە سەر زمانى كەسىكى تردا هاتوروھ و، ئەم ھەۋارەش بىنى رازى نەبۇوه و خىرى بە شايابانى نازانىت؟
پېنچەم:

من بە پاشاكاۋىي تەواوەتى بە ئىۋەرى پادەگىدەنم كە ھەولى چەسپاندىن تۆمەتى "پېيەندى كردن بە دەستە و كۆزەلە كان و خز ھەلقۇرتاندىن لە كاروبارى ناوخىزدا" بە قوتاييانى نۇورەمە كە بە هيچ جۈرىئىك پېيەندىيان بە حىزبایەتى و دەستە و تەۋزىمە سىاسى يە جۈراو جۈزە كانەوە نى يە، تەنها پىلانى ئەو رېتكخراوە نەھىنى يە پاشتى پەردەيە كە چىل سالە ھەولى پەختەنلىق ئىسلام و سېرىنەوە ئىيمان دەدات، مەبەستىشى خزمەتى جۈزە بەلشەفى يە كە.

ھەر ئەو رېتكخراوە شەپەرە بە گىيانى توپىرەوى و ئازاوه نانەوە دەدات لەم و لاتەدا، ج بە خۆى بىزانىت يان نەزانىت و، دژە ھەلتوپىستى لىنى گەرتۇوين.

بەلام خۇسى دادگايى جىاجىقا قىسىيان لە سەر بىن تاوانىنى پەيامە كانى نۇور و قوتاييانى يەكى گىرت، تەنها يەك دادگا نەبىت، كە دادگايى "ئەسكى شەھر" و، بېيارى سالىئىك لە سەر من و شەش مانگى لە سەر پازدە كەس لە برايانى لە كۆزى سەد و بىست كە سدا دەركەد. لەوانىدە ئەو شتەي واي لە دادگايى "ئەسكى شەھر" كە دىت كە ئەم بېيارە دەربىقات، بۇنى بېگەيە كە لە مىزە نۇرسىمە و، لە ناوهندى پەيامىنى كەچوو كەدایە و، پېيەندىنى بە كېشەئى "پۇشتەبىي" يەوه ھەيە. دەقى ئەو بېگەيەش ئەمەيە:

"بیستمان که ژنی پیاوینکی پله‌وپایه به‌رزوی دنیایی، شوینه سه‌رنج را کیش‌کانی
جه‌سته‌ی به دهره‌وه بوروه و، بزیاخچی‌یه کی پیلاویش به ئاشکرا و پؤزی پؤشنا و له
ناوجه‌رگه‌ی ئونقه‌ره‌ی پایته‌ختدا په‌لاماری داوه! جا ئایا ئەم پووداوه "ناره‌وایه"
زىللەیه کی توندوتیز نی‌یه له‌سەر پووی دوژمنانی داونین پاکی و پۇشتەبى، لەوانه‌ی کە
ھېچ ئاگایه‌کیان له واتا و ناوه‌رۇز کی شەرم و حەياني يە؟!"
کەواته هەلبه‌ستى بروپیانووی لاواز و تۆمىتى ناره‌وا ئىستالە دىرى قوتايىانى
پەيامه‌کانى نوور، وەڭ ئەوه وايە بېيار لە دىرى ئەوسى دادگایه بىرىت و، تۆمىتىان
ئاراسته بىرىت و به نەنگى و خيانەت له كەدار بىرىن.

شەشىم:

زۇرانگىرتن لە گەل پەيامه‌کانى نووردا لە توانىي كەسدا ئىيە؛ چونكە وته‌ي ئەو
زانىيانه‌ی ئىسلام کە پەيامه‌کانى نووريان ديوه، له‌سەر ئەوه يە کى گىرتۇوه كە:
ئەم پەيامانه تەفسىرىنىكى راستى قورئانى پېرۇزىن.

واته چەندەها بەلگەی بەھىز و توندوتۈلىان لەخۇز گىرتۇوه بۇ راستى يە
درەخشانە کانى و، موعجىزە‌يە کى مەعنەوى يە لە موعجىزە کانى قورئانى پېرۇز لەم
چەرخەداو، بەرىبەستىنىكى پۇلائىنە لە بەردەم ئەو مەترسى يانە لە مەلásدان بۇ ئەم
ولات و نەته‌وه‌يە لە باكۇرەوه.

کەواته لە پووی مافە گىشتى يە كانه‌وه "پېویستى" داخوازى ئەوه‌يە کە دادگای
بەپېزتان ھانى خەلکى بىدات بۇ پېشوازى كردىن لەم پەيامانه، نەك ئەوه‌يى قوتايىانى
بىرسىتىرىن و لە پەيامه‌کان دوور بخىنەوه.

ئەوه‌ي ئىمە لىنى دەزانىن ئەمەيە و، هەر تەنها چاوه‌پواني ئەمەشتان لىنى دەكەين.
ئاشکرايە کە گۈئى نەدان بە كىيى مولحىدان و ھەندى لە سىاسەتمەدارە بىن
پرواكان و، گۈثار و پۇرۇنامە‌کانىيان، لە ژىر پەردەي ئازادىي زانستىدا، كە زىيانى لە
رەادەبەدەريان بۇ نەته‌وه و ولات و ئاسايىشى گىشتى پرون و ئاشکرايە، ئەم دىاردەيە بۇ ئەم
پرسىيارە ھامان دەدات كە:

ئایا ج پروویه‌کی قده‌غه کراو لهودا ههیه لاوینکی بین تاوان، که پیویستی به یارمه‌تی ههیه برپاته ریزی قوتاییانی نوره‌وه، به نیازی ئه‌وهی ئیمانه‌که‌ی رزگار بکات و، له مهترسی بهربوونه‌وهی بهره‌و کندله‌لآنی رهشته چه‌پهله کان دهرباز بیت؟

ئایا کارینکی پیویست و ئه‌وپه‌ری دانایی و دادگه‌ری نی‌یه که وهزاره‌تی پهروه‌رده ئهم کاره‌له ئامیز بگرنیت و، پشتیوانی لئی بکات و ریزی شایانی بتو دابنیت، له بربی ئه‌وهی ههولتی نهیشتنی ئهم کاره‌و راوه‌دونانی ئیم‌بدات، به بین هیچ هزویه‌کی پیویست؟ دوا و تهم: له خوای گه‌وره داوا کارین که یارمه‌تی داده‌ره کان بدات بتو پیاده کردنی حق و جیبه‌جی کردنی دادگه‌ری.. ئامین.

﴿حُسِبَنَا اللَّهُ وَنَعِمَ الْوَكِيلُ﴾ ، ﴿نَعِمَ الْمُلُوْيُ وَنَعِمَ النَّصِيرُ﴾ .
الحمد لله رب العالمين.)^(۱).

□ دوا و تهم

حه ز ده که‌م‌هی خواره‌وه بتو دهسته‌ی دادگا پروون بکه‌مه‌وه: له ریزی لایحه‌ی ئیتیهامه که و دانانه‌وه بتو چه‌ندین جاری دریزخایه‌ن له زیندانی تاکه که سیدا، ههستم کرد که لهم کیش‌یه‌دا خودی خزمیان مه‌به‌سته. چونکه تیبینی ئه‌وهیان کردووه که برژه‌وه‌ندی‌یه‌ک له شکاندنی شان و شکوئی من و زامدار کردنی که‌سایه‌تیم به‌دهست ده‌هینز و، گومانی ئه‌وه کراوه که من که‌سینکی زیان‌به‌خش به کارگیری ولات و ئاسایش و نیشتمان و، له ئیز په‌رده‌ی ئایین و له پیناوی جوشه سیاست‌تیکدا ههولتی به‌دهسته‌نیانی چهند ئاماچنیکی دنیانی بدهم.

له بپه‌رچی ئه‌مه‌دا، بپه‌ری بین گومانی بتوان رهون ده که‌مه‌وه که: له پیناوی ئهم و هم و گومانانه و له‌بر ههولتی شهر فروشان به که‌سی من، دهستی ئازاردان بتو په‌یامه کانی نور و قوتایی‌یه به‌ریزه کانیان دریز نه‌که‌ن، چونکه هر ئه‌وان رؤله‌ی فیدا کارن له پیناوی ئهم نیشتمان و نه‌ته‌وه‌یدا. دهنا زیانیکی گه‌وره بهم نه‌ته‌وه و نیشتمانه ده‌گات و له‌وانه‌یه بیت به‌هزوی مهترسی له‌سهر نه‌ته‌وه و نیشتمان.

(۱) تیشكه کان، تیشكی چوارده‌هم، ل: ۶۱۳-۶۱۹.

دهمهوئی به دلنيايه و جهخت لهوهش بکهمهوه که:

له پرووناکبی ئەم رپیازه‌ی ئیستامدا پرپارم داوه هەر ئازار و سووکایه‌تی و ئەشكەنجه و سزايداک قبول بکم کە ئاراسته‌ی کەسی من بکریت، به مرچیك کە به هۆی منهوه زیان به پەيامه کان و قوتاياني نورون نەگات. چونکە ئەمە پاداشتى دواپۇزى بۇ من تىدايە و، هۆيە كېشە بۇ رېزگاربۇنم لە شەر و خراپە کانى دەررۇنى بەدخوازم. بۆيە لە لايدا كەوه دەگرىم و لە لايدا كى تريشهوه دلخىشم.

خۆ ئەگەر ئەم بى تاوانه هەزارانه لە سەر ئەم مەسىلەيە لە گەل مندا نەخرايانىتە بەندىخانەوه، ئەوا شىوه‌ی ئاخاوتىم لە بەرگرىيە كەمدا زۆر توندو تىز دەبۇو. ئىوهش بۇ خۆتان يېيتان كە ئەم كەسەی لائىحەي ئېتىيەمامە كەمە نووسىوه چۈن ھەولى پەيدا كەردىنى پەريانووی لاواز و بەهانەي نارەواي داوه و، هەرچى كېيىم دانادە و ئەم نامە نەھىنى و تايىھەتى يانەش كە لە درىزايى بىست تاڭو سى سالى ئىاغىدا نووسىو من پېشىكەشى دادگای كەردوون وەك ئەوهى هەر ھەموويانم ئەمسال نووسىيەت ئىنجا واتاي ھەلەي لە ھەندىيەكىيان داوه‌تەوه، وەك بلىيى تا ئېستا نېيىرابىن و، نېرۇشتىنە هيچ دادگايەك و، هيچ ياسايدا كى ليبوردن نېيگەرتىنەوه و، بە سەرچۈونى كاتىش كۆزى نە كەردىن..

ھەموو ئەمانە، لە پىناوى ئەوهى زەفەرم بىن بىمن و لە بەها و شان و نزخەم دابىگەن.. خۆ ھەرچەندە زىاتر لە سەددجار و تۈۋەمە: من دان بە كەمى و بچۈو كىنى نرخ و بەھاي خۆمدا دەنیئەم و، وىپاى ئەوهش كە نەيارە كامىم ھەموو رېنگا و ھۆزكارىتكە كاردەھىن كە مىستە كۆلەم تى بىرسەرەۋىن و سوو كایەتىم پى بىمن، بەلام خۆشەويسىتىي خەللىكى بەرامبەرم، كە لە رادىيە كىدaiيە سىياسەتەدارانى نېڭەران كەردووه، ھى ئەوهى كە لەم زەمان و رېزگارەدا "بەھىز كەردىنى ئىمان" پۇيىسىتىيە كى گەرنگ و تەواوهتىي بە كەسانىيەتىيە كە - لە بابهتى ئايىندا - "پاستى" نەكەنە قوربانى لە پىناوى هيچ شتىيەكدا و، كەسيان ئايىن نە كات بە ھۆزكار و ئامپاز بۇ هيچ ئامانج و مەبەستىيەك و، هيچ بەشىيەك لە خزمەتەدا بۇ خزى دانەنیت، تاڭو بتوانرىت سوود لە رېنمايىە كانى وەربىگەرتىت لە وانە كانى ئىماندا و قەناعەتى تەواوهتى بۇ بەرامبەرە كەي بىتەدى.

بەلنى، له هىچ بارودۇ خىنگىدا بە وىنەي ئەم چەرخەي ئىمە پىويسىتى زۆرنەھاتۇوه تە ئاراوه بۇ خزمەتى راستى يە كانى ئىمان. چونكە مەترسى يە كان بە توندو تىزى و دېنده بىيە كى لە پادە بەدەر لەدەرە و ئاراستەمان كراوه.

خۆ ھەر چەندە من دان بەمۇدا دەنیم و پايدە گەيدەم كە:

نەھىشتنى ئەم پىويسى يە و پېكىردنەوە ئەم بۆشايىه، تەنبا بە كەسى دەستە و سانى من نایەتەدى.. كەچى ھەندى كەس لەو گۈمانەدان كە ھەندى لەو ئەر كە لە سەر دەستى من دېتەدى، نەك لە بەر تايىھەتكارى يەك كە لە مندا ھەيت، بەلکو لە بەر پىويسىتى زۇر و لە پادە بەدەر بۇ كەسىك كە ئەم ئەر كە پاپەرپىتى و، سەرھەلتەدانى ئاشكارى كەسىك كە ئەو بەرپرسى يە مەزنهى گىرتىپە ئەستەر.

لە مىزە بە سەرسوورمان و سەرسامى يە و بىرم لەم مەسىلەيە كەردووته و. چونكە وىرای ھەلە و نەنگى يە سەرسوورپەينە كانى كەسى خۆم و ناشايىستەيم لە ھەموو پروويە كەمۇه بۇ ئەنجامدانى ئەم چەشىنە كارە مەزنه، ئىستالە حىكمەتى ئاپاردا نەوەي گشتىنەي خەللىك لە من و، دەرىپىنى ھەستى جۆرە پېزنانىك بەرامبەرم تىدە گەم..

ئەو حىكمەتەش ئەمەيە:

ئەو راستى يانەي كە پەيامە كانى سورى لە خۇيان گىرتۇون و ئەم كەسايەتى يە مەعنەوى يەش كە قەوارەي قوتايىانى ئەم پەيامانە دەيتوپىتى، پۇوى ئەم پىويسىتى يە ناوبر اوەيان ئاراستەي خۇيان كەردووە، نەخوازەلا لە بارودۇ خىنگى وەك ئەم بارودۇ خ و دەروروبەرەي ئىستاماندا. خۆ لە گەل ئەمەشدا كە بەشى من لەم خزمەتەدا لەوانەيە تەنانەت يەك لە ھەزارىش نەيت، بەلام ھەندى كەس باوەرپىان وايە كە ئەم پاستى يە دەراسايە لە مندا بەرجەستە بۇوېت و، نوپەرى ئەم كەسىتى يە ئەمین و دلىسۇزەم. بۇيە ئەم جۆرە ئاپارلىيدانەوە يەم بۇ دەردەپىن.

لە پاستىدا ئەم جۆرە ئاپارلىيدانەوە يە چەندە زىيانى بۇ من تىدايە، بە ھەمان ئەندازە لە سەر دەرروونىشىم قورس و گرمانە، بە پادە يە كى ئەوتۇ كە بە ناخەقى و لە بەر پاراستى راستى يە نوورانى يە كان و كەسىتى يە مەعنەوى يە كەى، بىن دەنگىم لە ئاستى ئەم زىيانە مەعنەوى يانەدا ھەلبىزارد.

له وانه‌یه هزی ئه و چه شنه ئاول لیدانه‌وهی خه‌لک، ئاماژه‌یه کی ئایینه‌بی ئیمامی عملی - خوای لئی پرازی بیت - و شیخی گه‌یلانی - قُدَّسَ سِرَّه - و ههندی ئه‌ولیای تر بیت که به ئیله‌امیکی خوایی ئاماژه‌یان بزو راستی پهیامه کانی نور و که‌سیتی مه‌عنه‌ویی قوتاییانی ئه و پهیامانه کرد ووه. ئه‌وهش له‌بهر ئه‌وهی که پهیامه کانی نور ئاوینه‌یه کی پیشانده‌ری موعجیزه‌ی مه‌عنه‌ویی قورئانی پیروزن لم چه‌رخه‌ی ئیستادا.

دوور نی‌یه ئه و ههنده خه‌لکه، که‌سی لاوازی منیان لم‌مهداره‌چاو کرد بیت، تنهها له‌بهر ئه‌وهی که خزمه‌تگوزاری ئه و راستی به ده‌راسایه‌م. منیش لم‌وهدا هه‌لم کرد که ئاول لیدانه‌وهی جوزئیی ئه‌وهام به‌رامبه‌ر که‌سی خزم ته‌ئویل نه کرد و نه‌مگیرایه‌وه بزو پهیامه کانی نور. هزی ئه‌وهش لاوازی خزم و زوریی ئه و هزکارانه‌یه که یارمه‌تیده‌ر انم به‌ره و ترسان بیهـن..

قبوول کرد نیشم بزو ئه و بهشی که تایبه‌ته به که‌سی خزم‌وه، تنهها بزو دانانی نیشانه‌ی پشت بین بهستن و، موز کی باوه‌پ کردن به گوفتاره کانم، دهنا هیچ شتیکی تر نی‌یه.

من به‌مه‌ی خواره‌وه و ریاتان ده که‌مه‌وه:

هر گیز پیویست به له‌ناوبردنی که‌سی لاوازی من ناکات که به‌سهر لیواری گوپه که‌مدا شوپ بوشه‌ته و، پیویستیش بهم چه شنه گرنگی دانه به بونی من ناکات. ئه‌وهش زور پیویسته که بزانن زورانگرتن له‌گه‌ل پهیامه کانی نور درا هه‌ولیکی سه‌رنه گرتووه. چونکه هر گیز ئیوه ناتوانن زورانی له‌گه‌لدا بگرن، بگره هر هه‌ولی ئه‌وهش مدهن و هر گیز به‌سهر پهیامه کانی نور درا سه‌رنا کهون. خز ئه گهر هه‌ولی زوراندان داله‌گه‌ل ئه و پهیامانه‌دا، ئه‌وا جگه له گه‌یاندنی زیانیکی مه‌زن به نه‌ته‌وه و نیشتمان هیچی تر دروینه ناکهـن.

به‌لام هر گیز ناتوانن - هه‌رچه‌ندهش هه‌ول و ته‌قالای زور بدهن - قوتاییانی ئه و پهیامانه په‌رته‌وازه بکهـن و یه کیتی نیوانیان هه‌لبوبه‌شیته‌وه. چونکه ناچار کردنی پوته و نمه‌کانی باپیرانی قاره‌مانگان که زیاد له به‌نخا ملیزون شه‌هیدیان له پنزاوی پاریزگاری کردنی قورئان و راستی به بهزخه کانیدا پیشکهش کرد ووه، ناچار کردنیان

بۇ لە بىر بىر دىنەوە و بىن ئەمە كى بەرامبەر پابور دۇرى پىرىشنىڭداريان، ياخود بىنانەۋى پەر دەيەك لە نىّوان ئەوان و پالە و انىتى يە كانىان دابىنن كە مايەسى سەرنج و جىنى پىز و سەرسوور مانى جىهانى ئىسلامى يە، ئەو هەولە هەرگىز كارىتكى ئاسان نى يە. خۇ ئەگەر ئەوان لە مەيدان بىكشىنە دواوه، ئەوا قوتايىانى بەوهفای پەيامە كانى نوور دەستبەر دارى ئەو پەيامانە نابن كە ئاوىنەيە كى دەرخەرى ئەو راستى يەن و، رازى نابن كە - بەو دەستبەر دارى يە - زيان بە نىشتمان و نەتهوھ و ئاسايىش بىگات.

دوا و تەم:

﴿فَإِنْ تَوَلُّوْا فَقُلْ حَسْبِيَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ﴾^(۱).

بۇ سەرۆ كایەتنى دادگای تەمیز

□ (لە دانىشتىنە دادگای تەمیزدا كە بۇ مەبەستى ھەلۋە شاندۇنەوەي بىپارە سەتكارانە كە دادگای "ظاہیون" سەبارەت بە ئىمە، پەنامان بۇ بىردى، ھىچ بوارىتكى قىسە كردىيان بىن نەدام، بەلكور تۆمەتىتكى ترى سېتەميان بەسەردا خويىندىمەوە كە بە زېرى و توندۇ تېرىزى دارپىزرا بىوو، تەنانەت نەيانھېيشت ھىچ كەسىك لە نۇوسىنە وەدا يارمەتىم بىدات. ئىنجا وىزراي ناخۆشىي خەتكە كەم، لە و كاتەدا ناخۆشىش بۇوم. جا ئەم سکالاچىي كە بىدەم ناخۆشىي بەنە نۇوسىرمە وەك لائىحەيە كى تەمیز پېشىكەشى مەقامى بەپىرتانى دە كەم كە تا ئىستا دوو جار بە تەواوى وىزدانى لە گەلتىدا بە كارھېتىاوم.

ئەمە عەرزۇ حالتىكە پېشىكەشى دادگای ھەرە مەزنى حەشرى دە كەم و بۇ مەقامى خواي گەورەي بەرز دە كەمەوە، با "دادگای تەمیز" ئىستا و نەوە كانى داھاتووش بىبىسىن و، بەرگۈنىي مامۇستايىانى زانكۆ و قوتايى يە پۇشنىپە كانىشى بکەۋىت. والە نىّوان سەدان بەلا و گىرۇ گرفتدا، كە لە ماوەي بىست و سىنى سالىدا پۇوبەرپۇرى بۇومەتەوە، تەنها "دە" دانەيان ھەللىدە بېزىرم. بۇ ئەمەوەي وەك سکالاچىي كەپىانخەمە پېش چاواي دادگەر بىي مەقامى خواي گەورەي شىكۈمىندۇ دادۇرلى پەھا.

(۱) تېشكە كان، تېشكى چواردەھەم، ل: ۶۲۰-۶۲۳.

یه‌کمه:

هر چهنده من له خۆمدا کەسیکی خاوهن کەموکوروی و ناته‌واویم، به‌لام له گەنل ئەو شدا هەمو روئیانی خۆم بۆ بەخته‌وەری ئەم نەتەوەیه و ریزگار کردنی ئیمانه کەی تەرخان کردووه و، به هەمو توانایه کم هەولەم داوه کار بۆ پەیامه کانی نۇور بکەم، تاکو خۆم بکەم به قوربانی پاستی یەك کە هەزاران کەس خۆیان له پىیدا بەخت کردووه، کە پاستی قورئانی پىرۆزه. هەر لەم پییەشدا و به پشتگیری و فەزلى خوای گەورە توانيومە هەمو جۆرنیکی ئازاردان و ئاشکەنجە ھەلبگرم و، به ھىچ جۆرنیک پاشە كشىم نەکردووه و بەرهە دواوه نەگەراومەتەوه.

واتەنها يەك نۇونە دەھینمەو بۆ ئەو رەفتارى غەدر و سەتمەكارىيەی کە لە بەندىخانەی "ئافیوون" و دادگاکەيدا پرووبەپۇرى بۇمەوە:

هر چەندئوان سى جار لائىحە ئاوابنار کردنە كەيان - كە پېيان كردىبو لە تۆمەتى ناپەوا و دەمەلەبەست - دا بە گۈنى من و قوتاييانى بى تاوانى نۇوردا، كە چاوهپوانى دىلدانەوەيان دەكىد لە دادگەربى دادگا و، هەمو جارنىكىش خۆيندەوەي لائىحە كە بەلاي كەمەو دوو سەعاتى دەخايىند، كە چى تەنها بوارى يەك دوو خولە كى قسە كردىيان بى دام، لە كاتىكىدا كە تکاملى كە كردن ماوەي دە خولەك يان چارە كە سەعاتىكىم بەدنى بۆ بەرگرى كردن لە مافە كاغان.

ويپرای ئەوهى كە ماوەي بىست مانگ لە زىندايىكى تاکە كەسىدا بە دابپراوى لە خەلەك ماماھوە، ئەوان پىيان نەدا كەس سەردام بکات، دوو سى ھاۋرى نەبىت، ئەويش تەنها بۆ ماوەي سى چوار سەعات! ئەم سەردانەش يارمەتى يەكى جۈزئىي دام بۆ نۇرسىنەوەي بەرگرى يەكەم. دوايسى پىيان لەوانىش گرت و مامەلە يەكى توندىيان لە گەلدا نواندىن و سزايشيان دان! ھەروەك ناچاريان كردىن گۈئ لە خۆيندەوەي لائىحە تۆمەتبار كردنە كە داواكاري گشتى بىگرىن كە پازادە لەپەرە دەبىت و پېرى كردووه لە درۈودەلەسەر رق لە دلآنە و قسە دەمەلەبەست و تىڭەيشتى ھەلە و خراپ. تەنانەت من ھەشتا و يەك دانە ھەلەم لەو لائىحە يەدا دەستىشان كرد. بوارى قسە و بەرپەر چدانەوەشيان بى نەداین، خۆ ئەگەر پىنى قسەيان بىدامايمە، پىم دەتون:

ئىيۇه ئينكارىي ئايىنى خۇزان و سوو كايمىش بە باپراستان دەكەن، لەو پۇوهە دەكەن و پىتان وايد لە سەر گومپاىى بۇون. ھەروەك نکوللى لە پىغەمبەرە كە تان لەلەل دەكەن و ياساڭانى قورئانى پېرۇزىغان بىن قبۇللنى يە. كەچى لە ھەمان كاتدا و لە ژىزى دروشى ئازادىي بىر و سەربەستى وىزداندا دەست ناھىئنە پىنى مەجوس و جوولە كە و گاواران و مونافيقانى مورتەددى ئازاوهچى لە پاشتكىرانى بەلشەفى يە كان.

حڪوومەتى بەرتانىا، كە ھەموومان پادەي دەمار گىرىيى بىز نەسرانىيەت و مەوداي لووت بەرزىي دەزانىن، ھەموو كاتىيەك پى به ملىيون نەھا مۇسلمانى ژىزى دەستەلاتى خۆى دەدات كە قورئان بخويىتتەوە و وانە لى وەرىگىرن، ئە وانانە كە بەرپەرجى سەرچەمى بىرۇباوهە ناپەوا و دەستورە كافە كانى ئىنگلىز دەدەنەوە..

پاشان نەيارە كانى ھەموو حڪوومەتىك دەتوانن بە ئاشكراپا و بۆچۈونە كانى خۆيان دەربېرپەن و بلاۋىشىان بکەنەوە، بى ئەوهى داد گا كانى ئە و حڪوومەتانە كارىان بەسەريانەوە بىت..

كەچى سەبارەت بە من، ورده كارىيان لە سەر چل سالى ئىيام و سەد و سى دانە لە كىنې كام و سەرجمەن نامە كام، تەنانەت نەھىنى يە كانيشيان، لە داد گاى "ئىسپارە" و داد گاى "دەنizلى" و داد گاى جەزاي "ئەنقرە" و لە سەرۇ كايمىتى كاروبارى ئايىنىشدا بە ئەنجام گەياند. ھەروەك داد گاى تەمبيزىش دوو جار، لەوانە يە سى جارىش، ئە و لىكۆللىنەوە و ورده كارىيە ناوبر اووه كىرىدۇ، نوسخە تايىھەتى و ناتايىھەتى يە كانى پەيامە كانى نورىيان نزىكەي سى سال لە لا مايەوە، لە گەل ئەوه شدا شتىكىيان تىدا نەدۇزىيەوە كە مايەي هىچ سزا يە كى تەنانەت بچۇو كېش بىت.

جا من دەپرسىم:

ئايا ئەو گۇناھە چى يە كە ئىتمە كردوومانە هەتا سزا يە كى ئاوا سەختمان بەدەن و لە زىندانى تاکە كە سىدا بەندمان بکەن، لە كاتىكدا كە من بەم پادەيە لاإوازم و لەم بارودۇخە دۇزارە ژىزى دەستى زۇردارى و سەتمەدام؟ ئايا ج ياسايدىك يان ج بەرژە وەندى و وىزدانىك بەمە پازى دەبىت؟ لە كاتىكدا كە پەيامە كانى نور، كە ئىستا سەرچەمە كەيتان بە تەواوى لە بەردىستادىيە، بۇوە بە رابەرىكى بەھىز و پەستى زىاتر لە

دو و سه ده‌هزار فوتایی نورسی راسته‌فینه که ظامادهن بُوقربانی و خوّ بهخت کردن و، به‌مدهش خزمه‌تیکم پیشکش به ئاسایش و ئارامی و لات کردوده. پاشان ئمو بەرگری‌بەی پیشکەشم کرد و چوارسەد لایپرده دهیست، به جوزینکی بىن گومان بىن تاوانی ئیمه‌ی سەلماند. بزیه هەر ئەم پرسیارانه‌تان - به بىن گومانی - لە بەردەم دادگای ھەرە گوره‌ی رۇزى حەشردا لىنى دەکرت.

دۇوھەم:

ئەو تەفسیرەم کە بۆ چەند ئايەتىكى پاشکاوى قورئانى پىرۇز نووسىومە سەبارەت بە "پۈشتەبى" و "میرات" و "يادى خوا" و "فرەئىنى" و، بەرپەرچدانەوەم بۆ ئەو پەختە و بەھانە و بیانو و انهى کە لە لایەن شارستانىتىي نۇنى خۆرئاواوه لە دەپان و رووۋېئراواه.. ئەمانەيان بە ھەندى لەو تۆمەتانە داناوه کە ئاراستەيان گردۇرم.

والىرەشدا ھەمان بىرگە دووپات دەكەمەوە کە پىش پازدە سال لە دادگای "ئەسکى شەھر" و پاشان لە دادگای تەمیزى "ئەنقەرە" دا تووەم و، ھەر ئەم بىرگەيە سکالاى منە لە دادگای ھەشرى ھەرە مەزنداد، وریا كردنەوەشە بۆ كۆمەلائى رۇشنبىرى ئايىنده و، لە گەل پەيامى "الحجۃ الزھراء" دا دەبىت بە لائىحەيە كى تەمیز.

ھەروەك ھەمان بىرگە بۆ ئەو داواكارە گشتى يە دووپات دەكەمەوە کە ھەل قىسە كردى بۆ نەرەخسانىم و، ھەشتا دانە ھەلەشىم لەو لائىحەي ئىتىيەامەيدا چەسپاند كە پىرى كردىبو لە قىسەي ھەلە و لە خىشتەبردن. جارىتكى تر دەيىخەمەوە پىش چاوى ئەو دادگايىي كە بىيارى دوو سالى زىندانى تاكە كەسىي سەخت و دوو سالىش نەفي و دەست بەسەرىي لەسەر دەركردم:

"منىش بە دادگای بەرپىزى و ھزارەتى داد دەلىم:

تاوانبار كردى كەسىك كە بەرزىزىن و پىرۇزىزىن دەستتۈرى خوالىي تەفسير دەكت، ئەو دەستتۈرى كە حقى راستقىنەيە و لە ھەممو سەرددەپىكدا و لە ماوەي ھەزار و سى سەد و پەنجا سالىدا سى سەد و پەنجا ملىيۇن مۇسلمان لە كاروبارى ئىيانى كۆمەلائىتى ياندا پرس و پایان بىيەتى و پەفتارى پىن دەكەن.. ئەو كەسىي كە لە تەفسىرە كەيدا پشت بەو شتانە دەبەستىت كە سى سەد و پەنجا ھەزار تەفسىرنووس تىياندا

یه کیان گرتووه و سملاندوویانه و، شوین ئهو بیروباووه که موتوروه که با پیرانی پتشورومان له ماوهی ههزار و سه دو پهنجا سالدا باوه‌ریان پنی بوروه.. توانبارکردنی ئم ته‌فسیر نووسه، برپاریتکی سته‌مکارانه‌یه و، بنی هیچ گومانیک دادگمری - ئه گمر له رپووه زمویدا هه‌بیت - ره‌فزی ده‌کات و دهست به رپووه ئهو برپاره‌وه ده‌نیت و هملی ده‌وه‌شینته‌وه".

هروه‌ها با گوئی که‌ره کانی سه‌ردنه‌می ئیستاشمان ئه‌مه بیستن!

ئایا توانبارکردنی که‌سینکی ئاوا که وازی له سیاسه‌ت و ژیانی کۆمە‌لایه‌تی هیناوه و، له رپووه فیکری و زانستی‌یه‌وه باوه‌ری به هه‌ندی له‌و یاسا بیانی‌یانه‌نی‌یه که به هۆی بارودۇخیکی تاییه‌تەوه لەم ولات‌داقبۇول کران، ئایا ایدانه کردنی که‌سینکی ئاوا‌لبه‌ر ئه‌وه‌ی ته‌فسیری ئه‌وه‌ی تانه‌ی کردووه، به ئىنکاریی ئه‌وان بز ئیسلام و به خیانه‌ت کردن دانازنیت بەرامبەر ملیاره‌ها کەس له باپیرانی ئایینداری قاره‌مانان و، ئاراسته کردنی تۆمەت نی‌یه بەرامبەر بە ملیون‌هە ته‌فسیری قورئانی پېرۇز؟

سئی‌هم:

یه کېیک له‌وه‌کارانه‌ی کردوویانه بە بیانووه‌ی حۆكم بدریم ئه‌وه‌یه که وتوویانه: ئارامی و ئاسایش تېڭ دەدات. هۆی ئەمەش لېنگدانه‌وه‌ی هەلە‌یانه بۇ هه‌ندی پسته‌ی چەند نامه‌یه کى کەسی و چەند نامه‌یه کى تاییه‌ت کە له پهنجا پسته تېنپاپەرن، له کاتیکدا کە پەیامه کانی نوور زیاتر له سەد هەزار و شە و پسته‌یان له خز گرتووه و، ئه‌وان تەنها بۇ گرمانیکی لاواز و بە كچار دووریان پوانیوھ کە پىزە کەی يەك له سەد تەنانه‌ت يەك له هەزاریش دەرنناچیت و، ئەم گرمانه دووره‌یان وەك ئه‌وه‌ی رپووه دايیت لېڭ دايیوه و له سەر ئه‌وه‌بناغه‌یه دەيانه‌ویت سزامان بدهن.

من له لایه‌نى خۆمەوھەممو ئه‌وه‌کەسانه‌ی کە ئاگاداری ئەم سى چل ساله‌ی دوايى ژیانمۇن و، هەزاران قوتايى نوورى خاۋىتىش دەگرم بە شايىت و، دەلىم:

كاتى ئه‌وه‌سەر کرده ئىنگلىزەی کە ئەستەمبۇلۇ داگىر كرد، دەستى دايىه نامەوھى تزووی دووبەرە كى له نیوان موسلماناندا، تەنانه‌ت "شىخولئىسلام" و هەندى زاناي ترى خەلە‌تاند و واى لىنى كردن كە هىرىش بىكەنە سەر يەكتى و، جياوازىنى نیوان كۆمەتى

"ئیتیحادی‌یه کان" و "کۆمەلتى" ئېتىلا夫"ى فراوان کرد تاکو كەش و بارودۇخ بىز سەر كەوتى يۈنانى يە كان ئاماھە بکات و شىكست بە بزوو تىنەھىي مىللەتىنى يېشىتمانى بەھىنېت، لە دەمدەدا من كەتىپى "شەش ھەنگاوه كان" م لە دەرى ئېنگلىز و يۈنانى يە كان دانا و، بەرپىز "ئەشىرەف ئەدیب" يېش لە چايى دا و بىلەسى كەردىھە. كە ئەمەش يارمەتى يە كى باشى دا بۇ پووجەل كەردىھە و پلانە دۆزە خىيانە كە ئەمەش ئەو سەر كەردىھە دايپەشتىبوو..

جا ئەو كەسەي كە بايەخى بە هەپەشە ئىعدامى ئەو سەر كەردى ئېنگلىزە نەداو، راي نە كەرد بۇ ئەنۋەرە.. لە كاتىكىدا كە حكۈمەتى ئەنۋەرە بانگھىيەتىان كەردىبوو بۇ پىزىنان لە خەباتە كەدى..

لە پۇوسىاشدا گۈپىي نەدا بە بېيارى لە سىدارەدان كە سەر كەردى پۇوسە كە بۇى دەركىد..

لە پۇوداوه كەى "۳۱ ئى مارت" يىشدا توانىي بە ئاراستە كەردى تەنها يەڭ و تار ھەشت تىپى ياخى و ھەلچۈو سوپا ھىپور بکاتىمە و بىانھىنېتە و ۋېر فەرمان و گۈپەيەلىي سەر كەردى كانىيان..

كاتىكىش ژەنرالە كانى دادگای عورفىي سەربازى پېيان و ت:

"تۈيش كۆنەپەرسىتىت، چونكە داوايى حوكىمى شەرىعەت دە كەيت.." .

ئەو تەنانەت كەملىن بايەخىشى بۇ هەپەشە كانىيان دانەنا و، وەلامى دانەوە كە: "ئەگەر مەشروع تىيەت لاي ئېۋە بىرتى يېت لە خۆسەپاندن و دىكتاتور ئېتى دەستەيە كى دىيارى كراو، ئەوا با ھەموو گۈزى جىتنى و ئادەم مىزاد بىزانن كە من كۆنەپەرسىتەم و، ئاماھەم گىانى خۆم لە پىتاۋى تەنها يەڭ دانە مەسەلە ئەرىعەتدا بەخت بىکەم". كە بەم وەلامەش ھەموو ئەفسەرە كان حەپەسان و واقىان ور ما.

خۆلەو كاتەدا كە چاوه بۇانى دەركەرنى بېيارى ئىعدام بۇولە لايەن ئەوانەوە، كەچى بېيارى بىن تاوانى و بەردايان بۇ دەركەرد. ئەويش لە سەر ئەم بېيارە ھېچ سوپاسىكى نە كەردى، بەلكو بەدەم دەرچۈونىمەوە لە دادگادا دەنگى لىنى ھەلبىرى و وتى: "با بىزى دۆزەخ بۇ سەتكاران.." .

کاتنی له دیوانی سەرۇڭ کایه‌تىشدا لە ئەنقرە - وەڭ لە بېيارى دادگائى ئافیووندا تۆمار كراوه - مستەفا كەمال بە تۇورپەيەوە پىتى وت:

"بۇيە بانگھەيىشتمان كىرىدىت بىز ئىرە هەتا سوود لە را و بىچۈونە راست و دروستە كانت وەربىرىن، كەچى چەند شىنىكت لەبارەئى نۇيىزەوە نۇرسى و تۆرى دووبەرە كىت لە نىۋاندا چاندىن". يە كىسر لە بەردم نزىكەئى پەنجا پەرلەمانتاردا وەلامى دايەوە كە:

"اگەورەترين مەسەلەئى دواى مەسەلەئى ئىمماڭ بىرىتى يە لە نوپۇز. خۇز ھەركەسىنگ نۇيىز نەكەت خائىنە، دىارە حوكىمى خائىنېش وەرنىڭىزت و پشتگۈز دەخرىت" .. لە بەردم ئەم وەلامەدا، ئەم سەركرەدە ناچار بۇو كە تۇورپەيى خۇزى بىخواتەوە، هەندى دەنەوابىي پېشىكەش بىكەت..

پاشان پىاوانى ئاسايىشى دەولەت لە شەش پارىز گادا ھىچ پرووداونىكىان لەسەر قوتايىنى نۇور تۆمار نەكىردووە كە ئاسايىش تىڭ بىدات، ھەرچەندەش ژمارەيان سەدان ھەزار دەبىت، جىڭە لە پرووداونىكى بىچۈرۈك كە پەيوەندىي بە داكۇز كى كىردىنى شەرعىي قوتابىي يە كى بىچۈرۈك نۇورەوە ھەيدە، ھىچ كەسىنگ نېبىستۇرۇ كە قوتايى يە كى نۇور لەسەر ھىچ تاوانىڭ چۈرىپەتە بەندىخانەوە. خۇز ئەڭدر بە نارەواش بەند كرايىت، ئەوا بۇوە بە ھۆزى چاڭ كەردىنى پەۋشى بەند كراوانى تر.

ئىنجا ھەرچەند سەدان ھەزار نوسخەي پەيامە كانى نۇور لە ھەموو شۇينىكى ولاتدا بىلاو بۇونەتمەوە، لە گەل ئەمەشدا كەسىنگ زيانىكى لىنى نەبىنیون، بىگە لە مارەيى بىست و سىن سالدا جىڭە لە سوود ھىچ شىنىكتى تريان لىنى نەديوە. سىن دادگائى سىن حكىومەتىش بېيارى يە تاوانى يان دەر كرد و، سەدان ھەزار قوتايىش بە گوفشار و كىردار پشتگىزى و شايەتى لەسەر نىرخ و بەھا ئەپيامە كانى نۇور را دەگەيەن.

پاشان ئاپا كەسىنگى گۇزشە گىز و دوورەپەرپۇز و ھەزار و بەسالاچۈرۈ كە خۇزى لەسەر لېوارى گۆردا دەبىنېت و، بە ھەموو ھىز و قەناعەتىكى وازى لە شتانى فانى ھىناوە، بايەخ بە ھىچ پلە و پايەيە كى دنياىي نادات، بەلکو سەرقالى شتازىكە قسۇرۇ و ناتەواوىي ئەكانى پېشىسوو ئەتكەنەوە و سوود بە ژيانى ئەدونىيابىگەيەن و، لەبەر

شـهـفـقـتـی زـوـر و حـدـزـی لـهـ پـارـاسـتـنـی بـنـ تـاـوان و پـیرـان لـهـ هـمـرـ زـیـانـیـکـ بـیـتـهـ رـیـیـانـ، تـهـنـانـهـتـ دـوـعـایـ لـهـ وـسـتـهـ مـکـارـانـهـشـ نـهـ کـرـدوـوـهـ کـهـ بـهـ نـارـهـوـاـ ئـازـارـیـ دـهـدـهـنـ..

ئـایـا درـوـسـتـهـ کـهـسـیـکـیـ ئـاوـاـ تـاـوـانـبـارـ بـکـرـیـتـ وـلـهـ بـارـهـیـهـوـ بـوـتـرـیـتـ: ئـهـمـ پـیـرـهـ گـؤـشـهـ گـیـرـهـ هـمـوـلـیـ تـیـکـدـانـیـ ئـاسـایـشـ وـ ئـارـامـیـ دـهـدـاتـ وـ، ئـامـانـجـیـشـیـ پـیـلانـگـیـرـانـیـ دـنـیـاـیـهـ وـ پـیـوـهـنـدـیـ وـ نـامـهـ کـانـیـشـیـ هـمـرـ لـهـ بـهـ ئـهـوـ مـهـبـهـسـتـهـنـ، کـهـوـاـهـ کـهـسـیـکـیـ ئـاوـانـبـارـهـ؟ـ!ـ بـنـیـ گـومـانـ ئـهـوـ کـهـسـانـهـیـ گـوفـتـارـیـ وـاـیـ دـهـرـحـهـقـ دـهـلـیـنـ وـ لـهـ سـایـهـیـ بـارـوـدـزـخـیـ دـئـوارـداـ بـرـیـارـ لـهـ دـزـیـ دـهـرـدـهـ کـهـنـ، خـوـیـانـ بـهـ یـهـ کـجـارـهـ کـیـ ئـاوـانـبـارـنـ وـ، سـبـهـیـنـیـ لـهـ دـادـگـایـ هـمـهـزـنـیـ رـوـزـیـ حـمـشـرـدـاـ دـهـبـنـ نـرـخـ وـ بـهـهـایـ ئـهـوـ ئـاوـانـهـیـانـ بـدـهـنـ.

کـهـسـیـکـیـ وـهـکـ ئـهـمـ پـیـاـوـهـیـ کـهـ بـهـ تـهـنـاـیـهـکـ وـتـارـهـشـتـ تـیـبـیـ سـوـپـایـ هـیـورـ کـرـدـهـوـ وـ، قـهـنـاعـهـتـیـ بـنـیـ کـرـدـنـ کـهـ مـلـکـهـ چـیـ يـاسـاـ وـ پـیـسـایـ سـهـرـبـازـیـ بـیـهـوـ..ـ پـیـشـ چـلـ سـالـیـشـ تـوـانـیـ بـهـ نـوـوـسـینـیـ تـهـنـاـیـهـکـ وـتـارـهـمـزـارـانـ کـمـسـ بـهـ لـایـ خـوـیـدـاـ رـابـکـیـشـیـتـ وـ بـیـانـکـاتـ بـهـ لـایـنـگـرـ وـ پـشـتـگـیـرـیـ خـوـیـ وـ، لـهـ بـهـرـدـهـمـ سـتـیـ سـهـرـکـرـدـهـیـ زـوـرـدـارـیـ بـهـ بـروـزـهـنـگـداـ -ـ کـهـ پـیـشـتـ باـسـکـرـانـ -ـ سـهـرـیـ نـهـوـیـ نـهـکـرـدـ وـ لـیـیـانـ نـهـتـرـسـاـ وـ مـهـرـانـیـ بـنـ نـهـنـوـانـدـنـ وـ، لـهـ بـهـرـدـهـمـ دـادـگـاـکـانـیـشـداـ وـتـیـ:

باـ چـاـكـ بـزاـنـ کـهـ ئـهـ گـهـرـ بـهـ "ئـهـمـیرـدـاغـ"ـ لـهـ گـهـنـدـ کـهـسـیـکـیـ کـهـمـیـ هـاـوـپـنـیـ قـیـامـهـتـیـ وـ سـنـیـ کـهـسـیـ تـرـ نـهـبـنـ لـهـوـانـهـیـ کـارـوـبـارـیـ خـزـمـهـتـیـ بـنـ بـهـرـیـوـهـ دـهـبـهـنـ، پـیـوـهـنـدـیـیـ لـهـ گـهـنـدـ کـهـسـیـ تـرـدـانـیـیـ، ئـایـاـ درـوـسـتـهـ دـوـایـ پـوـونـ بـوـونـهـوـهـیـ هـمـوـوـهـیـ نـهـمـوـوـهـیـ بـاسـ کـرـانـ، بـهـ کـهـسـیـکـیـ ئـاوـاـ بـوـتـرـیـتـ:

ئـهـمـ سـهـعـیدـهـ لـهـ "ئـهـمـیرـدـاغـ"ـ بـهـ نـهـبـنـیـ بـزـ تـیـکـدـانـیـ ئـاسـایـشـ هـمـولـ دـهـدـاتـ، ئـهـمـوـتـاـ بـیـرـیـ هـهـنـدـیـ کـهـسـیـ ئـهـمـ گـهـلـهـیـ لـهـوـیـ ژـهـرـاـوـیـ کـرـدوـوـهـ وـ، بـیـسـتـ کـهـسـیـ ئـهـوـیـشـ مـهـدـحـیـانـ کـرـدوـوـهـ وـ نـامـهـیـ تـایـهـتـیـ يـانـ بـزـ نـارـد~وـهـ، کـهـ ئـهـمـهـشـ بـهـلـگـهـیـ لـهـسـهـرـ ئـهـوـهـیـ بـهـ نـهـبـنـیـ کـارـ لـهـ دـزـیـ سـیـسـتـهـمـیـ شـوـرـشـگـیـرـانـهـیـ حـکـوـمـدـتـ دـهـ کـاتـ؟ـ

ئنجا هر له سەر بناغەی ئەم تۆمەتەش سیاسەتى دۇزمىنایتى يان لە گەلدا بە کار
ھیناوه و، ماوهى دوو سال بېيارى بەندىرىنى سەخت و دۈزارى له سەر دەركراو،
خرايە زىندانى تاكە كەسى و داپرانى تەواوەتى يەوه و، له دادگاشدا بسوارى قسە و
بەرگرى له خۆ كردىيان بىن نەدا.

بۆيە له بەر ھەموو ئەمانە، سەرچەمى ئەو كەسانەتى كە ئازاريان دام و بەم راھىدە له
دادگەرى لایان دا، بە ويژدانى ئىۋە دەسپىرم.

جا ئايى كەسيكى وا كە له شايىستەتى خۆزى زىاتر خەلکى پروويان تېكىردووه و،
ھەزاران كەسى بە يەڭ وتار ھەنئايەت ۋېزىر گۈزىرلەتلى و، بە نۇرسىنى تەنها يەڭ وتار واي
له ھەزاران كەس كىرد كە بېزىنە ناو كۆمەلتەتى "ئىتىخادى مەممەدى" و، پەنجاھەزار
كەس - بەۋەپەرى پېزەوه - له مزگەوتى ئىياسۇفيا گۈزى يان لە وتارە كەى راگرت..

ئايى ھەر گىز ۋېرى ئەوهى بىن قىبولە كەسيكى ئاوا بىز ماوهى سى سال له "ئەميرداغ"
كارى نەھىئى بىكات، كەچى بىزانىت قەناعەت تەنها بە چەند كەسيكى كەم بەھىنەت؟
ئنجا دەست له كاروبارى ئاخىرەتى خۆزى ھەلبىگەرىت و نوقمى پىلانى سیاسى بىت و،
گۈزە نزىكە كەى خۆزى له بىرى پۇوناڭى لە تارىكى پې بىكات؟
ئايى شتى وا ھەر گىز دە گۈنچى؟ خز تەنانەت خودى شەيتانىش ناتوانىت ئەم قەناعەتە
بە ھېچ كەسيك بېھەختىت!

چورارەم:

شەپقە له سەر نە كردىنى منيان وەك ھۆزكارينىكى گەنگ بۆ تاوانبار كردنم پىش چاو
خىست و، بوارىشيان نەدام ھېچ قىسيەك بىكم، كە نىازم بۇ پىيان بلىم:
سى مانگ لە پۈلىسخانەتى "قەستەمۇنى" بە گىراوى ماماوه و، ھېچ كەسيكىش پىنى
نەوتم: "دەپىن شەپقە له سەر بىكەيت".

لە سى دادگاشدا كە دادگاييان كردووم، شەپقەم له سەر نە كردووه و، له دەمى
دانىشتتە كانى دادگاكاندا سەرم دەرنەخستووه و، كەس لەم پۇوهە دەستى نەھىناوه تە
پىم.. راستە، ھەندى لەو سەتكارانە كە ھېچ بەشىكىيان لە ئايىن نەبۇو ئەم باپەتەيان
كىرد بە بىانووی دەستىيان و، بە شىپۇھە كى ناپەسى ماوهى بىست و سى سال شەپريان
بىن فرۇشتىم و گوشاريان خستە سەرم و ئازاريان دام.

ئنجا منالان و ئنان و زوربه‌ی خملکانی لادی نشین و کارمه‌ندانی دهولت له فهرمانگه ره‌سمی بە کاندا و ئهوانش کلاؤ له سه‌ر ده کەن، ناچار نین شەپقە له سه‌ر بکەن، چونكە هېچ سوود و بەرژه‌وەندى يە كى ماددى له وەدا نى يە..

كەواهه كەسيكى گۈشەگىرى وەك من، ماوهى بىست سان بەھزى له سه‌ر نە كەردنى شەپقەوە دووچارى گەلى تۆمەتى ناپەوا بۇوە. له كاتىكدا كەھمۇ موجتەھيدان و شەپخولىيسلامە كان رېيان بە له سه‌ر كەردنى شەپقە نەداوه، كەچى وائىستا سه‌ر لەنوى بە ناخەقى ئازارم دەدەنەوە. خۆ بە ناوى سەربەستى و ئازادى يەوە كەس حەقى بە سه‌ر ئەوانەوە نى يە كە بە ئاشكرا و پۇزى رەمەزان ئارەق دەخۇنەوە و نويز ناكەن..

كەواهه ئەو كەسانە كە بەم سەرسەختى و بەم چەشىن تۇندوتىزى يە چەندىن جار لەبەر جلوبەرگە كاتى تاوانبارم ده كەن، بىن گومان دوايى لېپرسىنەوەيانلىقى ده كريت، كاتى زىندانى تاکە كەسى و هەتاھەتايى گۇر دەيىن و، ئەو كاتەش كە ئاماھە بەردەم دادگای هەرمەزن دەبن.

پىنچەم:

ئەو پەيامانە نور كە لە لاين سەدھەزار كەسى ئەھلى ئىمانەوە "وەرگىراوى" يان بەدەست ھىناوه و، ماوهى بىست سالى رەبەق چەندىن سوودى زۆر و بى زيانيان بە نەتەوە و نىشىتمان گەياندووھ، ئىستا بى نىخترىن بېرىياسانو دەكىيت بە هزى دەست بە سەردا گىرتنى.

بۇ غۇونە: دەستيان بە سەر كۆمەلە پەيامى "زولفەقار - موعجىزاتى ئەحمدى" دا گىرت كە ئىمانى سەدھەزار كەسيان رىزگار كردووھ، تەنها لەبەر ئەمەي تەفسىرنىكى راست و دروست بىز دوو ئايەتى پېرۇز تەنھا له دوو لەپەرەيدا كراوه له نىوان كۆزى لەپەرە كانىدا كە دەگەنە چوار سەد لەپەرە. له كاتىكدا كە ئەم كۆمەلە پەيامە وەختى بە سەردا تېپەرىيە و لەم ماوهىدەشدا چەندىن ياساي لېپوردن دەرچوون.

جا ئايادەست بە سەردا گىرتنى ئەو كۆمەلە پەيامە بەنرخە، تەنها لەبەر تەنھا دوو لەپەرەي، كارنىكى راست و دروستە؟ وائىستاش چەند پەيامىكى ترى بەنرخ لەبەر يەك دوو وشەي نىوان ھەزاران وشە كە واتاي ھەلەيانلىقى دەدەنەوە، دەستيان بە سەردا

ده گیریت. هر که سیک ئەم سى هم لائیحه‌ی داواکاری گشتی و ئەو بپاره‌ی بیستین که بلاومان کردوه، دلنيا دهیت لەم قسانه‌ی کە دەیکەن.

بەلام ئىمە سەبارەت بە هەر موسىبەتىك بىتە رېمان، دەلىن:

﴿إِذَا اللَّهُ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ﴾ و ﴿حَسْبَنَا اللَّهُ وَنَعْمَ الْوَكِيلُ﴾!

شەشەم:

ئەو کەسانه‌ی کە وەرگىپىزى هەزارى پەيامە کانى نۇور^(۱) لەسەر ئەمە تاوانبار دەکەن كە هەندى قوتايى نۇور زىادەپەرى يان لە مەدح و سەنايدا كەردوووه و، گومانى باشى زىاد لە پۇيىستان بەرامبەرى دەرپىروھ نامانەدا كە بىزەنغان و پىرۆزبانى و سوپاسگۈزارى بىيان نۇوسىيە، دواى ئەمە سوودىكى يە كچار گەورەيان لە بەلگە ئىمانى يە بەھىزە كان وەرگىرت و، هەتا پله‌ي "علم اليقين" زانستە کانى ئىمانيان بەدەست هەينا.. ئوانەي لەسەر ئەمە تاوانبارمان دەکەن، پىيان دەلىن:

من كەسىنگى لازىز و، دەستەوسان و، نەفى كراو و، نىمچە نەخۇيندەوارم. لەو كاتانەشدا كە بە پىروپاگەندە کانيان خەلکيان لە دىژم دەررۇۋەنە دەيانلىساندىن ئىم، هەر دەرمانىڭى قورئان و پاستى يە بەرزە کانى ئىمان بىز دەرەدە کانى خۇم بەدەست دەھىنا، يە كسەر ئەو پاستى يە بەنرخانەم دەنۇسى، چونكە لەو باوهەدا بۇوم كە چارەسەرىنگى شىفابەخشن بىزۇلە کانى نەتمە و نىشىمان.

جالىبەر ئەمە خەتى خۇم يە كچار ناخۇشە، هەميشە پۇيىستىم بە چەند كەسىنگى يارمەتىدەر بۇوە. چاودىرىنى خواى گەورەش چەندىن يارمەتىدەر تايىھەت و پاست و دامەزراوى بىن بەخشىم.

شىنگى ئاسايىھ كە بە تەواوهتى دەست بە رووي خوش باوهەرى و گومان باشى و مەدح و سەناى بىنگەردىانە نەنیم و لەسەر ئەمە سەرزەنشىستان نەكەم، تاڭوھەست و نەستىيان زامدار نەبىت. چونكە هەلسو كەوتى لە جۆرە، پىچەوانە و دىزى ئەمە پۇوناڭى يانە يە كە لە گەنجىنە ئى قورئانى پىرۆزە وەرگىراون، تەنانەت سوو كایەتىشە بە رووناڭى يانە.

(۱) دانەر مەبەستى خۇيدىتى. (وەرگىپ)

جالبهر ئوهی که ئهو یارمه‌تیده‌ر خاوهن قەلەمە ئەلماسى و دلە ئازايانم لى دوور نەكەونوه، هەميشە هەرمەدح و سەنایەكىان كردووم، من ئاراستەپەيامەكاني نورم كردوون، كە لە راستىدا ئهو پەيامانه خاوهن مافن لەم ستابىشەدا، چونكە دەرخەر و پىشاندەرى موعجىزە مەعنەويى قورئانى پىرۇزىن. هەروهە ئەرمەدح و سەناو ستابىشانە ئەوانم بىز كەسىتى مەعنەويى قوتاييانى نور گىزپاوه‌تەوه. خۆ كاتى كە پىم دەوتن: "ئىۋە سەدھېنەدى بەشە كەى خۆم زياترم دەدەنى" هەست و سۆزى ئەوانم بەم قىسىمە تارادەيەك ئازار دەدا..

جا ئايا هيچ ماددهى كى ياسابىي هەيە كەسىك تۆمەتبار و سەرزەنلىك بکات لەسەر ئوهى كەسانى تر مەدح و ستابىشيان كردىت، هەرچەندەش خۆى ئەو ستابىشەپىن ناخوش بىت؟ ئايا ماددهى ياسابىي لەم چەشىنە هەيە هەتا بىكىت بە پاساوى كارماھىنىكى پەسى كە بە ناوى ياساوه تاوانبارم بکات؟

دەبى ئوهش بزانىن كە لە لاپەرە^٤ و^٥ يىپيارى لايىحەي تاوانبار كردن كە لە دەمان بىلاو كراوه‌تەوه، ئەم قىسىمە من ھېنزاوه كە وتوومە:

"ئەو كەسە مەزنەى كە لە ئاخىر زەماندا دىت لە وەچە ئالى بەيت دەبىت. ئىمەي قوتاييانى نورىش تەنھا لە رووى مەعنەوييەوه دەكىرى لە ئالى بەيت دابىزىن. پاشان رېبازى پەيامەكاني نور گىز جىنى "خۆزويىتى" ياخود بەگەورە گەرنى كەسىك يان حەزكىردن لە پلەوپايەي دىنلىي يان چاوا گىپان بىز مەنسەب و ناوابانگى تىندانى يە. تەنانەت من خۆم بە ناچار دەزانم كە ئەگەر پلەوپايەي قيامەتىش بدرىتى، وازيان لى بەھىنەم، تاكو ئەو ئىخلاسە نەشىۋىتىم كە لە رېبازى نوردا هەيە".

ھەروەك لە لاپەرە^{٢٢} و^{٢٣} يىپيارى لايىحە كەدا ئەم دەستەوازانەي من هاتووه:

"مرۇف لە بەرددەم خوايى گەورەدا تەقسىرەكاني خۆى بىانىت و، پەي بە ھەڙارى و دەستەوسانىي خۆى لە بەرددەم خوايى گەورەدا بىات و، بە زەللىي و شىكستەپى و نوازشەوە پەنای بىز بىات. جا من - بەم كەسايەتى يە - خۆم لە ھەموو كەسىك بە دەستەوسان تر و بەدبەخت تر و ھەڙارتر و تەقسىرەبارتر دەيىن لە بەرددەم خوايى گەورەدا.

خۆ ئەگەر سەرانسەری دنیا کۆز بىنەوە و لە سەر مەدح و سایاشم يە كېگىن، هيىشتا ھەر ناتوانن قەناعەتم بىن بىكەن كە من مۇۋە ئەپەنلىكى باش و سالىح بىم..

لەمە زىيات لە خراپىكارى يە كان و لايەنە چەوتە كانى كەسايەتىي سىھەمم نادار كېتىم، تاكۇ بە تەواوى لە خۆم دورتان نەخەمەوا كەواتە تەنها چاڭە و بەخشىنى خوابى گەورە يە كەسايەتىي يە كەچار نزەم كەم - كە وەك سەربازىڭ وايە - لە خزمەتى نەھىنى يە كانى قورئاندا گۈزپايەل و ملکەج دەكت، كە لە حوكىمى بەرزىرىنى پلەوپايدە كانى موشىرىتىيدا يە.

كەواتە "نەفس" لە هەموان نزەتە و، كارمەندىيە كەش لە هەموو شتىڭ بەرز و بلۇندرە.

دەسا سەدان ھەزار شوڭر و سوپاس بىز خوابى گەورە".

لە گەل ئەۋەشدا كە لائىحە كە ئەو دەستەواژانەي سەرەوهى لە قىسە كاغان ھىنواھ و لە دەقە كەيدا دايىناون، كەچى ئەوانەي دەيانەوى تەنها لەبىر ئەۋەھى چەند كەسىڭ مەدھىان كەدووم و، بە وىنەي پابەرىنىكى گەورە و مەھدىيەك ھىدايەتم داون - بەو واتايەي كە لە پەيامە كانى نۇوردا ھاتۇوه - بە تاوانبارم دايىن. بىن گۇمان ئەو كەسانە خۇيان شايىانى سزادانن لە سەرتاوانە گەورە كانىان.

حەوتەم:

دادگايى "دەنيزلى" و دادگايى تاوانە گەورە كان لە "ئەنقرە" و دادگاكانى تەمپىز بە يە كەدەنگى بېيارى بىن تاوانىي ئىيمە و هەموو پەيامە كانى نۇورىان دەركەرد، ئەمە بۇو ھەموو ئەو پەيامانە و نامە كانىشيان دايىنەوە.

خۆ ھەرچەندە ئەوان و تىيان:

"هيىشتا ئەگەر گەرمىانى بۇونى ھەلەش ھەبىت لە بېيارە كەدى دادگايى دەنيزلىدا كە بىز بىن تاوانىي ئىيە دەرى كىرد، بەلام مادەم دادگايى تەمپىز بېيارى بىن تاوانىي بىز دەركەدوون، ئەوا ئەو بېيارە قەتعىيەتى وەرگەرتۇوه و، نابىن جارىنىكى تە بېرىنەوە بىز دادگا" ..

هروه‌ها له گهله ئوهدا که سى سالىم به گوشە گىرى لە "ئەمیرداغ" دا بىرده سەر و، پەيوازندىم تەنھا له گهله چەند كەسىنگى كەمدا ھەبو لەوانەي كە به نۇرە كاروبارى خزمەتم بىز رادەپەرىنن، ئەوانەش وەك يارمەتىدەرى بەرگدروو كاريان دەكىد. ئىجا قىسەشم له گهله كەسدا نەدەكىد، مەگىر چەند كەسىنگى دىندار و، لە چەند حالەتىنگى ناچاريدا و، بىز ماوهى تەنھا چەند خولە كېڭىك و، جىڭە لە ناردىنى تەنھا يەك نامە لە ماوهى حەفتەيە كەدا لە پىناوى ھاندانى قوتاييانى نوردا لە سەر خويىنى ئوهدا پەيامە كانى نور.. تەنانەت لە ماوهى سى سالى دوورودرىيەدا سى نامە زىياترم بىز برا موقۇي يە كەم نەناردووه. بەلكو وازم لە نۇرسىن و كىتىپ دانانىش ھىناوه كە سى سالە پىوهى سەرقالىم، جىڭە لە دانانى دوو سەربىنجى ورد لە بىست لاپەرەدا سەبارەت بە "حىكمەتى دووباتبۇونەوە لە قورئان" دا و "ھەندى مەسىلە سەبارەت بە مەلايىكەت" ئوه و، لە دوانە زىياتر شتى ترم نەنۇرسىيە، بەلام رەزامەندىم لە سەر ئوه نواند كە ئەمە پەيامانەي دادگا كان بېيارى بىن تاوانىي بىز دەركىدىن لە شىۋەي بەرگى گەورەدا كۆزبىرىنەوە.. دواى ئوهش كە دادگا ئەپنچ سەد نوسخەيە پەيامى "آلەتە الکبىرى" ئى دايىھە كە بېيتە كۈنە كان چاپ كىرابۇون، رەزامەندىم بىز برايامن نواند كە بەھۆى ئامېرى "رۇنىيە" وە لە بەرى بىگرنەوە، چونكە دەمىزانى ياسا بە شىۋەيە كى رەسمى پى لەمە ناڭگىرتى، تاكو جىيهانى ئىسلامى سوودىلىتى وەربىگىرت و.. هەر تەنھا سەرقالى هەلە گىرىبى ئەمە پەيامانە بۇوم و، خۆم لە قەرەت سىياست نەداوه. تەنانەت مانەوەم لە غەرىبىي ئازار بە خىشدا لە گەپانەوە پى باشتى بۇوە. ئەمە بۇو بە وىنەي ھەمۇ نەفى كراوه كانى تر نەپرۇشتمەوە بۇ شارە كە ئەمە خۆم، هەرچەندەش پۇخشەتى رەسمى دەرچىوو بۇو كە بىگەرىتىمەوە. بەلام نەپرۇشتمەوە، تاكو بە دنيا و سىياستەوە سەرقال نەم.. كەواتە ئاراستە كەردىنى ئەم سى ھەم تۈمەتە كە كۆزمەلىيەك شتى درۇ و ناحەقى تىدايە و، لېكىدانەوەي ھەلتەي لە خۇز گىرتۇوە و، ھەولىدانى تاوانبار كەردىنى ئەم پىاوە، دوو واتاي سەرسامكەريان لە خۇز گىرتۇوە كە ئىستىتا ناياللىم.

ئەم ماوهى دواىي كە دە گاتە بىست مانگ ئەم بۇچۇونە دە سەملەننەت.

بەلام من هەر ھېنده دەلتىم: ئەوان گۇپ و دۆزەخيان سەروزىادە و، كىشە كە خۆم بە داد گای ھەرمەزنى رۇئى قيامەت دەسپىرم.

ھەشتەم:

پەيامى "تىشكى پىنجەم" دوو سال لە داد گای "دەنیزلى" و داد گای "ئەنقەرە" دا مایەوە، دواى ئەمە دايانەوە بە خۆمان. منىش دواى دەرچۈونى بېپارى بى تاوانىي ئەم پەيامە، بوارم دالە گەل بەرگرى يە كەم لە داد گایەدا - كە لە كۆتاينى كۆملە پەيامى "سراج النور" دايە - بلاو بىكىرتەمە. راستە من يە كەم جار وەك پەيامىكى تايىھەت ھەلم گرتبۇو كە پىش چاوى خەلکىم نەدەخىست، بەلام مادەم داد گا ئاشكرای كرد و پەردى ھەسر لادا، ئىنجا دواى دەرچۈونى بېپارى بى تاوانىي پەيامە كەمەش دايانەوە بە خۆمان، ئەوا وتم: هيچ زيانىك لە بلاو كەردنەوەيدا نى يە، بۆيە رۇخسەتم دا بلاوى بىكەنەوە.

ئەسىلى ئەم پەيامەش نزىكەمى چىل سال پىش ئىستا لەبارەي ھەندى فەرمۇودەمى موتەشايىھەوە نووسراوە كە لە مېزە لەناو خەلکىدا بلاو بۇونەتەمە. خۇ ھەرچەندە ھەندى لە زانايابن بەشىكى ئەم فەرمۇودانىيابن بە "زەعىف" لەقەلم داوه، بەلام من لە بەر پزىگار كەردى ئىمانداران لە شوبەھە و گۇمانەكان نووسىيۇمە، چونكە واتاي پوالەتىي ئەم فەرمۇودانە، دەبوو بە ھۆزى ئاراستە كەردى رەختە زۇرلىيابن.

كەچى ھەندى لەم تەۋىيلە نائاسايىيانە لە پىش چاودا دەركەوتىن و بەرجەستە بۇون! بۆيە ناچار بۇون بىشارىنەوە و وەك پەيامىكى پەنھان ھەللى بىگرىن، تاڭو واتاي ھەلەمىلى وەرنە گىرى.

ئىنجا دواى ئەمە چەندىن داد گا بە وردى لەم پەيامەيان كۆلى يەوە و ئاشكرايىان كەردى، دايانەوە بە خۆمان. كەچى جارىنلىكى تر داد گا ھەمان پەيامى كەردووەتەمە بە ھۆكاري تاوانبار كەردىغان!

بۆيە رادەي دوورىي ئەم كارە لە داد گەرەي و حەق و ئىنسافەمە بە وىزدانى ئەم كەسانە دەسپىرىن كە دەيانەوئى لە سەرقەناعەتىكى ناو ناخى دەلماڭ تاوانبارمان بىكەن.

ھەروەك ئەم سكالا لەمان پىشىكەش بە داد گای ھەرمەزنى خوابى دەكەين و، دەلتىن:

﴿حَسْبُنَا اللَّهُ وَنَعَمَ الْوَكِيلُ﴾.

نۆھەم:

ئەمەش خالىيکى گەلنى گۈنگە، بەلام باسى نا كەمەين، تاڭو ئەو كەسانە تۇورە نە كەمەين كە بېياريان لە سەر دەر كەردىن، لە بەر ئەوهى پەيامە كانى نۇورىيان خويندەوه.

دہم:

ئەمەش خالىيکى ترى بەھىز و گرنگە، بەلام ئىستا باسى ئەمېش ناكەين، تاڭو
پاسكىردىنى نەپەت بە ماپەيەز زوپىرى و بېز ارى)⁽¹⁾.

چهند نامه به ک له به ندیخانه‌ی ئافیه و نه و ۵

حکمہت، ق ۵۵

(ب) ایانی، ٹازین و بہو ھفام!

سهره خوشیتیان ئار استه نا كەم، بەلکو پېروز یا پیتەن لىي دە كەم. چونكە:

ماده‌م قده‌ری خوای گه‌وره له‌بر خواستی حبکمه‌تیکی خوی ئیممه‌ی به‌رهو لهم
قوتاچانه یووسفی یه سئی‌هه‌مه دایه‌به‌رو، به‌شینکی رپوزی یه کاغان لیره ده‌خوارد
ده‌داد و، روزی یه کاغان ئیممه‌ی بون‌ئیره بانگ کرد ووه..

ماده‌م نهزمونه بین گومانه کاغان - تائیستا - تیبی گدیاندووین که چاودیری خواي
گهوره نهرمونيانه له گدلماندا و، بهره‌مندی نهیني گم ئایه‌ته پيرۆزه‌ي گردووين:
«وَعَسَىٰ أَن تُكْرِهُوا شَيْئاً وَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ» (البقرة: ٢١٦)..

ماده‌م بر اتازه کانگان لهم قوتا بخانه یو و سفی یه داله همه مهو که سیک زیاتر پیویستیان بهو
دلدانه و پهه هپه که پیامه کانه نور دهیه خشیز.

ماده‌م ثو که سانه‌ی که له فرمانگه کانی "داد" دا کار ده کهنه زیاتر له کارمه‌نده کانی
تقریبی پستان بهو دهستوره به رازه هه به که یه‌یامه کانم، نهور له خجه‌یان گه توون..

ماده‌م بهشـه کـانـی پـهـيـامـه کـانـی نـوـورـلـه دـهـرـهـوـهـی بـهـنـدـيـخـانـه و بـهـرـاـدـهـيـهـ کـيـ بـهـکـجـارـ زـوـرـ و لـهـ بـرـيـهـ، ئـيـوـهـ ئـهـ رـهـ کـهـ کـانـی سـهـرـشـانـیانـ ئـهـنـخـامـ دـهـدـهـنـ و فـتـوـ حـاتـیـانـ، اـنـاوـ مـسـتـشـتـ..

(۱) تشكه کان، تشكه، جوا و هم، ل: ۶۵۵-۶۶۸.

ماده‌م هه‌موو سه‌عاتیکی فانی‌ژیانی ناوئم بهندیخانه‌یه وه کچه‌ندین سه‌عاتی
په‌ستشی باقی و هه‌میشه‌بی وایه..
ئهوا به‌پی ئه‌م خالانه.. پیویسته خۆمان به کالا‌ی ئارامی و دامه‌زراوی برازیننه‌وه و،
به دلخوشی‌یه‌وه سوپاسی به‌دیهینه‌رمان بکمین به‌رامبهر بهم رووداوه^(۱).

□ گرفته‌کان دابه‌زینه سووکه‌له‌ترین پله‌یان

(برایانی ئازیز و به‌وه‌فام!

یه‌کمه:

ئیوه - ئه‌ی برایانی به‌پیزم! - هرگیز بعو سووکایه‌تی و ئازاردانه خهم مه‌خون که به
تاییه‌تی ئاراسته‌ی که‌سی منی ده‌که‌ن. چونکه ناتوانن هیچ ناته‌واوی‌یه‌ک له په‌یامه‌کانی
نووردا بدوزن‌وه، بزیه زیاتر خزیان به که‌سی ئاسایی و ته‌قسىر باری منه‌وه سه‌رقان
ده‌که‌ن.

من بۇ خۆم لەم باره رازیم. تەنانەت ئەگەر له پیناوی سه‌لامه‌تی په‌یامه‌کانی نوور و
دەرکەوتى نرخ و بەهایاندا هەزاران سووکایه‌تی و ئازار و بەلا و گیرو گرفتى که‌سیم
تووش ببیت، بەوپەری شانازى‌یه‌وه شوکری خوای گەورەی لەسر ده‌کەم. ئەمەش
به‌پی خواستى ئەو وانیه‌ی کە له په‌یامه‌کانی نووره‌وه فيېری بۇوم.

دوووه‌م:

ئەم دەستدریزی‌یه بىن پەردە و فراوان و هېر شە سەختە سەتمەکارانه‌یه، ئىستا له رېزەی
بیست "ووه بۇ ئاستى "یه‌ک" دابه‌زیوه و سووک و تەنك بۇوه‌تەوه. چونکه له برىى
ھەزاران کە‌سی قوتايانی تاییه‌گەندى په‌یامه‌کانی نوور تەنها چەند کە‌سیّكى کەمیان كۆ
کردووه‌تەوه و، لەبرىي سەدان ھەزار کە‌سی پەيوهندیدار و بایه‌خدر به په‌یامه‌کانی نوور
چەند برايە‌کى نوي‌یان جەم کردووه. واتە به چاودىريي خواي گەورە موسىيەتە کە
دابه‌زیوه‌تە سووکەله‌ترین حالتە‌کانی)^(۲).

(۱) تىشكە‌کان، تىشكى چواردەھم، ل: ۶۸۳.

(۲) تىشكە‌کان، تىشكى چواردەھم، ل: ۶۸۶.

□ کارکردن بز پهیامه کانی نور چیمان بی دهه خشیت؟

(برایانی ئازیز و بهوهفام!

پهیامه کانی نور له بربی من رووبه روتانه و له برامبه رتانه و هیه، ئوهه تا زور به باشی رینمایی و فیرکردنی برا تازه و تاسمه‌منده کانی وانه نور ده گرنه هستو.
ئەزمۇون و تاقىكىرىدىمۇ كان چەسپاندويانە كە سەرقال بىون بە پهیامه کانی نوره و، ئىتچ خويىندە و ھیان بىتچ ئەمە بىت بدرييەن بە كەسى تىرىخويىنىتە و ج نووسىنە و ھیان بىت، شادمانى بە دل و حموانە و بە گیان و بەره كەت بە رۆزى و تەندروستى بە جەستە، دەبەخشىت.

خواى گەورە ئىستا يە كېڭىك لە قارەمانانى نورى وەك نىعمەتىك پى بەخشىون كە "خەسرەو" و، پشت بەخواقتابخانە يۈوسفيش شوينىكى پىرۇزى لەمەرلىكۈلىنە سەر بە قوتابخانە "زەھراء" دەبىت.

من تا ئىستا "خەسرەو" م دەشاردەوە و دەرم نەدەخست بز ئەھلى دنيا، بەلام ئەو كۆمەلە پەيامانەی كە بلاو بۇونەوە هيئىنە بە ئاشگارانى دەريان خست كە بە جوانى لە بەرچاوى ئەھلى دنیادا ديارە و، هىچ شتىك بز شاردنەوە لە ئارادا نەماوە. شتىكىم لە خزمەتە کانى ئەو بۇ هەندى لە برایانى تايىەتەند باس كرد.

خۆ ئەگەر پۇيىست بکات من و ئەو "پاستى" پۇون دەكەنەوە و هىچ شتىك ناشارىنەوە^(۱).

□ گفتىرگۈز لە گەل خزمەتكارى قورئاندا

(ئى برايانى ئازىز و بهوهفام و ئى هاوارپىانى بەندىخانەم!

يە كەم: نىيڭگەرانى ئەوە مەبن كە يە كەن نايىنин، چونكە ئىمە لە راستىدا و بە جۈرىيکى مەعنەوى ھەمۇ كات رووبەرروى يەكىن و روومان لە يە كەنە و، هەر پەيامىكتان دەست بىكمۇيت بىخويىنەوە يان گۈنى لىنى بىگرن ئەوانەك بە سىفەتى كەسى ئاسانى خۆم، بەلكو بە سىفەتى ئەوەي كە خزمەتگۈزارىنىكى قورئانى مەزن و پىرۇزم و، لە پىنى ئەو پەيامەوە، دەمبىن و گفتۇرگۈم لە گەلدا دەكەن.

(1) تىشكەكان، تىشكى چواردهم، ل: ۶۹۰-۶۹۱.

بزانن که منیش له پیش دعوا و پارانه وه کانگه وه و، به هزوی نووسینه کان و په بوهندی به کانتانه وه، هر ددهم به گهندیشه ده تانبینم و پرووم لیتanh. جا ماده هه مومن پیشکه وهین و له یه ک بازندادا کار ده که مین، ئهوا و هک ئهوه و ایه که یه کتر بیینین. دووههم: ئه و قوتاییانه‌ی پهیامه کانی نور که تازه کی هاتونه ته ناو ئه م قوتاییانه یووسفی به نوی‌یه وه، پیشان ده لیین:

به چهندین به لگه‌ی به هیز و چهندین ئاماژه‌ی قورئانی پیروز که خه بیره کانی له شوینی خویاندا را گرت و ناچاری ته سلیم بعونی کردن، ئهوه چه سپاره که: قوتایی به راسته کانی پهیامه کانی نور ژیانیان به عاقیبه‌ت خیزی کوتایی بین دیت و به ئیمانه وه ده پرنه ناو گزره کانیان.. هه رووه که هزوی ریزنه‌ی نوره کانی به شداری کردن له کاروباره نوری به کاندا هه ر قوتایی به ک - هه ر که سه و به پیش پله‌ی خوی - هاو به شی ده ستکه و ته مه عنه‌ی به کان و دعوا کانی هاور ژیانی ده بیت، و هک ئهوه که به ههزار زمان داوای لیخزشبوون له خوای گهوره بکات و په رسته کانی ئهنجام بدادت. جائه م دوو سوود و دوو ئهنجامه گرنگه که لم پژو گار و سه رده مه سه بیره دا پهیامه کان به قوتاییانی ده بخشون، هه مه گیرو گرفت و ئاسته نگیک له سه ری لاده بن. بهم جوزه، ده بینین که پهیامه کانی نور به نرخینکی هه رزان ئه م دوو قازابجه گهوره به دهستی قوتاییانی خویان ده خهنه^(۱).

□ قسه‌یه ک مه که ن ههست زامدار بکات

(برایانی ئازیز و بوهه فام!

هزوی ئهوه که ئه مه ره پهنجه‌هی ژووره که‌ی منیان داخست و بزمار ریزیان کرد، ئهوه به که له بهند کراوان دام بیرون و پیش بگرن لمه وی که له نیوان خویاندا سلاو له یه کتری بکهین. به لام ئهوان بیانو ویه کی تری پوالتی بیان پیش چاو خست. ئیوه هه رگیز نیگه ران مه بن. به لکو واژه‌یانی ئهوان له گوشار خسته سه ر پهیامه کانی نور و قوتاییانی و، خو سه رقال کردنیان به که سی منی بی بایه خ و، سوو کایه‌تی بین کردم و، ئازار دانی دل و جهسته م به جوزینکی راسته قینه و، خو نه دانیان

(۱) تیشکه کان، تیشکی چواردهم، ل: ۶۹۴-۶۹۵.

له قهره‌ی پهیامه‌کانی نور، من دهخاته رازی بونهوه لهم دوخته. تهانه‌ت به ئارامگرته‌وه شوکری خوای گهوره ده کم و، به هیچ جوزیک نیگهران و پهشیو نام. ده سا ئیوهش ختم مه خون.

قنهانه‌تم وايه که سه‌رنج راکیشانی کارمه‌ندانی بهندخانه له لایه‌ن دوئمنه پنهانه‌کانه‌وه بز لای که‌سی من، چاودیزی خوای گهوره‌ی له پشته و خیری بز سه‌لامه‌تی و بهرژه‌وندی پهیامه‌کان و قوتایانی نور تیدایه.

که‌واته ده‌بئه‌ندی له برایانغان توروپه‌یی ده‌رنه‌بزن و، گوفتاری و‌هایان له زار ده‌رنه‌چیت که بدر هستی ئوان بکه‌وت و، له همو و‌هستان و جموجولیکیاندا و بئه‌وه‌ی پهشیو و نیگهرانی ده‌بربزن حمزه‌ری خزیان بکهن و، ده‌گای باس له‌سه‌ر ئهم کیشیه‌یه له لای کمس نه کنه‌وه، چونکه هندی جاسوس‌هه‌ن که قسه‌ی برایانی ساویلکه‌ی ئیمه، لموانمی که هیشتا فیری حمزه‌ر نه‌بون، ده‌ستکاری ده که‌ن و واتای پیچه‌وانه‌ی لئی ده‌دهنه‌وه و، شتانی بچووک به گهوره پیشان ده‌دهن و، ده‌یگه‌یه‌ن به که‌سانی به‌ریرس.

ئهم دوخته‌ی ئیستامان سه‌رتاپا جیددی‌یه و هیچ گائته‌یه کی تیدانی‌یه. له گه‌نل ئوه‌شدا هر گیز مه‌شله‌ژین و، بزانن که ئیمه له ژیز سه‌په‌رشتیی چاودیزی خوای گهوره‌داین و، برایارمان داوه به ئارامیکی ره‌نگین تهانه‌ت به شوکرانه بزیری‌ی به‌کجا ر گهوره‌وه پووبه‌پوی همو و ته‌نگانه و گیرو گرفته کان بیینه‌وه. که‌واته ئیمه شوکری خوای گهوره‌مان خراوه‌تہ ئستو، چونکه کیشی دره‌میک ماندو و بون و سه‌ختیی ئهم بارو دوخته به ئه‌ندازه‌ی يدک باقمان پاداشت و میهراه‌بانیمان بز به‌جنی ده‌هیلت^(۱).

□ کاروباره‌کانی خوم به ئیوه ده‌سپیرم

(برایانی ئازیز و بوه‌فاما)

هموو کاروباریکی به‌گری کردنم به قوتایانی ئه‌رکانی نور سپاردووه له‌وانه‌ی که هاتوون یان دین بز ئیره. ئه‌مه‌ش له‌بر دوو هو و له‌سه‌ر بناغه‌ی ئاگادار کردنوه‌یه کی

(۱) تیشكه‌کان، تیشكی چوارده‌هم، ل: ۶۹۸-۶۹۹.

مهعنوی که له دلهوه ناچار بروم بزئمه. به تایبەت ئەم کاره به هەریەک له "خەسرو، رەئفت، تاھیرى، فەیزى، صەبرى" دەسپېرم.

ھۆکارى يەكەم: له فەرمانگەی لىنگولىنەوە كانموه و له پىنى چەند نىشانىيە كى زۇرەوە بە دلىيابى بۆم دەركەوتۈو كە دەيانەوى بە ھەموو ھىزىكىانەوە له دىرى من كېشە دروست بىكەن و، خۇيان لەو بىرىن كە من بە ھەزىز و بىر بە سەرياندا سەر كەوتۈوم. بز ئەمەش ئاگادار كەرنەوەي رەسىي يان ھەيە. وەك بلىيى ھەر ئەوندەي بىکومە قسە و گۇفتار ئەوا توانستىكى زانستى و لىيەاتنىكى سىاسىسى ئەوتۇ دەنوپىش كە دادگا كان بە بەلگە بېھستمەوە و سىاسىيە كانىش دەمكوت بىكەم!

ھەر لە بەر ئەوهەشە كە بە چەند يانۇويە كى لاواز و نابەجى پىنى قسە كەردىم لى دەگىن. تەنانەت كاتى لە دەمى لىنگولىنەوە كەدا و لە وەلامى پىرسىارىنىكدا و قم: "نايەتمەوە يادم"، دادوھەرە كە سەرى سوورپما و تى:

"چۈن كەسىكى وەك تو كە خاوهنى زېرە كى و زانستىكى سەررووى ئاستى ئاسانى بىت، شتى لە بىر دەچىتەوە؟"

بەلتىن، ئەوان لەو باوھەدان كە پايەبەرزىي پەيامە كانى سورۇر و لىنگولىنەوە وردە زانستى يەكانيان زادەي بىر و ھەزرى منن و، لىزىرەوە سەرسامى و سەرسوورمان دەيانگىرىت و، ئىتىز نايەنەويت قسە لە گەل ھېچ كەسىكدا بىكەم. وەك بلىيى ھەر كەسىك مېبىنېت و قسەم لە گەلدا بىكەت يەكسەر بىت بە قوتاپى يە كى بەغىرتى پەيامە كانى نۇورا بۆيە پىنى چاۋىن كەوتۇن و قسە كەردىم لە گەل ھەموو كەسىك لى دەگىن. تەنانەت سەرۋىكى كاروبارى ئايىنى و تبۇرى:

"ھەر كەسىك بىبىنېت يەكسەر بەلايدا كېش دەبىت، بە راستى ھىزىكى زۇرى كېش كەردىنى ھەيە!"

بە واتايىي بەرژەوەندىغان داخوازى ئەوهە كە ئىستا كاروبارە كان بە ئىتوھ بىسپېرم. بەرگرى يە كۆن و نويىكانم، كە لاي خۇتان ھەيە، لە بىرىي من ھاوېشى پاۋىز و پرس و پاى نېۋانتان دەكات و، سەرۇزىيادى ئەم كارەيە)^(۱).

(۱) تىشكەكەن، تىشكى چواردەھەم، ل: ۶۹۹-۷۰۰.

□ دووچه‌ندانه بروانی پاداشت

(برا اجازیز و راسته کامن!

ئەمپۇ بهھۆی بىدار كردنەوە يەكى معەنەوى كە پۇوى لە دلىم كرد، خەمم و نىگەرانى بۆ ئىئۇدەيگەرتم. چونكە خەمم بۆ حالتى ئەم برايانەم خوارد كە لە ئەنجامى نىگەرانى يان بۆزىيان و گۈزەران حەزىيان لەوەيە هەر ئىستالە بەندىخانە بىرۇنە دەرەوە. هەر لە خولە كەدا كە بىرم لەمە كردىوە، ئەندىشەيە كى بەپىت ھاودەم لە گەل پاستى و مۇزىدەيە كەدا ھاتە دلىمەوە، كە ئەمە خوارەوەيە:

دواي پىنج رۈزى تر ئەو سى مانگە پېرۇزە دىئنە پىشەوە كە گەلنى خىر و پاداشتى گەورە لە گەل خۆياندا دەھىنن و، پاداشتى خواپەرسىي يە كان لە مانگانەدا وەك ئەمە وايدە كە چەند قات زىاد بىكأت، ئەمە تاڭە كەر پاداشتى كردىوە چا كە كان لە كاتە كانى تردا يەك بۆ دە بىت، لە مانگى رەجەبدا يەك بۆ سەد زىاتە و، لە مانگى شەعباندا لە يەك بۆ سى سەد تىپەر دەبىت و، لە مانگى پېرۇزى رەمەزانىشدا بەرەو يەك بۆ ھەزار بەرز دەبىتەوە. خۆلە شەوانى ھەينىي ئەم مانگىدا يەك بۆ ھەزاران و شەھى قەدرىش يەك بۆ سى ھەزار دەبىت.

بەلتى، ئەم سى مانگە بازارىكى بەپىت و بەرزا بازار گانىي دواپۇزە، بە رادەيەك كە ئەم ھەموو سوود و قازانچە زۆرە قيامەتى يانە دەستى مەرۆف دەخەن و، پىشانگا يەكى مەزن و نايابى ئەھلى حەقىقەت و خواپەرسىي يە و، لە ماوهى سى مانگدا تەمەنەن يەكى ھەشتا سالى بۆ ئىمانداران لەخۆ دەگرن.

كەواتە بەسەر بىردنى ئەم سى مانگە لە قوتاچانە يووسفيدا، كە لە خۆيدا يەك بۆ دە قازانچ دەستى مەرۆف دەخات، بىن گۇمان قازانچىكى گەورە و دەستكەمەن يەكى مەزنە. گىرو گەرفتە كائىش ھەرچەندە بن، ھەر بۆ ئىمە سەرتاپا مىھەرە بانى يە.

جا ھەروەك ئەمە لە پۇوى خواپەرسىي يە و ئاوايە، لە پۇوى خزمەتكىرىدىنى نور و كار كەردىنىش بۆ بلاو كردىنەوەي پەيامە كانى نور و ھايە. چونكە پاداشتى خزمەتە كان، گەر لە رۇوى چەندايەتىشەوە نەبىت، لە پۇوى چۈزىتى يەتى يە و يەك بۆ پىنج بەرزا دەبنەوە، چونكە ئەوانى دىئنە ناو ئەم ميوانخانە(بەندىخانە) يە و دەرۇنە دەرەوە دەبن بەھۆى

بلاو بونه‌وهی وانه کانی نور و، لهوانیه ئیخلاصی يەك دانه کەس لەوان هیندەی بیست کەس سوودى لەم پووهه بیت، چونکە ئەگەر هەر گیرو گرفت و گوشارىك لەم بەندىزىدا ھېيت ئەوا ھېچ گرنگى يەكى نى يە لە بەرامبەر بلاو بونه‌وهی نهینى ئیخلاص - كە لە پەيامە کانی نوردايە - لە نیوان پىزى بەندىزىدا، كە لە ھەموو كەسىك زىاتر پۇيىستيان بەو دلنه‌وابىي و دلدانه‌وهىي ھەيە كە پەيامە کانی نور پەخشى دەكەن، بە تايىهت بۆ ئەوانەي كە پالەوانىتىپى سىياسى لە دەمارە كانىاندا ھاتوچۇ دەكت. سەبارەت بە خەم و خەفەتى گۈزەرانيش، ئەوا تاشكرايە كە ئەم مانگانە بازارى دواپۇزۇن و، هەندىكتان لەبرىي چەند قوتايىيە كى زۇر ھاتووه تەناو ئەم بەندىخانەيە، تەنانەت هەندىك لە بىرىي ھەزار كەس ھاتووه، ئەوا بىن گومان يارمەتى و پشتىگەرتان دەبىت بۆ كاروبارە کانى دەرهەي بەندىخانەتان.

ئەو بىرەم بەم جۇرهەتە دلەوە و، زۆرىش پى دلخۇش بۇوم و، زانىم كە مانەوەمان لىرە هەتا جەڙۇن نىعەتىكى مەزنى خواي گەورەيە^(۱).

□ سەبارەت بە بىرۇكەي "مەھدىيەت"

(گەلىنىشانەي زۇر ھەن كە بەھۇيانەوە دەزانام دۆزمنە پەنھانە كاغان ھەولى دەستدرىزى بۆ سەر پەيامە کانی نور و كەمكىرىنەوە شان و شىكۈز گرنگىيان دەدەن. ئەوهقا - لە رۇوي سىياسىيەوە - وەهم و گومانى بۇونى بىرۇكەي "مەھدىيەت" بلاو دەكەنەوە و، ئىدىيەت ئەوه دەكەن كە گوايا "پەيامە کانى نور" ھۆزكارى ئەم بىرەن و، بە وردى دە گەپىن تاكو بەلگە و پالپىشىك بۆ ئەو وەهمە ناپەۋايە بدۇزىنەوە. لهوانىيە ئەوا ئازارانەي كە دەھېتىنە پىزى لەو وەهم و گومانەوە سەرچاۋەيان گرتىتت. منىش بەو سەتكارانەي كە لە پشتى پەردهوە خۇيان شاردووه تەوە و، بەو كەسانەش كە گۈنیانلىنى دە گەرن و دۆزمنايدىمان دەكەن، دەلىم:

نەخىر.. نەخىر.. من ھەر گىز لافى شتى واملىنى نەداوە و، سەنورى خزم نەشكەندىووە و، پاستىيە کانى ئېماڭ نە كەردووە بەھۆزكارىك بۆ مەبەستە كانى كەسى خۇم

(1) تېشكە كان، تېشكى چواردەھەم، ل: ۷۰۳-۷۰۲.

یان ثامر ازیک بز بهده‌ستهینانی ناوبانگ و پایه‌برزی. ئەم سى سالەی دواىی تەممەنم - به تابیه‌تى - كە گەيشتووه‌تە حەفتا و پىنج سال و.. پەيامە کانى نورىش لە گەلياندا، كە دەگەنە سەد و سى پەيام و.. هەزاران كەس لەوانەی كە بە راستى ھاۋپىيەتىان كردووم، شايەتن لەسەرئەمە.

بەلنى، قوتاپيانى نورۇ ئەمە دەزانن و.. ئەو بەلگانەش كە لە دادگادا ھينامانىنەوە دەريانخىست كە من ھەر گىز لە پىناوى پلە و پایەي كەسىي خۆم و تەنانەت بەده‌ستهینانى ناوبانگ و پلەي مەعنەوى و قيامەتىشدا ھەولۇ نادەم. بەلکو بە ھەموو توانيە كە بز بەده‌ستهینانى خزمەتىكى ئىمانى بز ئىمانداران تېكۈشام.

لەوانەيە نەڭ بز بەختىرىدىنى پلە و پایە فانى يە کانى دنيا، بەلکو گەر پىویست بکات ئامادە ئەم پلە و پایە قيامەتى و ھەمىشەيە كانى ژيانى ئەودنیاشم لەو پىناوهدا بەخت بىكم، لە كاتىكىدا كە ھەموو كەسيك ھەولى بەده‌ستهینانى ئەم پلانە دەدات. ھاۋپى ئىزىكە كامى دەزانن كە ئەگەر پىویست بکات رازىم واز لە بەھەشت بەھىم و بېرمە ناو دۆزەخەوە تەنها بز ئەمە بىم بە ھۆزى پزگار كردنى چەند ھەزارىكى ئەھلى ئىمان^(۱). ئەممە لە دادگاكاندا باس كردووه و لە چەند پروپە كەمە بەلگەشم لەسەر ھيناوەتەوە..

بەلام ئەوان بەم تۆمەتە دەيانەوى "بى ئىخلاسى" بەدەنە پال خزمەتە ئىمانى و نورىيە كامى و، مەبەستىشيان كەمكىرنەوە نىرخ و بەھاى "پەيامە کانى نورۇ" لە بەرچاوى خەتكىدا و بى بەش كردنى نەتمەويە لە راستى يە کانى ئەو پەيامانە.

ئايى ئەو بەدېختانە پىيان و ايە ژيانى دنيا ھەمىشەيە؟ يان لەو وەھم و گومانەدان كە خەتكانى ترىش وەك ئەوان ئىمان و ئايىن بز بەرۋەندى يە کانى دنيا دەقۇزىنەوە؟

ئەو وەھمەيان ھانىان دەدات ھېرىش بۇسەر كەسيك بېن كە تەحەدداي ھەموو گومپايانى دنياى كردووه و.. لە پىناوى خزمەتى ئىماندا ژيانى دنياى خۆى بەخشىوە،

(۱) براى بەپىزى "محمد فەرىخى" بزى گېپامەوە كە:

زۇر جار سەردانى مامۇستانم دەكىد. چەند جارپىك دەبىت: "رازىم بېرمە دۆزەخ لە پىناوى پزگار كردنى ئىمانى كەسيكىدا". لە دوا سەرداغدا بز لاي ئەمە دەۋوبارە كردووه. مەيش شەتىكەم لە دلدا دروست بۇ كە قاپقا چۈن دەبى ئەو مەرۇفەتى ھۆزى ھيداية تەنانى گەلنى كەس بۇوه، بېرواتە دۆزەخەوە؟ كەپىر لە جىنگاكەي پاست بۇوه و ئاماڙەي بز كردم و، وتنى: "ھەمىشەيى نى يە، ھەمىشەيى نى يە، بەلکو وە كە ئەمە و ايە كەسيك لەسەر گۇناھىنەكى دەپرواتە دۆزەخەوە، بەلام دواىي دەجىتە بەھەشت".

ئامادەبە لەو پىناوهدا - گەر پۇيىست بىكەت - ژيانى ئەودنیاشى بەخت بىكەت و.. هەر گىز يەڭ راستىي ئىمان بە ھەموو مولىكى دنيا ناگۇرىتەوە. وەڭ لە داد گا كاندا بە راشكارى ئەمە ئەپەن كەرددەوە..

ھەروەھا ئەمە وەھم و گومانىيان ھانىان دەدات ھېرىش بەرنە سەر كەسىتكە بەھۆى نەھىنىي ئىخلاسەوە و بەۋېپىرى ھېزى و تواناي خۆزى لە دەست سىاسەت و پلە و پايە دنيا يە كانى و ھەر شىتكەچ لە دوور و چ لە نزىكەوە بۇنى سىاسەتلىي بىتھەلھاتووھە و.. ماوهى بىست سال ئازارىتىكى بىن وينەي چەشتۈوه، لە گەل ئەمە شدا، بە بىنى رېبازى ئىمانىي خۆزى، دانابەزىوه تە ئاستى كارى سىاسىي..

پاشان ئەمە كەسە - لە ٻووى نەفسەوە - خۆزى زۇر لە خوار قوتاپىه كانىيەوە دەبىنېت، بۇيە ھەميشە چاوهپوانى دوعاى لىخۇشبوون و نزاي خىریان لىي دەكەت.

جا ھەرچەندە خۆزى بە لاواز و بىن بايدىخ دادەنېت، بەلام ھەندى لە برا دلىسسوزە كانى لە نامە تايىەتىيە كانىاندا ھەندى چاکە كارىپى پەيامە كانى نۇورىان داوهتە پال ئەمە، لە ٻوووھە كە ٻوونكەرەھە ئەمە رېئۇنە ئىمانىي بەھېزىانىيە كە لە پەيامە كانى نۇورەوە بەدەستيان ھىناوه، لەمەشدا ھېچ واتايە كى سىاسىي يان بە دىلدا نەھاتووھ، بەلگۇ ھەر تەنها وەڭ دايىتىكى ئاسايىي قسە و گوفشار..

ئەمە تا ھەندى جار مەرۆف لە گەل كەسىتكى ئاسايىدا دەدونىت و، بىنى دەلىت: "تۆ خۆزى ئەمە نىعەمە تەيت كە خوا بىنى بەخشىو.. تۆ گەورەي منىت".

واتە لە ٻووى گومان باشىيەوە پلەيە كى دەدەنلى كە ئەمە شاياني نى يە، ھەزار جار لە پلە و بەھاى خۆزى زىاتەرە. خۆ ھەرورەك ھەموان دەزانن ھەر لە دېر زەمانەوە داب و عادەتىك لە نىوان مامۇستا و قوتاپىانىدا ھەيە و كەمس رەخنە لىي نەگرتۇوه، كە زىادەرەمۇيى قوتاپىانە لە مەدح و سەنائى مامۇستا كەياندا، وەك سوپاس و پىزىانىتىك و، پىاهەلدىان و مەدھى زىاد لە پۇيىستە لە كۆتابىي كەپە باشە كاندا..

جا ئايا ئەمە لە ھېچ ٻوویە كەوە بە تاوان دادەنرىت؟

راستە، زىادەرەمۇيى - لە ٻوویە كەيەوە - پىچەوانە و دۈزى راستىي يە. بەلام يەكتىكى وەڭ من كە بىن كەمس و تەنبايە و، بە دەست غەربىيەوە دەنالىتىت و، گەللى دوزمىنەيە و، ھۆكاري زۇريش ھەن بۇ ئەمە يارىدەدەرانى لىپى دور بىگەونەوە..

تایا ئەم بىن وېڇدانانە بە لایانه‌وە زۆرە كە ورەي ئەم يارمەتىدەرە كەمانە لە دژى نەيارە زۆرە كان بەرز بکەم سەمە و، نەھىلەم دوور بکەونەوە و، لە پەرۋىشى و خۇنىڭ گەرمى يان دانەشكىتىم كە لە زىادەرەوېي مەدح و سەنایاندا دەردە كەۋىت وە ئەم مەدح و سەنایە ئاراستەي پەيامە كان بکەم و بە تەواوى دەست بە رووپانووه نەنیم؟

بەم جۆرە، پادەي دوور كەوتىنەوەي هەندى كارمەندى پەسى لە حەق و ياسا و وېڇدانانەوە دەردە كەۋىت، كاتى كە هەولى ئەم دەدەن دەستدرېزى بکەنە سەر ئەم خزمەتە ئىمانىيەي كەسىك ئەنجامى دەدات كە بە سالاچىرووه و لە سەرلىيوارى گۇپە كەيدايە. وەك ئەم بىيان وايت ئەم خزمەتە بۇ ئامانجىنەكى دىنلىي بە كارھىنراپىت.

دوا و تەمان بەرامبەر ھەمۇ موسيبەتىك:

﴿إِنَّ اللَّهَ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ﴾ (۱).

□ خويىندنەوەي پەيامە كان بىزدارى نابەخشنى

(كاتى كە لەم رۈزىانەدا پەزارە دايگۈرىپۇوم، لەبەر ئەمەي زېينىم دووچارى هەندى سەرقالىي بەرگۈرى كىردىن بۇو لە بەرددەم دادگا كاندا، ئەمەي خوارەوەم - لەم كاتەدا - بە دلداھات:

"ئەم سەرقال بۇونەش ھەر خەرېك بۇونە بە زانستەوە، چونكە خزمەتىكە لە پىناوى بلازبۇونەوەي راستىيە كانى ئىمان و، ھىنانەدىي سەربەستىي يان و، ئاشكرا كردىيان. كەواتە لەم رۇوەوە ئەم بەرگۈرى يانەش بە جۆرىيەكى پەرسىتش دادەنرین".

خۈيىشىم ھەر كاتى دلتەنگى لە خۆمدا شىك بىم، بۇپەرى لەزەتلى چەشتىمە دەست دەدەمە خويىندنەوەي پەيامە كانى نور، ھەرچەندە سەد جارىش خويىندۇومنەتەوە، بە رادەيەك كە بۆم دەركەوت "بەرگۈرىيە كانىش" وەك پەيامە زانستىيە كانى نور وان. يە كېيىك لە بىرایام پىنى وتم:

"ھەميشە ھەست بە شەوق و پىۋىستى دە كەم بۇ خويىندنەوەي چەندىن جارەي "پەيامى حەشر" ھەرچەندەش سى جار خويىندۇومنەتەوە!"
لەم و تەيەي ئەم بىرایەوە بۆم دەركەوت كە:

(1) تىشكەكان، تىشكى چواردەھەم، ل: ۶۰۳-۶۰۶.

پیامه کانی نور نه فسیری به نرخ و پرسنه و، ظاہنیه تیشک دهره‌هی راستی به کانی قورئان و، لهو پرووهه تایبه تکاری به کی بهرزی قورئانی پرتوزیان تیدایه، ئه‌ویش بیزارنه بروونه له خویندنوهیان^(۱).

□ دلدانه‌هی یه کتر

(برا پاست و ئازیزه کانم!

کاریگه‌ترین چاره‌سهر لهم دنیا بهدا، به تایبەت لھم سه‌ردەمەدا و، به تایبەتیش بۆ ئه‌وانه‌ی تووشی گیرو گرفت هاتون و، بۆ قوتایمانی نوریش کە دووچاری بیزاری به کی سەخت و نائومیدی به کی رەش و تاریک بروون، ئه‌وهیه کە:

دلنه‌وابی یه کتر بکەن و، هەریه کەیان خوشی بخانه دلى ئه‌وی ترو، یارمه‌تی وره و هیزی مەعنەوبى یه کتر بدەن و، زامى تەنگانه و خەم و پەزاره و بیزارى یه کتر تیمار بکەن و، به چەشنى برای فیدا کاری راسته قینە دلى پې لە خەم و خەفه‌تى یه کتر بدەنوه. چونکە ئه‌و برایه‌تى یه راسته قینە و قیامەتی یانە نیواننان بەوه ڕازى نایت کە رقتان له یه کتر بیست و هەركەسە لایه‌نى خۆزی بگرت.

من به ته‌واوى پاشتم به ئیتە به ستۇوه و، ئاگادارى ئه‌و عزمەتی منیشىن کە بپیارم داوه نەڭ هەر تەنها حەوانه‌وه و پېز و شەرەفی خۆزم، بەلكو ئامادەم بەپەپى دلشادى بیوه گیانیش لە پەناوى ئیتەدا بەخت بکەم، تەنانەت ئەمەشم بە كرددەوە لىنى دەبىن. به چەشنى کە سویندەن بۆ دەخۆم واھەشت رۆزە لە دلەوە ئازار دەچىزەم چونکە پروودا ویگى بىن بايەخ بۇو بەھزى ئه‌وهی دوان له "ئەرکانی نور" نازى رۋالەتى بەسەر يە كىزدا بکەن و، له بىرى دلنه‌وابى یه کترى يە كېكىيان خەفه‌تى بە دلى ئه‌وی تردا كرد. له ئەنجامى ئەمەشەوە "گیان" و "دل" و "ئىری" مېشكەوە دەستیان بە گریان كرد و هاواریان لىنى هەتسا و، و تیان:

"ئەی هاوار! ئەی هاوار! ئەی خوارى لە هەمۇو مېھرەبانىڭ مېھرەبانىز! عانپارىزە و لە شەيتانه کانی جىتنى و ئىنس بەنامان بىدە و، دلى برايسانم بە وەفای تەواوه‌تى و خۆشەويىتى بىنگەرد و برايەتى راسته قینە و شەفەقەتى تەواو، پې بکە". دەسا ئەی ئه‌و برايانم کە له توندو تولى و دامەزراویدا وە كو ئاسن وان!

(۱) پاشبەندە کان، پاشبەندى قەستەمۇنى، ل: ۳۱۸-۳۱۹.

له ئەركى سەرشاغىدا يارمەتىم بىدەن. چونكە كىشە كەمان گەلىنى هەستىيار و ورده. من ھەموو ئەركىنى خۆزم بە دەستى كەسىتىي مەعنەوبى ئىۋە سپاردوو، چونكە گەلىنى مەتمانەم پىتانە و لىتىان دلىنiam. كەواتە ئىۋەش ھەتا دەتوانىن يارمەتىم بىدەن. چونكە ھەر چەند رووداوه كە بچۈرۈك و بىن بايەخە، بەلام دەبىن بىزانىن كە يەك دانە "مۇو" گەر بىكەۋىتىه چاومان ئازارمان دەدات و، گەر بىشىكەۋىتىه ناو كاتىز مىزە كانغان ئەوا دەيانوھەستىتىت^(۱)!

□ وریابن! لهرزه به خوشهویستی نیواتان مهخهن

(برابههفا و دلسوزه کامن)

تا پادهی واجب ببوون و به گوینده‌ی توانا و بهو په‌ری هیزمانه‌وه، پیوسته
دهستوره کانی برسکه‌ی "تیخلاس" و نهینی تیخلاسی راسته‌قینه له نیوان خوماندا
بهرام‌پریه کتزی به کار‌بهینن. چونکه هموالیکی یه‌قینیم بین گهیشتووه که ماوهی سئی
مانگه سئی دانه که سیان داناوه بز ئوهی ساردوسپری بخنه‌نه ناو برایانه‌وه لیزه. بز ئهم
مه بسته‌ش دهرفت و هرده گرن له‌وهی که به‌هیزان سارد بکنه‌وه و، وهم و گومان و
ترسیش بخنه‌نه دلی ئهوانه‌ی که نه‌مونیان و کم سه‌بر و ئارامن، تا له ئهنجامدا و ایان لسی
بکهن واز له خزمه‌تگوزاری نور بهینن!
که و اته و ریانن!! و ریانن!!

نه که نئو خوشویستی یه قوول و راسته نیوان دلاندان له رزه هی پئی بکه ویت.
چونکه تنه لاهر یه کی که می به تهندازه هی گهر دیله یه ک له برایه هی و خوشویستی
نیواناندا، زیانی کی یه کجارت مه زنی هدیده. ئیمه - گهر پیویست بکات - بهو په پی ئاسانی
گیانی خومنان له پناروی برایه تی نیواناندا بهخت ده کهین. خزمه تی ئیمان و قورئان
دانخه ازی، ئەمده.

که واته باله ٿئنجامی بیزاری و دهار گرڙی ٿئم تندگانه سه خته وه، یان هر هؤیه کي
تر، هیچ کامدان لھوی تر زویر نه بیت، به لکو هر یه ک له ٿئو هه مول بسات
خوا شه و بسته یه که ی و دلسوز ی و ٹیخلاسے، یه امیر پراکه ی زیاد بکات، دهنا زپانیک،

(۱) تیشکه کان، تیشکه، چواردهم، ل: ۷۰۸-۷۰۹.

گهلى مهزن ده کهين، چونکه ئهو گاته دهنکه گەنيكى بچووك به ئەندازه‌ي گومەزىكى مهزنى لى دى و چار ناكرىت.

لېرەدا به كورتى لم باسە دواين. درېئە پىدانە كەى بە فيراسەتى خۇتان دەسىپىرم^(۱).

□ باشتىن شويىن بۆ كزبۇونەوەمان

(ئەى براياني ئازىز و دۆست و دامەزراوم لە خزمەتى قورئاندا!

ئەى ئەوانەى كە لە كاتى تەنگانەدا لىيماڭ هەلتايەن!

لە ئەنجامى تەنگانەيە كى ماددى و مەعنەویدا و، بەھۇي بىر كەرنەوەم لە ئىتوھ، گەلىنى خەمس خوارد. بەلام كتوپىر ئەمە خوارەوەم بە دلىدا هات كە:

ئەگەر دە هيتنەدە ئەم دەردىسەرلى و گىرو گرفتائەشتان بە جۈرىيكتى تەبھاتىيەتە پىتى و خۇتان لە بەرددەمیدا رابىگرتايە، هيشتا ھەر بە كەم دادەنرالە يەرامبەر چاو پىتكەوتى و بىنېنى برايە كىمان لە نزىكەوە.

بەلتى، وەك ئەمە كە ئەھلى حەقىقەت سالى يەك دوو جار كۆ دەبۇونەوە، زۇر پىويسىتە ھەموو چەند سال جارىك قوتاييانى نۇوريش بە يەكەمە كۆپىنەوە و، درېئە بە گفتۇر گۆز كانىيان بەدن، بە پىتى مەشرەبى پەيامە كانى نۇور كە ئاوىتىھى تەقرا و وەرزشى رۇحى بە و، لە سەر رېيازى تايىھتىي پەيامە كان كە بىرىتى بە لە وتنەوەي وانە كانى بە ھەموو كەسىلەك، بە تايىھت بەوانەي موحتاجى ئەو وانە و رېنمایيانەن، تەنانەت بە نەيارە كانىشى و، بۆ ئەمەش كەسىتىي مەعنەوېي ئەو پەيامانە لەو بازنىيەدا بىخىتە گوفتار. خۇر ئەم قوتايىخانە يووسقى بە باشتىن و گۆنجاخو ترین جى بۆ هيتنەدە ئەم ئامانچانە، بە رادەيەك كە ھەموو گىرو گرفتىكى لە پىدا - با ھەزار دانەش بىت - ئاسانى و ئاسان دەپىتەوە.

دوورەپەرېزىي برا لاوازە كانغان و، خۇ كشانەوەيان لە مەيدانى كار كەردن بۆ پەيامە كانى نۇور لەتاو بىزازىيان لە بهندىخانە كانى پىشىوودا، زيانىكى گەورە بۇو لىيان كەوت. لە كاتىكىدا كە ھېچ زيانىك بە پەيامە كان و قوتاييانى نۇور نە گەيشت، بەلتکو لە بىرىي ئەوان، كەسانى زۇر لەوان دامەزراوتر و دلىسۈزۈرەتە بازنه‌ي قوتاييانى نۇورەوە.

(۱) تىشكە كان، تىشكى چواردەھەم، ل: ۷۱۲-۷۱۳.

له بهر ئوهه‌ی تاقیکردنوه کانی دنيا چهند پیواریکن که به خیرابی دین و دهپون و، ئنجا پاداشت و به رویو مه کانیان دهدهنه دهستان، ئهوا دهبن له چاودیزبی خواي گهوره دلنيا بین و، له ناوەندى خۇپاگرى و ئارامدا شوکرو سوپاس پېشکەشى پەروەرد گارمان بکەين)^(۱).

□ هەموو شتىكىم لە پىناوى نووردا بەخت دەكەم

(براياني ئازىز و ھاۋپىم!

پې به دل و گيانى خۆمان پىرۇزبایي ھاتنى مانگى پەمەزانى پىرۇزتانلى دەكەين و لە خواي گهوره دەپارىيئەنەو كە شەۋى "قەدر" تان لە هەزار مانگ زىاتر بىز بکات بە خىز و چاکە.. ئامىن..

ھەروەھا لىتان قبۇل بکات و بۇتان بخاتە برىي ھەشتا سالى تەمنەن كە بە خواپەرسى بەسەر چۈوبىت.. ئامىن.

من بەپەرى سوپاس و شادمانى يەوه و، بە هەموو گىان و جەستە و تەنانەت بە دەرونى بەدخوازىشىمەوه و، لە پىناوى پاراستنى سەلامەتىي پەيامە کانى نوور و سەلامەتىي ئىۋەدا، بەو ھەموو گىرو گرفتارە راپىم كە دەھىنرىتە پىم. چونكە ھەروەك بەھەشت ھەرزان نى يە، دۆزە خىش زىاد لە پۇيىست نى يە.

ما دەم دنيا و گرفته کانىشى پىوارىكىن بە خيرابى دەپۇن و نامىن، ئەوا ئەو سەمانەي كە دوزمنە پەنھانە کانىان دەيھېتىنە پىمان، ئىمە حەقى خۆمانيان لە دادگاي ھەرە گهورە ئەودنيا و بەشىكىشى لەم دنيادا بە چەندىن قات، بەلكو بە سەدھىنەدە ئەوه، لى دەكەينەوە.

كەواتە ئىمە لە برىي ئەوه رق و قىنبان لى هەلبىگرىن، خەميان بۇ دەخۇين.

جا ما دەم حەقىقەت ئەمەيدە، ئەوا دەبىن پشت بە خواي گهورە بىھەستىن و، بى ئەوه نىگەرانى و دلەراو كىن کارمان تى بکات ملکەچى كارە کانى قەدر و چاودىزبى خواي گهورە بىن كە دەمانپارىزىت..

(۱) تىشكە كان، تىشكى چواردەھم، ل: ۷۱۶-۷۱۷.

هاودم لە گەل حەزەر كىردىن و ئارامگىرن و سوپاسگۈزاري خواي گەورەدا، توندوتۇل كىردىن پەيوەندىي خۇشەويستى و هاودەمىي پېرۇز لە گەل براياغان لەم پۇزە بەپىت و بەرە كەتانەي ئەم مانگە پېرۇزە رەممەزاندا.

ھەروەھا بەسەر بىردىنى ئەم كاتانە لە كەش و ھەوايە كى برايەتىي بىڭەرد و، دىلدانوھى جوانى يەكترى و، پەيوەندىي تۆكمە و توندوتۇل و، خۇ خەرىك كىردىن بە خويندىن ويرە كانھوھ لەم مانگەدا كە پاداشتە كان يەك بىز ھەزار بەرز دەبنەوە و، ھەولى گۈئى نەدان بەم گوشارە جوزئى و كاتىيانە و، خۇ سەرقال كىردىن بە وانە زانستى يەكانماھوھ. خۇ ئەمەش بەختىكى گەورەيە خوا بەو كەسانەي دەبەخشىت كە خۆزى ويستى لە سەرى بىت.

ئىنجا دەبى ئەھەش بىزانىن كە وانە تەواو كارىگەرە كانى نۇور لەم تاقىكىردىھوھ سەختەدا و، ناچار كىردىن تەنانەت نەيارە كانىشيان بىز خويندىن وەبيان، لە راستىدا چەند فتووحاتىكى نۇورن كە بايەخ و گۈنگىي خۇيان ھەيد.

پەراوۇزىك: ئىنكارى كىردىن ھەندى لە براياغان كە يەكىن بىت لە قوتايىانى نۇور، بىن ئەھەش بىز ئەپەپىستى يەك بەھەپىت، بە تايىەت (...) و، شاردەنەوە خزمەتە نۇورى يە مەزنە كانى پىشۇوى، بىن پۇيىست بۇون بە شتى وا.. هەرچەند كارىتكى خراپە، بەلام خزمەتە كانى پىشۇۋىان واماڭ لىنى دەكەت كە چاۋىيان لىنى بېۋشىن و لېيان بىزاز نەبىن^(۱).

□ تەفسىر دۇو جۆزە

(برايانى ھاپىرى و ئازىزىم ا

يە كەم:

ئەگەر سەفەر كىردىن بە ئازادى رېنى بىن بىدرايە، لە وانەيە ھەندى كەس لە ئىمە ئەمسال بېرىشتىا بىز ئەنجامداناى فەرزى حەج^(۲). لە خواي گەورە داواكارىن كە ئەو نىيەتەمان لىنى قبۇل بەھەمۈت وەك ئەھەش كە هەر لە راستىدا رېۋشىن بىز حەج و، پاداشتىكى مەزنى

(۱) تىشكە كان، تىشكى چواردەھم، ل: ٧٢٣-٧٢٥.

(۲) سالى (۱۹۴۷) بىز يە كەم جار لە توركىيا رې درا بە سەرفەر كىردىن بىز حەج.

وهک پاداشتی حجه‌بیش به خزمته ئیمانی یه نورسی یه که‌مان بیه خشیت، لەم کاته‌دا که ئیمه بەم بارودۆخه سەخت و پر لە دەردیسەری یەوە دەتلیینەوە.
دۇوھەم:

"پیامه کانی نور" تەفسیریکى بەنرخ و پاستەقینە قورئانی پیروزن. ئەم وته‌یە شمان چەندىن جار دووپات کردووەتمو. وا ئىستا ئەوەم بە دلداھات کە پاستى یەك پۇون بکەمەوە، چونكە واتا پاستەقینە کەی ئەو قىسىمە پۇون نى یە.
تەفسیر دوو جۈرهە:

بەکەم: تەفسیره ئاسايىھە کان. كە واتاي دەستەوازە و پىستە و وشە کانی قورئانی پیروز زىيڭ دەدەنەوە و دېانچە سېپىن.

بەشى دووھەمى تەفسیر: پۇونکىرىدەنەوە و چەسپاندىنى راستى یە کانی قورئانی پیروزە بە پالپىشىتى بەلگەی پۇون و توندو تۈل. جائىم بەشە تەفسیر گرنگى یە کى بە کجار گەورەی ھەيدە.

بەلام جۈرە تەفسیره زانزاوە کە تر هەندى جار بە پۇختى ئەم جۈرە تەفسیرە دووھەم لە خۆ دەگرىت. كەچى "پیامه کانی نور" پاستەخۆ ئەم بەشە کردووە بە بناغە خۆى. كەواتە ئەم پیامانە تەفسیرىنى مەعنەوىي ئەوتۇرى قورئانی پیروزن کە سەرسەخت ترین فەيلە سووف دەمكوت و بىن دەنگ دە كەن^(۱).

□ پەيوەستى نىۋاتنان بىن وېتىيە

(برايانى ھاپىئى و ئازىزىم!

لە سەرچاوهى كى يە کجار گرنگەمە ئەم پرسىارە خوارەوە يانلىنى كىرىم، كە ناوهزىكىنى گرنگى لە خۆ گرتۇوە..
لىيان پرسىيم:

سەربارى ئەوهى كە ئىۋە "كۆمەلە" نىن، بە شايەتىي سى دادگا كە لەم بۇوەوە بېيارى بىن تاوانىي ئىۋە دەركىردووە. ئىنجا دواى ئەوهى كە شەش پارىزگا ئەركى چاودىرى و سىخورى يان بە سەرتانەوە بىز ماوهى بىست سال بىن سېپىررا بىو، لە ئاكامدا

(۱) تېشكە کان، تېشكى چواردەھەم، ل: ۷۲۹ - ۷۳۰.

بزیان دهرکهوت که ئیوه هیچ پەیوهندییه کان بە توتمەتهو نییە و هەر لە بناغەدا
ھەلبەستراوه..

وئپایی هەمو ئەمانە، کەچى ئەو پەیوهندییه کە قوتايانى نورور بە یەکەوە
دەبەستىتھىنده توندو تۆلە کە لە هیچ دەستە و كۆمەلمەلە کەدا ھاوشیوهى نییە..
خۇزگا تىشكى رۇونكىرىدەنەۋەتان دەخستە سەر ئەم باپتە و ئەم كېشىھەيتان شى
دەكىردىو؟

منىش وەلام دانەوە و وتم:

بەلتى، قوتايانى نورور نە "كۆمەلمەن" و نە هیچ شتىكى تر لەو شىوهيدا و، ھەرگىز
ناشىن. بە تايىھەت کە ئەوان لەوە بەرزتر بىر دەكەنەوە پەیوهندى بەو جۆرە كۆمەلائەو
بىكەن کە لەبەر ئامانجە كەسى و كۆمەلایەتىيە کان پىنكىدىن و مەبەستىشىيان بەدەستەتەينانى
چەند بەرۈزەندىيە كى سىاسى ياخود دىيابىيە، ئىتىچ ئىچاجىي بىت و ج سەلبى..
بەلام رۆلە و نەوە كانى پالەوانانى پېشىروى ئەم نىشتىمانە، کە ئەو گيانفیدايانەى
ئىسلام بۇون بويىھەرلىق خۇشحالى و پازى بۇونەوە ملىيۇنەها گيانىان لە پىناوى
بەدەستەتەينانى پلەي شەھىدىدا بەخت كرد، بىنگومان ئەمانە بەشىكىان لەو گيانى
خۇزبەختكارىيەي باپرائيان بە ميرات بىز ماوهەوە، بەو رادەيەي کە ئەو پەیوهندىيە
توندو تۆل و ناڭسايىيەيان دەربرى كە هانى ئەم برا كۆلەوارەيان بىدات لە بەرددەم دادگاى
"دەنېزلى" دا بلىت:

"ئەو راستىيەي کە ملىيۇنەها قارەمان سەرى خۇيان لەپىناودا دانا، ئىمەش سەرى
خۇمانى لەپىناودا بەخت دەكەين" ..

ئەم پەستەيەشى بە ناوى ھەمو ۋىانەوە وەت و، دادگاى بىن دەنگ كرد و خستىيە دۇخى
سەرسامى و رېزگەرن و حەپسەنانەوە!

بە واتايىيەي کە چەندىن گيانفیداى راستەقىنه و خاۋىن و دىلسۆز بۇ خواى گەورە لە
نىوان قوتايانى نوردا ھەيە كە تەنها رەز امىنەندىي خواى گەورە و بەدەستەتەينانى ئىيانى
دوارپۇزىيان مەبەستە. بويىھە ماسىۋىيە كان و شىووعىيە كان و گومرایان و خراپكاران و
"قاشناق" و پىكىخر اوھ ترسناكە كانى ترى ھاوشىوهيان، هىچ رېنگايدە كيان نەدۇزىيەوە
كە بەھۆيەوە بەسەر ئەو قوتايانى نوردا سەربەكەون. ئىت لە ناچارىدا و، لە رېنى چەند

یاسایه کی پلاستیکی یموده و، به نیازی شکاندنی شان و شکنی ئمه و قوتایانه، حکومت و فرمانگه کانی دادیان لخشته برد.

به لام ئوانه سه‌ریان له به رد داوه و، همه‌موده و تیکیشیان پروچه‌ل دهیته‌و و، به پشتیوانی خوای گهوره هیچ زیانیک به قوتایانی نور ناگهیمن. به لکو کاره کیان دهیت به هزی زیادبوونی ژماره‌ی پاله‌وانه گیان‌فیدا کانی نور و ئیمان^(۱).

□ تاقیکردنوه و بزار پیویسته

(برا ئازیز و به شفه‌قفت و وه‌فاداره کام!

وا دوو رۆزه هەلامت گەلنی کاری کردووه‌ته سەر دەماره کام و سەرم.

لەم چەشنه حالە‌تاندا وا هەست دەکەم کە پیویستم به ھاوده‌می و دلنه‌وانی براده‌ران ھەیە. به لام لام حالەی ئىستامدا بیزاري تەنیابی و داپر کردن لە همه‌موده شتیک، بە چەشینیکی سەیر، بە جارئ دلنه‌نگی کردووم کە سکالاچیکم بەم شیوه‌یه بە دلدا هات: ئەم ئازاردانه لە پىناوی چى؟ ج سوودىنکی تىدايە بۆ ئەم خزمەتەی کە لە پىناوی ئیمان و قورئاندا ئەنجامى دەدەين؟

كتوپ ئەم سەرلەبەیانی يە ئەمەی خواره‌ووه بە دلدا هات:

گەلنی پیویست بۇ ئیو بېرىنە ناو ئەم تاقیکردنوه سەختەوە و، چەندىن جار لە سەنگى مەحەك بدرىن، تاکو زېپ بناسرىت و لە مس جىا بکرىتەوە.. پیویست بۇ لە هەمودو لايەن و پروويە كەمە بە چەندىن تاقیکردنوهى سەمکاراندا تىپەر بىن، بۆ ئەمەی بزانىن كە تا ج پادىيەك دەرروونى بە دخوازنان بەش و فۇفيلى خۆى ماوە.. پاشان پیویست بۇ لە سى پالىي گەدا پالفته بکرىن..

ھەموده ئەمانه چەند کارىنکى پیویست بۇون لە پىناوی خزمەتگۈزارى يە كە تاندا، كە خزمەتىكى بىنگەرد و خاونىنە و تەنها لە بر حەق و راستى ئەنجامى دەدەن!

لە بر ئەو، قەدەری خوای گهوره و چاودىرىي پەروەردگار بوارىان دائەم پالفته کارىيە بەھىرىتە پىستان. چونكە راگەياندنى ئەم خزمەتە بەرزە لەم كۆرى تاقیکردنوهىدا و، بەرامبەر بە چەندىن نەيارى سەرسەخت و سەمکارى وا كە

(۱) تىشكەكان، تىشكى چواردەھەم، ل: ۷۳۵-۷۳۶.

لوازترین بیانو ده‌دوزنه‌وه، کاریکی کرد خه‌لکی تیگه‌من که ئەم خزمە تگوزاری يە
قوئىان پاسته و خۆ لە سەرچاوه‌ی حق و راستي يەوه ھەلقولاوه و، هىچ فروفېل و
خۇويستى و لەخۇبایي بۇون و هىچ بەرژەوندى يەكى كەسى و سوودىتكى دىنیايى،
تەنانەت قيامەتىش، تىڭەللى نى يە. چونكە ئەگەر ئەم تاقىكىردنەوه يە نەبوايە، عەوامى
ئىمانداران متمانەيان بەم خزمەتە نەدە كردو، زمانى، حالىان دەپوت:

"له و انه يه بهم قسانه يان. عا نخه له تيئن؛"!

تاپیه تمهندانیشیان ده پانو ت:

"ئەمانە بۇيە وادە كەن تاڭو چەند پلەپايىھە كى دىيارى كراو و پازى بۇونى خەللىكى يان دەست بکەۋىت، وەڭ ئەوهى كە هەندى لە خاۋەن پلەپايە مەعنەوى يە كان دەرىكەن." ۱

دیاره ڦهو کاتھش، ڦهو ان متمانه پان به خز مه تگو زاري ڀه که مان ندهه ما.

به لام دواي تاقيكيردنوه، سه رسه خت ترين و به دگومان ترين که سيش ناچار بwoo مل
بز ئو پاستى يه كەچ بكتا.
کەواته ئەگەر يەك تەنگانه و دەردىسەريتان تۇوش بۇويت، ئەوا - پشت به خوا -
ھەزار قازانچنان لەو تاقيكيردنوه يەدا دەست كەوتۈرۈھ^(۱).

□ دلدانه و پیه کی راستہ قینہ

(دلدانه و یه کی راسته قینه که هه موو گیرو گرفتیکم لاده بات مایه هی بیزاریم بیت:
یه کهم: گزرانی سهختی و گیرو گرفته کان بز سوز و میهره بانی و دلخوشی.
دووهه: بهده ستهینانی ئه و شادمانی یهی که له ره زامه ندی و تسلیم بروونه وه بز
قدره ری خواری گهوره، سه رجا وه ده گریت.

سی هم: ئەو دلخوشى يە كە هي سەرپەرشتىي چاودىرىي تايىھەتىي خواي گەورەيە بېز قوتاييانى نۇور:

چواره: چیز و لهره‌تی نه‌مانی ثو گیرو گرفته‌ی که شتیکی کاتی و پیواره.
پنجم: به دده‌سته‌ستانه، باداشته مه زنه کان.

(۱) تیشكه کان، تیشكه، جو ار ده هم، ل: ۷۳۸-۷۳۹.

ششم: خو هله قورتاندن له ویستی خوای گموره‌دا.

حه‌وهم: پوودانی سووکله و تنه‌کتین زام و که‌مترین گیرو گرفت، له ده‌می توندترین و درنده‌ترین هیرشدا بز سهرمان.

هه‌شتم: بچووک بعونه‌وهی گیرو گرفته کان به چه‌ندین پله‌ی زور سه‌باره‌ت به گیرو گردبوروانی تره‌وه.

نۆهم: دلخوشی کاریگه‌ربی ئه و را گمیاندنه بهرزانه‌ی هه‌والی تهواوبونی ئه‌م تاقیکردنوه سه‌خته ده گه‌یه‌نن که له خزمتی نور و ئیماندا هاته ریمان.

ئه‌م نز دانه دلخوشی یانه، چاره سه‌ریکی معنه‌وهی و مەلھەمیکی هیندە ناسک و نیانن بز هیور کردنوهی ئازاره تونده کاغمان که له باسکردن نایدنه^(۱).

□ قەدەر چیمان بىن دەلتىت؟

(برایانی ئازىز و ھاۋپىم!

يە‌کەم: باشترين شوين بز ئىمە بەندىخانه‌يە، له سەردهمی حوكىمىي وەزارەتىكى خۇسەپىندا كە رى لە حەج دە گرىنت و سووکايەتى بە ئاوى زەمزەم و قەدەغەي دەكات و .. بوار دەدات توندوتىزىرىن سەتم بەرامبەرمان بىكىنت و .. گۈنى نادات بە دەست بەسردا گەرتى كۆمەلە پەيامى "ذوالفقار" و "سراج النور" و .. پله‌ی ئه و كارمەندانىش بەرز دە كاتەوه كە بە ئەنۋەست و بە بىن ھېچق پالپىشىتكى ياسايانى ئازارمان دەدەن و، گۈنى لە دەنگ و گەريانى ئىمە سەتم لىتكراو ناگىرن كە بە زمانى حال لە خانه و لانه كاغمانوه بەرز دەبنەوه ..

بەلىنى، باشترين جى بز ئىمە لە سەردهمی حوكىمىي ئەم وەزارەتەدا بەندىخانه‌يە، مەگەر بىگۈزىرىنەوه بز بەندىخانه‌يە كى تر. دياره ئه و كاتە بە تمواوى رىزگارمان دەبىت و بىۋەي دەر دەچىن.

دووهەم: هەروهك ئەوان دوورترىن كەسيان لە ئىمەوه ناچار كرد كە تايىەتى ترین و پەنھانلىقىنى پەيامە كان بخويتنەوه، وا دياره بە ھەمان شىپوھ و بە جەخت لە سەر كردنەوه

(1) تىشكەكان، تىشكى چواردەھم، ل: ۷۴۸-۷۴۹.

هانى ئىمەش دەدەن كە "كۆمەلە" يەك پىكىبەنین! چونكە برايەتىي ئىسلامى، كە لەناو كۆمەلى ئەھلى ئىماندا پەرە سەندۇوھ، لاي قوتاپيانى نۇورىش بە شىۋە يەكى بىنگەردۇ پاك و بە خۆبەختىرىنى راست و فىداكارى يە تواواھتى يە پەرە سەندۇوھ كە لە باپيرانى پىشۇريان و لە ملىئۇنەھا پالماۋەھ بە مىرات بۇيان ماۋەتەھ كە بەپەرى شەوق و حمزەوھ گىانى خۇيان لە پىناوى حەقىقتىدا بەخت كردووھ.. جا ئەمۇ قوتاپيانى نۇور بە پەيوەستىكى هيئىنە توندو تۈل پەيوەندى يان بەو راستى يەوه كردووھ كە تا ئىستا پىویست بەوھ ناکات رېتكخراوە كان پىكىبەنرەن، ج سىاسىي بن ج پەسىي، ج ئاشكرا بن و ج پەنهان.

كەواتە لەم سەرددەمدا بە رادەيە كى ئوتۇر پىویستى بەم "برايەتىي ئىسلامى" يە هەيە كە قەدەرى خواي گەورە ئەوانەمان بەسەردا زال دەكت.

دەيىنى ئەوان ستهمان لىنى دەكەن كە گوایا ئىمە كۆمەلە يە كى وەھميمان پىكىھىناوھ.. بەلام قەدەرى خواي گەورە پىمان دەلىت:

بۇچى بە ئىخلاسىكى تەواوهتى و پشتىگىرى يە كى توندو تۈل حىزبۇللاي راستەقىنە (واتە برايەتىي ئىسلامى) تان پىشك نەھىيەن؟!

كەواتە قەدەرى خواي گەورە بە دەستى ئەوانە زللەيە كى ئاراستە كردىن. خۇ ئاشكرا يە كە قەدەرى خواي گەورەش داد گەرە^(۱).

□ هىچ پەيوەندى يە كەمان بە رېتكخراوە كانەوھ نى يە (ھېرىش و دەستدرېزى يە كەي ئەم جارە لە باز نەيە كى يە كىجار فراواندا كرايە سەرمان..

ئەوه بۇ ھەريەك لە سەرۇكى حكىومەت و وزىرە كان، بە پىنى پىلانىتىك كە لە سەر بناغى چەند وھمىنگى ترسناك دارېزرابۇو، ھېرىشيان كرده سەرمان.

بە گۈزىرەي ئەوهى من بىستوومە و بە چەند نىشانە يە كەدا، وادىارە كە ئەو ھەوالە درۈينەيە مۇنافيقانى پشتى پەرده سازيان داوه و، بەو پىلان و فيلانەش كە لە دېزى ئىمە

(۱) تىشكە كان، تىشكى چواردەھم، ل: ٧٥١-٧٥٠.

هەلیان بەستووه، وايان پیشان داوه کە پەیوهندی يەکی بەھیز و توندو تۆلمان لە گەن کۆمەلهی نەھینی تەریقەتی نەقشبەندی و ئەو رىنکخراوە شدا ھەبیت کە بىز زىندوو كردنەوە خەلافتى ئىسلامى ھەول دەدات. تەنانەت ئىمەيان واپیشان داوه کە لە پېشەنگى ئەوان، بەلکو پىشەرەويشيان بىن ا بە رادەيەك كە لەم پۇوهە حکومەتىان تۈوشى نىگەرانى يەکى يەكجار گەورە كردووە..

بۇ ئەمش کۆمەله گەورە کانى پەيامە کانى نورىيان پیشان دان كە لە ئەستەمبوول بەرگیان تى گىراوه و بۇ جىهانى ئىسلامى نىزراون و، لەمۇ رەزامەندى و قبۇلىان بەدەست ھىناوه و، ئەمەيان كردووە بە بەلگە لە سەر چالاکىي قوتاييانى نور..

ئىز بەم جۇرە ترس و دلەر او كىييان لە دلى حکومەتدا بلاۋىرەدەوە و، دەمارى غىرەت و حەسوردى يان لە لای ھەندى زاناي رەسمى ورۇۋازاندۇ، وەھم و گومانىشيان لە لای كارمەندە كان بە رادەيەك ھەزاند كە ئەوانيان خستە ھەلۋىستى دەزايەتى ئىمە، پېيان وايت بەلگەي زۇر و نىشانەي جۇر او جۇر يان بە دەستەوەيە كە ئىمەي بىن تاوانبار بىكەن و، لە باوەرەدان سەعیدى نوى ئەم بارودۇخەي بىن قبۇول ناكىرت و، پىسا و سىستەمى ئاسايىش تېڭىددەت!

بەلام سوپاسىنىكى بىن كۆتايى بۇ خوارى گەورە كە قورسائى ئەم گىرو گرفتەي لە ھەزارەوە ھىنایە خوارەوە بۇ يەك! ئەو بۇ نەيان توانى بىچەسپىن كە ھىچ پەیوهندى يەكمان بە رىنکخراوه كان و ئەو كۆمەلانوھە ھەبیت. چونكە ھەر لە بناغەدا ئەم جۇرە پەیوهندى يە بۇونى نى يە، ئىز چۈن دەتوانى پەيداى بىكەن؟ بۇ يە داوا كارى گشتى ناچار بۇ درۇ و دەلسە ھەلبەستىت و، بۇختانغان بە دەمدەوە بىكەت و، چەند شىنىكى بىن نرخ بىخاتە ئەستۇمان كە ھىچ بەرپرسى يە كىيان تىندا نى يە.

مادەم "راستى" ئەمەي.. ئەوا ئىمە و پەيامە کانى نور بە رېزەي لە سەدا نەوە د و نۇلە گىرو گرفتە كان پىز گارمان بۇوە..

لە بەر ئەوە، دەبىن چاوه روانىي چاودىرىي خوارى گەورە بىكەين و، بە شو كر و سەبر و لالانوھە لە دەر گانەي خوادا كارى بىكەين كە ئەو چاودىرىي يە خوارى گەورە بەرامبەر بە ئىمە بىدرە و شىتەوە.

که واهه ده بین له جیاتی سکالا، نه ک ههر تنهایه که جار، به لکو هزار و یه ک جار شوکر و سوپاس پتشکه‌شی خوای گهوره بکهین و، دهستی یارمهتی بز ئوانه‌ی ده رون و دینه ناو ئهم قوتاچانه یوسفی یهوده رابکیشین و، له پنگای وانه‌ی پهیامه کانی نوره‌وه دلنه‌وایان پئی بیه خشین^(۱).

□ دانانی پهیامی "الحجۃ الزهراء"^(۲)

(لهم وانهیه له رواله‌تدا به پهیامنکی بچووک ده رده که میت، به لام له راستیدا پهیامنکی به هیز و فراوانه و، میوه و به رو بومنکی ئیمانی و قورئانی و به هدشتی به که ئیمانی بیرکردنده‌وه و به کگرتی "علم اليقین" و "عین اليقین" له ئیمانی معنی و ته حقیقی نوردا بهره‌میان هیناوه^(۳).

(۱) تیشكى کان، تیشكى چوارده‌هم، ل: ۷۵۲-۷۵۳.

(۲) که تیشكى پازده‌همه، دانراوه کانی تری له بهندیخانه‌ی ظاہیون "تمانه‌ن":

۱ - ئومینى پازده‌همی برسکه‌ی بیست و ششم (پهیامی پیران)

۲ - تیشكى چوارده‌هم، که بریتی به له چمند نامه‌ی کی پېنسلانی که تاراسته‌ی قوتاچانی خزوی کردوون و ده گنه سد و نهود و یدک نامه، له گەن بیست و یه ک بهرگری به کان.

۳ - مقامی دووه‌همی وته سیازده‌هم: که بریتی به له بشیکی نامه کانی بهندیخانه‌ی ظاہیون که تاراسته‌ی توپزی لاوان و بهندکراوان کراون و، دوایی له "رابه‌ری لاوان" دا کۆزکر انده.

کۆزی لاپه‌هی دانراوه کانی مامۆستا له بهندیخانه‌ی ظاہیون گەیشتوروته پېنج سد لابه‌ر، هر روهک کۆزی لاپه‌هی سره‌جمی دانراوه کانی هتا کۆزتائی بهندیخانه‌ی ظاہیون گەیشتوروته پېنج هزار لاپه‌ر، (ب: ۱۳۰۵/۳).

"بایرام پوکسمل" ده گېزپتۇوه که: نور سینه‌وهی پهیامه کانی نور و سەرقال بیوون پېيانمه‌وه کاری به رده‌وامان بوره له گەن قوتاچانی پهیامه کانی نور له بهندیخانه‌دا، هر کاتانی ج به رۇز و ج به شەو له بهندیخانه‌دا لە ژورره کەی مامۆستا تزیل ده بورینه‌وه، دەنگىنکى وەک ھی پوروره‌ی ھەنگ دەھانه گۈنمان کە دەنگى زىكرو تەسیبات و نوبىزى مامۆستا بورو. بەردى سەرەنگى کاره کانی مامۆستامان دەدا، لە کاته هەر دەنگە کانی شەودا سەپىرى ژورره کەیمان دەکرد، دەمانبىنى چرا كزه کەی داڭىرساوه و مامۆستا سەرگەرمى زىكرو دوغا کانىيەتى، هەر لە ماوه يەدا کە له بهندیخانه‌ی ظاہیون دەزیابىن يەكىل لە تیشكى کانی دانا کە تیشكى پازده‌همه و ناوی "الحجۃ الزهراء". هەر لە ماوه دانانی لەم پهیامه دا جار به جار لە ژىز پەنچەرەی ژورره کەی مامۆستاواه تېپەر دەبورىن، هەر کە مامۆستا ئىمەی دەبىنى قاپلۇخە شقارتەی بز ھەلدە داين کە بشیکى لەو پهیامه تىدا بورو. ئىمەش لە لايەنی خۆمانوھ چەند دانه‌ی کمان لەم بەمش بەشانه دەنورسى یهوده..

لیز پهیامی ناوبر او بەم جزوره نور سرايموه و پارىزگارىلى لىنى كرا. (ش: ۳۲/۳).

(۳) تیشكى کان، تیشكى پازده‌هم، ل: ۸۱۶.

(هرچهند قوتایانی نور له بربی تز ئەركى سەرشانیان جىيەجى دەكەن و لە هەمموو ھۆلەكانى بەندىخانەدا بە چوست و چالاکى و لېپانهوه راستى يە كانى پەيامە كانى نور رادە گەيەن، كەچى ئەم ژۇورى ژمارە پىنجە، كە وەك شۇينى گۇشە گىرىي زاهىدە كان وايە، ھەميشە نوى دەيىتەوە و ئال و گۇپى بەسەردا دىت، كەواتە لە ھەممو ژۇورە كانى تر پىویستىي زياترى بە وانە كانى نور ھەيد.

ھەرۋەها بىن گومان لاوان و پىرانيش گەلىنى پىویستيان بە چەند وانەيە كى دلىنابىي بەخش و دامەزراو ھەيد لە بارەي چەسپاندى "بۇون" و "يەكتابىي" خواى گەورەوە، چونكە لە پۇزىنامە كاندا ھىزىشە ئىلخادى يە ترسناكە كانى پۇوس بۇ سەر ئىمان و ئىنكارى كەرنىي بەدىيەنەرەي مەزن، دەخويىنەوە.

ئەم بۇ كە لە دەمى خويىندى زىكىرە كانى دواى نويىز بە دلەمدا ھات و، منىش لە لايەنى خۆمەوە ئەو تەھلىلەيم خويىند كە ھەر لە مىزە دواى نويىزى بەيانىان دە جار دەيغۇزىم و بىرىتى يە لە:

(لا الله الا الله وحده لا شريك له، له الملك وله الحمد بمحى وبيت وهو حي لا يموت
يبدى الخير وهو على كل شيء قادر واليه المصير).

ئەم تەھلىلە گەورە و تەوحىدە مەزنەي كە بەپى رپوایەتىڭ ئىسىمى ئەعزەمى لە خىز گەرتۈوه، مەكتۇوبى مەزنى بىستىم بە درىزى، لە يازىدە و شەيدا و لە ناوەندى يازىدە بەلگەي پىویستىي "بۇون" و "يەكتابىي" پەروەرد گارىتىدا و، بە وىنەي خۆزى دەرەخشان پۇونى كەر دووه تەوە و، يازىدە مزگىيى و مۇددە دلخۇشكەرىشى لە سەر ھىتاوه تەوە).^(۱)

[پەيامە كە دواى ئەوهى كە بەلگە كانى "تەوحىد" دەھىنېت، تەفسىرى سوورەتى "فاتىحة" شى دەكەت، ئىنجا چەند شايەتى يەك باس دەكەت لە سەر يېغەمبەرىتىي يېغەمبەرى نازدار ﷺ].

(۱) تىشكە كان، تىشكى پازدەھەم، ل: ۸۱۷-۸۱۸.

بُشِّی سَمْ

دو سالہ کافی ریاضی

بهندی یه کهم

دوا ساله کانی تمهنه‌نی

۱۹۶۰/۳/۱۸-۱۹۴۹/۹/۲۰ از

[ماموزتا نورسی ئەم ماوەيە ئەمەنلى لە شار و شارۆچکە کانى (ئەميرداغ، ئىپسارتە، ئەسكى شەھر، بارلا) بە سەربردۇوھ، ھاوكات لە گەل سەردانى جار بە جارى بۇ ئەنقرە و ئەستەمبۇل و قزىيە].

□ لە دواي بەندىخانەي "ئافیوون" ھەتا سالى (۱۹۵۰) دواي ئەوهى كە مامۆستا نورسى و قوتاييانى ماوەي مەحکومى يان لە "بەندىخانەي ئافیوون" بە سەربرد، لە بەروارى (۱۹۴۹/۹/۲۰) دا ئازاد كىران، لە گەل ئەوهەشدا ھەتا (۱۹۴۹/۱۲/۲) پى بە مامۆستا نورسى نەدرا كە لە "ئافیوون" بېرواتە دەرهوھ. بەلام لەو بەروارەدا، بە ھاپىيەتىي پۈلىسييڭ، بۇ نىشتەجى كىردىنى زۇرەملەن پۇشت بۇ "ئەميرداغ" و، دوو سالى تىىدا بىردى سەر.

لەم ماوەيەدا چەندىن نامەي بېرۋىزىابى بۇ قوتاييانى خۆزى نارد، ھەروەك كۆزمەلەيە كى پاڭزىراوى (سەرجەمى پەيامە کانى نور) بە "مستەفا صونگور" ئى قوتايىي خزىدا نارد بۇ سەرۋىكى كاروبارى ئايىنى^(۱).

□ نامه‌ی کی کسی و تایه‌ت بُو سه‌رَزْ کی کاروباری ئایینی

باسمہ سبحانه

﴿وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ﴾

السلام عليکم ورحمة الله وبرکاته

بُو بِریز جه‌نابی ئه‌حمد حمدی^(۱)!

واله خواره‌و پووداوینکی رُوح‌یتان بُو باس ده کهم که به‌سر خُزمدا هاتووه:
ماوهیه کی زُوری پیش ئیستا واژه‌یان له "عهزیمه‌ت" و بیری شوینکه‌وتی
پوخستی شه‌رعی "له‌سر بناغه‌ی زه‌رووره‌ت، وده ئوهه‌ی جه‌نابتان و چند زانایه کی
تر له گه‌لتاندا گرتانه بُر، له گه‌ل بیری مندا نده گوبجا. بُزیه رقم له ئیوه و له‌وانیش
هله‌لده‌سا و، توره ده‌بوم لیستان و، ده‌موت:
بُزچی واژ له "عهزیمه‌ت" ده‌هینن و شوین "پوخست" ده کمون؟
هر له بُر ئوهش بُو که پاسته‌و خز پیامه‌کانی نوورم بُز نده‌ناردن.
به‌لام پیش نزیکه‌ی چوار سال، داخنیکی زُوری پُر له ره‌خنهم هاته دله‌وه و، یه کسمر
ئه‌مه‌ی خواره‌و هم به دلدا هات که:

ئه‌و بِریزانه، له پیش هه‌موو شیانه‌و جه‌نابی "ئه‌حمد حمدی" دوست و هاولنی
خویندنی تون له قوتا بشانه‌ی شه‌رعیدا و، تو اییان ئه‌و مفترسی‌یه‌ی که له‌سر ئیسلام بُو
تا پاده‌ی چواریه‌ک کهم بکنه‌وه. ئه‌وه بُو به‌پی تو انا به‌شینکی ئه‌ر که زانستی‌یه‌که‌یان له
به‌ردم ویرانکاری‌یه سامناک و توند و تیزه‌کان و له پیناوی پاراستنی موقعه‌دده‌ساتدا
به‌خت کرد و، لمه‌شدا شوین ده‌ستوری شه‌رعی "اختیار أهون الشرین" که‌وتون.
پشت به خوائم کاره‌یان ده‌بیت به که‌فاره‌تی هه‌ندنی له‌و قسورو و ناته‌واوی یانه‌یان که
به ناچاری توشی بُون.

(۱) ئه‌حمد حمدی ئاقسه‌کی (۱۸۸۷-۱۹۵۱از). دوای خویندنی قورلاني پیروز، زاسته جزو او جزره‌کان و
زمانه‌کانی فارسی و عمره‌بی خویندووه، له ته‌سته‌میوولیش له لای شاعیری به‌نابانگ "محمد عاکیف"
له‌ده‌بی عمره‌بی خویندووه، به تایه‌ت "المعلمات السبع". له قوتا بشانه‌ی پسپوره کان خویندنی ته‌واو کردووه و
پروانامه‌ی به ده‌ست هیناوه و، نازناوی "مامۆستاي گشتى"‌ی پئى دراوه. وتاره‌کانی له گۇفارى "سیبل
الرشاد" و هاوجه‌شىنيدا بلاز كردووه‌توه. له چەندىن قوتا بشاندا وانه‌ی وتووه‌توه. سالى (۱۹۳۹) بُووه به
بارىدەدەری سەرۋىكى کاروباری ئایینى و له (۱۹۴۷) پشدا بُووه به سەرۋىكى. گەلى بەرهەمى بە نرخى
بەجى ھېشىتروه. (وەرگىپ)

ئیز لەو کانه‌و بە چاوی برایه قىئى پاستەقىئەی جارى جارانه‌و دەپۋانەوە ئىيۇ و زانىيانى ھاۋوينەتان. چونكە ئىيۇ برايانى قوتاچخانە شەرعى و ھاۋپىتى خويندى منن. جا لەبەر ئۇوهى دواي ئەم ژەھرىپىدانە دوايىم چاوه پروانى مردنى خۆم بۇوم^(۱)، ئەوا سى سال پىش ئىستا بېپارام دا كۆملە پەيامىكى تەواوەتىتان پىشىكەش بىكەم، بەھو ھيوايى كە لە بىرىي من، ئىيۇ بىن بە خاوهنى پاستەقىئە و پارىز گارى پەيامە کانى نور. كەچى ئەو كۆملە ئىستا ئامادەنى يە و ھەلە گىرىي تەواوېشى تىدا ئەنجام نەدراوه.

بەلام نەختى پاستەكىرنەوەم لە كۆملە پەيامىكى تەواودا بە ئەنجام گەياند، كە زۇرىبەي بەشە کانى بازدە سال پىش ئىستا سى قوتايىي پايەدارى پەيامە کانى نور نۇرسىيۇيانەتەوە و، گەر بىز جەناباتان نەبوايە ئەم كۆملە پەيامە بەنرخەم بە كەسى تر نەدەدا، چونكە نۇرسىنەۋەيان لە لايەن ئەو سى كەسە ئازىزەوە نرخە كەي گەياندۇوەتە ئاستى دە كۆملە پەيامى تەواوەتى..

بەرامبەر بەمەش نرخى مەعنەوېي ئەم كۆملە پەيامە بىرىتى يە لە سى شت: يە كەم:

لەبەر گىرتەوەي سى دانە لە ھەرييەك لەو پەيامانە لەسەر ئامىرى رۈنىۋ بە پىتە كۆنە کان - گەر بىگۇنچىت - دەنزا بە پىتە تازە کان و، پاشان دابەش كەنديان بەسەر لقە کانى سەرۋ كایەتىي كاروبارى ئايىنى لە سەرتاسەرى ولاتدا، بە مەرجىتكى يە كېڭ لە برا تايەتەندە كامان يارمەتىدەرى ھەلە گىرى و سەرپەرشتىكاري ئەم كارە بىت. چونكە بلاو كەرنەوەي ئەم چەشىنە دانزاوانە بەشىكە لە ئەركى سەرشانى سەرۋ كایەتىي كاروبارى ئايىنى.

دووھەم:

لەبەر ئەوەي پەيامە کانى نور مولىك و كەرەسەي قوتاچخانە شەرعىن و، بەرپىشىستان بناغە و سەرۋ كى قوتايىانى ئەو قوتاچخانە شەرعى يەن، ئەوا پەيامە کانى نور مولىكى پاستەقىئەي ئىيۇ يە. كەواتە راتان لەسەر بلاو كەرنەوەي ھەر پەيامىك بۇو پەخشى بىكەن و، دواخستى ھەر پەيامىكىشىستان بە باش زانى بلاو كەرنەوەي دوا بىخەن.

(۱) ئەمە جارى بازدەھەمى ژەھرىپىدانەتى. دواي ئەوەي كە خواي گەورە شىفای پى بەخشى، پەيامى (وتارى شام)ى لە عەرەبى يەوە كەد بە توركى و ھەندىكىشى لىنى زىاد كەد. (ب: ۲/۱۴۱۲).

سی‌هم:

با به وینه گرتنهوهی فوت‌گرافی ئهو موصحه‌فه پیروزه چاپ بکریت که ته‌وافقه کانی له‌مه‌ر "له‌فری جه‌لاله" ده‌ردنه‌خات، تاکو برسکه‌ی ئیعجاز لمه ته‌وافقانه‌دا بیسیریت. تکایه پنساشه تورکی‌یه کان، که له‌سەره‌تاي موصحه‌فه پیروزه کەداله باره‌ی ته‌وافقه کانه‌وه نووسراون، له گەل موصحه‌فه کەدا چاپ نه کرین، بەلکو باشت وایه يان له نامیلکه‌یه کي سەریه خۇذا به زمانى تورکى لە چاپ بدرىن، يان به ورگىرانیتکي ئەمین بکرین به عەرەبی) ^(۱).

□ نامه‌ی صونگور لە ئەنۋەرەوە بۆ مامۆستا:

باسمه سبحانه

﴿وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ﴾

(بۆ مامۆستای بەریز و ئازىز و بە شەفتەت و پیروز و خۇشەویستم!
نامه رەنگىنە كەتام لە گەل كۆملە پەيامىكدا بە دەستى مامۆستا "ئە حمەد
حەمدى" ئى سەرۆكى كاروبارى ئايىنى گەياندۇ، ئەمۇش بە شادمانى يە كى
لەرادە بەدەرەوە خستىيە كېيىخانە تايىيەتى يە كەى خۇزىيەوە و، و تى:
"پشت بە خواڭىم كۆملە پەيامە دەدەم بە برا تايىە ئەندە كام تاکو بىانخۇيىتەوە و،
ھەولىش دەدەين، ورده ورده، لە سەر ئەم شىيەلە چاپىان بەدەين".

ھەروەھا ئەم مامۆستاي گەورە و خۇشەویستم! و تى:

"بەنی ناوەرۆكى نامە كەى بەریزتان بۆ ئو مەبەستە تىلە كۆشم. چونكە چاپكىرىنى
ئەم كۆملە پەيامانە بە يەك جار و لە كاتى ئىستادالە توانادانى يە. بەلام دەياندەم بە برا
تايىە ئەندە كام تاکو بىانخۇيىتەوە و، بەنی بايەخ پىدان و داوا كارىي خەلکىيىش پەخشيان
دەكەين و، بە پشتىوانىي خوارى گەورە بە جوانلىق شىيە ھەولى بلاو كەرنەوەيان
دەدەين".

صونگور) ^(۲).

(۱) پاشبەندە كان، پاشبەندى ئەميرداغ / ۴۶۸ - ۴۶۶ / ۲.

(۲) پاشبەندە كان، پاشبەندى ئەميرداغ / ۴۶۵ - ۴۶۶ / ۲.

سالی ۱۹۵۰ ز^(۱)

□ بروسکهیه ک بو سه رؤک کزمار

(بو سه رؤک کزمار.. جه لال بایار!

پروردگاریت ای ده کهین و، له خواه گهوره ده پارینه وه که بو خزمتی ئیسلام و
نیشتمان و نه ته وه یارمه تیتان بدات.

به ناوی قوتا بیانی نووره وه: سه عیدی نوورسی^(۲)

(۱) به نزیکبونه وه کانی هتلزار دنه گشتی به کان، "پارتی گمل کزماری" ویستی به چند کرد اریک مدلی گدل به لای خزیدا را بکشیت، وه ک بوار دان به کردن وه قوتا بخانه کانی له بدر کردنی قورئان و، پری دان به وتنی "الله اکبر" ای جهان به زمانی عربی و، کردن وه کی شمریجی کی شمریعه له ئەنقره با بهلام لمبر سسته می له راده به ده ری ئام پارتی و ده ستدریزی بی ئەندازه و بی سه رئاین، میلله ت بمو هنگاو آنه می نەخدا تا و، له هتلزار دنه کاندا ده نگیان له بدر ژوهندی "پارتی دموکراتی" دا که پرکه بدری گه بو. پیز دمو کراتی به کان له بدرواری ۱۶/۵/۱۹۵۰ زدا و له ئەنجامی به ده ستھنانی زریبی ده نگه کان، که

(۳۹۶) نویتر برو له بدر امیر (۶۸) نویتری پارتی گملدا، ده سه لاتیان گر ته دست.

حکومه تی نوی چند کاریکی له بدر ژوهندی یسلامدا جینه جن کرد، وه ک:

۱ - لا بردنی قەدەغەی بانگ وتن به شیوه شەرعی، له بدرواری ۱۶/۶/۱۹۵۰ ز به دواوه.

۲ - ده کردنی ياسای لیبوردنی گشتی له بدرواری ۱۴/۷/۱۹۵۰ زدا.

۳ - لا بردنی قەدەغە برونى پەخش کردنی قورئانی پیزۆز و بەرنامه ئایینی به کان له رادیزدا، له بدرواری ۱۹۵۰/۸/۵ ز به دواوه.

۴ - دانان و وتن وه وانه ئایین به پەسمى له قوتا بخانه سه رئایه کاندا له ۱۰/۲۱/۱۹۵۰ ز به دواوه.

۵ - داخستنی "پەمانگا کانی گوندە کان" که وانه ئىلحاديان تىدا ده ترايموه، له بدرواری ۱۹۵۲/۸/۱۰ زدا.

۶ - دانان و وتن وه وانه ئایین به پەسمى له قوتا بخانه ناوەندی به کاندا له ۱۳/۹/۱۹۵۶ ز به دواوه. (ب:

(۳/۱۴۰)

(۲) مامۇستا نوورسی دەقى ئەم بروسکەیه بىه "زوپەير گوندو زئالب" ای قوتا بىي خىزى و تاكى بىنۇسىتە و. پاشان پروى تېكىر د، پىي و ت: دەزانىت بىچى ئەم بروسکەي پىر زې بايە دەنئىرم؟ زوپەير بىتەنگ برو. مامۇستا بىزى پروون كرده و، وتنى: کزمارى بىه کان به دمو کراتى بىه کان دەلىن: "پاستە كە سەعید لە گەل ئىمەدا نى يە، بىلەم خۇ لە گەل ئىۋەشىدا نى يە، بىلکور ئاماڭىنى دىكەي هەيە". بىز بەم قىسىم دەيامەلەتىن و هانىان دەدەن ئەو هېزەي دەولەت كە ئىستا لە دەستيابىدا يە لە دىزى دېندا ران و قوتا بىي نوور بە كارى بېتىن. بىلەم هەر هېنەدەي كە ئەم بروسکەي دەگاتە دەستيان، دەلىن: نەخىر، سەعید دۆسلى ئىمەيە. بىز ئەو كاتە هېزى دەولەت لە پروى نادروستدا بە كارناھېنېرىت. (ش: ۳۸۲)

سرؤک کۆماریش ئەم بروسکە وەلامەی خواره‌وەی بۆ ما مۆستا نورسی نارد:
بەدیعوززه‌مان سه‌عیدی نورسی - ئەمیرداغ
پیروزباییه کە تان کە لە دلەوە نار دیبووتان گەلئی خوشحالی کردین. زۆر سوپاست
دەکەم.

جەلال بایار^(۱)

□ مۇدەی گېپانەوەی بانگى شەرعى

باسمە سبحانە

السلام عليكم ورحمة الله وبركاته أبداً دائماً

(لە گەل ئەوەدا کە پەيامە کانى نور بە جۈرىنىكى معنەوى و تەواوەتى سەرکەوتىان
بەدەست ھىناوە، كەچى ماسۇنى يە مولحىدە کان و شىيووعى يە زەندىقە کان ھەولى ئەوە
دەدەن کە شتى بچۈركەن لە پىش چاودا گەورە بىكەن و، رى لە سەربەستىي بلا لوبۇونەوەي
پەيامە کانى نور بىگەن.

تەنانەت ئەم جارەش بۇون بەھزى ئەوەي کە داد گانىي كە دەنگان ماوەي سى و پىنج
پۇز دوا بىخەن و، قېرقىيان لە گەل پارىزەرە كە ماندا نايەوە، تا كونەھىلىن موصلەفە
پىروزە كەمان بىدرىتەوە.

بەلام چاودىرىي خواي گەورە ھەموو نەخشە و پلانە کانى ئەوانى پووجەل كەردهوە.
چونكە پەيامە کانى نور لە ئەستەمۈول و ئەنقرەدا خۆيان خستەرەتە سەرەتسى
لاوه کان کە بۇ پىسى را سەرتىمايان دەكەن و، ئەوانىش بە تاسە و شەوقىكى
تەواوەتىيەوە دەيانخۇيتنەوە. بە رادىمەك كە ئەم سەرکەوتە معنەوى يە بۇ بەھزى
ئەوەي لە لايەن سەدان لاۋى رۇشنىبىرەوە بروسکەي پىروزبایي و سوپاسگۇزارى بىز
سەرۇك وزىران رەوانە بىكىت كە ھۇلە کانى خىزى بىز گېپانەوەي بانگى مەممەدى گەللىك^(۲)
لە سەر شىوه‌ی شەرعى، خستىبۇوه گەپ^(۳).

(۱) پاشېندە کان، پاشېندى ئەمیرداغ ۴۷۳/۲

(۲) پاشېندە کان، پاشېندى ئەمیرداغ ۴۷۵/۲-۴۷۶

□ برو سکه‌یه ک له فاتیکانه و
(فاتیکان: ۲۲/شوبات ۱۹۵۱)

مهقامی به رزی پاپا
سکرتیری تایبہت

سه روکایه‌تی قله‌می تایبہت ژماره ۲۳۲۲۴۷

گهوره‌م! له رینی وه کاله‌تی مهقامی پاپاوه له ئهسته میوول، کتیبه دهستنووسه جوانه که تان "زولفه‌قار" گهیشه دهستمان و پیشکه‌شی جه‌نابی پاپا کرا. ئه‌میش ئومیدی ئه‌وهی خواست که پیخوشحالی خۆیتان پئی را بگهینه نین بەرامبەر بەم ئاپرلیدانه و میهره‌بانانه بەریزنان، هاودەم لە گەل پارانه ویدا له خوای گهوره که بەر لوتھ و فەزلى خۆیتان بخات. ئیمەش ئەم ھەله دەقۆزىنه و که بىزى خۆماننان پیشکەش بکەين.

ئیمزا

سه روکایه‌تی سکرتاریتی فاتیکان^(۱).

□ بۆ بەریز سه روک کۆمار و ئەندامانی ئەنجومەنی وەزیران لە ئەنقدرە!
(ئیمە قوتاییانی نور چەندین جۆری بى وىنەی ئەشكەنجە و سووکایه‌تیمان بە دریزایی بیست سالى رەبەق هیئرایه رى و، هەر ئیمەش بۇوین کە توانيمان لە بەرامبەریه و ئارام و خۇرپاگرى بتوینىن، هەتا خوای گهوره ئىسوهی بىز يارمەتىدانى ئیمە نارد.

دادگای تەمییز و دادگای دەنیزلى ھەر دوو کيان شايەتن لە سەر ئەوهى کە سووکایه‌تى كردن بە ئیمە لە ماوهى بیست و پىنج سالى رەبەقدا، لە سەر ھېچ بناغىيە كى ياسانى نەبووه. چونكە دواى وردىبوونەوه و لىتكۈزۈنەوهى سى دادگا لە سەد و سى كتىب و ھزاران نامەدا، نەيانتوانى نە لە راستىدا و نە بە شىوه‌يە كى ئاسانى ھېچ ھۆيەك بۇ ئەم سووکایه‌تى و ئەشكەنجە و ئازارەي ماوهى بیست و پىنج سالى را بوردوو مان بدۇز نەوه.

(۱) پاشەندە كان، پاشەندى ئەمير داغ ۴۹۲/۲.

هر چند من ماده‌ی سی ساله و ازمه سیاست هیتاوه، به‌لام له گهله نموده شدا پیروزبای خرم پیشکش به سه‌رۆك کۆمار و ئەنجومەنی وەزیران ده کەم کە سه‌رۆكایه‌تىي ئازادىخوازان و سەربەستانىان گرتە ئەستز. هاودەم لە گهله پیروزبایه کە شىدا ئەم پاستى يە خواره وەيان بۇ دەدر كېنىم: ئەوانەي هېرىشمان دەكەنە سەر و لە دادگاڭاندا ئازارمان دەدهن، بىانوويان ئەمە بۇو كە دەيانوت:

"لەوانەي قوتاييانى نور ئايىن لە پىناوى چەند ئامانجىكى سپاسىدا بەكار بېتىن". ئىمەش لە بەرگرى يە كاغاندا بەو سەتمىكارانەمان وە دەشلىيەن و، پاشتى ئەم وتنەشمان بە هەزاران بەلگە دەگرىن كە:

ئىمە "ئايىن" ناكەين بە ئامرازى دەستى "سپاسەت" و، جىگە لە رەزامەندىي خواى گەورە هېچ ئامانجىكى ترمان نى يە و، رېيازە كەمان وايە كە ئايىن نەكەين بە داردەستى نە سپاسەت و نە دەسەلات و نە هەممۇ دنيا بە گشتى.

دوئۇمنانىشمان دواى لىنکۈلىنەوهى رق لە دلانەي سىنى سالىيان لە سىنى فەردەي پېر لە كېتىپ و نامەدا، بۇيان دەر كەوت كە ناتوانى ئەو تۆمەتەمان لە سەر بچەسپىنن. تەنانەت هېچ بىرلەپتەن بۇ ئەو فەرمانە ھەرەمە كى يانە شىك نابەن كە ئىمەيان پىن حۆكم داوه. جالەبەر ئەوهى هېچ بەلگىيە كىان لە دۈمان نەدۇزىيەوه، ئەمۇا "دادگاى تەمپىز" ئەم حۆكمەي ھەلتوەشاندەوە.

ئىمە هەرگىز ئايىن ناكەين بە ئامرازىيڭ بۇ سپاسەت، بەلگى سپاسەت دەكەين بە ئامرازىيڭ لە خزمەت و بەرژەوندىي ئايىندا و، ئاشتى و تەبلىي دەخەينە نىۋانىانەوه. ئەمەش تەنھا لە كاتىيڭدا كە ناچار دەبىن بىرلەپتەن سپاسەت لە بەرامبەر ئەوانەوه كە لە پىناوى زىيان گەياندى زۇر و لە رادە بەدەر بەم ولاتە و بە خەلکى ئەم نىشىتمانە، سپاسەتى خۆسەپىن وەك داردەستى ئىلەحاد بە كاردەھېتىن.

كەواڭە كارە كەمان پەيۋەندى و پەيۋەستىكى برايانە دەھىنەت دى بۇ سىنى سەد و پەنجا ملىيۇن كەس لە گەل برايانىان لەم ولاتەدا.

پونختہ میں علم قسانہ:

له به رامیر ئوهانووه که سیاستى خۆسەپتیان کردووه به ئامرازى دەستى ئىلحاد و ئازاريان داوبىن، ئىمە سیاستەغان کردووه به ئامرازىك بۇ خزمەت و تەبایي له گەل ئايیندا. بەم كارەشان بۇ بەختەورىي ئەم ولات و نەتەوەيە تېتكۈشاۋىن⁽¹⁾ .

□ ئامۇز گارى يەڭ بۇ پردا دىعو كر اتىپ يەكان

کۆزیلە کانی سەرەدەمی پىشۇو، لەم ماسۇنى يانەي كە لە دەمى دەسەلاتى دېكىتەزۈرىمەت و سەرۋەتلىق تاڭە كە سدا ئايىن و ئىمان و گىانە كانىيان بە ھەدەر دا، تېزترىن چەكى دەستىيان كە لە دواھەناسە ياندا ئاراستەي دىمۇ كراتى يە كانى دەكەن، ھەولدىانىانە بىز ئەوهى دىمۇ كراتى يە كان و اپىشان بىدەن كە لەچاوش حالى پىشۇو يان كەمەز دېنيدارن.

هنهندیکیشیان کالای نایین دپزشن و، پروپاگنهندی ئمهوه بلاو ده کنهوه که دیموکراتی یه کان ئمهو بهلینانه نابهنه سمر که به گهليان داوه سهبارهت به رهه اکردنی ئاز ادی یه ئایینی یه کان.

چهند که سینکی دیگه بیان دیو کراتی به کان به وه تومه تبار ده کهن که پاریز گاری له "کونه په رستی ئایینی" ده کهن. تاکو بهم فیله رئی پشتگیری ئایینیان لئی بگرن و، هانیان بدنهن بزویران کردنی ئایین و داموده زگا ئایینی به کان و، سه پاندنه "توندو تیڑی" به سه رئاینده اند.

رہفتاری توندی پارتی دیموکراتی له دژی شیووعی به کان ههر له سرهنگی ده سه‌لات
گر تنه دهستیه وه و، رهها کردنی بانگی محمد مدی به شیوه شه رعی به کهی و، دهستکه وتنی
خوش ویستی گهل بهم بونهیه وه و، به دهستهینانی هیزیکی بیست هیندهی هیزی خوی..
همه و ئه مانه، به ته اوی، با، ت. گهلا، کة ما، ب. نیگه، ان ک ۱۹۰۰

ئىمە مەتمانەمان بە دىعو كراتى يە كان ھەيدە كە ناكەونە ناو تەلەۋە، چۈنكە باش دەزانىن كە ئەو بارودۇخە ئەوانەنى تەرىپى كە وتن، تەنها بەھزى سىاسەتى سەتكارانەي سەردىمى پېشىو بولۇ كە لە دۈزى ئايىنداران و كۆزمەلى نۇور و ئەھلى قورئان پادەيان دەكەرد.

(۱) پاشیه نده کان، پاشیه ندی ۷۰-۴۷۴/۲ دام مرید

دروشی را گهیه نراوی پژیمی پیشوو لای هه موان زانراوه. که واته ده بئی دیموکراتی به کان سیاسه تیکی ته او پیچه و انهی ئه و دروشه بگرنه بهه، ماده م دهیانه ونی بکیننه وه.

ئەو سیاسەتەش بىرىتى يە لە تەنگ ھەلچىن بە شىووعىيەت لە لايەكەمە و، پاراستنى ئايىن و ئايىندار انىش لە لايەكى ترەوە.

پیویستی سه رشانیانه که به ئازایی و پوونی ئەم پىنگايد بىگرنەبەر. خۇ ئەگەر ھەر نىشانىد كى لاوازى ياخود كەمەتەر خەمى يان لەم پرووهەلى دەربىكەۋىت، دەيالخاتە ناو تەلە و داوى پارتى گەلى كۆمارى يەوه!

ئىمەن قوتاپىانى نور بە هېچ جۈرىيڭ لە سىاسەتدا كار ناكەين. تاقە ئاوامىان دەستە بەر كىردىنى ئازادىي ئايىنە لەم نىشتمانىدا و، لا بىردى ئەو سىتم و گوشارانىيە كە ماوەي چارە كە سەدەيە كە لە سەر ئايىن و ئايىنداران و كۆمەلتى نور دانراوە، كە ئەھلى قۇرماقىز.

ئامۇزگارىي برايانى دىعو كراتى دە كەين كە به فرتوفىلە شەيتانى و داوه كائى پەزىمى يېشىو نەخەلةتىن و، خۇيان لەو گومرايمەوه نەگلىتن كە ئەوانە پۇشتبوونە ناوى و، بە وىتەنە ئەوانىش گالتە بە گىان و ويستى گەل نەكەن، بەلكو بە غىرەت و چاونەترسى يەوه لەسەر ئەو پىنگا راست و دروستە بەردەوام بن كە بەرامبەر ھەرىك لە "شىيوعىيەت" و "ئايىن" گەرتىانە بەر.

لە قوتاپیانی نوور:

صادق، صونگور، زیاء^(۱)

□ یه کم سه‌ردانی نازادانه‌ی ماموستا بُو ئەسکى شەھر دواى ئەوهى كە ماموستا نۇورسى دوو سالى لە "ئەمیرداغ" بىردىسەر، لە بەروارى ۱۹۵۱/۱۱/۲۹ (ز) دا پۇشت بُو "ئەسکى شەھر" و نزىكى مانگ و نيوپىك لە "ئوتىلىي يەلدىز" مایه و. لە ماوەيدا ئەم نامەيدى خوارەوهى بېز قوتاييانى نارد:

هر تنها حقیقته که دهدویت

□ پیامه کانی نور چه سپاندو ویانه که له دو و توبی "ستم" دا "دادگمری" سره‌هله‌دادات!

و اته هندی جار مرؤفیک دو و چاری ستمن و ناحقی و گیرو گرفتیک ده بیت، بین بین هیچ تاو اینیک بریاری بهند کردنی له سه رده رده کریت و ده خریته بهند مخانمه. بین گومان ئهم چه شنه بریاره ستمنیکی روون و ئاشکرایه. به لام کاتی واهیه که همه ده بیت به همی ده رکه وتن و سره‌هله‌دانی دادگمری! چونکه قده‌ری خواهی گه وره هندی جار ستهمکار به کار ده هینیت بز ئاراسته کردنی سزا یاهک برامبهر به که سیک که له برمی‌کی تر شایسته‌بی ئه و سزا یاهی به ده ست هیناوه!

ئه مدهش به کینکه له جوزه کانی ده رکه وتنی "دادگمری" ای خواهند.

جا ئیستا من لهم رو انگه‌یدوه بیر ده که مدهوه لوهی که:

ئایا بزچی به دریانی بیست و ههشت سال له دادگایه که و بز دادگایه کی تر و له پاریز گایه که و بز پاریز گایه کی دیکه و لهم شاره و بز شارنیکی تر ده برسیم؟ ج تومه‌تینکم ئاراسته کراوه له لایه ن ئه و که سانوه که رازین بهم جوزه سزا و ئاشکه‌نجه ستهمکارانیه مامه‌للم له گه‌لدا بکه‌ن؟ ئایا تومه‌تی به کارهینانی ئایینه له پیناوه سیاسه‌تدا؟ ئهی ئایا بزچی ناتوانن بیچه‌سپین؟ دیاره له برمی‌وه ناتوانن تومه‌تی که بیان بچه‌سپین که له پاستی و واقع‌دا شتیکی لهم جوزه له ئارادانی به..

ئه وه‌تا ده بینیت دادگایه که چهندین سال و مانگ له ههولی دوزینه‌وهی به لگه‌یه کدا کات به سه رده بات که منی بین تاو ایبار بکات، که جی ناتوانیت به لگه‌یه کی لهو جوزه بدوزینه‌وه.. دوای ئه وه به کسر دادگایه کی تر به هه‌مان تومه‌ت بز لینکولینه‌وه دادگایی کردن ده بات و، ئه ویش ماوه‌یه کی تر لهم ههوله‌دا و بز گوشار خسته سه رم کات به سه رده بات و، چهندین جوزی ئازار و ئاشکه‌نجه ده هینیتیه پی. ئیتر کاتنی که ناگاته هیچ ئه‌نخاماپیک بز تومه‌تبار کردنم، وازم لئی ده هینیت.. به لام دوای ئه و دادگایه کی تری سئی هم به هه‌مان تومه‌ت یه خدم بین ده گریته‌وه!

بیست و هشت سالی تهمخ - بهم جزره - له گرفتیکه و بزیه کیکی ترو، له کیشیه که و بز کیشیه کی دی به سر بردووه. تاله کوتاییدا دلنيا بوون لوهه که هیچ راستی به کله و چه شنه تزمته‌دانی به و همه‌موویان به ناحه‌ق دراونه‌ته پالت. من سه‌باره‌ت به خومه و به دلنياییه و ده زانم که هیچ پهیوه‌ندی به کم بهم تزمته و نی به، که ج به نقهست و ج به هوی و هم و دوودلی به و دراوته پالت. هروه که هموو که‌سانی خاوه و ویژدانیش ده زان که من لهو جزره پیاوانه نیم ئایین بز هیچ ئامانجیکی سیاسی بقورزمده. تهناهه‌ت ئه و که‌سانه‌ش که تزمته که‌یان ئاراسته کردووم، له ناخی دهروونی خزیاندا، ئه راستی به ده زان!

جا من ده پرسم:

که‌واهه ئایا هزی سووربوونیان چی به له سه‌رئه م ستمه‌ی که ده رحه‌ق به من دهیکدن؟ بز چی له گه‌ل ئه وه‌شدا که من لهم مه‌سه‌له‌یه‌دا بی تاوانم که چی هر دووچاری ئه م ستم و ئازاره بمرده‌امه ده کریم؟ بز چی نه‌متوانی لهم موسیبه‌تاهه رزگارم بیست؟ ئایا ئه م حالت‌تاهه پیچه‌وانه دادگری خواوه‌ند نین؟
به دریزایی چاره که سه‌دهیه که به دوای و هلامی ئه م پرسیارانه‌دا ده گه‌رام و، ئه م گه‌رام‌شم بی ئاکام مایه وه..

به لام و ائیستا هزکاری راسته‌قینه‌ی ئه وه بز ده رکه و توهه که بز چی ستمم لئی ده کهن و ئازارم ده دهن! بزیه - به داخه‌وه - دلیم:

گوناهه که م له وه‌دایه که خزمت‌هه قورئانی به کامن ده که م به هزکاریک بز بهرزبوبونه‌وهی مه‌عنوه‌ی و "که‌مالاتی روحی" ..
و ائیستا به تمواوی هه‌ست به مه ده که م و لیی تینه گه‌م!

بزیه ههزاران جار شوکر و سوپاسم پیشکمش به خوای گه‌وره ده که م له سه‌رئه وه‌ی که له ماوه‌ی ئه م ساله دوور و دریزانه‌دا چه‌ندین رینگری به‌هیزی مه‌عنوه‌یی له ده ره‌وهی ویستی خومدا هینایه پیم، تاکو خزمت‌گوزاری به‌یمانی به کامن نه که م به هزیه ک بز بهرزبوبونه‌وهی ماددی و مه‌عنوه‌ی، یان بز رزگاربوبون له ئازار و ئاگری دوزه‌خ، تهناهه‌ت بز به ده سته‌ینانی به خته‌وه‌ریی هه‌میشه‌ییم یان له پیناوی هیچ ئامانجیکی تردا.

ئەم ھەستە قوولانەی ناخى خۆم ئەم ختۇورە ئەندىشە ئىلهامى يانە، مىيان دوچارى حەپەسان كرد. چونكە لە كاتىكدا ھەموو كەسىك مافى بەدەستەتىنى ئەم پلەوپايانەي ھەيدە كە حەز دەكەت پىيان بگات و، بوارى دراوەتى لە رېنى كرددوھ چا كە كانەوە بەختەورىي ھەمىشەلى بۇ خۇزى بەدەست بەھىنەت، جىڭ لەۋەش كە ئەم كارانە ھىچ زيانىكىيان بۇ كەس تىدا نى يە..

كەچى لە گەل ئەوهشدا بىنىم "گىان" و "دل" لەم چەشىنە حالتانە و لە گىرنە بەرى ئەم پىنگايە قەدەغە دەكرين و، ئەوهەم لەبەر چاودا دازاواھ كە ھاۋەدم لە گەل بەدەستەتىنى "رەزامەندىي خواوهند" دا، جىڭ لە "خزمەتى ئىمان" بايدەخ بە ھىچ شىتىكى تر نەدەم!

چونكە لەم زەمان و رۈزگارە ئىستادا سەبارەت بەو كەسانەي كە لە رېنى سروشى بەندايەتىي ناو ناخى خۇيانەوە نەگىشتوون بەو راستىيانە ئىمان كە لە سەررووى ھەموو شىتكەمەن و، ئەم كەسانىش كە پىويستيان بە تىڭىشتنى ئەم پاستىيانە ھەيدە كە كارىگەر، وتنەوهى جۆرە دەرسىنە ئەوتۇز كە لە خزمەتى ھىچ شىۋەيەكى كارىنە ئەتكەن، كارىنە ئەتكەن بىنەت، كارىنە ئەتكەن بىنەت، كە جۆرە ئەتكەن كە لە چەشىنە دىنابەدا، كە ھەموو شىتكى ئىندا ئىنگەل و ئالۇز بۇوه، ئەم دەرسە قورئانى يە بتوانىت ئىمانى خەلکى پىگار بگات و، قەناعەت بە سەرسەختانىش بىھەخشىت و، دىنابى لە دەرۈونىاندا بىووژپىتىنەو..

بەمەش ئەم دەرسە دەتوانىت پشتى كوفرى موتلەق و گومپايسى سەرسەخت و ملنەدر بشكېنەت و، قەناعەتى تەواوهتى بە ھەموان بىھەخشىت.

خۆ لەم بارودۇخانە ئىستادا ھەر گىز ئەم چەشىنە قەناعەتە پەيدا نايىت، مە گەر لە كاتىكدا كە ھەمۇن بىرىتىت "ئايىن" نە كرىت بە ھۆزىك بۇ ھىچ ئامانجىنە ئەتكەن مەعندۇى، ئىز ئەم ئامانجە: كەسى، يان دىنابى، يان قىامەتى بىت ا

خۆ لە گەر ئەمە نەيدەتىدى، ئەوالە بەرامبەر ئەم تەۋەزە تەرسناكەي كە لە لاپەن كۆمەلە و پىنگىخراوە نەھىنى يە كانەوە سەرەتەدەن، ھەموو كەسىك - لە ھەر پلەوپايانە كى مەعنەوېشدا بىت - ھەر دەستەوسان دەمېنەت و، ناتوانىت ھەموو گومانە كان قەلاچۇ بگات..

چونکه لهو چه شنه کاته‌دا دروونی به‌دخوازی ئو کمه‌ی که حمزه‌د کات بیته ناو بازنه‌ی ئیماننوه به خۆی ده‌لیت:

"ئو مرۆڤه‌ی که باسی ئایینمان بۆ ده کات، به هۆی زیره کی و ئاستی به‌رزی خۆیه‌و له بەرچاودا ده‌پرازیتتەو و ده‌توانیت قەناعەتمان بین بکات".

ئەمە ده‌لیت و، ئىتىز شوبهه و گومانه کانی هەر لە دلدا دەمینته‌و!

دەسا هەزاران هەزار جار شوکرو سوپاس بۆ خوای گەوره کە ماوهی بیست و
ھەشت سال و، له دووتوپی تۆمەتى "بە کارهینانى ئايین له پىناوى سیاسەت" دا، قەدرى سەرتاپا دادگەرى خواوه‌ند - به بىن وىست و پىزازىنى خۆم - نېھىيەشت ئايین بکەم بە ئامېرازىك بۆ هېچ ئامانجىكى كەسى و تايىھەتى خۆم و، دەستە سەتمكاره کانى مۇۋى بۆ زللە لىدەنم و ورىيائى و بىندار كردنەوەم بە کارهینا، كە چەند زللە يەكى سەرتاپا دادگەرى بۇون و هەرەشەيان لى كردم كە: هەر گىز "پاستى يە کانى ئیمان" نە كەيت بە ئامېرازىك بۆ كەس و خودى خۆت. تاكو ئەو كەسانەي پۇيىستيان بە پاستى يە کانه تىنگەن و بىزانن كە هەر تەنها حەقىقت و پاستى يە کانن لە پەيامە كاندا دەدوين و قسە دەكەن، نەك شتى تر. هەروهەا بۆ ئەوهى هېچ وەهم و گومانىكى نەفس و فەوفىلىكى شەيتان لە گۈرپىدا نەمینەت و هەموويان بىن دەنگ بىن!

ئەمە يە نەھىيى كارىگەریي پەيامە کانى نور لە ورووژاندىنى حەماسەتى ناو "دل" و "گىانە کان" دا بە وىتەي شەپۇلى دەريا فراوانە کان.

بەلتى، نەھىيى ئو كارىگەریي هەر تەنها ئەمەيە و هېچى تر نى يە! ئەوەتا هەرچەند هەزاران زانا هەن كە ئو پاستى يانەي پەيامە کانى نورىيان لە سەدان هەزار كېيىدا تۆمار كردووه كە زۆر زىاتر لە پەيامە کانى نور رەوانبىزى يان تىدايە، كە چى نەيانتوانى بەرەستى ئو كوفره ئاشكرايە بکەن و لە شوينى خۆيدا رايىگەن!

جالە كاتىكدا كە پەيامە کانى نور لە ژىر سايەي ئەم بارودۇخە سەختانەدا و تا رادەيدەك توانييەتىان رووبەررووی ئەم كوفره ئاشكرايە بىنەوە، ئەوا نەھىيى سەركەوتىيان لەوەدايە كە باسمان كرد. واتە نە "سەعید" و نە توانا و لىيھاتى سەعید بۆ ئەم كاره لە گۈرپىدا نى يە، بەلكو هەر تەنها "حەقىقت" لە بارەي خۆیه‌و دەدوېت..

بەلتى، تەنها حەقىقتى ئیمانه كەوتۇوه تە گوفتار!

جا مادەم "پەيامە کانی نور" کارىگەرى يان لەو جۆرە دلانەدا ھەيە كە تىنۇرى "ئىمان" و "نورى حدقىقەتە كان" ن، ئەوا نەك ھەرتەنها يەك "سەعىد" بەلکو ھەزار و يەك سەعىدىش لەو پىناوهدا بەخت دەكىت و .. ھەرجى ئەشكەنجە و ئازارىشىم لە ماوهى ئەم بىست و ھەشت سالەدا تۇوش بۇوە، گەردىيان ئازاد بىت و .. ئەو كەسانەش سەتەميانلىنى كەردىم و لەم شارەوە بىز ئەو شار دەيانگۇاستەمەوە، ئەوانەش كە دەيانويسىت جۆرەها تۆزمەتم بەدەنە پاڭ و، چەندىن جۆرى سوو كايەتى يان ھېنایەر پىم و، زىندانى تاڭە كەسى يان بىز ئامادە دەكەردىم.. والە ھەموويان خۇش بۇوم و، وازم لە ھەموو مافىيەتكى خۇم ھېنائە لە ئەستۆياندا !!
بە "قەدرى دادگەر" يېش دەلىم:

من شايابانى زللە دادگەرە كانت بۇوم.. چونكە منىش وە كو خەلکى پىنگايە كم گىرتىبەر كە خۆزى لە خۆزىدا پەوايە و ھېچ زىيانىكى تىدا نىيە و، لەم پىنگەدا بىرم لە خودى خۇم كەردىوە. خۆ ئەگەر لە دەمى ئەنجامدانى خزمەتكۈزۈرى يەكەنم لە پىناۋى پاراستنى ئىماندا، ھەست و نەستە كانى خۇم سەبارەت بە پىزىنە و بەرە كەتە ماددى و مەعنەوى يەكەنەوە بەخت نەكەردايە، ئەوا ئەم ھېزىھە عنەوى يە گەورە يەم لە دەست دەدا. بۇيە ھەموو شىتىكم بەخت كەردى و ھەموو ئازارىكىشەم لەلگەرت..

ھەر ئەمەش بۇو بە ھۆزكارى ئەوهى كە پاستى يەكەن ئىمان لە ھەموو شوينىكدا بىلاوبۇونەوە و، سەدان ھەزار تەنانەت لەوانەيە ملىزىنەها قوتايى لە قوتاچانەي نورىدا پىنگەيشىن و لە سەرچاوهى زانستە كانى نورىيان ھەلگۈزى و، ھەر ئەوانىشىن كە لەم پىنگەي خزمەتى ئىماندا ھەر بەردىوام دەبن و، لە بەختكەرنى ھەموو شىتىكى ماددى و مەعنەویدا لەم پىنگەيە من لانادەن، چونكە ھەولۇ و كۆششىيان تەنها بىز "خواي گەورە" دەبىت، نەك بىز ھېچ شىتىكى تر.

گەلى كەس لە قوتايانم دووچارى چەندىن جۆرى بەلا و موسىيەت بۇون و، گرفتارى چەندەها سەختى و ئازار و ئەشكەنجە كران و، بە فەزلى خواي گەورەش چەندىن تاقىكىردنەوە سەختىيان بېرى ..

من داوایانلىنى دە كەم كە ئەوانىش بە وىنەي من چاوبۇشى لەو كەسانە بىكەن كە ئەو سەتەمانان يانلىنى كەردوون و مافىيان خواردوون، چونكە ئەم سەتەمكارانە لە نەزانىي

خوبیاندا گه و ره فتار اندیان نو اندووه و، ئوانهش که ئازار و ئاشکەنجیدیان داین، بین ئوههی پهی به دره و شانه وهی نهیئی به کانی "قەدەری خواوند" بیه، یارمەتیی بلا و بوونه وهی راستیی به کانی ئیمانیان داوه.. ئەركى سەرشامان بەرامبەر بە جۆره کەسانه ئوههی کە ئومىدەوارى هيدايه تدانیان بین.

وھسىھم بۇ قوتايىتم ئوههیه كە:

ھېچ کاميان بە ئەندازاهى تەنانەت گەردىلەيە كىش گبانى تۈلەسەندەنەوە لە دلى خۆيىدا ھەننە گرىنت و، بە گەرمۇ گۆپى و لېپرانەوە بۇ بلا و بوونه وهی "پەيامە کانى نور" تېبىكۆشىن و، پەيۋەندى يەكى توندو تۆل و پەنە بەو پەيامانه و بېستن! من زۆر نەخۆشم، تو انای نووسىن و قىسە كەردىم نەماوه. لەوانەيە ئەمە دواھەمىن قىسم بىت. دەسا با قوتايىانى نورى "قوتابخانە زەھراء" ئەم وھسىھتەي منيان لە بىر نەچىت)^(۱)

سالى (۱۹۵۲)ز^(۲)

□ كىشەي "رابھرى لاوان"^(۳)

دواي مانه وھى لە شارى ئەسكى شەھر، مامۇستا بەدیعوززه‌مان لە كۆتايى سالى (۱۹۵۱)دا رۇشت بۇ شارى ئىسپارته و، حەفتا رۇز لەھى مايەوە. لەو ماوھىدا بە قوتايى يەكانى خۆزى شاد بۇوه و، يادى سالە كانى دور خستە وھى بۇ ئوهى، كەرده وە.

(۱) پاشىئەندە كان، پاشىئەندى تەميرداخ ۵۲۹-۵۲۴/۲.

(۲) لېرەوە هەتا كۆتايىي گەم فەسىلە لەم سەرچاۋىدەنەوە هېنراوه: Tarihce-i Hayat, Isparta Hayati

(۳) وېرىاي گۆرانەي لە دەسەلاتدا بۇوي دا، كەچىي هەمان جۆر بىر كەردنەوەي "پارتى گەللى كۆزمارى" بەسەر زۇرىنەي كاربەدەستاندا زال بۇو. لەبر ئەمە، داوا كارى گىشى لە يەڭ بە كى شارە كانى تەميرداخ و سەستەمبول و سامسۇن، چەندىن داواي ياسايان لە سەر مامۇستا نورسى كەرده و، گەلنى جاريش مالە كەي پۇويپۇرى پەشكىن بۇوه و، خۆزى و میوانە كانى و ئوانەش کە سەردايان دەكىد بانگ دەكran بۇ بىنكەي پۇلىس و، چەندىن بېرپاڭنەي رېق لە دلائەي لە دې بلا و كەنەنە. ھەممۇ ئەمانەش بۇ ئەمە ئەنچام دەدرا كە سېنېرىنىكى تەوقۇت بەهاوتنە سەر ماوھى دەسەلاتى دەغۇ كەراتى يەكان كە گۇرابىلا يەنگىرى ئايىنداران نىن. بەرامبەر بەمانەش، مامۇستا نورسى و قوتايىانى چەندىن سكالا ئاقامەي نارەزايىان بۇ ھەرىمەك لە سەر زەك كۆزمار و سەرۋەك و زېران نووسى، تاڭو ھەللىنىستى خۆپيان دەرىپەن. ھەرۋەك چەندىن چاپىنگە وتىن لەم بارەيەوە پىشكەن خەلەپەن ئەمان تارىنەك و سەرۋەكى كاروپبارى ئايىندا.

له و پژوهانه‌دا ههندی له قوتاییانی نووری زانکزله ئهسته مبوقل پهیامی "پابه‌ری لاوان" یان^(۱) به پته تازه کان چاپ کردبوو، که ئه‌مەش بوروه هزی ئه‌وهی داوایه کی یاسایی له سه‌ر تزمار بکریت به بیانووی دژایه‌تی کردنی مادده‌ی "۱۶۳" ی ده‌ستوری تور کیا، که مادده‌یه که هر چالاکی یه‌ک قده‌غه ده‌کات که بیه‌ویت ده‌سەلات له سه‌ر بناغه ئایینی یه کان دایه‌زرنیت.

بزئو مه‌به‌سته، مامۆستا به دیعوززه‌مان بانگ کرا بزئه‌سته مبوقل، تاکو پژوی ۱۹۵۲/۱/۲۲ زله برددم دادگای گهوره‌ی سزا ئاماذه بیت بز تاوارتوی کردنی ئه داوایه.

ئوه‌بورو به دیعوززه‌مان له بعرواری ۱۹۵۲/۱/۱۵ زدا برهه‌و ئه‌سته مبوقل که‌وته پئی. ئه‌مەش يه کەم سه‌ر دانی ئه‌سته مبوقل بورو دواي لىكدا براپانیک که بیست و حهوت سالی خایاندا ئیز دزستانی ئه‌ونی بنه نیازی سه‌ر لىدانا، له ئوتیلى "ئاق شه‌هر" پاشان له ئوتیلى "په‌شادییه" دابارین به سه‌ریدا.

له پژوی ۱۹۵۲/۱/۲۲ زدا دادگا ده‌ستی به کاره کانی کرد و، مامۆستا به‌رهه دادگا هات که سه‌دان قوتاییانی نوور ده‌وره‌یان دابورو!

ھۆلی دادگا له جمهماوه‌ری گەل پې بورو، لەوانه‌ی که بز به دواداچوونی ئەم کیشیه و بینینی ئەم زانا مەزنه هاتبوون که ماوه‌ری ئەم سالانه‌ی پابوردوو سه‌رانسەری تور کیای سه‌رقاڭ کردبوو. هەروهه کەپپەرە کانی دادگا پې بورو بۇون لە ئاماذه بۇوان و، ئاپۇرەی جەماوه‌ر هەتا ناو شەقامە كەشى گرتیووه‌وه.

مامۆستا لە شوینی تایبەت به تۆمەتباران دانیشت.

داواکاری گشتی پاپۇرەی ئەخەبیرانه‌ی خویندەوه که ئەرکى لىتی وردبوونه‌وهی پهیامی "پابه‌ری لاوان" یان خرابووه ئەستۆ. پاشان پرسیاڭ ئاراسته‌ی مامۆستا نوورسى كرا.

پاپۇرەی خەبیرە کان بە كورتى برىتى بۇ لەوهى كە:

(۱) ئەم پیامه چەند ھەتباشدەیه کى لە "سەرجمى بەیامه کانی نوور" لە خۇز گرتۇرۇ، کە بايەخ بە ۋىيانى ھەردوو دنیاى لاؤان دەدات و، يەكەم جار بۇولە دواي بیست و حهوت سال، كەتىيەكى ئىسلامى لەو پۇوبەرە فراوانه‌دا بالا و بىتەوه.

"دانه‌ر لم پهیامه‌یدا دهیه‌ویت بیروباوه‌پی ئایینی بلاوبکاته‌وه و، له پیئی ئهم بیر و هزرانه‌یمه‌وه هه‌مول ده‌دات ریئه کی دیاریکراو بتو لاوان دابریزیت و، بانگهیشتنی ئافره‌تائیش ده کات بتو پیزشته‌یی و نه گپرانیان به پوشاسکیکمه‌وه که جه‌سته‌یان ده‌بختات، چونکه ئه‌وه کاره دزی فیتره‌ت و پیچه‌وانه‌ی ئیسلام و داب و ره‌وشتی قورئانه.

هه‌روه‌ک دانه‌ر بانگه‌شه بتو و تنه‌وه‌ی وانه‌ی ئایین ده کات. به‌مهش پشتگیری له دامه‌زراندنی سیسته‌می دهوله‌ت ده کات له‌سر چه‌ند بناغه‌یه کی ئایینی و.. هتد". دوای خویندن‌وه‌ی دهقی تومه‌تبار کردنه که، مامۆستا بهدیعوززه‌مان هه‌ستایه سه‌ریز بتو به‌په‌رچدانه‌وه‌ی ئه‌وه شتانه‌ی که له سه‌ره‌وه باس کران.

□ بدرگری له خۆزکردنی مامۆستا نوورسی

"تکا ده کەم گۈرنى بىستى پۇختىمە کى به سەرھاتى ژیانم بن، كە له چەندىن سەتم و پۇوداوى گەورەدا به سەرچووه".

دادگا پیئی به مامۆستا نوورسی دا کە به ئازادى بەرگری له خۆزى بکات.

ئەويش بەرگریيە کى گشتگير و فراوانى له خۆزى كردو، وتنى:

"لە‌ی دادوهره بەرپىزه کان! ماوه‌ی بىست و هەشت ساله دووچارى هېنىدە سووکايەتى و ئازاردان و چاودىزى و بەندىرى كراوم کە له ژماره نايەن. هەموو تۆمەت و بۇختانه کان له بناغەدا پشت به چەند خالىڭىك دەبەستن:

۱ - يە كەم تۆمەت ئەوه‌يە کە من دوڑمنى ئەم دەسەلاتەی ئىستام ا

ئاشکارىيە کە هەموو حکوومەتىك چەندىن نەيارى هەيە. خۆ مادەم مەزۇف خۆزى له قەره‌ی ئاسايىش و سىستەمی ولات نەدات، هەرگىز بەرپرس نايىت له و بىر و رېيازەي کە له دل و وېزدانى خۆزىدا پەسەندى كردووه. ئەمەش بىنەمايە کى زانراوه له ياسا و مافە‌کاندا.

بتو نۇونە دادگا‌کانى بەرتانىما ماوه‌ی سەد ساله و تائىستا ئەو سەد ملىزىن موسىلمانەي دادگايى نە كردووه کە له سايىھى حکوومەتى خۆسەپنى خاواهن دەمارگىرى ئايىنىي ئەودا دەزىن، هەرچەندەش دەسەلاتى كافرانەي ئىنگلىزىيان بىن قبۇول نى يە.

له لای خۆشمان سەرچەم حکومەتە ئىسلامى بە کان ھېچ گات ياساکانیان لە دژى ئەو جوولە کە و دیانانه رانە و ستاوه کە لە دېز زەمانەوە لە سايىدى دەولەتە کانى ئىسلامدا ئىباون، هەرچەندەش ئەوانە دژ و نەيارى ئايىنى دەولەت و ئەو سىستەمە بىلندە بۇون کە لە سايىدە ئىباون.

ئىمامى عومەر - خوالىي رازى بىست - لە کانى خەلافەتە كەيدالە گەن كەسىكى گاور لە گشتىنە خەتلەك پىكىوھ لە يەڭ داد گادا داوهرى كران. دىبارە تۆمەتبار نە كردنى ئەو كەسە ديانە بەوەي كە دژى حکومەتى ئىسلام و ئايىن و ياساکانىتى، بە ئاشكرا دەرى دەخات كە "دامەزراوهى داد" ھېچ تەۋەزمىڭ رايىمالىت و، لايمەنگرى ھېچ دەمار گىرى يەڭ نى يە.

ئەمەش ستوونىكى بنچىنەيىھ لە ئازادىي ئايىن و وېۋداندا و، پەنجەرهى كە سەرچەم دامەزراوه کانى داد لە خۇرھەلات و خۇرئاواي جىهاندا لېپە دەپوانى، جىڭە لە ھى شىووعىيە کان.

منىش لە لايەنى خۆمەوە، بە متىمانە بۇونم بەم ستوونە بنچىنەيىھ ئازادىي ئايىن و وېۋدان و، بەپشت بەسەن بە سەدان ئايەتى قورئانى پېرۇز، رەختە لەو بەشە بىن كەلەك و گەنۈھە شارستانىتى و، خۆسەپانلىنى رەھاي ژىر پەردەي ئازادى و، ئەو سىستەمە توندۇتىزە دەگرم كە لە ژىر دەمامكى عملانىيە تدا ئاراستە ئايىن و ئايىنداران كراوه. ئايى من بەم كارەم لە بازنهى ياساکان دەرچۈرمۇ؟ ياخود بە حق و راستى بەرگرىم لە دەستورر كردووھ؟

لە ھېچ حکومەتىكى دنيادا رەخنە گىتن لە پېشىل كردنى مافە کان و لە سىتمە سووکايەتى كردن بە ياسا، هەرگىز بە تاوان دانانزىت. بەلكو ئەم نەيارى كردنە بۆ ئەو دىاردانە كارىتكى رەوايە و توخىنىكى راستە لە ھاوسمىنگىي دادپەرەریدا.
۲- دووھەم تۆمەت كە لە لايەن ئەو دەسەلاتەي پېشىو ئاراستەم دەكرا، كە سىتمە لىن كردن و ئازاردارى منى بەلاوه ئاسايى بۇو، بىرىتى يە لە تۆمەتى تىكىدانى ئاسايش و سىستەمى ولات.

بە درېئايى بىست و ھەشت سال بەم گومانە درۆ و تۆمەتە دەستت ھەلبەستە سزا دراوم و، لە داد گايە كەوه بۆ داد گايە كى دىكە و لە دوور خىستەوەيە كەوه بۆ

دوور خسته‌وهیه کی تر و له بهندیخانه‌یه کمهوه بتو بهندیخانه‌یه کی دی رهوانه ده کرام. تهناهت پنی چاوینکه وتنی خمه‌لکیان لئی گرم و، دایان بریم له جیهان و، ژه‌هربیان ده‌خوارد دام و، چه‌ندین جوز سوو کایه‌تی بیان بین کردم.

ئیمه‌ی قوتاپیانی نور که ژماره‌مان پنچ سه‌ده‌هزاره، چه‌ند پاریز گاریکی مه‌عنموی و خوبه‌خشی ئاسایش و سیسته‌می ئهم ولاته‌مین. کمهوه تومه‌تبار کردمان بهم درؤیه، گوناه و تاوانیکی یه کجارت گهوره‌یه.

ئیمه گله‌ی سوو کایه‌تی سته‌مکارانه‌مان چه‌شت، بهلام نه‌مانهیشت هه‌ست و سوژمان به‌سهرماندا زال بیست، تهناهت یه‌ک چرکمش ده‌ستبه‌داری کار کردن نه‌بووین له بنياتانی پیسا و ئاسایش له دله کاندا و، له خزمته‌ی ئیمان و قورئاندا و، رزگار کردنی له‌وانه‌ی که له ئه‌نجامی بین ئاگاییدا که‌توونه‌ته ناو قوپ و زونگاوی ئاز اوه گیپری به‌وه.

ئه‌ی دادوه‌ره بپریزه کان!

به دلنيابیه‌وه ده‌لیم که ئهم قسانه‌م دارایه کی بین به‌لگه نین. چونکه ئه‌هو شمش پاریز گایه‌ی که گزره‌پانی ستم لئی کردنی ئیمه و دوور خسته‌وهه‌مان بوون، له گه‌ن شهش داد گای ئه‌و پاریز گایانه‌دا، له دواي لیکولینه‌وهی ورد و دوور و دریز، تهناهت یه‌ک دانه پووداویان نه‌بینی که له لایه‌ن ئیمه‌وه ئاسایش و پیسای تېکداییت. ئهم په‌فتاره‌شمان به‌لگه‌یه له‌سهر ئه‌وهی که قوتاپیانی قوتاچخانه‌ی عیرفان، قوتاچخانه‌ی نور، کار له‌ناو دله کاندا ده‌کمن، چونکه له ناخی ژیری و دله کاندا پاسه‌وانی پیسا و ئاسایش داده‌نین و، وانه ئیمانی یه کانمان تهناه له دئی ئاز اوه و پشیوی و کاولکاری و ماسنیه‌ت و شیووعیه‌ته.

فه‌رمونن پرسیار له سه‌رجم فه‌رمانگه کانی ئاسایشی ده‌ولمت بکه‌ن که ئایا تهناها یه‌ک پووداو له لایه‌ن یه‌ک قوتاچبی قوتاچخانه‌ی عیرفان و نوره‌وه، که ژماره‌یان پنچ سه‌ده‌هزار که‌سه، رووی داوه دئی پیسا و ئاسایش بوویت؟ نه‌خیز..

ئاشکرایه وه‌لامی ئه‌و پرسیاره نه‌بوونی پووداویکی له و جوزه‌یه. چونکه له دلی هه‌موویاندا به‌هیزترین پاسه‌وانی ئاسایش و پاگرتئی ئارامی هه‌یه که پاسه‌وانی "ئیمان"ه.

له و تاریکمدا به ناویشانی "هر تنهای حقیقته که دهدوست" و له ژماره "۱۱۶"ی گزفاری "سبیل الرشاد"دا بلاو کراوه‌تهوه، ئىم راستى يانه‌م به دورو دریزی روون کردووه‌تهوه.

کەسیک لە پىناوى ئایینه كەيدا هەموو دنياى خۆى، بىگرە ژيانىشى گەر پىویست بکات، تەنانەت ژيانى قيامەتىشى بەخت كەدېت، كە هەموو بەسەرهاتى ژيانى شايەتى ئەوهە.. هەروهە سى و پىنج ساله وازى لە سياسەت ھىناوه و، دادگايىه زۇر و زەبندە كان، لە گەن پىشكەننىي وردداد، بەلگەيە كىان لە دىرى نەدۇزىيەتەوه و، تەمهنىشى لە ھەشتا سال تىپەرىبە و گەيشتۈرەتە دەرگايى گۇرۇ، لە كەرەستەي دنيادا خاوهنى ھىچ شتىك نەبۇوه و ھىچ بايەخىكىشى بىن نەداوه..

ئايابەم كەسە دەوتىرتىت: ئايىن دە كاتە ھۇكارىيەت بۆ سياسەت؟

خۆئە گەر كەسیک شتى واي لە زار دەرېچىت، ئوما ھەر لە زۇوييەوه تا ئاسمان و لە ئاسمانىشىوھ بۆ زەھى سۇنورى حەق و وېۋەدانى بەزاندۇوه!

ئىمەي قوتايانى قوتايانى خەنچانەي عىرفان و ن سور، وانىيە كى حەقىقەت لە قورئانى حە كېمەوھ فير بۇوين، كە بىرىتى بە لەوهى:

داد گەربى قورئان پى لە سووتاندى خانوویەك، يان كەشتى يەك دەگۈزىت كە دە كەسى تاوانبار و يەك دانە بىن تاوانى تىدا بىنت، تاڭو زىيان بە مافى بىن تاوانە كە نەگات. ئىت چۈن خانوویەك، يان كەشتى يەك دەسووتىنرىت كە دە كەسى بىن تاوان و يەك دانە تاوانبارى تىدا بىت بەھۆى ئەم تاوانبارە؟ ئايابەم سووتاندى سەتمىنگى مەزن و خيانەتىكى گۇرە نى يە؟!

دادپەرەرەبى خوايى و حەقىقەتى قورئان بە توندى پى لەوه دەگۈن كە نەوه دە كەسى بىن تاوان بەھۆى لە سەدا دە كەسى تاوانبارە دەۋوچارى تىاچۇن و زىان لىدان بىكرىن.

ئىمە لە رۇوي ئايىنه و، بە مەبەستى جىيەجى كەدنى ئەم وانىيە كە لە قورئانى پىرۇزەوە وەرمان گەرتۈوه، پابەندىن بە پاراستى پىسا و ئاسايىشى ولاتەوه.

دۇزمەنە پەنھانە كاغان، كە لە دەسەلاتى پىشۇودا ئىمە يان بەم چەشىنە قىسە لەز كانه توزمەتبار دەكىرد، سياسەتىان كەدبۇو بە ئامرازىك لە خزمەتى ئىلحاد و بىن ئايىندا.

هروده‌ک به خویان زانیبیت یان نا، تینه کوشان که پوازی ببروباهره چه‌پله کان بهناو زه‌وبی نیشتماندا دابکوتن. به ئاشکرا دیاره که ئهوانه‌ی ریسا و ئاسووده‌ی ده‌شیونن و، تیکده‌رانی ماددی و مه‌عنده‌وبی ئاسایش و ئارامی و لاتن، ئهوان نهک ئیمه.

موسلمانی پاسته‌قینه و ئیمانداری پاست و دروست همرگیز پشتی ئاژاوه و ویزانکاری ناگرت. ئایینیش به توندی پئی له ئاشووب و ئاژاوه ده‌گرتیت، چونکه "ئاژاوه گیپری" دان به هیچ مافیکدا نانیت و، رهفتاره مرویه‌کان و ئاسهواری شارستانی هەلله‌گیپتهوه و دەیکات به پەوشت و خەووی ئاژەلی درنده.

لە قورئانی پیرۆزدا ئاماژه‌یه کی نیان هەیه کە ئەوه کرداری سوپای یەئجوج و مەئجوج لە ئاخىر زەماندا!

دەسائی دادوهره بەپىزە کان! ماوهی بىست و ھەشت ساله، بەم جۆره، ئازار و سته میان دەرخواردى خۆم و قوتاییام دا، داواکاره گشتىيە کانىش لە دادگاکاندا ھەممو توانيه‌کى خۆیان خسته کار بۇ سووكایه‌تى پېنگىردىغان. ئىمەش لە ھەممۇ ئهوانەدا خۆپاگرگان نواند و، بە پىسى خزمەتى ئیمان و قورئاندا پۇشتن و، لە سەتم و ئازار دانە کانى پىاوانى دەسەلاتى پېشىو خۆش بۈوين، چونكە بە سزايى شاييانى خۆیان گەيشتن و، ئىمەش ماف و ئازادىي خۆمان بەدەست ھينا!

ئىستاش سوپاسى فەزلى و چاکەی خواي گەوره دە كەمین کە نىعمەتى قىسە كردنى پى بە خشىين لە بەردەم چەند دادوهرىنى ئیماندار و دادپەروەردا. (هذا من فضل ربى) . بەمەش يە كەم دانىشتى دادگا كۆتايى پىن هات و، بېيار درالله^{۱۹} ئى شوباتدا دەست پىن بىكانەوه.

بۇ دانىشتى دووھەم لە كاتى دىاريکراودا، ئەو حەشاماتەی کە دەيانویست ئامادە بن هېننە زۆر بۇ لە توانىي پېلىسىدا نەبۇو كۆنترۆتى بىكت. لەم كەش و ھەوابى جەنجالى و پالپالىنەدا، رايى كردنى دادگايىه کە لە توانادا نەبۇو.

بۇ يە سەرۋى كى دادگا پۇوى لە ئامادە بۇوان كەد و پىن وتن: "ئەگەر مامۇ ستاتان خۆش دەويىت، بوارمان بەدەن تاڭو لە بېرى كردنى دادگايىه كەدا بەردەوام بىن".

له ئەنجامى ئەم داواکارى يە، جەماوەرە كە كىشانە دواوه و دادگايىھە كەش دەستى پى
كىرد.

ئەوهبۇ دادگا خاوەنى ئەو چاپخانەيە بانگ كىرد كە پەيامە كە ئەپەن كەپىشىش راگرت.
ھەروەك گۈنى لە شايەتىي پۆلىسيش راگرت.

پاشان بەدىعوززەمان ھەستا و رەختە خۆزى لە پاپۇرتى خەبىرە كان پېشىش كىرد.
كە وختى نويزى عەسرىش ھات، داواى كىرد پىنى بىن بىدەن نويزە كە بىكات.
لە لايەن دادگاواه داواکارى يە كە ئەپەن دادگا كۆتايىھاتنى دانىشتى دووهەمى راگەياند.

لە دانىشتى سىھەمدا كە لە بەروارى ۱۹۵۲/۳/۵ زىدا گىرا، حكىومەت لە پۇرى
ئەمنىيەوه پى و شوينى توندوتولى گرتەبەر و، سەدان پۆلىسى لە بەردهم دادگا
ناوهەيدا بلاو كىردهو. بەمەش توانيي كۆنترۇلى ئەو ھەزاران خۆشەویست و قوتاييانە
مامۇستا بەدىعوززەمان بىكات.

لە سەرەتادا دادگا گۈنى لە شايەتىي ئەو قوتايىيە زانكۇ راگرت كە پەيامە كە ئە
چاپ كىردبۇو. پاشان پارىزەرە كانى بەدىعوززەمان بەرگرىيە كانى خۆيان پېشىشى
دادگا كىرد و، بەرپەرچى ئەو تۆمەتانەيان دايەوه كە ئاراستەي كرابۇون.

□ چەند بىرگەيەك لە بەرگىرىي پارىزەر "مەممەد مىھەر ھيلاف"^(۱)

دانەرى پەيامە كانى نور لە ھەموو دانەر و نووسەرە كان خۆنەویست و خاکى ترە..
دوڑمنىزىنى دوڑمنانى ناوابانگ و خۇ بهگەورە زانىنە و، پاشتى لە ھەموو كەرسەتىيە كى

(۱) مەممەد مىھەر (۱۸۸۴-۱۹۵۶) كورپى زانىي گەورەي پۇزەلائى كوردستان "سەلاعەبدوللاى دشىمىي موقتىي سەنە" يە. لە گوندنى "دشە" ئى سەر بە "پاوه" لە دايىك بۇوه و لە "ئەستەمبۇل" كۆچى دوابىي كىردووه. زانىيە كى زىرىەك و ھەتكەوتۇ بۇوه. دواي تەواو كىردىنى خويندىن و وەرگەتنى ئىجازانامەي زانستى، ماۋىيەك ھاتۇوه تە باشۇورى كوردستان و، ئىنجا باكۇرۇ، لەۋىشىووه پۇشىووه بىز ئەستەمبۇل و، لەۋىي "كۆلچىي مافە كان" ئى تەواو كىردووه. پاش دەرچۈونى "ياساي نازنانا" لە تۈركىيا نازنانازى "ھيلاف" ئى بىز خۆزى ھەلبىزار دوووه، كە بە واتاي "رووناڭى" دېت. لە كارەكىيدا پارىزەرنىكى سەركەتۇ بۇوه. بە جەند زمانىلەك شىعر و وتارى ھەدیه. يە كېنىڭ لە بەرھەمە كانى فەرھەنگىكە بە زمانە كانى: "كوردى، عەرەبى، فارسى، تۈركى، فەرنىسى". (وەرگىز، لە چەند سەرچاۋە كەوه)

دنیا هدلکردوه.. نه سامان و، نه ناوبانگ و، نه ده سه لات، هیچیان نه گهیشتونه ته
چمکی پزشاكه که هی.. هر گیز ناشگهنه!

ئەم پىاوهى كە رۆزآنه بە "٥٠" گرام نان و قاپىك شۇرۇ بازىان دە گۈزەرىنىت، تەنها لە پىناوى خزمەتى قورئان و ئىماندا دەزى. جىگە لەو خزمەتە ھېچ شتىكى تر لاي ئەو بايىه خىنى يە.

جا گاهی ائمه له گهله حق و دادوه‌ری و ویژدان و زانست و هزری مرؤیی و بیری
یاسایی و مهنتیق و ژیریدا ده گونجیت که به تومدتی مدح و سنهنای دانراوه کهی تومه‌تبار
بکریت و، ئهوهش بخربیته بازنه‌ی توان به پئی مادده‌ی "۱۶۳"؟
ئمه به جنی ده هیلتم بوز لیکدانه‌وهی دادگای به ریز.

فیستا به پوختی له بابهتی نهیاری کردنی بوز حکومهت دهدونیم:
وا بهوپهپی پاکی و دلسوزی له چاوههپواني بپیاري دادپهروهه تاندا، مرؤفیتکی
تاقانههی رؤژگاری خزی له بهردهم ثیوههدا راوهه ستاوه..

مرؤفیک که له سه رانسهری تمه نیدا بز قسه یه کی پیچه و انهی راستی دانه به زیوه و، به
ئاشکرا له یه کم دانیشتني داد گادا وتی که بهم حکومه تهی ئیستا خوشحاله و دواعی
سهر که وتنی بز ده کات و، ئهو حکومه تهش که ره خنهی لئی گرتوه و لیسی رازی
نه بوروه حکومه تی پیشوو بوروه. چونکه له گهـن هـمـوـ گـهـلـدـاـهـوـتـیـ بـزـ دـامـهـزـرـانـدـنـیـ
ئازـادـیـ وـ دـیـوـکـرـاسـیـ دـاوـهـ وـ دـلـخـوـشـ بـوـوـهـ بـهـ وـ دـهـرـهـنجـامـانـهـیـ کـهـ لـمـ روـوهـهـ بـزـ
جـیـگـیرـبـوـونـیـ رـیـسـاـ وـ سـهـقـامـگـیرـبـوـونـیـ لـهـ وـلـاتـداـ هـاتـوـونـهـتـهـدـیـ.

چونکه هروهک له بواری سیاسیدا سیاسته تمه داران بتو سه قامگیر بروونی پیسا و دهسته به ربروونی ماف و ئازادی نه توهه تىدە كۆشىن، كەوا دانەرى پەيامە كانى نورىش له بوارى مەعنە ويدا بتو ئەو سەقامگیر بروونە تىدە كۆشىت. كەواتە له ئاماڭىچە كاندا ھاوېشىن. دانەرى "پەيامە كانى نور" كە قوتاڭىخانە عيرفانە و، قوتاييانى ئەو پەيامانەش، چەند پاسەوانىڭى خۆبەخش و مەعنەوين بتو ئاسايش و پیسا و ئارامى و، له بسوارە مەعنەوى يە كانە، دل و ئىرى يە كاندا بە نەھىشتى، ئازاوه و وىز انكارى، تىدە كۆشىن.

ئهوان به ئىخلاسى تەواوهتى و تەنھا لە پىناوى بەدەستەتەنلىنى رەزامەندىي خواتى
گەورەدا، ھەولۇ و تەقالاي خزىيان بۇ سوودى گەل و نىشتمان پىشكەش دەكەن و،
ئومىدەوارى هېچ دەستكەوت و ئامانج و بەرامبەرىڭ نىن لەم ھەولەياندا.
خۆ تەمەش نە گوناھە و نە تاوان، بەلكو خزمەتە بە گەل و ولات و، دەبىت پاداشت
بدرېتەوە لە سەرى، نەك تۆمەتبار بىكىن.
مافى خۆمانە داواى بى تاوانىي بىكىن. بېپارىش بۇ دادگايى بەپىزە.

□ بىرگىرى پارىزەر "سەنيدىن باشاق"

دواى ئەو، پارىزەر كەى تر كە "سەنيدىن باشاق"، كورتە بەرگرىيە كى لە دانەرى
پەيامە كە پىشكەش كرد و، وتى:
"مەسلەكە پۇون بۇوەتموھ و، حەقىقەتىش وە كو خۆر ھەلھاتووه و، دادگاش لە
ھەموو شتىكى ئاگادارە و، من شتىكى نويم زىاد لەوە لە لانى يە كە پىشكەشى بىكەم.
بەلام دەمەۋىت لەبارەي ئەو مەنتىقە كە پىاوانىكى بەپىزە و كارگوزارانىكى بۇ
گەل و نىشتمان، كە لە پىناوى خواتادا بى هېچ بەرامبەر و مەبەستىك خزىيان بەخت
كىردووه و، لەبارەي دانانىان لە سندۇوقى تۆمەتبارىدا.. شتىك بىلەم..
بەلام ئەم شوينە جىنى ئەوه نى يە، بەلكو پىوېست دەكات كىيىنلىكى تىندا دابىزىت.
چۈنكە بەرنگارى كىردى ئەم بىر كەنەۋە ئەركى سەرشانى ھەموانە.
من لە لايمەنلىخۇمۇھ ھىننە دلىنام لە وېزدانى بەرزى دادگايى بەپىزە كە بى نىازم
دەكات لە بەرگىرى لېتكەردى و، خۆم بە شەرەفمەند دەزانم كە داواى بى تاوانىي
مۇھ كېلە كەم بىكەم".

□ بىرگىرى پارىزەر "عەبدورەحمان شەرف لاج"

پاشان پارىزەر ئىماندار و بەتوانا و ناسراو "عەبدورەحمان شەرف لاج" كە بە
وينە ھاپىرى بەپىزە كانى، خۆبەخشانە بەرگىرى لە مامۇستا كرد، لە پىشە كىدا وتى:
"بە ئاشكرا دەركەوت كە هېچ بەيۇنندىيەك لە نىوان تاوان و ئەم مۇۋە پېرۇزەدا
نى يە كە تەمەنلىكى لە ھەشتا سال تىپەرىۋە و وەك تۆمەتبارىڭ لە بەردىمەتاندا ئامادەيە.

ئومیدم و ایه که دادگای بەریزتان قەناعەتی تەواوی بەوه ھەیە و، بپیارى بى تاوانى بۇ دەردە کات. بەلام پىم و ایه بەرگرى نەکردن لەم بى تاوانەی کە بپیارم داوه داکۆكى لى بىکم، ماناى شىكاندى بەلتىنە كەم دەبىت، هەرچەندەش گۈيىانى دەرچۈونى بپیارىڭ لە دېمان يەك لە ھەزارە.

دەبىت تىپوانىن و قەناعەتى دادگای بالاي تەمييز بەھەند وەربىگىرىت و، نامەوتى هىچ ناتەواوی يەك لە پۇوى پى و پەسمەوە بىدۇزمەوە بە ھۆى باس نەکردىيەوە. لە بەر ئەوە، تىكا دە كەم دادگای بەرپىز پوخستى بەرگرىيە كەم بىدات".

- "فەرمۇن عەبدۇرەحمان بەگ، با گۈنى بىستى دوا بەرگىيتان بىن".

- "پابەرى لاوان" برىتى يە لە كۆمەلتىك فەرمانى قورئانى مەزن و تەفسىرە كەى و، چەند فەرمان و ئامىزگارى يە كى ئايىنى ئىسلامى لە خۇزگەرتۇوە.

بە پىنى ماددهى "70" ئى دەستوور، بىن تاوانىي زاتى مەرۋە كان و، ئازادىي وېژدان و بىر و قىسە و بلاو كەرنەوە، مافىيكتى سروشتى يە بۇ ھەموو ھاولاتى يە كى توركىيا. بە پىنى ماددهى "75" ئى ھەمان دەستووريش مەرۋە كەنەن و پېرەوە كەنەوە لېپرسىنەوە لە گەلدا ناكىرىت.

لە بەر ئەوە، بەدواداچۈونى دادگای سزالە دېزى موه كىلە كەم دابېنېتى لە مانى ئازادىي ئايىن و بلاو كەرنەوە، كە دەستوور پىنى بەخشىوە.

ئەگەر گۈيىانى ئەو مەحالەش بکەين كە ئەو بەلگە ياسايانە وەرنە گىرىن كە لە سەرەوە بىرون كەرانەوە و، كار بە ماددهى "163" ئى ياساى سزاى توركىالە دېزى موه كىلە كەم بىكىت، كە ماددهى كە پېچەوانەي دىمو كراسى يە، ئەوا بەم شىّوە يە خوارەوە ئەو تۆمەتە شى دە كەنەوە كە لە دېزى ئاراستەي كراوه:

موسلىمانىيەك.. موسلىمانىيەك بە سالاچۇوی سەرسىپى.. موسلىمانىيەك كە بە درېزايى ژيانى سەر و پىش و تەمنى بە نوور سىپى بۇوە.. موسلىمانىيەك پاك و خاۋىن.. سەر و تەمن و مۇوى جەستەي بە نوورى خواي گەورە شۇرراوە.. موسلىمانىيەك مەزن ژيانە كە خىزى، كە نىعمەتى خواي گەورە، لە پىناواي باشى و بەختە وەرى پاستەقىنە گەلى توركىيا بەخشىوە و، بپیارىشى داوه كە ھەتا كاتى بەخشىنەوەي پۇحى

به خوای خاوهن مولک، له سمر ئەم ریبازه‌ی بەردەوام بیت و، تەنھا له پیناوی خوای گەورەدا جەسته‌ی خویشی داناوه کە تەلاریکی خواییه..

لەو کاتەدا کە دەلیئن: دەمۇ کراسى پایەدارە، ئەم موسلمانە ھەلّدەسیت و جگە لە وشەی "خوا" و "پېغەمبەر" شىتىكى تر نالىت و، ھۆشيارى بە لاوان دەدات. ھەر ھىندە ئەوهى لە زار دەردەچىت، داواکارى گشتى پەلامارى دەدات و دەيگۈزىت و پى دەلىت: "وھە بۆز ئىزە.. تاوانىكت ئەنجام داوه!"

ئىز چەندىن تارىكائى پەش ئاسۇز كانى گرتەوە..

بەلام فەرمۇون بۆ ئەم موسلمانە رەسەن و نەجييە بپوانن، چەندە هيمن و دلىيە؟!
چۈنكە بە "تەنبا" وە سەرقالە، نەڭ بە "زۇرى" يەوه!

نە بايەخ بە تارىكىي شەو دەدات، نەڭ بە رەنگاۋەنگى بە كانى رۆز..

لە ناوەندى بىللاي بەندىخانە وە بۆ ساف و خاۋىنى دەپروانىت.. لە سەر سفرەي بىت ئەمە كىدا وەفا بەدەست دېنىت.. كەسىنە شارەزاي ناوەرۇكى شىتە كانە.. چۈپۈرىيە كانى گۇرپىوە بە نەرمۇنیانى.. خوین بەناو دەمارە كانىدا رۇچۇوە، ئىز ئە دەمارانە بە رېۋەنەي حەمد و رۇوناڭى پېرىپۇون و، لە بىرى خوین "نۇور" ھاتوچۈيان پىدا دەكەت!

داواکارى گشتى قولى ئەم موسلمانە دەگرىت و بۆ بەندىخانە كېشى دەكەت!
ئايا بۆچى؟ ج ھۆكاريڭ هەيە؟ ئەم مەرۇفە بەتەمنە چىي كردووە؟ ئەم موسلمانە بە سالاچۇوە گۇناھە كەدى چىي بە؟

دەزانىن چىي كردووە؟

فەرمۇون لە رۇانىنى داواکارى گشتىي سکالاڭكارەوە بپوانن كە ئەم مەرۇفە چىي كردووە:

كېنېيىكى بە ناوى "رەبىرى لاوان" بلاو كردووە تەوە

أ - كارىنەي پىچەوانەي عملانىيەتى كردووە.

باشه ئايادە كریت "خوا ئايىن و ئىمان" دىزى عملانىيەت بن؟

بەللى دە كریت..

پاشان چىي تر؟

ب - بانگه شهی ئوهه‌ی کردووه که بناغه‌ی سیستمه مه کۆمەلایه‌تی و ئابوری و رامیاری و یاساییه کانی دهله‌ت، پهیوه‌ست بکرین به بنه ماکانی ئایینه‌وه.

چۈن كارى واى ئەنخام داوه؟ بۇچى؟ مەبەستى چى يە؟

ج - مەبەستى دەسته بەركەن و دامەزراڭىنى دەسەلاتىكى كەسى يە بۇ خۆى!

باشە ئايماھىنىكى ئو بۇ بەدەستەھېننانى سوودى سیاسى لە ئارادا ھەيە؟

نه خىر، شارەزاياني حاتى ئو دەزانى كە ئەم ئاماڭىھە لە ئارادا نى يە و، داواكاري گشتىش نەيتۋانىيە ئىدىياعى بۇونى ئەم ئاماڭىھە بکات ..

باشە مادەم ئاماڭىھى بەرژەوندى يە سیاسى يە كان لە كایەدا نى يە، ئىز ئەم مەرۆڤە بەتمەنە چ شىئىك بۇ خۆى و جەستەى و لاشەى، لم دنیايدا چاوهپوان دەكت، هەتا

ھەولى دايىن كردنى دەسەلاتى كەسى بۇ خۆى بدان؟

داواكاري گشتى دەلىت: من نازام و، گىنگىش نى يە بەلامەوه كە بزام. خەبىرە كانىش ھەمان شت دەلىن.

زۇر باشە.. ئەم مۇسلمانە چۈن ھەموو ئو كارانە ئەنخام دا؟

ئايىن و ھەست و نەسته ئايىنى يە كان و پىرۇزى يە كانى ئايىنى وەك ئامېراز و ھۆكار بە كارھېناوه!

ئايا پىرۇزى يە ئايىنى يە كان چىن؟

ئايىنى ئىسلام.. ھەست و نەسته ئىسلامى يە كان.. چاندىنى ترسى و شەى: "خوا، قورئان، تەفسىر" لە دلە كاندا.

كەواهە داواكاري گشتى ھەموو ئەم شتانە دەزانىت و، باوهرى بەوهش ھەيە كە پىرۇزى ئايىنىن!

ئايا زائىنى ئەمانە و باوهپۇون پېيان و قىسە لەسەر كردىان، دەبىتە بە كارھېنائىان وەك ھۆكار و ئامېراز بۇ شتىكى تر؟

بە پىي پاي داواكاري گشتى سکالاڭكار، بەلتى!

كەواهە لەم حالتەدا داواكاري گشتىش ئەم پىرۇزى يانە ئايىن دەقۇزىتەوه و، وەك ئامېراز و ھۆكار بە كاريان دەھېنیت، تەنانەت لە یاساییه كى سیاسىدا دەيانگات بە ئامېراز و ھۆكار بۇ پېاردان لەسەر مۇسلمانىك.

ئایا خزیشی ناکه ویته ژیر سه‌رپیچی له مادده‌ی "۱۶۳"؟

داواکاری گشتی ده‌لیت: نه خیر، من پروپاگنه‌نده بز ئمه ناکەم، بدلام ئەو دەیکات.

ئایا ئەو چىي و تۈۋە؟

وتۈۋىيەتى:

"لەم سەرددەمەی خۆماندا كە گومپانى و بىن باورپى بەرەنگارى ئىسلام بۇوه‌تەوە و لە گەلیدا دەجهنگىتى، سامانناكىزىن تىبىي ھېرشبەرى ئەوان بز سەر ئىسلام، كە بە پىنى نەخشە کانى دەرروونى بەدخواز كاردەكەت و پېشەۋايەتى يە كەدى بە دەستى شەپەتان سېپەراوه، دەستەيەك ئافرەتى "پۇوت"ن كە قاچ و قوليان دەردەخەن و دەيانكەن بە چەكىكى توندوتىز و دىزى ئىمانداران بە كاريان دەھىن..

بەم كارەشيان دەرگائى خىزاندارى و مارەپىن دادەخەن و هى داوىن پىسىش دەخەن سەرپشت، چونكە هانىان دەدەن دووچارى تاوانى گەورەيان بىكەن و بە چەشىنلىكى كتوپىرى دەرروونى چەندەها كەس دە كەنە دىلى خىزىيان و، چەندىن زام و بىرىنى بە سۇ و قۇول لە گىيان و دلىاندا دروست دە كەن، تەنانەت لەوانەيە هەندى لەو دلانە وەما پېنگىن كە بە جارى بىانكۈزۈن و لەناويان بېهن!

كەوانە سزا يەكى گەلىن دادگەرانىيە كە ئەو قاچ و قولانەي بە جۆرە چەكى بىریندار كەرى فيتنەيان لە گەل خۆياندا ھەلگەرتوو، بىن بە سووتەمەنلىي دۆزەخ و يە كەم شت دۆزەخ ئەوان بسووتىنیت. چونكە لە ماوهى چەند سالىتكى كەم و لە بەردم كەسانىتكىدا كە لىييان حەرام بۇون، رۇوتىان كەردوون و دەريانخستوون"^(۱).

ئایا ئەمەي دەيلەت درۈيە؟ ئایا داواکارى گشتى سەرپیچى لە بۇونى كۆملە ئافرەتاني بەدرەوشت دەكەت كە ھاندەری زىبا و رېڭرى ھاوسەر گىرىن؟ ئایا دەولەت و غەيرى دەولەتىش بە گۈزى داوىن پىسىي ئاشكراو بەنھاندا ناچنەوە؟ ئایا پۇلىسى رەوشتەكان بە ياساي سزا و سىستەمى بە گۈچۈونەوە داوىن پىسى، بە پۇزۇ و بە شەم، ئافرەتاني داوىن پىس راوه دوو نانىن؟

داواکارى گشتى سكالاڭكار دەلەت:

(۱) بروانە: راھىرى لاران، ل: ۲۶؛ بىرسكەكان، بىرسكەي پىست و چوارم، ل: ۴۰۰-۳۹۹. (وھر گىز).

ئەمە پاسته و کاری ئىمەيە، بەلام کارىڭنى يە كە "خوا" دەسەلاتى خۆى تىدا
بەكارىپىتىت!

داواكاري گشتى چى دەلتىت با بلۇت!

بەلام ج ياسا و ج پولىس و ج داواكاري گشتى، لە دواى پوودانى تاوانە كە،
ئەنجامدەر و رېتكەھرى تاوانە كە دەگرىت، واتە دواى تەوابۇنى كارە كە، تىاچۇونى
ناموس و، مەدنى كۈزراوه كە!

ھەر گىز ناكىرىت لە پىنى ياساوه ھۆكاريڭ بىگىرىتەبەر كە پى لە پوودانى تاوان
بىگرىت. بەلام ئەو كارە بە ئايىن دەكىرىت.. بە ترسان لە خوا.

ئايىن فېرمان دەكات كە ترسان لە خواى گەورە پىنى ھەموو كىردارە نارەوا و
خرابە كان دەپرىت. ئىسلام فەرمانى ئەوەمان پى دەدات كە پىشىز ھەموو
ئامادەسازى يەك بۇ خۇپارىزى بىگىرىتەبەر.

ئايا چۈن؟

بە ئامۇز گارى.. بە ورياكىردنەوە.. بە ناسىنى خوا.. بە چاندىنى ترس و خۆشەويسىتى
خوا، مەترسىي ئاگرى دۆزەخ و سزاي ھەميشەيى و، تامەززۇمى بۇ بەختەوەرىي
ھەتاھەتايى لە دلى مەرقىدا.. بە زانىن و تېگەيىشىن و ترس و خۆشەويسىتى، تاڭو مەرۇف
لە خراپكاري ھەلتىت و خۆى رېزگار بىكەت، ئىجا كۆمەلگا و داواكاري گشتى و
دەولەت و حکومەت و گەل بەھوييتنەوە.

ئايا ئەم كارە بە چى ئەنجام دەدەين؟

بە گوفتار و نووسىن و خۇنىندەوە.

داواكاري گشتى لەم كاتىدا دەلتىت: ئاخىر ئەو پېۋپاڭەندەي بۇ ئەمە كەردووە!
دەلتىن: ج زيانىڭ لەوەدا ھېي؟ ئەوە فەرمانى خوا و حىكمەتى قورئانى پىرۇزە.
ئى ئايا ئايىن لە ھەموو مافە كان ئاشكرا تو بەلگەنەویست تەرنى يە؟ كىن پىنى
خواتانلى دەگرىت؟

ئايا ئەم رېگايە تاوانە؟ كەوا تە ئەم فەرمانە خواى گەورە بىخوييتنەوە:

﴿إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَشَاقُوا الرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدَىٰ لَنْ يَضُرُّوا اللَّهُ شَيْئًا وَسَيُّخْطُ أَعْمَالَهُمْ﴾ (محمد: ۳۲).

جاءه گهر ئهوان گوئی بىستى نەبۇون، ئەوا بۇ ئەوانەي دۇۋىيات بىكەنەوهە كە دەبىستان و ئىممانىان ھەمە، چونكە كارەكە تان خىېرى تىدىايە بۇ خەلک و كۆمەلگا و گەل و حکومەت و دەولەت. هەر وەڭ لە بەلا و خراپكارى دەيانپارىزىپت.

هروهها به ئىمانداران بلىئن:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَلَا تُبْطِلُوا أَعْمَالَكُمْ﴾ (حمد: ٣٣).

جا ئه گهر باوه ریان بهوه نه هینا، پییان بلین:

مهترسيي تياچونى گەل و نيشتمان له ئايىن و بانگەشەي ئايىنيدا نى يە، بەلكو لە ئىلحاد و بىن ئايىندا يە.

ئەمە قىسىمە كە تەنانەت سەرۋەك وەزىر انىش و تووپەتى:

"تهوژمی راسته وه کان مهترسی به کی له سه ر نیشتمان پیش نه هیناوه و، له کاتی ئیستا هیچ پنگرینک له بانگه شه کر دندا بې ئایین له ئارادا نی يه و، پیویست به گرتنه به ری پى و شوئینی پیویست لعم رووه ووه نه ماوه".

نهی دادوهره به پریزه کان! ئیوه و هلامه که باشت دهزان. فهرمۇون جارىنىکى تىرىلە
دوا اکارى گشتى سكالااکار بېرسىن، ئەگەر دەتوانىت بە نەرى و هلام بدانەوه!

ئایا ئەگەر فەرمانە کانى خواي گەورە و حىكىمەتى قورئانى مەزن بۇ لادە كان پۇون نە كېرىنەوە و فيرنە كېرىن، ئایا تەنها و تەنها بە ياسا كانى سزادان دەتوانزىت پۇوبەرپۇوى نزمبۇونەوهى رەۋشت و، نەمانى داوىنپاڭى و، تىاچۇونى نەسەب و، بازىر گانىي نامووس و، داوىن پىسى و، كوشتن رابۇوهستىن؟ خۇ ئەگەر بە يىانۇرى ئەمەدە كە "بانگەشە كىردىن بۇ فەرمانە کانى خواقەدەغەيە" رى لەو بىگرىن، ئایا بە چى دەتوانزىت بەرهنگارى ئەو وېرەنكارى يە پەنهان و ئاشكرا و پەرهىزىن و چەپلەمى ھزرىنىكى بىكۈزى وە كۆشيووغىھەت بىكىرىت كە هەرەشە لە ھەممۇ دەنیا دە كات؟

ئەی دادوھەر توركە بەریزەكان کە پەيوەستن بە خواي پەروەردگارى خۇتان و
پېرۇزى يە كانانەوه!

سەيرى ئەو ژەھرانە بىكەن كە چەندىن سالە دۇزمنە سەرسەختە كانى ئايىن بىلاوى دەكەنوه، بۇ تىكداش و شىۋاندى ئىرىي پۇلە باك و خاونىنە كانى تور كە مۇسلمانە كان و يېلەكارخىستىيان..

ئىنجا بىز اىن بارودۇ خەدۇ بى يە كە كانى ناو ئىيمە چەندە گەورە يە!

دوا اکاری گشتی با یه خ بهمه نادات و، به را بهر سوو کایه‌تی پی کردن و هیرشی
ترسناک له سه‌ر ثایینی ئیسلام و سه‌رجه‌م ئایینه ئاسما‌نی به کان جووله‌ی لیوه نایه‌ت، به‌لام
له دزی که سیلک چالاکی ده‌نویتیت که ئاموزگاری پاراستنی لاوان بکات لم هیرشه!

ئه‌ی دادوه‌ره موسلمانه تور که بدپیزه کان!

کارینکی مه‌حاله که برپیار له دزی موه کیله کم ده‌ربکه‌ن به‌هزی "پابه‌ری لاوان" ووه
که به‌شیکه له سه‌رجه‌می په‌یامه کانی نور، ئه‌و په‌یامانه‌ی که لیوانلیون له برسیکه کانی
نورسی خوای و بلاو که‌ره‌وه‌ی ئه‌و پرووناکی یانه‌ن.

ئه‌ی دادوه‌ره بدپیز و نه‌جیب و موسلمانه کان!

به‌پیز تان باش ده‌زانن که زانا پابه‌ر و پاستگز کان میراتگری پیغمه‌مه‌ران، در وودیان
له سه‌ر بیت. هروه که ده‌زانن که ئه‌و که سه پیروزانه به پی فه‌رمانی قورئانی حه کیم
ئه‌ر کی بلاو کردن‌وه‌ی ئه‌و ئاموزگاری یان خراوه‌ته ئه‌ستز که له‌و میراتی به‌دایه.
کاتیکیش که ئم ئه‌ر که‌ی سه‌رشانیان جیب‌جه‌جنی ده کهن، هیچ پاداشت و سوپا‌سیکیان له
کمس ناویت و، تنه‌ها له پیناوی خوای گه‌وره و به مه‌بستی به‌ده‌سته‌ینانی په‌زامه‌ندی
خوا و پیغمه‌ره صلی الله علیه و آله و سلم ئه‌ر کی سه‌رشانیان پاده‌په‌پین و هه‌تا دوا هناسه‌ی ژیانیان سستی
نانویتین. چونکه ئه‌ر که را‌سپارده‌ی خوا و پیغمه‌مه‌ره که‌یه‌تی صلی الله علیه و آله و سلم له ئه‌ستزیاندا.

ئیتر چون موه کیله کم دادگانی ده‌کریت و تازار ده‌دریت له سه‌ر گه‌یاندنی
پا‌سپارده که‌ی ئه‌ستزی به خاوه‌نه کانی؟ چون جه‌سته‌ی لاوازی ئه‌م مرؤفه به‌ته‌منه
ئه‌ر کینکی قورسی ده‌خریتنه ئه‌ستز که قبول ناکریت، ئه‌ویش بردنیه‌تی به‌رهو به‌ندیخانه؟!
ئه‌مه ناشیرین‌تین جوره کانی سته‌مه. ئه‌و ئه‌مانه‌تەش که له ئه‌ستزی ئیوه‌دایه پی نه‌دانه
به سه‌پاندنی ئه‌م سته‌مه.

تنه‌ها "نور" که خراپکاری و گوناه و ره‌وشت نزمی و خراپکاری و ئاشوو به‌کان
ده‌سریته‌وه.

لَا يُبَدِّلُونَ أَنْ يُطْقِفُوا نُورَ اللَّهِ بِأَفْوَاهِهِمْ وَيَأْتِيَ اللَّهُ إِلَّا أَنْ يُتَمَّ نُورَهُ وَلَوْ كَرِهُ الْكَافِرُونَ
(التوبه: ۳۲).

پارپیزه‌ر

عهدوره‌همان شده‌رف لاج

له کوتاییدا سه‌ر زکی دادگا رهوی کرده مامۆستا نورسی و، لیی پرسی:

- زیاد لمه‌هی که پیشتر و ت، شتیکی ترت همه‌یه بهمه‌یت بیلیت؟
 - تکا ده کم پیم بین بدنه یه ک وشه زیاد بکم.
 - فرمون.

- من شایانی ئهو پیاهه‌لدان و ستایشانه نیم که پاریزه‌ره به پریزه کامن بوزیان دانام. من جگه له خزمه‌تکاریکی دهسته‌سانی قورئان و ئیمان شتیکی تر نیم. لمه زیاتر شتی ترم نی یه بیلیم!

□ راگه‌یاندنی بپیاری بین توانی له سهر بناغه‌ی ئهوانه‌ی که پرابورد، دادگاییه که کزتایی پی هات و، دهسته‌ی دادوه‌ر، دوای راپیزی نیوانیان، به کزی دهنگ بپیاری بین توانی یان راگه‌یاندا! ئهم بپیاره‌ش له لایدن قوتاییانی زانکو و پژله‌کانی گله‌وه، که ئاماده‌ی هولی دادگا بیون، به چەپله‌پیزانیکی گه‌رمو گور پیشوازی کرا. ههروهه بپیاره کم‌ش دو اپله‌ی قەتعییه‌تی بهدهست هینا، چونکه دواکاری گشتی دوای تمییز کردنی بپیاره کم‌هی پیشکم‌ش نه کرد.

گۆفاره ئایینی یه کان له باره‌ی نوروسی یه‌وه دهنووسن

لهم کاته‌دا نووسه‌ره موسلمانه کان گەلنی وتاریان له گۆفار و پۇزىنامه کاندا بلاز کرده‌وه، که تېکوشانه کانی مامۇستا نوروسى و چالاکىي قوتاییانی نوروسیان پیون ده کرده‌وه. واله خواره‌وه دا تمنها دوو وتاریان لىنى دەھینىن.

□ له دوای جوداییه کی دریزخایدە^(۱)

بە پینووسى: مامۇستا ئەشرەف ئەدیب^(۲)
 بیست و حەوت، يان بیست و ھەشت سال دەبیت که بە دیداری مامۇستا
 نە گەیشتۇم..

(۱) له گۆفاری "سیبل الرشاد" ووه: ۱۱۹/۵، سالى ۱۹۵۲ ز.

(۲) ئەشرەف ئەدیب فەرغان (۱۸۸۲-۱۹۷۱) ز. سەرنووسەری گۆفاری "سیبل الرشاد" که مامۇستا نوروسى وتارى تېدا بلاز ده کرده‌وه. سى كىيى لەباره‌ي بەدىعززەمان و قوتاییانیه نوروسیو، جگه له بلاز کردنوه‌ی چەندىن وتار لە گەلنی گۆفار و پۇزىنامەدا.

چونکه ونپای حهزی بهرد و ام بُو سهرلیدانی و، بینینی و، تیرکردنی چاوه کامن له سیمای موباره کی ئهو، كەچى ئەر كە زۇره کامن دەرفەتى ئەوه بُو نەرە خساندم. بەلام بۇنى مەعنەویی بەپېزىان ھېچ كات لېیم جيا نەبووه تەوه، چونكە لهناو دله کاندا دەئى! لە دەمی شاد بۇونم بە دیدارى و لە ئامىزگۈرنى، پادە ئەو شەوقە ماددىيە مەزنەي ئەو چىزە دەركەوت كە هي بینىنى سیمای نورانىي ئەوه.

وا چىل سال بەسەر يە كەم جاردا تىپەرى كە مامۇستام بىنى. ئەو رۇزگاره له گەنل بەپېزىان: عاكىف و، نەعيم و، فەريد و، ئىزمىرىلى، ھەممۇ رۇزبىك لە بەپۇوه بەرايەتىي گۇفارە كە ئاماذه دەبۇون و، پىكمەو چەند كاتىكى خۇشمان دەگۈزەراند.

مامۇستا بە زارە تايىەتىيە كەى خۆزى، لە باپتە زانستى بە بەرزە كان دەدوا. ئىمەش بەرامبەر توندو تۆلى و ويقارى گوفتارە كانى، لە خۇzmanدا ھەستمان بە گەرمۇ گورپى دەكىد..

زىرە كى يە كى سروشتىي نائاسايى و، بەھرىيە كى خوايى هەيە.. تواناي زىرە كى و مەزنى يە كەى لە بەرامبەر ئالۋۇزترىنى مەسىلە كاندا دوردە كەۋىت. زىرىيە كەى ھەمىشە سەرقالى كار و بىرە. بە ھىنانى قىسى كەسانى ترەوە سەرقال نايىت، چونكە رابەرى ئەو تەنها قورئانە و، قورئانىش سەرچاوهى پىست و زىرە كىي ئەوه، ئەم ھەممۇ بىرىشكەيەش راستەوخۇ لەو كانىياوه ھەلەدقۇلىن..

خاوهنى پاي راست و دروستى خۆيەتى و، پت لە موجتەھىدىك ياخود لە ئىمامەتك دەچىت. دلىشى لىوانلىيە كە ئىمانىكى ھېننە دامەزراو كە زىاتر بە ئىمانى سەحابەيەك دەكت. پۇحىشى مەردايەتىيە كى وەك مەردايەتىي عومەرى تىدايە.. ئىماندارىكە لە ناخ و ھەناوى خۆيدا سەرددەمى بەختەوەرلى پىغەمبەرايەتىي لە سەددە بىستەمدا زىندۇو كردوتهوه و، ئىمان و قورئانى كردووه بە ئامانىخى خۆى.

گەنگەزىن ئامانىخە كانى ئىسلام، مەبەستم بناغانەي "تەوحيد" و "ئىمان بە خوا" يە، مەزنتىن پالپىشتى خۆى و پەيامە كانى نورە. پىم وايە ئە گەر لە باشتىرىنى سەدە كان و لە دەمى سەرھەلدىانى ئىسلامدا بوايە، ئەوالەوانەبۇو پىغەمبەر ﷺ ئەر كى شەكەنلىنى بەتە كانى كەعبەي پىن بىسپاردايە! چونكە تائەوپەرى پلە كانى "دۇزمناياتى" دۈزى شىرك و بت پەرسىتى يە!

تهمه‌نیکی دریزی نزیک له سه‌دهیه کی به تیکوشن له پیناوی جنگیر کردنی
پاستی یه کانی ظیمان و قورئان له ناو دله کاندا، به سه‌ریه‌رزی و مهردایه‌تی، به سه‌ر
بردووه.

ده بینیت له میدانی جه‌نگدا پاله‌وانیکه پیش موجاهیدان ده که‌ویت و، له سه‌ر پی
توندو تویی دامه‌زراو شمشیر پاده کیشیت و هملمهت بز دوژمنان ده بات..
له دیلیدا قاره‌مانیکه له پروی سه‌ر کرده‌ی دوژمناندا پاده‌وهستیت و، له سه‌ر سه‌کزی
سیداره‌ش سه‌ر کرده‌ی دوژمنان ده خاته بیز کردنوه و برهه و ویژدان ده‌یداته بهر..
گیان‌فیدایه که ته‌نانه‌ت بز چرکه ساتینکیش دوو دل نی یه له بهخت‌کردنی گیانی خزوی
له پیناوی گه‌ل و ولاته کمیدا..

له پیی ئامانجه کمیدا، دوژمنیکی سه‌رسه‌ختی ئاشووب و ویزانکاری یه.. له پیناوی
به رژوهه‌ندی یه کانی نه‌تموهد ائرام له سه‌ر هه‌موو ستم و ئازار دانیک ده گرت..
ئاسانترین شت به لایه‌وه ئوهه‌یه که: که‌میک شۆربا و چایه‌ک و له‌تیک نان و
په‌رداخیک ئاو بکاته بزیوی خزوی و.. سیپالیکی که‌تاني سبی پیوشیت..
پیشاکه کانی ده گوپری و ده‌یشووات پیش ئوهه‌ی چلک بگرن و، له پاده به‌دهر بایه‌خ
به پاکو خاویتی ده‌داد.. دراوی کاغه‌ز هەلناگریت و ده‌ستیشی لئی نادات!
لهم دنیایه‌دا خاوه‌نی هیچ شتیکی به‌نرخی ماددی نی یه.. بز خەلک ده‌زی نه‌ک بز
خزوی.. جه‌سته‌یه کی لاوازی همیه، بەلام خاوه‌نی همیهت و ویقاره.. چاوه کانی تیشکی
پوناکی یه کی وەک هی خزر په‌خش ده که‌ن.. پوانیه کانیشی پوأینی پادشايه‌که. له
جيھانی مەعنە‌ویدا دهوله‌مەندترین پادشايه، که‌چى له دنیادا له پروی سامانه‌و له هه‌موو
که‌سیک هەزارتره!

ھەرچەندەش سه‌ر و پیشی سبی بسووه، که‌چى ئازاره کانی پز لە هەشتا سال هیچ
چرچ و لۇچىنکیان له ده‌موچاودا بەجى نه‌هیشترووه. سبی پیستیکی سورباوه.. پیشی
نه‌هیشترووه ته‌وه.. ھېنده چالاکه دەلیی لە تهمه‌نی لاویدایه.. زۆر ھیمن و له سه‌ر خزویه،
بەلام کاتیک ده‌وروژیت وە کو شىز ده‌رده که‌ویت و له سه‌ر ئەئنۋەکانی پاده‌وهستیت و
بە وىنە پادشايه‌ک ده‌دویت!

بیزراوترين شت بهلايهوه "سياسه‌ت"! و اماوهی سی و پنج ساله پژوهنامه‌ی کی به دهسته‌وه نه گرتوجه.

پهبوهندی له گهان کاروباری دنیادا پچراوه. هر له دوای نویزی خهونانه‌وه هه تا ده‌می نیوه‌پژوی پژوی دوای ئه و شهوه، تیکه‌لیی هیچ که سیک ناکات و سه‌رقالتی خواهه‌رسی يه.. کم ده‌خهونیت.

پئی له قوتاییانیشی گرتوجه که به سیاسه‌تهوه سه‌رقاً بن. قوتایی‌یه کانی که ژماره‌یان شهش سه‌د هه‌زار یاخود ملیونیک ده‌بیت، له هه‌موو پژله کانی ئم نیشتمانه پتر پابهندی ئاکاره به‌رزه کانن.

سه‌دان یاخود هه‌زاران که‌س له قوتایی‌یه کانی، له کولیزه کانی زانکوکاندا زانسته په‌تی‌یه کان ده‌خوینن و، له ناو قوتاییاندا هیمم‌هیان له هه‌مووان به‌رزتر و ره‌وشت و خwooیان مه‌زنزه.

هیچ کاتیک پئی نه که‌وتووه که له لاین یه‌ک قوتایی نووره‌وه، له‌وانه‌ی که ژماره‌یان سه‌دان هه‌زاره و له هه‌موو شونیکی ولا‌تدا بلاون، پرووداویکی تیکده‌ری ئارامی و ئاسایش روویدا بیت. هه‌موو یه کیکی قوتاییانی په‌یامه کانی نور پاریزه‌رینکی سروشته‌یه بؤ‌پیسا و پیکوپیکی ولا‌ت، پاسه‌وانیکه بؤ‌ئارامی و ئاسایش.

لیم پرسی که: ئایا ماندووی سه‌فه‌ری ئه‌سته‌مبوله؟

و تی: "جگه له مه‌ترسی‌یانه‌ی که ئابلوقه‌ی ئیسلامیان داوه، هیچ شتینکی تر نیگراغم ناکات. چونکه جاران مه‌ترسی‌یه کان له ده‌ره‌وه ده‌هاتن و به‌گری کردنیان ئاسان بورو، به‌لام ئیستاله ناو خزووه سه‌ره‌لده‌دهن. لبه‌ر ئوه‌ی کرم له‌ناو جه‌سته‌دا دروست بورو و تیایدا بلاو بوروه‌تهوه، به‌لیگرتنی دژوار بوروه..

زور له‌وه ده‌ترسم که جه‌سته‌ی کزمەلگا توانای خزراگری له به‌رامبه‌ر ئم ده‌رده ترسناکه‌دا نه‌بیت، لبه‌ر ئوه‌ی له دوژمن ناچیت. چونکه له‌وه که‌سی که ده‌ماره کانی ده‌پیت و خوینه که‌ی ده‌مزیت، به دوستی خزی ده‌زانیت!

خز هر کاتیک بینایی کزمەلگا هه‌تا ئم راده‌یه کویرایی داهات، ئهوا قه‌لای ئیمان له مه‌ترسی‌یه هیزشیکی ده‌سته‌ویه خه‌دادیه!

له بهر ئهوه، نیگهرانی و پهشیوبی من تنهما لمه‌میه. تنهانهت ئهوه کاتهم نی يه كه له
بیری ماندووبون و ئازاره كه سی يه کانی خۆمدا بهزایه‌ی بدەم!
بریا دووچاری هەزار هەیندەدی دەردیسەری يه کانی خۆم بیوومایه، بەلام داھاتروی
قەلای ئیمان پاریزراو بیوايە".

وتم: ئایا ئهو سەدان هەزار قوتایيانەت نابنە پشتگیرىنىکى ھیواو دىلدانەوەت بىز
داھاترو؟

وتنى: "بەلتى، بە تەمواوى نائۇمىد و ھیواپراو نەبۇوم. جىهان بە قەيرانىكى خنکىنەر و
نیگهرانى يه كى مەعنەوبىي مەزندادىپەرتىت.

ئهو نەخۆشى يه كە لە جەستەي كۆمەلگاي خۇرئاۋادا بلاڭ بۇوهتەوە و لەرزەي بە
ستۇونە مەعنەوبىي يه کانى خستۇوە، بە وىتەي پەتايەكى ترسناڭ وايە. ئایا ئهو چارەسەرانە
چىن كە كۆمەلگاي ئىسلام بەرەنگارى ئەم نەخۆشى يه پەرەسىنە ترسناڭكى پىن بىكات؟
ئایا بە رەچەتە گەنيوه ناپەواو و بىزگەنە کانى "خۆرئاوا؟" يان بە بناغە زىندۇوە کانى
ئیمان" كە هي كۆمەلگاي قەلای ئىسلامن؟

من دەبىنەم سەرە گەورە کان نوقىي بى ئاڭاپى بۇون. "قەلای کانى ئیمان" يش ھەرگىز
بە ستۇونە كەرمۇنە کانى كوفر پاڭىز ناکرىن. لە بەر ئەوھىي كە ھەموو ھەول و تەقالايدە كم
تنهما و تنهما لە پىنى ئىماندايە، رەنچ و ماندووبۇنىشىم بە چېرى تنهما لە پىناوى ئىماندا
خستۇوەتە كار.

ئەوان لە پەيامە کانى نۇور تىنაگەن، يان نايانەوىت لېيى تېبىگەن. پىيان وايە كە من
مامۇستاي قوتاچانەيە كى ئايىنیم و لە كاروبارە ماددىي يه کانى دنیادا وشك و بى ئاڭام!
لە پاستىدا من كارم لە زانستە پەتى يه کان و سەرجمەم زانست و فەلسەفە کانى
هاوچەرخدا كەردووە و، ئاللىزىرىن مەسەلە کانىيام شى كەردووەتەوە، تنهانەت كەتىپىشىم
تىندا داناون.

بەلام دان بە يارى و گەمەي مەنتىقدا نانىم، گۈئى لە فەرتۇقىلى فەلسەفەش راناڭرم.
بەلکو سرۇودى گەوھەری ژيانى كۆمەلگا و، بۇونى مەعنەوبى و، وىزدان و ئیمانى ئەم
لە سەر زارە. ھەموو سەرقالى يه کانى خۆم لە بناغەي تەوحيد و ئىماندا قەتىس كەردووە

که قورئان دائمه زراندووه. دلیابه که ستونی سهره کیی کزمه‌لگای ئیسلام تنهها ئوهیه. خز ئه گهر لهرزه‌ی بین بکهونیت، کزمه‌لگا تیاده‌چیت.

پېم دەلین: بېچى فلان و فيسار زامدار ده کەیت؟

نازانم.. هەستم نەکرد و بەرپى خۆم نەبىنى.. لەبەر ئەو ئاگرە گەورەیەی کە لە بەرده‌مدا بلىسە کەی بەرز دەبىتەوە و پۇلە کامم دەسووتىنیت و گېر لە ئیمانە كەم بەرده‌دات. جالەو کاتەدا کە لە ھەمولى کۈزاندىمەوهى ئاگرە کە و پىزگار كردنى ئیمانە کە مدام، کەسىتکەن ئەگەرم دەخاتە پېش و پېنى منى بەرددە کەوپىت.

ئايا ئەم پۇوداوه جوزئى يە چ نرخ و گرنگى يە کى ھەيە لەچاو ھەلمەتى درېنداھى ئاگرە سووتىنەرە کەد؟ ئىنچا بزاھ کە ژىرىي ئەوانە چەندە بچۈرك و تىپوانىنىشيان تاچ رادەيەك كەم و كۆرتايە

ئايا پېيان وايە من كەسىتکى خەبارى حالتى خۆم و، دەمەوپىت خۆم پىزگار بکەم؟ دواى ئەمەی کە من دنيا و قيامەتى خۆم لە پىناوى پىزگار كردنى ئیمانى کزمه‌لگادا بەخت كەد؟

لە درېزايى تەممەنداد، کە ھەشتا سال زىاتە، ھېچ تام و لمەزەتىنکى خۆشى دنيام نەچەشتۈرۈد، ژيانم لە مەيدانە کانى جەنگ و زيندانە کانى دىلى، يان لە بەندىخانە کانى نىشتمان و دادگاکانى ولاٽدا، بەسەرپىردووه..

ھېچ جۆرە ئازار و دەردىسىرى يەك نەماوه نەمچەشتېت!

لە دادگا عورفى يە سەربازى يە کاندا مامەلە ئاوابانام لە گەلدا كراوه و، وەك ئاوارە کان بۇ ئەم لا و ئەو لاى ولاٽ دوورخراومەتەمەوە..

چەندىن مانگ لە زيندانە کانى ولاٽدا لە تىكەلاؤپى خەلک بى بەش كرام و، چەند جارىنکىش ژەھرم دەرخوارد درا و، دووچارى چەندەھا جۆرى سوو كايدەتى بۇوم و، چەندىن گاتى وەهام بەسەردا تىپەپىوھ کە ھەزار جار مەدەن لە ژيان بەلاوه باشتى بۇوە. خز ئە گەر ئايىنە كەم پى خۆ كۈزى لىنى نەگەنمایە، ئىستا سەعيد گلى ژىز خاك دەبۇوا من بە سروشى خۆم سوو كايدەتى و زەللىيم بىن قۇول ناكرىت.. عىززەت و غىرەتى موسىمانىتى بە توندى پى ئەم حالتانام لىنى دەگرن. ئە گەر دووچارى ئەم چەشىنە

حاله‌تanh بیم، ئهوا سه‌رم نه‌وی ناکەم، جائیز ئەمەوەی بەرامبەرم هەر كەسیک بیت، جكەسیکی بەزەبر و زەنگى لەپەری سته مکاریدا بیت، يان سەر كرده‌یە كە خوینپەزى دوزمن! بەلکو ستم و خوینپەزى يە كەی بە سەروچاوارى خۆيىدا دەدەمەوە، گۈئى نادەم بەمەي گەر بىخاتە گۈشەي بەندىخانە، يان بىبات بۆ سەر سەكۈى سىدارە! هەر ئەمەش بۇ كە لە راستىدا بەسەرمەت.

خۆ ئەگەر دل و وېزدانى ئەم سەركىرىدە خوینپەزى^(۱) چەند خولە كىنگى تر ئارامى بىگرتايە، ئەوا سەعىد لە سىدارە دەدرا و، دەگەيشتە كاروانى بى تاوانە ستم لېڭراوه كان!

سەرانسەرى ژيانم لە گىرفت و ئازار و دەردىسەريدا بەم جۆرە لىنى گۈزەراوه. خۆم و دنيا كەمم لە پىناوى ئىمان و بەختەورى و سەلامەتىي كۆمەلگادا بەخت كردووه. دەسا لېنى پىرۇز بیت و پىنى حەلآل بیت. تەنانەت لە نزا كانىشىمدا دوعالە ئازار دەره كانم ناکەم!

"پەيامە كانى نور" بەم حاله‌تanh بۇون بەھۆى رېزگار كردنى ئىمانى سەدان ھەزار كەس بەلای كەمەوە، لەوانەيە ملىونەها كەسیش وەك دەلىن. چونكە من ژمارەيان نازانم. داوا كارى گشتىي ئافىيون و تى: پىنج سەد ھەزار يان زىاتر دەبن.

خۆ ئەگەر بىردىمايە ئەواتنە خۆم رېزگارم دەبۇو، بەلام بە مانەوەم لە ژياندا و خۇپاڭرىم لەسەر سەختى و گىرفتە كانى، بە ژمارەي ئەم كەسانە خزمەتىم لە رېزگار كردنى ئىماندا كردووه. دەسا ھەزار جار سوپاس بۆ خوارى گەورە.

لە پىناوى سەلامەت بۇنى ئىمانى كۆمەلگادا قوربانىم تەنانەت بە ژيانى ئەمە دەنم داوه؛ نە ئارەزووی بەھەشت و نە ترسى دۆزە خىم لە دەلدا نى يە! دەبا نەك تەنها يەك سەعىد، بەلکو ھەزار سەعىد بەخت بىرىن، نەك تەنھا لە پىناوى ئىمانى كۆمەلگاي توركىيادا كە بىست ملىون، بەلکو لە پىناوى ئىمانى كۆمەلگاي ئىسلامىدا كە دەگاتە سەدان ملىون.

(۱) مەبەست "ئىقۇلا نىقۇلا فيچ"ى سەركىرىدەي پرووس بىرۇو لە جەنگى يە كەمى جىهانىدا. بەسەرھاتە كە لەم كىنەدا را بورد. (وەرگىپ)

خوئه گهر قورکانه که مان کۆزمەلتىكى نەيىت ئالاکەى لە سەر گۈزى زەھرى ھەلبىرىت،
ئەوا تەنانەت ئارەزووم لە بەھەشىشنى يە، چونكە ئەو کاتە بەھەشت دەيىتە بەندىخانە يەك
بۇم..

بەلام گەر ئىمانى نەتەوە كەمان لە خىر و سلامەتى و خۇشىدا بىت، ئەوا رازىم كە لە¹
بلىسەى دۆزە خىدا يە، چونكە لەو كاتەدا كە جەستەم لەھە دەسووتىت، دلىم لە²
خۇشى و بەختە وەرىدا دەيىت!

لەم كاتەدا وېزدانى بەپىزىيان ھېننەدە ھەلچۇوبۇو كە پزىسىكى بە وينەي گېڭىكان
دەھاوېشت و، دەرىياي دلى وە كو تۆفان شەپقلى دەدا و، قۇولايى ناخىشى ئاوى
زەمزەمىي يانەي مەزنى بە وينەي تافىگە دەپرۈزىندە. حەماماسەتىكى ھېننەدە زىادى دەرخىست
دەتوت لە سەر سەكزى پەرلەمان و تار دەدات و نايەۋىت كەسىك قىسە كانى بىن بېرىت ا
ھەستم بەو ماندووبۇونە كە دووجارى بۇو.. بېرىھە ويسىتم ئەم باسە حەماسى يە
بىڭۈرمۇ، پۇم و ت:

ئايا بەپىزىتان لە دادگا بىزار بۇون؟

و تى: "ئايا لە ياسا كاندا دەقىك ھەيە كە فيئر كەنلى ئايىن و، پابەندىبۇونى ئافرەتان و
خوشكانى بەپىزىمان بە پاراستى داۋىنپاڭى و شەرەفى خۇزىيان، لە بازنهى پەروھەردەي
ئىسلامىدا، بە تاوان دابىت؟"

دەبا ئەم مامۇستايانە زانكۆ كە بەم زانستە و بە ماۋە كانەوە سەرقالىن، وەلامى
ناوھەرۈكى ئەوە بەدەنەوە و، ناوھەرۈكى ئەوەش كە وشمى: "ئەو پاراستى يەھى هاتە دەمەوە"
دەكات بە بەلگە يەك لە سەر دامەزراڭدى دەسەلاتىكى كەسى"^(۱)
لەم دىدارە مامۇستادا كاتىكى زۇرمان بە سەربرىد.. كە مۇلەتى خواحافىزىم
خواست، كات زۇر درەنگ بۇو.

(۱) مامۇستا نورسى لە چەند شۇينىتىكى پەيامە كانىدا بۇ گۈزارشت لە سەرەتە ئىلھامىي يانەي لە ئاسزى
دلىدا ھەستى پىن دەكىردىن، لەم جۈزە دەستەوازەبەي وەك: "لەم پاراستى يەھى هاتە دەمەوە" يى بە كارداھەينا.
داۋاكارى گشتىش لە دادگادا دەپىرىست ئەوە بىكات بە بەلگە بۇ تاۋاباڭار كەنلى مامۇستا نورسى كە
دەيەۋىت خەلدىك لە دەورى خۇزى كۆپكاتەوە (وەرگىن)

□ سه‌عیدی نور و قوتاییانی

به پیغامرسی: شاعیر و ظهیر "عوسمان یوسفی" (۱)

پرینکی به تهمه‌ن و بهخته‌وهر، که خملک هم ر له تهمه‌نی ههشت سالی بهوه هم‌تا
تهمه‌نی ههشتا سالی له دهوری کز دنهوه..
که‌سانی دهورو به‌ری، تهمه‌ن و زیری و کاریان جوز او جوزره.. به‌لام له‌سر یه‌ک شت
کزدنهوه، که بریتی یه له ییمان به خوای پهروه دگاری جیهانیان و، به پیغه‌مهره
خوش‌هه‌ویسته که‌ی عَلَّه و، به کتیبه مه‌زنه که‌ی..
هموو یه کنکی ثوان به وینه‌ی که‌سیک ده‌بینیت که شتیکی ون کردیت و دوایی
دوزیتیه‌وا

کاتی ده‌پوانیته سه‌عیدی نور و قوتاییانی، وا ههست ده که‌یت که له باشترین
سه‌دهی ئیسلامدا ده‌زیست، ده‌لیسی قورئان هم ریستا به تازه‌بی نازل ده‌بینت..
پو خساریان نوره.. ناووه‌یان نوره.. هموو شیان له دلتبای و هوشیاریدا ده‌زین.
ده سا ئه و بهخته‌وهری یه چه‌نده مه‌زنه که له پهیوه‌ست بونی مرؤقدا ههیه به به‌دیهینه‌ری
به‌رز و پاک و همیشه ئاماذه و بینه‌ری گرد ووندا!

گرتده‌بری پنی ئدو، ته‌نانه‌ت شهیدابوونیشی چه‌نده جوانه!

سه‌عیدی نور پرینکه شاره‌زای پو و داوه کانی پژوژگار و، هاو چه‌رخی سی سه‌ردەم
بووه که سیسته‌می مه‌شروعتیه‌ت و، حکومه‌تی ئیتیحاد و ته‌رهقی و، سه‌ردەمی
کۆماری یه..

ئمانه‌ش چه‌ند سه‌ردەمیکی پراوپن له کوده‌تا و گزرانکاری و پیرانکاری اشیک
نه‌ما که دارمانی بئرنه که‌وینت.. ته‌نیا پیاویک نه‌بیت که به پیوه راوه‌ستا.. پیاویک له
لوتکه‌ی چیا کانی پژوژه‌لات‌هه که خوزی لئی هه‌لدىت، هات بتو ته‌سته‌مبوول و
ئیمانیکی دامه‌زراوی به وینه‌ی چیا کانی له گەل خوزیدا هەلگر تبۇو.

(۱) عوسمان یوسفی (۱۹۱۷-۱۹۸۳) از پژوژنامه‌نویسیکی لازا و بیز بورو و، گەلئی کەنیشی داناره.
گزفاری "سەردەن گېنچى" واته "گیانغیدا" دەر کردووه و، لە سەر و تاره کانی لەو گزفاره‌دا براوه بىز
بەندىخانه. لە ساله کانی (۱۹۶۵-۱۹۶۹) بىز لەندامىتى پەرلەمان ھەلگىزراووه.

ئەم پیاوە سنگ و هەناوی پر لە ئیمانی خۆزى كرد بە قەلغان و بەربەستىكى توندوتۇل لە بەردهم خراپکارانى ھەرسى سەردهمە كەداو، بەردهوام باڭگەھېشتنى خەلکى تەنها و تەنها بۆ لای خوا و پىغەمبەرە كەدىلىدە كرد.

سەرىنکى بلندى وە كولوتىكە ئاراراتى ھەمە كە هيچ سەتكارىڭ يېنى نەوى نەكىدووە و هيچ زانايە كىش بەسەرىدا سەرنە كەوتۇوە. بە وينەي بەرده كان توندوتۇلە خاوهەنى ويسىتىنکى بەھىزى سەرسوورھىن و زىرە كى يە كى چەشنى ھەورە بروسىكەيە.. ئا ئەمەيە سەعیدى نورسا

هيچ كام لە دادگا سەربازى و مەدەنەيە كان و، كودەتا و شۇرۇشە كان و، سەكۆزى سىدەرە كانىش كە بۆى دانزان و، فەرمانە كانى دوورخستەنەوە، نەيانتوانى ئەم مەرۋە مەزىنە بىرۇباوەرە مەعنەوىيە كان، لە باڭگەواز و ۋېرەوى خۆزى لابدەن! بە ئازايەتى و ھىزىتىكى بىن كۆرتىلى ھەلقولاۋى ئىمان بەرنگارى ھەممو ئەوانە بۇوهە.

خواي گەورە لە قورئانى بىرۇزىدا دەفرمۇيت:

﴿فَوَلَا تَهِنُوا وَلَا تَحْزِنُوا وَأَتْثِمُ الْأَغْلَوْنَ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ﴾ (آل عمران: ۱۳۹) ..

دەلىي ئەم گۇفتارە خواي گەورە لە سەعیدى نوردا دەدرەوشتىتەوە.

بەرگرى يە كانى ئەم خويندەوە كە لە دادگا كاندا كەدوویەتى.. هەرگىز بەرگرى لە خۆزى كەن نەبۇو، بەلكو بەرگرى بۇو لە باڭگەوازىتىكى مەزن و، شايەتى بۇو لە سەر توندوتۇلى و بۇيرى و زىرە كىي ئۇو!

"سوقرات" لە بەرچى پلهىيە كى بەرزى بەدەستت ھىنما؟ ئايا ھى ئەو نەبۇو كە لە پىناوى بىر و ھزردا زىيانى لە پىش چاودا بچۈرك بۇوهە؟

سەعیدى نور لانى كەم ھاوتاى سوقراتە. بەلام دوزمنانى ئىسلام ھەولىيان دا بە ناوزەدى "كۆنەپەرسەت" و "خۆبەزانازان" بە خەلکى بناسىن. چونكە لە ۋانىنى ئەواندا دەبىن مەرقۇ فى بەرز كەسىنکى بىانى بىت!

لە دادگايىھە كەوە دەبرا بۆ دادگايىھە كى تر، بەلام لەو كاتىدا كە مەحكوم بۇو خۆزى حۆكمى دەكىد.. لە بەندىخانەيە كەوە دەيانگوواستەوە بۆ بەندىخانەيە كى تر، بەلام بە

هیممه‌تی به رزی ئه و بهندیخانه کان ده بونه قوتا بخانه‌ی یووسفی. سه عیدی نور

بهندیخانه کانی کرده نورخانه و دله کانیشی پر کرد له نور.

بکوژه سه رسه خته کان و دوژمنه دل رهقه کانی ئارامی و ره وشت، له به ردم ئم

کۆشکی ئیمانه‌دا توانه‌وه.. دەلتی بەدیهاتوویه کی سەرلەنۇین.. بۇون بە چەند

ئیمانداریکی ئاشتیخواز بۇ خەلکی و ھاولاتیی چاکەمیست!

جا ئایا قوتا بخانه کانتان و پیازه پەروەردەییه کانتان، توانيویانه يان دەتوانن ئه و کاره

ئەنجام بدهن؟

له شاریتکەو بۇ شارینگى تر دوور خرايەوه.. كەچى بۇ هەر شارىڭ دوور دەخرايەوه

ئەوي دەبۈوه نىشتمانى! دەپۋىشته هەر شوينىڭ كۆمەلىك ئیماندارى پاك دەورەيان

دەدا. سەرجمەن ياساکان و ياساغە کان و پۈلىس و جەندرە کان و دیوارە ئەستوورە کانی

بەندیخانه کان دەستە و سان مان لەوهى كە لە برا ئیماندارە کانی جىا بىكەنەوه. ئىتر بەھزى

ئايىن وعيشق و ئیمانەوه ئه و چەپپەرى يە ماددى و كەلە كەبۈوه، لە نېوان راپەرى مەزن و

قوتابى يە كائىدا دەبۈونە پۇونى و نەرمۇنیانى!

ھەپەشە و سنور دانانه کانی ھىزى نايىنا و ماددهى مىردوو، چەندىن شەپۇلى

بەرده و امييان لە دەرياي جىهانى رۇحدا بەجىن ھىشت كە سنورى ژوورى گوندە كائىان

بەزاند، تاکو ھەموو لايە كى گۈزى زەھى بىگرنەوه و لە دەرگاي زانكۆ كانىش بدهن.

ئەو رۇلانى نىشتمان كە بۇ ماوهىيە كى درىژخایەن پېرۇزىيە كائىان پېشىل كراو،

ئەو نەوه و وەچانەش كە بېيارى لەناوبردىيان بۇ دەركرا و تاسەمەندى ئیمان بۇون، بە

پەلە بەرەو پىنگا و نورە كەي ئەو رۇشتەن.

پەيامە کانی نورى مامۆستا، لە دەستىنگى دەستىنگى دېكە و لە زمانىتکەو بۇ

زمانىتکى تر و لە ولاتىنگى دەستىن و بلا بۇونەوه. ئىتر ھەموو كەسىنگى

لاو يان پىر، نەخورىندهوار يان خوينىدەوار، بچۈرۈك يان گەورە، لەو رۇناكىيە

وەرگرت و، هەر قوتا بىيە كى نورىيىش بە وېنەي مەكىنەيەك ياخود چاپخانەيە كى لىنى

ھات. بەمەش ئیمان تەحدىداي پىشەسازىي كرددو، هەزاران نوسخە لە پەيامە کانی نور

بە دەست نۇو سرانەوه!

ئەو نابینایانەی کە بەسیرەت و پرووناکىي گیانیان كۈزابۇرۇوه و بوبۇرۇوه كەلاوه، لەم پرووناکىي يە سلەمنەوه.

بۇيە ئەم مەردە سەربەرزەيان بە بىانۇرى دژايەتى شۇرۇش و عملانىت - كە بىزار نابن لە جوينەوهى - بەرەو دادگاكان و بەندىخانە كان راپېچ كەرد. تەنانەت چەند جارىكىش ھەولىان داژەر اخواردى بىكەن و كۆتلىي بە ژيانى بەھىن. بەلام ژەھرە كانىان بۇ ئەو بۇو بە دەرمان و بەندىخانە كانىشىيان بە قوتاپىخانە!

ئەو پرووناکىي يەي کە ئەم زاتە مەشخەلە كەىھەلگەرت، واتە نورى خوا و نورى قورئان، سەنورى نىشتەمانى تىپەپاند و بە ھەموو شوينىكى جىھانى ئىسلامىدا بلازبۇرۇوه.

ئىستا لە توركىادا ھىزىتكەمەپ يۈمىستە كە ھەموو دەستەيە كى كۆزمەلگا و سەرجەمە ئەو ھاولالاتى يانەش كە نىشتەمانى خزىيان خوش دەۋىت، بەپەرى پىزەوه لە بەردىمى پابۇرۇستن.. ئەويش سەعیدى نور و قوتاپىانىتى..

ئەوان نە كۆمەلە و نە دەستە و نە پارتىن. ھەرودەك ھىچ زەھى و بارەگايدى كى دىبارى كراويان نى يە و، دەنگى خۆيشىيان بە قەرە و غەلبە و وtar و خۆپىشاندان و شەرە جىنۇ بەرزا كەنەوه. ئەوان كۆزمەلنىكى ئىماندار و ھۆشىار و دامەزراون لەو ناسراوه نادىيارانەي كە خزىيان بۇ ئەم بانگەوازە مەزنە يە كلايى كردووه تەوه.

سالى ۱۹۵۳

دواي بېرىارى بىن تاوانىي مامۇستا نورسى لە دادگاي ئەستەمبۇول، گەرايىمە بۇ ئەميرداڭ.

پۈزۈنكىي مانگى پەسزان لە مال پۇشتە دەرەوه و، بە تەنبا خۆى لە باخە كانى دەوروبەرى شارپىاسەي دەكەرد. ھاوكتىسى پۈزۈنلىق و عەريفە كەيان شوينى كەۋېبۇون.

نېتوانى گەرائە كەى تەواو بىكتى، چونكە ئەوانە گەيشتنە سەرى و، داوايانلىنى كەرد "شەپقە" لە سەر بىكتا كاتىكىش بىردىان بۇ فەرمانگەي پۈزۈنلىق، مامۇستا ناپەزازىلى لەم رەفتارە دەرپەرى و، عمرزۇ حاچىتكى بۇ وزارەتى داد و وزارەتى ناوخۇ نارد لە

ئەنچەرە، کە تىايىدا ئەم پەفتارە ھەلەشەيى رىسوا كىرىد. ھەروەك وىنەيە كى ئەم عەرزۇحالەي نارد بۇ يە كېڭ لە قوتايانى لە ئەنچەرە، تاڭولە فەرمانگە رەسمى يە كاندا بە دواداچۇنى بۆ بکات و بىگەينىتە ئەم پەرلەمان تارانەي كە بايەخ بە پۇوداوه كە دەدەن.

لهم كاتهدا رووداوى رۇزىنامەنۇسى ناسراو "ئەممەد ئەمین يالىمان"^(١) رووى دا، ئۇوهبىو لاويكى مۇسلمان ويستى يېكۈرۈت و چەند فيشە كېيىكى پىوهنا، بەلام هيچيان شۇپېنىكى، ئەوي نەينكاكا يېي، بىرىت.

همو گزفار و پژوهنامه کانی دز به ئىسلام، كه ئهو كەش و هەواي ئازادى يە كەمەيان بىن ناخوش بولۇپ تىنەوە ئىسلامى يە كانى ناو توركىا خەرېك بولۇپ شۇوى تىدا بىدەن، ئهو رووداوهيان زۇر بە گەورەبى قۆستەوە و، ويستيان ئەمە پىشان بىدەن كە بەخىشىنى ئازادى بەم چەشىنە جۈجو لانە ئەنجامە كەى سەرھەلدىنى كۆنەپەرسى و تېرىزۈر و... هەندەپىت!

نهاده هلمه‌تیکی پژوهش‌نامه و اینی هینده ترسناک بود که پیاوایی پارسی دعوکراتیکی دسته‌لایدار نهادن توانی خواهیانی لد برده‌مداد را بگردن، جگه لد بونی بالیکی در به گی‌سلامیش لدم پارسیدا. بزیه فهرمان به داخستنی سه‌رجهم پژوهش‌نامه و گفقاره‌ئی‌سلامی یه کان و، دهستگیر کردنی گشت نووسه و برمدنده موسلمانه کارگوزاره کانیان ده‌چو.

لهم هلمهتی گرنده بپیوه بهری به رپرس له روزنامه "مزنترین جیهاد" و یه کیک
له قوتایانی نور که به ریز "مستهفا صونگور"، دستگیر کران و پیکهوه بران بز

(۱) تا محمد ئەمین بالمان ۱۸۸۸-۱۹۷۲ (ز) پۆزىنامەنۇسىنىكى ناسراوە لە پېپىي "دۇغە" كە تىرىيە كى جوولە كەن بە پوالت خزىيان بە مۇسلمان دەناساند، بەلام بە نېتىيە لە سەر بىرۇ باوەر كە خزىيان مابۇنەوە. تۇوانە لە بېر كەنەدە لە پۇرى ئابورى و سياسى يەوە چەندىن بىناغە تىوندو تۈلىان لە لاتدا ھېبۇ، ئەوا تۇنانى يان پۇلۇنىكى وېر انكارانە گەمۈرە لە تۈركىيە بىيەن. تۇمارى لەم پۆزىنامەنۇسەمش - بە تايىەتى - پې بۇو لە دۈزىيەتلىكى كىرىدىن، ئىسلام رۇزئىنامە "تان" ئى دەر كەرددووھ و ھەر خۇشىشى سەرنۇسەرى بۇوھ.

دادگای شاری سامسون، دادگاش بپیاری له دز دهر کردن. به‌لام دادگای تمیز نه و بپیاره‌ی هله‌لره شانده‌وه و له لایه‌ن خویه‌وه بپیاری بین توانی بز دهر کردن.
هر لام کاتانه‌دا چهندین بهیاننامه و را و بزچون له روزنامه کاندا بلاو ده کرانمه‌وه له دزی فراوانبوونی بزووتنه‌وه نور له ولا تدا. همروه‌که له بیست و پنج ناوچه‌ی تورکیادا پشکین دهستی پتی کرد و، داوای یاساییان له سه‌ر کرایه‌وه. ئامانجیشیان دهر کردنی بپیار بزو له دزی شهش سه‌د که‌س له قوتاییانی نور، که‌چی نه هیچ توانیکیان دوزی‌یه‌وه و، نه شتیک بیته مایه‌ی تو مه‌تبار کردنی پیامه کانی نور و قوتاییانی!

له شاری سامسون داوایه‌کی یاسایی له دزی ماموستا بهدیعوززه‌مان کرایه‌وه، به هۆی وتاریکیه‌وه که به ناویشانی "گهوره‌ترین بهلگه" له روزنامه‌ی "هزنترین جیهاد" دا بلاو کرابووه‌وه و، داوای لئی کرا ئاما‌دهی به‌ردم دادگای "سامسون" بیست. به‌لام ماموستا له و کاته‌دا گه‌لنی نه خوش بزو، وپرای بهره و پیش چوونی تەممە‌نیشی.

خۆ هرچه‌نده له فهرمانگی پزیشکی شاروچکه‌ی "ئەمیرداغ" و شاری "ئەسکى شەھر" وو پشتگیری پزیشکیی به‌دهست هینابوو که تو انای سەھر کردنی نی‌یه، که‌چی دادگای سامسون جەختی له سه‌ر ئاما‌ده بزوونی ده کردوه!

له ئەنجامی ئەم جەخت کردنەی دادگادا، ماموستا بهدیعوززه‌مان بهره و ئەسته‌مبوول^(۱) کەوتەری بهو نیازه‌ی که له‌نیووه بپروات بزو سامسون. به‌لام دواي

(۱) ماموستا نورسی تزیکی سین مانگ - له سه‌رتای مانگی پنچجه‌وه بز کۆرتایی مانگی حەوت - له ئەسته‌مبوول مایه‌وه، زوربەی ئەم ماویدەشی له مالی بە کېیک له قوتایی بە تزیکه کانی برده سەر کە "ئەمەد فەنخچی" يە.

له ساله ۱۹۵۲ (ز) شاری ئەسته‌مبوول خۆی بز ئاهەنگ گېڭىن ساز ده کرد به بۇنەی تېپەبریوونی پنچ سەد سال بە سەر "فتح کردنی" دا. ئەدەب و ناھەنگىکى شکۆدار ساز کراو، ماموستا بهدیعوززه‌مانیش له نیوان بازگەییشت کراوه کاندا بزو.

ماموستا بهدیعوززه‌مان له ناھەنگەدا "لاشىز كراس" ئى "بەتىرىك" ئى رۆمە کانی بىنى و، ئەم گەفتۈرگۈبەی خواره‌وه له نېۋانياندا پرووی دا:

سەعیدی نورسی: دەکرئى رۆزى قيامت له رېزگار بزوون بىن، گەر باوه‌پىتان بە ئايىنى پاستەقىيەتى نەسرانى بىتت، بە مەرجى دان ناتنان بە پىغەمبەر ايدەتى سەروره‌مان مەمد ئەلەيھى و بەوهش كە قورئانى پەرۇز كېيىنکە له لایه‌ن خواي گەوره‌وه.

بەتىرىك: من دان بەوهدا دەنیم!

گهیشتني بۇ ئەستەمبوول نەخۇشى يە كەي زىادى گردد و لە توانيدا نەبۇ لە سەفەرە كەي بەردەوام بىت، بزىيە لە دام و دەستەپىزىشىكى يەوه پاپۇرتىكى پىزىشىكىي بەدەست هىنا و ناردى بۇ دادگا.

ئەم پاپۇرتە پشتگىرىي ئەوهى دە كردى كە حالتى مامۇستا بەدىعوززەمان ھەر گىز نە لە وشكالىي و نە لە دەريا و نە لە ئاسماňوھ بوارى سەفەر كەرنى بىن نادەن.

ۋېپارى ئەم پاپۇرتە پىزىشىكى يەپۇن و بىن گومانە، داواكاري گىشتى بە تونسى داواى ئامادەبۇونى بەدىعوززەمانى لە بەردەم دادگادا دە كردى. بەلام دادگا بە پشت بەستىن بەم پاپۇرتە، بېرىارى دالە بىرىي سامسۇن، دادگاي ئەستەمبوول لېپرسىنەوە لە مامۇستا نورسى بىكەت.

□ بەرگرى لە بەردەم دادگاي ئەستەمبوولدا

"دۈزمنە پەنھانە كامان جارىتكى تىر لە مانگى رەمەزانى پېرۇزدا فەرمانگە كانى داديان لە دۈزم خىستەوە كار. مەسەلە كە لە راستىدا پەيوهندىي بە كۆمەلىتكى پەنھانى شىووعى يەوه ھەيە. ئەوه بۇ لە كىدارىتكى تەواو دۈز بە ياسادا سىنى سەربازى چە كدارى جەندرەم و عەرىفيتىكىان نارده سەرم كاتى كە من بە تەنبا و بىن ھىچ ھاۋرىي يەك لە دەشت و چىا كاندا دە گەپام، و تىيان: "تۇ شەپقە لە سەر ناكەيت!" ئىنجا بە زەبر و زۇر منيان بىر بۇ فەرمانگەي پۇلىس.

منىش بە ھەموو دام و دەستەپىزىشى داد كە دادپەرورىي يان مەبەستە، دەلىم:

ئەوانەي ماوهى دوو سالە بە بىرىانووھ بىن نرخ و دژايەتىي سەير و سەمەرە كەيان بۇ ياسا، ئازارى و يېڈانىم دەرخوارد دەدەن، لە دەست سزاي دادگاي ھەرە مەزنى حەشر

سەعىدى نورسى: زۇر باشە.. كەي تايالە بەردەم سەرۆكە رۇحانى يە كانى تردا ئەمە بەرادە گەيدىنىت؟

بەتىرىك: بەلىنى، من ئەمە دەلىم. بەلام ئەوان قبۇلى ناكەندا (ش: ۴۰۵/۱)

ھەر لەم ماوهىدا خۇرھەلاتناسىتكى لېنگىلىز ھات بۇ ئەستەمبوول و، موحازەرە كى سەبارەت بە "حەوت ئاسماňە كان" پىشىكەش كرد، بە نيازى بلاو كەرنەوەي گومان لە بارىيەنەوە. يە كىسەر قوتاپىانى نورلە بېزى دووهەمدا بلاو كەراوەيە كيان دايەش كردى لە ھۆلە كەدا كە لېنگىلىز ئامازە كانى ھەزەر سىنى لە خۇز گەتىسو سەبارەت بە حەوت ئاسماňە كان لە كېنىي "ئامازە كانى ھەزەر سىنى" دا. كاتى خۇرھەلاتناسە كە ئەم بلاو كەراوەيە بىنى، موحازەرە كەي ئەو بېزىزەي كورت كەرددۇوە و، كۆتلىي بە زېڭىزە موحازەرە كە هىنا كە بېرىار بۇ پېنج پۇزى بېخايەنلىت و، ئەستەمبوولى بەجى ھېشت، بىن ئەوهى بېگەپتەوە!

(لە شاپەتى يە كانى محمد فەرخى) يەوه. (ش: ۲۵۶/۴)

دهربازیان نایت. چونکه دهبو له راستیدا ئهوانیان به کرداری پیچه‌وانه‌ی یاسا تومه‌تبار بکردایه، لبه‌ر ئوهه‌ی له پینچ رووهه‌ه به ناوی یاساوه هه‌ر خویان یاسا پیشیل ده کنه و، له پینچ رووهه‌ه ده‌ستدریزی ده کنه سه‌ر یاسا ئیسلامی به کان.

بەلئى.. ئایا له سه‌رانسهری زه‌ویدا یاسایه‌ک همیه مرۆڤیلک تاوانبار بکات که سی و پینچ ساله گۆشه‌گیر و دوور له بازار و ئاوه‌دانی يه کانه، لبه‌ر ئوهه‌ی شەپه‌ی ئوروپاییه کانی له سه‌ر نه‌کردووه؟

هر که سیلک کیشی گەردیله‌یه‌ک ویڈان له دلیدا هه‌بیت، دلگران ده‌بیت و نه‌فرهت ده کات له‌وهه‌ی که به هیزی یاسا داوای له سه‌ر کردنی شەپه‌ه له پیاویلک بکریت تاکوله قەشە بیانی يه کان بچیت! له پیاویکی گۆشه‌گیر که تېکەلازى خەملک ناکات و، نایه‌ویت له مانگى رەمەزانى پىرۇزدا رۇحى خۆزى به شتىکى ناشىرىنى وەك ئەمە و به پیچه‌وانه‌ی یاساوه سه‌رقال بکات و، له بىنېنى ھاۋپىسانى داده‌پىت، تاکو دنیاى نەيەته‌وه ياد. تەنانەت سەریارى سەختىي تەخۆشى يه کەی، پزىشکىلک بانگ ناکات بىز پشکىنى و دەرمائىش وەرنىگىنى، تاکو دل و گیانى به جەستىيەوه سه‌رقال نەبن. له کاتىكدا کە ماوه‌ی بىست و هەشت ساله پۇلىسى پینچ دادگا و پینچ ويلايەت كاريان بەوه نەبووه کە چى له سه‌ر ده کات.

بە تايىهت ئەم جاره‌ی دوايى، له دادگاى دادپه‌روهه‌ری ئەستەمبۇوتدا لە بەرچاوى زياتر لە سەد پېلیس و، گەرمانى به پى بىز ماوه‌ی دوو مانگ به وىستى خۆزى، كەس داوای له سه‌ر کردنی شەپه‌ه لى نە‌کرد.

خۆ هەرچەندە دادگاى تەمیز بېيارى ئەوه‌ی دا کە یاسا مۇلەتى لە سه‌ر کردنی "كلاو" ئى لە برى "شەپه" داوه و.. بېيارىشە ئافره‌تان و كەسانى سەرپرووت و سەریازه کان و کارمەندە رەسمى يه کان ناچار نە‌کرین بىز لە سه‌ر کردنی شەپه. كەواته هېچ بەرپرسياپتى يه کى یاسابى ناكەوتىنە ئەستۇزى كەسیلک "كلاو" لە سه‌ر بکات و، به بۇشاپىكى رەسمى دائز اووه. ئىچا منىش كارمەند نىم.

گەر بەرپەرچى ئەمە بەوه دايەوه کە بىلئى:

من كەسیلکى كار بىن سپېرراوم و فەرمان جىيەجى دە‌کەم.

ئەوا پى دەوتىرى:

ئایا به پنی ههوا و ئارهزوو فهرمان بى سەر خەلگىدا دەدرىت، تاکو بىتىھ ياسايىھ كى سەپنراو، ئىجا بىدە داكۆكى لە خۆزى بکات كە فەرمانى پىنداوە؟

ئايەتىكى قورئانى پىرۇز نەھى لە لاسانى كىرىنەوەي گاور و جوولە كە كان دەكەت.

ھەروەك ئەم ئايەتەش لە قورئاندا ھەيدە كە دەفەزمۇئى:

﴿إِنَّمَا أَطْبَاعُ الَّذِينَ آتَيْنَا أَطْبَاعًا أَطْبَاعُ اللَّهِ وَأَطْبَاعُ الرَّسُولِ وَأُولَئِنَّا أَمْرُ مِنْكُمْ﴾ (النساء: ٥٩).

واتە فەرمان بە گۈنپۈرەتلىيى كارىيەدەست دەدات، بە مەرجىك ناساز نەبىت لە گەل گۈنپۈرەتلىيى خوا و پىنغمەردا گۈنپۈرەتلىيى دەتوانىت بە شىۋەيەك پەفتار بکات كە جىبەجى كىرىنى ئەو گۈنپۈرەتلىيەتى تىدا بىت.

لە كاتىكىدا كە ياساكانى نەرىتى ئىسلامى لەم مەسىلەيەدا فەرمانى سۆز و شەفەقەت دەدات بەرامبەر نەخۇشە كان و ئازار نەدانىان، ھەروەها مېھرەبانى بەرامبەر كەسانى غەریب و، دوورەپەرىزى لە ئازار پىنگەياندى ئەوان و خزمەتگوزارانى قورئان و زانستە كانى ئىمان لە پىناوى خوادا.

داواى لە سەر كىرىنى شەپقەي قەشە كان لە پىاوىتى كە لە خەلگ دوور كەوتىتىمە و دەستى لە دنيا تەكاندىتى، خۆزى لە خۆزىدا، بە كارىتكى پىچەوانەي ياسا، ھەلۋەشاندىنەوەي ياسايىھ. ھەروەھا لە سەد ۋۇوهە، نەڭ دە ۋۇو، دەست بەسەردا گەرتى ياساكانى ئىسلامە و، دەستدىرىزى يە كە - لە پىناوى فەرماندان بە ئارهزوو - بۇ سەر ئەو ياسا قودسى يانە.

جيىسى هىيج گومانىيىك نى يە كە پەفتارىتكى وە كو ئەمە، لە گەل پىاونىكىدا كە گەيشتۇوەتە ليوارى گۈزۈ، نەخۇشى و پىرى ماندوويان كىردووه و، غەریب و دابىراوە لە خەلگ و، ماوهى سى و پىنچى سالە وازى لە دنيا ھىناوە، تاکو پەفتارى پىچەوانەي سوننەتى پىرۇز نەكەت..

بىن گومان ئەو پەفتارە لە گەل ئەم پىاوهدا، بەرھەمى پىلانىتكى چەپەلە لە دىزى ولات و گەل و ئىسلام و ئايىن، لە بەرژەونلىيى ئازاواه گىپى و شىيوعىيەتى پاشتى پەردەدا. ھەروەھا لە دىزى پەرلەمان تارە دىندارە كان، تەنانەت بە شىۋەيەكى گاشتى لە دىزى ئەو دىمو كراتى يانەش كە نيازىيان وايسە خزمەتى ئىسلام و نىشتمان بىكەن و، بە گۈزى ويرانكارى يە ترسناكە كانى بىانى يە كاندا دەچنەوە.

ده با پرله‌ماتاره ئایینداره کان وریا بن.. له داکۆکى گردندا له دئی ئەم پلانه
چەپله، من بە تەنیا نەھېلنىوه!
ئو گیانفیدا خزمتگۈزارە حەقىقەتى قورئان كە هېچ كاتىك سوو كايەتى قىوول
نەكىردووه و..

پۇزى لە سەركىرەتى ھېزە كانى پووس نەگرت و لەبەرى ھەلتەسايەوه، ھەرچەند
سى جارىش بە ئەنۋەست بە بەردىمىدا ھات و پۇشت و، لە پىناوى پاراستىنى عىززەتى
ئىسلامدا سەرى خۇزى بلىندا راگرت لە بەرامبەر ھەرەشەى لەسىدارەدان و، لەبەر
پارىز گارىي شەرهەنى ئىسلام گالتەى بە ھەرەشەى ئىعدام كرد و..

پۇوبەپرووي سەركىرەتى ئو ئىنگلىزانه بورووه كە ئەستەمبۇولىان داگىر كرد و..
لە دئى ئوانەش راوهستا كە لە ژىز كارىگەرىي ئىنگلىزدا فەتوایان بۇ دەرددە كرد،
بەوهى كە لە چاپ كراوه كاندا بىي وتن:

"تف بىكەنە پۇوي بىي شەرمى سەتكاران"!!

ھەروەك لە بەردىم پەنجا پرله‌ماتار و لە ئەنجۇمنى نوينەر اندا ئاپىرى لە توورەبۇونى
مستەفا كەمال نەدایەوه و، بىي وتن: "كەسىك واز لە نویز بەھىتىت خيانەتكارە." و..
لە بەردىم دادگائى عورفى سەربازىدا مەرانى نەكىر و، لە وەلامياندا وتن:
"من ئاماذهم گیانى خۆم لە پىناوى تەنها يەڭ مەسىلەى شەرىعەتدا بەخت بىكم" و..
بىست و ھەشت سال ئیانى گۆشە گىرىي ھەلبىزارد، تاكو كارىك نەكات لە كافران
بچىت..

ئەم كەسە.. گەر بە پاشقاوى و پىچەوانەي ياسا بىي بوتىت:
"دەپى شەپقە لەسەر بىكەيت، تاكولە حاخامى جوولە كە و قەشەي گاواران بچىت و،
پەفتار بە پىچەوانەي كۆدەنگىي زانىيانى ئىسلام بىكەيت، دەن سزا دەدرېت.."
ئوا ئەو كەسە بىي هېچ دوودلىيەك و بە شايەتىي مىزۇوي ئیانى، سەد جار پۇحى
خۆى دە كاتە قوربانى حەقىقەتى قورئان، تەنانەت گەر پارچە پارچەشى بىكەن و بىخەنە
ئاگرىنکى گەورەي وەك دۆزەخەوه، چ جاي بەندىخانە و ئازار و سزاى دنيا!
ئايى حىكىمەتى ئو ھېزە مەعنەوى بە چى يە كە لە خۆر اگرىي ئەم گیانفیدايەدا ھەيە
بەرامبەر بە سەختىرىن سەتمى نەمروودىيانە دوڑمىنانى پەنھانى نىشتمان و ئايىن و، لە

پروپرتو نه بونه‌وهی ئهو هیزه ماددی‌یهی ئهواندا به بەرپەرچدانه‌وهی ویرانکاربى ماددى؟

وا من بۇ ئىوھ و سەرجمەن خاۋەن وىزدانە کانى رادە گەيەنم كە:

قورئانى حەكىم ئەوهى فېزىرىدۇوھ! تاڭو نەوهە دەسى بى تاوان بەھۆى چەند مولحىدىكەوه كە پېزەيان لە سەدا دە تىپاپەپىت، زىانىان پىنە گات و، لە پىناوى پاراستى پىسا و ئاسايىشى ناوخۇز بەھەموھىزىكى و، لە بەر دانانى پاسماۋانىك لە دلى ھەموھ مرزقىكىدا بە وانە کانى تۈور.

گەر ئەوه نەبوايە، لە ماوهى يەك رۆزدە تۆلەخۆزم لەھەموھ دوڑمنانەم دەسەندەوه كە ماوهى بىست و ھەشت سال سەتمەيان لىنى كىردى!

دەبىنېت لە بەر پاراستى ئاسايىش و لە پىناوى بى تاوانە کاندا، لە دەزى ئەوانە سوو كایەتى بە پىز و سەرپەرزى دەكەن، بەرگرى ناكات و، دەلىت:

"من ئامادەم لە پىناوى موسىلماناندا ژيانى دنيام بەخت بىكەم، تەنانەت ژيانى ئە دنياشم، ئەگەر پۇيىست بىكات!"

لە كۆتايدا و دواي تەواوبۇنى پىز و رەسمە پۇيىستە كان، دادگا بېيارى بى تاوانىي دەركىد، چونكە شىنگى ئەوتۈزى لە وتارە كەدا نەبىنى كە لېپرسىنەوهى لە سەر بىكىت.

چەند قۇناغىتىكى جۆراوجۆرى ژيانى لە ئىسپارە

قوتابىي بە چالاکە کانى نۇور لەھەريە كەئى شارە کانى "ئورفە" و "دياربەكى" دا قوتايانە بەكى نۇوريان دامەزرايدۇ، بە خويىندەوهى پەيامە کانى نۇور بىز ئامادە بۇوان لە ھەموھ توپىزە کانى گەل، كە زۇرپەيان لە قوتايانى قوتايانە و زانكۆ كان بۇون، دەستيان كرد بە وتنەوهى وانە زانستى يەكەن. بەمەش قوتايانى زانستە شەرعىيە كەيانان بۇۋازاندەوه كە بىز ئەو رۆزگارە پۇيىست بۇو، ھەرۋەك خزمەتىكى ئىمانىي مەزنىان لە ناچە كانى خۇرەلاتدا پىشكەش كەد.

دادگاي "ئافيون" يىش كۆتايانى پىنە ھات، چونكە راپۇرتى دەستە شۇوراى كاروپارى ئايىنى، كە وردىنىي لە پەيامە کانى نۇور خرابۇوھ ئەستۇر، لە سالى ۱۹۵۶ تايىەتىنىي ئەو خزمەتە دەرخست كە لە تەواوكاربى ئىمانى و رەوشىتىي پەيامە کانى

نوردا ههیه. ئیتر "دادگای ئافیوون" پشتی بهم راپورته بهست بۇ دەرکردنی بپارى بى توانىي پېيامه کانى نور و قەدەغە نەبۈونىيان. بەمەش بپارە كەی دادگا سىفەتى قەتىيەتى بەدەست ھىتا.

دواى دەرچۈونى بپارى بى توانى لە شارى ئافیوون، دادوھرى لىتكۆلىنەمەش لە شارى ئىسپارتە بپارىيکى دەركەد سەبارەت بە ناياسايى دادگايى كىردىي پېيامه کان!

ئیتر "پېيامه کانى نور" بەرەستە کانى "داد" يان تىپەرلاندۇ، ئازادىيە كى گىشتى يان بەدەست ھىتا و، بە شىۋەيە كى باش لە لايىن ھەمۈوانەوە قبۇل كرال.

هاوکات لە گەل بەرده و امبۇنى خزمەتى پېيامه کانى نور لە سەرانسەرى ئەنادۇلدا، قوتاپخانە کانى نورىش تەنھا لە ئەنقدرە و ئەستەمبوول و دىاربەك و ئۆرفەدا قەتىس نەمايىون، بەلكو تەشەنەيان كرد بۇ رۇوبەرىيکى فراوانى ولات.

غىرە ئەندان و قوتاپيانى زانكۆ لە ئەنقرە، ھەموئى بلاو كەرنەوەي كۆمەلە پېيامه کانى نورىيان بۇ ھەمۈوا لايەكى ولات دا، لە رىنى چاپكەرنىيان بە پىته تازە كان (لاتىنى) لە چاپخانە كاندا و، گەياندەندا و، گەياندەندا بە جەماوەر بۇ ئەوهى سوودى لى بىيىن.

□ گەرانەوە بۇ "بارلا" ئى مەلبەندى يادگارىيە كان!

دواى بەسەربردنى نزىكى سى مانگ لە ئەستەمبوول، مامۇستا خولىياتى سەردانى ئەو شارانە كەوتە دل كە چەند ماوەيە كى ئەوتۇرى ژيانى تىدا بىردىبۇونە سەر كە ھەرگىز لمياد ناچىن.

ئەوهبۇ سەردانى "ئەميرداڭ"ى كردۇ، پاشان رۇشت بۇ "ئەسکى شەھر"، لەمۇنۇ بۇ "ئىسپارتە" كە ھەشتا رۇز تىبايدا مایەوە. لەويشەوە بە ھاۋىيەتىي كۆمەلتىك لە قوتاپيانى بۇ شارۇچىكەي يادگارىيە كان "بارلا" ..

ئە شارۇچىكەيە كە يە كەم سەرەلدىنى بزووتنەوەي نور و پېيامه کانى نورى بەخۇزوھ بىنى و، ھەر لەويشەوە "وته كان" و "مەكتۇوبات" و "برىسکە كان" بە ھەمۈوا لايەكدا بلاوبۇونەوە، كە نورە كانى ھىدايەتى قورئانى حەكىم دەنۈىن. چونكە "بارلا" يە كەم مەلبەندى قوتاپخانەي پېيامه کانى نورە ..

ئە شارۇچىكەيە كە پىش بىست و پىنج سال بۇ ئەمۇي دوورخرايمەوە، كە جى خواي گەورە فەر و بەرە كەتى بەسەر رۇزگارانى دوورخستنەوەي ئەمودا باراندۇ، ئە

پژوهشی کرد به نازیزترین پژوگاره کانی ئیمان لە دلیدا و، یادگاری یە کانی ئەویشى کرد بە خۆشەویستترين يادگاري یە کان لە دەرۈونىدا.

وائىستا لە پژئىكى سامالى بەهاردا دەگەرىتەوە بۇ ئەملىقى، قورسالى ئەم ساله زۇرانە لە گەل خۆيدا ھەلگىرتۇوە كە لىوانلىقى لە ھەتۋىست و تاقىكىردىنەوە و پۇداوه کان.. دەگەرىتەوە بۇ ئەملىقى و ھەندى لە بەرۇبۇومە کانى باڭگوازە كەشى لە دەورن كە چەند قوتابى یە كەن نۇور لە ناوچاۋىساندا دەدرەوشىتەوە و، دلىشيان لە خۆشەویستىي خوا و پېغەمبەرە كەي ئەلەن پې بۇوه.

خەلکى ئەم شارقىچىكىدە كە ھەواتى ھاتنى مامۇستايىان بىست، تىكرا بە ڙن و پىاوا، منال و لاويان پۇشىن بۇ پېشوازى و بىينىنى. تەنانەت منالە بېچۈر كە کانىش لە خۆشىدا ھەللىدە بەزىنەوە و دەيانوت:

"مامۇستا ھات.. مامۇستا ھات"

ئەوان ئەم مامۇستا بە ويقارەيان نەديوە، بەلام ھەواتى ئەويان لە باوکان و دايىكانيان بىستوو.

لەو كاتەدا كە مامۇستا بەرەو ئەم خانووە دەرۈشت كە ھەشت سال تىايىدا مايمەوە و يە كەم قوتاپخانە ئەنۇر بۇو، بە برەدم مالى "مستەفا چاوش" ئى قوتايىي دېرىنى خۆيدا تىپەپرى، كە ئەم دارتاشە بۇ ژۇورە سەرنە گىراوە كەي لە نىوان لقە کانى ئەم درەختەدا بۇ دروست كەر، كاتە کانى پەرسىش و تىپەمانى ئەويى بە سەرەتەپەرد.

بە برەدم خانووى قوتايى یە كەيدا تىپەپرى و قوفلىكى گەورەي بە دەرگاكەيمەوە بىنى ا ئەم قوتايى یە دېرىنى بە وەفایەي لە سالى (۱۹۳۷) دا و لەو كاتەدى كە مامۇستا لە تار او گەي قەستەمۇنى دەزىيا، وەفاتى كردىبوو. لە بەر ئەمە، لە دواى دەرچۈونى مامۇستا لە بارلا بىينىنى ئەويى بۇ نەرەخسا. مامۇستا خۆى بۇ پانە گىرا و فەمىسىكە کان بە چاوانىدا هاتە خوارەوە و سەركولىمى ئەويان تەپەرد.

دواجار گەيشتە بەرەدم خانووە كەي پېشىووى.. بەرەدم بە كەم قوتاپخانە كە درەختە خۆشەویستە كەي لە بەرەدمىدا راوه ستابۇو.. وەك بلەتىي ئەويش بە خىرەتىنى بىكەت! لەم كاتەدا ھەست و سۆزە کانى هاتە جۆش و داواى لە قوتايىانى و لە خەلکە كەش كەردى كە ماوەيەك بە تەنیاپى بەجىنى بەھىلەن..

پاشان رُوشت بهره‌و ئهو دره‌خته‌ی که ههشت سال زیاتری له گەلتدا بردبوروه سه‌ر، باوه‌شی پندا کرد و ماوه‌یه کی دریزخایه‌ن گریا..

ئم دره‌خته پارچه‌یه ک بوو له ژیانی.. له ياد گاری به کانی..

چەندەها شموی له ناو لق و پله‌کانیدا به شەونویز و يادى خوای گموره به سەربەدا!

چەندین سەعاتی له گەلتدا گۈزەراند که پەيامە کانی نۇورى داده‌نا و، گۇنى لە خشەی گەلا و پله‌کانی و جریوه‌ی بالىنده کانی دەبۇو..

چەندەها شمو گاری تاریک و دریزخایه‌نی زستان له ژۇورە كەيدا خموی لى دەزپا و، لەو تەنیاپەدا هېچ ھاودەمیکى نەبۇو جگە لە دەنگى ئم دره‌خته کاتى با ھەلى دە كردى.. يان ئەو کاتانەی کە گۇنى لە دەنگى دلىزپە کانی باران دەبۇو له سەر گەلەکانی، ئەوهش دەبۇو ھاودەم و خەمپەۋىن و دلىدەرەوە لەو تەنیاپەدا و ھاۋپى لەو غەربىي يەدا..

وا ئىستا دواى بىست سال دە گەپىتەو بۆ لاي و به دەستە کانى دەپەۋىت لە ئامىزى بىگرىت و لە دەمى بىن شادبۇونوھەيدا خۆزى بۆ راناگىرىت و به كول دە گرى!

دواى ئەو، رُوشته سەرەوە بۆ ناو ژۇورە كەى.

لەوی نزىكى دوو سەعات بە تەنیاپى مایھەوە.. دە گریا و، يادى ئەو رُۋىزگارە دریزبانە دە كرده‌و كە لەوی بە سەرەي بردبۇون..

قوتابيانى و ئەو خەلکەش كە لە دەورى خانووە كە گۇيیان لە دەنگى گريانى مامۇستا بۇو، ئەوانىش چاوه کانيان پې دەبۇو له فرمىشك.

لەمەش يەكىنە كە لە شتانەی کە درەوشانوھە مىھەرە بانىي بىن پاياني خوا دەرەختات.

لەوەبۇو لە كاتىكى پىشۇوتدا لە خۆرەھەلاتى ئەنادۇلەو بۆ دەوروبەری ئىسپارە و، لەوپىشەو بۆ "بارلا" ئى ناو چيا كان دوورخرايەوە، تاكو لەمۇي بىرىت و ناوپىشى نەمېنىت. كەچى ئەو پرووداوه گرنگانە سەرددەم كە دەوراندەورى گەلان و نەتەوە کانيان دا و، ژىرى و بۇچۇونە کانيان گۇپى، ئەويان لە پىي باڭھەوازى قورئان و ئىمان نەترازاند.

چونكە لە ناخى رُوحى خۆزىدا، بە يەقىنەتكى ئىمانى، دلىنابۇو لەمەوە كە رُۋىزىك دېت گەل ئەو حەقىقتە لە ئامىز دە گرىت كە باڭھەوازى بۆ دەكەت و، ئەو تەنبا "سەعىد" دەپەتە ھەزار بەلکو سەد ھەزار سەعىد و.. فتووھات و بلاۋوبۇنەوە

پاستی یه کانی ئیمان، که له گەمل مزوغاپه تىدا دەدۇن، بىن هېچ گۈمانىتىك بەرىۋەه و... پەلە ھورى ئەو تارىكى يەئى کە دەوراندەورى ئاسۆكانى ئىسلاميان داوه، بە نورى ئەو ھىدىاپەتەئى لە قورئانەوە وەرى گىرتۇوە دەپەۋىتەوە، جارىتىكى تر سەرلەنۈ ئەو ئىمانىي کە پېيان وايە بەرەو مىردن دەپروات، گىانى بە بەردا دەكەرىتەوە. ئىز دەرۇونە کان دەبۈۋەنەوە و ۋىيان بە بەرنەتەوە ئىسلامدا دەكتەمەوە.

سالى ۱۹۵۶ ز

□ دادگای ئافيوون بىن تاوانىي پەيامە کانى نورور رادە گەيدىت دادگای ئافيوون لە سالى (۱۹۴۸) دا لىيەنەيە كى لە شارەزايان پىكھىتا بۇ وردبۇونەوە لە پەيامە کانى نورور، رادەرپىن لەبارەيانەوە، دەستىيشان كەردىنى ئەوەي كە ئەگەر شىتىكىيان تىدا بىت ياساى تور كىا لىپرسىنەوە لەسەر بکات. ئەم دادگايىيە ماوهى ھەشت سالى خاياند. دواجارتە بەروارى ۱۱/۹/۱۹۵۶، بە پشت بەستان بەر پاپۇرەتە ئىلۇنەي خەبىرە کان كە لە ۲۵/۵/۱۹۵۶ زدا پىشىكەشى كەردىبوو، بېيارى دا كە ئەم پەيامانە هېچ شىتىكىيان تىدا نى يە پىچموانە ياسا بىت.

□ چاپكىردىنى پەيامە کانى نورور ئەم بېيارە دادگا ئەوەي دەگەياند كە دەتوانرىت پەيامە کانى نورور چاپ بىكىن و بە ئاشكرا بىلاوبىكەرىنەوە.. بۇ يە قوتاييانى نور قۇلىيانلىن ھەلمالى و، چاپخانە کان لە ئەستەمپۈول و ئەنقەرە و سامسۇن و ئەنتاليا دەستىيان كەردى بە چاپكىردىنى ئەم پەيامانە. فۇرمە کان لە پىش دوا قۇناغى چاپدا دەھىنزا نەوە بۇ لاي مامۇستا. ئەويش راستكىردىنەوە و ھەلە گىرىپى لەسەر دەكەن.

مامۇستا خۇشحال بۇو بە چاپكىردىنى پەيامە کانى نورور، دەيىوت: "ئەمە جەڭنى پەيامە کانى نوروره.. چاوهپۇانى ئەم پۇزىز بۇوم.. كەواتە ئەركى سەرشام تەواو بۇوە و، بەم نزىكىانە كىزج دەكەم!"

ئه‌گه‌ر بۇ ئىشىڭ لە مال دەربچوایە، خىرا دەگەرايەوە و، بە قوتاپىانى دەوت: دوبىنى ئىستا فۇرمە کان لە چاپخانەوە ھاتىن، نايىت بوارى ئەمە بىدەين چاوه‌رىيەن بىكەن. دوبىنى
ھەر ئىستا بىگەرپىنەوە!

سالى ۱۹۵۷

□ لە ھەلبىزادنە گشتى يە كاندا

لەم سالەدا ھەلبىزادنە گشتى يە كان لە تور كىادا بەرپۇھچوو..

دۇو پارتى سەرەكى ھەبۈون كە بۇ حۆكمى لات رەكەبىرى يەكتى بۈون: پارتى دىموکراتى دەسەلاتدار و پارتى گەل كۆمارىي نەيار، لە گەل چەند پارتىكى بچوو كىدا كە كارىيگەرلىكىي ئەوتۈيان لە سەر دەرەنخامى ھەلبىزادنە كان نەبۇو.

خۇ ھەرچەندە پارتى دىموکراتى پارتىكى ئىسلامى نەبۇو، بەلام ئەم كەش و ھەواى ئازادىيە كە لە دواي دەسەلات گىرتە دەستى ئەم پارتە بالى بە سەر كىادا را كىشاو، كەمبوونەوە شەپقلى دوزمنايدىي درېنداھ بەرامبەر بە ئىسلام، ھەمۇ ئەوانە، يىانوو يە كى سەروزىياد بۈزۈزۈنەوە ئىسلامى يە كانى ناو تور كىا كە دەنگ بە پارتى دىموکراتى بىدەن.

ۋېپاي ئەمە كە مامۇستا سەعیدى نورسى نەرۇشتە ناو ئىيانى سىاسى و، پارتىكى سىاسىي پىشك نەھىنا و، ھېچ چالاکى يە كى سىاسىي پانە كەيىاند، بەلام بېپارى دا كە لە پۇزىگاراندا دەنگ بە "پارتى دىموکراتى" بىدات، تاكوپى لە ھاتنى "پارتى گەل" بۇ دەسەلات بىگرىت. ئەمە بۇ رۇشتە بۇ سەندۈووقى دەنگىدان و، دەنگى خىزى لە بەرژەنلىكىي "پارتى دىموکراتى" دا.

□ دوا رۇزى كان

مامۇستا نورسى دوا سالە كانى تەمنى لە گەل قوتاپى يە كانىدا لە شارى "ئىسپارە" بە سەربرىد. ھەندى جارىش سەردانى "بارلا" و "ئەميرداغ" دە كىرد. لە بەر ئەمەش كە رۇشتىبووه سالەوە، زۇرېھى جار لە جىنگىدا دە كەوت.

لەم كاتاندا خەتكى كەم دەبىنى و، تونانى ئەمە نەبۇو سەردانى ئەم سەدان كەسە قبۇل بىكەت كە دەھاتن بۇ لاي. دەبىت:

خوینده‌هی پهیامه کانی نور سه دهی هیندهی قسه کردن له گهله مندا باشته.
قوتا بیانی حالتی ئمویان رهچاو ده کرد و، گهر خۆی داوای نه کردنایه ندهه چوونه
ژووره‌هه بې لای..

له گهلوه شدا به تمواوی له جيھاني دهرهوه دانه پرابوو، چونکه بهدواجاوونى هه واله کانى ده کرد و، يه کيڭىك له قوتاييانى خقى ده ستنيشان كردىبوو كە گىرنگىزىنى ئە و شتานەي بې بخۇنىتەوە له پۇرۇنامە كاندا بالاۋىدە بىرونەوە. ئەمە بىر بايەخى بە هەوالى چاپ كەركىدىن پەيامە كانى نور و دادگايىه زۇر و زەبەندە كانى قوتاييانى نور دەدە.

کیشہ کھی ئەنقة، ۵ □

له بهرواری ۱۶/۴/۱۹۵۸ زدا هه مهوو ئە و قوتايانە نور کە له خزمەتى مامۇستادا بۇون و، ئەوانەش کە له ئەنقرە و ئەستەمبوول و ئىسپارەتە كاريان له بلاو كردنەوهى يېيامەكاندا دەكىد، دەستكىم كەن.

پاریزه ر "به کر بهرق" روشته پیشنهاد بز بهرگری لئی کردنیان و، له بهندیخانه‌ی
ئندقهره له گهل قوتاییانی نوری بهندکراودا کتبوبوه و، پی وتن:
"پیم خوشه رای ئیوه له ممهله‌یه کی تاییهت به خۆتان و هربگرم.. ئایا پیتان باشه
ههول بدەم که به زووترین کات له بهندیخانه ئازاد بکرین.. يان ده تانه ویت بز بهرگری له
بانگهوازه که تان و روونکردنوه‌ی تیکتوشم، بین ئوهی بایه خ به ممهله‌ی ئازاد کردنی
خۆتان بدەم"؟!

هەمەو و قۇتاپىانى، نۇورىشكەوە و ھلاميان دايەوە كە:

تکات لى ده کەمین هەموو ھەولێکی خۆت بتو روونگردنەوەی بانگەموازە
بەرزوە کەمان بخەرە کار. ئىمە پازىين بەوهى چەندىن سال لە بەندىخانەدا بىتىنەوە!^(۱)
ئەم پارىزەرە لەم وەلامەوە ھەستى كەردىلە بەردىم كەسانىتىكى ئاسايدا نى يە، بەلكور لە^(۲)
بەر دەم خەلەكانتىكدا يە كە خۇيان بە بانگەوازە كەيان بەخشىۋە:

(۱) هدر لهو و لامش برو که ئاراسته‌ی ژیانی ئەم پاریزره‌ی گۇپى، كردى بە يەكىڭ لە قوتايى يە دلىۋۇز و متمانە بىن كراوه كانىي مامۇستا نۇورسى و، هەتا دوا سالى تەمنى لە سالى (۱۹۹۲) دا زيانى خۇرى بىز بىلەو كردن وەسى پەيامە كان و بىر گىرى كردن لەم پەيامانە و لە قوتايى نۇور، لە داد گايىسە زۇر و زەھىنەدە كانى، تۈر كىيادا، پە دەسىر. (وەرگىن)

دوای ئوه، ئەم پارىزەرە بەلىنى دا كە ئەركى بەرگرى كردن لە ھەموو ئەو دادگا
زۇرۇ زەبەندانەدا بىگىتە ئەستە كە قوتاپيانى، نۇورپان بېز دەپرەن!

□ دیداره کانی مالئاوایی

ماموستا نورسی له دوا پروژه کانی ژیانیدا زنجیره یه ک سه فهري ئەنجام دا، وەک بلىيى
مالقا اىي، له قوتاييانى يكىت!

ئەوە بىوولە ۱۹/۱۲/۱۹۵۹ زدا رۇشت بۇ ئەنقەرە و، لە ويۋە بۇ ئەمېردا غو، لە ويۋە بۇ قۇنىيە و، لە ويۋە جارىنکى تر بۇ ئەنقەرە و، لە ويۋىشەوە بۇ ئەستەمبوول لە ۱۹۶۰/۱/۱ زدا..

دوو پروژه لموی مایه‌وه، پاشان جاریکی تر له ۱/۳ ۱۹۶۰ زدا گهرايه وه بوئنه نقهره و، دوا وانهی به قرتاپیانی وتهوه.

هر لموی په یامنیری پوژنامه‌ی "تایعز" له ندهنی دیداریکی پوژنامه‌وانی دورو دریزی له گه لدا ساز کرد که له ۱/۶۰ ۱۹۶۰ زدا بلاؤ کرایه وه.

نهاده سه ردانه یه ک له دواي يه کانه.. ترس و دلره او کيي له ناوه نده کانى دژ به
ئىسلامدا و رووژاند، پۇزىنامە کانيان ھېرىشىكى توندو تىۋىزىان له دژى مامۇستا دەست
پىشكىردى، بە ھەلبەستنى زنجىرە درق و بوختانىڭ راي گشتى يان له دژى دەورووژاند،
وەك ئەوهى ئاشۇوپىكى خۇپىناوى روو بکاتە ولات!

لە بەر ئەوە، كاتىن لە بەروارى ۱۹۶۰/۱/۱۱ گەرايە وە بۆ ئەنقرە، حکومەت پېنى راگەياند كە باشتۇر وايە لە مەيدانغا نىشىتە جىنى بىت.

ئەوە بۇ مامۇستا گەرايەو بىز ئەمېرداڭ. بەلام داواى لە حکومەت كرد كە رېنى پىتى بىدەن مانگىكىچ لە ئەمېرداڭ و مانگىكىش لە ئىسپارەتە بىنېتىمە.

لە ١٩٦٠/١ زدا مامۆستا بە دیعوززەمان لە ئەمیرداغەوە پۇشت بۇ ئىسپارە،
لە ويىشەوە پاش ماۋەيەك پۇشت بۇ ئافىيۇن. يەك پۇرۇنى لەوى بە سەر بىردى و گەپارىيەوە بۇ
ئەمیرداغ.

دواهه‌مین و انه سه‌باره‌ت به کاری ئیجابی بنياتندر

ئەم واندیه دواهه‌مین و انه کانیه‌تى كە پېش وەفاتى بە قوتايانى خۆزى
و تۇرۇتەوه.

(برا تازىزە كام!

ئەركى سەرشانى ئىمە كارى ئیجابىي بنياتندر، نەك تەقالاي كارى سەللىبى
پۇوخىنەر. هەروەھا خزمەتكىرىنى ئىمانە لە بازنه‌ى رەزامەندىي خواى گەورەدا، بى
ئەوهى خۆمان لە كارىكىدا بسەپېتىن كە خواى گەورە خۆزى ئەنجامى دەدات.
ئىمە لە بەرامبەر ھەر چەشىن تەنگانە و گرفتىك بىتە پىمان ئەركى خۆپاڭرى و
شۈركەنەمان خراوەتە ئەستۇز، ئەويش بە ئەنجامدانى ئەو خزمەتە ئىمانى بىي بنياتندرەي كە
پارىزگارى لە ئاسايىش و ئارامى دەكەت.

وا خۆم بە غۇونە دەھېنەمەو:

ھەر لە مىئەھىچ كاتىك سەرم بۇ خۆسەپاندىي ھىچ كەسىك نەوى نە كردووه.
ئەمەش چەندىن پۇوداوى زۇرى ژىانم دەھىسەلەتىن.
بۇ غۇونە: ھەلئەسانم لە بەر سەر كردهى گشتىبى پۇوس، ھەروەھا وەك ئەوهى كە ھىچ
بايەخىكىم بە پرسىيارى پاشاكانى ديوانى دادگای سەربازى نەدا كە ھەرەشەي سىددارە و
کوشتنىان لى دەكىرم..

ئەم پەفتارەم بەرامبەر ھەر چوار سەر كرده كە، پۇونى دەكاتەوه كە خۆسەپاندىي
ھىچ كەسىكىم بىن قبۇول نە كراوه..

كەچى واماوهى سى سالە بە رازى بۇونەوە پۇوبەرۇوى ھەممو ئەم مامەلە
ناپەجى و نارەوايانە بۇومەتەوه كە لەم ماوەيدا لە گەلم كراوه، تاڭو ھەول و تەقالامان
بۇ كارى ئیجابىي بىت و، خۆمان دور بىخەينەوه لە كارى سەللىبى، بۇ ئەوهى خۆم لە
ئىشىكىدا ھەلئەقورتىنە كە هي خواى گەورە خۆيەتى.

تەنانەت ھەممو مامەلە نابەجى و ناشىرينى كانى ئەم ماوەيم بە رازى بسوون و
ئارامگەرنىكى جوانەوە پېشوازى كردووه و، لەمەشدا "جەرجىس پىغەمبەر، دروودى

خوای له سه‌ر بیت" و هاوهله به‌پیزه کاتم - خوایان لئی پازی بیت - داناوه به سه‌ره‌شق و پیشه‌نگی خوم. ئه‌وهبوو هاوه‌لآن له جه‌نگی بدرو و ئوحوددا گه‌لئی سه‌ختی‌یان چه‌شت.

بۇ غونونه: دوعام له داواکاره گشته‌یه نه‌کرد كه بپیاري ستمکارانه‌ی بىز دەردە كردىن، هەرچەندەش من هەشتا و يەك هەلەم لئى گرت. له بەر ئەوهى ئەرك و بابهتى سەرە كىي ئەم رۆزگاره بىتى يە له جىهادى مەعنەوى و دانانى بەربەستى توندو تۆل لە بەردم و يۈرانكارى يە مەعنەوى يە كان و، يارمەتىدانى ئاسايىشى ناوخۆ بە ھەموو هيپىكمان.

بەلتى، رېبازى ئىيمە هيپى تىدايە.. بەلام تەنها بىز دەستەبەر كردنى ئاسايىشى ناوخۆ بە كارمان هيپىنا. بىزىيە بە درېزايدى ژیانم و بە مەبەستى شوينكەوتى دەستورى ئەم ئايەتە پىرۇزە: ﴿وَلَا تَرِرُ وَازْرَةٌ وَزْرٌ أُخْرَى﴾ (واتە: نابىن ھىچ كەسى لە سەرتاوانى كەسى تر، تەنانەت براکەي يان خۆشەويستانى، سزا بدرىت) ئاسايىشى ناوخۆم هيپىناوه تە دى.

ئەم هيپى لە دىرىشە دەرە كىي يە كان نەپىن ناڭرى بە كاربەھىنلىت. ئەركى سەرشامان - بە پىسى ئەم ئايەتە پىرۇزە - يارمەتىدانى پاراستى ئاسايىشى ناوخۆيە بە ھەموو توانايدە كمان. هەر لە بەر ئەوهشە كە لە سەرائىسىرى جىهانى ئىسلامىدا مەگەر بە پىزەيە لە سەدا يەك لەچاوشۇنى تردا، دەنائاڭرى شەپى ناوخۆرۇوی نەداوه كە ئاسايىش تېڭى بىدات. ئەو رېپە كە مەش ئەنجامى جياوازىي ئىجتىهاد و بۇچۇونە كان بۇوه. مەزنتىن مەرجى جىهادى مەعنەوى خۆھەلەنە قورتالىنى لە كار و فرمانى خواي گەورەدا. واتە لە كارنېكدا كە هي خواي گەورە خۆيەتى و بە ئىيمە نەسپىرراوه. بەو واتايەي ئەركى سەرشامى ئىيمە تەنها خزمەتە، نەك شتى تر. بەلام هاتنەدىي ئەنجامە كانى ئەو خزمەتە، بە دەست پەروەردگارى جىهانيانە و، دەبىن ئىيمە تەنها سەرقالى جىي بەجى كردنى خزمەتە كەمان بىن.

منىش بە وينەي "جەلالەدین خوارەزم شا" دەلىم:

"ئەركى سەرشام خزمەتى ئىمانە.. سەركەوت و شكسىت لە لايمەن خواي گەورەوەيە".

هروهها و انهی خو تهیار کردنم به ئىخلاسى تهواوهتى، لە قورئانى پىرۇز وەرگىرتووە.
بەلى، ھېرىشە دەرە كى يە كان دەبىن بە "ھېز" بەرگرى بىكىن، چونكە مال و وەچەى
دۇۋىمن لە ھېرىشى لەو جۆرەدا وەك دەسکەوتىكى جەنگ مامەلەيان لە گەل دەكىرى.
بەلام لە ناوخۇدا بەو جۆرە نى يە، چونكە دەبىن بە شىۋەيە كى ئىجابى و بىياتنەر، واتە بە
ئىخلاسى تهواوهتى مىرۇف پۇوبەپۇوى وىرانكارى يە مەعنەوى يە كان بىتەوە و،
جيھادى دەرەوە جىايە لە هي ناوهەوە.

خوای گمورد چهندین ملیون قوتایی پراسته قینه‌ی بین به خشیوم، به لام ئیمه به همه مو
هیزیکمان و له پیناوی دهسته بهر کردنی ئاسایشی ناو خوّدا کاری ئیجایی و بیناته ر
پاده په پینین. کمو اته له سهرده می ئیستادا جیاوازی يه کی مهزن ههیه له نیوان جیهادی
ناو خوّ و هي دهروهدا.

باشه تیکی تر ههیه له راده به دهه گرنگه و، بریتی یه له وهی که:

داخوازی یه کانی مدهنیه‌نی دهنی [واته نزم سه بارهت به فهرمانه کانی قورئانی پیروز] لهم رپوژگاره‌ی ئیمه‌دا، پنداویستی یه ناچاری یه کانی مرؤفی له "چوار" دانه‌وه زیاد کردووه و گهیاندووه‌ته "بیست" دانه پنداویستی ائمه‌تا به زیاده‌ره‌وهی و، خرو پیوه‌گرتن و، لاسایی کردنه‌وه، شته نایپویسته کانی خستووه‌ته شوینی شتی پیویست. هنهندی کم‌ده بینی که هر چه‌نده‌ش ئیمانداره، بلام له بهر سه‌رقاًل بوروونی ته‌واه‌تیی به کاره کانی گوزه‌رانی دنیا، که لهو گومانه‌دایه پیویست بن، ده‌چتی فهزلى ژیانی دنیای دهدات به‌سهر هم، دوازه‌زاد!

چل سال پیش ئیستا "سەرکردەیە کى گشتى" چەند ئەفسەریاک و تەنانەت ھەندى زانای پىشەواى نارد بۇ لام، بەو نيازەى كە - تا پادەيەك - بىگىرپۇوه بۇ ناو كارەكانى سەر بە دنيا و، و تيان: "ئىمە ناجارىن".

و اته ناچارین لاسایی ههندی بندهمای ژیانی ئەوروپائی و خواسته کانی شارستانیتی بکەینەوە، بە پى دەستورى زانزاوی:

"الضرورات تبیح المحظورات".

پیم و تن:

ئیوه ته او خەلەتاون! چونکە ئهو "ناچارى" يەی كە لە هەلبازاردنى هەلەي مەۋەقۇمەو پەيدا بۇوبىت، هەرگىز شتاتى حەرام ناکات بە حەلائى. بەلام ئەگەر ھۆكى ويست و هەلبازاردنى هەلەي مەۋەقۇمەو نەھاتىت، و اته ناچارى يە كە لە پىنگايەكى حەرامەو نەھاتىت، ئەوا زىيانى نى يە..

بۇ نۇونە: ئەگەر كەسىك بە كارى ويست و هەلبازاردنى هەلەي خۆزى مەمى بخواتەوە و مەست بېت، پاشان بەو حالتىو تاوانىك ئەنجام بىدات، ئەوا بېيارى شەرعى لە سەر دەردە كەرىت و سزا دەدرىت و بې تاوان دانانرىت. بەلام ئەگەر منالىك ژىرىيى لە دەست دايىت و لە دەمى تېكچۈونى زېرى و نەمانى ئاوزانىدا كەسىكى كوشت، ئەوا چاوى لىنى دەپۋىشى و سزا نادرىت، چونكە بە ويستى خۆزى تاوانە كە ئەنجام نەداوه.

ھەر بەم جۇره.. بە سەركەدە و پىشەوايانەم وەت:

ئایا جىڭە لە خواردن و بېئۇ چى ھەيە ناچارى (زەرۇورەت) بېت؟ خۇھىچ كاتى ئەو كىردارانە كە لە ئىختىيارى هەلە و لە حەز و مەيلە ناپەوا كانەوە پەيدا بۇوين، نابنە بەھانە و پاساوىنەكى شياو كە حەرامىان بېن حەلائى بىرىت..

بۇ نۇونە: ئەگەر مەۋەقۇمەك بە زۇرى خۇوى گىرت بە شىتىكى وەك بەدوادا گەپانى فيلمە كانى سىنەما و سەردىانى شانزىگەرى و سەما، كە ھىچ كام لەوانە بە "ناچارى" دانانزىن، بەلکو خۇپۇنە گەرتىنەكى ئەنجامى هەلبازاردنى هەلەي ئەو كەسەن، ئەوا بىيانوو يە كى ئەوتۇ نابن كە دەست بىدات بۇ حەلائى كەردىنى شتى حەراما

تەنانەت ياساى مەۋەقۇمەش ئەم شتائىرى رەچاو كەردووە و، "زەرۇورەت" يى بېن گومانى بەدەر لە ئىختىيارى مەۋەقۇمى جىا كەردووە تەھەنەو بېيارانە كە ئەنجامى هەلبازاردنى هەلەي مەۋەقۇن. بەلام ياساى خوارىي بە شىۋىيە كى بىنەپەتى و توندو تۆزۈل و تۆركە و دامەزراو لە يە كى جىا كەردووە تەھەنە.

برايانتا ھېرىش مەكەنە سەر ئەو زانىيانە كە لەو گومانددا بۇون ھەندى ئاچار كارىي سەرددەم بېرواتە ناوهندى "زەرۇورەت" وە و، لا يەنى بىدۇھەتىان گىرت.. بەلئى، چەپۋەرۈمى ئەو هەزارانە مەبىھەوە كە بە نەزانى لايان وابۇو ئەو كارانە "زەرۇورەت" بن و، ھەر بەو پىيەش رەفتاريان كەرد. لەھەنەوەي ئىيمە ھېزىمان لەناوخۇدا

ناخمه‌ینه کار. که واته یه خمیان بین مه‌گرن و مهیان هژتین، ته نانه‌ت ئه گهر نمیاره کامنان له زانایانی پیش‌هواش بن.. من به ته‌نها خزم سه‌رجم بمره‌لست و ره‌خنه و ته‌گره کامن خسته ئه‌ستزمه‌وه و، هینده‌ی گردیله‌یه کیش ساردو سپری و که‌مته‌رخه‌میم نه‌نواند و، به ئیزنى خوای گموره له و خزم‌ته ئیمانی یه‌دا سه‌رکه‌وتم به‌دهست هینا.. ئیستاش و پرای بروونی ملیزان قوتایی نور، هر به کاری ئیجایی یه‌وه خه‌ریکم و، همه‌مو ستم و هم‌ژاندن و سوو کایه‌تی به کان هه‌لده گرم.

ئیمه ئاول له دنیا ناده‌ینه‌وه. خز ئه گهر سه‌یری دنیاش بکهین جگه له یارمه‌تیدانیان هه‌ولی هیچ شتیکی تر ناده‌ین. ئه‌و تا به شیوه‌یه کی ئیجایی له ده‌سته‌به‌ر کردنی ئاسایشدا یارمه‌تیبان ده‌ده‌ین. هر له‌بهر ئه‌م چه‌شنه راستی‌یانه‌یه که ئیمه هه‌ردهم چاویان لئى ده‌پوشین، ته نانه‌ت گهر ئه‌وان به سته‌میش مامه‌لهمان له گه‌لدا بکهن.

بلاو بروونه‌وهی پیامه‌کان قه‌ناعه‌تیکی ته‌واه‌تی بین به‌خشیوین که "دیمو کراتی یه کان" پشتی ئایین ده‌گرن و له دژی را ناوه‌ستن. له‌بهر ئه‌وه، ده‌سته‌ینانه رپنی په‌یامه‌کان له دژی سوودی نیشمان و گه‌لداهی.

وانموونه‌یه کی بچوو کتان له‌سه‌ر ئه‌وه ده‌ستوره بز ده‌هینمه‌وه که ده‌لتی:
"زه‌روروه‌تیک له هه‌لیزه‌اردنی هه‌لله‌وه په‌یدا بروویت، نایتیه مایه‌ی حه‌لآل کردنی شتی
حه‌رام":

په‌یامیکی نهیتی و تاییه‌ت هه‌بوو که پیم به بلاو بروونه‌وهی نه‌دا و، وه‌سیتم بز قوتایی‌نم به‌جنی هیشست که دوای له دنیا ده‌رچوونم بلاوی بکنه‌وه. به‌لام پشکنینی داد‌گا کان ئه‌وه په‌یامه‌ی ده‌رخست و، به وردی خویندیانه‌وه و، پاشان پریاری بین تاوانیی په‌یامه‌که‌یان ده‌کرد و، داد‌گای ته‌میزیش پشتی ئه‌وه پریاره‌ی گرت. ئنجا دوای ئه‌وه منیش له پیناوی ده‌سته‌به‌ر کردنی ئاسایشی ناو خزو و پری نه‌دان به‌وهی که له‌سه‌دا نه‌وه د و پینچی بین تاوانه کان زیانیان بین بگات، و تم: دوای را ویژه کردن به یه کتری ئنجا ده کرئی بلاو بکریته‌وه.

"کوفری ره‌ها" ئیستا تیده کۆشیت که دززه‌خیکی معنوه‌وی سامناک په‌ره بین بدات و بلاوی بکات‌وه، که ده‌بئی هیچ مرؤ‌فیک له سه‌رتاسه‌ری جیهاندا لیئی نزیک نه‌بیت‌وه.

به‌لام به کنی له نهینی‌یه کانی ئوهه‌ی که قورئانی پیروز "میهره‌بانی‌یه بزه‌موو جیهانیان" له‌دادایه که هه‌روهه‌ک میهره‌بانی‌یه بزه‌سرجدم موسلمانان، میهره‌بانی‌یه بزه‌کافران و گشت ئاده‌میزاده کانیش! چونکه گریانی بعونی قیامه‌ت و بعونی خواه گه‌وره‌یان له لا دهه‌ژینیت و، بهم گریانه هه‌ندی له ئازاره کانی ئه‌و دۆزه‌خه مەعنە‌وی‌یه‌یان له‌سر شان سووك ده کات که هەر لەم دنیا‌یدا به ئاگره کەی داخ دەبن!

ئەمەش نهینی‌یه کی وردی ئوهه‌یه که قورئان بورو به:

"میهره‌بانی بزه‌موو جیهانیان".

به‌لام به‌شى "گومپایى" له‌ناو زانست و فەلسەفەدا، ئەمۇ فەلسەفە و زانسته‌ی کە ھاوپۇچوونى قورئان نى‌یه و له راسته شەقام لايداوه، دەستى داوه‌تە بلاو كردنەوهە "کوفرى پەها" له‌سەر شىوازى شىووعى‌یه‌کان. ئوهه‌تاله پىزى زەندىق و مونافيقان و به‌هۆى هەندى لە سیاسەتمەداره کافره کانه‌وه خەریکن ئه‌و بزچوونەی خۆیان له زەینى خەلکىدا موتوربە دەکەن کە ئاڑاوه و تۈقانىدۇ بەرھەم دەھىنیت.

لە کاتىكىدا کە پۇون و زانراوه "ژیان" ناگونجى بە بى "ئايىن" بە سەربچىت و، ئەو بنەمايدىش کە دەلىنى: "ھىچ نەته‌وهەك بە بى ئايىن ژیانى نى‌یه ئاماژە بزئەم خالە دەکات. چونكە - له راستىدا - ناگونجى مەرۆف بە "کوفرى پەها" بىزى.. لە بەر ئوهه، يە کنی له موعجىزە مەعنەوی‌یه کانی قورئانى حەكيم له‌دادایه کە ئەم وانه‌يەی بە قوتاييانى نور بەخشىو، تاکولەم سەرددەم و پۇزگارەدا بىنە بەرەستىنەكى توندۇتۇل لە بەرددەم کوفرى پەها و تېرۋەر و تۈقانىدندادا.

بەلتىن، بە راستى "پەيامە کان" پۇلۇ خۆیان بىنى.

بەلتىن.. هەر ئەم وانه قورئانى‌یه بۇو کە ئىمەم لەم تەۋەزمە رامالىھە پاراست کە بە سەر ھەموو ولاتى چىن و نىوه‌ئى ورۇپا و دەولەتە کانى بەلقاندا زال بۇو.. ئەم وانه‌يەش بۇو کە بەرەستىنەكى لە بەرددەم ئەم ھەترسى بە كتوپەدا.

كەواڭهە هەر گىز ناگونجى "موسلمان" واز لە ئايىنە کەی بەھىنېت و بىت بە گاور، يان جوولە کە، يان بەلشەفيك. چونكە ئەگدر گاورىڭ بىت بە موسلمان خۆشەویستى بۇ

حهزره‌تی عیسا - دروودی خوای له سه ریت - پتر زیاد ده بیت. ههروه‌ها جووله که شدوای مسلمان بیونی زیاتر حهزره‌تی مووسای - دروودی خوای له سه ریت - خوش ده بیت..

به لام ئه گهر مسلمان پاشگه ز بیته و، پهیوه‌ندی ئهستزی به زنجیره‌ی پیغمبری خزش ویسته و پچریت و واز له نایینه که‌ی بهینیت، ناتوانی پرواته ناو ئایینیکی تره و، بدلکو ده بیت تیزوریستیکی ترقینه و ئاژ اوچی و، هیچ کام له ئاکاره به رزو و کامله کان له ناو گیانی ئمودا نامینیتە و، ویژدانیشی به تهواوی ده‌زیت و به وینه‌ی ژه‌هه‌ریکی کوشنده‌ی لئی دیت له ژیانی کۆمەلایه‌تیدا.

له بدر ئه و، شوکر و ستایش و سوپاسی خۆمان پیشکشی خوا گهوره ده کهین که به ناوی "پهیامه کانی نور" وو يه کن له وانه کانی قورئانی خاوهن ئیعجاز بز پزگار کردنی ئم چه رخه له ناو میللەتی تورک و عمره‌بدا و، به هردوو زمانی تورکی و عمره‌بی بلاوبونه‌و.

ئه وش به دنیابی سه‌لاؤه که ههروه ک شازده سال پیش ئیستا ئه م پهیامانه ئیمانی شەش سەد هەزار کەسیان پزگار کرد، ئیستاش ئەم ژماره‌یه له و تیپه‌پ بسوه و گەیشتۇوه‌تە ملیونه‌ها کەس.

جا ههروه ک پهیامه کانی نور - تا راده‌یه - بیون بەھۆی پزگار کردنی مرؤفایه‌تى له تۈقانىدۇن و تىزۇر، بە هەمان جۆر بیون بەھۆی برايەتى و يەكتى لە نیوان هەردوو برا بەریزه کەی ئىسلامدا کە عمره‌ب و تورکن، تەنانەت بە تەسىدیقى دوڑمنانیشى بیون بە هۆکاریکی پەخش بیونی فەرمانه بناغە‌ییه کانی قورئانی پېرۇز.

جا مادەم "کوفرى رەھا" لەم سەرددەمدا ده بیتە بەرەست لە بەرددەم قورئانى پېرۇزدا و، "کوفر" يش بز خزى هەر لەم ژیانە دىنادا دۆزه خېنکى معنە‌وی زیاتر لە دۆزه خى راستەقينە لە خۆيدا هەلەدە گریت، چونكە لە توانادا نى يە كە "مردن" بکۈزۈر و لە ناوارىزىت، بگە هەمموو رۇزى سى هەزار تەرم شايەتى لە سەر بەرددەم بیونى "مردن" دەدات.. ئەۋائەم مردنە سەبارەت بەو كەسەی كە دووجارى "کوفرى رەھا" بیون، ياخود پىشى دە گریت، دەبىتە دۆزه خېنکى معنە‌وی ئەوتز كە دەيان جار لە دۆزه خى راستەقينە ئازارى زیاتر بیت..

چونکه ئەم کەسە، بە هۆزى كوفره رەھا كەيەوه، "مردن" بە ئىعدام و لەناودانى ھەميسەبى دەزانىت، ج بۇ خۆزى ج بۇ ھەمو خۆشەویستانى پىشىن و داھاتووى. ئەوه تا ھەروەك مەرۆف بە خۆشى و بەختەوەرى خۆشەویستانى بەختەوەر و دلشاد دەبىت، بە ئازار و ئەشكەنجەشيان ئازار دەچىزىت..

كەواتە ئەم كەسە بىاوه بە بۇنى خواى گەورە ناھىيەت، ھەمو ئەم بەختەوەرىيانە لە كىس دەچىت و ئازار دەچىته جىيان.

لەبەر ئەم، تاقانە چارە سەر لەم سەردەمدا كە ئەم دۆزە خە معنەوى يې لە سەر دلى مەرۆف ھەلبگۈرىت تەنها ھەر "قورئانى پىرۆز" و، بەشە كانى پەيامە كانى نورسەر كە موعجىزە يە كى معنەوى قورئانى پىرۆزىن و، بە پىنى ئاستى تىگەشتى ئەم چەرخ و سەردەم نورسراون.

ئىستا ئىمە سوپاسى خواى گەورە دەكەين كە - تا رادىمەك - يە كېڭىل لە پارتە سىپاسى يە كان ھەستى بەمە كردووه و، رېسى لە بلاۋبوونەوهى پەيامە كانى نور نەگرتتووه و، بەرىستى لە بەردىم بلاۋبوونەوهىان دانەناوه. ئەم بەيامانە كە دەيسمەلىتىن "پاستى يە كانى ئىمان" ھەر لەم دنیايدا تامى بەھەشتىكى معنەوى بە ئەھلى ئىمان دەچىزىن. بەلكو بوارى بلاۋبوونەوهى پەيامە كانى دا و دەستى لەوە ھەلگرت كە گوشار بخاتە سەر ئەوانە يە خىشى دەكەن.

برايانم!

نەخۆشى يە كەم زۆر توند بۇوه لە سەرم و، لەوانە يە بەم نزىكىانە كۈزج بکەم. يان بە تەواوى پىنى قسە كردىم لەن بىگىرىت، وەك ئەوهى ھەندى جار لىيم دەگىرا..

لەبەر ئەم.. دەيىن برايانى ئاخىرەتم چاپۇشى بىكەن و، ھېر شەنەن سەر ھەندى كەسى ھەزار لەوانە كە توونەتە ھەلەوه و، بە "أهون الشرين" (واتە سوو كەلە ترین زيان) يان دابىنن و، ھەميشە كارى ئىجايى ئەنچام بىدەن، چونكە كارى سەللى ئەركى سەرشانى ئىمە نى يە و، لەبەر ئەوهش كارى سەللى لە ناوخۇدا تاوانىتكە لېخۇشىرون ھەلناڭىر.

خۇ مادەم بەشىك لە سىپاسەتىمەدارە كان زيان بە پەيامە كانى نور ناگەيەن، بىگە كەم ئىكىش چاپۇشى دەنويىن، ئەوا بە چاوى "أهون الشرين" بۇيان بىرۇان و، بە

مه بهستی خۆ رزگار کردن لە زیانی هەرە گەورە، هیچ کاتى زیان بەوان مە گەمەن. بەلکو ھەول بەن سوودتان ھەبیت بۆیان.

جیهادی مەعنە و بى ناوخىتى بى لە تەقلا و تىكتۈشان لە دىرى و پۈرانكارى و پۇخاندەن مەعنە و بى كان و، ھەرگىز جىهادى ماددى نى بى. بەلکو داخوازى پىشىكەش كىرىنى چەند خزمەتىكى مەعنە و بى. لە بەرئۇھە، ھەروەك ئىمە خۇمان لە ئىشىو كارى ئەھلى سىاسەتدا ھەلناقۇرتىيەن، ئەھلى سىاسەتىش مافى ئەھۋىان نى بى خۆيان بە ئىمەھە سەرقال بىكەن.

بۇ نۇونە: من چاپىۋىشيم لە ھەمو مافە خوراوه كانى خۆم كرد و، لە يە كىيىكى پارتە سىاسىي بى كان خۆش بۇوم، ھەرچەندەش بۇ ماوهى سى سال ھەزاران تەنگ و چەلمە و بەندىم لە لايەن ئەھۋى پارتەوە ھاتە پى. ھەمو ئەھۋى تەنگانە و گوشارانەش بۇون بەھۇى رزگار بۇونى لە سەدا نەوەد و پېنجى خەلکانى ھەزار لەھەدە كە دووچارى گوشار و سەتم و رەختە بىنەوە. چونكە گۇناھە كە درايە پال لە سەدا پېنجى ئەھۋى پارتە، بەپى فەرمانى ئايەتى پېرۋىزى:

(ھولا تىز وازرە وزرَ أخرى)

كەواھە ئەھۋى پارتە كە دىزايەتىي كەندين، بە هىچ شىۋىيەك مافى ئەھۋى نى بى سکالامان لە دەست بىكەت.

تەنانەت داواكاري گشتى، بە كارىگەربى وەھم و گومانى ھەلەي ھەندى لە جاسوس و ھەوالىگە كان، لە دادگایە كەدا داواى سەپاندى بېرىارىتىكى دەكەد لە سەر ئىمە كە حەفتا كەس بۇوین تۆمەتباريان كەر دبووين. لەوەشدا پاشتى بە تىڭەيشتنى نابەجى و ھەلەي خۇى و، ورد نەبۇونەھەدە لە ھەوالە كان، بەستىوو. ھەروەك واتايە كى ھەلەي دايە پال بەشىتكى پەيامە كانى نۇور. بەو ھەلائىش، كە لە ھەشتا ھەلە زىاتىن و ھەمو ۋىغان چەسپاند، تىنە كۆشا كە بېرىارىكىمان لە دىز دەر بىكەت..

يە كى لە برايانىتەن كە لە ھەمو كەس زىاتىر ئە و ھېرىشانە ئاراستە كەرا و خرابۇو بەندىخانە، رۇزئى لە پەنجەرە كەنديخانە كەيەوە كېزۇلەيە كى منالى بىنى، ھەوالى پرسى كە منالى كىنە؟ كاتى پېيان و تەن: ھى داواكاري گشتى يە، ئەھۋى بەر خاتى ئەھۋى منالە بىن تاوانە تەنانەت دواعى لە داواكارە گشتى يەش نە كەرد!

ئومید وایه که ئهو گرفت و پشیوپیانه‌ی داواکاری گشتی ئیمه‌ی پشوه گیرؤده کرد، هه‌مودیان بروون به مايه‌ی خیز و میهره‌بانی، چونکه بروون به هۆی پتر بلاو بروونه‌وهی پیامه کانی نور که موعجیزه‌یه کی مەعنەویی قورئانی پیرۆزه.
برایانم!

لهوانیه بهم نزیکانه برم. بزانن که ئەم چەرخ و سەرددەمە نەخۆشى يە کى هېر شبەرى تايىبەت بە خۆزى هەيە، ئەويش خۆپەرسى و خۆشويستنى زات و، حەزى بىردىنەسەرى ژيانىكى خۇش و جوانە لە سايەى ئارايىشت و زرق و برقە سەرنج راکىشە کانى شارستانىتى و، شتانى ترى هاوشيۋەيان لە نەخۆشى يە درېئخايىنه کان.

جا مادەم ئهو وانه‌يە پیامه کانی نور کە لە قورئانى پیرۆزەم وەرگرتۇوە، دەست ھەلگرتنە لە خۆپەرسى و خۆشويستنى زات، تاکولە پىسى پابەند بروون بە ئىخلاسى راستەقىنەوە بتوانرىت "ئىمان" رېزگار بىرىت..

ئەوا سوپاس بۇ خواى گەورە كە زۆر كەمس هاتنە مەيدانەوە لهوانەي کە گەشتۈونەتە ئىخلاسى ھەرە مەزى تەواوهتى. ئەوهتا كەسانىكى زۆرەن كە لە پىناوى بچوو كەنلىن بابهتى ئىماندا خۆشويستى و مەنسەب و پلە و پىڭگى خۆيان بەخت كەرد.

تەنانەت لە لايدن میهره‌بانى خواى گەورەوە دەنگى يە كېڭ لە قوتايىانى لاز و ھەزارى نور کز كرا كاتى كە دوئمنانىشى بروون بە دۆستى و، گفتۇرگۈزى زۆرى ئاراستە دەكرا، ھەرۋەك ئازارى لە پوانىنى ئەوانەوە پى دەگات كە بە چاوى رېز و سەرسوپرمانەوە بۆى دەروانن، وېرائى ئەوهى كە بە ئەندازە ئازارى "زىللە" تەۋە كەردىش ئازارى بىن دەگەيەنىت و لىنى بىزازارا

كاتى كە پرسىيارى لىنى كرا: بۇچى وات بە سەرھاتتۇرە؟ خۇھىننە ھاۋىرىت ھەيە كە ۋەزارەيان لە ملىيۇنەها تېپەر دەبن، ئەى بۇچى پارىزگارىي ئهو رېزگرتنەيان ناكەيت؟ وەلامى دانەوە: مادەم پىيازمان ئىخلاسى تەواوهتى يە، ئەوا بە پى خواتى ئهو ئىخلاسە دەبىن نەك تەنها "خۆپەرسى" بەخت بىرىت، بەلکو ئەگەر دەستەلاتى ھەمۇ دنياشم بىرىتىن ھەر دەبىن فەزلى بابهتىكى ئىمانىي "باقى" و ھەميشەيى بىرىت بە سەر ئەو دەستەلاتەدا.

له بهره وهش برو که له ده می جه نگ و له هیله کانی پتشه وهدا و له نیوان بزمبارانی دوژمناندا، رونکردنوهی سهربنچیکی وردی يهك ئایه‌تی قورئانی بهسهر همه‌مو شتیکدا پیش خست و، فرمانی دا به "حبيب" ای قوتایبی خۆی که: "ده فەرە كەت دەربەھینە" و، يه كىسەر بە سوارى ئەسپە كەي ئەو سەربنچە قورئانی يەي پى و تاكو ئەمۇش بىنۇسىتەوھ ..

واته له بەرامبەر بزمبارانی دوژمناندا تەنانەت يەك دانە پىت و رونکردنوهی يەك دانە سەربنچى وردی قورئانی پىرۇزى وازلى نەھىنا و، فەزلى ئەمۇھى دا بەسەر پاراستنى ئىيانى خۆيدا.

كاتىن لەو برايمان پرسى:

ئەم ئىخلاسە بىن وينە و سەرسوورھىنەرە لە كىن فير برويت؟

و تى:

لە دوو خالىمۇ:

يە كەميان:

لە غەزاي بەدردا كە مەزنەزىن غەزاکانى ئىسلامە، هەندى لە موجاهيدان چە كە كانىيان لە بەردم خۆياندا داتا و بۇ نويزى جەماعەت پىزيان بەست، ئەوانى تريش بە چە كەوه لە حالتى ئامادە باشىدا راوه ستابون، پاشان ئەمانىش فرييائى نويزى جەماعەت كەتون، تاكو پاداشتى نويزى بە كۆملەيان دەست بىکەۋى، وەك ئەمۇھى كە پىغەمبەرى ئازىز كەنلىق فرمانى پىدان.

جا مادەم لە جەنگدا ئەم پوخسەتە ھەيىت و، مادەم فەزلى پاداشتى نويزى جەماعەت - كە سوننەتە - درا بەسەر گەورەترين رۇوداوى دنيادا لە پىناواي چاودىرى كردنى ئەو سوننەتەي پىغەمبەر كەنلىق .. ئەوا ئىمەش وانى ئەم سەربنچە بچۈرۈ كەي پىغەمبەرى مەزن كەنلىق وەردە گرین و، بە خۆمان و گىغانمان شوينى دە كەھوين.

دووهەم:

ئىمامى عەلى - خوابى لىنى رازى يېت - لە چەندىن شوينى زۇرى قەسىدەي "البديعە" دا ، بە تايىھەت لە كۆتا يە كەيدا داواي لە خوابى گەورە كردووه كە پارىزگارىنىكى بۇ بنىرىنت بىپارىزىت لە بىن ئاگىابى، كاتى بە خشۇوعەوە لە نويزىدا

پادوه‌ستی. لمه‌تاله خوای گمهوره پاراوه‌ته و که پاریزه‌ریکی بؤت‌مرخان بکات بپاریزیت له هه رئالتزی‌یه ک دوژمنانی بتوانن زه‌فری پئی بین کاتنی به دلنيایی و خشوعه‌وه نویز ده خوینیت.

ئەم برا هەزاره شستان، که پوخته‌ی ژیانی خۆی لەناو خۆپەرسیی ئەم سەردەمەدا بەسەر بردووه، ئەم دوو سەرچە ورده‌ی لە سەروده‌ری گەردۇون و ھۆکارى بەدیهاتنى جىهان پەلەو، لە شىرىٰ ئىسلام "ئىمامى عەلى" - خوای لئى پازى بىت وەرگرت. بەلتىن، لە زەمانەدا ئەم هەزاره لاوازه گەرنگىيى بە نەپىنىيە كانى قورئان داۋ، لە جەنگدا بايەخى بە پاراستى خۆی نەدا، بەلكو تەنها سەرچىيىکى يەك دانە پىتى قورئانى پەرۇزى رپوون گرددوه.

^(۱) سه‌عیدی نورسی

(۱) پاشبەندە كان، پاشبەندى لەمەرداغ ۶۰۴-۶۱۶.

بهندی دو و هدهم

سۇراخى ئارامگا

ج ١٩٦٠ / ٣ / ٢٣ - ١٩٦٠ / ٣ / ١٩

□ دوا کوج^(۱)

له دواي نويزى عهسرى رۇزى ۱۹/۳/۱۹۶۰ ز مامۇستا گەيشتە "ئىسپارەتە". پىش
گەيشتنى، پۈلىسييڭ بۇ ھەوال زانىنى ھات، وتنى:
مامۇستا له ئەميردا غەرچوو!
يىمان وت: نەھاتۇوه بۇ لاي ئېمە.

دوای تیپه‌ربونی سه‌عاتیک، ماموستا به ٹوتومبیلہ که گهیشت. هر هیندهی دهنگی هزورینه که‌مان بیست، خیرا دابه‌زینه خوارهوه و، ده‌گای گهراجه که‌مان کردوه، ٹوتومبیلہ که‌ش هاته ژوورهوه و ده‌گا کانمان داختست.
ماموستا له پریزی پشتهوه را کشاپوو، نه خوشی به که‌ی زور سه‌خت بیوو. به باوهش هستامانه ده، ۵۰، ۵.

کاتی که به سه رپلیکانه که دا سه رکوتوین ویستمان بیخهینه سه رکولمان، قبولي نه کرد. ئیتر من و "تاهیری" رو شتینه ژیر بالتي، هه تا گیاندمانه ژووره که و، له سه رشونته که دامان نا، پاشان را کشا.

(۱) ئەم پادداشتەم لە "بایرام يو-کسەل" بىست. ھەروەھا بىرۋانە: (ش: ۳/۸۲-۹۰)

پلهی گرمی ماموستا زور به‌رز بیو.. لبه رئوه، لیی دوور نده که‌وتینه‌وه.
تمانه‌ت نویزه کاغان به یمه که‌سی دخویند، تاکو به نوره له لای بینه‌وه و،
شه‌ونخوونی بکهین بز سرپه‌رشتی کردنی.

لیمه ههر چوارمان: "من و زوبهیر و حوسنی و تاهیری" لای ماموستا بیوین.
له نیوه شمودا نوره من و کاک زوبهیر بیو، پنکه‌وه له لای ما بوینه‌وه.
یه کنکمان دهستی ماموستای شل ده کرد و، ئوهی ترمان پنه کانی دهشیلا.
ماموستا بز منی پوانی، وتی: ده‌پوین.
وقم: به‌لتی ماموستام ده‌پوین.. به‌لام بز کوئی؟!
وتی: بز "ئورفه" .. بز "دیاربه کر"!
چهند جاریک وشهی: "ده‌پوین" دووباره کرده‌وه.
کاتنی من ده‌موت: ماموستا گیان! بز کوئی؟
ئوه دویوت: بز "ئورفه".

زوبهیر وتی: له‌وانه‌یه ئهم قسیه‌یی له ژیر‌تین و ته‌وزمی ئوه "تا" سه‌خته‌دا بیت که
زوو به زوو لیی دیت.

له ده‌ورو به‌ری سه‌عات دوو و نیوی شمودا ماموستا هه‌مان قسیه‌ی دووبات
کرده‌وه و، وتی:

"بیانی زوو ده‌پوین بز ئورفه".

زور جه‌ختی له‌سر "ئورفه" ده کرده‌وه!

پاشان برایان "تاهیری" و "حوسنی" هاتن، تاکو به نوره خویان له لای ماموستا
عینته‌وه. من و کاک "زوبهیر" پش پوشتین بز ئوهی ژه‌می پارشیو بخزین، چونکه له ده
شه‌وی کوتایی مانگی ره‌هزاندا بیوین.

ماموستا به "حوسنی" شی و تیو:

"خزتان ئاماذه بکه‌ن.. ده‌پوین بز ئورفه".

به‌لام کاک حوسنی بزی پوون کردبورووه که تایه کانی ئوتومبیله که که‌لکی
سدفر کردنیان پیوه نی‌یه. که‌چی ماموستا جاریکی تر دووباتی کردبورووه که:

"چەندەشى تىپچىت دەرۋىن بۇ ئورفە.. ئوتومبىلەك بىگرن بە كرى ئەگەر بە سەدلىرىش بۇوە.. من ئامادەم جوبىيە كەم بفرۇشم، گەر پۇيىست بىكەت!"
دەستمان كەرد بە ئامادە كەردىنى ئوتومبىلە كە بۇ سەفەر. بىنیم ھەر لە راستىدا تايىھانى ئوتومبىلە كە كەلکى سەفەريان پىسو نەماوه، ناشتوانىن لەم كاتىدا تايىھى نوى پەيدا بىكەين.

لە دەمى سەرقال بۇوغان بە ئامادە كەردىنى ئوتومبىلە كە، كاك "تاھىرى" بە پەلەھات بۇ يارمەتىمان، چونكە مامۇستا ناردبوسى. ئەوهشى بىن پاڭھىاندىن كە مامۇستا دەلى: "پەلە بىكەن".

ئوتومبىلە كە ئامادە كرا و، مامۇستاش بۇ خۆى ئامادەي سەفەر بۇو. متىش چاودېنى ئامازىيە كى مامۇستا بۇوم بۇ ئەوهى لەم سەفەرەدا بەشدار بىم. كاك زوبەير لە شەھۈيە دەيىوت: خۆزگە "كاك بايرام" يىشمان لە كەلدا دەبۇو، تاكۇ لە رېنگادا يارمەتىمان بىدات، لەوانەيە بىن ئەو كارە كەمان قورس بىت.

لە بەرئەوه، لە كاتى هاتىن دەرەوهى مامۇستا لە دەرگا كەمە، كاك زوبەير لە "تاھىرى" ئى پرسى:

"ئاييا بايرامىش دىت؟"

مامۇستا وتى: بەلتى، ئەويشمان لە كەلدا دەبىت!

ئىتىر مامۇستامان لە پىزى پىشىمە دانا، دوا ئەوهى پىنځە فمان بۇ راخست تىايىدا، تاكۇ بەخۇيىتەوە. من و كاك زوبەيرىش لە پىزى پىشىمە لە كەل شۇقىرە كەدا بۇوين. سەعات نوى بەيانى رۆزى ۲۰/۳/۱۹۶۰ لە سەر شەقامە كە چاودىرىيى ئىمەيان دەكىد، چونكە لەو رۆزانەدا ھېزىشى ئۇپۇزسىزىن لە سەر حكىومەت زىدادى كەردىبوو، تەنانەت لە رادىيەدا بلاو كرايەوە كە:

"دەبىت بەدىعوززەمان لە ئىسپارتە يان لە ئەميردا غىنېتىمەوە!"

پىش ئەوهى ئوتومبىلە كە بەكمۇيىتە پى، بەپىز "قۇنە" خانمى خاونووە كە هات بۇ لای ئوتومبىلە كە، مامۇستاش خواحافىزى لى كردو، وتى:
"خوشكم! بە خواتان دەسپىرم.. ئومىدەوارى دوعاى خىرتاڭم.. من زۇر نەخۇشىم."

مامؤستا ئەم و تىيەي بە پەزارەيە كى زۇرەوە دەرىپى، چونكە سانە وەختە كانى لېڭدابىران بۇو، تەنانەت چاوه كانى ئەو ئافرەتە پېپۇون لە فرمىسىك و، بە كاك "تاھيرى" ئى و ت:

"بە خوا من زۇر لە سەفەرى ئەم جارەي مامؤستا دەترسم.. وادىارە دەروات بە شۇين ئارامگا كەيدا دەگەرتىت!"

پېش ئەوهى بکەۋىنە رى، وەسيتىمان بۆ كاك تاھيرى بەجىھىشت كە دەرگالە هىچ كەسىك نە كاتەوە و بېروات بىخەويت. ئەويش وەسيتە كەي جىبەجى كرد.

دواي ئىيمەش پۈليس پرسىياريان لەو ئافرەتە كەردىبوو كە:

"ئايا نازانىت مامؤستا كەي و بۆ كوى رۇشت؟"

ئەويش وەلامى دابۇونەوە كە:

"بۆچى من پاسەوانم؟ من لە كوى دەزانم گەر ئىيۇ نەزانىن؟"

لە دەمى دەرچۈونمان لە ئىسپارتە، باران بە خۇر دەبارى. لە فۇفيلىي والىي "قۇنىيە" زۇر دەتساين، چونكە لە رۇژۇنامە كاندا پايگە ياندبوو كە:

"رەگ و پىشە قوتاييانى نور لە بىچ و بىخەوە ھەلددە كىشىم".

لە بەر ئەوه، بە درىۋاپى رېنگا و بەردهوام "ئايەتەلکورسى" مان دەخوينىد!

كاتىن گەيشتىنە "ئەگرىدىر" باران زۇر بە خۇرەمىز داي كرد، بە رادەيە كى وا كە يەك پۈليس "يش لە سەر شەقامە كاندا نەمابۇو، هەموو يان رۇشتىبۇونە ناو تەلارى فەرمانگەي پۈليس. تەنانەت ئىمە بە بەردهم ئەو فەرمانگىيەدا گۈزەرمان كرد و كەسىك ئىمە نەبىنى!

بەم جۆرە شارمان بەجى هيىشت و، تابلىزى ژمارەي ئوتومبىلە كەشمان بە قور داپۇشى، تاڭو هىچ كام لە چاودىغان ھەستمان پىن نەكانت.

كاتىن "قەرە ئاغاچ" مان بەجى هيىشت، تەندروستىي مامؤستا باش بۇو. بۇيە لە ئوتومبىلە كە دابەزى و دەستتۈزۈ تازە كردهو. كە چەند كىلۆمەترىنىكى تەرمان دواي ئەو شۇينە بېرى، لە لاي چەپى رېنگا وەستاين و، مامؤستا لە سەر تاشە بەردىك نوېزى خوينىد.. پاشان كەوتىنە رى.

پیش ئوهی بگهینه "قونیه" مامۆستا زیکر و ویرده کانی خۆی تەواو کرد و، لە شوینه کەی خۆی راست بەووه و دانیشت. بەلام هەر ھیندەی گەيشتىنە باخە کانی "مەرام" لە قەراخى "قونیه" جارىنىکى تر نەخۆشى يە كەی زۇرى بۇ ھینايەوه و واى لى هات كە نەتوانىت قىسە بىكەت.

ئىمە پۇشتىنە ناو شار و، لە دو كائىكدا پەنير و زەيتۈونمان بۇ بەربانگ كېرى، مامۆستاش پارە كەی دا و، وتى:

"پۇلە كام! من زۇر نەخۆشم، ئىتە لە بىرى من بىخۇن".

لە سايەي خوا و چاودىرىنى مىھەرەبانانەي، ھىچ كەسىتىك نە لەم شارە و نە لە شارە کانى ترى دواى قۇنىيە - سوپاس بۇ خوا - ئىمە نەيىنى.

پیش ئوهى بگهینه "ئەرەكلى" مامۆستالە شوینه كەی خۆی دانیشت. ئىجا دەستە کانى ھىنا و، لە پاشى سەرمانەوه گۈنى من و كاك زوبەيرى گىرت و، پىنى وتىن: "پۇلە كام! ھەر گىز ترستان نەبىت.. دلىنىا بن كە پىامە كانى نۇور پاشتى مولحىدە كان و شىعووعى يە كانيان شكاند. بە پاشتىوانىي خواى گەورە ئەم پىامانە ھەمېشە سەركەوتۇر دەبن".

ئەم قىسەيەشى چەند جارىك دوپات كردهوه. دەنگىشى ھيندە نزم بۇ كە بە ئەستەم دەمان بىست، پاشان وتى:

"ئەوانە لىيم تىنە گەيشتن.. ئەوانە لىيم تىنە گەيشتن.. ئەوانە لىيم تىنە گەيشتن.. ئەمانو بىست لە كەدارى سىياسەتم بىكەن!"

لە ئوتومېيلە كە دابەزىن بۇ نويزى عەسر. بەلام مامۆستا ھەر لەناو ئوتومېيلە كەدا نويزى خويىند.

لە دەمى نويزى شىواندا گەيشتىنە "ئولۇ قىشلە".

مامۆستا وتى:

"شىئىك ھەيدە بىخۇن؟"

من و كاك زوبەير دابەزىن، كەمېك بىنەمان لە رېستورانتە كە كېرى و وىستان خواردن ئاماذه بىكەين..

به‌لام ئاگردانه که‌ی خزمان کەلکى ئەوهى نەبوو، بۆیه ئاگردانى پاسه‌وانه کەی سکەی شەمەندەفه‌رمان هېتىنا.. كەش و ھەواش يەكجار سارد بۇو.. لە پاسه‌وانه کە زۆر پاپامەوه کە به ئەمانەت ئاگردانه که‌ی خۆيمان بدانى و، پىم وت: پېرىنىكى نەخۆشمان لە گەلتىدایە و، ئاگردانه که‌ی خۆشمان شىكاوه. ئىتپاپسىۋانه کە راپى بۇو.

دەستمان كرد بە ئامادە كردنى خواردنە كە. زوبەيريش لەناو ئوتومبىلە كە لە گەل مامۆستا مايەوه. شىتىكى كەمان لە كەره و هيلىكە و ماست بۆ مامۆستا دانا، مامۆستاش كە و چىكىكى لىنى بىر دەمى، بەلام لە بەر ئەوهى بە ھۆى سەختىي نەخۆشى يە كەيەوه گەرووى گىرا بۇو، نېتوانى ھىچ شىتىك بخوات! شو بە "ئەدەنە" و "جهەمان" دا تىپەپىن و، نويزى خەوتىغانان لە دەرەوهى كرد. كاك حوسنى نەختىك پال كەوت، تاڭو سەعاتىك بىخەويت، چونكە بەردهوام ئوتومبىلە كەيەدە خورى.

لە كاتى پارشىودا گەيشتىنە "عمانىيە" و، رۇشتىنە ناو شارتاكو بەنزىن بىكىنە ئوتومبىلە كە و، ۋەمى پارشىپىش بىخۇين. بەلام مامۆستا تامى ھىچ شىتىكى نەكىد. دواى ئەوه نويزى بەيانىمان لە نزىكى "ئەلمان بnarى" كرد، مامۆستاش لە ئوتومبىلە كە دانە بەزى.

جاران خەلک بەم چىايەيان دەوت: "گاور داغى" و اته چىاى كوفر. بەلام ئىستا پىنى دەلىن: "نوور داغى" و اته چىاى نوور.

سېيدەي بەيان گەيشتىنە "غازى عەنتاب" و، لە پىستۇراتە كە ھەندى شۇربام كېرى. ھەر لەوئى ھەوالى پىنگام بەرھو "نزيپ" پرسى، چونكە بەفر و باران بە چېرى دەبارى، پىنگاش پەلە مەترسى بۇو، لەم لاو لەولايى پىنگا ئوتومبىلت دەبىنى لە كار كەوتۇون. بەلام ئوتومبىلە كەي ئىمە لە سايىھى خواوه پىش با دە كەوتەوه، نە تايە كانى نە مەكىنە كەي - سوپاس بۇ خوا - پەكى نە كەوت.

كاتىك گەيشتىنە "ئۇرۇفە" سەعات يازدە بۇو. كاك "حوسنى" ش زۆر باش شارەزاي شەقامە كانى ئەويى بۇو.

لە مزگەوتى "قازى ئوغلو" نزىك بۇوينمەوە. كە كاك "عەبدوللایه گن" لەوى بۇو. ئوتومبىلە كەمان لە نزىكى مزگەوتە كە راگرت و، كاك زوبەير بە پەلە رۇشت بۇز مزگەوت تاڭو كاك عەبدوللایه هاتنى مامۇستا ئاگادار بىكانەوە.

مامۇستا وتى: "با زۇو بېرىن، كاتى چاوهپروانىمان بە دەستەوە نى يە".

كاك زوبەير لە گەل كاك عەبدوللای خىراھاتن بۇلاي ئوتومبىلە كە و، داواامان لە كاك عەبدوللای كرد ناونىشانى ئوتىلىكى پاڭ و رېنکوپىنكىمان بىن بلېت. كاك عەبدوللاش ئوتىلى "ئېدەپالاس"ى بىن نىشان دايىن.

مامۇستامان ھەلگىرت و، بىردىمان بۇ نەزەمى سىھەم، ژۇورى ژمارە (۲۷) و، لەسەر جىڭا كەي دامان نا، تاڭو ھەندى ماندووىسى سەفەرى دەرىچىت.

لە بەر ئەۋەي لە مانگى پەھەزانى پېرۇزدا بۇوين، خەلتكى ئۇورۇفە سەرگەرمى خەتمە و خۇيىندىنى قورئانى پېرۇز بۇون. بەلام ھەر ھېنىدەي ھەوالى هاتنى مامۇستاييان بۇ شارە كەيان بىست، بە پەلە هاتن بۇ ئوتىلى كە و، گلەبى زۆريانلىنى كردىن كە زۇوتى ئاگادارمان نە كردو نەتەوە مامۇستا تەشىرىف دەھىنېت، تاڭو پېشوازىلى بىكەن!

خەلتكەن لە ھەموو لايە كەمە دادەبارىن بۇ سەرلىدەن مامۇستا. كاك "زوبەير" يىش لە بەر دەرگائى ژۇورە كە دانىشتىبو يەك يەك پىنى بىن دەدان بېرىن ژۇورەوە. منىش دەستى مامۇستام گىرتىبو، ئowan ماچىان دە كرد و مامۇستاش سەرى ئەوانى ماج دە كردهو.

مامۇستا حەزى نە دە كردىن بەن بەجىي بەھىلەن. بەلام دواى سەرداھە كەيان، من داواملىنى دە كردىن ژۇورە كە چۈل بىكەن، تاڭو خەلتكى تر بىن بۇلاي مامۇستا. ئەوانىش پىشان دەوۇم: نابىنى مامۇستا خۇرى حەز ناڭاڭات بەجىي بەھىلەن!

لە راستىدا من سەرسامى ئەم ھەللىيەتى مامۇستا بۇوم! ھاو شىيەي ئەمەمان پىشىزلىنى نە بىنىبىو.. چونكە نە لە ئىسپارتە و نە لە ئەمېرداخ پىسى بە كەس نە دەدالە لاي ئىنېتىھە. تەنانەت كاتى كە لە ئىسپارتە بۇوين و مامۇستا نە خۇش كەوت، پىمۇت:

مامۇستا گىان! ئايا برايان لە نە خۇشى يە كەت ئاگادار بىكەمەوە؟

وتنى:

"نە خىر.. جىگە لە ئىۋە با كەسى تر نە يەت بۇلام".

که چی لم شاره‌دا که‌سی نده گیپایه دواوه.. بگره له ئامیزیشی ده گرتنا
همو خەلکی شار و سەرجمەم کاسپکاران هاتن بۆ سەر لیدانی و، دەستی به پروی
کەسەو نەنا، بەلکو له بەر خوای گەورە خۆزى راده گرت و هېچ پشووی نەدا، تەنانەت
تامى نوستى نەچەشت. ئىمەش بە هەمان شىّوه خەو نەپوشته چاوه کانغان.
دواى کاك زوبهير، نۇرەی خۆم وەرگرت و، له بەردم دەرگای ژوورە كەمى
مامۆستا دانىشتە.

يە كىسر دوو پۈلىس هاتن. يە كېكىيان وتى:

ئامادە بن بۆ رۇشتن، كوا شۇفىرە كە؟

وتم: مامۆستا زۇر نەخۇشە.

پاشان يازدە پۈلىس هاتن. وتيان:

ھەر ئىستا ئامادە بن و دەبىي يە كىسر بگەرنىھە بۆ ئىسپارە.

پىم وتن:

مامۆستا لەمە ئاگادار دە كەمەوە. رۇشتمە ژوورەوە و مامۆستام ئاگادار كرددوھ،
ئەويش پىي بەو پۈلىسانە دا بېرىنە ژوورەوە بۆ لاي.

بە مامۆستايابان وت:

گەرانەوە تان بۆ ئىسپارە فەرمانىكە لە وەزارەتى ناو خۇووھ دەرچۈوھ.

مامۆستا پىي وتن:

زۇر سەيرە! من بۆ ئەوھە تاڭو لېرە بىرم! لەوانەشە بىرم. ئىۋە حالتى من دەبىن؟
پېرىن بەرگەريملىنى بىگەن.

يە كېكىيان وتى:

ئىمە فەرمانبەردارى دەسەلاٌتىن.. چى بىگەن؟

پاشان كاك "حوسنى" يان بە ئوتومبىلە كەيدەوە ھىنايە بەردم ئوتىلە كە، تاڭو مامۆستا
لە گەل خۆزى ھەلبىرىت.

لەم كاتەدا ئاپۇرای جەماوەر بەردهمى ئوتىلە كەى گرت و، خاوهنى ئوتىلە كەش لە
پلىكانەي سەرەوە دەنگى بە سەر پۈلىسە كاندا بەرز كرددوھ و، پىي وتن:

"مامۇستا میوانى منه.. چۈن دەكىيەتلىيمى دوور بىخەنەوە؟"
جەماواھەر لە ھەلچۇونىكى يەكىجار زۇردا ھاوارىيان دەكىد:
"چۈن میوانىكى بەپىزى وەكە مامۇستا بە زۇر دەبېرىت، لە كاتىكىدا كە لە سەر
پىشەفى مەردىندايە؟!"

خەلکە كە رېيان بە پۆلىس نەدا بېۋەنە سەرەوە بىز ناو ئۇتىلە كە و، تكايىان لە
شۇفىرە كەش كەدە ئوتومبىلە كەى لە دەرگای ئۇتىل دوور بىخاتەوە. ئەويش بە گۈنى
كردن!

دواي ئەوە، خەلکى كەمىڭ ھىپۈر بۇونەوە و، جارىكى تە دەستىيان كەردهوە بە سەر
لىدانى مامۇستا. لەم كاتەدا كارمەندانى دەولەت و پۆلىس و سەرباز و ئەفسەرە كانى
سوپا و ئەندامانى پارتەكان، ھەممۇيان، ھاتىن بىز سەرلىدانى مامۇستا
پاشان جەختى پۆلىس جارىكى تە دەستى پى كەردهوە بىز چاپىشكەوتى مامۇستا و،
ئاگادار كەردنەوە كە فەرمانە كە لە سەرەوە دەرچۈوە و، دەبىت ھەر ئىستالە ئۇورفە
دەربچىن.

ھەروەها و تىيان:

ئەگەر بە ئوتومبىلە كەى خۇتان نارۇن، بە ئوتومبىلىكى فريياڭ گوزارى دەتابىيەن!
وەلامان دانەوە كە:

مامۇستامان يەكىجار نەخۇشە و تونانى ئەوەي نى يە كە ماوهى رۇزىكى رەبەقى تر لە
سەفردا بىت. جىڭ لەوەي كە ئىنمە دەست ناخىينە كاروبارە كانى، بە تايىەت لەم
حالەتىدا كە زۇر لە مەردىن دەچىت.
يە كىكىيان و تى:

فەرمانە كە لە وزارەتەوەيە و، گىزىانەوەي نى يە. مامۇستا كە تان ھەروەك چۈن ھات
بۇ ئەم شارە، دەشىبىت بە ھەمان جۇر بگەپتەوە.. ھەر ئىستا ئۇورفە بە جىنى بەھىل!

و ئەمان:

ئىنمە دەست ناخىينە نساو كارى مامۇستا. فەرمۇون خۇتان بىبىنلىك
داوا كارى يەكە تانى پىش چاوجىخەن. جائە گەر ئەو پىي و تىن: دەپۇين، ئەوا دەپۇين!

چونکه هیچ کاتیک قسه‌ی ئەو ناگىزىنە دواوه و، ناشگونجىت ئىمە قسه‌کەی ئىوهى پى را بىگەيدىن!

لەم كاتەدا پۆلىسە كان توورە بۇون و، و تىيان:

"ئەوه يانى چى؟ ئايا ناتوانن شىتىكى ئاسانى وە كو ئەمەشى پى بلەين؟"
و تىيان:

"بەلتى ناتوانىن. ئىمە هىچ شىتىك بەو نالىين، بەلكو ئەو ھەرجى دەلىت بە تەواوى جىيەجىي دە كەين!"
و تىيان:

"ئىمەش بە ھەمان شىبۇھە پەيوەستىن بە فەرمانە رەسمى يە كانەوه. دەبىت لە ماۋەھى ئەۋپەرى دوو سەعاتدا ئورۇفە بەجى بەھىلەن و، بىگەپىندە بۇ ئىسپارتە".
كاتىك خەلتكى شار دەنگۇباسى دەركىرىنى مامۇستايان لە ئورۇفە يىست، نزىكى شەش ھەزار كەس لە بەردهم ئوتىلە كەدا كۆپۈنەوه.

ئىمەش لەو دەرفەتەدا رۇشتىن بۇ نەخۇشخانە و، سەرۋەكى فەرمانگەسى تەندرۇستىمان لە حالتى مامۇستا ئاگادار كردهو و، ئىمانگەيىندە كە ناتوانىت سەھەر بىكات و، داۋامانلىنى كرد كە ھەر بۇ خۇزى پېشكىنىن بۇ مامۇستا بىكات.

پېيشىكە كە پېشكىنى بۇ مامۇستا ئەنجام دا.. پاشان ئاۋىرى لىنى دايىھە و، و تى:
"چۈن پېكىشىي ھېنانى مامۇستاتان بۇ ئىزە كردووه؟ پلەي گەرمىي بەرزە، لە حاچىكدايدە كە ھەر گىز ناپى لە شوينى خۇزى بەجۈلىتىت. وەرن لە گەلم تاكو راپۇرتىكىان لە لېزىنەي پېيشىكەنەوە بىدەمنى كە ناگۇنچى لە شوينى خۇزى بەجۈلىتىرىت".
دوای نويزى شىوان، لە بەر وەستانى زۇر و شەونخۇونى و ماندووبۇون، بېستىملىنى بېرا. بە كاك زوپەيرم و تى:

"من زۇر ماندووم.. راۋەستانم بە پىنه لە پەلۋېزى خىستۇوم".

و تى: بېرۇ لە ژۇورە كەدا بىخەوە.

پۇشتىم و نزىكى دوو سەعاتىك نوستىم. پاشان كاك زوپەير ھاتە ژۇورەوە و، و تى:
برام منىش ئارامم نەما، ئەم ھەفتەيە خەو نەچۈرۈتە چاوما! وەرە با بە نۆرە بىخەوين.

نويىزى خەوتىنانىن كرد و، كاڭ زوبهير نوست. من و كاڭ حوسنى لاي مامۇستا ماينەوه.

پاشان كاڭ حوسنى وتى:

لەبەر شەونخۇونى و راوه ستانى زۇر، پىئە كامى يە كجار ئازارم دەدەن، دەمەۋىت كەمېڭ بىخەسىمەوه.

وتم:

من ئىستا پشۇوم داوه.. توپىش بېرىجىخوه.
بە تەنبا خۆم لە لاي مامۇستا مامەوه.

مامۇستا لەبەر ئەو "تا" قورسەى لىيى هاتبوو، لە دەمەو بەيانەوه داواىي پارچەيەك بەفرى كردىبوو.. كە بۇ بەفر گەراین دەستمان نەكەوت. كاتى شەو داھات ھەندى لە ھاوارپىيان بەفرىيان پەيدا كرد.

وتم:

مامۇستا گىيان! پارچەيەك بەفرىيان پەيدا كردووه.
ئامازەى كرد كە نايەۋىت.

وتم:

مامۇستا گىيان! ئاييا چا دەم بىكمە؟
ئامازەى كرد كە نايەۋىت.

لە سەعات دوو و نىسوی شەودالىيە كانى مامۇستا ورده ورده وشك دەبۈونەوه، منىش بە دەستە سېرىيەك تەرم دەكەرن. پاشان ھەر كاتىيەك دەمۇيسىت دايپېزىش ئەم نەيدەھىشت. ئەمەش ماوھىيە كى كەمى خايىاند.

شىنەكىم دا بەسەر گلۇپە كەدا بۇ ئەوهى رۇوناڭىيە كەدى كەم بىيتمەوه و مامۇستا بىزار نەكەت. ئىنجا ھەر دوو قۇلى مامۇستام را كېيشا، يە كسەر باوهشى پىندا كردم.. پاشان دەستە كانى لەسەر سنگى دانا و، خەوى لىنى كەوت! منىش سۇپا كەم دا گىرساند. لەبەر ئەوهش كە پېم وابوو مامۇستا نوستووه، چاوهپوان بۇزم بۇ پارشىۋە تېسىت. لە دلى خۆمدا دەمۇت: دوالىي برايانى تر دىن و، پىنكەوه پارشىۋە دەكەين.

ئای چەندە ساویلکە بۇوم! نەمەزازانى كە مامۆستا ئىمەن بە جى هىشتووە و، كۆچى بۆ جىهانى نەمرى كردووە و، چارە كانى لەم دنيا فانى يە لىكناوه!

پىشىر ئەم چەشىنە حالتەم نەبىنېبو! ئىز چۈن بزام!

كاتى پارشىپ زۇرى بەسەرداتىپەرى، برايان حوسنى و عەبدوللەھاتن و، و تىان: "ئىمە زۇر نوستۇوين".

و تىم: "دەپۇم بۆزۇورە كەى تەنىشىتمان تاڭو نويىزى بەيانى بخونىنم. جوولەتان لېۋە نېيەت، چونكە مامۆستا نوستۇوە".

پۇشىم بۆزۇورە كەى تر، نويىزى بەيانىم كرددو، زىكىر و ويردى رۇزىانەم لە گەل جزمىنىكى قورئانى پېرۇزدا خويند. هەر ھېندهى چاوه كامى لېكنا تاڭو بخەمم، برايان ھاتن و تىان:

"بىرام! مامۆستا جوولەتلىنى بىراوه!"

و تىم: "مامۆستا نوستۇوە خەبەرى مەكەنەوە".

جارىيەتى تر ھاتنەوە و، و تىان:

"مامۆستا ھەر ھىچ ناجوولىتەوە!"

پىشكەوە پۇشىن بۆزۇورە كەى مامۆستا. زوبەير لە لاي سەرييەوە دانىشت و، ھەر چوارىشمان بۆمان دەپروانى. مامۆستا ھىچ نىشانەيە كى جوولەتلىنى نەدەبىنرا، بەلام پلەي گەرمىي ئاسايى بۇوا زۇر پەشىركابىن.

زوبەير و تى: "ئەم جۈزە حالتانە زۇر جار لاي مامۆستا پۇو دەدەن".

پەزارە دايىگرتىن. كاك زوبەير و تى: پىاويڭىك ھەيە ناوى "عومەر ئەفەندىي واعىز"، سەر لەم چەشىنە مەسەلانە دەرددەكەت.

كاتىيەك ئەو پىاوه ناوبر اوەھات و، حالتى مامۆستايى بىنى، و تى:

﴿إِنَّ اللَّهَ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعون﴾ (البقرة: ۱۵۶) ! برايانم! مامۆستا كۆچى دوايى كردووە!

چاوه كامى ھەر گىز وەفاتى مامۆستايىان نەدەسەلماناند. چونكە سالى (۱۹۴۹) كە لە بەندىخانەي ئافييۇن بۇوین، مامۆستايىان ڙەھر انخوارد كرددو، زمانى سور ھەلگەرە.

ئەو كاتە بەردهوام بۇ حالتى مامۆستا دە گريايىن. كاك ئەممەد فەيزى - خوالىي خۇش
بىت - وتى:

"بۇچى وە كو منداڭ دە گرىن؟ تەمنى مامۆستا درېزە!"

لىزەشدا قىسە كەى كاك "ئەممەد فەيزى" م بىر هاتەوە. دلى خۆزمىم دايەوە و، وتم: تز
بلېنى تەمنى مامۆستا درېز بىت؟!

خېира برايان پۇشتن تاڭو ھەواڭ بە پارىز گاڭانى ترى ولاٽ بىدەن!

مامۆستامان بە پارچە يەڭ كەتانى نەرم داپوشى..

دوای ماوەيە كى كەم خاۋەنى ئوتىلە كە هات، كە سەيرى مامۆستايى كىرد، زانىي
كۆچى دوايى كىردووە. ئىز دەيکىشى بە رانى خۆيدا و ھاوارى دە كىرد..

دوای ئەدو، بەپىوه بەرى ئاسايىش هات و، پرسىارى لە ھۆزى شەلەزانى خاۋەن ئوتىل
كىرد.

وەلامى دايەوە:

بەدىعوززەمان وەفاتى كىرد!

وتى:

ھەر بە راستى وەفاتى كىردووە؟!

وەلامى دايەوە:

بەلتى!

ئىز ھەموو پۆلىسە كان بەردهمى ئوتىلە كەيان بە جىي هيىشت. ئىجا پىرىشكى تايىھەت
هات تاڭولە وەفاتى مامۆستا دلىنا بىت، وتى:

"الله.. الله.. پلهى گەرمى زۇر بەرزە.. ئايان ئاوينىيە كەنان لە لا ھەيە"؟

ئاوينىيە كەى لە سەر دەمى مامۆستا دانا و، دلىنا بىوو لە نەمانى ھەناسەي بە تەواوى.

پاشان وتى:

"بەلتى وەفاتى كىردووە! بەلام حالەتە كەى لە ھى وەفات ناچىت.. گومانم تىايىدا
ھەيە.. بۇ يە پىم باشە جارى ئەسپەرەد نە كىرىت".

پاشان پاپۇرتى خۆى بۇ بەرپەسان نۇوسى.

دوای ئهو، "قازی میرات" هات و، میراتی بە کانی مامۆستای نووسى، كە بىرىتى بۇون لە:

"سەعاتىك و، بەرمالىڭ و، مىزەرتىكى سەر و، جوبىيەك". هەموو ئەوانەشى پادەستى عەبدولەجىدى براى مامۆستا كرد.

ھزاران كەسى خەلکى ئورفە لە بەردهم ئوتىلە كەدا كۆبوونمۇ و، پارىز گاكانى تريان لەم ھەوالە دلتەزىنە ئاگادار كردهو.

دواي نويزى نىوهپۇ، تەرمى مامۆستا لە ئوتىلە كەوه برا بۇ "خانەقا" بە مەبەستى شۇرۇدى.

لەبەر زۇرىيى حەشاماتە كە دواي دوو سەعات يان زىاتر گەيشتىنە ئەوى، چونكە ھەموو خەلکى ئورفە هاتبۇون و دوكانە كانيان داخستبۇو.

لەو كاتەدا كە تەرمە كەى مامۆستايىان ھەلگرت، من و كاڭ حوسنى لە ھۆشى خۆمان چۈوين.

كاك عەبدوللەھاوارى كرد بە سەرماندا:

بۇچى ئېوه مىتلىن؟! خېراكەن بىّدار بىنەوە.

كاتى بۇ شۇرۇدى تەرمى مامۆستا گەيشتىنە "خانەقا"، لەبەر زۇرىيى جەنجالى بە كە چۈونە ژۇرۇرەوە ئەستم بۇو، بۇيە زۇر بە زەھەت رېشىتىنە ژۇرۇرەوە و، توانيمان تەرمى مامۆستا بشۇين. "مەلا حەميد ئەفەندى" كە لە زانابانى ناودارى ئورفەيە، مامۆستاي شۇرۇد^(۱).

لە شۇرۇدى تەرمى مامۆستادا، برايان زوبەير و حوسنى و عەبدوللەھ خلۇوصى، يارمەتى يان دايىن.

(۱) "مەلا حەميد ئەفەندى" ئەم يادگارى بە دەگىرپۇغۇ:

لە مىزگۇتى "قازى ئۇغۇر" لە لىعىتكاڭدا بۇوم. مامۆستام لە خەوندا بىنى. پىنى ونم: دەبىت لاسادەي تەرمە كەم بىت و بىمشىرىت، چونكە دەرم. پىنم ونم: مامۆستا كەم دروست نى بە كەسىك لە لىعىتكاڭدا بىت پۇراتە دەرەوە. جامن چى بىكم؟ ونى: سەيرى فلان لابېرى "ملتقى الابر" بکە دەبىنت كە دروستە. كە لە خەوەنلىسام هېشتى لە ژېر كارىيگەرىنى خەونە كە مدا بۇوم، كىنىي ناوبرام هەينا و سەيرى ئەو لاپەرىيەم كرد، يىنەم بە جۇزەيە كە مامۆستا ونى! بەم شىۋىيە شەرەفى شۇرۇدى تەرمە كەى ئەم دەست كەمەت. (ش: ۴۵۱)

دواى تەواوبۇنى شۇرۇنى، تەرمە خاۋىنە كەيمان بىردى بۇ مىزگەوتى "ئولۇ جامىع" تاڭو
خەتمە قورئانى پىرۇز لە سەر پۇچى خۇيىن.

ئەمە شەوه تەرمە كەىلە مىزگەوت مايەوە.

ھەمەو خەلکە كە تا بەيانى خەتمى قورئانىان خۇيىندۇ پاداشتە كەيمان پېشىكەمش بە
پۇچى مامۇستا كەرد.

ھەر ھېنڈەرى پۇچى بۇوه شارى ئۇورفە يە كىجار جەنجال بۇوبۇو، لە بەرئەمەوە
خەلک لە ھەمەو شۇيىنەكى تۈركىياوه ھاتبۇون.

لە بەر جەنجالىي لە راھىدەر پىمان وابۇ ئەمپۇز لە توانادا نەيىت بە خاڭ بىسپېرىت.
بەلام والىي شار ناردى بە شۇيىمانداو، بە جەختەوە تىكاىلىنى كەدرىن كە ھەر ئەمپۇز
دواى نويىزى عەسر لە بىر پۇچى ھېينى تەرمى مامۇستا بنىزېرىت. چونكە جەنجالى لەناو
شارە كەدا گەيشتۇرۇتە راھىدەك لە تواناي شاردا نى يە جىيى ئەمەمۇوه ئىندا بىيىتەوە.
يە كىسىر راڭىيەنرا كە دواى نويىزى عەسرى پۇچى پىشىج شەمە، نويىزى جەنازە
لە سەر دەكىرت.

خودى والى و سەرۋەكى شارەوانى، ئامادە بۇون و لە نويىزى جەنازەدا بەشدارى يان
كەرد.

سەرمان لە دىياردەيە كى سەير سوور مابۇو، كە بىيىتى بۇو لەمۇھى لە دەمى شۇرۇنى
تەرمى مامۇستادا باران نىم دەبارى و، چەند بالىندەيە كى غەربىيەن بە ژمارەيە كى زۇر
دەبىنى كە شىڭ و شىۋەيان نامۇز و پەنگاۋەنگ بۇو.

بەم جۇرە، دواى نويىزى عەسرى پۇچى پىشىج شەمە، مامۇستا ئەسپەرەتى خاڭ كەرا.
زۇر كەسىش نەيانتوانى ئامادەيە بەپىنكىردى تەرمە كەىلە، مەگەر كەسىك كە بە
ئۇتومبىلى تايىبەت ھاتتىت. بۇ غۇونە ئەوانە ئەمېردا غەزىغا نە كەھوتىن..

يە كېڭىلەوانە كاك "جميلان" بۇو كە خەفەتىكى قۇولى خوارد بۇ فرييا نە كەھوتى
تەرمە كەىلە، و تى:

"سالاڭىنىكى زۇر خزمەتى مامۇستام كەرد، كەچى ئەمپۇز بە داخەوە ئامادەيە وەفاتى
نەبۇوم"!¹

□ دوا یادگاری

عه‌بدولله‌جیدی برای مامؤستا، ده‌تیت:

پشچ مانگ دوای وهفاتی براکهم، بانگیان کردم بټ دیوانی والی له شاری "قونیه".
لهوئ سی جه‌نه‌رالی سوپام له لای بینی^(۱).

یه کېنکیان پېی و تم:

ئاشکرایه ئیمە له بارودوخنگى ناسكدا ده‌ئىن. پۇز لە دواي پۇز ئەوانەی كە له
پارىزگا كانمە سەردانى گۈزى براكەدان دەكەن، لە زىادبۇوندان. ئیمە دەمانەۋىت بە^ه
هاوکارىي ئیوه تەرمە كەى بۇ ناوه‌پاستى ئەنادۇل بگۈزىنىمە. بۇيە تکات لىنى دەكەن
ئەم داواكاري يه ئىمزا بکەن!

ئەمەيان وەت و، كاغەزىنگىان دايە دەستم كە ئەم داواكاري يە بە ناوى منمە تىدا
نووسرابۇوا!

دواي خويىندنەوهى، پىسم وتن:

"بەلام من داواي ئەممەم نە كردووه.. تکاتان لىنى دەكەم لىپى گەپىن با لانى كەم لە
گۈزە كەيدا بجهوئىتەوە!"

كەچى ئەوان لە سەرھەلۇيىتى خۆيان سوور بۇون و، وتيان هيچ چاره‌يە كى تىرت لە
بەرده‌مدانى يە!

دواي ئىمزا كردنى داواكاري يە كە، پۇشتىن بۇ فېرۇ كەخانە و، لهوئ فېرۇ كەيە كى
سەربازى بىرىدىنى بۇ "ئۇورفە" و، سەعات سىبى شەو پۇشتىن بۇ لای گۈزە كەى. دوو
تابۇوت و چەند سەربازىك لە سەرەتە كەدا ئامادە بۇون.

(۱) لە (۱۹۶۰/۵/۲۷) دا كودەتاپە كى سەربازى كۆنلەپى بە حوكى "پارتى ھۇكرااتى" هىنا و، تەندامانى
حڪومەت بىران بىز ئەم دادگايى كە ناوى "دادگای دەستور" ئىلى نزاپۇو. ئەم دادگايى بە جىئەجىن
كەردىنى فەرمانى لە سىدەرەدان بۇ "عەدنان مەندەرس" ئى سەرۋۆك وەزىران و دوان لە وەزىرە كانى و، بە ماوهى
زېندانىي جىاواز بىز وەزىرە كانى تر و بەرپەسانى پىشىووی حڪومەتى پارتى ھۇكرااتى، كۆنلەپى بە كارە كانى
ھىننا. هەروەك بە ئاشكرا دۈرۈمناپەتى يان بۇ ھەمرو بىز وەتكەنەوە ئىسلامى يە كانى نا توپىكىا دەرپىرى، كە يە كېنگى
لهوانە بىز وەتكەنەوە قوتاپىانى نوور بۇو. وەك بلەپى يە دۈرۈمنانى ئىسلام لە مامۇستا نوورسى تەنانەت لە دواي
وهفاتىشى كۆنلەپى بىن نەھاتىپتى، بۇيە ويستيان لە گۈزە كەيدا تۆلە ئى بکەنەوە. لە بەر ئەمە، تەرمە كەم ئەم
زانى مەزىنەيان بۇ جىئە كى نەزەنراو گواستەوە!

پزىشىكە سەربازى يە كە لىيم نزىك بۇوه و، بىيى وتم:
"نىڭەر ان مەبە.. مامۇستا دە گۈزىنەوە بۆ ئەنادۇل".

دواى ئەم قىسىمە يە كە، خۇم بۆ رانە كىرا و دامە پرمەي گريان.
پزىشىكە كە فەرمانى دا بە سەربازە كان كە گۈزە كە ھەلبەنەوە، بەلام ئەوان دوودىل
بۇون لەو كارە، لە تۇورەمى خوا دەترسان!
پزىشىكە كە وتنى:

"ئەمە كارنىكە پىنمان سېپىردا، چارە يە كى ترمان نى يە جىگە لە جىبىيە جى كىرىنى".
ئىز سەربازە كان گۈزە كەيان ھەللىدایەوە و تابوتە كەيان لى دەرھىنا.

كاتى تابوتە كەيان ھەلچىرى، لە بەر خۇمەوە وتم:
"دەبىن ئىسىكە كانى برا خۇشەویستە كەم ئىستا بۇوبىن بە تۆز".
بەلام كە دەستىم لە كفنه كەى دا، دەتوت دويىنى وەفاتى كىردووە! كفنه كەى وە كو
خۇزى مابۇو، ھىنندە نەبىن كە لە لاي سەرىيەوە كەمىك رەنگى زەرد بۇوبۇو، ھەروك
پەلەيە كى لە شىيەي دلىزىپە ئاوىيىكدا پىتوه بۇو.
كاتى پزىشىكە كە دەمۇچاوى ئەوي دەرخىست، شىيەي زەردىخەنەيە كەم لە سەر
پۇخساري بىنى!

باوه شىمان بەو مامۇستا مەزندادا كردى، خىستمانە ناو تابوتە كەى تر، ئىنجا ھەلمان
گىرت بۆ فېرۇڭە خانە.

شەقامە كانى شارى "ئۇورفە" لە خەللىك چۈل كرابۇون و، پېبۇون لە سەربازى
چەكدار، چونكە لە شاردا قەدەغەي ھاتوچۇر پاڭەيەنرا بۇوا
لەناو فېرۇڭە كەدا و لە تەنېشىتى تابوتە كەوە بە دلىتكى پە لە پەۋارەوە دانىشتىبۇوم و،
چاوه كانىشىم پېبۇون لە فرمىسىك.

فېرۇڭە كە بەرهە "ئافىيۇن" رۇشت و، لە وېشەوە بە ئوتومېيلىكى ئامبولانس
تابوتە كە برا بۆ ئىسپارتە و، لە شوينىكىدا نىزىرا كە تا ئىستاش نەزانراوە!
رەحىمەتى فراوانى خواى لى بىت و، لە بەھەشتى بەريندا بىحەوېنىتەوە، ئامىن^(۱).

□ وه‌سیه‌تیک

(هر له میزه مامۆستامان له سه‌ر ئهو په‌فتاره‌ی ده‌پرات که بريتى‌يە له‌وه‌ی به مه‌بەستى پاراستنى پله‌ی بەرزى زانست، هېچ كاتى زەللىلى بەردهم گەورەترين سەرۋەكدا نەنواندوووه و، بە بىن بەرامبەر ديارىي لە هېچ كەسيكىش وەرنە گرتۇووه.

ئىستاش لە بەر ئەو نەخۇشى يەى كە لە رادە بەدەر لاوازى كردوووه، ديارى لە كەس وەرنە گرىت - كە زاناييان پېيان وايە زيان لە وەرگەرنىدا نى يە - بىگرە لە ئىمەشى وەرنە گرىت كە خزمەتى دە كەين، با زۇر بچۈر كېش بىت. چونكە بە چاوى خۇمان دەبىنин كە هەركات ئەو ديارى يە بخوات پىشكەشى دە كەين، بىن نەخۇش دە كەويت! ئىز دەلييا بۇوین له‌وه‌ی كە ئىلھامى دلى كراوه نابى ئەو دەستورەي درېڭايى ژيانى بشكىنېت..

واته نابى "پەيامە كانى نوور" بىكىن بە ئامپاز بۇ هېچ شتىك. ئەوهش لە پىناوى پارىزگارى كردن لە ئىخلاسى تەواوه تىدا.

ئىمە ئىستا لە وەرزە جەزنى پەيامە كانى نوورداين، كە بلاوبۇونەوه‌ی ئەو پەيامانىيە لە هەموو لايەكدا. كەچى هيشتا دەبىنин مامۆستا لە گفتۇرگۇز وەرس دەبىت و، بە سەير كردن و تەوقە لە گەل كردىش تەنانەت لە لايەن تايىەتمەندىرىن قوتاپى و براى خۇيمە، قەلس و بىزارە!

لەم بۇزە پىرۇزانەي جەزىدا دەبىت:

"با گۈزپە كەم لە شوينىكى تەواو پەنهاندا بىت و، جىگە لە يەك دوو كەسى قوتاپىام كەسى تر شوينە كەن نەزانىت. ئەمە وەسیه‌غە بۇتان. چونكە ئەو پاستى يەى كە لە دنيادا پىنى گفتۇرگۇزلىنى گرتم، بىن گومان دواي مردىشىم پىملىنى دە گرىت".

ئىمەش لە لايەنى خۇمانەوه لە مامۆستامان پرسى:

ئەو كەسەي دىتە سەر گۈزە كەت، فاتىحە دەخوينىت و پاداشتى ئەو قورىان خۇينىدەن دەست دە كەوى.. ئىز ج حىكمەتىك لەوهدا هەيدە پى نەدەن بەوهى سەردانى گۈزە كەت بىكىت؟

وەلامى دايەوه:

ئەو "بىن ئاگايى" يەى كە لەم سەردەمدالە "خۇويىتى" و "خۇشويىستى زات" ھوھ سەرىي ھەلداوه، والە خەلکى دەكەت كە لە دەمى سەردانى گۈزە كاندا بایەخ بە پلەوپايدە و ناوبانگى دىنيابى مىدووه كە بدەن، وەك ئەوهى لە دېز زەماندا فيرۇعەونە كان دەچۈون تەرمى مىدووه كانيان بە مۇميا كراوى ھەلەدە گىرت و، پەيكەريان بۇ دادەنەن، و، وېنە كانيان بلاودە كردنەوه، تاڭو سەرنجە كانيان بۇ رابكىشىن.

لە ئەنجامى ئەمەشدا ئەو سەرنجانە ئاراستەى واتاي ئىسىمى يەكە - واتە خودى كەسە كان - كران، نەك واتا حەرفى يەكەى، كە لە غەيرى خودى كەسە كەدایه.. بە هەمان جۆر.. ئەھلى دىنياى ئەم كاتە شەمان ropyو بايەخيان ئاراستەى خودى كەسە مىدووه كە و پلەوپايدە دىنياى دەكەن لە دەمى سەردانى گۈزە كەيدا، لە بىرى ئەوهى - وەكوجاران - سەردانىكى شەرعىي رەھوا و، بە نىازى رەزامەندىي خوا و پاداشتى دوارپۇز بىت.

لەبەر ئەوه..

وەسىھەتنان بۇ دەكەم كە شۇنىنى گۈزە كەم ئاشكرا نە كرىت، لەبەر پارىز گاربىي نەھىشى ئىخلاسى تەواوھتى و، تاڭو ئەو ئىخلاسەش زامدار نەكەم كە لە پەيامە كانى نۇوردا ھەيدە.

ئىز كەسى كە فاتىحە بخۇيىت لە هەر شۇنىنىكى خۇرھەلات يان خۇرئاوا بىت و، هەر كەسى بىت، پاداشتە كەى بەو رۇحە دەگات)^(۱).

(۱) پاشېندە كان، پاشېندى ئەميرداغ ۵۶۶-۵۶۷.

(الداعی^(۱))

گلکوئی رو و خاوم حفتا و نو تهرمی^(۲) سه‌عیدی گوناهبار و لمش به ئازاری له ئامیز گرتوه و، هه شتاهه مینیشیان بوروه به کیلی گوره که‌م.
 هر هه مووشیان، ئه سرین بوزایه بورو نی ئیسلام هه لد پریز...
 سه‌رجه‌م تهرم‌ه کانی ناو ئه و گوره پر له مردووه، له گه‌ل کیله که‌یدا، له پرم‌ه گریاندان. سبېینیش به پله و خیرا رووه و گوره‌پانی ئه‌ودنیا هه‌نگاو ده‌نیم.
 له دلنيایه‌شدام که پاشه‌پروری ئاسیا، به زوی و ئاسمايیه‌وه، تسلیمی "ده‌ستی سپی" ئیسلام ده‌بیت.
 چونکه ده‌ستی پاستی ئیسلام به‌ره که‌تی ئیمانی تیدایه و...
 دلنيایی و ئاسایش به خەلکی ده‌بەخشیت.^(۳).

* * *

(۱) ئەم پارچه‌یه ئیمزا يەتى. (دانه).

(۲) واته له يەك سالدا دوو "سه‌عید" دەمن، چونکه له ماوهی سالیکدا دوو جار لمش نوی دەبىتەوه. سه‌راجه‌ای ئووهش كە دەرىدە خات سه‌عید ئەم سال لە سالى حفتا و نو تهرمینیدايە و تا ئەم بەرواره واته ئەم ساله دەزى، چونکه هەموو سالیک سه‌عیدىك دەمرىت. (دانه). (مىستەفا صونگۇر دەلىت: مامۇستا ئەم پەروىزەی لە سالى ۱۹۵۱ از لېرەدا زىداد كەردووه).
 ئووهش كە ئەم واتايە پۇر بۇون دە كاتوه بېگىدە كى دانەر خۇبىتى لە بەرھە مىنگى دىرىنيدا بەم دەقە كە تىايىدا دەلىت: (من ئىستا پۇختەي هەشتا "سه‌عید" م كە بە ماوهی چىل سال بە چەندىن قىامەتى يەك لە دواي يەك و زېخىرە بې كى لە بەرگرتەوهدا تىپەپۈن و بەرھەم هاتۇون. پېرسىتى ئه و حفتنا و نو "سه‌عید" م مردووه، يەك زېنده‌ووی ھەستىارە. خىز ئە گەر ئاولى "زەمان" بې سېتىت و پابووه سېتىت و ئەم سەعیدانش بەرچەستە بىن و بىز يەك بېوانىن، ئەوالە بەر جىاوازىي زۇرە كان يە كەز ناناسىنەوه. من بەسەر لەم قۇناغانەدا تىل بۇومەوه، ئىتر جوانى و چىز و چا كە كانيان پەرتوازە بۇون و، خراپە و ناشىرىنى و ئازارە كانيانم بۆ مايهو. جا هەرۋەك "من" ئىستا ھەر ئەم "من" ئەم لەم قۇناغانەدا، بە هەمان جۇر "من" ھەر ئەم "من" لەم لەنلەنەشدا كە بە مردۇم دېنە پېش. ئەوەندە ھەيە كە لە هەموو سالیکدا دوو جار گەردىلە كانى ئەم مەنزىلە كۆچىنگى گشتى دەكەن و، "من" پۇشا كە كەي خىزى نوی دە كاتوه و، "سه‌عید" ئى نوی دەپۇشىت و كۆنە كەي لە بەر دادە مالىت). داوهرى يە كان، ئاماژە كان، ل: ۸۲۶-۸۲۵.

(۳) بىرسكە كان، بىرسكە سى و دووهەم، ل: ۷۵۴.

پشی چوارہم

نے
تائیسہ پنهندی یہ کا

بهندی یه که‌م

چهند حالتیکی تایه‌ت

۱ - گراندهو و داخران

(هر له منالیمه‌وه هه‌تا ئیستا حالته کانی تینگه‌یشتم له یه کتر جیاوازن. ئوه‌تا کاتی واھیده وه کوئه‌وه که له سه‌ر مناره‌یه‌ک بیم، که‌چی له کاتیکی تردا‌له بنی بیردام.. گەلئی "پاستی" هەن کە خۆشمویستمن و ده مناسن، که‌چی له ماوهی چرکیه کدالیم ده بنه بیانی و ئىنكاری بیان لئى ده کەم. پاشان له کاتیکی دیکەدا، بى ھیچ بانگھەیشتیک، "پاستی" ی هېیندە وردە دېنە دەست کە تەنانەت ناویشم نەبیسترون.. هەروهه کەندی کات له "باقل"^(۱) نەزانتر دەم، که‌چی له سیاسەتدا خۆم بە وینه‌ی "سەحبان"^(۲) دەبینم^(۳).

(بەلتى، چارم نى يە؟ ئەم سنوو حاتانه بهم چەشنه بۇ دەلم دېن. لە کاتيکدا دەبینم وەك بلىيى لە سه‌ر مناره‌یه کى بەرزه‌وه دەدویم، که‌چی له چەندىن کاتی تردا‌له بنکى بىرىنىکى قورولەوه هاوار ده کەم)^(۴).

(۱) باقل: ناوی کەسینکە له ئەددەبى عەرەبىدا بە غۇرنەی بىن توانابى لە قىسە كەردندا دەبېننەوه. (وەرگىز)

(۲) سەحبان: كورپى زوفىرى كورپى ئىاسە. بە سەحبانى واپىل ناسراوه. گوتاربىزىنکى زمانپارا او بۇوه، بە غۇرنەی قىسەزانى و پەۋانبىزى و حازرۇھلامى دەبېننەوه. لە پىش ئىسلام لە دايىك بۇوه و هەتا سالى (۴) كۆزچى) ژیاوه. (وەرگىز)

(۳) داۋەرىيە کان، مۇنازەرات، ل: ۲۸۷-۲۸۸.

(۴) مەسىھىپى نۇورى، خالىتك لە نۇورى ناسىنى خواى گەورە. هەروهه: پاستىي تەوحىدىيان تەوحىدى راستەقىنە، ل: ۱۳۷.

۲ - وهرنه گرتنی دیاری

(هر له منالیمه‌وه پاره و پوول و دیاری خه‌لکم به هیچ جزئیک له هیچ که سیک وهرنه گرتتووه و، هرچه‌نده‌ش هه‌زار بوم و گه‌لئی پیویستم به پاره بمو که‌چی هرگیز به خرم پهوا نه‌بینیوه که پیویستی به کام له لای خه‌لک بدرکینم. له هه‌مان کاتدا زاهید و، سوئی و، ورزشکاری روحی و، خانه‌دان و خاوه‌ن نه‌سه‌ب و دارای ناوبانگیش نه‌بوم!

به‌رام‌به‌ر به‌مه، خرم و ئه‌و برادرانه‌ش که ده‌یانا‌سیم سه‌ریان سووپ ده‌ما و ئه‌م حالت‌هه‌مان بـلاوه سه‌یر بـو. پاش چه‌ند سـالیک لـه حـیـکـمـهـتـی ئـهـمـهـتـیـکـهـیـشـتم. ئـهـوـهـبـوـبـوـم دـهـرـکـهـوتـ کـهـ ئـهـوـ حـالـتـهـ تـهـ رـوحـیـ بـهـ نـاـوـبـراـوـهـیـ خـوـایـ گـهـورـهـ پـیـ بـهـخـشـیـبـوـوـم، لـهـبـهـرـ ئـهـوـهـ بـوـوـ سـهـرـ بـزـ پـارـهـ وـ تـهـمـاعـ دـانـهـهـوـیـنـمـ وـ، پـاشـانـیـشـ هـیـچـ رـهـخـنـهـیـهـکـ تـارـاسـتـهـیـ "پـیـامـهـ کـانـیـ نـوـورـ" نـهـ کـرـیـتـ لـهـ وـ مـوـجـاهـهـدـانـهـیـ کـهـ ئـهـمـهـ پـهـیـامـهـ خـسـتـوـرـیـانـهـهـ ئـهـسـتـزـیـانـ. دـهـنـاـ دـوـزـمـنـهـ سـامـنـاـکـهـ کـامـ لـهـ رـوـوـهـهـ مـشـتـهـ کـوـزـلـیـکـیـ جـهـرـ گـپـرـیـانـ تـیـ دـهـسـرـهـوـانـدـمـ).

(برایام! ده‌زانن من سه‌ده‌قه و یارمه‌تی و هرناگرم و، نام به‌هه‌وی ئه‌و چه‌شنه یارمه‌تی یانه‌ش. لـهـبـهـرـ ئـهـوـهـ، بـهـرـگـ وـ بـزـشـاـکـیـ تـایـیـهـتـیـ وـ شـمـهـ کـهـ پـیـوـیـسـتـهـ کـانـیـ خـرم دـهـفـرـوـشـمـ، تـاـکـوـ بـهـ پـارـهـ کـمـیـانـ ئـهـوـ کـیـنـیـانـمـ لـهـ بـرـاـکـامـ بـکـرـمـهـوـهـ کـهـ ئـهـوـانـ نـوـرـسـیـوـیـانـهـتـهـوـهـ. ئـهـمـهـشـ لـهـبـهـرـ ئـهـوـهـیـ نـهـیـلـمـ سـوـودـ وـ بـرـڑـهـوـنـدـیـ بـهـ کـانـیـ دـنـیـاـ تـیـکـهـلـ بـهـ "پـیـامـهـ کـانـیـ نـوـورـ" بـنـ، تـاـکـوـ زـیـانـ بـهـوـ پـهـیـامـهـ نـهـگـاتـ وـ بـرـایـانـیـ تـرـیـشـ پـهـنـدـلـهـمـ وـهـرـبـگـرـنـ وـ، ئـهـوـانـیـشـ پـهـیـامـهـ کـانـ نـهـ کـهـنـ بـهـ "هـزـکـارـ" بـزـ هـیـچـ شـتـیـکـ).

(گـرـنـگـتـرـینـ هـزـکـارـیـ پـیـوـیـسـتـ نـهـبـوـوـنـ بـهـ خـهـلـکـ، ئـهـوـ وـتـهـیـهـ کـهـ "ئـیـبـنـ حـهـجـمـ" (۳) باوـهـرـبـیـنـ کـراـوـ - لـهـ لـایـ رـیـپـهـوـانـیـ مـهـزـهـبـیـ ئـیـمـهـیـ شـافـیـعـیـ - وـتـوـوـیـتـیـ:

(۱) پـاشـبـهـنـدـهـ کـانـ، پـاشـبـهـنـدـیـ ئـهـمـرـدـاـغـ ۳۶۲-۳۶۳/۱.

(۲) پـاشـبـهـنـدـهـ کـانـ، پـاشـبـهـنـدـیـ ئـهـمـرـدـاـغـ ۴۵۶/۱.

(۳) زـانـاـوـ لـیـنـکـوـلـنـرـیـکـیـ مـیـسـرـیـ بـهـ وـ نـاوـیـ: ئـهـمـمـدـدـیـ کـورـیـ عـلـیـ کـورـیـ حـجـهـرـیـ هـدـیـتـهـمـیـ بـهـ. لـهـ نـیـوانـ سـالـهـ کـانـیـ (۹۰۹-۹۷۴) دـاـرـیـاـوـهـ. گـهـلـئـیـ بـهـرـهـمـیـ بـهـنـرـخـیـ جـیـهـیـشـتـوـوـهـ، وـهـکـ: "الفـتاـوـیـ اـلـفـیـعـیـةـ" وـ "نـفـخـةـ الـحـتـاجـ لـشـرـحـ الـنـهـاـجـ" لـهـ فـیـقـهـیـ شـافـیـعـیـ، هـرـوـهـهـاـ "شـرـحـ الـأـرـبـعـينـ النـوـرـیـةـ" وـ "شـرـحـ مـشـکـاـةـ الـمـاصـبـیـ" ئـهـبـیـزـیـ وـ...ـ هـتـدـ..ـ بـرـوـانـهـ: "الـأـعـلـامـ لـلـزـکـلـیـ" ۲۲۱/۱.

"گهر تو پیاوچاک نه بیت و شتیکت به نیازی پیاوچاکی پی بیه خشریت، حرامه و هری بگریت"^(۱).

بهلئی، مرؤفی ئەم چەرخە، لەبەر ھەلپە و تەماع، دیارى يە ھەرزانە کەی خۆی بە نرخینکی گران دەفرۇشیت! ئەمە تا کەھسینکی گوناھبارى كۆلەوارى وەڭ من بە وەلى يە کى پیاوچاک دادەنیت و ئىجا كۈلۈرە يە كەم بە دیارى دەداتنى!

جائە گەر من - خوانە خواستە - لەو باوەرەدا بەم كە پیاوینکى چاڭم، ئەمە نىشانەی لە خۆ بايى بۇونە و بەلگەی ناچاڭكى يە. خۆ گەر باوەرپىشىم بەمە نەبىت كە پیاوچاڭم، ئەوا وەرگەرتى ئەم مالە بۇ من دروست نى يە.

ھەروەھا وەرگەرتى سەددەقە و دیارى بەرامبەر بەم کارانەی كە رۇویان لە دواپۇزە، وەڭ ئەمە وايمە كە مرۇف لەم دنيادا و بە چەشىنکى "فانى" چەند بەرۇبوومىكى "ھەميشەبى" ئەودنیا لى بکاتەمە و بە فەنایان بىدات)^(۲)!

(گەلنى ھۆكاري زۇرەن كە پىنى دیارى وەرگەتنىم بېن نادەن، گەنگە كەياننان بۇ باس دە كەم كە بىرىتى يە لەمەھى "وەرگەرتى دیارى" پەمۇھەندىسى بىڭەرد و گەرمۇگۇرى نیوان من و قوتاييانى نۇور دەشىۋىننىت.

سەرەپاى ئەمە كە من، بەھۆى قەناعەت و بەرە كەت و لانەدانم لە دەست پىنە گەرتىن، تائە پادىھى دەستكۈرت و مۇحتاج نىم كە وەری بگرم. بەلکو ھەر ناتوام دەستە كام بۇ مالى دنيا درېز بىكمۇ، كارىيەكە لە توانا و وىستى خۆم بەدەرە.

والە نیوان ھۆكاري زۇرە كانى ئەمدا يەڭ ھۆكاري ورد باس دە كەم:

(۱) دەقى و تەكەمى "ئىين حەجەر" - كە مامىزتا نۇورسى پۇختە كەى هىنبا - ئەمە خوارەوە يە: (ھەركەھسینكى گومانى سيفەتىكى وەڭ فەقىرى و پیاوچاڭكى و نەسەبى بىن بىرىت و لەبەر يە كىڭ لەو سيفەتانە شتىنکى بىن بىھ خشرىت، بە چەشىنکى كە بەلگە و نىشانەي زۇر بۇ ئەمە لە ئارادا بىن كە لەبەر ئەمە سيفەتانە لە شەھى بىن بەخشر اوە، يان بەخشرە كە راستەو خۆز بلىت لەبەر لەو سيفەتە شتە كەى بېن داوه، لەو كەسىش لە راستىدا بە پىچەوانەي ئەمە سيفەتە بىنت كە گومانى بىن دەبرا، ئەمە حەرامە وەری بگرنىت. بەھەمان جۇر گەر سيفەتىكى نادىيارى واي تىدا بىنت كە لە گەر بەخشر بېنى بىانىت، ئەمۇ بەخشىنەي نەداتى... هەندى...) بىوانە: "تحفة المحتاج لشرح المنهاج" لابن حجر الھيثمي الشافعى ۷/۱۷۸. (وەرگىپ)

(۲) مەكتوبات، مەكتوبى دووھەم، ل: ۲۱.

هاوری‌یه کی دلسوز که بازرگان و کاسبکاره، ئندازه‌یه ک "چا" لە گەل خۆیدا بز هینابوم که بایی سی قوروش دهبوو، بەلام من لیئم ورنه گرت.

وتى: مامۆستاي بەرپىزم! نائومىدم مەكە و دەست بە پۇومەوه مەنى، چونكە لە ئەستەمبوللۇوھ بۆم هیناوىت!

منيش لیئم ورگرت، بەلام بە دورو قات نرخە كەيم بىن دا!

وتى: مامۆستا! بۇچى ئەم جۈزە مامەلەيە دەكەيت و چ حىكەمەتىكى تىدايە؟

وتم: تاكو نرخى ئەو دەرسەي کە تۆلە منى وەردە گرىت و ھيندەي ئەلماس بەنرخ و بەھادارە دانەبەزىئىمە ئاستى ورده شۇوشە بىن نرخە كان. واتە من لەبەر سوودى تۆواز لە سوودى تايىھەتىي خۆم دەھىنم!

بەلىنى، ئەو دەرسى "پاستى" يەي کە لە مامۆستايەك وەرى بىگرىت بۆ بەدەستەھىنانى خاشاكى دنيا دانەبەزىت و، پىسى بۆ تەماع و زەللىلى نەترازىت و، لە بەرامبەر خزمەتگۇزارى يەكانى لە پىناوى حق و راستىدا داواى ھېچ شتىڭ نەكات و، ناچارى مەرايى كەس نەبىت، بىن گومان ئەو دەرسە، بە وىنەي "ئەلماس" بەھادار و بەنرخ دەبىت.

بەلام ئەو دەرسەي کە لە مامۆستايەك وەرگىرايىت ناچارى وەرگەتنى خىزى و صەدەقە و مەرايى بوروپىت بۆ دەۋەمەندان و، عىززەتى زانستى خۆى لە پىناوى سەرنج راکىشانى خەلکىدا دانابىت و، لە بەرددەم ئەواندەدا پىا و مەرايى بىنۋىنېت كە خىرى پى دەبەخشىن و، بەم كارەشى بوارى بە خۆى دايىت بەرپۇومە كانى ئەمدەنیاى لەم دنيا وەر بىگرىت.. نرخى ئەو دەرسە، تا ئاستى ورده شۇوشە دادەبەزىئە خوارەوە)^(۱).

۳ - پرسىارنە كىردىنى لە ھېچ كەسىتىك

ئەوهش لەبەر ئەو بەلىنەي کە لە خەونە كەيدا داي بە پىغەمبەر كەلىڭ. ھاوكات لە گەل وەلامدانەوەي راست و دروستى بۆ ھەر پرسىارىڭ ئاراستەي كرايىت. دەبىوت: "من نىكولىم لە زانستى زانىيان نى يە، كەواتە پىویست بەوه ناکات بۆ تاقىكىردىنەوەيان

(۱) پاشېندە كان، پاشېندى بارلا، ل: ۷۴-۷۵.

پرسیاریان ئاراسته بکم. بلام هر که سیلک گومانی له زانسته کەی منداھەیە، دەتوانی هەر پرسیاریکی دھوئی بیکات، من ولامی دەدەمەوە^(۱).

٤ - زوھد و واژهیتان لە دنیا

(سەعیدی کۆن لە نووسراوه کۆنه کانى و له "إفادة المرام"ى "إشارات الإعجاز" دا هەوالى بە قوتابى يە کانى دەدا و بە دووبات کردنەوەي يەك لە دواي يەك پىنى دھوتىن كە: بۇ مەلەر زەبە كى ماددى و مەعنەوىي كۆمەلایەتى بە كجارت گەورە لەناو گرۇي مرۆقدا رۇو دەدات، ئەو كاتەش خەلکى خۆزگە بە گۈشە گىرى و ۋەن نەھىيەنام دەخوازان^(۲).

[ئېت خۆى بۇ خزمەتى ئىمان و قورئان يە كلايى كرد، بە تايیهتى دواي ئەوهى كە بىستى پىلانىكى چەپەل لە دىزى قورئانى پىرۇز ساز دە كریت. تەنانەت لەو پىناوەدا ژىيشى نەھىيەندا و بە رەبەنی ژيانى بە سەربرىد. خۆى بەم جۇرەتى خوارەوە ھۆى ئەوە رۇون دە كاتەوە :]

(يە كەم: لەو كاتەدا كە دەبىن بۇ بەرەنگارى كردنى ھېرىشى ئەو ئىلخادە ساماناكەى ماوهى چىل سالە پەلامارى ئىمان دەدات، چەندىن فيداكارى واھەن ھەرجى يە كيان ھەبە بەختى بکەن، بېيارم دا كە نەك تەنها بەختەوەرىي دنيام بەلكو گەرپىویست بىت بەختەوەرىي دواپۇزىشىم لە پىناوى حەقىقەتى قورئانى پىرۇزدا بەخت بکم.

جا لە بەر ئەوهى بتوانى بە تەراوى و بە ئىخلاسى پاستەقىندەو بۇ خزمەتى قورئانلى بېرىم، ناچار بۇوم واز لە ۋەن نەھىيەن ئاتىي دنيا بەھىتم - كە دەزانم سوننەتىكى پىرۇزى پىغەمبەرە صلوات الله علیه و آله و سلم - تەنانەت گەر لەم دنیا يەدا دە "حور العین"ى بەھەشتىشىم بەھەننى، ھەر خۆم بە ناچار دەزانم واز لە ھەموو يان بەھىتم، لە پىناوى ئەو راستى يەدا. چونكە ئەو پىشكخراوه ساماناكانە مولىيدان چەندىن ھېرىشى سەرۇمپ و توندو تىۋىز بۇ سەر ئەو راستى يە دەبەن و چەندەها پىلانى چەپەلىشى لە دىز ساز دە كەن.

(۱) Tarihce-i Hayat, ilk Hayati.

(۲) پاشەندەكان، پاشەندى ئەمەداغ ۵۵۰/۲.

که واهه ئوهیه‌ری خوبه‌خت کردن و فیداکاری بۆ بهره‌ستی ئوهه‌ولهه‌ی ئهوان پیویسته، دهینه هه‌مورو کارئ که بۆ بلاو کردنوهه‌ی ئایین ده کریت خاوین و بیگه‌رد و ته‌نها بۆ ره‌زامه‌ندبی خواه گهوره بیت، بینه‌وهه‌ی هوهیه‌ک بیت بۆ هیچ شتیکی تر. چه‌ندە‌ها زانای نه‌گبه‌ت و که‌سانای خواناس له ئه‌نجامی خمه‌ی ژیان و گوزه‌رانی خیزان و منالیان، فه‌توایان بۆ بیدعه‌ت ده‌ر کرد، ته‌نانه‌ت له شیوه‌ی پشتگیری بیدعه‌ت خوازان‌شدا ده‌ر که‌وتن!

لە بهر ئوهه و لە به‌رامبهر ئوهه هیرشە سامناک و سه‌خته‌ی ده کریتە سه‌ر ئایین، ده‌بنی پیویست نه‌بوون بە خەلکی و بەلکو بە هه‌مورو شتیک، ئه‌نجام بدریت. بە تایبەت دواى ماوه نه‌دان و نه‌ھیشتنی و ته‌وهه‌ی وانه‌ی "ئایین" لە قوتاچانه کاندا و، گۆرپىنى بانگى شەرعى.

لە بهر ئوهه، ده‌ستم لە ژن هینان هەلگرت، کە ده‌زام "سوونتەت" يېکى پىغەمبەرە ﷺ، بۆ ئوهه‌ی ترووشى "حەرام" نه‌م و، بتوانم زۆر "واجب" و "فەرز" ئەستزم جىيەجى بکەم. چونكە ناکریت لە بهر بە جىيەننانى "سوونتەت" يېک مەرۇف دووچارى چەندىن كردارى "حەرام" بیت.

زانای زۆر هەبوون کە لە ماوه‌ی ئەم چل سالەدا ئەم سوونتەيان بە جىي هینا، بەلام ناچارىش بۇون ترووشى "دە" گۇناھى كەبىرە و حەرام بىن و، واز لە بەشىكى فەرزو سوونتەتە كان بەھىن!

دووهەم: ئايەتى پىرۇزى: ﴿فَإِنْكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ...﴾ (النساء: ۳) و، فەرمۇودەي پىرۇزى: "تاكحوا تكاثروا"^(۱)، هەروەها فەرمانە کانى ترى هاۋچەشىيان، فەرمانى "واجب بۇون" و هەميشەبى نىن، بەلکو فەرمانى "سوونتەت" ن. جىڭ لە وەش كە بەندن بە

(۱) تاكحوا تناسلوا فإن أباهم بكم الأمم يوم القيمة. رواه عبد الرزاق والبيهقي عن سعيد بن أبي هلال مرسلاً بلفظ: (تاكحوا تكثروا فإن أباهم بكم الأمم يوم القيمة). قال في المقاصد: جاء معناه عن جماعة من الصحابة، فاخرج أبو داود والنسائي والبيهقي وغيرهم عن معلم بن يسار مرفوعاً: ترجموا اللولد إلى دود فإن مكاثر بكم الأمم يوم القيمة، ولأحمد وسعيد بن منصور والطبراني في الأوسط والبيهقي وآخرين عن أنس قال كان رسول الله ﷺ يامر بالبادرة وينهى عن التبتيل فيما شديدة، ويقول: ترجموا اللولد إلى دود فإن مكاثر بكم الأمم يوم القيمة، وصححه ابن حبان والحاكم.. الخ (باختصار عن كشف الخفاء للعلوني ۱۰۲۱) والسيوطى في الجامع الصغير (۳۳۶۶). (وهو گىنېر - لە چاىي عەرەبىي "اللمعات" ووه) .

چهند مرجیکه و ده بین بینه دی. له وانه یه هه موو ئه و مرجانه بز هه موو که سیک و له هه موو کاتیکدا کۆنە بنەوه و نەیەنە دی.

پاشان فەرمۇودەی پېرۋىزى: "لا رهبانیة في الاسلام"^(۱) ئەوه ناگەيەنیت كە ڙن نەھینان و گۆشەگىرى - وەك ئەوهى پاھىبە كان - حەرامن و نايىت بىن. بەلکو ئەم فەرمۇودەيە ھاندانە بز خەلکى تاڭولە ژيانى كۆمەلایەتىدا بەشدار بىن، وەك لە ناوه رۆزكى ئەم فەرمۇودەيەدا ھەمە كە دەفەرمۇى: "خیر الناس أفعىهم للناس"^(۲) ..

دەنا ھەزاران كەس لە پياوچا كانى پىشىن، بە جۈزىكى كاتى، لە خەلکى دورى كە وتۇونەتەوە و، تا ماوەيەك حەزىان لە گۆشەگىرى بۇوه و، دەستىان لە جوانىيى دنیاى فانى داشتۇردووه و خۆيانلى دامالىيە، تاڭو بتوانى بە تەواوى و راستى ژيانى دواپۇزى خۆيان بىيات بىنن.

جا مادەم كەسانىيکى زۇرى پياوچا كانى پىشىن، لە بەرگەيىشتىن بە كەمالىيکى نەپراوه و "تايىهت بە خۆيان" وازيان لە دنيا و هەموو رازاوهى و جوانىيە كى هيئاوه.. ئەوا دەبى ئەم كەسە كە بز "بەختە وەرىي ھەمېشىيى و نەپراوهى چەندەھا لېقەماو"لى دەپرېت و، نايەلىت بکەونە ھەلدىرى گومرايىھە و، بز بەھىز كەدنى ئىمانى ئەوان تىدە كۆشىت لە پىناوى خزمەت كەرنى راستەقىنە ئىمان و قورئاندا و، لە بەرامبەر ھېر شە ناكامە كانى دەرەوه و شالاوه ئاشكرا كانى ناو خۆدا خۆى رادە گەرتى.. ئەم كەسە كارە گشتى يەنچام دەدات - نەك كارى تايىھتى بز خۆى - رەفتارى پىچەوانەي سوننەتى پىغەمبەر ﷺ ناکات، بەلکو بە پىيى حەقىقەتى سوننەتى پىغەمبەر ﷺ ھەنگاۋ دەنیت.

پاشان ئەويەرى ئاواتەخوازم كە بە ئەندازەي يەك گەردىلەم لە و فەرمایىشتە راستەي صىددىقى مەزن - خوالىي رازى يېت - دەست بکەۋىت كە دەفەرمۇى:

(۱) قال ابن حجر: لم أره بهذه اللفظ، لكن حديث سعد بن أبي وقاص عند البيهقي: "إِنَّ اللَّهَ أَبْدَلَ بالرَّهْبَانِ الْحَنِيفَةَ السُّمْحَةَ". كشف الخفاء: ۳۱۵۴

(۲) حديث حسن أخرجه القضااعي في مسند الشهاب وابن عساكر في تاريخ دمشق ٢/٤٢٠ وانتظر الصححية ٤٢٦ وصحبي الجامع الصغير وزيادته برقم ٦٥٣٨.

"با جهه‌سته‌م له دوّزه‌خدا ئه‌وه‌نده گهوره بیت که ئیز جیز هیچ ئیمانداری‌گی تری
تیدا نه‌بیته‌وه!"

له‌به‌ر ئه‌وه‌یه که ئه‌م سه‌عیده لاوازه "ژن نه‌هینان" و پیویست نه‌بوونی به خەلکی، له
دریزایی ژیانیدا، بۇ خۆی هەلبازاردووه.

سئىھەم: ئیمە به قوتاییانی نورسما نه‌تووه: "ژن مەھیتن و وازى لى بەھین بۇ
خەلک.." نایى پېشیان بوترى..

بەلام قوتاییان له‌ناو خۆیاندا چەند پله و چىنیکن، هى وايان هەیه دەبى تا دەتوانىت،
له ماوەیه کى تەمەنیدا، خۆی بە پىداویستى يە كانى دنياوه نەبەستىت، تاکو بگات به
خۆبەخت كردن و دامەزراویي تەواوەتى و هەرە مەزن..

خۆ ئەگەر ئافره‌تىكى وەھاى لىنەنکەوت لە خزمەتگۈزارىي ئیمان و قورئاندا
يارمەتىي بادات، ئەو خىزىتكە خوا داویتى. چونكە ئەم چەشىنە ژن هینانە پى كار و
خزمەتگۈزارىي قورئانى لىنەنگرىت.

سوپاس بۇ خوا، زۆر كەسى والەناو قوتاییانی نوردا هەن و، ھاوسمەركانىشيان له
خزمەتگۈزارىي قورئان و ئیماندا هيچيان له‌وان كەمتر نىيە. تەنانەت كاتى واھەيى بە
بۇنىي ئەو شەفەقتە بىن بەرامبەر و بىن پاداشتە لە سروشىتىاندا ھەيى، پىش
مېردى كانىشيان دەكەون و، بەم پالەوانىتى يە پىيان بەخشر او و بە ئىخلاسىكى تەواو
كاره كانىان ئەنجام دەدەن.

ئىنجا زۆربەي قوتايى يە پېشىنە كانى نور ژينان هیناوه و، بە تەواوى و پىنكۈيىكى ئەم
سوونەتەيان جىبەجى كردووه. پەيامە كانى نورويش پۇو دەكتە ئەوانە و پىيان دەلىت:
مالە كانتان بکەن بە قوتا بخانەيە كى بچوو كى نور و جىز ورگرتى زانست و
فيئربۇونى خواناسى. تاکو ئەو منالانە كە بەرھەمى ئەنجامدانى ئەم سونەتەن، لەسەر
ئیمان پەروەردە بىن و، لە قيامەتىشدا شەفاعەتتان بۇ بکەن و، لە دنياشدا كور و منال و
جىڭەر گۆشەي باشتان بىن. ئەو كاتە بە تەواوى ئەم سونەتە پىرۇزەتتان تىدا جىبەجى
دەبىت.

دهنائه گهر مناله کان له سه رپروه رد هئور و پایی گه شه بکهن و پینگهن - و هک له ماوهی سی سالی را بوردو و دارووی دا - ئهوا زوربی ئه و منالانه له لایه کمه سوودیان بز دنیاتان ناییت و، له و لاشه و له قیامه تدا سکالاتان له دهست ده کهن، چونکه له وئی پستان ده لیتین:

"بۆچى ئیماننان نه پاراستین"؟

ئیوهش بهم و تهیهی ئهوان پهژاره و پهشیمانی داتان ده گریت، کاتنی که پهشیمانی دادی مرۆف نادات و سوودی ناییت. ئەمەش پشتگوئی خستنی ئه و حیكمه تهیه که له سوننەتی پیرۆزی پینغەمبەردایه ﷺ^(۱).

۵ - ریش نه هیشتنه و

(ریش هیشتنه و سوننەتیکی پیرۆزی پینغەمبەردایه ﷺ و، هەرتەنها تاییهت نی یه به زانایانه و).

منیش هەر لە سەرەتاوه ریشم نه هیشتەوە و، لەناو ژینگە و کۆزمەلینکدا گەورە بروم کە له سەدا نەوەدیان ریش ناهیلتەوە.

لە لایه کی تریشه و دوڑمناغان ھەمیشە هیرشان ده کەنە سەر و، له پاستیدا ریشی هەندى لە خۆشەویستانی منیان تاشی..

ئیتر لەم چەشنه پووداو انه و له حیكمەتی ریش نه هیشتەوەم تیگەیشتم و، زانیم کە سەبارەت بە من چاودىزى یە کی پهروه ردگاره. چونکە ئه گهر من ریشم بھیشتایەتەوە و پاشان ئهوان بیانتاشیبایە، ئهوا "پەیامە کانی نور" زیانیکی گەورە بیان پى ده گەیشت، چونکە ئەم پەفتارەم بى قبۇل نەدە کرا و دەمردم ا
ھەندىلەک لە زانایان و تووپيانه:

دروست نی یه ریش بتاشیریت.

مەبەستیان لە تاشینى ریشە له دواى هیشتەوەی. چونکە تاشینى دواى هیشتەوەی حەرامە. بەلام گەر کەسیک ھەر لە سەرەتاوه نەیھیشتیتەوە، ئهوا سوننەتیکی جىيە جى نەکردوو.

(۱) پاشەندە کان، پاشەندە ئەمەد داغ ۵۴۷-۵۷۸.

ئیمه له بهر خوچیار استمنان له گەلین گوناهی کەبیره، و اماوهی بیست سالمان به ژیانیکی سەختی وەك بەندىخانەی تاکە كەسى بردە سەر. له خوای گەورە داواکارین كە بۆمان بکات بە كەفارەتی جىبەجى نە كەردنى ئەو سوننەتە پېرۋەزه.

ھەروەها ئەمەش بە ئاشکرا و راشکاوى و بى گومانى پادە گەيدەنم كە: پەيامە کانى نور مولىکى قورئانى پېرۋەز، من جورئەتم لە كۈى بسو لانى خاواهندارىتىيانلىقى بىدەم!

لە بەر ئەو، هەر گىز ھەلە و ناتەواوى يە كامىن نابن بە هي ئەو پەيامانە، چونكە من جىگە لە خزمەتكۈزۈرىنى گۇناھبارى ئەو نورە و بانگەوازكار و دەلاتى ئەو گەوهەر و ئەلماسانە، ھىچى تر نىم. كەواتە حالەتە پەشىواوه کانى من هەر گىز كار ناكەنە سەر ئەو پەيامانە، تەنانەت هەر نزىكىشىيان نابنەوە^(۱).

(۱) پاشبەندە كان، پاشبەندى ئەميرداخ ۳۵۳-۳۵۴/۱.

"شاھىدە يو كىسل" دە گىپېتىمۇ كە:

لە دەمى داد گايى كەردىدا، دادوھ ئەم پەرسىارانە ئاراستەي مامۇستا كەردى:

- ج كارىنىڭ دە كەيت؟

- پىزگار كەردى ئىمان. چونكە ئىمانى بىرايانم ئاڭرى ئى بەربرۇو.

- بۇچى پىش ناھىيەتىمۇ؟

- تاكو ئىپە نەيتاشن!

- بۇچى سوننەتى ژنهينانت وازلىن ھەيناوه؟

- ئەوانىي كە ئەم سوننەتەيان جىبەجى كەردى، وا زيان لە فەرزە كان ھەينا! (ش: ۳/۴۱)

"حىلىمى لارىچى" دەلى:

پۇزىنەكىان مامۇستا پىنى وتم:

لەوانىيە ئەم پەرسىارەت بە دلدا بىيەت كە بۇچى پىشىم نەھىيەتىو وە تەوە؟ وە ھۆز كارى ئەۋەت بۇ پۇون دە كەمەوە تاڭو گومانە كەتان نەمەنیتىت:

ھۆز كارنە كەردىم بەم سوننەتە ئەۋەيە كە زىاتلە ملىزىنېك قوتايىم ھەيدە. جا ئەگەر من پىش بەھىلەمۇرە، ئەوانىش بە پىر و لا زيانو دەبەتلىنەوە، ئەو كاتەش پىشى لا وە كان دەپىتە ما يەيى گانە پىكىردىنە ھارپىكانىان.

لە بەر ئەو، جىبەجى كەردى ئەم سوننەتەم دواخستۇرە. (ش: ۲/۲۶۵)

بهندی دو و هم

له گه ل ئه و انه دا که سه ردانیان ده کرد

□ دهستوریتک بۆ ئهوانهی که سه ردانیان ده کرد
(با هموان بزانن که ئه و که سهی سه ردانم ده کات:
یان له بەر چەند کاروباریتکی تایبەت بە "زیانی دنیا" دیت.. ئهوا با بزانیت که ئه و
دەرگایه داخراوه!!

یان له پووی زیانی "ئهودنیا" وە دیت.. ئه و پووەش دوو دەرگای تىدا يە:
یان پىّ وا يە من پىاوىتکی پىرۆز و خاوهن پلەوپايەم لاي خواي گەورە و، لە بەر ئەمە
دیت بۆ لامان.. ئهوا ئه و دەرگایمش داخراوه ا چونكە من لە نەفسى خۆم پازى نىم و ئه و
کەسەشم ناویت منى بىن باش بىت. هەر دەم حەمد و سوپاسى زۇر و زەبەندە پېشکەش بە
خواي گەورە دە كەم کە واى لىنى نە كەر دەم لە خۆم پازى بىم..
پووە كەي تر برىتى يە لەوهى كە تەنها لە بەر ئه و دیت بۆ لام و سه ردانم ده کات کە
من خزمەتگوزار و دەلائ و بانگەواز كارى قورئانى پىرۆزەم، جائەم و کەسەمى لەم
دەرگایه وە دیت، بە خىریت و لە سەر چاوم و سەرم دايىدە نىم^(۱).

□ گوفتارى مامۆستا بۆ میوانە كانى
پۈزۈكىيان مامۆستا قوتابى يە كى خۆى نارد بۆ ئەنفەرە بە مەبەستى جىيە جى كەرنى
ھەندى كاروبارى بانگەواز..

(1) مەكتوبات، مەكتوبى يىست و شەشم، ل: ۵۷۵

کاتن ئە و قوتابی يە لەوئى بارودۇخى خەلگى يىنى، لەبەر خۆيە وە وتى:
 "ھېھۇوا ئەوانە چ كاتىڭ گۈنى لە راستى يە كانى نوور پادە گىرن؟
 ئايا چۈن ئە و پەر دە ئەستۇورە يىن ئاگايى دەدپىت؟
 ئە وە كارىنگى يە كجارتۇرە"!
 ئىز دوچارى نائومىدى بورو.
 كاتن هاتە وە، مامۇستا پىت وت:
 ئەركى سەر شانى ئىمە تەنها خزمە تىكىرىدە..
 بەلام سەركوتىن لەم كارەدا و تىنگەياندى خەلگ، كارىنگە تايىتە بە خواى
 گەورە وە.
 ئىمە پاپەراندى ئەركە كەمى خۆمان خراوە تە ئەستز و، هەر گىز پىۋىست بە نائومىدى
 ناکات.

كەواتە گەرنگى لە چەندايەتىدا نى يە، بەلكو لە چۈن ئىتىدا يە، زۇر جار قوتابى يە كى
 دلىسىزى فيدا كار لە هەزار كەسى تر كە بەو جۇرە نەيىت باشىرە.
 بەم جۇرە "نائومىدى" يە كەمى ئەوي نەھىشت.
 رۇزانى بەھار و ھاوين، ھەندى جار زستانىش، مامۇستا بە پىت لە دەوروبەرى
 "ئەمەيداڭ" دە گەپ او پىاسەدى دە كىرد، ھەندى جارى تىرىش گالىس كە يە كى بە كىن
 دەگرت كە ئەسپ رايىدە كېشا و كرىنگەشى دەدا و، دەبىت:
 "من ناچارم كرىنگە بىدەم، چونكە تەنانەت يەڭ پاروو خواردىنىش كە هي دىارى
 نىت و نرخە كەيم نەدaiيىت، نەخىشم دەخات"!
 كاتن لەناو دارستان و شىوه كاندا دە گەپا، جەندرمە كان بە بەر دە وامى شوينى
 دە كەوتىن.

ئەو يىش لە چەند شوينىڭى جياجىادا دادەنىشت بۇ پىداچوونە و راستىرىنە وە
 دەستتۇرسى پەيامە كان، يان بۇ تىپ امان و بىر كردنەوە لە بەديھاتۇوانى خراي گەورە.
 ئەم حالە هەتا سالى (۱۹۴۷) درىزە كېشا.

مامۆستا له ماوەيدا گەلى بایه خى به کاروباري نۇرسىنەوە و لەبرگەرنەوەي
پەيامە كان دەدا، بە دەستنوس يان بە ئامىرى رۇنىز ئاتى قوتايى يە كانى پەيدايان كرد.

دەيىت:

"پەيامە كانى نۇور موعجىزەيە كى قورئانىي ئەوتۇن كە ئەم سەرددەمە و سەرددەمە كانى
دواى ئەممەش پۇوناڭ دەكەنەوە".

ھەروەھا خزمەتكىرىنى "نۇور"ى بە مەزنەتىن ئەرك و خزمەتە كان دادەنا لەم زەمانەدا،
بەو رادەيەي كە کارکىرىن لەو پىشاوهدا بۇوبۇوھ خۆرەكى پۇحى، چونكە چەندىن
سەعاتى درېزخايىنى لە راستكىرىنەوە و پىداچۈونەوەي پەيامە كاندا بەسەرددەبرد و،
نەيدەزانى ماندووبۇن چى يە، تەنانەت لە ئاتى نەخۆشى يە سەختە كە شىدىالەو كارەي
دانەبىرا.

مامۆستا له ھاودەمى و دەلەۋايى تىكەل بۇونى خەلک بىن بەش بۇو ..

بەلام لە ناوهندى ئەم بىن بەشى يەدا سەرچاوهىيە كى وشك نەبۇوي سامانىيىكى مەزنى
دەست كەمەت. ئەوهبۇ خواى گەورە بە چاكە و مىھەبانىي خۆزى "پەيامە كانى نۇور"ى
بىن بەخشى، كە ھەمو سامان و خۆشى و شادمانى و كامەرانى يە كى مامۆستا بۇوە،
ھەمو دەلەۋايىيە كى لەو پەيامانەوە ھەلقۇلاؤن و، سەرجەمى ئەو توانا و بەھرانەش كە
خواى گەورە پىنى بەخشىوھ بىن بەشى يەدا سەرچاوهىيە كى مەزنى

مامۆستا پىنى وايە كە ئەركى فيتىي سەرشانى و نەھىيەي بەدىھاتنى خۆزى لەوەدایە كە
خەلکى لە پەيامە كانى نۇور تېڭەيەنیت و بلاۋىيان بىكانەوە لەناوياندا.

بىن گومان لە دەمى گەرانە كانىدا چەندىن خەلکى جۇراوجۇرى دەيىنى و، بە
نەرمۇنیانى لە گەل ھەموپياندا دەدوا.

بە بىنېنى ئەوانەي لە نزىكەوە ناسىييانە و شارەزاي ژيانى بۇون، ئەوه سەلماوه كە
مامۆستا، تەنانەت لە قۇناغى پىڭەيىشىن و لاۋىشدا، لە لوتكەي داۋىن پاڭى و
پاستەپىدا بۇوە.

گەلى جار دواعى بىن گۇناھە كان و ئافرەتان دەكىد كە قارەمانى سۇز و
شەفەقەتن و، ئەوه ياد دەخستەنەوە كە:

ئافره‌تان لە بەردەم خوای گەورەدا بەرپرسى پەروەردە کەردن و پىڭەياندىنى منالە كانيان له سەر ئىسلام و، بەو كارهیان بەشىكىيان لە چاکەيى منالە كانيان دەست دە كەويت. تکاي ئەوهشى لىنى دە كەردن كە دوعاى بۆ بىكەن و، بە خوشكى دوا پۇزى خۆرى دايىدەنان و، بە كورتى لە گەلیان دەدوا.

ئافره‌تانيش بەھۆزى دلە پىڭەرەدە كانى خۆيانەوە هەستيان دە كەرد كە تا چ پادەيەك مامۇستا نەرونەيەكى بلندى حەق و راستى يە.

سەبارەت بە گەفتۇر گۈشى لە گەل منالاندا، ئەوا چەندىن پەندى ورد و چىزى قۇولى لە خۆ دە گىرت. چونكە بە وينەي بايەخدانى بە گەورە كان بايەخى بەوانىش دەدا و لە دلەوە پۇروي تىدە كەردن، ئەوانىش تەنانەت لە گۈرنە كانى دەورۇ بەرەوە رايان دە كەرد بەرەو پۇروي!

مامۇستا پىّى دەوتىن:
پۇلە كامى!

ئىۋە بەرى و بىن گۇناھن.. منىش نە خۆشم.. تکايە دوعام بۆ بىكەن، بە پشتىوانىي خواى گەورە دوعا كانتان قبۇل دەبىت. منىش لە لايمى خۆمەوە بەشدارتان دە كەم لە دوعا كامدا و، بە منالى مەعنەوېي خۆم و قوتايىي نورتاتان دادەنیم. لە لايمى خۆيەوە هۆزى بايەخدانى بەو منالانە دە كېرىپايەوە بۆ ئەوهى كە ئەوان لە داھاتۇودا دەبىنە قوتايىي نور و، دەبىت:

"هاتنىان بەرەو پۇروم و بايەخدانىان پىم، هي ئەوهى كە پۇحە پىڭەرەدە كانىان هەستى بەوە كەردووە "پەيامە كانى نورور" بۇ يارمەتىدان و فرياكۇزازىي ئەوان هاتۇوە. جا لە بەر ئەوهى من پاڭەيدەنەرى ئەو رۇوناڭىي بايەم، ئەوا بە بىن ويسىتى خۆيان ئەو خۆشەويسىتى يە گەرمۇ گۈرەم بۆ دەردەپىن".

ئەوا لاوانەش كە جار بە جارى دەرۋىشتنە سەردانى، هەمېشە وەسىيەتى بۆز دە كەردن كە "پەيامە كانى نورور" بخۇىنەوە و، ورىيابى لەمەپ تىباچۇونى رەۋوشتنە كان دەدانى لەم سەرددەدا و، پىويسىتىي بە جىھەننائى نويژە كانى وەبرىدەھىنانەوە. بە فەزلى خواى گەورە زۇرىڭ لەوانە بىدار بۇونەوە.

مامۆستا بە پى ئاستە جياوازە كان له گهل گۈئى بىستانى دەدوا، چ لە خەلکى عەوام و چ لە زاناياني تايىەتى ند.

ھەندى جار خەلکى گوندە كانى دەوروپەر، ياخود شوانە كان دەھاتن بۇ سەردىانى. مامۆستا بە ھەمان ئاست و زمانى خۆيىان و، بەپەپى خاڭى بۇون و خۇنە ويستى يەوه قىسى ئۆز دەكىدەن. ئوانىش زۇر دلىخۇش و سوباسڭۇزار دەبۇون..

كەچى ئەگەر لە گهل پېۋىسىزۇردا قىسى بىكىدايە، ئەوالەبارەي گەردوونناسى، يان رپوپەرى زەھى و تىرىھ كەى دەدوا و، دەرەنجامە كانى بە ژمارە و رەنوس دەردەھىنە، ياخود حسابى جوولەي زەھى بە خولەك و چىركە بۇ دەكىدە، ژمارەي دلىپە كانى باران بارىنى بۇ سەر زەھى لە ماوهى خولە كىنگىدا بۇ لىك دەدايە و .. هەتد..

ئىتەر كەسانە دووقارى سەرسامى و سەرسورپمان دەبۇون لە زانىاري زۇرى مامۆستا سەبارەت بەم چەشىنە مەسەلە و باسانە^(١).

لە دەمى گەرانە كانىدا كاتى لە گهل فەرمانبەر و كەنگەرە كان دەدوا، چەند وانىيە كى بىن دەوتىن كە لە گهل كارە كانىاندا بىگۇنچىت و، بە زۇرى بايەخى نويىزى بۇ دەردە خىستىن و، پى دەوتىن:

گەر نويىزە كانتان بىكەن، ئەوا كارە كانى دنياشتانا بۇ دەبىتە چەند كەنگەرە كى ئەوتۇر كە پاداشتى لە سەر وەردە گىرن.

ئاشكرايە كە مەوداي ئەو شەھق و سووربۇونە لە سەر "كار كىردن" چەندە بە گەر مەرۇف بىر بىكانەوە لەھەي كە پاداشتى لە سەر وەردە گىرىت، بە ھۆزى بە جىئەنلىنى نويىزە كەى!

لە پاستىدا ئەم وەسيەتەي مامۆستا پابەرىڭ بۇوە بۇ ھەموو كارمەندان و كەنگەرە بازىرگانان و پىشەوەران.

وا چەند غۇونەيدەك لەوانە باس دە كەين:

لە "ئەسكى شەھر" لە ئوتىلى "يەلتىز" لە گەل مامۆستادا بۇوىن. مامۆستا بە كەنگەرە كانى كارگەي شەكى و سەرۆز كە كانى ئەوانى و ت، كە ھاتبۇون بۇ سەردىانى:

(١) (ش: ٣/٣).

ئه گهر فرزه کان جیبیه جنی بکهن، همه‌موو کاره کانتان بز ده‌بیته عیباده‌ت، چونکه ئیوه خزم‌هتیکی گرنگ پیشکه‌ش به نه‌ته‌وه ده‌کدن که ده‌سته‌به‌رکردنی خواستیکی پیویستی خەلکه.

جاریکیان له سه‌ر لیواری ده‌ریاچه‌ی ئه گریدیر "رابه‌ری لاوان" مان ده‌خوتندوه، لمو کاته‌دا کریکاریکی هیلی شه‌مند‌هه‌فرهات بز لامان. مامؤستا پی و ت:
ئه گهر فرزه کان جیبیه جنی بکهیت و خزت له گوناھه گهوره کان پاریزیت، همه‌موو کاره کانت بز ده‌بیت به عیباده‌ت. چونکه کارکردن له سکمی شه‌مند‌هه‌فرهدا که ماوهی ده سه‌عات کورت ده کاته‌وه بز یه‌ک سه‌عات، خزم‌هتیکی هیندە گهوره‌یه به مرؤفایته‌تی که هر گبز لای خوای گهوره به خزراپی ناروات و، لمودنیادا پاداشتە کەی به به‌خته‌وه‌ری هه‌میشه‌یی ده‌دانوه.

رۇزئیکیان له "ئەسکى شەھر" چەند كەسیک لە ئەفسەران و فرۆكموانە کان و سەربازە کان هاتن بز سەردانى. هەمان قسەی پېشىروی بز کردن و، و تی:
رۇزئیک دىت کە ئەم فرۆکانه له خزم‌هتی ئىسلامدا دەبن. جائە گهر فرزه کانتان بەجى ھینا و، ئەم فەرزاڭانش کە لە بەر خواستى "سەربازى" بە ناچارى دەفه‌وتى بیانگىر نەوه، ئەوايەک سەعاتى ئیوه له جىنى ده سەعاتات پەرستشدايە، بە تايیەت "پەرگەوان" کە پاداشتى سەعاتە کانى لە جىنى پاداشتى سى سەعاتدىايە. هیندە بەسە کە دلى پېت لە دلىيابى ئىمان و، مافى تەواو بە نويزە کانى بىدات، کە ئىمان پیویستى ده کات له سەرى.

له "ئەمیرداغ" و "ئىسپارتە" و "بارلا" بە شوانە کانى دەوت:
چاودىرىي ئەم ئاڑە لانە عیبادەتىکى گهوره‌یه، تەنانەت خوای گهوره چەندىن پىغەمبەرى لە شوانە کاندا ناردۇوه. بەلام دەبى فەرزه کانتان جیبیه جنی بکهن، تاکو خزم‌تە کەتان بە عیبادەت بز دابىرىت.
رۇزئیکیان کریکاره کانى کاره با و سەرۋەكە کانیان له "ئه گریدیر" هاتن بز سەردانى، پى و تی:

كاره با سوودى گەلى زۇرى بۇھەمۇ خەلک ھەيە. دەسا فەرزە كاتنان جىبەجى
بىكەن، با سوود لەو كارەتان بىيىن، چونكە ھەمۇ كۆشىشىكتان دەبىتە بازىر گانى يە كى
قازانچ بەخىشى قىامەتى يانە.
ھەروەھا سەدان نۇونەتى ترى وە كور ئەمانە^(١).

□ ئاگادارى يەك بۇ ئەوانەتى سەر دانى دەكەن

(مامۇستامان دەلىتىت:

"ئەمە خوارەوە بۇھەمۇ ئەم برا بەپىزانە پۈون دەكەمەوە كە حەمزىيان لە
چاۋىپىكەوتىن و سەرلىيداڭە:

ئەگەر زۇر پىویست نەكەت، تو انای چاۋىپىكەوتى كەسم نەماوە. چونكە ئەم ژەھر
پىدانەت ئىستام و، لاوازىي جەستەشم، ھاودەم لە گەل پىرى و نەخۇشىدا، بېرىتى
ئەوهىيانلى بىر يۈم كە قىسى زۇر بىكەم..

بۇرە بە دەلىيەتىن بىستان رادە گەيەنم كە ھەمۇ يە كېڭىل لە كېنىيە كانى پەيامە كانى نۇور
سەعىدىتىكە بۇ خۆرى.. كەواتە هەر پەيامىك بخۇيىتىم، دەھىنەتى چاۋىپىكەوتى من
سوودى لەن وەردە گەرن..

تەنانەت بە جۈرىتىكى پاستەقىنە من لەو پەيامەدا دەبىيىن و دىدارم لە گەلدا دەكەن..
ھەر لە بەر ئەوه، بېرىارم داوه كە ھەمۇ بەيانى يەك لە دەمى خۇيىتىنى دوعا و
وېردى كاغدا، دوعاي خىر بۇ ئەوانەش بىكەم كە لە بەر خواي گەورە بىستان خۆشە يېنە
سەرلىيدان و دىدەنم، لە بىرى ئەوهى كە ناتوانىن بىيىن. پاشت بە خوا للە سەر ئەم بېرىارەشم
ھەر بەر دەۋام دەم".

وا ماوهى دوو مانگە مامۇستامان ناتوانىتىت تەنانەت لە گەل ئەم كەسەشدا بەدوپىت كە
لە ئىش و كارە كانىدا يارمەتىي دەدات، چونكە ھەر ھىنەتى دەكەۋىتە قىسى يە كىسەر
پلەي گەرمى يە كەي بەر زەبىتەوە. خۇيىشى لە سەر بناگەي "بېدار كەردنەوە بىكى قەلبى"
دەلىتىت:

"حیکمه‌تی ئەمە بریتی پە لەوەی کە پەیامە کانى نورور هىچ پیویستى يەك بە من ناھىلئەوە، كەواتە پیویست بە قسە و گوفتار نەماوە.

سەرەرای ئەوەی کە مەگەر لە گەل بىست سى دانە كەس لە خۆشەویستانم، دەنا لە گەل كەسدا نادۇيم. لەوانىيە رېتى قسە كەردىم لە گەل ئەوانىشدالىنى بىگىرىت، تاڭو ھەست و سۆزى ھەزاران خۆشەویستى ترمان زامدار نەبىت.

دەسا با برايام عمۇورن لە بوارندام بە چاۋپىنگەوتە تايىەتى يە كان"^(۱).

* * *

(۱) پاشبەندە كان، پاشبەندى ئەميرداغ ۵۶۲-۵۶۳/۲.

مامۇستامان دەيىرت: "پەیامە کانى نورور وانىيە كى قورئانىي ئەوتۈيە كە لە گەل تىنگەپىشتە کانى ئەم سەردەمدە يە كەدە گرىنەوە". ئەم تابلىزىھى لە پىشى دەرگايى دەرەوەي شوينى مانەوەي ھەتلەسىپىرو لە ئىسپارە و ئەميرداغ، هەركەسىڭ سەردانى دەكىد، پىنى دەوت: بىخۇپىنەرەوە. (پەراوىزى مىستەفا صونۇڭور)

بېشى پېتىجەم

بەلۇعۇزەمان و پەيامەكانى لەچىياندا

تىپىنى: ئەم بەشەي پېتىجەم لە كىتىبە عەرەبى يەكەدا نى يە. بەلام بە پەزىستمان زانى كە لە لايدەنى خۆمانەوە لەم وەرگىپانە كوردى يەدا زىادى بىكەين، لەبەر ئەو زانىارى يانەى كە تىايىدا پېشىكەش بە خوتىمەرى بەرپىز كراون. (وەرگىپىن)

بهندى يه كەم

ناساندۇنى بەدىعوززەمان و پەيامەكانى نۇور بە نەتەوە كانى جىهان

بەدىعوززەمان مامۇستا سەعىدى نۇورسى ھەر لە دواى وەفاتىھە و ھەتا ئىستا، لە لايەن دۆستان و قوتاييانىسەوە و، بە فراوانىسى گۈزى زەوي، بە نەتەوە كانى جىهان دەناسىنرىت و، وەك كەسايەتى يەكى گەورەي جىهانى - لە چەندىن بوارى جىاجىادا - بۇوەتە مايدى لىتكۈزلىنەوە و تۈزۈنەوە و سوودلىنى وەرگىتن لە زانكۈزكانى جىهان و دامەزراوه زانستى يەكانىدا. ھەروەك ئاستە زانستى و فيكىرى و فەرەمنىڭى و ئايىنى يەپىۋەندىدارە بلندە كانى بە خۆزى و پەيامەكانىسەوە سەرقال كردووە.

والە خوارەوەدا، زۆر بە كورتى، ھەندى لە بوارانە پىش چاودەخەين:

□ پەكەم: كۆنگرە و دىدارە زانستى و ئەكادېمىي يەكان.

لە ولاتى توركىيا - ج لە كوردىستانە كەى و ج لە بەشە كانى دېكەيدا - سالنى يە بگۈزەرتىت كە تىايىدا چەندىن كۆنگرە و دىدار و سىيمىنارى تايىھەت بە نۇورسى و پەيامەكانى ساز نە كەرىت، لە لايەن زانكۈزكان ياخود دەستە و كۆمەلە رۇشىپىرى يەكانىوە، كە ھەندى جار تۈزۈرەن و پىسپۇرائىان لە دەرەوەي ولاتەوە بىز بانگھەپىشت دە كەرىت.

جگه لەمانەش، لە سەرەتاي سالەكانى نەوهدى سەدەي پىشۇودا قوتاييانى نورسى دامەزراوەيەكى زانستى و رۆشنېرى يان بە ناوى "ئىستانبۇول عىلەم وە كولتور وەقسى" تەرخان كرد بۇ سازدانى كۆنگەرى گەورەي جىهانى لە ئاستىكى زانستى و ئەكاديمىي بەرزدا، كە ھەموو سى سال جارىك لە شارى ئەستەمبۇول گرى دەدرىت و، دەيان توپىزىنەوە بەپىزى تىپدا پىشكەش دەكىرت، بە ھەر سى زمانى توركى و عەرەبى و ئىنگلەزى، لەوانەي كە لە لاين لىپەنەي پىسپۇر و تايىەتەوە پەسەند دەكىن و لە نىوان سەدان توپىزىنەوەدا ھەلەدەپۈزۈرلىن.

ھەر ھەمان دامەزراوەي زانستىي ناوبر او لە دەرەوەي تور كىاشدا بە ھاۋاھەنگى لە گەل چەندىن زانكۈز ئەم و لاتانەي كە لە خوارەوە ناويان دىت، كۆنگەرى زانستىي لە بوارى ناساندىي بەدیعوززه‌مان و پەيامە كانىدا گىرى داوه:

(مەغrib، جەزائير، تونس، ميسىر، سوودان، چاد، نەيجير، يەمن، ئىران، ئەردهن، سووريا، لوپنان، پاکستان، هیندستان، ماليزيا، ئەندۇنىسييا، سەنگافوره، ئوستراليا، فيليپين، ئەلمانيا، بەرتانيا، ھۆلەند، بۆستن، بىلا روسيا، بولگاريا، رۇمانيا، ئيتاليا). ھەروەھا لە گەللى و لاتى ترى وەك ئەمرىكا و لاتانى ئەوروپا - بە تايىەت لە زانكۈكاندا - سازدانى ئەو دىدار و كۆنگەرە زانستى يان بەپىوه چۈوه و، ھەر بەردهو امىشە.

□ دوروھم: نۇرسىن و توپىزىنەوە گشتى يەكان.

وېپاي ئەم كۆنگەرە دىدارە زانستى يان، نۇرسىنى كىتىپ و وتار و لىنكتۈنەوە و توپىزىنەوە جۇراوجۇريش لەبارەي نورسى و پەيامە كانىھو، لە رۇوبەرىنىكى فراوانى گۈزى زەويىدا، سنورى "سدان"ى تىپەراندۇوه و، بە "ھەزاران" مەزەنەدە كەرىت.

□ سىھەم: نامەي ماستەر و دكتۇرا.

لە كۆلىجە پەيوەندىدارە كانى گەللى زانكۈز جىهاندا نۇرسىنى نامەي ماستەر و تەيزى دكتۇرالەم رۇوه و بە رادەيەك زۇر بۇوه كە قوتاييانى نورسى بە پۇيىستيان

زانیوہ دیداریگی سالانه تایبیت بکهن بز ئو تویژه رانه و مامۆستایانی سەرپەرشتیاریان، کە هەتا سالى (۲۰۱۳ز) ئەم جزره كۆنگرە سالانه يەش پىنج جار گرى دراوه.

لەم چەشىھ دیدارانەدا، "تویژه ران" ئى ئەو بابهاتانه، بە هزر و نۇزمۇون و بەرھەمە کانى مامۆستا نۇورسى شارەزا دەكىرىن و، پېئىمىي پۇيىستيان پېشىكەش دەكىيەت.

ئەم جزۋە تویژىنەھە زانىتىيەن ماستەر و دكتۇرا خەرىكە سەنورى "دەيان" تىدەپەرىن و، چاواھەرپۇان دەكىيەت لە سالانى داھاتوودا ژمارەيىان بەرھەمە "سەدان" بپوات. ھىننە بەسە كە بىزانين سالى (۲۰۱۲ز) "سى سەد كەس" لە تویژەرانە تەننە لە زانكۆز كانى و لاتى ھىندستاندا خەرىكى ئاماھە كەردى تویژىنەھە كانىيان بۇون لەبارەي نۇورسى و پەيامە كانىيەو!

□ چوارەم: وەرگىپانى پەيامە کانى نۇور بز زمانە کانى جیهان.

وەك ئاشىكرايە بەشى ھەرە زۇرى بەرھەمە کانى مامۆستا نۇورسى بە زمانى توركىيە، كە زمانى پەشمىي دەولەتى عوسمانى و دواتىرىش ھەتا ئىستاھى دەولەتى نوبىي توركىيە. چەند بەرھەمەنىكىشى بە زمانى عەرەبى نۇرسىيە، كە ئەمانەش - ھەر لە ژياني خۆيدا - لە لايدەن مامۆستا عەبدولەجىد نۇورسىي برايەو بە پۇختى خراونەتە سەر زمانى توركىي و، لە دوايى وەفاتىشى، لە لايدەن مامۆستا عەبدولقادر بادلىلىي قوتايىي دىلسۈزى خۆيدەو بە وەرگىپانىكى تېروتەسل كراون بە توركى.

ھەولى وەرگىپانى پەيامە کانى نۇور بز زمانە کانى تر دەگەپىتمەو بز سەردەمى ژياني مامۆستا نۇورسى و، لەو كاتەوە دەستىي بىن كردوھ. چونكە ھەر بز خۆزى لە سالە کانى كۆتايى تەمنىدا ئەو ھەولەي داوه و ناردۇونى بز دەرھەوەي و لات، بە تايىھتى بز بەشىكى جيھانى ئىسلامى ..

ئەوه بۇو ئەمە ئەرکى وەرگىپانى هەندىئ لە پەيامە کانى بز زمانى عەرەبى بە مامۆستا "عەبدولەجىد" ئى براي سپارد. دەرەخامى كارەكەي ئويش پۇختە وەرگىپانىك بۇو بز بەشىك لە پەيامە کان. ئىنجا مامۆستا نۇورسى ھەندىنەكى لەو وەرگىپاوانە نارد بز دەرھەوەي و لات، وەك ميسىر و شام و عىراق و پاكسٽان و، ھەردو شارى پىرۇزى مەككە و مەدينە. تەنانەت ھەندىنەكىشى لى ناردن بز ۋاتىكان.

دوای و هفتادمین، ته‌قالای قوتایی به دلسوژه کانی سه‌باره‌ت به ورگیرانی پهیامه کان بۆ زمانه جیا‌جیا کانی جیهان بەردەوام بتوو، هه‌تا گیستاش هەر به گەرموگوری کاری تىدا دەکەن.

ئەو دوو زمانه سه‌ره کییەی کە لە دوای زمانی تورکی بەوه دین بۆ بلاوبونه‌وهی پهیامه کان، زمانی "عەرەبی" و "ئینگلیزی" ن. لەبئر ئەووه، زیندە رۇونکردنەوەیەك لە سەر وەرگیرانی پهیامه کان بۆ ئەو دوو زمانه پیش چاوشخین:

◆ وەرگیرانی پهیامه کان بۆ زمانی عەرەبی:

لە دېرە کانی پیش‌وودا ئاماژەمان بەوه دا کە وەرگیران بۆ زمانی "عەرەبی" لە ژیانی مامۆستا نورسیدا دەستى بىن كردووه، تەنانەت خۆزى يە كەم وەرگیرە! چونكە هەر يەك لە كىتىپىي "موحاكەمات" و "مونازەرات" يە لە تورکی بەوه كردووه بە عەرەبى.

لە دوای خۆزى، مامۆستا "عەبدولەجىد نورسى" يى برای دىت، كە وەك باسانان كرد پۇختەتى هەندى لەو پەيامانەتى كە مامۆستا بهدیعوززه‌مان بۆي دىيارى كردىبوو، خستە سەر زمانی عەرەبى.

دوای ئەو "دكتور سەعید رەمەزان بۆتاني" - خوالى خوش بىت - هەندى لە وەرگیرانە کانی مامۆستا عەبدولەجىد بە شىپوازە بەرزا و رەوانە كە خۆزى دارشتەوە.

ئىنجا هەرييەك لە مامۆستاييان "خەليل ماردينى" و "عااصم حسىنىي" هەندىيەكىيان لە پەيامه کان بە وەرگيرانىتىكى جوان خستە سەر زمانی عەرەبى، بەلام بە داخەوە لە سەرى بەردەوام نەبۇون. كە ئەوهش هانى خەمۇرانى ترى دائەو ئەركە بىگرنە ئەستۇ.

يە كېڭىل لەو بەرپىزانە مامۆستاي دلسوژ "سەعید زاھىدى مەلاز گوردى" بتوو، خوا لىي خوش بىت. ئەم مامۆستايە هەموو پەيامه کانی نورسى بە شىپوازە دارشتى عەرەبى مەلايەكى كورد و بە وردى وەرگيرانە سەر زمانی عەرەبى! بەلام بە داخەوە تا ئىستا چەند بەرگىنەكىيانلى چاپ كراوه و هيشتا چەندىن بەرگى تر ماوه كە بلاوبىرىنىمۇ، ئومىيد دەكەين كە قوتاييان و دلسوژانى بە گەرموگورى هەول بۆ چاپكىرىنى بەرگە کانى تر بىدهەن.

دواجار و هاوکات له گهله و هر گیپرانه کهی مامؤستا ممهد زاهیددا و به بین ئاگادار بوون له يه کتری، مامؤستای خەمغۇر و دلسۆز "ئیحسان قاسم سالحی" ئەركى و هر گیپرانی سەرچەمی پهیامه کانی نوورى بۇ زمانی عەرەبی گىرتە ئەستۆر، لە نۆ بەرگى گەورەدا، بە چەندىن چاپى يەڭ لە دواي يەڭ، لە هەردۇو شارى ئەستەمبوول و قاھىرە بلاوى كىردىنوه و خىستىيە بەرددەستى خويىنەران.

ئەم و هر گیپرانه مامؤستا "ئیحسان قاسم سالحی" لەو پۇوهە كە به زمانىيکى عەرەبىي ھاوجەرخ و رەوان و پاراو داپىتىراوه، چەندىن ئەدېپ و پىپۇرى زمانى عەرەبىي پىداچۈونەۋەيان بىز كەردووه و، لە بەر چەندىن ھۆكاري تر، لە سەرتاسەرى جييانى ئىسلامىدا پىشوازىنى لىنى كرا و، سوودىتكى زۆرى لە مەودايەكى بەرىندا لىنى و هر گىرا و هەتا ئىستاش هەر سوودى لىنى و هەر دەگىرىت. خواى گەورە لېيى قبۇول بىكەت و، پاداشتىيکى بىداتەوه كە شاييانى كەرەمى خواوهند بىت.

◆ و هر گیپرانى پهیامه کان بۇ زمانى ئىنگلizى:

لە دواي وەفاتى مامؤستا به دیغور زه مان، قوتابيانى ھەولىيان دا ھەندى لە پهیامه کان و هر بىگىپەن بۇ زمانى ئىنگلizى، كە لەم سەرددەدا بلاۋەتىنى زمانى كانى جييانە. لە سەرتادا چەند پهیامىيکى كەميان خىستە سەر زمانى ئىنگلizى و، ئەم ئەركەشيان بە ھەندى كەسى شارەزاي ئەو زمانە سپاراد.

پاشان خواى گەورە ويسى وابوو كە خوشكىيکى بەرىتاني بە ناوى "مارى وېتلد" كە پىشىز لە سەر رېپەوي ڪاسولىك بۇو، لە پىنى ئەو چەند پهیامەو بە ئايىنى ئىسلام و پهیامە کان ئاشنا بىت و، پاشت خواى گەورە ھيدايەتى بىدات و ئايىنى ئىسلام بۇ خۆى ھەلىپىزىت و، ناوى خۆىشى بىگۇرىت بە "شۈركان راھىدە".

ئەم خوشكە ئىنگلizە كە بۇ خۆى پىپۇرە لە زمانى توركىدا، دواي موسىلمان بۇونى، لىنى بېرا بۇ و هر گیپرانى "پهیامە کانى نوور" بۇ زمانى ئىنگلizى ا ئىز خواى گەورە پشتىوانى لىنى كردو، هەتا ئىستا ئەم بەرگانەي پهیامە کانى نوورى و هر گىپراوه تە سەر زمانى ئىنگلizى، كە چەندىن جار چاپ كراونەتەوه: (و تە كان، مەكتۇوبات، بىرسىكە كان، تېشكە كان، ئاماژە كانى ئىعجاز). لە گەل چەندىن

په‌یامی بچوو کدا. ههروهک بهرگیکی گهوره‌ی له ژیانی مامۆستا نورسیدا بهو زمانه داناوه و، دواتر بۆ چه‌ندین زمانی تر ته‌رجمه‌هه کراوه.

ئیستا ئەم سى زمانه: (تۇرکى يە كەھى خودى مامۆستا نورسى و، ورگىپانه عەرەبى يە كەھى مامۆستا ئىحسان قاسىم سالحى و، ورگىپانه ئىنگلیزى يە كەھى خوشكە شوکران واخىدە) بۇونەتە بناغەسى سەرچەم ورگىپانه كانى تر بە زمانه جىاجيا كانى جىهان. واتە هەممۇ ورگىپانه كانى دىكەي پەيامە كان، لە يە كېتى ۋەم سى سەرچاوه‌يە و دەخرىئە سەر زمانه كانى تر.

◆ ورگىپانى پەيامە كانى نور بۆ زمانه كانى تر

كارى ورگىپانى پەيامە كانى نور بۆ زمانه كانى تر بە گەرمۇ گۇرپى بەردەوامە. هەر ئەمەش ھانى قوتاييانى نورسىي دا كە كۆنگرە يە كى سالانە بۇ ورگىپە كان ساز بىكەن، كە تىايىدا بە رې و رەسى ورگىپان شارەزا دەكرىن و، رېنمایى پەيسييان دەخرىتە بەردەست و، ورگىپە كانىش بۇ خزىيان سوودلە ئەزمۇونى يە كەز ورددە گىرن و، را و بىچۇون و زانىارى يە كانىان لە نيوان خزىياندا دە گۆرنەوە.

ئەو زمانانە ئى تر كە لە سى زمانه سەرە كى يە كەمە ورگىپانىان بۇ دەكرىت، هەندىكىيان ھەنگاوى باشىان ناوه و لە تەواوبۇنى كارى ورگىپان نزىك بۇونەتەوە، هەندىكى دى لەو ئەندازە يە كەمتر و، ھەندىكى دىكەش هيشتا لە سەرەتادا يە.

لەم بېرىگىدە خوارەوە داناوى ھەندى لەو زمان و زارانە دەخەينە پىش چاوى خۇپەنەرى بېرىز كە كارى ورگىپانى "پەيامە كانى نور" يان تىدا بەردەوامە، لەوانە ئى لە سنورى زانىارىي ئىمەدان:

(ئەلمانى، ئەلبانى، ئىتالى، ئىسپانى، ئازەرى، ئۆزبەكى، ئوردوو، ئىندۇنىسى، بەنگالى، بولگارى، بۆرسىنى، پرتوگالى، پشتز، تاجىكى، تەتارى، تالشى، توركمانى، جۈزجى، چىنى، دانىماركى، رۇمانى، ژاپۇنى، سانسڪرىتى، سلۇفاكى، سەواھىلى، سويدى، فەرەنسى، فيلىپېنى، فارسى، ۋېتامى، قەرغىزى، كازاخى، كۆرى، كوردى، كرواتى، گۆچىراتى، لاتىنى، مالى، مالىزى، مەقەدۇنى، نەېجىرى، ھۆسا، ھېبرۇ، ھيندى، ھەنگارى، ھۆلەندى، يۇنانى).

بهندی دووهەم

پهیامه کانی نور به زمانی کوردى

لە بەر ئەوهى لەم كىنېھى بەردەستمان بە زمانى کوردى يە، ئەوا بە پشتىوانى خوارى گۇورە لەم بهندى دووهەمەدا ھەندى بە تىز و تەسىلى باس لە وەرگىزپانى پهیامه کانی نور بۇ زمانى کوردى دەكەين.

وەك ئاشكرا يە زۆرىنەئى نۇرسىنى زمانى کوردى بە دوو زارى سەرهەكى بلاودە كەرنەوە:

- 1 - كرمانجىي ژۇرۇو (بادىنانى، شىكاڭى).
- 2 - كرمانجىي خوارۇو (سۈرانى).

پهیامه کانی نور بە زارى كرمانجىي ژۇرۇو

سەبارەت بە كرمانجىي ژۇرۇو، پىيى بىزانم مامۇستا "عەبدولقادر بادىللى" كە قوتابى يە كى مامۇستا نۇورسى يە، يە كەم كەمس بىت كە پهیامىكى نۇورى وەرگىزپايتە سەر ئەو زارەئى زمانى کوردى و چاپى كىرىپتە، كە بىرىتى يە لە "وته بچۇرۇ كە كان" و، بە ناوى "پەيشىن بچۇرۇك" لە لايەن دەزگاى پەخشى "دار الانوار" فوھ بە پىتى عمرەبى بلاو كراوهەتەوە.

له خودی مامؤستا عه بدول قادر بادلیم بیست که مامؤستا "محه‌مهد زاهیدی مه لازگوردی" - خوالیتی خوش بیت - جگه له ور گیپرانه عمه‌بی به که‌ی، هه مو په‌یامه کانی ور گیپراوه‌ته سه‌ر زاری گرمابنجی ژووروویش، به‌لام هیشتا همر ده‌ستنووسن.

برای بهریزمان مامؤستا ئیبراهم خملیل نامه‌دی هه‌ردوو کتیبی "ناساری بهدیعیه" (داوه‌ری به‌کان) و "مسنه‌وبی نووری" کردوه به گرمابنجی ژووروو، له لایهن ده‌گای په‌خشی "زهرا" و به پیتی لاتینی بلاو کراوه‌ته‌وه، ده‌گای په‌خشی ناوبر او چه‌ند په‌یامیکی تری نووری به کوردی بلاو کردوه‌ته‌وه، که له لایهن چه‌ند ور گیپرینکه‌وه کراون به زاری گرمابنجی ژووروو.

برای بهریزمان مامؤستا مه‌لا فهیزی زوزنجی ئامه‌دی "وته بچوو که کان" و "وته‌ی بیست و سی‌هم" و "مه‌كتتووبی بیسته‌م" بی به زاری دیار به کر دار‌شتوه‌ته‌وه و، ده‌گای په‌خشی "ر.ن.ک" له دوو تونی کیپینکدا بلاوی کردوه‌ته‌وه.

لهم سالانه‌ی دواشیدا ده‌گای په‌خشی "خزمدت و قفقی" چه‌ند په‌یامیکی دیکه‌ی به زاری گرمابنجی ژووروو بلاو کردوه که له لایهن چه‌ند ور گیپرینکی به‌ریزی لاوه‌وه کرابون به کوردی.

ئهم هه‌ولانه‌ی که له سه‌ره‌وه باسمان کردن سه‌باره‌ت به زاری گرمابنجی ژووروو، هه‌موویان له باک‌کوری کوردستاندا ئه‌نجام دراون و، راسته‌و خو له زمانی تور کی‌یه‌وه کراون به کوردی.

له باشوروی کوردستانیش، برای بهریزمان مامؤستا "ئیدریس غازی" تا ئیستا چه‌ند په‌یامیکی له عمه‌بی‌یه‌وه ور گیپراوه‌ته سه‌ر زمانی کوردی، زاری گرمابنجی ژووروو (بادینانی). ئومیدی سه‌ر که‌تون و به‌رده‌و امبوونی له خوای گهوره بز ده‌خوازین.

هی‌دارین ئهم خزمته‌په‌رت و بلاوه‌ی که بز ور گیپرانی په‌یامه کان بز زاری گرمابنجی ژووروو دراوه و دهدزیت، له لایهن ئه دلسوزانه‌وه په‌یوه‌ست بکریت و، به وینه‌ی ده‌سته‌یه کی زانستی ته‌واو که‌ری به کتر هه‌وله کانیان یه‌ک بخنه‌ن و کاره کانیان دابهش بکهن، به پی پنتمایی مامؤستا نوورسی بز ئه و چه‌شنه کارانه.

پهیامه کانی نور به زاری کرمانجی خواروو

□ وهر گزیران و کاره کانی پتش بلاو کردنوه

خوای گهوره به چاکه و میهره بانی خزی پشتیوانی له وهر گزیری ئەم کتیبه و نووسه‌ری ئەم چهند دنپه کرد و، له سالی هەشتای سەدهی بیستەمه و دەستم دایه وهر گزیرانی ئەم پهیامانه له زمانی عمره‌بی یەوه بز زمانی کوردی (زاری کرمانجی خواروو).

خز هەرچەندە کاری "وهر گزیران" ئەم بە تەنیا کەس ئەنجام داوه، بەلام بدرە کەتى "ئیمان" لە پهیامه کانی نوردا وهر گزیرانه کەی ئیمەی لە کاری تەنیا کەسەوه کرده کارینکی بە کۆمەل، چونکە دەستەیەك ئیمانداری دلسوز و نیاز جوان و وربایا نارد بە هانای لاوازی و کەم توانييەمەوه کە هەر يەکەيان لە روويەوه کەوه هاتن بز پارمه‌تیم و بەشیکی ئەم ئەرکە قورسەيان لە گەلتدا ھەنگرم.

جا لە گەر ناوھینانی سەرجەمی ئەو بەریزانەی کە دەستى خاویتى يارمەتى يان بۆ ئەم پهیامه کوردی يانە دریز کردووە لیزەدا مەيسەر نەبیت، کە لیم پوونە بەو ناوھینانە رازى نین چونکە بە نیازى رەزامەندىي لاي خواي گهوره ئەو خزمەتانەيان پېشکەمش کردووە، ئەوا هەر گىز ناتوانم پۇتلى گهورەي ئەم بەریزانە لیزەدا باس نە کەم:

برای بەریزم جەنابى مامۆستا (حسەين حەسەن كەريم) مامۆستا لە زانکۆي سليمانى ھەموو بەرگە کانی سەرجەمی پهیامه کانی نورى لە گەل وهر گزیرانه عمره‌بی يەکاندا بەرامبەر کردووە و، گەلنى تىبىينى سوودبەخشى پېش چاوشتۇوە.

ھەروەها بەریزان (کاك عەبدولكەرمىعەبدوللا، دكتور ديدار كامەران، دكتور مەممەد خالىد، ئەممەدى كورم) کارى بەرامبەر کردنوهى وهر گزیرانه کەی ئیمەيان لە گەل دەقه توركى يەکاندا خستە ئەستزى خزیان و، ھەر دەم ئاگادارمان دە كەنهوه لە ھەر تىبىينى يەك کە پۇيىست بىت بز يەکاۋىيەك دەرچۈونى ئەم كوردی يانە لە گەل دەقه ئەسلى يەکاندا. ئەم ھەولە وردهى ئەو بەریزانە واى لەم وهر گزیرانه كوردی يانە كردووە كە وە كو ئەوه وابن راستە خۇلە زمانى توركى يەوه كراين بە كوردى.

چهند برایه کی به‌ریزیش له رینکختنی پته کانی پهیامه کاندا له سه‌ر کۆمپیووتەر به‌شداری بان کردووه، وەک به‌ریزان کاک (هیوا حسەین، ئوسەید ئیحسان، ئەسکەندەری حاجی شیخ قادر، ئەحمدى کورم، کاک سەعید خالید) و چەندین به‌ریزی تر، بەلام رۆتى سەره کى و ماندو بوونى زۇر لەم پروووه زیاتر بەر کاک "ھۆشیاری مام توفيق" کەوت كە بۇ ماوهی چەند سالىئىك ئەم ئەركەی لە ئەستۇ گرت.

پاکنووسى وەرگىپانى پهیامه کانیش، بەشى هەرە زۇرى، کاک "شازاد سەعید" خستىيە ئەستۆي خەته جوانە كەى خۆزى كە تەنانەت ھەندى جار نەك ھەر پاکنووسە کان بەلکو پەشۇرسە کانىشى دەنۈسى يەوه. ھەندى جارى تر نەك ھەر بە نۇرسىنەوهى دەستى بەلکو پەستەخۆز وەرگىپانى كەى لە زارى من وەردە گىرت و لە کۆمپیووتەردا دەنۈسى يەوه! جگە لەوهى كە لە کارى تايپىكىردندا پشىكىكى زۇرى بەرکەوت.

کاک شیخ خالید بەرزنجىش، وېپايى كارى بە اورد کردن، چەندىن جاريش خۆزى و کورە کانى (دكتور محمد و مامۇستا سەعید) بە وردى ئەم پەيامانەيان خۇيندەوه و لە پاستكىردنەوه و ھەلە گىرى و پىشكەش كردىنى تىبىنى يەورىدە كاندا جىنده ستىيان ئىيانە. ھەر لەم كارى ھەلە گىرى و پىداچوونەوه يەشدا بەرپەزانى ترى وەک کاک (حامىد و جەمال و ھۆشیار و شازاد و ھېمەن و شاخەوان و فەرمان و سەبوان) بە وردى بەشدارى بان کردووه و سوودمان لە تىبىنى يەكانيان وەرگىرتۇوه.

لە پېش ھەموو ئەم بەرپەزانەشمەوە ناتوانىم رۆتى مامۇستاي بەرلىزم "ئىحسان قاسم سالىحى" فەراموش بىكم كە ھەموو مافىنگى شەرعى و ياسايى ئەم پەيامانەي پىن بەخشىم. خۆ لە گەر لە نزىكىتىشەوە ئاۋەر لە جىنده ستى خاوشىزىم بىدەمەوه، ئەوالە پرووی ئەمە كەوه ھەرگىز ناتوانىم رۆتى ھاو سەرە خۆشەويسىتم لەيد بىكم كە چەندىن سالى درېزخايىن گەلنى ئەركى خىزىانى منى خستە ئەستۇ خۆزى، تاڭو بتوانىم بۇ ئەم خزمەتە لى بېرىم و بەشىكى كاتە كانىي بۇ تەرخان بىكم.

جا من لېرەدا، بە شانازىيەوه، پېزائىن و سوپاس‌گوزارىي خۆم پىشكەش بە ھەموو يەكىنگى ئەم بەرپەزانە دەكەم كە ناوم ھېتىان و بەوانەش كە ھەر رۆتىكى ئىجابى بان لەم خزمەتەدا بىنىوە. لە ھەمان كاتدا دەستى نزا و لالانەوهش لە دەرگانەي خوارى گەمورە و مىھەرە باندا بەرز دەكەمەوه كە پاداشتى يەك بە يەكى ھەمۇويان بە پلەي بەرزى بەھەشتى

به رین بدانه و هر روند ناوه جوانه کانیشی ده کم به تکاکار که لیمان خوش بیست و،
لودنیادا به ره زامنه ندی خوی به مردمه ندمان بکات و، لهم دنیاشدا نیازی خاوین و
پاکیمان له کردار و گوفتاردا - له گهله خوی و بهنده کانی - بین بیه خشیت. هر روند ها به
روانینی فهزل و میهره بانی خزیشی ثدم ره بجهه مان لئی قبول بفهموت. ئامین.

تکای برایانه شم له خوینه ری به پریزی ئەم کیپانه ئوهیه کە له پاشمله دوعای خیرمان بۇ پاشه کەوت بکات و، هەر تىبىنى يە كى سوودبه خشى ھەيە، ج لە پرووي وەرگۈزان و ج لە پرووي دارپشىن و هەر پرووي كى ترەوە بىست، بە دىيارى بۆمان بىنيرىت، تاکوله چاپەكانى داهاتوودا سوودى لىنى وەربىگرىن و، ئەويش لەم خىرەدا بەشدار بىست.

بلاوکردنەوەی ئەم وەرگىزراوە كوردىيانيه.

ههروهه کخواه گهوره بدو جوزره يارمهتيي داين بز و هر گيئرانى بهرهمه كانى مامۇستا نوورسى بز زمانى كوردى، هەر بە هەمان جوزر يارمهتييشى داين كە تائىستا بەم جوزرهە خوارهەه بلاۋيان بىكەينەوه:

یه کهم: له شیوه‌ی کتیب و نامیلکه‌ی سهریه خودا

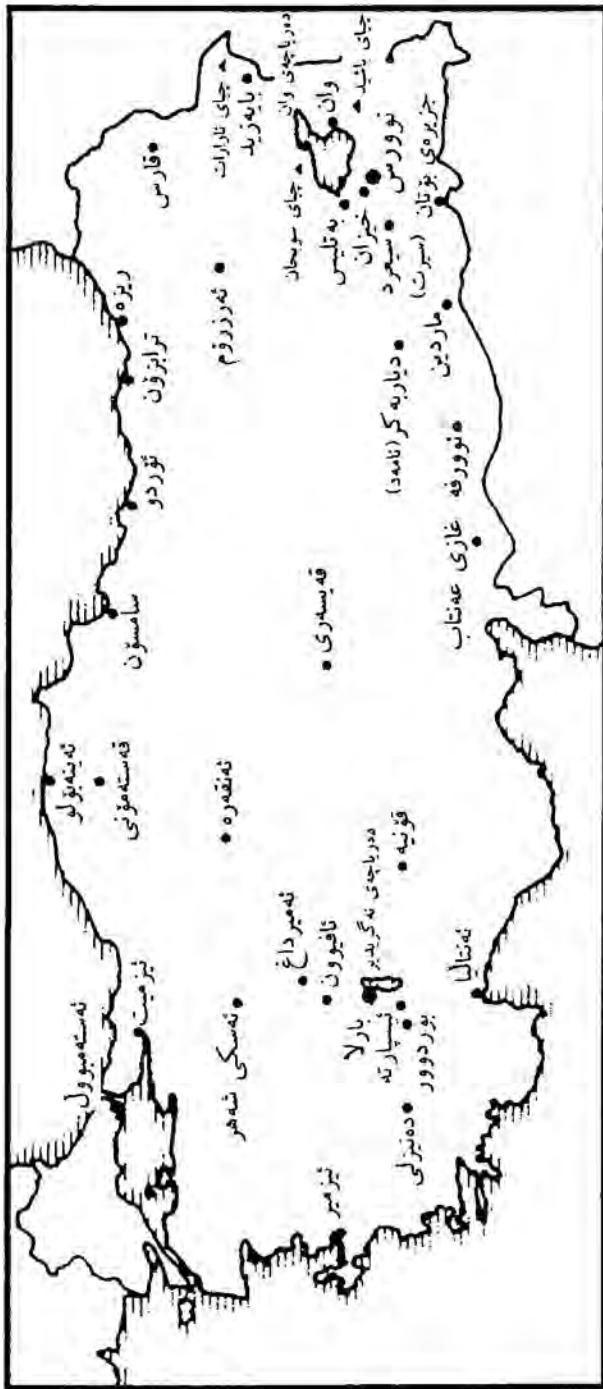
- ۱ - پهیامی بیماران.
 - ۲ - پهیامی پران.
 - ۳ - وته بچوو که کان.
 - ۴ - سروشت هونره یان هونره مدنند؟
 - ۵ - مهلا یکدت و ژیانی دواپوز.
 - ۶ - پهیامی رهمندان.
 - ۷ - حیکمه‌تی خوبه‌نادان له شهیتان.
 - (له چاپی یه که‌می کتبی زماره "۲۱" یشدابلاوکراوه‌تموه)
 - ۸ - پهیامی گیخلاس و برایه‌تی.
 - ۹ - زلله‌ی میهره‌بانی.
 - ۱۰ - چاره‌سه‌ری و هسوه‌سه.
 - ۱۱ - مرزف و یمان.
 - ۱۲ - بدری درخته، ییمان.

- ۱۳ - موعجزاتی ته‌حمدی.
- ۱۴ - ئیجتیهاد لەم سەردەمدەدا.
- ۱۵ - پەنجھەرە کان.
- ۱۶ - پەیامی حەشر.
- ۱۷ - (من) خودبى مەرۆف و بزووتنى گەردىلە کان.
- ۱۸ - پاپەرى لاوان.
- ۱۹ - پاپەرى خوشکان.
- ۲۰ - پاپەرى خزمەتكۈزارانى قورئان.
- ۲۱ - پاستى يەکانى ئیمان.
- ۲۲ - پاستىي تەوحيد.
- ۲۳ - شوکرانەبىزىرى.
- ۲۴ - بىنینە کانى گەشتىارىڭى.
- ۲۵ - مىعراجى پىغەمبەر ﷺ.
- ۲۶ - موعجزاتی قورئانى
- ۲۷ - لاۋىتىي قورئان
- ۲۸ - سوننەتى پىغەمبەر ﷺ پلىكانە و پىيازە.
- ۲۹ - نورە کانى حەقىقەت
- ۳۰ - مۇناجات
- ۳۱ - كلىلىيڭ بىز جىهانى نور

دووهەم: لە شىوه‌ى كۆمەلە پەيام و بىرگى گەورەدا

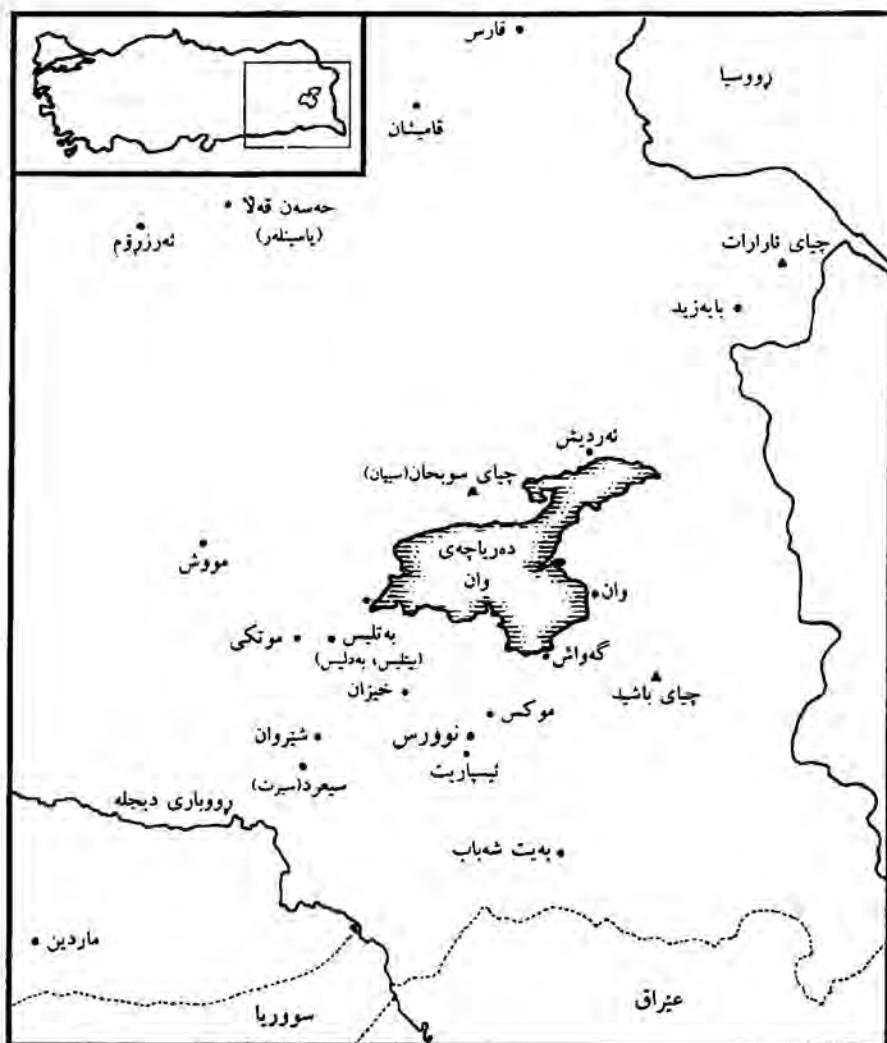
- ۱ - وته کان.
- ۲ - مەكتۇوبات.
- ۳ - بىرىسىكە کان.
- ۴ - تىشكە کان.
- ۵ - پاشېندە کان.
- ۶ - داوهەرى يەکان
- ۷ - ئامازە کانى ئىعجاز (بە پشتىوانىي خوا، كە ئامادە كرا بىز چاپ، بالاودە كرىنەوە).
- ۸ - مەسنه‌وبي نورى (بە پشتىوانىي خوا، كە ئامادە كرا بىز چاپ، بالاودە كرىنەوە).
- ۹ - ژیاننامه‌ی بهدیعوززه‌مان سه‌عیدی نورسی (ئەم كىيەتى بەردهست).

نېڭىشە و دېنەكان

نہ خشیدہ کی ولائی تور کیا

تمو شوینانه‌ی لمسه‌و دستیشان کم اوه که لمم کنیدا ناویان هاتوره

نه خشنه کی نه و شوینانه باکووری کوردستان
که لام کتیبه دا ناویان هاتوروه

نهخشنه و وینه کان

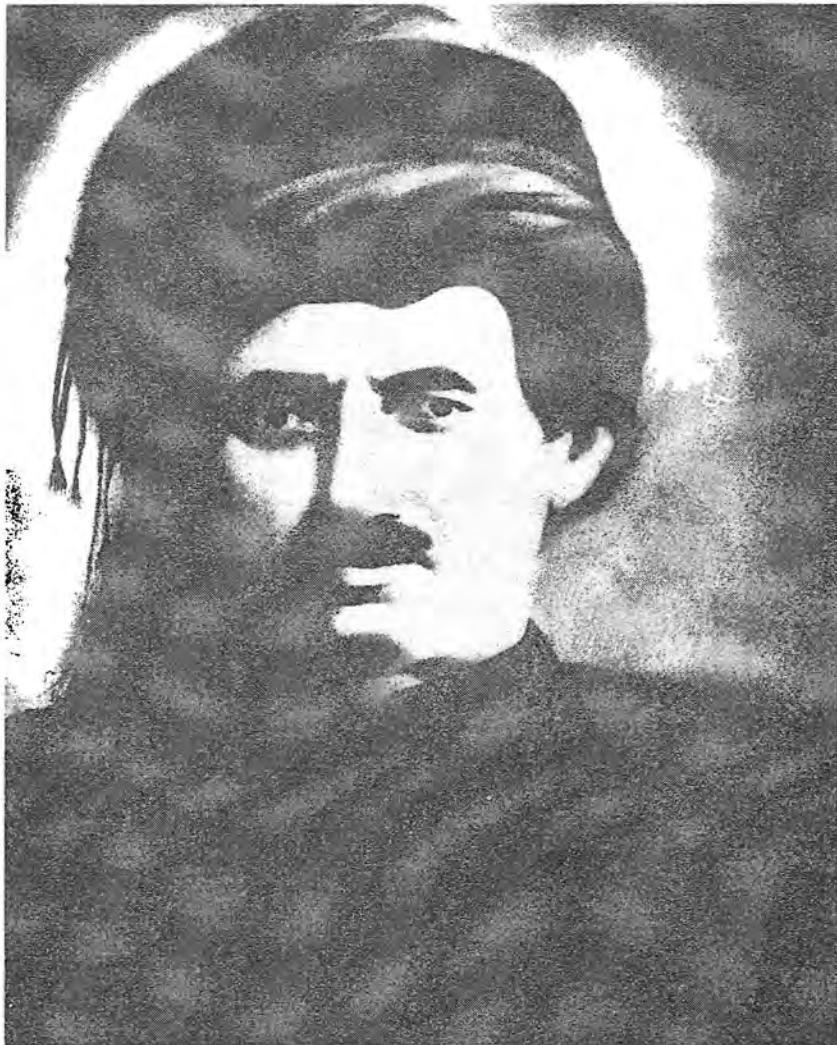
۸۶۹

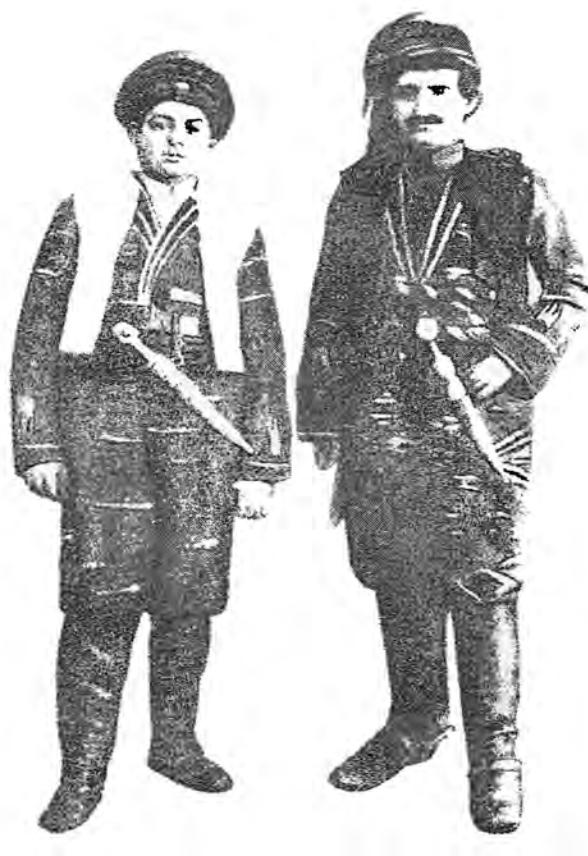
نهخشنه‌یک شوتی دیل بوونی بدیعوززه‌مان و، رتی هله‌هاتن و گهراوه‌ی دهرده‌خات

وینه‌یک کی بدیعوززه‌مان کاتی گهراوه‌ی له دیلی، له لایدن نه‌لمانی‌یه کانه‌وه گیرواوه
له سالی ۱۹۱۸ زدا

وینه‌ی ماموستا سه‌عیدی نورسی لهو کاته‌دا که سفر کرده‌ی
تپه خوبه‌خشنه‌کانی یاریده‌دهران بوروه له جهنه‌گی یه‌که‌می جیهانیدا

وینه‌ی هامزستا سده عیدی نورسی و عبدالوره حسنانی برای ای
دوای گهرانده‌ی له دیلی، له سالی ۱۹۱۸ زدا

وینه‌ی ماموستا سه‌عیدی نوورسی له سه‌رهاتای دور خستنده‌یدا بق‌بارلا

وینه کی ماموستا سه عیدی نوروزی له بهندیخانه دا

وینه‌ی ماموزستا سه‌عیدی نورسی له دادگای نافیون

وینه‌ی هامزستا سه‌عیدی نورسی دوای ژهردهر خواردادانی له بهندخانه‌ی تافیرون

وینه‌ی مامۆستا سه‌عیدی نوورسی (۱۹۵۲) لە دادگا

لە دەمى بەرگريدا لە كىشەي "رابەرى لاۋان"

وینه ماموستا به دیغور زه مان له سالی ۱۹۵۲ زدا له ئەستەم بۇولۇن

وینه‌ی ئهو خانلووه‌ی كه له بارلا مامۆستا سه‌عیدی نوورسی
تىدا نىشته جى كرا، درەختىگى گەورە‌ي پەلکى لە بەرده‌مدايە

وینه‌ی نه و دره‌ختی قهترانه‌ی سدر لوتکه‌ی چبای "چام"
که هندی جار ماموزتا سه‌عیدی نورسی کانه‌کانی تیرامانی له بدیهاتو وانی
خوای گهروه لمناو لقه‌کانیدا ده برد سدر

وینی ماموستا سه‌عیدی نوورسی له ئەستەمپۇول لە رۆزى ۱۹۶۰/۱/۱ از

پیشگویی
با پیشگویی کان

پیشنهاد کان پارسی

لایهه

با بهت

۵	پیشنهاد کیمی و هرگزیر
۷	(پیشنهاد کیمی برای بدینظر مستهفا صونگور
۳۱	کلم ژیانامه
	تپروانی بدمیوززه مان بزمیزووی ژیانی خزی:
۴۹	(ژیانم "تورو" یکه بقر خزماتی نیمان و قورئان)
۴۳	چند رووداونیکی گرنگ له ژیانی "بدمیوززه مان سه عیدی نوروسی" دا
۵۳	پیشنهاد کیمی

بهشی یه کلم

قفناغی یه کدهمی ژیانی

۷۵	بهندی یه کدهم: لهدایکبوجون و گهوره ببورون
۷۵	ناسنامه کدهمی
۷۷	خیزانه کدهی
۷۹	عه بدوله جیدی برای
۸۰	عوبیدی خوشکه زای
۸۱	عه بدوره حسانی برازای
۸۲	بنه چه و پره چهله کی
۸۳	لهدنیش کانی به هر هدایتی له ده می منالیدا
۸۷	هنگاووه کانی بدره و زانتست و مامؤستا کانی
۹۰	سربی رزی و ملکه ج نه کردن
۹۱	مزده دانی پیغامبری خوشبویست
۹۲	خوبیندنی راسته قینه
۹۰	بهر گ و بوش اکی زانایان
۹۶	بز لای کاکه "ملا عبدوللای" دی
۹۷	ترازویه کی ورد له ناو گفتون گزیه کدا
۹۸	مهدایه تی پیش و هخت
۱۰۰	بزم سیرت (سیرد)
۱۰۶	گذش گذی له "تیللو" دا

۱۰۷	لابردنی ستم
۱۱۲	سرهتای بایه‌خدانی به "سیاست" و به کاروباری جیهانی اسلامی
۱۱۴	کمرامه‌تی نویز کردن
۱۱۵	شده‌فته‌تی دایک و باوک
۱۱۶	نپروانی خرام
۱۱۶	له‌بر کردنی مهنتی کهنه کان
۱۱۸	دواوانه
۱۲۰	هوله کانی بز قاشتوانی له‌ناو هزه‌کاندا
۱۲۱	شاره‌زابونی له زانسته تازه کاندا له شاری "وان"
۱۲۳	نازنایی بهدیعوززه‌مان
۱۲۵	قالو گوری فیکری بهدیعوززه‌مان
۱۲۶	خزمت‌گوزاری قوریان
۱۲۸	بهندی دووهدم: له کاستی له سته‌میوولدا
۱۲۸	له پنی له سته‌میوولدا
۱۳۰	پرسیاره کانی سرکردی ژاپنی
	داواکاری‌یه کانی له سولتان عهدولحید:
۱۳۱	داواکاری‌یه کدم: هنخامدانی چاکسازی له کوشکدا
۱۳۲	رپخنه‌گرتني له حوكمی تاکره‌وی (استبداد)
۱۳۳	لیستیداینکی لاوازه له چاوه‌هوده که له مولا دینت
۱۳۴	داکزکی‌یه‌ک له سولتان عهدولحید
۱۳۵	خونیک به سولتان عهدولحیدوه
۱۳۷	نامه‌ی کی تایبه‌ت بز گومان لابردن له سر سولتان عهدولحید
۱۳۹	داواکاری دووهدم: دامهزراندنی "قوتابخانه‌ی زهراء"
۱۴۱	هزکاره کانی دامهزراندنی قوتاچانه‌ی زهراء (زانکزی زهراء)
۱۴۱	هزکاری‌یه کدم: دا بهزینی کاستی زانست له قوتاچانه‌ی کایینی‌یه کاندا
۱۴۲	هزکاری دووهدم: چاکسازی له ویلاهه‌ت کانی کوردستاندا
۱۴۳	هزکاری سینهدم: هر په‌ر جدانوه‌ی پلانکنی چه بهان له دزی قوریان
۱۴۵	هزکاری چواره‌م: سه‌قانگیر کردنی "کاشتی" له ناوچه‌کددا، بوارنه‌دان به "دهمار گئی" ..
۱۴۸	هزکاری پنجم: مردنی قوتاچانه‌ی کایینی‌یه کان
۱۴۹	شونی دامهزراندنی قوتاچانه‌ی زهراء
۱۴۹	مفرجه کانی قوتاچانه‌ی زهراء
۱۵۲	ده‌امته‌کانی قوتاچانه‌ی زهراء
۱۵۳	سوود و هربوبومه کانی قوتاچانه‌ی زهراء
۱۵۶	هملوئیستی کار بهده‌ستان بر اکاری بـ داواکاری‌یه بلازکردنوه‌ی زانست له کوردستاندا

- تزمتی "شیتی" ۱ ۱۰۶
- بدهو نه خوشخانه‌ی شیستان! ۱۰۷
- گفتگزی له گهله پریشکی نه خوشخانه‌کهدا ۱۰۷
- گفتگزی له گهله "شفیق پاشا"ی وزیری تاسایشدا ۱۶۶
- دله بخامی هموله کانی بز دامهزراندنی قوتاچانه‌ی زهراء ۱۶۸
- حکومه‌تله کانی دواتر پیشوازی لهو داوایه ده کهن ۱۶۸
- هاتندیه بز قوتاچانه‌یه به ریاز و قوتایانی پهیامه کانی نور ۱۷۰
- قوتاچانه‌ی بروسفی همان کامانجی زهراش ده هینته‌دی ۱۷۳
- بهندی سی‌همم: سدره‌تای و هرچه رخان له میزووی زیانیدا ۱۷۵
- پاگدیاندنی "مشرووتیه" و، پروونکردنی ناوه‌ر که کهی ۱۷۵
- "مشرووتیه" و لازادی "ی شرعی، پاخود" گیستیدادنکی نوی ۱۷۶
- دیدارنک له گهله موقنی میسردا ۱۸۱
- وتارنک بز سهربه‌ستی ۱۸۱
- له گهله "عماق‌نیل قره‌صو" دا ۱۸۶
- هله‌لینسته کانی برآمبه‌ر "جون تورک" و "بیتیحاد و تهره‌قی" ۱۸۷
- دواکاری‌یه کانی له "بیتیحاد و تهره‌قی": ۱۹۰
- دواکاری‌یه کهم: دامهزراندنی "قوتاچانه‌ی زهراء" ۱۹۰
- دواکاری‌یه دوه‌هم: راستگویی و، همانه‌پارنیزی و، ده سهمر کردنی لاینده‌ی زانیان ۱۹۰
- دواکاری‌سی‌همم: دامهزراندنی له بخونه‌نیکی پراویزکاری بز "بیجه‌یاد" و،
بروزاندنوه‌ی "مهشه‌خخت" ۱۹۱
- دواکاری‌چواره‌م: چاکسازی له گیداره‌ی "حمدیله" له کوردستاندا ۱۹۳
- دواکاری پست‌جمله: پیاده‌کردنی "دادگه‌ری" به جینه‌جنی کردنی پریاهه کانی شهرع ۱۹۵
- نهباری کردنی بز بیتیحاد و تهره‌قی و، به ناره‌وا دانانی خوش‌شیستبان ۱۹۷
- هله‌لینستی برآمبه‌ر پشیوی دوای پاگدیاندنی سهربه‌ستی ۲۰۰
- وتارنک به زمانی کوردی بز گهله کورد ۲۰۱
- هیزه‌کردنوه‌ی هسته و روژواهه کان ۲۰۴
- هیزه‌کردنوه‌ی حماله کان ۲۰۴
- پشتگردی‌کزمله‌ی "یه کینی محه‌مدی" ۲۰۵
- وتاری "برپه‌رچدانوه‌ی گومانه‌کان" ۲۰۸
- پیدارکردنوه‌ی پژونامه‌وانان ۲۱۸
- وتاری "بزی شهریعتی له حمه‌هدی" ۲۲۰
- پرووداوی "۳۱"ی مارت (۱۳۹۰/۹/۴) ۲۲۲
- هینانوه‌ی سریازه کان بز زیز گوپه‌ایله‌لی فرمانده کانیان ۲۲۷
- بردنی بز دادگای عورفی سریازی به‌هئی پرووداوی "۳۱"ی مارت‌ته و ۲۳۰
- په‌گرگری کردنی له بی توانه کان، دوای لازادبورونی له دادگای سریازی ۲۲۴

۲۳۶	پرختیه کی لام ماروه‌یهی ژیانی ...
۲۳۸	له رنی گپرانمه‌یدا بز "وان" ...
۲۳۸	گفتور گزوی له گهله پولیسینکی پروسدرا ...
۲۳۹	دانانی پیامی رهچتنه‌ی عهوم (مونازه‌رات) ...
۲۴۰	هندی له پیشه‌کیی تم پیامه ...
۲۴۳	بهره‌و شام ...
۲۴۳	هندی له پیشه‌کیی "وتاری شام"
۲۴۴	غورو نهیک له و تاره‌کهی ...
۲۴۶	گپرانمه‌یهی بز نهسته‌مبول ...
۲۴۶	هاورپیه‌تی کردنی سولتان ره‌شاد له گهشته‌کهبدای ...
۲۴۶	غیره‌ت و په‌رۇشى "لائینی" يان هى "نه‌تەوھىي" ؟
۲۴۸	لباره‌ی کېبىي "تعالیقات" وره که له زانستى "منتق" دا داباوه ...
۲۴۹	پرووداوه‌کهی به‌تلیس ...
۲۵۰	بەرەنگاربۇونمۇھى ھېرىشى لەرمەن ...
۲۵۱	خۇنىتىکى پاست لەباره‌ی "لېعجازى قورئان" ووه ...
۲۵۲	ھەرەشە‌ی جەنگ ...
۲۵۳	بەندی چواره‌م: لە ئەنجامدانى فەرزى جىهاددا ...
۲۵۴	پىكھەنانى ھېزى خۆبەخشىران ...
۲۵۵	له پیشه‌کیی "ئاماژە‌کانى لېعجاز" ...
۲۵۸	پزگار‌کردنی ھەر شىتىك لە توانادا بورو ...
۲۶۱	دېل بۇنى ...
۲۶۲	چەند ياده‌ورىيە کى پزگارانى دېلى ...
۲۶۵	پەۋشت و خۇوييەك ژېرىيە كان سەرسام دەكت ...
۲۶۷	پىداربۇونمۇھىيە کى پزخى و يارمەتىيەك لە قورئانمۇھ ...
۲۷۰	گپرانمه‌یهی له دېلى ...
۲۷۰	دامەزراڭىنى بە ئەندام له "دار الحکمة الإسلامية" دا ...
۲۷۷	پەزاره‌کانى سەبارەت بە گىرفە‌کانى نەتەوھى ئىسلام ...
۲۷۷	گفتور گزىيەك لە خۇنىتىكدا ...
۲۸۸	پلاو‌کردنمۇھى "شمىش ھەنگاوه‌کان" بۆ بەرەنگارى کردنى ئىنگلېز ...
۲۹۰	وەلامىيک بز کەنسىھى لەنگلىكى ...

پەشى دووهەم

سەعیدى نوى

۲۹۰	بەندى يە كەم: لەدایكبوونى سەعیدى نوى ...
۲۹۰	تېبىتى ...
۲۹۷	سەرەتەدانمۇھى پابونە پزخى يە كەمی ...

- ۲۹۹ لابردنی لمپهره کان له سار پنی "دل" دا
 سه رکوتی "دل"
 هر شهی پیری و، یادگردنوهی مردن
 پینماهی قورلاني پهرقرز
 قبیرانیکی پژو حیی ساخت
 ۳۱۵ په کخستتی قبیله له "قورلان" دایه!
 ۳۱۸ هنگارنان بدهرو "سعیدی نوی"
 ۳۲۲ سوننهتی پیغمبر پیغمبر چراي پینماهی
 ۳۲۵ به زنگاهه کدا پژو شتم له نیوان "دل" و "زیری" دا، که پیشتر نه گمراهو بهرا!
 ۳۲۸ قزناخه کانی پژو شتن بدهرو "سعیدی نوی"
 ۳۳۰ شنیکم نه نووسیوه که نه میینیبت!
 ۳۳۱ فالر گوبنیکی پژو حی و، بیزاری له زیانی کزملایه تی
 ۳۳۶ لور پوداوهی که "سعیدی کون" ای گزپری به "سعیدی نوی"
 ۳۳۸ پیهازی "پیر کردنوه"
 ۳۳۹ پرونکردنوهی پیهازی: دهسته سانی و، هژاری و، شهفقت و، پیر کردنوه
 ۳۴۱ نزیکترین پی بزو لای خواهی گهوره
 ۳۴۷ بهندی دووههم: له یه نقدره
 ۳۴۷ بانگههشت بزو یه نقدره
 ۳۵۰ و تاریک بزو دهنجومه نی نویه رانی نه تمهو
 ۳۵۶ له گدن سرزوک کزماردا
 ۳۵۸ هندی و تهی له دادگا کاندا له بارهی مستعفا که مالمه
 ۳۶۳ ره خنه گرتني له سرزوک کزمار
 ۳۶۷ حالاتی پژو حی له یه نقدره
 ۳۷۲ پوختهی یه ماوههی زیانی له یه نقدره
 ۳۷۳ بهندی سی ههم: دور که و تمهه بیه کی ره نگین
 ۳۷۴ بدهرو "وان"
 ۳۷۸ وازم له "سیاست" هینا
 ۳۸۶ گرتن و دور خستنوه
 ۳۹۰ یاده و هری یه کی نهسته مبوول
 ۳۹۱ دور خستنوهی بزو "بوردوور"
 ۳۹۳ دور خستنوهی بزو "لیسپارت"
 ۹۳۵ بهندی چوارهه: له تار او گهی بارلا (یه کدم قوتا بخانه نیور)
 ۳۹۵ پو خساری یه قزناخه
 ۳۹۵ گرنگرینی پو داوه کان و فالر گزپه کانی ماوهی نیوان (۱۹۴۰-۱۹۲۲) (ز)

۴۰۳	له "بارلا"
۴۰۶	له پاداشت‌کانی "بارلا"
۴۰۶	گوشاری یهک له دوای یهک
۴۰۶	چند غورونه‌یهک لهو گوشارانه
۴۰۸	خوای گبوره ستمه جزر او جزره کانی یوانی ده گزربی به چندین جزری چاکه‌ی خزوی
۴۱۰	"یمان" هات به هنانمده
۴۱۱	چند جزربنکی غربی
۴۱۴	کوچی دوابی عبدوره‌حمان و، دلدانه‌یهک له قورئانه‌وه
۴۱۸	همندی غورونه‌ی تپرامانی له نیشانه کانی گدردوون
۴۲۳	نامه‌یهک که هستیره کان دهدوینیت ا
۴۲۴	"دره‌ختی پهلك" وهک غورونه‌یهک
۴۲۵	سره‌تلانی پهیامه کانی نور
۴۲۵	بهره‌مه‌تدبیرون به هردوو ناوی جوانی "الرحیم" و "الحکیم"
۴۲۷	دانانی پهیامی حشر
۴۲۹	ناواری "پهیامه کانی نور"
۴۳۰	چاودیری خوابی و کرامه‌تی قورقان
۴۳۲	نوره کان مولکی قورقان
۴۳۳	سملاندنی پاستی‌یه کانی یمان
۴۳۶	ئاسانکارلی نالاسایی
۴۳۸	پرهخنه لئی نه گرتی
۴۳۸	خیزابی له پراده‌بدهر له دانانیاندا
۴۳۹	پیویستی برقح
۴۴۰	کاریگکری بمهیزی پهیامه کان
۴۴۲	ئایا گمر کی سدر شام کۆئانی بین هاتووه؟
۴۴۳	ئەر کی سدرشانی بانگوواز کار کۆئانی بین نایهت
۴۴۴	پنی بلاوبونه‌وهی پهیامه کانی نور
۴۴۴	نۇوسىنەوهى دەستى
۴۴۶	ئافره‌تان له پنی نوردا
۴۴۷	لەوانه‌ی پېشەنگ بروون له کاروانی نوردا
۴۴۹	بەچ هەست و سۆزیلک لەم خزمەتانه له‌چام دەدرېن
۴۵۱	پەيورەتلەپی قوتانی بە مامۇستاکىمەوە
۴۵۳	بەندى پېتجەم: لە بەندىغانه‌ی له سکى شهر (بە کەم قوتايانه‌ی پۇوسقى)
۴۵۵	بەرگری مامۇستا نورسی لە دادگای له سکى شهردا
۴۵۵	وەلامم له دادگادا

- بز پیش چاوی لیکنژلری به زیر و دهسته دادوهر ۴۶۹
- دوروهم پاشاوهی بدر گری به کم ۴۷۶
- بابه‌تیکی بین نرخ، بهلام وه کرو توا اینیکی گهوره پرسیارم له باره‌یوه لئی کراوه ۴۸۵
- من داوای مافیکی خزم له دهسته دادوهر ده کم ۴۸۶
- داوای مافیکی گرنگ له سدرؤزکی دادگا و تندامانی ده کم ۴۸۷
- بەسەرھاتیک کە له لایحەی یعترازه کە مدا هاتوروه ۴۸۷
- پیشه کی یدک کە بدم دوا یه کرا به پاشکزی دوا بدر گری ۴۹۰
- یعترازیک له سدر داواکاری گشتی ۴۹۷
- سینه هم لایحەی لیددیعا ۴۹۸
- دوا بدر گری کە پیشکمش به "دادوهری سزا" کراوه ۵۰۴
- دووچاری ستە منکی بین وینه بروم ۵۰۹
- سکالاتامدیک کە پیشکشی ئەنجومەنی وەزیران کرا ۵۱۶
- لەناو بەندیخانەوە ۵۲۳
- چەند نامدیک لەناو بەندیخانەوە ۵۲۵
- زىللەپە کی میھرەبانی ۵۲۵
- شىنکى ئوتۇمان لە دەست نەچووه ۵۲۸
- ورىبا كە دەنەمەيەك لە دوروتونى چەرۈزكىنى بچۈر كىدا ۵۲۹
- ﴿وَلَا يَحِيقُ الْمُكْرُرُ السَّيِّئُ إِلَّا بِأَهْلِهِ﴾** (فاطر: ۴۳) ۵۳۱
- وازنه‌هینان لە "پەيامە کان" ۵۳۲
- دېمەنە کانى تابلویە کى معنەبوي ۵۳۳
- نووسىنى "تىشكى يە کم" ۵۳۵
- بەندى شەشم: لە تاراوجى قەستەمۇنى (دوروهم قوتاچانەي نور) ۵۳۷
- قوتاچانەيە کى ترى نور ۵۳۷
- زانستە کان بە دېھىئەمان بىن دەناسىتن ۵۳۹
- "پۆستەچى يانى نور" ۵۴۲
- چەند غۇرونەيەك لە نامە کانى بز قوتاپىانى ۵۴۳
- ھەندى ئەنجامى دىنلىلى لە کارى خزمەتى پەيامە کانى نوردا ۵۴۳
- گىرنگتەن لەر کى قوتاپىي پەيامە کان ۵۴۴
- هاپپىھەتىي پالموانان ۵۴۴
- داوى قايىنداران ۵۴۶
- پاستى يە کانى ئىمان يە کم ئاماچىن ۵۴۷
- پاستىگە دەنەمەي شەفقەتىكى زىاد لە پۇيىست ۵۴۸
- چارە نurosى كافراتى بى تاوان لە بەلا و كارە ساتە کاندا ۵۵۰
- خزمەتە كەمان بز بىزگار كە دنى پىسا و ئاسايش تىدە كۆشىت ۵۵۲

۵۵۳	سرددمی که‌سی معنه‌وی
۵۵۴	تمقاو و کرده‌وهی چاک
۵۵۸	بزچی تنهایا به پیامه کانی نوره‌وه سه‌قال دهین؟
۵۵۹	بناغه کانی مامه‌له کردن له گهله پره خنه گراندا
۵۶۱	پروزی زانتخواز
۵۶۲	حیکمه‌تی خویندن‌وهی پیامه کان
۵۶۲	بوار به پره خنه مدهن
۵۶۳	دانانی پیامی "آلیه الکبری" (یعنیه کانی گه‌شیاریک)
۵۶۳	غورو نهیک لهم پیامه
۵۶۷	پر گهیک له پیامی "موناجات"
۵۶۹	بردنی مامزستا نوورسی بز "گیسپارتاه" پاشان بز "دهنیزی"
۵۷۱	"تیشكی پنجمم" بوروه هزی دادگانی کردن
۵۷۲	بهندی حموتم: له بهندیخانه ده نیزی (دوره‌هم قوت‌ابخانه بوسفی)
۵۷۲	تزمدات کان همان تزمدتن!
۵۷۶	دانانی پیامی "به‌ری دره‌ختی لیمان"
۵۸۱	نامه‌یک بز حافز عملی
۵۸۱	شمهدی‌بورونی حافز عملی
۵۸۳	پرسه و دلدانه‌وهی کی جوان له گونجاوترين کاتدا
۵۸۵	گوچنیزیک له بدر گری مامزستا نوورسی له دادگای "دهنیزی" دا
۵۹۰	بز بپیز عملی په‌زا، سرزو کی دادگا!
۵۹۷	به‌پیز سرزو کی دادگا!
۶۰۴	چهند غورو نهیک له نامه کانی بهندیخانه "دهنیزی"
۶۰۴	سووده کانی هاتنمان بز بهندیخانه
۶۰۷	که‌مرین ماندو بروون له پیناوی مزرنین لاما بجدا
۶۰۷	هز کاره کانی دوژمنان بز په‌تهوازه کردنی برایان
۶۰۹	له لاین نهوهی نوی و لمه‌لی حمقیه‌تهوه پیشوازی ده کرین
۶۱۰	حیکمه‌تی قدره‌ی خواله بهندک‌دغاندا
۶۱۱	نه گهر په‌دهش لادرفت!
۶۱۲	پروناکی به کان له مهولا ده‌دهره شینده
۶۱۳	شان به شان هاو کاری به کتر بکن
۶۱۳	هاونشونی برایان
۶۱۴	دوچه‌ندانه بروني پاداشت
۶۱۵	به‌دهم دوعای ززر بکهن
۶۱۶	خزپار نیزی

۶۱۷	له بردم گرفته کاندا خزپاگر دهین
۶۱۸	دوا یادگاری دهنیزل
۶۲۰	بهندی هشتم: له تار او گهی "تمیرداغ" (سی هم قوتاچانه‌ی نور)
۶۲۰	دور خسته و به کی ترا
۶۲۴	پنگری کردن له پوشتن بز مزگوت
۶۲۴	ژهه ده رخوارد کردنی
۶۲۶	خرمهتی یمان و اده خوازی
۶۳۰	پیامیلک لمباره‌ی حبکمهتی دوویاتبو نوه کانی قورئانی پیروز
۶۳۲	چهند نمودنیه که نامه کانی "تمیرداغ"
۶۳۲	تایین ناکدین به هز کار بز ده ستکه وته کانی دنیا
۶۳۵	پیامه کان مولکی قورئان
۶۳۵	خواسته کانی خرمهت به یمان
۶۳۸	پزگار کردنی ییسان مزنتین چاکمه له سهرده مدعا
۶۳۹	وانهی حقیقه تم لای کن خویندووه؟
۶۴۱	پاستی همیشه بی لاهسر شانی که سانی فانی بیبات نازیت
۶۴۲	ییمانداران پنیوستیان به پاستی به کی خاوینه
۶۴۵	پاد و پنهانیک
۶۴۷	گومانی باش به خزم نایم
۶۴۸	هم موو که له بز نکی نه فسم گرتووه
۶۵۱	چهند نامه که بز بر پرسان
۶۵۱	گفتون گزیه که گهان و زبری داد و داده ره کان
۶۵۲	نامه که بز سکرتیری پارتی گهان کوزماری
۶۵۹	بهندی نو هم: له بندیخانه‌ی ٹافیوون (سی هم قوتاچانه‌ی بووسفی)
۶۵۹	ورووز اند نوه‌ی سرله نوی تومه ته کان
۶۷۰	گولبزیریک له بزرگ بزی ماموزتا نوروسی له بردم دادگای "ٹافیوون" دا
۶۷۰	بر په چدانه وه لایحه‌ی لیدیعاء
۶۷۹	چهند خالیکی تر
۶۸۳	پاشماوه‌ی لهو بیعتیازه‌ی که پیشکه ش به دادگای "ٹافیوون" کرا
۶۸۸	پاشکزی پاشماوه‌ی لهو بیعتیازه‌ی که پیشکه شی دواکاری گشته‌ی دادگای "ٹافیوون" کرا
۶۹۰	دوا و تم
۶۹۹	بز سرزو کایه‌تبی دادگای تمیز

۷۱۴	چند نامیدک له بندیخانه‌ی گافیرونوه
۷۱۴	حیکمه‌تی قدهر
۷۱۵	گرفه کان دابزینه سووکله‌ترین پلیان
۷۱۶	کارکردن بز پیامه کانی نور چیمان بین ده‌بهختیت؟
۷۱۶	گفتگو له گهله خزم‌تکاری قورقاندا
۷۱۷	قسمه‌یک مه کهن هست زامدار بکات
۷۱۸	کاروباره کانی خزم به لیوه ده‌سپریم
۷۲۰	دووچه‌ندانه بروني پاداشت
۷۲۱	سه‌باره‌ت به بیز که‌ی "معلبیهت"
۷۲۴	خوب‌نده‌ی پیامه کان بیزاری نابه‌خشی
۷۲۵	دلدانه‌یه که‌ی کتر
۷۲۶	وریان! لهرزه به خوشمویستی نیوانان مه‌خدن
۷۲۷	باشزین شوین بز کوپونوه‌مان
۷۲۸	همرو شنیکم له پیتایی نوردا به‌خت ده کم
۷۲۹	تفصیر دوو جزره
۷۳۰	پیوه‌ستی نیوانان بین ونه‌به
۷۳۲	ناقیکردنوه و بزار پیویسته
۷۳۳	دلدانه‌یه کی راستقینه
۷۳۴	قده‌ر چیمان بین ده‌لیت؟
۷۳۵	هیچ پیوه‌ندی‌یه کمان به رینکخراوه کانه‌وه نی‌یه
۷۳۷	دانانی پیامی "الحجه الزهراء"

بهشی سین‌هلم

دوا ساله‌کانی ژیانی

۷۴۱	بهندی یه‌کهم: دوا ساله‌کانی تمدنی
۷۴۱	له دوای بندیخانه‌ی "گافیرون" ووه هه‌تا سالی (۱۹۵۰) از
۷۴۲	نامیده کی کسی و تایه‌ت بز سرزوکی کاروباری یائیشی
۷۴۴	نامیدی صوننگور له لەنقره‌وه بز مامۆستا
۷۴۵	سالی ۱۹۵۰ از
۷۴۵	بروسکیه‌ک بز سرزوک کۆمار
۷۴۶	مزده‌ی گیپرانوه‌ی بانگی شدرعی
۷۴۷	بروسکیه‌ک له فاتیکانوه
۷۴۷	بز بپیز سرزوک کۆمار و لەندامانی لەخمورمنی وەزیران له لەنقره‌ا

۷۴۹	ماموزگاری یه ک بق برادر گرانی یه کان
۷۵۰	یه کم سرداشی تازادانه‌ی ماموزتا بز یه سکی شهر
۷۵۱	هر تنها حقیقته که دهدوخت
۷۵۶	سالی (۱۹۵۲)
۷۵۶	کیشی "ربابه‌ری لاوان"
۷۵۸	بدرگری له خزر گردنی ماموزتا نوروسی
۷۶۳	چهند پرگهیله بدرگری پاریزه "محمد میری هیلاش"
۷۶۵	بدرگری پاریزه "سنیدین باشای"
۷۶۵	بدرگری پاریزه "عبدوله حمان شده فلاح"
۷۷۳	راگهیاندنی برباری بین توانی
۷۷۳	گزفاره تاییشی یه کان له باره‌ی نوروسی بمهه دهنوون
۷۷۳	له دوای جوداییه کی دریخایه
۷۸۱	سعیدی نور و قوتاییانی
۷۸۴	سالی (۱۹۵۳)
۷۸۷	بدرگری له برددم دادگای دهسته میولدا
۷۹۱	چهند قزنا غیبکی جزر او جزوری زیانی له یسپاره
۷۹۲	گهپانوه بز "بارلا" ای مدلبه‌ندی پادگاری یه کان!
۷۹۰	سالی (۱۹۵۶)
۷۹۵	دادگای تاقیوون بین توانی پیامه کانی نور پاده گمه نیت
۷۹۵	چاپکردنی پیامه کانی نور
۷۹۶	سالی (۱۹۵۷)
۷۹۶	له هه لبزار دنه گشتی یه کاندا
۷۹۷	دوا پرژره کان
۷۹۷	کیشی کهی له نقدره
۷۹۸	دیداره کانی مالقاوی
۷۹۹	دواهمن و انه سه باره‌ت به کاری لیجایی بنیانه
۸۱۱	بهندی دووههم: سوزانخی لارامگا
۸۱۱	دوا کترج
۸۲۶	دوا یادگاری
۸۲۸	ووسیتیک
۸۳۰	الداعی

بهشی چوارده
تابیه‌تمهندی‌به‌کانی

۸۳۲	بهندی یه‌که‌م: چند حاله‌تیکی تابیه‌ت
۸۳۳	کرانوه و داخران
۸۳۴	و هرنه گرتني ديارى
۸۳۶	پرسیارنه کردنی له هیچ که‌ستک
۸۳۷	زوهد و واژه‌یان له دنيا
۸۴۱	پیش نه‌هیشتنهوه
۸۴۳	بهندی دووه‌هم: له گه‌ل نه‌وانده‌ا که سرداریان ده کرد
۸۴۳	ده‌ستوریلک بز نه‌وانه‌ی که سرداریان ده کرد
۸۴۳	گوفتاري مامؤستا بز نه‌وانه‌کانی
۸۴۹	ناگاداری‌به‌ک بز نه‌وانه‌ی سرداریان ده کهن

بهشی پنجم

بهدیعوززه‌مان و پهیامه‌کانی له جیهاندا

۸۵۳	بهندی یه‌که‌م: ناساندنی بهدیعوززه‌مان و پهیامه‌کانی به نه‌تموه کانی جیهان
۸۵۳	کزنگره و دیداره زانستي و ئه کاره‌کي به‌کان
۸۵۴	نووسین و توپزینهوه گشتی به‌کان
۸۵۴	نامه‌ی ماسته‌ر و دکترا
۸۵۰	و هر گېپانی پهیامه‌کانی نوره بز زمانه‌کانی جیهان
۸۵۶	بز زمانی عدره‌بی
۸۵۷	بز زمانی لینگلیزی
۸۵۸	بز زمانه‌کانی تر
۸۵۹	بهندی دووه‌هم: پهیامه‌کانی نوره به زمانی کوردی
۸۵۹	به زاري کرمانجسي ژووروو
۸۶۱	به زاري کرمانجسي خوارروو
۸۶۱	و هر گېپان و کاره‌کانی پیش بالاو کردنوه
۸۶۲	بالاو کردنوه‌ی قدم و هر گېپاوه کوردی‌یانه
۸۶۵	نه‌خشنه و وئنه‌کان
۸۸۱	پېرسنی باهه‌کان

بسم الله الرحمن الرحيم

يا الله ، يا رحمن ، يارحيم ، يا فرد ، يا حي ، يا قيوم ، يا حكم ، يا عدل ، يا قدوس !

تو حدقى نىسى ئەعزم و حورمەتى قورئانى خاوهەن
ئىعجازى بەيان و رېزى پېغەمبەرى ئەكەرم ﷺ : ھەممۇ ئەو
كەسانەي كە ئەم كۆملە پەيامەيان بە چاپ گەياندۇوە و
يارمەتىدەر بەريزە كانيشيان و قوتابىيانى نۇور بە بەھەشتى
فېردىوس و بەختەورىي ھەمېشەلى شاد بەھەرموو . ئامىن ..
ھەمېشە و بەردىوام لە خزمەتى ئىمان و قورئاندا تەوفيقىان
بەدە . ئامىن .. لە بەرامبەر ھەر پېتىڭى ئەم كېيىدەدا ھەزار
كەردىوە ئەلاكە لە لاپىرە ئەكەرم كە ئەلەندا بىووسە.
ئامىن .. بە فەزل و مىھەرانى خىزىت دامەزراوى و
بەردىوامى يان لە بلا و كەردىوە پەيامە كانى نۇوردا پىتى
بەھەخشە . ئامىن ..

يا أرحم الراحمين ! سەرچەمى قوتابىيانى پەيامە كانى نۇور
لە ھەردوو دنيادا بەختەور بەھەرموو . ئامىن .. لە شەنرى
شەيتانە كانى ئىنس و جىنى بىانپارىزە . ئامىن ..
لە قىسۇر و گۈناھە كانى ئەم "سەعيد" دەستەوسان و
بېچارەپەش خۇش بىه . ئامىن .

بە ناوى ھەممۇ قوتابىيانى نۇورەوە :

سەعيدى نۇورسى

سیرة ذاتیة

مؤلف کلیات رسائل النور الأستاذ بدیع الزمان سعید النورسی
بقلمه و قلم طلابه الأقربین
ترجمها من العربية إلى الكردية: فاروق رسول یحیی

AUTOBIOGRAPHY
of
Bediuzzaman Said Nursi
By:
Bediuzzaman Said Nursi and his deciples
Translated from Arabic into Kurdish by:
Farooq Rasool Yahya

Risale-i Nur Külliyyatı Müellifi
Bediüzzaman Said Nursi:
TARİHÇE-İ HAYATI
Kürtçeye Mütercimi:
Faruk Resul Yahya

زندگی نامه

تکارش دانشمند بزرگ: بدیع الزمان سعید نورسی
و شاگردان نزدیکش در مورد زندگانی ایشان
مترجم به زبان کردي: فاروق رسول یحیی